Commentaria in ISAGOGEN PORPHYRII, ET IN OMNES LIBROS ARISTOTELIS DE DIALECTICA,

NVPER MATVRO CONSILIO, ET GRAVISsimis sumptibus venerandæ Facultatis Artium in inclyta Académia Louaniensi per Dialecticæ ac totius Philosophiæ peritissimos viros composita, Et in commodum ac vtilitatem bonorum ingeniorum diligēter recognita, emendata, & multis in locis prudēter abbreuiata.

LOVANII,
Opera & impensis Seruatij Sasseni, Bibliopolæ ac Typographi iurati. Anno 1553. Mense Octobri.

Cautum est Cæsareo Priuilegio.

Ne quis præter Seruatium Sassenum intra duodecim proximos annos Commentaria Facultatis Artium Louaniensis Academiæ in Aristotelis dialectica: atque adeò ipsa Dialectica: & Physica eiusdem, imprimat aut diuendat. Præuaricatori confiscatio istiusmodi librorum, & mulcta quinquaginta Carolinorum in pœnam constituta, Cuius rei emolumẽta ad eundem Seruatium Sassenum pertinebunt. Iuxta literas Bruxellis datas xvij. Augusti. Anno Domini M. D. XLVI. Subsignatas

Verreycken.

Decanus & Facultas Artiū
CLARISSIMAE VNIVERSITATIS
LOVANIENSIS VERAE PHILOSOPHIÆ STVDIOSIS LECTORIBVS SALVTEM.

AEDITVRI ad Philoſophicorum ſtudiorum incrementa nouos in Porphyrij Iſagogen, & Ariſtotelis libros, quæ ſunt de ratione probabiliter de quâuis re diſſerendi, Commentarios: operæprecium fore exiſtimamus, ab ipſo exordio noſtri conſilij reddere rationem, ne quis ignoratione cauſarũ nos putet à maiorum noſtrorũ inſtitutis, hactenus obſeruatis, temerè receſſiſſe, Quæ vt non ſunt deſerenda, niſi melioribus, aut pro temporum ratione magis accõmodatis cõmutentur, Ita ſi id recto iudicio fiat, nulla religione in tradenda Philoſophia prohibemur. Maiores itaq; noſtri cum ab initio conditæ Academiæ, quamuis ſemper propter excellentiam tanti Philoſophi voluerint Ariſtotelici & eſſe & haberi, tamẽ neq; Ariſtotelis verba, neque quod proximum erat in magna diuerſitate dictatorum per omnia ſententiam ſequerentur. Quot enim erant Pædagogia, in quibus tenera ætas adoleſcentulorum ad Philoſophiã exerceretur, tot etiã diuerſæ fuerunt æditiones & cõmentaria, eáq; res in Philoſophia maximas interdum gignebat contentiones, vnoquóq; (vt fit in certaminibus deſputationum) ſua pertinacius defendente. Huic autem incõmodo tollendo iam olim nulla via, ſæpe ac multũ cogitantibus nobis viſa eſt accõmodatior, quàm ſi diuerſitate librorum omiſſa, & diſciplinas dialecticas tradentium libertate quadam tenus cohercita, contextu Ariſtotelis ædito, omnes huiuſmodi controuerſias, quas genuit æditionũ varietas & docentium licentia, reſecaremus, Philoſophica tradentibus magiſtris dato negocio, vt omiſſis huiuſmodi diſceptationibus, vnũ omnes Ariſtotelem tanquam ducẽ ſequẽtes, in illius ſcripta, ſicut ab ipſo fuerunt ædita, totius mentis oculos, tanquam ad veræ dialecticæ lumen, intenderent. Quæ res quoniã non modò ad mutuam concordiam, cùm in omnibus gymnaſiis eadẽ & eodem modo prælegerentur, ſed ad veri intelligentiam nõ mediocriter proficiebat, plurimis ingenia ſua eò conuertentibus, vt ex ipſo Ariſtot. tanquam è fonte puriſſimo veritatis hauſtum exquirerent, Quod cum animaduerſum fuiſſet: ſuperioribus annis etiam in libris eiuſdem Philoſophi, quos ſcripſit de rerũ natura, perfecimus, vt ne quid reciperetur in ſcholas noſtras, niſi ſicut ab ipſo Ariſtotele fuit traditũ, & è Græco in Latinũ per optimos interpretes conuerſum, Præceptoribus nihilominus relicta libertate, vt ſinguli pro captu ſuorum ingeniorum gloſſemata dictarent, quibus adiuta iuuentus facilius ad intelligẽtiam rerũ ab Ariſtotele traditarũ, veluti manu duceretur. Longa interim experientia docti ſumus, magis ex re ſtudioſorum adoleſcentium fore, ſi quod tempus ſcriptioni gloſſematum oportebat hactenus impendere, illud in augmentũ intelligentiæ & ſtudiorũ accederet, tertia propemodum anni parte, quam dictando præceptores, & ſcribendo diſcipuli, tranſmiſerunt, ad interpretandi & exercitandi tempus adiuncta. Mouit nos & illa ratio, qua etiã cõmemorauimus inductos eſſe noſtros maiores, qui prædeceſſorũ inſtituta relinquẽtes, quo traditio Philoſophiæ eſſet conformior, verum Ariſtotelis Textum in ſcholas receperunt. Nam quamuis Ariſtotelis Logica ſicut ab ipſo ſcripta eſt noſtris tyronibus prælegeretur, ex multorum tamen, quibus docẽdi munus neceſſariò eſt cõmittendum, varietate, cum quiſq; id ſequeretur,

Cur æditus ſit primum textus ac de cõmentariis.

quod ingenij captu assequebatur, iterum non minores de ipsius Philosophi intellectu diuersitates, quàm olim nascebantur, idq; non modò in diuersiis gymnasiis, verùm etiam sæpe numero, idem vsuénit in eâdem domo, libertate illa sese, quo libuit, effundente, & plerisque illa dictantibus, non quæ ad Aristotelis intelligentiam propius pertinerent, sed quæ ipsi in disputationibus ac diatribis dialecticorum possent defendere. Interim quod fuit deterius, non solùm Pædagogium aliquoties à Pædagogij traditione discrepabat, sed & præceptores in eodem gymnasio à suis collegis dissentiebant, imò nec singuli sibijpsis perpetuò & constanter, vt in re graui decet, consentiebant, cum in ijsdem quæstionibus, non rarò secundi anni dictata superioris sententiam in diuersa commutarent. Quæ inconstantia in dialecticis disciplinis non videbatur nobis diutius admittenda, quòd omnibus modis existimauimus conuenire, vt ea disciplina quàm optimè & summo consensu atque constantia traderetur, quæ esset tanquam Gnomon & regula ac fundamentum omnium reliquarum disciplinarum, quæ nisi prius ipsa sibi constet certis rationibus innixa, reliquas artes quarum velut organum & præcipua est directrix, & sine qua nulla potest suam dinitatem tueri, nequaquam posset stabilire. Porrò hæc nobis fuit vel potissima ratio, his corruptissimis temporibus, quæ non solùm ruinam Philosophicis disciplinis, verùm etiam pietati & religioni Christianæ grauissimam calamitatem attulêre, quòd videremus hæreticos in oppressionem studiorum, per quæ fulsitur religio, & fides Christiana confirmatur, omni conatu elaborare. Qui quòd animaduertunt, se non posse, quantum volunt, pestilentissimum virus in euersionem fidei Catholicæ effundere, conatum illorum impedientibus qui Dialecticam cum sacris literis coniunxerunt: hoc iam diu agunt, vt omnes Vniuersitates deleant, opprimant, & extinguant, quod quoniam illis non successit ex animi sententia, proximum illis studium fuit, à Dialecticis exercitijs animos hominum auocare, vt confutatoria arte sublata, liberè iam in Ecclesiæ catholicæ perniciem grassarentur, non dissimiles Iuliano imperatori, quo religio vix habuit pertinaciorem hostem. Is enim cùm videret Christianam religionem à sese omni machina alioqui frustra oppugnatam, studiorum liberalium accessione in dies magis & magis augeri, & contra impiorum scripra apologeticis libris grauiter defendi, lege lata Christiano populo literis & studijs interdixit, saluis disciplinis manifestè videns impietatem suam successum non habituram. Quamobrem nullis parcentes sumptibus, vt illorum impios conatus reprimamus, qui Iulianum Apostatam nobis referunt, Dialecticam studemus emendatiorem ac magis purgatam, sibique quoad fieri potest consentientem his Commentarijs euulgare, vt ad hæc studia plures inuitentur, sine quibus reliquas disciplinas consistere ac inconcussas permanere non posse, omnibus est manifestum. Quis enim nisi Dialecticæ armis instructus, vel vllius artis principia & caussas norit? Quis in disserendo de quacunque re sine errore verba facturus est, nisi ante omnia definitione & certis terminis circumclusam rei notitiam directrice Dialectica perceperit? nisi quæ rerum genera, quæ species, quæ differentiæ, quæ accidentia vnamquamque rem consequantur, quid coniunctum, quid separatum, quid affine, quid repugnans sit, animo cōprehendat? Quæ Dialectica primùm per decem genera prædicamentorum latissimè explicat. Deinde enunciationum naturam adiungit, Argumentandi formas præscribit. Præterea siue quæstio incidat de rerum natura, siue de moribus, siue de ratione differendi, ad omnem quæstionem propositam idonea argumenta reperiendi methodum explicat, vt nihil sit neque in cælo, neque in mari, neque in terra, ad quod Dialecticæ munus non pertingat. Iam cum tanta sit rerum inter se varietas & similitudo, vt etiam sapientē sæpe fallant, nisi quis è dialecticis perceperit diuidendi seu partiendi rationem, ad veritatem vix vnquam poterit pertingere.

Cur hæretici auocāt à Dialectica.

Iulianus Apostata Christianis interdixit studijs.

Disputatio sine Dialectica, errore nō caret.

gere. Ac cum Syllogismus, Enthymema, Inductio, & Exemplum, ex propositionibus semper aliquid colligant, & sine argumentatione nullius rei possit haberi scientia, nec veritas exactè cognosci, palàm est, eos qui hanc methodum non ingrediuntur, nunquàm ad veram, perfectam, & indubitatam cognitionem vllius disciplinæ posse euadere. Nec mirum, cum omnes disciplinæ adminiculo & instrumentis Dialectices sint inuentæ, & ipsa ad omnium disciplinarum principia habeat viam, ac ne potuerit quidem fieri, vt vlla esset ars, nisi per Dialecticam in ordinem & formam redacta. Testatur id Cicero sub persona Crassi, Nihil est, inquiens, quòd ad artem redigi possit, nisi ille prius qui illa tenet, quorum artem instituere vult, habeat illam scientiam, vt ex ijs rebus quarum ars nondum sit, artem efficere possit. Hoc video dum breuiter voluerim dicere, dictum esse à me paulò obscurius, sed experiar, & dicam (si potero) planius. Omnia ferme quæ sint conclusa nunc artibus, dispersa & dissipata quondam fuerunt, vt in musicis, & numeri, & voces, & modi. In geometria lineamenta, formæ, interualla, magnitudines. In astrologia, cæli conuersio, ortus, obitus, motúsq; syderum. In grammaticis, poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronunciandi quidam sonus. In hac denique ipsa ratione dicendi, excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus & diffusa latè videbantur, Adhibita est igitur ars quædam extrinsecus ex alio genere quodam, quod sibi totum Philosophi assumunt, quæ rem dissolutam diuulsamque conglutinaret, & ratione quadam constringeret. Hactenus Cicero. Sed enim de Dialectica illum loqui res ipsa clamat. nulla enim est alia disciplina, quæ illud efficiat. Præterea alius Ciceronis locus id palàm indicat. Nam in libro de claris oratoribus. Cum Seruium Sulpitium, omnium non modò eiusdem ætatis, sed eorum etiam qui fuissent, in iure ciuili principem constituisset, admiranti Bruto, cum quo sermo fuit institutus, caussam reddidit. fuisse in eo peritiam Dialecticæ, qua superiores & æquales iurisconsulti destituti ad perfectam iuris scientiam peruenire non potuerint. Eius verba sunt. Sic enim inquã Brute existimo, iuris ciuilis magnum vsum & apud Scæuolam & apud multos fuisse, artem in hoc vno. Quod nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ doceret rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo. obscuram explanare interpretando. ambigua primùm videre, dein distinguere. postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicarentur, & quæ quibus propositis essent, quæque non essent, consequentia. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximam, quasi lucem ad ea, quæ confusè ab alijs aut respondebantur, aut agebantur. Dialectica mihi videris dicere, inquit. Rectè inquam intelligis, Sed adiunxit etiam & literarũ scientiam & loquendi elegantiam, quæ ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillimè perspici potest.

Oẽs discipl næ adminiculo Dialectices sunt inuentæ.

Cicero lib. 1. de Oratore.

Cicero de claris Ora.

Iuris ciuilis vsus, nõ ars, sine Dialectica haberi potest.

Cæterùm quomodo hæc ars omnium maxima, vt testatur Cicero, & quasi cæteris lucem præbens, extrinsecus reliquis disciplinis sit adhibita, in hunc modum facilè ostendi potest. Omnis disciplina, quamcunque materiam habeat subiectam, hoc agit, vt doceat, & de re dubia faciat fidem. Itaque ante omnia opus est, disputationem à definitione proficisci, vt in quæstione proposita intelligatur quid sit de quo disputetur. Cum sine definitione nulla res absolutè possit cognosci. Habita definitione, quoniam sæpe plurima in eodem genere continentur, aut alioqui in diuersum accipi possunt, necesse est rem perfectè vel tradere vel intelligere volenti, ipsum genus in partes distribuere, ac per suas differentias separare, aut quod est multiplici significato ad propositam quæstionem distinguere & accommodare, ne animus discentis propter ambiguitatem, veluti in mari, fluctuet. quibus incommodis amouendis rursus per definitionem in partibus, sicut in toto, est succurrendum. Definitiones diuisionésque rerum in quæstione propositarum sequitur iam ipsa argumentatio.

Dialectica ars oĩm maxima, & lux disciplinarũ

Quæ potissimùm rei dubiæ facit fidem. Inuestigans per omnes locos dialecticos, quid vnam quamq; rem secũdum substantiã consequatur, & inhæreat ipsis rebus, de quibus est quæstio, & quid comitetur ipsam substantiam, & quasi adiunctũ sit, quid penitus ab ipsa re disiunctum, tamen ad faciendam de illa fidem extrinsecus assumatur. Nec fieri potest, vt alia ratione res penitus cognoscantur, nisi definitionibus explicentur, diuisionibus separentur, & nisi argumẽtatione quid in illis consequatur, quid repugnet intelligatur. Porrò cùm sola Dialectica tradat rationes, modos, ac leges definiendi, diuidendi, & argumentandi, neq; hoc munus sibi vlla alia disciplina tanquam proprium vsurpet, sed quoties eo vtendum est, à dialecticis mutuo accipiat. Quis non videt, ignorata Dialectica, neminem in alijs disciplinis vel rectè posse definitione res explicare, vel per partes, aut species suas diuidere, vel ratiocinando consentanea adstruere, vel dissidentia remouere? Iure igitur M. Tullius hanc artem omnium maximam & lucem disciplinarum appellauit: Nec Aristoteles in Topicis aliud sentit, ostendens hanc facultatem non solum exercitatiores in disserendo efficere, & ad rectè & probabiliter disputandum in obuiationibus, seu congressibus hominum dexteritatem conferre, vt facilius nobis habeant fidem, verùm etiam hanc eandem disciplinã Dialecticæ ad omnium scientiarũ principia habere viam. Hac nimirum ratione inducti sunt veteres Philosophi, qui Dialecticen Organum sapientiæ appellàrunt, ducta similitudine ab artificibus, quorum nemo suum munus exercere potest, nisi instrumento & armis sui artificij instructus, quantumuis artis peritia excellat. Quæ autem est illorum vel stultitia, qui sine instrumento vera inueniendi & rectè iudicandi, se in vlla disciplina rectè operaturos esse arbitrantur? Hos iubemus vel Dædali fabulosam historiam inspicere, quoniam hoc genus hominum magis fabulis delectatur, quam vera rerum scientia, quem poetæ ferunt non prius cum Icaro filio tentasse volatum, quàm auium exemplo sibi pennas cera agglutinasset. Aut quæ est istorum hominũ ignauia, exiguũ tempus organo sapientiæ comparando impendere recusantium, cum id tanto studio & industria homines illiterati in prophanis artibus non recusent? Quæ autem est prophanarum artium cum sapientia comparatio? Illæ corpori inseruiunt, & victum præstant: atq; etiam diuitias interdum cõquirunt. Sapientia animum ornat, & veritatis alimonia pascit, præterea huiusmodi opibus locupletat, quæ nec surripi nec eripi possunt, nec naufragio nec incendio amittuntur, nec tempestate nec temporum vicissitudine permutantur. Quibus qui præditi sunt, soli sunt diuites. Soli enim possident res fructuosas & sempiternas. Quarum rerum possessione Bias ille Prienensis vnus de numero septem Græciæ sapientum Crœso Lydorum rege multo fuit beatior. Capta enim patria, omnia sua secum portauit. Animi enim bona non amisit. At Crœsus, qui in externis rebus fœlicitatem collocauit, vt in Cyri potestatem amisso regno fuit redactus, nihil sibi putauit superesse, fœlicitatem enim in fortunæ ludibrijs, non in animi bonis reponebat, quæ Philosophus pro nihilo ducens suis opibus, quas in animo circunferebat, se verè locupletem esse existimauit, quibus saluis; reliquarum rerum iactura tanquam alienarum nihil commouebatur. Hanc ergo artem, quæ animum ad sapientiam instruit, vt nihil virtute superius, aut magis expetendum ducat, negligere, nihil aliud est, quàm sibi ad fœlicitatem vltro præcludere viam. Vidit hoc diuinus ille Plato, qui in libris de republica docet, solam Dialecticen conari recto ordine, ad inueniendum quid vnumquidq; sit, ac re vera animi oculum luto barbarico obrutum, paulatim sursum trahere ac ducere, ne ignorantiæ cœno maneat demersus. Itaque in omni Repub. bene constituta legem statuendam esse censet, vt adolescentes ea disciplina in primis imbuantur, quibus prompti fiant ad sapienter, tum interrogandum, tum respondendũ. Hanc enim solutionem præbere à vinculis ignorantiæ, hanc animum ex vmbra in lucẽ, ex antro in solem producere, imò esse θριγκὸν, id est,

Dialectica organũ [sapi]enti[æ].

Plato.

Adolescẽtes dialectica imbuẽdi.

apicem,

apicem, & veluti fastigiũ in omni genere disciplinarum. Eadem fuit Stoicorũ sententia, qui Dialecticen inter virtutes collocârunt, quòd per illam docemur, ne cui falso aßentiamus, néue vnquã captiosa probabilitate fallamur, eáque, quæ de bonis & malis diceremus, tenere tueriq; poßimus. Nam sine hac arte, quẽuis arbitrantur à vero abduci fallique posse. Rectè igitur, si in omnibus rebus temeritas ignoratióque vitiosa est, se virtutẽ appellare putauerunt, quæ ab illis animũ liberet. Iidẽ Stoici (vt autor est Laertius in vita Zenonis Cittiei) cũ eßent ostensuri Dialecticæ in philosophia vtilitatẽ, tametsi philosophiã in tres partes diuisißent, tamen totam similem eße dicebant animali, Dialecticen oßibus & neruis, Carnibus & colori ethicen, Animæ naturalem scientiam æquiparantes. Item agro fertili, cuius sœpimento responderet Dialecticè, fructui Ethice, ipsi fundo & arboribus ibidem consitis Scientia rerũ naturæ. Porrò sicut sublatis ex animante oßibus & neruis, omne robur tollitur, ita significarunt cæteras disciplinas sine dialectica tanquam amißo robore, penitus collapsuras. Et quemadmodum frustra fundum poßidemus, aramus, & colimus, nisi cepto noxiæ bestiæ arceantur, Ita reliquas artes ex seipsis non habere, quo sese tueantur, si Dialecticæ vallo sint destitutæ. In qua re nunquam satis potest laudari nostrorum Theologorum & Medicinæ artem profitẽtium summa prudentia, & grauißimũ iudicium, qui quod Plato & Stoici verbo præferebãt, re ipsa ab initio institutæ nostræ Academiæ diligentißimè obseruarunt. Ne quem ad superiores gradus admitterent, nisi illos solos, qui ingenium in Dialecticis haberẽt exercitatum, ac à nostro ordine prius honoris gradum essent adepti. Theologi, quorum officium est diuina interpretari, aduersarios fidei catholicæ reuincere, aberrãtes in rectam viam reuocare, progreßos cõfirmare, ceßantes incitare, verè arbitrati sunt ad hoc munus non eße idoneum, nisi qui prius non solum Dialecticẽ, verùm etiam naturalem Philosophiam didicißent. Medici quoq; eâdem ratione ducti, in tãta varietate rerum naturæ, crediderũt nõ poße quemquam inoffenso pede disciplinam medendi perdiscere, nisi parato prius illius artis instrumento, sine quo rectum ab obliquo, verum à falso non poßimus dijudicare. Infinita sunt tum ethnicorum, tum Sanctorum patrum, & Ecclesiæ catholicæ tanquam luminum, quæ nobiscum faciunt, testimonia. Sed in re manifesta non est vtendum testimonijs non neceßarijs. Cum ipsa ratio apud omnes omni humano testimonio debeat eße maior. Neque audiendi sunt contra tantorum autoritatem, & contra rationem quauis autoritate potiorem, qui Rhetorici volunt videri, ne rhetoristæ quidem nomine digni, cum nihil sint re vera quàm leues futilesq; locutuleij & blacterones effrenis linguæ, & qui clauo mentis carentes, compendium disciplinarum neglecta Dialectica, quærunt, nec vnquam ad sapientiæ frugem perueniunt. Nam si isti artis suæ, quam se sectari iactant, vel definitionẽ inspicerẽt, viderent in ipso limine, quàm toto errẽt cælo, qui ad eloquentiæ studium properant, ipsarum rerum cognitione neglecta. Definitur autem à M. Tullio in Partitionibus oratorijs, Eloquentia copiosè loquens sapientia, quæ ex eodẽ hausta sit genere, quo ipsa Dialectica. Atq; vt idem docet in Oratore, Nihil est tam furiosum, quàm verborũ vel optimorũ atq; ornatißimorũ sonitus inanis, nulla subiecta sententia neq; scientia. Idem tot locis testatur, eloquẽtiam ex rebus & verbis constare. Et si alterutrum sit optandum, malle indisertam prudentiam, quàm stultã loquacitatem. Porrò à principe oratorum quid apertius dici potuit in istorum hominum, qui eloquentiæ studiosi eße volunt sine cognitione rerum, quam absque dialectica non poße percipi & ratione & autoritate ostendimus, stultam loquacitatem. Elegantiam verborum in eloquentia, comitẽ vult eße sapientiæ. Quapropter studiosum eloquentiæ prius oportere sapientiæ initiari, verba verò etiam ornatißima quibus non sit subiecta res, merito stultam appellat loquacitatem. Præterea quanquàm inter omnes artes est quædam quasi cognatio, vtpote quæ

Dialectica virtutibus ânumerata.

Dialectica nerui philosophiæ.

Reliquæ artes dialectica se tuẽtur.

Nemo ad superiores gradus admittẽdus sine dialectica.

Compẽdiũ disciplinarũ sine dialectica nõ perducit ad frugẽ.

Eloquentia rebus & verbis constat.

Dialectica & Rhetorica sunt coniunctissimæ.

vnum sapientiæ corpus absoluant & perficiant, Nullæ tamen disciplinæ coniunctiores sunt inter se, quàm Dialectica & Rhetorica. In hac re si apud istos blacterones leuissimos non sat ponderis habet Aristotelis grauissimi Philosophorum autoritas, qui in exordio primi libri de Rhetorica scribit. Rhetoricam & Dialecticam inter se conuerti. Id enim significant Græca verba ἡ ῥητορική ἐστιν ἀντίστροφος τῇ διαλεκτικῇ, Illud saltem suo Ciceroni credant, ex eodem genere disciplinæ esse Retoricam & Dialecticam. Idem toties ex Zenonis Cittiei sententia affirmat, inter Rhetoricen & Dialecticam non magis interesse, quàm inter manum explicatam & in pugnum collectam, explicatæ manui Rhetoricam latius disserentem comparans, in pugnum contractæ Dialecticam, vtpote constrictius omnia complectentem, & magis pondere quàm orationis vbertate depugnantem. Accedit ad tantorum virorum autoritatẽ etiam ipsa ratio. Vtráq; enim disciplina indeterminata est, vtráque definit. Est enim apud Rhetores quóq; status definitiuus. Vtráq; res in species deducit, vtráq; partitur, vtráq; ambiguum distinguit. Vtráq; ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplis fidem facit. Vtráque eosdem habet locos & sedes argumentorum, vt nominibus, ita & re conuenientes, nisi quòd Rhetorum præcepta non possunt intelligi, nisi ab illis tantummodo, qui prima rudimenta artis è scholis Dialecticorum hauserunt. Nam Cicero, Quintilianus, atque adeò ipse Aristoteles in Rhetoricis, vt neque Grammaticæ, ita neque Dialecticæ præcepta tradiderunt, imò non raro significant, ista Rhetoricen discere volentem non illic percepturum, sed ea domo afferre oportere, vt scilicet eadem ratio & necessitudo Dialecticæ sit in Rhetoricis, quæ est in omnibus alijs disciplinis. Et sanè sicut frustra conẽris eum docere dicere, qui nesciat loqui: neque spes est qui latinè nesciat, hunc ornatè esse dicturum, Ita frustra nituntur ad eloquentiam, qui Dialecticam præterierunt. Moueat illos Ciceronis exemplum, qui ante actionem caussarum per Dialecticam sese ad dicendi facultatem præparauit, domi etiam in hoc alens sibi proprium præceptorem. Ego, inquit in Bruto, noctes & dies in omni doctrinarum meditatione versabar, eram cum Stoico Diodoro. Qui cum habitasset apud me, cumque vidisset, nuper est domi meæ mortuus, à quo cum in alijs rebus, tum studiosissimè in Dialectica exercebar, quæ quasi contracta & adstricta eloquentia putanda est, sine qua etiam tu Brute iudicasti, te iustam illam eloquentiam, quam Dialecticam dilatatam esse putant, consequi non posse. Proinde sciant isti loquaces magis quàm eloquentes, (Nam sine sapientia nulli contingit vera eloquentia) cum vituperant Dialecticen, se & Rhetoricen vituperare. Si queãdmodum maximis autoribus visum est, inter Dialecticam & Rhetoricen nihil præter modum disserendi interest. Aut si credamus, eas facultates distinctos habere fines, vt Dialectica sit ars ex probabilibus de quolibet proposito argumentandi, aduersarios confutandi, & omnium artium principia inquirendi: Rhetorica verò disciplina persuadendi, ipsos suæ quoq; Rhetoricæ, sicut omnium aliarũ artium fundamẽta labefactare, quæ nisi fideliter posita fuerint, nihil nisi ruinosum superædificari potest. Nec vnquam, quod in omni disciplina, quæ recta ratione instituitur, est necessarium, poterit caueri, vt omnium partium inter se sit consensus, & principium medio, medium cũ extremis, deniq; omnia cum omnibus consonent. Sed ne causentur, hæc à suis aduersarijs in Dialecticæ laudem dici magnificentius, quàm pro re. Hoc ipsum rursus ex ipso Cicerone planũ faciemus, vt qui recta via ad eloquentiæ seu sapientiæ studia ingressi sunt, constanter perseuerent. Qui non cõparato dialecticæ instrumento temerè ad altiores disciplinas prorupẽre, si ætas adhuc integra est, ne pudeat illos reuocare gradum, & parua temporis mora perdiscere artem, quæ in omnibus disciplinis resecat moras, & veritatis lumine animum illustrat. Aut si serior est ætas, vt ipsi non possint capescere quæ sunt optima, saltem non inuideant nec obstrepãt recta ratione ad illa euadere contendentibus. Positum sit igitur, inquit

Sicut grammaticæ, sic etiã dialecticæ præcepta ad rhetoricen adferenda.

Cicero per dialecticam sese ad dicendi facultatem præparauit.

Cicero,

Cicero, in primis, quod post magis intelligetur, SINE PHILOSOPHIA NON POSSE EFFICI QVEM QVAERIMVS ELOQVENTEM. *Et rursus. Esse igitur perfectè eloquentis puto, non eam solum facultatem habere, quæ sit eius propria fusè latéque dicendi, sed etiam vicinam eius atque finitimam Dialecticorum scientiam assumere. Et iterum. Ergo eum censeo, qui eloquentiæ laude ducatur, non esse earum rerum omnino rudem, Sed vel illa antiqua, vel hac Chrysippi disciplina institutus, nouerit primùm vim, naturam, genera verborum, & simplicium copulatorum. Deinde quot modis quidque dicatur, Qua ratione verum falsúmve sit, iudicetur. Quid efficiatur è quoque, quod cuique consequens sit, quodque contrarium. Cumque ambiguè multa dicantur, quomodo quodque eorum diuidi explanarique oporteat. Hæc tenenda sunt oratori: sæpe enim occurrunt, Sed quia sua sponte squallidiora sunt, adhibēdus erit in his explicandis quidam orationis nitor. Et quoniam in omnibus, quæ ratione docentur & via, primùm constituendum est quid quidque sit. (Nisi enim inter eos qui disceptent, cónuenit quid sit illud de quo ambigitur, nec rectè disseri, nec vnquàm ad exitum perueniri potest.) Explicauda est verbis mens nostra de quáque re, atque inuolutæ rei notitia definiendo aperienda est, Siquidem est definitio oratio, quæ quid sit id de quo agitur, ostendit quàm breuissimè. Tum vt sic explicato genere cuiúsque rei, videndum est quæ sint eius generis siue formæ siue partes, vt in eas tribuatur omnis oratio. Erit igitur hæc facultas in eo, quem volumus esse eloquentem, vt definire rem possit, neque id faciat tam pressè & angustè, quàm in illis eruditissimis disputationibus fieri solet, sed cum explanatius, tum etiam vberius, & ad commune iudicium popularémque intelligentiam accommodatius. Idemque etiam, cum res postulabit, genus vniuersum in species certas, vt nulla neque prætermittatur, neque redundet, partietur & diuidet. Sed scimus nos surdis frustra canere, stultis incassum verba facere. Nobis hoc satis est, si ab æquis lectoribus nostrum consilium probetur. Quod certè futurum confidimus, cum propius inspexerint, nos adolescentibus hac æditione multis modis consuluisse, prospexisse item quò perfectius, minori negocio, constantius, & conformius, Dialecticæ disciplina tradatur, vt his præceptis instituti, tanquàm Thesei filum secuti, in altioribus disciplinis nusquam à recto tramite aberrent. Ergo cum superioribus rationibus essemus persuasi ad nouos Commentarios, in quibus esset maior docentium concordia, ac discentium cum maiore vtilitate maior facilitas, in Aristotelis libros de Dialectica publicandos, Quo res tanta diligentiori industria & cura perageretur, hanc prouinciam viris doctissimis, qui longo tempore in Philosophia tradenda in omnibus gymnasiis primas partes tenuerunt, imposuimus, non mediocri etiam mercede illis constituta, Cuius tamen pecuniæ iacturam pro lucro facilè ducet nostra Facultas, modò res hæc redundet, vt speramus, in reipub. vtilitatem, cuius ante omnia semper duximus primam habendam esse rationem. Simul illis mandauimus, vt primùm omni studio in Aristotelis verba & sententiam animi oculos intenderent, ac verum sensum eruerent, adhibentes non multorum opiniones & somnia, qui posterioribus sæculis Aristotelem magis obscurárunt commentariys, quàm illustrárunt, sed iuxta antiquorum doctrinam iam multis ante sæculis probatam interpretarentur, & commentarios conficerent solidos, resecantes omnem sophisticarum contentionum inutilem syluam, Idq; stilo non sublimi, sed mediocri, à vitiys tamen illatini sermonis perpurgato. Cum enim & ipse Aristoteles propter rerum quas tractat subtilitatem, non parū habeat obscuritatis, Adeo vt apud Ciceronē Caius Trebatius quoq; summus iurisconsultus, se ab his libris legendis hac de caussa fateatur esse reiectum, An non perdidissemus oleum & operam, si quod lucis caussa fuit adhibitū, id pueris ad Philosophica adspirátibus sermonis sublimitate & affecta-*

Sine Philosophia non potest qs eloquēs fieri.

Cur mediocri stilo scripti sint hi Cōmetarii.

& affectatione eleganter dicendi præbuißet rursus occasionem moræ, & pro lumine quæsito tenebras offudißet? Quòd si nonnunquàm nostri commentatores à quorundam veterum aut etiam recentiorum interpretatione receßerunt, neminem mouere debet aliorum autoritas, sed expendendæ sunt rationes, quibus adducti aliorum vestigia deseruêrunt. Id eos in vniuersa Dialectica commentanda diligenter considerare iußimus, non tantum quid vel prisci, vel huius temporis autores in Aristotelem sunt commenti, sed quàm omnia quæ in Aristotelem scriberent, inter se essent connexa & sibi cohærerent, & sensum Aristotelis efficacius & significantius explicarent. Item quæ prima fronte (cuiusmodi multa sunt in Aristotele) apparerent dißidére in diuersis locis, ea secundum subiectam materiam aut loci difficultatem, apta interpretatione vel dissoluerent, vel coniungerent, Primo ne medium, medio ne discrepet imum, Atque eatenus aliorum autoritatem sequerentur, vt tamen prima cura & ratio haberetur consensus & veritatis. In hoc quóque Aristotelis apophthegma imitantes, qui nõnullis indignãtibus quòd à Platone Socrateq; in quibusdam Philosophiæ scitis auderet discordare, nec non ipso Platone, vt autor est Laertius, conquerente, quòd Aristoteles in se, non aliter quàm pulli equini in matrem, recalcitraret. Respondit illud vulgatum, Amicus Plato, amicus Socrates, sed amicior veritas, Admonens in traditione disciplinarum nihil fauori, nihil affectibus, nihil vetustati, neque recenti memoriæ, aut ætati eße tribuendum, sed solius veritatis rationem esse ducendam. Quod illos fecisse, & causa veritatis inuestigandæ, & in apertũ proferendæ fecisse, non dubitamus, quin æquus lector sit inuenturus, Et tum nostrum consilium & in prouehendo Philosophiæ studio perquàm graues sumptus, tum illorum laborẽ vtróq; pollice laudaturus. Indoctorum hominum verba & voces, qui nullam partem Philosophiæ attigerunt, aut propter stuporem ingenij operam in illa luserunt, nequæ hæc lecturi sunt, nec intellecturi, (cum falsa persuasione scientiæ à melioribus recusent doceri, aut frustra tentarint) neminem à bono instituto ac proposito debent auertere. Isti si ad rectiora studia properantibus obganniunt aut obstrepunt, hoc cogitandum est, Nunquam fore sapientem, qui se ad indoctorum hominum sententiam & iudicium comparat. Proinde eorum insultatio aut derisus pro nihilo ducendus, aut potius ad incitamentum suscepti studij conuertendus, Atque in memoriam reuocandum est illud ab Epicteto grauißimo Philosopho dictum. Si sapientiæ studium affectas, para te continuò vt irridearis, vt subsannéris ab indocta multitudine, Quod si perseueras, qui te prius deridebant, ijdem postea admirabuntur, Sin césseris & terga des, duplici irrisione afficiêris. Talem constantiam in susceptis studijs voluit eße Antisthenes, monens in profundißima cogitatione & proposito firmißimo prudentiæ murum esse constituendum, qui neque decideret, neque hostibus proditione aditum præberet. Ac Diogenes Sinopensis in hac stultorũ subsannatione est imitandus, qui dicente quopiam, Multi te rident. Respondit, At ego nequaquàm rideor, Scilicet ineruditorum risu & iudicio sentiens se nihil commoueri. neque curandum esse, quid imperiti probent vel improbent, sed quid ipsa recta ratio doceat esse faciendum. Sed omnes adolescentes, qui aliqua ingenij excellentia præditi sunt, istorum clamoribus, qui non aliunde, quàm ex ignorantia veri proficiscuntur, contemptis, sibi illos maximos orbis próceres ac clarißima mundi lumina tum in Ecclesiastica hierarchia, tum in prophana repub. quorum innumerabilis multitudo, tum ex hac nostra vniuersitate, tum ex alijs, per has artes ad summos honores euasit, semper sub oculos reuocabunt, dum virent genua, sicut inquit Horatius, Dum fauet ætas, dum se præbet ad hæc studia, discendi occasio, Quæ subito prætéruolat. quòd si quis in eius momento cunctetur, post frustra conqueretur eam eße neglectam, vtpote pennatis pedibus volucrem & fronte tantum capillatam, vt fabulantur poetæ. Ac consimiles fructus, quales illi

In traditiõe disciplinarũ solius veritatis ratio ducenda.

Nunꝗ fore sapientẽ qui se ad indoctorũ iudiciũ cõparat.

Nõ ꝗd imperiti probãt, sed ꝗd ratio docet esse faciendum.

illi celeberrimi viri aßecuti sunt, facilius & citius sperent. præsertim hoc tempore, cum Philosophiæ studiosi hac Commentariorum æditione plus temporis sint nacti, ac multo labore & scribendi molestia subleuati. Hæc meditatio, qua studiosi doctißimos quosque sibi tanquam exemplum proposuerunt, maximum adiumentum adfert ad incrementa studiorum. Cuius rei vel testis locupletißimus est ipse Aristoteles, qui interrogatus, Qua ratione discipuli quàm plurimum proficerent, prudentißimè respondit, Si præstantiores sequantur, nec expectent tardiores. Interea certißima spes amplißimorum præmiorum facilè mitigabit laborem, & suppeditabit perseuerantiam, nec patietur humilem videri artem, per quam tot in altißimos honoris gradus sunt collocati, Nec contemnendam, quam summi viri summis ingenijs præditi primam eße duxerunt, & sine qua nulla prorsus potest inueniri ac perdisci aut constare disciplina.

Bene valete. Louanij, septimo idus Octobris.

Anno, M. D. XXXV.

Commentariorum in Porphyrii Phoenicis Isagogen, et omnes Aristotelis libros de dialectica

PROOEMIVM.

NIVERSAM Aristotelis philosophorum principis Dialecticam dilucidis commentarÿs pro nostri ingenÿ modulo illustraturi, conuenienter facturi nobis videmur, si principio quidnā ipsa sit dialectica, quæ eius partes, & officia, quæ similiter materia illius, paucis, sed quàm fieri potest clarissimè ostendamus. Nam præterq; quòd hæc magnum dicendis sint lumen allatura, etiam manifestißimè declarabunt, quāta sit dialecticæ vtilitas, Imò neceßitas omnibus, quotquot ad altiores disciplinas contendentes, fructū aliquē e suis studÿs referre quærunt. Est igitur à M. Tullio in Topicis sic definita. Logica est diligens ratio dißerendi. Quo pacto & à D. Augustino est explicata, sed verbis immutatis. Dialectica est (inquit) benè disputandi scientia. Vtroq; explicatius Rodolphus Agricola. Est (inquit) dialectica, ars probabiliter de re qualibet proposita dißerendi, prout vniuscuiusq; natura capax eße poterit. Alius quidam sic definiuit, Est ars definiendi, diuidendi, & argumentandi. Et alibi idem fusius. Est ars (inquit) cum vocum definiendarum & diuidendarū, vt quid quæq; vox propriè significet, & quàm latè pateat, seu quid quæq; res sit, & quas habeat partes, clarè perspiciamus, tum colligendi alias sententias ex alÿs. Vulgatißima est hæc definitio. Logica est ars, verum à falso discernens, ac ex noto in ignoti notitiam intellectum humanum deducēs. In huiusmodi autem definitionibus, ratio & ars generis locum obtinent. Quæ verò sequuntur differentiæ, a grāmatica & rhetorica, quæ ad dialecticam proximè accedūt, manifestè eam separant. Neutra enim illarum vel dißerere, vel argumentari, vel colligere vnum ex altero, vel verum à falso discernere, aut ex noto in ignoti notitiam deducere docet. Sed est grammatica, ars emēdatè atq; apertè loquendi, vt percipere queat auditor, quid sibi velit is qui dicit. Rhetorica verò, ars est inueniendi & disponendi res ipsas de quibus est dißerendum cum ornatu cultuq; orationis, omnes capiendarum aurium illecebras adhibens ad faciendam fidē apud quem verba sunt facienda. Cæterùm vt nonnihil prædictæ definitiones inter se discrepare videntur, Ita non parum quoq; (si quis attentius expenderit) consentire deprehendētur. Et hoc quidem interest discriminis, quòd aliæ dantur per præcipuum dūtaxat logices officium, aliæ per omnia, alia per finem. Primæ enim tres propriū modò illius officium amplectuntur, quod est dißerere, hoc est, rectè & appositè argumentari, siue probare, siue disputare, quæ omnia vel eadem planè pollēt, vel modicè admodum significatione differunt. Sequentes duæ, omnia illius officia continent. Omnium postrema, finem illius ostendit. In hoc enim argumentationem paramus ac dißerimus, vt quid veri res in se contineat, quidue falsi deprehēdamus, atq; ex nobis noto in ignoti notitiam deueniamus. Consentiunt autem in hoc omnes, quòd ex æquo huius facultatis officia, ac summam exponant in omni genere disciplinarum vtilitatem: nisi fortaßis vera à falsis discernere, ac firmā vnius ex altero illationem ab infirma atq; sophistica separare poße, nō magni momenti eße putamus. Ex his igitur non difficile fuerit officia dialectices colligere. Nam ex tribus primis constat, principale illius munus eße, probabiliter dißerere, quod ipsum etiam duæ sequentes explicant, quæ tamen præter illud, duo addūt alia, vtpote definire & diuidere. Postrema nihil præterea addit officÿ, sed horum ipsorum officiorum finem, ac id cuius gratia illa fiunt, commonstrat. Proinde & tres solent dialecticæ partes aßignari, definitio, diuisio, & argumentatio: quamuis alÿ duas duntaxat

Quid dialectica.

Quid grammatica.

Quid rhetorica.

Officium dialecticæ.

Finis dialecticæ.

Tres partes dialectices.

taxat posuerint, inuentionem & iudiciũ. Verùm eodem res rẽcidit, neq; diuersum a prioribus, nisi verbotenus, dicunt. Nam Boetio autore, definitio, partitio, seu diuisio, & collectio, siue argumẽtatio, inuentionẽ intra se singulæ continent & iudiciũ, ut quæ neq; existere præter inuẽtionem. neq; cognosci præter iudicium, rectè ne an secus sint factæ poßint. Neq; enĩ quæcunque vocum congeries, definitionem, diuisionem, & argumentationem constituit, sed certa ac certis legibus constricta, vt suis locis explanabitur. Secunda igitur logices partitio, ea quæ in priori confusè latebant, ab inuicem segregat. Inueniendi inquam facultatem atq; iudicandi. Respondent duabus hisce partibus ad amußim, quæ ab Aristotele de dialectica sunt scripta. Nam ad inuentionem pertinet Prædicamentorum liber, quare & Porphyrij Isagoge. Item liber Peri Hermenias ac Topicorum. Nam materiam suppeditant faciendis argumentationibus, illi quidem simplicem, & in qua neque verum neq; falsum reperitur, Hi verò compositam, ac iam vero falsóve coniunctam. At duo Priorum analyticorum, ac totidem Posteriorum, & Elenchorum duo libri, ad iudicium pertinent. Nam cum omnis argumentatio enunciationibus cõstet, duo sunt in ea contemplanda. Prius, quænã sint illa, & qualia, ex quibus componitur. Alterum, quanam & quàm legitima compositione siue connexione partes ipsæ cohæreant. Quemadmodum enim in pariete nunc de lapidibus ipsis iudicamus ac lignis, nunc de ordine eorundem inter se & compositione: ita de argumentationibus gemina quoque est iudicandi via. Vna, qua de propositionibus iudicamus, necessariæ ne sint, an probabiles, an sophisticæ. Atque hoc de materia est iudicium. Altera est, qua propositionum inter se iuncturam ac compositionem expendimus, atque hæc de forma ipsa argumentationum pronunciat. Ad priorem illam iudicij partem pertinent Posteriorum analyticorum libri duo, ac totidem Elenchorum, quorum hi falso & apparẽter duntaxat probabiles dinoscere docent propositiones, illi verò necessarias ac demonstrationibus idoneas. Ad posteriorem verò pertinent Priorum analyticorum duo libri, In quibus præscriptæ quædam formulæ traduntur, ad quas tanquam certißimas & infallibiles regulas argumentationes omnes examinare oportet. Neque enim tam ignis auri vitium arguit, quàm hæ formulæ siue regulæ, argumentationum vitia, si non syncerae ac probæ fuerint. Sed mirabitur fortaße quispiam, cur nihil ab Aristotele traditum sit de iudicio propositionum probabilium. Huic responsum sit ex Boetij sententia, quòd plana atque expedita est via iudicandi de medietate. cum quis extrema perfectè cognouerit. Si quis enim necessaria dijudicare nouerit, ac idem falsarum ac sophisticarum propositionum a reliquis discrimẽ scîerit. Probabilia etiam, quæ quasi medium inter illa tenent, non erit difficile discernere. Verùm hac de re latius posterius, si opus fuerit. Vt autem tandem materiam dialectices paucis aperiamus, Inprimis animaduertendum esse monemus, duobus modis aliquid dici materiam artis alicuius seu disciplinæ. Vno modo id quod ars ipsa docet, & circa quod omnis eius cura atq; præceptio versatur, quã vocabulo in scholis nunc magis vsitato Subiectum appellamus. Atque hoc modo materia siue subiectum logices, est ipsa argumẽtatio. In hac enim facienda, logica tota est occupata, & quæcunque in ea traduntur, huius cognoscẽdæ & habendæ gratia traduntur. Altero modo dicimus materiam, id in quod ars vim suam explicat. quo modo artis ædificatoriæ materia, sunt ligna & lapides. In hæc enim ea ars vĩ suam explicat, hanc aut illam figuram inducens. Quæ secundum hanc significationem logices sit materia, facilè est ex officio eius proprio perspicere. Nam si opus eius proprium est probabiliter dißerere, siue argumentari, siue disputare, quicquid id est in quod hoc suum officium experiri & ostendere poßit, id certè materia illius erit. Est autem huiusmodi, omne quod tanquam dubium incertumque accipitur. Quod autem tanquam ambiguum in medium adducitur, id secundum Aristotelem propositio est, vel problema, vel (vt vno verbo vtrũq; includatur) quæstio. Erit ergo quæstio hoc modò logicæ materia. Quod ipsum & Rodolphus

Altera diuisio dialect.

Quęstio incidens. Solutio. Boetius.

Quę sit logicę materia. Dupliciter aliqd alicuius disciplinę dicit esse materia.

Rodolphus aſſerit, nihil diuerſum à ſcholis ſentiens, cum ſcholæ de materia ſecundum priorem ſignificationem loquantur, non negantes interim quæſtionem quoque alia ſignificatione eſſe huius artis materiam. Nouerunt enim nihil abſurdi conſequi, ſi eiuſdem ſcientiæ plures dicantur eſſe mrteriæ ſecundum aliam & aliam ſignificationem. Illud poſtremò admonendum, varijs & inexplicabilibus penè perplexitatibus ſeſe inuoluere ſolere homines quoſdam pro tuenda veritate huius enunciationis, Argumentatio eſt ſubiectum logicæ. Nonnulli ſiquidem dictionem (argumentatio) ibi materialiter, vel (vt alij loqui malunt) technicè accipiunt, hanc reddentes ſententiam, terminus argumentatio perſonaliter, hoc eſt, ſignificatiuè pro denominatis in alia enunciatione, vtpote hac, Argumentatio eſt illatiua conſequentis ex antecedente acceptus, eſt ſubiectum logicæ, Licet autem tales termini plurimi fieri poſſent, quia tamen omnes ſynonymi ſunt, pro vno & eodem reputantur. Quare ex hac explicatione non poteſt inferri, logicen plura habere ſubiecta, quod abſurdum eſſe conſtat. Alij argumentationem ſimpliciter accipiunt, vt hic ſit ſenſus, res primò ſignificata hoc nomine argumentatio eſt ſubiectum logicæ: Hunc antiquiores, neglectis terminis amplectuntur. Vtriſq; autem talis explicationis cauſa eſt, ne ſi argumentationem in dicta enũciatione perſonaliter accipi dixerint, cogantur per locum à genere non accepto vniuerſaliter ad eius ſpecies diſiunctiuè ſumptas, admittere ſyllogiſmum, aut enthymema, aut inductionem, aut exemplum, eſſe logices ſubiectum, quod abſurdum habetur, eo quòd ſubiectum hic intelligatur accipi pro ſubiecto adæquato & conuertibili huius ſcientiæ, quale manifeſtum eſt non eſſe enthymema, aut ſyllogiſmum, aut aliquod inferius argumentationis, cum circa nullius horum conſiderationem tota logica ſit principaliter occupata. Reſtabat ergo, vt terminum (Argumentatio) materialiter aut ſimpliciter ſumi dicerent, ſub qua acceptione non licet argumentari a ſuperiori ad inferius, imò neque per vllum locum dialecticum, vt alibi præcipietur. Quod ſi non de adæquato & primario ſubiecto nobis ſermo eſſet, nihil foret periculi, prædictam voculam accipere perſonaliter, permittereq; ſyllogiſmum eſſe ſubiectum logicæ, imò quamlibet argumentationem: quemadmodum fatemur, colorem eſſe obiectum viſus, ſed non adæquatum. Verùm de his fortaſſe aliquanto quàm par erat verboſius.

Rodolphus

Quo pacto verum ſit, argumẽtationẽ eſſe ſubiectũ logicæ.

PROOEMII DIALECTICAE TOTIVS FINIS.

Prooemium in Isagogen PORPHYRII.

Sex prælibanda i quis opere exponendo.

VOLVNT probati autores, sex numero in initio ab expositoribus prælibanda esse, Quę videlicet sit operis intētio, Quæ vtilitas, An eius cui opus inscribitur germanus, ꝑpriusq; sit liber, Quis ordo, Quę operis inscriptio, Et ad quam philosophię partē scientia quæ traditur, sit reducēda. Huius operis intētio & vtilitas ex prefatione Porphyrij peti debēt. Ceteris autem, quæ tanꝙ manifesta ab omnibus concedūtur, omissis, tantū inscriptionē tractare volumus ꝙ breuissimè. Est itaq; huius operis inscriptio seu titulus, Isagoge Porphyrij Phœnicis in Categorias Aristo.) In quo operis qualitas ostēditur, & causa efficiens seu autor, & simul causa finalis. Operis quidē qualitas, in eo quod dicitur Isagoge. Est autē Isagoge idem quod principiū vel introductio. Requirit autē omnis introductio facilē, pręparatiuā, non curiosam, nō nimis exactā intelligentiā, & in ea rudi præparatione, crassaq; (vt dicunt) instituti Mineruą debemus abire contenti, alioquin auditoris importunitas præceptorem, & præceptoris indiscretio fastidio afficiet auditorem.

Inscriptio huius... Huius libri qualitas. Causa efficiens. Causa finalis.

Causa efficiens ex nomine & genere declaratur, cū subditur, Porphyrij Phœnicis. Fuit enim Porphy. patria Phœnix e Tyro, philosophus Atheniensis, Plotini discipulus, ac Platonicæ sectę in alijs imitator & defensor. Causa finalis vltimo loco ostenditur, cū dicitur, in categorias Aristotelis. Categoria autē licet interdū idem sit quod accusatio, tamē pro pręelicamēto vsurpatur apud philosophos. Quanq; autē hęc vniuersalium notitia ad plurima cognoscenda sit vtilis, vt habet ipsa Porphyrij pręfatio, in inscriptione tamen solum mentio fit categoriarum, eo quòd pręcipuè ad prædicamenta cognoscenda hæc conducunt, quodq; propter ea ipsa intelligenda, potissimùm hunc librum Chrysaorio cōscripserit. Quia verò præsentis operis, atq; adeo tota ipsius autoris intentio, est de vniuersalibus tractare, eorumq; naturam explicare, huic loco oportunum duximus, de vniuersalibus nonnulla præmittere, & ipsius vniuersalis acceptiones, quantum huic loco congruit, declarare. Nam his ignoratis, ea quæ posterius traduntur, non satis commodè intelligi valent.

Vniuersalis duplex acceptio. Prior.

Accipitur ergo vniuersale dupliciter. Priore modo, Vniuersale est signum, quod aptum est ex sua significatione de pluribus prædicari, quales sunt hi termini, homo, animal, rationale, risibile, albū. Solent hic addere, verè, affirmatiuè, secundū se, vel suū synonymum, mediāte copula non ampliata ad quinq; differentias temporum, quæ ideo omisimus, quia ad sophisticē proximè videntur accedere, & quia facillimè talia a mediocriter ingeniosis subintelliguntur. Huiusmodi autem vniuersale triplex est. Vnum mentale, vt conceptus seu cogitatio, qua hominem apprehendo. Nam illa rectissimè vniuersalis dicitur, vt quæ cōmuniter omnes homines repręsentat, sicut conceptus Ioannis solum Ioannē, qui ob id indiuiduus nō iniuria vocari potest. Aliud vocale, vt vox homo. Tertium scriptū, vt scriptura homo. His enim tribus, scilicet conceptibus, vocibus, & scripturis, eadem & similiter tribui solent, vtpote esse complexū, incomplexū, esse propositionē, verū, falsum, & alia id genus. Sola hęc vniuersalia signa agnoscunt illi, qui a nominum maiori cura nominales vulgò appellantur, ad nomina referentes ferè cuncta, quæ a Porphyrio, Aristotele, & cæteris, in logicis traduntur. Arbitrantur hi, vniuersalia signa nihil aliud significare, ꝙ omnia & singula singularia sua inconiunctim. Quorū sententiam, quòd non satis consentanea sit priscis illis scriptoribus, & magis probatis, Aristoteli, Auicennæ, Auerroi, Alberto magno, Thomę, Scoto, & alijs, prosequi non intendimus, concedentes interim ponenda esse vniuersalia, quæ signa sunt, licet non sola, de hisq; nonnunꝙ, etsi rarius, loqui autores. Verùm definitionem antepositam in hunc modum limitaremus. Vniuersale est signū incomplexū, natum prædicari de multis vniuocè, & diuisim, ratione rei communis, verè ac positiuè, primò per ipsum significatæ. Per incomplexum, accipere oportet signum voce & significatione incomplexum, aut saltem significatione, cui videlicet respondet in mente conceptus incomplexus ac simplex. Quare ea quæ significatione sunt cōplexa, a definitione vniuersalis reijciuntur, vt homo albus, currit velociter, nemo, semper, & similia. Non autem excluditur corpus animatum, aut quantitas continua, quia hæc licet secundum vocem cōplexa sint, significant tamen mediantibus simplicibus conceptibus, sicut voces incomplexę, loco quarū prædictis complexis ob penuriam simplicium dictionum vti cogimur. Quod continuè subiungitur, Natum prædicari &c̄. indiuidua a definitione secludit. Hæc enim aut de multis prædicari omnino non possunt, aut non nisi æquiuocè vel copulatim

Nominaliū opinio.

Explicatio definitionis vniuersalis priori modo accepti.

vel copulatim. Nomen quidem Cato de multis æquiuocè, id est, secundum aliam & aliam significationem prædicatur. Illud verò indiuiduum, hi homines, de pluribus coniunctim, id est, simul sumptis. Hæc tamē esse indiuidua, nemo est qui ambigat. Id de multis diuisim prędicatur, quod de singulis ipsorū separatim prædicatur, vt nomen homo de Ioanne & Petro. Nō autem Ioannes de anima sua & corpore. Nam & si de ambobus fortasse nō falso dicatur, nequaquam tamen de vtroque illorum separatim accepto dici poterit. Adiunctum est tertiò, ratione rei, &c. vt iudicaremus signis vniuersalitatem tantum esse tribuendam, propter principale ac primariū significatū. Quare hæc pronomina, meus, tuus, & pleraque nomina his similia, nō erunt vniuersalia, licet de multis vniuocè dicantur & diuisim, eo quòd principaliter rem singularem significant. Vniuersalis correlatiuum, est subijcibile, quod hoc modo potest definiri. Subijcibile est, quod natū est vniuersali subijci, vt homo respectu animalis, rationalis, risibilis, aut albi. *Quid subijcibile q̄d est vniuersali correla[tiuum].*

Secundò accipitur vniuersale non pro ipso signo, sed pro re primò per huiusmodi signum significata. Ita acceptū vniuersale duobus modis definitū reperio. Vno modo vniuersale est, quod in multis natum est esse, hoc est, vniuersale est res, quæ apta est esse in diuersis singularibus, penes quartū aut quintū modum essendi in. Est autē quartus inexistendi modus, secundum quē pars essentialis est in suo toto. Quintus autem, secundum quē forma suo inest subiecto, sicut in prædicamentis, & maximè quarto Physicorum, latius est declarandum. *Posterior vniuersalis acceptio, eiusque duplex finitio.*

Altera definitio est. Vniuersale est, quod natum est de multis prædicari, tanquam significatum videlicet, hoc est, quod natum est primò significari per signū aliquod de multis prędicabile. *Posterior definitio.*

Hæc secunda effectus est prioris, ex eaque pēdet. Ideo enim res illa quæ vniuersalis dicitur, de pluribus est prędicabilis, quod in pluribus nata sit esse. Erit igitur illa prior, essentialis definitio vniuersalis, aut si vtraque descriptio fuerit, inter eiusdē rei descriptiones vna erit reliqua prior naturâ, quod ipsum & alibi inter passiones eiusdem subiecti vsu venire fatentur doctissimi philosophi. Quæ pro huiusmodi vniuersalium exactiori cognitione faciunt, suo loco posterius a nobis tractabuntur. Species vniuersalis vtrolibet modo accepti sunt quinque, genus, species, differentia, proprium, & accidens, quarum differentia ac numerus ex diuersa ratione, hoc est, modo prædicandi de subijcibilibus colligitur. Quicquid enim vniuersale est, in quid aut quale prædicatur, Si in quid, aut ergo de differentibus specie, & sic est genus, aut de numero differentibus duntaxat, & est species. Si verò in quale, aut ergo in quale essentiale prædicatur, & sic habetur differentia, aut in quale accidentale, atque hoc vel necessarium, & erit proprium, vel contingens, & erit accidens. Sunt tamen, quibus hęc proprij ab accidente separatio, non vsquequaque arridet, qui si diligentius ea quæ ab Aristo. & alijs veteribus de proprio tradita sunt, expendissent, fortasse ab hac sua sententia non grauatim discederent. *Quinque vniuersalis species.*

Cum sit necessarium.

Annotatio in præfationem Porphyrianam.

HAC præfatione Porphy. vtilitate ac necessitate tractandorum proposita, auditorem beneuolum reddit, difficultate attentum, docilem verò eorundem ordine. Necessarium hoc loco non dicitur, quod aliter se habere non potest, sed id quod vtile est, maximeque expediens, aut sine quo boni aliquid assequi, aut malum vitare non possumus. quomodo studium ad scientiam adipiscendā, operatio ad virtutē comparandā, iactura merciū in mare ad naufragij euasionē: ac mēbri morbidi, ne pars syncera trahatur resectio, necessaria est ad corporis salutem. *Quomodo accipiendū necessarium.* Prædicamenta series sunt prædicamētales, de quibus alibi, vel si quis malit documenta prædicamentalia, quale est illud, Diuersorū generū & non subalternatim positorū, &c. & cætera alia huiusmodi. *Prędicamēta.* Porphy. autē speciei differentiā præponens, ordinem naturę seruat, postea tamē in progressu operis, tractationē speciei differentiæ præmittit, secundū ordinē doctrinæ. *Cur differētia speciei p̄posita.* Naturæ ordo est, quo partes præcedunt totum, causa effectum, subiectū suū proprium, aut accidens: & vniuersaliter omne a quo quippiā dependet, illud quod ab ipso est dependēs. *Ordo naturæ.* Ordo doctrinæ expostulat, vt cōmuniora præcedant minus cōmunia, notiora minus nota, & vt ad prius dictorū pleniorē facilioremque intelligentiā facientia, continuè subnectantur. *Ordó doctrinæ.* Hic duplex ordo interdum cōcurrit, interdū verò separatus est alter ab altero, vti res ipsa exigit. Illa dicuntur subsistere in litera, quæ re ipsa circa omnem intellectus operationē illa tanquam obiecta respicientē, existunt. quales sunt omnes substātię ac accidētia. *Quę dicunt subsistere.* Ea verò in solis intellectibus seu cogitationibus sunt posita, quæ hoc solum habent esse quod intelligantur, vt hircoceruus, chimera, centaurus, & huiusmodi fictitia. Neque putamus entia rationis, de quibus agit logicus (licet ab operatione intellectus dependeant) esse in solis intellectibus quomodo sunt res fictitiæ, cum illa suo modo existant, quamuis imperfectè. Hæc tria solis, nudis, &

puris(quod in alia trãslatione adiectũ est)a Boetio accipiuntur vt eadẽ sint, sitq; posterius prioris declaratiuũ, ac verborũ inculcatio quædã. Corporalia vocãtur, quę in tres sunt extensa dimentiones, hoc est, longitudinẽ, latitudinem atq; profunditatem. Per sensibilia intelligẽda sunt singularia. Hæc enim sola sentiri possunt, vt frequenter inculcat Aristo. Ex his facilè patent sensus triũ difficilium quęstionũ, quas licet ob sui arduitatem recuset hic Porphyrius dissoluere, vt tamen iuuentus non ambigua incertaq; in primo operis limine hæreat, nõ grauabimur paucissimis, quid nobis secundum Peripateticã doctrinam verisimilius videatur, aperire.

Ad primã ergo quęstionẽ respondendũ est, omnia vniuersalia verè subsistere in rerũ natura, neq; vllum eorũ sic esse in puro intellectu, quasi nõ aliter q̃ quia intelligitur, q̃uis interim subiectiuè in intellectu sint ea, quorum indiuidua ibi reperiuntur, vt scientia, virtus, &c. Subsistunt enim vniuersalia, etiã si nullo intellectu cõprehendantur, vtputa à suis singularibus realiter indistincta, licet fortasse rationẽ vniuersalis nõ nisi ab intellectus consideratione accipiãt. Verùm hęc res aliũ requirit locum. Ad secundã dicẽdum est, vniuersalia ea corporalia esse, q̃rũ indiuidua corporalia sunt, Et illa incorporalia, quorũ singularia huiusmodi. Partim verò corporalia & partim incorporalia, quæ vtriusq; generis habent indiuidua. Exemplũ primorum, vt homo, equus, lapis, albedo: Secundorũ, vt sciẽtia spiritus: Tertiorũ, vt substantia, qualitas. Huius ratio in prõptu est, tũ ex Porph. tũ ex Aristo. in pręedicamentis, accidẽtia indiuiduorum mediate in ipsa redundare vniuersalia, ponentibus. Ad tertiã quæstionem (omissa Platonis opinione, separãtis vniuersalia a singularibus) dicendum est cum Aristo. omnia vniuersalia suis intimè inesse singularibus, ita vt ea cõstituant intrinsecus, & essentialiter, & non tantũ per imitationem, seu velut exemplaria quædam, vt ille ponebat. Hæc paucis attigisse impræsentiarum satis est. Mouet autem Porphy. has quæstiones difficiles de genere & specie potius, quàm de reliquis tribus vniuersalibus, propterea quòd (vt vult Albertus) hæc tria postrema minus principalia sunt, & in duobus prioribus contineantur. Differentia siquidem potestate est in genere diuiso, actu verò in specie constituta. Proprium immediatè in specie est, Accidens verò in indiuiduo, & deinde in indiuidui superioribus.

Albertus.

Quatuor vniuersalium vtilitates.

Complectitur Porph. præfatio quinq; vniuersaliũ quatuor vtilitates, quod in primis ita accipiendũ est. quinq; vniuersalium notitiã, qua cognoscit quid significẽt, omnino & simpliciter necessariã esse ad notitiã de pręedicamẽtis, definitionibus, diuisionibus, & demõstrationibus habendã. Deinde eorundẽ vniuersalium notitiã definitiuã, ad habendã exactã & facilẽ de pręedicamentis cognitionẽ, necessariã esse. Neq; tamen ob quinq; vniuersalium traditionẽ omissam, dicendus est Arist. diminutè logicã tradidisse, cum hæc ex eius Topicis, vndè Porph. plerasq; suas definitiones excerpsisse constat, haud difficulter percipi possint. Secundò hę vtilitates accipiendæ sunt, vt singula quinq;, ad singula quatuor sint vtilia. Est igitur primò notitia vniuersalium vtilis ad series & documenta pręedicamentalia. Nam series prædicamentalis est ordo vnius generis generalissimi, generum subalternorum, specierum specialissimarum, atq; indiuiduorũ, sese habentium ad inuicẽ per modum superiorum & inferiorum. A genere generalissimo vsq; ad specialissima per differentias fit descensus, quæ quidem indirectè tantum sub generalissimo continentur. Inter prædicamenta etiã vnum est rerum per se existentium, quę substantiæ dicuntur. Alia nouem earum rerum quæ per accidens & in alio sunt, quæ accidentia nominantur. In documentis autem prædicamentalibus, Aristot. meminit nunc generis, nunc speciei, nunc differentiæ, nunc proprij, nunc accidentium, licet nõ sub nomine accidẽtis.

Prima.

Secunda.

Secundò cõducit hæc doctrina pręedicabilium, ad assignandas definitiones, earumq; formãdarum artem intelligendã, eo quòd quædam sit definitio essentialis, quæ de sola specie datur, & constat ex genere & differentia, reiectis proprijs & accidentibus, quare & horum notitia necessaria erit, cum malum non vitetur nisi cognitũ. Aliæ verò sunt descriptiones seu definitiones accidentales, quę dãtur per genus & proprium, si hæc cõmodè haberi queant, alioquin etiã per mera accidentia. Tertiò vtilis est ad diuisiones. Nã harum aliæ sunt generum in species, aliæ generum in differentias aut propria, alię subiecti in accidentia, aut ediuerso, de quibus diffusius fortasse sumus dicturi. Quartò demõstrationũ scientię plurimũ lucis adferet horũ vniuersalium cognitio. Demõstratio enim omnis (modò sit potissima) mediũ syllogisticũ definitionẽ habet essentialẽ, quæ ex genere & differentia cõflatur, Maiorẽ extremitatem propriũ ipsius subiecti, minorẽ verò subiectũ ipsum, id quod semper species esse debet. Accidentia autem a demõstrationibus in totum reijciuntur. Neq; verò arbitrandum est, huiusmodi vniuersalium notitiã tantũ vtilem esse ad ea quatuor, quę a Porph. recensentur, cum ad vniuersam philosophiam, eiusq; quãlibet ferè partem rectè intelligendam, plurimum momenti habeat.

Tertia.

Quarta

Quoniam

Quatuor Græcorum philoſophorum ſectæ.

Quoniã Porph. noſter in calce procemij ſui Peripateticorũ meminit, nõ ingratum fore putamus curioſo lectori, ſi maximè inſignes philoſophorũ Græcorum familias, obiter hoc loco enumerauerimus. Eæ igitur quatuor fuêre celebratiores magiſq; memorabiles. Vna Epicureorũ, ab Epicuro huius ſectæ pricipe nuncupata, Hi argumẽtationibus abſtinuiſſe dicunt̃, neq; quicq̃ de rerum naturis diſſerere curauiſſe, ſed more beluarũ ſolas carnis voluptates amplectentes, in voluptate vel indolentia primã hominis felicitatem ſtatuiſſe. Secunda erat Stoicorũ, a Stoa porticu Atheniẽſi, vbi diſputaſſe ſcribuntur, nomẽ habens, quorũ princeps (teſte Cice.) extitit Zeno. Alij putant Pythagorã fuiſſe. Hi de virtutibus ac vitijs ſeuerè diſſerebãt, in virtute ſummũ hominis bonum, & per contrarium, in vitio extremã miſeriã ponentes, de rerum autem naturis vix quicq̃ attingebant. Tertia fuit Academicorũ, qui ita appellati ſunt ab Academia loco nemoroſo, nõ procul ab Athenis ſito, in quo natum ferunt Platonem, qui horum dux fuit. Hi naturam rerum ſubtiliter inquirebant, magis tamen verſabantur circa diuinas res, ab his inferioribus & corruptibilibus ſeſe ad res perpetuas, incorruptibiles, ac diuinas attollentes.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quarta erat Peripateticorum, a deãbulatione, quam vel ipſi diſputantes, vel magiſter eorum Ariſtoteles inter docendum exercebat nomine accepto. Nam περιπατεῖν Græcis ambulare ſignificat. Hi de omni ſcibili acutiſſimè diſſeruerunt, rerum naturas, ac (vt ita dicã) quidditates mira ſubtilitate inueſtigantes. quare cæteris omnibus poſthabitis, ſola Ariſtotelica doctrina in manibus remanſit, ac in omnibus vniuerſalibus ſcholis traditur. Fuerunt tamen qui dicerent, Platonis & Ariſtotelis doctrinam eandem eſſe, nihilq; inter eos, quod ad rem ipſam attinet, eſſe controuerſiæ: vellemus, nobis eorum concordiam exhibuiſſent.

Videt a[illegible]neq; genus.

Annotatio in ſecundi capitis priorem partem, generis acceptiones continentem.

SINGVlorum vniuerſalium cognitionem ſpeciatim traditurus Porphy. à genere orditur, cuius tres acceptiones hac priori parte explicat, adiecta ipſarum acceptionũ ad ſe inuicem cõparatione. Genus autem primo modo a Porph. in hunc modum deſcribit̃. Genus eſt aliquorum quodãmodo ſe habentium ad vnum aliquid, & ad ſe inuicem collectio. In hac deſcriptione genitiuus aliquorũ, ꝓ ſolis hominibus accipit̃. Collectio verò, ꝓ rebus collectis, hoc eſt multis, & ſi in locis ſint maximè diſtãtibus, vt ſit cõſtructio trãſitiua poſita loco intrãſitiuæ, Aliquoties tamen reperitur, vnicum hominem dici genus primo modo, vt in illo Virgil.

Genus primo modo quid ſit.

Obruet ille Argos, Agamemnoniaſq; Mycenas,
Ipſumq; Aeacidem genus armipotentis Achilli.
Et apud Naſonem.
Ilia ab Idæo Laomedonte genus.

Sed rarenter admodũ. Ideoq; Porphyrius frequentiorem vſum magiſq; proprium generis primo accepti, deſcripſiſſe dicendus erit. An autẽ multitudinis ratio in duobus cõſiſtere poſſit, an debeãt vt minimũ eſſe tria (ſicut vulgò receptũ eſt) ex vocabuli acceptione ac vſu putamus dependêre. Particula (quodãmodo) accipiẽda eſt, vt ſingularis numerus poſitus ſit loco pluralis. Neq; enĩ eſt eadẽ habitudo, qua ſe illi, q̃ genus primo modo ſunt, habent ad ſe inuicẽ ad vnũ aliquid, imò nõ tantũ numero, ſed & etiã ſpecie diuerſa. Verùm iſtud curioſis diſcutiendũ relinquimus. Hoc tamen admonendum putauimus, eã habitudinẽ quæ eſt ad vnum aliquid propriè & præcipuè ad hanc definitionem pertinere. Nã ab ea formaliter aliqui dicuntur genus primo modo. Alterã autem, quæ eſt multorum adinuicem, illi quidem neceſſariò cõiunctam eſſe, ab eâq; pendêre, nõ tamen ad rationem generis, niſi per accidens pertinere videri. Vnum aliquid in deſcriptione, eſt principiũ effectiuũ, qđ ſit parens, vel locus ſeu patria. Parens inq̃, vel propinquus, vt eſt Hercules reſpectu Hyli, vel remotus, vt Tantalus reſpectu Oreſtis, & ſimilis eſt ratio de loco. Cõtentionem illã, an nomine parentis hic etiã comprehendẽda ſit mater & auia, miſſam facimus, tum quòd minimè magni põderis eſt ea diſputatio, tũ ꝙ fortaſſe in vtranq; partẽ æquè valida ſunt argumẽta. Locus, nõ accipitur hic pro nuda quãtitate, ſeu ſuperficie cõcaua corporis cõtinentis, vt à Phyſicis deſcribitur, ſed potius pro corpore locante, ſiue id vnũ ſit ſimpliciter & abſolutè, ſiue tantum aggregatiuè. Eſt autem hic locus (teſte Boetio) per accidens principium effectiuum ob virtutem ſeu influentiã cæleſtem, quã a cæleſtibus corporibus recipit, quæ corporũ inibi ortorũ effectrix eſt & cõſeruatrix. Parens verò principium eſt per ſe & principale. Qui locum etiã per ſe cauſam eſſe contendunt rei in ipſo genitæ, tantum de vocabulo, non autem de re ipſa laborant. Nam iſti nomine loci corpora cum influentijs accipiunt. Quomodo autem diuerſorum locorum diuerſæ ſint virtutes naturales, in Phyſicis, aut alijs diſciplinis requirendum eſt. Expreſſit aliquas Virgilius elegantiſſimè, his quæ ſequuntur verſibus.

Vnũ aliquid quid ſit.

Boetius.

Hic ſegetes, illic veniunt felicius vuæ,

Arborei fœtus alibi,atq; iniussa virescunt
Gramina.nonne vides,croceos vt Tmolus odores,
India mittit ebur,molles sua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum,virosaq; Pontus
Castorea,Eliadum palmas Epiros equarum.
Continuò has leges æternaq; fœdera,certis
Imposuit natura locis,quo tempore primùm
Deucaleon vacuum lapides iactauit in orbem,
Vndè homines nati durum genus.

Ex eo quod habet Porphy. (secundum quam ab alijs generationibus distinguitur) colligunt quidã,hoc principiũ de quo loquitur prima acceptio generis, debere esse distinctiuum suę generationis ab alijs.Quare omnes homines nõ essent dicendi genus primo modo respectu Adę, aut totius mundi.An rectè nec ne,iudicent alij. Est igitur sensus primæ generis acceptionis. Genus primo modo est aliquot homines,qui ab vno principio, quod est parẽs vel patria, orti sunt,& inter se habitudinẽ certã habent,a qua dicũtur vel cõsanguinei,vel cõterranei. In secũda acceptione,quæ est, Genus est, quod est vniuscuiusq; generationis principiũ, vel ab eo qui genuit,vel a loco in quo quis genitus est,per generationẽ intelligunt nõnulli multitudinem,quæ ab vno principio descendit,hoc est,progeniẽ vel nationem,quorũ vnus est Albertus,dicẽs Hylum cũ domo & familia sua,genus ab Hercule habere.Secundũ hos igitur genus primo & secundo modo corrrelatiua erunt,quẽadmodũ pater & filius. Alij accipiunt generationem etiã pro vnico homine generato, quibus satis videntur fauere verba textus,atq; ita primæ duæ acceptiones non forent correlatiuæ. Reliqua ad hanc acceptionem spectantia, facilè ex præcedente cognoscuntur.Idem enim hic per principium intelligitur, quod ibi per vnum aliquid. Porro Tantalus, de quo in litera, Iouis & Plotis nymphę secundum fabulas poetarum filius, attauus fuit Orestis. Nam Tantalus genuit Pelopem, Pelops Atręum, Atreus Agamemnonẽ,Agamemnon ex Clytẽnestra cõiuge suscepit Orestem,qui matrẽ,quòd ipsa prius patrem necasset occìdit, ac postea furore correptus est. Hylus Herculis ex Dianita filius fuit.Hercules autẽ Iouis & Alcumenæ vxoris Amphytrionis.Pindarus insignis poeta Lyricus fuit apud Græcos. Plato verò clarissimus philosophus Atheniensis, Socratis auditor, & præceptor Aristotelis. Cecrops Athenarum conditor fuit, qui & in eis primus regnauit.Thebæ & Athenæ Græciæ vrbes præclarissimæ olim fuêre. Duæ primę acceptiones generis ciuiles appellantur,quòd eis vulgares in communi sermone ciuilibusq; negocijs vtantur,atq; adeo ipsi etiam poetæ & oratores. Genere primo modo Virgilius vtitur dicens.

Generis secũda significatio. Albertus.

Italiam quęro patriam,& Genus ab Ioue summo.

Genere autem secundo modo Vlysses apud Ouidium,cum ait.

Nam genus & proauos & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco.

Genere autem tertio modo vtuntur philosophi,alijs raro aut nunquam,quare non videtur operæprecium illis diu immorari. Per duas rationes a Porphyrio ad comparationem generis primo atq; secundo modo adductas monemur, non omnes probationes,quæ ab autoribus afferuntur,omnino exactas esse debere,atq; necessarias,sed earum complures accipiendæ sunt tanquam probabiles & verisimiles tantum.

Tertia generis acceptio

Tertia generis acceptio est.Genus est,cui supponitur species,Circa quam aduertendũ,apud logicos diuersas esse definitiones seu descriptiones,pro eorum vocabulorũ diuersitate,quę definiunt.Nam quędã sunt definitiones,quę tantũ signis applicari possunt,de quorũ numero sunt nominis,verbi,orationis,syllogismi,&c.Hęc enim in res ipsas quadrare nõ possunt,& per cõsequens nec eorũ definitiones.Alię sunt quę tantũ rebus cõpetunt,vt est qualitatis definitio,duę priores generis acceptiones,& alię quædã,licet perpaucæ.Aliæ rursus sunt quę & signis & rebus rectè accõmodant,interdũ tamen cõuenientius his q̃ illis,aut ediuerso:interdũ vtrisq; iuxta atq; ex æquo.Idem de diuisionibus cæterisq; documentis sentiendũ est. Hæc autem tertia generis acceptio,aliæq; vniuersalium definitiones,æqualiter & rebus & signis applicari possunt, quanq̃ eum sensum secundum quem de rebus exponuntur, penè omnes antiqui expositores sequuntur.Fit igitur,vt huiusmodi enunciationes,homo est species,animal est genus,rationale est differentia,& reliquę similes,dupliciter verę sint.Priore modo subiectis materialiter acceptis, ꝓ sibi similibus signis significatiuè sumptis. Altero modo subiectis acceptis simpliciter pro naturis rebusq; vniuersalibus,primò per ipsa significatis.Cuilibet liberũ erit, vtrũ sensum velit eligere,Atq; hac de causa duplicem vniuersalis acceptionem prius in initio distinximus.

Vocabulum

Vocabulum genus, quod hic describitur, licet rectissimè possit generaliter accipi pro omni genere logico, siue prædicamentale sit, hoc est, directè in aliquo x. prædicamentorū collocatū, siue non: & similis est ratio de specie. malunt tamen quidā, hæc de solis prædicamētalibus accipere, Nam & generalissimū & specialissimū, de quibus posterius agitur, solis prædicamentis couueniunt: &. quæ hoc loco a Porphyrio traduntur, ad cognoscenda prędicamenta pręcipuè traduntur, Tamen nō efficaciter cōuincunt, quin de omni genere ac specie rectè intelligantur Porphyrij definitiones, quod alij faciunt. Qui in priore sentētia sunt, antecedēs relatiui (quod) intelligunt esse vniuersale prędicamētale. Alij tantū vniuersale. Hoc autē relatiuo seu eius antecedente ab hac definitione reijciuntur, quęcunq; non sunt vniuersalia. Speciē subijci generi, est speciem esse inferius sub genere positū. Volunt nōnulli, qđ dicitur intelligi debere, de subiectione proxima seu immediata, sed hi nō vidēt aliquid nō modò respectu proximæ speciei, verùm etiam longè infra positæ genus esse, vt substantia nō tantum est genus corporis aut spiritus, sed etiā animalis, hominis, equi. Accipitur autē hic species pro specie subijcibili, quæ est generis correlatiuum, nō pro prędicabili. Nā sic animal non esset genus respectu bruti. Ex hac autem parte a reliquis vniuersalibus, quatenus talia sunt, sumenda est distinctio generis tertio modo accepti. De hoc autem genere logico in fine literæ subdit Porph. ipsum a similitudine ad duas præcedentes acceptiones nomen generis mutuasse. Quæ quidem similitudo in ordine ad genus primo modo consistit in collectione quadam seu comprehensione multorū. Vt enim genus primo modo captū plures homines ab eadem stirpe propagatos cōtinet, ita genus istud logicum, plurimas sub se comprehendit species. Differunt tamen. Nā genus primo modo, est quoddam integrale totum, & proinde de partibus quas colligit, non potest prædicari. Non enim est Orestes, ipsa Iouis familia. Genus verò tertio modo dictum, totum est vniuersale, de suis partibus prædicabile. Insuper autem genus secundo modo cum genere tertio modo conuenit, quòd vtrunq; principium sit quoddam eorum quorum genus est, hoc quidem constitutiuum atq; definitiuum. Illud verò effectiuum externumq;.

Speciē subijci generi, qđ sit.

Annotatio in secundam partem secundi capitis, quæ continet generis definitionem.

Tripliciter ergo genus dicatur

IN priori membro diuisionis, in textu statim post definitionem positæ (quā Albertus esse vult analogi in sua significata, alterum quidem principale, alterum minus principale) Indicantur diuersa esse indiuidua, quędā propria ex nomine, alia ex demonstratione, vt hic homo, hoc animal. Porphyrius tamen solum hic, hæc, & hoc posuit, vt indicaret in quouis prędicamento ad hunc modum indiuidua assignari posse. Per proprium intelligit Porph. proprium specificum, hoc est, cum specie specialissima conuertibile. Nam propria generica, vt mobile respectu corporis, visibile respectu coloris, de pluribus differentibus specie prædicātur. Neque ob hoc tamen erunt genera, eo quòd non in quid est de illis prędicantur, sed in eo quod quale est. Per quam particulam etiam potuisset Porph. excludere proprium specificū, si ei ita visum fuisset. Illud quod dicitur, differētias & accidētia nō in quid, sed in quale prædicari, vel quomodo se habet, a diuersis variè interpretatur. Boetius siquidem prædicari in quale ad differentiam & proprium refert, ad accidentia verò in quomodo se habet. Alij prædicari in quale, tribuunt differentijs & accidentibus, quatenus per verba exprimuntur. Ex quo sequitur, idē accidens aliquando in quale, & aliquando in quomodo se habet prędicari, vt calor dū designatur nunc nomine calidus, nunc verbo caleo. Alij prius ad accidentia absoluta, vt sunt quantitas & qualitas, applicāt. posterius verò ad accidentia respectiua. Idq; quantum apparet satis congruenter. Illud etiam quod in fine cap. a Porph. infertur, Nihil ergo superfluum, &c. duplicem recipit interpretationem. Sunt quibus eam definitionem superfluum continere placet, quæ pluribus conuenit quàm debet, nempe alijs a definito. Eam verò minus continere, quę non omnibus sub definito cōprehensis cōpetit. Et hi, inter quos est etiā Boetius, accipiunt verbum continere, pro verè & affirmatiuè prædicari. Mihi tamen rectius videntur hæ particulæ in alium accipi sensum, vt illam definitionem superfluum continere dicamus, quæ partem aliquam superfluam, nihil conferentem ad integritatem definitionis complectitur: Eam verò minus continere, cui deest pars aliqua ad definitionis integritatem necessaria, siue ea definitio pluribus, siue paucioribus competat quàm definitum, siue etiā conuertibilis quidem sit, sed non satis explicet naturam definiti. Et hoc modo nihil aliud erit continere, quàm habere tanquam partem integralem sui.

Albertus.

Boetius.

Definitionem generis, quam hoc capite tradit Porphyrius, a tertia acceptione nullo alio modo differre putamus, q̄ quòd tertia generis acceptio naturam generis non adeò plenè explicat

In q̄ differat definitio generis à tertia acceptione.

plicat, vt quæ vnius duntaxat mentionem faciat speciei, hæc autem definitio perfectissimè idipsum facit. Nihil enim perfectè generis, imò nec vniuersalis habet rationem, nisi ad plura de quibus prædicabile est, fuerit comparatum. An autem genus hic sumatur tantum pro illo quod formaliter genus est, cui actu iam competit relatio generis, propter comparationem ipsius per intellectum ad suas species. An pro omni eo quod fundamentaliter (vt vocant) genus est, hoc est, quod secundum eam significationem quam modo habet, de diuersis speciebus natum est prædicari, siue iam actu per intellectum ad eas comparetur per prædicationem, siue non, curiosis inquirendum relinquimus. Relatiuum (quod) in definitione refert non definitum ipsum (nam hoc absurdissimum esset, propterea quòd aliquid propriam ingrederetur definitionē) sed genus definiti, nempe vniuersale, per quod exclusa erunt omnia quæcunque ab vniuersalis definitione ante separata sunt, qualia sunt cōplexa & indiuidua. Verbū (prędicatur) accipitur, vt aptitudinē significet, ac idem polleat quod aptū prædicari, verè, affirmatiuè, & tanquam signum, si terminis definitionem accommodare libeat: vel tanquam significatum, si rebus ipsis, seu naturis genericis. Cum enim prædicari idem sit, quod per copulam affirmatiuam alicui attribui, quis neget ipsum conuenienter & rebus & signis applicari posse? Comparatiuus (pluribus) ponitur pro suo positiuo. Per differentia specie) hoc loco accipere oportet species differentes seu diuersas, vt sunt homo & equus, sub animali, albedo & rubedo, sub colore. Quòd si quis roget, si homo & equus differunt specie, quænā est ea species, qua ipsi inter se differunt? Respondebimus, eam speciem esse rationalitatem, quæ est differentia cōstitutiua hominis, & etiam species prædicabilis respectu huius rationalis ac illius. Nihil etiam incommodi eueniret, si vnam speciem ab altera per semetipsam differre diceremus. Alibi tamen generalius vtimur differentibus specie, admittentes etiam indiuidua diuersarum specierum specie differre, vt Ioannem & Bucephalum, id quod etiam hoc loco faciunt nonnulli, quibus placet animal non modò genus esse, comparatione hominis ac equi aliarumque specierum, verùm etiam respectu indiuiduorum. Nec generis correlatiuum esse speciem, sed generis subijcibile, aut simile quippiam: quin & respectu indiuiduorum eiusdem speciei, ac ob id solo numero differentium, volunt consistere generis rationem, vt si animal tantum ad Socratem & Platonem comparetur, per locum a diuisione colligentes, animal respectu horum non est species, neque aliud quoduis vniuersale, nisi fateamur esse genus. Ergo cum manifestum sit, ipsum esse vniuersale ad illa, consequens est esse genus eorum. Adducunt etiam regulas prædicationum, quas postea ponit Porph. cum dicit genus prædicari de sua specie ac eius indiuiduis. In definitione ergo sub differentibus specie intelligunt etiam quæ numero differunt, quę ideo dicunt non expressisse Porph. quòd in maiori facile intelligitur quod minus est. Alij, quos magis sequimur, tradunt genus, & speciem esse correlatiua, id quod apertissimè ex ipsius Porph. verbis conuincitur. Quis enim relictus erit locus purgationi eius, qua se excusat, quòd genus & speciem per se mutuò definiuerit, si non sunt genus & species correlatiua. nihil ergo habet rationem generis, nisi comparatione diuersarum specierum, mediatè vel immediatè sub se contentarum. Respectu indiuiduorum autem, erit vniuersale quoddam innominatum, ac medium quiddam inter genus & speciem. Ad illud quod ex regulis Porph. adferunt, Respondebimus, Porphyrium ibi non dicere, genus prædicari de indiuiduis tanquam genus, sed prædicari tantum. Nam & simili modo dicit hoc capite, propriū de indiuiduis suæ speciei prædicari. Nec tamen hoc quicquā terret illos, qui affirmāt nihil esse propriū, nisi respectu speciei, cū qua cōuertitur, vt risibile respectu hominis quidem esse proprium, non autem respectu Ioannis.

[illegible]tionis incidentis solutio.

An id quod genus est, generis rationem habeat ad eiusdem speciei indiuidua collatum.

Particula, In eo quod quid est) valet idem quod in propositione conuenienter reddita interroganti quid sit aliqua res: vt si rogêris, quid sit pyropus, rectè respōderis, pyropus est lapis. Positus est autem numerus singularis loco pluralis. Non enim in vnica enunciatione prædicatur genus de multis speciebus, sed in diuersis id fieri necesse est. Aduertendum est tamen hoc loco, interrogationem factam per quid est, bifariam accipi. Vno modo, vt inquirat totā ac completā rei substantiā seu quidditatem, quomodo hic non accipitur. Nam id soli cōpetit definitioni essentiali. Aliter, vt non totam quærat substantiā, sed eius partem, nō quamlibet, sed quæ per modum materiæ seu substantię, non qualitatis, se habet: & in hunc sensum hic accipitur. Hanc distinctionem si intellexisset Valla, nō adeo procaciter Aristotelem, Porphyrium, & omnem ferè philosophorum turbam falsitatis arguisset. Est igitur genus vniuersale, quod aptum est prædicari verè & affirmatiuè, de multis & diuersis speciebus, in propositione conuenienter reddita interroganti quid sit aliqua res.

Interrogationis per qd est factæ, duplex acceptio.

Annotatio

Annotatio in primam partem tertij capitis, quæ est de acceptionibus & definitionibus speciei.

Species autē dicitur.

OPTIMO ordine Generis diffinitioni, posthabita Differētia, subnectit Porphyrius, Speciei consideratione. Tum quia species iuxta vnā acceptionē correlatiuū est generis. Correlatiua autē vt vnum sine altero existere, ita & definitè exacteq; cognosci nequeunt. Tū quia (vt ait Auicēna) genus in sua specie per essentiā inest, nō autē in sua differētia, cū ipsa sit actus purus. In textu Græco & apud Boetiū Primum legitur, nō Priami. Cōmentator tamē Auerrois Priami non Primū legit. Ideo autē dicebatur antiquitus species digna esse imperio, quòd ex elegāti & omnibus numeris absoluta corporis cōpositione, veluti indicio quodā, naturæ insignis ad virtutes, & felicitatis actus mōstratur dispositio. Est enim (vt Commentator ait) omnis diuersitas, quæ in corpore est, secundū membrorum cōpositionem, proueniens ex potentiarū diuersitate, quę sunt in anima. Et vt cætera paria sint, tamen (vt eleganter est a poeta dictum)

Auicenna. Boetius. Commentator.

Gratior est pulchro veniens de corpore virtus. Quod in obiectione dicitur. De genere prius per speciem definito, referendū est ad tertiā generis acceptionem, & etiā ad eius definitionē. Circulus in definitionibus cōmittitur, quādo illud per quod alterū definitū est, vicissim definitur per ipsum, vt si quis dicat, ea nomina in es breue desinere, quæ mittunt genitiuū in itis, & rursus genitiuum mittere in itis, quæ exeunt in es breue. Qua quidem docendi ratione nihil est ineptius, vel magis ridiculum. Sic enim oporteret idē esse notius & ignotius altero, imo suā ipsius ingredi definitionem, quæ omnino sunt impossibilia. In definitionibus autem relatiuorū mutuā eorum inter ipsa relationē explicantibus, nō est prohibitus circulus. Nā licet simul sint natura ac cognitione, tamē vtrunq; potest per alterum definiri tanq̄ per extremum quoddam sibi oppositum, ex cuius collatione redditur notius, iuxta id quod vulgò dici solet, Opposita iuxta se posita (vt ad se conferantur) magis ac magis elucescunt. Nec sequitur, species non est genere notior, ergo non inducit nos in cognitionem naturæ genericæ. Est enim hæc, vt dixi, oppositorum natura, vt ex mutua ad seinuicem collatione, magis ac magis innotescant, etiam si prius neutrum fuerit altero notius, Sicut quorundam corporum natura est, vt confricata incalescant, etiamsi prius fuerit vtrunq; frigidum. Et quemadmodum hic corpus vnum ad alterum cōfricare, est ipsum calefacere, Sic ibi vnum correlatiuorum per orationem ad alterum conferre, est ipsum definire ac eius explanare naturam. Sed in hac re fallit nos rerum absolutarum consideratio, quarum natura per definitionem explanari nō potest, nisi ipsa definitio sit natura definito notior, id quod in correlatiuis locum non habet.

Quid sit in finitionibus circulū cōmittere.

Assignātur autem a Porph. duæ speciei acceptiones, vna ciuilis seu vulgaris, altera logica cū priore habens similitudinē. Forma) in priori acceptione, quæ est, Species dicitur de vniuscuiusq; forma, idem valet quod pulchritudo, quomodo apud poetam accipitur, cum inquit.

Prior speciei definitio.

Fastus inest pulchris, sequiturq; superbia formam. Et alibi,

Lis est cum forma magna pudicitiæ. Vbi manifestū est, solā pulchritudinem, nō etiā deformitatē, nomine formæ significari. Est autem pulchritudo (autore D. Augustino) membrorum decentia cū coloris suauitate. Quare patet pulchritudinē, non vnā quampiā rem esse, sed aggregatum quoddā ex qualitatibus tertiæ & quartæ speciei, vel certè harum certā conuenientēq; proportionē. Contēdunt tamen quidā, speciem & formā vocabula media esse .i. quæ in vtrāq; partē tam malā q̄; bonā accipi possint, pro pulchritudine videlicet vel deformitate. Pro quibus facit illud Aristo. j. Ethicorū, nō omnino felix qui specie turpissimus. Simili modo genitiuus vniuscuiusq;, quāuis hoc loco pro solis hominibus soleat accipi, nō absurdè tamen fortassis pro alijs etiam rebus, siue animatis, siue etiam inanimatis sumeretur, quibus vulgo etiam interdum formam seu pulchritudinem tribuunt. Sed ista, cum ad grāmaticam potius pertineant, aliena sunt a nostro instituto. Atque hæc quidem, de qua iā diximus, species seu forma accidentaria est. Alia verò est essentialis, quam formam naturalem seu substantialem vocāt, quæ materiæ tanquam informi subiecto suique perfectionem desiderāti adueniens, ipsam ad certā speciem cōtrahit atq; determinat, quomodo anima rationalis forma est hominis, anima vegetatiua plātæ, & ita in cęteris. Huius nō meminit Porph. quoniam (vt ait Boetius) altiorem & eruditiorem exigit intellectum. Cum vtrāq; autē similitudinem habet species logica. Vt enim illæ suorum subiectorum omnem pulchritudinem cōplectuntur, sic & species apud philosophos, generis confusioni & imperfectioni ornatum addit, & si quidem specialissima fuerit, totam suorum indiuiduorum continet essentiā. Ex quo colligit Albertus, speciei nomen magis propria ac propinqua similitudine translatum esse, ad significandam speciem specialissimam seu prædicabilem, q̄ subijcibilem: cū subijcibilis (quam nonnunq̄ genus esse cōtingit) aliquid

Augustinus

Boetius.

Albertus.

aliquid adhuc imperfectũ seu potẽtiæ cõtineat, nec dũ tota ad speciei dignitatẽ deducta. Secunda speciei acceptio logica est, quę nõ omnino vna remanet, sed in duplicẽ rursus distinguitur acceptionẽ. Nã vna significatione species dicitur apud philosophos, quæ generi cuipiã tanq; inferius superiori subiecta est, quomodo homo, animal, & corpus, species sunt substãtiæ. Atq; hanc vocamus speciẽ subijcibilem, cui a Porphy. assignatur secunda speciei acceptio, cũ duabus primis definitionibus. Alia significatione speciem appellamus vniuersale, quod tãtum de differentibus numero in eo quod quid est natũ est prædicari, quomodo homo species est Ioannis & Petri: equus bucephali, & aliorum particulariũ equorũ. Et hæc species prædicabilis vocatur, & vltima definitione a Porph. est descripta. Ex istis facilè collegerit ingeniosior quispiam, inter has quasdam reperiri, quæ tantũ sunt species subijcibiles, vt sunt animal, corpus, color. Nequeũt enim ista esse species prædicabiles, cum de specie diuersis prædicentur. Alias tantum esse prędicabiles, vt sunt punctus, vnitas, risibile, rationale, cum reliquis omnibus proprijs passionibus, & differentijs magis proprijs, secundum veriorem fortassis opinionem, de qua re posterius. Hæc enim nulli omnino generi subiecta sunt. Alias verò simul & subijcibiles esse & prædicabiles, quales sunt homo, equus, albedo, linea. Hæc enim suo quodq; generi subiecta sunt, & non nisi de differentibus numero valent prædicari. Est autem dictio species, omnino æquiuoca ad duas hasce acceptiones. Species quidem subijcibilis generis est correlatiuum, neq; vllo modo est species ipsius vniuersalis, cum ab eius ratione prorsus aliena sit, vt quæ superiora respiciat non inferiora, sed est species correlatiui ipsius vniuersalis, quod in initio diximus vocari subijcibile. Species autem prædicabilis, vera est species vniuersalis, referturq; ad inferiora, nempe indiuidua, & secundo loco inter vniuersalia recensetur, quæ sola prædicationem secundi prædicabilis constituit.

Secũda speciei accept. duplex q̃q; logica spẽs.

Species tãtũ subijcibilis.

[Spe]cies tãtũ prędicabilis

Spẽs subijcibilis & prædicabilis simul.

incidẽtis 10-[...]

In secunda acceptione speciei per genus assignatum intelligitur genus ante definitum, non quidẽ dictio illa genus, sed denominata ipsius, vt sunt animal, color. Addit autem assignato, vt indicaret, qua in significatione vteretur nomine generis. Illud dicitur sub genere poni, quod alicui generi in recta linea prædicamentali subijcitur, hoc est, de quo genus aliquod in eo quod quid est prædicatur. Atq; ita secunda acceptio & prima definitio, quæ & verbis penè consentiunt, a secunda definitione verbis non sensu different, explicabitq; secunda definitio, quid sit speciem sub genere poni. Quòd si quis aduersus has definitiones obijciat, indiuiduum etiam ponitur sub genere prius definito, atq; genus de eo in eo quod quid est prædicatur, vt animal de Socrate, ergo dictæ definitiones conueniant alijs a definito. Respondent quidam, definitiones esse intelligendas de situ & prædicatione immediata, quomodo Socrates sub animali nõ est, neq; de eo animal prædicatur. Verùm his obstare videtur, quòd indiuiduũ generis, vt hoc animal, hoc corpus, immediatè sub genere ponitur, cũ inter ipsum & genus nulla appareat species media, quã in sua ratione includat, vt hoc animal in sua ratione neque hominem neq; brutum complectitur. Et ideo melius respondẽt alij, relatiuum in definitione positum referre vniuersale, seu rem vniuersalem, aut simile quippiam, quod constat non conuenire indiuiduis. Nec huic obstat, quòd dictio vniuersale non nisi per accidens prædicetur de specie subijcibili, cum ipse Porphyrius speciem specialissimam etiã definiat per (prædicari de differentibus numero) quod tamen ei non nisi per accidens competit.

Explicat̃ secũda speciei acceptio.

Tertia definitio, quæ de specie specialissima datur, tota ferè manifesta est ex generis definitione, paucis particulis exceptis. Generaliter ea dicuntur numero differre, quorum vnũ non est alterum, siue eiusdem fuerint speciei, siue non. Specialiter verò & propriè dicuntur numero differre diuersa indiuidua sub eadem specie prædicabili contenta. vt Ioannes & Petrus, hæc albedo & illa. Atque hoc posteriore modo in hac definitione sumuntur numero & differentia. Poterũt tamen & priore modo accipi, si ablatiuo (numero) addas signũ exclusiuũ, Præter quod & alterũ necessariũ est signũ exclusiuũ, quod determinet totã illam orationẽ (prędicari de pluribus differẽtibus numero) vt sit sensus definitionis. Species est vniuersale, quod solũ de differentibus solo numero natum est prædicari, in eo quod quid est, ita vt nõ de specie differentibus. Alterutro enim omisso, accidet, definitionem alteri a definito conuenire, vt animali, ac alij cuilibet generi. Verum enim est, animal de pluribus solo differẽtibus numero in quid prædicari, vt de Virgilio, & Horatio. Verum etiam est, animal tantum de differentibus numero in eo quod quid est prædicari, quia omnia de quibus prædicatur animal, numero differunt, saltem generaliter: sed falsum est, animal tantum de his quæ solo numero differunt prædicari, vt ex prædictis constat. Alij, ne protrita via videantur incedere, aliam quandam comminiscuntur rationem, qua animal cum alijs generibus separent ab hac definitione. Sed nos con

contenti sumus prædicta expositione, quam vt longè faciliorem Auicenna tradit, & nonnullis in locis indicat ipse Porphyrius. Ablatiuum (numero) quidam accipiunt aduerbialiter, vt idem sit quod (numeraliter) sicq; non habeāt reddere rationem de eius suppositione. Aliter dicere possumus, numerum sumi pro re aliqua numerata, id est, quæ cum alia numerum constituit. Omnia enim quæ numero differre dicuntur, aliqua re numerata differunt. Verbi gratia, Ioannes differt a Petro re numerata, quæ est sua anima. Ipsa autem anima Ioannis ab alia anima differt seipsa, vel per suam differentiam indiuidualem, quæcunq; sit illa. Neq; ab hac sententia longè discedit Boetius, per numerum intelligens ipsum numerum, & vnitatem, quæ numeri est principium. Quærere solent hoc loco, quo pacto Sol, Luna, Phœnix, & similes quædam species, quarum vnum duntaxat est reperire indiuiduum, sub hac definitione cōtineantur, eo quòd non videantur de pluribus prædicari. Ad quod respondendum est, licet ob defectum rerum non possint fortasse huiusmodi species de pluribus verè prædicari, ipsa tamen vocabula secundum significationem quā habent, apta esse vt de pluribus indiuiduis prędicētur. Nam nomen sol, cū planetam (quē Poeta elegantissimè mundi oculū appellauit) non vt est hic sol significat, neq; vt his certis proprietatibus indiuiduū constituentibus subiacet, sed quatenus in tali specie cōstitutus est, hoc est, quatenus est sol. Sicut homo Ioannē significat, nō vt est Ioannes (sic enim non posset de Petro etiam prædicari) sed quatenus est homo, atq; ideo terminus ex sua significatione habere dicitur, vt de pluribus sit prædicabilis. Neq; dicenda est huiusmodi aptitudo esse frustra, quamuis vt iam dictum est, non possit fortè vnq̄ ad actū reduci. Satis est enim vt aptitudo non sit frustra, ipsam in simili secundū speciem aut genus vndè profluit & originē ducit, ad actum reduci. Alioqui frustra & inaniter poneremus in cæco aptitudinē ad videndum. Diximus fortè, quia nō in omnibus iā enumeratis impossibile est illam aptitudinem reduci ad actū, cum phœnix actu possit de pluribus prædicari, licet nō simul tempore sed successiuè. Imò facilè quis defenderet eā etiā in alijs antedictis ad actū reduci posse, dicendo hic sol est sol, ille sol est sol, demonstrato in secunda per intellectum alio quodam sole, qui nec est, nec per naturā esse potest. Nam in prædicationibus quatuor primorū prædicabilium, dicuntur copulæ absolui a tempore, vt nulla habita temporis consideratione, sola designetur necessaria rerum per extrema significatarū ad inuicem connexio. Hactenus generis & speciei definitiones pro viribus explicauimus. Reliquum erit, vt iuuentus in hac re diligenter exerceatur varijs propositis exemplis, vt promptè distinguere ac dinoscere valeat genus a specie, quod vt vtilissimum esse constat, ita difficillimum esse vbiq; præstare ei qui parum philosophus est, re ipsa frequenter discimus. Nam & Martianus Capella, homo ea ætate insigniter literatus, cum genus eādē penè definitione qua Arist. & Porph. sed verbis immutatis definiuisset, in hunc modum, Genus est multarū formarum per vnum nomen cōplexio, subiecit statim exempli gratia, hominem (licet animali species sit) Barbaris tamen & Romanis, masculis & fœminis, pueris & senibus, genus esse. Quod nos nec a puero quidem ferendum putaremus. Qui igitur promptè discutere volet, sit ne vox aliqua genus an species, videat an eius significatione res diuersarum naturarū comprehendant, an omnia ipsius significata eiusdē omnino sint naturæ atq; essentiæ. Verbi causa considerās significationē huius termini animal, inuenit varias esse naturas, non modò accidentarias, sed & essentiales eorum, quæ animalia dicuntur, atq; ideò intrepidè pronunciat, animal esse genus. Sic de bruto, aue, pisce, arbore, lapide, colore, scientia, atq; similibus dicendum. Similiter attentius inspiciens ac animo recēsens omnia significata huius termini Sciens, vtpute Grammaticū, Geometrā, Rhetorem, Dialecticum, & alios eruditos, inueniet ea naturā essentiâq; differre, non quidem simpliciter & vt homines sunt, sed vt scientes. Et proinde (Sciens) non dubitabit esse genus. Cæterùm homo, cum omnia eius significata vnius & omnino consimilis naturæ essentialis sint, licet varijs accidentibus ab inuicem discrepantia, species est, non genus. Album etiam licet multa significet, quæ essentiâ longè sunt diuersissima, vt cygnū, niuem, hominem, ac papyrum, quia tamen ea in genere coloratorum eiusdem omnino sunt naturæ, ad generis amplitudinem pertingere non possunt. Cum autem naturæ ipsæ rerum procul semotæ sint a cognitione nostra & non nisi per accidentia deprehendantur, fit vt in plerisq; essentialem differentiam cōiectura probabili magis quàm euidenti, certaq; ratione assequamur.

Auicenna. Porphyrius. Boetius. An Luna, Phœnix, & eiusmodi sint species sub tert. definitione cōprehensę. Martianus Capella. Planū aūterit.

Annotatio in secundam partem de specie, dictorum declarationem continentem.

QVOD in initio dicitur (In vnoquoq; prædicamento) a nonnullis refertur ad particulam præcedentē, quibus cōsonat id quod postea sequitur (Sit autem manifestum in

Secunda. inferior species, inferior, id est, specialior. Secunda est. Specialissimũ est, quod cum sit species, nõ est genus. In qua per speciem est intelligenda species subijcibilis. Quamuis enim accipiendo speciẽ pro specie prædicabili, definitio maneat conuertibilis cũ suo definito, nõ tamen satis explicabitur definiti natura. Debet enim superlatiuus per suũ positiuum aut eius synonymũ definiri, quod non est species prædicabilis respectu specialissimi, sed subijcibilis. Inter enim prædicabiles species, vna nõ est alia specialior, sed omnes æqualiter species sunt. Deinde etiam ociosa foret vltima definitionis particula (non est genus) quod non videtur esse ex sententia Porphyrij. Hanc secundam effectum esse volunt respectu præcedentis. Tertia est hæc.

Tertia. Specialissimum est, quod cum sit species nõ diuiditur in species. Hæc a specialissimo negat quãdam generis proprietatem seu conditionem, ob idq; ex præcedente rectè pendêre ac inferri dicetur. Proprium enim generi est, per differentias formales ac per se diuidi in multas suas species, quæ genere secundũ eius totam essentiã, non secundũ totam potestatẽ participant, qualis diuisio non est attribuenda specialissimo. Diuiditur enim hoc per differentias materiales, in sola indiuidua, quorum est tota essentia, & a quibus participatur etiam secundum totam potestatem.

Quarta. Quarta ac postrema est. Specialissimum est, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid est prædicatur. Quæ in nullo a tertia speciei definitione differt. Estq; hæc definitio omnino impropria, eo quòd non naturam speciei specialissimæ, vt specialissima est ac subijcibilis, explicat, sed in quantum est prædicabilis. Sed qualis qualis est, non est Porphy. imputandum, qui non suas, sed aliorum recitat definitiones. Subalternorũ definitio est huiusmodi. Subalterna sunt, quorum vnumquodq; genus & species esse potest, ad aliud quidem, & ad aliud sumptũ.

Subalternorum descriptio. Definitum (subalterna) accipitur pro generibus subalternis, & speciebus subalternis. Nã hæc inter se conuertuntur, atq; sunt eadẽ. Opinantur quidã, dictionem (subalterna) generi ac speciei adiunctam æquiuocè accipi. passiuè, cum dicitur genus subalternum, hoc est, genus sub altero genere positum. actiuè, cum dicitur species subalterna, id est, species sub se aliam speciem habens.

Albertus. Verùm Albertus in opposita est sentẽtia, dicens subalternum vtriq; adiunctum eodem modo sumi, idemq; valere quod subalternatim positum modò subtus, modò supra. Quid autem significet hoc nomen subalternum, an quid vnum, nec ne, discutiant alij. Verbum (potest) in definitione dicit potentiam seu aptitudinem propinquam, quæ videlicet sequitur significationem quam vocabulum nunc habet, non eam quam potest habere, quomodo homo potest esse genus, si imponatur ad significãdum omnes arbores. Et vt res dilucidior fiat, addo simile, Ioannem qui adhuc laicus est, dicunt vulgò non posse peragere rem diuinam, quod sane dilucidè intelligitur de potentia propinqua. Nam potentia remota potest vtiq; celebrare. potest enim ordinari sacerdos. Alia quæ ad hanc definitionem attinent, ex antedictis manifesta relinquuntur.

Annotatio in tertiam partem, explicantem conuenientiam atq; differentiam seriei ciuilis seu familiæ, atq; ordinis prædicamentalis.

Intermedia gña dicunt & species. IN tertia parte capitis de specie, pro eorum quæ superius dicta sunt faciliori intelligentia, declarat Porph. habitudines eorum quæ in eãdem sunt serie prædicamentali, per simile in familijs, intendens quòd sicut in progenie seu familia quapiã reperitur primus pater illius familiæ, & qui tantũ pater est, sic vt non filius respectu eorũ qui sunt de eadem familia, similiter reperitur qui tantũ filius est inter illos, & rursus alij intermedij, qui & patres sint & filij respectu diuersorum, vt in familia Iouis, Tantali, Pelopis, Atrei, & Agamemnonis, Iupiter tantum pater est, & Agamemnon tantum filius, Reliqui verò tam patres quàm filij. Ita quoq; in prædicamento reperitur aliquid, quod solum genus est, & aliud inter communia infimum quod solum est species, & alia inter hæc intercepta, quę sunt genera & species subijcibiles, ad aliud tamen & ad aliud cõparata, quemadmodũ præcedenti textu latius declarauit. Sicut ergo genus logicum cum genere ciuili similitudinem habere dictum est supra, sic & cũ serie ciuili atq; familia, similitudinẽ habebit ipsa generũ & specierũ coordinatio. Neq; tamẽ ob hoc putandũ est, similitudinẽ inductam inter familiã & prædicamentalẽ seriem omni ex parte sibi cõstare. Cõuenit quidem inter eas perbellè, quod diximus, sed tamen nonnihil etiã subest discriminis. Nã in familijs freqũter diuersæ, imò plurimũ distantes familiæ in vno capite seu primo parẽte cõueniunt, vt familia Tantali, Pelopis, Atrei, & Agamẽnonis. & familia Aeaci, Pelei, Achillis, & Pyrrhi reducũt ad Iouẽ. Fuit enim Aeacus quẽadmo[illegible] & Rhadamãtus Iouis filius, ex Aegina filia Aesopi regis Boetiæ, quam Iupiter in specie ignis grauidauit. Verùm istud nõ accidit in prædicamentis, vt liquido declarat Porphyrius. Cum igitur Agamẽnon, Atrides, Pelopides, &c. prȩter iã expositam conuenientiam principalem, & quę magis ad rẽ facit, alia quędam

latenter

latenter innui videtur inter seriē prædicamentalem ac ciuilē similitudo, quod sicut in familia inferiores a superioribus, no quidem omnino eisdem nominibus, sed in patronymicā formā inflexis denominantur, sic etiā in prædicamentali serie, superiora de sibi subiectis ordinatè prędicātur. Non videtur omnino eadē esse, genus primo modo, & familia de qua hic. Hæc enim requirit multorū ab eodem parente descendentiū ordinem, quē genus primo modo nō necessariò exigit. Quare multi filij eiusdem patris, genus quidem sunt, sed non familia de qua hoc loco agitur. Iouem pro numinis reuerentia vltimum posuit, omisso Saturno eius patre, qui regno pulsus a filio, exulare coactus est in Latio. Dicit, plerūq; diuersas familias ad vnū reduci principiū, propter diuersas Philosophorū opiniones, arbitrantiū in diuersis terræ habitabilis partibus, ac longinquis insulis, diuersos fuisse primos parentes, ac iuxta Auicennę sententiā dicentis, hominē, & equū, aliaq; huiusmodi animalia, sicut mures ac vermiculos, ex putrefactione posse generari. Re vera oēs familiæ ad vnū cōmunē parentē reducūtur, videlicet Adā, quē totius humani generis originē sacra testantur eloquia, sed hoc Porphyrium latebat. An ens æquiuocū sit ad x. pręedicamenta, vt cōtendit Porph. & alicubi indicare videt̃ ipse Aristo. an non, alibi non hic est discutiendum. Si quis certis rationibus adducitur, vt ens credat esse vniuocum, liberè a Porph. sententia recedat. Neq; enim tantum tribuimus Porph. neq; sic in illius verba iurauimus, quin ab eo deficere audeamus, sicubi nō rectè sensisse conuincitur, aut ratione, aut grauioris alicuius philosophi, qualis est Aristoteles, autoritate. Quod dicitur, specialissima numero non esse infinita, intelligendū est de specialissimis prædicamenti substantiæ, quod ante assignauerat. Nā numerorū, figurarum, atq; relationum species, sunt infinitæ, tam quo ad naturā, q̃ quo ad nos, cum in infinitum multiplicari possunt. Omnium tamen specialissimorū prædicamenti substantię numerus, secundum naturā est finitus ac certus, quia simpliciter aut certè notabiliter augeri vel minui non potest. Horum tamen specialissimorum numerum, non putamus vlli cognitum ac exploratum esse, nisi soli deo, & spiritibus incorporeis, quē quidem deū, vt absolutissimum opificē, proprium opus latêre nō potest. Ac ob id specialissimorū multitudo, licet nō quo ad naturā, nobis tamen infinita dici rectè poterit, qui eius finē ac mensurā ignoramus. Duplices autē in substātiæ prædicamento specialissimę species cōtinent̃. Quarundā enim esse specificum in vnico saluatur ac durat indiuiduo, eo quod illud indiuiduū generationi & corruptioni nō est obnoxiū, vt sunt sol, luna, & huiusmodi. Itē & substātiarū incorporearū species, Huiusmodi specierū indiuidua, secundū naturā finita sunt, & nōnunq̃ etiā secundum nos, vt vnicus est sol, vnica luna. Alię sunt species, quarū esse specificū in vnico indiuiduo saluari nequit, quales sunt omnium rerū generabiliū & corruptibiliū species, Cuiuslibet talis speciei indiuidua actu existētia, secundum naturā numero finita sunt, nobis tamē plerumq; incerta. Secundum verò naturæ potentiam, propter eorum continuam generationem, & nobis, & secundum naturam sunt infinita, neq; tot aut facta sunt, aut fient, quin adhuc plura produci possint. Loquimur hic secundum Aristotelis sententiam, arbitrantis mundum nec principium accepisse, nec finem habiturum: aut eorum, qui mundum creatum quidem, sed perpetuò in ea conditione quam nunc inspicimus duraturum argumentabantur, sicut Platoni visum est. De nisce indiuiduis intelligendum est, quod a Porphyrio dicitur. Primum corollarium ibi positum, Quapropter descendentem, est intelligendum de specialissimis indiuiduorum, quæ generationibus & corruptionibus subiecta sunt. Nam in solis his probatio ex Platone adducta locū habet. Neq; magnopere laboramus, an Plato iussisset descendētem ad solem vsq;, in sole quiescere, & nō ad hunc solē progredi. Infinita autem quatenus infinita, in scientia vel arte secundū se non tractātur cōsiderantur q;, sed tantū secundū vnum commune in quo conueniunt, vt facilè fuerit declarare. Præterea indiuiduorum generabilium ac corruptibilium prædicata, secundum se contingentia sunt, eisq; contingenter competunt quęcunq; habent, quatenus indiuidua. Cum igitur scientia de necessarijs habeatur, sitq; certa, nunquam de indiuiduis generabilibus ac corruptibilibus (Nam de alijs fortasse quæstio est) secundum se habebitur. Iam verò quod hic a Platone dicitur, ad descensum perfectum, & qui ad definitiones ac demonstrationes ordinatur, applicandum est. Isti autem ascensus & descensus (ne quis in verbis hæreat) nihil aliud sunt, quàm continuæ quædam enumerationes eorum generū, quæ sunt inter specialissima & ipsum generalissimum, inchoando a generalissimo & vsq; ad specialissima procedendo, aut e diuerso, non omissis interim differentijs specificis. Atq; hinc alia ratio colligi potest, cur in specialissimis sit quiescendum, quia videlicet sub his nullæ inueniuntur specificæ differentiæ, per quas diuiderentur. Quod sequitur, Collectiuum enim multorum, & cęt. variè a diuersis exponitur. Qui omnia signis attribuunt,

Auicenna.

Specialiss. ... q̃ pacto finita.

... specierū indiuidua infinita

Quid ascendere & descēdere in serie prędicamentali.

Quomõ accipiendũ est illud, Collectiuũ enim multorũ in [v]nã naturã &c.

dicunt, id multorum in vnam naturam esse collectiuum, quod plura significat per vnam eandemq; notionẽ seu conceptum, illa essentialiter & quiditatiuè repręsentantẽ. Sic vocabulũ homo, omnes particulares homines in vnam naturam colligit. animal, omnia animalia, & ita in alijs. Contra, ea in multitudinem diuidunt, quæ multa distinctim significant mediantibus diuersis notitijs, quæ prius vnica notione confusè significabantur, vt hęc nomina, Socrates, Plato, Demosthenes, respectu hominis: homo, equus, leo, respectu animalis. In participatione speciei plures homines sunt vnus homo, quia omnium particularium hominũ essentia ac quiditas, vnica notitia per terminum homo significatur. Hanc suam interpretationem, qui vulgo nominales appellantur, Fabro atq; Boetio conantur asscribere. Qui verò a rerum studiosa multiplicatione reales vocari solent, omnia ferè, quatenus fieri potest, vbiq; de rebus ipsis interpretantes, eam rem volunt multorum in vnam naturam esse collectiuam, quæ ab intellectu apprehensa, vna quidem est, ac eadem atq; indistincta, nata tamen pluribus essentialiter & quiditatiuè cõmunicari, vt humanitas quæ species est, singularium hominum est collectiua, quoniã ipsa per intellectum sine conditionibus indiuidui cõprehensa, habetur vt vna, & nata est seipsam pluribus communicare indiuiduis, aut (vt Alberti verbis vtamur) nata est omnibus eiusdem speciei hominibus inesse. Ediuerso particulares homines vnam speciem in multa diuidunt, quia humanitatem (quæ modò dicta est vna in se) per differentias materiales indiuiduum constituentes, contractã habent. Pari modo de genere respectu specierum, & cõtra, iudicandum. Plures autem homines, sunt vnus homo, non particularis, neq; cõmunis simpliciter, sed sunt vnus homo participatione speciei, siue secundum speciẽ. homines nãq; particulares per intellectum relati ad humanitatẽ, quæ vt intelligitur, vna est, non habent quo differant. Solis enim principijs indiuiduum facientibus, ab inuicẽ diuersi sunt, a quibus omnibus per intellectũ abstracta est ipsa humanitas. Ediuerso quoq; humanitas ipsa, quæ modo dicto vna est & cõmunis, nata videlicet pluribus se cõmunicare, est multi homines, nõ quidem simpliciter & absolutè, sed per ipsos particulares hoĩes, cũ ipsa ad plures singulares homines cõponendos, per indiuidualia principia cõtrahitur. Hanc opinamur veriorẽ & antiquis interpretibus Aristotelis magis cõsentientẽ declarationẽ. Platonici, in quibus fuit & Porph. asserentes vniuersalia, quas ideas .i. formas appellabãt) a singularibus non solũ cogitatione, sed re ipsa separata esse, hunc sensum redderẽt. Plures homines participant eadẽ natura specifica humanitatis, atq; in ea cõueniũt, & ad ipsam reducuntur, tanq̃ ad exemplar quoddã seu formã, ad quam facti sunt, atq; hac figura dicunt esse vnus homo cõmunis, & ille plures dicit esse homines, perinde atq; multæ figuræ eodẽ sigillo diuersis materijs impressę, quodãmodo dici possunt esse vna figura ipsius sigilli, cuius referunt similitudinẽ, & a qua sunt factæ: & rursus vna sigilli figura, multę. Aliud simile adduci posset de ædificatore plures domos ad vnius ædificij similitudinẽ seu conceptũ, quẽ in mente gerit, ædificante. Prædictas igitur orationes nõ simpliciter, nõ absolutè crudeq; (q̃d aiunt) intellectas, veras esse cõstat, sed tãtum secundum peculiarem quendã loquendi modum, & cum determinatione quapiã adiecta. Solet enim cum vnum ad alterũ iuxta suę naturæ ordinem reducitur, illius ad quod reducitur suscipere denominationem. Hinc concedimus, hominẽ vt animal est, corpori animato immediatè subijci, Socratẽ vt homo est, esse per se ac primò risibilem, & eundem per se, vt albus est, esse visibilem: Policletum vt est statuarius, esse causam per se, statuarium autem vt Policletus est, esse causam per accidens. Ioannẽ vt pater est, in prędicamento ad aliquid collocari, albedinem & dulcedinẽ vt sunt in lacte, esse subiecto eadem, lac vt album est & dulce, a seipso accidente ac ratione differre, & plurima alia reperies huius generis apud Aristotelem, & quosuis alios qui disciplinas tradunt.

Nominales. Reales. Albertus. Platonici.

Assignato gñe & specie

Annotatio in quartam partem capitis de specie, quæ quasdam prædicationum regulas continet, & indiuidui descriptionem.

Albertus.

QVarta hac præsentis capitis parte, duo præcipuè agit Porphyrius, initio quasdam prædicationum regulas tradit. Secũdò de indiuiduo determinat, quod secundum vnam significationem, speciei prædicabilis est correlatiuum. Hanc particulam, Existente genere vno plures sunt species, ita accipit Albertus, vt opinetur, genus in vnica specie non posse saluari. Nos oppositum verius opinantes, quia essentialis prædicatio generis de specie, ab actuali existentia abstrahit, & nullo modo illam respicit, dicemus facilè id hoc loco dici esse, quod aut actu est, aut verè esse potest. Vult enim Porphy. si vna natura generica actu existat aut existere possit, multas eiusdem generis aut esse aut posse existere species. Neq; aliud conuincit adiecta probatio, Est enim semper diuisio, &c) hoc est, omne genus semper in plures species diuidi potest. Nam huiusmodi diuisiones sicut & definitiones essentiales, a præsenti existẽtia abstrahunt

abstrahunt, neq eam vllo pacto requirunt, sed potius explicant quæ sub ambitu & communitate generis comprehendi possint, q̃ quæ iam nunc cõtineantur. Quod autem ad hunc modum genere existente vno, plures sunt species, ante dictũ est latenter in corollario illo, Descẽdentibus ergo ad specialissima necesse est, &c. & ex alijs locis colligi potest. In particula illa (Non enim conuertitur) vt efficax sit probatio, intellige neq est maior. Solent enim autores nõnunq̃ subijcere ea, de quibus minor poterat esse dubitatio, & quę satis cõstat ita habere, alijs de quibus minus videbatur expressis. Deinde intelligendum est quod continuò subditur, de prædicatione ordinata & necessaria. Nam homo inordinatè prædicatur de animali, & medicum de homine prædicatur ordinatè & contingenter, quorum neutrum tamen aut maius est, aut æquale. Per æqua intelliguntur conuertibilia, quæ de seinuicem vniuersaliter, & verè prędicantur, vt risibile, rationale, & homo. Maiora vocant magis cõmunia, quæ videlicet vniuersaliter prædicantur, sed non ita subijciuntur, vt omnis homo quidẽ animal est, sed non verum est, omne animal esse hominem, atq ideo animal maius, homo verò minus appellatur. Non est autem ita accipienda ista probatio, vt eam conuerti & recurrere putemus. Quanq̃ enim omnem prędicationem ordinatam & necessariam, necesse est maioris de minori esse, aut æqui de æquo, non tamen ediuerso oportet omnẽ huiusmodi prædicationem ordinatam esse & necessariam, vt constat de istis, risibile est flebile, rationale est substantia. Cum postea sequitur, Omnia superiora de omnibus sub se positis prædicari, per superiora intelliguntur magis communia, non quæuis, sed essentialia duntaxat. In fine autem Porphy. dicens speciem esse partẽ alterius, totum verò non alterius, &c. nihil aliud vult, q̃ speciei vt partis rationem subeat, satis esse, si ad vnum aliquid comparetur, quanq̃ ipsa interim cum alio sumatur, sed eãdem nõ inducere plenam totius rationem, nisi ad multa cõparata, cum totum non nisi ex multis constare possit. Circa ea quæ ad indiuiduum pertinent, vanum est in primis & nimis friuolum disceptare, ponatur ne in litera definitio aliqua indiuidui, an non, etiam vna tantum, an duæ. Satis erit, ex verbis Porphy. duas colligi posse, vnam hanc. Indiuiduum est, quod prædicatur de vno solo particulari, Alteram istam. Indiuiduum est, quod consistit ex proprietatibus, quarum collectio nunq̃ in alio erit eadem. Pro quarum pleniore facilioreq intellectu, paucis annotandæ sunt & perstringendæ aliquot indiuidui acceptiones, vt q̃ magna sit indiuiduorũ varietas aperiamus. Primò itaq indiuiduum signis seu terminis attribuitur. Quomodo indiuiduum nihil aliud est, q̃ signum incõplexum, cui ex sua significatione naturali vel ad placitum, repugnat de pluribus prædicari, ratione rei vere ac positiuè per ipsum significatæ, vt Socrates, Virgilius, hic bos. Patet ergo, non omnino idem esse indiuiduum & terminum singularem seu discretum. Nam hæc cum sunt termini singulares, propositionemq efficiant singularẽ, non tamen indiuidua sunt, homo qui est Socrates, hæc Chimera, hæc cæcitas, & secundũ quosdam etiam humanitas, aliaq quæ vocantur abstracta vltima abstractione. Fatemur tamen, nõnunq̃ largius vsurpari nomen indiuidui, sed ea acceptio non conuenit præsenti loco, vbi de indiuiduis ipsorum vniuersalium agitur. Hoc indiuiduum rursus duplex esse volunt. Quoddã vagum, quod est aggregatum ex signo particulari & termino communi, circumlocutiuè (vt quibusdam visum est) acceptum, ad significãdum vago & indeterminato modo aliquam rem singularem, quæcunq illa fuerit, vt aliquis homo, quidam color. Huiusmodi indiuiduorum non meminit Porph. vtitur autem crebro Arist. in prædicamentis, præsertim secũdum eos, qui illum de signis interpretantur. Nam aliter non videtur opus tale indiuiduũ vagum ponere. Diuus Thomas autem, & Caietanus censent huiusmodi vaga indiuidua non contineri hac definitione, imò nec propriè indiuidua esse, cum de multis prædicentur vniuocè, sed tantum indiuidua vaga. Aliud est indiuiduum determinatum, quod determinato certoq modo rem singularem significat. Et horum aliud determinatum est ex nomine, nihilq aliud est, quàm proprium cuiusq rei nomen, vt Socrates, Bucephalus, Nilus. Aliud verò per demõstrationem determinatum est. Estq compositum ex pronomine demonstratiuo primitiuæ speciei, & termino communi rem demonstratam significante circumlocutiuè acceptum, id quod frequenter vsu venire necesse est, cũ proprijs nominibus destituimur, vt hic homo, hic equus, hæc aqua. Addere solent indiuiduum determinatum ex suppositione seu hypothesi quapiã, quale est, Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius: sed nos id non dubitamus veram indiuidui rationem obtinere, cum de multis licet iam non prædicetur, tamen prædicari possit: a Porphy. autem non exempli, sed magis declarationis causa adductum esse, Nisi quis velit ipsum obtorto (quod aiunt) collo trahere, ad significandum circunlocutiuè & singulariter vnũ Socratem, quod non est verisimile Porph. vel somniasse quidem. De his igitur indiuiduis determinatis

Quę æqua & maiora.

De indiuiduo.

Prior indiuidui acceptio.

Indiuiduũ vagum.

Thomas. Caietanus.

Determinatũ ex noie.

Ex demonstratione.

Prioris indiuidui finitionis explicatio.

Auerrois.

terminatis commodè licebit priorem indiuidui definitionem accipere, si de terminis agere maluimus, obseruatis interim quibusdā particulis, circa vniuersalis definitionem expositis, & non multo etiam ante indicatis. Hanc tamen indiuidui descriptionem cum autore ipso, reprehendit ac reijcit commentator Arist. eo q si ei credimus, indiuiduū negatiuè definiri debeat, quem admodum ab Aristo. in libro Peri Hermenias est factum. Singulare (inquit) est, quod non est de pluribus natum prædicari. Adducit & illud Arist. in prædicamentis, A principali substantia nō est prædicatio. Sed hæc facilè per distinctionem duplicis prædicationis solui possunt. Et sanè qui negat singulare de pluribus natū esse prędicari, permissurus videtur ipsum de vno posse prædicari. Nomen illud (particulari) quod definitioni adiectum est, excludere videtur humanitatem, animalitatem, &c. quæ diximus vocari abstracta vltima abstractione. Quę hic de hoc albo verbosè magis q̄ verè inculcari solent, eiusq; triplici acceptione, consultò omittimus, q ociosorum hominum ista commēta esse videantur. Quis enim accipiat hoc album, vt idem polleat, quod res alba hac albedine. nō de eo quod fieri potest hic agitur, neq; quā significationem intellectus apprehendere possit, sed quid vulgò a doctissimis fieri soleat perpendēdum est, quando de significatu ipso incidit contentio. Erit ergo hoc album, verum indiuiduū, idem significans quod hæc res hanc albedinem habens. An hæc nomina Christianus, Ciceronianus, Louaniensis, Brugensis. Niliacus, indiuidua sint, nec ne, dubitauerit fortasse quispiā. Cui paucis responsum sit, ea nequaq̄ indiuidua esse, quia nō vni soli conueniunt, licet interim principale significatum fortassis vnum sit & singulare. Alio modo sumitur indiuiduum pro re quapiā vna, quę conceptu singulari ac incōplexo, significatur, cuiusmodi sunt Ioannes, Petrus, Paulus, hic homo, & similia, cui indiuiduo potissimùm attribuenda videtur secunda definitio, quæ de ipso assignatur in quantū ab alijs diuisum est, & causam prioris quodāmodo indicat. Ideo nanq; indiuiduum de vno solo prædicari natum est, quia ex proprietatibus consistit eiusmodi, quæ in multis reperiri pluribusq; communicari non possunt. Consistere autē hoc loco non idē valet quod constare vel cōponi, cum impossibile sit, substantiā aliquam siue communem siue singularem non ex huiusmodi proprietatibus, quarum pleraq; pars accidentia sunt, constitui. Quamuis istud a nonnullis Boetio (quàm rectè viderint ipsi) imponatur. Erit ergo consistere ex proprietatibus, proprietates habere, eisq; affectum esse, & per illas ab alijs quibusq; discerni aptum natum esse. Id quod etiam admonet Albertus satis dicens, consistere non hic accipiendum esse secundum substantiam ipsius rei, sed discretionem.

Per proprietates intelliguntur non sola accidentia aut propria, sed omnia siue communia siue singularia, quæ quomodolibet vel intrinsecus, vel extrinsecus prædicantur de re quapiam sumpta tamen secundum esse quod habet in rerum natura, non autem secūdum esse quod habet in intellectu. Proinde hominis communis proprietates sunt substantia, corpus, animal, rationale, risibile, disciplinæ susceptibile, aliæq; passiones ex eius essentia manantes. Item habere neruos, ossa, caput, teste diuo Thoma & Caietano: sed esse vniuersale, speciem, & similia, quæ secundas intentiones vocamus, non sunt proprietates hominis communis, quia solum conueniunt homini secundum illud esse, quod habet in intellectu, id est, secundum quod est obiectum intellectus, non autem secundum illud esse, quod habet in rerum natura. Vndè nec in particularibus hominibus reperiuntur. Similiter etiam album, nigrum, & similia, non sunt proprietates hominis communis, quia non competunt ei considerato simpliciter secundum propriam naturam, quomodo consideratur cum adduntur hæ particulæ ipse, communis, & similes, sed solum secundum quod accipitur personaliter pro aliquo singulari, cui hæ proprietates insunt. Socratis proprietates sunt, esse caluum, ventrosum, deformem, Sophronisci marmorarij & Phanaretæ filium, illo momento natum, Xantippes maritum, molestiarum muliebrium, vxoriarumq; litium patientissimum contemptorem, Philosophum Atheniensem, Platonis magistrum, Delphiciq; Apollinis oraculo omnium mortalium sapientissimum pronunciatum, & ad extremum ab Anyto siue quòd de dijs malè sentiret, siue aliam ob causam accusatum, cicuta intrepidè hausta, mortem oppetisse, de quo Satyricus,

Barbatum hoc crede magistrum
Dicere, sorbitio tollit quem dira cicutæ.

Præterea habere hæc ossa, hos neruos, & breuiter quæcunq; de eo enunciari queunt. Assignantur ferè ab omnibus expositoribus septem, quibus potissimùm homines inter se discerni consueuerunt, hisce quæ sequuntur versibus comprehensa,

Forma, figura, locus, stirps, nomen, patria, tempus.
Hæc septem propria continet omnis homo.

Quod se-

Quod sequitur in definitione, quarum collectio, &c. accipiendum est de identitate numerali, non tamen eo modo quo quidam intelligunt, quasi videlicet tunc aliqua dũtaxat proprietas dicatur eadem in pluribus reperiri, quando singularis & indiuidua aliqua forma in diuersis reperitur subiectis, sed vt ea dicantur eandem habere proprietatem, de quibus idem numero prędicatum verè & affirmatiuè dici potest, siue prædicatum sit singulare, siue commune, siue complexum, siue incomplexum. verbi gratia, homo, animal, rationale, risibile, bipes, constans ex anima & corpore, & similes proprietates, in omnibus particularibus hominibus reperiuntur eædem, quia vnaquæq; earum permanens vnum & idem numero prædicatum de omnibus particularibus hominibus verè & affirmatiuè dicitur, sed non reperiuntur eædem in brutis aut arboribus, quæ non possunt de ipsis verè & affirmatiuè enunciari. Verùm obijciat quispiam, quicquid de Ioanne dicitur, id etiam dici potest de hoc risibili, hoc flebili, hoc rationali, & similibus, demonstrando semper eundem hominem, quæ tamen sunt indiuidua a Ioanne distincta, cum sub alijs speciebus contineantur, ergo tota collectio proprietatum Ioannis potest in alijs indiuiduis eadem reperiri. Cui respondendum puto, quòd hæc indiuidua, hoc risibile, hoc flebile, hoc rationale, quæ pro Ioanne sumuntur duobus modis considerari possunt. Altero modo materialiter tantum, pro re pro qua sumuntur, & sic non differunt a Ioanne, cum pro eadem re prorsus accipiantur. Vndè fit, vt quicquid de Ioanne dicitur, de ipsis etiam dicatur, & contra. Altero modo considerantur formaliter & secundum propriã naturam, & sic sunt inter se distincta indiuidua, possuntq; de vno multa dici, quæ alijs non cõpetunt, vt formaliter loquendo de hoc risibili rectè dicitur, quod causam formalem habeat risibilitatem, non autem de Ioanne flebili, similiter de Ioanne dicitur, ꝙ constet anima & corpore tanq̃ proprijs partibus, non autẽ de risibili. Et eodẽ modo respondendũ ad argumentũ q̃ sic colligi potest. Quicquid cõuenit Ioanni, etiã conuenit homini, & animali, per locũ ab inferiore ad superius, ergo proprietates Ioãnis reperiũtur in alio eædẽ, nempe ꝙ homo & animal etiã duobus modis considerari queunt, iuxta modum prius dictũ, videlicet materialiter & formaliter: & materialiter considerata censentur eadem cũ singularibus pro quibus accipiuntur, vndè & de ipsis prædicantur, quæcunq; singularibus cõpetunt. Formaliter verò cõsiderata sunt diuersa, & ideo de ipsis non prædicantur proprietates singularium, vt album nigrum & similia. Nam homo ipse neq; albus, neq; niger est, sed bene contra, omnes proprietates hominis communis Ioanni tribuuntur, quia Ioannes in se hominem includit, & non contra.

Differẽtia coiter, propriè, & magis propriè dicitẽ

In primã partem capitis de differentia, continentẽ differentiæ acceptiones, annotatio.

EXPOSITIS duobus primis vniuersalibus genere & specie, ad differentiam transit Porph. ꝙ hæc reliquis duobus posterioribus perfectior & dignior existat, cum essentialiter prædicetur, illa verò accidentaliter omnino de suis dicantur subijcibilibus. Et initio quidem more suo acceptiones aliquot differentiæ præmittit, anteq̃ tertij prædicabilis determinationem aggrediatur. Pro quibus aduertendum, nomen differentia nõ abstractiuè hic sumi, pro ipsa videlicet diuersitate, seu differendi respectu, licet ita primo aspectu videri possit, sed concretiuè pro forma qua aliquid differt. Etsi enim quæ de differentia a Porph. traduntur, vocibus etiam signisq; non absurdè applicentur, longè tamen conuenientius rebus ipsis attribui putamus. Quis autem sit respectus principaliter hoc nomine (Differentia) significatus, an rationis, an realis, Item in quo fundetur, & ad quid terminetur, curiosis inquirendũ relinquimus. Neq; enim nostrum est, huiusmodi quæstiunculas exactius excutere, quarum intelligentia ex alijs pendet, iuuentutisq; instituendæ captum excedit. Sed nec illam contentionem magni ponderis esse arbitramur, An differentia vniuocum sit ad tres hasce acceptiones, an æquiuocum, atq; hoc an a casu, an a consilio, vt quibusdam videtur. sunt enim hæc ferè arbitraria, & parum vtilitatis continere videntur. Certum est, communem aliquam rationem siue essentialem siue accidentalem reperiri posse, in qua tres hæ acceptiones conueniant, atq; ita nihil vetare, quin aliquando quodammodo vniuocè nomine differentiæ significetur, licet interim æquiuocè nomen illud accipi contingat, ad hanc aut illam dumtaxat acceptionem significandam. Differentia igitur generaliter dicta, est forma quæuis, siue communis, siue singularis, positiua, priuatiua, aut negatiua, absoluta, vel respectiua, qua aliquid ab alio aut seipso differre dicimus. Dictum est forma) Nam partes integrales, item genus ac species, aut alia his similia, quibus nonnunq; vnum ab altero differre dicitur, non admittuntur esse differentiæ. Dicitur autem aliquid per formam dupliciter differre ab altero. Vno modo, quando talis forma illi conuenit, non alteri, siue ad præsens tempus comparatio fiat, siue ad præteritum aut futurum

Quomodo nomẽ differentię sumẽdum.

Quid differentia.

futurum, Hoc modo homo, rationabilitate differt a bruto animali. Et hoc fundamentaliter seu intrinsecus differre vocatur. Altero modo aliquid per formam differt, quando ipsi forma non cōpetit, sed alteri, quomodo brutum ab homine differt rationalitate. Atq; hoc extrinsecus & tanq̃ terminū, non vt fundamentum, differre aiunt. Pari modo declarandū, quomodo idē a seipso differre dicatur ratione diuersorum temporum. Sufficientia in hunc modū a nonnullis declaratur. Quęcunq; enim differunt, aut essentiali, aut accidentaria differentia differunt, Si essentiali, ea erit magis propria, sin accidentali, aut ergo inseparabili, & est propria, aut separabili, & vocabitur communis. Aliam, quæ ex Boetio colligitur, breuitati studentes omittimus, hoc tamen admonemus, quòd in huiusmodi rationibus non oportet semper conuertibilitatem exigere, sed satis est in plerisq; rem ita habere. Tres autem prædictas acceptiones non sub nomine differentiæ, sed differentis describit & explicat Porph. propterea q; hoc notius sit, & cum altero per omnia connexum. Ex communis differentis ergo definitione, hāc differentiæ cōmunis descriptionem colligere licebit. Differentia cōmunis est forma, qua tanq̃ alteritate quadam, aliquid differt quocunq; modo, vel a seipso, vel ab alio, vt sessio, cursus, quies, albedo hominis. Per alteritatem intelligimus, quālibet formam facilè a subiecto separabilem, non tantum ratione atq; intellectus cogitatione, sed & reipsa, quales sunt iam enumeratæ. Particula (quocunq; modo) non ad alteritatem quandam applicanda est, sed potius ipsam per id quod sequitur explicari dicemus, puta vel a seipso vel ab alio. Alijs tamen secus videtur, volentibus ea indicari, quòd in quolibet prædicamento huiusmodi communes differentias est reperire. Appellata est autem differentia communis, non quòd alias sub se complectatur & contineat, sed quòd frequens admodum sit & varia, quodq; per eam vulgo homines rerum diuersitatem accipere soleant. Ex quo etiam facilè fuerit intelligere, cur reliquæ alia propria, alia magis propria nominentur. Differentia propria est inseparabile accidens, quo alterum ab altero (intellige) vel a seipso differt, vt nasi curuitas, albedo cygni, risibilitas hominis. Nomine accidentis, hoc loco omnes formæ non essentiales intelliguntur, etiā ipsæ propriæ passiones. Inseparabile accidens est, quod a suo subiecto aut nulla ratione, aut certè difficulter potest separari. Si instes, nasi curuitas facilè a suo subiecto videt separari, cū videlicet quis nasum curuum diuersam in partem vi premit, ergo malè a Porphy. inter proprias differentias recensetur. Respondebitur, per nasi curuitatem non tam figuram ipsam curuam seu obliquitatem hoc loco accipiendam esse, quàm huius ipsius causam, quæ est certa quædā dispositio qualitatum, cessante violētia, nasum ipsum in pristinā curuitatem statim reducens. Hanc autem constat difficulter a naso esse separabilem. Nam vt eleganter ab Horatio dictum est, Naturam expellas furca, tamen vsq; recurrit.

Quid differentia cōis. *Quid, p̄pria differentia.* *Obiectio.* *Solutio.*

Aut si per curuitatem ipsam figuram accipere placeat, definiendum erit accidens inseparabile esse, quod aut secundum se, aut secundum suam causam, difficulter aut nullo modo a subiecto separari potest: quod de causa sufficienti & accidentaria ipsi subiecto intelliges, si frigus respectu aquæ inseparabile accidēs esse fateri voles. Differētia magis propria est specifica differentia, qua alterum ab altero differt, vt rationalitas. Accipitur autem specifica differentia duobus modis. Vno quidem denominatione sumpta a specie specialissima, pro ea quæ specialissimam speciem immediatè constituit, vt est rationale secundum veritatem, licet non ex sententia Porphy. Hoc modo sumitur differentia specifica, quando contra genericam distinguitur. Altero verò modo denominatione a specie subijcibili deriuata, pro ea quæ speciem subijcibilem aliquam, siue subalternam, siue specialissimam constituit, quo modo accepta, genericam complectitur sub se, & ita in hac definitione sumenda est. Interest autem inter duas præcedentes & hanc tertiam differentiæ acceptionem, In primis quòd semper positiua sit forma, nonnunq̃ priuatiua aut negatiua. Secundò, quòd illis singularibus formis esse liceat, hæc verò semper communis sit & vniuersalis, vt ex Porph. verbis satis liquidò potest constare. Si quis tamen oppositum dicere malit, non admodum cum hoc contenderimus. Tertiò, quòd per differentiā magis propriam, nunq̃ aliquid a seipso differre possit, in ordine ad quodcunq; tempus sumatur, quia essentialis est. Essentia autem rei permutari non potest vnquā. Cuius oppositum in alijs acceptionibus, quæ accidentariæ sunt, est dictum. Assignat quoq; Porph. vnam inter hasce acceptiones conuenientiam, & differentiam triplicem. Conueniunt enim omnes in hoc, quòd ipsæ alicui aduenientes, id est, inexistentes, ipsum aliquo modo diuersum efficiunt. Sed illud primum interest, quòd communis & propria alteratum solum faciunt, hoc est, tantum faciunt suum subiectum differre generaliter, ita vt non essentialiter differre faciant. Magis propria facit aliud, hoc est, substantialiter diuersum, speciemq; quæ vnū per se

Quid magis propria. *Dictarū differētiarum discrimina & cōsensus.*

per se est, constituit. Quæret fortasse quispiā, qualis differentia sit rationalitas respectu animalis quod diuidit, & ad esse specificum contrahit. Respondere solent, communem esse differentiam, perque eam animal communiter differre. Nos autem Alberti, Thomæ, aliorumque veterum sententiam sectantes, probabilius putamus, rationale sic comparatum neque communem esse differentiā neque propriam. Hi enim omnes vnanimi consensu pernegāt rationale respectu animalis esse accidens separabile aut inseparabile. Sed neque specifica differentia esse videtur, cū nō constituat animal, neque definiat quę huiusce differentiæ propria sunt officia. Erit ergo reductiuè differentia magis propria, eo quòd animali adueniens, ipsum ad certam speciem cōtrahat. Idem videtur iudicium habendum de formis physicis & indiuiduis differentiarum. Quæstio. Responsio. Albertus. Thomas.

Secunda differentia inter dictas acceptiones innuitur, quòd communis & propria simpliciter & tantū differentiæ vocantur, atque hoc propter imperfectionem ipsarum, quemadmodū animalia bruta, sine addito vulgò vocamus animalia, quo nomine si hominem aliquem voces, iniuriā fortasse ac contumeliā intulisse videaris, non quòd quis inficias ire possit, se animal esse, sed quia nobilius quiddā se esse cognoscit, quàm vt ea appellatione contentus esse debeat. Magis proprię autem differentiæ specificę appellantur, quòd sanè grandis earū præ cęteris indicatur eminens que perfectio. Tertiam ex ipso autore satis procliuè fuerit intelligere.

In secundam partem de differentia, complectentem differentiæ tres diuisiones, annotatio.

ENVMERAT tres differentiæ diuisiones, quodam ordine sese ad inuicem habentes. Primæ diuisionis diuisum est differentia generaliter sumpta, vt omnes ante enumeratas acceptiones comprehendat. Hæc autem diuisio cum sequentibus, modò nihil intelligas, est accidentis in accidentia (licet quibusdam aliter visum fuerit) quod facilè cognoscetur, si quis diuisi & membrorum diuidentium rationes, mutuasque habitudines diligenter excusserit atque contulerit. Neque in huiusmodi accidentarijs diuisionibus, quicquam incommodi euenire arbitramur, si aliquando diuidentia membra alteri a diuiso conuenire probentur, cum istud solū in per se diuisionibus exigatur. Sunt tamen qui huic qualicunque incōmodo occurrere volētes, diuisum in membris sedulò repetant, id quod satis sit semel admonuisse. Nam & alibi frequēter incidet. Quæ sint differentiæ separabiles, quæ inseparabiles, præcedenti annotatione expeditum est. Differentiæ per se a quibusdam describuntur esse essentiales, ab alijs quę primo modo per se ab Arist. in posterioribus Analyticis assignato differentibus competunt, sed hæc in idem redeunt, Nam risibile per se quidem secundo modo conuenit homini, sicut & cæteræ passiones suis subiectis, sed non primo modo, cum non ingrediatur eius essentialem definitionem, quæ ex genere & ex differentia per se constare debet. Erit ergo risibile, differentia per accidens, quemadmodum simum, aquilinum, & album. Secundam differentiam seu separationem differentiarum per se & per accidens referunt Boetius & Albertus ad eas per se differentias, quæ ad substantiæ prędicamentum prius assignatum spectant. Nobis tamen magis probatur aliorum sententia, ea quę hic dicuntur, de cuiuslibet prædicamenti differentijs per se ac generibus, quatenus talia sunt, intelligentium. Nulla enim omnino per se differentia, neque vllum genus, neque vllum esse, seu quiditas rei, de his respectu quorum est huiusmodi secundum maius aut minus prædicabitur. Eius causa est, quia magis & minus suscipere, ex indiuiduorum principijs, gradibus formæ singularis, aut fixiori penitiorique in subiecto inhęsione prouenire debet, a quibus omnibus differentia per se, genus, ac ipsum esse abstrahunt, vt vna albedo non est magis disgregatiua visus, quàm altera, neque hoc album magis coloratum aut album est illo, si naturam aut essentiam ipsam spectemus, & non particularium albedinum maiorē vel minorem intensionem. Per esse autē vniuscuiusque, definitionē essentialem intellige, quæ idcirco vna ac eadem esse dicitur, quia omnibus quibus essentialis est, æqualiter & non secundum magis & minus conuenit. Ex eo autem rectè probat Porph. neque genus, neque differentiā magis & minus suscipere. Nam si altera definitionis pars magis aut minus susciperet, ipsa quoque definitio idem pateretur, cum (vt dici solet) effectus sequatur debiliorem partem suæ causæ. Illud nō omittendum est, posteriorem huius discriminis partem particulariter tantū veritatem continere. Non enim verum est, omnes differentias per accidens intensionem suscipere aut remissionem, vt constat de quantitatibus, figuris perfectis, & multis relationibus. Insuper propriæ passiones (quę essentiam ipsam quæ in indiuisibili cōsistere dicitur, sequūtur, ex eaque inseparabiliter manant) magis ac minus suscipere non possunt, vt vnus homo non magis risibilis est altero, teste etiam Porphyrio in communitatibus vniuersalium, & ita in alijs. Quod si nonnunquam huius oppositum, apud Albertum aut alium quempiam reperiatur, id ad actum

Differentiarum alia separabilis. Prima differentię diuisio. Secunda differentia. Boetius. Albertus.

actum quem huiusmodi aptitudo respicit, aut ad materiæ dispositionem, non ad ipsam aptitudinem secundum se referendum est, si eorum autoritatem inuiolatam tueri quis volet. Aquilinum, simum, coloratum, aliquo modo intendi & remitti volunt, quòd illa tantum in suis causis intentionem suscipiant, & remissionem. hoc verò tantum ratione inferiorum suorũ, videlicet albi aut nigri, secundum magis & minus prædicetur.. An hæc ita se habere necesse sit, non est præsentis loci discutere. Tertia diuisio ita accipienda est, vt membra diuidẽtia non re ipsa sint opposita, sed tantum ratione. Nam omnis differentia diuisiua, constitutiua est, & contra, sed non respectu eiusdem. Est enim generis diuisiua, & constitutiua subiectæ speciei. Differentiæ per se multa sunt officia, quorum duo hac ipsa diuisione indicãtur. Primò enim genus ipsum diuidit, generisq; potestatem contrahit. Atq; hinc diuisiua vocatur. Secundò cum genere secundum potestatem contracto speciem constituit, & ab hoc constitutiua siue specifica nominatur, tanq̃ a digniore officio, quàm sit, genus ipsum partiri ac diuidere. Tertiò, speciem constitutam essentialiter ab alijs quibusq; differre facit, quare & magis propria differentia appellatur. Quartò de specie constituta in quale essentiale prædicatur, a quo prædicabilis differentia dicitur, & vt talis est, species est vniuersalis, ob cuius pleniorem cognitionem, alia omnia quæ ad differentias pertinent, a Porphyrio sunt pertractata.

Diuisio tertia.

Differẽtię p se officia.

In tertiam partem capitis de differentia, differentiæ definitiones complectentem, annotatio.

PRO exacta eorum quæ hoc capite traduntur intelligentia, plurima annotanda forẽt, iuuentutis nouiciæ captum excedentia, quæ breuitati studentes suis locis consulto reseruauimus. Primam autem differentiæ definitionem sic explicamus. Differentia est res vniuersalis, quam species aliqua subijcibilis, essentialiter ac formaliter includit, sed nullum genus eiusdem speciei, siue propinquum, siue remotum, vt homo rationalitate abundat ab omni suo genere. & animal sensibilitate, atq; ita in alijs. Est enim homo per rationalitatẽ ipsam, quam tanq̃ partem essentialem, formalem, atq; determinantem, necessariò includit, Id quod de nullo ipsius hominis genere verè dixeris, vt quorum vnumquodq; sine rationalitate existere potest. Definitur autem hac definitione, differentia magis propria, inquantum constitutiua est speciei. Nam aliæ differentiæ quæ communes & propriæ dicuntur, sicut a philosophico instituto alienæ sunt, ita hac definitione minimè continentur, neq; per eas species ipsæ sunt quod sunt, sed speciebus antè existentibus adueniunt & accidunt, quare non essentiales, sed accidentales vocantur. Reijciuntur & genera a definitione, quia non formales, sed materiales sunt partes cõstitutarum specierum. Similiter & formæ Physicæ, quę non sola cogitatione, sed reipsa a speciebus differunt, ideoq; definitione differentiæ non continentur. Loquimur enim hic de partibus metaphysicis, quarum compositio tantum secundum intellectum spectanda est. Illud verò negligendum non est, quemadmodum dupliciter aliquid habere dicitũ quippiã, actu videlicet ac potestatę, & dupliciter quoq; vnum ab altero per aliquid abũdare. Abundat enim genus potestate a quauis sua specie, species verò actu a genere. Sed quia potestate abundare non propriè abundare est, quemadmodum nec propriè diues est, qui diues tantum esse potest, ideo simpliciter pronunciatum est a Porph. speciẽ a genere abundare per differentiam, non ediuerso. Circa obiectionem autem seu dubitationem, quam sibi facit Porph. aduertendum est; quosdam Peripateticos (vt notat Albertus) quæstionem istam, ad genus causæ efficientis retulisse, fortasse quòd aduerbium (vndè) talem causam indicare consueuit, sicut in definitione causæ efficientis, quæ est apud Arist. secundo Physicorum. Verùm hic sensus & falsus est, & ad præsentem locum non accommodus, Mox enim sequitur, Neq; ob hoc ex non ente aliquid fit) quod sanè omnes ad subiectum materialeq; principium referunt. Falsus est etiam, Nam secundum probabilem opinionem Alberti & Thomæ, genus & differentia, verè vna res sunt, causam autem efficientem a suo effectu re ipsa diuersam esse oportet. Deinde si inter ea huiusmodi diuersitas admittatur, illud certè inficiari non potest, naturam genericam ad differentiam, vt materiam ad formam se habere, atq; vt imperfectum quoddam ad perfectum. materia autem formæ non est causa efficiens, neq; perfecti imperfectum. Quare non de efficiente, sed de materiali principio intelligenda est dubitatio.

Primæ finitionis differentiæ explanatio.

Albertus.

Obiectiõis Porphyrianę explicatio.

Albertus.

Thomas.

Si roges, quod ergo sit ipsius differentiæ principium effectiuum? Respondebitur, eam esse causam efficientem differentiæ, quæ indiuiduum in quo differentia continetur, efficit atq; producit. Ab eadem enim causa effectiua, indiuiduum & indiuidui superiora omnia suam accipiunt existentiam. simili modo de causa finali iudicandum. Differentiæ autem, cum simplex actus sit, nulla est omnino assignãda causa formalis. Dubitatio autẽ ista, cuius de intellectu

Quęstionis incidentis dilutio.

hactenus

hactenus est disputatū,hunc in modū fusius explicatiusq; proponi poterit. Si quemadmodū in prima cōtinetur definitione,species differentiā abūdat a suo genere,vndenā ergo habēt species hasce differētias? Neq; enim eas a genere accipere posse videtur,cū eis ipsis a genere dictę sint abundare,nulliq; opposita siue repugnantia simul inesse queant. Sed neq; a seipsis illas habēt, cum nihil semetipsum constituere,ac seipso prius esse valeat. Neq; verò a nullo eas haberi rectè dixeris,quia ex nihilo seu non ente nihil fieri,omnium philosophorū consensu iam olim est receptum. Apparet ergo,aut species omnino differentias non habere,aut certè eis nō abundare a suo genere. Hanc controuersiam ex Peripateticorum sententia ita tollit Porph. vt dicat genus ipsum,actu quidē (qui Græcis ἐνέργεια vocatur) istas differentias,quas in suas fundit species,nō habere,sed potestate siue potētia tantū. Quemadmodū enim homo ridēs,ab eo qui potest ridere differt actu,& si accidentaliter, sic homo rationalitate abundat actu ab animali. Necessariò enim & essentialiter homo est rationalis, animal verò ipsum non statim rationale esse oportet,quia vt irrationale sit,etiam potest fieri. Cōtinet ergo genus potestate differentias diuersas,quia ex natura generica,in qua inchoatæ modò erant,oriuntur,propriasq; distinctim sortiuntur actualitates. Non autem ex dictis consequens esse oportet, quippiam ex nō ente fieri,aut opposita eidem inesse,eo modo quo id absurdum habetur,nēpe actu. Nam potentias contrariorum in eodem simul constare, nemo est qui addubitet. Simul enim eodēq; momento,corpus aliquod potentiam habet vt album sit,atq; etiā vt sit nigrum, licet fieri nequeat vt simul & album sit & nigrum. Obijcies forsitā. hæ simul verę sunt, animal est rationale,animal est irrationale,ergo genus differentias suas non tantum potestate,sed & actu habet coniunctas. Respondet Caietanus,duo opposita eidem actu inesse,dupliciter intelligi. Aut enim per coniunctionis modū,quo modo accidentia suis subiectis coniuncta sunt,& forma materiæ,& quoduis aliud,quod extra substantiam est,rei cui inest,ipsumq; in formando determinat. Hoc modo opposita non posse inesse eidem simul,veritatē continet tantūmodò de illo quod est idē numero. Idem nāq; genere,& specie,possibile est taliter opposita simul habere,vt homo albedinē habet & nigredinem,animal rationalitatem atq; irrationalitatem. Aut per modū inclusionis,sic vt opposita in illius ratione includātur. Hoc modo impossibile est,idem siue numero,siue specie,siue etiā genere,actu habere opposita,neq; sic genus differētias diuisiuas habere dicitur,sed tantū priore modo. Ab hac solutione nō multū diuersa est illa,quæ dicit duas propositas propositiones, pro diuersis subiecti suppositis verificari. Nec item alia,concedens rei quæ vt per intellectum cōcipitur [illegible]dē est,posse adiungi diuersas determinationes,seu res intellectas determinantes, cui rei sic eidē,re vera tamen diuersa & multa respondent in his reperta,quibus tales res determinantes insunt,vt animalitas secundū intellectum vna dumtaxat est, in rebus tamen ipsis diuersæ pluresq; sunt animalitates,vna in homine,in quo ei coniuncta est rationalitas,altera in bruto, in quo irrationalitas. Cū dicitur, Quale autē animal,&c. non est arbitrandū,totum istud (animal rationale mortale) vt differētiam assignari,sed idcirco appositum esse genus,vt tāto plenius interrogationi satisfieret,adderetur q; differentiæ,id ipsum a quo profluxit atq; dependet,nempe genus diuisum,quo sublato tolluntur omnes subiectę differentiæ. Secunda differentiæ definitio est. Differentia est, quæ de pluribus specie differentibus,in eo quod quale est prædicatur,aut vt (habet Boetius) in eo quod quale quid est. Quam constat in primis non omni simpliciter differentiæ assignari, cum Aristoteles & eius cōmentator, in Metaphysicis asserāt, differentiā speciei specialissimæ immediatè constitutiuā cum specie specialissima cōuerti oportere,quod etiam verā differentiæ rationem intelligentibus certissimum est. Difficultas ergo magna ipsos agitat cōmentatores,quodnam assignandum sit huic definitioni adæquatum definitū. Nonnullis visum est id esse,differentiam magis propriam nominatam simplici nomine,omnemq; huiusmodi,secūdum sententiam Porphyrij de differentibus specie prędicabilē esse contendunt. Nam rationale, de quo minus videbatur Platonicis,de homine ac deo tanq̄ diuersis speciebus prędicatur. Non minus probabilis videtur illa vulgaris sententia, iam olim in his scholis recepta,dicens hac definitione tantum describi differentiam genericam, seu vt verbis Arist. in Topicis vtamur,generalem,quatenus est prędicabilis. Illud enim exploratū certumq; est,nec vllo pacto dissimulandum, non semper (inquam) ab autoribus definitiones ita generatim assignari,vt omnibus omnino sub definito contentis conueniāt, sed & sic nonnunq̄,vt penè omnibus,potiori q; competant parti. Quæ in hac definitione ponuntur,ex præcedentibus manifesta sunt omnia,vltima tantum particula excepta. Pro qua aduertendum,Quale,sicut & qualitatem, variè ab autoribus accipi. Prima enim significatione solum pro ea forma sumitur qualitas, quæ ad

Obiectiōis solutio Caietanus.

Secūda differētię finitio.

Qualitatis ac qualis diuersæ acceptiones.

quæ ad qualitatis prædicamentum directè pertinet, tales sunt albedo, nigredo, scientia, iustitia. Secundò sumitur idem nomen multo generalius, pro omni in vniuersum forma, siue essentialis sit, siue accidentalis, quomodo accidẽtia, propriæ passiones, & differẽtiæ, in quale prędicari dicuntur. Tertiò accipitur pro sola forma essentialiter alicui cõueniente. Hæc autem duplex est. Vna physica, quæ cũ materia rem naturalẽ componit, vt anima rationalis, anima equi, forma ignis. Alia metaphysica, quę nihil aliud est, quàm differentia magis propria. Hoc modo, in prima parte capitis de differentia nuncupauit Porph. rationale qualitatem. Consimiliter ergo quale hic accipi debet pro quali essentiali, quod ideo fortassis a Porphy. expressum nõ est, quia ex dictis & dicendis satis facilè potest colligi. Quòd si quis omnẽ differentiã prædicabilem tam specificam, quàm genericam definitam sibi cupiat, id facilè effectũ prę-stabimus, eã in hunc modum describendo. Differentia est, quę de pluribus in eo quod est quale prędicatur. Cũ sequitur in litera. Nã sicut res, &c̃. nomine rerũ intelliguntur res naturales ex materia & forma physicis cõstitutæ, & artificialia, quæ ex quibusdã cum vera materia & forma proportionẽ habentibus constãt, hoc est, comparationem & similitudinẽ quandã, quæ quidẽ consistit in recipere & receptũ esse, perfici ac perficere, aut alijs quibusdã talibus. Est autẽ ratio autoris hoc modo cõplenda. Differentia proportionabilis est cũ forma, & ea quæ cũ vera forma similitudinem habet. sed vtraq; harũ qualitas est quædam cõpositi, deq; ipso quodãmodo in quale prædicari potest, vt rogatus qualis est homo, non ineptè respónderis, est anima rationali animatus, & qualis est discus, est rotundus, aut simile quippiã, ergo & differentiã rectè determinauimus in quale prædicari. Tertia definitio, quæ est, Differentia est, quæ diuidit ea quæ sub eodem genere sunt, de differentia magis propria, vt est differentia, traditur. In qua per diuidere nihil aliud est accipiendum, quàm aptum esse distinguere, ac separare. Est enim differentiæ, in quantum talis, proprium munus, species sub eodem genere contentas inter se distinguere ac alias reddere. Quarta autem quæ est hęc, Differentia est, qua differũt a se singula, verbis duntaxat a tertia diuersa est. Nam species eiusdẽ generis (quæ per nomen singula particulariter acceptũ intelliguntur) ab inuicẽ differentia differre, nõ est aliud, q̃ differentiam species ipsas inter sese diuidere. Hæ duæ postremæ definitiones (vt indicat Porphy.) non sunt cõpletæ, atq; cum definito suo conuertibiles, sed ipsum excedũt. Communibus enim & proprijs differentijs eas cõpetere manifestum est. perficientur ergo adiectione huius particulę (essentialiter) vel potius eius quã postea explicat autor (quæ ad esse rei cõducit, & quæ eius q̃d est esse rei pars est, aut sicut habet Boetius, quæ ad esse conducit, & quę q̃d erat esse & eius rei pars est. Ex quo nõnulli sanè, quintã conficiunt definitionẽ. Nos tamen rectè, vt præcedẽtium duarum complementum accipere malumus. Per esse rei, intelligi potest quiditas ipsa seu rei cuiusq; essentia vel natura, qualis est humanitas. Ad hanc enim (nisi simplex omnino fuerit) componendam, conducit, imò necessaria est differentia aliqua, qua generis ipsius amplitudo atq; potestas, in speciei arctitudinem contrahatur. Aliter per Esse, accipere licebit definitionẽ essentialem rei. Sed hęc in idẽ ferè recidunt. Vt autẽ explicatius dicatur, quonam pacto differentia ad esse rei conducit, ne quis eam extrinsecus & accidentariò quodammodo ad esse conducere opinetur, subiungitur altera particula; & quæ eius quod est esse rei pars est. Id quod nequaq̃ communibus aut proprijs differentijs competere palam est, quæ essentię iã constitutæ adueniunt. Atq; hactenus quidem de differentia dixisse sit satis.

Boetius.

Propũ i q̃tuor modos diuidit

In caput de proprio annotatio, continens proprij acceptiones quatuor.

EA QVAE propria vocamus, aduertendum est tripliciter comparari posse. Primò quidem ad genera generalissima vel subalterna, sicq; vocari propria generica, vt risibile proprium est primo modo animalis, & eiusdem proprium quarto modo est, aptum natum sentire. Secundò comparantur ad indiuidua, vt si risibile Socratis dicatur esse proprium secundo modo, sicut nonnullis videtur. Tertiò ad specialissimas species, dicunturq; propria specifica, ac de ipsis hoc modo consideratis tractat Porph. & non aliter, vt ex definitionibus est manifestũ. Idq; propterea fortasse, quòd de istis & alijs parẽ omnino velit haberi rationem, quantũ ad ipsas acceptiones pertinet. Sunt autem proprij acceptiones seu significationes a Porph. recẽsitæ, quatuor, ad quas nomẽ propriũ analogum esse volũt, principaleq; significatũ esse propriũ quarto modo. hoc enim perfectam & integrã proprij obtinet rationem, a qua cætera nonnihil deficiunt. Sed obijciet quispiã, Arist. in Topicis tantum triplex enumerauit proprium, malè ergo hic quatuor a Porphyrio assignantur, præsertim cum se Peripateticos imitaturum initio sit pollicitus. Huic respondendum, proprium ad aliquid, quod est apud

apud Aristot.sub se propria primo & secundo modo continere,& ita Porph.distinctius expli care voluisse,quæ apud Arist. breuioribus terminis conclusa erant, quod certè nequaq̃ vitio verti debet,imò nec omnes assignauit proprij acceptiones,si rem ipsam diligentius libeat excutere. Nam proprium prædicabile, quod maximè ad rem faciebat,silentio pertransijt, de q̃ postea disputabimus. Prima proprij acceptio,quæ est, Propriũ est quod alicui soli speciei accidit,& nõ omni,sic est explicanda. Proprium est vniuersale,quod soli alicui speciei specialissimæ,sed nõ omni,id est,nõ toti,siue non in vniuersum accidit,hoc est, accidẽtaliter inesse, siue accidentaliter de ea natum est prædicari.Malè enim a nonnullis asseritur,verbum accidit,(si modò prędicationẽ,quæ vocabulorum est,denotat)necessariò actũ signare debere,non aptitudinẽ, vt facilè fuerit declaratu. Ex qua interpretatione statim manifestũ est intelligẽti, quo pacto hinc excludenda sunt genera respectu suarũ specierũ,& alia similia.Item partes integrales.Siquidem ista omnia non tanq̃ formæ accidentales insunt. Dictio exclusiua (soli) non omnia alia a specie,id est,quæ non sunt ipsa species,excludere credenda est,sed tantummodo illa quæ a specie omnino sunt aliena atq; separata, qualia non sunt eius indiuidua, & partes essentiales seu integrales,vel etiã naturę superfluitates,vt capilli,& vngues. Hoc autem ideo admonendum duximus,ne quis ob hoc medicinam non soli homini accidere cauilletur, quòd etiã animę,atq; intellectui eius accidentaliter insit.Neq; istud in hac solummodo intelligi volumus acceptione, sed in alijs sequentibus. Datiuus (speciei) particulariter seu determinatè accipitur,vt arguit signum (alicui)quod præcedit. Nomen autem(omni)non signũ est vniuersale seu distributiuum, sed significatiuè accipitur pro toti seu integræ. Tunc autem quippiam toti speciei accidere dicitur, quando omni eius indiuiduo accidit. Neq; tamen ob hoc substantiuum adiectiui(omni)erit hæc dictio indiuiduò,sicut nõnullis visum est. Hoc enim nimis longè petitum videtur,cũ non aliã(vt arbitramur)inuenirent euadẽdi rationẽ.Pro nobis facit,atq; adeo conuincit, quod Boetius dicit,propriũ secundo modo esse, quod huiusmodi est,vt omnem quidem speciẽ contineat atq; transcendat,manifestè videlicet nomẽ (omne)ad speciem referens,nõ quidem vniuersaliter acceptũ (sic enim falsissimum foret quod dicit)sed vt modò diximus. Alij huiusmodi particulas pro aduerbijs accipere consueuerunt, vt omni idem valeat, quod vniuersaliter affirmatiuè, & in cæteris proportionabiliter. Sunt autẽ exempla primi modi,medicina,grammatica,geometria, cęteræq; disciplinæ,studio atq; labore ex præcedentibus operationibus cõparatæ.Scientias nanq; infusas,quas possident angeli,specie fortassis discrepant ab humanis. Atq; huiusmodi quidem,propria sunt homini secundum animam,alia verò secundum corpus,vt habere actu duas manus,habere aures immobiles. Siquidem omnia alia animalia quæcunq; aures habent,eas motitare possunt. Quęcunq; hoc modo propria sunt,in vniuersum vera sunt accidentia prædicabilia,& proprij prędicabilis rationem habere non possunt,respectu eorum quibus sunt propria. Prima. Boetius.

Secundam acceptionem,quæ est.Proprium secundo modo est,quod omni & non soli accidit,sic declaramus.Proprium est vniuersale,quod accidit alicui speciei toti,hoc est,integrę,ita vt omni eius indiuiduo,tẽpus a natura determinatũ habenti,cõueniat,sed nõ soli, vt aptitudo ad habendũ duos pedes cõparatione hominis. Addita est vniuersalitati illa restrictio (tẽpus a natura,&c.) quia nigrũ respectu corui,& albũ cõparatione cygni,hoc modo ꝓpria ab autoribus asserũt,cũ tamẽ nec pulli cygnorũ albi sint,nec coruorũ planè nigri. Hęc ꝓpria secũdo modo,si aptitudines sint cõnaturales,ex speciei essentialibus principijs manãtes,atq; productæ, vera erũt propria prædicabilia,respectu eorum subiectorum,quibus secundo modo sunt propria,Sin autem formæ accidentales fuerint,non essentiam ipsam sed indiuidua consequentes, vt sunt quãtitas, & color respectu hominis, albedo respectu cygni, talia vera erunt accidentia,neq; proprij prædicabilis vnq̃ suscipient rationem. Proprij tertia acceptio, quę est huius modi.Proprium tertio modo est, quod soli, omni, & aliquãdo accidit,ex duabus præcedẽtibus manifesta esse potest,dẽpta vltima particula,videlicet(aliquãdo)quã omnes penè expositores accipiũt,vt idem valeat quod aliquo tempore,& aliquo non. Qui enim particulariter aliquid pronunciat, vniuersale solet excludere,licet tamen id vbiq; non sit necessarium. Exempla sunt,vt canescere respectu hominis,quia soli,& omni homini aliquando accidit,nempe in senectute,si ad eam perueniat. Sic enim sub hypothesi, siue suppositione quadam intelligi debet, quod dicitur,proprium tertio modo speciei omni conuenire,si videlicet ad tempus a natura determinatum pertigerit indiuiduum. Quòd si qua fuerint,ad quę natura nullum tempus definierit,& tamen omni & soli accidãt,sed non semper, fatebimur ea quoq; tãtisper propria tertio modo esse, quàm diu sic sese res habuerit, vt si omnis & solus homo curreret, Secunda. Tertia.

currere proprium foret tertio modo comparatione hominis. Quibus verò natura certum aliquod tempus determinauerit, ea perpetuò propria tertio modo permanere cõcedimus, qualia sunt, canescere & pubescere respectu hominis, quorũ hoc in iuuentute, illud in senecta homini aduenire solet. Dicet fortasse quispiã, videmus etiã iuuenes præ nimio studio, cura, aut læsione, aliõue simili accidente canescere, non ergo certũ tempus præfixisse videtur natura caniciei. Respondendũ est, duplicẽ esse canitiẽ, Vnam quidem naturalẽ, prouenientem ex caloris naturalis defectu, humidũ cerebri humani nõ potentis resoluere atq; digerere, propter quod humidi fit putrefactio, ex qua capillorum prouenit canicies, non omnibus quidem eodẽ tempore seu annorum numero, sed his citius, alijs tardius, prout serius maturiusue calorem natiuũ deficere contigerit, secundũ varias hominũ diuersorum cõplexiones. Altera est canicies accidentalis, non ex caloris naturalis defectu propter ætatem proueniens, sed vel ex nimia solicitudine, aut cerebri læsione, aut alio quopiam casu. De qua non est nobis hic sermo.

Obiectio.

Solutio.

Duplex canicies.

Quarta.

Duplex propriũ quarto modo.

Quarto modo id propriũ esse dicit, quod est vniuersale, alicui speciei omni, soli, & semper accidens, id est, omni tempore accidentaliter inhærens. Hæc autem duplicia sunt. Quædã speciei ipsi conuertibiliter & necessariò accidentia, sic vt saluis essentialibus eius principijs, ne intelligi quidẽ possint abesse, quales sunt omnes & solæ aptitudines, quas alio nomine proprias passiones appellãt, vt risibilitas, flebilitas, & disciplinæ susceptibilitas respectu hominis, & ita in alijs. Alia conuertibiliter quidẽ conueniũt, sed interim cõtingenter siue nõ necessariò, ea inq̃ necessitate quã diximus, vt intellectus siue intelligẽdi potentia homini. Itẽ quantitas corpori, potẽtia nutritiua corpori animato, sensus animali, modò nõ tantũ de specifico proprio loquamur. Atq; hæc etiã sub quarta proprij acceptione secundũ veterũ interpretationẽ continentur. Fuerunt tamẽ inter recẽtiores, qui sola illa priora hac acceptione cõcludere, & posteriora hæc ad tertiã relegare volẽtes, aduerbia (semper & aliquando) per necessariò & cõtingenter exponerent, sed nõ consentire videtur hæc interpretatio ijs, quæ postea in communitatibus quinq; vniuersalium a Porph. dicuntur, neq; etiã veterũ expositionibus, hic de quatuor proprij acceptionibus a Porph. assignatis. Sed de proprio prædicabili, siue quod species est ipsius vniuersalis, cuius ante meminimus, vehemẽs inter philosophos, & difficilis versatur quæstio. Nõ nullis sanè placet, propriũ prædicabile non aliud esse, q̃ proprium quarto modo. Hiq; proprium ab accidente hoc discrimine separant, q illud conuertibiliter, hoc verò nõ conuertibiliter, vtrũq; tamen accidentaliter prædicetur. Itaq; risibile respectu hominis propriũ esse inter ipsos cõuenit, sed respectu Ioãnis, cũ quo non cõuertit, accidens esse volũt. Alij, quorũ sententiæ magis accedimus, propriũ quarto modo vt tale est, vniuersalis speciẽ non esse dicũt, neq; hoc inter propriũ prędicabile & accidẽs interesse, q alterũ conuertibiliter, alterũ prędicetur nõ conuertibiliter, sed aliud quiddam, Quod sic ostendere credunt. Id quod proprium est quarto modo, non est vniuersale comparatione illius, cui sic est proprium, ergo proprium quarto modo non potest esse vniuersalis species. Consequentia est manifesta, quia si duorũ relatiuorum vnũ ad alterum se habet vt species ad genus, oportet nõ solum superius vniuersaliter de inferiori verè prædicari, sed necesse est, vt cuiuscunq; respectu inferius de aliquo dicitur, illius etiam cõparatione superius de eodem verificetur, quẽadmodum in quarto Topicorum Arist. docet, & exẽplis haud difficulter ostenditur. Antecedẽs autẽ probant. Nam nomen & ratio vniuersalis exigit, vt ipsum ad plura de quibus prædicabile est comparetur, aut certè illorũ aliquod. sed quod cum aliquo conuertitur, non potest ad illud tanq; aliquod pluriũ, de quibus dicatur comparari, quandoquidem ipsum minimè excedit, neq; aliud quicquàm extra ipsum complectitur, non potest ergo quicq̃ respectu eius cum quo conuertibile est, veram vniuersalis rationem obtinere. Quare neq; differentia vniuersale erit, comparatione illius speciei, cum qua cõuertitur, neq; item proprium, sed tantũ comparatione minus communium, siquidẽ vniuersale vt huiusmodi, ad particularia, minusq; communia, non ad cõuertibilia referri debet. Adducũt & alia quædã, quæ breuitatis gratia omittimus. Distinguunt ergo hi ab accidente proprium prædicabile, per necessariò & contingenter prædicari, loquendo de necessitate & cõtingentia, quæ spectantur ex ipsa essentia, non ex indiuiduorum principijs, vt alibi declarabimus. Poteritq; proprium prædicabile in hunc modum definiri. Proprium est vniuersale, quod de pluribus accidentaliter & necessariò prædicatur, vt risibile respectu Socratis, bipes comparatione hominis, hinnibile ad Bucephalum, atq; ita in alijs. Quare patet, nulla propria primo aut tertio aut quarto modo quatenus huiusmodi, hoc est, cõparatione eorũ q̃bus sic propria sunt, esse propria prędicabilia, sed tantũ propria secũdo modo, eaq; nõ omnia, sed quæ veræ sunt aptitudines. Similiter & ea quæ propria quarto modo sunt speciebus, si ad indiuidua

De proprio prędicabili.

An propriũ quarto modo spẽs sit vniuersalis.

indiuidua referantur earum. Sed dicent forsitan illi, hæc omnino arbitraria & commentitia videri, atque a Porph. sententia longè alienissima, qui de proprio agens nusquam huius necessitatis, per quam ipsum ab accidente distinximus, meminerit. Quibus ex aduerso opponendnm est, nullam etiã Porph. cũ accidentis tradit descriptiones, mentionẽ fecisse eius discriminis, quo ipsi accidẽs a proprio separare nituntur. Quòd si dixerint, satis esse id in proprij definitione fuisse indicatũ, quòd proprium conuersim prædicaretur, atque ita contrariũ in descriptionibus accidẽtis subintelligendum reliquisse. cur non & nobis sufficiat, in accidentis definitionibus factam esse mentionem contingentis prædicationis, per quam proprium ab accidente peculiariter distinguitur, hancque distinctionem satis indicasse autorem, dum in modis proprij solo verbo inest vtitur, hic autem & verbo inest, & non inest. Si quis definitionem Aristotelis e Topicis adduxerit, qua proprium per conuersim prædicari definit, dicendum est, longè aliam rationem esse proprij prædicabilis, quàm proprij vt est prædicati species, sed de hoc alibi.

Accidẽs est quod adest.

In caput de accidente annotatio.

Reprehenditur ab Auicenna Porph. quòd de accidente diminutè seu insufficienter tractauerit, omissis eius acceptionibus, quas tamẽ plurimi refert intelligere eos, qui in philosophicis libris instituendi sunt, aut versari solent. Nos igitur, ne eadem de causa accusemur, aliquot accidentis acceptiones seu significationes varias, quibus apud autores sumitur, proponemus. Primùm ergo accipitur a philosophis nonnunquam pro omni eo quod alicui non essentialiter cõpetit, hoc modo, albo accidit homo & rationale. triangulo æquilaterũ. & vniuersaliter omni superiori suũ inferius accidere dicitur. Secundũ hanc ergo significationẽ, etiam substãtiæ accidentia erunt. Secundò sumitur accidens, vt contra substantiã distinguatur, sitque quæuis forma subiecto alicui inhærens, hoc est, sic illi inexistens, vt cum ipso non efficiat quid vnum per se & simpliciter, sed tantũ per accidens, sic risibilitas accidens est hominis, Item cæcitas, albedo, & hæc albedo. Aliæ sunt formæ, quas dicunt informantes, cum suis substãtijs vnam rem per se componentes, vt omnis forma substantialis respectu materiæ, & differẽtiæ respectu generis. Tertiò, accidens capitur pro forma accidentali cõmuni, quæ non ex essentialibus speciei profluit, sed ex proprijs indiuiduorũ principijs, quæ aliquando variabilia sunt, aliquando ob certã causam variari non possunt, subiecto seu indiuiduo permanente, vt albedo hominis, frigus aquæ, calor ignis, deque his intelligẽda sunt, quæ hic a Porph. de accidente traduntur. Aduertendum tamen est, vocabulũ accidens pro tali forma accidentali acceptum, duplicem habere posse significationem. Priore modo, vt indicet seu principaliter significet inhærentiam, qua forma ipsa suo subiecto dicitur inhærere seu inesse. Hic respectus realis videtur, & ob hoc non logicæ considerationis, sed metaphysicæ. Secundò, vt significet habitudinem quandam rationis, quæ videlicet intellectus operationem consequi habet. Vt enim cætera vniuersalia, non nisi operatione intellectus, vniuersalis rationem accipiunt, ita & ipsum accidens (modò vniuersalis vera sit species) accipere debet. Et secundum hanc significationem, a Porphy. definitum est accidens tribus definitionibus, quas plurimis rationibus impugnat Auicenna cum suis Arabibus, vt ostendat non rectè a Porphy. descriptũ esse accidẽs. Verùm qui accuratius rẽ expendere velit, facilè deprehẽdet immerito Por. ab istis suggillatũ esse. Prima autẽ accidentis definitio est hæc. Accidẽs est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem, quæ hanc habet sententiam. Accidens est vniuersale, quod alicui inhæret subiecto, seu de eo prædicatur, & eidem potest non inhærere, seu de eodem potest verè negari, sine tamen eius corruptione. Cui consentit illud diui Augustini interpretamentum, Accidens est, cuius præsentia subiectum non constituit, & cuius absentia non destruit, vt albedo respectu hominis & cygni, sessio respectu Ioannis, & ita in alijs. Per genus definiti (vniuersale) exclusa sunt a definitione indiuidua, vt hæc albedo, hic cursus. Item cęcitas, nuditas, & alię formę non positiuæ. Huiusmodi enim non concedi solẽt esse vniuersalia. Verba autem illa (adest & abest) quemadmodum ex præmissa interpretatione colligere licet, dupliciter exponi possunt. Vno modo, vt per adesse & abesse intelligamus inhærere, & posse non inhærere, priore quidem verbo actum dicente, posteriore vero potentiam. Cuius ratio est, quia probabilius putamus, albedinẽ respectu hominis non esse accidens, si nullus omnino sit homo albus, eo quòd tunc album de homine prædicari non sit aptũ, aduerbio tunc determinãte verbũ pr ędicari, & non verbũ sit. Omne autẽ vniuersale semper de suo subijcibili prædicabile esse debet. Cui aliter videtur, aliã adhibeat interpretationẽ, si libet. Hic sensus Caietano non placet, Tum primò, quòd intentio secunda, non debeat definiri per accidens reale, Tum secundò, quia multa sunt entia rationis quę accidentia sunt, quibus tamen inhęrere non

Auicenna.

Accidentis acceptiones. Prima.

Secunda.

Tertia.

Duplex accidẽtis tertio modo dicti acceptio.

Auicẽna & Arabes.

Prima definitio accidẽtis.

Caietanus.

competit. His non absurdè responderi arbitramur, quòd licet accidentium singularium realium inhærentia, sit realis, ipsorum tamen communium, seu vniuersalium accidentium, siue ea realia fuerint, siue rationis, non est realis inhærentia, sed tantum rationis, per intellectum illis conueniens, quemadmodum & vniuersalitas ipsa, intellectus sequitur operationem. Nihil enim reale in communibus agnoscimus, quod non etiam competat indiuiduis. Quæ ergo propriè vniuersalibus competit inhærentia, non est alia, quàm rationis: interim tamen non negauerimus, realem indiuiduorum inhærentiam, etiam vniuersalibus, mediantibus illis, conuenire, sicut & grammaticam, & albedinem, aliaq; similia. Altero modo per adesse & abesse, idem intelligitur, quod aptum affirmari & negari. Est enim albedo apta affirmari de pariete cui inest, & ab eodem permanente negari, idq; quatenus nomine concreto, videlicet album, significatur. Quòd si eam sententiam sequi placeat, quæ tradit, formam non habere rationem accidentis ad ea subiecta, quibus actu non inest, necesse erit verbum adest, propinquam aptitudinem prædicationis denotare, abest verò, remotã seu a longinquo petẽdam. Ea autem vocatur aptitudo propinqua, quæ ad actum reduci potest, nulla in rebus ipsis facta mutatione. Per oppositum facilè intelligitur quæ sit remota. Hic secundus sensus ex priore tanq̃ causa dependet, eumq; includere debet. Accidens enim inhærere subiecto, causa est, cur de ipso natum sit prædicari. Per hanc particulam, exclusa sunt a definitione reliqua omnia vniuersalia. Genera enim & species, & differentiæ, & propria prædicabilia, quatenus talia, aut non inhærent, aut si inhærent, non possunt non inhærere, sed semper adsunt, quamdiu subiectum existit, vt facilè fuerit exemplis declarauisse. Excluduntur etiam partes integrales, & alia huiusmodi, vt manus, vnguis, calces respectu hominis. Item rationale respectu animalis, anima comparatione hominis, & vniuersaliter omnis differentia respectu generis, & forma substantialis relatione materiæ. Hæc enim licet aliquo modo adesse concedantur, & possint non inesse saluo subiecto, nullum tamen eorum inhærere dixerit, qui quid inhærere sibi velit, satis cognitum habuerit. Quare non verè quinti prædicabilis tales erunt prædicationes, animal est rationale, materia est animata, id est, anima informata, quamuis ad illas vtcunq; accedere fateamur. Sed obijciet quispiam, Multa sunt accidentia, quæ non possunt non adesse seu inhærere subiecto, q̃diu ipsum fuerit, ergo eadem ratione qua propria a definitione separantur, plurima etiam excludenda erunt accidentia, quare non rectè videtur Porphyrius accidens definiuisse. Hoc argumẽto permoti quidã eorum, qui inter proprium & accidens solum conuertibilitatis discrimen astruunt, dixerunt primam hanc definitionem de accidente tantum separabili datã esse, atq; ob id Porph. diuisionem accidentis statim subiunxisse, vt indicaret, de quibus accipi vellet definitionem. Verùm istorum sententiæ, nõ adeo consentit illud, quod postea a Porph. tanq̃ solutio huius ipsius obiectionis subditur. (Potest tamen coruus intelligi, &c̃) & apertè aduersatur ipse Boetius, cuius verba, nisi prolixitas deterreret, afferremus. Aliter ergo respondebimus, abesse præter subiecti corruptionem in definitione accidentis, idem valere quod posse non inhærere, subiecto tamen permanente, non quidem simpliciter, sed solum quantũ ad essentiam subiecti pertinet, cui sanè nulla fit iniuria, si quis quoduis accidens a subiecto per intellectum detraxerit, eo quòd nõ essentiam, sed vt iam sæpe dictum est, indiuidualia principia sequatur accidens. Repugnat autem essentialibus principijs, vt quis propriam passionem a subiecto abesse intelligat, quia ex illis tanq̃ necessarijs causis profluit, eisq; inseparabiliter omnino connexa est: constare ergo putamus, nihil incommodi accidere, si hasce definitiones de omnibus simpliciter accidentibus (vti debent) exponamus. Solẽt hoc loco instantiam inferre de morte, combustione, corruptione, & similibus, quæ accidentia esse conceduntur, & tamẽ non videntur posse adesse & abesse præter subiecti corruptionem. Ad hanc dicendũ, mortem esse vitæ carentiam. Id enim nominaliter mortuum vocatur, quod vita caret, quale est cadauer, vel potius eius materia. Quare nec accidens erit mors, nec vniuersale, quemadmodum nec cæteræ formæ priuatiuæ. Quòd si per mortem mutationẽ aliquam intelligere placeat, sicuti per cætera quæ enumerata sunt, omnia erunt vera accidentia, non quidem eorũ quæ corrumpuntur, sed iuxta Arist. sententiam in primo de generatione, ipsius materiæ primæ. Quod si vrgeas, ista nõ verè prædicantur de materia, sed de ipsis compositis corruptis. Non enim materia aut generari dicitur aut corrumpi, sed homo, vel ignis, aut alia res naturalis, horum ergo potius q̃ materiæ videntur esse accidentia. Respondebitur, complura esse accidentia, quæ de suis subiectis non prædicentur, propter solam vocabulorum penuriam ac defectum, quia aut nominibus concretis omnino carẽt, aut si habeant concreta, illa tamẽ non subiectis talium accidentium, sed alijs quibusdam adiunctis imposita sunt. Verbi gratia.

Quę aptitudo propinqua, quæue remota.

Obiectio.

Solutio.

Boetius.

Obiectio.

Solutio.

Obiectio.

Solutio.

Corrumpi

Corrumpi non de materia, quæ corruptionis est subiectum, verè prædicatur, sed de toto composito, quod est dictæ corruptionis terminus a quo, saltem remotus. Quare neq; ob defectum prædicationis de aliquo, efficaciter concludi potest, illud non esse inhæsionis subiectum. Neq; ex vera prædicatione formæ accidentalis de aliquo, ipsum esse huiusmodi subiectum. Diuisio accidentis, quam in hoc a Porphyrio inductam esse dicimus, vt datam definitionem omni accidenti conuenire declararet, est hæc. Accidentiũ aliud separabile, aliud inseparabile, quę est accidentis in accidentia, & ex prima differentiæ diuisione satis manifesta est. Separabile accidens est, quod per potentiam naturalem a suo subiecto haud difficulter re ipsa separari potest, vt aquæ caliditas, aeris frigus, albedo lactis, ambulatio, somnus, quies, respectu hominis, accipiendo hæc vt sint formæ positiuæ. Nisi velimus non tanq̃ exempla, sed explicandi gratia vt similia quædam veris exemplis, talia a Porph. adducta esse. Accidens inseparabile est, quod re ipsa aut difficile admodum, aut omnino impossibile est, naturali potentia a suo subiecto separari posse, vt ignis calor, aquæ humiditas, albedo niuis. Inter hæc quędam sunt quæ alicuius generis aut speciei omnibus indiuiduis ita conueniunt, vt ab ipsis omnino separari nequeant, vt intellectus ac voluntas respectu hominis, lux solis, calor ignis, sensus comparatione animalis, quantitas respectu corporis. Quædam dicto modo aliquibus, non omnibus certæ speciei indiuiduis competunt, vt nigredo æthiopis, cuius causa aliunde petenda est. Atq; in huiusmodi inseparabilibus accidentibus, statim manifestũ est, ea non ex essentialibus principijs ortum habere, cùm in Socrate albo, qui eiusdem est speciei cum æthiope, hominis essentia integra consistat, cum negatione tamen huiusmodi accidentis, quod est nigredo. Quædam verò, & si omnibus indiuiduis iuxta communem naturæ cursum conueniant, nonnunq̃ tamen & rarissimè quibusdam deprehensa sunt non competere, qualis est nigredo respectu corui. Si enim corui ouum (vt refert Albertus) argento viuo cum humore viscoso, quale est anseris & cati (quæ frigida sunt animalia) vnguen seu pinguedo, oblinatur, sitq; nidus in frigidissimo loco, sicut in summis montibus, ex ouo nascetur coruus albus, qualem se Neapoli vidisse testatur Sipõtinus tempore Calixti pontificis apud Alphonsum Siciliæ regem. De hoc etiam Satyricus, cum ait, Coruo quoq; rarior albo. In his rursum constat, accidentis negationem, essentiæ subiecti non repugnare. Verùm vtcunq; accidẽtia re sint inseparabilia, cuncta tamen secundum intellectum possunt separari. Dupliciter autem per intellectum, vnũ ab altero separari intelligitur, Vno modo per solam intellectus apprehensionem, qua vnum apprehendere potest, altero non apprehenso, propterea quòd illius rationem seu definitionẽ non ingrediatur. Hoc modo risibile ab homine separari contingit, sed non animal ab homine. Includitur enim in conceptu hominis, animalis conceptus, atq; ex eo erui non potest. Altero modo vnum ab altero separatur per intellectum componentem quidem, quando oppositum vnius de altero enunciat, vt si hominem iudicet esse hinnibilem, coruum albissimũ. Diuidentem verò, si vnum ab altero neget, vt si intelligat hominem non esse risibilem, coruum nõ esse nigrum. Huiusmodi intellectus componens aut diuidens, dupliciter verus dici esse potest. Priore modo positiuè, absolutè, atq; simpliciter. Hoc modo intellectus, coruum esse album aut non esse nigrum, imò posse esse album & non nigrum iudicans, falsus est, simpliciter enim falsa sunt hęc. Nam ab eo quod res est aut non est, oratio vera vel falsa dicitur. & propter nostrum affirmare vel negare, nihil mutabitur in re. Secundò negatiuè & secũdum quid, siue cum addito. Hoc modo dictus intellectus quodammodo verus est, quia scilicet falsus non est, propter subiecti aut eius rationis corruptionem seu destructionem, hoc est, quasi subiecti rationem euertat & tollat. Id quod sanè ex consequenti facit intellectus, intelligens hominem non esse risibilem, vt ex dictis clarum est. Ad hunc sensum subindicandum nõ tantum dixit Porph. coruum posse intelligi album, & æthiopem candidum, sed adiunxit præter subiecti corruptionem. Neq; rectè notatur ab Arabibus, q; vsus fuerit in definitione alia separabilitate, ea videlicet quæ secundum intellectum spectatur, & in diuisione alia quæ est secundum rem. Nam id necessarium fuit. Omnia enim accidentia, in ea separabilitate conueniunt, quæ est secundum intellectum, vti declaratum est. In secunda accidentis definitione, quæ est. Accidens est quod contingit inesse, & non inesse eidem. Inesse & non inesse, bifariã quoq; accipi possunt, sicut de adesse & abesse in prima est dictum. Verbum impersonale Cõtingit, contendunt quidam repetendum esse ad verbum non inest. Inter hanc autem & superiorem definitionem hoc discrimen ponit Caietanus, quòd hæc magis expressè accidentis naturam explicare videatur, quod logicam potentiam exprimat per verbum contingit. Addit Commentator, priorem de omni accidente datam esse, hanc de separabili duntaxat. Nos cũ

[Margin notes: Accidentis diuisio. — Accidens separabile. — Accidens inseparabile. — Accidẽtium inseparabiliũ varietas. — Albertus. — Duplex per intellectum dicitur aliq̃ separatio. — Arabes. — Secũda accidẽtis descriptio. — Cõmẽtator]

Caietanus. Caietano, vtranque de vtroque accidente intelligimus, subintelligentes etiam hic illam particulam præter subiecti corruptionem, eo modo quo ante est exposita. Qui opinantur, quicquid est accidens alicuius inferioris, omnium quoque superiorum eius accidens esse, & insuper cuiuscunque inferius est accidens, eiusdem etiam omnia superiora illius inferioris accidentia esse, in hisce definitionibus intelligere solent illam particulam, Aut secundum se, aut secundum aliquod suū inferius, quod an necessariū sit, ne æquo prolixiores videamur, omittimus discutere.

Tertia finitio accidētis. Tertia accidentis definitio est. Accidens vniuersale est, quod neque est genus, neque differētia, neque species, neque propriū, semper autē est in subiecto subsistens. Priorem partem intellige hoc modo, Accidens est vniuersale respectu alicuius, respectu cuius neque est genus neque species. Idem enim ad diuersa comparatum, genus est & accidens, vt coloratum. species & accidens, vt album. proprium & accidens, vt risibile. differentia & accidens, vt disgregatiuum visus, item continuum & discretum. Illud tamen substantiarum differentijs propriè non accidit. Hi quorum iam meminimus, arbitrantes idem etiam respectu eiusdem genus esse & accidens, vt qualitatem respectu intellectus, addunt, & sub eadem ratione. Definitionem hanc ratione primæ partis reprehendit Auicenna, dicens Porphyr. eadem opera, alia etiam vniuersalia potuisse definire per cæterorum negationem, quod absurdum est. Respondet Albertus, ideo Porphyrium in hunc modum accidens definiuisse, & non reliqua, quod accidens vniuersale sit imperfectum, ac imperfectiorem inessendi & prædicandi modum habens, q̃ cætera, atque ob id tanq̃ aliorum priuationem per eorum negationes esse definitum, quemadmodū semper priuatio per habitum definiri debet. Nemo tamen arbitretur, accidens verā priuationem esse, sed ei quodāmodo assimulari. Addit idem, quòd tametsi negatio nihil certi indicat, cum sola est. cum tamen ad ea quæ negat terminetur, aliquo modo notificare potest. Secundam particulam (Semper autem est in subiecto subsistens) impugnat Auicenna dupliciter. Primò, quod accidentia nō semper in subiecto sunt, cū ab eo sunt separabilia. Secundò, quod in verbis sit implicatio seu repugnantia. Nam si quid in subiecto est, iam non subsistit. & si subsistit, non potest in subiecto esse. Sed hæc ex crassa, aut supina, aut certè voluntaria quadā ignorantia huius particulæ processisse videntur. Non enim subsistere hic accipitur pro per se esse, quomodo soli substantiæ conuenit, sed vt omnino idē sit quod existere, sitque particulæ sensus, & semper q̃diu est atque existit, est in subiecto existens, atque adeo ex huius existentia, suā accipiens. Id intellige in casibus naturalibus, non autem supernaturalibus, qui antiquis non erant cogniti. Habent tamen accidentia, etiam a suis subiectis diuina virtute separata, inclinationem & aptitudinem ad subiecta vt ipsis insint. Non explicant autem definitiones istæ plenā accidentis rationem, quatenus species est vniuersalis, cū vnius duntaxat meminerint subiecti. sed si accidens, vt vniuersalis species definiendum est, id hoc modo fiat oportet. Accidens est, quod pluribus adest & abest præter subiecti corruptionem, vel (quod in idem redit) Accidens est vniuersale, quod de pluribus accidentaliter & contingenter aptum est prædicari.

Albertus. Auicenna. Auicenna.

In tractatus tertij caput primum, summatim vniuersalium communitates & differentias continens, annotatio.

Declaratis in præcedenti tractatu singulorum vniuersaliū definitionibus, hoc tertio tractatu singula singulis conferens, ostendit Por. in quibus consentiant, ac rursus differant dicta quinque vniuersalia: idque satis lucidè & prolixè prosequitur, vt non sit operæprecium nos in istis diutius occupari. Si quæ tamen difficilia, aut notatu digna videbuntur, quę diligenti commentatori minimè dissimulanda forent, ea quàm breuissimis explanare, ac indicare conabimur. Quod igitur in primo capite dicit, accidens de pluribus speciebus prędicari, non omnino vniuersaliter, sed in plerisque intelligendum est veritatem continere. Ex fine huius capitis, tanq̃ autoritas quædam celebris allegatur. Accidentia primò & immediatè indiuiduis inesse, secundariò autem speciebus, & alijs superioribus, eo ordine quo in illis includuntur. Quod licet de separabilibus tantum intelligat Aegidius Romanus, nos tamen de omnibus accidentibus communibus, quæ non sunt propriæ passiones, potissimùm si absoluta fuerint, accipiemus, potestque huius ratio ex eis quæ superius diffusè sunt declarata, facilè reddi. Addidimus potissimū si absoluta fuerint. quia certū est, multos respectus rationis ipsis vniuersalibus immediatè inesse, vt sunt relatio generis, totius vniuersalis, partis essentialis, & huiusmodi. Neque intelligendum est vllo pacto dictum hoc, vt comparatio fiat accidentium communium, seu vniuersalium ad sua indiuidua, quasi immediatius insit Ioanni albedo q̃ hæc albedo. (Id enim planè falsum & impossibile est, cum realis inhęsio in subiecto immediatè singulari accidenti competat) sed comparantur singularia subiecta, sicuti diximus, suis superioribus.

In pri-

In primam partem secundi capitis, complectentem generis & differentiæ communitates & differentias, annotamentum.

PRima communitas de differentia diuisiua intelligitur,& præsupponit, nullam differentiam cum specie specialissima conuerti. Loquitur autem de continentia non secundum actum,quomodo species & genus differentiam continet,sed de continentia secundum potestatem communitatemq; seu maiorem prædicationem. In secunda conuenientia,illud de genere vt genus prædicari intelligimus,quod de genere vniuersaliter & necessariò prædicatur,siue id genus sit,siue differentia,siue aliud quicq̃. Item illud de differentia vt differentia est prędicabitur,quod ipsi etiam per accidens,vniuersaliter & necessariò cónuenit,vt sensibile, risibile,aptum vti ratione,respectu rationalis. Prima differentia intelligēda est de proprio specifico, & accidente,quod particulariter alicuius speciei indiuiduis competit. Aliter rectè sic accipi potest,vt solum dicat Porph.ad accidentis rationē non esse necessarium,ipsum de multis prædicari speciebus,cū vni soli conuenire possit,hoc tamen ad generis omnino exigitur rationē. In tertia differentia, prius secundo modo accipitur, secundum quem illud prius dicitur, quod ad aliud sequitur,non contra.Neq; tantum intelligitur, de singulis differentijs,sed etiã omnibus simul sumptis. Nec dicit Porph.naturam genericam permanere ablatis vniuersis differentijs diuisiuis,sed illam tunc etiam posse intelligi,hoc est,si intelligamus genus non habere in se aliquam suarum differentiarum, ille intellectus non repugnabit principijs essentialibus eius. Sunt enim differentiæ,quasi accidentia quædam generis. Putant etiam nonnulli,ipsum genus re ipsa in indiuiduo vago permanere posse, absq; omni differentia, sed hoc non vsque adeo certum est. Differentiæ diuisiuæ,re vera sine genere diuiso existere nequeunt,neq; etiã mente ac cogitatione, in quantum diuisiuæ sunt,aut specierum constitutiuæ. Nam fortasse secundum se cogitatione a generibus,quę nec actu nec intellectu in se includunt,separari possent.Quod aduertentes quidam, id quod hic dicitur de differentia concretiuè designata,& vt de specie constituta prædicatur, accipiunt, in hunc modum soluentes eam obiectionem quæ ex anima rationali sumitur, quam nullo animali existente fatemur posse esse. Quinta differentia de genere & differentijs immediatis seu proximis intelligenda est,atq; secundum Platonicorum sententiam magis quàm rei veritatem. Neq; enim in hac re multum laborandum est,vt Porphyrij autoritatem tueamur.

In secundam partem,continentem generis specieiq; communitates & differentias,annotatio.

IN quarta differentia generis & speciei, per differentias proprias intelligit magis proprias, quamuis etiam de proprijs passionibus verum sit quod dicitur. Ex vltima colligere licet errorem illorum,qui tradere solent,animal, si soli sint homines,specialissimum fore,neq; amplius genus permansurum.

In tertiam partem, quæ continet communitates ac differentias generis ac proprij, annotatiuncula.

PER prædicationem vniuocam in tertia conuenientia significatur omnis ea,quę nō est æquiuoca,quomodo vniuocè prædicari omnibus vniuersalibus commune est. Aliter ab Aristotele sumitur vniuoca prædicatio,vt alibi videbimus.

In quartam partem,quæ est de generis & accidentis communitatibus & differentijs,annotatiuncula.

IN prima differentia,de priore quinto modo,qui est secundū causalitatē,sermo est.Omne enī accidēs qualecūq; sit,siue naturale,siue violentū,a suo subiecto depēdet,tãq̃ quędã causa.

In primam partem tertij capitis,continentem communitates & differentias Differentiæ,ad posteriora vniuersalia comparatæ,annotatio.

EX secunda Differentiæ & speciei communitate allegare solent,quòd Socrates semper,siue sit siue non sit,& rationalis est,& homo,occasione(credimus)accepta,ex dictione semper. Verùm huius non meminit neq; Boetius,nec Commentator,neq; etiã ex Porph.sumitur sufficienter. In sequētibus enim dicit,accidens inseparabile semper suo subiecto adesse, vt coruo nigrum,ex quo inefficaciter colligeretur, coruum siue sit siue non sit,nigrum esse. Potius ergo huiusmodi dictum,ex loco Aristotelis in Posterioribus sumptum esse videtur,qui habet, scientiam versari circa ingenerabilia & incorruptibilia,hoc est,prædicationes quatuor primorum prædicabilium necessarias esse,semperq; veras, de quo alibi latius. Sed quo pacto hoc verum sit,variæ sunt diuersorum philosophorum sententiæ,neq; inter omnes satis cónuenit.

Quidam enim intelligunt, veritatem habere illud, modò subiecti constantia ponatur, vt hæc

Quomodo pdicationes quatuor primorũ prędicabiliũ sint necessariæ.

hæc necessaria est, homo si sit, est animal, Socrates si sit, est rationalis, est homo. Verùm hic modus, cum illa antiquorum autoritate pugnat. Alij in talibus prædicationibus subintelligunt modum (possibile) copulam determinantem, quem in prædicationibus accidentium non intelligendum dicunt, ne etiam necessariæ sint. Sunt & alij qui copulam a tempore absolui dicunt, vt nullum certum tempus designet, sed omne tempus sub disiunctione, siue sit pręsens, siue præteritum, siue futurum, siue denique possibile, sed hoc re vera magis est onerare copulam temporibus, q̃ eam a tempore absoluere. Antiqui autem, vt Auicenna & alij complures, videntur copulam ita a tempore absoluere, vt nullum tempus nullamque actualẽ notet existentiam, sed tantum nudam prædicati cum subiecto coniunctionem, non quidem secundum existentiam, sed secundum intellectum, in quo nunq̃ fit prædicatorum essentialium separatio a suis inferioribus, sed manet eorum sempiterna vnio. An autem hi aliquod esse essentiæ ab esse existentiæ diuersum ponant, non est huius loci inquirere. In prima differentia innuit Porphyr. differentiam simpliciter esse qualitatem, essentialem tamen, atque ob id in quale prædicari. Speciem verò esse quale quid, non tamen simpliciter, & solum quale, & ob id hominem non in quale, sed in quid prædicari. Includit enim homo genus quod quid est, & differentiam quæ est qualitas. ex quibus duobus habet vt sit quale quid. Vltima differentia ab Aegidio Romano exponitur de diuersis differentijs, quibus eandem ac vnam reipsa differentiam circũloquimur, ne plures ferè eiusdem rei concedantur. Albertus post Auicennam de his intelligit differentijs, quarum prior vt potentia se habet, posterior vt actus. An hęc rectè dicantur, omittimus discutere. Illud certum est, ad eiusdẽ speciei specialissimæ essentiam constituendam plures cõcurrere differentias, vnã mediatè, alteram immediatè, aut etiam interdum ambas immediatè. Ex speciebus verò specialissimis, nulla species essentialiter componi potest, eo q̃ sint actus quodammodo completi, qui ad alterius compositionem contrahi nõ possunt, nisi per indiuiduorum principia. Notat Albertus Porphy. quòd inconsideratè dixerit, ex cuiusdam equæ cum quodam asino permixtione muli generationem fieri. Eundem reprehendunt alij, quia rectè medicus dicitur sanare ægrotum, ergo equa & asinus mulam generant seu producunt. Verùm hæc facilè diluuntur. Singularium enim per se & immediatè sunt generationes, corruptiones, atque operationes. vniuersalibus autem per accidens hęc omnia competunt. Nostro iudicio verius fortasse accusandus est, quòd diuersitatem posuerit inter vniuersalia & singularia, quæ huic proposito non satis conuenit. Non enim particularis equa & quidam asinus, essentialiter & intrinsecus quendam mulum constituunt, sed tantum effectiua sunt principia, atque externa, de quibus in ipsa differentia non agebatur.

Auicenna.

Egidius Romanus.

Albertus.

Auicenna.

Albertus.

In tertiã partem, continentem communitates & differentias Differentiæ & Accidentis, annotatio.

Bipes in secunda communitate accipiendum est, vt exemplum sit non accidentis inseparabilis, nam hoc non satis conuenit. Si enim actum significet, iam non erit inseparabile, Sin aptitudinem, iam non accidens erit, sed proprium prædicabile. Accipitur ergo vt sit differentiæ exemplum, quomodo frequenter apud Aristot. sumitur in prædicamentis, pro vera differentia essentiali, licet fortasse non sit. Intelligitur aũt hęc secunda cõmunitas de accidẽte inseparabili, sequente cõplexionem indiuiduorũ omnium certæ speciei, & tali accepto postq̃ infuerit. Hinc exclusa est instantia de cicatrice, Item de pullis coruorũ, qui nondũ nigri sunt.

In priorem partem quarti capitis, quæ continet communitates & differentias speciei & proprij, annotatiuncula.

IN tertia differentia illud proprium dicitur actu inesse, quod habet suum actum coniunctum aptitudini, quomodo mobile circulariter actualiter semper inest cælo, non autem homini risibile, quia interdum sola aptitudo ridendi homini inest, & non risus ipse.

In quintũ caput, quod cõplectitur cõmunitates & differentias proprij & accidentis, annotatiũcula.

PRima differẽtia nõ de oĩ accidẽte inseparabili veritatẽ cõtinet, vt ex ante dictis cõstare potest. Quòd autẽ nigrũ inseparabile accidẽs sit carbonis, nõ videt vllo modo cõsentaneũ, cũ videmus carbonẽ incensum, rubrũ apparere, & cãdescere. Sed dicendũ est, sensum cùm carbonẽ iudicat esse rubrũ accẽsum, falli. Nõ enim vera ibi est rubedo quę cõspicit, sed phasma potius, seu apparitio quędã falsa, eo q̃ particulę ignis in poris carbonis receptæ, rubedinẽ mentiantur. Lucidum enim per nigrum visum, rubrũ apparet, sicut in physicis ostenditur. Eius rei cõfirmatio potest esse, quòd extincto igne, pristinam carbo nigriciem obtinere conspicitur, verùm istud non erat huius loci. Ex differentijs istorum prædicabilium, sumi possunt Maximę confirmatiuæ quarundam argumentationum, quemadmodum traduntur a philosopho in posterioribus libris Topicorum, vndè omnia ferè hæc Porphyrium desumpsisse, verisimile est.

Commentariorum in Isagogen Porphyrij, Finis.

Procemium in Categorias ARISTOTELIS.

ANTEQVAM eorum quæ de prædicamentis non minus grauiter & acutè, quàm succinctè tradit Aristoteles, declarationem aggrediamur. In primis, operis offert sese aperienda intentio, cum alijs nonnullis, quę huiusce disciplinæ tyrunculis, præcognitu videbantur necessaria. Quoniam autē præsentis libri proprium finem, clarè inspicere admodum difficile est, ex totius logices fine tentandum est eum inuenire. Logica igitur (quemadmodū ipsum nomen satis indicat) quum sit ars quędam, actuum rationis directiua, ad ipsum rationis opus, vt proprium finem ordinatur. In hoc enim pręcipuè cōparata est logice, vt circa vnamquamq; rem clarè intelligendam, benè se habeat intellectus noster, quare & modus sciendi nō incongruè ab Arist. secundo Metaph. appellata est. Nam cum ad ipsius regulas & præcepta, rem de quacunq; quæritur exigimus, naturam eius penitus peruidemus, & quid in quouis negocio veri, falsiue insit, haud difficulter exploramus. Operationes autem intellectus nostri, triplices omnino deprehendere licet. Prima quidem est, simplicium apprehensio, qua rē aliquam nudè, intelligimus, nihil illi vel attribuentes, vel adimentes. Secunda verò est, simplicium apprehensorum compositio vel diuisio, qua res aliquas apprehensas, aut componi ad inuicem, aut separari intelligimus, atq; hanc mentalem enunciationem vocant dialectici. Vt ea cogitatio, qua hominem apprehendimus esse animal, equum non esse bipedem, & ita de alijs. Et in hac primùm reperitur veritas vel falsitas. Tertium intellectus opus est ratiocinatio seu discursus, quo videlicet mens hominis, ex vno cognito in aliud progreditur, ex notis ignota colligens. Atq; hæc est argumentatio mentalis, vocalibus quidem & scriptis per omnia respondens. Secundum trinam igitur hanc operationem intellectualium diuisionem, tres quoq; consentaneū erat logicæ constitui partes. Ad argumentationē enim seu ratiocinationē formandam inueniendamq;, quæ principalior est huius scientię finis, pertinet ea logicæ portio, quæ in libris Priorum & Posteriorum analyticorum, insuper & Topicorum & Elenchorū tradita est. Enunciationibus autē, quæ in compositione seu diuisione consistunt, assignata est ea ars, quam continet liber Peri Herm. Primæ autem intellectus operationi dirigendæ, vt videlicet vnumquodq; ens simplex promptius rectiusq; quomodo oportet apprehendamus & intelligamus, hic Prædicamentorum liber destinatus esse perhibetur. Erat enim prius ens simplex seu incomplexum, in vniuerso confusè dispersum, ac obscurum, ita vt si aliquādo simplex quippiam (puta albedo) intellectui oblatum fuisset, quid ipsum propriè sit, difficillimum fuisset inuenire atq; explicare. eo q confusione quadam albedinis natura, cum figuris, cum quantitate, cum substantia, relationeq;, in vnum subiectum sit commixta. Nūc autem distinctis rerum ordinibus seu classibus quibusdam, & cuiuslibet seriei rebus adunatis atque redactis ad decem incomplexa, prima & generalissima, suis insignita proprietatibus, longè facilius circa singula intellectus aciem figere audemus. Verùm quando res ipsæ, néque adunantur inter se, néque distinguuntur secundum eas conditiones, quas in rerum natura habēt, sed vt intellectus apprehensioni sunt subiectæ, id est, quatenus interioribus quibusdam verbis seu notionibus dicuntur & concipiuntur, quorum signa sunt voces incomplexæ. Hinc factum est, vt a Boetio & alijs autoribus, præsentis libri intentio dicatur de vocibus incomplexis tractare, vt rerum simplicium sunt significatiuæ. Et profectò, si rem attentius consideremus, modico admodum interuallo distare, imò omnino in idem verius recidere deprehendemus, siue de re simplici apprehensione concepta quatenus talis est, siue de voce, vt illam significant, tractari dicatur. Tantus enim istis inter se mutuò similitudinis est consensus, vt quicquid vni tribuitur, id in alterum quoq; (seruata tamen proportione) quadret aptissimè, rei quidem quatenus res concepta est, voci verò vt ipsius rei signo. In substantiæ namque prędicamento, quemadmodum res homo, quatenus speciei nomine significata est, continetur, ita & nomen illud, quatenus huiuscemodi rei est significatiuum, in eodem prædicamento dicitur collocari. Attamen illud (quod in initio suæ logicæ admonuit Auicenna) nequaq̄ dissimulandū est, eam quę de vocibus est consyderationem, non esse per se ex intentione logici negotij, verùm ad hanc, necessitatem compulisse, eo q res hoc illóue modo appehensas, non nisi vocibus exprimere,

Tres intellectus nostri operationes

Simplicium apphensio.

Cōpositio & diuisio.

Intētio huius libri.

Auicenna.

primere, docere, ac ordinare queamus. Nam si absq; exteriorum verborum adminiculo, omnia ista præstare possemus solo sermone interno, vel si qua alia commodiora signa inuenirētur, contentis de vocibus minimè tractandum foret. Si quis ergo rogitet, num de rebus, an potius de vocibus principaliter hoc libro disputetur. Huic simpliciter ex doctissimorum autorum Theophrasti, D. Augustini, Alberti, & Thomæ sententia respondendum, præcipuam curam & considerationem philosophis in hoc opere semper de rebus fuisse, quemadmodum a nobis ante est expositum. Quod autem Boetius contrarium sentire videtur, dicimus referēdum esse ad determinatum quendam huius artis effectum seu finem, nempe propositiones & syllogismos maximè vocales constituere, quibus velimus nolimus vtendum nobis est, si quādo cum alijs præsentibus super re quapiam controuersa, fuerit commentandum & disserendum. Eandem legem & apud absentes subibunt scripturæ. Non diuersum a supra dictis sentiunt hi, qui triplicem cognitionis prædicamentorum vsum vtilitatemq; assignantes, eam ad definitiones, & diuisiones rerum componendas, nec non ad intelligendos locos dialecticos, plurimum momenti habere dicunt. Prudenter enim (vt quidam ait) & res omnes, & vocabula omnia in hos ordines docti homines distribuerunt, & a substantijs accidentia separârūt, & classes quasdam rerum fecerunt, vt vniuersæ naturæ ordinem, in animo concipere possent, & dicturi quacunq; de re, in promptu haberent definitionem, & statim in his tabulis cernerent, quid singulis rebus cognatum sit, quid dissimile. Nam proposito quocunq; genere vel specie, cuius de definitione quæritur, vel diuisione, statim ad eius prædicamentum est recurrendum, inde tanquam ex penu quodam, quæ nostro instituto accommodata fuerint, facilè deprompturis, quam sanè methodum in inuestiganda motus definitione in tertio Physi. & animæ natura in secundo de anima, & alijs infinitis locis, diligentissimè secutus est noster Arist. Idem & in locorum dialecticorum vsu contingit, quando vel a definitione, vel a genere aut specie, vel a contrario sumendum erit argumentum. Similiter & si in quauis figura cōficiendus erit syllogismus, aut alia quælibet argumentatio constituenda, necesse est ex his prędicamentis peti materiā. Videntur enim qui prædicamenta tradiderūt philosophi, hoc quoq; spectasse, vt omnium rerum totius vniuersi (de quibus singulæ sciētiæ speciatim & fusius tractant) cognitionem aliquam breui cōplecterentur compendio. Quicquid enim philosophus docet naturalis, hoc ferè pertinet ad prædicamentum substantiæ, aut quantitatis vel qualitatis. Quod verò Mathematicus, totū pertinet ad qualitatis prędicamentū, & quartā speciē qualitatis. Quicquid verò moralis philosophia docet, id primæ speciei qualitatis limitibus cōprehēsum est. Vnaquæq; enim definiendo, diuidendo, aut argumentādo videtur vti his prædicamentis. & idcirco nonnulli putant, decem prædicamenta esse, veluti decē locos, vndè ad quāuis propositam quæstionem conueniens possit duci argumentum. Ex prædictis colligendum est, quodnam sit subiectum scientiæ huius seu materia. Nonnulli, qui Thomæ sectatores videri volunt, arbitrantur subiectū esse vniuersale, non quidem ad hanc passionem prędicabile (Sic enim de eo in Porphyriana Isagoge satis est determinatum) sed quatenus in prædicamēto est ordinabile, asserentes proinde indiuidua non per se in prędicamento contineri, id quod in commentarijs prædicabilium habet Egidius Romanus. Alij aliud assignauerunt. Hodie pleriq; subiectum huius libri constituunt prædicamentum, acceptū, non quomodo totam aliquam seriem rerum significat, sed pro vno quolibet contentorum in prædicamento. Verùm hi abuti videntur nomine prędicamenti, quod non nisi toti alicui classi vocabulorū, aut summo sui ordinis generi ab autoribus tribui solet. Illi, quos in pręcedentibus ferè secuti sumus, assignant ens simplici intellectus apprehensione conceptum. Passio autem erit, in prædicamēto ordinabile. Sed illud notandum est, aliquid tripliciter reponi in serie prædicamentali, directè, indirectè, atq; reductiuè. Addunt quidam, & per accidens. Illud directè proprieq; in prædicamento aliquo continetur, quod est illius generalissimum, vel de quo generalissimum in eo quod quid est prædicatur. Sic substantia, animal, homo, Ioannes, caput, manus, aliaq; huiusmodi sunt in prædicamento substantiæ. Indirectè autem & obliquo quodam modo in prędicamento reponitur, quod istiusmodi quidē non est, sed in eius quod propriè in prædicamento clauditur, constitutionē venit, tanq̄ pars formalis, generis confusionem ad speciem constituendam sua perfectione contrahens. Tales sunt omnes & solæ differentiæ magis proprię. Reductiuè autem, quę cū nihil eorum quę diximus sint, ad ea tamen quæ directè in prædicamētis collocantur, tanq̄ peculiaria quędā principia attinent. Ita in prædicamento substantię sunt materia prima, & formæ physicæ. In prædicamento quantitatis, punctus, vnitas, instans. In qualitatis, angulus, & quorundam sententia gradus. Eodē modo motus, pro diuersitate suarum

An de rebus an de vocibus pcipuè agat philosophus ī prędicamentis.
Theophrastus.
Augustinus
Albertus.
Thomas.
Thomas.
Egidius Romanus.
Huius libri materia seu subiectum.
Tripliciter aliquid in p̄dicamento reponi.
Directè.
Indirectè.
Reductiuè.

specierum

specierum in pluribus reponitur prędicamentis. Hunc tamen sub quantitate directè contineri contendunt nonnulli. Priuationes quoq; & negationes, hoc modo in eodem prędicamento, ad quod res positiuę quouis modo spectant, reduci dicuntur. Similiter & propriæ passiones reducuntur ad ea prędicamenta, quorum sunt sua subiecta, quanq̃ has omnes Paulus Venetus cũ alijs nõnullis, ad secũdam speciem qualitatis reijciat. De entibus etiam rationis longa fuit altercatio, quibusdam ea in prædicamento ad aliquid ponentibus, alijs vndecimum prędicamentum, quod signi vocauerunt, eisdẽ assignantibus, alijs verò a prędicamentorum ordine & classibus ea omnino excludentibus. Propterea quòd Aristoteles in Metaph. prius diuidat ens, in ens in anima, & ens extra animam. hoc est, ens rationis, & ens reale. & deinde ens reale, in decem prædicamenta, a quibus sanè non dissentire videtur Boetius, qui quum apertè testetur, hęc prędicamẽta continere prima nomina rerum, & Aristot. in hoc libro tractare de primis rerum nominibus, satis indicat ab his ordinibus reijcienda nomina secunda, seu impositionis secundæ. sed & ipsius Dei quoq; incõprehensibilem amplitudinẽ non veriti sunt quidã arctis hisce prędicamentorum limitibus concludere. Verùm his sanior potiorq; philosophorũ pars refragatur. Hęc atq; huiusmodi disquirere prolixius, nõ est animus. Præsenti loco sufficiat, omne ens creatum, positiuum & reale, aliqua prędicamentali serie contineri, directè, aut indirectè, aut reductiuè. Cuius declaratio (vt & cæterorũ multorum, quæ hoc libro breuiter perstringuntur) ad metaphysicum, q̃ ad logicum magis pertinere videtur. Hactenus intentionem & vtilitatem operis, qua licuit breuitate, explicuimus. De ordine verò eiusdem ad cætera logicæ Arist. volumina, nulla est controuersia, omnibus illi vnanimi consensu primũ locum tribuentibus. Cuius ratio ex antedictis perspicua euadit. Addit Caietanus, quòd quum genus, speciem, cæteráque vniuersalia definiri, ad definiendi artem pertineat, cui hęc prædicamentorũ cognitio præparatur, prædicamentorum liber, Porphy. Isagogen naturaliter præcedit, Sed eodẽ iure, & ante grammaticen illum collocare poterat, quũ hæc definitionibus vti debeat. Nomen seu inscriptio libri est, Categoriæ Arist. id est, Prædicamenta. Hæc autẽ, vel series prędicamentales sunt, vel ipsa decem generalissima, quæ ordinum prædicamentalium sunt capita.

Paulus Venetus.

Boetius.

Verus autem & germanus eius autor est Aristot. Stagirita Peripateticorum princeps atq; pater, qui non modò libri huius scriptor, sed & admirandæ huius doctrinæ inuentor extitit, vti Themistio & Auerroi placet, q̃uis Iamblicus quidam philosophus Architam Tarentinum Pythagoræ sectatorẽ, idem argumentũ ante Arist. tractasse confirmet. Istis expositis, ad ipsius Arist. enarrationẽ accedere oportunũ fuerat. Sed cũ logica (teste Auicẽna primo metaph.) circa intẽtiones secũdas, primis adiunctas, versetur & occupata sit, atq; in huius libri principio a Boetio de nominibus primæ & secundæ impositionis tractetur, paucis illa, quidnã sibi velint, aperire diximus operæpreciũ. Omnino enim referre credendum est, vt quę propriè in proposita disciplina tractetur, intelligat auditor. Per intentionẽ igitur nihil accipere debemus, q̃ attentionem seu considerationem rei cuiuspiam. Hæc in primam & in secũdam distribuitur, cuius quidem diuisionis ratio sumitur, ex eo quòd in rem quæ intelligitur dupliciter aliqua competunt. Nam quędam ipsi rei secundum se, etiamsi nunquam ab intellectu comprehenderetur, conueniunt, vt homini esse animal, esse album. Alia verò eidem, non nisi quatenus per intellectum concipitur, possunt attribui, quomodo homini conuenit esse speciem, esse prędicatũ vel subiectum in propositione. Talia enim non in homine, quatenus in rerũ natura existit reperiuntur, sed solum in quantũ in intellectu est. Prima ergo intentio dicitur intellectus ea attẽtio, qua rẽ in rerũ natura existentẽ contẽplatur, aut qua in rebus sibi oblatis inspicit ea quę illis secundũ suam naturã competũt, vt hominis, albedinis, & similium rerũ notitia. Item illa qua quis hominẽ esse animal vel album apprehendit. Secunda verò ea, qua in rebus sibi oblatis intuemur ea, quæ illis conueniunt per intellectus nostri operationem, vt intellectu cognoscente hominem esse album, si ipse album de homine prædicari attendat, hæc secunda attentio dicitur. Iam verò quòd in cæteris nominibus intellectiuas operationes significãtibus euenire solet, vt videlicet frequenter ad res significatas transferantur, sicut quum conceptus pro re concepta accipitur. Idem etiam istis vsu venisse videmus, vt intentio prima pro eo sumatur, quod per intentionem intelligitur. secundam autem intentionem id vocẽt, quod in rebus consideratis per intellectus operationem relinquitur & reperitur, quod (si modò quicquam est) nihil certè aliud est, q̃ ens quoddam rationis, quod iuxta diui Thomæ sententiam, sufficienter in negationem & relationem est diuisum. Supponendæ igitur hoc loco erunt huiusmodi secundæ intentiones esse relationes rationis, vt est relatio albedinis ad hominem, non quatenus illi inest, sed quatenus de ipso prædicatur, hoc est, per intellectum

Themistius Auerrois. Iamblicus. Archita. Auicenna.

aliquem enunciatur & attribuitur. Ex dictis procliue fuerit intelligere ac declarare, quo pacto quinque vniuersalium scientia, & cæteræ logicæ partes, sint de secundis intentionibus adiunctis primis. Tractant enim de relationibus seu habitudinibus generis, speciei, per intellectus operationem prouenientibus, quæ quidem animali, homini, & cæt. coniunctæ sunt, non quatenus in rerum natura existunt, sed vt apprehenduntur ab intellectu. Palam etiam euadit ex dictis, quænam sint nomina primæ intentionis, seu impositionis, & quæ secundæ. Nam nomen primæ intentionis vocatur, quod mediante prima intellectus attentione, rem significat, vt homo, equus, animal, album, sonus, & alia similia, quæ rebus extra omnem intellectum positis accommodantur. Nomina verò secundæ intentionis sunt, quæ mediante secunda intellectus attentione, illas rationis relationes designant, vt subiectum, prædicatum, genus, species, aliáque eiusdem farinæ vocabula, quę rebus per intellectum consideratis duntaxat attribuimus. Verùm illud animaduertendum, huiusmodi secundas intentiones non modò rebus attribui solere, sed & ipsis signis seu vocabulis, aliquãdo quidem easdem seu consimiles. Dicimus enim hos terminos homo, animal, album, vniuersales esse, deq; subiectis vocabulis prędicari, quẽadmodum res significatę vniuersales sunt, & prędicantur de rebus subiectis. Nonnunquam verò alias quasdam, quæ rebus accommodari nequeunt, vt quę significantur his vocibus, nomen, verbum, genus, figura, aduerbiũ, propositio, & similibus. Neq; enim rerum hęc sunt discrimina, quum eadem res frequenter nomine & verbo atq; aduerbio significet. Quòd ergo nomina secundę impositionis ipsis vocibus seu terminis significatiuis propriè tributa sint, apertè testantur, quæ hoc loco in hunc modum scribit S E. Boetius. Rebus (inquit) permanentibus, & in propria principaliter naturæ constitutione manentibus, humanum solum genus extitit, quod nomina rebus posset imponere. Vndè factum est, vt singulatim omnia persecutus humanus animus, singulis vocabula rebus aptaret. & hoc quidem, verbi gratia, corpus hominem vocauit, illud verò lapidem, aliud lignum, aliud verò colorem. Et rursus quicunque ex se alium genuisset, patris vocabulo nuncupauit, mensuram quóque magnitudinis, proprij forma nominis terminauit, vt diceret bipedale esse aut tripedale, & in alijs eodem modo. Ergo omnibus nominibus ordinatis, ad ipsorum rursus vocabulorum proprietates figurasq; reuersus est, & huiusmodi vocabuli formam, quę inflecti casibus queat, nomen vocauit, quę verò temporibus distribui, verbum. Prima igitur illa fuit nominũ impositio, per quam vel intellectui subiecta vel sensui designarent. Secunda consideratio, qua singulis nominum proprietates figurasq; perspicerent, & infra. Est prima impositio, vt nomina rebus imponerentur. Secunda verò, vt alijs nominibus ipsa nomina designarentur. Hæc ille.

Nomen primę intẽtionis.

Nomẽ secũdæ impositionis.

Aequiuoca dicũtur, quorum nomen,

In primi tractatus libri Prædicamentorum Aristotelis caput primum, tria prima antepraedicamenta continens, scholia.

EX MORE probatorum autorum, Philosophus noster ante Prædicamentorum tractatum nonnulla documenta, veluti præambula siue præludia quædam, præmittit, ad eorum quæ deinceps dicenda sunt apertiorem intelligentiam plurimum facientia, quæ ob id Antepraedicamenta etiam veteres interpretes vocauerunt. Quin & finito prædicamentorum tractatu, alia quædam subiunxit, eodem spectantia. Horum autem singulorum vsum suo loco indicabimus. Atque hinc factum est, vt totus hic liber in tres tractatus sit diuisus. In quorum primo, de septem antepraedicamentis succinctè pertractat, quæ sunt tres definitiones, Duæ diuisiones, ac totidem regulæ. In primo igitur capite primi tractatus, tres proponit definitiones, æquiuocorum scilicet, vniuocorum, & denominatiuorum, eo consilio, vt ex illis cognoscatur diuersitas vocabulorum simplicium. Si non obsistit, quòd duę priores definitiones, de rebus accipi solent. Non enim dantur de rebus in se cõsideratis, sed cõparatis & relatis ad dictionem aliquam, illas significantem. Innuit ergo Aristoteles, triplex esse genus seu differentiam nominũ significãtium, vel potius ipsarum rerum, quatenus nominibus significatæ sunt. Nam quędam sunt æquiuoca, alia vniuoca, alia verò denominatiua, quibus addit Nicephorus in sua logica, & Boetius in prædicamentis, multiuoca, & diuersiuoca. Aequiuoca quidem vocãtur, quæ nomine quidem conueniunt, sed definitionibus discrepant, vt homo viuus & homo pictus, comparatione nominis homo. Hæc Grǽcis ὁμώνυμα dicantur. Vniuoca (Gręci synonyma appellant) quæ & nomine, & definitione conspirant, vt Plato, & Socrates, respectu hominis. Diuersiuoca, seu hęteronyma, vniuocis directè opposita sunt, quę néque nomine, néque definitione coniunguntur, vt homo, & albedo.

Huius libri partitio.

Vocabulorũ varietas.

Nicephor⁹.
Boetius.
Æquiuoca.

Vniuoca.

Diuersiuoca

albedo. Multiuoca verò æquiuocis ex diametro opposita, sunt plura nomina eiusdē omnino rei significatiua, vt Virgilius & Maro, ensis & gladius, quæ cum Græcis πολυώνυμα vocantur, vulgò tamen synonyma solent vocari, licet ea appellatio rectius vniuocis quadrare videatur. Denominatiua verò, quæ Græci paronyma vocant, nonnullam cū præcedentibus habent conuenientiam, ac (vt dicit Augustinus) in homonymorum, & synonymorum medio constituta sunt, quòd partim in nomine, ac definitione cum suis abstractis consentiant, & partim differant, vt fortis respectu fortitudinis, & albus comparatione albedinis. Sed anteq̄ ad accuratiorem definitionis æquiuocorum (quam nobis in primo statim huius operis limine proposuit Aristot.) explicationem proficiscamur, operæpreciū erit altius nonnulla de æquiuocis repetere, adnotareq́;. Sciendum igitur est, æquiuocum initio bifariam accipi. Vno namque modo æquiuocum appellamus vocabulum seu nomen aliquod, plures res diuersis rationibus, notionibusq́; significans, quod recentiores nouo vocabulo æquiuocum æquiuocans vocauerunt. Exemplum est dictio canis, quæ diuersas res, vt canem marinum, animal latrabile, & astrum quoddam significat, sed non secundum communem aliquam rationem atq; conceptum, id quod in nobis experiri licet, dum aliam cogitationem seu conceptum nominis canis in mente formamus, quando audimus Liciscam esse canem, quàm cum Sirium. At verò siue Platonem audierimus esse hominem, siue Socratem, eadem manet significatio termini homo, quamuis diuersæ res sint significatæ, quia vna eademq́; notione res illæ concipiuntur. Quare canis æquiuocū esse probatur ad canem latrantem, & cœlestem, sed non homo ad Socratem atq; Platonem, verum omnino vniuocum sicut & canis ad Liciscam & Melampodem, quos vna significat notione, vniuocum est. Neque enim absurdū est, sed vsitatissimum, eandem vocem comparatione diuersorum significatorum ęquiuocum esse & vniuocum. Ex dictis colligere licet, orationem amphibologicam, qualis est hæc (liber Aristot.) non esse æquiuocum, quum non sit nomen, hoc est, vocabulum simplex. Nam nominis appellatione, etiam verba & aliæ orationis partes, quæ significatiuæ sunt, comprehenduntur, Vt impono æquiuocum est, quia & decipere significat, & in aliquo ponere. Similiter complector, dum modò actiuè, modò passiuè capitur, æquiuocum est, teste Boetio. Sed neq; nomen populus, quod nunc arborem, nunc hominum collectionem designet, ęquiuocum censeri deberet, quia in illis diuersis significationibus, non permanet nomen prorsus idem & inuariatum, quum varietur quantitas primę syllabæ, verùm de hoc latius in priore libro Elenchorum disserendi dabitur locus. Syncategoremata quoq; hoc loco æquiuoca non dicuntur, licet nonnulla eorum multimodè consignificent, quia nulla eis correspondet ratio, neq; mentibus nostris vllius rei ingerunt cognitionem, sed tantum significantibus terminis adiuncta, aliter faciunt eorum significata apprehendi, q̄ si amota essent. Quamobrem & consignificatiuæ dictiones appellatę sunt huiusmodi, sicut alibi diffusius est declarandum.

Multiuoca

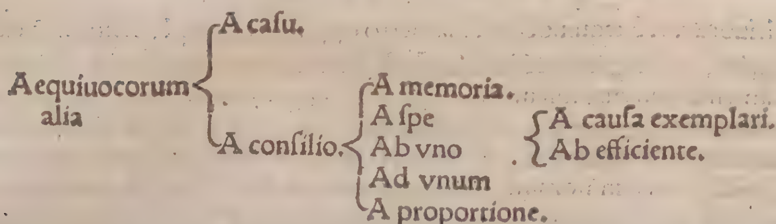
Denominatiua.

Augustinus

Quid ęquocū æquocās.

Boetius.

Altero modo vocamus æquiuoca res ipsas eodem nomine, sed diuersis rationibus designatas, quæ æquiuoca ęquiuocata iuniores dixère, vt homo viuus & homo pictus respectu termini homo, canis latrabilis & canis marinus respectu canis. Porrò dictio ęquiuocum vtróque modo dicta, rursus æquiuoca est, ac multis dicitur modis, vt ait Ammonius. Sunt enim æquiuoca quædā a fortuna seu casu, nonnulla a consilio. A casu, vt cū in locis diuersis quidā idem habuerint nomen, Vt Alexander Paris, & Alexander Macedo. A consilio verò, vt si cui lubeat filios seruos, aut alias res quaslibet, certa quadam ratione, eodem nomine appellare. Et horum quę a consilio proficiscuntur, Aliqua a memoria fiunt, vti cum quis filium suum maiorum nomine aut suo vocauerit. Alia a spe, veluti vbi filium suum philosophum fore quisquam expectans, Platonem nominauerit. Alia ab analogia seu proportione, vt cum ab alicuius rei proportione quicquam nuncupamus, vt pedem lecti, ac montis verticem. Quam enim pes ad hominem, eam quoq; pes lecti ad lectum rationem habet. Aliud ex eo dicitur, quia ab vno multa dicuntur, verbi causa, cum orsi ab aliquo eius appellatione quæcunque ab eo deducuntur vocabimus, vt medicum volumen, medica potio. Aliud ex eo quòd ad vnum multa referuntur, sicuti quando ad finem quempiam respicientes, ab illo denominamus quę propter ipsum fiunt, vt salubris exercitatio & potio salubris. Cæterùm differunt hæc ab ijs quæ ab vno denominantur, quòd ab aliquo principio dicantur illa, hęc ad finem aliquem spectent. Quæ autem ab vno proueniunt, partim vt ab exemplari causa appellantur, vt homo in tabula depictus ab aliquo vero homine, partim ab efficiente, vt medica potio, medicum pharmacum. Sic ferè Ammonius & Boetius.

Ex quibus patet, æquiuocum a consilio non id tantum dici, quod vulgo analogon vocant, sed etiam sub se nonnulla comprehendere, quæ in scholis dici solent æquiuoca a casu, cuiusmodi ferè sunt quæcunque à memoria vel spe dicuntur. Reliqua tria genera æquiuocorum a consilio solent sub analogo comprehendi, licet vnum duntaxat propriè secundum analogiā dicatur, de quibus etiam est illud vulgò iactatum prouerbium, Analogon per se positum est accipiendum pro principali significato. Per se autem proferri intelligitur, cum non adhibetur aliqua determinatio distrahens ipsum ad minus principale significatum. Cæterùm dicta regula quid frequentius fiat, non quid oportet fieri, præcipit. Sæpe enim analogon etiam per se positum ad minus principale significatum refertur ab autoribus, quum id loci circunstantia requirit, vt apud Horatium in principio artis poeticæ.

Humano capiti ceruicem pictor equinam
Iungere si velit, & varias inducere plumas,
Vndiq; collatis membris vt turpiter atrum
Desinat in piscem, mulier formosa supernè.
Spectatum admissi risum teneatis amici.

His prælibatis ad Aristotelicæ definitionis interpretationem veniamus, quæ sic habet.

Aequiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen verò ratio substantię diuersa. Cuius de definito, quonam modo accipiendum sit, existunt controuersiæ. melior enim interpretū pars ipsum pro æquiuocis æquiuocatis accipi confirmat, propterea quòd equiuocantibus non sit nomen cōmune vt talia sunt, sed ipsamet sunt nomina suis significatis communia. Si tamen cui arridebit contraria Aegidij Romani sentētia, definitionē æquiuocantibus nominibus accommodantis, facilè dixerit, in ipsa constructionem transitiuā positam esse loco intransitiuæ (quorum nomen commune est) pro (quæ sunt nomina communia) id quod authoribus non omnino inusitatum est. Vtcunq; tamen definitum sumatur, satis docuit quænam sint æquiuoca nomina, quæ vocant æquiuocantia. Cum enim æquiuocans & æquiuocatum sint correlatiua, ex vnius descriptione leui opera quid sit reliquum cognoscitur. Deinde vt de æquiuocatis intelligatur definitio, restat adhuc difficultas, an ea dūtaxat hac definitione comprehendantur, quæ vnum idemq; habent nomen æquiuocās, qualia sunt homo viuus & pictus respectu hominis, canis latrans & piscis respectu canis. An etiā illa, quibus diuersa sunt nomina æquiuoca communia, vt canis marinus respectu canis, & polypus piscis respectu polypi. Priori quæstionis parti fauere videntur verba autoris. talibus enim solis est nomen cōmune. Fauent & exēpla literæ atq; interpretum. Quibus tamen secus videtur, hi pluralē respondent loco singularis numeri positū esse. Sed nos alteri sententiæ accedimus. Consultò autem in plurali numero definiuit Philosophus æquiuoca, eo q̄ vni soli rei competere non possit æquiuocatio, nisi & alia quædam sit similis ac eodem nomine consignata, vt si nihil aliud q̄ canis latrans nomine canis significaret, non esset canis latrans ęquiuocum. Idem consiliū & in vniuocis definiendis est secutus. Nihil enim vniuocum vniuocatū (vt ita dixerimus) respectu nominis alicuius esse potest, nisi etiam aliud quoddam eodem nomine designetur. Quare res indiuidua respectu singularis termini vniuoca propriè non est dicenda. Ex quo proinde consequens est, non omne nomen æquiuocans esse vniuocans etiam respectu diuersorū. Nam vocabulū Pyrrhi æquiuocū est ad Pyrrhum Achillis filiū, & Pyrrhum Epiroten, sed vniuocū tamen non est. Nullum enim nomen vniuocū propriè esse potest, quod manet indiuiduū. Dictio (nomen) in definitionę non tantum primā orationis partem indicat, sed omnem in vniuersum, quæ rei cuiuspiam sit significatiua, siue ea verbum sit, siue pronomen, siue participium, aut aliud quiddam, sicut primo Peri hermenias dicitur. (Verba quidem secundum se dicta nomina sunt, atq; aliquid significant) Aequiuocationem verbi Credo, eleganter & acutè indicauit epigrammatographus illo disticho.

Plus credit nemo tota, q̄ Codrus, in vrbe,
Cum sit tam pauper quomodo? cæcus amat.

Commune

Commune autem nomen intelligitur, non quod de pluribus vniuocè dicitur (sunt enim quædā æquiuoca indiuidua) sed quod de vnoquoq; significatorum secundū eam impositionem, quam inpræsentiarum habet, verè dici potest. Particula exclusiua Solum, non omnia simpliciter, quę a nomine ipso diuersa sunt, excludit (Nā possunt æquiuocata pręter nomē etiam alia quædā habere cōmunia) Sed quod nomini vicinum est & coniugatum (eandem substantiæ rationem secundum illud nomen) id quod satis insinuat particula sequens (secundū nomen verò substantiæ ratio est diuersa) quæ ideo adiecta est, ne quis fallatur, existimās nullā substantiæ rationem æquiuocatis esse cōmunem. Possunt enim æquiuoca in quibusdam superioribus essentialiter conuenire, in quibus sicut eandē habent substantiā, sic & eandē substantiæ rationem. Sed non possunt conuenire in aliqua substantia per nomē æquiuocās significata, ratione cuius dicerentur eandē habere substantię rationem, vt canis marinus & canis latrabilis cōueniunt in bruto, animali, corpore, & alijs generibus, in quibus prorsus easdē habēt substantias, & substantiæ rationes, vndè & vniuoca sunt. Sed nō conueniunt in aliqua substātia significata per nomē canis, quia vtrūq; secundū nomen canis propriā substantiā, ac propriam substātię rationē habet, & ideo æquiuoca sunt. Porrò quid per rationē accipiendū sit, variant interpretū sententiæ. nobis per rationē videtur sub disiunctione intelligendā esse definitionē propriè dictam, vel conceptū propriū. Dico imprimis definitionem propriè dictā, quia Arist. in secunda parte capitis de substantia rationē hominis assignat, animal rationale mortale. Addo autem quòd sub disiunctione intelligendus sit proprius conceptus, quia multa sunt & æquiuoca & vniuoca, quæ secundū nomen nullam habere possunt substantiæ definitionē, quibus tamen sine dubio competunt istę definitiones. Sed rogabit aliquis, cur sub ratione non possit comprehendi descriptio, qua vtimur, vbi vera definitio non suppetit? Cui responsum sit, quòd licet Ammonius & Boetius sic expressè loquantur, videtur tamē quibusdam æquiuocatis eadem substantiæ descriptio, secundum nomen posse competere, Verbi gratia, sensibile plura æquiuocè significat, si modò sit differentia propriè dicta, modò propria passio animalis, quibus tamen facilè poterit assignari eadem substantię descriptio secundum nomen, quia plures illæ significationes inter se conuertuntur, hinc putamus descriptionē sub ratione non debere cōprehendi. Dictio (substantia) apud Aristotelem bifariam sumitur. Aliquando enim significat ens per se subsistens, quod ab accidentibus ex opposito distinguitur. Aliquando verò cuiusuis rei essentiam seu partem essentialem, in quo significatu vtitur hic Aristoteles nomine substantiæ. Erit igitur aliquorum diuersa substantię ratio secundum nomen, quando vnumquodq; eorum habebit propriam rationem, id est, definitionem seu conceptum substantiæ suæ per nomē significatæ, vt definitio substantiæ hominis viui, secundū nomen homo, est, animal rationale. definitio verò substantiæ hominis picti, est, imago hominis viui. Sed quorsum adiecit Aristoteles substantiæ, nec dixit secundum nomen ratio diuersa? Respondemus, vt a definitione secluderet ea, quorum non substantia, sed accidens aut aliud quippiā, alia & alia ratione ab ęquiuoco nomine significatur. Verbi gratia, alia ratione dicitur homo sanus, alia verò vrina. Verùm ea ratio nō est ratio substātię hominis aut vrinæ, sed accidētis potius, cùm dictio sanū nihil substantię hominis significet. & ideo secludenda sunt hæc a definitione æquiuocorum, sicut & a definitione vniuocorum secludi debent Ioannes & Petrus respectu nominis album. Nam licet eadē ratione dicantur albi, ea tamen ratio non est ratio substantiæ eorum significatę per nomen album, sed accidentis tantū, vt postea dicetur. Quemadmodum superius duplex distinximus æquiuocum, quodā æquiuocans, alterum æquiuocatum, ita quoq; vniuocum consimilem omnino distinctionem pati, operæprecium est prænoscere. Vniuocum vniuocans variè vsurpatur apud philosophos. Primo enim accipi solet pro omni dictione vnum vel multa eodem cōceptu significante, quomodo indiuidua concedimus vniuocè prædicari de vno solo particulari. Verùm hæc acceptio (sicut ante ostendimus) impropria est. Secundo modo vniuocum dicitur, omne nomen plura significans, de quibus secundum eādem rationem aut essentialiter aut accidentaliter quouis modo prędicatur. Sic omne vniuersale vniuocè dicitur de quolibet subijcibili. Tertiò nonnunquam sumitur, sed rarenter admodum, pro eo duntaxat, quod plura significat, de quibus necessariò prædicat, siue id essentialiter fiat, siue accidentaliter. Quomodo vsus est alicubi Porph. vniuoca prædicatione in suis quinq; vniuersalium cōmunitatibus.

Quartò propriè sumitur pro nomine plura significante, de quibus natū est prędicari secundū vnam & eādem rationem illis essentialiter cōpetentē, vt animal respectu hominis & equi, coloratū respectu albi & nigri, non autē hominis & parietis. Totidē etiā modis vniuocatum

Nomē commune.

Quid ratio.

Quid substantia.

distinguendum erit. Sunt enim vniuocans & vniuocatum relatiua. De definito huius secundæ definitionis eadē habenda est ratio, quæ de æquiuocis ab Arist. descriptis. Penè autem tota definitio vniuocorum manifesta est ex declaratione definitionis æquiuocorum, excepta vltima particula, cuius tamen sensum etiam superius satis indicauimus. Nam ea dicuntur habere eandem substantiæ rationem secundum nomen, quæ communicant in eadem substantia per nomen significata, cuius definitio vel conceptus est vnus & idem, vt homo & equus communicant in re significata per nomen animal, quę est eorum substātia, quia est pars essentialis vtriusque, cuius definitio est eadem ratio substantiæ amborum secundū nomen significatæ. Particula (substantiæ) additur huic definitioni eadem ratione, qua superiori adiecta fuit, nempe vt ab ea separet diuersa subiecta, de quibus proprium aliquod aut accidens eadem ratione dicitur, vt Ioannes & Petrus dicuntur eadem ratione risibiles, albi, aut nigri. Verùm ea ratio nō est ratio substantiæ ipsorum secundum nomen, sed accidentis aut proprij. Vndè si quis assignet vtriusque rationem secundum illud nomen, nō assignabit rationem substātiæ ipsorum quid vterque sit, sed qualis. & ideo secluduntur a definitione vniuocorum. Sunt tamen qui admittant, vniuoca dari respectu cuiusuis vniuersalis, generis, speciei, differentię, proprij, & accidentis. verùm hi neque verba definitionis intelligunt, neque attendunt quid Aristoteles in progressu dicat. Assignantur igitur vniuoca tantum respectu triū priorū prędicabilium, generis, speciei, & differentiæ, & non respectu proprij & accidentis. Reddens autem huius definitionis exempla Boetius dicit, non modò species plures respectu sui generis vniuocas esse (res inquam respectu signi) sed & speciem vna cum genere vniuocam esse respectu nominis, quod illi generi positum est, vt non tantum hominem & equum vniuocata esse termini animal, atque similes species, sed & hominem & ipsum animal. Nam, inquit, & homo & animal animalia nuncupantur, secundum igitur commune nomen, si vtrumque definias, dicis animal esse substantiam animatam atque sensibilem, hominem quóque secundum id quod est animal, si substātiam animatam sensibilem dixeris, nihil in eo falsitatis inuenies. Sic ille. Quem si sequi placeat, concedendum erit, aliquam prædicationem (quam identicam vocare solent) vniuocā quóque esse, vt animal est animal. Sed iam ad reliqua transeundum. Denominatiuorū definitio apud Arist. hæc est. Denominatiua dicuntur, quæcunque ab aliquo, solo casu differentia, secundum nomen habent appellationem. Quæ vt magis euadat perspicua, sciendū est, denominatiuum nomen generaliter sumptum nihil aliud esse, quàm concretum accidētale, hoc est, quod accidentariā aliquam significat formam, ratione cuius aut extrinsecus aut intrinsecus de subiecto quopiam prædicatur, vt album, sedens, studiosum, currere, &c. Diximus concretum, Nam abstracta non sunt vnquam denominatiua, neque denominatiuè possunt prędicari. Veruntamen abstractū ipsum nonnulli denominans vocauêre, alijs eam appellationē formæ potius significatæ ascribentibus. Denominatum verò ea est res, de qua denominatiuū prædicatur, vt homo, aut lapis. Diximus etiam accidentale, quòd nostra sententia nomina hæc, aqueum, terreum, lapideum, humanum, rationale, sensibile, & id genus alia, substantias, vel substantiales differentias significantia, denominatiua minimè sint, licet ipsa denominatiuorum formam, & nonnullum imitamen habere non negemus. Quod si quis in contrarium velit contendere, cedemus citius quàm contentiosè repugnabimus. Illud tamen aduertat, quod autores tradunt, in hoc potissimum ab Aristotele denominatiua esse tractata, vt cognoscamus, omnia accidentia ad substantiam quandam reductionem habere, quatenus de ea in concreto prædicantur, nimirum denominatiua ipsa in accidentium grege numerantes. Porrò vocabulo accidentalis, hic non tam propriè vtimur, vt tantum quintū prædicabile contineat, sed ad omnia quæ subiecto cuipiam inhærere possunt, extendimus, siue ea singularia existant, siue cōmunia, siue propria, siue non. Addidimus quoque (aut extrinsecus) quòd Augustinus dicat consilium a sapientia sapiens dici denominatiuè, quum tamen consilio non insit sapientia, sed consulentis ingenio seu rationi. Est autem triplex denominatiuum. Nam aut nomine, seu voce sola, quippiam denominatiuum dicitur. aut re seu significatione tantum, aut vtroque pariter. Denominatiuum voce tantum est concretum, cum abstracto quopiam, voce quidem conueniens in initio, & differens in fine, cum quo tamen non significat eandem accidentariam formam, vt studiosus, dum eum qui virtute præditus est significat, nomine tenus quidem cum abstracto studium consentit, sed tamen significatu dissidet maxime. Denominatiuum significatione tantum, est concretum accidentale, non habens impositum abstractum eandem formam significans, cum quo in principio conueniat, & differat terminatione. Id autem tripliciter contingere assolet. Primò cum formæ nullum omnino est nomen

Denominatiuorum descriptio.
Quid denominatiuum

Denominās
Denominatum.

Augustinus

Denominatiuū triplex

Denominatiuū significatione tātū

est nomen abstractum impositum, quomodo cursor & pugilator, quando naturales potentias significant, denominatiua dicuntur significatione tantum. Secundò, quando formæ accidē tali positum quidem est nomen abstractum, sed ipsum non conuenit in principio dictionis cū concreto, vt studiosus ad virtutem relatus, albus ad candorem. Hos duos modos mox a definitione qualium expressit ipse Arist. Tertio modo, quando inter abstractum & concretum eandem formam significantia tantus est in dictione consensus, vt nec terminationibus quidē inter se distinguantur. Teste enim Boetio, mulier non dicitur denominatiuè grammatica a grāmatica, neq; secundum Augustinum denominatiuè dicuntur a sapientia, verba sapientia. Huius tamen contrarium Egidius Romanus cum alijs plerisq; sustinet, satis esse arbitrans, vt concretum dicatur denominatiuè secundum vocem, si ipsum vel eius synonymum cōdeclinium ab abstracto in fine discrepet. Denomiuatiuum voce & significatione simul, est cōcretum, cui respondet abstractum eandem formam designans, cum quo in principio cōuenit, & differt terminatione, vt album ad albedinem, sapiens ad sapientiam, studiosus pro diligenti ad studium. Neq; enim absurdum est, idem esse variè denominatiuum comparatione diuersorum. Ad denominatiuorum igitur propositam definitionem redeuntes, dicimus ea definiri, quæ sunt denominatiua nominis & rei, vel aliter, voce & significatione simul, eo quòd his cognitis haud difficulter alia etiam quæ imperfectius denominatiui naturam participāt, cognosci possunt. Nam (vt rectè dicit Faber) de ijs quæ maximè talia sunt, pręcipua apud Arist. determinationis cura esse solet. An verò definiantur duntaxat denominatiua eiusdem denominantis, facilè ex præcedentibus colligitur responsio. Si substantialia concreta, secundum ea quæ ante diximus a definitione separare voles, intellige nomen (quæcunq;) referre concreta accidentalia, vt hic habeatur sensus. Denominatiua dicuntur accidentalia concreta, quęcūq; ab aliquo, &c̄. Ablatiuus (aliquo) accipitur pro abstracto. Nomē Solo exclusionem designat, nō omnimodam, sed limitatam. Per casum autem, prætermissis quorūdam aliorum sententijs, intelligimus terminationem. hoc enim oportet ipsummet denominatiuum a suo abstracto discrepare, neq; satis est vt in aliud genus vel ipsum transformatum sic differat. Quare a definitione reiecta sunt omnia denominatiua significatione tantum, primo aut tertio modo. Quæ verò secundo modo continebantur, non solo casu ab abstractis discrepāt, sed & principio. Per Appellationem quidnam accipiēdum sit in fine definitionis, diuersę sunt interpretū sententiæ. Quibusdā placet, appellationem hic esse deriuationem quandam, non quomodo grammatici tradunt abstractum a concreto fieri, vt iustitiam a genitiuo iusti, sed veluti effectus a sua causa, ac a priore defluit posterius. Significat enim abstractum formā per se, non vt est in suo subiecto, habetq; se tanq̄ formalis causa. Concretum verò eandem, vt in subiecto est, significat, habetq; sese vti causæ formalis effectus atq; quoddam compositum.

Boetius. Augustinus. Egidius Romanus.

Iacobus Faber.

Alij per appellationem intelligunt accidentariam prædicationem, quam dicuntur denominatiua habere secundum nomen, quod ipsam habeant rationē formę per abstractū designatę. Hic dicendi modus satis cōsonat illi accidentium ad substantias reductioni, quam hoc loco tacitè innuere Philosophū tradunt expositores. Trium iam expositarū definitionum præcipua hoc loco traditur esse vtilitas & fructus, vt intelligamus, nulli æquiuoco dum æquiuocè capitur, locū esse in prædicamento, propterea q; non vna quadam ac determinata contentū est significatione. Vniuoca verò omnia eiusdem inter se ordinis esse, atq; etiam cum suis vniuocantibus. Porrò denominatiua directè in eadem classe cum denominantibus formis sibi correspondentibus cohærere, per accidens verò dumtaxat ad prædicamenta denominatorū referri, Aquinas alicubi sentire videtur, concreta accidentaria & quęuis abstracta vltima abstractione reductiuè tantum ad prędicamentorum ordines pertinere. Præter hæc autem, dictorum anteprædicamentorum cognitio ad plerosq; obscuriores passus per vniuersam logicam, sicubi æquiuocorum, vniuocorum, aut denominatiuorum inciderit mētio, percipiendos plurimum adferet adiumenti. Hic notandum postremò, triplicem secundum ea prædicationem distingui solere. Vnam æquiuocam, in qua prædicatur æquiuocum nomen æquiuocè acceptum de aliquo suorum significatorum, vt canis latrans est canis, pictura est homo. Tunc autem æquiuocè capitur æquiuocum, quando pro pluribus significatis inconiunctim sumitur. Verbi gratia, si æquiuocè accipiatur subiectum huius, canis est albus, sensus erit, canis latrans, canis marinus, canis sydereus est albus. quo fit, huiusmodi orationes propriè nō esse enunciationes. Sed de hoc in libro Peri Herm. plura. Aliter, & (ni fallamur) rectius dicimus, nomen ęquiuocè capi, relatione facta ad diuersas orationes, in quibus secundum aliam & aliā ponitur significationem. Secunda est prædicatio vniuoca, in qua scilicet prędicatur vniuocū de suo

Æquocorū vniuocorū & denominatiuorum cognitorū vtilitas.

Thomas.

Triplex prędicatio. Æquiuoca.

Vniuoca.

Denominatiua. de suo vniuocato, vt Socrates est homo, homo est animal, homo est rationalis. Tertia est denominatiua prædicatio, quæ tum propriè fit, quando denominatiuũ voce & significatione simul de suo prædicatur denominato, vt homo est doctus, paries videtur.

Eorum quæ dicuntur

Secundi capitis, continentis duas diuisiones antepraedicamentales, scholia.

Prior antepdicamentalis diuisio.

QVIA Simplicium tantum vocum in hoc prędicamentorũ opere habenda est consideratio, ideo diuisione quadam incomplexas voces significatiuas a complexis, quæ e prędicamentis exclusę sunt omnes, disseparare curauit Philosophus. Eorum (inquiens) quæ dicuntur, alia secundum complexionem dicuntur, alia verò sine complexione. Cuius quidẽ diuisionis diuisum sumitur pro vocibus ad placitum significatiuis. nam hæ proprijssimè dicũtur, id est, proferuntur. Quare a diuiso separata sunt omnia syncategoremata, hoc est, consignificatiuę dictiunculę, quales sunt cõiunctiones, pręposiționes, & pleraq; aduerbia. Siue autẽ ad voces solas diuisum contrahamus, siue ad scripturas etiam extendamus & conceptus, parui sanè retulerit. Sunt enim hæc tria in istiusmodi semper pari lege connexa. Ab hac diuisione reijcere solemus eas voces, quæ non vnæ sunt, id est, vnicum sensum non obtinent. Quare æquiuoca æquiuocè accepta propriè non erunt incomplexa, nec amphibologicæ orationes complexæ erunt. In causa est, quòd ex his ita sumptis, non possit fieri enũciatio vna, sed plures, de qua re in sequenti libro latius. Neq; enim respondet illis vnus conceptus vel simplex vel complexus, sed plures non constituentes vnum integrum conceptum. Verùm & hoc ad alium pertinet locum. Pro intelligentia autem integriore membrorum huiusmodi diuisionis, distingui consueuit triplex complexum. Nam quoddam est complexum voce tantum, Et est terminus secundum vocem compositus ex pluribus dictionibus significatiuis, cui tamen in mente vnicus respondet & simplex conceptus, vt corpus animatum, quando circumlocutiuè accipitur, quomodo est genus subalternum prædicamenti substantiæ. Ob penuriam enim simplicium vocum, cogimur nonnunq̃ compositis loco illorum non impositorum vti, nõ quidem vt pristinam suam, hoc est, complexam retineant significationem (nam sic non aliud q̃ orationes veraq; complexa forent) sed vt eandem planè subeant functionem, qua fungerentur nomina incomplexa, si essent imposita. Hæc alio nomine dicta sunt, incomplexa significatione tantum. Complexum sola significatione, siue (quod in idem redit) incomplexum voce tantum est, quod in voce quidem simplicitatem custodit, neq; ex significatiua dictione conflatum est, sed tamen in mente conceptum habet non alium, q̃ si complexum foret, vt verbũ impersonale curritur. Nam hoc cum verè aut falsè significet, non simplicem, sed complexũ necessariò arguitur habere conceptum. Tale etiam est nomen nemo, si (quod vulgò receptum est) ipsi complexus respondeat conceptus idem, qui huic orationi nullus homo, quod addimus. Nam tantus est nostri intellectus vigor & perfectio, vt ea quę aliàs separatim diuersis comprehendebat conceptibus, vnica etiam simplicíq; notione complecti possit, licet res sint alioqui lõgè ab inuicem discrepantes. Cæterùm istud ad aliũ pertinet locũ declarare. Cõplexum voce simul & significatione, est vox cõposita ex pluribus dictionibus significatiuis, secũdum leges artis grammaticæ constructis, vel vna significatiua & altera consignificatiua, cui in mente respondet conceptus complexus, vt homo sedet, homo & equus, homo albus, omnis homo, ad patrem, & similes orationes congruę. Nam solœcismi, ne orationes quidem vel complexa vocari merentur, quum in eis potius sit dictionum confusio aggregatióq; quędam, q̃ constructio legitima. Incomplexum voce & significatione pariter, est dictio simplex, cui respondet simplex incompositusq; conceptus, vt homo, equus, fortis, fortiter, currit, ambulat. Hæc enim omnia, licet quodammodo res plures significent, eas tamen vnico simplicíq; concludunt conceptu. Quare superuacanea iam est illa disceptatio, quam nonnulli huc inuexerunt, sint ne concreta nomina, verbaq;, incomplexa, an complexa? quũ ipse Arist. nobis apertissimè illam quæstionem suis dissoluerit exemplis. Neq; magni momenti est quod adferunt, album idem valere quod habens albedinem, & ita de alijs concretis. Id enim si modò verum erit, non ad significationem, sed conuertibilitatem duntaxat est referendum, quemadmodum etiam de homine & rationali dicere licet. Conuertuntur enim inter se mutuo horum significationes, sed non ob id continuè easdem esse oportet, eo quòd res vna multimodè possit considerari. His ita declaratis, dicimus, priore huius diuisionis membro contineri propriè ea, quę tã voce q̃ significatione sunt complexa, reductiuè etiam complexa significatione. Sub posteriore autem comprehenduntur incomplexa significatione & voce simul, & etiam significatione tantũ. Nam neq; hæc a prædicamentorũ exulant ordinibus, eo quòd saltem in mente dicantur sine com-

Complexũ triplex. ... & triplex icõplexum.

ſine complexione. Porrò complexio propriè eſt plurium ſignificatiuarum vocum apta compoſitio. Idem in ſcripturis quoq; & conceptibus accipiendum eſt, iuxta vulgarem atq; his in ſcholis receptam opinionem. Sed de hac re alibi fortaſſis commodius.

Alteram diuiſionem in antepræ dicamentis aſſignauit Ariſto. quadrimembrem hanc, Eorũ quæ ſunt, alia de ſubiecto quodã dicuntur, in ſubiecto verò nullo ſunt. Alia in ſubiecto ſunt, de ſubiecto verò nullo dicuntur. Alia & de ſubiecto dicuntur, & in ſubiecto ſunt. Alia verò neq; in ſubiecto ſunt, neq; de ſubiecto dicuntur, qua quidem diuiſione, licet anguſtiſſima atq; breuiſſima (ſi Boetio creditur) omnium ſermonum multitudinem varietatemq; cõplexus eſt, ſicut ex progreſſu liquidò conſtabit. Quanq̃ autem Albertus eam ſentire videatur, eſſe generis in ſuas ſpecies, nos tamen re penſiculatius examinata, analogi potius (vt ita diximus) in ſuorum analogatorum proprietates, partim re ipſa, partim ex intellectus conſideratione illis competentes, putamus eſſe diuiſionem, maximè ſi entis analogiam ad ſubſtantiam & accidens ſtatuere velimus. Nam eſſe in ſubiecto vel non eſſe, rebus ex ſuapte conuenit natura, citra omnem intellectus noſtri operam. At dici de ſubiecto & non dici, quemadmodum & vniuerſalitas ipſa & particularitas, non niſi ſecundum mentis noſtræ quandam cõſyderationem proueniunt, vt in Porphyrianæ Iſagoges ſcholijs indicabamus. Omnino autẽ rerum ipſarum, non terminorum hanc eſſe diſtributionem ſegregationemq;, eſt conſentaneũ, tametſi aliter exiſtimantium ſententias non omnino reijcimus. Licebit autem, ipſam in duas bimembres diuiſiones redigere; ad hunc modum. Eorum quæ ſunt, quædam ſunt in ſubiecto, alia verò minimè. Et eorum quæ ſunt, quædam de nullo ſubiecto, quædam de aliquo dicuntur ſubiecto. Ex quarum duarum membris variè congregatis, hanc vnam conflauit Ariſtoteles, vniuerſam rerum omnigenarum cõgeriem breuibus terminis concludentem. Nam primo membro continentur vniuerſales ſubſtantiæ, vt homo, lapis. Secundò particularia accidentia, velut hæc grammatica, hæc linea, hic color. Probat autem Ariſt. in litera, quendã colorẽ eſſe in corpore vt in ſubiecto, quia omnis color ita in corpore eſt, fortaſſe ne quis veterum quorundam philoſophorum ſententia deluſus, arbitretur colorem non veram eſſe rẽ, ſed apparentiam rei duntaxat. Cæterùm dicta probatio, non eſt a priori, ac ſecundum rerũ ordinem probatiua. Vt enim in communitatibus prædicabilium habet Porphyrius, accidentia communia prius inſunt ſingularibus, q̃ eorum ſuperioribus. Sed hoc ſciendum eſt obiter, coniunctiones cauſales enim, quia, nam, quoniam, non ſemper apud autores cauſam inſinuare rei probandæ, cur ipſa ſit aut ita ſe habeat, ſed cur nos conueniat credere, eam ita habere. Tertium membrum continet vniuerſalia accidentia, vt grammaticam, virtutem. Quarũ ſingulares ſubſtantias, quales ſunt Demoſthenes, Bucephalus, Iſter. Suntq; hæc ipſa mẽbra aptiſſimè deſcriptiones eorum, quæ in ipſis diximus comprehendi. Eſt enim ſubſtantia vniuerſalis (largiùs accepto vocabulo ſubſtantiæ, q̃ dum eſt generaliſſimum primi prędicamẽti) quæ quum de ſubiecto quodam dicatur, in ſubiecto tamen minimè eſt. Accidens ſingulare, quod eſt quidem in ſubiecto, ſed tamen de ſubiecto non dicitur. Vniuerſale verò accidens, quod & de ſubiecto dicitur, & eſt in ſubiecto. Particularis autem ſiue prima ſubſtantia, quę neq; in ſubiecto eſt, neq; de ſubiecto dicitur, qua definiendi ratione vtitur ipſe Philoſophus in ſequẽti tractatu. Eodem modo ex duabus illis bimembribus diuiſiunculis, colligendę ſunt ſubſtantię & accidentis, vniuerſalis & ſingularis definitiones. Declarantur hæc omnia fuſiſſimè apud Boetium in enarrationibus Categoriarum Ariſt. Cęterùm hoc non eſt ignorandum, etiam differentias ſubſtantiales hiſce membris comprehenſas eſſe, ſimiliter & materiam & formã phyſicas, vniuerſales quidẽ, primo, ſingulares verò, quarto, niſi ea ſola quæ in prædicamentalibus ordinibus directè collocantur, hic recipere velimus. Veruntamen res fictitiæ, quæ omnino eſſe nequeunt, vt Chymera, ſphynx, hircoceruus, ſimiliter & quæ cum complexione dicuntur, prorſus ſunt à diuiſione ſecunda repudiandæ, quemadmodum ex diuiſo eius, & connexione ad præcedentem facilè animaduertitur. An autem horum membrorum ita pluraliter prolatorum quaternarius numerus ſatis ſit, an non, ſed oporteat diuiſionem totam ad ſingularẽ numerum redigere, an ſub membris ſimpliciter expreſſis, alia quædam ex his commixta ſubintelligere, ſicut alibi frequenter accidere ſolet, videmus a curioſis in quæſtionem verſum eſſe, quorum votis ne vbiq; deeſſe videamur, difficilioreſq; nodos percurrere vel declinare potius q̃ diſſoluere poſſe, paucis noſtrã ſuper hac re ſententiã nõ grauabimur aperire. Affirmamus igitur, in præſenti diuiſione nihil opus eſſe plurium membrorum additione vel ſubintellectione, q̃q; id in alijs plęriſq;, præſertim quando membra omnia affirmatiuè exprimunt, ſit neceſſarium. Si quis ergo ſciſcitetur, ſub quoto membro contineantur homo & ſcientia,

Socrates

Posterior anteprędicamentalis diuiſio.

Boetius.

Albertus

Boetius.

Socrates & albedo. Respondebimus, illa quidem primo membro comprehendi, eo quòd de subiectis quibusdam dicantur, in subiectis verò non sunt. Nam homo non est in subiecto, ergo homo & scientia non sunt in subiecto. Hęc verò quarto contineri, eo quòd neq; in subiecto sint, neq; de subiecto dicantur, quia Socrati neutrum istorum competit. Quòd si quis obiiciat. Si bona est consecutio, Socrates non est in subiecto, ergo Socrates & albedo in subiecto non sunt, proba erit & ista, hęc albedo nõ continetur quarto mẽbro, ergo Socrates & hęc albedo eodem minimè continentur. Probatur consequentia a simili, quia vtrobiq; proceditur a parte copulati ad totum negatiuè. Hanc perplexam quæstionem inuolutamq; difficultatẽ, paucis expedientes dicimus, probam, firmamq; esse argumentationem negatiuam a parte copulati ad totum, quando pędicatum est huiusmodi, vt ipsum secundum se vel in singularẽ numerum transformatum, vnicuique partium significetur attribui, sicut accidit in nostris illis consequentijs. Verùm vbi pędicatũ huiusmodi non est, tũ non obtinere robur. Verbi gratia, rectè sequitur, Ioannes non est albus, ergo Ioannes & Petrus non sunt albi. Nam qui dicit Ioannem & Petrum esse albos, vtrique indubiè albedinẽ attribuit. Fieri enim aliter nequit vt albi sint. Non consequitur autẽ, vas partim vino partim aere refertum, non implet aer, ergo tale vas non implent aer & vinũ. Nam qui dicit vinum & aerem replere vas, non attribuit vtriq; partium subiecti impletionem vasis, sed ambobus pariter acceptis. Fateor tamen huiuscemodi propositiones distingui posse in duplicẽ sensum, sicut & hanc, duo & tria sunt æqualia, sunt quinq;, vt in Elenchis, quum de compositione ac diuisione agetur, latius est declarandum. Vt ergo ad rem redeamus, contineri sub hoc aut illo mẽbro pręsentis diuisionis ita pluraliter assignatæ, non attribuitur vni cuipiam rei, sed pluribus simul acceptis, atq; hinc fit, cur non procedat inducta obiectio. Verùm hęc extra ordinem, velut ex diuerticulo, dicta sint. Pendet autem iam declaratæ diuisionis intelligentia, omnino ex duobus quę modò restant declaranda, nempe quid sit de subiecto dici, & quid esse in subiecto. Qui hæc terminis asscribunt, dici de subiecto definiunt, pędicari de essentialiter subijcibili. Esse verò in subiecto, pędicari accidentaliter de termino significante formæ inhærentis subiectum. Nos, quibus sermo de rebus hoc loco magis placet, definîmus id de subiecto dici, quod de aliquo essentialiter pędicatur, non vt signum, sed vt signatum, vt animalitas dicitur de subiecto, nempe Socrate, & rationalitas de homine, cum dicimus Socrates est animal, & homo est rationalis. Esse autem in subiecto, est inhærere cuipiam, sicut albedo & dulcedo inhærent lacti, & risibilitas homini. Omne enim & solum accidens pędicamentale, hoc est, non tantum pędicabile, sed & id quod proprium est, pertinetq; aliquo modo ad pędicamentorũ aliquod, in subiecto est. Porrò ipsemet quoq; Philosophus, ne minus satisfecisse studioso lectori fortasse videretur, quęnam dicat esse in subiecto, hisce verbis exposuit. Esse in subiecto dico, quod cum, &c̃. Ex quibus hęc elicitur definitio. Ens in subiecto est, quod cum in aliquo sit, nõ sicut quędã pars, impossibile est esse sine eo in quo est, ad cuius euidentiorem notitiam, visum est breuiter octo modos quibus aliquid alteri inesse vulgò dicere solemus, iuxta Aristot. in quarto Physicorũ enumerationem recensere. Primo itaq; modo dicimus partem integralem suo inesse toti, vt manui digitum, ædificio parietes. Secundo totum integrale in partibus. Sic S. Iob dicit se in carne sua visurum deum. Tertio speciem in genere. Et in vniuersum omne compositum in sua parte essentiali, sic homo est in animali, in rationali, in anima quóque, atq; materia.

Obiectio.

Dilutio.

Eius q̃d est i subiecto descriptio.

Quarto genus in specie, & omnem essentialem partem suo composito, vt animal & animã atq; corpus homini, colorem albedini. Quinto formam in materia. Qui modus in duos minus communes scinditur, prout duplex est forma. Nam aliter forma essentialis (quam vocant informantem) inest suę materię, cum qua vnum per se constituit, vt anima corpori hominis. aliter accidentaria forma (quam inhęrere dicimus) suo inest subiecto, vt albedo homini. Hęc enim vnum quiddam cum eo cui inest, non componit, quod illa facit, sed rei iam consummatæ, veluti forinsecus accidit. Sexto modo est effectus in sua efficiente causa, vt regimen reipublicę in rege, calor in pipere. Sic dicitur in vino esse luxuria. Septimo modo in causa finali est finis effectus, vt virtutes in beatitudine. Octauus modus est, secundum quem quippiam in loco esse dicitur, vt vinum in vase, hominem in theatro. Verùm hunc in duos distinxit Boetius, nouem faciens inessendi modos. Nos Aristotelem magis sequimur. In definitione igitur eius quod est in subiecto, primam particulam scilicet (quod cum in aliquo sit) intelligimus generatim de quolibet dictorum modorum. Quamuis enim verbum inesse æquiuocè sumatur illis modis, potest tamen nonnunq̃ sumi (sicut frequenter in vulgari vsu accidit) generaliter, vt quodammodo vniuocè plures suas significationes comprehendat, aut etiam omnes,

Boetius.

ſiue id mediante conceptu eſſentiali fiat, ſiue accidentario quopiam. Id quod in alijs etiam æquiuocis non raro vſu venit. Principio igitur definitionis excluſa ſunt ea, quæ nullo omnino modo inſunt. Quando ſequitur (non ſicut quædam pars) intellige per oppoſitum, neq; ſicut quoddam totum, neq; etiam tanq̃ vnà conſtituens eſſentialiter idem totum. Quare excluſa ſunt omnia quæ primo, ſecundo, tertio, & quarto modis ineſſe dicebamus, imò etiã quæ ſecundum priorem partem quinti. Vltima definitionis parte reijciuntur, quæ inſunt ſexto, ſeptimo, aut octauo modis. Nam horum vnumquodq;, ſine eo cui ſic ineſt, poteſt conſiſtere. Hæc ferè eſt Boetij expoſitio, quam ille magna ex parte a diuo ſumpſit Auguſtino, aduerſus quam occurrunt inſtantiæ. Primò enim non videtur hæc definitio omnibus quę in ſubiecto ſunt verè accommodari poſſe. Quia albedinem Socratis poſſibile eſt eſſe, ſine eo in quo eſt. Poteſt enim eſſe ſine Socrate, ergo ſine eo in quo eſt. Antecedens probatur, quia Socrate mortuo, eius relinquitur albedo in cadauere ſecundum probabilem opinionem in libro de generatione & corruptione, ponentem idem accidens nonnunquam in genito & corrupto permanere. Secundò alijs a definito videtur competere ſic interpretata definitio. Nam homo in loco eſt, non ſicut quædam pars, & ſine loco eſſe non poteſt. Deinde inferiores cœli in proximè ſuperioribus ſunt contenti, Extra quos etiam eſſe non poſſunt. Sed & homo & cunctæ creaturæ in deo ſunt, non vtique in toto quodam (ſiquidem Deus ſimplex eſt) ſed vt in fine ſuo, & conſeruatore, ſine quo omnino nequeunt conſiſtere. Et tamen conſtat hæc non eſſe in ſubiecto. Ad priorem obiectionem reſpondendum eſt, non valere cõſequentiam, albedo Socratis poteſt eſſe ſine Socrate, ergo poteſt eſſe ſine eo in quo eſt. Si enim hoc enthymema ad ſyllogiſmum reduxeris, additione minoris, hoc modo, Socrates eſt id in quo eſt ſua albedo, & illa poteſt eſſe ſine Socrate, ergo poteſt eſſe ſine eo in quo eſt, argumentaberis a termino particulariter accepto in antecedente, ad ipſum in conſequente vniuerſaliter ſumptum, hoc eſt quod dici conſueuit, a non diſtributo ad diſtributum. Nam maior extremitas, videlicet Id in quo eſt, &c̃. in maiore propoſitione particulariter accipitur, in cõcluſione verò vniuerſaliter, propter negationem quam continet præpoſitio ſine, quòd ſi eam in maiore vniuerſaliter accipi facias, falſa erit propoſitio. Neq; enim Socrates eſt omne illud in quo eſt ſua albedo, quia Socrates non eſt ſuum corpus, In hoc tamen eſt albedo Socratis, & permanet aliquamdiu ipſo defuncto. Quare nunquam ſine omni eo in quo eſt, conſiſtere poterit. Quid autem de albedine communi, ea inq̃, quę & in ſubiecto eſt, & de ſubiecto dicitur, quam apparet permanere etiam ſine omni eo in quo eſt, ſit dicendum, ſtudioſis coniectãdum relinquimus. Ad poſteriorem autem ad id quod primò aſſumitur, facilis eſt reſponſio, hominem, licet ſine omni loco fortaſſis eſſe non poſſit, poſſe tamen vtiq; ſine omni loco in quo nunc eſt conſiſtere. Accidens verò non modò ſine omni ſubiecto eſſe non poſſe, ſed nec ſine eo in quo eſt. Neq; enim fieri poteſt, vt accidens ſubiectum immediatum mutet, ac de vno in aliud tranſmigret, quemadmodum homo de loco in locum poteſt transferri, ſicut ex Phyſicis conſtat certiſſimè. Quod verò Boetius adfert, malum, ſi in manu teneatur, manũ ipſam odore mali compleri. Nihil huic obſtat, neq; enim numero idem odor, qui ante malo inhærebat, in manum ſe recipit, ſed ideo manus odore mali compleri dicitur, quia malum odorem nouum in manu producit. quale quiddam igni etiam aſtantibus contingit, cu..s argumentum eſt, quòd mali odor per hoc nihil remittitur, quòd manus quoq; ſimili imbuitur odore, niſi fortaſſis manus ipſa alio cõtrario odore ſit infecta. nam tunc vterq; remitteretur, quia agẽs in agẽdo a paſſo repatit̃. Verùm hęc nõ Logicæ, ſed Phyſicę potius ſunt ſpeculationis. Quod verò de inferioribus cœlis reſpectu ſuperiorũ, & creaturarum omniũ reſpectu Dei aſſumptũ eſt, maiorẽ videtur & difficiliorẽ mouere dubitationẽ. Poteſt tamen (ni fallamur) haud incongruè reſpõderi, ꝙ neceſſaria illa dependentia inferiorũ ſphærarũ cœleſtiũ a ſuperioribus, nõ conuenit eis quatenus ſunt in illis tanq̃ ſuis locis. Si enim ab eis propterea neceſſariò pendẽrẽt, quia ipſis ſunt vt locis circũſcripta, idẽ oporteret & in alijs locatis vſu venire, vt ſine ſuis locis omnino cõſiſtere nequirẽnt. Nam vbi eſt eadem ratio & cauſa, idem quoq; effectus ſit neceſſe eſt. At iſtud falſum eſſe euidentius eſt, q̃ vt debeat probari. Similiter creaturæ a Deo non dependent neceſſariò, quatenus eſt ipſarum finis vel conſeruator, eo ꝙ non cuiuſq; finis vel conſeruantis ea ſit conditio, vt ſine ipſo nequeat eſſe ſuus effectus, vt facilè fuerit exemplis oſtendere. At verò quæ in ſubiecto ſunt, omnia illius ſunt naturæ, vt ſine ſubiecto exiſtere nequeant. Patet ergo, quomodo ſalua maneat iam declarata huius definitionis interpretatio. Nonnulli tamen talium obiectionum violentia territi, principium definitionis (quod quum in aliquo ſit) ad ſecundam partem quinti modi ineſſendi reſtrinxerunt, definitũ

(vti appa-

Boetius.
Auguſtinus
Obiectio prima.
Obiectio ſecũda & tertia.
Reſponſio ad priorem obiectione.
Reſponſio ad poſteriorem.
Ad tertiam.

(vti apparet) in sua ipsius constituentes definitione, q̃ rectè, iudicent alij. Scimus responderi posse, quòd non sit absurdum, in definitionibus improprijs idem per seipsum, alijs verbis expressum, definiri. Sed nos in huiusmodi confutandis non amplius immoramur. Aliter respondet Caietanus, dicens ea quæ assumpta sunt posse esse quodammodo separata ab ijs quibus insunt, quãuis sine illis existere nõ possint. Accidens verò, non posse separatim a subiecto consistere, sed eidem perpetuo quodam nexu penitissimè inhærere, quamdiu in rerum natura extiterit.

Caietanus.

Quãdo alterũ de altero p̃dicatur

In tertium caput, quod duas antepraedicamentales regulas continet, annotatiuncula.

Prior regula, qua mutua habitudo eorum quæ eiusdem sunt prædicamenti exprimitur, ita apud Arist. refertur. Quando alterũ de altero prædicatur vt de subiecto, quęcunq; de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur. Cuius sententia a veteribus sic declaratur. Si duarum rerum vna prędicetur de altera, tanq̃ subiecto seu inferiori, hoc est, essentialiter subijcibili, quicquid de eo quod prędicat̃ dicitur vt de subiecto, id etiã ita de primo dicetur subiecto. Alij ita reddunt. Quicquid est superius superiore, etiam est inferiore superius, vt si homo essentialiter est animal, & animal essentialiter est corpus, erit & homo essentialiter corpus. similiter sese habent ternarius, numerus, & quantitas. grammatica, scientia, & habitus, atq; ita in alijs prædicamentis. Ex quo interpretamento patet, clausulam illam (vt de subiecto) necessariò repetendã esse secundo loco ad id quod dicitur in regula (quæcunq; de eo quod prædicatur dicuntur) Alioqui enim falsa erit regula, dabiturque facilè instantia in hisce tribus, homo, animal, & quadrupes. Patet etiam Aristot. non intendere, hic vniuersalem aliquam dare argumentandi formam, sed tantùm viam quandam monstrare, qua deprehendamus, quid quo superius sit. Quia tamen recepta habet consuetudo, vt hoc loco modus quidam argumentandi tradatur, quem quidam consequentiam a primo ad vltimum, alij argumentationem per primam regulam antepredicamentalẽ, nonnulli græco vocabulo σωρείτην, hoc est, coaceruationem appellant. hoc loco admonendum esse duximus, hanc coaceruationẽ duplicem esse. Quædam propositionum, quum ex vna propositione infertur alia, ex qua rursus tertia infertur, & ita deinceps, & tandem ex primo antecedente infertur vltimũ consequẽs, vt si Socrates est, homo est: & si homo est, animal est: & si animal est, substãtia est: ergo si Socrates est, substantia est. Sed vt hæc argumẽtandi ratio efficax sit & firma, necesse est omnes pręcedentes collectiones validas esse & efficaces. Hinc non sequuntur, Si quis bene bibit, bene dormit: & si quis bene dormit, non peccat: si autem non peccat, erit beatus: ergo si quis bene bibit, erit beatus. Hic enim neq; prima consequentia bona est, neq; vlla sequentium. Alia est coaceruatio terminorum, quæ tunc contingit, cũ de aliquo subiecto quippiam prędicatur, & huic prędicato mox attribuitur aliud prædicatum, & sic deinceps, & vltimo infertur nouissimum prædicatum de primo subiecto. In hunc modum, Socrates est homo, & homo est animal, & animal est substantia, ergo Socrates est substantia. Sic Diophantus Themistoclis filius colligebat. Quod ego volo, idem mater vult: quod mater, idem Themistocles: & quod Themistocles, id vult populus Atheniensis: Ergo quod ego volo, idem vult populus Atheniensis. Est autem in his obseruandum, vt secunda propositio assumpta cũ alijs sequentibus (si quę fuerint) vniuersalis sit, aut certè vniuersaliter vera. & deinde, vt prima non sit negatiua. Nam istis neglectis non sequitur, nullus homo est equus, & omnis equus est animal, ergo homo non est animal. Omnis homo est animal, & quoddam animal est quadrupes, ergo homo est quadrupes. Causa in primo priorum Analyticorum patebit. Sunt enim huiusmodi consequentię duabus tantum præmissis constantes, & in quibus secunda formaliter est vniuersalis, veri syllogismi primæ figurę, sola pręmissarum transpositione ab alijs qui in vulgatis modis fieri solent, differẽtes. Sed cum hæc præter mentem Philosophi in isto loco sunt tractata, non est cur eis diutius immoremur. Aliorũ quóq; interpretũ diuersissimas pręsentis regulę interpretationes, pro lixitatis vitandæ gratia, libenter prætermisimus. Posterior regula antepræదicamẽtalis, qua tam eorum quæ diuersorũ sunt prædicamentorum, q̃ quę eiusdem, explicatur habitudo ad inuicem, duas continet partes. Prior est. Diuersorum generum & non subalternatim positorum, diuersę sunt species & differentiæ. Exemplaria Græca nunc habent. Diuersorum generum, & non subalternatim positorum, diuersa sunt specie & differentia. Quem locum in hũc modum interpretatur Commentator. Genera diuersa, & nõ subiecta posita, ordinata alia sub alijs, scilicet nõ subalternata, diuersas habent differentias in specie. Verùm hunc sensum rari sunt interpretes qui sint persecuti. Lectionis varietas (quemadmodum arbitramur) inde manauit,

Prior antep̃dicamẽtalis regula.

De ea ratiocinandi forma quam Græci σωρείτην appellant.

Diophãtus Themistoclis filius.

Posterior regula antep̃dicamẽtalis

manauit, quod quidã τῷ εἴδει legerint. Alij verò τὰ εἴδη. Altera, Subalternorum generum, nihil prohibet easdem esse differentias, intellige etiã species. Diuersa genera sunt genera nõ synonyma, hoc est, non multiuoca, vt animal & corpus, animal & color. Subalternatim poni dicuntur ea, quae eiusdem sunt prędicamenti. Horum enim alterum sub altero continetur, vel ambo sub eodem tertio, vt animal & corpus, animal & planta, scientia & habitus. Non subalternatim posita sunt, quae in distinctis sunt praedicamentis, vt substantia, & quantitas, arbor & color. Vndè patet, multũ interesse inter genera subalternatim posita, & genera subalterna a Porph. definita. Habẽt enim hęc ad seinuicẽ, vt excedentia & excessa. Nã dantur subalterna tim posita, quę non sunt subalterna, vt animal & substantia. Dantur rursus subalterna genera, quae non ponuntur subalternatim, vt animal & color. Tertiò sunt, quibus vtrunq; horũ cõueniat, vt arbor & corpus. In secunda tamen huius regulae parte, abutitur vocabulo subalternorũ, pro subalternatim positorũ. Nomine (species) intelligũtur in regula omnes species subijcibiles, siue specialissimę fuerint, siue subalternę. Sub quibus etiã indiuidua sunt subintelligenda. De his enim, quantũ ad hunc locũ pertinet, eadẽ est ratio atq; de speciebus habenda. Per differentias autẽ, accipiendae sunt differentiae magis propriae, tam diuisiuae, q̃ constitutiuae. De diuisiuis assignatũ est exemplũ prioris partis regulę, cum dicitur, animalis enim differentiae sunt, &c̃. De constitutiuis autem loquitur finis literae, vbi habetur. Quare quaecunq; prędicati, &c̃. Priorem partem regulae quidam negatiuè intelligunt ad hunc sensum. Nullorum generum non subalternatim positorum, sunt eaedem species & differentiae. Persuasum enim habent in solis substantijs reperiri differentias essentiales, atque ob id non veram esse affirmatiuam regulae intelligentiam. Nos tali immutatione locutionis nihil opus esse putamus, scientes in omni praedicamento necessarias esse essentiales differentias, quibus generum confusae naturae, ad specierum decorem contrahantur atque formentur, licet illae plerunque nobis sint ignotae, sicut & in substantijs ipsis, perpaucas aut (si verum fateri velimus) omnino nullas probè cognitas habemus. Ad negatiuum sensum nonnihil facere videtur exemplum textus, vbi dicitur. Scientiae verò nulla harum est. Verùm si subintelligas, sed & aliae, nempe naturale, morale, atque rationale (his enim statim diuiditur scientia) ad alterum sensum accedes. Secunda pars particulariter est accipienda. Aliqua enim genera subalternatim posita eandem habent differentiã, non omnia. Nam quaecũq; differentia constitutiua est superioris, eadem & inferioris cuiusq; constitutiua sit oportet. Sic corporeum, corporis, animalis, & plantae, est differentia. Quaecunq; autem diuisiua est inferioris, superius quoque diuidere (licet nõ immediatè) intelligitur. Sic rationale animalis & substantiae est differentia. Alia verò quaedam sunt genera, etiam subalternatim posita, quae nullo pacto eandem obtinent differentiam, & per consequens nec speciem, vt corpus & spiritus, spiritus & animal. Omnia autem & sola ea quae eandem habent diuisiuam differentiam, habent quoq; eandem speciẽ. An verò duorum generum eiusdem praedicamenti, quorum tamen neutrũ sub altero collocatũ est, possit eadẽ esse species, vt bruti & animalis bipedis coruus, non est praesentis loci discutere. Sanè in initio tertij capitis quarti Topicorum, videtur istud Aristot. non omnino abnuere. Haec duę regulę ab Alberto suppositiones vocantur. Alijs prior videtur dignitas esse, posterior verò suppositio. Cuius haec solet reddi causa. Quòd naturae praedicamentorum sunt impermixtae. Caeterùm latior horum declaratio, ad Metaphysicam pertinet. Quid autem differant suppositio & dignitas, in libro Posteriorum ostendetur.

Quę diuersa genera. Quę subalternatĩ posita.

Quę nõ posita subalternatim.

Quae nõie differentiae sunt accipienda.

Posterioris regulae explanatio.

Aduersus secundam regulam occurrit instantia. Nam corpus species est substantiae, vt certum est, & etiam quantitatis continuae, sicut hoc eodẽ libro testatur Philosophus. Item rationale, differentia est diuisiua animalis & sciẽtiae, vt ex superius dictis colligit. Ergo non est necessariũ, diuersorum generũ & non subalternatim positorum, diuersas esse species & differentias, sed nonnunquam etiam easdem esse licebit. Dicendum est, quòd corpus dum substantię & quantitatis est species, & rationale quando animam & scientiam diuidere perhibetur, non eandẽ esse speciem, aut differentiam, sed maximè diuersam. Aequiuocè enim in talibus diuisionibus vtimur corpore & rationali. Quũ autem nomen duntaxat idem relinquitur, rebus longo inter se interuallo distantibus, non eadem censetur species aut differentia, sed plures & distinctae. Corpus quidem, cum substantię species est, dicitur substantia quaepiam corporea, hoc est, res per se subsistens, cui ex natiua sua proprietate conuenit quantitas trium dimensionum. Quum verò quantitatis continuae ponitur species, nihil est aliud, quàm haec ipsa, in tres dimensiones, scilicet longitudinem, latitudinem, atque profunditatem, extensa quantitas, quę duo longè diuersissima conspexerit facilè, qui diligentem suae mentis attentionẽ adhibuerit

Obiectio.

Dilutio.

in consilium. Itidem de rationali quoq; arbitrandum. Quando enim animalis differentia est rationale, non aliud est, quàm res eum perfectionis substantialis gradum sortita, ex qua ratio seu intelligendi vis sit nata profluere. Quando verò scientias nonnullas rationales appellamus, nihil intelligimus aliud, quàm eas non in rerum ipsarum considerationem versari, sed hoc agere ac præstare potius, vt rationis seu intellectus nostri cogitationes aptè formemus, vel probabiliter eloquamur. Quare & sermocinales vocatæ sunt, grammatica (inquam) dialectica atque rhetorica.

Eorum quæ secundũ nullam cõplexionẽ dicuntur,

In tertij tractatus caput primum, quo decem prædicamentorum generalis quædam continetur diuisio, scholia.

PRæmissis quibusdam adminicularijs, tertio hoc tractatu ipsorum prædicamentorum determinationem aggreditur Philosophus, assignata in primis generali eorum diuisione, seu (vt alijs placet) enumeratione. Nam diuisio generis in species esse debere videtur, quo quidem carent generalissima. Cæterùm hoc parum ad rem facit. Neque enim sunt membra diuidentia huius diuisionis ipsa decem generalissima genera seu prædicamenta, sed significare substantiam, significare quantitatem, & sic in alijs, in quibus ipsa generalissima satis innuuntur, expriminturque, atque hinc prædicamentalem diuisionem appellari consentaneum est. Cuius hæc est sententia, vnumquodq; incomplexorum, aut substantiam significat, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, id est, relationem, aut relationem localem, aut temporalem, aut situm, aut habitum, aut actionem, aut passionem. Quæ diuisio, accidentis in accidentia nobis esse videtur. Quare & diuisum in membris diuidentibus repetendum erit, si horum inter se conuertibilitatem saluam esse velimus. Sed adhuc restat scrupulus. Non enim omne incomplexum, aut substantiam, aut quantitatem, &c. videtur significare, eo quòd rationale nihil significet horum. Non quantitatem, aut aliquid sequentium, vt constat. Nec etiam substantiam, quia tum rationale foret secunda substantia, quod omnino est alienum ab Aristotelis sententia, in sequentis capitis parte tertia. Et idem de alijs plerisq; ostendi posset. Hunc nodum soluendi duplex est modus. Quidam enim accusatiuos illos substantiam, quantitatem, &c. paulò largius accipiunt, quàm dum propriè sunt prædicamentorum generalissima. Non enim substantiam in hac diuisione intelligi volunt tantum eam, quæ directè pertinet ad primum prædicamentum, verùm etiam quicquid indirectè vel reductione quadam illuc refertur, & ita de alijs quóque sequentibus. Alijs placet, eosdem accusatiuos propriè, & vt sunt decem prædicamentorum capita, seu prima genera, accipi. Hi quóq; diuisum ipsum adiectione quadam restringunt ad hunc modum. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, & in ordine sunt prædicamentali, singulum significat substantiam aut quantitatem, &c. Quæ autem a prædicamentalibus exulent ordinibus, & quæ non, satis est ante dictum. Est autem in diuisione sermo de significationibus principalibus, præcipuisq;, non autem accessorijs, quas connotationes appellare solent. Nam alioqui album probaret quis etiam substantiam significare, similiter dulce & lineatum, quod nequaquam est admittendum. Significat enim album principaliter idem quod albedo, eo quòd hæc coniugata sint, vt patet ex Topicis, sed tamen præter illam quantitatem, eius quóque significat aut connotat subiectum, vt cygnum, vel niuem. Quod verò ad numerum ipsorum prædicamentorum attinet, an (quemadmodum hæc innuit diuisio) decem sunt, an (quod alijs magis placet) quatuor, an vnum tantum cum dimidiato, vt alij quidam contenderunt, & vndè sit eorum distinctio sumenda, non est præsentis loci pertractare, sed in hoc metaphysicè vestigandum est. Lycium autem media producta (Nam apud Græces per ει diphthongum scribitur) cuius in litera mentio fit, fuit gymnasium celebre Athenis, in quo Aristot. ipse περιπατῶν, id est, deambulans docebat. Cicero.

Inq; Academia vmbrifera nitidóque Lycio,
Fuderunt claras fœcundi pectoris artes.

Ibi autem in litera (Singula ergo eorum quæ dicta, &c.) indicat proprietatem quandam, seu conditionem certam eorum, quæ incomplexè dicuntur, quòd scilicet ipsorum nullum sit affirmatio vel negatio, sed ex ipsis certo modo compositis affirmatio vel negatio fiat, etiam si ex eorum compositione, alia quoq; nonnunquam efficitur oratio, vt optatiua, vel imperatiua, aut etiam prorsus imperfecta.

Regulæ antepdicamentalis declaratio.

Obiectio.

Solutio prior.

Posterior.

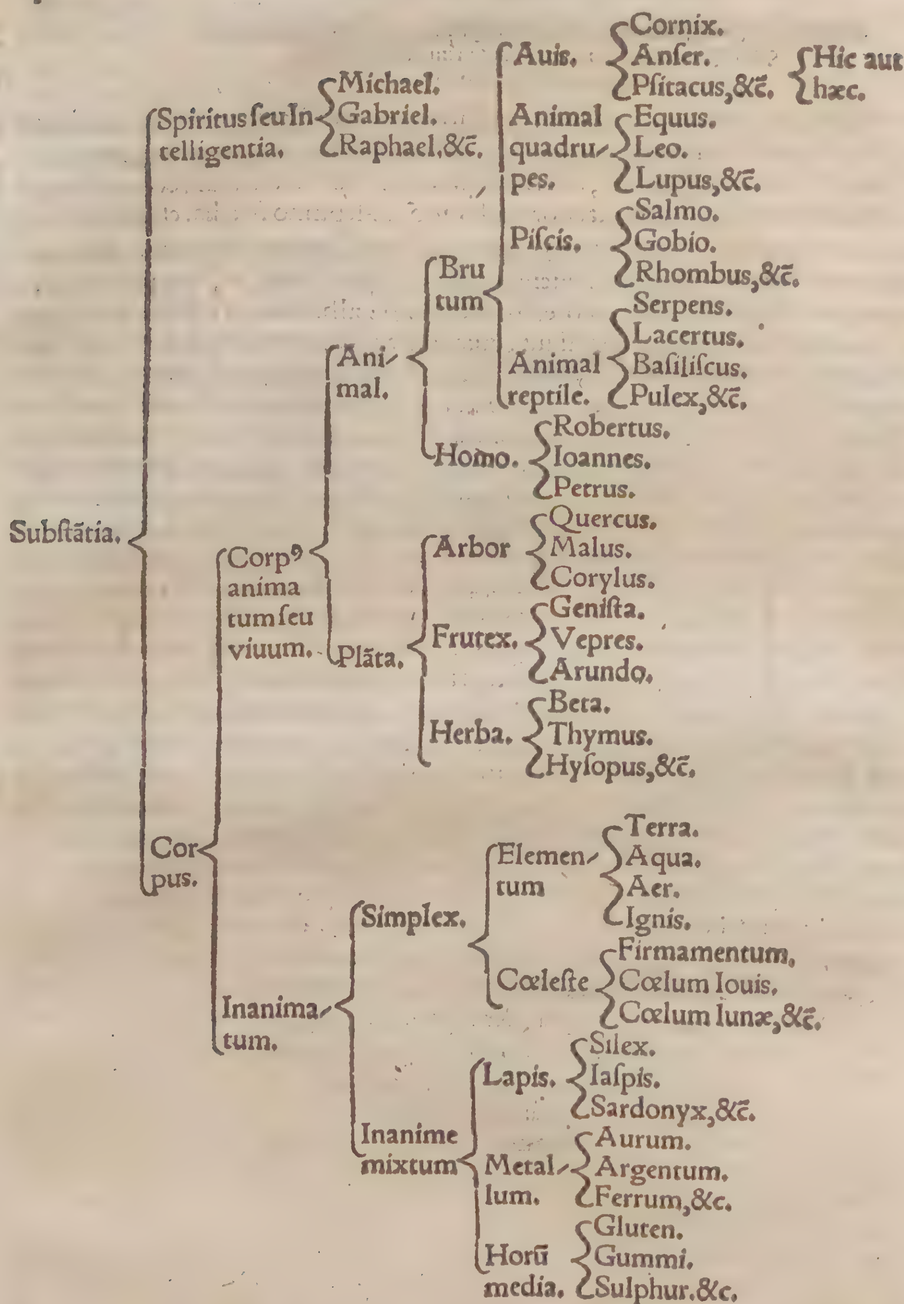
In secundi

In secundi capitis, quod est de Substantia, primam partem monstrantem quotuplex sit substantia, & quid prima substantia sit, quidue secunda, annotatio.

Substã tia autẽ quę pro priè,

Consulto a substantia prædicamentorum tractationem exorsus est, quòd hęc accidentium (quæ sola sequentibus nouem continentur ordinibus) basis atq; fundamentum existat, & causa tam efficiens quàm finalis, ac etiam quodammodo materialis, & proinde natura prior atq; perfectione. Quorum exactior declaratio, in septimo Metha. est requirenda. Nomen substantia (Græci οὐσίαν appellant) variè apud philosophos vsurpatur. Aliquando enim substantiam vocant cuiusuis rei essentiam, siue ea per se existat, siue per accidens. Hoc modo color pars est substantiæ, Imò etiam substantia albedinis, vt habetur secundo Topicorum. Secundò substantiam appellant, quicquid accidens non est, hoc est, quicquid non est forma subiecto inhærens. Sic materia & forma substantialis, vt anima, in substantijs numerantur, velut in principio secundi de anima. Tertio modo substantia describitur res per se subsistens, quales sunt, homo, lapis, spiritus, Ioannes, Gabriel. Illud autem hic per se subsistere dicitur, quod vt existat, non oportet alteri inhęrere, neq; partem esse alterius essentialem physicam, aut constitutiuam differentiam. Quodcunq; verò huiusmodi non est, per accidens perque aliud dicitur subsistere. Quare consequens est, nullum accidens per se subsistere, quum eius existentia a subiecto naturaliter depẽdeat. Neq; etiam per se subsistẽt, hoc modo materia & formæ substantiarum, eo quòd sine cõpositis suis existere non possit. Nam anima rationalis (si modò eam incorruptibilem posuit Aristoteles) licet separatim a corpore noscatur existere, aptitudine tamen quadam & naturali inclinatione a corpore dependet, adeò vt nisi corpore reassumpto, ad integri compositionem hominis, naturale eius desyderium impleri, perfectiorque consummari nequeat, quemadmodum nos sacra docet Theologia. Cur autem differentiæ substantiarum constitutiuæ, negentur propriè per se subsistere, quum id generibus & speciebus concedatur, in causa esse videtur, quod differentiæ a sola sumitur forma, & non a materia. Genera verò & species, vtrumque horum videntur includere, quare & sola ista in quid prædicari de primis substantijs dicuntur ab Aristotele atque Porphyrio. Sed talium profundior consideratio alterius est negocij. Hic nobis sunt huiusmodi supponenda. Hoc modo accipienda est substantia, dum statuitur primi prædicamenti generalissimum, Diuiditurq; statim, in corpus & spiritum. Corpus autem in corpus animatum siue viuum, & inanimatum, & sic deinceps per diuersa subalterna, vsq; ad innumera specialissima ac indiuidua, sicut in scholijs Porphyrij Isagoges diffusius est declaratum, & in sequenti subiecta oculis figura monstratur.

Substantiæ acceptiones
Prima.
Secunda.
Tertia.

Hæc eſt eorum ſeries, quę propriè &(quod dicunt) directè ad primū attinent prędicamentū, a qua etiā non excludi volumus horū integrales partes, vt caput, manū, pedē, caudā, radicem, &c. Nā in primæ proprietatis ſubſtātię declaratione, pro abſurdo habet Ariſt. ſubſtantiarū partes negari eſſe ſubſtātias, vbi tamen non largo quodam modo de ſubſtantia loquitur, vt conſtat ex eo, quòd ibidē differentias ſubſtantiales a ſubſtantijs manifeſtè ſeparat, quæ tamen illo modo ſubſtantiæ ſunt. Deinde etiā cum non poſſit eadē ſpecies in diuerſis reponi prædicamentis, nec etiam (vt apertum eſt) partim eſſe in prædicamento & partim (hoc eſt, pro nonnullis ſuis indiuiduis) non eſſe. ſintq; hæ partes integrales eiuſdem omnino ſpeciei cum ſuis totis, quū ſimiliter ex materia & forma cōponantur, manifeſtū eſt, eas propriè ad prędicamentū pertinere, & veras eſſe ſubſtātias & corpora, licet nō animalia aut homines conſueuerunt appellari. eiuſdē tamen cum ſuis totis ſpeciei & eſſentiæ. Nam in illis totis, quæ nō conſtant ex partibus homogeneis, id eſt, ſimilaribus ſeu eiuſdē generis, ſeu heterogeneis, hoc eſt, diſſimilaribus, (qualia ſunt vniuerſa animata) pars non ſuſcipit denominationem totius. Neq; enim pedem porci,

Partes integrales ī prædicamento collocantur

porci, porcum aut animal vocant homines, neq; caput hominis hominem, quamuis eiusdem sit cum integro homine speciei. Vbi verò partes homogeneæ sunt, vnaquæq; earū sibi nomen vsurpat totius. Tā enim pars aquæ aqua dicitur, q̄ tota, & tam mica cretæ creta est, q̄ ingens massa. Dissimilares partes sunt, quæ pro diuersis in composito suo officijs & operationibus, diuersas quoq; sortitæ sunt figuras, vt manus & venter, oculus & aures. Similares verò, quarum non sunt diuersæ in toto functiones, & proinde non oportet eas variegatis prędiitas esse figuris. Tales sunt rerum naturalium inanimatarum partes, vt aquæ, lapidis, vini, &c. Quarta substantiæ significatio relatiua est, secundum quam id quod primi est prędicamenti, substātia vocatur, quatenus alteri essentialiter aut accidentaliter substat, hoc est, subijcitur. Sic Socrates substātia est, quatenus substat homini, animali, substātię, albo, & similibus. Atq; hæc acceptio modò rebus attribuitur, idq; rectius nostro iudicio, modò etiam terminis, vt apparet in tertia substantiæ proprietate. Sic acceptę substantiæ in primā atq; secundam latenter insinuat distributionem Arist. quam licet recentiores putant esse generis in species, Albertus tamē, & post hunc Caietanus malunt, eandem esse analogi in sua (vt loquuntur) analogata, quorū principale sit prima substantia. fortassè rectius dicetur accidentis in accidentia diuisio, si modò per primum & secundū intelligantur singulare atq; vniuersale, vt ferè solent interpretari. Primæ substantiæ hęc a Philosopho assignatur definitio. Substantia quę propriè, principaliter, & maximè dicitur, est, quæ neq; de subiecto dicit, neq; in subiecto est. In qua totū hoc (substantia quę propriè, principaliter & maximè dicitur, simpliciter substātia, vel substare) periphrasis est definiti, nēpe primę substātię. Ex qua nonnulli alterā colligunt definitionem hanc. Substantia prima est, quæ propriè principaliter & maximè dicitur substātia. vbi tria illa aduerbia, propriè principaliter & maximè, quæ pro eisdem & se mutuò interpretantibus Faber habet, alij pleriq; subtiliter distinguere nituntur, vt propriè substantia dicatur, ad discrimē substātiæ illo modo, quem nos primum fecimus, acceptę. Principaliter seu primo substet, quod immediatè proximèq; subijcitur. Hinc excluduntur secundę substātiæ, quæ tantum secundariò & minus principaliter ratione primarū substant, pręsertim accidentibus communibus, imò quibusuis secundum esse reale. Tertiò subiungitur (maximè) ad indicandum prima substātia nihil magis substare, sed ipsam omnibus alijs esse subiectam. Estq; superlatiuus iste negatiuè exponendus, facta comparatione primarum substantiarū ad inuicē. affirmatiuè verò, si ad alia cōferantur. In definitione autem, vt excludantur hæc materia, hoc rationale, & similia, pro genere definiti accipe substantiā, etiam si illud non probet Caietanus, putans sic effici, vt secunda definitionis pars (neq; in subiecto est) ociosa relinquatur. Quare ipse mauult, rem prędicamentalem eo loco constitui. Si aduersus definitionem opponas. quod nulla proba definitio assignanda sit per negationem. Respondet Caietanus, eā non per purā negationem esse datā, eo quòd etiam aliquid affirmationis seu positiui in se claudat, vt patet ex mox dictis. Annotat hic Albertus, indiuiduam substantiam in substando seu existēdo primā esse, secundum essentiam verò esse omniū postremā & vltimam. Nā existere prius singularibus cōuenire, & per hæc speciebus ac generibus, eo ordine quo in illis includuntur. Essentiam verò (quam ab existentia realiter differre ponit) ediuerso prius esse generalissimorum q̄ minus communiū, atq; ita deinceps, descendendo tandem ad indiuidua. Atq; huius indicandi gratia, Aristotelem duplici vsum vult negatione in definienda prima substantia, quarum vna ipsam in essendo seu in esse essentiali vltimā esse significaret, Altera in existendo primam, pręsertim quum horū non sit possibile positiuam aliquam assignari causam. De exemplis Arist. vt aliquis homo, & aliquis equus, quę indiuidua vaga appellari solēt, magna est altercatio interpretū inter se, quæ tota tollitur & iubruit, si quę hic dicuntur, ad res ipsas referamus omnia. Secundarū substantiarū definitio ex Arist. hęc colligitur. Secundæ substātię sunt species & genera, in quibus illæ quę principaliter substātię dicuntur insunt. Quam ad declinandas sophisticas obiectiones sic interpretare. Secundę substātiæ sunt, quarum vnaquęq; est species aut genus, in quo principales substantię insunt, vt homo, vulpes, auis, arbor, corpus, substantia. In qua descriptione, species pro specie prædicabili rectius videtur accipienda, vt scilicet a genere distinguatur. Verbum (insunt) ostendit modum, secundum quem inferius inest superiori, nēpe tertium. Differentię substantiales, vt rationale, & irrationale, per genus definiti facilè excludentur, siue id sit substantia, siue res prędicamentalis. Deinde etiam non tam propriè insunt eis primæ substantiæ atq; generibus suis & speciebus, quæ sola in quid de primis substantijs prædicantur, atq; harum indicium sibi proprio iure vendicant, vt patet ex fine sequentis textus.

Albertus Caietanus.

Primæ substātiæ descriptio.

Obiectionis dilutio.

Secundarū substātiarū descriptio.

Quum sequitur in litera (manifestum autem &c.) explicat quoddā inter ea quæ de subiecto

Explicatio notabilis in litera assignati.

dicuntur, & quæ sunt in subiecto discrimen, quod dicit ex ante dictis dilucidum euadere, definitione scilicet vniuocorum & secunda diuisione, non q ex illis tanq̃ antecedente quodam rectè inferatur, sed q illis benè intellectis, sine magno negocio etiam percipi queant, quæ hic dicuntur. Consistit autem discrimen in hoc, quòd earum rerum quę de subiecto dicuntur, necesse est tam nomen q̃ rationem, hoc est, definitionem de illo subiecto prædicari. Earum verò quæ in subiecto sunt, licet plurimæ neq; nomine neq; ratione de subiecto prædicentur, vtpote quando abstractim significantur, aliquæ tamen earum (quæ scilicet cõcretis præditæ sunt nominibus) nomine tenus de subiecto prædicari possunt, sed tamen fieri nequit vnq̃, vt earum ratio talibus accommodetur subiectis. Declarantur hæc exemplis facilè. At dicet quispiam, qui fieri potest, vt cuipiam nomen attribuatur, & non ipsius definitio: quum dictet maxima topica, Cuicunq; conuenit definitum, eidem & definitionem cõuenire, eo quòd inter hæc omnibus modis perfecta esse debeat conuertibilitas. Cui respondendum est, non aliter hic censeri rationem de quopiam prædicari, nisi de illo prædicetur essentialiter. Tum enim propriè vt ratio, hoc est, essentialis definitio accipitur. Non autem oportet, de quo nomen simpliciter prædicatur, de illo definitionem prædicari essentialiter. Ex nostro interpretamento colligẽdum est, secundæ partis in hoc discrimine, quæ ibi incipit, (Eorum verò quæ in subiecto, &c̃.) duo membra ad eadem esse referenda accidentia, non autem diuersa, nisi sola consyderatione, id quod ab omnibus etiam alijs, quos nobis videre contigit, interpretibus factitatum inuenimus. Et prius quidem membrum vniuersaliter habere veritatem de omnibus accidentibus, eo quòd omnino nullum accidens abstractim designatum dicatur de suo subiecto. Posterius verò, particulariter dumtaxat, quòd sint nonnulla accidentia, quibus non sunt imposita concreta subiectis accommodabilia, vt sunt generatio, corruptio, sonus. Neq; enim generari, corrumpi, aut sonare seu sonora esse ea dicuntur, quę illarum formarum sunt subiecta, sed quę termini sunt, ad quos est mutatio, aut causæ efficientes soni. Perspicuum quoq; euadit, multo accipi aliter, prædicari de subiecto, quum nominibus accidentalibus tribuitur, q̃ cùm essentialibus. Loquitur verò semper Aristoteles de nominibus, quæ non sunt vltima abstractione abstracta. Nam talia, vt humanitas, animalitas, &c̃. non dicuntur propriè de vllo subiecto. Non enim dicere solemus Socratem esse animalitatem, humanitatem seu humanam naturã. Verùm huiusmodi abstracta fortasse nõ agnouit Arist. Per ea quæ adnotauimus, facilè elidẽtur soluenturq; ab ingenioso, quæcunq; aduersus prædicta possunt obijci.

Obiectio incidentis.

Responsio.

Literæ conclusio.

Ibi verò, Alia autem omnia de principalibus, &c̃.) intelligenda est fieri distributio pro rebus prædicamentalibus dumtaxat, vt excludantur instantię de materia & formis substantialibus, quæ neq; de primis substantijs dicuntur vt de subiectis, cum significent res, quæ non consideratione sola, sed & re ipsa sunt partes illarum, neq; etiam eisdem vt subiectis insunt, sicut ex ante dictis certò constat. Interim tamen non negamus, de plerisq; etiam eorum, quæ ad nullum prædicamentum directè pertinent, veritatem continere quod hic dicitur. Reducenda quóque est de qua nunc agitur propositio, ad terminos singularis numeri, aut sub duobus simplicibus membris cõposita erunt intelligenda, vt morosioribus ingenijs eripiatur omnis rixandi materia. Probat autem eam Aristot. in litera inductione imperfecta, duo exempla (de quibus ac reliquis omnibus idem sit iudicium) assumente. Sed quonam pacto valeant argumentationes ad istorum exemplorum probationem adductæ, (animal de homine prædicatur, ergo de aliquo homine, Color in corpore est, ergo in aliquo corpore) a nonnullis scrupulosè disquiritur. Nobis breuiter videtur prior consequentia vim suam habere per priorem regulam anteprædicamẽtalem, qua dicitur, Quando alterum de altero prædicatur, &c̃. Aut aliam Maximam æquiualentem. Posterior verò videtur inniti huic maximæ. Quicquid est in superiore vt in subiecto, est etiam in aliquo inferiore, & contra.

Obiectio.

Si aduersus iam dicta obijciatur ex Porph. Animalis ratio manet destructis omnibus animalibus, & pari ratione hominis ratio poterit subsistere, sublatis cunctis particularibus hominibus. hominis autem & animalis definitionibus permanentibus, certum est animal de homine prædicari posse, ergo licet nemo sit particularium hominum, poterit animal de homine prædicari, quare corruet omne robur iam declaratarũ argumentationum.

Dilutio ex alio loco petenda.

Huius solutio, ex his quæ in communitatibus vniuersalium & alibi annotauimus, petenda est. Ex præmissis facilè intelligitur corollarium, in fine textus contra Platonem, qui ideas, id est, formas seu naturas rerum posuit separatim ab ipsis singularibus existere, illatum. Cuius hæc est reddenda sententia. Non potest aliquid aliorum existere, quãdo nulla est prima substantia. Quo sanè significatur impossibilitas huius copulatiuæ, nulla prima substantia est, & eodẽ tempore aliquid aliorum est. Cur autem potius sic exponamus

ablatiuos

ablatiuos absolutè positos, q̃ (vt vulgo hic fieri assolet) per coniūctionem conditionalē, in causa est, quia si conditionaliter explicentur, aut modus impossibile determinabit totam hypotheticam, aut tantùm consequens. Non prius, quia eàdem ratione liceret dicere, non existentibus hominibus, impossibile est aliquid aliorum esse. Est enim hæc conditionalis impossibilis, Si nulli homines sint, aliquid aliorum est, quum sit semper mala consequentia. Non etiam posterius, nam sic falsa erit conditionalis. Si nulla prima substantia est, impossibile est aliquid aliorum esse, eo quòd antecedens potest esse verum sine consequente. Si enim omnipotens Deus omnem primam substantiam nunc tolleret e medio, antecedens esset nunc verum, consequens tamen falsum, quia licet nunc nihil aliorum esset, possibile tamen foret, aliquid eorum esse. Nam possibile est, ipsas primas substantias a Deo rursum produci. Accidit autem hic & alia quædam dubitatio. Nam cum anima rationalis, corruptis omnibus substantijs, esse possit, vt fide credimus certissima, possintq; in ea esse plurima accidentia, vt scientiæ ac virtutes, videtur periclitari illius corollarij veritas. Ad quam respondendum est, Aristoteli fortassis animas omnes mortales esse, & cum corporibus interire. Quod si indignum tanto philosopho arbitramur, dicamus tum demum, hic primas substantias intelligi non existere, quū nec ipsæ extent, nec vlla earum pars sit superstes. Obiectio. Solutio.

In secundam partem, in qua ad seinuicem conferuntur substantiæ, adnotatio.

Comparantur hac secunda præsentis capitis parte inter se substantiæ omnes, per quatuor conclusiones, quemadmodum satis apertè monstrant marginales adnotatiunculæ. Primæ conclusionis prior probatio, in hac maxima propositione seu proloquio cōsistit. Quicquid primæ substantiæ vicinius est, id magis est substantia, illo, quod abest longius. Ex quo sequitur, speciem omnem magis esse substantiam suo genere, si ad eandem referantur primam substantiam. Nihil namq; prohibet, aliquando genus esse magis substantiam sua specie, relatione facta ad aliam & aliam substantiam primam. Animal enim ad Socratem relatum, magis est substantia, q̃ brutum ad hanc cornicem, eo quòd inter illa solus est homo, inter hæc verò auis & cornix media sunt. Eiusdem primæ conclusionis probatio secunda, huic maximæ innititur, Id quod alteri substat, magis est illo substantia. Non oportet autem, vt quod substat pluribus, magis sit substantia, q̃ id quod non tam multis substat, nisi etiam huic illud substare probetur. Alioqui enim equus magis esset substantia q̃ homo, quod est contra secūdam conclusionem. In quartæ conclusionis priore probatione, illa dicuntur primas substātias indicare, quæ de illis in eo quod quid est prædicantur. Id quod neq; accidentibus conuenit, neq; etiam substantialibus differentijs. Dum dicitur ibidem (Interrogatus enim quidnā aliquis homo sit, conuenientius, &c̃.) Interpretetur comparatiuus propriè, vt inferre liceat, ergo vtrumq; conuenienter respondebis, non impropriè, quomodo Salustius (teste Macrobio) dixit, mare Ponticum esse dulcius quàm cætera, id est minus amarum. Vt autem probationes literæ euadant planiores, constituenda est triplex rerum seu terminorum multitudo atq; congeries. Vna primarum substantiarum, Altera secundarum omnium, Tertia verò vniuersorum accidentium. Cætera per se sunt satis manifesta. Secūdarū substātiarū ... Cōmune est oī substantiæ.

Adnotatio in tertiam partem eiusdem capitis, substantiæ proprietates continentem.

De proprietatibus substantiæ, & præcipuè sexta, sic habet Boetius. Post enumerationē substantiarū & diuisionē, in qua alias primas, alias secundas esse posuit, quoniam substātiæ definitio nulla est reddita, iccirco quia generalissimū genus definitionibus nō tenetur, proprietatem quandam cupit exquirere, quasi signum aliquod, quo substantiā queamus agnoscere, priusq̃ quid ipsis substantijs communiter possit euenire, proponit. post verò quid illis proprium sit, quærit. Sed idcirco ista præmittit, vt ad istud verum proprium sine vllo errore perueniat, & quod verè est substantiarum proprium, vltimum dicat. hactenus ille. Ex quo apparet, quinq; priores proprietates, communitates potius seu communes conditiones substantiarum esse vocandas, quàm proprietates. Siquidem id demum verè proprium existimandum est, quod omni, soli, atq; semper conuenit. Licebit tamen & alias priores aliquo modo proprietates vocari, a tribus illis primis, quæ sunt apud Porph. proprij improprijs acceptionibus. Nolumus enim super nomine odiosius conflictari, sicut nec de ordine ac diuersitate dictarū sex proprietatū, in quibus subtiliter indagandis, mirum q̃ sudārunt quorundā plus satis curiosa ingenia. Paucis tamen aduertendū duximus, secundā atq; tertiam non nisi secundū mentiū nostrarū consyderationes, rebus aut terminis conuenire ac attribui. Reliquas verò

quatuor in res ipsas vt re vera existunt, non vt quodammodo apprehenduntur, verissimè quadrare, inter quas tamen sola sexta positiuum quiddam, vt vocant philosophi, hoc est, affirmatiuum complectitur. Prima proprietas variè a diuersis assignatur. Quidã eam affirmatiuè exprimunt, hoc pacto, aptum non inesse subiecto, sed quia non consueuimus ad puras negationes ponere aptitudines, ne nobis in immensum excrescat talium aptitudinum seu propriarum passionum in eodem subiecto caterua, Nam infinita sunt, quæ de eodem negari possunt, malumus primam substantiæ proprietatem assignari, non inesse in subiecto, quæ non facesset nobis quicq̃ negocij, si modò quæ prius in secunda diuisione de eo quod in subiecto habuimus, in obliuionem nõ abière. Estq; propria secundo modo respectu substantię, eo quòd omni & non soli conuenit, Nam & differentijs competit substantiarũ constitutiuis. Ex quo arguit ipse Arist. eam non solum accommodari substantijs, nimirum sentiens, differentias huiusmodi nequaquam esse substantias, quod tamen non admissurum se de partibus integralibus substantiarum indicat ibi, (nemo autem turbetur, &c̃.) Scimus, alios secus hunc passum interpretari, sed an rectius, iudiciũ esto penes lectorem diligentem. Malè habet nonnullos, quòd in quibusdam translationibus legatur (secundarum substantiarum partes esse in totis, &c̃.) Persuasum enim habent, secundas substantias, naturas esse a singularibus re ipsa diuersas, indiuisibilesq;, sicut non multo ante a nobis est indicatum. Quibus primùm respondere possumus, additionem adiectiui (secundarum) non inueniri in Boetiana translatione, neq; etiam in exemplaribus græcanicis. Deinde verò cum secundis substantijs accidentia inesse tradant Arist. & Porph. cur ambigere debemus, an ipsis adsint partes integrales. Certè si hominem vt homo est, dubitem habere caput, ventrem, cor, aut pectus, ridear, & merito pectus habere neger. Hæc proprietas, substantias ab accidentibus separat, quæ an etiam conueniat accidenti, a subiecto suo per diuinam omnipotentiam separato (vt quum in sacerrimo Eucharistiæ sacramento, corrupta substantia panis, permanent color & quantias atq; figura cum nõ nullis alijs) non multum mouet Aristotelem, qui super naturales vires nullam fortassis agnouit potentiam. Præter eius igitur mentem loquendo, continebuntur huiusmodi accidentia in ista proprietate, si non esse in subiecto sit, iam nulli subiecto inhærere. Si verò sit, non esse aptum subiecto inhærere, tum ne illis quidẽ accidentibus adaptabitur. Vtrum autem libet, per nos licet amplectaris. Hanc autem proprietatem ostendit Aristot. inductione bimembri, sed circa secundæ partis secundam probationem, quæ ad formam syllogisticam proximè accedit, nonnihil incidit difficultatis. Nam in primis maior propositio talis syllogismi falsa videtur, (scilicet nihil eorum quæ sunt in subiecto, &c̃. Ex ea enim consequeretur, scientiam quia est in subiecto, non dici de subiecto, cuius oppositum determinatum est in secunda diuisione in anteprædicamentis. Ad quod respondent plurimi, subiectũ hic paulo q̃ illic strictius accipi, nempe pro prima substantia, quomodo constat verissimum esse, nihil eorum quæ in subiecto sunt, hoc est, prima substantia, prædicari nomine & ratione de prima substantia. Sed tamen cauillabitur quispiam, nõ concludi vniuersaliter, secundas substantias nullis subiectis omnino inesse, sed tantum quòd non insunt primis. Cui dicendum, cùm prima substantia sit vniuersorum accidentium vltimum subiectum ac fundamentum, ex eo quòd ostenduntur aliqua non inesse primis substantijs, tanquam subiectis, satis probatum esse, illa nullis omnino subiectis inesse. Horum responsioni, quantum ad posteriorem partem attinet, omnino assentimur. sed priorem partem, qua dicebatur dictio (subiecto) in vtrâq; præmissarum sumi pro prima substantia, refellere videtur ea pars textus quæ habet, Gressibile namq; & bipes de homine vt de subiecto dicuntur. Nam homo non est prima substantia, sed secunda. Rectius igitur & conformius dicemus, dictionem (subiecto) vtrobiq; generaliter pro qualibet substantia capi, aut certè in maiore extremitate pro quouis subiecto inhæsionis, ratione particulæ (esse in) In medio verò syllogismi pro quauis substantia, quemadmodũ ratio loci postulare videtur. Verùm cur hæc æquiuocatio nihil obstet integritati ipsius syllogismi, studiosis inquirendum relinquo. Secunda substantię proprietas est, vniuocè pr ędicari, addũt ferè de primis substantijs, ne scilicet accidentibus possit applicari, quibus non solum vniuoca, sed & denominatiua prædicatio conuenit. Quæ hactenus substantiæ proprietas esse dicitur, quia secundæ substantiæ propria est secundo modo, vt ex textus declaratione liquidò constat. Vera lectio principij huius proprietatis, sic habet apud Aristo. Inest autem substantijs & differentijs, omnia vniuocè ab ipsis prædicari. Omnia enim quæ ab his prædicata sumuntur, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus, &c̃. vt in græco codice licet aspicere. Hunc sensum sequuntur vetusti interpretes. Illud autem (A principali nanq; substantia nulla est pr ędicatio) licet

Alberto,

Prima substantiæ proprietas.

Obiectio cõtra secundã literæ rationem.

Obiectio.

Secũda substantię proprietas.

Quomodo intelligẽdũ sit, a principali nãq; substãtia nullã esse prędicationem.

Alberto, Fabroq; probet dictam proprietatem non omni substantiæ conuenire, nobis tamē cum plerisq; alijs, videtur ad eius quod statim præcessit declarationem propius facere. Significat autem, a nulla prima substantia, tanquam a prædicato (quod digniorem in propositione locum obtinet) prouenire prædicationem propriam seu ordinatam, scilicet qualis sit superioris de inferiori, aut accidentis de subiecto suo. Nam impropriam prędicationem quandam, vulgò identicam appellatam (de qua Boetius ait, nullam esse veriorem prædicationem, ea in qua idem de seipso prędicatur) effici posse per primas substantias, vel ex indiuidui Porphyriana definitione licet arguere. Si cui nostra hęc planè simplicitas minus satis faciat, inueniet apud Caietanum duplicem hoc loco distinctam prædicationem, videlicet, ex se & ex intellectu, & apud Albertum, artificialem & naturalem. Tertiam proprietatem si assignare placeat, videri significare hoc aliquid, erit propria secundo modo respectu substantiæ terminis attributæ. Omne enim vocabulum prædicamenti substantiæ, hoc aliquid apparet significare, sed non solum, eo quòd istud etiam competat differentijs substantialibus, vel Alberto teste, & secundum quosdam, accidentium etiam concretis. Cæterùm ijs quibus id non placet, propria est quarto modo. Verbum (videri) hoc loco omne animi iudicium designat, siue id verum fuerit, siue falsum. Nam primę substantię verè videntur hoc aliquid significare, secundæ verò falsè, vt textus declarat, vbi probatio illa (Indiuiduum enim, &c̄.) ne cauillationem patiaris, intelligenda est secundum materiam pręsentem & subiectam, de indiuiduo scilicet substantiali. Alioqui enim consimili argumento probarentur singularia accidentium, vt hęc albedo, hęc linea, significare hoc aliquid. Si verò assignetur significare hoc aliquid, erit proprium quarto modo respectu primæ substantiæ, sicut significare quale quid respectu secundæ. Per hoc aliquid, intelligenda est substantia singularis. Nihil enim propriè & per se aliquid est siue ens, quod non est substantia. Pronomen autem (hoc) singularitatem manifestè insinuat, quum nihil cōmune demonstrari possit, teste Caietano, adnotat Albertus substantiam singularem a suis indiuidualibus principijs habere, quòd sit hoc. Quòd autem aliquid sit, a forma suę speciei, quę in ipsa est, quæq; ipsius esse totum includit. Nam (si Boetio creditur) omnis res ab alio habet quod sit, & ab alio quòd sit hæc. Quale autem quid, siue quale aliquid, a diuersis diuersè accipitur. Auicenna, & post hunc Albertus, tradunt quale quid appellari hic compositum ex prædicato, quod in quid prędicatur, & ex altero quod dicitur in quale, hoc est, compositū ex prędicato quod in quid prædicatur, & ex altero quod dicitur in quale, hoc est compositum ex genere & differentia. Itaq; homo dicitur significare, quale quid, quia humanam naturam significat, quæ ex animalitate & rationalitate conflatur, & ita in alijs. Verùm hæc interpretatio multis impetitur obiectionibus. Primò, accidentia etiam, vt albedo, significant compositum quiddam ex genere & differentia, quorum illud in quid prędicatur, hæc in quale, non ergo erit secundis substantijs proprium significare quale quid, quod tamen subindicare videtur Arist. Secundò, hęc hominis definitio, animal rationale, quæ non est secunda substántia, significat quale quid, nimirum genus cum differentia. Tertiò, genus generalissimum, tantum quid significat, non etiam quale, cum ex nulla componatur differentia, quare significare quale quid non omnibus secundis substantijs competit. Quartò, prima substātia, vt Socrates, ad hunc modum etiā videbitur quale quid significare. Res enim quæ est Socrates componitur ex genere & differentia. Ad primam facilè respondetur, quòd quamuis albedo, aut aliud accidens quale quid significet, non tamen quale quid ipsarum primarum substantiarum, ad quas referenda sunt ea, quæ de secundis substantijs dicuntur. Aliter respondendum est, dictionem quid, seu aliquid, hoc loco pro solis substantijs accipi, quomodo non significat albedo aliquid, sed tantum accidens, quod cum in prędicando modum substātiæ imitetur, aliquo etiam modo alibi admittitur in quid prædicari. Ad secundam respōdendum videtur, quòd talis definitio non tam compositum ex quo & quali significat, vt secundæ substantiæ, quàm illius compositi partes. Vel dicatur hic Aristoteles loqui solum de confusa & non expressa distinctaq; in partes significatione qualis alicuius. Ad tertiam dicunt, secundas substantias omnes, pręter vnum generalissimum, significare actu quale quid, Generalissimum verò, tantum potestate quale quid importare, vt ex Porphyrio manifestum esse potest. Quare potius volunt, generalissimum significare aliquid qualificabile, hoc est, per qualitatem essentialem contrahibile, quod tamen hic aiunt sufficere. Ad quartam respondendum, quòd licet prima substantia quodammodo quale quid significet, non tamen purè ac simpliciter, quod secundæ substantię est proprium. Nam quale quid per primam substantiam significatum, ad esse materiale atq; indiuiduale contractum est. Alij putant, quale quid signi-

Boetius.

Caietanus.
Albertus.
Tertia substantiæ proprietas.

Quid hoc aliquid.

Caietanus.
Albertus.
Boetius.

Obiectiōes.
Prima.
Secunda.
Tertia.
Quarta.
Solutiones.
Primæ.
Secundæ.
Tertiæ.
Quartæ.
Aliorū sententia.

quid significare, nihil aliud esse, quàm significare substantiam communẽ, Sicut significare hoc aliquid, est significare substantiam singularem. Quibus si obijcias. Communitas ipsa accidens quoddam est, seu potius relatio in sola ratione consistens, sed hæ voces, homo, equus, animal, nullam relationem significant, igitur non significant substantiam communẽ. Respondẽt, q quemadmodum vox Socrates dicitur significare substantiam singularem, non q singularitatem simul cũ ipsa substãtia designet, sed quia substantiã significat, cui sic significatæ rectè tribuitur singularitatis ratio. Ita vox homo dicitur significare substantiã communem, non q communitatem ipsam simul cum ipsa substantia, sua significatione comprehendat, sed quia certo quodam modo substantiam significat, cui sic significatæ per intellectum accommodari potest ipsa communitatis ratio. Sed cur secũdæ substantię, quę re vera quale quid significãt, etiã hoc aliquid significare videntur. Respondeo, huius duplex assignatur ratio iuxta duplicem interpretationem illius clausulæ positæ in textu (sub appellationis figura) Albertus putat nomina secundarum substantiarũ videri significare hoc aliquid, sub appellationis figura, propter similem formam quam habent cum nominibus primarũ substantiarum, quæ composita sunt ex nominibus secundarum substantiarum, & pronomine demonstratiuo hic hæc hoc, vt hic homo, hoc animal, hęc substãtia. Iuxta quem modum neq; differentiæ neq; concreta accidentium videbuntur hoc aliquid significare. Alij verò, quibus magis accedimus, tradunt secundas substantias videri significare hoc aliquid sub appellationis figura, quia primę substantiæ non solum proprijs, sed etiam communibus secundarũ substantiarũ nominibus frequenter appellantur, cum quis (inquit textus) quendam hominem aut hominem aut animal appellat. Videtur enim res quælibet eo nomine significari, quo appellatur. Iuxta hunc modũ fatendum erit, non tantum secundas substantias, sed & differentias, & concreta accidentiũ, & breuiter, quęcunq; de primis substantijs verè & affirmatiuè prędicantur, videri significare hoc aliquid. Quia (vt docet Arist. primo Topicorum) non solum appellamus primas substãtias nominibus secundarum substantiarum, sed etiam nominibus accidentium. Sæpe enim præcipientes (inquit) nomine vocare aliquẽ sedentiũ, non intelligente eo fortè, cui pręceptum facimus, transmutamus ab accidente, iubentes sedentem vel disputantem vocari ad nos. Quarta proprietas est. Non esse cuiq̃ contrarium, quæ est propria secundo modo, omni quidẽ substantię, sed non soli competens, vt in textu ostenditur. Agitur enim hic de contrarijs propriè & per se dictis, quæ in solo prędicamento qualitatis reperiuntur. Cæterùm quæ dicantur propriè & per se dicta contraria, quę verò per accidens, & alia quę ad hanc rem pertinent, ex vltimo huius libri tractatu petenda sunt. Ostendens autem Arist. hanc communitatem non simpliciter propriam esse respectu substantiæ, declarat eandem quantitatibus etiam omnibus conuenire. Occurrenti autem scrupulo de magno & paruo, multo & pauco, quæ inter se contraria videntur, & esse quantitates, Respondet, tametsi hoc licet ambiguum (vt sequenti capite ostenditur) quis admittat, restare tamen, vt nulla determinata definitaq; quantitas cõtrarium habeat, quod satis est ad probandum, dictã communitatem non solis competere substantijs. Determinata quantitas est, quæ certa numeri ratione designatur, vt bicubitum, tricubitum, miliare. Item hora, dies, mensis, annus, &c. determinatę quantitates sunt. Licet enim primo aspectu nullam prę se ferant numeri certitudinem, eam tamen latenter includũt, quum secundum certam portionem motus corporum cœlestium sumantur, vt mensis tantæ durationis tẽpus definitur, quãta sol in zodiaci circuli vno signo percurrendo est occupatus. Dies verò tempus est, quo sol integram vnam reuolutionem ad motum primi mobilis, ab oriente in occidentem absoluit. Annus autem, trecentis & sexaginta quinq; huiusmodi reuolutionibus propemodum respondet, & ita in alijs, vt latius in astronomicis introductionibus solemus docere. Indeterminata verò incertaq; quantitas est, quæ nulla specie numeri definitur, vt linea, tempus, numerus, magnitudo, paruitas, multitudo, & paucitas, si hęc quatuor posteriora verę quantitates sunt, id quod sequenti capite discutietur. Quinta substantiæ proprietas (quam ad præcedentem tanq̃ effectum sese habere vult Albertus) est, non suscipere magis & minus. Quod bifariàm potest accipi. Suscipere enim magis & minus nonnunq̃ est prędicari cum comparatiuis illis aduerbijs, magis & minus. Aliquando verò est suscipere intensionem & remissionem. Atque hoc quàm illud multò est strictius & minus commune. Plurima enim cum illis aduerbijs prędicantur, quæ nec intensionem nec remissionem suscipere possunt. Proinde quid exigatur, vt quicq̃ cum talibus prædicetur aduerbijs, suo loco dicetur posterius. Quid autem sint intensio & remissio, quomodo fiant, quibus conueniant, an ipsis formis, an potius harum subiectis attribuantur intendi & remitti, non præsentis, sed Physicę

Cur secũdæ substãtię videtur significare hoc aliquid.

Quarta substantiæ proprietas.

Determinata quãtitas.

Quãtitas indeterminata.

Quinta substantiæ proprietas.

sed Physicæ est contemplationis. Hic igitur aduertendum est, nullam omnino rem prędicamenti substantiæ intentionem recipere vel remissionem in sua natura atq; substātia, licet Auicenna & Commentator, elementorum formas ob suam imperfectionem putauerunt intensibiles esse & remissibiles. Idemq; asserit Scotus cū suis, de omnibus in vniuersum substantialibus formis, præsertim in materia subiecta extensis, sed inefficacibus argumentis suam hāc sententiam confirmant, vt alibi est ostendendum. Deinde etiam nullum substantialem terminum prædicari posse verè cum prædictis aduerbijs, vt Socrates non magis est homo q̃ Plato, nec vir q̃ puer, licet sit maior homo vel magis doctus homo. Ita quoq; homo non magis animal est, q̃ elephas. nec terra magis corpus, q̃ aer, atq; ita in cęteris. Quòd si alicubi oppositū huius apud autores dicatur, dicta aduerbia imperfectionis perfectionisq; modū aliquem, aut operationum pluralitatem, efficaciamq; maiorem & minorem indicare credenda sunt. Non est autem hæc conditio non suscipiendi magis & minus, ita substantijs propria, vt non alijs cōmunicetur. Quadrat enim verissimè etiam in quantitates, vt posterius explicabitur, & alias quasdam formas accidentiarias. Erit ergo propria secundo modo. In huius proprietatis declaratione, pro eo quod nonnulli codices habent (nec substantiam dicimus a substādo non suscipere magis & minus, cum dixerimus prius hoc ita esse, sed diximus quòd vnaquæq; substantia, hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus substantia) sic habet vera lectio, quam refert Boetius. Dicimus autem non quòd substantia a substantia, nō sit magis & minus substantia. hoc enim dictum est quòd sit, sed quòd vnaquæq; substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus. Prior lectio admittit, substantiam a substando deductam, prædicari de aduerbijs magis & minus, sed ex eo negat consequi, aliquem substantialem terminum cum aduerbijs illis prædicari, aut vllam substantiam secundum naturam suam magis aut minus suscipere, quādoquidem nomen substantiæ sic acceptæ, non naturam seu essentiam substantiarum designat, sed relationem quandam seu habitudinem ipsarum ad accidentia & superiora, vt ante dictum est. Quare non substantialis terminus erit, sed accidentarius potius relatiuusq; censebitur. Eodem recidit & posterior lectio, cuius hæc est sentētia. Dicimus autē, non quòd vna substantia nō sit magis substantia, (intelligēdo quomodo ante locuti sumus de substantia, non vt generalissimum sit, sed vt relationem quandā significet) q̃ altera. Nam superius diffusè hoc declarauimus ita se habere. Sed dicimus, quòd vnaquæq; res quæ dicitur substantia, etiam a substando, secundum id quod est, hoc est, secundum se suamq; naturam & essentialia attributa, non dicitur magis vel minus. Addunt hic quidam substantiam, admonētq; id accipiendū esse, de substantia a subsistendo deriuata, quomodo est primi prædicamenti generalissimū, non autem vt a substando deriuetur. Verùm istud fortasse non est necessariū. Quemadmodū enim Socrates, homo, animal, & quæuis alia substantia (secundum se suamq; essentiam consyderata, nō est alba neq; magna, neq; aliquid aliorum accidentium in se claudit, ita Socrates secundum se suamq; substantiam, non magis est substantia a substando quàm homo, neq; homo q̃ animal. Quòd enim hæc formaliter substent, nō a seipsis sed ab ipsa substandi habitudine accipiunt. Res igitur prædicamenti Substantiæ secundum se sumptæ, non prædicabuntur cum aduerbijs magis & minus, quamuis quibusdam accidentibus iunctę hoc patiantur, vt cygnus magis est album animal, quàm homo, & Cicero est magis homo doctus, quàm Varro. Indicat autem Aristot. exemplis suis, duplici ratione aliquid cum iam sæpe dictis aduerbijs prædicari. Vno modo de seipso pro diuersis temporibus, vt fontes æstate q̃ hyeme sunt magis frigidi. Altero modo de diuersis etiam simul & secundum eandem temporis mensuram, vt aurum plumbo grauius est, Plato Aristotele fuit minus doctus.

Sextam substantiæ proprietatem hunc in modum assignat Philosophus, Maximè propriū substantiæ esse videtur, quum sit vnum & idem numero, esse susceptibile contrariorum, ex q̃ pro sexta proprietate sumenda est clausula (susceptibile contrariorum) quæ dicitur maximè propria substantiæ, quia est quarto modo propria, omni, soli, & semper conueniens. Cæterùm an susceptibile potentiā, an veram aptitudinem significet, alijs discutiendum relinquo. (Sexta substātiæ proprietas.)

Illud interim constat, q̧ quemadmodum subiectum cuiusuis formæ substantialis est materia prima, sic omnium formarum accidentium subiectum est substantia. Sed obijcies ex dicta similitudine. Omnis materia prima est omnium formarum substantialium susceptibilis, ergo etiam omnis substantia erit omnium contrariorum susceptibilis, id quod videtur absurdissimum. Nam substantiæ incorporeæ non sunt susceptiuæ formarum corporalium, neq; cœlestia corpora peregrinarum impressionum, vt dicitur secundo Metheororum. Respōdent quidam concedendo illatum, fatenturq; substantias incorporeas atq; corpora cœlestia

esse susceptibilia caloris, frigoris, & quorumuis aliorum contrariorum, non quidem ratione propriæ naturæ, & quatenus talia sunt, sed inquantum sunt substantiæ. Verùm meo iudicio non rectè. Dicimus enim, omne corpus naturale aptum esse moueri aliquo motu, non tamen fatemur ipsum quouis motu esse mobile. Quis enim dicat cœlum & ignem quatenus corpora sunt, esse deorsum mobilia? Et rursus lapidem, quatenus est corpus, esse sursum mobilem? Id quod tamen ex dicta responsione manifestè sequebatur. Respondebimus igitur ad argumentum, quòd quemadmodum omne corpus naturale est aptum moueri aliquo motu confusè, non autem determinatè motu sursum, aut motu deorsum, sic omnis substantia est susceptibilis contrariorum confusè loquendo, non autem determinatè horum aut illorum, & multo minus omnium. Et in hoc differt a materia prima, quæ est susceptibilis cuiusuis formæ substantialis saltem corruptibilis. Quòd si roges, an ne substantia sit susceptibilis caloris & frigoris? Respondeo, quòd sit quidem horum susceptiua, non tamen gratia sui & primò, sed gratia sui inferioris, quod primò est horum susceptibile, quemadmodum animal risibile dicitur, & corpus aptũ moueri deorsum, non primò & per se, sed ratione sui inferioris, cui primò competit huiusmodi propria passio. Sic enim existimandum est, quòd quemadmodum substantia in genere est susceptibilis contrariorum etiam in genere & confusè, sic & substantiæ species etiam certorum contrariorum sunt ex propria natura susceptiuæ. Porrò contraria hic appellantur quęuis accidentarię formę, tam respectiuæ q̃ absolutæ, tam sensibiles q̃ insensibiles, non potentes eidem subiecto inesse simul. Dicimus accidentariæ. Nam substantialium formarum contrariarum, non sunt substantię receptiuæ, sed sola materia prima. Dicimus etiam tam respectiuæ, &c̃. ad indicandum, quòd cœlum etiam contraria ratione suarũ partium accipiat, eo quòd eadem cœli pars vicissim sit ante & retro, dextra atq; sinistra, quæ quidem positionum differentiæ sunt quodammodo contrariæ. Ita quoq; incorporales substãtiæ, quas intelligentias vocant philosophi, eiusdem rei suscipiunt vicissim scientiam & ignorãtiam, volitionem & nolitionem, quæ sunt contraria, etiam logica, licet insensibilia. Sed opponet aliquis, quantitatem corpoream cuiuslibet substantiæ, esse immediatum subiectum corporalium qualitatum, vt caloris, frigoris, alboris, figuræ, & cęterarum. Item animam hominis vel eius intelligendi vim, proximum subiectum esse intellectionis, hoc est, actus intelligendi, & voluntatem virtutis ac vicij. Hæc tamen non sunt substãtiæ, ergo non videtur soli conuenire substantiæ, contrariorum esse susceptiuum. Ad hoc dicendum est, nobis sermonẽ hic esse de vltimo susceptiuo seu subiecto contrariorum, quale non est quantitas, aut materia, aut forma substantialis, aut intellectus humanus, vel voluntas. Nam hæc cum insint tanq̃ accidentia, aut partes essentiales physicæ, re ipsa scilicet a totis distinctæ, non sunt vltima perfectaq; talium formarum subiecta. Reliquum est, vt particulam omissam, scilicet, Cum vnũ & idẽ numero sit, &c̃. pertractemus. Hanc pleriq; putant ab Arist. adiectã, vt declaret quibusnã cõuenit dictę aptitudinis actus. Quanq̃ enim ipsæ aptitudines, immediatè dicãtur cõpetere cõmunibus, actus tamen eorũ semper propinquius in singularia quadrare videtur. Hæc autẽ vnum & idẽ sunt numero, vt homini, priusq̃ Socrati, cõuenit risibilitas. At risus ediuerso prius Socrati inesse videt̃. Sed huiusmodi expositio, licet vera fortassis sit, nõ tamẽ satis est verbis literæ consona, in qua non fit mentio susceptionis contrariorũ, sed solius susceptibilitatis. Aliter ergo dicamus, particulam illam hunc habere sensum, maximè proprium est substantiæ sic esse susceptibile contrariorum vicissim, vt interim ipsum idem permaneat ac inuariatum secundum essentiam vel substantiam. Id quod satis declarant exempla, vt vnus idemq; homo, &c̃. Circa quæ occurrit dubitatiuncula. Num ex actu alicubi subiecto inexistente, liceat inferre aptitudinem ad ipsum? Sic enim videtur colligere Philosophus. Quidam homo aliquando fit albus, aliquando niger, ergo quidam homo susceptibilis est albedinis atq; nigredinis. Quæ collectiones sanè non videntur firmæ esse & necessariæ. Licet namq; lapis aliquando moueatur sursum, negant tamen eum Physici sursum esse mobilem, hoc est, aptum ex natura sua vt sursum feratur. Huius autem dissolutio partim ex pręmissis, partim ex alibi dicendis est colligenda. Cum sequitur in litera (neque eadem actio) accipiunt quidam nomine actionis actionem elicitam a voluntate, quam dicunt esse impossibile de bonitate in malitiam, vel econtra transmutari. Diuus Thomas intelligit etiam eã actionem quæ exterior est, ac a voluntate dumtaxat imperata, quę eadem numero in genere moris, nequit successu temporis bona fieri & mala. Sed hoc ad Ethicen magis pertinet. Duę solutiones ad instantiam ab Aristotele propositam per eundem adductę, non repugnant aut dissident inter se. Prima namq; supponit propositionem vocalem & opinionem mentalẽ esse con-

Quę hoc in loco dicãtur contraria.

Obiectio.

Responsio.

Quo pacto intelligẽda est ea particula, quum vnũ & idẽ numero sit.

Posterior.

Duarũ solutionum Aristotelicarũ consensus.

esse contrariorum susceptiuas, quo admisso dicit, restare adhuc quendam specialem modum suscipiendi contraria, qui sit substantiæ proprius, nempe suscipere contraria per sui realem immutationem. Id enim nequaquam competit orationi aut opinioni, quæ etsi veritatem & falsitatem suscipere concedatur, propter hoc tamen nequaquam realiter mutabitur. Veritas enim & falsitas relationes quædam sunt, eæque (sicuti plerisque videtur) rationis. Secundum relationes autem, & si reales sint, nulla sit mutatio. Secunda solutio, quod suppositum fuerat, abnegat orationem ac opinionem esse susceptibilia contrariorum. Cum enim in se nihil reale recipiant, quando modò verę, modò falsę dicuntur, sed in re significata tantùm accidat mutatio realis, manifestum euadit, eas, dum de veritate in falsitatem migrãt, nulla suscipere contraria, licet forsitan ipsa veritatem falsitatemque in se concedantur recipere, quemadmodum plerisque in locis indicare videtur Philosophus, alijs has relationes, non in propositione mentali seu vocali, sed in actu intellectus harum ad res significatas comparatiuo ponentibus. Non enim loquimur hîc de ea contrarietate, quę fortasse reperiri possit inter entia rationis. Definitur autem veritas, conformitas esse enunciationis significantis ad rem significatam, vt ita scilicet significet oratio rem se habere, quomodo re vera sese habet. Falsitas verò est, horum ipsorum inter se difformitas, cum scilicet aliter significat oratio esse, quàm res est, vt satis indicat illud Aristotelis, Nam in eo quod res est vel non est, oratio vera vel falsa dicitur, de quo circa finem huius libri fortassis plura. Cætera quę de veritate & falsitate hoc loco prolixius disputari solent, consultò prætergredimur, eò quòd alium hæc res locum postulat. Sed iam plus satis forsitan in declaranda substantia substitimus, quare ad reliqua recto cursu properamus.

Quid veritas.

Quid falsitas.

In secundi capitis priorem partem, duas quantitatis diuisiones explicantem, scholia.

Quantitatis, aliud cõtinuũ, aliud discretum

INter nouem accidentium prædicamenta, proximè Substantiã sequitur Quantitas, idq; nõ iniuria profectò. Nam omne absolutum, prius est relatiuo, cùm hoc in illo fundari oporteat. Cætera verò prædicamenta, dempta qualitate, relatiua sunt omnia. Iam verò qualitates plurimæ, vt ferè sunt, quæ sunt tertiæ ac quartę specierum, in quantitate recipiuntur, & per hanc insunt substantiæ, vt pluribus in locis indicat Aristoteles. Itaq; si a Substantia quantitatem sustuleris, qualitatem etiam ferè omnem, & proinde quoq; actionem & passionem, cum cæteris relationibus abstulisti. Aequum ergo erat, vt id quod cæterorum accidentium primum est fundamentum & caput, primum quoq; inter ea sibi vendicaret determinationis locum. Accedit ad hoc quoq;, quòd quantitas in proprietatibus seu conditionibus suis, maximè cum substantia communicat, cum nec contrarium habeat, nec magis minusue possit suscipere, sed & contrariorum quodammodo sit receptiua, vt superius est ostensum. Aliam quandam addit rationem eodem facientem Boetius, quæ apud suum requiratur autorẽ. Non exorsus est Philosophus tractatũ de quantitate ab eius definitione, eò fortassis quòd propriè dicta definitione careant omnia generalissima, cum non habeant genus & differentiam, ex quibus illã constare necesse est. Quòd si cui hæc ratio non satisfaciat, propterea quòd eadem ratione nec qualitas definitione explicanda fuisset, ei in omnibus huiusmodi leuiculis, & quæ arbitrio autoris potius quàm certo consilio facta videntur, facilè responderimus quærenti causam, sit pro ratione voluntas. Licebit tamen ipsam simili modo, quo ab Aristotele est definita qualitas, hoc pacto describere. Quantitas est, secundum quam aliquid dicitur quantum, vel aliqua dicuntur aliquot. Adiecta est illa particula (vel aliqua, &c̃.) propter numerũ, a quo nõ solemus vulgò dicere res quãtas, sed aliquot potius. Nam eũ, qui minimum digitorũ hodie amisit cæteris saluis, fatemur tantos digitos reseruasse quantos perdidit, hoc est, tam magnos, nimirũ referentes significationem adiectiui (quãtus) solum ad continuam quantitatem. Ex quo consequens est, quantitatem ac quantum sola voce esse denominatiua. Verùm hãc disputationem grãmaticis potius relinquamus, ne falcem in alienam messem arguamur immittere. Præter hanc quantitatis definitionem, restant & alię nonnullæ eiusdem, per suas proprietates assignandę descriptiones. Vna est, quantitas est substantię mensura, hoc est, quantitas est forma accidentaria, cui per se competit mensurare substantiam secundũ extensionem, durationem, id est, successionem, aut discretionem, hoc est, multitudinem. Etenim ipse Aristoteles probans orationem quantitatẽ esse, meminit mensuræ. Secunda quę præcedentis quodãmodo videri potest causa, est hęc. Quantitas est res per se diuisibilis, in partes scilicet extensas, aut duratione succedentes, aut discretas siue multas. Extensas quidem, vt linea, superficies, corpus. Harum enim solarũ partibus, per se

Cur substãtiã proximè sequat quãtitas.

Boetius.

Quãtitatis prima descriptio.

Secunda.

Tertia.

per se conuenit extensas esse, ac vnam consistere seorsum extra alterã, id quod numerus sanè non expostulat per se suâq; natura. Nam si duos lapides deus simul in eodem posuerit loco, nihil omnino de binarij numeri ratione fuerit diminutum. Tam enim duo erunt, quàm si multis distincti forent milliarijs. Succedentes verò, vt tempus. Huius namq; solius partes per se atque propriè quandam durationis sibi successionem vendicant, quam cætera omnia ab ipso per accidens mutuantur, vt motus, atq; sonus. Id quod simili modo, quo numeri partes per accidens extra se inuicem collocari declarauimus, suaderi potest. Discretas, vt numerus. Alia igitur a quantitate, aut omnino indiuisibilia sint, vt substantiæ incorporeę, quę in nullas partes re ipsa sunt sectiles. Aut si diuisibilia sunt, id ipsis tantùm per accidens competet. Quòd si fortè in quasdam partes etiam per se diuidi possint, vt homo in animam & corpus, albedo quatuor graduum in suos gradus, hoc est, partes intensionis, eæ partes profectò nõ erunt per se extentæ succedẽtes, aut discretę, quod solis quantitatum particulis propriè diximus conuenire. Sunt alię duę quantitatis proprietates, scilicet per se esse æquale vel inæquale, finitum vel infinitum, a quibus etiam facilè similes formantur ipsius descriptiones. Prior diuisio quantitatis apud Aristotelem sic habet. Quantitatis aliud continuum aliud discretum, quæ est generis in suas differentias diuisiuas per se, perinde atq; cum substantia in corpoream & incorpoream distribuitur. Continuũ namq; & discretũ non accipiuntur hic pro re quantitatem continuam vel discretam in se accidentaliter habẽte, quomodo lapis cõtinuus dicitur, & duo homines discreti, sed vt principaliter differentias quasdam constitutiuas quantitatis continuæ & numeri significent. accipiantur verò tantum pro ijs quibus tales differentiæ per se & essentialiter competunt, atq; ita facilè fiet, vt excludantur a membris diuidentibus substantię corporales, aliaq; quæ per accidens continua discretaq; nuncupantur. Meritò autem in diuisione præposuit continuum discreto, nam discretum non nisi per continui diuisionem prouenire solet. Quantitatis continuę definitio ex textu elicitur hæc.

Succedẽtes.

Discretæ.

Prior quãtitatis diuisio

Quid cõtinua quantitas cum descriptionis expositione

Continua quantitas est quantitas, cuius partes copulantur ad aliquem terminum communem. Per genus definiti exclusus erit motus. Quantumuis enim partes ipsius ad terminũ aliquem communem (quem in physicis mutatum esse appellant, Erasm. Rot. impetũ vocat, Chiliadis secundę primo adagio.) coniungantur, non tamen probari poterit vnq̃ esse quantitas continua, nisi ante simpliciter quantitas esse ostendatur. Dictio partes, pro partibus integralibus sumenda est. his enim solis conuenit per terminum aliquem communem ad inuicem copulari. Oportet autem hunc terminum indiuisibilem esse, ea diuisione, quę suæ competit quãtitati. Si enim terminus ipse diuisionem reciperet, iam non terminus esset & vltimum, cum haberet aliud quiddam se posterius a quo terminaretur, nempe partem extremam, hoc est, magis a medio semotam. Diximus, ea diuisione, &c. Nam terminorum huiusmodi, alius est simpliciter & prorsus indiuisibilis, vt lineæ terminus, quem punctum dicimus. Huius enim nulla omnino est pars, quemadmodum definiunt mathematici. Alius verò est quodãmodo diuisibilis, vt linea cum sit terminus superficiei, & proinde secũdum latitudinem insectilis, est tamen secundũ longitudinem diuidua, quæ ipsius est propria dimensio. Ita superficies quoq; in longum & latum diuisibilis, secundum profunditatem tamen siue crassitiem, quæ corporis propria est dimensio, relinquitur indiuidua. Instans verò (quod ab Eras. in mox dicto passu satis accommodè momentum appellatur) indiuisibile est quoddam secundum durationẽ, partes temporis ad inuicem continuans. Ab Aristotele in quarto de auscultatione physica libro appellatum est, nunc, eò fortassis quòd de tempore nihil integrè habemus præsens, præter iam dictum nunc, quod tamen ne particula quidem temporis esse potest. Omne enim tempus quamlibet exiguum, durationem tamen successionemq; probatur includere. Ita nec punctum pars est lineæ, neq; linea superficiei, nec item corporis superficies, sed principium materiale dumtaxat, cũ oporteat omnem integralem partem eiusdem esse cum integro naturæ & essentiæ. Harum rerũ vt specimen aliquod exhibeamus, finge animo rem atomam, longe illis puluisculis, quos in solaribus radijs volitare cernimus, subtiliorẽ, in longitudinem ex alto in decliue tendi, vel contrariò, & quod relinquitur, erit linea, sola scilicet longitudine partibilis. Iam verò hanc lineã, quanta quanta est, finge totam similiter a dextro in sinistrum produci, & quod pertransitum erit spacij, euadet in superficiem (quam plerumq; planum vocant philosophi) longitudine pariter atq; latitudine diuiduam, Quam si totam simul ab anteriori parte in posteriorem, vel contra protendi imagineris, habebitur tandẽ corpulẽtia siue crassities corpori propria, atq; tres omnino dimensiones extensionesq;, longitudinem scilicet, latitudinẽ, & profunditatem, vel si malis, altitudinem includens, quę cũ non habeat quo vlterius tendi possit,

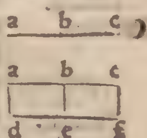
Terminorũ communiũ varietas.

possit, vt noua excrescat dimensio, (Nimirum deficientibus pluribus differentijs positionū, secundum quas hæ dimensiones consyderantur) restat, vt absoluta perfectaq; magnitudo sit, corporea quātitas, id quod pulcherrimè apud Aristot. in initio primi libri de cœlo ac mundo inuenies declaratum. Hæc est Mathematicorum de ductu siue transitu horum indiuisibiliū, vndè magnitudines proueniunt, imaginatio, obiter a nobis declarata, quā non iniucundā sperauimus fore lectori non omnino fastidioso. An verò huiusmodi indiuisibilia, re ipsa insint quantitatibus ab ijsq; distinguant, an in sola animi consideratione sint posita, hoc est, vtrū in corpulentia lapidis lateant innumeræ quantitates, sola lōgitudine latitudineq; partibiles, quas superficies vocamus, & in his, lineæ, atq; in istis demum omniquaq; indiuisibiles puncti, an non, sed sola lapidis corpulentia, diuersis rationibus diuersas sortiatur nomēclaturas, nō est huius instituti definire, sed physicis vel potius metaphysicis relinquendum est, sicut & illa frequentibus disputationibus iam olim excussa velitataq; quæstio, an quantitas a substantia diuersa sit res, in quibus quid veri falsiue sit, physici certant, & adhuc sub iudice lis est. Liceat enim interea nobis Horatiano versu paululum immutato vti. Talium autem indiuisibilium tripartitò in vno quolibet cōtinuo, & præsertim finito & recto, inuenitur varietas. Aliud est inchoans tantum, id videlicet, vndè quasi fluit incipitq; magnitudo seu continuitas quantitatis. Aliud finiens seu terminans tantū, in quod desinit ipsa quantitas. Et tertium inter hæc cōstitutum, quid scilicet & finis habet rationem ad priorem partem quantitatis, & initij ad sequentem. Atq; hoc terminus communis, seu indiuisibile continuans vocatur, propterea quòd duabus partibus idem communis sit finis, in quo conueniunt, seseq; proximè contingūt. Sunt hæc cum alijs nonullis, familiariter graphiceq; descripta apud Des. Erasmum, in prædicto prouerbio, festina lentè, possuntq; facilè ad oculū demonstrari, vt patet in margine, siquidem in linea a, b, c, punctus inchoans tantum est a, finiens tantum c, terminus autem communis b. Nam totius lineæ partes, a, b, c, & b, c, ad inuicem connectit & copulat. Estq; huius quidem initium, illius verò finis. Similiter totius superficiei a, c, d, f, linea a, d, initium est tantum, & linea c, f, finis. At linea b, e, terminus communis. Eadem erit & in corpore, & in tēpore, motuq; declarandi ratio. Diximus superius, præsertim finito & recto. Nam in omniquaq; infinito continuo non inueniretur indiuisibile finiens aut inchoans. Nec item in circulo aut sphæra hæc reperies, nisi consideratione tantum diuersa. Hactenus de termino communi, per quē partes continuæ quantitatis connectuntur & cohærent. Quidam hæc altius acutiusq; perscrutantes, inquirere solent, An si per dei cunctipotentiam a linea omnes puncti, a superficie lineæ, a corpore superficies, separari ponantur, (Neq; enim hoc impossibile putant, quū sint hæc illorum non partes, sed potius quædam veluti accidentia) futuræ sint huiusmodi quantitates, etiam tunc continuæ? Quibus responsum sit, si id quod supponitur citra essentiarum iniuriam omnino fieri possit, neq; vllam implicet repugnantiam, adhuc tamen continuas relinqui huiusmodi quantitates, eo quòd essentiales differentiæ a rebus constitutis nulla prorsus virtute separabiles sunt. Continuum autem & discretum, veras quantitatis differentias posuimus. Sequitur ergo, vt in definitionibus cōtinui atq; discreti, verbum copulandi non actum debeat designare, sed potius aptitudinem. Si obijcias, definitionē sic sumptā duabus lineis separatis ab inuicem conuenturam, quæ tamen non sunt continuum. Respondebimus, eas per genus definiti exclusas esse, quum non sint vna quantitas, sed quantitates tantū. Sed iā ad reliqua pergamus. Quantitatis continuæ quatuor omnino sunt species, linea, superficies, corpus, & tempus. Nam locum a superficie non esse distinguendum ostendemus. Fortasse autem rectius diuidatur quantitas continua statim in magnitudinem, hoc est, quantitatem continuā permanentē, & tempus. Videntur enim tres primæ illæ species, genere a tēpore differre. Plus enim essentialiter conueniunt inter se hæc, q̄ cum ipso tempore. Et Aristoteles quoq; in initio primi de cœlo, ostendens solum corpus inter magnitudines perfectū esse, videtur magnitudine vti tanq; quodā illarū genere, non complectens sub ipsa tempus, vt in eo loco clarè conspici potest. Harum specierum quantitatis continuæ, diuersæ sunt apud philosophos descriptiones. Nā in primis in principio geometriæ, sic ab Euclide linea definit. Linea est longitudo sine latitudine, hoc est, quantitas longa, in se non habens neq; præsupponens latitudinem, & proinde neq; profunditatē. Est enim inter has talis ordo, vt posterior priorē necessariò requirat, & præsupponat. Secundò a Physicis describitur. Linea est quantitas diuisibilis secundū vnicam dimensionē, nempe longitudinem. Tertiò definitur linea tacitè in hoc ipso textu. Linea est quantitas continua, cuius partes copulantur ad punctum, tanquam terminum communem. Simili modo superficies definitur longitudo & latitudo sine profunditate, & quantitas

Triplex indiuisibile.

Inchoans. Finiens. Continuās.

Erasmus.

Quæstio.

Solutio.

Obiectio.

Dilutio.

Quatuor cōtinuę q̄titatis species.

Varię descriptiones lineæ. Prima.

Secunda.

Tertia.

Sūpficiei definitiones. Corporis definitiones.

quantitas secundum duas dimensiones partibilis, longitudinem scilicet atq; latitudinem. Ac tertiò, quantitas, cuius partes copulantur ad lineā. Corpus verò est longitudo cum latitudine atq; profunditate. Est quantitas diuisibilis secundum trinam dimensionem, longitudinē scilicet, latitudinē, & profunditatem, siue crassiciē. Est tertiò quantitas, cuius partes copulantur ad terminū communem, qui est superficies. Non est tamen arbitrandum, quòd sola superficies terminus sit communis, per quem partes corporis continuantur, aut quòd sola linea partes superficiei possit coniungere. Nam & sola linea coniunguntur nonnunquam aliquæ partes corporis, aut etiam puncto, id quod minimè dissimulare videtur Boetij translatio, cum Græcis exemplaribus consentiens. Ea sic habet, similiter autem & in corpore habeas sumere communem terminum, lineam vel superficiem, ad quam partes corporis copulantur. Potest autem quod iam diximus, apta ratione monstrari. Intellige duo corpora perfectè triangularia ad inuicem applicari & coniungi secundum lineas terminantes, quæque angulos superficierum constituunt, & habebis integram quantitatem corpoream, sola intercedente linea, cohærentem. Rursum sume corpora duo absolutè pyramidalia, eaq; in conis ipsis siue acuminibus inuicem coniunge vt cohæreant, & euadet corpus, cuius partes duæ solo copulabuntur atomo puncto. Ita quoq; si superficies duas triquetras extremis angulis iunxeris, erit tota superficies copulata per punctū. Verùm cum ista rarenter admodum eueniāt, sintq; semper in corpore, eoq; solo, plurimæ partes per superficiē connexæ, & in superficie per lineas, consequens est, rectas consentaneasq; fuisse harum definitiones tertiò loco assignatæ. Pro earum autem definitionū, quæ primo loco ponebantur, pleniore intelligentia aduertendum est, hasce voces magnitudo, lōgitudo, latitudo, & profunditas, multifariam dissimilibusq; sensibus diuersis locis apud philosophos vsurpari. Primò, vt principaliter significent quantitates continuas permanentes, sitq; magnitudo prorsus idem quod quantitas continua permanens, quomodo ipsam genus esse lineæ, superficiei, atq; corporis posuimus. longitudo quod linea, & ita in cæteris. In hac significatione sunt prædicamenti quantitatis, & sic accipiuntur ab Aristotele quinto metaphysices capite de quanto, in quo præmissis definitionibus medijs videtur addere finitum, quemadmodum eo loco exponit Aquinas. Secundò accipiuntur, vt designēt quædam accidentia absoluta, quantitatibus hisce accidentaliter conuenientia, hoc est, ipsas dimensiones, siue extensiones, quas nonnulli probabiliter opinantur a quantitatibus re ipsa differre, diuināq; vi ab ipsis esse separabilia, néque aliter q̃ reductione quadam ad secundum prædicamentum pertinere, sicut vnitatem & punctum. Sed hæc res alium requirit locum. An autē, vt qualitates continuas permanentes consequuntur istæ dimensiones, ita quoq; numero simile tribuendū sit accidēs quod appelletur multitudo, & tempori quod vocetur duratio, nō est adeo certū. Tertia acceptio est, secundum quam principaliter significant hęc nomina respectus quosdā, videlicet terminatos ad paruū, breue, strictū & tenue, quemadmodū multitudo & paucitas mutuā dicunt relationem, teste Arist. in altera huius capitis parte. His duobus modis rursum accipiuntur bifariàm, vno modo abstractè pro ipsis huiusmodi relationibus. Altero modo concretè, non tamen vt de subiectis vltimis dicantur, sed proximis & immediatis, quæ sunt quantitates. Falli enim eos, quibus persuasum est, sola adiectiua esse concreta, res palam arguit. Atq; sumēdi sunt ita in ijs de quibus nunc agimus definitionibus, vt facilè diligēs & ingeniosus lector perspexerit. Magnum autem, longum, latum, atq; profundū, concreta sunt tam de vltimis subiectis, quàm proximis dicibilia, sicut ex ipso loquendi vsu obseruatum est.

Diuersæ acceptiones magnitudinis, longitudinis, atq; similium. Prima. Thomas. Secunda. Tertia.

Quid per locum sit accipiendum.

De loco autem, quonam modo loquatur hic Arist. variant eruditorum sententiæ. Certum est in primis ex quarto Physicorum, Locum re vera nihil esse aliud, quàm superficiem concauam corporis continentis, verbi gratia, concaua planicies vasis continentis vinū, propriè est locus vini. Ipsa enim est, quæ vinum proximè amplectitur & cōtinet. Est autem triplex superficies terminans. scilicet plana, qualis est superficies mēsæ. cōcaua, id est, introrsum rem terminās. & conuexa, id est, superior, seu foris rē ipsam finiens, vt facilè ostenditur in sphęrula caua. Superficies igitur concaua, corpus aliquod complectens continensq;, locus dicitur, qua continentia si spolietur, iā vacua erit. Sed hoc fieri non posse, monstrauit ipse Arist. in Physicis. Quum igitur ad plenam loci rationem duo exigantur, superficies, & continentia actiua, quę concauitatem necessariò præsupponit, neq; ex eis vna quædam res componi queat, (Impermixtæ siquidem sunt prædicamentorum essentiæ siue naturæ) quā nomen loci principaliter significet. reliquum est, vt alterum istorū principaliter, alterum minus principaliter & cōnotatione quadā dicatur significare. A principali autē significatu, sortitur & habet vnūquodq; ordinē locumq; in prædicamento, Itaq; quibus placet, dictam continentiam primario

pręcipuéq;

præcipueq́ nomine loci significatam esse, superficiem verò duntaxat secundum connotationem, (quorũ nobis videtur esse Iacobus Faber) ij locum in relatiuis numerandũ, & ad prædicamentum vbi, in quo reponitur ista continentia loco synonyma, relegandũ censent. Alij verò (quos in hac schola magis sequi solemus) tradunt, locum principalius significare superficiem ipsam, minus verò principaliter illam sæpe repetitam continentiam. Quamobrem statuendus erit locus, directè in hoc quantitatis prædicamento, neq́ quicq̃ a superficie differet, nisi connotatione, quæ cum ad principalem significationem non pertingat, non poterit locus diuersam a superficie speciem efficere. His itaq́, quæ de loco exposita sunt, ita se habentibus, restat, (vti dicebamus) difficultas, quonam pacto Aristoteles hic de loco sit locutus. Aquinas in logices summa accipit locum pro corpore locante, hoc est, continente alterum. Quod an satis huic passui congruat, aliorum esto censura. Existimant pleriq́ eruditorum, Arist. hic, vt & in pluribus alijs Logicorum librorũ passibus loqui, non ex sua, sed vulgata receptâq́ suæ tẽpestatis veterum philosophorũ sententia. Neq́ enim forsitan satis modestum ac æquum iudicabat, ea pro falsis adulterinisq́ reijcere, quæ nondum solidis rationibus (id quod in Physicis atq́ Metaphysicis abundè facere curauit) refutasset. Opinabuntur igitur veterum philosophorum sectæ (sicut ex quarto physicorum constat) locum esse spacium quoddam longum, latum, atq́ profundum, quod corporum locandorum ita capax esset, vt illis aduenientibus non cederet, sed ab eis sese sineret penetrari traijciq́. Idque dum aliud secum recepisset admisissetq́ corpus, plenũ vocabant. vbi verò secum non haberet corpus aliquod, tum vacuum appellabant. Et nescio, an indoctum vulgus hodie ita de loco & sentiat, & loquatur. Hic igitur imaginarius locus, cum corpori contento (vt illorum fert sententia) æquetur, singulasque (quemadmodum hic dicit Aristoteles) corporis partes obtineat, necesse est vt trinam omnino possideat dimensionem, non secus quàm ipsum corpus, a quo non alio quàm sola penetrabilitate (quantum ad hunc locum spectat) discrepat. Rectè ergo ad eundem terminũ communẽ, partes corporis & loci sic accepti, dicentur copulatæ. Adstipulatur huic expositioni Albertus Magnus. Temporis autẽ, hæc colligitur ex præsenti capite descriptio. Tempus est quantitas continua, cuius partes copulantur ad terminum communem, qui dicitur instans. Altera assignatur a Philosopho in quarto de auscultatione physica volumine. Tẽpus est numerus motus, secundum prius & posterius, hoc est, Tempus est mensura quædã motus secundum partem priorem & posteriorem siue succedentem. Cuius latior explicatio illo loco est requirẽda, sicut & huius ambiguitatis dissolutio, An tempus sit species specialissima, an genus subalternum. Illud satis constat, terminos hosce, hora, dies, mensis, annus, olympias seu lustrũ, sæculum, & cęteros, certã temporis durationem designantes, esse inter sese, & cum tempore, quantum ad principalem attinet significationem, synonymos, & non nisi connotatione quadam differre. Neq́ enim essentialis speciei discrimen habent hora & dies, vt nec pedalis linea, & bipedalis, quum ex illis hæc componantur, sicut ex multis guttis integra aqua. Reliquas autem quantitatis continuæ species, lineam dicimus, superficiem, atq́ corpus, certum est specialissimas esse, ac in inferiora diuersarum rationũ essentialium indiuisibiles. Rectum enim & curuum, concauum & conuexum, sphæricum & cubicum, & similia, accidentia sunt magnitudinum, non essentiales differentiæ. Sunt enim hæc omnia in quarta specie qualitatis ab Arist. recẽsita. Deinde etiam certissimum esse debet, & indubitatum, non posse rem quampiam in aliam transire naturam seu speciem. At verò quomodo homo vnus idemq́ permanens (vt in sexta substantię proprietate dicebatur) vicissim modò albus est, modò niger, modò sanus, modò æger, ita eadem linea quæ ante recta erat, nũc potest fieri curua. eadem superficies, quæ nunc est concaua, potest conuexa fieri, vt patebit, si vesicã aut crumenam inuerteris. Corpus quoq́ ex sphęrico fiet cubicum. Quare vt illa hominis accidentia arguimus, nimirum quod adesse & abesse valeant citra subiecti corruptionẽ. Ita & hæc dictarum quantitatum mera accidentia esse consentaneum erit. Sed de hoc satis superq́. Quũ dicitur in litera, Præsens tempus ad præteritum & futurum copulari, putant nonnulli, verbum passiuum esse pro actiuo positum, intelligentes per tempus pręsens ipsum instans, vel si mauis momentum pręsens, quod cum indiuisibile sit secundum durationem, verè præsens est, quum totum simul existat, quod nulli omnino tempori quãlibet exiguo potest competere. Hoc igitur indiuisibile præsens tempus, pręteritum cum futuro connectit, copulatq́. Verùm huiusmodi coactis alienisq́ expositionibus, neminem torqueri necesse est. Rectissimè enim pręsens tẽpus dicetur vno momento ad præteritum continuari, vel si mauis cõtinuatum esse, & alio ad futurum copulari, vel certè copulandũ. Vt de hodierno die respectu hesterni atq́ crastini perfacilè est ostendere.

Thomas.

Albertus.

Tẽporis descriptiones.

Quo pacto pręsens tempus ad præteritũ & futurũ copulatur.

Itaq; subindicat nobis Aristoteles triplex tempus, præsens scilicet, præteritum, atq; futurum. Omne autem illud tempus, præsens existimandum est, non quod totum simul nunc est, (tale enim nullum inuenitur) sed cuius aliquod momentum continuatum seu terminus communis nunc existit. Quare & hęc hora, & hic qui nunc agitur annus, tempora præsentia censebuntur, non autem dies hesternus. Neq; absurdum erit, plura esse simul tempora præsentia, quorum vnum in altero clauditur, tanq; pars integralis. Huic omnino consentit communis loquendi modus. Quæ autē contra hæc sunt obiectiones, quia omnes ferè sophisticæ sunt, haud difficulter euitantur & repelluntur. Hactenus quantitatis continuę species, quantum huic loco satis esse putamus, explicatę sunt, quarum tres primæ, linea, superficies, & corpus, permanentes dicuntur, ob id quòd omnes sui partes simul possunt habere. quarta verò scilicet tempus, ob contrariam causam successiua, transitoria, fluxaq; vocatur, sicut & motus, cuius & illud mensuram esse statuebamus, & ferè omnium philosophorum sententia etiam sonus.

Quātitatis discretę descriptio. Quantitas discreta, tacitè describitur ab Arist. esse quantitas, cuius partes non copulantur ad aliquem terminum communem. Quę quidem definitio satis ex pręcedentibus relinquitur manifesta. Accipienda est autem dictio (partes) vniuersaliter, vt virtute negationis sequentis distribuatur. Quam ob causam, coniectet lector. Quantitatis autem discretę duas videtur Arist. assignauisse species, numerum, & orationem, secutus (vt nobis apparet) receptam sui sęculi philosophorum opinionem. Numeri autem, gemina tradi consueuit descriptio. Vna. Numerus est multitudo per vnum mensurata. Altera. Numerus est multitudo ex vnitatibus aggregata. Cui quinto Metaphy. capite de quanto adiungit Aristot. finita, quemadmodum & aliarum quantitatum definitionibus. Definitum (numerus) non sumitur hic pro numero numerante, qui est intellectus, vel anima rationalis, nec pro rebus numeratis, veluti duobus tribusue hominibus, aut equis, sed pro numero formali, hoc est, accidēte quopiam, a quo intrinsecus denominantur homines, duo vel tres. In definitione autem multitudo accipienda est conformiter illis nominibus, longitudo, latitudo & profunditas, in definitione lineę, superficiei, &c̄. positis. Sunt autem vnitates, ipsius numeri materiales quasiq; partes integrales, licet non propriè dictæ (talibus enim numerus carere videtur) quum non sint eiusdem cum numero ipso essentiæ. Quare & principia numerorum rectius appellari videntur a Philosopho in alijs locis, atq; hoc voluisse crediderimus, qui numerum non nisi pręsuppositiuè (sic enim loquuntur) diuisibilem tradiderunt. Quòd si quis in numero formales partes inuestigare conetur, is nobis profectò nodum in scirpo videtur quærere. Nullæ siquidem res, præter physicas, hoc est corpora substantialia, materiam obtinent ac formam tanq; partes essentiales, re ipsa distinctas, sed tantùm cogitatione, si D. Thomam imitemur, ex partibus metaphysicis, cum materia & forma proportionem habentibus, genere inq̄ & differentia componuntur, nisi omnino simplicia fuerint. vti generalissima & species pędicabiles tantū. Non igitur sunt audiendi, qui vltimam vnitatem, numeri formam esse posuerunt. Hic notandum est, duplicem esse vnitatem, Quandam transcendentalem, quæ sit entis propria passio, a qua vnaquęq; res vna dicitur. Ista ab Alberto, Thoma, Egidio Romano, cęterisq; horum placita tutantibus, dicitur eadem esse realiter cum ente, tantumq; ratione differre, & negationem quandam ei solum attribuere, nempe multitudinis seu distinctionis. A Scoto verò & Scotici nominis studiosis, ponitur esse quid positiuum, ab ente distinctum ex natura rei & formaliter, quomodo etiam proprias passiones a suis subiectis volunt differre. Ex hac vnitate multiplicata nascitur & consurgit numerus qui dicitur transcendentalis, eo quòd omnia prædicamenta, sua communitate transcendat & amplectatur, a qua albedines, per se duę aut tres dicuntur, & ita de cæteris quibusq; entibus. De tali numero non est nobis hic sermo. Altera est vnitas propriè dicta, quę ad quantitatis reducitur pędicamentum, & quæ principium est eius numeri, qui sit discreta quantitas. Huiusmodi autem vnitas inest & sequitur tantùm quantitatem continuā indiuisam potissimū permanentem, quam & solā intrinsecus denominat. Ex hisce vnitatibus conflatur numerus huius prædicamēti, a quo formaliter quantitates, aut quanta continua dicuntur numerata, duo scilicet, tria, vel quatuor, & ita deinceps. Quòd si res aliquas vel aliquam ita formaliter reddere aliquot aut vnam, vocemus mensurare, seclusa intellectus operatione, conueniet mensurare intrinsecus & essentialiter numero ac vnitati. Sin autem mensurare idem sit quod facere intellectum certum, quot sint aliquæ res, in quantum quispiā per vnum aliquoties replicatum certior redditur numeri illorum quæ numerabat, conueniet mēsurare accidentaliter ipsi numero atq; vnitati. Reliqua quæ ad numerum pertinent eiusq; ampliorem cognitionem, & quomodo ipse sit vnus, non est hic declarandi locus. Sunt autem eius species,

Marginalia: Thomas. — Altera quodāmodo pędicamētalis

eius species, binarius, ternarius, quaternarius, centuria, chilias, & ita deinceps in infinitum vsq; augendo, quæ omnes specialissimę sunt, non subalternæ, licet istud a nonnullis in dubiũ vertatur. Quum probat Aristoteles in litera, numerum esse discretam quantitatem, admonent quidam, in exemplo eius per quinq; & tria, & septem intelligendas esse totidem vnitates, non autem numeros ipsos, quinarium, ternarium, & septenarium, propterea quòd in communitatibus vniuersalium dixit Porphyrius, speciem speciei non imponi atq; coniungi, vt gignat aliam aliquam speciem. Vnitates autem, quę omnes eisdem sunt speciei, haud difficulter vnam aliquam progignere speciem admittunt. Verùm istis ex diuerso obijci potest Aristotelicum istud, Ex duobus entibus in actu non fit quid per se & simpliciter vnum. Singulæ autem vnitates videntur esse entia actu. Quòd si hoc Aristotelis dictum (quemadmodum debet, restringendum interpretandumq; dixerint, cur non pari modo intelligendum censent illud Porphyrianum, quòd ex duabus tanq̃ partibus essentialibus atq; formalibus non fit alia species, cuius definitionem essentialem ingrediantur. Id quod sanè non accidit in numeris, si maiores ex minoribus tanq̃ materialibus quibusdam partibus seu principijs dicamus constare. Habet tamen Boetiana translatio conditionem appositam hoc modo, vt quinq; si sint partes denarij, &c. Indicat autem Philosophus hic obiter, duplices esse numerorum (& idem in continuis habendum est iudicium) partes, quasdam qui vocantur mensurantes seu dimetientes, alias non numerantes. Ea pars dicitur mensurans, quæ aliquoties sumpta atq; replicata totum reddit adæquatè, hoc est, neq; minus, neq; amplius, qualis est quinarius respectu denarij. bis enim quinq; sunt decem. Eiusmodi sunt j. ij. iij. respectu vj. Illa pars est non mensurans, quæ id non potest, vt iij. & vij. respectu x. Item iiij. & v. respectu vj. Ita quóq; in continuis, partes mensurantes tripedalis sunt pedale & semipedale. Non mensurans autem siue non dimetiens, bipedale. De oratione verò, cuius in textu fit mentio, tanq̃ cuiusdam speciei quantitatis discretæ, non satis constat inter expositores. Nonnulli prodigioso quodam & inusitato genere sermonis per orationem intelligunt numerum syllabarũ ipsius orationis. verùm prius dictum est, numerum huius prædicamenti non reperiri, nisi in magnitudinibus discretis, quare etiam talis numerus alienus est ab hoc prędicamento. Alij verò (inter quos est Faber) per numerum accipiunt quantitatem quandam discretam conflatam ex quibusdam temporibus seu morulis, productione videlicet & corruptione syllabarum ad seinuicem non cõtinuatis, quæ quid aliud sit, quàm multæ partes temporis, quibus mensurantur orationis syllabæ, ac ipsa tota oratio, non satis intelligo. Rectius igitur Boetius & Ammonius per orationem id intelligunt, quod Latini consueuerunt, nempe vocem significatiuã, cuius aliquid partium est significatiuum separatum. Nam Græcis λόγος (quo nomine vtitur hic Aristoteles) nunc orationem mentis, nunc sermonem orationemq; vocis significat. Verùm ne quis Aristotelem (inquit Boetius) cum diceret λόγον, id est, orationem esse quantitatem discretam, de eo putaret dicere, quem quisq; λόγον, id est, rationem in propria cogitatione disponeret, hoc addidit. Dico autem illã quę fit cũ voce orationem. Verùm his adijciendũ videtur, Aristotelem hoc loco de oratione non loqui ex propria sententia, sed recitare duntaxat eorum opinionẽ, qui existimauerunt orationẽ esse quantitatẽ discretam, quia mensuratur syllaba longa & breui, sicut numerus a suis vnitatibus, vt quarto Physicorum docetur, sed falsò. Quia numerus per se mensuratur a suis vnitatibus. Oratio verò per accidens duntaxat mensuratur a suis syllabis ratione temporis, quo ipsæ syllabę mensurantur, & ideo non oportet orationẽ esse quantitatẽ sicut numerus. Hinc ipse Aristoteles quinto Metaphysicor. capit. de quanto, recensens quantitatis species, orationis ne meminit quidẽ. Nec huic expositioni fraudi esse debet vulgata editio, quæ probationẽ illam, qua ostenditur oratio esse quantitas, sic refert. mensuratur enim syllaba longa & breuis. quia aliã lectionem habet græcus codex, Ammonius, Boetius, Argyropilus, & reliqui, nẽpe hanc, mensuratur enim syllaba longa & breui, vt verbũ (mẽsuratur) ad orationem referatur, tanq̃ ad suppositum, non ad syllabã, Gręcis enim συλλαβῇ non nominatiuus est, sed datiuus, ob idque erit Latinis ablatiuus. Est ergo huius probationis sensus. Oratio quantitas est, quia mensuratur syllaba longa & breui. Sed obijcitur. Quantitatis omnis potius est mensurare q̃ mensurari, ergo oratio malè ex eo probatur esse quantitas, quia mensuratur syllaba longa & breui. Respondeo, probationem quidem inualidam esse (vt dictum est) non tamen ob causam in argumento illatã. Quia licet omni quantitati cõpetat alia mensurare, tamen peculiare est quantitati discretæ, etiam a suo principio mensurari, a quo sæpius replicato fluit & nascitur. Et quia istud orationi competere videbatur, hinc

Quo pacto intelligendũ est quinq; & quinq;.

existimasse videntur, eã esse quantitatem discretã, sed falso, vt dictum est, cum potius sit qualitas tertiæ speciei. Secunda diuisio quantitatis apud Arist. est hæc. Quantitatis aliud cõstat ex partibus ad seinuicem positionem habentibus, aliud ex non habentibus positionẽ, quæ dicitur esse subiecti in accidens & huius negationem diuisio. Est enim positio accidens quãtitatis ac eius partium, diuina virtute in venerabili ac sacrosancta Eucharistia ab eis separata.

Secunda q̃ntitatis diuisio.

Positio autem (autore Thoma) dupliciter capitur. Vno modo, vt sit ordo partium in toto, cõparatione facta ad locum, in qua significatione dicit, positionem esse vnum e decem prædicamentis, quod alio vocabulo situs est appellatum. Secundò positio est ordo partium in toto absolutè, nulla ad locum facta comparatione, qui rei conueniret, etiam si extra omnem locum statueretur. Hanc positionem dicit non esse prædicamenti situs, & de ea hic loqui Aristotelem, licet nonnulli reclament. Ad hanc partium in toto positionem tria solent assignari requisita ac necessaria, ex textus declaratione collecta. Primum est partium permanentia, vt scilicet non repugnet eis simul existere. Quomodo enim ad inuicem posita dicerentur, quæ non permanent simul. Secundum est partiũ situs quidam, secundum quem possit demõstrari corporaliter (vt ait Augustinus) vbi sit vna pars, & vbi altera. Dicimus autem vbi, non quo in loco, sed quã differentiam positionis habeat in suo toto continuo. Hic ergo situs sumendus est secundũ differentias positionum, quæ numerantur sursum & deorsum, ante & post, dextrum & sinistrum, quibus adiungit diuus Augustinus longè & iuxta. Hoc secundum requisitum videtur nobis vnum sufficere, imò totũ de quo agitur in se complecti. Tertium est continuatio atq; vnio partium ad inuicem, facta per aliquem terminum communem. Prima conditione excluduntur partes temporis atq; orationis. Secunda verò partes horum & etiam numeri. Est enim vnitas, quæ pars numeri dicitur, indiuisibile quoddã, existens in toto sic, vt in nulla eius parte sit, nullã habens per se in continuo positionẽ, quod tamen puncto omnes solent tribuere. Quodlibet nanq; punctum aut inchoans est, aut continuans, aut terminans, ita vt de ipso assignari valeat, nũ sursum sit an deorsum, ante an post, dextrum an sinistrum, longè quoq; an iuxta. Tertia numeri partes excludit, & earum magnitudinem, quę non sunt inuicẽ continuatæ. Ordo partium (cuius in litera fit mentio) accipiendus est potissimùm secundũ causalitatem. Prius enim ostendimus, non modò ex vnitatibus, sed ex minoribus etiam numeris tanq̃ quibusdam integralibus partibus & mensuris suis, maiores numeros constare, ideóq; minores numeri maioribus sunt priores, quinto modo prioris. Sunt etiam secundo modo priores, eo quòd ab illis non conuertitur essendi consequentia, sicut ibi est declarandum. Porrò orationis partes ordinem prolationis, quę eis tribuitur, non habent ex se, sed tantũ quatenus significationem suam volunt tueri & retinere, teste Boetio. Eadem enim est oratio in prędicamento quantitatis, siue dixeris Cicero, siue Roceci. Neq; ad hanc multum pertinet, siue syllabam quamlibet in medio, siue principio, finéve collocaueris. Si tamen seruanda erit eadem vocis significatio, non licebit temerè partium confundere ordinem ac inuertere.

Positio autore Thoma dupliciter accipit.

Augustinus

Augustinus

Boetius.

Quum deinde in litera sequitur (Atq; hæc sola, &c.) more sophistarum non est immorandum in his dictionibus quantum & quantitas. Nam & quantum adiectione illius clausulę per se, vel propriè, pro quantitate vsurpatur. & quantitas accessione particulæ per accidens pro quanto ponitur. Ferè enim (teste etiam Fabro) concretis denominatiuisq; huius prædicamenti nominibus, principalium seu abstractorum loco vtimur, vt lineam quantam dicimus, quum potius dicenda videtur linea quantitas esse. Accipiturq; hic propriè seu per se, primo modo ab Aristotele in Posteriorum analyticorum libro assignato. Quod autem dicit, sola ea quæ superius sunt enumerata, per se quantitates esse, nihil officit, quo minus bicubitum, tricubitum, pedaneum, bipedaneum, vlna, & cætera huiusmodi quantitates propriæ sint. Significant enim illæ voces (aliorum omissis opinionibus) idem principaliter, quod quantitas continua permanens seu magnitudo, tametsi certarum mensurarum inter se discrepent connotationibus. Quare non efficient diuersam ab illa speciem, sicut nec hora, dies, annus, &c̃. a tempore. Quo modo autem accipiendum sit, quod in quinto Metaphy. Aristoteles tempus ipsum inter per accidens quanta recenset, ratione videlicet continui, in quo recipitur vna cum motu, non est huius loci declarare. Neq; enim suscepimus prouinciam, in speciem dissidentes passus in Metaphysicis & Logicis Aristotelis, ad cõcordiam reuocandi. De eo quod per accidẽs quantum est quantitate discreta, nihil prorsus habet Philosophi declaratio, sed tantum meminit quanti per accidens quantitate continua, tam successiua q̃ permanente. Huius igitur per accidens quanti, notandi sunt aliquot modi seu distinctiones, ad multa alia intelligenda non mediocriter vtiles. In primis igitur illud per accidens quantum dicitur, cui inhæret ipsa quantitas,

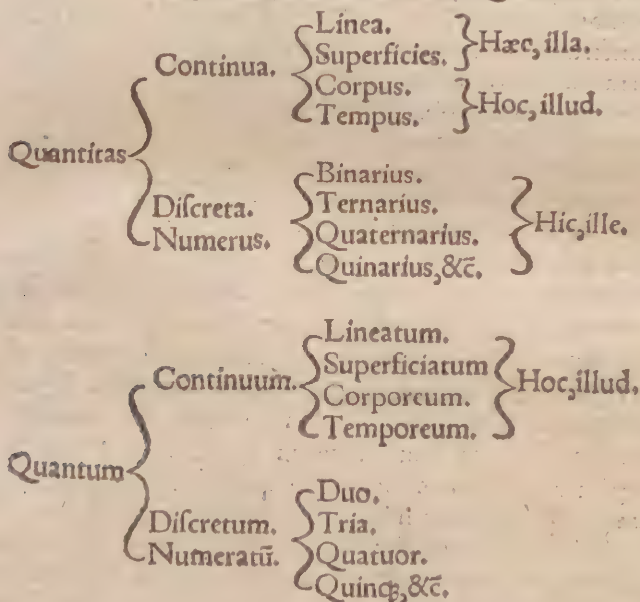
Notabilis in litera positi explicatio.

Per accidẽs quãti continui modi varij.

titas, vt lapis, cui insunt quantitas corporea, superficies, & linea. Item motus, cui inest tempus, vt per hūc cœlo. Secundo modo per accidens dicitur nomen quantū de concreto quopiā, de cuius abstracto non prædicatur quantum nec quantitas. Sic musicum per accidens quantum dicitur in Metaphysica. Non enim est musica quanta, neq; quantitas. Tertiò illud dicitur per accidens quantum, cui competit extensio, aut quia inest ipsi quantitati extensæ, aut eius subiecto, habetq; partem vnam extra alteram, ratione quantitatis huiusmodi cui inest, vel cum qua eidem subiecto coinhæret. Hoc modo qualitates corporales per accidens quantæ dicuntur. Item substantiales formæ, dempta anima rationali. Sic albedo per accidens quāta dicitur in litera, nimirum ratione superficiei. Vtrum autem albedo cæteræq; qualitates corporales, immediatè in superficie tanquam subiecto inhæreant, an potius corporeæ quantitati, vel huius partibus extremis, non est hic discutiendi locus. Secunda quæstionis pars videtur nobis probabilior. Quartò aliquid per accidens quantum dicitur, quod a quantitate denominatur, quæ neq; ipsi inest, neq; ipsum quantitati, néque ambo eidem subiecto. Itaq; habet se quantitas ad illud, per modum mensuræ prorsus extraneæ. Sic motus & actio in his inferioribus, per accidens quanta dicuntur a tempore.

Secundus. Tertius.

Sequitur tabula Prædicamenti Quantitatis.

In secundam partem capitis de quantitate, tres quantitatis proprietates continentem, annotatio.

PRima quantitatis proprietas vtitur contrarietate, quemadmodum accepta est in quarta proprietate substantiæ, estq; propria secundo modo, cum omni & non soli quantitati cōueniat. Neq; obstat quod dicitur in Physicis, omnem motum esse inter contraria. Id enim de quauis contrarietate, tam logica q̄ physica est accipiendum, vt alibi declarabitur. Maior autem & minor quantitas, inter quas sunt augmentatio & diminutio, contraria quædam physica sunt. Dicet fortasse quispiam, noctem & diem, quæ quantitates sunt, cum sint quædā tempora, esse inter se contraria. Cui respondens nega assumptionem. Non enim contraria censeri debent, quæ idem principaliter significant, & sola differunt connotatione. vtrumq; autē illorum, idem quod tempus significat, sed alterum præsentiam solis supra nostrum hemisphęrium, alterum eiusdem connotat absentiam. Quare priuatiuè opposita potius q̄ contraria existimanda erunt, sed non nisi imperfectè & ratione connotati. Aliquoties tamen autores die pro lumine solis vtuntur, nocte pro tenebris, vt apud Poetam, Admisitq; diem, id est, lumen solare apertis fenestris. Aliter capitur dies pro tempore xxiiij. horarum, quam diem naturalē vocare solent. Priorem verò, quæ nocti quodammodo opposita dicebatur, artificialem. ob id fortasse, quòd hæc variabilis sit secundum durationem, illa verò semper eundem durationis obseruet tenorem, sicut naturalia certā lege fiunt & semper eodem modo, non autem artificialia. Ante exemplorum enumerationem, statim post hanc proprietatem, præmittit Boetij translatio.

Quātitati nihil est contrariū.

Diem & noctē esse sibi mutuo contraria.

translatio. In definitis autem manifestum est, quòd nihil est contrariũ, vt bicubito, &c. Quod perbellè conuenit illi, quod in quarta substantiæ proprietate dicebatur, Determinatorũ verò nullum, &c. Quia autem hic Aristoteles definitis quantitatibus adnumerare videtur superficiem, ideo Boetius etiam aliam quandam, quam illo loco exposuimus, assignat determinatæ, indeterminatæq; quantitatis acceptionem, secundum quam etiam superficies & linea, cæteraq; huiusmodi, sunt definitæ quantitates. magnum verò & paruum, multum & paucum indefinitæ. A cuius explicatione, quum non multum necessaria præsenti loco videatur, abstinendum duximus. Ex secundæ solutionis ad priorem obiectionem probatione colligenda est hæc regula. Nulli ad aliquid seu relationi aliquid est contrarium, intellige logicè & per se. In secunda obiectione literæ, per locum deorsum accipiendus est locus terræ, qui (vt etiã testatur Commentator, partim est superficies concaua aquæ, & partim aeris. Medium autẽ est centrum mundi. Per mundi autem terminos, intelligunt quidam duos cœli polos, arcticum & antarcticum. Alij superficiem concauam orbis lunaris, continentem omnia hæc inferiora, generabilia & corruptibilia, quam fortassis pluratiuo numero terminos mundi appellauit Philosophus, vt insinuaret non modò in nostro hoc hemisphærio sursum esse & deorsum, sed & in altero sub nobis posito, quod aspiciunt Antipodes. Distantia autem medij seu centri a terminis mundi, dicitur esse maxima, non quidem simpliciter, sed quæ motu naturali corporis grauis vel leuis possit pertransiri. Idem volunt qui hanc distantiam sumendam esse dicunt, secundum semidiametrum sphæræ mundi inferioris, continentis quatuor elementa cum reliquis corporibus generationi corruptioniq; subiectis. Verùm de hisce rebus latius in Physicis est disputandum. Hanc secundam obiectionem opinatur Boetius ab Arist. non esse solutam, quód verum concludat, sitq; re vera vni loco contrarius alter. Sed si quis hęc diligentius expenderit, inueniet errasse Boetium, qui hac in re dissentit a magistro suo Diuo Augustino, e cuius categorijs bonam suarum enarrationum partem etiam ad verbum frequenter desumpsit. Locus enim (vt ante declarauimus) secundum antiquos designat spacium quoddam separatum, cui nihil per se contrarium inueniri, est manifestum. Quòd si locum accipere placeat, vti verè se habet nomen loci, primò significabit superficiem ipsam, cui nihil est contrarium per se. Deinde connotabit actiuam continentiam, & fortasse etiam concauitatẽ, quarum illa cum sit relatio, non poterit habere contrarium, Hæc verò contraria est conuexitati, sed non ob id locus per se, & vt quantitas est, contrarietatem admittet. Quòd si loco adiũxeris sursum & deorsum, hæc ad aliquid sunt, & proinde nequaquam contraria. Hæc solutio ad amussim quadrat cum sententia diui Augustini. Quòd si tertiò locũ sumpseris, quatenus ipsi, vel potius corpori continenti insunt diuersæ qualitates, virtutes & influentiæ, quæ ex effectibus suis arguuntur esse contrariæ, nihil aliud obtinebis, quàm locum vnum per accidens contrarium esse alteri. Dicemus ergo, Aristotelem huic instantiæ propterea non subiecisse solutionem, aut quia naturam loci secundum veritatem non declarauerat alios secutus, aut quia hæc obiectio simili modo videbatur soluenda, quo & præcedens. Sursum nanq; & deorsum relatiua sunt, quemadmodum multum & paucum, magnum & paruum.

Quid mũdi medium. *Quid mũdi termini.*

Secũda quãtitatis proprietas.

Secunda quantitatis proprietas, ex quinta substantiæ, cui eadem est, omnino esse debet manifesta. Conuenit autem non soli, sed omni quantitati. Nulla enim quantitas intensionem recipit aut remissionem, neq; vnquam cum aduerbijs comparandi prædicatur, etiam si concreto nomine expressa sit. Has tamen voces longum, latum, profundum, durans, atq; multum, cum relationes quasdam significant, nihil prohibet cum dictis prædicari aduerbijs.

Tertia quãtitatis proprietas.

Tertia proprietas est, æquale vel inæquale esse. Quæ ob id maximè propria dicitur quãtitati, quòd sit quarto modo propria, omni, soli, & semper conueniens. Ne autem ei aliquid ad perfectam proprij & vniuersalis rationem pertinens desit, accipiunt nonnulli æquale vel inæquale circumlocutiuè, vt vnam quandam designet aptitudinem ad esse æquale aut inæquale, quemadmodum in numero aptitudinem ponunt ad paritatem vel imparitatem, mouentes insuper dubitationem, An præter illam vnicam generalem aptitudinem pariter æqualitatem vel inæqualitatem respicientem, ponendæ sint aliæ duæ, quarum vna singulariter ad æqualitatem, altera ad inæqualitatem referatur. Contra hanc proprietatem occurrit statim huiusmodi instantia. Etiam substantia & pleræq; qualitates corporales, sibi mutuo sunt æquales, vel inæquales, ergo non est iam dicta proprietas, quantitati propria quarto modo. Ad quam respondendo, licet fortassis dici posset, illa tametsi inter se aliquo modo æqualia sint atq; inæqualia, non habere tamen aptitudinem ad eos actus. Aliter tamen a plerisque respondetur, hanc proprietatem de his quæ immediatè & proximè eam aptitudinem

Instantia. *Responsio.*

obtinent,

obtinent, intelligẽdam esse. Alij addunt loco illius limitationis particulam, per se. Non enim absurdum existimari debet, si id quod cuiq; proprium est, alteri per ipsum seu ratione ipsius probetur aliquo modo conuenire, vt plurimis ostendi potest exemplis. Et hæc alludere videtur ad illam diuersam ab ea quam secuti sumus huius proprietatis assignationem. Propriũ est quantitati, secundum eam quippiam æquale vel inęquale dici, sed his quæ leuicula sterili atq; fortassis videri possint, non est immorandum. Vt autem ad explicationem actuum pręsentis proprietatis seu aptitudinis veniamus, animaduertere oportet, æqualitatem inæqualitatemq;, hoc loco non impropriè & largè sumi, quomodo eis metaphysici sępe vtuntur, vt videlicet quantitati impropriè dictæ (quã virtutis quantitatem appellant) attribuantur, sed propriè, vt tantum prius numeratis quantitatibus accommodentur. Est igitur æqualitas relatio, secundum quam formaliter æquale aliquid dicitur. Inæqualitas verò, a qua inęquale quippiam est. Quantitates autem illæ ęquales sunt, quæ cum sint eiusdem speciei, neutra tamen a reliqua superatur, vt duæ lineę pedaneæ, duæ triades, & ita in cęteris. Nam in discretis quantitatibus, quęcunq; eiusdem sunt speciei specialissimę, æquales inter se necesse est esse, non autem in continuis, cuius ratio est, quòd nullę discretæ quantitates seu numeri eiusdem speciei, sese superant multitudine. In continuis autem frequenter euenit, vt vna excedat aliam eiusdem speciei, vt linea bipedalis, lineam pedalem, annus diem, &c. Quantitates verò inæquales sunt quantitates continuæ eiusdem speciei, quarum vna alteram excedit, vel quantitates discretæ diuersarum specierum. Dico quantitates continuę eiusdem speciei, quia quantitates continuæ diuersarum specierum non sunt inter se ęquales, neq; inæquales, vt tempus non est æquale vel inęquale lineæ, neq; linea superficiei. Cuius ratio esse videtur, quòd ęqualitas & inęqualitas ijs duntaxat competant, quę omni ex parte ad se comparari queunt. Quantitates autem continuę diuersarum specierum aut nullam admittunt comparationem, vt linea & tẽpus, aut non omni ex parte, vt linea & superficies. Nam lati ad non latum nulla est proportio, sicut nec puncti ad lineam. Numeri verò diuersarum specierum, quanq̃ æquales non sint, semper tamen aliquam inter se proportionem habent, & ideo dicuntur inæquales, vt binarius & ternarius.

Quid ęqualitas & inęqualitas.

Ad aliquid verò talia dicuntur.

In quarti capitis, quod est de prædicamento Ad aliquid, primam partem, complectentem Ad aliquid definitionem, annotatio.

Etsi naturæ ordine ad aliquid sequitur quantitatem & qualitatem, eo quòd in his melior relationum pars fundata est, conuenienter tamẽ ad doctrinæ ordinem subiecit Arist. quantitati statim determinationem ipsorum ad aliquid, seu relatiuorum, propterea quòd in vltima præcedentis capitis parte de ad aliquid nonnulla habita est mentio disputatioq;. Antequàm ad explicationem definitionis in initio literæ positæ veniamus, paucis quædam sunt præmittenda. Vnum est, quòd hęc tria vocabula, relatio, relatiuum, & ad aliquid, autore Boetio ferè eadem esse solent, pręcipuè cum de terminis agitur. Quòd si hęc rebus tribuãtur, erit relatio nomen abstractum, cætera verò duo, concreta magis. Porrò vocabuli πρός τι, quod latinè ad verbum redditur ad aliquid, primus autor (testibus Porphyrio & Alexandro) fuisse traditur diuinus ille Plato, quo clarissime relationis exprimeret naturam, id quod certè assequutus est. Quum enim relatio nihil sit aliud, quàm duorum inter se mutua habitudo, quorum alterum fundamentum, alterum dicitur terminus, atq; ita non ideo tantum, quia in alio esse habeat, sed & quia ad aliud habet esse, existat, conuenientissimè eã oportet vocabulo ad aliquid significari. Deinde præmittenda est varia huius nominis ad aliquid apud philosophos acceptio seu vsurpatio. In primis enim (vt ex ante dictis licet colligere) aliquando terminis seu signis, frequentius verò ipsis rebus tribuitur. Ad aliquid terminis attributum nihil est aliud, q̃ vocabulum relationem quampiam significans. Quòd si hanc principaliter significauerit, dicitur ad aliquid secundum esse, vt pater, filius, dominus, magnus, similis, calefacere, & sic de alijs. Sin autem minus principaliter relationem connotauerit, tum ad aliquid secundum dici solet appellari. Vt sunt hæc nomina, caput, manus, locus, scientia, virtus, & in vniuersum omnes comparatiui. Hæc enim omnia, præter principale significatum, quandam connotant relationem, id quod partim quidem satis est manifestum, partim verò ex sequentibus declarabitur. Ex his patet, ad aliquid secundum esse & secundum dici, propriè in terminos ipsos, relationem aliquam principaliter vel minus principaliter designantes, competere. Cuius sententiæ etiam est Caietanus. Nihilominus non absurdè hæc eadem, rebus seu relationibus ipsis, in quantum sic vel sic nominibus relatiuis significantur, possent accommodari. Quomodo erit eadem relatio, diuersis rationibus ad aliquid secũdum esse, & secundum dici,

Quo modo cõentiãt relatio, relatiuũ, atq; ad aliquid.

Porphyrius Alexander.

Ad aliquid variè acceptum.

Quæ sunt ad aliqd secundũ esse & secundũ dici.

Caietanus.

vt relatio

vt relatio partis, ad aliquid secundum esse est, quatenus significatur hoc nomine pars. Est verò ad aliquid secundum dici, quatenus significatur his nominibus caput & manus, idem est iudicium de continentia, quatenus his vocabulis, continens, & locus significatur. Quare dilucidum relinquitur, hoc non in res ipsas, nisi vt nominibus relatiuis designantur, quadrare.

Adaliqd diuersę acceptiones.

Porrò ad aliquid rebus attributum, nunc abstractim sumitur (licet rarius) pro relatione aliqua, seu mutua aliquorum ad inuicem habitudine, quæ alio nomine etiam respectus dici cõsueuit. nunc autem concretim, pro re huiusmodi relationem in se habente, ab eaq; denominata. Ad aliquid abstractè sumptum siue relatio (& idem habendum est iudicium si concretim accipiatur) dupliciter diuiditur. Vno modo, relationum quędam est realis, cuius scilicet existentia aut conseruatio non dependet ab intellectus operatione. Vt sunt, paternitas, similitudo, calefactio, sessio. Hæc non competit nisi entibus realibus, actuq; existentibus. Altera est rationis, cuius existentia conseruatioq; ab intellectus operatione necessariò dependet, vt sunt relationes generis, speciei, æquiuoci, nominis, verbi, oppositio priuatiua inter cæcitatem & visum, identitas naturalis qua Ioannes dicitur sibi idem, & ita de alijs. Non est enim realis relatio, nisi inter res distinctas. Secundò, relationũ quędam est intrinsecus aduenies, alia verò extrinsecus. Relatio intrinsecus aduenire dicitur, quę necessariò est, positis fundamento & termino, hoc est, positis ijs rebus, quæ natę sunt esse primum fundamentum & terminus, vt paternitas & filiatio (vt ita loqui liceat) Existentibus enim duobus hominibus, quorum alter genuit, & alter ab eo est genitus, non possunt nõ in illis consurgere iam dictę relationes. Ita quóq; existentibus duabus albedinibus, necessariò nascitur inter eas similitudo, quare & similitudo erit relatio intrinsecus adueniens. Diximus primum fundamentum, &c. Nam ipsa subiecta duarum albedinum, aliquo modo dicuntur fundamẽtum & terminus similitudinis, sed remota. quare nihil obstat, si hęc sine mutua similitudine possit cõsistere. Extrinsecus adueniens relatio est, quæ non necessariò extat positis fundamento atq; termino, vt actio, passio, continẽtia localis, tunicatio. Possunt nanq; eæ res, quarum vna in alteram agit, sine tali esse actione, si videlicet ab inuicem longè separentur, & ita de alijs similibus est declarandum. Fundamentum relationis dicitur, quod secundum eam ad aliud comparatur, atq; hoc relationem ipsam in se habet, ab eaq; denominatur intrinsecus, vt fundamentum paternitatis est is homo qui genuit, hunc enim patrem appellamus. Terminus verò relationis est ea res, ad quam fit alterius comparatio, vt homo genitus ab altero, est terminus paternitatis. eius namq; respectu alterũ dicimus patrem. Hanc posteriorem diuisionem eò tradidimus, quòd secundum ipsam sumatur huius prædicamenti a sex vltimis differentia, atque distinctio. Nam quum illud cõstet, tria tantùm esse prædicamenta rerum absolutarum, nempe substantiam, quantitatem, & qualitatem, cętera verò septem relationes tantummodo continere. inuenire conati sunt aliquã diuersitatis notam, qua hoc prædicamentum ad aliquid, a reliquis dissepararent. Hæc autem nõ videbatur aliter posse accommodatius, quàm per intrinsecus & extrinsecus aduenire, assignari. Quare adaliquid, vt est huius ordinis generalissimum, definiêrunt relationem intrinsecus aduenientem, qua sanè finitione, extranea omnia sese arbitrati sunt exclusisse, omnibus tamen quæ huc pertinere debent admissis & comprehensis. Verùm alij emerserunt, qui hanc talẽ præsentis seriei ab alijs relationũ ordinibus distinctionem segregationẽq;, multis rationibus conuulsam, labefactatã, claudicantem, & insufficientem existimantes, cum meliorem inuenire & assequi non possent, qua positiua, affirmatiuaq; quapiam proprietate hæc ipsa inter se distinguerent, duxerunt ad aliquid, vt esset speciale prędicamentũ, non aliter q̃ per aliorum relatiuorum prædicamentorũ abnegationem definiendum esse, vt sit relatio quæ neq; est actio, neq; passio, neq; vbi, neq; quando, neq; situs, neq; habitus. Fuerunt & tertij, qui ad aliquid a cæteris relatiuis prædicamentis, non tanq̃ disparatum quoddam & repugnans putârũt differre, sed vt verũ superius, & proinde secundum rei veritatem, tantũ quatuor constituenda esse prædicamenta, substantiam, quantitatem, qualitatem, & adaliquid seu relationem. Quòd verò alia sex adiecerint philosophi, hoc factũ esse docendi causa. Nam cum penè infinita multitudo sit relationum, maluerunt (vt dicunt isti) plures classes facere, ne si omnia talia nomina in vnam aliquam includerent, multitudine perturbarentur addiscentes. Cæterùm quid in hac cõtrouersia potius sit amplectendũ, nõ est præsentis loci prolixius disputare. Tertiò præmittitur ipsius adaliquid, secundum quod huius classis generalissimũ ponitur, vulgaris diuisio vsq; ad nonnulla ipsius specialissima. Nam omnia enumerare, longum foret in tãta relationũ multitudine varietateq;. Secatur ergo primũ ad aliquid in duo subalterna genera, quæ a plerisq; adaliquid æquiparantiæ, & ad aliquid disquiparantiæ, ab alijs verò adaliquid

Prima adaliquid siue relationis diuisio.

Ratio realis.

Vndè, secundum quorũdã opinionẽ, sumatur distictio huius prædicamẽti ab alijs respectibus.

Aliorum de eadẽ re sententia.

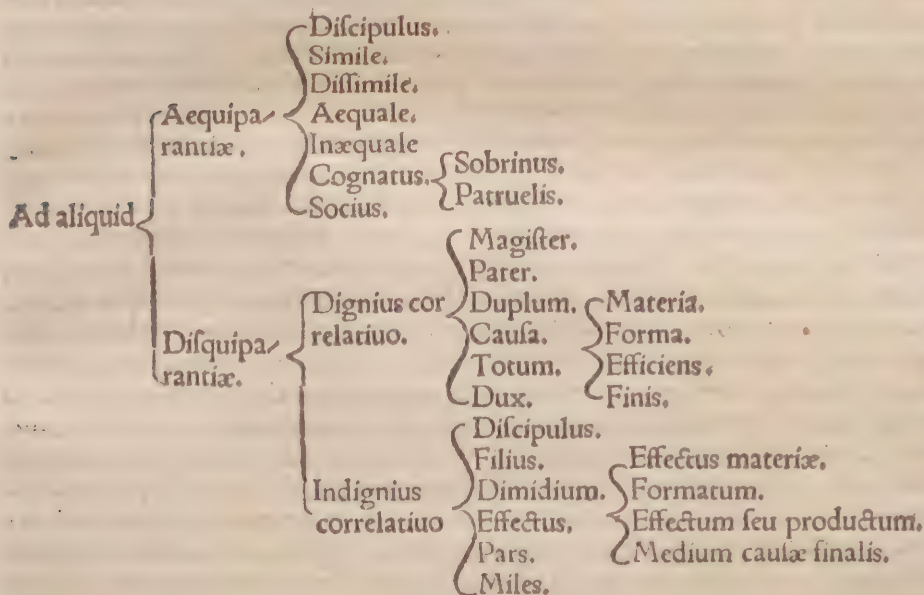
Tertia de eadem re opinio.

Partitio ad aliquid quatenus est generalissimũ.

æqualiter

æqualiter comparatum,& inæqualiter comparatum vocantur. Sed de nomine non est operę precium contendere,vbi de re satis constiterit. Adaliquid æquiparantiæ dicitur,quod ad suum correlatiuum sub eodem refertur nomine,vel potius quod habet relatiuum eiusdem secū speciei, Vt similitudo,fraternitas,&c̄. Dicitur nanq; simili simile,& frater fratris frater,& ita de alijs eiusmodi. Est quoq; similitudo alicuius qualitatis,eiusdē speciei cū ea similitudine quę sibi in suo termino respōdet,& ita de fraternitate. An autē similitudo duarū albedinū inter se & duarū nigredinū mutua similitudo,specie inter se discrimē habeāt, alijs relinquo discutiendū. Certum est tamen, hoc genere subalterno non tantùm specialissimas species comprehensas esse. Adaliquid disquiparantiæ seu inæqualiter relatum, est relatio,quæ ad suum correlatiuum a quo etiam specie differt,sub diuerso refertur nomine, vt pater, Non enim dicitur pater patris pater,sed filij,discrepatq; paternitas indubiè specie, ab ea relatione, secundum quā qui ab illo genitus est, dicitur filius. Hoc autem genus in duo subalterna rursus diuiditur. Quidam adaliquid correlatiuo dignius & indignius correlatiuo appellant. Alij adaliquid superpositionis & suppositionis. Sub priore continentur quæcunq; fundamentum suum in quātum tale dignius constituunt, quàm sit correlatiui fundamentum, vt pater, causa. Est enim semper pater,vt talis,dignior filio. & causa effectu. Sub posteriore verò, quæ oppositum illius efficiunt,vt filius,causatum seu effectus,& sic de alijs.

Coordinatio prædicamenti Adaliquid.

His pręgustatis,ad definitionem in principio huius capitis assignatam accedimus,ea sic habet. Adaliquid talia dicūtur,quęcunq; hoc ipsum quod sunt,aliorum dicuntur,vel quomodo libet aliter ad aliud. quæ licet de terminis relatis, id est, relationem quampiam, cuiuscunq; fuerit ordinis prædicamentalis,vel principaliter vel connotatione sola significantibus,interpretari soleat. syncerius tamē magisq; ad sequētia apposite,de rebus ipsis,tales relationes in se habētibus,exponēda videtur. Accipiatur ergo definitū pro eiuscemodi rebus,quæ habitudinē aliquā ad seinuicē induerunt,siue eæ correlatiua sint,hoc est,ad se mutuò referantur,siue non. Diuersa enim sunt nōnihil, adaliquid seu relatiua,& correlatiua. Siquidē pater & dominus relatiua sunt, non correlatiua. similiter virtus & viciū,vt ex prima cōmunitate adaliquid patebit. Interdū tamen hoc discrimen cōfunditur. Particula,hoc ipsum quod sunt(græcè pluraliter legitur,hęc ipsa quæ sunt)determinans verbum dicuntur,cum sit imperfecta, mutilaq;, complenda est adiectione prępositionis secundum,aut similis,vt valeat idem quod secundum suā naturam seu essentiam,in quantum sunt talia, qualia per voces esse significantur,vel connotantur. Pater enim propter suam paternitatem,quæ dat ipsi formaliter vt sit pater, refertur ad filium,& sic de alijs adaliquid. Dici autem siue referri, hic nihil est aliud,q̄ ipsum adiunctū suo correlatiuo in obliquo designato,de semet verè & vniuersaliter prędicari,vt pater dicitur filij,seu refertur ad filium, quia verum est,omnē patrem esse filij patrem. Absoluimus hic hu-

Ad aliquid definitionis explicatio.

Quid dici, & ue referri.

hic huiusmodi terminos a genere, vt sub patre etiam mater,& sub filio comprehendatur filia. Ideo vas non rectè refertur ad vinum, nec bos ad agricolam. quia non est verum, omne vas esse vini vas, nec omnem bouem esse agricolæ bouem. Sed vas quidem ad contentũ refertur, aut si mauis, aliud fingas iuxta Aristotelis doctrinam,& bos vt est possessus ad possessorem, non autem inquantum bos. Non enim significat nomẽ bouis huiuscemodi relationem. Quare nec albedo ad album refertur tanquam ad correlatiuum, néque grammatica ad grammaticum. Quia licet naturaliter omnis albedo sit albi albedo tanq̃ forma sui subiecti, & similiter grammatica grammatici grammatica, illæ tamen relationes, huiusmodi nominibus non indicantur. Quod licet a nonnullis negatum iri sciamus, facit tamen vt ausimus affirmare, ipse Aristot. in fine capitis de qualitate, ponens scientiam ad aliquid, non autem grammaticam aut musicam. Quod autem postremo loco in definitione disiunctim habetur, dicuntur aliorum vel quomodolibet, &c̄. solito more diuisionem quandam atq; multiplicitatem indicat eorum quę continentur sub definito. Pro qua aduertendum, quod (teste etiã Boetio) relatiuorum quædam nata sunt sub alicuius casus habitudine, absq; interuentu vllius præpositionis ad inuicem referri, vt pater, simile, percutiens, maius, &c̄. Dicitur enim pater filij pater, simile simili simile, percutiens percutit percussum, maius minore maius. Nominatiuus autem casus atq; vocatiuus, huiusmodi relationibus nequaq̃ seruire & idonei esse possunt, cum in his oporteat quandam explicari transitionem, quæ dictis casibus nequit conuenienter exprimi. Quę igitur huiusmodi sunt relatiua, vt citra præpositionis vsum ad sua correlatiua sub habitudine genitiui casus referantur, aliorum dicuntur, & sub priore continentur membro, siue correlatiua ipsorum reciprocè secundum eundem casum referri nata fuerint, siue non, vt patet de scientia & scibili, Nam scientia scibilis scientia dicitur, scibile verò scientia scibile, non scientiæ. Alia sunt adaliquid, quæ non nisi præpositione quapiam interiecta licet referre, vt magnum, multum, agens, patiens. Dicitur enim magnum, ad paruum, magnũ, multum ad paucum multum, & econuerso. Agens quoq; in patiens agit, patiens verò ab agente patitur. Hæc autem, vnà cum omnibus alijs, quæ secundum alios casus q̃ genitiuos referũtur, sub posteriore definitionis membro conclusa sunt, quorum ibi incipit textus referre exempla, Mons verò magnus, &c̄. Neq; huic expositioni quicquam officit, quod statim a definitione subiecit Aristoteles, vt maius id quod est alterius dicitur. aliquo enim maius dicitur. Ex quo nimirum apparet maius sub secunda parte potiori iure comprehendi, quum in ablatiuo referatur. Istud inquam nihil nobis obstat, eo quòd Aristot. exemplum suum græco sermoni accommodauerit, secundum quem maius genitiuum regit, nõ ablatiuum, qui casus Latinus dictus est, & Græcis ignotus, Non est ergo hoc conueniens prioris mẽbri exemplũ secundum latinum idioma, sed græcum quo vsus est Arist. Ex dictis palam est, eadem relatiua diuersis rationibus sub vtrâq; contineri parte, vt sunt simile, amicus, &c̄. Nã simile dicitur simili simile, & similis simile, Amicus quoq; amici amicus dicitur, & amico amicus, vt illic substantiuum sit nomẽ, hic adiectiuũ. Sed hæc grãmaticis relinquamus. Quum sequitur in litera (Sunt & hæc adaliquid, &c. declaratur non modò adaliquid secundũ esse, verùm etiã (quę vocant) secundum dici, præmissa definitione comprehensa fuisse. Sunt enim ista quinq; hic enumerata (dempto vltimo) adaliquid secundũ dici tantùm, ad qualitatis prędicamentum attinentia. Habitus quidem & affectus seu (vt Boetius legit) dispositio & disciplina, vel (quod in idem redit) scientia propter respectus per huiusmodi vocabula connotatos (quia plerisq; ponuntur respectus mensurationis passiuæ) referuntur ad sua obiecta, id est, materias circa quas versantur tales qualitates, licet fortasse non sint correlatiuis semper propria simpliciaq; imposita nomina, quo euentu secundum Aristotelis doctrinam, fingere nomen, vel oratione circumloqui erit necesse. Sensus verò, hoc est, sentiendi potentia, quatenus hoc nomine sensus, respectum immutationis passiuæ connotante significatur, ad suum sensibile, cui competit actiua immutatio, referendus est. Horum latior declaratio, ex altioribus petenda est disciplinis. Secundò ex eadem parte textus colligendum est, adaliquid non vt est huius seriei prædicamentalis generalissimum, hic esse definitum, quum etiam positioni, quæ ad penultimam pertinet seriem, data definitio conueniat. Tertiò non modò quę nominibus relatiuis concretè designantur, hoc est, ea quæ in se relationem aliquam habent, definita fuisse, sed & ipsas quoq; relationes, quatenus abstractis nominibus exprimuntur, licet non soleat secundum abstracta huiusmodi fieri relatiuorum adinuicem relatio. Neq; enim ita dixerimus, paternitatem esse filiationis paternitatem, filiationem quoq; paternitatis filiationem, vt patrem filij patrem, & filium patris filium, & ita de alijs. Inter quinq; autem ibi recẽsita nomina, vnum dumtaxat est,

Quę dicant aliorum, aut quomodolibet aliter.

quod in

quod in quantum adaliquid, sit abstractum, nempe positio. Cætera enim quatuor, tametsi qualitatem quampiam abstractim exprimant, non tamen ipsam relationem, quum non de relatione, sed eius dicantur fundamento. Positio verò relationem a subiecto abstrahit. Quare in fine textus dicitur, quòd iacere & stare vel sedere non sunt positiones, sed a dictis positionibus denominatiuè dicuntur, id est, sunt denominatiua voce & significatione simul, respectu dictarum positionum. Sicut album & nigrum non sunt qualitates, sed sunt denominatiua voce & significatione simul respectu qualitatum. Verùm instabit aliquis. Iacere est tātum denominatiuum significatione respectu accubitus, ergo non rectè interpretati sumus dici denominatiuè .i. esse denominatiuū voce & significatione simul. Cui respōsum sit, ꝙ licet interpres Latinus sic inconsideratè reddiderit exemplum latinū, tamen vox græca (ἀνακεῖσθαι) in cuius locū successit verbum (iacere,) est verum denominatiuū voce & significatione simul respectu abstracti ἀνάκλισις, in cuius locum successit accubitus. Dico inconsideratè, quia non temerè confundendum esse censeo (dici denominatiuè) cum (dici quomodolibet aliter) eo ꝙ Aristoteles in textu de qualibus hæc diligentissimè a se separet, vt ibi videtur, & ideo puto, exemplum ab interprete aliter fuisse reddendum.

Annotatio in secundam partem, continentem adaliquid communitates & proprietates, cum ampla prolixaq; ipsarum declaratione, adiectis ad secundam proprietatem duabus obiectionibus.

Inest autē cōtrarietas relationi.

Assignantur in hac secunda parte, adaliquid duæ cōmunitates cum duabus (vt recepta habet opinio) proprietatibus. Prima communitas est, habere contrarium. Quæ iccirco communitas dicitur & non proprietas, quòd nec omnibus nec solis conuenit adaliquid, non quidem solis, cum etiam albedini & nigredini conueniat, quæ ad aliquid minimè sunt. Non etiam omni, eo quòd nullis adaliquid secundum esse competat, vt in prędicamento quātitatis dicebatur. Quare restat, vt eis tantum quæ secundum dici adaliquid vocantur possit conuenire. Sed nec his omnibus competit, sed ijs dumtaxat, quæ sunt qualitates contrarię, vt sunt scientia & ignorantia, virtus & vitium, & si qua sunt talia plura. Non autem capiti, manui, vel loco, &c̄. Patet ergo, hanc communitatem, quæ de contrarietate propriè dicta, est intelligenda, non ipsis adaliquid vt ad aliquid sunt competere, sed vt res quædam absolutæ sunt, nempe tales qualitates. Neq; te moueat, quod in initio literæ dicitur in vulgatis exemplaribus, Inest autem contrarietas relationi. Nam pro eo habet translatio Boetiana, Inest autem contrarietas ijs quæ sunt adaliquid, &c̄. Circa exempla autem Aristotelica aduertendum est, virtutem & vitium, scientiam & ignorantiam, relatiua quidem esse, non tamen correlatiua. Prius autem hæc duo differre dicebamus. Neq; enim illa ad seinuicem referuntur, vti constat. Sed refertur virtus ad studiosum, non quidem virtutis subiectum, vt hominem, sed obiectū seu materiam. Similiter vitiū ad vitiosum, quemadmodū & scientia ad scibile, & ignorantia ad ignorabile. Ignorantia autē non hic negatiuè aut priuatiuè est accipienda, quo modo idiotas dicimus ignorantes, sed positiuè pro errore contrario scientiæ, hoc est, quo quis assentitur opposito conclusionis scibilis, quemadmodum de ignorantia loquitur Philosophus, in primo Posteriorum analyticorum. Sed insurgit hic dubitatio, eo quòd non videntur virtus & vitiū, scientia & ignorantia, verè inter se contraria esse, quum eidem simul insint. Nam sciens vnam conclusionem, frequenter ignorat alterā. Similiter nihil obstare videtur, quin sobrius sit superbus, & iustus quispiam prodigus sit, licet hoc inficiarentur illi, qui connexionem virtutum inter se asstruūt, de qua re latius in Ethica & Theologia disputatur. Cui respondendum est, ea quę hic assignat Philosophus, tantum generalia esse contraria, & ratione suorum inferiorum, quibus satis est si vnius aliquod inferius propriè contrarium fuerit alicui inferiori alterius, sicut patet etiam de naturali potentia & impotentia. Alij respondent, ista tantum contraria dici respectu eiusdem obiecti. Verùm hæc eodem recidere videntur. Non attulit autem Aristoteles, quæ propriè & immediatè ratione sui essent contraria, quandoquidem talia nulla adaliquid sunt, vt patebit ex fine tertiæ partis de qualitate.

Prima communitas ad aliquid

Obiectio.

Dilutio.

Secunda ad aliquid cōmunitas.

Albertus

Secunda cōmunitas (quā non satis conuenienter videtur Albertus dicere præcedentis esse effectum, quū multo latius se extēdat q̄ illa) est suscipere magis & minus, hoc est, prædicari tanq̄ signatum cum eiusmodi comparatiuis aduerbijs. Nam termini prædicantur vt significantes, res verò vt significatę. Non enim hic agendū est de intensione vel remissione. Quandoquidē simile & dissimile, & inæquale, quę magis ac minus suscipere ait Aristot. intensionē remissionemq; suscipere non possunt. Iure autem hanc communitatem vocamus, non proprietatem, quum non solis competat adaliquid, sed etiā albo, nigro, dulci, &c̄. Neq; etiam omnibus, vt ipse fa-

ipse fatetur Aristoteles. Vndè sciendum, duplices distingui solere hoc loco relationes. Quędam enim in indiuisibili seu certa quadam mensura consistere dicuntur, aliæ verò in diuisibili. Ea relatio consistit in indiuisibili, cuius fundamento aut termino in quantum tali, si addideris quid, ademerisue, non relinquitur eadem secundum speciem relatio in his quæ remanebunt, vt sunt æqualitas, relationes dupli dimidij, tripli sextupli. Itē paternitas, filiatio, & similes. Nam si duorum æqualium, alteri tantum aliquid quantitatis ademeris vel adiunxeris, interibit æqualitas & fiēt inæqualia, & sic de alijs. Atq; hæ nō possunt propriè cum aduerbijs illis comparatiuis prædicari. Quòd autem Aristot. numerat æquale inter ea quæ magis & minus suscipiunt (vt patet in Boetij translatione) intelligendum est de æqualitate non exacta, & de qua vulgò homines loquuntur, dicentes ea esse æqualia, quæ non multum ab exacta illa & vera æqualitate absunt. Nam (vt vulgò dicitur) quæ parum distant, nihil distare videntur. Ea autem relatio non in indiuisibili consistere dicitur, cuius fundamento aut termino quatenus tali, potest fieri additio vel subtractio, manente eadem relationis specie, vt inæqualitas, similitudo, dissimilitudo, &c̄. Potest namq; a duorum inæqualium altero quicquam abstrahi, vt tamen relinquantur inæqualia, veluti si a ligno quadrupedali pedem vnum sustuleris, manebit tamen bipedali inæquale, quemadmodū ante fuerat, licet iam minus futurum sit illi inęquale, q̄ prius. Hę igitur solæ relationes non positæ in indiuisibili, cum dictis aduerbijs prædicari propriè poterunt, si concretim designentur. Vt decas inęqualior est triadi, q̄ sit ogdoas, & nigredo dissimilior est albori quàm viriditas, &c̄. Sunt tamen nonnullæ etiam earū quæ in indiuisibili videntur consistere, impropriè cum eisdem aduerbijs prædicabiles, Vt substantia, quę secundum magis & minus prædicatur, pro maiore vel minore propinquitateq; & accessu ad primas substantias, quemadmodum superius habitum est. Præterea genus & species, cum eisdem aduerbijs prædicantur ob minorem vel maiorem sub se contentorum multitudinem, & ita fortasse ab alijs quibusdam ostendi contingeret. Sed cum in his certam aliquā regulam præscribere, aut impossibile sit, aut certè difficillimum, ad reliqua transeamus.

Quę relationes magis & minus suscipiunt, & quæ non.

Relatio nō cōsistēs in indiuisibili.

Prior adaliquid proprietas.

Quid conuertens.

Prior proprietas adaliquid ibi posita, Omnia relatiua ad conuertentia, &c̄.) assignatur aptū dici ad conuertens, vel secundum pluralem numerum, apta dici ad conuertentia. Conuertens autem est ipsum correlatiuū, vel eius vicem supplens quippiam, Nam hoc in referendo, relatiuum in se conuertit ac remittit seu reflectit, vt cum dicimus pater est filij pater, dominus est serui dominus. Quę hic de conuertentia tradi solent, quum non pertineant ad Aristotelem, qui relatiua ad conuertentia, non ad conuertentiam dici asserit, breuitatis gratia prętermissa sunt. Dictum est (aptum dici &c̄.) vt indicaremus, huiusmodi actualem relationem nō conuenire ipsis adaliquid secundū se, & sine intellectus operatione. Est autē hæc proprietas propria respectu adaliquid ante definiti quarto modo, eo q̄ soli, omni, & semper cōueniat, Quomodo soli cōueniat, vtcūq; colligi potest ex his quæ diximus in declaratione definitionis adaliquid. Quòd autem omnibus conueniat, satis declarat & testatur Arist. ponens quædā vtilissima documēta pro habēda recta veraq; huiusmodi relatiuorū ad inuicem relatione, quorū principiū ibi ponitur, Amplius si relatiuū conueniēter ad id, &c̄. Vndè patet, talem mutuā relatiuorum relationem vtrinq; vniuersalem esse debere. Quare non rectè assignatur pater ad hunc filiū, quia nō omnis pater huius filij pater est. Sed huic filio assignādus est hic pater, qui illum genuit, vt constet relatiuis inter se firmissima quędam conuertibilitas. Ala & alatum (de quibus in litera fit mentio) idem dicuntur significare principaliter, eam videlicet corporis partē, quæ volandi est instrumentū, & diuersos cōnotare respectus, relationesq;. Ala quidē partis, alatū verò totius. Simile iudicium habendum erit, de capite & capitato, & reliquis similibus. In eiusmodi tamen nonnunq̄ difficile est videre, quis respectus cōnotetur, vt in remo & remito, vt concessa ab Aristot. fingendorum nominum libertate vtamur) quę non partes, sed potius instrumenta quædā designant. Ea quorū sunt alæ, & tamen nō sunt aues, sunt muscę, apes, scarabei, quę mēbrana sicca volant. & vespertiliones, quæ volāt pellicula quadā. Hæc enim oīa, neq; plumas habēt, neq; sunt ouipara, neq; ex ouis genita, quę quidem auibus propria sunt. Naues quę remis vtuntur satis notę sunt apud nostrates. Animalia capita non habētia sunt ostrea, cōchilia, &c̄. Non enim dicitur caput, nisi habeat quosdā sensus, vt auditū, visum, olfactum, & plures horum. Quum postea homo, bipes, susceptibile disciplinæ, & eiusmodi alia dicuntur accidentia serui ac domini, non capitur accidens pro forma quæ est in subiecto, sed pro omni eo quod alteri quomodolibet competit, & non est ei essentiale, sed ab ipso in quantum huiusmodi est extraneū. Quomodo nihil prohibet, substantias accidentia dici.

Animalia capita non habentia.

Posterior adaliquid proprietas.

Posterior proprietas adaliquid est, esse simul natura. Quod nisi secundum aptitudinem

intelligatur

intelligatur, nonnullam etiam significat relationem seu habitudinem, vt scias, relationibus etiam ipsis, non absurdè inter se mutuo quandam esse relationem. Ea dicit Boetius Augustinũ secutus esse simul natura, quæ simul sunt ortu atq; occasu. Alij, & ipse Boetius alio in loco, dicunt, ea esse simul natura, quæ sunt simul naturali intelligentia, vt eorum non possit alterũ sine reliquo intelligi. Verùm cum Aristoteles ipse, in postprædicamentis, quæ simul natura sint, luculenter definiuerit, non est hic quod ambigamus, Natura (inquit) simul sunt, quæ conuertuntur secundum essendi consequentiam, & neutrum est causa alteri vt sit. Consequentiam essendi vocamus, cũ ex esse seu existentia vnius, infertur esse alterius. Hæc duplex est. Vna cõuertibilis, ex cuius scilicet cõsequente licet vicissim inferre antecedens. Tales sunt hæ, pater est, ergo filius est. homo est, ergo disciplinæ capax est. rationale est, ergo homo est. Sequitur enim ediuersò, filius est, ergo pater est. disciplinæ capax existit, ergo homo. homo est, ergo rationale est. Altera est essendi consequentia nõ recurrens seu non conuertibilis, ex cuius consequente non iterum sequitur antecedens, vt homo est, ergo animal est. duo sunt, ergo vnum est. Non enim ediuersò sequitur, animal est, ergo homo est. vnum est, ergo duo sunt. Patet ergo, ea secundum essendi consequentiam conuerti, quæ posita, se mutuò ponunt, & interempta se interimunt. Ob defectum huius prioris conditionis non sunt homo & animal simul natura, neq; pater & dominus, neq; etiam pater & hic filius. Per secundam autem definitionis partem, quæ de quouis causæ genere intelligenda est, excluduntur homo & rationale, homo & risibile, & quæcunq; similiter se habent. Est enim rationale causa formalis hominis, homo verò efficiens risibilis. & vniuersaliter omne subiectum suæ propriæ passionis efficiens causa est. Hactenus sensum proprietatis executi sumus. Restat, vt quomodo propria sit, dispiciamus. Docent plærìq; recentiores, eam esse propriam primo modo, solis quidẽ ad aliquid, sed non omnibus competens. Quòd enim non omnibus cõueniat, dicunt apertis rationibus Arist. conuicisse in litera, dũ ostendit, scibile atq; scientiam, sensibile & sensum nõ conuerti secundũ essendi consequentiã. & idem ostendi posset de alijs nonnullis etiã ad aliquid secundũ esse, vt priore ac posteriore. Non enim (vt apparet) si prius est, posterius est. neq; si posterius est, prius oportet esse. Neq; terret huius sententiæ assertores, q; omnia relatiua testatus sit Aristot. ad conuertentia dici, quasi ex hoc consequatur, omnia etiam simul esse natura cum suis conuertentibus. Negant enim hanc consequentiam. Si prius est posteriore prius, & posterius priore posterius est, ergo si prius est, posterius est, eo quòd propter ampliandi vim nomen illud prius quando prædicatur, facit subiectum etiam pro præteritis significatis accipi, & posterius pro futuris etiã, non solũ præsentibus, quam sanè ampliandi virtutem constat non habere verbum substantiuum præsentis temporis. Sicut igitur manifestum est non sequi, futurum est futurum. ergo futurum est, ita neq; sequitur, posterius est priore posterius, ergo posterius est, & sic de priore quoq; est iudicandũ. Et cum eis obijciuntur risibile & flebile, quibus (cum non sunt ad aliquid) adamussim tamen videtur eorum quę natura simul sunt cõpetere definitio (Nam & conuertuntur secundum essendi consequentiam, & neutrum est alteri causa vt sit, id quod satis quidem apparet manifestum) Respondent, prædictam definitionem corũ quæ natura simul sunt, complendam esse adiectione huius particulæ (neq; ambo sunt effectus eiusdem tertij) qua satis excluduntur illa duo, & quæuis similia, quum sint eiusdem subiecti passiones, & per consequens effectus. Cæterùm hoc q; conuenienter dicatur, nolumus nunc verbosius discutere. Nobis magis placet aliorum solutio, dicentium, illam conuertibilitatem secundum consequentiam essendi, cuius in prædicta definitione fit mentio, debere ijs quæ simul natura sunt propter seipsam, & non ratione alterius cuiuspiã tertij competere, vt conuenit risibili atq; flebili ratione communis subiecti, nempe hominis. Est alia opinio apud Caietanũ (quę ferè veterũ est interpretum) tradens, hanc proprietatẽ, omnibus in vniuersum relatiuis, modò conuenienter assignata fuerint ad sua conuertentia, cõuenire. Neq; huius oppositum concludere Aristotelicas instantias de scibili & scientia, sensuq; & sensibili. quum hæc (vt ait) non sic congruenter assignantur. Id quod plurimis verbis prosequitur, sed quia hæc sententia captum puerorum excedit, ideo præterimus. Illud literæ (Nam in pluribus rebus, &c̃.) talem habet sententiam. De plerisq; rebus accipiuntur scientiæ, quũ ipsæ iã existant, & aliquandiu substiterint. In paucis verò vel omnino nullis hoc cõtingit, vt mox simul cum existentia, de ipsis acquiratur scientia, quum oporteat intellectũ ex prę uijs quibusdã circa rem eiusq; proprietates speculationibus, tandem ad scientiam eius peruenire, ex quo sanè apertissimè sequitur, scibile & scientiã, non simul esse & non esse, & per consequens non esse simul natura. Cæterùm sciremus circulum quadrare, si dato quocũq; circulo,

Quę essendi consequentia, & quotuplex sit.

Obiectio.

Dissolutio.

Caietanus.

certam

certam cognoſceremus artem ac regulam, qua illi æqualis continentiæ deſignaremus quadratum. Id quod ſemper habitum eſt difficillimum, necq; tempore Ariſtotelis demonſtratum erat, licet plures id eſſent conati. Verùm de hoc apud geometras amplius. Scientiam autē videtur Fabro Ariſtoteles hic & in ſuperioribus accipere pro certa quadam actuali cognitione, quam mens adhibitis ſenſibus exercet, quæ profectò ſublato animali deperit, non autem pro ſcientifico habitu qui in intellectu ſuſcipitur, aut certa quauis cognitione, etiam quę actu ſit, quæ anima a corpore ſeparata, ſine ſenſuum functione perageretur. Nam (vt ait) ſcientificus habitus, ſcibili etiam non exiſtente, eſſe poteſt. Vt ſcientia de tonitruo, de niue, de grandine, de deliquijs & huiuſmodi, pariter & certa actu cognitio, quę ſenſuum adminiſtratione non eget, vt quòd tonitruum ſonus ſit, qui ex colliſione nubium & exhalationis naſcitur. Deinde etiam ſic non verum erit, animali ſublato, ſcientiam tolli. Nam animæ, quę huiuſcemodi ſcientiarum receptrices ſunt, ſunt immortales, ſeiugeſcq; a corpore degunt, animali corrupto. hæc ferè ille. Qui tamen cum veteribus ſcientiam accipiunt pro ſcientifico habitu, dicunt, ſcibile ſublatum ſimul auferre ſcientiam, non quia nulla ſcientia ſine ſuo ſcibili eſſe poſſit, ſed quia nullo exiſtente ſcibili, conſequens ſit nullam quocq; eſſe ſcientiam. Si enim ſcientia ſit, & ipſa, & eius ſubiectum quædam erunt ſcibilia. Ad poſteriorem autem rationem reſpondent, Ariſtotelem loqui, de animali non tantum ſecundum ſe, ſed etiam ſecundum omnes ſui partes ſublato ſiue corrupto, quemadmodum etiam ſuperius interpretati ſumus illud, Non exiſtentibus primis ſubiectis, &c̃.

Sequitur annotatio in tertiam partem de adaliquid, dubium vnum pertractantem.

Dubiũ eſt, vtrũ nulla ſubſtantia dicatur adaliquid.

SVperius inter adaliquid numerabantur quædam ſubſtantię, Vt ala alatum, caput capitatum, &c̃. Dictum eſt autem in antepręedicamentis, generum non ſubalternatim poſitorum diuerſas eſſe ſpecies, propter hanc cauſam conatur iam Ariſtot. ſeparare ea quæ verè ad aliquid ſunt, ab iȷs quæ non propriè inter relatiua numerari ſolent, oſtendens nullam ſubſtantiam eſſe adaliquid, ſi hoc rectè definiatur, quanq̃ neceſſe erat, oppoſitum dicere Platonē, prioris definitionis ad aliquid autorem, qui rerum diuerſitatem videtur aut ignoraſſe, aut certè non curauiſſe. Simile quiddam in fine ſequentis capitis de qualitatibus inter adaliquid enumeratis dicetur. Per primas & ſecundas ſubſtantias in textu intelligendæ ſunt ipſæ res prædicamenti ſubſtantiæ ſingulares & communes, quæ ſunt totæ vel partes, in quantum ſignificantur nominibus ſubſtantialibus in litera poſitis, vel ſimilibus. Conſtat enim manifeſtè ex ſequentibus, non de vocibus, ſed de rebus ipſis loqui Ariſtotelem. Quod autem habet textus, quandam manum non dici alicuius quandam manum, ſed alicuius manum, & bouem non dici alicuius bouem, aut lignum alicuius lignum, ſed alicuius poſſeſſionem, & ita in aliȷs ſimilibus, non eſt ſic accipiendum, quaſi illæ orationes, aut falſæ ſint, aut incongruæ. Nam & veras & latinas eſſe conſtat. Sed ſolum vult Ariſtot. huiuſmodi relationes non fieri propter reſpectus per prædicata talium propoſitionum ſignificatos, aut connotatos, licet fiant ratione reſpectuum inuentorum de rebus ipſis, pro quibus eiuſmodi prædicata & obliqui adiuncti accipiuntur. Quare nec tales termini, nec res quatenus illis ſignificantur, erunt vllo pacto ad aliquid. Cur autem hæc vocabula, manus, caput, poſſeſſio, &c̃. ſignificent vel connotent reſpectum, non autem hęc manus, hoc caput, homo, bos, lignum, &c̃. ſolum pendet ex vocum impoſitione & vſu. Nam nomina ad placitum ſignificant. Ex his colligere licet errorem eorum, qui hoc diſcrimen inter adaliquid ſecundum eſſe, & ſecundum dici tantùm, ponunt, quòd illa relationes ipſas, ſeu res vt relationibus indutæ ſunt, ſignificent, hęc verò nullas ſignificent relationes, aut res quatenus in ſe relationes habent, ſed tamen res huiuſmodi deſignent, quibus mutua quędam competit habitudo. Nam ſic euenit profectò, vt etiam hoc caput, & hoc capitatum, item bos & homo adaliquid ſint ſecundum dici, quod Ariſtot. pernegat. Sed iam Ariſtotelicam definitionem, quâ ea ſola quę propriè & ſecundũ eſſe adaliquid ſunt, definiuit, excluſis eis quæ tantum ſecundum dici ſunt adaliquid, videamus. Ea ſic habet.

Secũda adaliqd deſcriptio, & ipſius explicatio.

Adaliquid ſunt, quibus hoc ipſum eſſe, eſt adaliquid quodammodo ſe habere. Cuius definitum (vti diximus) complectitur tantum adaliquid ſecundum eſſe, hoc eſt, ipſas rerum habitudines mutuas ſeu relationes, & res a relationibus denominatas, quatenus relatiuis vocabulis principaliter ſignificantur, vt ſunt paternitas, dominatio, &c̃. & res quæ eſt pater vel dominus, quatenus eſt talis. Antecedens relatiui quibus, eſt entia. Ipſum eſſe, ſumitur pro quiditate ſeu eſſentia relatiuorum. Habere autem ſe ad aliquid, ſumitur abſtractè pro habitudine adaliquid tanq̃ terminũ habitudinis, ſiue is re ipſa a fundamento diſtinctus ſit, ſiue non. Non enim

videmus

videmus iustam rationem, quamobrem relationes rationis ab hac definitione reiecerit Diuus Thomas. Non arbitramur hic esse necessarium, vt admoneamus, sub singulari numero pluralem esse intelligendum. Nam huiusmodi facilia leuiaq;, non opus habent, vt vbiq; inculcentur. Roget hic nos fortasse quispiam, cur Arist. non sic suam aptauerit definitionem, vt solis ijs conueniret adaliquid, quæ ad hanc pertinent classem prædicamentalem, præsertim cum hoc libro exactam diuersitatem coordinationum prędicamentalium moliatur tradere. Facere profectò multum videtur hæc ratio ad eorum sententiæ probabilitatem, qui ad aliquid vnum commune genus omnium relationum esse affirmant, subsequentesq; relatiuorũ classes ad hanc, veluti particulares ad communem quandam vniuersalemq; pertinere. Nihilo minus alij haud absurdè respondere possunt, id factum esse ob impendiò difficilem talium relationum ab alijs, quæ sequentium sunt ordinum, distinctionem, de qua fortasse Aristotelis tempore, nondum quicq̃ a veteribus certi traditum fuerat, Cuius signum est, quòd in metaphysicis nihil prorsus meminerit Arist. vsquam, de huiusmodi diuersitatis causa, vel modo. Et sanè difficillimum est, tales minimę entitatis seu essentiæ reculas, quales sunt relationes, exactis certisq; ab inuicem discriminibus dispescere. Quod mox a definitione subdit textus, Prior verò definitio sequitur, &c̃.) significat illam Platonicam definitionẽ, licet omnibus quæ verè relatiua sunt conueniat, non tamen eorum naturam quiditatemq; in quantum relatiua sunt indicare, vt facit posterior, sed solum conditionem quandam seu proprietatem ipsorum, nempe referri, seu dici ad aliud, quæ (vt ante est a nobis dictum) non conuenit adaliquid, nisi quatenus significatiuis dictionibus, cognitionibusq; subiacent. Corollarium autem ex secunda hac definitione illatum (quod a nonnullis tertia proprietas adaliquid vocatur) intelligunt Auerrois, Albertus, & Thomas, de notitia definitiua, hoc est, qua quid res sit cognoscitur exactè. Nam cum essentia relatiui in hoc consistit, vt aliquid respiciat, impossibile est (vt dicunt) relationem definiri sine correlatiuo ad quod est. Alioqui enim definitio non foret conformis naturæ definiti, neq; eam explicaret secundum propriam essendi rationem. Quare necesse erit, si vnum relatiuorum sit definitè notum, reliquum quoq; simili modo innotuisse. Boetius verò, quem hodie in hoc pleriq; sequuntur, refert idem corollarium ad cognitionem certam exactamq; actualis existentiæ, siue quod quippiam sit, & rectè quidem. Nam nemo certus est esse patrem, nisi in genere sciat certò filium esse. Nemo quoq; firmiter cognoscit hũc patrem existere, nisi & hunc filium existere habeat compertum. Atq; huc omnino spectare ipsius literæ declaratio videtur, inferens tandem apertam in principio motæ dubitationis solutionem, vt patet inspicienti. Conuenit autem prædictum corollarium ijs tantum, quæ per se relatiua sunt. Cum ergo ea quæ secundum dici adaliquid vocantur, vt caput, manus, &c̃. non per se sint relatiua, nihil mirandum, si de his nequaq; contineat veritatem. Sententia autem illa celeberrima in calce præsentis capitis posita, Dubitare de singulis non est inutile, potissimum habet locum, in ijs quæ per se nota sunt minimè, & multum inuoluunt perplexæ obscuritatis, in quibus ad vtramq; partem argumentari potentes, facilè verum assequuntur, vti dicitur in primo Topicorum. Non inutile est ergo in talibus vtrinq; ambiguis dubitare, neutri parti omnino firmiter adhærendo. Nam (vt vulgari iactatum est prouerbio) qui nihil scit, nihil dubitat. Huiusmodi autem ambigua, occurrunt plurima circa accuratam relatiuorum cõsyderationem, vt an non sit satis ad perfectam relatiui vnius notitiam, cognitum esse terminum eius, hoc est, rem ipsam ad quam dicitur: an ad perfectam cognitionem actualem relatiui, satis sit correlatiuum, habitu non autem actu notum esse. An melius & peius, vera sint correlatiua secundum esse, vt textus supponit. An relatio omnis a suo fundamento distinguatur realiter, & ita de alijs innumeris, quorum solutiones aliunde sunt petendæ.

Thomas.

Quæstio.

Solutio.

Auerrois. Albertus. Thom[as].

Boetius.

Sequitur caput de qualitate, Cuius prima pars de qualitatis speciebus pertractat.

Qualitatẽ aũt dico, secũdũ quã quales quidam dicũtur

ORdinis ratio, cur scilicet qualitas, quarto loco explicetur, quantũ quidem ad præcedẽtia tria attinet prędicamenta, patuit superius: quantum verò ad sequentia attinet, assignari consueuit, quòd qualitas actionem & passionem natura præcedit, non enim erit calefactio & frigefactio, nisi sit calor atq; frigus, & sic de alijs. Nobis tamen in huiusmodi quæ non adeo magni sunt momenti, pro ratione voluntas erit autoris. Deinde quam ob causam huic capiti titulum præfixerit Aristoteles, de quali & qualitate, (cuius rei meminerunt Alexander, D. August. Boetius, & posteriores) non decreuimus hic discutere. Illud palam est, Aristo. vti quali & qualitate tanq̃ primo diuersis, & prius definiuisse qualitatem per quale, posterius

Ordo determinationis q̃litatis ad cætera prædicamenta.

verò quale per qualitatem. Definitio qualitatis, quã ideo putamus ab Arist. assignatam, vt per eam tanq̃ regulam certissimam, agnoscere possemus plurima ad hoc prædicamentum attinẽtia, & quia ea in progressu huius capitis erat vsurus, est hæc. Qualitas est, secundum quã quales quidam dicuntur (Addit Boetius esse) sed id facilè subauditur. Thomas cum plerisq; legit dicimur. Verùm siue dicimur legas, siue quidam dicuntur, adnotat Albertus, id ad homines propriè referendum esse, non quod nulla alia præter hominem sint qualia, sed quia soli homines secundum omne genus qualitatis quales sunt. Substantiæ siquidẽ incorporeæ, qualitates tantum suscipiunt spirituales, non corporales. Reliquæ verò substantiæ, homine excepto, ediuersò corporales dumtaxat, non autem spirituales, Homo vtrasq; recipit, spirituales quidem secundum eam sui partem quæ spiritualis est, animam videlicet rationalem, Corporales verò, secundum corpus. Ob hanc quoq; causam reducenda erit data descriptio, aut si magis libuerit, quædam notificatio, ad huiusmodi descriptionem paucioribus obnoxiam cauillationibus. Qualitas est, secundum quam aliquid dicitur quale, vt albedo, nigredo, scientia, ignorantia, visus, auditus, rectitudo, curuitas, &c. Definitum qualitas, sumendum est pro omni atq; sola forma accidentaria huius prædicamenti, a qua quidpiam quale dicitur simpliciter ac absolutè. A differentia enim substantiali, aliquid quale dicitur (vt tradidit Porph.) nõ simpliciter & nudè, sed quale quid. Diuersas ergo atq; varias qualitatis acceptiones in præsentiarum enumerare nõ opus est. Huic loco sit satis, qualitatem sumi (vt diximus) pro omni forma accidentali huius quartæ seriei. Nomen qualitatis sic acceptum bifariam sumitur, Vno modo generatim pro omni forma accidentaria huius prædicamenti, siue facilè a subiecto mobilis sit, siue difficilè. Altero modo tantum pro huiusmodi forma, omnino, aut certè difficilè a subiecto separabili. In hac secunda acceptione atq; significatione sumitur qualitas in tertia specie, dum discrimen atq; diuersitas redditur, inter passibiles qualitates & passiones. Arbitrantur nonnulli, concreta qualitates designantia, præsertim quibus competere possit diuturnum esse, atq; permanens, solum prædicari, de ijs subiectis, quæ huiusmodi qualitates in se retinent permanenter; quibus satis fauet locus iam ab Aristotele allatus. ob id quoq; hi contendunt, definitum qualitas accipiendum esse secundo modo. Verùm nostro iudicio parui refert, vtro modo in data descriptione accipiamus qualitatem. Si enim secundo modo sumatur qualitas, ab ea aliquid erit quale simpliciter, absolutè, atq; permanenter. Si verò priori modo accipiatur, per quale intelligemus id quod simpliciter est quale, hoc est, intensè atq; fixè, & id etiam quod quale est secundum quid, id est, secundum partem aut transitoriè. Antecedẽs relatiui quam, forma est accidentalis, qua quidem particula excludere poteris, quæcunq; non sunt accidentariæ formæ, vtpote substantiales differentias atq; partes, faciem, dentes, caput, & id genus alia. Consueuimus enim dicere, hunc rubeum esse, illum verò pallidũ secundũ faciem, Aethiopem esse album secundum dentes, animal secundum cor calidum, & hominem secundũ cerebrum omniũ animalium maximè humidũ. quæ omnia substantiæ sunt, nõ autem formæ accidentariæ, quare neq; qualitates erunt. Præpositio (secundũ) causæ formalis indicans habitudinẽ, insinuat eã tantum formã accidentalem qualitatẽ esse, a qua tanq̃ causa formali aliquid dicitur quale. Hinc facilè excludes lineã, superficiem, quantitatem corporeã, ac numerum, secundum quæ nonnunq̃ admittitur aliquid esse albũ, nigrum, rectum, curuũ, triãgulare, circulare, sphæricũ, orbiculare, pyramidale, par, impar. Dictionem aliquid, solẽt accipere pro prima substantia, non quasi solæ primæ substantiæ a qualitate denominationem sortirentur, ac essent quales (Nam & substantiæ secundæ, item & nonnulla accidentia passim apud Arist. atq; alios autores qualia dici reperiuntur) sed quia ipsæ primæ substantię subiecta sunt vltima principaliaq; accidentium, & in illis reliqua consistunt omnia, atq; ab eis dependent, quemadmodum prius declaratum est. Si quis autem contentiosior esse volet pro re nihili, pro aliquid accipiat, quicquid est qualitate affectum, siue id prima aut secunda sit substantia, siue aliquod accidentium, huic vel illi qualitati subiectum. Verbum dicuntur, reperimus a pluribus accipi, vt idem valeat quod denominantur, argumento sumpto ex qualium descriptione in proxima parte posita, in qua eodem verbo in eadem significatione vtitur Philosophus. Neq; desunt, qui hac particula sic explicita atq; sumpta arbitrentur ab hac descriptione reijci substantiales differentias. Nam per huiusmodi differentias non denominantur constitutę species, perinde ac species ipsæ suis differentijs priores erunt, quum potius ex ipsis differentijs ceu prioribus constituantur species. Vocula quale, sumitur vt concretum sit, qualitati prorsus (quantum licet) respondens, hoc est, principaliter idem quod qualitas significans, & ab ipsa (vti solent a suis abstractis concreta) connotato solo discrepans. Id enim

quale est

Quãtitatis descriptio,

Quomodo sumitur definitũ qualitas.

Duplex qualitatis acceptio.
Vna.
Altera.

Explicatio descriptionis qualitatis.

quale est hoc loco, quod aliqua qualitate affectum est ac informatum.

Sunt & aliç ipsius qualis acceptiones, ac variç, a quibus enumerandis impręsentiarum abstinendum est. Erit igitur qualitas forma accidentaria, a qua tanq̃ causa formali aliqud denominatur esse quale, aut simpliciter ac absolutè, aut certè secundum quid. Quòd si cui placuerit magis, priori modo de qualitate dictam intelligere descriptionem, ex iam dictis colliget facillimè, quibus suam tueatur interpretationem. Quid autem sit obseruandum, vt forma subiecto aduentitia, ipsam absolutè denominet ac simpliciter, peculiariter requirendum est in initio secundi libri Topicorum. Porrò hæc qualitatis explicatio, neq; verè est definitio, quam necesse est genere & differentia constare, quibus caret quicquid est generalissimum. neque propriè descriptio, quum non confletur ex genere & proprio aliquo, aut accidente huius vicem supplente. sed potius definitio quidem causalis, naturã qualitatis abstractim designatę, tanq̃ rei cuiusdam simplicis, quę causa sit, explicans per quale, quod quidam qualitatis est effectus, & ea magis compositum. Solent autem nobis notiora esse, quæ compositiora sunt, & effectuum rationem subeunt, suis causis & simplicioribus, tanq; ea quæ prius sub sensum & in tellectum nata sunt cadere. Quòd si ediuersò concretum per suum abstractum definias, descriptio quidem erit, non secundum nos, sed secundum naturam, cui notiora sunt ea quę sunt simplicia ac causæ. Verùm de hoc definiendi modo, postea fortasse latius a nobis tractabitur. Id vnum ex hoc Aristotelis loco intelligemus, concretum & abstractum respondentia, rectè describi nonnunq̃ per se inuicem, præsertim vbi nobis aut non licet aliam assignare definitionem, aut talis non occurrit. Diuiditur autem rectè a Philosopho qualitas in quatuor genera subalterna immediatè sub se contenta. Néque enim necessarium esse putamus, omnem generis diuisionem in suas species per differentias primas & immediatas oportere dumtaxat esse bimembrem, vt est nonnullis persuasum. de qua re alibi latius. Quod ergo in initio habet textus (qualitatem dici multipliciter) de multiplicitate seu diuersitate suppositorum, hoc est, inferiorum, non autem significationum est accipiendum. Alioqui enim qualitas, non verum genus foret harum quatuor specierum, sed potius æquiuocum. Huiusmodi autem generibus seu speciebus, non sunt nomina imposita, sed quibusdam complexis ea circumloquimur. Vna atq; prima species qualitatis est, habitus & dispositio, complexo hoc circumloquutiuè sumpto, vt sub se complectatur quæcunq; verè atq; per se ad hanc primam pertinent speciem. Huius nihilominus partes separatæ in textus deductione significatiuè tenentur, id quod & in alijs orationibus acceptis circũlocutiuè vsu venire solet. Habitus autem atq; dispositio seorsum sumpta, iuxta communem atq; receptam opinionem, specie essentiali non differunt, sed tantum accidentali, hoc est, quadam perfectione & imperfectione, eâdem permanente interim substantia atq; essentia, & ob hanc rem dicuntur illa, vna qualitatis species, atq; ab Arist. iuncta esse copulatiua coniunctione, non autem disiunctiua, cuius aliquoties est officium, essentialem eorum quæ coniungit indicare differentiam, quod fieri asserunt in secundæ speciei assignatione, quæ est naturalis potentia vel impotentia. Nomina habitus & dispositio dupliciter dicuntur accipi. Primò, vt idem principaliter designent, & nihil peculiariter connotent. In qua acceptione (quæ rarius competit habitui) hæc prorsus synonyma sunt. Neq; enim in hoc loco statuimus sequi Aquinatem, opinantem, habitum atq; dispositionem essentialiter a seinuicem separata esse. Altero modo sumuntur, vt tantum conuocato sint diuersa, dicaturq; habitus, tãtum qualitas firmiter in subiecto radicata, a quo admodũ difficilè separari possit. Ediuersò dispositio sit ea qualitas, quæ in subiecto debiliter est radicata, quæq; a subiecto facilè possit dimoueri. Neq; magni refert, an hæc vocabula secundariò designent hanc a subiecto separationem facilem & difficilem, an non. prius enim ostendimus, hæc eadem aliunde atq; ob aliam connotationem dicta esse adaliquid secundum dici. Cæterùm prętermissis ob sui difficultatẽ ijs descriptionibus, quas quinto Metaphysices tradit Philosophus de habitu & dispositione, alias assignabimus huic loco commodiores & intellectu faciliores. Quæ enim ab Alberto, Aquinate, ac Caietano narrantur de natura atq; distinctione harum specierum qualitatis, adeò in vmbra (quod dici solet) disputata videntur, vt vix comprehẽdi possint, vel ab his qui probè sunt in philosophicis instituti. Est ergo habitus hoc modo definiendus, definitione ex diuersis apud Arist. locis, præsertim secundo libro Ethicorum collecta. Habitus est qualitas animi vel corporis, consuetudine agendi parta. Aut habitus qualitas est insensibilis, ex actu vel actibus acquisita, non facilè mobilis a subiecto. Posita est particula insensibilis, ad differentiam qualitatum tertię & quartæ speciei, quæ sunt sensibiles, hoc est, aliquo exteriorum sensuum perceptibiles, Quales sunt calor, frigus, rectitudo, curuitas,

Qualitatis diuisio i quatuor species subalternas.

Quo pacto qualitas dicatẽ multipliciter.

Prima qualitatis species est, habitus & dispositio

Albertus. Aquinas. Caietanus.

Quid habitus, & eius definitionis explicatio.

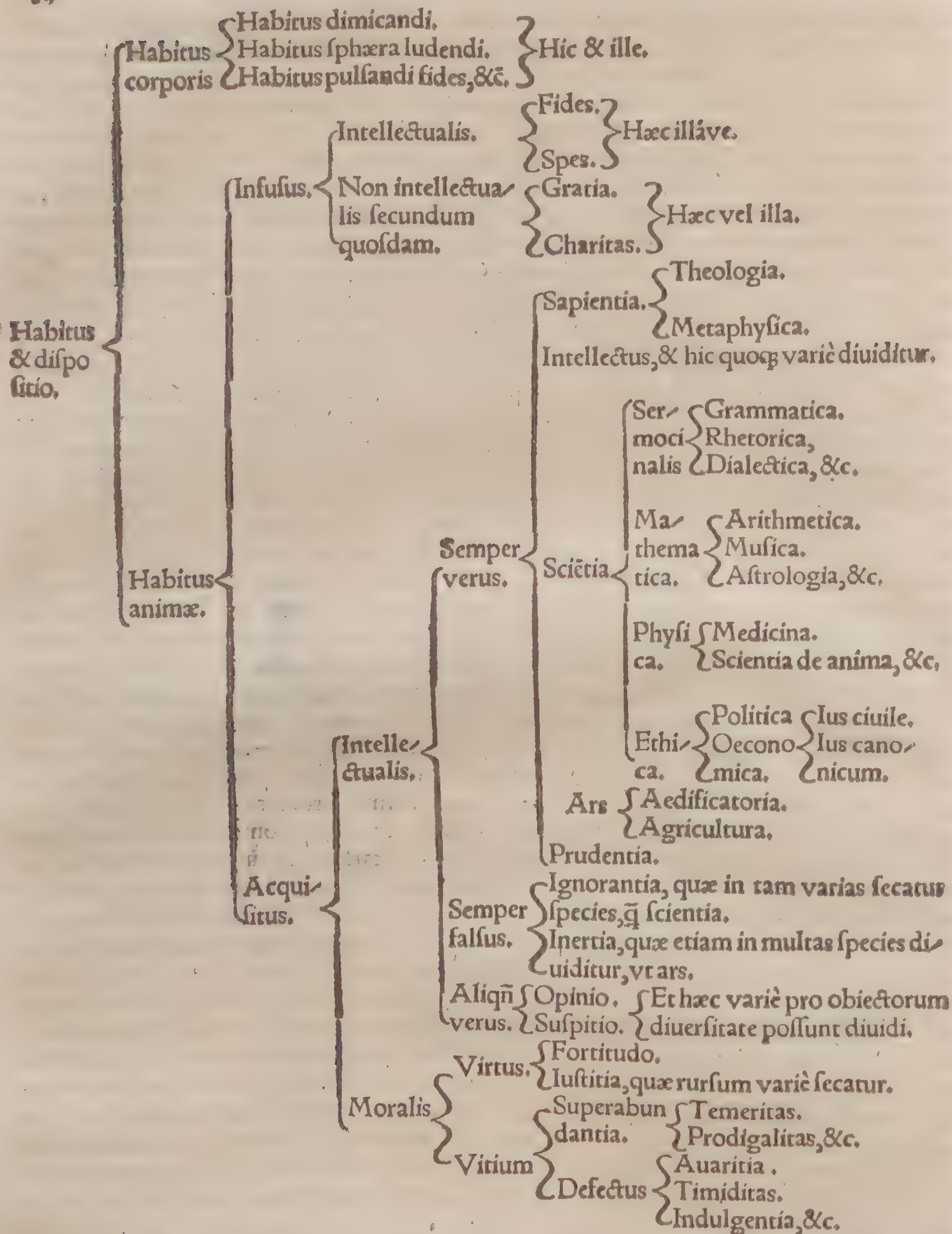
triangulus, &c. Habitus verò & dispositiones, siue ad animam spectent, siue ad corpus, deprehendi nequeunt aliquo sensu exteriori. Secundo loco subiectum est (ex actibus acquisita) hoc est, proprijs operationibus, ad distinctionem qualitatum secundę speciei, quæ subiectis ipsis ab initio insunt, & non parantur labore, Vt a natiuitate omnibus hominibus inest sensus, appetitus, mens, voluntas, atq; alię huiusmodi potentiæ naturales vel impotentiæ. Ex nostris autem operationibus ipsi acquirimus scientiam, artem, prudentiam, virtutem, habitũ currendi, citharizandi, &c. Tertio loco dictum (a subiecto difficile mobilis) quod quidem vnà cum eo quod nunc diximus, indicat prior definitio, dum dicit (ex consuetudine parta) vt ostendatur, quo inter se discrepent habitus & dispositio separatim & propriè sumpta. Data habitus descriptio explicat tantùm naturam eorũ habituum, qui modo naturali acquiruntur, quosque naturali ratione deprehendimus inesse subiecto. Sunt enim alij quidam habitus, a solo deo infusi, quiq; acquiri nequeunt ex prioribus operationibus, quales sunt habitus scientiarum atq; virtutum, substantijs incorporeis concreati. Item tres illę virtutes theologicæ, fides, spes, & charitas, quas Deus optimus gratis donat baptisma suscipientibus. Quòd si quis desideret descriptionem vnam habitibus omnibus communem, hanc aut aliam similem accipiat. Habitus est qualitas, a qua quippiam redditur promptum & habile ad aliquid operandũ promptè, facilè, atq; cũ delectatione. Id enim habitui omni, siue acquisito, siue concreato, aut infuso competit. Porrò quomodo habitus ex dispositione nascatur, quomodo ex operationibus præuijs, An nonnunq̃ ex vnico actu procreari possit, Quid sit subiectum ipsius habitus, quæ necessitas asserendi hos habitus, quo modo augeantur atq; minuantur, vndè ipsorũ proueniat corruptio, & id genus alia, omnia missa hoc loco sunt facienda. Nam hęc potius ad secundum Ethicorum, & secundum de anima videntur pertinere. Huic loco sit satis, in solis rebus anima sensitiua aut rationali animatis, non per naturam determinatis ad aliquam certam operationem, primo ex operationibus fieri dispositiones, deinde habitus, ad promptè, facilè ac delectabiliter agendum atq; operandum. Cuius declarationem alijs relinquimus.

Habitus partitio. Secatur autem habitus, in habitum corporis & animæ. Habitus corporis est, qui immediatè recipitur in corpore toto, aut corporis parte aliqua, vt habitus citharizandi, suendi, sartiendi, in manu ac digitis, In toto autem corpore habitus saliendi, currendi, & similium. Omnes (Habitus corporis.) hi habitus secundarij dicuntur esse, eo quòd alij quibus correspondent tanq̃ pręcipuis, in anima sint, vel animæ potentia. Pręter enim habitũ citharizandi, qui est in digitis citharœdi, est & alius citharizãdi habitus in anima, quorum vterq; sine altero potest permanere, & ita in alijs similibus. Quibusdam nihilominus placet, nullos esse veros in corpore habitus, sed tantum (Hieronym9 Hangestus.) per frequentes huiusmodi operationes tolli quædam corporis impedimenta exercendarum talium operationum. Verùm id quod priori loco diximus, magis est receptum, & Aristoteli consonum. Tales etiam in ipsis brutis reperiuntur, simeis videlicet, canibus, equis, & alijs, quę vtcunq; sunt disciplinabilia. Pręter hos habitus, qui operationes respiciunt, assignat Thomas (Thomas.) alios naturam spectantes. Quales sunt sanitas, pulchritudo, & eiusmodi, quæ Aristot. quibusdam in locis habitibus connumerat. Nos autem eos sequimur, qui hęc dicunt non attinere ad primam qualitatis speciem. Porrò habitus animæ est, qui immediatè animę inest, aut eius (Animę habitus.) potentiæ. Hic duplex est, prętermisso etiam eo, qui ad potentiam sensitiuam pertinet. Vnus intellectualis, qui est in intellectu, Et alter moralis, qui in appetitu sensitiuo aut rationali. In (Habitus intellectualis, & moralis.) tellectiuus habitus sub se comprehendit habitum semper verum, habitum semper falsum, & eum qui modò verus est, modò falsus. Habitus semper veridici assignantur quinq;, sapientia, (Quinq; habitus perpetuo veridici) intellectus, scientia, ars, & prudentia. Sapientia est habitus, quo intellectus promptus est ad as(Sapientia.)sentiendum propositionibus altissimis, siue eæ præmissæ sint, siue exclusiones. Eæ propositiones dicuntur altissimæ, quę de rebus traduntur diuinis, vt deus est incorporeus. vnicum est primum principium omnium rerum, creaturarum. vnus omnium gubernator atq; conseruator, &c̃. Intellectus est habitus principiorum non altissimorum. Qualia sunt hæc. Omne totum (Intellectus.) est maius sua parte, Si ab ęqualibus ęqualia demas, quę restant, erunt æqualia. Contradictoria de eodem dici est impossibile. Contraria contrarijs curantur. Omne corpus ex materia & forma constans, est mobile, &c̃. Scientia est habitus conclusionis demonstratę. Hæc sub se conti(Scientia & eius species.)net, grammaticam, dalecticam, rhetoricam, arithmeticam, musicam, geometriã, astronomiã, scientiam naturalem, medicinam, atq; alias disciplinas, quæ ad has aliquo modo reducuntur. Grammatica est scientia rectè loquendi. Dialectica, definiendi, diuidendi, atq; colligendi. Rhetorica, dicendi seu eloquendi. Arithmetica, numerandi. Musica, cantandi. Geometria, mensurandi. Astronomia, sciẽtia est considerans cœlestium corporum magnitudines atq; motus.

Physica seu naturalis, cognitio est rerum naturalium. Medicina verò, scientia sanandi humana corpora. Ars propriè accepta, est ratio rerum a nobis factibilium, hoc est, habitus cognitiuus, atq; directiuus eorum quæ a nobis efficiuntur. Factibile opus est, quod ferè permanet, cessante nostra operatione, vt domus, gladius, pannus, &c. De artis autē diuisione, & quę sint eius species, in hoc loco nihil est a nobis dicendum. Sunt enim artes vel quę mechanicę nuncupantur innumeræ, quanq̃ omnes has ad septem solent reducere. Prudentia est recta ratio rerum a nobis agibilium, seu habitus directiuus & cognitiuus rerum a nobis agendarum, docens rectè deliberare, iudicare, atq; tandem imperare. Sub hac arbitrantur nonnulli, rectè collocari scientias morales, ethicen, politicē, & œconomicam facultatem, atq; iuris prudentiam. de qua re alibi exactius est agendum. Prudentiæ insuper nōnulli annumerāt has tres species, εὐβουλίαν, σύνεσιν, & γνώμην, hoc est, vt græca latinè reddantur, bonam consultationem, sagacitatem, atq; sententiam. Habitus semper falsi sunt quinq;, prioribus oppositi, Vt insipientia, ignorantia, inertia, & imprudentia. Habitui autem semper falso, qui intellectui principiorum opponitur, fortasse non est nomen impositum. Qui autem modò veri modò falsi existunt, sunt opinio, suspitio, & credulitas. Hæc ideo hoc loco breuiter perstrinximus, quòd solent in initio logices, de huiusmodi plura intempestiuè tradi. Reliqua etiā, quæ ibi exigi solēt de scientijs ipsis, quę speculatiuę sint, quę practicæ, quæ reales, & quæ rationales, in vniuersum omittimus, eo q̄ horum omnium declaratio ad primū Metaphysicæ videtur pertinere. De virtute autem, vitio, eorū speciebus & definitionibus, iudicamus omnino nobis esse silendum. Spectant enim hæc ad moralem philosophiam, neq; eorum definitiones ac diuisiones possemus breuiter complecti, quemadmodum de prioribus factum est. Redeuntes igitur ad ea, quæ nostri sunt instituti, dicimus in primis ad hanc primam qualitatis speciem rectè pertinere omnes habitus, siue sint cōcreati, cōgeniti, vel infusi, siue acquisiti. Item & omnes dispositiones, his omnibus habitibus respondētes. Præterea secundò in eadem specie a nonnullis reponūtur omnes species intelligibiles & sensibiles. Dicitur autem in hoc loco species quædam obiecti similitudo, quę dum est in cognitiua potētia, aut cū ea, aut in ipsa, nata est producere actualē cognitionem talis obiecti. Diximus, aut cum ipsa, aut in ipsa, propter variā multiplicemq; de producenda cognitione opinionem. Inficiantur enim quidam, cognoscitiuam potestatem atq; vim, aliquo modo cognitionem efficere, sed aliunde productam dumtaxat suscipere aiunt. Alij contra asseuerāt, quamlibet cognoscendi potentiā vel exteriorem, oportere esse notionis suæ producendę causam, & si non totā ac integrā. Verùm fusior huiusce dubitationis discussio examinatioue, peculiariter attinet ad secundum & tertiū de anima libros. Tertiò his annumerant potentiarum cognoscitiuarū animæ omnes actus. Item omnes actus seu operationes & affectus passionésve appetitus rationalis, quæ est voluntas. Quales sunt sensatio, visio, auditio, imaginatio, æstimatio, reminiscentia, intellectio, volitio, nolitio, tristitia, voluntatis gaudium, & huiusmodi. Asserunt enim, hæc maximè esse vicina ipsis habitibus. Hi de quibus loquimur, arbitrātur omnes ad hanc etiā pertinere speciē, & passiones quę sunt appetitus sensitiui, vt sunt dolor, verecundia, iracundia, spes, desperatio, & eiusmodi similia. Quod autem in tertia specie dicitur. Similiter autem & in anima dicuntur passibiles qualitates, atq; passiones, putant intelligendum esse per quandā similitudinem, quemadmodum & in prima specie similitudine quadam dicuntur esse habitus & dispositiones, calor, frigus, sanitas, & ægritudo. An hæc ita sese habeant, aliorum esto iudicium. Illud nihilominus aduertendum est, quòd si hæc quæ re vera non sunt habitus & dispositiones secundum descriptiones prius traditas, verè ad hanc speciem attineant, accipiendum est complexum illud voce tantum (habitus & dispositio) vt genus sit ac superius habitus & dispositionis seorsim acceptorū, atq; aliorum in hac specie contentorum. Neq; necessarium erit, complexum circumlocutiuè sumptum, conuertibile esse cum se ipso complexè accepto. Circumloquendi enim causa, frequentius néque omnibus neq; solis conuenire solet, quibus attribuitur complexum complexè sumptum. De ordine autem atque differentia huius speciei ad reliquas, fortassis in huius partis calce dicetur. quanquàm prius meminimus, in huiusmodi rebus nos non nimium oportere esse anxios. Quia verò huius prædicamenti coordinatio fœcundior est, latiusq; sua extendit pomeria, quàm vt vnius paginæ amplitudine capi posset, decreuimus singulas eius species seorsim in tabula spectandas exhibere. Esto ergo primæ speciei distributio talis.

Ars.

Sequitur tabula de prima specie qualitatis.

Omissæ sunt operationes, seu actus horum habituum & potentiarum, quia & ipsi simili modo sunt diuidēdi. Insuper & species tam intelligibiles, q̄ sensibiles, pro obiectorum suorum varietate diuersissimæ. Secundam qualitatis speciem, quam veteres (si Alberto credimus) aptitudinem nuncupabant, circumloquitur Aristoteles hoc complexo Naturalis potentia vel impotentia. Cur autem duo hæc, naturalis potentia & impotentia iunxerit disiunctiua cōiunctione, prius est indicatum. Nam sunt hæc duo diuersæ species immediatè contentæ sub secunda specie subalterna qualitatis, dicto complexo designata. Horum trium descriptiones ex ipsius textus initio licet has sumere. Naturalis potentia vel impotentia est qualitas, secundum quam quippiam est naturaliter potens vel impotens. Naturalis potentia est, secundum quam quippiam est naturaliter potens. Naturalis verò impotentia est, secundum quam aliquid naturaliter est impotēs. Quæ descriptiones nullam cauillationem possunt pati, modò rectè intel-

Secūda qualitatis species.
Albertus.

rectè intelligantur iuxta eum sensum, qui ante redditus est de qualitatis definitione. Ex declaratione autem ab Aristot. postea subiuncta poterimus has descriptiones priorum declaratiuas elicere. Naturalis potētia est, qua aliquid est naturaliter potens ad quippiam faciendū, aut nihil facilè patiendum, hoc est, alicui resistendū. Duplex enim est naturalis potētia. Vna ad faciendum atq; operandum, quæ aliquando simplicibus competit corporibus. Est enim ignis potens calefacere, aqua potens frigefacere, sol potens & illuminare & calefacere: Aliquando corporibus mixtis, tam inanimatis q̃ animatis, vt sunt potentiæ, nutritiua, augmentatiua, pugillandi, currendi, saltandi, & similes, quæ habitibus corporis respondent: Insuper intellectus & voluntas iuxta vulgarem opinionem, quibus insunt artes, scientiæ, virtutes, atq; vitia moralia. Potentijs enim naturalibus, & si non omnibus (vtputa his quæ ad vnam certam determinatæ sunt operationem) respondent quidam habitus, aut animæ aut corporis. Altera est potentia naturalis, qua aliquid facilè ac fortiter resistit illis, quæ contraria sunt ei, quod secundum naturam competit subiecto talem potentiam habenti, vt salubritas in animalis corpore, & duricies in eo quod durum est. Addunt quidam tertiam, qua id quod potens est, etiam si nihil operetur, recipit illud quod sibi natura competit. Verùm huiusmodi potentia videtur longè alterius esse rationis, q̃ sint naturales potentiæ, vt potentia materiæ ad suscipiendas quaslibet formas, potentia perspicui ad suscipiendas species visibiles.

Quid naturalis potētia
Potentia naturalis duplex.
Vna ad operandum.
Altera ad resistendum.

Contra, naturalis impotentia est qualitas, qua aliquid naturaliter est impotens, ad quippiam faciendū, alicui resistendum. Nomen enim impotentiæ nō negatiuè sumendū est, aut priuatiuè. (Negationi namq; aut priuationi nō conuenit esse alicuius speciem) sed positiuè, quemadmodum dici solet de alijs pluribus consimilibus. Impotentia naturalis duplex est. Quædā ad quicq̃ operandum, vt impotentia pugillandi, impotentia currendi, in eo qui breuioribus est cruribus, & multa carne oppressus. Altera qua non facilè resistitur ijs quę cōtraria sunt ac nociua, ac corruptiua, vt salubritas, mollicies. Has duas species solent describere, prioribus definitionibus, maioris declarationis gratia aliqua adijciendo in hunc modū. Naturalis potentia est qualitas insensibilis, innata, a qua subiectum naturaliter est potens, ad quiddā agendū, aut alicui resistendū. Naturalis impotentia est qualitas insensibilis, innata, a qua aliquid naturaliter est impotens ad quippiā agendū, &c̄. Dicitur in primis (qualitas insensibilis) ad excludendas qualitates tertiæ & quartæ speciei, quæ ferè sunt aliquo sensu exteriori perceptibiles. Naturales autem potentias exteriori sensu non valemus dignoscere, sed tantum eas deprehendimus, ex quibusdam signis atq; effectibus. Tertio loco subiungitur (innata) ad differentiam habituum, & omnium eorum quæ ad primam qualitatis speciem pertinent. Nō sunt enim habitus innati, sed (vt diximus) acquiruntur ex operationibus iteratis & nostro labore, nisi diuinitus infundantur. Potentiæ autem & impotentiæ naturales, in nobis fiunt naturaliter, nullo nostro labore, nullisq; actibus præuijs, sed spontè sua in nobis generantur ex principijs naturalibus, dum nascimur, & a principio natiuitatis ferè insunt, ob idq; vocātur naturales. Si enim formæ substantiali, in materiam præparatam introductæ, plenè atq; omnino materia subijciatur, talem formam sequitur naturalis potētia ad agendum, &c̄. tanquam quędam proprietas ipsius formæ perfectiua, ac quoddam instrumentum agendi. Si verò ipsi formæ, non perfectæ subijciatur materia ob naturæ defectum aliquem, consequitur naturalis impotentia. Diximus (ferè) quia huiusmodi potentiæ & impotentiæ nonnunquam fiunt, atq; subiectis adueniunt post natiuitatem, quemadmodum catulis post nouem dies a partu aduenit visus. Et medicorum iudicio contingit aliquem ex vna complexione in aliā transmutari, vt ex sanguineo fieri cholericum. Similiter ex salubri accidit quempiam fieri insalubrē. Et ediuersò ex insalubri salubrem. Ex duro etiam fit frequenter molle, & econtra. Et libri septimi naturalis historię quarto capite scribit Plinius, ex fœminis mutari in mares, non esse fabulosum. Inuenimus (inquit) in annalibus, Licinio C. Cassio Longino COSS. Cassini puerū factum ex virgine sub parentibus, iussuq; aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit visum a se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & virilitatem prouenisse, vxoremq; duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum a se visum. Ipse in Africa vidi mutatum in marem nuptiarum die, L. Cossinum ciuem Tisdritanum. De Tiresia autem sic fabulatur Ouidius iij. Metamorph.

Quid naturalis impotentia.
Duplex potentia naturalis.
Ad operādū
Ad nō facilè resistēdū.
Mutatio vnius sexus in alterum.

Duo magnorum viridi coeuntia sylua
Corpora serpentum baculi violauerat ictu,
Deq; viro factus (mirabile) fœmina, septem
Egerat autumnos, octauo rursus eosdem

Vidit, Et est vestræ si tanta potentia plagæ
Dixit, vt autoris sortem in contraria mutet?
Nunc quoque vos feriam, percussis anguibus iisdem,
Forma prior rediit, genitiuaque venit imago.

Et in quarto eiusdem operis de alio quopiam sic ait,

Nec loquar, vt quondam, naturæ iure nouato,
Ambiguus fuerit, modò vir, modò fœmina Scython.

Neque enim omnino impossibilem putant Physici transitum ex vno sexu in alterum. Verùm hęc res attinet ad medicos. In hac secũda qualitatis specie & veteres & neotericos plerosque, primo loco inuenimus collocare omnes proprias passiones & genericas & specificas, siue respiciant aliquid in subiecto recipiendum, siue quippiam ab ipso efficiendum ac operandũ, vti sunt contrariorum susceptibilitas, mobilitas, &c. quæ ex generum & specierum essentialibus principijs fluunt atque emanant. At ij qui Scoti partibus fauent, asserunt, quemadmodum & alibi superius indicauimus, omnes passiones proprias sequentes principia essentialia generũ & specierum, nullius esse prædicamenti directè, sed reducendas ad illud prædicamentum, cuius fuerit subiectum. Quilibet eam partem amplectatur, quam sequi libuerit. Secundò ad hãc speciem pertinent omnes potentiæ vegetatiuæ, quæ sunt nutritiua, augmentatiua, generatiua sui similis, & aliæ ad has pertinentes, vt sunt virilitas & muliebritas, hoc est, sexus vterque. Item potentię sensitiuę omnes, tam exteriores, visus videlicet, auditus, olfactus, gustus, & tactus, quàm interiores, vt sensus communis, potentia imaginatiua, phantasia, æstimatiua, memoria, & appetitiuę respondentes, puta appetitus sensitiuus, concupiscibilis, & irascibilis. Insuper & potentiæ rationales, ad animam rationalem peculiariter pertinentes, vt sunt intellectus agens, & passibilis (qui fortassis idem sunt re ipsa) atque appetitus rationalis, qui voluntas nuncupatur. Has tamẽ rationales potentias, opinatur Scotus potius esse quasdã animæ proprietates & passiones proprias, quàm potentias in hanc speciem attinentes, ob id præsertim, quòd huiusmodi nõ consequantur principia complexionalia indiuiduorum, sed verius ipsius animę rationalis essentiam, & essentialia principia, si qua habeat. Tertiò in eadem specie esse dicuntur potentiæ naturales, ad ea quæ collocata sunt in prima qualitatis specie, scientias videlicet, virtutes, & vitia, hoc est, naturales inclinationes ad huiusmodi ex principijs complexionalibus natæ, vt cum dicimus vulgò aliquem esse naturaliter liberalem, iustum, temperatum, fortem, prodigũ, audacem, iniustũ, furem, scientem, doctũ, rhetorem, dialecticum, &c. A quibus quidẽ inclinationibus naturalibus (teste Arist. in Ethicis) neque laudãdi sunt qui eas habent, neque vituperandi. Quartò ad eandem speciem pertinere videntur omnes complexiones in hominibus & animalibus repertæ, quę a medicis enumerantur quatuor, cholerica, sanguinea, flegmatica, & melancholica. Nihil enim apparet esse complexio, quàm qualitas proueniens ex reciproca actione & passione contrariarum qualitatum in corpore mixto, per quam primò & proximè seruatur in materia forma mixti, sibique genuinas perficit operationes, quod potissimum competere videtur ipsi potentiæ. Quintò eadem species complectitur omnes virtutes lapidum, metallorũ, herbarum, plantarum, animalium, quas experientia manifestũ est, in diuersis esse diuersissimas. Videntur enim huiusmodi virtutes esse potentiæ quædam ad quippiam faciendum, aut alicui resistendum, quod hic fusius declarare non est operæprecium. has nonnulli relegant ad tertiam speciem. Fortè non improbabile foret, si quis his virtutibus assereret respondere quasdam qualitates adiutrices & instrumentales, quæ ad illam tertiam speciẽ spectarent, quibusque hæ vterentur in suis operationibus peragendis quẽadmodum potentia nutritiua & augmentatiua, in digestionibus faciendis calore vtuntur naturali. Neque enim facilè est definire, an ea qualitas de qua agitur sit potentia naturalis, an potius ad tertiam qualitatis speciem spectet. In summa igitur, ad hanc speciem pertinent omnes potentiæ & impotentiæ naturales, quibuscunque conueniant, siue sint substantiæ incorporeæ, siue corporeæ, simplices, cœlestes, aut elementa, siue mixtæ, inanimatæ, aut animatæ.

Quę in hac secunda specie collocentur.

Primò.

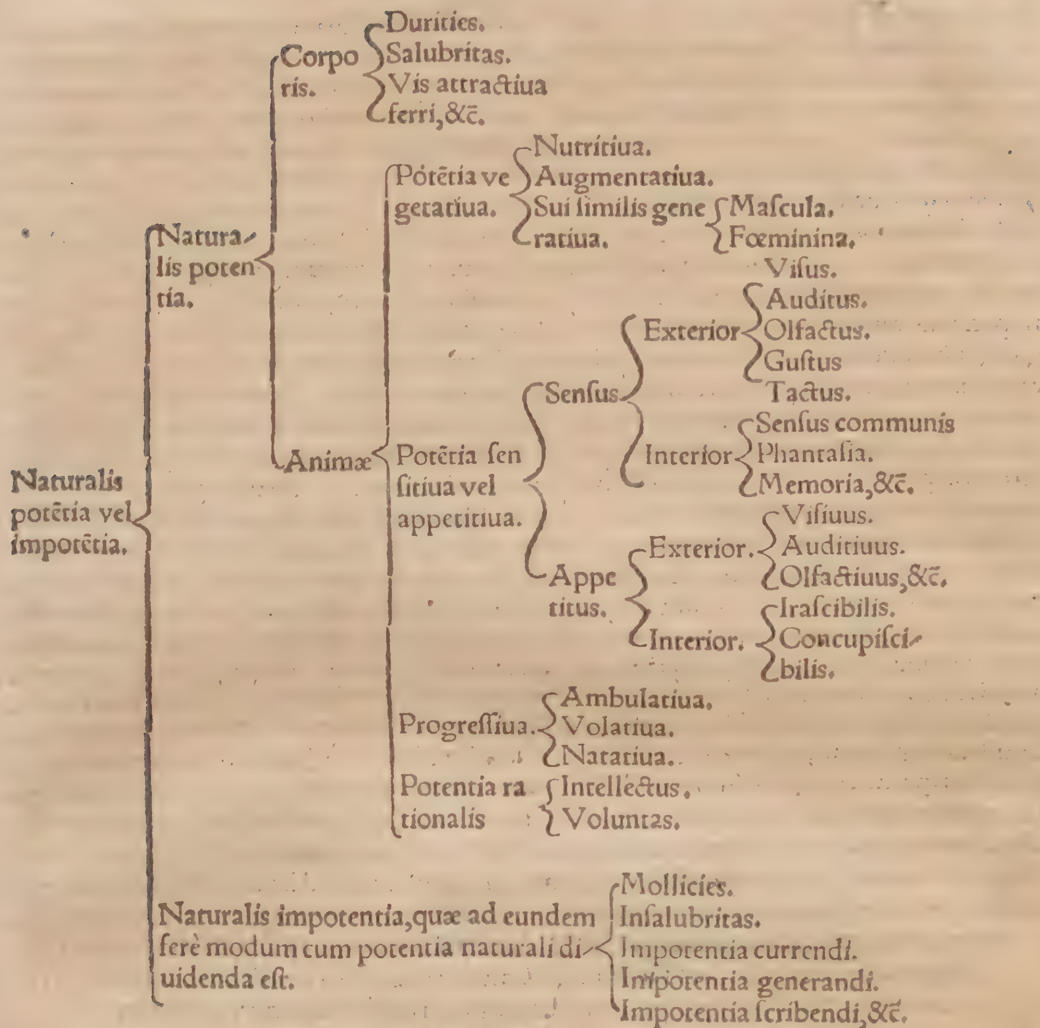
Secundò.

Tertiò.

Quartò.

Quintò.

Sequitur tabula eorum quæ secunda specie continentur,

Tertia qualitatis species seu genus, nomen simplex non habet positum, quo propriè significetur, quemadmodum nec priora, sed eam circumloquitur Aristoteles hoc cōplexo (passibilis qualitas & passio) quæ duo seorsim sumpta principali nō differunt significatu, sed tantum cōnotatione discrepant. Nā passibilis qualitas exigit, vt permanentior sit, atq; difficilè a subiecto dimobilis. Passio ediuersò, connotat facilem a suo subiecto separationē, & moræ inhærendi breuitatem. Hanc asserunt autores, qualitatem esse secundum essentiam, non autem secundum modum denominandi. Solentque hæc ita describere. Passibilis qualitas est qualitas, vnico exteriore sensu perceptibilis, difficilè a suo subiecto mobilis, atq; permanens. Passio qualitas est, vnico sensu exteriori perceptibilis, facilè a subiecto separabilis, atque transitoria. Posterior harum descriptionum pars, planè ab ipso Arist. traditur. prior verò ex exemplis in initio huius speciei redditis (vti opinamur) est collecta. Posteriori parte explicatur, in quo a se mutuò dissident, passibilis qualitas, & passio. Priori autem pulchrè separantur hæc a reliquis speciebus. Nam habitus & dispositio, naturalis potētia & impotentia, qualitates sunt omnino insensibiles. Quartæ autem speciei qualitates, sensibiles quidem sunt, sed pluribus exterioribus sensibus. Has definitiones dicūt non esse traditas vniuersaliter, seu (vt loquuntur) a toto genere, eo quòd multæ sunt huius tertiæ speciei qualitates, quæ nequeant aliquo exteriore sensu percipi. Atq; ob hanc causam, harum conuertibiles descriptiones assignant, per reliquarū specierum negationē in hunc modum. Passibilis qualitas est qualitas, quę neq; est dispositio habitusue, neq; naturalis potentia vel impotentia, neq; forma, aut circa aliquid constās figura, difficilè a subiecto mobilis. Simili modo de passione est iudicandū. In hac re ac alijs huiusmodi, rectissimè quadrare locumq; habere videtur illud prius ab Aristot. in ad aliquid prædica-

Tertia q̄litatis species.

Quid discriminis sit intē passibilē q̄litatē & passionem.

Quid passio & passibilis q̄litas.

prædicamento dictum, difficilè est de huiusmodi rebus confidenter dicere, antequam frequẽter pertractata sint. Dubitare autem de singulis, non est inutile. Quàm paucissimos enim, imò verius nullos nobis licuit inuenire, qui de harum qualitatum diuersitate atq; natura exactè tractauerint vnanimi consensu. Quòd si quis erit, qui datas in initio definitiones defensare nitatur esse legitimas ac rectè assignatas, & tamen sub hac tertia specie quasdam reponat qualitates, quæ nullo sensu exteriori sint sensibiles, Huic facillimum erit dicere, passibilem qualitatem & passionem circumlocutiuè sumptam, de pluribus prædicari, quàm prędicentur passibilis qualitas & passio separatim sumptę, quemadmodum prius de habitu & dispositiòne dicebatur.

Sub tertia specie cõprehensa. Primò.

Ad hanc tertiam speciem, proculdubio spectant omnium sensuum exteriorum cuncta obiecta propria, vt lux, fulgor, lumen, color propriè dictus, cum omnibus suis speciebus, omnes soni, omnes sapores & odores, tangibilesq; qualitates primæ, caliditas, frigitas, humiditas & siccitas. Item & hę, lubricitas, & ariditas, duricies, mollities, leuitas, crassities, & subtilitas, modò hęc tantùm sensu tactus sint perceptibilia.

Secundò.

Secundò in eadem reponuntur omnes motiuæ qualitates, vt sunt grauitas, leuitas, similiter & impetus, quo quippiam localiter mouetur, aut contra naturam, aut pręter naturam, qui quidem impetus, a pluribus physicis grauitas vel leuitas accidentalis solet nuncupari.

Tertiò.

Tertiò omnes cœlestes influentiæ, a corporibus cœlestibus in hæc inferiora productæ, quas tamen nullo sensu exteriori deprehendimus, sed solum ratione ex effectibus diuersis desumpta, quos in diuersis experimur regionibus. Neq; enim probabile est, corpora cœlestia solo lumine huiusmodi effectus producere. Verùm de hac re alibi fusius est dicendum. Has cœlestes influentias, quidam in secunda specie collocant, nobis quod iam diximus apparet probabilius.

Quartò.

Quartò, in eadem specie reponunt eas mixtorum qualitates, quas virtuales solent vocare, vt sunt qualitates quibus magnes ferrum ad se trahit, corallium sanguinis sistit fluxum, cristallus sitim sedat, quod verum arbitramur, si hæ virtuales qualitates, a virtutibus ac naturalibus potentijs mixtorum distinguantur, quibus tales effectus possunt producere.

Quintò.

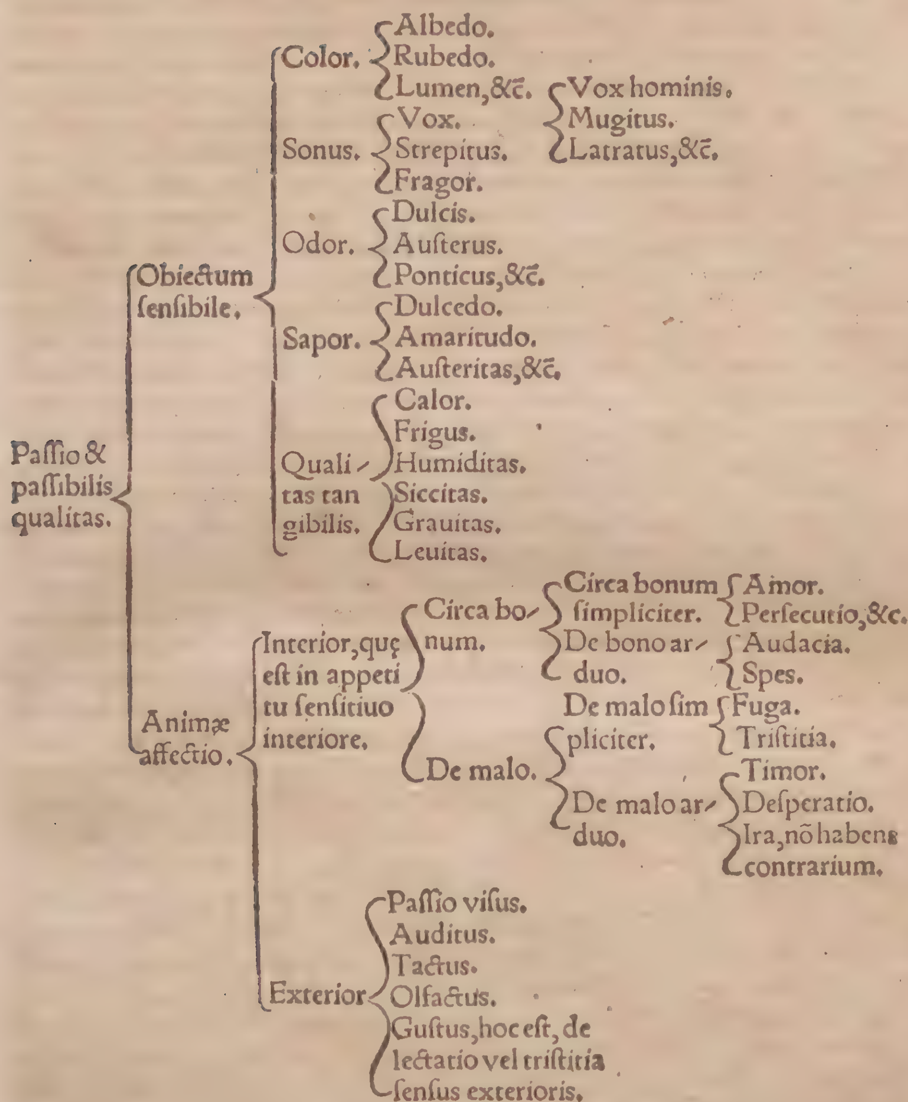
Quintum numerum faciunt sensibiles species, maximè iuxta probabiliorem opinionem eorum, qui huiusmodi species à suis obiectis specie differre putant. Si enim cum obiectis specie consentirent, primo loco fuissent comprehensæ, cum obiectorum mentio fieret. Alij has in prima specie collocant. Sunt & qui opinentur, species intelligibiles, atq; omnem cognitionem ad hanc tertiam speciem pertinere.

Sextò.

Sextum locum obtinent omnes animi passiones, ac perturbationes, præsertim quæ in appetitu sunt sensitiuo, concupiscibili, vel irascibili, quæ fiunt perpetuò cũ quodam corporali motu cordis, vel sanguinis, aut alterius partis, vt amor, concupiscentia, dolor, &c. Porrò quę spectant ad appetitum intellectiuum, vt gaudium & tristitia propriè accepta, aliaq; huiusmodi, contendunt aliqui (vt antè diximus) ad primam speciem pertinere. Exactius autem discutere, an hæc sic se habeant, nec ne, aut nihil, aut parum admodum vtilitatis, potissimùm logico, videtur posse adferre.

Huius

Huius tertiæ speciei Tabula.

Quarta qualitatis species (quam veteres compositionem vocabant) apud Arist. innominata est, neq; eã aliquo cõplexo circũloqui videtur Aristoteles, cum de ea tractat, sed potius indicat, quæ sub quarta specie continentur, dum meminit figuræ, formæ, rectitudinis, curuitatis, & aliarum qualitatũ his assimilium. Quòd si quis contentiosius agat, Aristotelem hanc quartã speciem circũloqui hoc complexo (forma & circa aliquid constans figura) aut hoc (forma vel figura) aut isto cõplexo circumloquendũ esse (qualitas pluribus sensibus exterioribus perceptibilis) facilè cedemus, eò quòd in hisce non magnum ad eruditionem positum est momentum. Reperimus apud veteres nonnullos commentatores, hanc quartam speciem assignari figuram & formã, omissis alijs quæ in textu sunt adiuncta. Figura & forma, penè ab omnibus dicuntur idem significare, soloq; differre connotato, & ob eam rem hæc duo copulatiua coniunctione coniũcta esse, vti superius de alijs est dictum. Opinãtur nonnulli, figuram forma esse communiorẽ, quòd hæc solis cõpetat rebus naturalibus, prętertim viuentibus, figura autẽ quibuslibet. Alij figuram solis inanimatis tribuunt, vt diuus Augustinus in suis categorijs. Alij formã, numeris per suas vnitates descriptis, figurã autem cõtinuis quantitatibus. Verùm huiusmodi discrimina non sunt perpetua, neq; obseruantur exactè, sed frequenter vnum loco alterius reperitur positum, vt ex lectione probatorum autorum facilè constat. Huic loco

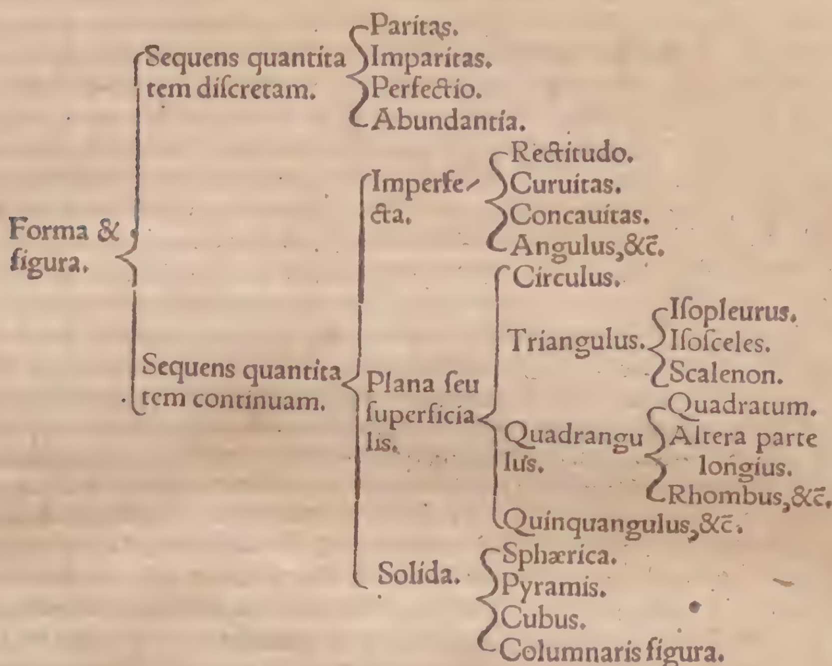
ſatis fuerit, vt inter hæc ea ſit diſtinctio, ſecundum quam forma rebus naturalibus tribuatur, præſertim animatis, quæ & in ſe, & in ſuis partibus determinatam atq; peculiarem requirunt quantitatem, ſecundum ſubſtantialis formæ exigentiam. Figura verò, magis propriè rebus artificialibus, iuxta illud vulgare, Formam viuentis, picti dic eſſe figuram. Albertus vtrumq; & formam & figuram etiam rebus naturalibus tributum opinatur, tantùm connotato, nõ autem re, ab altero differre. Dicitur enim ſecundum eum forma, cum ad ipſam ſubſtantialem formam refertur, quæ eſt ratio cur toti hæc figura competat, membris autem iſta vel illa. Figura veró dicitur, factâ ad qualitatem relatione, quæ aut nullis concluditur angulis, aut pluribus. Verùm de hac re, fortaſſè a nobis longius ſermo protractus eſt, q̃ opus fuerat. Huius autem quartæ ſpeciei qualitates, quantitatibus continuis peculiariter attribuuntur, vel diſcretis permanentibus. Neminem enim repperimus, qui huiuſmodi qualitatem aſſerat ſucceſſiuè quãtitati competere. Inter qualitates autem cõtinuas permanentes primo loco occurrit linea, cui competũt immediatè, & reliquis hac mediante, rectitudo & curuitas, quam apparet Albertus compoſitam & mixtam dicere, ex quadã conuexitate, & concauitate. Linea recta eſt ab vno puncto ad aliud breuiſſima extenſio. Aut (quemadmodum dicebat Plato) cuius extrema ita tegunt media, vt hæc non poſſint videri, ſi directè oculorum aciebus illa opponantur. Secundum locum inter quantitates habent ipſæ ſuperficies, quibus propriè conuenit concauitas, cõuexitas, planicies, angulus, hoc eſt, quædam figura, vel potius figuræ pars, naſcens in ſuperficie clauſa ex linearum concurſu. Hæc quæ nunc dicta ſunt vnà cum rectitudine atq; curuitate, vocantur figuræ imperfectę, non autem ſimpliciter figuræ, eo quòd figura a geometris definitur, quæ termino clauditur, vel terminis, quod illis minimè conuenire manifeſtum eſt. Deinde ſecundò ſuperficiebus ipſis eæ figuræ conueniunt, quæ planæ dicuntur, ſumpta denominatione a ſuperficie, quæ aliquando ab Ariſt. & alijs vocatur planum, vt patet in capite de quãtitate. Tales ſunt figuræ, circularis, triãgularis, quadrangularis, pentagona, hexagona, & reliquæ, quas neq; hic opus eſt enumerare, neq; definire. Huiuſmodi autem figuræ ſuperficiebus inſunt; non autem lineis ſuperficiem terminantibus. Quare externa prædicatione dicetur linea circularis, denominatione ſcilicet ſumpta ab ipſa ſuperficie quam ambit. Tertio loco inter qualitates enumerantur corpus, ſeu corporea quantitas, quam ſequuntur in primis quædam imperfectæ figuræ, anguli videlicet corporei. Deinde perfectæ, vt pyramidalis, ſphęrica, oualis, lenticularis, atq; aliæ, de quibus agunt geometræ. Figuram atq; formam, omiſſo cõnotato, de quo (vt antè diximus) grauiter ſolent decertare, hoc modo definitas reperimus. Figura eſt modus protractionis linearum & ſuperficierum. linearum quidem, vt figura plana, ſuperficierum verò, vt figura corporea, quam ſolidam vocant. Vndè hæc deſcriptio petita ſit, non ſatis conſtat, niſi ab arte depingendi aliquo modo videatur accepta eſſe. Euclides autem hoc ſupradicto modo figuram deſcribit. Figura eſt, quæ termino vel terminis clauditur. Termino vno circularis clauditur ſuperficies, puta linea circulari, & ſphærica figura, vna ſuperficie circundante. Termino continentur omnes aliæ, tam planæ q̃ ſolidæ. Planæ quidem triangulares, lineis, vt triangulus, quadratum, altera parte longius, pentagonum, &c. Superficiebus autem figuræ ſolidę, vt pyramis, cubus, teſſera, orbis, &c. Poſtremò quantitati diſcretæ, numero videlicet, primò tribuuntur paritas, imparitas, abundantia, diminutio, perfectio, & ſi qua ſunt id genus alia. Deinde ſecundò tranſumptione quadam, eidem conueniunt hæ figuræ, quæ quantitatibus continuis attributæ ſunt. Numeri enim per ſuas deſcripti vnitates, illarum figurarum, quę propriè magnitudinibus competunt, ſortiuntur nomina, vt licet apud geometras, & arithmeticos inſpicere, a quibus eorum quę hic recenſita ſunt deſcriptiones ſunt requirẽdæ. Hęc ergo quæ adnumerauimus, conſtat in hac quarta qualitatis ſpecie collocari. An autem extenſio, longitudo, latitudo, profunditas, accepta vt quædam abſoluta ſunt, ipſas quantitates continuas ſequentia, & duratio, quam plures ex tempore ipſo putant emanare (quę omnia prius ex quorundam ſententia dicebamus reductiuè ſpectare ad quantitatis prædicamentum) re vera pertineant ad hanc ſpeciem, aliorum ſit iudicium. Nobis ſatis fuerit indicaſſe & tradidiſſe, quæ apud alios ſcripta inuénimus. Quatuor qualitatis ſpecierum diſtinctionem, huiuſq; numeri cauſam explicuiſſemus exactius, niſi hanc reperiſſemus longè diuerſiſſimam apud commentatores, inter quos vix vnum reperias, qui ſibijpſi, nedum alijs conſtet, & confidèter ac intrepidè de hac re pronunciet, nihilominus ex his quæ ſuperius tradita ſunt de numero ſpecierum qualitatis, hãc licebit colligere. Omnis qualitas aut inſenſibilis eſt, aut ſenſibilis. Si inſenſibilis ſit, aut eſt ex operationibus parta, & quadam conſuetudine, quod habitui & diſpoſitioni cõpetit, ſicq; prima erit qualitatis ſpecies, Aut eſt inata, & ſic eſt naturalis

potentia

[illegible] buendę ſint qualitates quartæ ſpeciei.

potētia vel impotentia. Quòd ſi ſenſibilis fuerit, aut vnico exteriori ſenſu eſt perceptibilis, q̃d tertiæ ſpeciei conuenit, aut pluribus exterioribus ſenſibus percipitur, atq; ita habebitur quarta qualitatis ſpecies. Hæc autem non vniuerſaliter, ſed ſecundum potiorem partem ſunt accipienda, quemadmodum fuſius declaratum eſt, cum ſpeciatim de his ſpeciebus ageretur.

Tabula quartæ ſpeciei.

Quid interſit inter habitũ & diſpoſitionem.

Nunc quæ Ariſtoteles de qualitate diſſeruit, paucis ſunt explicāda, ſicubi obſcuritatis quippiam videbuntur habere. Ponit ergo in principio duas inter habitum & diſpoſitionem differētias, ſecundam ibi, Sunt autem habitus, &c. In quibus a nonnullis expoſitoribus accipitur diſpoſitio æquiuocè. In priore quidem ſpecialiter (vt a nobis deſcripta eſt) pro ad aliquid agendum promptitudine, vno vel pluribus actibus parta, ſed facilè a ſubiecto mobili. In poſteriore verò generalius, vt a tali connotatione facilis mobilitatis abſoluatur, pro omni acquiſita huiuſmodi promptitudine ſeu facultate, ſiue facilè fuerit mobilis, ſiue difficulter. Quomodo conſtat verum eſſe, quòd omnis habitus ſit diſpoſitio, & non contra. Alij accipiunt diſpoſitionem vtrobiq; vniuocè, vt contra habitum diſtinguatur, intelligentes poſteriorem differentiam, non ſecundum ſenſum formalem, id eſt, quem ipſa verborum forma compoſitioq; propriè ſignificat, & primo aſpectu præ ſe fert. ſed ſecundum ſenſum cauſalem, vt dicat Ariſtoteles, omnem habitum ex aliquot diſpoſitionibus fieri ſeu conſtare, non autem diſpoſitionem ex habitu. Cæterùm inter hos quæſtio ſubagitatur. Num habitus verè ex his diſpoſitionibus, tanq̃ partibus integralibus ſecundum intenſionem acceptis, componatur. An ſolum tā quam quibuſdam præuijs in eodem ſubiecto, quæ aduenięte habitu recedant. Diuus Thomas dicit, diſpoſitionem ab habitu eſſentialiter differre. Nobis oppoſitum eſt probabilius. Sunt & alij, qui diſpoſitionem generaliter accipiunt in vtraq; differentia, intelligentes tantum particulariter quod dicitur, diſpoſitiones eſſe facilè mobiles. Illud autem hoc loco adnotandū eſt, intenſionem & remiſſionem qualitatis non eſſe ſemper cauſam difficilis & facilis a ſubiecto mobilitatis. Nam humiditas aeris naturaliter diſpoſiti ſumma eſt ſecūdum intenſionem, quæ tamen ab aere facilè ſeparatur. Remiſſior eſt aquæ humditas, quæ ab ea penitus inſeparabilis eſt, & ſic in alijs nonnullis vſu venit. Quam autem ob cauſam, idem accidens ſecundū ſpeciem ab vno ſubiecto facilè ſit ſeparabile, & ab altero difficilè, non eſt negocij logici, ſed phyſici, vel potius medici. Cæteris tamen paribus, intenſior qualitas difficilius auſertur, q̃ remiſſior, eo quod ipſa vehementius ac diutius reſiſtere valeat contrario corrumpenti. Quòd ſi ergo eadem in ſpecie & intenſionis gradu qualitas, reſpectu diuerſorum ſubiectorum ſit facilè & difficilè mobilis, haud grauatè fatebimur, eam vnius habitum, alterius verò eſſe diſpoſitionem.

Sciētia mediocriter ſumpta.

Scientia mediocriter ſumi intelligitur, quando non multum intenſa eſt, aut quæ

breuiter modoq; introductorio est percepta, per pauca scilicet media, siue probabilia, siue necessaria, omissis illis quę in plena perfectaq; scientia diffusius declarantur. Non solum autē scientia mediocriter sumpta, sed etiam perfectè accepta, facilè mobilis est a subiecto, non quidem simpliciter, sed in casu, nempe grandi quapiam facta corporis humani alteratione permutationeq; violenta, vel ab ægritudine graui. vt febri, phrenesi, vel apoplexia, aut alio huiusmodi intraneo vel extraneo, fortuito vel naturaliter eueniente, vt sunt continua ebrietas (teste Cōmentatore) & amor, & timor vehemens. Vidimus ipsi, quendam artis ferrariæ peritum, qui per nimium amorem, non solum artis suæ fuerit oblitus, sed & famens & sitiens, ab assidentibus neq; cibū petiuerit neq; potum. Tale quiddam describit Marcus Antonius Sabellicus, memorabilium exemplorum libro decimo, capite nono, de memoriæ iactura agens, in hæc verba. Cæterùm quo res hæc (memoriam intelligit) preciosior, eo magis iniuriæ est obnoxia. Nam prętero quòd tentat interdum seipsam relinquere, ictus lapide quidam literas prorsus oblitus est. Alium tecto præcipitatū, matris & propinquorū cepit obliuio. Messalæ Coruino oratori grauiter ægroto, seruorum & sui ipsius nomen excidit. Sic ille. Causæ horum ad alias attinet sententias. logici est huiusmodi supponere, tanq̄ per experientiam vel aliundè cognita. Propter illam textus particulam (vt calor, frigus, &c̄.) magna surrexit inter Aristotelis cōmentatores, dubiaq; controuersia, super distinctione quatuor specierum qualitatis. An scilicet essentialiter inter se differant, nec ne. propterea quòd Aristoteles hic calorem & frigus dispositiones appellat, quæ tamen posterius in tertia specie enumerauit. Quibusdam enim videtur, omnem qualitatem facilè a subiecto separabilem, cuiuscunq; speciei fuerit, Aristoteli dispositionem esse. difficilè verò mobilem, habitum. quomodo hæc non erunt veræ & essentiales qualitatis species. Nihilque absurdi erit, eandem numero qualitatem, in alia & alia quapiam specie, diuersis rationibus comprehendi. Pro his facere videntur verba literæ. Alij dictas quatuor species, ab Aristotele essentiali discrimine separatas esse sustinentes, tradunt dictiunculam (vt) non veritatem exemplorum, sed similitudinem quandam in textu denotare. Quum autē sequitur (nam his aliquo modo homo disponitur) dicunt impropriè dispositionē vsurpari, pro qualitate facilè mobili, & huius insinuandi gratia, adiectam esse particulam aliquo modo, tanq̄ dicat Aristoteles, his quę iam enumerata sunt, non propriè disponitur homo, sed tantum perinde sese habet quo ad separabilitatem sui accidentis, atq; ij, qui propriè dictā dispositionem habent. Ibi autem (nisi fortè per temporis longitudinem, &c̄.) referendum est pronomen his, ad veras, proprieq; dictas dispositiones. Quòd si (vt pleriq; faciunt) ad ea quæ prius enumerabantur referre libeat, accipiendus erit habitus impropriè atq; largè, vti ante diximus. Pertinent enim illa ad aliam speciem. Calor quidem & frigiditas (sicut ex Aristotele cōstat) ad tertiam, Sanitas verò & ægritudo, quorundam sententiā ad secundam. quod verum est, si his pro salubritate & insalubritate abutantur. Plerisq; probabilius apparet, hæc ad tertiam speciem attinere. Sequuntur namq; sanitas & ægritudo debitam & indebitam quatuor qualitatum primarum, caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis proportionem in corpore animato, etiam nobis inuitis, non tanq̄ potentiæ naturales. Sunt enim (teste Boetio) complures salubres qui egrotant, & sani qui sunt insalubres. Dispositio quæ naturæ corruptiua est, in naturam dicitur versa, quando tam altè (vt ita dicamus) radices egit, vt naturæ iam veluti domestica & familiaris facta sit, perindeq; habeatur, ac si naturalis foret, vt non contendat iam amplius natura eādem corrumpere atq; expellere. Vt febris quæ a diuturnitate moræ ethica nominatur, morbus elephanticus, & alopecius, quæ species sunt malæ scabiei, ab elephanto & vulpe sic dictæ. Neq; putanda est temporis diuturnitas causa esse permanentiæ seu immobilitatis huiuscemodi accidentium, sed aliud quiddam in tempore existens atq; eueniens, quod cum plerunq; ignoretur, fit vt vulgò tempori ipsi talis adscribatur causalitas, vt dicit Arist. quarto Physicorum, voceturq; a poetis tempus edax rerum. In assignatione secundi generis qualitatis aduertendum est, naturalem potentiam vel impotentiam esse causam formalē remotam, a qua dicimur salubres vel insalubres. adæquatam verò, a qua naturaliter potentes vel impotentes. Hinc dicit textus, & simpliciter naturaliter potentes vel impotentes.

Quum sequitur, Sed quia naturalem potentiam vel impotentiam habet, facilè aliquid faciendi vel non patiendi (sic enim germana habet lectio) duæ illę particulę faciendi & non patiendi, ad vtrunq; & potentiam naturalem, & impotentiam naturalem referri debent. Exemplū naturalis potentiæ faciendi, hoc est, exercendi aliquem actum, assignat Philosophus potentiam cursoris, & pugilatoris, tacito exemplo de naturali impotentia facilè aliquid faciendi. Salubre dicit naturalem potentiam non facilè patiendi, id est, qua subiectum potest defendere sese

Messala Coruinus

De diuersitate specierū qualitat.

ſeſe,& reſiſtere contrarijs morbum inſerentibus.Inſalubre verò ſignificat naturalem impotẽtiam non facilè patiendi ſeu reſiſtendi talibus nocumentis. Tales valetudinarios etiam Hermolaus appellat.Si tamen aliquoties apud Boetium,aut alibi legas,inſalubritatem potentiã eſſe facilè & cito patiendi,memento illo ſermonis genere,nõ aliud q̃ meram ſignificari impotentiam, non autem aliquam veram potentiam. Potentia namq; ad patiendum noxia, re vera impotentia exiſtit. Inter pugillatorem & pugilem hoc diſcriminis ponit Boetius,quòd pugil ſit,qui artis pugna concertandi peritia inſtructus iam eſt. Pugillator verò, qui a natura ad hoc certamen eſt compoſitus & potens. De duro & molli,quę etiam ad inanimata pertinent,quum pręcedentia omnia ſolis competant animatis,notantum eſt, ea præter hanc acceptionem,qua naturalem potentiam & impotentiam ſignificant,aliam habere,qua deſignãt quaſdam tangibiles qualitates,ſequentes determinatam proportionem humidi & ſicci, vt dicitur quarto Meteorologicorum capite quarto. In qua ſignificatione pertinent ad tertiã ſpeciem,cum ſuis principijs,humiditate & ſiccitate. Addunt nonnulli & aliam acceptionem, ſecundum quam deſignant qualitates quaſdam pluribus ſenſibus perceptibiles, & ſic in quarta ſpecie collocanda eſſent. In tertia ſpecie qualitatis primò enumerat Ariſtoteles qualitates guſtabiles,dulcedinem & amaritudinem,quæ inter ſe contrariæ ſunt,atq; auſteritatem, hoc eſt,acerbitatem inter illas mediam,ſub quibus comprehendes odores,qui ab ipſis ſaporibus ſua ſortiuntur nomina, eiſq; omnino ſunt vicini, quemadmodum dicitur ſecundo libro de anima. Deinde ſecundò recenſentur tangibiles qualitates,calor & frigiditas,& tertiò qualitates viſibiles, albedo & nigredo,ſub quibus ſonos ſubintelliges,quos ideo non enumeratos ſuſpicatur Albertus, quòd non producantur ex mutua primarum qualitatum actiuarum & paſſiuarum actione,quemadmodum qualitates viſibiles,guſtabiles,& odorabiles. Cur autẽ hę iam recenſitæ qualitates dicantur paſſiuæ ſeu paſſibiles, diuerſa ab Ariſtotele redditur ratio.Qualitates enim guſtabiles(ſub quibus,vti diximus, comprehendendi ſunt odores)atque tangibiles,dicuntur paſſibiles,non quia ſubiecta ipſas ſuſcipientia aliquid patiantur ab ipſis, aut a quopiam extraneo,ſed quia quælibet ipſarum per ſenſum in appetitu huic reſpondente,effectiua eſt alicuius paſſionis,a qua quidem paſſione, denominationẽ accipit paſſiuæ,ſeu paſſibilis qualitatis. Viſibiles autem qualitates,non ob eandem cauſam paſſibiles dicuntur, hoc eſt,quia eorum vnaquæq; eſt alicuius paſſionis effectiua, ſed potius quòd a paſſionibus nata ſit fieri,ita vt colores paſſionum ſint effectus,paſſioneſq; vtcunq; cauſæ colorum efficiẽtes. Aliarum verò guſtabilium & tangibilium effectus, ſunt paſſiones & quodammodo cauſæ finales,denominatione(teſte D.Thoma) ſumpta ab eodem,diuerſo modo ſeſe habente atq; cõſyderato. Accipitur autem paſſio in hac textus declaratione, præſertim vbi effectiuum eſſe,facere, factum eſſe,fieri,& ſimilibus mentio incidit,Item & affectio ibi (Quæ enim affectio,&c.) non pro proprietate generis aut ſpeciei eſſentialia propria ſequente, vt alibi,neq; pro reſpectu quo quippiam patitur,aut motu illi coexiſtẽte,qua quidem paſſione patitur mel,quum dulce efficitur,& aloe atq; abſynthiũ,quum reddũtur amara, ſed pro animi perturbatione (gręci πάθος vocant)quam in hunc modum deſcribit Damaſcenus. Paſſio ſeu affectio eſt ſenſualis motio appetitiuę virtutis,ob imaginationem boni vel mali. Vel paſſio eſt irrationalis motus, ob boni aut mali opinionem,hoc eſt,paſſio eſt actus appetitus ſenſitiui, ſequens apprehenſionem obiecti conuenientis aut diſconuenientis, vt ſunt amor, concupiſcentia, delectatio circa bonum ſimpliciter ſumptum. odium,fuga,circa malum.quæ omnia ſunt in appetitu ſenſitiuo concupiſcibili.Spes & deſperatio circa bonum arduum. Timor,audacia,& ira circa arduũ malum,quæ in potentia ſunt iraſcibili. Et verecundia,quæ quidem timor eſt ex expectatione conuicij,propter turpe perpetrãdum. Et erubeſcentia,quæ talis timor eſt,ob rem turpem perpetratam. Quum autem in homine ſit verecundia & erubeſcentia, anima ipſa in exteriores corporis partes ac faciem,mittit multam copiam ſanguinis, tanq̃ delictum ipſum tecturi, & ita fit in facie rubor ex ſanguinis progreſſione,& in apertum profuſione. Anima autem metu perculſa nimio,ad cordis interiora confugit, eamq; mox ſanguis inſequitur,adeò vt corpus quod in conſpectu eſt,deſertum a ſanguine albeſcat & palleſcat. Porrò quum paſſio in ſequẽtibus cõtra paſſibilem qualitatem diuiditur,accipienda eſt pro qualitate tertię ſpeciei a ſubiecto facilè mobili,ſiue animę conueniat,ſiue corpori, vt eſt antè dictum. Dictum eſt in initio (per ſenſum in appetitu reſpondente effectiua eſt paſſionis)quia huiuſmodi paſſio non eſt ipſius ſenſus obiectum conueniens vel diſconueniens percipientis,ſed potius ipſius appetitus ſenſui apprehendenti correſpondentis. Neq; habet Boetij translatio,græcum codicem ſequens, in guſtu & in tactu,ſed ſecundum guſtum & ſecundum tactum. Quinque ſunt autem ſenſus

Cur guſtabiles qualitates dicãtur paſſibiles q̃litates,ſimiliter & colores.

Quid paſſio

Cur erubeſcẽtes rubicũdi,& timentes pallẽtes.

exteriores a natura ordinati, ad sensibiles qualitates percipiendas, quibus respondent quinque exteriores potentiæ appetitiuæ, obiectorum sensibilium si conuenientia sint, delectationem percipientes. si verò disconuenientia, tristitiam. Atque hæ solæ duæ passiones ad sensus exteriores spectant, non autem reliquæ, quæ vnà cum his, etiam ad appetitum sensitiuum interiorem concupiscibilem vel irascibilem pertinent, verùm de his fortassis latius egimus quàm par sit. Ab huiusmodi igitur passionibus tanquam suis effectibus, passibiles qualitates dicuntur hæ quæ gustabiles sunt, & tangibiles, & ab ijsdem tanquam causis quibusdam, ipsi colores. Neque te moueat, quòd colores non semper ex talibus fiant passionibus, vt ij qui sunt in inanimatis corporibus, plantis, & brutis pluribus, imò neque omnes, qui in ipsis sunt hominibus. Non enim id sentit Aristoteles, sed vult, colores ideo dictas esse atque nũcupatas passibiles qualitates, quòd frequenter in hominibus aut fiunt aut nati sunt fieri (nisi quid obstet) ex his quæ verè sunt passiones & affectiones animę. Neque hic reddit Aristoteles passibilis qualitatis descriptionem, etiam si ambo coniungas, de quibus nunc agetur, fieri inque ex passionibus & efficere passionem. sed tantùm causam explicat, ob quam dictæ qualitates sint primitùs nuncupatæ passibiles. Atqui non necessarium est, causam impositionis factæ alicui vocabulo, omnibus & solis illis competere, ad quæ significanda ipsum nomen est impositum, sicut in plerisque alijs declaratu est facillimum. Hinc facilè illam excludes obiectionem, quæ assumit, colores non solum ex hisce fieri passionibus, sed etiam eas efficere in visiua potentia. Delectant enim visum pulchri colores, atque insignes picturæ. Contristant quoque nimia albedo, & nimis intensa nigredo, & huiusmodi. Nam nõ hos negat Aristoteles visum aut delectare aut tristitia afficere, seu quasdam producere passiones, sed ipsos asserit non esse dictas passibiles qualitates, ob eam causam, sed aliam, quia videlicet a passionibus causantur, atque nati sunt prodire. Quòd si cui quæ modò diximus non placeant, aliorum sententiam licet amplectatur, inter quos nonnulli colores asserunt non similiter dici passibiles qualitates cum gustabilibus & tangibilibus, quia hæ qualitates tantũ vnicam habẽt rationem, ob quã tales dicantur, vtputa quia passionem secundũ sensum efficiunt, non autem ex passionibus proueniunt. Animalis enim sapor, aut nunquam aut rarissimè etiam debiliter ex diuersis passionibus transmutari potest. Colores verò duplici causa passibiles qualitates dicuntur, nempe & quia ipsi quaidam producunt atque efficiunt passiones secundum sensum, vtpote visum, & quia ex passionibus oriuntur. Alijs placet, colores non ideo efficere secundum sensum passiones, quia hę aut paruę sunt, aut non fiunt per se, cũ sensus immutatione secundum qualitatem corporalem, aut in specie similem, aut aliam, sed tantùm secundum spiritualem qualitatem. Oculus enim dum videt, colorem non recipit, sed tantùm coloris speciem. At verò qualitates tangibiles & gustabiles, insigniores efficiunt passiones, atque sensum gustus & tactus immutant quadam corporali qualitate eiusdem vel alterius speciei. Calor & frigus, tactus instrumentum reddunt calidum atque frigidum, sapor linguam sapidam, aut humidam, de qua re latius est agendum in secundo libro de anima. Addit quidam non mediocriter doctus, qualitates tangibiles & gustabiles ideo dici qualitates passibiles, quòd in omnibus animalibus effectiuę sint alicuius passionis, delectationis scilicet vel tristitiæ. Has enim qualitates percipit omne animal. Colores autem non id faciunt in cunctis animalibus, quum plura sint quæ visu careant, vt sunt conchæ, ostrea, vermiculi, & huiusmodi. Et multa, quæ quamuis visu sint prædita, colores tamen non percipiunt ob impedimentum, vt fortassè talpæ, aut tantùm excellentissimos percipiunt colores, vt cancri, locustæ, & reliqua id genus animalia, quæ ab Aristotele duros habere dicuntur oculos. Aliquam autem dictarum passionum quis naturaliter patitur, quando eam patitur, in naturali constitutione ex suis complexionalibus principijs, & (vt Boetij verbis vtamur) antequam sit natus. Nam fœtus in vtero materno, cum tunc ipsius matris sit aliquid, passionibus similibus est obnoxius, quibus afficitur mater. Et tempore conceptionis, vehemens & fortis imaginatio matris, ipsius fœtus corpus transmutat, varijsque aliquando coloribus afficit, quemadmodum apud Quintilianum licet reperire, de quadam nobili matrona Romana, quæ ob vehementem imaginationem Aethiopis tempore conceptionis, quem in tabula prope cubile depictum habebat, filium peperit Aethiopem, ob quod adulterij fuerat accusata. Idem obseruauit sagaciter Patriarcha Iacob, qui virgas partim decorticatas, parim virides, ante oculos gregum posuit in canalibus, vndè bibituri erant, vt in ipso calore coitus oues intuentes huiusmodi versicolores virgas, procrearent fœtus maculosos, & varijs adspersos coloribus, quod & factum est, sicut traditur Geneseos capite xxx. Aliqui per huiusmodi passionem & affectionem, mutationem intelligunt corporalem, illi similem, quæ tali animæ passioni

Quid sit pati naturaliter passionẽ. Boetius.

consueuit

consueuit adesse, quanquam non nunc illi adsit. Aestus sanguinem in superficie vultus percoquit, & rubor sanguinis perusti reddit nigredinis speciem, atque hinc nigriciem quidam hominum contrahunt. Duplices indicat Philosophus esse passibiles qualitates & passiones. Quaedam corporales sunt, vt sapores, odores, qualitates tangibiles, & huiusmodi. Aliae sunt animales, quae tantùm animae conueniunt aut eius potentijs. Hae prius dictae sunt animi perturbationes. Fiunt autem huiusmodi passiones ac perturbationes, nonnunquam ex complexionalibus principijs a natiuitate. Vt in his qui natura sunt tristes, iracundi, timidi, &c. Neque semper necessarium videtur, passionem aliam ante natiuitatem adfuisse, quae huius fuerit causa, licet ita crebrius solet accidere. Vidimus quandam puellam dementem factam a natiuitate, ex vehementi timore matri incusso, dum illam in vtero gestaret. Alterum etiam dementem ex amore nimio. Ex tristitia quoque nascitur ira, ex ira aperta insania & odium. De hac re alibi exactius est agendum. Amentia propriè videtur non esse qualitas, sed potius rationis vsus priuatio in homine, qui ad eam peruénit aetatem, in qua iuxta naturae cursum, posset ratione vti. Non enim pueros dicere consueuimus, aut dementes, aut amentes. Erit igitur amentia seu dementia exemplum non verè ad hanc speciem pertinens. Passio animae, ex complexione & naturali constitutione, vel altera passione proueniens, dicitur hic difficilè mobilis, non quia semper secundum se a suo subiecto dimoueatur, sed quia ipsa aut secundum se aut suam causam est talis. Nam qui natura iracundi sunt, frequenter ab actuali ira (vt ita dixerimus) abstinent, & ita in alijs experimur.

In quarta specie qualitatis, habet Boetij translatio verbis transpositis, Quartum autem genus qualitatis est, figura & circa vnumquodque constans forma, quanquam parui referat, vtrum legatur. Huius orationis sensum eum magis probamus, secundum quem quartum genus sub qualitate contentum, sub se dicitur complecti figuram, formam, rectitudinem, curuitatem, & alia quae his sunt similia. Nomen (constans) accipiendum est, non vt accusatiuus sit, construendus cum dictione vnumquodque vel aliquid, quem sensum explicat Caietanus, sed vt nominatiuus sit, iungēdus dictioni forma vel figura. Fortasse non inconuenienter quispiam dixerit, latenter hac dictione indicasse Aristotelem, duplicem formam esse atque figuram, Vnam, quę sit a subiecto facilè mobilis, vt sunt rerum liquidarum figurae & fluxibilium, quae facillimè ex vna figura in alteram transmutantur, secundum continentium diuersitatem, Alteram, quae est constans & difficilè mobilis, vt rerum siccarum figura atque durarum, quas dicit physicus proprio termino terminatas. Vtraque harum essentialiter est qualitas. Sed de denominatione ab ipsis sumenda, eodem modo iudicandum videtur, quo a nobis prius est dictum de passibili qualitate & passione. Potest etiam satis aptè eadem dictio accipi pro inexistente, vt indicet Aristoteles, figuram & formam determinatum habere subiectum. Particula addita (circa vnumquodque vel aliquid) imprimis insinuat, formam & figuram quędam extranea esse ab ipsa quantitate vel substantia. Quod enim circa quippiam fit, non est de illius substantia, sed potius extra essentiam, atque illi accidentale. Quemadmodum ergo passiones & passibiles qualitates, habitus & dispositiones, sunt qualitates, omnium sententia reuera a suis subiectis distinctae. sic & figura & forma realiter a quantitate & substantia distinguuntur, tanquam horum accidentia, principaliter & primò ipsis qualitatibus conuenientia. Nam quinto metaphysicae capite de priori dicit Arist. leuitatem (quam alio nomine planiciem vocamus) per se esse passionem superficiei, vt rectitudo est ipsius lineae. Secundò eâdem particula indicat Aristoteles, subiectum & causam ipsius figurae & formae, quantitatem videlicet singularem. Est enim quantitas siue discreta siue continua, subiectum immediatum penè omnium rerum, quae in hac quarta specie collocantur, substantia autem mediatum. Quantitas continua immediatè recipit rectitudinem, curuitatem, figuram & formam. Discreta, paritatem & imparitatem. Propterea quoque huiusmodi formae & figurae, ex quantitatibus non communibus, sed singularibus, immediatè nascuntur & oriūtur. Operationes enim sunt singularium, ac ob id non malè putamus, a quibusdam hanc speciem sic assignari, forma, & circa hoc aliquid constans figura. Quae de spisso, raro, & duobus reliquis, dicuntur ab Aristotele, dupliciter reperimus esse exposita. Diuus Augustinus in suis categorijs, opinatur haec quatuor re vera ad qualitatē pertinere, spissumque & rarum, &c. verè & essentialiter qualia esse. Descriptiones autem horum in textu assignatas non attinere ad vocabuli interpretationem, sed potius ad ipsius rei explicationem, Cui quidem expositioni consonum est illud, quod prius ex quinto metaphysicae de leuitate est allatum. Boetius tamen, Commentator, Albertus, & alij plures asserunt, haec primò quaedam partium positiones significare, & ad positionis seu situs classem spectare, secundariò autem

Figurę reuera distinctę.

Boetius. Auerrois. Albertus.

autem designare quasdam qualitates, & descriptiones ex textu allatas, explicare primum ipsorum vocabulorum significatum, Idq; ipsi textui magis consonum est, quanq; non possit fortassis clarè conuinci. In huiusmodi descriptionibus, per partes accipiendæ sunt partes integrales, interiores quidē & exteriores in spisso & raro. exteriores verò tantū, in leui & aspero. Spissum & rarum, reperimus duobus modis esse accepta. Boetius diuum Augustinū secutus, per rarum, id intelligit quod perosum est, cuius partes ita a se separatæ distent, vt inter eas alterius generis corpus possit admitti. Quales sunt spongiæ & pumices, in quorum cauernis succulus, vel aliud quid, immitti potest. Spissum contra. i. cuius partes ita sibi vicinæ sunt, atq; ita ad seinuicē strictæ, vt inter eas nullū corpus possit incidere, vt ferrū & adamas. Alij spissum dicunt id, quod sub eadē materiæ portione, habet minorē quantitatē, hoc est, partes extremas a seinuicē minus distātes. Rarum autē quod sub eadē materiæ portione, minori subest quātitati, extremasq; partes habet a seinuicem distantiores, vt terra, aqua est spissior, & hæc aere & igni. Et lac calefactū atq; bulliens, rarius est seipso frigefacto. Eos autē parum admodū probamus, qui per spissum, opacum accipiunt, per rarū diaphanū & perspicuum, inter quos videtur Albertus esse. Alia enim opaci ratio est, alia spissi, alia perspicui, alia rari. quamuis hæc frequentius sese sequantur. Ex fine literæ, Et fortassè, &c. colligunt quidam, inter quos est Boetius, plures esse qualitatis species, q̄ hic ab Aristotele sunt enumeratæ. Contrarium autem habet communis omnium ferè expositorum opinio, omnes videlicet qualitatis species proximas rectè & sufficienter hic ab Aristotele esse recensitas, neq; vllam esse veram qualitatem, quæ non sub aliquo dictorum quatuor generum comprehensa sit. Nam primus modus qualitatis, ab Aristotele in quinto metaphysices positus, secundum quem substantialis differentia qualitas dicitur, non est vera qualitatis (vt est huius prædicamenti generalissimū) species, sed tantum nominis ipsius alia quædam acceptio. Quòd autem dubitandi aduerbio hic vsus est, ex more suo fecit, qui nihil non manifesta ostensum ratione libenter solet asserere, prę sertim alijs in contrarium nitentibus.

Boetius. Augustinus. Rarum. Albertus. Boetius.

In secundam partem capitis de qualitate, explicantem quid sit quale, annotatio.

Qualia verò sūt, quę secūdū hæc denoīatiue dicū tur.

IN hac secunda parte, vt ostēdat Philosophus, qualitatem non tantùm abstractè intelligi atq; significari, sicut antè de ea locuti sumus, sed etiam concretè, simulq; vt indicaret cōcreta aliorum generalissimorum, vt quantum, agens, &c̄. similiter esse definienda, describit nobis bimembri quadam definitione quæ sint qualia, ad hunc modum. Qualia sunt, quę secundum hęc denominatiuè dicuntur, vel quomodolibet aliter ab his. Definitum accipitur pro concretis huius prædicamenti, vel potius pro rebus per huiusmodi concreta significatis. Nā sermo de rebus videtur esse plausibilior & ad popularem intelligentiam accommodatior, quanq̄ pro pueris facilior sit de vocibus. Nec omnino alienus ab vsu loquendi Aristotelis, qui nomina substantiarum in tertia proprietate substantiæ etiā substantias vocat. & meo iudicio pluribus in locis apud Arist. de signo & signato idem prorsus habendum est iudicium, adeo vt ridiculum esse putē, subinde contendere, vtrum de vocibus an de rebus exponendus sit textus, cum vterq; sensus in eandem prorsus recidat sententiā, licet interdum alter dicendi modus videatur paulo mollius sonare apud vulgus, cuius tamen iudicium non tāti est faciendum, vt alter dicendi modus recipi nequeat, si fortè facilior aut vtilior esse videatur. Pronomen (hæc) in definitione sumitur pro qualitatibus enumeratis atq; similibus: & sub plurali numero intelligendus est singularis, maximè si de vocibus agatur, quia ab eadem qualitate possunt plura denominatiuè dici, vt ab albedine, albus, alba, album. Dici denominatiuè secundum qualitatem, est esse denominatiuum voce & significatione simul, respectu alicuius qualitatis tanq̄ denominantis, vel significari huiusmodi denominatiuo, vt a grammatica grāmaticus, a fortitudine fortis, siue de voce, siue de re per vocē primò significata agatur. Dici verò quomodolibet aliter ab his, est esse denominatiuū significatione tantū respectu alicuius dictarū qualitatū, vel huiusmodi denominatiuo significari, vt studiosus a virtute. Quòd si roges, An homo, equus, lapis, & similia contineantur sub definitione qualium. Respondendū, q̄ loquendo de vocibus facillima est responsio quòd non, quia non sunt aliquomodo denominatiua qualitatū. Sed loquendo de rebus dicendū est, q̄ huiusmodi res possunt duobus modis considerari. Priore secundum quod his nominibus exprimuntur, homo, equus, lapis, & sic non continentur sub hac definitione, quia non significantur denominatiuis qualitatum. Altero verò modo considerantur secundum quod sunt alba aut nigra, & secundum quod huiusmodi nominibus appellant̄, & sic sunt qualia sub hac definitione cōtenta. Sed vrgebis, petens absolutè

Definitio qualium. Dici denominatiuè. An lapis & similia sint qualia.

absolutè responderi ad hanc quæstionem, vtrum lapis sit hoc loco qualis, an non. Cui respondeo affirmatiuè quòd sit, sed in sensu per accidens, in quo sensu etiam admittendum erit quòd significetur nomine album, quod est denominatiuum huius prædicamenti, quanquam etiam dicere liceat, quòd tam definitum, quàm definitio ijs tantum tribuantur, quæ sunt per se qualia, & sic neq; definitum neq; definitio de his verè prædicabitur. Quòd si cauilleris, etiam albedinem significari, nomine denominatiuo album. Dicendum est, eam non significari concretiuè tanquàm rem quandam per se subsistentem & in recto, sed tanq̃ rem alteri adiacentem & in obliquo. nam album .i. habens albedinem, quæ significatio huic loco non conuenit.

Inest autē proprietas q̄litati.

In tertiam partem, qualitatis proprietates continentem, scholia.

POstremo loco assignat Arist. more suo quasdam qualitatis proprietates. Prima est, contrarietas, quæ si propriè accipiatur pro sola contrarietate logica & per se, vt sumebatur superius ab Aristotele in declaratione primæ proprietatis quantitatis, propria dicetur qualitati esse primo modo. Soli enim ita conueniet. Nam alijs, vt substantijs & quantitatibus per accidens dumtaxat. Actionibus verò, passionibus, & mutationibus, non nisi ratione terminorum qui sunt qualitates, competere creduntur. Adaliquid autem quæ prius dicta sunt esse contraria, qualitates sunt omnia. Quòd autem huic nihil obstet qualibus etiam cōtrarietatem attribui, vt alibi dictis relinquitur manifestum. Non autem omni competit qualitati talis contrarietas, quia non rubedini & pallori (teste Aristotele) aut similibus qualitatibus medijs, hoc est, vtriusq; extremi contrarij naturam sapientibus, quę a quibusdam contraria secundum quid appellantur, nempe secundum participationem extremorum. Neq; etiā triangulo, circulo, aut alij cuipiam figurę perfectę. Itē non speciebus intelligibilibus aut sensibilibus, etiam si earum obiecta fuerint contraria, & alijs innumeris. Non est tamen vlla quatuor principalium specierum qualitatis, in qua non hæc reperiatur contrarietas. In prima enim sunt virtutes & vitia contraria, scientiæ & ignorantiæ cum alijs pluribus. In secunda, mollicies atq; durities, salubritas atq; insalubritas, &c̄. In tertia, albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo, calor frigus, humiditas & siccitas, &c̄. In quarta, rectitudo & curuitas, paritas & imparitas, &c̄. Alij de contrarietate multò largius ac generalius loquentes, tradunt, hanc non veram esse qualitatum proprietatem, sed communitatem magis. Adnotant nonnulli, Aristotelem potius in assignandis exēplis, iustitia atq; iniustitia esse vsum, q̃ alia quapiā virtute ac vitio, q iustitia virtus sit, nō media inter duo vicia, quemadmodum aliæ, sed tanquam vnum extremū, alteri nempe iniustitię, opponatur, quod ad contrarietatem exigitur. An autem talis media aliarum virtutum collocatio, inter duo vitia vtrimq; opposita, efficiat quo minus virtutes ipsæ, huiusmodi vitijs contrariæ dici debeant, alibi discutiendum est.

Prima q̄litatis, ꝓprietas, eiusq; explicatio.

Secunda est. Suscipere magis & minus. Quod dupliciter exponitur. Vno modo, vt sit intētionem & remissionem admittere, quomodo propria erit primo modo respectu qualitatis soli cōueniens, & non omni. Soli quidem, Nam non substantijs, vt satis locuples testis est nobis Aristoteles, & proinde nec substantialibus formis, licet quidam reclament. Neq; etiā quantitatibus, quarum partes simul esse, seseq; penetrare non possunt, Neq; relationibus vllis, cū hæ omnes partibus careant. Neq; etiam motibus, ob eorum velocitatem & tarditatem, Nam hæ aliunde spectantur, quemadmodū declarandum est in physicis. Non autem omni conuenit, quia non triāgulo aut circulo, & alijs multis. Altero modo suscipere maius aut minus est cum aduerbijs cōparatiuis prædicari posse. Quomodo respectu qualitatis eiusq; cōcretim designatæ, cōmunitas erit verius, q̃ proprietas. Quòd enim non omni cōpetat, manifestū est ex litera, & quòd non soli, patuit in secunda cōmunitate adaliquid. nisi fortè restrictione quadam ipsam limitare velimus, ad hunc modum explicantes. Prædicari cū dictis aduerbijs, gratia suæ intensionis aut remissionis, quomodo non alijs conuenturam, ex prædictis palam est. Quòd autem non omnibus qualibus, siue (quod in idem redit) qualitatibus, concretim significatis cōueniat magis minusq; suscipere, declarat Aristoteles primùm apparenter secundum nonnullorum philosophorum non satis philosophicam ratiocinationem, qui id propterea asseruerunt, quia iustitia vna non dicit alia magis aut minus iustitia, neq; sanitas sanitate, & ita de cęteris similibus. Verùm hos peruersa huius proprietatis intelligētia videtur fefellisse, quæ nō qualitates ipsas secundum se, & vt a subiectis abstrahunt acceptas, magis & minus ponit suscipere, sed tantū quatenus concretis nominibus, qualia ipsa denominantibus sunt designatæ, atq; hoc est quod ipsos redarguens ait Aristot. quæ autē secundum hæc dicuntur, &c̄. Alij priorē hanc probationem iuxta Stoicorum placita ab Aristotele inductam censent, arbitrantium

Secunda q̄litatis proprietas.

Dupliciter sumit suscipere magis & minus.

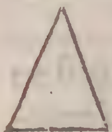
Primò.

Secundò.

Circulus.

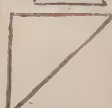
Æqlaterus

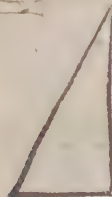

Isosceles.

Scalenon.

Quadratū.

Altera parte longius.

Rhombus.

Rhōboides

nonnullos habituum magis & minus suscipere posse, vt artes, Alios verò minimè, vt virtutes, quas in puncto seu indiuisibili quodam aiebant consistere. Secunda ratio, ad idem probandum efficaciter, subiungitur ibi, triangulus verò, &c̄. Quæ de eiusmodi figuris etiā concretè significatis est accipiēda, si roboris quiddā atq; momēti debeat obtinere, alioqui nihil amplius q̄ precedens, cōcludere poterit. Et sanè non infrequens est autoribus, circulo, triāgulo, & huiusmodi concretè vti, sicut ex eorū diligenti obseruare licet lectione. Quod autem ibidē additur, nec aliquæ aliarum figurarum, an de figuris propriè dictis, id est, quæ termino vel terminis clauduntur, tantùm sit intelligendum, pendet ex eo, vtrum curuitatem, & si aliqua est similis imperfecta figura, magis & minus suscipere statuamus, nec ne, vt an minoris circuli portio curuior obliquiorq; sit, quàm maioris atque amplioris. Cuius penes alios esto censura. Ratio seu definitio circuli (cuius in litera sit mentio) hæc est. Circulus est figura plana, vna quidem linea contenta, quę circunferentia vocatur, in cuius medio punctū est, a quo omnes lineę rectæ ad circunferentiam ductæ, sibi inuicem sunt æquales. Punctum autem quod mediū est circuli centrum appellatur. Triangulus est figura plana, tribus lineis rectis contenta. Atq; huius species tres numero sunt, triangulus isopleurus, hoc est, latinè æquilaterus, constās tribus æqualibus lineis. Isosceles, id est, æquicrurus, obtinēs duas tantū æquales, & tertiam inæqualem illis. Et scalenos, hoc est, gradatus, constans tribus lineis inęqualibus. Quadrāgulus figura est plana, constās quatuor lineis rectis, quatuor angulos faciētibus. Cuius species sunt, quadratum, quod constat quatuor æqualibus lineis, rectos constituentibus angulos. Altera parte longior, figura constans quatuor angulis rectis, sed inæqualibus lineis. Rhombus, quadrilatera figura, æqualibus quidē lineis, sed angulis nō rectis comprehensa. Rhōboides, quę in contrariū collocatas lineas atq; angulos habet æquales, non tamen rectis angulis, aut æquis lateribus cōtinetur. Pręter has autē omnes quadrilaterę figurę trapezia, id est, mensulæ nuncupantur. Quum sequitur, similia verò & dissimilia, &c̄.) Indicat Aristot. tertiam qualitatis proprietatem, vbi præpositio (secundum) dicit circunstantiā seu habitudinem non causæ formalis (sic namq; similia & dissimilia dicuntur tantum secundum similitudinem atq; dissimilitudinem) sed fundamenti, seu causæ fundamentalis. Sunt enim solæ qualitates, sibi & aliis omnibus rationes, cur similia dissimiliaq; dicantur. Similitudo autem (teste Boetio) est rerum diuersarū eadem qualitas. Dissimilitudo verò diuersa, hoc est. Similitudo est relatio nascens inter plures qualitates eiusdē speciei, in diuersis subiectis positas. Dissimilitudo verò, inter diuersas secundū speciem, vt duo cygni, similes sunt ratione suarū albedinū, siue hę albedines æqualiter fuerint intensæ, siue non. Neq; enim hic de tam exacta, absolutaq; similitudine agitur, q̄ in libro de generatione, vbi negat simile posse agere in simile. Coruus autē & cygnus, homo auarus & alter prodigus, dissimiles sunt, atq; ita de aliis. Alibi autem largius magisq; impropriè de similitudine ac dissimilitudine loquuntur philosophi, vt cum dicunt, omnia indiuidua alicuius speciei similia esse secundum illam speciem. & species, secundum suū cōmune genus. quæ acceptio non est pręsentis loci, vbi omnis similitudo & dissimilitudo ex qualitatibus spectatur, quę est harum propria significatio, iuxta illud ex quinto Metaphysic. huc adduci solitū. Vnū in substantia efficit identitatē, in quantitate æqualitatē, in qualitate verò similitudinē. ediuersò autem, Diuersum in substantia facit distinctionē, in quantitate inęqualitatē, in qualitate dissimilitudinē. Quod quo pacto sit intelligendum, vt meram veritatē contineat, alterius est negocij discutere. Hanc autem proprietatē qualitatis, quę assignatur simile vel dissimile, tradunt circumlocutiuè, vt significet aptitudinem ad actualem similitudinem vel dissimilitudinē, accipi debere, si verè erit propria quarto modo, omni, soli, & semper cōueniēs. Simile quiddā superius dictū est, de tertia quātitatis proprietate. Circa finē autē textus, mouet Philosophus scrupulū quendā, quē & mox tollit dissoluitq; duplici (vt plerisq; visum est) adhibita solutione. Verùm nobis q̄d priore loco ponitur non tā solutio scrupuli tacitęq; obiectionis, q̄ rei ita se habentis, declaratio esse videtur. Quod autem ibi dicitur, genera ferè omnia primæ speciei adaliquid esse, singularium verò, id est, inferiorum quæ species sunt specialissimę, nihil: intelligunt quidam de generibus huiusmodi æquiuocè sumptis, & non tā significatione q̄ voce illorum superioribus, perinde quasi dixerit quispiā, genus animalis, nēpe corpus quantitatē esse, propterea q̄ ea vox quę secundū vnam significationē genus est animalis, secundū aliā species sit quātitatis. Attamen hęc expositio, licet supposita huiusmodi æquiuocatione nihil dubitationis haberet, nō tamē videret multū huic loco dictisq; Aristotelicis congruere, præcipueq; illi, sed forsitan secundum genus, &c̄. Ideo alij, iuxta ea quæ superius habita sunt, disciplinā, & talia genera, dicunt per se qualitates esse, & tantum ad aliquid secundum dici,

dici, quatenus eiusmodi genericis nominibus designantur, non autem quatenus specificis. Nihil autem prohibet quin eadem res alio modo considerata, ad diuersa quodāmodo pertineat prædicamenta, idemq; vocabulum alterius sit ordinis prædicamentalis, si principale significatum spectetur, quàm si connotatum. Non enim est hoc, naturas prædicamentorum permiscere confundereq;, sed accuratis rationibus consyderationibusq; ab inuicem distinguere, quemadmodum ipse Aristoteles prius monstrauit, dum ostenderet, nullam prorsus substantiam re vera esse adaliquid.

Trapezion.

Suscipiūt aūt agere & pati cōtrarietatem.

In sextum caput, quod est de actione & passione, annotatiuncula.

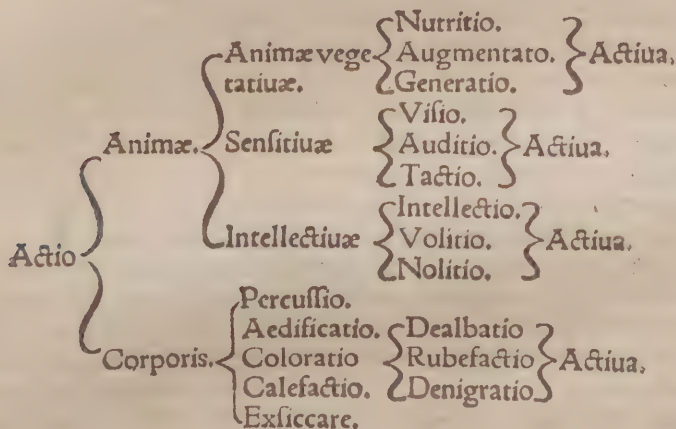
SEx postrema prædicamenta, paucissimis, & quasi cursim absoluit Arist. eò fortassis, q̄ sufficiens horū cognitio quantū logico opus est, ex precedentibus probè intellectis habeatur, vel q̄ hec ad alias pertineant magis disciplinas. De actione siquidē & passione, differit physicus in libro de generatione & corruptione: de vbi & quādo, vtcunq; in quarto physicorū, cum agitur de loco & tēpore. Reliquorū autem duorū non videmus magnū vsum in vlla disciplina, nisi fortassè quis dixerit, ea pertinere ad aliquas artes mechanicas. Miramur autē, quam obrem dicat Boetius, hæc predicamenta vltima exactius tractari ab Arist. in metaphysicis, cū quinto metaphysicæ solum enumerentur acceptiones diuersæ talium nominum, nulla prorsus habita ratione diuersitatis horum generalissimorum. Nobis verisimilè fit, hanc decem predicamentorum positionem, eorumq; inter se distinctionem tanq̄ vulgò receptam ab Aristo. assignari, licet nō vsq; adeo solidis suffultam rationibus. Quare nec hac tempestate desunt, qui sex vltima prædicamenta tanq̄ quasdā species dicunt cōprehendi sub adaliquid seu relatione, ponentes proinde tantùm quatuor prædicamēta, veraq; generalissima, vt alibi quoq; a nobis est indicatum. Inter hæc sex prædicamenta, primo loco sese offert actio. Hanc a quodā Gilberto Porretano, qui q̄ breui tractatu postrema illa genera explicare conatus sit, dictus est Autor sex principiorū, sic definitā inuenimus. Actio est, secundum quā in id quod subijcitur, agere dicimur. Quam ita interpretamur. Actio est forma quędam respectiua seu relatio, secundū quā tanq̄ causam formalē aliquid agit in passum, quod minoris est virtutis in resistēdo, q̄ sit agens in agendo. Est enim hic sermo de subiectione non secundū locū aut sitū, sed potius secundum virtutem, secundum quam oportet patiens inferius esse ac vinci ab agēte. Alioqui nulla omnino consurget actio, iuxta illud physicū, A proportione æqualitatis, vel minoris inęqualitatis, actio nō prouenit. Et quia non omne passum resistit agenti, sed quādoq; vim etiam aliquā confert ei, vel indifferenter se habet. ideo sub vltima particula intelligenda est hæc, vel nullius resistentiæ. Ex dicta interpretatione facilè constat, quo pacto aliena quæq;, ab hac definitione sint excludenda, vt manus, pes, gladius, calor, lumen, & huiusmodi, quæ aut non sunt formę, aut secundum eas non dicitur quippiā formaliter agere. A calore namq; formaliter dicitur aliquid calidum, non calefaciens. sed a calefactione actiua dicitur formaliter calefaciens, & a frigefactione frigefaciens, & ita de alijs. Nihil est ergo hic aliud actio, q̄ quædam agentis ad patiens relatio. & ediuersò, passio, patientis ad agens quædā habitudo. Vndè patet, multum interesse, inter actionē passionemq;, productionem actiuam atq; passiuam, licet hæc inuicem ferè sint connexa. Nam actio respicit ipsum patiens. Productio verò actiua, effectum in patiente productum. Verbi gratia, dum ignis aquam calefacit, habitudo ignis ad aquā est quędā actio, nempe calefactio actiua. & contra, relatio aquæ calefactæ ad ignē est passio, quę dicitur passiua calefactio. Habitudo verò ignis ad calorem in aquā productum, est productio actiua seu effectio, pertinens ad prædicamentum adaliquid, sub genere quod est causa. & habitudo caloris producti ad ignem ipsum, dicitur productio passiua. Dicimus namq; ignem producere calorem, non aquam, & in aquam agere, non in calorem. & ediuersò calorem ab igni produci, aquam verò ab igni pati, eo q̄ ab ipso illi quippiam ingeneretur. Non autem dicitur actiua productio, aut passiua, quasi ad actionis passionisve attineat prædicamentum, sed quia actiuis verbis exprimitur, vel passiuis. Et sunt hę tam varię relationes, omnem ferè motum (qui res quædam est absoluta, non respectiua) cōcomitari solitæ, subtili atq; attenta consideratione distinguendę a logico. quibus etiam addi possunt duæ alię, secundū quas formam dicimus a subiecto recipi, & subiectū recipere formam. Diuiditur autē actio a prædicto Gilberto in actionem corporis & animæ, hoc est, corporalem & incorpoream. Nomine enim animæ, intelligitur quæuis incorporea substantia. Actionē corporis dicit eam esse, quę necessariò est cū motu agentis, vt sectio, quæ exigit motum localem secantis. Actio autem animæ idipsum non requirit. Verùm talem actionis corporalis descriptionem,

Gilbertus Porretanus

Quid sit actio, eiusq; definitionis explicatio.

Quo modo differāt actio passioq;, & pductio actiua & passiua.

tanq; falsam, minusq; rectè positam reijcit Aquinas. Magnes enim immotus manens, actione corporali attrahit ferrũ. & sol immotus & quiescens, non minus illuminaret atq; calefaceret aerem, q̃ nunc cũ mouetur. Nos igitur, varijs harũ actionũ descriptionibus prætermissis, dicemus, eã actionem animę esse, quã anima ipsa exequitur, vt est digestio actiua, nutritio, sensatio, & intellectio actiua. Eã verò corporis, quæ immediatè congruit corpori, vel accidenti corporali, vt sectio actiua, percussio, calefactio. Hæ duplices actiones, ponuntur genere diuersę, quemadmodũ in prima qualitatis specie, habitus animæ & corporis distincta creãt genera. Altera est diuisio actionum, in actionem immanentem (qua agens aliquid, effectum in se ipsum producit, vt nutritio actiua. Nam homo, ratione animæ seipsum nutrire dicitur. Item frigefactio, qua aqua seipsam frigefacit. Intellectio quoq; actiua, qua intellectus in sese producit rei cuiuspiam speciem intelligibilem, aut agnitionem seu conceptum, & ita de sensatione quadam actiua.) Et transeuntem qua agens, in id quod extraneum est, & a se separatum dicitur agere, vt calefactio ignis calefacientis aquam propinquam, motio actiua, qua angelus cœlum mouet. Hæc posterior actionum diuisio non essentiale, sed accidentarium dumtaxat inducit discrimen, reperiturq; vtrumq; huius membrum, in vtrumlibet alterius præcedentis incidere, vt patet scrutanti. Neq; enim nobis vacat in his esse prolixis.

Quid passio — PAssionem autem idem Porretanus ad hunc modum descriptam reliquit. Passio est effectus illatioq; actionis, secundum quam hæc patiuntur, illa verò minimè. Vltimam partem ferè relinquunt tanq̃ superuacaneam. Indicat tamen passiones determinatis certisq; congruere subiectis, & non promiscuè quaslibet quibuslibet. Definitum autẽ aiunt solum pro passione creata accipi, id est, quæ respiciat agens creatum. non autem increata, quę ad deum creatorem ipsum refertur tanq̃ terminum, vt est passio, qua materia ritè præparata dispositáq; patitur recipiendo animam rationalem, a solo Deo Optimo Maximo corpori inditam. Tales enim passiones non videntur ex actionibus propriè dictis inferri, cũ in deo nulla insit huiusmodi actio. Nomen effectus in definitione, non potest propriè sumi pro eo quod manat producitur q; a causa efficiente, vel alia. Neq; enim causatur ab actione passio, cũ sint hæc natura simul, quorũ oportet neutrum esse alterius causam. Sumatur ergo vt idem polleat quod illatio, sitq; subsequens particula pręcedentis declaratrix. Aquinas autẽ arbitratur, ideo passionem dici actionis effectũ, quia necessariò actio & passio ordine quodam fiant ab agente. Prius nanq; (vt ait) intelligimus quippiam agere, quàm aliud ab ipso pati. Quod an verum sit, iudicet alius. Illatio autem capitur pro re illata in consequentia, non quauis, sed essendi, idq; tanquàm correlatiua ipsius actionis. Nam & vulnus sequitur secundũ essendi consequentiam ad vulnerationem actiuam, & calor ad actiuam calefactionem, non tamen sunt vulnus & calor passiones. Est ergo passio quædam forma respectiua, quæ infertur ex actione tanq̃ sibi correlatiua. Multo simplicius apertiusque poterat sic definiri. Passio est, secundum quam ab eo quod viribus superius est, quid patitur. Et diuidenda est passio, ad eundem modum, quo ante diuisa est actio. Quare non opus est, superuacanea eiusdem rei inculcatione chartas implere, cum ex præscripta actionum coordinatione, facilè habeatur series huius prædicamenti, nimirum passiuè acceptis vocabulis, quæ ibi actiuam obtinebant significationẽ. Nam in abstractis nominibus ferè consentiunt hæc duo prædicamenta, differunt autem concretis apertissimè.

Definitionis explicatio.

Quare

Quare tollẽdę ambiguitatis gratia, abstractis illis verbalibus addi consueuerunt hę adiectiuæ determinationes, actiua, & passiua, vt cum dicimus, calefactio actiua, frigefactio actiua, intellectio actiua, &c. ad prædicamentum actionis attinent. Quũ verò calefactio passiua, frigefactio passiua, & intellectio passiua, huius septimi sunt ordinis. Sed nequaq̃ dissimulandum arbitramur, eadem abstracta verbalia in io præter hasce duas acceptiones, tertiam frequenter possidere, neq; actiuam, neq; passiuam, sed neutram. Vt nomen intellectio, præter actiuam intellectionem atq; passiuam, significat etiam nonnunq̃ actum intelligendi, seu conceptum actualem, quæ est qualitas quædam secundum plærosq; primæ speciei, vitaliter immutans intelligendi potentiam. Similiter verbale sensatio, aliquando significat relationem rei obiectę sensum immutantis, quæ est prædicamenti actionis, diciturq; sensatio actiua, denominãs intrinsecus tale obiectũ. Aliquando verò significat habitudinem sentientis ad obiectum a quo immutatur, vocaturq; sensatio passiua, intrinsecus denominans rem sentientem. Et tertiò nonnunquam designant quandam qualitatem primæ speciei, quam vocant sensationem neutram, hoc est, non actiuam neq; passiuam, sed ipsius sensus actum, seu operationem, intrinsecus talem sensum & eius subiectum denominantem, extrinsecus autem ipsum obiectum. Sunt alia quæ præter actiuam passiuamq; significationem, non actum aliquem animæ qui qualitas sit, designare solent, sed motum. Cuiusmodi sunt calefactio, frigefactio, dealbatio, atratio, generatio, & huius formæ alia. Iam de concretis horum prædicamentorum, quæ ferè verba sunt aut participia, illud admonendum duximus, non semper earum significationem generi, quod ex terminatione potissimùm spectatur, congruentem esse & assimilem. Quædã enim eorum quæ actiui generis sunt, ad prędicamentũ videntur passionis attinere, vt video, audio, intelligo. Et ediuersò quæ passiui sunt generis, ad actionis classem referũtur, vt videor, audior, intelligor. Nã quod videt, audit, quod intelligit, patitur aliquid recipiens. Quod verò videtur, aut audit, aut intelligitur, quodãmodo agere solet, potentiæ cognitiuæ sui imprimens imaginem. Nonnulla etiam neutri generis verba passionem significant, vt vapulo, vęneo, fio, &c. Item deponentaliũ quædam actionẽ, vt loquor, vescor, ordior. Alia designant passionem, vt patior. Cõmunia verò ad vtrunq; referuntur ordinem, sed æquiuocè, vt osculor, complector, veneror. Neq; tamen putandum est, omnia verba ad alterũ horum duorũ prædicamentorum attinere. Sunt enim aliquot aliorũ ordinum verba, vt possideo possideor, produco producor, contineo contineor, iaceo, sedeo, sto, & similia. Hęc autẽ, caleo, frigeo, tepeo, sicceo, albeo, nigreo, rubeo, &c. ad tertiam attinent qualitatis speciẽ. Insuper cresco, ambulo, volo, nato, repo, progredior, & similia nonnulla, motus quosdam designant, in nullo (iuxta receptam sententiam) directè collocatos prædicamento. Video quoq;, audio, intelligo, & id genus reliqua, dũ animę quosdã actus principaliter significant, deq; potentijs ipsis, & earũ subiectis intrinsecus prædicantur, ad primum attinent qualitatis genus. Sed nos opinione longius, in hisce diligentius explicandis euagati sumus. Quare ad Aristot. reuertamur. Is autem in initio statim præsentis capituli, duas pariter proponit actionis passionisq; communitates. Priorem hoc pacto. Suscipiunt agere & pati contrarietatem. Quę non est ita accipienda, quasi dicat, actionem passioni, aut ediuerso, hanc illi aliquo modo contrariã esse, sed intendit, nonnullas actiones inter se mutua dissidere contrarietate, & item passiones inter se quoq;, vt satis ostendunt exempla literę. Intelligenda est præterea hæc cõmunitas, de contrarietate logica per accidens attributa actioni & passioni, ratione motus cuiuspiã concurrentis, aut potius formæ productæ per agens in ipsum passum. Nã si talis forma fuerit per se contraria logicæ, erit actio atq; passio contraria per accidens, non per se, eo quòd relationi per se contrarium nihil sit, sicut superius attestatus est Arist. Et quia non omnes huiusmodi formæ ab agente productę contrariæ sunt, vt pallor, rubedo, quantitas tripedalis, & alię plæræq;. Neq; hęc cõtrarietas per accidens solis cõpetit actionibus aut passionibus, vti cõstat. Ideo rectè cõmunitas dicta est, & non proprietas. Discrimen autem est inter actiones & passiones, quantum attinet ad contrarietatis modũ. Nam actiones quę dicũtur contrarię, simpliciter in eodẽ sese permittunt, sed non respectu eiusdẽ omnino patientis, vt sol calore luminis sui indurat lutũ, & emollit cerã. Luna lumine suo calefacit, & alia quadã naturali sua virtute frigefacit, redditq; membra nuda exposita paralysi obnoxia. Item eadem res vnũ delectat, alterũ contristat, vt patet de lumine solari respectu aquilę & noctuę. Ita quoq; insignia gesta, laudesq; alicuius, vehementi gaudio perfundunt amicum. inimicum verò & inuidum magna afficiunt tristitia. Passiones autem contrariæ, non sese vllo pacto cõpatiuntur in eodem subiecto, secundum partem eandem. Licet namq; idem agens concedatur posse simul producere formas contrarias in diuersa passa, idem tamen patiens nõ recipit

Prior actionis & passionis communitas.

vnq̃ contrarias formas secundum eandem partem, neq; ab eodem agente, neq; a diuersis. Neq; obitat, quòd idem homo simul tempore gaudeat aliquando & mœreat ob diuersas causas, vel propter eandem etiam causam lætetur secundum voluntatem, doleat autem & tristetur secundum appetitum sensitiuum. Nam nulla est contrarietas talium passionum, nisi sint respectu eiusdem penitus obiecti, & in eadem potentia. Solet tamen dici, quòd multum vehemens tristitia, non solum excludat lætitiam contrariam, sed etiam aliam quamlibet alienam. & ita de alijs quoq; iudicandum est, cuius causa aliundè petatur. Altera horum duorum generalissimorum communitas est, suscipere magis & minus. Non quòd actiones aut passiones intensionem patiantur aut remissionem, (sunt enim relationes, & proinde partibus integralibus secundum quas illæ accidunt carentes) sed quia concretis vocabulis expressæ, adsciscunt sibi in prædicando hæc aduerbia magis & minus. Atq; hoc non omnibus conuenit, sed ijs tantũ quæ comitantur formas quasdam, intensionem & remissionem, aut incrementum, decrementumq; extensionis admittentes, vt sunt, dealbatio, atratio, calefactio, contristatio, eruditio, augmentatio, diminutio, seu contractio, & huiusmodi, tam actiuæ q̃ passiuæ. Alijs verò minimè, vt generationi, circulationi, duplationi, subduplationi, triplationi, &c. Præter has Aristotelicas communitates, assignat Autor sex principiorum duas proprietates, ambabus actioni, inquam, & passioni congruentes, quarum prior est, Actionem & passionem semper esse in motu, hoc est, cõsequi perpetuò aliquem motum. Posterior verò, quòd actio infert passionem, & hæc illam. His non est consilium diutius immorari, neq; quid senserit prolixius excutere, cum non in Porretanum, sed Stagiritam paremus commentarios.

Posterior actionis & passionis ꝓprietas.

Porretanus

SEptimi prędicamenti generalissimum, ab Aristotele vocatur Vbi, accepto scilicet aduerbio loco nominis. Anteaquam autem ad huius breuem declarationẽ procedamus, admonendus est nobis lector, varias de his postremis prædicamentis esse philosophorum opiniones. Plurimi enim putant, relationes horum quatuor vltimorum ordinum non habere sibi correlatiuas relationes. Et inter hos nonnulli (in quibus est Aquinas) perhibẽt, hasce relationes extrinsecus denominare ea, de quibus prædicantur, vt vbi esse, respectu loci ad corpus cõtentum, secundum quem tale corpus dicitur esse in loco. Quando esse relationem temporis mensurantis secundum durationem, ad rem temporalem mensuratam, a qua huiusmodi res denominantur esse in tempore, &c̃. Ea autem opinio, quæ tradit, locũ, tempus, & res habitas, quatenus denominant rem locatam, temporariam, & habentem, esse vbi, quando, & habitũ, a doctioribus tanquam cruda & indigesta peneq; friuola reijcitur. Alij probabilius has relationes ponunt in rebus locatis, temporalibusq; atq; habentibus, licet secundum eos correlatiuis destituantur. Multò his omnibus rectius sentire videntur, qui horum prædicamentorũ habitudinibus suas tribuunt relationes correlatiuas. Si enim est aliqua habitudo locati ad locum, rei temporalis ad tempus, ipsiusq; habentis ad rem habitam. Cur non etiam sit in loco quædam ad locatum ipsum relatio, in tempore ad rem temporalem, in re habita ad rem habentem? Horum autem correlatiuorum dicunt non meminisse vsquam Porretanum, nec vllum ferè posteriorum, vel quia ea fortè ignorabant, vel quia vno relatiuorum cognito, haud difficulter agnoscitur reliquum. Diuiditur ergo ab illis vbi, in actiuum & passiuum. Actiuum est, secundum quod locus formaliter continet suum locatum, quod nonnunq̃ continẽtia actiua vocatur, hoc est, a quo formaliter quippiam cõtinere dicimus seu plenum esse. Passiuum verò, secundum quod locatum dicitur a loco contineri, quod appellant continentiam passiuam. Cur autem vbi actiuum & passiuum, eiusdem ponantur prædicamenti, cum tamen actio & passio diuersas constituant classes, non est huius loci anxiè perquirere. Supponatur hic, talem prędicamentorum distinctionem non sine ratione, multis retro seculis vnanimi philosophorum consensu receptam esse, nisi in illorum descendere placeat sententiam, qui omnia hæc sub adaliquid collocant. Vtrumq; autem vbi, tam actiuum q̃ passiuum, diuiditur in compositum & simplex seu indiuisibile. Compositum est, quod consistit inter locatum & corpus aliquod loco contentum. Sunt enim corpora diuisibiliter & circunscriptiuè in loco, quod est, totum locatum sic esse in loco, vt vna eius pars in vna parte loci sit, & altera pars in altera parte loci, ita vt partes locati faciant latera continentis ab inuicem distare atq; seiungi. Hoc modo quantitates corporeę, & substantiæ his indutæ, sunt in loco, atq; istud vocant loco circũscribi seu ambiri. Vbi simplex est, secundum quod rem indiuisibilem a loco indiuisibili dicimus contineri, vel certè hunc illam continere, vt relatio secundum quam angelus est in loco punctali. Solent species vbi compositi hoc modo assignari, esse in aere, esse in aqua, sed nõ

De septimo prędicamento quod est vbi.

An relationes vltimorũ ꝑdicamẽtorũ habeãt correlatiua

Vna opinio

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Vbi compositum,

Vbi simplex

satis

ſatis exactè, quia per accidens duntaxat dicitur aliquid eſſe in aere aut aqua, per ſe autem in loco ſurſum aut deorſum. Porrò diuerſitas ſpecifica ab eo ſumitur, quod rei per ſe competit. Rectius igitur ſic aſſignabuntur, eſſe in loco ſurſum, eſſe deorſum. Nam quemadmodum metimur diuerſitatem ſpecificam motuum localium ex huiuſmodi locorum diuerſitate, ſic & ipſorum vbi metiri debemus. Sed obijcitur. relatio ipſius vbi compoſiti per ſe & immediatè ſequitur locum & quantitatem corpoream loco concluſam, quorum vtrumq; eſt ſpecies ſpecialiſſima. Ergo etiam vbi compoſitum erit ſpecies ſpecialiſſima. Reſponſió. Locus eſt ſpecies ſpecialiſſima ex principali ſignificato, quia principaliter idem ſignificat quod ſuperficies, iuxta cōmunem ſententiā. Sed ſi conſideretur tota eius ſignificatio, vel ſaltē minus principalis, genus eſt, multas ſub ſe ſpecies continens, vt locū ſurſum, locum deorſum, a dextris, a ſiniſtris, ante, & retro. Ex quibus ſicut ſumitur diuerſitas ſpecifica motuum localium, ſic etiam ſumenda eſt diuerſitas ipſorum vbi. Imò ſi omnia vbi compoſita eiuſdem eſſent ſpeciei, ſequeretur pari ratione, omnes motus locales, ſaltem rectos, eſſe eiuſdem ſpeciei, quia omnes eundem ſpecie terminum habent, videlicet vbi compoſitum, quod q̄ ſit abſurdum apud Ariſtotelem, nemo eſt qui ignoret. Neque imaginandum eſt, locum eſſe terminum ipſius vbi, ſolum ratione principalis ſignificati, & ipſius ſuperficiei continentis, ſed ratione totius ſuæ ſignificationis.

Definitiones Porretani, quia plus difficultatis inuoluerent, quàm adferrent lucis, certo conſilio omiſſæ ſunt. Subijcit is duas proprietates vbi. Prior eſt, vbi nihil eſt contrarium, quod intellige de proprietate logica & per ſe. Cum enim ad ipſum vbi ſit motus localis, omnis autem motus ſit inter contraria, oportet vbi aliquo modo contrarietatem recipere. Poſterior eſt, vbi non ſuſcipit magis aut minus. Non enim vna res magis dicitur ineſſe in loco, q̄ alia. Vtraq; harum tantum eſt propria ſecundo modo. *Duo vbi proprietates.*

Coordinatio prædicamenti Vbi, ſecundum eius verè eſſentialem diuiſionem.

- Vbi
  - Actiuum
    - Compoſitum.
    - Simplex.
  - Paſſiuum
    - Compoſitum.
      - Eſſe in loco ſurſum.
      - Eſſe in loco deorſum.
        - Hoc.
        - Illud.
    - Simplex.

Quia octauum prædicamentum, quod appellatur Quando, nihil aliud eſt, quàm actiua paſſiuaq; ſecundum durationem menſuratio, non abs re fuerit, ſi paucis adnotemus talium menſurarum diſcrimen varietatemq;. Solet ergo aſſignari quadruplex menſura durationis rerum diuerſarum. Vna dicitur æternitas, quæ eſt menſura durationis diuinæ, nullo modo niſi cogitatione a deo differens. Et ab hac nullus ſumitur reſpectus huius prædicamenti, vt nec ex præſentia illa, qua Deus omni loco, reiq; ſecundum eſſentiam ſuam præſens eſt, conſequitur aliquod vbi deo competens. Secundam vocant æuum, ſiue æuiternitatem, quæ eſt menſura durationis ſubſtantiarum incorporearum motui & quieti non ſubiectarum. Tertia eſt tempus, quo nos præcipuè vtimur, & de quo frequentior philoſophis ſermo eſt. Hoc autem eſt ens quoddam ſucceſſiuum, ſecundum durationem metiens motum & quietem, aliaſq; res vt his ſubiacent, vt hora, annus, luſtrum, de quo antè ſatis dictum eſt in prædicamento quantitatis. Quarta eſt inſtans, vel ſi malis, momentum, eſtq; indiuiſibile quoddam in tempore, ſicut punctum in linea, vt alibi quoq; dictum eſt. Ab his autem rebus poſterioribus menſuris, omiſſa illa prima diuiſione in actiuum & paſſiuum, ſicut de vbi dictum eſt prius, triplex ſumitur quando, quamuis duorum tantum poſteriorum meminerit Porretanus, quę nobis ſunt vſitatiora, & maximè (vti mox dicebamus) tertium. Quod an ſpecies ſit ſpecialiſſima, an non, ſed in varias diſtinguatur ſpecies, pro diuerſis temporum durationibus (vt recepta habet opinio) parum refert. Quidam ſic colligunt. Dies & annus ſunt eiuſdem ſpeciei, ergo eſſe in die & eſſe in anno etiam erunt eiuſdem ſpeciei. Verùm hæc collectio valde infirma eſt, & leui fundamento fabricata, cum ad diuerſitatem ſpecificam ipſorum vbi ſufficere videatur alia & alia temporis determinatio, quæ per diuerſas numerorum ſpecies conſtituitur, vt annus eſt tempus xij. menſium, dies verò xxiiij. horarum, & ſic de cæteris. Quod autem ſecundum, differentiam præſentis temporis, præteriti, & futuri, diuerſas ſpecies ipſius quando ponere ſolent, nobis haudquaquam probatur, qui in decem prædicamentis non entia rationis, ſed realia duntaxat agnoſcimus. Relatio autem rei cuiuſpiam, ad tempus præteritum vel futurum quod non eſt, quomodo poterit eſſe realis, & non ſecundum conſiderationem tantum? Quòd ſi quis obiecerit nobis Ariſtotelem, qui aſſignās huius prædicamenti exemplum ait, quando, vt heri.

De octauo prędicamento, quod eſt quando. *Quadruplex durationis mēſura* *Prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

Dicemus, illud heri non relationē quampiam, quę nunc ad hesternum diem referatur significare. talis enim nulla est in rerū numero, sed illā quę heri ad hesternū diem habebatur, vt qua hesternus motus solis, ab hesterno die mensurabatur, quę vtiq; realis erat. Et idē de relatione ad futurum tempus erit iudicium. Nam habent verba pręteriti atq; futuri tēporis vim quandā ampliandi acceptionem suā, quę non necessariò permutat ipsam significationem principalē, vt patet in his, amo, amaui, amabo, quæ omnia eandem rem principaliter designant, nempe amorē. Præter eas duas proprietates, quas pędicamento vbi assignauerat Porretanus, assignatur ab eodē huic generalissimo hæc tertia. Quando est in omni eo, quod capit esse in tempore.

Coordinatio prædicamenti Quando.

- Quando.
  - Passiuum
    - Esse in æuo.
    - Esse in instanti.
    - Esse in tēpore.
      - Esse in anno.
      - Esse in die.
  - Actiuum. Et hoc similiter diuiditur.

De nono pdicamento, quod est positio siue situs.

Situs naturalis.

Situs seu positio (sunt enim hæc polyonyma) est ordo quidam partium in toto vel loco. Hic duplex est, Quidam naturalis, Alter accidētalis. Situs naturalis est ordo partium in toto, nulla habita cōsideratione loci, cōpetens illis a natura, siue ex naturæ præscripto. Vt situs secundū quem naturaliter caput dicitur sursum in ordine ad alia membra, etiā si fortè homo in caput suū steterit, pedibus in cœlum porrectis. Situs brachiorū in vtroq; latere, auriū in tēporibus, & ita de similibus. Accidentalis situs, est ordo quidā partium adinuicē, quatenus sunt in loco, non necessariò cōpetens eis a natura. Vt statio, sessio, accubitus, positio manuū super caput, læuitas, asperitas, &c̄. Huiusmodi situs, licet immediatè partibus competat ad inuicem, frequentius tamen tota ipsa denominare solet. Potius enim dicimus hominē sedere, stare, aut iacere, quàm has aut illas partes. Ex his autem patet, si homo erectus stet in pedes, caput ipsius vtrunq; situm sursum ad reliquas partes habere, tam accidentalem, qui attenditur secundum locum, quàm naturalem, qui secundum naturam totius spectatur. Duæ primæ proprietates situs eædem sunt apud Porretanum, quę prius attributæ sunt vbi, & quando. His tertiam subiecit hoc pacto, Magis proprium videtur esse positioni, proximę assistere substantiæ, omnibus quidem alijs formis extrinsecus accidentibus. Quę vtrum congruens haberi debeat & vera, & quomodo interpretanda sit, non est operæprecium hic dissertare.

Coordinatio prædicamenti Situs.

- Situs
  - Naturalis
    - Pedum deorsum.
    - Ventris in medio.
    - Capitis sursum.
    - (Hic, ille.)
  - Accidentalis.
    - Sessio.
    - Statio.
    - Accubitus.
    - Situs pedum sursum.

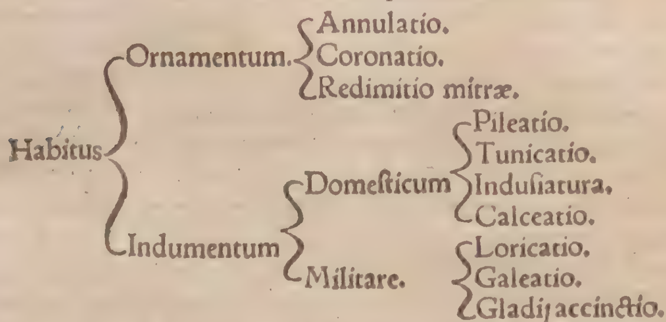
Decimum & vltimum prædicamentum est habitus, qui a Porretano satis luculenter finitur, corporum & eorum quæ circa corpus sunt adiacentia, secundum quam hæc quidem haberi, illa verò habere dicuntur. Vndè constat, habitum nihil esse aliud, quàm habitudinem siue respectum quendā corporis, & potissimùm humani, ad ea quibus indutum est vel instructum, aut ediuersò horum ad illud. Quare & hoc prædicamentum, sicut superiorū nonnulla in actiuum & passiuū primò diducitur. Diximus, & potissimùm humani. Nā (teste Philosopho) natura cæteris animantibus prouidit de vestimētis ac armis. Quibusdam enim sunt pro vestibus pili, hirsutiq; villi, Alijs dura cutis, aut simile quippiam, aduersus violentas aliorum animalium inuasiones. Nonnulla pro armis habent dentes, vt canes & lupi. Alia cornua, vt boues, arietes, capri. Iuxta illud Virgilij. Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.
Alijs natura vngues tribuit, aut aliud huiusmodi, Vt leonibus, tigribus, miluis. Alijs cursus velocitate salutem quærere dedit. Nihil talium homini a natura concessum est, sed pro omnibus his (quod multò est præstantius) dotatus est ingenio seu intellectu, & manibus, quibus sibi parare queat, quæcunq; corporis sui tuendæ saluti necessaria sint munimenta, a quibus

præsentis

præsentis prædicamenti relationes proueniunt. Nihilominus bruta quoq; animalia, nonnunq̃ ab hominibus eiusmodi vel ornantur, vel armantur indumentis. Vt equi phaleris & babbatis, simiæ tunicellis, cercopitheci bardocucullis, canes torquibus, &c. Diuidi autem consueuit habitus in habitum ornamenti, quo quippiam habere dicitur ornatum quendam, quomodo plurima habent mulierculę & diuites, præsertim aulici, qui (vt inquit quidā poeta) sua cau dato vestigia syrmate verrunt, Et indumēti, quo quid habet indumentum aliquot, ad conseruationem defensionemve corporis ab extraneis nocumentis ordinatū. Atq; hic in domesticum, & militarem seu bellicū distrahitur. Exempla patent in tabula huius seriei. Porretanus habitū diuidit, in habitum secundum partem, qualis est pileatio, calceatio. Et secundum totū corpus, vt sunt vestitio, armatio, &c. Exactius autem disquirere, an essentialiter inter se tales habitus differant, & alia quædam eodem spectantia, nihil aut perparum vtilitatis potest adferre logicis. Ex superioribus ergo satis manifestum est, non esse habitum hic idē quod possessionem, quomodo domini vestes cistis inclusas etiam habent, sed relationem quandam ad vestes aut arma, vel ornamenta certis suis modis corpori applicata, accōmodataq;, etiamsi non propria sint ipsius habentis. Neq; enim minus aut ornat, aut calefacit vestis aliena, quàm propria, secundum illud Satyrici de duobus causidicis. Conducta Paulus agebat Sardonichę, atq; ideo pluris q̃ Cossus agebat, Neq; calceatum quempiam dixeris, si calceos sub lecto repositos habeat, aut manibus eos deferat, interim nudipes incedens. Inter modos ergo habēdi posterius ab Arist. assignatos, cum diuo Thoma tantum tertium & quartum in hanc classem recipimus, reliquis alias sibi sedes quæsitum missis. Tres ponuntur a Porretano habitus proprietates. Prima est, habitui nihil est contrarium. Secunda, habitus suscipit magis & minus. Equitem enim armatum, plus dicimus armatum esse, q̃ peditem armatum. Addit tamen, hanc non conuenire vestitioni. Quod q; sit consentaneum, non vacat nunc examinare, sicut nec tertiam eius proprietatem. Proprium est habitui, in pluribus esse.

Habitus proprietates.

Coordinatio prædicamenti Habitus.

In tertij tractatus libri prædicamentorum primi capitis primam partem, considerantem de quadruplici rerum aut terminorum oppositione, scholia.

Quoties aūt alterū alteri dicitē opponi.

Tertio tractatu huius libri tradit Aristoteles notitiam quorundam, quæ appellantur postprædicamenta. Licet enim Andronicus (teste Boetio) opinatus fuerit, hanc partem Aristotelis non esse, Porphyrius tamen cum reliquis veteribus, in opposita est sententia, a quibus leuiter dissentire, vanitatis magis aut insaniæ extremæ, q; inscitiæ videtur esse. Et sanè ad pręsentis operis complementum consummationemq; desiderabatur, vt sicut ante prędicamentorum doctrinam viam struxerat, breuiter propositis ijs, quę veluti principia & fundamenta quædam erant iacienda, & postea singula ferè genera cum suis speciebus & proprietatibus recensuit, ita postremò nonnulla, quæ omnia vel multa prædicamenta consequūtur, exponeret. Ea præcipuè sunt quinq;. Oppositio, prius, simul, motus, & habere, quibus plura alia addere, nullum nefas putauerimus, sed nostri instituti non est, aliorum præter hæc quę ab Aristotele sunt posita, declarationem persequi. Vt igitur ab oppositione auspicemur, in primis cum Arist. monendum duximus, non esse nobis hic sermonem de ea oppositione, quæ inter propositiones consistit, de qua in primo Peri Herm. sed tantum de oppositione incōplexorum simpliciumq;, siue rerum, siue signorum. Nam quod cauillātur quidā recentiorū, hanc propositionem (non oppositum est oppositum) non esse concedendam, nisi subiecto materialiter sumpto pro voce, non autem significatiuè pro ipsa re, ne fateri cogantur, rem hoc infinito nomine significatam oppositam esse & non oppositam, friuolum est ac sophisticum, illudēs nobis

Postprędicamentorū numerus.

nobis in diuersa acceptione huius vocis (non oppositum) Nam cum dicitur, nõ oppositum esse oppositum, subiectum simpliciter sumitur pro re primò significata, eo modo quo dicimus animal esse genus. In qua acceptione, sicut fatendum est, quòd non oppositum sit oppositum, sic rursus negandum est, quòd non oppositum sit non oppositum. Nam licet videatur idem enunciari de seipso, enunciatio tamen falsa est, quia subiectum simpliciter sumitur pro re primò significata, Prædicatum verò personaliter pro denominatis, si quæ tamen habeat.

Oppositio quadruplex

Dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter, Relatiuè, Contrariè, Priuatiuè, Contradictoriè, vt pater & filius, album & nigrum, visus & cæcitas, homo & non homo. Cæterùm an hæc quatuor genera vniuocè dicantur opposita, disputant commentatores. Albertus & eius discipulus B. Thomas arbitrantur, oppositionem analogicè de his quatuor generibus dici, ob id vel maximè, quòd Aristoteles non definitiuè aut descriptiuè, sed diuisiuè incipit de oppositis tractare, dicens. Quotiens alterum alteri dicatur opponi, &c̃. Illud enim quoties ad multiplicitatem aiunt pertinere æquiuocationis. Atq; primum quidem & principale oppositionis significatum ponunt contradictionem ipsam, eo quòd eius extrema in nullo penitus conueniant, summéq; diuersa sint: secundo loco priuatiuam oppositionem statuunt, tertiò contrariam, & quartò relatiuam. Vndè & rationem ordinis, quo ab Aristotele tractatæ sunt, assignant, quòd ab imperfecta minimaq; oppositione, gradatim ad summam & maximã progredi intenderit, vt latius declaratum inuenies apud Caietanum. Aduersam sententiam cum plurimis alijs fouet Seuerinus Boetius, qui proposita hac ipsa quæstione, & præmissa adducta aliorum ratione, sic tandem suam ipse profert censuram. Sed qui melius (inquit) iudicauêre, oppositionis nomen generis loco dicunt poni debere, idcirco quod quum nomen oppositionis de subiectis quatuor oppositionibus prædicetur, ab his quoq; definitio non aberret. Sunt enim opposita, quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore, circa vnam eandẽq; rem, simul esse non possunt. Quod per singula quæq; pergentibus, in singulis oppositis inuenitur. Namq; album & nigrum, quæ sunt contraria, vno eodemq; tempore, circa vnum idemq; corpus, partemque corporis simul esse non possunt. Nec seruus atq; dominus, eiusdẽ, eodem tempore, idem seruus idem dominus est. Nec habitus & priuatio. Quis enim dicat in eodem oculo, vna eodemq; tempore, & visum posse esse & cæcitatem? Iam verò affirmatio & negatio, q; repugnantes sint, quamq; in eodem simul esse non possunt, nulli dubium. Quare si ea quæ sub oppositione ponuntur, oppositionis nomen definitionemq; suscipiunt, quid est dubium, oppositionem non æquiuocè prædicari? Hactenus ille. In cuius sententiã omnes Neoterici ferè descendunt, excepto quòd non eodem modo quo ille, opposita putant esse definienda. Illius enim definitio latius patere videtur, q̃ hic accipiuntur opposita, conueniens etiã homini ac equo, albo & rubro, & similibus quibusdam, nullo oppositionis genere comprehensis, quæ disparata vulgò vocantur, quasi dicas disseparata, siue (vt Rodolphus Agricola primo libro Inuentionis dialecticæ appellat) differentia, quæ licet repugnare inuicem dicuntur, non tamen opponi. Neq; enim omnino idem sunt, repugnantia & oppositio (teste eodẽ Rodolpho) sed hæc, illa minus est communis. Repugnant enim quęcunq; de eodem singulari simul prædicari nequeunt, vt homo & equus, album & nigrum. Opponuntur verò ea sola, quę maximè distant, id est, quæ propria quadam & peculiari ratione inter se pugnant, sic vt neutrum ipsorum æquè vel magis repugnet alicui tertio eiusdem rationis cum eo, cui repugnare dicitur, vt pater & filius, albedo & nigredo, visus & cæcitas, homo & non homo.

Rodolphus Agricola.

Repugnãtia

Opposita.

Dixi (eiusdem rationis) quia fieri potest, vt alterum oppositorum æquè vel magis repugnet alicui tertio alterius rationis, vt album magis repugnat non albo, q̃ nigro, sed non albũ non est eiusdem rationis cum nigro. quia alterum est finitum & absolutum, alterum verò infinitum. Similiter etiam scientia non minus fortè repugnat ignorantiæ quàm scibili, sed ignorantia nõ eadem ratione comparatur scientiæ, qua scibile. quia alterum comparatur vt correlatiuum, alterum verò vt absolutum. Sed obijcitur. Pater & filius sunt opposita, & tamen non repugnant inter se, quia dicuntur in eodem homine, ergo non oportet omnia opposita inter se repugnare. Secundò, hæc albedo huic nigredini opponitur (est enim ei cõtraria) & tamen eodem modo quo huic, etiam illi nigredini repugnat, ergo oppositorum definitio non videtur rectè tradita. Ad priorem obiectionem, iuxta sententiam Alberti & Thomæ, videtur respondendum, concedendo illatum, quia hi putant, oppositionem relatiuam consistere non in repugnantia circa idem subiectum, sed in mutua ipsorum relatione ad se inuicem, siue de eodem dicantur siue non. Iuxta Boetium verò dicendum est, non oportere omnia opposita simpliciter & absolutè inter se repugnare, sed sufficit, vt quæ absoluta sunt, absolutè

Prima obiectio.

Secunda obiectio.

Ad priorem obiectionẽ.

absolutè repugnent, ac nullo modo de eodē simul dicantur. Quę verò relatiua, relatiuè, id est, sic vt non dicantur de eodē respectu eiusdem & eadē ratione. Ad alterā obiectionē respondendū est. Definitionem aliā assignari de ijs dūtaxar, quibus primò & immediatè cōpetit oppositio, qualia nō sunt hęc albedo & hæc nigredo, sed horū species albedo & nigredo. Aut si omnibus accōmodanda est definitio, addere oportebit hoc aut simile supplementū, vel quæ sub talibus cōtinentur, &c. Et eodē modo soluenda est obiectio de virtutibus, quæ diuersis vtrinque vicijs opponi dicuntur contrariè. Item de quibusdā generibus, quæ ratione suarū specierum dūtaxat opponuntur, vt virtus & vitium, scientia & ignorantia, naturalis potentia & impotentia, sensibilitas & insensibilitas apud Arist. ij. Topicor. Quę autem non habent repugnantiam tantam, vt singulari quodā & proprio dissideant discrimine, sed vtrumque eorum, aut alterum cum alio quopiam tertio eiusdem rationis æquè vel magis repugnet, dicuntur disparata, vt homo & equus, albedo & viror. tam enim homo repugnat boui quàm equo, & albedo rubori quàm virori. Vndè & definiri solent disparata esse, quæ cum nullo oppositionis genere opponantur, de eodem tamen prædicari nequeunt. Oppositio autem (vt verbis Rodolphi vtamur) certioris cuiusdam & acrioris pugnantiæ est nomen. Sed iam ad singulas oppositionum species veniamus. In primis ergo relatiuè oppositorum hanc tradit Arist. descriptionē. Relatiuè opposita sunt, quæ ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, vel quòmodolibet aliter ad ea. Quæ satis manifesta est ex priore definitione adaliquid superius interpretata, cui prorsus eadem est, dempto quod loco aliorum, dicitur hic oppositorum. Pro huius oppositionis intellectu notandum est, duplicem esse de natura seu ratione relatiuę oppositionis inter philosophos opinionē. Caietanus sequens vestigia magistri sui Aquinatis, ponētis oppositionem analogam esse ad quatuor oppositionis genera (vt superius dictum est) tradit relatiuam oppositionem in hoc consistere, quòd ad seinuicem referuntur, siue quòd vnum ex aduerso respicit alterum, non quia de eodem simul nequeant prædicari, vt pater dicitur relatiuè oppositus filio, & ediuersò filius patri, quia contra inuicem sunt posita, sic vt inuicem necessariò respiciant, non autem quia eidem respectu eiusdem conuenire non possunt. Hoc enim nō sequitur per se, naturam relatiuæ oppositionis, sed tantum per accidens, quatenus contradictione nonnihil participāt, ad quam tanquam principale analogi significatum, cætera opposita quādam habent reductionem atque proportionem. Declarat ergo secundum hos ista descriptio, quam hic protulit Arist. optimè naturam relatiuè oppositorum, in quantum talia sunt. quoniam explicitè dicit, in quo consistat eorum relatiua oppositio, nempe in hoc, quòd ad seinuicem referuntur. His consonant duo singularia discrimina, quibus secundum Aquinatem in septima quæstione de potentia Dei, articulo octauo, separantur relatiuè opposita a reliquis.

Ad secundā obiectionē.

Disparata.

Quę relatiuè opposita

Duplex de relatiuè oppositorū natura opinio. Vna.

Prius est, quòd cæterorum oppositorum semper alterum ideo oppositi rationem habet, quia alterius negatio est, vel negationem secum trahit. Negatio autem omnis per affirmationē innotescit. Contradictoriè quidem & priuatiuè oppositorum alterum, negatio est. Contrariorum verò alterum est vt priuatio, sicut dicitur quinto metaphysicæ. Sed oppositorum relatiuè, vt talia sunt, neutrum alterius est destructio, quin potius ex hoc quòd opponuntur, sese mutuò ponunt, non tollunt. Quare etiam non absolutè & simpliciter opposita, sed relatiuè opposita dicenda sunt. Alterum est, quòd cæterorum oppositorum alterum se habet vt imperfectum respectu alterius, vt patet intuendo singula. Relatiuè autem oppositorum vt huiusmodi sunt, neutrum altero perfectius esse oportet, quoniam in quantum res aliqua ad aliud est, nec perfecti nec imperfecti (vt ille ait) rationem habet. Alij autem Boetium, autorē vniuocationis ipsius oppositionis, imitantes, putant relatiuè opposita ex hoc habere oppositionem, quia non compatiuntur seinuicem in eodem respectu eiusdem. Nō temerè enim factum esse ab Aristotele credunt, quòd quum in definitione adaliquid positum sit, dicuntur aliorū, hic mutato nomine & significatu posuerit, dicuntur oppositorum. Impossibile est siquidem, eundem esse patrem & filium eiusdem, aut duplum & dimidium, & sic de alijs relatiuè oppositis. Nam agens & patiens, intelligens & intellectum, & alia similia, licet eidem respectu eiusdem simul conuenire possunt, non tamen secundum idem, id est, secundum eandem partē immediatè, & eadem ratione. Alia est enim in eo quod in se agit, vel seipsum intelligit, agendi ratio, alia patiendi. Secundum hos ergo præsens Aristotelica descriptio non declarat, in quo consistit relatiuè opponi, sed est potius regula quædam vtilis ad cognoscendum relatiuè opposita, docens ea semper esse correlatiua ad inuicem. Talia enim sola sunt opposita, quæ nō permittunt se simul in eodem, & cæt. Est ergo potius notificatio quædam, ostendens quę nam sint ea quę relatiuè opponuntur, quàm definitio, explicans, quid sint, in quantum huiusmodi.

Secūda opinio, quę est Boetij & sequacium.

Atque hi

Atq; hi more Aristotelis aliorumq; ferè omnium doctissimorum, relatiuè opposita assignant communiter atq; simpliciter patrem & filium, duplum & dimidium, amicum & amicum, & sic de alijs, nulla adhibita determinatione huius vel illius, ad quorum repugnantiam satis esse dicunt, si non dicantur simul de eodem respectu eiusdem. Quum sequitur in litera, contraria verò, ea ipsa quidem, &c. separat Philosophus ea quæ sunt cõtraria, a relatiuè oppositis, dicens illa secundum eaipsa quæ sunt, siue per se, non referri adinuicẽ, hoc est, sub proprijs nominibus, sed tantũ per accidens sub nomine contrarietatis. Sicut Achilles & Hector non referũtur secundum se adinuicem, sed sub nomine hostium. Non enim dicitur Achilles Hectoris Achilles, aut ediuersò, sed sui inuicem dicuntur hostes. Quum ergo relatiuè opposita, sui ipsorum gratia, siue sub proprijs vocabulis eorum naturam significantibus, oporteat ad inuicem referri secundum habitudinem alicuius casus, manifestum est, contraria a relatiue oppositis differre. Similiter autem & priuatiue opposita & contradictoria, a relatiuè oppositis separãda sunt. Cautè autem adiecit Aristoteles, ea quæ contraria sunt per se, non referri adinuicẽ. Nam ad alia nonnunq̃ referũtur, vt virtus & vitium quæ sunt contraria, quum sint etiam ad aliquid secundum dici, necesse est ipsa, ad aliqua correlatiua referri posse. Verùm non protinus adinuicem dicentur, sed virtus quidem ad studiosum, vitium autem ad vitiosum. Idem quoq; euenit in scientia seu disciplina (quæ exempli gratia in textu allata est) & ignorantia. De bono autem ac malo, quæ hic & alibi nonnunquam assignantur tanquam quædam contraria. Notandum est obiter, ipsa propriè accepta magis esse priuatiuè opposita. Significat enim bonum perfectionem quandam, malum verò eiusdem priuationem. Sed quum pro cõtrarijs ponuntur, accipienda sunt, vt eadem prorsus sint cum virtute & vitio, aut operatione studiosa & praua, aut intelligendus est Arist. loqui ex sententia Pythagoricorum, qui hæc asserebant esse prima contraria. Secundum oppositionis genus est, contrarietas. Non definiuit autem Aristo. continua descriptione quænam sint contraria, sed ex multis eius in diuersis passibus dictis, veluti frustulamentis quibusdam consarcinatis, conficitur hæc contrariorum definitio. Contraria sunt opposita, quę posita sub eodem genere, maximè ab inuicem distant, eidem subiecto susceptibili insunt vicissim, a quo mutuò se expellunt, nisi alterum insit a natura. Definitum sumendum est propriè, pro ijs quæ per se cõtraria sunt contrarietate logica. De physicis enim contrarijs largè aut strictè sumptis, quæ frequenter aut disparata sunt, aut priuatiuè opposita, nihil hic agitur. Per genus definiti exclusa sunt a definitione omnia disparata, & quæcunq; eadem sunt, seu de eodem prædicantur, vt homo & equus, homo & animal. Secunda definitionis particula (quæ sub eodem genere, &c.) intelligẽda est de genere logico proximo aut remoto, siue id fuerit prædicamentale siue non. Inprimis enim, quædam contraria impossibile est contineri sub eodem genere moris bono aut malo, sed oportet ea contineri sub diuersis generibus moralibus, vt sunt iustitia & iniustitia, temperantia & intemperantia, &c. vel ipsa esse diuersa genera moralia, Vt sunt virtus & vitium, de quo latius in sequentibus. Hæc autem omnia sub eodem genere sunt logico, vtpote habitu & qualitate. Deinde contrariorum quædam ponuntur sub eodem genere proximo, vt calor frigus, humiditas siccitas, sub qualitate tangibili, albedo & nigredo sub colore, dulcedo & amaritudo sub sapore. Alia verò etiam quæ non sunt moralia, sed naturalia, tantum sunt sub eodem genere remoto, vt salubritas & duricies videntur immediatè contineri sub naturali potentia, Insalubritas & mollicies, quę illis contrariantur, immediatè sub naturali impotentia, quibus mediantibus continentur sub naturali potentia vel impotentia, tanquam vno genere remotiori. Deinde tertiò contrariorum quædam sunt prędicamentalia, hoc est, directè attinentia ad aliquod prædicamentorum, vt sunt omnia ea quæ iam enumerauimus. Alia sunt non prædicamentalia, vt motus ignis sursum, motus terræ deorsum, calefactio & frigefactio, generatio & corruptio, & alij huiusmodi motus, qui ponuntur sub eodem genere non prædicamentali, motu videlicet locali, alteratione, & motu ad substantiam, iuxta vulgarem opinionem. Quòd si quis contenderit secundum ea quæ prius diximus in prima proprietate qualitatis, hosce motus tantum esse contrarios contrarietate logica per accidens, non autem per se, accipi poterit genus tantum pro genere prædicamentali. Hac parte definitionis, quæ desumpta est ex Aristotele circa primam proprietatem qualitatis, secluduntur in primis omnia contradictoriè & priuatiuè opposita, eo quòd horum alterum perpetuò sit nõ ens, aut simpliciter, aut secundum quid, quod non potest contineri sub aliquo genere. Sub nullo igitur eodem genere continebuntur priuatiuè, & contradictoriè opposita. Reducuntur tamen quodammodo & priuationes & negationes ad ea prædicamenta, quorum sunt habitus

Boni maliq; acceptiones

Cõtrariorũ descriptio.

& res negatę sibi respondētes. Insuper secundò eadē particula excludit differentias & formas substantiales, vt rationalitatē & irrationalitatem, sensibilitatē, & insensibilitatem, formā aquæ & ignis, quæ conceduntur esse species prædicabiles tantùm, sub nullo genere contentæ, & contrariari sibi mutuò cōtrarietate physica. Si autem aliquæ formæ substātiales concedātur sub eodē genere contineri, vt forma equi, & forma leonis, sub anima sensitiua, tales facilè excludētur per genus definiti. Non enim inter eas est certa illa & peculiaris repugnantia quā requirūt opposita. Sequens autē definitionis particula (maximè ab inuicem distant) quem sensum habeat, & cur superlatiuus ille (maximè) affirmatiuè sit exponendus, satis colligi potest ex ijs quæ circa definitionem oppositorum sunt dicta. Nam negatiuè loquendo possent plura eiusdē rationis ab eodē maximè distare. Sed hic obseruandum est, distantiam de qua est sermo non esse localem, id est, secundum locum aut situm sumendam, sed secundum repugnantiam propriæ naturæ. Hinc excluduntur loca maximè sursum & maximè deorsum, quæ ratione propriæ naturæ, hoc est, inquantum sunt superficies corpora continentes, nō repugnant. Hinc etiam constat, calorem remissum & frigus remissum esse contraria, quemadmodum calor intensissimus & frigus summū, quia hęc ab alijs tantùm differunt intēsione maiore, non autem natura specifica. Contra hanc particulā occurrit obiectio. Quòd virtutes penè omnes collocātur tanquam media quędā inter duo vitia extrema, quorū vtrisque virtutes mediæ contrarię dicuntur, vt liberalitas media est inter prodigalitatem & auaritiam, vtrique tamen contraria dicitur. Id autem quod medium est, non maximè distat ab extremis, sed extremorum inter se est maxima distantia, vt docet Aristot. cap. 8. secundi Ethicorum. Imò & ipsum medium ferè longius distat ab vno extremo quàm a reliquo, vt eodem loco docetur. Ad hanc obiectionem respondendum est. Duplicia esse contraria, quædam primaria & adæquata, & album & nigrum, liberalitas & illiberalitas, prodigalitas & auaritia, quæ proprijssimè sunt contraria, de quibus 10. Metaphysicæ dicitur, quod vnum vni est contrariū, & hæc necesse est maximè a se distare, sicut ibi ostenditur. Alia verò esse secundaria & minus propriè dicta, quæ ob id duntaxat contraria dicuntur. quia ad prima reducuntur. Et hæc reperiuntur in triplici genere.

Obiectio.

Responsio. Duplicia cōtraria.

Nam quędam sunt genera continentia sub se species contrarias, vt virtus & vitium, scientia & ignorantia, naturalis potentia & impotentia, quæ ratione sui quidē non sunt contraria, cum simul de eodē subiecto prædicentur, sed ratione suorum inferiorum, liberalitatis & illiberalitatis, grammaticæ & ignorantię grammatices, salubritatis & insalubritatis, quæ sunt primò & per se contraria. Alia verò sunt inferiora contrariorum, vt hæc albedo, & hæc nigredo, de quibus supra. Et tertiò sunt quædam, quorum alterum est extremum, alterum verò inferius sub reliquo extremo contentum, vt liberalitas dicitur auaritiæ contraria, quia est primò & per se contraria illiberalitati, tanquam extremo sub quo continetur auaritia. Perinde ac si quis dicat, albedinem huic nigredini esse contrariam, quia primò & per se contraria est nigredini sub qua continetur hæc nigredo. Quòd si roges, vndè constet liberalitatem & illiberalitatē potius esse extrema maximè a se distātia, quàm liberalitatem & auaritiā. Respondendū est, id hoc indicio maximè deprehendi. Nam si a liberalitate recedas, necesse est vt illiberalitati vicinior fias, & contra. non autem auaritiæ. cùm simul a liberalitate & auaritia recedere liceat, accedendo ad prodigalitatem, quæ est alterum extremum auaritiæ oppositum. Porrò, licet hæc tria genera non sint primò & per se contraria, nec sub definitione contineantur, nisi fortè supplementum addere velis ex eorum declaratione conflatum, tamen passim ab Aristotele recensentur inter cōtraria, vt ex sequentibus patebit, Estque de ipsis longè alia ratio habenda, quàm de contrarijs per accidēs, quę in duplici potissimum genere reperiūtur. Nam quædam dicuntur contraria per accidens, quia ipsis accidunt contraria per se, vt ignis & aqua, superficies alba & superficies nigra. Quædam verò, quia ipsis mediantibus acquiruntur ea quæ verè contraria sunt, vt calefactio & frigefactio, siue actiones, siue passiones, siue etiam motus designent. Penultima pars (a quo se mutuò expellunt) significat tantum contraria nō admittere sese simul in eodem secundum eandem partem, præsertim in gradibus intensis. Nō enim omnibus contrarijs inest quædam vis, qua vnum tanquam quædam qualitas actiua, pellat alterum e subiecto susceptibili, ac corrumpat. sed id competit ijs solum, quæ actiua passiuaque ad inuicem a physicis appellantur, vt sunt calor & frigus, humiditas & siccitas, quæ vocantur primæ qualitates, & fortasse quædam etiam aliæ, iuxta illud Nasonis.

Triplicia cōtraria minus propriè dicta.

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis.
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

Cæteris autem id non conuenit, vt albedini & nigredini, vel dulcedini & amaritudini, &c.

Dicunt tamen nonnulli, omnia contraria ab eodem subiecto actiuè seinuicem expellere, secundum se, vel secundum suas causas. Verùm id quod priori loco dictum est, congruentius apparet Aristoteli. Hęc definitionis pars a contrarijs separabit pleraq; relatiuè opposita, secundū duas priores de his opiniones, vt patrem & filium, duplū & dimidium, & similia. Quòd si qua restabunt, quę hac particula non satis videbuntur exclusa, vt maritus & vxor, dominus & seruus, creator & creatura, ea per pręcedentem excludere licebit, quia non insunt eidē susceptibili vicissim. Neq; est quòd confugias ad exceptionem in fine adiectam, nisi alterum, &c. quia in primis constat, eā in marito & vxore, dominoq; & seruo, locum non habere. Sed nec in reliquis duobus habet locū, quia nulla relatio a natura cuiq; inest, eo q in relationibus nudis, nihil perfectionis positū sit (vt antè ex sentētia Thomæ dictum est) quare nullum subiectū ad eas naturaliter est inclinatum. Nam quòd corpora grauia deorsum mouentur secundū inclinationem naturę, non tā est propter relationem, quæ ponitur terminus per se motus localis, scilicet vbi passiuum, quàm virtutem conseruatricem ipsorum grauium, a cœlestibus illis corporibus in infima orbis parte productam. Qui nolet se his difficultatibus immergere, dicat, per genus in definitione contrariorum intelligi, non quodlibet genus, sed tantùm quod absolutum est. Sub tale enim nunq inuenientur relatiuè opposita, in quantum huiusmodi. Id verò quod vltimò ponitur, nisi alterum, &c. referendum est, non ad penultimam particulam immediatè præcedentē, sed antepenultimam. Omnia namq; contraria sine vlla exceptione sese mutuò expellunt modo prædicto. Verùm non omnia vicissim insunt eidem, sed tum solum, quando neutrum a natura, hoc est, naturaliter & inseparabiliter inest subiecto. Quare nō oportet, calorem atq; frigus vicissim inesse igni, quum horum alterum igni inseparabili quodam naturæ nexu inhęrescat. Similiter iudicandum est, de paritate & imparitate respectu numerorum, quas Aristoteles in contrarijs numerauit, licet quidam dubitent, an vera germanaq; contraria existant, quæ non alicui saltem subiecto vicissim inesse deprehenduntur.

Cōtrariorū diuisio i immediata atq; mediata. Quę sunt immediata. Definitionis cōtrariorū immediatorū explicatio.

Diuisio contrariorum, quam latenter insinuat textus, hæc est, Contrariorum alia immediata sunt, alia mediata. Immediatorum hæc est definitio. Contraria immediata sunt contraria, quorum in quibus nata sunt fieri, vel de quibus prædicantur, alterum inesse est necessarium. exempla sunt in litera. Antecedens relatiui (quibus) intelligendum est vniuersaliter accipi, vt sit sensus, in quibus nata sunt, & cæt. id est, in quibuscunq;, &c. vel potius in quocunq;, mutato plurali in singularem numerum. Nam alioqui definitio competeret calori & frigori. Horum enim necessè est alterum inesse aliquibus, in quibus nata sunt fieri, vt igni & glaciei vel niui, si hęc specie differant ab aqua. Particulæ illæ duæ, in quibus nata sunt fieri, & de quibus prædicantur, idem pollent, nisi quis priorem dixerit posterioris causam explicare, & illam quidem formis contrarijs abstractim, hanc verò concretim significatis congruere, ad quod nobis videtur Faber in suis annotationibus alludere. Addimus, q secunda priorem quodam modo videtur restringere. Nonnullis enim subiectis insunt formę, de quibus tamen non protinus prædicātur, vt patebit in initio secundi Topicorum. Quare melius in Boetiano codice copulatiua coniunctione connexa videbuntur, ostendetq; secunda particula calorē & frigus, licet fortassè omni subiecto alterius susceptiuo insint, (vt est eorū sententia, qui teporem non veram qualitatem mediam inter frigus & calorem ponunt, sed quoddā ex his remissis aggregatū) non tamen esse contraria immediata, quia non de omni subiecto susceptibili, alterum ipsorum prædicatur. Aquam enim, cū tepida est, neq; calidam neq; frigidam dici cōstar, sed de his fortassè plus satis. Vt autem contraria duo, in aliquibus subiectis fieri dicantur, non necessarium est, vtrunq; eorum, vnicuiq; talium subiectorum posse inesse, sed sufficit, vnum in vno subiectorum, & alterum in altero recipi posse. Id quod manifestum est ex pari & impari, quæ in exempla adducuntur ab Aristotele. Accusatiuus (alterum) accipitur non determinatè, sed confusè, siue id fiat virtute modi (necessarium) qui vniuersalem quandam vim obtinere dicitur, siue ratione distributionis, latenter cōtentæ in illa particula In quibus, &c. id est, in quibuscunq;, sicut mox dicebatur, aut vtriusq; ratione. Hinc non est exigendum certū quoddam idemq; contrarium immediatum, quod necessariò insit subiecto susceptibili. Verùm talia aliorsum spectant. Ista autem necessitas, de qua nunc loquimur, intelligenda est, tantum supposita existentia subiecti susceptibilis, non autem simpliciter & absolutè, vt perspicuum est rem expendenti, & ab Aristotele in sequenti textu indicatur. Quòd ad exempla literæ attinet, notandum est, sanitatem ab omnibus definiri, conuenientem proportionem quatuor qualitatum primarum, vel quatuor humorum in corpore animalis, ita vt animal ipsum habile sit & promptum, ad sibi naturales exequendum operationes. Quæ quidem definitio

Faber. *Boetius.* *Quid sanitas.*

definitio secundum causalem prędicationem, non autem formalem intelligi debet, sicut cum dicunt, iram ebullitionem esse sanguinis circa cor. Aegritudo autem dupliciter sumitur. Primò pro quantumlibet exigua talium qualitatum in corpore animalis disproportione, seu intemperie. Secundò pro insigniori magisque perceptibili earundem qualitatum disproportione, seu mala crasi, manifestam scilicet læsionem, atque dolorificum sensum faciente in animali. Priori modo sumit Aristoteles ægritudinem, quum dicit, ipsam atque sanitatem esse contraria immediata. Posteriore modo de ea loquuntur medici, dicentes inter sanitatem & ægritudinem mediũ intercidere, quod appellant neutrum, quũ videlicet animalis qualitates naturales, humores, aut huiusmodi aliqua, lapsa sunt ac defecerunt, sed apertã manifestãque non prę ferunt læsionem, quam neutralem dispositionem, si sequetur morbus, ea (vt inquit Faber) assimulatur vicino nocti crepusculo, si sequetur infirmitas, affini diei crepusculo. Neque ergo Aristoteli medicos repugnare dicemus, Neque medicis Aristotelẽ, qui & ipse summus fuit medicus, & medici Nicomachi filius, sed alia significatione vocis vsum, quàm plerosque aliorum medicorũ.

Ægritudinis duæ acceptiones.

Faber.

Par numerus ab Arithmeticis definitur, qui in duo æqua diuidi potest, vt 2.4.6.10. Impar verò, qui non potest diuidi in duo æqua, vt 3.5.7.9.11.13. Abundans & perfectum, quæ in nonnullis leguntur exẽplaribus, non habet Boetij trãslatio, aut græcus codex, neque eorum hic meminit Commentator. Quia tamen alibi nonnunquam apud Aristotelem eorum mentio solet incidere, non grauabimur paucis aperire quidnam sint. Albertus itaque sumere videtur perfectũ & abundans pro pari & impari, licet ratione hæc ipsa fortassis discerneret. Dicitur namque numerus impar (secundum eum) abundans, eo quòd diuisus in duas partes æquales, vnitatẽ habet interiacentem, quod numero pari certum est non conuenire. Alij accipiunt abundans & perfectũ, vt significẽt qualitates quasdam quartæ speciei numeris cõpetentes, sumaturque abundans loco sui superioris, scilicet imperfecti, vt etiam sub se comprehendat diminutum. Est enim omnis numerus perfectus aut imperfectus. Imperfectus autẽ vel abundans vel diminutus est. Numerus perfectus dicitur, cuius omnes partes mensurantes simul sumptæ, ipsum adæquatè reddunt seu efficiunt, vt 6. & 28. & 496. Senarij quidẽ partes metientes sunt, 1.3.2. quę simul iuncta senarium absoluunt. Ea pars mensurare dicitur totum, quæ aliquoties accepta ipsum totũ adęquatè constituit, vt 3. mensurant 6. nã bis 3. sunt 6. 7. mensurant 14. quia bis 7. sunt 14. Item 7. metiuntur 21. quia ter 7. sunt 21. & ita de reliquis. Vndè patet, quòd omnis numerus mensuratur vnitate, & solus ac omnis par numerus binario. Numerus abundans est, cuius partes metientes simul sumptæ reddunt maiorem numerum suo toto, vt 12.20.14. Sunt enim omnes hæ partes metientes duodenarij 1.2.3.4.6. quæ simul collecta efficiunt numerum 16. maiorem indubiè duodenario. Ille diminutus est, quem omnes suæ partes mensurantes simul acceptæ non possunt reddere, sed minorem creant numerum, vt 2.3.5.7.11.13. hos enim sola metitur vnitas. Item 4.8.9.15. &c. quos licet non sola mensuret vnitas, vniuersæ tamen eorum partes mensurantes, non valent ipsos adæquatè reddere. Mediata autem cõtraria sunt, quorum non est necesse alterũ inesse ijs omnibus, in quibus nata sunt fieri, vel de quibus prędicantur. Quæ definitio satis manifesta est ex supradictis. Ex quibus patet, mediata cõtraria appellari, eo quòd inter ipsa aliquod subiectum susceptibile mediũ reperitur, de quo neutrum prædicetur, vt inter album & nigrum, medium est lignum viride: inter calorem & frigus, aqua tepida. siue tepor ipse forma quędã sit media inter illa, siue quoddã ex illis aggregatũ. Inter iustum & iniustũ, puer aut stolidus homo. Talis nãque neque iustus est, neque iniustus, capiendo iniustũ non negatiuè, sed positiuè atque cõtrariè. Proinde parum nobis probatur, quod hoc loco affirmat Caietanus, sermonem esse de medio per participationem, non autem per abnegationem, quoniam (vt ipse ait) inter omnia contraria inuenitur medium per abnegationem. Hoc enim constat falsum esse, loquendo de subiecto susceptibili, quomodo euidens est Aristo. hic loqui. Id quod habet textus, (Prauum & studiosum circa hominẽ fieri, & circa alia multa) referunt quidã ad Angelos, quorũ aliqui boni sunt, & aliqui mali. Faber accipit (studiosum) vt significet sedulitatem quandã, vigilemque diligentiã in peragendis suis munijs, seu operationibus. Prauum verò, vt ignauiam atque tarditatem contrariam designet, quomodo apes studiosas dicimus & formicas, bombicesque, & similia nonnulla, Asinos autem & fucos prauos. Forsassè dixit id Aristoteles, secundũ opinionem Platonicorum, ponentium omnes deos bonos esse, superque globum lunarem habitare. dæmonum verò quosdam bonos, quosdam malos, quos collocabant infra globum lunarem in aere, aut alibi. Diuisio contrariorum mediatorum satis aperta est in litera. Ea quę neque bona sunt, neque mala, sunt pueri & homines amẽtes, & quidam etiam adulti, neque vitio, neque virtute vlla præditi, quũ tamen horum capaces sint

Quis numerus par, & quis impar.

Abundãs & perfectum.

Numerus perfectus.

Numerus abundans.

Diminutus numerus.

Cõtrariorũ mediatorũ descriptio.

Caietanus.

Faber.

secundum

Stoici. secundum naturã seu speciem suã. Hinc nihil obstat Arist. quòd Stoici inter bonum & malum, quatenus obiectis aut operationibus attribuuntur, posuerint mediũ quod indifferens appellabant, vt diuitias, formã, ambulationem, &c. Imò & si eodem modo, quo hi, de bono malóque loquutus fuisset, nihil indè immineret periculi, quũ hoc nominis eius sæculo ignotum adhuc fuerit, & hominum auribus inauditum, a posterioribus autem (vt Boetius ait) inuentum. Boetius.

De tertia oppositionis specie. Tertia species oppositionis est oppositio priuatiua, quam non definit Arist. neq; etiam priuatiuè opposita, sed assignat duas conditiones habitus & priuationis, & aliquo modo describit quid sit priuatũ. Excerpitur autem ex ijs quæ hoc loco & in posterioribus tradidit Aristo. hæc priuatiuè oppositorũ definitio, Priuatiuè opposita sunt, quæ habent fieri circa idem aliquid, ordine irregressibili, tempore a natura determinato. Prima particula ex hoc loco sumpta est, Secunda ex textu sequenti, Tertia ex vtroq;. Definitũ priuatiuè opposita (quẽadmodũ habitus & priuatio, quæ simul sumpta illi æquipollẽt, interq; se correlatiua sunt, vt patet ex initio textus sequentis) bifariàm accipi inuenitur. Est enim habitus cum priuationi opponitur, idem quod forma quædam positiua, siue ea substantialis fuerit, siue accidentaria, reparabilis vel irreparabilis. Hinc patet, nec materiam primam, nec hominem, aut aliam substantiam vllam, priuatiuè opponi, quum hæc nullo modo sint formæ in subiecto quopiam existentes. Priuatio verò aliquando est cuiuslibet talis formę negatio in subiecto quod aptũ est eam habere vbi & quando eã aptum est habere. Vt negatio visus in homine, est priuatio quę dicitˀ cęcitas, non autẽ in lapide, nec in catulo antè nonũ diem. Nã tunc nondũ aptus est visum recipere, &c. Similiter nec negatio motus in terra suo naturali loco contẽta, priuatio propriè dicitˀ, quia non est apta ibi moueri, sed potius immota manere. Non ergo huiusmodi terra propriè quiescit, hoc est, priuatur suo naturali motu, sicut etiã patet ex definitione quietis, in quinto Physicorum declaranda. Quies est priuatio motus in corpore, quando, vbi, & quomodo natũ est moueri. Similiter fortassè neq; aer, terræ cauernis inclusus, quo non possunt neq; solent pertingere radij solares, dicitˀ propriè priuatus lumine, quia non aptus est ibi lumine illustrari, vt quidã dicunt. Non negauerimus tamen, interim talia subiecta nonnunq̃ priuata dici solere, etiamsi non fuerint in loco aut tempore quo eiusmodi habitus recipere nata sint. Vt catulum ante nonum diem visu carere seu priuari, terram in medio mundi quiescere, aerem subterraneum tenebrosum esse & obscurum. Sed de eo quod magis propriè apteq; dicitur sermo erat, & Aristoteles ipse in quinto Metaphysicorum, varias tradit priuationis acceptiones.

Priuatiuè oppositorũ descriptio. Eiusdem descriptionis expositio. Habitus priuationi expositus qd sit. Priuationis vera acceptio.

Obiectio. At opponet quispiam. Id quod aptum est secundum naturam suam quippiam habere, semper quamdiu existit, illud aptum est habere. Ex commentarijs enim in Isagogen Porphyrij, & ipso quoq; Porphyrio didicimus, aptitudinem naturalẽ perpetuò & inseparabiliter suo subiecto adesse. Hic profectò fallacia accidit secundũ compositionẽ & diuisionẽ eiusdẽ orationis, de qua latius agitur in primo libro Elenchorũ. Nam in huiusmodi orationibus, habitus non inest quando aptus est inesse, ante nonũ diem catulus nõ est aptus visum habere, & similibus, non referabamus aduerbiũ (quando) & particulã (ante nonum diẽ) ad nomen aptus, sed ad verbum inesse vel habere. Altero modo accipitur priuatio, vt sit tantùm negatio formæ positiuæ, in eodẽ subiecto naturaliter irrecuperabilis, quando, & vbi subiectũ natum est eã habere. Huiusmodi priuationes sunt, cæcitas, surditas, & similes, quæ potentiam aliquam, secundũ naturã irreparabilem abnegant a susceptibili, non autem quæ actum ipsum, vel aliud accidẽs recuperabile secundum speciem, vt sunt tenebræ, ignorãtia priuatiua, quies, priuatio albedinis, priuatio formæ ignis respectu materiæ primæ, aliæq; his consimiles. Suprapposita ergo definitione definiuntur tantùm priuatiuè opposita, propriè & specialiter accepta, pro habitu & eius priuatione secũdo modo sumpta. Cętera enim excluduntur per illã particulã, ordine irregressibili. Nã in eis sæpe ex priuatione fit regressus ad habitum, sicut ab habitu ad priuationẽ peruenitur. A plerisq; inter priuatiuè opposita propriè accepta, quorum non potest esse ordo reciprocus, numerantur mors & vita, sed nostro iudicio non satis consideratè, præsertim si vnicam dumtaxat ponamus formam substantialem in vnoquoq; corpore naturali. Si namq; illa ad substantiam ipsam corpoream contuleris, non inerunt vicissim eidem. Si autem ad materiam primam, iam non est inter ea irregressibilis ordo, vt constat ex Physicis. Per genus definiti, quod antecedens est relatiui, reijciuntur a definitione quæcunque non sunt opposita. Proximè sequens particula (quæ habent fieri circa idem aliquid) intelligi solet de subiecto eodem secundum numerum aut speciem. Qui enim nunc videns est, idem numero permanẽs fieri potest cæcus. At qui a natiuitate cæcus fuit, ipse quidem non potest visum habere, neq; vnquam habuit, sed alius quispiam illi idem secundũ speciem. Addunt nonnulli, aut secundũ

Dilutio.

Altera priuationis significatio.

genus

genus, fortassè propter dictum Aristotelis quinto metaphysicæ. Tradens enim ibi secundam acceptionem priuationis sic inquit. Alio modo, si cum aut ipsum aut genus eius habere natum sit, non tamen habeat, vtputa aliter cæcus homo visu priuatur, aliter talpa. Hæc quidem secundum genus, ille verò secundum se. Et sanè habet peruulgata hominum sententia, talpas esse cæcas. Vndè & Virgilius cecinit, Talpæ oculis capti. In secundo tamen de anima libro asserit Aristoteles, talpas & oculos & visum habere, quamuis videre non queant, propter crassiusculam quandam pelliculam oculis earum obductam. Intelligenda quoque est eadem particula cum hac exceptione, nisi habitus insit subiecto a natura, vel restringendum est definitum, ad habitum & priuationem potentes subiecto inesse vicissim. Idque propter intellectum & suã priuationem respectu animæ rationalis. Item tactum & priuationem tactus respectu animalis, & si qua sunt similia. Eadem limitatio adhibenda est illi quod in litera dicitur, vniuersaliter autem in quo aptus est fieri habitus, circa id, &c. Vbi antiqua translatio adiectam habet hãc clausulam, quodam ordine, vt indicetur, non posse cuique subiecto inesse priuationem, qualis hic describitur, cui non prius infuerit habitus oppositus, nisi fortè causæ habitus productiuæ in ipso primordio impeditæ essent. Licet namque cæcus a natiuitate non antè visum habuerit quàm fieret cæcus, prius tamen erat visum recepturus quàm cæcitatem, si non generatiua vis aliquo modo defecisset vel fuisset impedita. Alia definitionis pars, vtputa ordine irregressibili, excludit reliqua opposita, & priuatiuè largè dicta. Hæc enim cuncta contingit, saltem aliquibus subiectis, ordine regressibili vicissim inesse, vt facilè fuerit declarare in singulis. Nã & visus ipse & visus negatio (de quibus minimè videbatur) regressibili ordine inesse possunt eidẽ catulo, qui ante nonum diem non videns, postea visu recepto potest excæcari & iteratò non videns effici. Id autem in priuatiuè oppositis propriè dictis non accidit, eo quòd ex priuatione nequit naturaliter in habitum fieri transitus circa vllum susceptibile proximũ. De hoc enim inpræsentiarum sermo nobis est. Cuius causa (vt generatim dicamus) est, quia ea quę priuationem huiusmodi inducunt in subiecto quopiam, aut omnino tollunt, aut impediunt causas productiuas ipsius habitus, ita vt nullius agentis naturalis virtute reparari valeãt hæ causæ, aut impedimenta tolli. Istud autem particulariter & in singulis exactè declarare, non logici est, sed physici vel medici. Quum dicitur in litera, Atque priuatum tunc, &c. explicat Aristoteles quod prius dicebamus, ad priuationem requiri tempus a natura definitum habitui suscipiendo, sub quo similiter intelligendus est locus, in quo subiectum natum est habitum recipere, & aliquot fortassis præter has aliæ circunstantiæ. Penitius autem scrutari, quodnam tempus natura in diuersis rebus diuersorum habituum susceptionibus determinauerit atque præfixerit, difficillimum est, & ab hoc negotio prorsus alienum. Non pigebit tamen paucula quædam de ijs, quæ in exempla ab Aristotele proferuntur, annotare. Ac primũ quidem ipse Aristoteles libro septimo de historia animalium capite decimo, in hunc modum scribit. Quum cætera animalia nascãtur cum dentibus, pueri septimo mense dentire incipiunt. Primũ edunt primores, alij quidẽ superiores prius, alij inferiores. Denique omnes maturius dentiunt, quorum nutrices lac habent calidius. Et lib. secundo cap. quarto. Homini nouissimi maxillares, quos genuinos vocamus, circiter vigesimum annum gignuntur viris ac mulieribus. Iam verò quibusdam mulieribus, anno etiam octuagesimo maxillares illi nouissimi non sine dolore exierunt. Viris quoque idem euenisse accepimus, quod certè ijs accidit, quibus in iuuentute ipsi genuini nati non fuerint. Et sexto libro cap. vigesimo, agens de canibus, hæc habet. Sunt quæ parte quinta anni vterum ferant, hoc est, duobus & sexaginta diebus, quarum catelli duodecim diebus luce carent. Nonnullæ quarta parte anni, hoc est, tribus mensibus ferunt, quarũ catelli diebus septendecim luce carent. De his eisdem ita scribit Plinius, libro octauo naturalis historiæ, cap. quadragesimo. Gerunt in vtero sexagenis diebus, gignũt cæcos, & quo lacte aluntur largiore, eo visum accipiunt tardiorem, non tamen vnquàm vltra vigesimumprimum diem, nec antè septimum. Quidam tradunt, si vnus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. idque in singulos adijci, totidemque esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit, ex primipera genita citius cerni. Optimus in fœtu, qui nouissimus cernere incipit, aut quem primum in cubile fert fœta. Hæc ille. Furunculum (quod genus est mustelæ syluestris, qua in cauernis cuniculi capiuntur) dicit Albertus, non habere visum antè quadragesimum diem.

Aristo. 7. li. de historia animalium.

Plinius de catulorũ visu.

Albertus

Porro in quæstionẽ vertitur, sint ne edentulum & dentatũ verè & propriè opposita priuatiuè hoc est, habitus ac priuatio, & eadẽ est habenda ratio de caluo & comato, & si qua sunt talia plura. Quibusdam enim adulterina exempla esse videntur, sed pro veris supposita, eo quòd dentatum & comatum, quemadmodum capitatum, nasutum, & similia, primò significare videntur

An edẽtulũ & dẽtatum priuatiuè sint opposita.

videntur substantias quasdam, quæ non sunt habitus. Oportet enim habitum esse formam. Hoc autem in substantias minime quadrat. At quia huiusmodi partiales substantiæ, quodantenus imitantur formas in aliquo receptas, ideo similitudine quadam & impropriè dicuntur talia priuatiuè opponi. Alij arbitrantur dentatum & comatum (vt hic sumuntur) significare potentias naturales emittendi conseruandive dẽtes & comam, & proinde propria germanaq; exempla esse ab Aristot. posita. Ibi, priuari autem & habere habitum non est, &c. accipiuntur priuari & habere habitum, pro re priuata & habitum habente, quas constat alias esse ab ipsa priuatione & habitu. Sicut enim album & nigrum aliæ res sunt ab albedine atq; nigredine, ita cæcum & videns seu potius visiuum, a cæcitate & visu ipso distinguuntur. Quidam hic discernunt cæcum a cæcum esse, & videns a videntem esse, putantes Aristotelem de posterioribus hisce loqui, quæ diuersa esse dicit a visu & cæcitate, non autem cæcum & vidẽs. Verùm huic discrimini non congruit secunda textus probatio (præterea si idem essent, &c.) vbi patet, Aristotelem distinguere cæcitatem a cæco, cum tamẽ ante dixerit cæcũ esse, quasi inter talia nullam agnoscat differentiam. Sicut nec Porphyrius ponens indiscriminatim medicum esse pro medico, & ediuersò. Nihil ergo singulare hòc loco de hisce dixit Aristot. quod non alijs etiam denominatis ac denominantibus per æquè competat. Neq; ob id protinus superflua existimari debet eius sollicitudo (vt alij perhibent) quia in hanc partẽ magis fortassè illa tempestate peccabatur, præsertim a Platonicis, priuationem suo subiecto eandem prorsus esse constituentibus. Vltimum, atq; adeo pugnãtissimum, oppositionis genus est contradictio, Cicero aientia & negantia vocat, quę nos cum Boetio contradictoria. Potestq; hęc oppositio (sicut supra dictum est) vel terminis, vel rebus vt & cæterę accommodari. Res quidẽ contradictorię sunt, ens aliquod præsertim positiuum, & eius pura nudaq; negatio, seu ea quibus hęc suo insunt modo atque competunt. Diximus præsertim positiuum, quia priuationem aut negationem ipsarum non solent autores alias facere negationes, licet quidam ex recentioribus id attentauerint, apud quos reperies, non cęcum, non non hominẽ, &c. quorum secundum quodammodo æquiualere aiunt homini. Si autem de terminis agamus, contradictorij erunt terminus finitus & infinitus oppositi. Finitus terminus est, qui rem quampiam significat, vt homo. Infinitus est aggregatum ex termino finito & negatione præposita, quam vocant infinitantem, vt non homo, de quibus copiosius in libro Peri Hermenias. Significant autem hi, puras negationes rerum per terminos finitos designatarum, licet non pro negationibus eiusmodi accipiantur, sed pro rebus in quas eiusmodi negationes competunt, vt nõ homo est equus, aut lapis, vel aliud quiduis quod non est homo, & sic de alijs. Vndè patet, quòd licet albũ & albedo se habeant adinuicem tanquam concretum ad suum abstractum, nequaquam tamen ita sese habere non album & non albedinem. Id igitur quod hoc loco habet Aristot. (Non est autem quod affirmationi & negationi subiacet, &c. referunt nonnulli ad terminos contradictoriè oppositos, siue verbales fuerint, siue nominales. Nos cum veteribus, malumus illud ipsum de rebus interpretari quæ dicuntur affirmationi & negationi subiacere, quatenus per affirmationem ac negationem, in est, affirmatiuam & negatiuam propositionem significãtur, certo modo se habere. Vt Socrates quatenus sedens, subiacet huic affirmationi Socrates sedet: & idem quatenus vel est, vel intelligitur non sedens, subiacet illi negationi Socrates nõ sedet. Hunc ergo quatenus duabus hisce propositionibus significatur, dicit Aristoteles eodem modo, hoc est, simili & eodem nomine appellata specie oppositionis opponi, quo opponũtur ipsęmet propositiones, nempe contradictoriè. Hoc autem nihil aliud est, q̃ rem sedentem & nõ sedentem in quantum huiusmodi, contradictoriè opponi contradictione incomplexa, siue non propositionali, quum propositiones complexa contradictione opponantur, de qua in libro Peri Herm. futurus est sermo. Cuius etiam in primo libro Posteriorum tradidit Arist. definitionem, hoc loco incomplexæ contradictioni nõ omnino absurdè applicari solitam. Ea est hęc. Contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se, hoc est, Contradictoria sunt opposita, quibus ex natura suæ mutuę oppositionis conuenit, nullum omnino inter se medium admittere. Medium autem aliquorum dicitur hoc loco singularis res subsistens, de qua ambo vel affirmantur vel negantur, vt inter album & dulce, medium est hoc lac & hoc fel, quorum istud quidem medium negationis, illud verò appellatum est medium affirmationis. Omnibus ergo oppositis commune est, non habere mediũ affirmationis, saltem respectu eiusdem, sed solis contradictorijs proprium est, secũdum se nullum omnino, nec affirmationis nec negationis pati medium. Nam aliquid est, quod non est videns neq; cæcum. Aliquid, quod neq; album est neq; nigrum, Aliquid etiam quod neq; sanum sit neq; ægrũ. Non enim dicũtur

[Margin notes:]
De quarto oppositionis genere.
Quis finitus termin9 & infinitus.
Quo pacto sit intelligẽdũ, ea quę affirmationi & negationi subiacẽt, cõtradictoriè opponi.
Quid cõtradictio.
Quid medium.

contraria

contraria immediata, quasi nullũ penitus mediũ habeat, sed quia nullũ mediũ alterius eorum susceptibile patiunt. Rursus quippiã inuenias, quod nõ sit pater nec filius, nec moueat nec quiescat. Sed nihil prorsus existit, q̃d neq; currat, neq; nõ currat, aut quod neq; sit homo, neq; nõ homo, & ita de cæteris contradicẽtibus, siue verbaliter, siue nominaliter exprimantur. Nã q̃d de chimęra a nonnullis ambigitur, vtrum sit non homo, similiter de Antichristo, vtrũ (nõ absoluta copula a tempore) homo, an non homo esse dicendus sit, nihil potest officere, quum huiusmodi minimè sint res existentes. Sed de hoc aliàs oportunius dicetur. Particulam (secundũ se) adiectam crediderimus, ad excludendum hominem & non rationale, substantiam & accidens, creatorem & creaturam, aliaq; eius farraginis, quæ aut opposita non sunt, sed disparata tantùm. aut non secundum se propriæq; oppositionis gratia, omne medium respuunt. Alteram eamq; germanam eiusdem definitionis interpretationem, secundum quam de ipsarum enunciationum seu propositionum contradictione intelligitur, suo loco dabimus.

Manifestũ est, p̃uatiuè opposita nõ oppon vt relatiuè

In secundam partem, in qua ad seinuicem comparantur opposita, adnotamentum.

POsteaquam superiori huius capitis parte vtcunq; declarauit Arist. quidnam esset vnũquodq; oppositionis genus, in hac secunda parte comparat inter se diuersa opposita, & ab inuicem separat quibusdam differentijs, quæ quum ex superioribus satis possint esse manifestę, non sunt a nobis singulariter nunc explicandæ, nisi vbi obscurius quiddam, & adnotatione dignum inciderit. exemplorum etiam, quum ad alias attineant disciplinas, declarationibus accuratioribus breuitatis causa prætermissis. Disiunxit autem Aristot. vnumquodq; oppositorum genus ab alio quolibet, vt patet diligenter expendenti. Primùm ergo separantur priuatiuè opposita a relatiuè oppositis, eodem prorsus discrimine, quo prius hæc a contrarijs sunt distincta, qua etiam ratione peræquè a contradictorijs distingui possunt. Secundò separantur priuatiuè opposita a contrarijs per duas differentias, quarum posterior assignatur ibi, Præterea in contrarijs, &c̃. In qua meminisse oportet sermonem esse de priuatiuè oppositis specialiter acceptis, de quibus toto hoc capite egit Arist. Tertiò ibi, Quæcunq; verò contradictoria, &c̃. Ponitur discrimen contradictoriè oppositorum a reliquis omnibus. Et initio quidem de contradictorijs complexis, hoc est, propositionibus contradicentibus, loquitur Philosophus, quarum dicit necessariò alteram veram, & alteram falsam esse, quod minimè conuenit relatiuis, aut contrarijs, aut priuatiuis, quum hæc omnia sint incomplexa. Eorum autem quæ sine complexione efferuntur, nullum verum est aut falsum. Sed quum hæc discretio non satis conueniens existat, vt quæ difformi vtitur istorum oppositorum ad contradictoria comparatione, ideo ibi, verùm neq; in contrarijs complexis, &c̃. absoluit eam & perficit Aristot. ostendens, quòd neq; in contrarijs, neq; priuatiuè, aut relatiuè oppositis complexis, hoc est, enũciationibus taliter opposita habentibus prædicata, alterum verum & alterum falsum semper esse necessum sit. Ex his ergo licebit hanc colligere contradictorię oppositorum incomplexorum, seu non propositionalium, a reliquis etiam oppositis incomplexis differentiam, quod contradictoriorum semper necesse est alterum de quolibet suo modo verificari, siue ipsum fuerit superstes, siue non, maximè cum contradictoria ipsa verbis finitis & infinitis exprimuntur. In cæteris autem id minimè necessarium esse constat. Diximus, maximè quum contradictoria, &c. quia controuersia inter dialecticos extat, an contradictoriè oppositorum nominalium semper alterum de quauis re tam non existente, quàm existente verè dicatur. Verbi gratia, an Socrate mortuo, verum sit Socratem esse non iustum, Socratem esse non hominem, & sic de alijs. Nonnulli sanè partem affirmatiuam amplectuntur, dicentes nomen infinitum nihil omnino ponere in re, de qua affirmatur. Quare non minus fatentur hanc veram, Argus est non dormiens, q̃; istam, Argus non dormit, quas pro omnino æquiualentibus habent. Pro his facere videtur hic passus literæ, in quo alioqui non traderetur vniuersalis omnium contradictoriorum incomplexorum a cæteris oppositis differentia, sed tantum quorundam vtputa verbalium. Posset etiam nonnihil quod hos iuuet, ex quinti Topicorum iij. cap. elici. Regulam ergo illam communem, Omnis affirmatiua enunciatio, cuius alterum extremum non supponit, est falsa, quæ ex hoc ipso textu trahitur, aiunt in infinitis nominibus pati exceptionem. Aliorum sententia contraria confirmatur ex initio ij. Peri Her. & apertius primi Priorum capitis vltimi priore parte, vbi manifestè & de industria astruit Aristot. non æquiualere negatiuam de prædicato finito, affirmatiuę de prædicato infinito. Secundum hos ergo falsum est, Socratem esse non hominem, si Socrates non sit. Nam significatur Socratem esse

Dubitatio.

Aliquorũ solutio.

Aliorũ opinio.

rem quam-

rem quampiam, quæ non est homo, vt liceat inferre, Socrates est non homo, ergo Socrates est. Differentiam autem contradictoriorum incomplexorum a cæteris oppositis, licet hoc loco nō plenè tradatur, satis tamen patére dicunt, ex prædeclarata definitione contradictionis.

Bono de necessitate cōtrariatur malum

In tertiam partem, contrariorum proprietates complectentem, scholia.

QVia inter quadruplicia opposita prius enumerata frequentior est vsus contrariorum, ideo Arist. in hac parte tradit quinq; proprietates seu conditiones, vt plenius habeatur eorum cognitio. Antequàm autem primæ proprietatis seu contrariorum conditionis sensum explicemus, enucleanda sunt prius nomina, quibus vtitur, vtputa bonum & malum. In prima parte huius capitis, diximus hæc accipi nonnunquàm pro virtute ac vicio, in qua significatione re vera sunt contraria, saltem generalia, pertinentia ad primam speciem qualitatis. Verùm huic loco non seruit ea acceptio. Non enim sunt sanitas & languor seu ægritudo, virtus & vitium. Propria horum acceptio erit, si sumantur relatiuè, vt bonum significet qualitatem per se appetibilem, non ex conditione subiecti tantùm, sed quia ipsa qualitas ex sua specie ac definitione appetibilis est, etiam ab omni subiecto cui inesse potest, vt scientię, virtutes, sanitas, pulchritudo, & potentiæ naturales. Malum verò significat qualitatem per se fugiendam, etiam ab omni subiecto cui inesse potest, vt vitia, ignorantiæ, languor, turpitudo, impotentiæ naturales, & similia. Cæteræ verò qualitates, quæ pro diuersa subiectorum conditione quibusdam secundum naturam, quibusdam verò contra naturam competunt, neque bonæ neq; malæ simpliciter sunt dicendæ, sed alicui bonæ, alicui malæ: ex sua specie autem indifferentes, vt calor & frigus, albedo & nigredo. Huius ergo proprietatis duæ sunt partes. Prior est. Bono de necessitate contrariatur malum, vel (vt apertius dicatur) Quicquid contrarium est bono, illud est malum. Non autem omni bono aliquid est contrarium, vt visus & intellectus bona quidem sunt, quibus (vt creditur) nihil est contrarium. Et quemadmodum non omni bono aliquid est contrarium, sic nec omni malo, maximè si malum etiam ad potentiarum priuationes extendamus, cuiusmodi sunt cæcitas, surditas, & similia. Altera pars est, malo aliquando bonum, aliquando malum est contrarium, hoc est, non omne id quod malo est contrarium est bonū, sed eidem malo aliquando contrarium est vnū, quod bonum est, & alterum quod est malū. Per defectum in textu accipiendum est vitium, recedens ob defectū a medio rectę rationis. Quales sunt timiditas, insensibilitas, auaritia, pusillitas, pusillanimitas, honoris vacuitas, iræ vacuitas, contentio, dissimulatio, rusticitas, inimicitia, stupor, & maleuolentia. Superabundantia vitium est, a medio rectæ rationis recedens per excessum, vt sunt audacia, intemperantia, prodigalitas, circa decorum ruditas, lentitudo, ambitio, inuidia, adulatio, arrogantia, scurrilitas, indulgentia, inuerecundia, & iracundia. Porrò per mediocritatem intelligenda est virtus, quæ consistit in medio rectæ rationis, a quo nō recedit, neq; ipsum excedit. Huiusmodi mediocritates sunt, fortitudo, temperantia, liberalitas, magnificentia, magnanimitas, modestia, mansuetudo, affabilitas, veritas, comitas, amicitia, verecundia, & indignatio. Dat enim liberalis vbi oportet, quando, & quantum oportet. Auarus non tribuit quantum & quando oportet. Illiberalis seu prodigus dat plus q̃ oportet, quibus non oportet, & ita de reliquis prius enumeratis iudicandum est, de quibus exactius agunt morales philosophi. Audaciæ igitur, quæ est mala, contraria est timiditas, quæ etiam mala est, & fortitudo, quæ est mediocritas & virtus, atq; bona. In reliquis idem licet declarare. Et quia in his solis, qualia enumerata sunt, reperitur malo contrarium esse malum, pluraq; sunt alia contraria, q̃ quæ modò recensuimus, ideo dicitur ab Aristot. sed in paucis hoc reperitur. In pluribus verò, &c. Aduersus secundam huius proprietatis partem obijci solet illud Aristot. in physicis dictum, & sæpius repetitum in metaphysicis, Tantum vnum vni est contrarium. Cui non incōgruè responderi videtur, secundum opinionem de contrarietate virtutum ac vitiorum, quòd intelligendum est de contrarijs primarijs, hoc est, secundum se & immediatè contrarietatē habentibus, non autem secundarijs. Sicut enim vni albedini, manifestum est plures esse nigredines contrarias, non per se quidem, sed secundariò tantum & ratione ipsarum specierum, ita nihil prohibere videtur, vni virtuti plura vitia contraria esse secundariò & ratione generis cōmunis sub quo compræhensa sunt, quod illi virtuti primò sit contrarium. Secunda cōtrariorum proprietas est, Non est necesse, si vnum contrariorum sit, reliquum est. Quę satis declaratur in litera. Quod autem in secundo de cœlo & mundo habet Arist. Si vnum contrariorum est, necessè est esse alterum, de contrarijs per accidens, quæ sunt simplicia corpora ad vniuersi perfectionē requisita, intelligitur. Vt sunt ignis & aqua, aer & terra, sicut ibidē manifestè declaratur.

Boni atq; mali acceptiones.

Secūda pars eiusdē proprietatis exponitur.

Instantia.

Dilutio.

Secūda contrariorū proprietas.

declaratur. Hic autem de contrarijs per se sermo est, vt exēplis quoque potest constare. Contra declarationem autem, quum dicitur, similiter si sint omnia alba, &c. Instaret fortassè quispiam, supposita illa opinione, quæ ponit, accidentia contraria in gradibus remissis, se inuicem in eodem subiecto permittere, iuxta illud Porphyrij in communitatibus vniuersalium, Differentiæ contrariæ sunt impermixtæ, accidentia verò contraria aliquando permiscentur. Poterit enim ita fieri, vt omnia alba sint, & tantum exiguum quiddam nigredinis in nonnullis reperiatur subiectis. Sed id facilè euitatur diluiturque, restringendo antecedens in hunc modū. Si omnia sint alba intensissimè, quo posito, impossibile est aliquid inuenire nigredinis, quia cū summo gradu alboris nigriciei nihil potest constare. Tertia est, impossibile est vtrumque cō trariorum eidem simul inesse. Quæ est contrariorum cum reliquis oppositorum generibus communis conditio. Limitari autem solet adiectione harum particularum, naturaliter, secundum eandem partem, ac in gradibus intensioribus. Quarta est hæc. Contraria apta sunt fieri circa idem specie aut genere, hoc est, Omnia contraria, aut tantum versantur circa subiecta vnius eiusdemque speciei, aut tantum circa eiusdē generis. Quod intellige de subiectis eiusdem ordinis, id est, de subiectis immediatis, vel æquè mediatis, non autem partim his & partim illis. Nam immediatum subiectum alicuius accidentis cum remoto, nec specie nec genere solet conuenire. Alij hunc sensum dant. Omnia contraria disiunctim sumpta, subijciuntur verè vniuersaliter & affirmatiuè alicui speciei vel generi, vt omne iustum vel iniustum est homo, loquendo de subiecto remoto atque completo, omne quod est sanum vel ægrum est animal, omne album vel nigrum est corpus, idque opacum, vt docet Aristoteles in libro de sensu & sensato. Quicquid etiam immediatè par vel impar est numerus, & sic de cæteris. Hoc autem veritatem nequaquam habet, de subiecto eodem secundum numerum. Nulla enim contraria vni indiuiduo sunt addicta. Quare nō videtur hæc proprietas eadem esse illi, quod in Physicis frequenter inculcat Philosophus, Eadem est materia contrariorum: siquidem istud de idētitate secundum numerum intelligitur maximè. Vltima proprietas innuens diuersitatem quandā contrariorum inter se, est ista. Omnia contraria vel in eodem esse, vel in contrarijs generibus, vel ipsa esse genera, necessarium est. Accipitur autem hic præpositio in, quarto modo pro sub. Quæ quidem membra non sunt repugnantia, nisi cum exclusione intellecta fuerint. Et primum quidem contrarijs naturalibus solent attribuere, duo verò posteriora moralibus. Sed hoc exiguam rationem habere, probari facilè potest. Tertium autem membrum voluīt de genere morali solum esse interpretandum. Bonum namque & malum, quando vera contraria sunt, accipi debent pro virtute & vitio, atque ita sub genere continentur qualitate, non tamen sub genere morali. Verùm nihil opus erit tali anxietate, si membra ista non pugnare dicamus. Nonnulli arbitrantur, hanc vltimam proprietatem datam ab Aristot. esse secundum Pythagoricorum sententiam tunc receptam, qui tantum ponebant duas entium series seu coordinationes, vnam bonorum, & alteram malorum, in quibus summa genera erant bonum & malum, quod mihi verisimilius apparet.

Instātia.

Dilutio.

Tertia contrariorū proprietas.

Quarta.

Quinta.

Sequitur secundum caput, modos & significationes prioris continens.

Prius alter alterodicitē quadrupliciter

INter postprædicamenta secundum locum obtinet Prius, Cuius modi seu acceptiones ponuntur in hoc capite quinque, quatuor quidem priscis cogniti, & quintus ab Aristotele ipso adiectus est, priscis autem philosophis ignotus. Sunt & alij prioris modi, quinto Metaphysices assignati capite de priore, nempe prius secundum spacium & locum, secundum motum, &c. quos ideo fortassis hic omisit Aristot. quia nihil videntur conferre ad intelligentiā prædicamentorū. In textus initio indicat, prius analogum esse, ad hos quinque modos, primoque & principaliter significare id quod tempore est prius, reliquos autem modos per quandā similitudinem ad istū acceptos esse. Est ergo primus modus prioris, secundum quem id prius dicitur, quod præcedit tempore, siue fiat comparatio temporis præteriti ad præsens aut futurum, siue præsentis ad futurū, siue præteriti remotioris ad præteritum vicinius, siue futuri propinquioris ad futurum remotius ab hoc instanti, iuxta doctrinam Aristotelis in loco supra dicto. Accipiunt autē (licet fortè præter mentē autoris) tempus, pro cuiusuis rei qualibet mensura secundum durationem, vt scilicet sub se comprehendat æternitatem, æuum, tempus propriè dictum, & instans, de quibus nonnihil antè attigimus. Hoc primo modo Deus prior est omnibus rebus creatis, generatio Socratis generatione Aristotelis, & ipse Socrates Aristotele. Bellum Troianum Thebano, & nostro sæculo deditio Rhodi expugnatione vrbis Romæ. De discrimine inter antiquius & senius (cuius loco nostra translatio habet vetustius) diuersa est legere

Prius ad suos modos analogū est.

Primus prioris modus

est legere apud Boetium circa hunc ipsum passum,& Laurentium Vallensem quarti libri elegantiarum capite quinto. Vtilis est hic primus modus ad cognoscendum ordinem prædicamentorum substantiæ & accidentium ad inuicem. Sunt enim substantiæ ferè priores tempore accidentibus, vt ostendere licet per inductionem. Item pleræque species priores sunt singulis suis indiuiduis atque singularibus, quum genera & species dicantur ingenerabilia & incorruptibilia ab Aristotele, Indiuidua verò, propemodum omnia, generationi atque corruptioni sunt obnoxia. Sequentem modum definit Aristot. Secundum quem illud prius altero dicitur, a quo non conuertitur essendi consequentia. Quid autem sit consequentia essendi, & quando dicatur conuerti, superius est a nobis expeditum. Hic notandum est, cum dicitur, a quo non conuertitur, &c. in negatione eius quod sequi potest, latenter insinuari affirmationem illius, quod necessariò prærequiritur. Id quod in familiari vsu sermonis frequentissimè solet vsuuenire. Negantes enim, aliquem a foro redijsse, occasionem præbemus intelligendi, quòd is forū accesserit. Ita quoque cum dicit Aristoteles, prius esse, a quo non recurrit consequentia existendi, subaudiendum relinquit, modò ad ipsum eiusmodi consequentia ritè processerit ab altero. Quare non erit homo prior secundo modo boue aut albo, vel eiusmodi, quòd neque illum rectè infert secundum consequentiam essendi, neque ex eo infertur. Et addere solent huic limitationem hoc pacto, modò ad ipsum ab alio consequentia essendi ritè procedat per locum aliquē dialecticum, seu propter connexionem certam ipsorum adinuicem, vt reijciantur illa, quę tantùm inferuntur ab alijs ob antecedētium impossibilitatem, aut necessitatem consequentium, vt est homo respectu chimeræ, & cœlum respectu Ioannis. Secundus hic modus prioris ferè conuenit omnibus superioribus respectu singulorum suorum inferiorum, vt substantiæ respectu corporis, corpori respectu animalis, colori respectu albedinis, & sic de alijs. Diximus ferè, quia numerus non est hoc modo prior binario. Vt enim sequitur, binarius est, ergo numerus est, ita ediuersò sequitur. Neque enim potest esse vllus numerus, nisi sit saltem binarius. Idem cō tingit in sensu respectu tactus & pauculis talibus. Neque tamen solis superioribus comparatione inferiorum, idem hic modus applicabilis est, sed & alijs etiam disparatis, a quibus necessariò alia quædam dependent, & non econtrariò, vt Deus prior est homine, fundamentum domo, vnitas numero, & omnis numerus minor maiore, tactus visu, &c. Quum ergo dicitur in litera, vt vnum prius est duobus (iuxta Boetij sententiam) accipere licebit hæc abstractè, pro ipsa vnitate atque binario, a qua quidem vnitate non conuertitur essendi consequentia ad binarium. Nam si binarius sit, inferre licet vnitatem esse, quod quidem consequens est secundum illationem, non autem secundum naturam rerum ipsarum seu numerorum. Nam existentia vnitatis, re vera non sequitur binarij existentiam, sed potius econtrariò. Alij arbitrantur, hæc sumenda esse concretè aliquo addito, vt homine, animali, lapide, aut alio simili. Nam manifestum est sequi, duo homines sunt, ergo vnus homo est. & non contra, vnus homo est, ergo duo homines existunt, & sic de alijs similibus. Secus autem, si simpliciter hæc sumamus & sine addito. Videtur enim etiā recurrere consequētia essendi. Vnum est, ergo duo sunt. Si enim vnum est, oportet vnitatem ipsam esse, & eius subiectum. Hęc autem duo esse vidētur. Nos autem putamus rectè dici sic se habere hæc, etiam concretè accepta, nullo prorsus adiūcto. Non enim oportet, si vnum sit, duo esse, propter vnitatem ipsam & vnitatis subiectum. Nam vnitas solum est vnitas, non autem vna, vt nec albedo alba. Subiectum verò tantum vnum est. Sed de his satis. Tertius modus est, secundum quem id est prius, quod præcedit alterum ordine quodam, scilicet, ad disciplinam pertinente. In qualibet enim parte atque scientia, quædam prius, quædam posterius sunt discenda. Quis autem sit disciplinæ ordo, aliquousque dictum est in commentarijs Isagoges. Quum autem hæc prædicamentorum scientia quædam sit disciplina, constat & hunc modum facere ad ipsorum pleniorem notitiam, vt videantur singula conuenienti ordine ac loco esse tractata, vt ex præcedentibus licebit colligere. Per disciplinas ergo intelligit Philosophus quasuis scientias & artes, inter quas quædā peculiariter demonstratiuæ dici videntur, ob hoc forsitan, quòd penè vtantur sola demonstratione, quales sunt scientiæ mathematicæ, inter quas vna est geometria, considerans quantitatem continuam sine motu. In qua principia sunt puncta, lineæ, superficies, angulus, figura, circulus, diameter, triangulus, &c. ac horum definitiones. Item ea quæ vocantur petitiones seu postulata. Similiter & communes animi conceptiones, hoc est, communes sententiæ. Illa autem quæ describuntur, sunt ea, de quibus dantur propositiones geometricæ, quæ ex illis prioribus, tanquam posteriora dependent & demonstrantur. qualia sunt, Triangulum æquilaterum supra datam lineam rectam collocare, A dato puncto, cuilibet lineæ rectæ propositæ,

Secūdus prioris modus

Quibus cōuenit secundus prioris modus.

Quomodo vnū duobus sit prius.

Tertius prioris modus

æquam lineā rectam ducere,&c̄. Petitiones his respondentes sunt, A quolibet puncto in quē libet punctum rectam lineam ducere, Omnes rectos angulos sibi inuicem esse æquales. Cōmunes animi conceptiones sunt, Quæ vni & eidem sunt æqualia, & sibi inuicem esse æqualia. Si æqualia æqualibus addantur, tota quoq; fieri æqualia, & alia id genus. Per orationes intelligendæ sint orationes rhetoricæ, in quibus procemium seu exordium prius est narratione. Quot autem, & quæ orationis huiusmodi sint partes, non est huius loci declarare. Huic modo tradit philosophus in quinto Metaphysicæ respondentem modum magis generalem, secundum quem vnum prius est altero cognitione. quem deinde in prius cognitum secundum rationem, hoc est, intellectum, & in prius cognitum secundum sensum subdiuisit. Quartus prioris modus est, secundum quem id prius est, quod est melius, perfectius, & honorabilius. Quomodo sol prior est luna, anima corpore, rex duce atq; comite, magistratus plebe, præceptor discipulo, theologus iurisperito, & sic de cæteris. Competit etiam hic modus, substantiæ ad accidentia collatæ. Omnis enim substantia, quantulacunq; fuerit, omni accidente est perfectior, & qualitas quantitate, & omne absolutum ens omni relatiuo. Quum autem sequitur in litera, plærinq; etiam honorabiles, &c̄. non est accipiendum id, tanquam aliquid diuersum a precedente, sed potius tanq̄ probatio sumpta a iudicio plurimorum, quorum sententia nō potest esse in totum falsa. Hic autem modus dicitur esse alienissimus, aut quia non semper est modus prioris acceptus secundum rei naturam, ipsamq; veritatem, sed potius frequenter iuxta opinionem hominum, Aut (vt habet Boetius) quia illi potius ac magis propriè dicuntur meliores & honorabiliores, impropriè verò priores. Quintus ab Aristotele ipso superadditus est, secundum quem, eorum quæ conuertuntur secundum essendi consequentiam, illud est prius, quod alterius aliquo modo est causa, idq; vel principalis vel instrumentalis, propinqua vel remota, positiua vel priuatiua, propriè dicta aut sine qua non, etiam in quouis causarum genere. De quibus omnibus in physicis amplius est disserendum. Hoc modo cœlum prius est suo motu circulari, sol lumine suo: rationale, homine: homo, risibili & flebili. Et vniuersaliter omnis differentia cum suo constituto conuertibilis, prior est illo, Et omne subiectū propria passione cum qua conuertitur. Et quia huiusmodi causa, secundum essendi consequentiam cum suo effectu conuertibilis, minus videtur esse prior tali effectu, per locum a minore licet inferre, eam etiam causam, quę non sic conuertitur cum effectu, sed ipsum tempore præcedit, aut fortassè sequitur (id quod in solis finalibus causis forsitan vsuuenit) priorem esse secundum eundem hunc modum. Aristoteles enim id tantum explicuit, quod minus apparebat. Exempla sunt in promptu. Ex his quinq; modis seu acceptionibus prioris iam enarratis, totidem colligendi sunt modi posterioris iuxta regulam. Tot modis dicitur vnum oppositorum, quot reliquum. Quam intellige, modò secundum omnes modos maneāt opposita. Quinto autem modo nouissimè exposito, accidit idem prius esse & posterius, non tantùm comparatione diuersorum, sed etiam eiusdem, diuersis tamen rationibus, vt facilè fuerit declarare in ambulatione & sanitate, quæ sibi mutuò causæ sunt & effectus in diuersis causarū generibus. Neq; etiam absurdum foret, idem esse prius aut posterius secundum omnes, vel saltem complures modos, aut respectu diuersorum aut eiusdem, qualis forsan est Deus Opti. Max. respectu creaturæ, & animal hominis comparatione. Conuenit etiam hic vltimus modus ipsis substantijs comparatione accidentium. Substantię namq; causę sunt accidentium, & cum aliquibus conuertuntur secundū essendi consequentiam, cū alijs verò minimè. Aristo. in litera obscurius quoddam exemplū huius modi assignauit, quod est, esse hominē respectu orationis veræ de ipso, hoc est, ipse homo existens, comparatione veritatis huius orationis, homo est. Conuertuntur enim hæc quodammodo secundum essendi consequentiam, quia si veritas talis orationis est, ergo homo est. Et si homo est, veritas illius orationis existit, quod posterius intellige, dummodo ipsa oratio sit. Posset enim homo esse, vt nulla prorsus esset oratio, quare nec vera oratio. Et ideo addebamus quodammodo, vt indicaremus, exemplum istud non esse omnino proprium, ac omnibus numeris absolutum. Quòd verò alterum horum sit causa alterius, id ostenditur ibi, ex eo namq;, &c̄. In qua quidem sententia Philosophi, quid nomine rei existentis & non existentis accipiendum sit, variè definiunt logici. Sed nos omissis nugis, quibus circa complexè significabilia occupari solent sophistæ, paucis dicimus, per rem intelligi hoc loco, significatum propositionis. Id autem non est aliud, q̄ aggregatum ex significatis terminorum ipsius propositionis, hoc est, subiecti atque prædicati, quæ denotantur certo quodam modo inter se componi, vel ab inuicem separari. Nam de categoricis præcipuè hic agitur, ex quibus facilè colligetur, quid de hypotheticis propositionibus sit censendum. Si ergo res per

Quart⁹ modus prioris.

Quītus prioris modus eiusq; explicatio.

Quīq; Posterioris modi

Idē quinto prioris modo cōparatione eiusdē est prius & posterius.

enunciationem significata sit, hoc est, ita se habeat, qualiter se habere significatur per ipsam, siue affirmatiua fuerit, siue negatiua, vera erit enunciatio. Et si res talis minimè sit, id est, non sic habeat vt significatur, falsa erit. Verbi gratia, hæ enunciationes veræ sunt, homo est albus, omnis homo est animal, nullus homo est arbor, quia res ipsæ sunt. i. coniunguntur re ipsa, vel separantur, quo modo ibi denotantur coniungi vel separari. Hæ verò sunt falsæ, omnis homo est albus, aliquis homo non est animal, aliquis homo est arbor, eo quòd res non sunt modò ex positæ. In verbis ergo Arist. particula illa (vera dicitur) referenda est solum ad rem esse, & (falsa) ad rem non esse. Et monent quidã, sub præsenti tempore alia quoq; esse subaudienda. Constare potest tandem ex his, qualisnam causa sit res iam interpretata respectu veritatis ipsius orationis, nimirum efficiens, quia omnis relatio a suo fundamento atq; termino efficitur, res verò ita se habens vt oratio significat, terminus est ipsius veritatis. Facilè autem patebunt ex dictis sequentes definitiones, quas licet alio loco ponere solent, congruè tamen videmur nobis hic eas breuiter exhibituri. Enunciatio vera est, quæ ita significat rem esse, vti est. Falsa, quæ secus quàm res habet significat. Possibilis quæ ita significat, vti, res potest habere, vt Deus est, homo est albus. Impossibilis, quæ contra significat, quàm res esse potest, vt homo est equus. Cur non finiuerimus possibilem, quæ potest esse vera, & impossibilem quæ potest esse falsa, coniectent ingeniosi. Necessaria est, quæ sic significat, vt rem se habere oportet, vt Deus est, cœlũ mouetur. Contingens propriè est, quæ ita significat, vti res potest esse & potest non esse, vt homo est albus, sol oritur. Sed de hac alibi copiosius.

Quid vera enunciatio, quid'q; falsa, possibilis, impossibilis, necessaria, & contingens.

In tertium caput, continens modos simul, annotatio.

Propriissimè & simpliciter dicũ t simul

Modi seu significationes Simul, assignantur hoc capite tres a Philosopho (nisi cum nonnullis tertium sub secundo concludamus) non quòd non plures sint, sed quia hi vtiliores sunt ad prædicamentorum notitiam, & alij facillimè ex prædeclaratis modis prioris possunt intelligi. Primus est, secundum quem ea propriissimè & simpliciter, hoc est, absolutè & sine addito dicuntur esse simul, quorum generatio est in eodem tempore, siue diuisibili siue indiuisibili, hoc est, quorum productiones sunt vel fuerunt in eadem mensura durationis & adæquata. Rerum enim diuersarum quæ simul tempore dicuntur, non est eadem generatio secũdum numerum, neq; frequenter secundum speciem. Quid autem intersit inter generationem & productionem, alibi est declarandum. Secundò indicauimus, per tempus accipiendum esse, non solum tempus diuisibile, sed etiam indiuisibile, quod prius vocatum est instans, Imò & æuum & æternitatem. Non enim minus simul natura sunt hoc modo substantiæ separatæ & incorporeæ, q̃ corporeæ productæ in eodem tempore, aut diuisibili aut indiuisibili. Deinde tertiò non necesse est eorum quæ simul sunt, simpliciter generationes nunc esse, sed satis est eas fuisse in eodem tempore, dummodo ipsa genera existant. Deinde autem generationẽ aliquorum esse in eodem tempore, dupliciter potest intelligi. Primò, vt non solum ipsorum generatio fiat in eodem tempore adæquato (siue ea compleatur in vtero materno, dum forma primò coniungitur materiæ. siue ea sit, qua fœtus in vtero nascitur. De his enim anxiè disputare friuolum est) sed etiam generatorum conseruatio (quam sub generatione intelligendã subticuit Aristo.) sit in eodem tempore, seu mensuratur eodem tempore adæquatè, quemadmodũ contingit in subiecto & eius propria passione, differentia specifica conuertibili, & specie cõstituta, relationibus correlatiuis, & alijs similibus. Hæc propriissimè sunt simul, de quibus intelligit Albertus primi modi descriptionem, cui satis fauet probatio dicens, Neutrum enim eorum neq; prius est, neq; posterius, nulla addita restrictione. Secundo modo dicitur generatio aliquorum esse in eodem tempore adæquato, etiam si ipsarum conseruatio non mensuretur omnino eodem tempore. In qua significatione duos natos in eodem tempore aut instãti, dicimus esse vel fuisse simul, & coæuos, atq; eiusdem ætatis, licet vita vnius prolixior fuerit vita alterius. Hunc sensum sequitur cõmunior autorum expositio. Talium enim non est vnus altero antiquior, aut minus antiquus. Præter hunc modum essendi simul secundum tempus, est & alter, secundum quem ea dicuntur esse simul tempore, quæ sunt in eodem tempore, siue eorum generatio vel productio facta fuerit eodem tempore siue non. Vt quum dicimus aliquos esse contemporaneos, & simul tempore esse vel fuisse, quorum etiam vnus prius natus est, & alter posterius, dũmodo in eodem tempore vixerint aut viuant. Diximus enim Platonem & Aristotelẽ simul fuisse, quorum ortus constat fuisse diuersis temporibus. De hoc autem modo nihil attigit Aristoteles, quia prior magis est proprius, licet hic fortassè vsu sit frequentior. Secundus modus est, secundum quem aliqua sunt simul natura, eo quòd conuertũtur secundum essendi consequentiam, & neutrum est causa alteri vt sit in vllo genere causæ,

Primus modus eorum quæ sunt simul, & eius expositio.

Generationẽ aliqrũ esse in eodẽ tẽpore, duplicẽ habet sensum.

Prior est.

Albertus. Posterior.

Alter mod9 primo adiectus.

Secũdus modus, qui est, esse simul natura.

de qua

de qua re, quia sufficienter actum est in secunda proprietate adaliquid, nihil amplius hic dicẽdum putamus. Tertius modus est, secundum quem ea dicuntur esse simul naturâ, quæ sub eodem genere contra se posita, immediatè a se inuicẽ diuiduntur, id est, distinguuntur, hoc est, quæ tanq̃ distincta sumuntur in eadem diuisione, explicãte immediatè generis potestatem ac amplitudinem. Vt simul naturâ sunt hoc modo, homo & brutum, relata ad animal genus suum, & ita in reliquis speciebus. Quæ enim dicuntur hic, malumus applicare ad species, q̃ ad differentias. Commẽtator in hoc loco specierũ meminit, neq; opus est ad id adducere multas rationes. Huiusmodi species immediatè diuidentes idem genus (sic enim loqui solent) ideo dicuntur simul esse natura, quia genere existente vno, necesse est plures esse species tales, vti dictum est in prædicabilibus, quę quidem species ex æquo diuidunt ipsum genus, non autẽ vna mediante altera. Verùm quia non necesse est, semper vna specie existente, alteram esse. & inter species potissimùm absolutas eiusdem generis, reperitur prioritas & posteritas perfectionis, quorum neutrum competit formis relatiuis. ideò esse simul natura propriè attribuitur relatiuis, & secundariò speciebus, e regione immediatè idem genus diuidentibus, seu immediatè sub eodem genere contentis. & a seinuicem diuisis seu distinctis. Conferunt hi modi simul ad ea quæ prius dicta sunt perfectius cognoscenda. Tertius quidẽ ad omnem diuisionẽ generis in suas species sub se immediatè contentas. Secundus, ad secundã proprietatẽ adaliquid. Hic enim explicatur quæ proprię sint simul natura. Primus quidem ad cognoscendum quòd ea quę multa sunt atq; diuersa, siue eiusdem prædicamenti fuerint, siue diuersorum, non ita repugnãt, quin possint simul esse tempore. Quum dicuntur in litera, gressibile, volatile, & aquatile, id est, natatile, esse simul natura, accipiunt nonnulli hęc, vt idem polleant quod animal gressibile, animal volatile, animal aquatile, quæ saltem secundum opinionem veterum species sunt, proximè sub animali contentæ. Alij arbitrantur, hæc esse sumenda, vt sint animalis differentiæ, aut re vera, aut secundum opinionem antiquorum, eo quòd hic tertius modus simul, æquè possit competere differentijs per se diuisiuis, quemadmodum & speciebus sub eodem genere contentis immediatè. Priori illi sensui satis consonat illud quod sequitur, & singulum horum rursus in species diuiditur. Diuisio enim in species, potius pertinet ad genus, q̃ ad differentiam. Diuiditur autem animal gressibile in hominem & equum. Animal volatile, in aquilam & vespertilionem, quorum vni sunt alæ ex membrana, alteri sunt alę pennatę. Animal aquatile diuiditur in ea quę natant pinnis, & in ea quæ natant motu pedum, quales sunt ranæ & anates. Post verba nunc producta, sic habet Boetij translatio, vt volatile animal, aliud gressibile, aliud aquatile. Inter volatilia autem animalia seu aues, gressibilia sunt, gallus, gallina, columba, & huiusmodi. Aues aquatiles sunt, olor, anser, & cæteræ latipedes. Sed huiusmodi diuisiones exactè discutere, alienum a nostro instituto est.

Tertius.

Cõmẽtator

Horum modorum commoditas

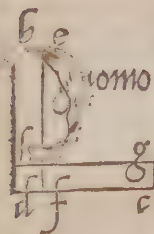
In quartum caput, quod tractat de motus speciebus, adnotamentum.

NOn absurdè suspicari videntur quidam, Arist. ideò motum ipsum ad postprædicamenta reiecisse, vt indicaret ad nullũ prędicamentorum directè attinere. Quod autẽ alij perhibent vocabulum motus æquiuocè acceptum, modò actionẽ significare, modò passionem, q̃ sit consentaneum vero, facilè dijudicauerit quiuis, vel mediocriter in physica re institutus.

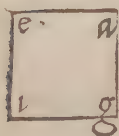
Sunt autem motus seu mutationis (Nam inter ea hic nullum discrimen est faciendum) species sex in litera enumeratæ, quarum definitiones placuit breuiter & strictim hoc loco proferre. Motus sex species.

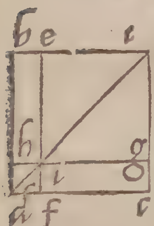
Generatio igitur est progressio, a nõ esse ad esse, hoc est, mutatio progrediens a priuatione substantialis formæ, ad ipsam formam substantialem, Vt motus, quo materia seu corpus acquirit animam rationalẽ, dicitur generatio hominis. Generatio. Corruptio, econtrariò, est progressio ab esse ad non esse, id est, a forma substantiali ad eius priuationem, Vt mutatio illa qua corpus animam amittit. Corruptio. Augmentatio est mutatio e minore quantitate ad maiorem. Augmentatio. Diminutio verò, a maiori ad minorem quantitatem. Diminutio. Alteratio propriè est, ex vna qualitate in alterã repugnantem mutatio, vt calefactio, id est, acquisitio caloris in subiecto antè frigido vel tepido. Item denigratio, dealbatio, &c. Alteratio propriè dicta. Impropriè verò alteratio dicit, omnis e qualitate, vel ad qualitatem mutatio, etiã si alter terminus fuerit priuatiuus, Vt aeris illuminatio atq; obtenebratio. Impropriè dicta. Mutatio secundũ locũ, seu motus localis, vel (vt simplici nomine extulit Arist. in physicis) latio, est migratio ex vno loco in alterũ, vt volatus, deambulatio, cursus. Mutatio secundũ locũ. Cætera quę ad exactam motus specierumq; eius notitiã spectant, Vt quæ sint motus acceptiones, Et an secundum receptam sententiam, vniuocus sit ad mox recensitas sex species, quas quidem subalternas esse constat, non specialissimas, Et vtrum hic senarius specierum eius numerus

sufficiens sit,& quæ sit huius causa. Et an motus res quædã a subiecto suo atq; termino ad quē est,distincta existat. Aliaq; eius generis plurima,nõ a logico,sed physico sunt exigenda. Quare nos,illis prætermissis,tantùm literæ declarationem aliquam in pauculis,vbi ea opus videbitur,subnectemus. Probatio ergo,qua ostendit Aristo.alteratione a reliquis mutationibus diuersam esse,ibi posita;Nam penè secundũ omnes passiones,&c. desumpta est ex loco a cõiugatis,vbi vsus est fortassè magis passionibus q̃ passibilibus qualitatibus,eo q͂ hæ, q̃ illæ permanentiores sint in subiectis suis,& proinde difficilius ac rarius alterationem admittant. Dicitur autem penè,forsitan quòd secundũ raritatem & densitatẽ,quæ qualitates sunt tertiæ speciei,aliquando etiã facilè mobiles,non fit alteratio sine augmentatione(vel vt quidã aiũt) quia circa animæ passiones nõ fit propriè dicta alteratio,de qua in Physicis. Augmentatio ea,qua augetur quadratum circũposito gnomone,non est propriè dicta,qualis fit per rarefactionem,eâdem omnino manente materia,aut physica,solis conueniẽs animatis,quæ fit per conuersionem alimenti in substantiã aliti. sed vulgariter,vt id augeri dicatur,ex quo secundũ se prorsus immutato,per additionem alterius,maius aliquid euadit.Sic aquã crescere dicimus, cui aliquid affunditur. Gnomon autẽ(vt eo geometrę vtuntur) definitur figura constãs ex duobus parallelogrãmi supplementis,cum altero minorum parallelogrammorũ,circa diagonum seu diametrum quadrati maioris circunstantium. Quid sit quadratum,superius fuit indicatum.

Parallelogrãmum autem dicitur superficies æquidistantium laterum. Diagonus quadrati,& linea in quadrato longissima,ab angulo vno in oppositum angulum protensa. Supplementum parallelogrammi est partiale parallelogrammum, quod diagonus per medium nõ diuidit,tractis quidem duabus lineis ex opposito, quæ quadrati lateribus æquidistant,sese in aliquo diagoni puncto intersecantes . Parallelogrammum circa diagonum constare dicitur, quod duabus æquidistantibus tractis modo prędicto lineis agonus per medium diuidit. Hæc ex Stapulensi mutuati sumus,quæ in adiectis figuris patere possunt ad oculum.

e a i g.	Quadratum quod circumposito gnomone auctum est,& non alteratum, quia semper quadratum remanet.
a b c d.	Quadratum quod & maximum parallelogrammum.
e b i h.	Supplementum primum.
g i c f.	Supplementum secundum.
a e g i.	Parallelogrammum primum circa diagonum constans.
i h f d.	Secundum,& eadem sunt quadrata.
e b f d g h c d.	Primus gnomo,& de hoc loquitur Aristoteles.
a b g h a c e f.	Secundus.
a d.	Diagonus.

In quintum & vltimum caput, octo habendi modos complectens,annotatiuncula.

Habere multis dicitur modis.

Distinguuntur hic octo modi,hoc est,significationes verbi Habere,inter quos non indicauit Arist.quis sit præcipuus & principalis,vt antè de priore & simul fecit,sed tantùm expressit,quis eorum alienissimus sit. Putant nonnulli secundũ & quartum esse principales, alij septimum. Primus modus habendi est, secundum quem subiectum dicitur habere qualitatem,sub qua comprehendere solent in vniuersum omne accidens, quod non est quantitas. Secundus est,quo quantitas habetur,& vniuersaliter quicquid ad quantitatis prædicamentum est reducibile, qualia sunt vnitas, punctum, & huiusmodi. Tertius est, secundum quem quis habet aliquid circa corpus tanq̃ indumentum vel munimentum . Quartus, secundum quem habetur aliquid circa partem corporis,præsertim tanq̃ ornamentum.Et hi duo modi constituunt prædicamentum habitus , alij verò aliorsum sunt relegandi. Quintus est, secundũ quem aliquid habere dicitur partem , qualis qualis ea fuerit . Sextus, quo continens habet contentum . Septimus , secundum quem possidens habere dicitur rem possessam, mobilem,aut immobilem . Octauus & vltimus,secundum quem vir habet vxorem,& vxor virum. quẽ quidem habendi modum dicit Arist. omnium esse alienissimũ,maximeq; improprium. Cuius causam reddit Augustinus in suis categorijs,quia is qui habet hoc modo, etiam habetur,quod in alijs enumeratis non accidit . Videtur autem Aristoteles & aliam huius rationem subiunxisse dicens.Nihil enim aliud,dicendo virum habere vxorẽ,significamus, quàm virum vxori cohabitare . nimirum ad actus ciuiles & œconomicos vnà perficiendos. Sed hæc fortassis non a præcedẽte diuersa.Eo enim ipso contractu,quo quis sic habet alteram, continuè

Primus habẽdi modus. Secundus. Tertius. Quartus. Quintus. Sextus. Septimus. Octauus.

continuè habetur etiã ab eadẽ. Alij habendi modi, ex quinto Metaphysicę haud difficulter petentur. Cæterùm de talibus modis non conuenit hic esse anxios, vtrum non in eandem aliquam communem rationem aliquot ipsorum coincidant, & ad quas pertineant classes prædicamentales, & an ne simili quodam modo, quo maritus vxorem, pater habeat filium, & filius patrem, & item fratrem frater, &c. Vltimum prędicamentũ satis videtur declarare, quod tertius & quartus in eodem conueniant genere.

Prædicamentorum libri Finis.

Tractatus breuis de diuisionibvs et definitionibvs.

ABSOLVTIS vtcunq; his, quæ ad Prædicamentorum cognitionem videbantur pertinere, vtilissimum ac congruẽtissimum nostro iudicio fuerit, si ante librũ Peri hermenias ea tradere aggrediamur, quæ necessaria sunt cognitu, ad assequẽdam artem definitionum & diuisionum. Sunt etenim hæc (præsertim definitio) quodammodo media, inter incomplexa, ad quorum cognitionem traditus est liber prædicamentorum, & ipsam enunciationẽ, de qua agitur in sequẽti lib. Peri Her. Est enim omnis definitio imperfecta oratio. Neq; verò hoc diuisionum & definitionum negociũ atq; cura, quid in vniuersum sit definitio, & q̃ pacto sit definiendum, quid itẽ genus, pertinent ad eã scientiam, quæ prima rerũ principia tractat, quã Metaphysicen dicunt, a qua dialectice omnia hæc mutuaret, vti visum est Rodolpho cap. ij. libri de Inuentione dialect. sed horũ omnium consideratio propria est logicæ, id q̃d plures philosophorũ apertissimè attestãtur. Nam Plato eam describit esse definiendi, diuidẽdi, & colligendi artẽ. Cic. quoq; in Bruto, Dialectica (inquit) ars est, quę docet rem vniuersam distribuere in partes, latentem explanare definiendo, obscurã explanare interpretando, ambigua primùm videre, deinde distinguere, postremò habere regulam, quâ vera & falsa iudicantur, & quæ quibus proposita sint, quæq; non sint sequentia. Et Augustinus in libro de ordine, loquẽs de dialectica, Scientia (ait) argumentandi, diuidendi, definiendi, nõ ab hominibus pro arbitrio instituta est, sed in rerum ratione comperta est. Sed neq; vllus est locus in Metaphysicis apud Arist. in quo tradat definiendi artem, cognoscendiq; quid genus, quid species, &c. Sed eam potius in primo Posteriorum, atq; Topicorum sexto libro monstrauit. Quare & diuisionũ & definitionum consideratio, quemadmodum & quinq; vniuersalium (vti fatentur omnes) peculiariter ad dialecticũ pertinebit. An tamen res ipsę, quibus horum rationes tribuuntur, atq; accõmodantur, tales reuera sint, nec ne, rectius fortasse diceret esse negocij Metaphysici. De vtilitate autem diuisionis in hunc modum breuiter scribit idem Rodolphus. Perquam vtilis est diuidendi ratio, tũ ad rei quæ diuiditur naturã demonstrandam (Proximum enim est, vt quum quid sit vnumquodq; dixeris, deinde quotuplex sit ostendas) tũ ad definiendum. Definire nãq; non aliud videtur, q̃ ex genere per differentias diuiso, in speciem descendere. Præcipuè verò ad disserendi orationisq; copiam, vt vnum aliquid, quod multa ambitu suo complectitur, in partes spargas. Latè enim funditur, quemadmodum multa, si in vnum colligas, in angustum aguntur. Ad hæc quemadmodũ absq; demõstratione, nulla scientia ritè cõparari potest, ita absq; his duabus partibus, diuisione inq̃, & definitione, non scientiã solùm, sed nec vllã artem assequi quis poterit. Ipsa namq; diuisio aditũ ad artes omnes & disciplinas præparat, seu diligens quædã exploratrix, quantum videlicet ars se vnaquæq; extendat. Definitio verò pręparata iã atq; explorata, veluti lumine adhibito, illustrat. & illustrata tanq̃ necessaria demonstrationi subministrat. Hactenus ille. Quamobrem nos Boetium imitati, instituimus priori loco tradere, quæ ad naturam diuisionum spectant, posteriori subiungere ea, quæ cognoscẽdis definitionibus videbuntur accõmoda. Multiplex igitur est diuisio. Alia enim est generis in species aut differentias, Alia totius in partes, Alia cum vox multa significans, in suas diuiditur significationes, Alia secundum accidens. Genus diuidimus in species aut differentias, cum dicimus, Animalium aliud homo, aliud brutum, aliud rationale, aliud irrationale. Totum autem in partes diuiditur, quoties in ea resoluitur, ex quibus est compositum, vt cum dicimus, Domus, aliud est tectum, aliud paries. Vocis autem in significationes

Ars definiẽdi atq; diuidendi ad dialecticen pertinet.

Diuisionũ vtilitas.

Quadruplex diuisio

propriás

proprias fit diuisio, cum aperitur q̃ multa significet vox aliqua æquiuoca, vt cum dico, quod vox canis tres habet significationes, significat enim animal quadrupes latrabile, piscem marinum qui in immoderatam corporis magnitudinem crescens ceruleus appellatur, & cœleste signum quod ad Orionis pedem morbidū micat. Diuisio verò quę secundum accidēs dicit, tribus fit modis. Primus est, cū subiectū in accidētia separamus, vt hominū, alius bonus, alius malus: alius liber, alius seruus. Secundus est, cum accidens in subiecta diuidimus, vt bonorum quæ expetuntur, alia sunt corporis, alia animæ. Nam hæc bona sunt accidentia corporis aut animæ. Tertius modus est, cum accidens in accidentia separamus, vt candidorū alia dura, alia liquentia seu mollia. Nam diuisum & membra diuidentia iisdem accidunt subiectis. Porrò in diuisionibus duo præcipiuntur obseruanda. Prius est, vt quicquid comprehenditur sub diuiso, etiam comprehendatur sub aliquo membro diuidente, & contra, quicquid sub aliquo membro continetur, etiam contineatur sub diuiso. Alterum verò est, vt sit quædam oppositio inter membra diuidentia, vt corporum aliud animatum, aliud inanimatum. Neq; enim sic rectè corpus diuiseris, corporum aliud inanimatum, aliud rationale. quia mēbra nullam oppositionis speciem præ se ferunt. Verùm hæ conditiones in diuisionibus generis potissimùm obseruantur. In reliquis verò non adeò scrupulosè. Et hęc de diuisionibus. Iam de definitionibus pauca subijciamus.

Diuisio secūdū accidens est triplex.

Duo obseruāda in diuisionibus.

De Definitionibus.

DVplex est definitionum genus. Alia enim est definitio quid nominis, altera quid rei. Definitio quid nominis (quæ alio nomine Etymologia aut interpretatio dicitur) nihil aliud est, q̃ oratio, simplicis nominis significationem explicans, vt magnanimus est, qui magnum habet animum. Vacuum est locus carens corpore. Infinitum, quod terminum seu finem non habet. Et hęc definitio tam nominibus rem fictam seu impossibilem, q̃ veram & existentem significantibus assignatur, quia ad hoc duntaxat adhibetur, vt nominis significationem explicet, siue res per ipsum significata existat, siue non. habetq; vim quandam ampliandi definitum in subiecto positum. Vndè nec sequitur, vacuum est locus carens corpore, ergo vacuum est. Definitio verò quid rei est oratio conuertibiliter explicans rem per nomen significatam, cuius definitum semper rem veram significat, quia res quæ non est, explicari non potest. Est autē huiusmodi definitio triplex. Quędam essentialis, quædam causalis, (sub qua cōplectere illā, quæ per effectum datur) & quędā accidentaria. Definitio essentialis seu substantialis (quę sola veræ ac proprię definitionis appellationem recipere meretur) ab Arist. 1. Topi. in hunc modum describitur sub nomine termini. Terminus est oratio, quid est esse significans. Cic. in suis Topicis sic descripsit, sed in eandē sententiā. Definitio est oratio, quę id quod definitur explicat quid sit. Et alio in loco. Definitio est oratio, quę quid sit id, de quo ambigitur ostendit q̃ breuissimè. vt animal rationale, est definitio hominis, substantia corporea ipsius corporis. Vulgò tamen abutimur nomine definitionis, appellantes definitionem totā enunciationem, in qua prædicatur definitio de definito, vt homo est animal rationale. Explicare quid est esse, est exprimere rei definiendę totam essentiā per partes, & nihil amplius. Rei essentia tum exprimitur, cum enumerantur omnia eius principia essentialia, quæ sunt genera & differētię constitutiuæ. Tradit Boëtius, omnem definitionē substantialem constitui debere ex duabus tantum partibus, genere proximo, atq; differentia cum re definienda conuertibili, quod rectissimè dictum esse videtur, vbi speciei definiendæ genus proximū & ipsius differētia specifica nobis cognita fuerint. Cæterùm hic definiendi modus rarissimè in vsum venit, eo q̃ rei definiendæ differētia specifica & conuertibilis, aut genus ipsum immediatum non satis est notum. Hinc Porphyrius (qui arbitrabat̄, rationale etiā dijs competere) hominē hunc in modū definiuit, Homo est animal rationale mortale, sumens duas differentias, quæ singulæ seorsim sumptæ hominem quidem excederent, sed simul sumptæ cū homine conuerterentur. Verùm an hic definiendi modus proprius sit & exactus, alibi est declarandū. Ea definitio causalis est, quę componitur ex rei definiendæ causis, aut (vt alij dicunt) quæ essentiæ rei causam explicat. Hæc autem dupliciter reddi solet. Vno modo, vt causa in recto de suo effectu prędicet̄, vt dum dicitur, Lunæ eclipsis est directa interpositio terræ inter solem & lunā, in capite aut cauda draconis positā. Tonitruum est extinctio ignis in nube. Aequalitas est rerum differentium eadem qualitas, &c̄. Altero modo, vt causa in obliquo casu designata de effectu dicat̄, vt eclipsis lunæ est priuatio luminis in luna, proueniens ex interpositione terrę, &c̄. Tonitruum est quidam sonus factus ab extinctione ignis in nube, &c̄. Aequalitas est relatio causata, &c̄. & in alijs

Definitio q̃d nominis

Definitio quid rei.

Quid causalis finitio.

& in alijs simili modo. Hæc causalis definitio, iuxta quadruplex causarum genus, quadrifariā est diuidenda. Vna enim causa est materialis, ex qua tanq; informi quopiam secundum se, aliquid fit. Vt ligna & lapides materia sunt domus: æs, statuæ æreæ: corpus humanum, hominis. Altera est causa formalis, quę dat rei esse, siue per quā res est, hoc est, quę aduenięs materię, essentiā rei absoluit, vt anima rationalis forma est hominis, & figura, ipsius statuæ. Tertia est efficiens, a qua aliud producitur, vt sol lumen efficit. ignis calorem. sutor calceum, &c.

Quarta est causa finalis, gratia cuius seu propter quam aliquid fit, vt sanitas finis est potionis amaræ, deābulationis, &c. Itē beatitudo, causa est finalis hominis. Ex hisce causis aut singulis, aut pluribus, aut etiā omnibus, fiunt definitiones causales. Definitiones per causam materialem redditæ, sunt hæ & similes. Zithus, est vinum ex ordeo factum, Aut Zithum est potus ex aqua, ordeo, & lupulo confectus. Anima est actus corporis naturalis, potentia vitam habētis. Sed hic assignatur materia in qua, quæ impropriè causa materialis dicitur, Illic materia ex qua. Ad hanc definitionis speciē atq; modū arbitramur pertinere eā definitionem, quā Tullius in Topicis suis partitionem vocat, quū videlicet res ea quę proposita est, quasi in mēbra discerpit, cuius exemplum est. Ius ciuile est, quod in legibus, senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorū autoritate, ædictis magistratuū, more, & ęquitate cōsistit. Hanc nuncupat Boetius in commentarijs suis definitionem per partium enumerationem. Cuius exemplum est. Domus est, quæ fundamento, parietibus, tectoq; consistit. Tales sunt & hæ. Pœna quæ legibus sancita est, est quę vno ex istis octo modis fit, nēpe aut dāno, aut vinculis, aut verberibus, aut talione, aut ignominia, aut exilio, aut seruitute, aut morte. Mūdus est ex cœlo terraq;, nec non ex naturis, quę intra hęc includuntur, constitutio. Corpus humanum est, quod ex capite, pectore, manibus, ventre, & pedibus constat. Philosophia est artiū dicendi, physiologię, & præceptorū de moribus cognitio tanta, quantā assequi ratio humana potest. Nam partes integrales reducit Philosophus ij. Physicorum ad genus causæ materialis. Hæ autem definitiones formam cōtinent. Homo est animal ex anima rationali constans, Animal est corpus animatum anima sensitiua consistēs, &c. Et ad hunc modū attinent, quęcunq; definitiones de concretis assignantur per sua abstracta. Vt qualium definitio per qualitatem. albi per albedinem, & ita in reliquis. Sunt enim qualitas atq; albedo, formales causæ albi & qualis, ipsis natura priores, atq; notiores. Hicq; definiendi modus natura quidem notior est, nobis autem ignotior, qui compositiora & posteriora facilius cognoscimus, vt antè diximus in quodam loco. Per causam efficientem redditæ sunt hę. Eclypsis est interpositio, &c. Ira est (vt inquit Damascenus) efferuescentia sanguinis circa cor, ex euaporatione exuscitationéve bilis proueniens. Dies est latio solis supra terram. Nox est latio solis sub terra, &c. Hæ autem ex causa finali constant. Domus est tegumentū, quod prohibere propulsareq; potest incōmoditates eas, quę tum a ventis, tum ab imbribus, tū ab æstu fieri euenireq; solent. Ira est appetitio, doloris vicissim aduersario inferēdi. Aut ira, est desideriū appetitusq; vindictę. Homo animal est ad perceptionem summi boni destinatum, &c. Hęc definitio plures causas explicat. Homo est animal ex corpore & anima rationali constans, natū ad perpetuam fœlicitatē. Eclypsis lunæ, est luminis lunaris priuatio, ex interpositione terrę, &c. prouenięs. Ira est appetitus vindictæ, ex ebullitione sanguinis circa cor procedens, &c. E diuerso hę ex effectis componuntur. Timor est irrationalis contractio. Acedia, ira est, taciturnitatem defectionemq; vocis inducens. Res est solliciti plena timoris amor. Iustitia est, quę suum cuiq; tribuit. Sol est autor diurnę lucis. Homo est animal quod loqui potest. & ita in reliquis. Neq; pro absurdo habebitur, eandem esse definitionem causalem, & per effectum datam, vbi res ipsę sibi mutuò causę esse possunt, ad hunc definiendi modum pertinent pene omnium virtutū atq; vitiorum definitiones. Similiter & eæ, quę abstracta explicant per sua concreta, qualis erat definitio qualitatis ab Arist. assignata, aliæq; huic similes. Vt motus est actus mobilis, quatenus est mobile, &c. Sunt enim concreta, seu res quatenus nominibus concretis designantur, quodammodo effectus causę formalis atq; magis compositæ formis per abstracta significatis, & nobis notiores, quibus primo intuitu sese offerunt cognoscenda ea quę compositiora sunt. Vt prius cognoscimus rem calidam, dulcem, &c. q̄ caliditatē, & dulcedinem, quā a subiecto abstractam concipimus. Ob id quoq; hic definiendi modus nobis est familiarior eo, quo concretū per suum abstractum definitur. De his hactenus a nobis sit dictum in summa. Nam in singulis disciplinis exactius explicandę sunt huiusmodi definitiones. Tertio loco collocauimus definitionem accidentariam, quæ non quid sit id de quo agitur, sed quale aut quantum sit explicat. Hæc in duo genera diuiditur secundum geminam accidentis diuisionem. Accidentium enim aliud proprium, aliud accidens commune dicitur.

Definitiones ex causa materiali constantur.

Definitiões ex forma.

Ex causa efficiēte finitiones.

Definitiones causam finalē complectentes.

Ex effectib9 definitiões.

Vna igitur definitio accidentis est, oratio constans ex genere & proprio rei definiendæ, quæ qualis sit ipsa res, conuertibiliter explicat, vt animal risibile respectu hominis. hanc veteres ferè descriptionem nuncupant. Altera verò ex genere & communibus accidentibus, præsertim definito peculiaribus est collecta, vt cœlum est corpus simplex, quod circumagitur. Ignis elementum est leuissimũ. Terra elementum est grauissimũ. Similiter herbarum, plantarũ, atque lapidum definitiones, quas solent autores tradere. Porrò quæ de his tribus definitionũ generibus diximus, nõ sic accipienda sunt, quasi semper reipsa sint a se mutuò separata. Etenim frequenter eadem definitio diuersorum generum rationem induit, aliter & aliter considerata. Nam omnis definitio essentialis etiam est causalis, quatenus genus ipsum materiæ rationem habet, differentia verò formæ. Aristot. autem huiusmodi definitiones datas per genus & differentiam in ij. Physicorum ad causæ formalis genus reuocat. Preterea descriptiones, quæ genere constant & proprio, per effectus dantur, talesque sunt plurimæ, quæ accidentia communia accipiunt, vti facilè licet colligere ex exemplis prius datis. His ita constitutis superest, vt quàm breuissimè annotemus quæ sunt obseruanda in omni definitione quid rei. hæc autem præcipuè duo sunt. Prius est, vt definitio neque pluribus, neque paucioribus competat, quàm definitum. sed conuersim de eo prædicetur, vt quicquid est homo, est etiam animal rationale. & cõtra, quicquid est animal rationale, est homo. Animal sensibile verò non est conueniens hominis definitio, quia pluribus conuenit quàm definitum homo. Posterius est, vt vnaquæque definitio suo modo explicet naturam rei definiẽdæ. vndè inepta erit definitio, si obscura fuerit propter aliquod multiplex in ea positum, nisi indicetur in qua significatione sumatur. si secundũ trãslationem detur, aut ignotis & insuitatis vtatur nominibus, aut si detur per ignotiora quàm sit definitum, Item si partem aliquam contineat, quæ nihil ad rem faciat, neque naturam definiti explicet, sed planè superflua sit. Dixi hæc duo obseruanda esse in definitione quid rei, quia etymologia, quæ sub definitione quid nominis comprehenditur, frequenter neque conuertibilis est cum nomine cuius etymologia est, neque naturam rei significatæ per nomen explicat.

Duo obseruanda in definitione q̃d rei.

Et hæc de diuisionibus atque definitionibus pro pueris compendio dicta sufficiant. Si quis fortè plura inquirat, legat Boetium & alios, qui hæc copiosius sunt executi.

Tractatuli de diuisionibus & definitionibus, finis.

In librum Peri Hermenias

PROOEMIVM.

INTER Dialectices munia, præcipuum est illud, quo ex noto in cognitionem ignoti deducimur. Ignotum autem duplex est, complexum & incomplexum. Dubitamus enim quid sit homo, & an homo sit rationalis. In incomplexi cognitionem non possumus pertingere, nisi sciamus eius definitionem, qualisqualis fuerit, siue sumatur huiusmodi definitio diuisione quadã, siue alia quapiam via. Ad talem autem incomplexi propositi definitionẽ sumendam, vtilissimus fuit liber prædicamentorum, in quo singula capita, singulique ordines rerum simplicium sunt assignati, sine quibus difficillimum est, aut omnino impossibile, reddere notam rem aliquam simplicem. Ars autem definitionum ac diuisionum, vt superius meminimus, nec ab Aristotele tradita est, nec ab aliquo veteri philosopho, quanquàm tradenda fuerat continuò post prædicamentorũ doctrinam, vt a nobis est factum. Omnia ergo quæ diximus, simplicia videlicet, eorum definitiones & diuisiones, hoc est, ea quæ sub eodem communiori contenta a se distinguuntur, spectant ad primam operationem intellectus, quæ vocatur simplicium apprehensio, sicut antè indicauimus. In his enim nulla est compositio, nulla diuisio. Deinde verò complexum incognitum, non potest notum reddi, nisi quodam discursu atque argumentatione pertinente ad tertiam intellectus operationem, qua vnum ex altero infertur. Argumentationis verò partes præcipuæ sunt enunciationes, vna inferens, altera illata, quæ quidem enunciationes ex dictionibus simplicibus compositæ, veluti quædam media, sese habent inter simplices voces & argumentationes, eo quòd in ipsis primò reperiatur compositio vel diuisio, quę est secunda mediaque intellectus operatio. Quare ex his perspicere licebit, hũc librum optimo ordine postpositum scientiæ prędicamentorum, præcedere reliquas logicæ partes,

Explicat ratio ordinis huius libri Peri Hermenias ad cęteros logices libros.

partes, in quibus de ipsa argumentatione disseritur. Huius scientiæ vtilitatem maximã facilè percipiet, quisquis legerit ea quæ sunt tradita in hoc libro, Cuius quidem libri omnes constanter asserunt Arist. esse autorem, excepto vnico Andronico, quemadmodũ refert Boetius, qui ob frigidam ratiunculam acceptam ex vocabulo passionis, quo vtitur Aristot. in proœmio, id ausus est pernegare. Porrò materia, circa quam hæc doctrina præcipuè versatur, iudicio omnium est enunciatio siue oratio enunciatiuã. Addit Boetius simplex, nostroq; iudicio rectè. Hanc enim disciplinam tradidit Philosophus tanq̃ prorsus necessariã, ad eos syllogismos intelligẽdos, de quibus acturus est in sequẽtibus libris, qui quidẽ syllogismi simplices sunt & categorici, nõ hypothetici, hoc est, ex simplicibus constãt enunciationibus tanq̃ præmissis, nõ autẽ ex compositis seu hypotheticis. Neq; Arist. vllo loco huius libri quicq̃ tradit de cõpositis enunciationibus, vnico dempto, in quo obiter strictimq; indicat, quid sit enunciatio cõposita, quum prius enunciationem definiuisset, vt vtranq; enunciationem sub se comprehẽderet, & simplicem & compositam. Addit diuus Thomas & aliam rationem huius rei, quam breuitatis causa prætermittimus. Est igitur huius præcipua materia, enunciatio simplex, cuius partes subiectiuæ sunt affirmatio & negatio. Ipsius autem passio seu proprium accidens, est opponibile, quod propriè competit enunciationi simplici. Cuius definitio postea assignabitur ab Aristotele. Huius libri inscriptio est, Aristotelis Peri hermenias, hoc est, liber Aristotelis de interpretatione. Non enim vna est dictio Peri Hermenias, vt indocti finxerunt, sed oratio composita ex præpositione græca περὶ & genitiuo ἑρμηνείας. Græcis verbũ ἑρμηνεύω, idem est quod interpretor, & ἑρμηνεία, idem quod interpretatio. Est autem interpretatio (si credamus Seuerino Boetio in vtraq; ęditione) vox articulata per se significatiua, siue simplex sit siue complexa. Huiusmodi enim voce interpretamur & exponimus, quid mente conceperimus. Iuxta illud Horatij in arte poetica. Post effert animi motus, interprete lingua. Soni ergo non voces, vt campanæ sonitus, tussis, singultus, & voces non significatiuæ, etiam dearticulatę, aut rocicę, bilictri. Pręterea consignificatiuæ secundum se sumptę, similiter & voces naturaliter significantes, non dicuntur hic interpretationes. Posterioribus autem Alberto, Thomę, & sequacibus, nomen interpretationis dicitur propriè conuenire soli enunciationi. Is enim propriè mentem seu cogitationem suam interpretari videtur, qui exponit aliquid verum aut falsum. Sed nihili referre putamus, vtro modo acceperis interpretationem. Nam si priori illo modo sumatur, erit huius libri inscriptio desumpta ab omni eo, quod in hac scientia tractatur, siue primò & principaliter, siue secundariò. Nam hoc ab eo, circa quod præcipuè ipsa versatur, quemadmodum planè fatetur Boetius. Possunt enim plurima contineri sub eo, a quo sumitur libri inscriptio, de quibus (eodem teste) nihil principaliter agitur aut traditur in ipsa disciplina. Quòd si quis posteriorum opinionem sequens, relicta Boetij sententia, per interpretationem intellexerit ipsam enunciationem, præsertim simplicem, huius libri inscriptio sumpta erit ab ipsius proprio subiecto. Verùm in hisce rebus fortassè longius, q̃ par erat, sumus immorati. Quare ad textum literæ veniamus.

Huius libri autor.

Boetius.

Huius libri materia.

Quid interpretatio.

In primi tractatus primum caput, quod proœmialem propositionem continet, pertractatq; de signis & signatis, adnotatio.

Primũ oportet cõstituere, qd sit nomen.

EXactissimus in tradendis disciplinis artifex Aristoteles, vt paratiorem faciat intellectũ lectoris, in ipso statim opusculi sui ingressu, summatim breuiterq; recenset, de quibus in hoc libro sit determinaturus, licet ordine in nonnullis conuerso. Cuius rei rationem si quis diffusè & eleganter discussam disputatamq; requirit, Boetij in hunc passum adeat commentarios secundò ęditos. Nobis enim non licet esse tam prolixis, & alioqui fortassis res ipsa cognita parum conferret ad erudionem momenti. Verbum (oportet) in litera sumendum est & interpretandum eodem modo, quo necessarium in principio proœmij Porphyriani. Eorum enim quę hic recensentur cognitio, vtilis est, & quodammodo necessaria, ad perfectè scilicet intelligendum, quę in libris Priorum Analyticorum, sequentibusq; alijs continentur. Videtur autẽ Aristoteles in hisce recensendis ordinem eum sequutus, secundum quem partes anteeunt sua tota. Siquidem nomen & verbum partes sunt integrales affirmationis & negationis, atq; adeo ipsius enunciationis, cuius hæ partes sunt subiectiuæ. Oratio verò pars essentialis, vtputa genus. Meminit autem potius nominis & verbi, q̃ cæterarum partium orationis, ex quibus etiã nonnunq; constare liquet enunciationes, propterea q illa duntaxat necessaria sunt conficiẽdis simplicibus pronunciatis (vulgò categoricas appellamus propositiones) vel certè pręcipua in eis munia obeant, prædicati inq̃ & subiecti, ex quibus solis tanq; præmissis fieri possunt syllo-

 gismi ca-

gismi categorici,quos in sequētibus est tractaturus.Nominibus propinquā sunt aduerbia plurima,quę scilicet aliquid significāt,& interiectiones(teste Boetio)atq; pronomina, quanq̃ hæc postrema fortassis vera nomina sunt apud logicum,neq; a definitione bono iure queāt excludi.Non autem obstat(autore eodē)quòd casibus illorum quędā flecti non possunt. Sunt enim nomina nonnulla,quę monoptota vocātur. Participia autem verbis cognata sunt in temporis significatione. nominibus verò, in eò quòd accessione verbi absoluant verā orationem aut falsam.Coniunctiones autem & præpositiones, addimus etiam pleraq; aduerbia,nihil significant,sed tamen alijs coniuncta,faciunt ipsa diuerso quodā modo sua significata designare. Proposuit igitur Aristot.initio præcipuas enunciationis partes, sub quibus reliquæ non magno negocio poterunt intelligi. Cur autem negationem præmiserit affirmationi, variæ redduntur a cōmentatoribus causæ,a quibus(vti antè dicebamus)abstinendū nobis est,breuitatis potissimū gratia.Ex tertio modo simul,in postprędicamētis assignato,didicimus species sub eodem genere æquè propinquè contentas,simul esse natura,neq; vnā altera esse priorem. cuius rei insinuandę gratia,fortassis præposuit Philosophus eam,quę minus pręponenda videbatur.In eandem sententiam descendere videtur ipse Boetius,in priore æditione. Hactenus de proœmio,post quod continuè,anteq; nominis aut verbi, cęterorumq; mox dictorū determinationem aggrediatur,prudēter pręmittit Arist.nonnulla scitu necessaria,vt plenè illa penitusq; possint intelligi. Quoniā enim inferius dicturus est,ea esse voces significatiuas,& tunc temporis magna super significatione vocum, scripturarum, atq; conceptuum animi,esset controuersia,quidnam propriè & primùm per nomina atq; verba & orationes significaretur,voluit ipse paucis de hac re suam aperire sententiam, complexus eam tribus suppositionibus,hoc est,non omnino per se notis propositionibus seu principijs.

Boetius.

Prima suppositio est. Ea quę sunt in voce,sunt notę earum passionum,quę in anima sunt, Et ea quæ scribuntur,eorum quæ sunt in voce. Cuius quidem suppositionis neutra pars vniuersaliter est accipienda, aut cum exclusione, quū non de omnibus vocibus & scripturis,neq; solis veritatem contineat quod hic dicitur.Sunt enim multę scripturæ & voces non significatiuæ,Et scripturæ quoq; animi passiones(licet non primùm)denunciant. Prior quidem pars vera est de nominibus omnibus atq; verbis vocalibus, quæ ideo in voce esse dicuntur, quòd in vocali proferantur oratione. quemadmodum indicat Boetius. Per passiones animę non intelligimus hoc loco animę perturbationes seu affectus,vt sunt ira,odium,amor,&c̄.de quibus in secunda specie qualitatis,sed animi conceptus seu notiones, quę nihil aliud sunt q̄ actuales intellectiones seu cognitiones rerum,quas quidem in se creat efformatq; anima, ex ipsarū rerum intuitu vel signo quopiam percepto, vt cognitio seu conceptus lapidis, conceptus quo cognoscitur iustitia,& sic de cęteris,quæ ob id passiones animæ non absurdè vocantur, quia anima eas in se recipiens quodammodo patitur,non quidem corruptiua passione, sed magis perfectiua:quemadmodum cera per sigilli impressionem pati dicitur, nouam recipiendo figuram. Hinc manifestarius est error Andronici,qui (vt apud Boetium narratur) contendit, ex hoc probari,hunc librum Aristotelis non esse,quod de huiusmodi affectionibus, vt sunt tristitia, gaudium, cupiditas, &c̄. nihil in libro de anima tractauerit, non intelligens, in hoc loco Aristotelem passiones animę non pro affectionibus,sed pro intellectibus posuisse,de quibus in tertio de anima tractat. Notam autem(græcè est symbolon) accipiunt commentatores pro signo seu indicio ad placitum significante,vt dicat Aristoteles,voces significare ipsos conceptus animæ,& scripturas ea quę sunt in voce.Sunt enim hic quatuor præcipuè attendenda,quorum in textu fit mentio,nempe res, passiones animæ,voces,atq; scripturæ. Inter quæ in quantum huiusmodi,res ipsæ tantum sunt significatæ,scripturæ verò tantum significātes, vocibus autem & animæ passionibus vtrunq; & significare & significari attribuitur. Passiones enim res ipsas proximè nobis repręsentant.Et quidem si homo naturaliter animal esset solitarium,satis illi forent animæ passiones seu conceptus,quibus res obiectas contemplaretur. Sed quum homo suapte natura ciuilis sit atq; socialis, magis q̃ vllum gregarium animal (vt dicit Philosophus capite secundo,primi Polyticorum)neq; possit alter alterius intueri animum, datæ sunt ei a natura voces,velut signa quędam & instrumenta ad interpretandum animi cōceptiones,alijsq; communicandum, quibus tamen pręter admodum paucas, significatio ipsa non nisi ex ipso hominum instituto competit. At verò quia ad absentes longeq; a nobis remotos,& eos etiā qui futuris seculis nos secuturi sunt,vocibus vti non licet,quippe quæ ad eos nō possunt pertingere.Inuentæ sunt postea ab ingeniosis hominibus scripturę,quibus mentis suę cogitata ad posteros seu absentes transmitterent. Vndè Lucanus in tertio Pharsaliæ.

Quę animę passiones.

Quid nota.

Hęc sunt cōsiderāda diligenter.

Phœnices primi (famæ si creditur) ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.

Quod nonnulli ad ἱερογλύφικα, id est, sacra quędã monumenta referunt, quibus pristinis secu lis vtebantur, non literis, sed sculptis rerum animaliumq; figuris, significantia. Vt per leonem significabant fortitudinem: per asinum, tarditatem: per muscam, imprudentiam, & sic de cæteris, de quibus Orus Apollo librum conscripsit. Hinc ergo palam euadit, φ voces primò proximeq; designant nobis conceptus seu notiones animi, eius præsertim, quo cum sermonẽ miscemus, hoc est, proferentis. Scripturæ verò primò significant, ac repręsentant vocem scriptoris, quam si præsens nobis esset eloqueretur. Vtrarumq; tamen principalis & vltima significatio, a qua prędicamentalem seriem sortiuntur, ad res ipsas spectat. Neq; enim aut voces significant animi passiones, aut scripturæ voces, quatenus res quædam sunt, aut tales qualitates. sed in quantum instrumenta sunt significandarum rerum. Nihil autem obstat prædictis, quòd frequenter audita voce quapiam, non ad conceptum correspondentem intelligendum conuertimus animum. Similiter quòd lecta scriptura, non semper de vocibus quibus illa effertur cogitamus, sed statim & immediatè in rem ipsam significatam ferimur. Item quòd nonnunq̃ etiam voces, scripturas significant, vt quum quis alteri scribendum quid dictat. Nam nos de primaria tantũ significatione, & cuius gratia primùm inuentæ ac institutæ sunt voces atq; scripturę, hic agimus, non negantes quin secus his etiam vti contingat. Ea autem est, quã hoc loco tradidit Aristoteles. Doctè & peracutè admonet Boetius, contrarium esse illorum quatuor, de quibus hic disseritur, ordinem apud dicentem, seu is doceat seu interroget, φ audientem, siue hic discat, siue interrogetur. Illi enim primo succurrunt res, secundo loco passiones, deinde voces, & quartò scripturæ, si cũ absente negotiũ agatur. Huic verò, si absens sit, primò obijcitur scriptura, deinde voces, mox conceptus, postremò autẽ res ipsæ. Secunda suppositio, (quæ scripturas & voces a passionibus separat,) sic habet. Quemadmodum nec literæ eædem omnibus sunt, sic nec eædem voces, Quarum autem hæ primùm notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ, Et quarum hæ similitudines, res etiam eędem. Cuius sensus est. Quemadmodum literæ, quibus eadem vox scribitur, non sunt eædem specie apud omnes, (Nam vox homo alijs literis apud Græcos, & alijs apud Latinos scribitur) sic & voces quibus eadem significatur cogitatio, non sunt eædem specie apud omnes. Alia enim voce Græcus significat hominis cogitationẽ, alia verò Latinus aut Hæbreus, Sed passiones animæ, quæ primò & immediatè vocibus significantur, si de eodem sint obiecto, apud omnes eiusdẽ sunt speciei, vt cogitatio qua Latinus hominem cogitat, eiusdem est speciei cum ea, quã Gręcus aut Hæbreus eandem rẽ cogitat. Similiter etiam necessè est, omnes passiones, quæ eiusdem sunt speciei, eiusdem omnino rei atq; obiecti numero esse similitudinem. Siquidem definiuntur cogitationes eiusdem speciei, quę idem numero obiectum formaliter habent. Quare necessè est, vt & quęcunq; passiones idem habent obiectum, eiusdem sint speciei. & contra, quæcunq; sunt eiusdem speciei, idem numero obiectum habeant. Sed obijcitur. Hę duę voces, Ensis & gladius, licet inter se diuersissimę sint, tamen apud Aristot. in Topicis eędem numero dicuntur, quia rem numero eandem significant, ergo literę quibus diuersæ gentes eandem scribunt vocem, & voces quibus candẽ exprimunt cogitationem, non erunt specie distinctæ, sed potius eædem numero, quia idem numero significant. Responsio. De vocibus duobus modis loquimur. Altero secundum quod sunt signa, & sic eis multa tribuimus gratia rerum quas significant. Dicimus enim vocem (animal) ad prędicamentum substantiæ pertinere, quia res eius significata substantia est, licet alioqui omnis vox in se considerata ad tertiam qualitatis speciem pertineat. Simili modo ensis & gladius ratione rei significatę dicuntur numero eadem, sed si considerentur in quantũ sunt voces quædam pertinentes ad qualitatem, non habita ratione rei significatę, sic inter se specie differunt. Et eodem modo dicendum est de scripturis, quę ad quartam qualitatis speciẽ pertinent, quòd licet idem significent, differunt tamen specie si in se considerentur ratione rei significatę, sicut & alię figurę, & sic hoc loco considerantur, Ex hac secunda suppositione liquet, scripturas & voces ad placitum duntaxat significare, Passiones verò naturaliter. Nam literarum atq; vocum diuersitas ex arbitrio hominum nata est, qui voces atq; scripturas sibi ad significandum composuerunt, alius quidem sic, alius verò aliter. Cogitationes autẽ nobis indidit natura, quę sicut in omnibus est eadem, sic identitatis atq; similitudinis principiũ est. Proposita vocum significatione, subiungit Aristoteles earundem inter ipsas diuersitatem, cum primis cognitu necessariam ad ea, quæ posterius tradentur, declarans eam ex diuersitate conceptuũ animi, tanq̃ illa priori. Vt enim vocibus significatio non cõpetit, nisi gratia conceptuum

Obiectionũ dilutio.

Secũda suppositio.

Quę passiones sint eædem.

conceptuum animi, ita neq; significationum varietas, quæ in complexione multiplici, & incomplexione consistit. Omittit autem hoc libro & sequentibus scripturas, eo quòd de vocibus solis præcipua logico cura est, quę maximè idonea ac familiariaria sunt instrumenta disserendi, & quia nomen & verbum atq; orationem, cæteraq; omnia vocalia est definiturus. Est ergo tertia suppositio. Quemadmodum in anima interdum est conceptus sine vero & falso, interdum autem cum altero horum, sic & in voce esse videtur. Hoc est. Sicut animi conceptus aliqui, neq; cum veritate, neq; cum falsitate coniuncti sunt, hoc est, neq; veri sunt, neq; falsi, alios autem semper alterum horum coniunctum habere necesse est. ita & inter voces, quædam necessariò sunt veræ aut falsę, aliæ verò minimè. Quum sequitur Circa compositionem enim, &c. ostendit quinã sunt illi conceptus, quos semper veritas aut falsitas comitatur. Per compositionem intelligens propositionem categoricam mentalem affirmatiuam, quia eius termini cõponuntur, hoc est, significantur in idem conuenire. Per diuisionem verò huiusmodi negatiuam enunciationem, quòd in ea termini ab inuicem diuidantur atq; separentur. Circa autem has solas primò est veritas atq; falsitas. Compositarum namq; enunciationum veritatẽ & falsitatem, illarum veritate falsitateq; metimur. Ibi verò, Nomina igitur & verba, &c. ostendit quæ voces assimilentur conceptibus neq; veris, neq; falsis, enumerans præsertim nomina & verba, de quibus mox est acturus, licet & aliæ eiusmodi complures facilè deprehendantur. Probatio autem, quam subiungit, sumpta ex loco a maiore, vtitur nomine compositæ figuræ, hircoceruus, Græcè τραγέλαφος dicitur. Significat autem id nomen rem impossibilem, monstrum scilicet quoddam fictitium ex hirco & ceruo compositum. Plinius tamen autor est, esse animal circa Phasidem, Colchidis insulæ amnem, dependentem barbam habens more hircorum, in reliquis verò persimile ceruo, præter armiuillos. In fine capitis per esse simpliciter intelligunt verbum (est) præsentis temporis affirmatum. Et per esse secundum tẽpus, intelligunt verbum est affirmatum præteriti vel futuri temporis, eo fortassè, quòd quibusdam visum sit (quanq; falsò) nullum tempus esse præsens, sed omne aut præteritum esse aut futurum. Præsens namq; (vt habet Boetius) tempus non est, sed confinium temporis, finis namq; præteriti est, futuriq; principium. Alias duas expositiones huius loci apud eundem reperies, a nobis breuitatis studio prætermissas.

Tertia suppositio.

Plinius.

In secundum caput, nominis definitionem tradens ac explicans, adnotatio.

A Nomine incipit, quod veluti materies quędam est ipsius enũciationis, cum verbum formæ rationem habere dicatur, eo quòd perfectiora in enunciatione obeat munia, nempe prædicandi, de qua re post latius. Initio autem assignat nominis definitionem, secundò eã declarat præsertim ratione tertiæ & vltimæ particularum, relictis duabus primis & quarta, satis ex præcedente capite & sequenti notis. Et tertiò reijcit ea quæ non perfectè habent rationem nominis, indicans præmissam definitionem a veteribus acceptam, non esse consummatam, & omnibus suis numeris absolutam. Definitio est hæc. Nomen est vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars est significatiua separata. Definitum constat accipi pro nomine logico, eoq; vocali, & similis est de verbo, oratione, atq; enunciatiatione habenda ratio. Sunt enim hæc omnia triplicia, Nempe mentalia, vocalia, atq; scripta, sicut manifestum est ex capite præcedente. Sed de solis vocalibus hoc libro futurus est sermo, cuius rei causa ex adnotatione in idem caput petenda est. Possent tamen non magno negotio ex præsenti definitione nominis vocalis elici aliorum duorum definitiones, Scripti quidem mutata voce (quod nomen locum generis obtinet) in scripturã. Mentalis verò, si pro voce conceptũ posuerimus, & pro significatiuo ad placitum, significatiuum naturaliter. Rectè autẽ diximus, vocem in definitione locum generis habere, hoc est, pro genere poni, non autem esse genus definiti. Nam vox terminus est primæ impositionis, absolutæ rei significatiuus, qualitatis scilicet audibilis. Nomen verò terminus est secundę impositionis, significans relationem nominis ad id quod nomine significatur, quod nominatum simplici vocabulo dicere licet. Qui autẽ eis modis sese habent ad inuicem termini, non possunt inter se esse genus ac species. Per vocem ergo excludentur a definitione soni non voces, Vt sunt omnes qui in conflictatione corporum animatorum proueniunt. Si quidem sonus magis communis est voce, atq; adeo genus eius. Sonus enim est qualitas quædam, nascens ex ictu aeris, solo auditu sensibilis. Vox verò (finitore Boetio) est aeris per linguam percussio, quę per quasdam gutturis partes quę arteriæ vocantur, ab animali profertur. Aristo. secundo de anima sic definiuit. Vox est ictus aeris respiratione attracti, qui quidem ab anima fit, quæ in his partibus collocatur ad eã partẽ, quæ gur-

Nomẽ est vox significatiua secũdũ placitũ.

Nominis definitio, & eiusdẽ expositio.

quę gurgulio appellatur. De qua definitione ibi latius est dissertandum. Quemadmodũ vox est sono cõtractior, ita & voce locutio. Etenĩ locutio (teste Boetio) vox est articulata, siue quæ literis scribi queat, quale oportet esse omne nomẽ, vt expressè habet textus ibi, Nã & illiterati soni, &c. Vocem autẽ hic accipiunt & in sequẽtibus duntaxat pro voce vna, quæ quid sit, satis in commentarijs præcedentis libri indicatum esse meminimus. Quare neq; æquiuoca æqui uocè accepta erunt nomina vel verba, Neq; amphibologicæ orationes, vel solœcismi (hoc est, ineptæ vocum coniuncturæ) orationes habebuntur apud dialecticum. Siquidem dialecticæ proprietas voces ambiguas non admittit, & longè minus incongruas. Secunda particula definitionis est (significatiua) qua exclusæ sunt voces cassę & inanes, nullam prorsus obtinẽtes significationem, vt buf, metapsus, bubablus, gargulus, blictri. Insuper quas syncategorematicas tantùm, id est, consignificatiuas vocamus, vt omnis, nullus, &c. de quibus alibi copiosius. Tertio sequitur, ad placitum, quæ particula excludit voces naturaliter significatiuas, vt sunt gemitus infirmorum, latratus canum, mugitus boum, rugitus leonum, & alia his similia. **Boetius.**

Omne namq; nomen ad placitum significare necessè est, hoc est, arbitrium cuiuspiam insignis, qui primus nomini significationem dedit, cæteris in ipsius sententiam vnanimi consensu conuenientibus. Quæ namq; naturaliter sunt, eadem semper & vbiq; existere consentaneum est, vt superius prolixè satis declaratum fuit. Eadem de verbo etiam, & cæteris orationis partibus, habenda ratio. Nihil autem obtinent aduersus hanc Aristotelis sententiam, quæ in dialogo qui Cratylus inscribitur, siue de recta nominum ratione, adducit Plato, ad confirmandum, quòd nomina significent naturaliter. Siquidem eius rationes non aliud ostendunt, q̃ nomina non fortuitò, seu certo consilio magni cuiuspiam artificis, hoc est, sapientis viri & polyhistoris, rebus secundum naturæ conuenientiam imposita esse, quod nec nos in plerisq; verũ fuisse inficiamur, sed ob id nomina naturaliter significare non admittimus. Paris momenti est, quod apud Aulum Gellium Noctium Atticarum libro decimo capite quarto, in eandem sententiam adfert P. Nigidius. Vos, inquit, cum dicimus, motu quodam oris conueniente cum ipsius verbi demõstratione vtimur, & labias sensim primores emouemus, ac spiritum atq; animam porrò versum, & ad eos quibus cum sermocinamur intendimus. At contra quum dicimus nos, neq; profuso intentoq; flatu vocis, neq; porrectis labris pronunciamus, sed & spiritum & labias, quasi intra nosmetipsos coercemus. Hoc idem fit in eo quod dicimus, tu & ego, tibi & mihi. Eadem est ratio in græcis quoq; vocibus, quam esse in nostris animaduertimus. Sic ille. Nomen autem omne ad placitum significare suadet Aristoteles hoc loco tali argumento. Nullum nomen naturaliter significat, ergo, &c. Consequentia patet a sufficienti diuisione. Et antecedens ostendit, quia ob id illiterati soni, etiamsi sint significatiui, non dicuntur esse nomina, quòd significent naturaliter. Illiteratos autem vocat sonos inarticulatos, hoc est, non distinctos literis aut syllabis, ita vt scriptura exprimi possint. Vt est latratus caninus, mugitus boum, rugitus leonum, &c̃. Hominis verò sermo literatus est, quia literis constat, & scribi potest. Habent enim & soni quidam suas literas, vt & scripturæ. Autore autẽ Boetio, non dixit Aristoteles voces illiteratas, sed sonos, non quòd non sint etiam voces illiteratæ, sed quia plurima sunt muta animalia, quæ vocem omnino non habent, sed tantùm sonitu quodam concrepant. Vt sunt omnia ea quæ pulmonem non habent, quemadmodum habet Aristoteles, libro quarto historiæ animalium, capite nono in hæc verba. Gutture parte vna, vox agitur. Quocirca quibus pulmo deest, ijs nulla vocis emittẽdæ facultas est. Locutio, non nisi vocis per linguam explanatio est. Vocales igitur literæ a voce & gutture, consonantes lingua & labris proferuntur, quibus literis omnem locutionem confici, nulli dubium est. Quamobrem quibus animantium libera lingua absolutaq; non est, ea neq; vocem emittunt, neq; sermocinantur. At sonus elidi, vel alijs partibus potest. Ergo insectis animalibus, neq; vocis, neq; locutionis vlla facultas, sonusq; ijs spiritu interiore mouetur, non exteriore. Nullũ enim ex ijs spirat, sed alia murmur ædunt, vt apes. Alia canere dicuntur, vt cicadæ. Omnia verò in eo genere, membrana septo transuerso subdita, qua præcinctum corpus distinguitur, sonant. Vt genus cicadarum attritu spiritus, muscæ etiam, apes, & reliqua ijs similia, quum volant, se attollunt & contrahũt. Sonus enim attritus interioris spiritus est. Locustæ enim, suis gubernaculis atterentes sonant. Nullum molle, nullum crustatum, vel vocem vel sonum aliquẽ mittit naturalem. Ex quibus Philosophi verbis obiter licet colligere discrimen inter sonum, vocem, & locutionem, quod etiam superius est a nobis expositum. Addit autem, vt ferarũ, non quòd homines ipsi tales illiteratos sonos non possint ædere, nec omnes ferarum soni tales sunt. Quædam enim per disciplinã assuescunt sonandis vocibus humanis, & quędam fortassis **Quid soni illiterati.**

a natura

a natura habent voces literatas, vt arguere videtur illud ranarũ κε κε κεξ, nec non cuculorũ cantus. sed quia vt plurimum solùm inarticulatos rudesq́; sonos edunt feræ. Quarta definitionis pars est (sine tempore) Circa quam notanda est differentia inter significare tempus, & significare cum tempore. Significare tempus dicuntur, quorum principalis significatio est tempus, seu quæpiam duratio, qualiscunq; ea fuerit. Amplius enim hic de tempore loquimur, q̃ Aristoteles in iiij. physicorum. Quia alioqui hæc propositio prolata ante cœlum conditum, Deus est, non fuisset vera. Significare verò cum tempore dicuntur, quæ præter principale significatum connotant aliquam temporis differentiam, hoc est, significant suum significatum tanq́; in certo tempore existens. Ex quo facilè constat, quid sit sine tempore significare. Non ergo negat Arist. nomina significare tempus. Sunt enim talia permulta, quę tempus significatione demonstrant. Vt annus, dies, nox, instans, æuum. Sed dicit, nomina omnia sine tempore significare, quod est vtiq; verum. Hinc excluduntur verba a definitione nominis, & similiter participia secundum plerosq; commentatores non infimæ notę. Vt enim apud grammaticos participia, neq; nomina neq; verba, sed cum vtrisq; affinitate quadã coniuncta sunt, ita & apud logicum res videtur habere, quemadmodum in commentario præcedentis capitis dicebatur. Verùm hos scrupulus vrget vnus, acceptus ex illo Aristotelis in principio secũdi Peri Hermenias, Omnis affirmatio & negatio, vel ex nomine & verbo, &c̃. Nam hæc est affirmatio vt constat, militat omnis amans, in qua tamen secundum illos nec nomen inest, nec innominatum nomen. Fuerunt inter Neotericos, qui assererent participia verè nomina esse iuxta hanc definitionem, eaq; sine tempore significare, desinientes scilicet illud significare cum tempore, quod pręter principale significatum importat aliquam temporis differentiam, sic vt ab ipso propositio dicatur esse alicuius temporis, quod dicunt solis verbis competere. Vt hæc propositio, Ioannes erit currens, dicitur esse futuri temporis gratia verbi, & non præsentis, licet participium eius sit temporis. Quòd si opponas, hæc est futuri temporis, Ioannes curret, ergo & illa Ioannes est cursurus. Consequentia videtur probari per locũ ab æquiualentibus. Respondent, argumentationes sumptas e locis dialecticis non habere vllũ robur, quando terminus inferens & illatus accipiuntur materialiter. Vt non sequitur per eũdem iam dictum locum, Cicero est tertię declinationis, ergo & Tullius. Dicunt ergo, propositionem solum accipere temporis denominationem a copula. Quintam particulam, cuius nulla pars, &c̃. qua excluduntur omnes orationes, declarat statim Aristoteles exemplo a minori sumpto, nempe nomine compositæ figurę, quod magis videtur habere partem aliquam separatim significatiuam, q̃ ea quæ simplicis figuræ sunt, Non tamen habet. Nulla enim pars nominis compositi accepta vt pars, quicq̃ significat separata & secundum se. Nam in hoc nomine respublica, neq; res, neq; publica, secundum se solum quicq̃ significat (Alioqui enim non nomen, sed oratio esset) licet eædem partes, si acceptæ vt sumuntur in hac oratione res publica, singulæ propriam significationem obtineant. Additum est autem, separata, vel secundũ se, vel (vt habet in declaratione textus) per se (Hęc enim in idem recidunt) ad insinuandum, quòd partes nominis compositi, imo etiã simplicis, sumptæ vt partes, sunt aliquo modo significatiuæ coniunctæ, siue cũ alijs partibus eiusdẽ nominis. In toto enim nomine quod est equiferus, consignificat quid (teste Boetio) ferus, per se verò nihil significat. Hæc autem significatio, vel si velis cõsignificatio partis coniunctæ impropria est. Est enim perinde atq; si quis dicat, animã coniunctam corpori, seu cũ corpore, esse hominẽ, non autem separatã & sine corpore, quo sanè sermone nõ aliud significare intendit, q̃ animã & corpus esse seu componere hominem, non animam solam. Ita quoq; partes nominis coniunctæ, significare aliquo modo cõceduntur, quia alijs agglutinatæ componunt integrum nomen significans, ipsæ interim secundũ se nihil prorsus significantes. Subnectit autem Arist. differentiam quandam inter composita nomina & simplicia, quia nulla pars simplicis nominis videt̃ separata significare, præcipuè aliquid pertinens ad significationem totius. Partes autẽ nominis compositi acceptæ vt partes, licet re vera nihil significent separatę, non magis q̃ syllabæ simplicis dictionis, aliquid tamen apparent secundum se significare, etiã quod attinet ad significationẽ totius, quia eædẽ sunt similesq́; secundũ vocem, & quũ in nominis, & quũ in orationis compositionẽ veniunt.

Significare tempus.

Significare cũ tempore.

Obiectio.

Dilutio.

Inter noïa simplicia & composita discrimen.

Nomẽ equiferus, quod habent trãslationes latinæ (gręcè enim est καλιππός, nomen proprium a pulchritudine equorum) compositũ est ex equo & fero, conceptu simplici significãs equum ferum seu syluestrem, sicut nomen aper, porcum ferum simplici significat conceptu. Similis enim videtur habitudo apri ad porcum, & equiferi ad equum. Adeo autem simplex conceptus necessarius est, vt quippiam sit nomen, vt etiam si secundum vocem nulla penitus sit comple

ſit complexio, illius defectus a ratione nominis excluderet. Id quod accidit eis, quæ voce tãtũ complexa vocantur, de quibus alibi. Debet enim non modò nulla nominis vocalis pars eſſe ſignificatiua, ſed neq; conceptus reſpondentis. Et eadem eſt ratio habenda de verbo.

Ibi, Non homo verò, nõ eſt nomẽ, &c. Inſinuat Philoſophus, præmiſſam definitionẽ nõ eſſe cõpletã, ſi ſoli nomini propriè dicto ſit applicãda, indicans eã perficiendã adiectione duarum particularũ, quibus excludantur nomina infinita & obliqua, ſeu caſus verorũ nominũ. Eæ ſunt (ſecundum Boetiũ) definitum aliquid ſignificans, & cũ eſt vel non eſt iuncta, abſoluens enũciationem, vel (vt vulgò breuius dicitur) finita & recta, quarum duarum præcedentes duæ particulæ ſunt deſcriptiones ſeu explicationes. quam textus partem ſic interpretatur Boetius in prima æditione in hunc librum. Omne nomen vnam rem definitam ſignificat. Vt cum dicimus homo, ſubſtantiam ſignificat, nec quamlibet, ſed rationalem atq; mortalem. eodem modo & cætera nomina. Qui verò dicit non homo, hominem quidem tollit. quid autem velit illa ſignificatione oſtendere, non definit. Poteſt enim quod homo non eſt, & equus eſſe, & canis, & lapis, & cætera quæcunq; homo nõ fuerint. Quare quoniam id quod definitè ſignificare poteſt, aufert in eo negatiua particula, quod verò ſignificare debeat definitè, non dicit, ſed multa atq; infinita vnuſquiſq; auditor intelligit, dicatur (inquit) nomen infinitum. Hoc enim quod dicimus, non homo, tam multa ſignificat, q̃ multa ſunt quæ a definitione hominis diſiũguntur. In ſecunda autem æditione, eius verba ſunt huiuſmodi. Nomẽ verò eſſe nõ homo quis dicat, cum omne nomen, ſiue proprium ſiue appellatiuum ſit, definitè deſignet? Cum enim dico Cicero, vnã perſonam, vnãq; ſubſtantiam nominaui. Et cum dico homo, quod eſt nomẽ appellatiuum, definitam ſubſtantiam ſignificaui. Cum verò dico non homo, ſignifico quidem quiddam quod homo non eſt, ſed hoc infinitum eſt. Poteſt enim & canis ſignificari, & equus, & lapis, & quodcũq; homo non fuerit. Et æqualiter dicitur in eo quòd eſt, & in eo quod nõ eſt. Si quis enim de Scylla quæ non eſt, dicat non homo, ſignificat quiddam, quod in ſubſtãtia atq; in rerum natura non permanet. Si quis autem vel de lapide, vel de ligno, vel de alijs quę ſunt rebus dicat nõ homo, idem tamen aliquid ſignificat, & ſemper præter id quod nominat, huiuſmodi vocabuli ſignificatio eſt. Sublato enim homine quicquid pręter hominem eſt, hoc ſignificat nõ homo, quod a nomine plurimum differt. Omne enim nomẽ (vt dictum eſt) definitè id ſignificat quod nominat, & non ſimiliter & de eo quod eſt, & de eo quod non eſt dicitur. Sed hæc huiuſmodi vox & deſignatiua eſt, & ad placitum, & ſine tempore, & (vt dictum eſt) partes eius nihil extra deſignãt. Quare dubia apud antiquos ſententia fuit, Vtrum nomẽ hoc non dicerent, an hoc aliqua adiectione, definitioni nominis ſubijcerent. Et qui hoc a nomine ſeparabãt, ita nomen definitione claudebant, dicentes nomẽ eſſe vocem deſignatiuã, ſecundum placitum ſine tempore, circunſcriptæ ſignificationis, cuius partes nihil extra deſignarent, vt quoniam nõ homo rem circunſcriptam non deſignaret, a nomine ſepararetur. Alij verò nõ eodem modo, Sed dicebant quidem id eſſe nomen, ſed nõ ſimpliciter. Quadam namq; adiectione ſub nomine poni poſſe illud putabant hoc modo, vt ſicut homo mortuus nõ ſimpliciter dicit homo, ſed homo mortuus. ita & quoq; nomẽ hoc, quod nihil definitè ſignificaret, nõ diceretur nomen ſimpliciter, ſed nomen infinitum, Cuius ſententiæ Ariſt. eſt autor, qui ſe hoc vocabulum ei autumat inueniſſe. Ait enim. At verò nec nomẽ eſt poſitum quo illud oportet appellare, dicẽs id quod dicimus nõ homo, quo vocabulo debeat appellari nõ nouit antiquitas, & vſq; ad Ariſt. nullus nouerat, quid eſſet id quod nõ homo diceretur, ſed hic huic vocabulum ſermoni poſuit dicens, ſed ſit nomen infinitum, non ſimpliciter nomen, quoniã nulla circũſcriptione ſignificat, ſed infinitũ nomen, quoniã plura, & ea infinitè ſignificat. Hactenus Boetius. Ex cuius verbis liquet, quòd vox finita ſit, quę definitũ aliquid ſignificat, Infinita verò, quæ ſublato eo quod per finitum ſignificabatur, indefinitè ſignificat omne id a quo finiti definitio remoueri poteſt, ſiue illud ſit, ſiue non, verùm huiuſmodi vox, antè Ariſtot. nomen non habuit, quo a cæteris ſeparetur, non enim rectè appellari potuit oratio, cùm partes eius nihil extra ſignificent (vt ait Boetius) neq; negatio, cum non ſit enunciatio, ſed Ariſtoteles ei nomẽ indidit dicens, Sed infinitum nomen vocetur, quoniam & quod eſt, & quod non eſt nomen infinitum ſignificat, Per id quod eſt, accipienda eſt res exiſtens, vel potius res poſſibilis. Per id verò quod nõ eſt, res impoſſibilis, vt Chimera, horũ vtrumq; ſignificat nomẽ infinitũ, vt vox nõ homo, non ſolũ ſignificat lignũ, lapidem, & ſimilia quę verè ſunt, ſed etiã chimerã, &c. a quibus remoueri poteſt hominis definitio, licet non poſſit de ijs quę non ſunt prædicari, mediante copula præſentis temporis, quæ ſubiecti exiſtentiam requirit, vt verã enunciationem conſtituat. Sed obijcitur cauſa, quam aſſignat Ariſtot. cur nomen infinitum vocetur,

De nomine infinito.

Vox finita.

Vox infinita.

Id quod eſt.

Obiectio.

neq; omni, neq; soli cõuenit nomini infinito, Non soli quidem, nã ens generaliter acceptũ, pro omni eo quod potest apprehendi, item intelligibile, imaginabile, appetibile, & quod est, & q̃d nõ est significant, Similiter nec omni, Nam non ens, non opinabile, non possibile, & similia nomina infinita, solũ significant id quod non est, ergo causa huius appellationis nõ legitimè assignatur, nec bonã efficit consequentiam. Responsio, Non oportet causam, quæ nos ad aliquid inducit, necessariam esse aut conuertibilem, sed sufficit quòd sit rationi conformis, & ad aliquod genus causę reduci queat, etiãsi neq; necessaria sit, neq; bonam efficiat consequentiã. Neq; enim existimandum est, omnem causalem veram debere esse bonam consequentiam, vt patet consideranti quæ ad causalis veritatem requiruntur. Quòd si roges. Cur igitur non ens, non imaginabile, & similia, ab Aristotele vocantur nomina infinita, cum solum significent id quod nomen. Respondeo. Quia sunt eiusdem formę cum alijs, quę significant indefinitè tam id quod est, q̃; id quod non est. Quę res fortassè, quid tantopere fuit necessariũ Aristoteli adijcere nouam aliquam partem definitioni nominis, vt excluderet infinita nomina, quę satis exclusa videntur per eam partem, cuius nulla pars, &c̃. Nominis enim infiniti aliqua pars semper apparet significatiua, scilicet nomen finitum, quod sequitur negationem ipsam.

Responsio.

Ad hoc variè posset responderi. Nam in primis non asserit Arist. dictam definitionem conuenire infinitis nominibus, sicut de obliquis expressè fatetur, sed tantum dicit, non homo verò nõ est nomen, &c̃. Ex quo non licet colligere, adijciendã esse necessariò aliquam particulã ad definitionem, qua infinita nomina separẽtur. Deinde nihil absurditatis accidit, si fateamur eadem, diuersis rationibus propter maiorem explicationem ab aliqua definitione reijci. Et tertiò fortassis considerauit Philosophus, nõnulla inueniri nomina infinita, quę proculdubio, & citra omnem controuersiam, dictiones merę sunt, non autem orationes. Vt indoctum, iniustũ, inuisibile, impossibile, & similia purè negatiuè accepta. Imò verisimiliter tuentur plurimi, omnia nomina infinita esse incõplexa, simplicemq; in mente obtinere conceptionem. Sed de hoc abundè iam est dictum. Circa illud quod in fine dicitur, quia si casui nominis addideris est, fuit, &c̃. (vbi signanter meminit verbi est, quia solus casus nominis accedente verbo impersonali, potest reddere verũ vel falsum, vt Socratem pœnitet) Ambigitur a nõnullis, an nomina adiectiua, nomina sint apud Logicum. Quibusdam dicentibus, ea non esse nomina, quia cum verbo personali accepta, non absoluunt verum vel falsum, vt ex grammaticis constat. Alijs oppositum affirmantibus, satisq; in pręsentia esse, si ipsa secundum se vel sua synonyma, tã quo ad modum significandi, q̃; significationem principalem, adiuncto verbo personali perficiant orationẽ. Talia autem esse perhibent nomina adiectiua, quæ siue substantiuè capiantur, siue adiectiuè, semper eodẽ modo significant. Vndè in mente aiunt non esse vllũ discrimen adiectiuorum nominum & substantiuorum, sicut nec ibidẽ inuenitur genus aut declinatio (Duo enim nomina diuersi generis ac declinationis, eundem prorsus habent cõceptum respondentem, vt lapis & petra) sed maximè casuum diuersitas, & numerorum.

An adiectiua nomina sint logica.

Verbũ est, qd' cõsignificat tẽpus,

In caput tertium, de altera enunciationis parte, verbo scilicet considerans, scholia.

Altera integralis pars enũciationis, eaq; principalis, est hoc pacto ab Arist. definita. Verbũ est, quod consignificat tẽpus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorũ quę de altero dicuntur, nota. Quę definitio (vt posterius indicat textus) non est plena & consummata, nisi adijciantur duę particulæ, quales antè sunt appositę nominis definitioni, scilicet finitum & rectũ, aut aliæ his æquiualentes. Antecedens relatiui (quod) est (vocabulum vnũ significans ad placitum) quo excludũtur omnia verba mẽtalia & scripta, & ea quæ multiplicia sunt, aut naturaliter significant. Per particulã (quod consignificat tempus) exclusa sunt nomina, alięq; orationis partes, demptis forsitan participijs, de quo satis in annotatione pręcedẽtis capitis est dictũ. Sunt enim penitus eadem, significare cũ tempore, & consignificare tẽpus. Declarans autem Arist. hanc particulã, vtitur nomine & verbo, idem principaliter significantibus, vt sic magis eluceat necessitas consignificationis temporis, ad verbi rationem. Circa hunc locum agitari consueuit quęstio, de modo quo verbum dicitur tempus consignificare. Defendunt enim quidam, quòd verba consignificant seu connotãt tempus, sicut nomina concreta accidentium connotant subiectum in quo est forma significata. Vt quemadmodum hic terminus album, mediante vnico simplicięq; conceptu significat albedinem & rem albã, sic etiam verbum currit, vno simpliciq; conceptu repręsentat intellectui actũ currẽdi seu cursum & tempus præsens, in quo exercetur talis actus. Et simili modo dicendũ est de alijs verbis præteriti vel futuri, vel pręsentis temporis. Horũ opinioni satis cõsona sunt verba Arist.

Dubitatio q̃ modo vbũ dicat tẽpus cõsignificare.

Vna responsio.

& Boetij, aliorumque veterum in hoc passu. Vndè patet, quòd omnia verba, quum sint etiam concreta, duplex habebunt connotatum, scilicet subiectum actus significati, & temporis in quo hic transigitur, imò etiam præter hæc videntur connotare vnionem quandam rei per prædicatum significatæ, cũ ea quę significatur per subiectum, vt dicit Arist. in calce huius capitis.

Aduersus hos argumentantur alij. Si verbum per suum conceptum repręsentat nobis tempus, sequitur quod verbũ pręsentis temporis consignificabit omne tẽpus, pręsens, pręteritũ, & futurum, quod videtur absurdũ. Consequentia probatur, quia omnis conceptus significat naturaliter, & quod nunc significat, semper significauit ac significabit, vt patet inducendo per singulos conceptus. Et idem dixit Aristot. in primo capite huius libri, Quarum hæ similitudines, &c. Quum ergo verbum currit, per suum conceptum repręsentet tempus pręsens, vt diem hodiernum, videtur quòd repręsentabit eundem diem quamuis elapsus fuerit, aut quamuis sit futurus. Ex quo apertè consequitur, verbum pręsentis temporis omne tempus cõsignificare. Ad hoc duplex potest esse modus respondendi. Vnus, quòd verbum currit significat tantùm id præsens tempus, in quo profertur, & nõ communiter quoduis pręsens tẽpus, id est, non omne tempus quod est vel fuit vel erit præsens. Atque ita verbum currit in diuersis temporibus prolatum, capietur æquiuocè, quo ad consignificationem temporis. Neque erunt hæ propositiones, Dromo currit, Dromo non currit, contradictoriæ, si diuersis temporibus proferantur, nisi impropriè consignificationem secundæ referas ad idem tempus, in quo erat prior. Id quod vulgò fieri assolet, quum tales admittuntur esse contradictorię. Atque hoc volunt indicare particulam illam definitionis Elenchi, in eodem tempore. Concedere debet hic modus respondendi, duas cõtradictorias, ne vicissim quidem posse esse veras, quia quum diuersa tempora consignificant copulæ, non manet contradictio. Aliter respondẽt alij, admittendo quod infertur, neque id pro absurdo habendũ putant, quod certa ratione probatur esse verissimũ. Quũ autem Arist. de verbis obliquis, vt curret & currebat, in litera dicit, ipsa nõ consignificare tẽpus pręsens, sed pręteritum vel futurum, aiunt id accipiendum esse in hanc sententiam, Curret & currebat non consignificant tempus, id est, non sic consignificant tempus pręsens, vt in propositione posita denotent prædicatum secundum ipsum subiecto coniungi, sed secundũ præteritum aut futurum, interim tamen re vera tempus præsens consignificant. Nec difficulter dabitur simile. Nam (homo) cum dico omnis homo viuit, indubiè significat etiam Adamum & Antichristum (Alioqui enim non vniuocè caperetur in his, omnis homo viuit, & omnis homo vixit, & omnis homo viuet) & tamen non sic ipsos significat, vt prædicatum denotetur eis attribui. Pendet huius rei latior declaratio ex tractatu de terminorum ampliationibus. Hi admittunt hasce propositiones, Dromo currit, Dromo non currit, esse cõtradictorias, etiam si in diuersis temporibus fuerint prolatæ. Neque enim absurdum est, vtramque veram fuisse, sed fieri nequit, vt sint simul verę. Quod sequit, Cuius pars nihil extra, &c. separat a definitione oẽs orationes. Harũ enim semper aliqua pars, extra est significatiua. Et accipiẽda est dictio pars, vt virtute negationis inclusæ in nihil distribuatur, negatione scilicet secundũ sensum ipsum pręcedente, licet ordine prolationis sequatur. Est autẽ ea negationis vis (modò nõ efficiat nomen infinitũ) vt omnes terminos sequentes accipi faciat vniuersaliter, de quo alibi oportunius. Significanter autem adiecit aduerbium (extra) quia pars verbi intra ipsum verbum vnà cũ alijs partibus coniũctim accepta, aliquid significat, quod & de nominis partibus dictum est. Non secluduntur autem hac ipsa particula a definitione verba cõposita, vt calefacio, ędifico, satago, &c. sicut nec a definitione nominis, nomina cõpositæ figurę reiecta sunt.

Proximè sequens pars (& est semper eorũ, &c.) hanc habet sententiam, Et est semper, hoc est, quãdocunque ponitur in enunciatione, nota, hoc est, signũ eius quod de altero dicit, id est, breuiter, & semper significat suum significatum tanquam alteri adiacens ac attributum, siue accidentaliter, vt in his, Ioannes ambulat, ego sedeo. siue essentialiter, vt hic currẽs mouetur, hoc sedẽs sedet. Atque hoc est quod subiunxit Arist. in litera, diuidendo istam particulã, vt eorũ quæ de subiecto dicuntur, aut &c. Hac definitionis parte excluduntur omnia nomina & participia. Significant enim hæc sua significata, non semper veluti alijs attributa, sed frequenter etiam tanquam ea, quibus alia quædam attribuuntur, hoc est, non semper in propositione obeunt prædicãdi munus, sed frequenter etiam subijciendi. Verbum autem semper in propositione prędicatum est, vel principale, vel minus principale, vt currit, in hac propositione, homo qui currit mouetur. Aliam expositionem, quę accipit nomen (nota) pro copula, omittimus, vt parum huic loco congruentem. Græcè enim est respondens vocabulum σημεῖον, quod non copulationem, sed significationem denotare constat. Quod additur (finitum) excludit a

Obiectio.

Ad propositã obiectionẽ respõsio prior.

Posterior.

Quid sit, sẽper esse notã eorũ quæ de altero dicuntur.

definitione verba infinita, quia hæc indeterminatæ sunt significationis, significantia tam id quod non est, q̃ id quod est. Consignificant tamen (vt habet textus) huiusmodi infinita verba tempus. Nã vti verba finita ferè designant actionem, aut passionem, vel motũ, aut quietem, vt in aliquo certo tempore existentẽ, ita & infinita negationem illorum, certa temporis differentia mensuratam, exprimunt. Dicũtur etiã semper de aliquo, quia semper significãt negationẽ rei finitæ, alicui subiecto attributam. Quòd autem ad differẽtiam verbi infiniti & negati attinet, opinatur Thomas hoc interesse, q̃ verbum infinitum sumitur tanq̃ vna dictio, verbum negatum tanquam duę dictiones, Et quod negatio infinitans tãtum agit in rem principaliter significatã per verbum, non autem consignificationem vnionis prædicati cũ subiecto, Vt q̃ non currit, valeat idem, quod est non currens. In qua quidẽ re consentit cum Alberto Magno pręceptore suo, a quo videtur dissentire, dũ indicat, verbum infinitũ posse permanere infinitũ, quum in enunciatione ponitur. Nostra sententia nullum omnino est discrimen, inter negationem negantem & infinitantem verbo præpositam, sicut nec inter verbum negatum & infinitũ, quod satis approbant verba Boetij circa initium secundi Peri Hermenias, vt ibi videbit.

Quod discrimẽ sit inter verbũ infinitum, & negatum.

Vltima definitionis pars, scilicet rectum, hoc est, consignificans tempus præsens, & potens cum nomine absoluere enunciationem, excludit omnia verba obliqua, seu (vt postea vocat Arist.) casus verborũ, qualia omnia sunt verba grãmatica, quę non sunt præsentis temporis indicatiui modi. Exempla sunt in promptu. Rogabit quispiã forsitan, cur non verè verba sunt secundum logicum, ea quæ sunt præteriti vel futuri temporis indicatiui modi, quum nominibus ritè adiũcta sufficiãt perficiendæ enunciationi. Cui respondebimus, Aristotelem (vt semper in suis est exactus) hic ostendere voluisse id quod præcipuum verbum est, quodq; primò est impositũ consignificando tẽpori, & ex quo veluti radice quadã, pendet & cognoscitur enũciationũ ex alijs verbis compositarũ veritas aut falsitas. Ideo nãq; hæc vera est, Iliũ fuit, quia aliquando verũ erat, Ilium est. Similiter hanc verã esse constat, sol cras orietur, ob id solũ, quia crastino die vera erit ista, sol hodie oritur, quæ res alibi copiosius solet tractari. Cũ ergo verbum (vti volunt etymologici) a vero dictum sit, congruum est, id esse principale, maximeq; propriũ verbum, a cuius consignificatu veritas principalius dependet. Emergunt circa hãc verbi definitionem nonnullæ dubitatiunculæ. Vna est de verbo est tertio adiacente, id est, quod a tergo nominatiuum regit, vel si sit infinitiuus, accusatiuum, Vt in istis propositionibus, Socrates est homo, Contingit Socratem esse albũ. De hoc igitur sentiunt neotericorũ pleriq;, ipsum esse syncategorema, nullam rem principaliter significans, sed tantùm habere consignificationẽ temporalem, & prædicati cum subiecto copulatiuam. Et de hoc intelligunt q̃d ait Aristoteles, Nec si hoc ipsum est, purum dixeris, Ipsum enim nihil est, &c̃. Adducunt argumẽta, quòd si verbum est tertium adiacens, non sit syncategorema, sed more aliorum verborum idem significet quod suum participium ens, consequetur quòd in hac propositione, Socrates est homo, prædicatum non erit homo, sed totũ hoc, est homo, vel si malis, ens homo, quod videtur alienum a cõmuni logicorum sententia. Nam sic fiet, vt hæc non vera sit conuersio enunciationis, homo est animal, ergo animal est homo, quam tamen assignat Aristoteles ipse in initio Analyticorum. Præterea inepta videretur hæc propositio & nugatoria, homo est ens, eo quòd idem bis diceretur, vt manifestè declarat hæc, illi per resolutionem æquiualens, homo est ens ens. Alij contra censent cum Boetio & cæteris veteribus, verbum est, siue sit secundum adiacens, siue tertium, semper eodem accipi modo, vt sit categorema, idẽ quod ens significans. Mirum enim videretur, hoc verbum præ cæteris significationem suam amittere, dum a tergo nominatiuum recipit. Quemadmodum ergo eiusdem significationis permanet verbum sedet in his enunciationibus, Socrates sedet, Socrates sedet rectus, licet in secunda astringatur per adiunctã determinationem, ita quoq; in verbo substãtiuo res habet, vt satis confirmatur ex Arist. in primo Elenchorum circa fallaciam a dicto secundum quid, & in secundo huius capite secundo, vbi vult, in hac propositione Homerus est poeta, est & poeta esse prædicata coniunctim sumpta, quæ non licet diuisim inferre, propter causam ibidem expressam. Ad prius argumentum aliorum respondent, admittendo illatũ. Neq; id absurdũ habendum, quum ex Arist. manifestè colligatur, vt ex prædicto passu secundi huius, & ab eodẽ, ac alijs antiquis crebrò insinuetur, assignantibus prædicata aliquibus conuenientia, cum verbo substantiuo, Vt esse medicũ, esse bipedem, est homo. Id verò quod de conuersionibus infertur, videtur omnino concedendũ, non esse eiusmodi proprias, & omnibus numeris absolutas cõuersiones. superuacaneę tamẽ prolixitatis vitandæ gratia, ab Arist. positas, & ab alijs deinde vsurpatas. Si quis aliam nouit euadendi rimam, per eam elabatur. Videtur enim non

Veterum opinio.

Prioris rationis neotericorum solutio.

parum

parum ſtringere ac vrgere id argumentum. Ad alterum negatur conſequentia. Neq; enim ſemper inepta eſt oratio, in qua idem bis dicitur alijs verbis, vt declarat iſta, cygnus eſt albus albedine, licet apud philoſophos eiuſmodi ſermo redundans & ſuperfluus habeatur, vt ex varijs paſſibus Ariſtotelis, in quibus de nugatione agit, facilè colligitur. Nec valet illa reſolutio, quæ in argumento fiebat, propterea quòd verbum ſubſtantiuum (teſtibus grammaticis) primum eſt & ſimpliciſſimum inter omnia verba. Quare omnia alia in ipſum reſoluuntur, vt amo, id eſt, ſum amans. currit, id eſt, eſt currens. & ita in reliquis. Ipſum verò in nullũ aliud reſolui poteſt, vt conſtat. Neq; etiam in ſeipſum, quum ſic non reſolutio, ſed eiuſdem penitus ocioſa repetitio accideret. Hanc opinionem ſumus latius perſecuti, quòd eam Ariſtotelicis dictis magis appareat congruere. Qui tamen alteri mordicus adhærent, ad ſacram velut anchoram confugientes dicunt, non propria ab Ariſtotele in illis locis producta eſſe exempla, quod & alteri de conuerſionibus confiteri debere videntur. Secunda dubitatio eſt de verbis abſolutis a tempore, quæ ſatis probabiliter videri poſſunt non eſſe verba ſecundum dictam definitionem, quia nullum tempus conſignificant. Apparet autem, Ariſtotelem ſolum ea verba definire voluiſſe, quibus vulgò in familiaribus colloquijs vti ſolemus, hoc eſt, acceptis vt tempus certum conſignificent, non autem ea, quibus in diſciplinis vtuntur autores, nullam ſcilicet tẽporis conſignificationem ſecum trahentia, ſed tantùm prædicati cum ſubiecto intelligibilem (hoc eſt, quę eſt ſecundum conceptus ipſos) connexionem deſignantia, non ſecundũ actualem exiſtentiam. Quomodo ſumuntur verba in his enunciationibus, dum veræ eſſe conceduntur, chimæra eſt monſtrum, vacuum eſt locus priuatus corpore. Et in his ac ſimilibus, dũ dicuntur eſſe neceſſariæ, homo eſt animal, Ioannes eſt homo, homo eſt rationalis, homo eſt riſibilis. Sunt qui volunt, verbum a tempore abſolui, non quando nullum omnino tempus deſignat, ſicut iã diximus, ſed quando ſub diſiunctione omne tempus cõſignificat, Vt huius, animal rationale eſt capax diſciplinæ, quatenus neceſſaria eſt, & diſciplinis ſeruit, dant iſtum ſenſum, animal rationale eſt, fuit, erit, vel eſſe poteſt diſciplinæ capax. Verùm hoc non eſt abſoluere verba a tempore, ſed magis temporibus onerare. Duplicem hanc verborum acceptionẽ, ſecundum quam nunc tempora ſecum trahunt, nunc ab eis ſoluuntur, non abſurdè forſitan videatur Ariſto. inſinuaſſe obiter in fine primi capitis huius libri, cum ait. Niſi eſſe aut nõ eſſe addatur, aut ſimpliciter, aut ſecundum tempus, ꝗuis ibi aliam reddiderimus eius loci interpretationem. De verbis etiam (quæ imperſonalia actiuæ vocis a grammaticis vocantur) an præmiſſa definitione verbi concludi poſſunt, ambiguũ eſſe videtur. Partem negatiuã apparet confirmari ea expoſitione particulæ rectum definitioni adiectæ, quã antè dedimus, quęq; probabiliter ex initio ſecundi huius, vbi dicitur. Omnis igitur affirmatio vel negatio, vel ex nomine & verbo, vel, &c. colligi poteſt. Apparet enim inde, omnem affirmationem vel negationem, ex nomine vel innominato cõſtare. Quum igitur hæc, Socratem pœnitet, neq; ex nomine, neq; ex innominato cõſtet, ſed caſu nominis, non erit affirmatio vel negatio, de qua ipſe agere intendit. Quare neq; pœnitet verbum eſſe videtur ſecundũ Ariſt. quum nulli affirmationi vel negationi, de qua ipſe agit, conſtituendę ſit idoneũ. Idem oſtendere videtur vltima definitionis pars (& eſt ſemper eorum, &c). Non enim videntur eiuſmodi propoſitiones habere prædicatum & ſubiectum, niſi reductiuè. Alioqui enim conuerſionem non recuſarent. Alij oppoſitum tuentur, dicentes eiuſmodi verba maximè notas eſſe eorum quæ de altero dicuntur. Nam pœnitet ſignificat pœnitentiam Socrati attributã, quum dicitur Socratem pœnitet. Eſtq; ibi verbum prędicatũ ſecundũ ipſos, obliquus verò ſubiectũ, quia ſignificat rẽ cui quippiam tribuitur. De his pertinacius digladiari, indignum eſſe cenſemus grauitate philoſophica. Quòd verò ad imperſonalia paſſiuæ vocis attinet, dubium eſt, an tantùm ex cuiuſpiam addendi ſubintellectione, ſignificent verum aut falſum, quemadmodum verba primę aut ſecundę perſonæ, & quę exceptę actionis vocari ſolent, & ea etiam nomina ac verba, quæ ſolitaria reſpondentur interrogantibus. An ipſa citra omnem intellectionem ſic ſignificent. Iuxta priorem dubietatis partem eſſent vera verba. Iuxta ſecundam autem excludenda forent, vel quia aliqua pars conceptus reſpondentis ſeparatim ſignificatiua eſt, vel quia non ſolùm notæ ſunt eorum quæ dicũtur de altero, ſed etiã eorum de quibus alterũ dicitur, quod eſt cõtra rationẽ verbi logici. In fine literę addit Ariſtot. verba quidẽ ſecundum ſe dicta, &c. Cuius loci hęc intelligẽtia breuiter accipiat, verba ſine adiũcto ſumpta nomina ſunt, generaliter ſcilicet accepto nomine, pro omni orationis ſignificatiua parte, id ꝗd indicat ſequens particula, atq; aliquid ſignificãt. Id enim ſubiecit Ariſt. expoſitionis gratia, ne quis nomen propriè acciperet. Addidit autem, ſecundum ſe dicta, quia verba cum alijs ſumpta orationes euadũt, ſicut

Poſterioris dilutio.

Tertia dubitatio eſt de verbis ĩperſonalibus actiuę vocis.

Quarta dubitatiũcula, eſt de verbis ĩpſonalibus vocis paſſiuæ.

Dilutio.

Quo pacto verba ab Ariſt. dicũt eſſe nomina

sicut antè dictum est, partem nominis coniunctim acceptam aliquo modo significatiuam dici. Ex hoc tamen non sequitur, quin quod hic dicit Arist. verbis in propositione positis conueniat. Pergit Arist. Nam qui dicit verbum, constituit intellectum seu conceptum in animo auditoris, & audiens quiescit, non quòd plenam integramq; sententiam perceperit, sed q̄ rē aliquam mente comprehenderit, circa quam immoratur. Seu (vt Boetius ait) quoniam quilibet audiens, quum significatiuam vocem cœperit animo, eius intelligentia nititur, vt quum quis audit homo, quid sit hoc ipsum quod accipit, mente compræhendit, constituitq; animo audiuisse se, animal rationale mortale. Si quis verò huiuscemodi vocē cœperit, quæ nihil omnino designet, animus eius nulla designatione neq; intelligentia roboratus errat ac vertitur, nec vllis designationis finibus conquiescit. Hæc Boetius. Sequitur in litera. Sed si est, &c. Hoc est, sed verbum sine addito non significat, an res per se significata sit, nec ne, sit inq; simpliciter, vel hoc aut aliud, id est, verbum non significat compositionem aut diuisionem, in qua veritas falsitasve consisteret, nisi aliquo adiuncto. Hinc colligunt, impersonalia passiuæ vocis nō esse verba. Declarans autem quod dixerat, adiungit. Neq; enim esse aut non esse, signum est rei, vel (vt habet inuerso ordine Boetij translatio) Neq; enim signum est rei esse vel non esse. Quæ quidem Arist. verba subobscurè explicat ipse Boetius. Est quoq; philosophi litera, etiā græca multum inuoluta. Sic enim habet, οὐδὲ γὰρ τὸ εἶναι ἢ μὴ εἶναι σημεῖον ἐστι τοῦ πράγματος, id est, neq; enim ipsum esse vel non esse signū est rei. Vndè colligere licet ex adiectis articulis, nō esse infinitiuos pro genitiuis nominum respondentiū positos, scilicet essentiæ seu existētię, qui sensus alioqui satis videbatur accommodus. Qui Græcos expositores sequuntur accipiunt hic rem pro veritate, vt dicat Arist. verbum non esse signum rei, quia non significat veritatem, sub qua similiter falsitas venit intelligenda. In probatione (quam omnes a maiori sumptam volunt) per est purum (Græci codices habent participium ens) intelligunt verbum est nudum solitariumq;, quod quū omnium aliorum fons sit & origo, atq; adeò fundamentū, (quamobrem a grammaticis substantiui appellationem accepit) si ipsum non significet veritatem, omnia etiam alia veritatis expertia erunt. Dicitur autem ipsum nihil esse, quia non significat rem, vt hic diximus rem accipi, seú quia neq; verum est, neq; falsum. Consignificat autem, id est, prętep principale significatū, quod est essentia vel existentia, significat quandam compositionem, hoc est, vnionem rei per pṙedicatum significatæ cum ea quę significatur per subiectum, quam quidem compositionem non est intelligere sine compositis, id est, non plenè assequimur, nisi vtrumq; extremum propositionis fuerit expressum.

Quid sit est purum.

Quo modo ipsum est nihil sit.

In priorem partem secundi tractatus, considerantem de enunciationis genere, quod est oratio, adnotamentum.

Oratio est vox significatiua.

INnatam nobis a natura cognoscendi viam insequens Philosophus, secundum quam (vt primo Physicorum dicitur) a confusis & vniuersalioribus ad particularia magisq; cōtracta proficiscimur, Definit in priore huius capitis parte enunciationis genus, in hunc modum.

Orationis definitio cū eiusdem explicatione.

Oratio est vox significatiua, cuius aliquid partium significatiuum est separatum vt dictio, non vt affirmatio vel negatio. Vocem in primis accipi pro voce vna, ex antè dictis relinquitur manifestum. Quod dicitur in definitione particulariter, aliquid partium, & non vniuersaliter omnis pars, insinuat, nō oportere omnem orationis partem esse significatiuam (sunt enim complures syncategorematicæ) sed satis esse, si vel vna fuerit designatiua cuiuspiam rei. Boetius tamen non vult esse orationem, nisi duas vt minimum contineat partes significantes. Debet autem hæc pars significatiua reperiri non solum in mente, sed & in voce ipsa. Quo fit, vt quæ sola significatione dicuntur complexa, orationes minimè, sed quædam inter has, ac nomina & verba, sint media. Secundò ex eodem colligitur, non esse absurdum, aliquas orationis partes esse significatiuas, non vt dictiones, sed vt affirmationes aut negationes, quod accidit, quū oratio ipsa integras orationes habet in partibus. Vt si dies est, lux est. in qua quidem oratione composita, licet partes nonnullæ significent vt affirmationes, hæ tamen alias continent particulas significatiuas, vt dictiones. Quocirca etiam compositarum orationum partes aliquæ, indubitanter vt dictiones significant, non vt affirmationes. Quare hanc definitionem Arist. rectè constituit. Sed quum accidat, duplices in oratione partes esse, quasdā significatiuas vt affirmationes vel negationes, alias vt dictiones, cur harum potius meminit in definitione, q̄ illarum? Dicendum, quòd quoniam in omni oratione necessariò est aliqua pars significatiua vt dictio, non autem in omnibus orationibus affirmationes vel negationes sunt partes, idcirco quod omnibus commune erat, id in definitione constituit, prætermisso eo quod accidit, tanq̄ si ita diceret, Oratio est vox significatiua, cuius pars extra significat, ex necessitate qui

ad subiectum pariter atq; prædicatũ est referenda, separat a definitione has & similes, Cato se occîdit, Cato se non occîdit. si in vna de Catone Vticensi, qui fuit Martiæ coniunx, intelligat subiectum, in altera de Catone Censorio. Item istas, Cato est fortis, Cato non est fortis, etiam si subiectum vniuocè accipias, sed prædicatum in vna ad animi fortitudinem referas, in altera ad corporis robur. Quòd si vtraq; æquiuocè vsurpaueris, multo minus erit oppositio. Sequentes autem particulæ ex definitione elenchi desumptæ sunt, quas licet illic opportunius fuerat fusè declarare, ne tamen hic penitus ignorentur paucis sunt explicandæ. Prima ergo illarum ad oppositionem exigit, non tantùm idẽtitatem nominis secundum significationem seu rem, verùm etiã secundum vocẽ ipsam. Hinc non opponuntur istæ vocales enunciationes. omnis gladius est acutus, & quidã ensis non est acutus. Virgilius fuit gratus Augusto, & Maro non fuit Augusto gratus. omnis cygnus est albus, & quidam cygnus non est candidus. Quãtumuis enim mentales respondentes sint contradictoriæ, ea tamen oppositio atq; repugnãtia nequaq̃ in vocibus elucet. Secunda, vt si in contradictione reperiatur aliquis terminus relatiuus seu comparatiuus, is secundum idem sumatur, & non secundum aliam & aliam rationẽ, hoc est, vt fiat comparatio in eodem. Quare hæ non erunt oppositæ, hoc lignum est duplum ad illud, hoc lignum non est duplum ad illud. si in prima longitudinem spectes, in secunda autem latitudinem tantùm. Similiter nec hæ, quatuor oues sunt duplæ ad duos equos, & quatuor oues non sunt duplę ad duos equos, si in vna facias comparationem secundũ magnitudinem, in altera autem secundum multitudinẽ. Item Ioannes excellit Paulum, Ioannes nõ excellit Paulũ, si in vna accipiatur excellentia secundũ quantitatem, in altera secundũ virtutem aut eruditionem. Nonnulli dant hęc exẽpla, homo est albus, & homo non est albus. oculus albus est, & oculus nõ est albus. si affirmationes sumamus de homine secundũ corpus, & de oculo secundum superiorem eius partem. negationes autem secundum animã & pupillam oculi. Tertia requirit, relationem ad idem fieri, Defectu cuius hæ non opponuntur, decem sunt dupla, decem non sunt dupla, si in affirmatione duplum acceperis, vt ad quinq; fiat relatio, vel etiam generatim ad quiduis. negationem verò, vt tantùm ad sex, vel alium hoc maiorem numerum. Similiter nec hæ, Sophroniscus est pater, & Sophroniscus non est pater, si non ad eundem relatus fuit Sophroniscus. Quarta, vt prædicatum similiter intelligatur enunciari de subiecto. Nam si quis dixerit Socratem currere, intelligens de cursu quouis in genere. & alter Socratem non currere dicat, intelligens id de cursu celeri, non erunt tales sermones inuicẽ oppositi vel contradicẽtes. Boetius verò sic ait. Amplius quoq; si diuerso modo quis dicat in negatione, quod iam affirmatione proposuit, vim negationis intercipit. Si quis enim dicat, affirmationem potestate, negationem verò actu, possunt negatio & affirmatio vno tempore congruente veritate constitui. Vt si quis dicat, catulus videt, potestate enim videt, actu verò non videt. Sic ille. Quinta, vt prædicatum subiecto tribuatur pro eodem omnino tempore. Nam si dicas, manus mea clausa est, manus mea clausa non est, referens ad tempora diuersa, hoc est, accipiendo copulam, vt non idem prorsus tempus cõsignificet, nulla est oppositio. Solet autem copula præsentis temporis consignificare id tẽporis, in quo tota propositio profertur, nisi aliud indicet circunstãtia, vt quũ contradicimus affirmationi de pręsenti antè pronunciatæ, in negatione non consignificatur id tẽporis, in quo negatio ipsa effertur (alioqui enim in hanc definitionis particulam peccaretur) sed illud propriè, in quo affirmatio cui contradicitur mox proferebatur. Meminimus autem nonnihil, quod ad hanc rem pertineat, superius attactum esse. Quare non immorabimur diutius. Plura de istis in priore Elenchorum libro forsitan adijcientur. Hic illud tantùm admonendum est, non habere hæc quatuor postrema locum, nisi dum per solum intellectum tale quid accidit, vt termini non eodem prorsus modo sumantur. Si enim in voce ea ipsa exprimerentur, manifestissimum foret, affirmationẽ & negationem non opponi, eo q; tum propositiones ipsæ euidenter non essent eiusdem de eodẽ, vt si quis dicat Socrates currit, & Socrates non currit celeriter, manifestarium est oppositionis vitium. An autẽ huiusmodi tacita diuersitas acceptionis seu relationis terminorum, omni vacet æquiuocatione, alijs disputandum relinquimus. Fortassè non esset grande nefas fateri, hæc omnia in particula illa non æquiuocè esse compræhensa, & nõ nisi ad maiorem facere declarationem. De diuisione statim adiuncta, & membrorum definitionibus, nihil opus est hic prolixius verba facere, qùum ex libello Porphyrij de vniuersalibus, ijsq; quæ nos inibi disseruimus, satis sint aperta, siue ad res ipsas, quemadmodũ verba prætendunt, siue ad terminos rerũ significatiuos referant, vt indicare videt titulus huius capitis, qui est apud alios etiã Gręcos, De subiectis & pręedicatis propositionum. Neq; hoc vel tãtilli referre putauerimus, quum

Expositio illius, Et quęcũq; contra sophisticas determinauimus ipor tunitates.

ista inuicem indissolubili nexu consequantur, scilicet singularitas & vniuersalitas terminorũ atq; rerum significatarum, quatenus ab intellectu hoc aut illo modo concipiuntur. Cur autẽ hanc diuisionem hoc in loco assignauerit Philosophus, indicatur verbis subsequentibus, Et vtriq; contingit, &c. Id hoc pacto explicat Boetius. Omnis propositio significationis suæ proprietatem ex subiectis intellectibus capit. Sed quoniã necesse est, intellectus rerũ esse similitudines. vis propositionũ per intellectus ad res quoq; continuatur. Atq; ideo cũ aliquid vel affirmare cupimus, vel negare, hoc ad intellectus & conceptionis animi qualitatem refertur. Quod enim imaginatione intellectuq; concipimus, id in affirmatione, aut in negatione ponentes affirmamus scilicet & negamus. Et principaliter quidẽ ab intelligentia propositiones vim capiunt & proprietatẽ. Secundo autẽ loco ex rebus sumũtur, ex quibus intellectus cõstare necesse est: vndè fit, vt & quantitate propositio & qualitate participet. qualitate quidem, in ipsa affirmationis & negationis prolatione, quã ex proprio quis iudicio emittit ac profert. Quantitate verò ex subiectis rebus quas capiũt intellectus. Videmus namq; alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quæ in aliam rem conuenire non possunt, nisi in vnamquamq; particularem singularẽq; substantiam. Alia est enim qualitas singularis, vt Platonis vel Socratis. Alia est quę cõmunicata cum pluribus, totam se singulis & omnibus præbet, & est ipsa humanitas. Est enim quædã huiusmodi qualitas, quæ & in singulis tota sit, & in omnibus tota. Quotiescunq; enim aliquid tale animo speculamur, non in quamlibet vnã personam per nomẽ hoc mentis cogitatione deducimur, sed in omnes eos, quicũq; humanitatis definitione participãt. Vndè fit, vt hęc quidem sit cõmunis omnibus, illa verò prior incõmunicabilis quidẽ cunctis, vni tamẽ propria. Hæc ille, & plura quæ sequuntur. Insinuat ergo hoc loco Aristot. enunciationis simplicis diuisionem, in singularem, quæ singulari subiecto aliquid inesse vel non inesse enunciat, & vniuersalem, aut (si tollendæ ambiguitatis gratia nomen mutare velis) communem, quæ vniuersali subiecto quippiam significat inesse vel nõ inesse. Atq; hoc posterius membrũ in principio Analyticorum diducitur in vniuersalem, particularem, atq; indefinitam, vt ibi latius est declarandum, vocaturq; huiusmodi diuisio secundum quantitatem, quia ex subiecto attenditur, ꝙ materiæ subire dicitur in propositione rationem, cui inseparabiliter connexa est quantitas. Altera verò superioris capitis in affirmationem & negationem partitio secundum qualitatem dicta est. quòd copula seu prædicatum, in quo illa præcipuè consistunt, formæ rationem habeat. Ibi autem, Contrariæ enunciationes sunt, si quid, &c. Innuitur hæc contrariarum enunciationum definitio.

Diuisio enũciationis in singularẽ & communẽ.

Cõtrarię enũciationes

Contrariæ sunt oppositę, in quibus enunciatur aliquid vniuersali vniuersaliter inesse, & non inesse. Pro qua & sequentibus aduertendum est, triplicem a Philosopho hic indicari oppositionis modum, licet secundò nõ indiderit nomen, inuenitur q; hæc oppositionum diuersitas in ijs duntaxat, quæ subiectum habent vniuersale seu commune. Nam singulares vnicum oppositionis modum, qui contradictorius dicitur, inter se tenẽt. Semper enim eiusmodi oppositæ verum falsumq; inter se distribuunt. Prima oppositionis species est contrarietas. Secunda est oppositio subcontrariarum, quasi dicas earum quę sub contrarijs continentur. Et tertia, contradictoria, quæ contradictio propriè & antonomaticè dicitur. Contrariarum definitio sic intelligitur. Contrariæ sunt oppositæ, in quarum altera enunciatur aliquod prædicatum inesse subiecto vniuersali vniuersaliter, in altera verò idem prædicatum enunciatur eidem subiecto vniuersaliter nõ inesse, Exemplum est in litera.

Diximus, sunt oppositæ, non ꝙ non conuertibilis esset definitio, si diceretur enunciationes, sed quia semper pręstat genus definiti proximũ in definitione præponi, q̃ id quod elongatius est. Enunciari autẽ vniuersaliter inesse subiecto, est significari cõueniri singulis indiuiduis ipsius. Enunciari vniuersale non inesse subiecto, est designari nulli indiuiduo subiecti cõuenire, vt huius prædicatũ enunciatur vniuersaliter inesse, omnis homo viuit, Istius verò vniuersaliter non inesse, nullus homo stupet. Subcontrariarum defininitio ex illis verbis elicitur, Si verò non vniuersaliter, &c. quæ verba Boetius ad indefinitas solas, non etiã particulares detorquet, accepto argumento ex exemplis mox additis, est albus homo, non est albus homo. Distinguit ergo duplices oppositas, non contrarias neq; contradictorias, sed subcontrarias (quæ secundum ipsum solum sunt particulares) & indefinitas. Sed obscurus est, & variat in hac re subinde Boetius, sibiq; non satis per omnia videtur constare, vt haud sciamus, quo teneamus vultus mutantem Protea nodo. Nam antè dicit, indefinitas a contradictione esse separãdas, quia vtræq; veræ, aut vtræq; falsæ reperiri queant, ipsasq; particularium definitarum vim tenere. Tale enim est quod dico, homo iustus est, tanq̃ si dicam, quidã homo iustus est, Et rursus tale est quod dico, homo iustus non est, tanq̃ si dicam, quidam homo iustus non est.

Et addidit

& addidit tandem. Atq; ideo hæ contra vniuersales vniuersaliter prædicatas faciunt cõtradictionem. Nam si contra illam quæ est, omnis homo iustus est, homo iustus non est, in oppositione constituatur, vna semper vera est, altera falsa. & cætera quæ sequuntur in eandem sententiam. Ex quibus autẽ sequitur, indefinitas non esse diuersas a particularibus habendas, quia (vt dicit Philosophus capite proximè sequenti, & primo secundi libri) vni affirmationi vna tã tùm opponit negatio secundũ eundẽ oppositionis modũ. Arbitrariũ ergo videtur, quod hic negat Boetius, indefinitas esse subcontrarias, quasi sub ipsis contrarijs nõ æquè contineantur atq; particulares, quibus vel ipso teste æquipollent. Nos ergo verba Aristot. simpliciter, pureq; accipientes, neq; extrinsecus quicq̃ alieni subaudientes, tam particularibus q̃ indefinitis, quod hic dicitur, putamus attribuendum. Quod verò ab exemplis ille argumentabatur non magni est ponderis. Neq; enim vbiq; autores omne genus exemplorum proferunt, quibus sua dicta volũt adaptari. Et in principio capitis sequentis particulares manifestè assignat Philosophus. Cur ergo indefinitas à particularibus in Analyticis distinxit, si particularibus etiam Boetio teste, consimiles sunt? Respondetur secundũ ipsum Boetiũ, quia indefinita quantitas secundum se, neq; in pluralitatem propositionem tendit, neq; in particularitatem redigit, quia sine vlla determinatione præponitur, vt qui dicit, homo est coloratus, neq; omnẽ hominem coloratum esse confessus est, neq; aliquem tantùm. Alioqui enim falsum dixisset, aut certè necesse foret hanc esse falsam, homo est albus, sed indefinitè indeterminateq; proposuit, hominẽ esse album. Verùm eadem ratione videtur hæc indefinita esse, aliquis homo est coloratus, quia nec ipsa omnem hominem coloratum esse constituit, vti constat, nec tantùm aliquem, alioqui falsa erit dicenda, quo nihil est stultius. Et propterea Aristot. in fine tertij Topicorum appellat tales indefinitas particulares, vt ibi videbitur. Ideoq; rectius videtur nobis de indefinitis sic posse constitui, quia ancipites sunt, & per se incertæ, an vniuersalẽ obtineant significationẽ, an particularem, licet particularibus æquipollere, ac harum vim obtinere, non malè dicantur a Boetio. Quoniam (vt Martianus ait) quod indefinitè dicimus, necessariò particulariter saltem, non necessariò vniuersaliter, accipimus, quod indefinitum pro parte acceptum securum habet intellectum. Et re vera in vulgari atq; recepto loquendi modo, indefinitæ non aliud quàm particulares designant, hoc est, tantũmodo exigunt prædicatũ alicui indiuiduo subiecti cõgruere, licet in disciplinis nõnunq̃ pro vniuersalibus sumantur, vt quum grãmaticus dicit, nomina carere temporibus: Dialecticus, oppositum contradictorium consequẽtis, inferre contradictorium antecedentis: Physicus, calidum disgregare & rarefacere, frigidum autem condensare: Iurisperitus, vsuram esse iniustam: Theologus, mendacium esse peccatum, atq; ita de cæteris. Atq; hoc quod modò diximus satis comprobat, pręter cętera, etiam id quod in Analyticis ait Aristoteles, ex duabus indefinitis non potest colligi syllogismus, æquiparans scilicet eas per omnia particularibus. Qui autem sentiunt, indefinitam non nisi indefinitæ contradicere, quantum quidem cum Boetio, quo se autore tuentur, conueniant, satis arguunt ipsius verba superius a nobis accita. & id etiam quod antè dictum est, Omne quod quis affirmauerit contingere negare, & quod quis negauerit affirmare. & proinde omni affirmationi oppositam esse negationem, & contra, inter quas veritas atq; falsitas diuiduntur. Istis tantùm euenit. vt quibusdam enunciationibus, scilicet indefinitis, non possint vlla ratione assignari opposite in veritate pariter & falsitate repugnãtes, quod nullo pacto apparet esse consentaneũ, vt scilicet tu aliquid dicere possis, cui ego non possim ex diametro repugnare atq; contradicere. Huiusq; de indefinitis disputationem extraximus, propterea quòd de hisce magna solet esse inter logicos, & obscura controuersia, quam si nos non omnino sustulimus, data est tamen opera, vt quod maximè veritati consentiret, probabiliter indicaretur. Qui his meliora atq; certiora attulerit, permittimus hęc nostra sicut merentur, refutet, sed citra dentem, vt nos alios. Definitio secundi generis oppositionis, quam ex litera licet colligere, sic habet.

Questio incidens. Responsio.

Subcontrariæ sunt oppositæ, in quibus enũciatur aliquid vniuersali inesse nõ vniuersaliter, & non inesse. Cuius interpretamentũ ex antedictis in promptu fuerit. Exẽpla sunt, aliquis homo est albus, & aliquis homo nõ est albus. homo est albus, & homo nõ est albus. Id enunciatur vniuersali inesse non vniuersaliter, quod significatur alicui saltem indiuiduo subiecti communis competere, hoc est, quod alijs verbis exprimũt, omnibus indiuiduis disiunctiuè, siue huic vel illi. Hinc statim patet, quid sit enunciari vniuersali non vniuersaliter nõ inesse. Illa autem subsequens particula textus, Licet quæ significantur aliquando, &c̃. multipliciter expositorũ sententijs expeditur, quod paucis non pigebit adnotare, vt videat diligẽs lector, non solos neotericos de huiusmodi, quæ leuiora plerisq; videntur, digladiari solere. sed eos etiam

Subcõtrariorũ definitio.

Illius literę, Licet q̃ significant cõtigit esse cõtraria, explicatio varia.

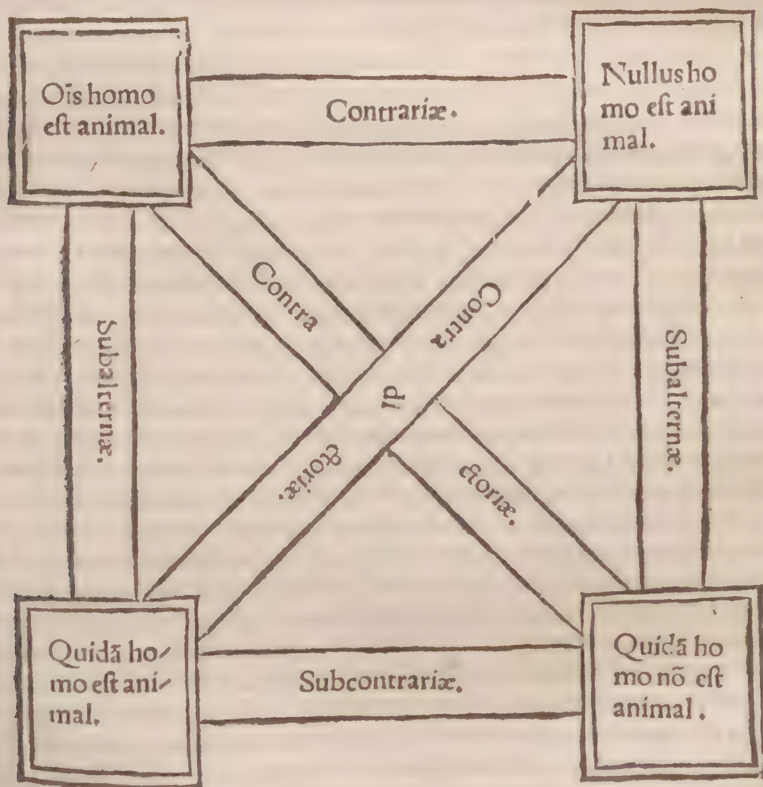
interim quos ipsa antiquitas venerandos iam olim reddidit. Hermynius nanque refert, hanc cõtrarietatem, quæ per hasce propositiones vniuersale non vniuersaliter enunciantes significat, ad veritatem falsitatemque quas in prædicamentis quodammodo dictum est esse contrarias. Quum enim in huiusmodi prædicationibus prędicatum fuerit naturale, vel prorsus repugnãs subiecto, ferè accidit alteram veram, alteram falsam reddi, vt homo est animal, homo nõ est animal. homo est equus, & homo non est equus. In illis quidem affirmatio vera, & negatio falsa. In his verò contra negatio est vera, affirmatio autem falsa. Sed Boetio hæc sententia nõ facit ad stomachum, quod etiam in particularibus, de quibus non vult hic fieri sermonẽ, idem possit vsuuenire. Alexander autem Aphrodiseus arbitratur id hanc habere sententiam, quòd indefinitæ enunciationes, de quibus solis illic videtur Philosophus egisse, mediæ sunt quodãmodo inter vniuersales & particulares, ac indifferentes ad vtrumque sensum, & nonnunque accipiuntur pro vniuersalibus, vt in materia naturali ac remota. Nonnunquã verò pro particularibus, vt in contingenti accidentariaque materia. Nam (vt ipse ait) si dicimus, homo animal est, potest ita accipi, tanquã si dicatur, omnis homo animal est. Et rursus, homo animal non est, ita audiri potest, tanquã si dicatur, nullus homo animal est. Quum autem dicitur, homo ambulat, homo non ambulat, non ad contrarias, sed ad subcontrarias mens ducitur auditoris. Quocirca possunt indefinitæ aliquando significare contraria, quoniam eo ipso quo sunt indefinitæ, nihil eas prohibet ad contrariorum significationem vniuersaliumque reduci. Porphyrius verò vult, eiusmodi enunciationes ideo significare aliquando cõtraria, quia cũ affirmationis prædicatum fuerit cuipiam contrarium, negatio ipsa, id contrarium quodammodo indicat, vt si hanc homo est sanus, negantes dicamus, homo non est sanus, ægritudinem quodammodo significauimus. Quare significant negationes affirmationesque contraria, sed hoc non semper. Nã in eo quod est homo ambulat, homo non ambulat, nullum contrarium continetur. Ambulationi enim nihil est contrarium. Hanc Porphyrij sententiam prefert Alexandrinæ (licet & hãc fateatur non abhorrere a ratione) Boetius, quod Alexander nõ explicuerit illud (aliquando) quũ dicitur in litera, Contingit aliquando esse contraria. sed tantùm ostendit, quod possunt esse propositiones ipsæ contrariæ. A Porphyrio verò diligenter expositum est, quando ea quę significantur possunt esse contraria. Sed mirum est, Boetium non aduertisse in hac Porphyriana expositione, quod antè in Hermynianam obiecerat, idem scilicet etiam in particulares quadrare. Thomas verò Alexandri sententiam præponit cæteris, ob id maximè, quòd hic non agitur de veritate & falsitate, (ab his enim abstrahuntur oppositæ, quatenus oppositæ) neque de contrarietate rerum, de qua in prædicamentis. Sed huic facilè possit responderi. Licet nõ præcipuè atque principaliter de illis hic sit disputatio, nihil tamen prohibere, quin obiter aliquãdo eorundem mentio possit incidere, tanquã si diceret Aristot. Tametsi res significatæ per eas quæ enunciant vniuersale non vniuersaliter, nonnunquã sint contrariæ alia contrarietate, de qua hic non est sermo, nõ tamen ob hoc ipsæ enunciationes cõtrariæ habebuntur in hoc loco, vbi non tam res significatas, quàm modum enunciandi spectamus. Ibi autem. Omnis nanque non vniuersale, &c. declarat quod statim præcessit, nihil scilicet enunciari vniuersaliter de homine in illis enunciationibus, est albus homo, non est albus homo, quum ibi non adhibetur nota, quæ est omnis vel nullus. Ne quis autem anceps hæreret, vtri termino adhibẽda sit nota vniuersalitatis, vt enuncietur vnus de altero vniuersaliter, prędicato ne, an subiecto, mox subiecit. Neque addendum est, &c. quod intellige, sicut iam indicauimus, non esse hoc faciendum, vt quippiam de altero vniuersaliter enuncies. Cuius causa subiungitur. Quia nulla affirmatio vera erit, in qua prædicatum est vniuersale vniuersaliter. & proinde nulla daretur vniuersalis affirmatio vera, quod constat esse falsissimum. Ex his palam est, non velle hic Aristotelem, quod quidam contentiosi ac leuiculi nugatores, quibus nihil magis cordi est, quàm cornicum oculos, siue iure siue iniuria configere, affirmant, non solum non esse veram hanc orationem, omnis homo est omne animal, sed ineptam, balbam, & ridiculam. Quasi verò illud solum aptè dici possit, quod est verum aut probabile. sitque latinæ linguæ copia eo inopiæ redacta, vt non quicquid animo comprehendimus, siue verum, siue falsum, id verbis appositis aptè liceat eloqui. Quod si a poeta non malè, sed eleganter est dictum. Nemo est omnis homo. non omnes omnibus artes. cur non possimus huic aptè, licet fallò cõtradicere, aliquis est omnis homo. Cur facitis (inquiunt) prædicatum nota vniuersalitatis determinari, quum minimè sit ex prædicato, sed ex subiecto consideranda quantitas? Respondemus, quia certam sententiam verbis exprimere cupimus, quam secus non possumus. Quòd si tantùm vtendum esset nota vniuersalitatis ad mutandum quantitatem propositionum, non liceret eam partibus prædicati

Expositio illius literæ, neque addendũ est signũ vniuersale prędicato vniuersali.

Obiectio.

Responsio.

prædicati adhibere. Hæc idcirco paucis admonenda duximus, vt appareat, non statim esse sophisticum, & ineptum, atq; balbũ, quod ab istis ineptiæ damnatur. Regulam autem vniuersalem, quam habet Arist. Nulla affirmatio vera erit, &c. satis est vt plurimum esse veram, siue prædicatum excedat subiectum, vt omnis homo est omne animal, siue sit equum, vt omnis homo est omne risibile, siue inferius, vt animal est omnis homo. In paucis tamen habet instantiam. Vt hic sol est omnis sol, vnus phœnix est omnis phœnix, & alijs quibusdam. Nec sunt istæ futiles argutiæ, quas ipsa approbat ratio. Neq; statim contentiosus euadit, & disciplinis molestus, qui verbis vtitur vulgariter secundum temporis consignificationem, vt non absolutis a tempore, quum ipse Arist. ita verbum finiuerit. Ex eo autem quod dicit, omnis non significare vniuersaliter, colligere licet, per præmissam diuisionem rerum, ipsum nihil prorsus significare, quum etiam non significet singulare. Quare inter nomina a logicis non recipitur omnis vel nullus, aut similis dictio. quia non est significatiua vox, sed tantùm consignificatiua, vt alibi diximus. Neq; pars erit subiecti aut prædicati. Alioqui in oppositis non enunciaretur idem de eodem. Quid autem sentiendum sit de actibus syncategorematicis, quas dicũt eiusmodi consignificatiuis dictiunculis in mente respondere, nullam quidem rem repræsentantes, sed tantùm rerũ conceptus, quibus adhibẽtur, certo quodã modo res ipsas significare facientes, alterius est negocij. Contradictoriarũ definitio apud Arist. est ista. Contradictorię sunt affirmatio & negatio eiusdẽ de eodem, quarum vna significat vniuersaliter, altera verò nõ. Quæ per se satis est manifesta, vt nihil ei aliena luce sit opus. Tantùm hoc animo subeat, non definiri omnes contradictorias simpliciter, sed tantùm eas quæ subiectum habent vniuersale, in quibus solis triplicem oppositionis modum diximus reperiri. Exempla patent in litera. Hæc quo memoriæ facilius mandentur, in tabula spectanda proponemus, adiectis etiã ijs, quæ subalternæ vocantur. Cõtradictoriarũ definitio.

Quæ hactenus tradidimus, sufficiunt haud dubiè intelligendis Aristotelicis dictis. Sed quũ simplex enunciationis genus tantùm prosecutus sit Aristot. (sicut antè testati sumus) crediderunt recentiores, se rem non infrugiferam facturos, si latius sermonem tendentes, in vniuersum de omnium enunciationũ qualesquales fuerint, oppositionibus præciperent. & quod ab Arist. præ De oĩ oppositionis genere recẽtiorũ sententia

Arist. prætermissum erat, velut auctarium quoddam adijcerent. Et rectè quidem illi arbitrati sunt. Nam quum Dialectica in hoc comparata sit, vt vniuersalis quędam regula sit & amussis, ad quā omnia in omni disputationis vel disciplinæ genere sunt exigenda, crebriusq; incidant disputationibus atq; disciplinis orationes varijs ex partibus compositæ, quàm simplices. quis non videat, illarum etiam cognitionem ad dialecticum pertinere. Horum igitur nos institutum sequentes, ne studiosis ingenijs in hac parte desimus, paucis eadem conabimur exhibere. Desiniuerit ergo oppositas hoc pacto. Oppositæ sunt affirmatio & negatio eiusdem de eodem, quæ formaliter repugnant, vel in veritate tantùm, vel in falsitate tantùm, vel simul in veritate & falsitate. Item sic. Oppositæ sunt affirmatio & negatio eiusdem de eodem, in quibus non reperiuntur simul eadem vniuersalitas, & eadem particularitas, sed vel eadem particularitas tantùm, vel eadem vniuersalitas tantùm, vel neq; eadem vniuersalitas, neq; eadem particularitas. Loquuntur autem hic de oppositione categoricarum propositionum. Nā de hypotheticis alibi oportunior est sermo, quanquam his etiam prior definitio satis conueniat. Illæ propositiones dicuntur formaliter repugnare in veritate, quæ neq; secundum se, neq; secundum alias similes, possunt esse simul veræ, vt omnis homo est iustus, & nullus homo est iustus. Hæ verò, Omnis homo est iustus, & nullum animal est iustum, secundum se quidē non possunt esse simul verę, & ideo aliquo modo repugnant in veritate, sed facilè dantur similes, quæ possunt esse simul veræ, vt omnis homo est risibilis, & nullum brutum est risibile. & ideo non repugnant formaliter in veritate. Quæ autem propositiones dicantur esse similis formæ, aliundè petēdum est. Subiectum autē vel prædicatum non censetur hic idem esse, nisi prorsus vniuocè sumatur, & æquè amplè vel strictè, & insuper eodem suppositionis genere, hoc est, vtrobiq; materialiter, vel vtrobiq; personaliter, vel vtrobiq; simpliciter. Non autē necessè est, eandem etiam suppositionis speciem relinqui in ambabus oppositis, imò hoc ipsum vix vnq̄ contingit. Hinc istæ non erunt oppositæ, omnis homo viuit, & aliquis homo qui fuit non viuit, accepto subiecto secundæ pro præteritis etiam hominibus. Neq; hæ etiam, ego vidi Papam, ego non vidi Papam, si affirmatio significet me vidisse aliquando eum hominem qui Papa creatus est. Negatio verò, me non vidisse eum, dum esset Papa. Sed nec istæ opponuntur, omnis homo sedet, & hic homo non sedet. Possunt enim esse simul veræ, & etiam simul falsę, vt patet attentius consideranti. In causa est, quòd in vna liberum est subiectum, in altera verò pro nomine demonstrationis restringitur. Id non accidit istis, omnis homo ambulat, & nullus homo ambulat, licet quidam ita senserint, putantes eas non opponi, quia subiectum secūdæ ad solos mares restringitur, & proinde eam veram reddi, si solæ mulieres ambulent. Sed falluntur, quia masculinum genus tanq̄ dignius secum trahit fœmininum, vt ex grammaticis probatissimum est. Non opponuntur etiam istæ, homo est nomen, & nullus homo est nomen, si in priore subiectum materialiter sumpseris pro voce, in altera verò significatiuè. Neq; hæ, Argumentatio est subiectum logicæ, & nulla argumentatio est logicæ subiectum, Animal componit hominem, & nullum animal componit hominem, si in indefinitis subiecta simpliciter, & sub propria ratione accipias abstractim a singularibus. in vniuersalibus verò pro indiuiduis suis, quo solo casu videntur plurimùm a particularibus distare, ita vt nec eas inferant, nec ab eis inferantur, Quanq̄ non deerunt fortassis, qui tales non indefinitas esse contendent. sed singulares, maximè si subiectum abstractum fuerit vltima abstractione. Certè singularium naturam satis imitantur, in eo quòd vnicum oppositionis modum admittunt, idq; citra discrimen quantitatis. Vt contradictoria illius, animal componit hominē, est ista, animal non componit hominem, quæ falsa est. Sed huiusmodi generis suppositionis mutatio videbitur fortassè cuipiam non ita multum ab æquiuocatione (cum qua etiam omnem amphibologiam exclusam intelligi volumus) abesse. Præterea quod ad posteriorem definitionem attinet, assignant Logici duplicem vniuersalitatem & particularitatem. Vnam categorematicam, alteram syncategorematicam, & de vtraq; intelligenda est definitio loqui. Particularitas categorematica est terminus communis non acceptus vniuersaliter, qui nō est determinatio accepta vnica acceptione cum suo determinabili. Vt quum dico, aliquis homo ambulat, homo & ambulat sunt particularitates categorematicæ. Similiter hominis & pinguis, in hac alicuius hominis omnis equus est pinguis. Quum dicimus terminus communis, intelligimus cōmuniter sumptus, scilicet pro inferioribus, non simpliciter. Addidimus, qui nō est determinatio accepta, &c. quia in hac, omnis homo habens aliquam pecuniam non est pauper, accusatiuus pecuniam non censetur particularitas. Neq; genitiuus hominis in ista, omne caput hominis est rotundum, quia sunt determinationes acceptæ vnica acceptione cum suis determinabilibus.

Quę dicant̄ oppositæ secundū Neotericos.

Formaliter repugnare.

[...]forma [...]i falsi [...]pugnēt [...]uādo subiectū & prędicatum est idem.

Duplex vniuersalitas & particularitas, & vtriusq; declaratio.

Quid particularitas categorematica.

bilibus. Et proinde non prohibet eas in neutra contrariarum vniuersaliter capi. Vt hæ sunt contrariæ, omnis homo habens aliquam pecuniam non est pauper, & omnis homo habens aliquam pecuniam est pauper. Omne caput hominis est rotundum, & omne caput hominis non est rotundum. Imò non licet, in secunda & quarta vniuersalitatis notam apponere talibus determinabilibus, salua contrarietate respectu aliorum sic dicendo, omnis homo habens omnẽ pecuniam non est pauper, & omne caput cuiusq; hominis non est rotundum, quia sic non essent eiusdem subiecti cum reliquis, quum talia signa ita adhibita determinationibus vnica acceptione acceptis, fiant partes extremorum, vt alibi latius docetur, possentq; haud difficulter simul veræ tales propositiones assignari. Pendet huius rei plena intelligentia ex alijs, non hic repetendis, quare transimus. Vniuersalitas categorematica est terminus communis vniuersaliter acceptus, siue (vt aliter dicunt) distributus, qui non est determinatio vnica acceptione cũ determinabili accepta. Vt in hac, omnis homo semper respirat, subiectum homo & ablatiuus tempore latenter in aduerbio inclusus. Similiter vterq; terminus huius, nullus asinus est impiger. Adiectum est, qui non est determinatio, &c. Nam pecuniam in hac, homo possidens omnem pecuniam est diues, non dicitur vniuersalitas. Neq; polum in ista, homo videns vtrumq; polum in horizonte, habitat sub æquinoctiali circulo. Atq; ideo nihil prohibet, eos accusatiuos in subcontrarijs ita vniuersaliter acceptos relinqui. Imò nequaq̃ permissum esse, vniuersalitatis notam ab altera reijcere, quia non remaneret idem subiectum. Alij non improbabiliter admittunt, tales determinationes etiam vnica acceptione acceptas cũ determinabilibus, esse simpliciter vniuersalitates, vel particularitates, non adijcientes definitionibus suas dictas particulas. sed dicunt nihil prohibere, huiusmodi vniuersalitatem eandem, quæ est determinatio vnica acceptione accepta, in ambabus inueniri subcontrarijs, vel particularitatem similem in contrarijs, vel vtramq; pariter in contradictorijs. Sed hi ab alijs verbotenus solùm videntur dissentire. Vniuersalitas syncategorematica est syncategorema aliquod, reddẽs sensum copulatiuum enunciationis, in qua ponitur. Talia esse dicũtur, ab æterno, immediatè, bis, ter, necessariò, signa exclusiua, & exceptiua, atq; ipsum & copulatiuè sumptum. Per contrarium verò particularitas syncategorematica dicitur syncategorema, reddens sensum disiunctiuum propositionis. Vt possibiliter, coniunctio vel diuisiuè sumpta, & insuper vniuersalitatũ iam dictarum negationes, vt non necessariò, non bis, &c. Tria ergo oppositionis genera, latius extensiusq; q̃ Arist. de ijs locutus est sumpta, quomodo describenda sunt, ex generalibus ipsius oppositionis, quas præmisimus, definitionibus facilè colligitur. Sunt enim contrariæ oppositæ, habentes eandem vniuersalitatem, & non eandem particularitatem. Vt huic, Cuiusq; hominis oculus est dexter, contraria est ista, Nullius hominis oculus est dexter, non autem illa, cuiusq; hominis oculus non est dexter, quia in hac eadem est particularitas, scilicet oculus, quæ erat in prima. Item hæ contrariæ sunt, omnis homo necessariò mouetur, & omnis homo necessariò non mouetur. Ioannes omnem equum possidet, & Ioannes nullum equum possidet. Semper flant fauonij, & nunq̃ flant fauonij. Vbiq; sunt Pigmei, & nusq̃ sunt Pigmei. Louanij & Antuerpiæ venditur piper, Louanij & Antuerpiæ non venditur piper, & ita de alijs. Solent autem definitioni contrariarum aliam quandam conditionem addere, vt si in vna contrariarum fuerit terminus distributus respectu termini accepti confusè tantùm disiunctim, in altera non accipiatur terminus ille confusè, sed distributiuè, aut (nisi aliud obstet) determinatè. Hinc non sunt contrariæ, omnis homo aliquo tempore non vigilat, & semper aliquis homo est omne vigilans, quia possunt dari simul veræ. Sed illi priori hæc est contraria, aliquis homo semper est omne vigilans, vel hæc, omnis homo semper est omne vigilans. Subcõtrariæ sunt oppositæ, in quibus est eadem particularitas, & nõ eadem vniuersalitas, Vt alicuius hominis omnes dentes sunt acuti, & alicuius hominis aliqui dentes non sunt acuti. Omnis homo possibiliter ambulat, & quidam homo possibiliter nõ ambulat. Non autem hæ, aliquis homo semper dormit, & aliquis homo nunq̃ dormit, quia in eis est eadem vniuersalitas, suntq; simul falsæ. Sed subcontraria prioris est hæc, aliquis homo aliquando non dormit, & posterioris ista, aliquis homo aliquando dormit. Addunt hic aliam conditionem similem illi, quæ de contrarijs tradita est, vt si in altera subcontrariarum sit terminus distributus respectu alterius accepti determinatè, is in reliqua accipiatur confusè, si ille qui prius determinatè sumebatur, in posteriore distribuatur. Quare has dictitant non esse subcontrarias, aliquo tempore risibile omnis homo est, aliquo tempore homo nullum risibile est, quòd possint simul falsæ assignari, si omnes homines semper permanserint immortales. Sed illi priori hæc dicitur esse subcontraria, aliquo tempore omne risibile homo non est, vel ista, aliquo tempore omne risibile

Quid vniuersalitas syncategorematica.

Quid syncategorematica particularitas.

De subcontrarijs, iuxta eorũdẽ recẽtiorum sententiam.

homo

homo non est, retento semper eodem subiecto atque prædicato, quantumuis ordo permutetur in prolatione. Contradictoriæ autem sunt oppositæ, in quibus neque eadem reperitur particularitas, neque eadem vniuersalitas, Vt cuiusque animalis non habentis cornua, altera maxilla caret dentibus, & alicuius animalis nõ habentis cornua neutra maxilla caret dentibus. Ioannes omnem regionem vidit, & Ioannes aliquam regionem non vidit. Louanij & Antuerpiæ venditur piper, & Louanij vel Antuerpiæ non venditur piper. Adduntur & hic aliquot conditiones, Vt si terminus quispiam distribuatur in vna contradictoriarum respectu alterius termini accepti determinatè, ille in altera sumatur confusè. Et econtrariò, si quis terminus distribuatur respectu alterius accepti cõfusè, is in altera sumatur determinatè. Quòd si autẽ fuerit aliquis terminus distributus respectu duorũ terminorũ, quorũ vnus confusè, & alter determinatè accipitur, sumetur ille terminus in priore distributus, in altera contradictoria acceptione quadam mixta ex confusa & determinata. Exemplum primi, vt hæ non contradicunt, omnis homo est quoddam animal, quidam homo nõ est animal, facta hypothesi, quod animal in priore determinatè sumatur, Sunt enim simul falsæ. Exemplum secundi, vt hæ non contradicunt, omnis homo est animal, & omne animal homo non est, seruato etiam eodem subiecto atque prædicato, eo quòd vtræque sint veræ. Exemplum tertij, vt huic aliquem equum omnis homo videt, non contradicit ista, omnem equum homo non videt, accipiendo hominem in secunda cõfusè. Quia sic dantur simul veræ, si omnes equi ab omnibus videantur, Neque accipiendo eundem terminum determinatè, nam sic fiet vt sint simul falsæ, si singuli homines singulos equos videant. Necesse est ergo, vt hæc illi contradictoria sit, terminum homo partim confusè respectu accusatiui equum, & partim determinatè sumi respectu verbi videt, cuius quidẽ acceptionis vis in hoc elucescit, quòd inductionem facientes sub verbo videt, debemus hominem cum relatiuo identitatis accipere in omnibus sequentibus partibus a prima. Sub accusatiuo verò equum faciendo inductionem omittendum est eiusmodi relatiuum, atque ita non inuenietur hæc propositio vnquam simul vera aut falsa cũ priore. Hæc paucis indicasse sit satis. Cæterùm censura horum, & maior declaratio ad alium pertinet locum, vbi fundamenta huius negocij exactius sunt discutienda. Illud postremò admonemus, quod indubitatum est, omnem propositionem qualiscunque fuerit, habere contradictoriam. Quia hæc oppositio, nec vniuersalitatem exigit vllam, nec particularitatem. Cæteræ verò duæ alterum horum requirunt, ideoque non in omnibus enunciationibus possunt inueniri, Vt quæ nullam continent vniuersalitatem, non possunt habere contrariam, vt aliquis homo est albus. Quæ verò nullam particularitatẽ, carent subcontraria, vt nullus homo est equus, nulla deo frons est. Et quo plures sunt eædem vniuersalites in duabus oppositis, eo magis cõtrariæ sunt. Quo verò plures particularitates, eo magis sunt subcontrariæ. Plura enim exigit vniuersalitas ad eius enunciationis quã constituit veritatẽ. Pauciora verò ipsa particularitas, id quod declaratu est facillimũ. Quo fit, vt eadẽ propositio multas possit habere contrarias vel subcontrarias, sed cõtradictorias minimè, eo quòd hæc oppositio in indiuisibili consistens, nullã eandem admittit vel particularitatem, vel vniuersalitatem. De subalternis autem, licet nõ sint oppositæ, morem tamen consuetũ sequentes hoc addimus, duas propositiones eorundem extremorũ, eiusdemque qualitatis. in quarum vna inuenitur vniuersalitas, quæ non in altera, & non ediuersò, esse inter se subalternas, eãque quæ aliquam continet, quã non altera, dici hic vniuersalem, reliquam verò quæ nullam habet vniuersalitatem, quam nõ contineat alia, sed aliquam vniuersalitatem illius mutauerit in particularitatẽ, dici particularem. Vt hæ sunt subalternæ, Semper homo vigilat, & aliquãdo homo vigilat. Omnis homo est albus, & aliquis homo est albus. Ioannes nihil scit, & Ioannes aliquid non scit. Cuiusque hominis omnis equus est candidus, & alicuius hominis omnis equus est candidus, vel cuiusque hominis aliquis equus est candidus. Addunt hic conditionem, nõ absimilem illis quæ pro singulis oppositis extremo loco assignatæ sunt. Quòd si in vniuersali sit terminus distributus respectu alterius confusè accepti, is debet in altera nõ distribui, vel si distribuatur, non poterit in determinatam transire acceptio confusa, sed necesse erit hanc eandẽ confusam in vtraque seruare. Hinc negant has esse subalternas, Cuiusque hominis equus non est animal, & alicuius hominis equus non est animal. Sed nos istis supersedemus.

De cõtradictorijs, secũdũ eorundẽ neotericorũ opinionẽ atque sententiã

Quoniã cõtrariæ sunt vniuersalis affirmatio,

In secundum caput, quod enunciationum oppositarum leges tradit, adnotatio.

PRo eorum quæ paulo post dicemus promptiori intelligentia, præmittere conuenit, triplicem omnino distingui propositionum materiam. Est autem materia propositionis, subiectum

iectum eius atque prędicatũ, secundum quorũ triplicem adinuicẽ habitudinẽ, trifariàm diuersa est materia enunciationum, scilicet in naturalem, contingentem, & remotam. Ea propositio est in materia vel potius ex materia naturali, cuius vnum extremum, subiectum(inq̃) vel prædicatum alteri competit essentialiter, vel saltem necessariò, Nihilq; refert siue affirmatiuæ fuerint propositiones, siue negatiuę, siue verę, siue falsę, vt homo est animal, substantia est corpus, canis non est latrabilis, omne animal est homo. In materia contingenti esse, hoc est, ex contingenti materia constare dicitur propositio, cuius extrema contingenter cohęrent, sic videlicet, vt possint ab inuicem separari, Vt Socrates sedet, sol oritur, nullus equus est albus, Basiliscus visu hominem necat. Remotam verò materiam habent, quę pugnãtibus constant extremis, hoc est talibus, quæ intercedente copula pręsentis temporis, non possunt eidem conuenire, Vt homo est equus, nullus lapis est metallum, aliquod album erit nigrum. Hoc præmisso ad verborum Aristotelis textum veniamus. In principio leges quasdam seu regulas oppositarũ propositionum, de quibus in superiori capite actum est, aperit succinctè admodum & eruditè, quibus maximè oppositarum propositionum, vel in veritate tantùm, vel in falsitate tantùm, vel in vtraq; pariter repugnantia declaratur. Sunt tamen ea quæ hisce legibus explicantur effectus quidam, singula oppositionis genera consequentes inseparabiliter, & non causę ipsarum opinionum. Non enim ideo hæ, omnis homo est albus, & nullus homo est albus, sunt cõtrarię, quia nõ possunt simul esse verę: sed idcirco non possunt esse simul verę, quia sunt contrarię, hoc est, oppositę, in quibus enunciatur aliquid vniuersali vniuersaliter, &c. Id quod apertissimè testãtur ipsius Philosophi in principio huius capitis verba. Lex igitur contrariarum sic habet.

Contrarię non possunt simul esse verę, sed falsę esse simul possunt. Prior pars, quæ vniuersaliter intelligenda est, expressè hic ab Arist. posita est. Posterior verò particulariter accipienda, ex eo quod mox sequitur, Oppositas verò his, &c. haud difficulter potest elici. Nam quũ ibi de oppositis contradictorijs loquatur respectu contrariarum (vt patet ex exemplis) quas dicit posse esse simul veras, colligendum reliquit per contradictoriarũ legem, posse ipsas contrarias esse simul falsas. Quandocunq; enim duæ particulares duabus vniuersalibus contradictorię oppositæ sunt veræ, necessè omnino est, ipsas vniuersales ambas esse falsas. Alioqui duę cõtradictoriæ simul verę inuenirent. Diximus autẽ, hanc posteriorẽ partẽ particulariter esse accipiendã. Nã non in omnibus locũ habet, vt sunt hę, omnis homo est animal, & nullus homo est animal. omnis equus est elephas, & nullus equus est elephas, quas impossibile est simul esse falsas. Maximè autẽ locũ habet ista pars legis in ijs cõtrarijs, quę ex contingẽti sunt materia, vt omnis equus est albus, & nullus equus albus est. Non ita in alijs, nisi fortè fuerint propositiones inordinatè ex naturali materia compositæ, vt omne animal est homo, & nullum animal est homo. aut prædicato affirmatiuę contra communem loquẽdi modum addatur signum vniuersale, vt omnis equus est omne animal, & nullus equus est animal, aut fuerint propositiones aliorum temporum q̃ præsentis, vt omnis homo fuit animal, & nullus homo fuit animal. quæ sunt simul falsę, si nũc primùm aliquis puer nascat, siue vitã recipiat. Similiter hæ ambę simul falsæ sunt. Omnis homo erit animal, & nullus homo erit animal. aliquo iam animã efflante, ita vt hoc instans, de quo loquuntur propositiones, sit vltimum vitæ seu existentiæ ipsius. Idem etiam accidet in illis, quæ remotam habent materiam, vt omne album fuit nigrum, & nullum album fuit nigrum, omnis puer erit senex, & nullus puer erit senex, quas constat in hoc rerum statu esse pariter falsas. Ex dictis sequitur corollarium, quod ad legem ipsam contrariarum adijcere solent recentiores. Contrarias posse ambas esse simul possibiles, ambas contingentes, ambas etiam impossibiles, vt omne signum zodiaci est supra horizontem nostrum, nullum signum zodiaci est supra horizontem nostrum. Item vnam contingentem, & alteram impossibilem, vt omne ens est deus, nullum ens est deus. vterq; horum planetarum (demonstrando solem & lunam) est sub ecliptica linea, neuter horum planetarum est sub ecliptica linea. Non autem posse assignari contrarias ambas necessarias, vel vnam necessariã, & alteram contingentem. Nam sic possent esse simul veræ. Lex subcontrariarum est.

Cõtrariarũ lex.

Subcontrariæ non possunt esse simul falsæ, sed cõtingit eas esse aliquãdo simul veras. Prior quidem & præcipua pars huius legis, quam Aristoteles subticuit, ex contrariarum lege efficacissimè colligitur. Si enim alterã contrariarum semper necesse est esse falsam, quippe simul verę omnino esse nequeunt, statim consequitur necessariò, alterã subcontrariarum, quę illis sunt contradictoriæ, perpetuò verã esse, atq; ita non contingit eas esse simul falsas. Posterior pars ab Aristotele ponitur ibi, Oppositas verò his, &c. & postea partim repetitur & declaratur illic. Quæ verò sunt de subiecto vniuersali non vniuersaliter, &c. facilè cognoscitur, si ea quæ ante tradita

Lex subcõtrariarum.

tradita sunt sequamur. Est autem hæc legis pars tantùm particulariter accipienda, vt indicat verbum contingit, quo Aristoteles vtitur. Nam sunt nonnullæ subcontrariæ, quarum vnam semper esse veram, & alteram falsam est necessarium. Vt aliquod cœlum est corpus, aliquod cœlũ non est corpus. quidam homo est equus, & quidam homo non est equus. In quibus autẽ maximè locum habeat hæc posterior pars, facilè erit ex ijs quæ circa secundam partem legis contrariarum diximus dispicere. Nam semper, quum contrariç ambç fuerint falsæ, tum necessarium est, subcontrarias illis oppositas veras esse, vt paucis antè ostensum est. Exempla igitur breuitatis studium intercipit. Auctarium etiam huius legis est, quòd non possunt subcontrariæ ambæ esse impossibiles: nec vna impossibilis, & altera de contingenti, sed vtiq; ambæ necessariæ, vel vna necessaria & altera contingens, aut impossibilis. Exempla patent ex superioribus. Lex contradictoriarum hæc est.

Cõtradictoriarũ lex.

Lege cõtradictoriarũ primũ est illud prĩcipiũ De quolibet est affirmatio vel negatio vera, de nullo verò simul.

Contradictoriæ enunciationes, neq; simul veræ esse possunt vnq̃, neq; simul falsæ. Quare si vna contradictoriarum vera fuerit, necessè est reliquam esse falsam. Et econtrariò, si falsa est vna, oportet alteram esse verã, quæ sanè acerrima repugnantia eis solis accidit, non item cæteris oppositis. Estq; hæc contradictoriarum lex, primũ metaphysicæ principium, adeò manifestè & euidẽtis veritatis, vt omnis quicunq; id intellexerit, ex naturali intellectus sui lumine cogatur ipsi præbere assensum, neq; possit mente inficiari, teste Philosopho, apud quẽ solet in hunc modum in diuersis locis assignari. De quolibet enim est affirmatio vel negatio vera, de nullo verò simul, hoc est, pro qualibet re per subiectum significata, necessè est verificari affirmatiuam propositionem vel negatiuam, eiusdem prædicati, si per modum contradictoriarũ assignatæ fuerint. vtramq; autem pro eodem veram reddi est impossibile. Vel (vt alij explicant) de quolibet singulari verè prædicatur terminus finitus, vel infinitus ei oppositus, de nullo verò vterq;. Quomodo non erit hæc generalis propositio, prorsus eadem legi contradictoriarum. Stabiliuntur autem hoc communissimo principio, tanq̃ fundamento, omnes argumẽtationes qualesquales fuerint, & vniuersaliter omnes disciplinæ inferiores, vt ex alibi tradendis euadet manifestius. Quin & cæterarũ oppositarũ leges, ex hac probantˀ. Idcirco enim impossibile est cõtrarias esse simul veras, quia ex hoc cõsequeretˀ, cõtradictorias simul veras esse, quũ veritas vniuersalis necessariò inferat veritatẽ particularis. Rursus ideo nõ possunt subcõtrariæ esse simul falsæ, quia tũ cõtradictoriç simul falsitati subiacerẽt, quũ ex falsitate particularis, vniuersalis falsitas colligatˀ. Consequitˀ igitur manifestè ex hac lege, nõ posse cõtradictorias ambas esse necessarias, vel ambas impossibiles, aut vnã impossibilẽ vel necessariã, & alterã contingentẽ esse. Præterea omnẽ hypotheticã disiunctiuã ex duabus cõtradictorijs compositã, esse necessariam. Copulatiuã verò impossibilẽ, licet interim nulla pars eiusmodi fuerit. Hoc postremò admonendũ est, quum diximus in his legibus contradictorias non posse esse simul veras, &c. aduerbium coniungendi (simul) non ad verbum (posse) nos retulisse, sed ad id quod sequitur, esse veras. Volebamus enim non posse fieri, vt contradictoriæ sint simul veræ, non autem quòd non habent simul potentiam, vt sint veræ. Hoc enim in contingentibus falsum foret. Adiungimus & illud, priorem partem legis contradictoriarum in omnibus omnino cõtradictorijs qualescunq; fuerint locum habere & certissimam veritatem, nemine id inficiari potente. Posteriorem tamen, secundum neotericos exceptionem pati duntaxat in pauculis, quum scilicet altera seipsam falsificat, hoc est, falsam constituit, vt ego dico falsum, ego nõ dico falsum. hoc est falsum, hoc non est falsum, vtrobiq; pronomine hoc totam propositionem priorem demonstrante. In his enim duabus contradictionibus, vtrobiq; affirmatio seipsam falsificat, vt haud difficilè fuerit ingenioso comprehendere. Non est tamẽ arbitrandum, quòd vniuersaliter cum altera seipsam falsificat, necessè est eas simul esse falsas. Instãtia enim est in hisce, omnis propositio est negatiua, & aliqua propositio non est negatiua. Hic enim secunda statim verax redditur, existente prima. De subalternis etiam hoc obiter adijciendum, eam esse ipsarum legem atq; naturam, vt si vera sit vniuersalis, necessè est & particularem veram esse, & non econtrariò. Potest namq; falsa esse vniuersalis, particulari posita vera. Exemplis hæc declarare est perfacilè. Quare illi nobis labori parcendum esse statuimus. His vtcunq; manifestatis, expositionis cursum ad sequentia literæ conuertamus. Probat ergo Arist. duas hasce, est homo albus, non est homo albus, Item & istas, est homo pulcher, non est homo pulcher, quæ sunt contradictiones de subiecto vniuersali non vniuersaliter, posse esse simul veras ad hunc modum. Simul possunt hæ esse veræ, est homo pulcher, & est homo turpis. Sed ad hanc posteriorem sequitur ab affirmatione vnius contrarij ad negationem alterius de eodẽ, illa altera non est homo pulcher, ergo postrema hæc non est homo pulcher, potest pariter esse vera

Accidit nõnunq̃ reperire cõtradictorias simul falsas.

Literę illius dicẽtis, Quę verò sunt de subiecto vniuersali nõ vniuersaliter sũpto, &c. explanatio.

esse vera cũ illa, est homo pulcher. Consequẽtia est firma. Quia quicquid potest in veritate stare cum antecedente bonæ consequentiæ, etiam potest cum consequente stare. Deinde hæ sunt consentientis veritatis, est homo pulcher, & homo fit pulcher. Quum enim vnus sit pulcher, nihil prohibet alium fieri formosum, sed ad hanc sequitur necessariò illa negatiua indefinita, nõ est homo pulcher, quia quod fit (vt ita dicamus) aliquale, ipsum tale non est, quum fuerit factio successiua & durabilis, ergo, &c̃. Ad eundem modum institui possunt probationes de reliquis duabus. Accipit autem hoc loco Aristot. illam negatiuam, non est homo albus, vt negandi nota tantùm in copulam & prædicatum, non autem subiectum feratur, valeatq; non aliud q̃ hæc, homo non est albus. & non quod ista, nullus homo est albus, vt ipse apertè testatur. Id tamen præter consuetudinem Latini sermonis fieri videtur, quia eiusmodi negationes in sequentia quæq; solent vim suam explicare. Dicens enim non est mihi pecunia, significat sibi nullam esse pecuniam. Asserens item, quòd non habitat vir bonus vrbem, omnes viros bonos ab vrbe tollit. Similiter dicens non est homo iustus, id significare propriè videtur, non esse vllum virum bonum, sic tamen non accipit Aristoteles, sed indefinitè, vti dictum est. Illo autem modo veraciter sunt vniuersales, & non indefinitæ propositiones. Quocirca non abs re arguere videtur Syrianum Boetius, q̃ dixerit indefinitam quidem affirmationem particularis obtinere vim, indefinitam verò negationem vniuersalis. Neq; rectè apparet eos de indefinitis sentire, qui indefinitam aiunt nõ quamlibet esse propositionem sine signo vniuersali aut particulari, sed eam demum, in qua vniuersæ speciei aliquid propriè tribuitur vel aufertur.

Consequenter inquit Aristo. Manifestum est autem quoniam vna, &c̃. Huius loci tres sunt diuersæ explicationes, atq; intelligentiæ, sed non repugnantes. Quidam enim accipiunt nomẽ vna, cuius hic est vsus, vt idem polleat quòd iisdem constãs extremis, velitq; Aristot. affirmationem opponi negationi eiusdem omnino subiecti atq; prædicati, & contra. non autẽ illi quæ non sic vna est, sed alia diuersaq; secundum alterum vel vtrumq; terminum. Huic expositioni consona est textus literæ diductio. (*Expositio triplex illius partis literæ, Manifestũ autem, &c̃. Prima.*) Altera expositio accipit enunciationem vnam eodẽ modo quo superius, dum agebatur de enũciatione vna & pluribus, vt sit sensus. Si affirmatio, cui danda est opposita, sit enũciatio vna, ipsa quoq; negatio erit enunciatio vna, non plures, & cõtra. (*Secunda.*) Vt si hæc, canis currit, sit enunciatio vna, accepto subiecto vniuocè pro cane latrabili, hęc negatio canis nõ currit, non erit illi opposita, si sumatur canis æquiuocè pro pluribus suis significatis inconiunctim, sed si tãtùm sumatur vniuocè pro cane latrabili. in quo sensu negatio similiter erit vna, vt illa sua affirmatio. Huic etiã satis consentit textus, subiungẽs postea quid sit affirmatio & negatio vna. Tandẽ transiens ad æquiuocationẽ nominis tunica, ex qua ꝓuenit pluralitas, nõ vnitas illius enunciationis, tunica est alba. Tertia expositio illis duabus superaddit Arist. intẽdisse, vni affirmationi tantùm vnicã negationem esse oppositã, & cõtra. negationi vni tantùm opponi vnam affirmationem, & non plures. (*Tertia.*) Hæc quoq; (ni fallamur) est sententia Boetij in vtraq; æditione, & D. Thomæ, imò ipsius Arist. qui in secundo huius dicit, se monstrasse prius, non posse vnius affirmationis esse plures negationes oppositas. (*Boetius. Aquinas.*) De qua renusq̃ meminit præterquam in hoc loco. Id autem Thomas & alij, quod dictum est asserunt locum tantùm habere in contradictorijs. (*Thomas.*) Nam eidem affirmationi omnis homo est iustus, contrariè opposita est negatio hæc, omnis homo non est iustus, & contradictoria ista, non omnis homo est iustus. Imo eidem vniuersali affirmationi plures opponuntur negationes contrariæ, Vt huic, Cuiusq; hominis omnis sensus percipit obiectum proprium, hæ, cuiusq; hominis nullus sensus percipit obiectum proprium, alicuius hominis nullus sensus percipit, &c̃. In cõtradictione autem propriè accepta id non accidit, vt dictum est in superioribus, modò æquipollẽtes (vti consentaneum est) pro eisdem habeantur. Quanq; autem huic expositioni satis fauent exẽpla textus, non tamen omnia. Tria enim priora continent propositiones contradictorias, vltimũ autem has duas indefinitas subcontrarias, est homo iustus, nõ est homo iustus. nisi quis eas accipiat aliter, q̃ prius acceperat Philosophus. Melius igitur dicemus, Philosophum intelligendũ esse, de omni specie oppositionis reperta in enunciationibus simplicibus, sumptis modo eo quo diximus in præcedentis capitis cõmentario. Omnis enim affirmatio vel negatio talis, in vno oppositionis genere vnicã habet oppositam, vt patet ex præmissis. Quum postea indicatur quid sit affirmatio & negatio vna, facilè est sensum dare ex prius habitis, illo tãtùm adnotato, quòd præpositio (de) hoc loco latius accipiatur, quàm prius in definitione enunciationis simplicis & affirmationis, aut sub hac particula (de vno) subintelligendum erit, vel ab vno. (*Expositio illius dicti Philosophi Quòd si duobus, ex quibus vnũ nõ constat.*) Deinde verò quum addit, Quòd si duobus, &c̃. non hic agit vt adęquatè & conuertibiliter explicet, quando non sit vna enunciatio, sed plures. quum id alijs multis

P rationibus

rationibus contingere possit, q̃ per subiecti aut prædicati æquiuocationem. Sed tantùm dicit, si vnum nomen pluribus rebus sit impositum, sic vt vnamquamq; harum proprio, specialiq; conceptu significet, quod est esse æquiuocum, non erit affirmatio vel negatio vna, in qua eiusmodi nomen sic acceptum collocatur. Diximus, sic vt vnamquamq;, &c̃. quia homo significat plura, sed vno eodemq; communi cõceptu. Quare & vnam efficere poterit affirmationem vel negationem. Nam illa plura vnum quodammodo sunt, quatenus eo vocabulo designantur. Libet autem hic verba Boetij inserere circa præsentem locum. Is ita ait. Sed hæc quęstio est, quemadmodum vniuersalis affirmatio vnam rem significare possit, quum vniuersalitas ipsa non de vno, sed de pluribus prædicetur. Nam quũ dico, omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significãs, multa in ipsa affirmationis prædicatione designo. Quocirca nulla erit affirmatio vel negatio vniuersalis, quæ vnã rem significare possit: idcirco quod vna vniuersalitas de pluribus (vt dictum est) indiuiduis prædicatur. Sed ad hoc respõdemus, quum vniuersale quoddam dicitur, ad vnam quodammodo collectionem totius propositionis ordo ducitur, & eius non ad particularitatem, sed ad vniuersalitatẽ, quæ est vna qualitas, applicatur. Vt quum dicimus, omnis homo iustus est, nõ tunc singulos intelligimus, sed ad vnam humanitatem, quicquid de homine dictum est, dicitur. Quare siue sit vniuersalis affirmatio, siue vniuersalis negatio, vel in singularibus potest fieri, vt hæ vnæ sint, si vna significatione teneantur. Hucusq; ille. Quod sequitur in litera, Nihil enim differt hoc quàm, &c̃. referendum est id ad sensum ipsum. Sensu enim illæ tres propositiones non differunt, licet tertia sępius cõceptum albi & entis replicet. quod duę primæ nõ faciunt. Inter quas etiam hoc interest, q prima fieri potest vna, accepto subiecto secundum vnã & eandẽ significationẽ. In secunda nõ potest, nisi accedente quopiam. In tertia autẽ, quę est propositio multiplex propter defectũ coniunctionis partes principales copulantis, & cum hypothetica similitudinem habens, cõiunctio illa copulatiua (&) non est accipienda tanq̃ eius pars, sed refertur ad verbum dicere, quod præcedit, vt sit sensus. Et hoc nihil differt q̃ dicere, homo est albus, & dicere equus est albus.

Contra literã Boetij instantia.

Eiusdẽ dilutio, atq; solutio.

Quo pacto accipiendũ est illud, Nihil enim differt hoc q̃ dicere, &c̃.

Quoniam autem nomẽ æquiuocum pluribus impositum, in enunciatione affirmatiua vel negatiua collocatum, reddit diuersos sensus, concludit Philosophus, q in his affirmationibus & negationibus, quę constant ex nomine æquiuoco, etiam si appareant opponi contradictoriæ, non est necessè alteram esse veram, & alteram falsam. Quod ideo dictitat communis sententia iuniorum verum esse, quia in enunciationibus pluribus vt tales sunt, neq; est veritas neq; falsitas. Boetius autem & alij quidam posteriores, aliter explicant hunc locum, dicentes idcirco in his nõ necesse esse alteram esse veram & alteram falsam, quia vtręq; simul veræ & simul falsæ esse possunt, quod nõ est in cõtradictorijs, quæ sunt enunciationes vnæ. Vt hę simul falsæ sunt & simul veræ. Cato se perémit, Iulij Cęsaris de Pompeio victoriã indignè ferens, Cato nõ sese perémit, Iulij Cæsaris de Pompeio victoriam indignè ferẽs. Si enim negationem capias de Catone Censorio, affirmationem de Catone Vticensi illius prioris pronepote, vera erit vtraq;. Quòd si commutaueris hoc quod nunc diximus, ambæ, & affirmatio & negatio inuenientur falsæ. Similiter si posueris omnem hominem & solum aliquem equum esse album, hæ, omnis tunica est alba, & quædam tunica non est alba, veræ sunt, si in priori tunicam pro homine cœperis, & in alia pro equo. Quòd si in priori tunicã sumpseris pro equo, & in posteriori pro homine, ambę erunt falsæ. Hęc sententia pręponeretur nobis alteri, nisi Aristot. insinuaret, se hic de æquiuoco accepto æquiuocè in eadem & vnica oratione loqui, non autem in diuersis, Sic vt in vna quidem hoc modo, & in altera alio, vtrobiq; tamen vnico, de qua re nonnihil attingebamus in fine commentariorum de æquiuocis, in libro prædicamentorum.

Boetius.

In tertium capitulum, quod tractat de futuris contingentibus.

In contradictionibus de pręsenti.

Postq; Arist. ostendit quòd contradictionum quæ sunt de subiecto vniuersali semel vniuersaliter sumpto, & earum quæ sunt de subiecto singulari, necesse est alteram partẽ esse veram, & alteram falsam, hic ostendit, id non similiter verum esse in propositionibus de pręterito aut præsenti, & in singularibus quę sunt de futuro ex materia cõtingenti, quia in ijs quæ sunt de præterito aut præsenti, imò & in quibusdam de futuro, vt sol cras orietur, semper necesse est, determinatè alteram cõtradictionis partẽ esse veram, & alterã falsam. In singularibus verò quę sunt de futuro cõtingenti, nõ similiter est necesse. quia alioqui oporteret quodlibet esse vel nõ esse, siue id sit præsens, siue pręteritũ, siue futurũ, & per cõsequens nihil erit cõtingens, quia id q̃d necesse est esse, vel necesse nõ esse, nõ est cõtingẽs, sed necessariũ vel impossibile. Verbi gratia, si huius cõtradictionis, hoc erit album, hoc nõ erit albũ, necesse sit determinatè alterã partem

partem, videlicet affirmationē esse verā, & alteram videlicet negationē falsam, tūc neutra pars erit contingēs, sed affirmatio quidē necessaria, negatio verò impossibilis. Ex q̃ vlterius sequit, quòd nihil sit a casu, nec ad vtrumlibet (quia id contingēs esset) sed ex necessitate omnia. Sed cur Arist. solū meminit propositionum singulariū de futuro cōtingenti, cū constet, multas etiā de subiecto cōmuni esse contingētes, vt Aliquis homo cras inueniet thesaurū. Item, cur in incōuenienti illato, solū meminit cōtingentis rari, & contingētis ad vtrūlibet, Cum triplex sit cōtingens, vt primo Priorum docetur, Contingens vt in pluribus, quod magis aptum est esse, q̃ non esse. contingens ad vtrumlibet. & contingens rarum. Ad primum. Id de quo disseritur facilius ostēditur in propositionibus de subiecto singulari, q̃ de subiecto communi, & ideo omisit eas quæ sunt de subiecto communi. Ad secundum. Contingens rarum opponitur contingenti in pluribus. Nam si affirmatio sit contingens rarū, negatio erit contingens in pluribus, & contra. vnoq; sublato, etiā aufertur reliquū. & ideo satis fuit alterum posuisse. Ibi, Amplius si nunc est aliquid album, &c. Ponit secunda probationem, quæ a priore non differt nisi verbis, Ideo pretereo. At verò neutrū esse verū, &c. hic ostēdit Arist. q̃ licet in dictis propositionibus singularibus de futuro cōtingenti dici non possit, q̃ necessè sit determinatè alterā partem contradictionis esse veram, & alteram falsam: tamē non potest etiam absolutè dici, q̃ nō sit necessè alteram partem esse veram: quia si id nō sit necessarium, erit contingens, vel impossibile, sed omne contingens potest non esse, ergo fieri poterit vt non sit altera vera, Quòd si non sit altera vera, tunc vtraq; erit falsa, quia omnis propositio est vera aut falsa, quod est absurdissimum. Ibi. Quæ ergo contingunt inconuenientia, &c. Repetit Arist. inconuenientia quæ sequuntur, si semper necessè sit, determinatè alterā partem contradictionis esse verā, & alterā falsam, videlicet nihil fieri ad vtrumlibet, neq; a casu, neq; plærunq;, sed omnia ex necessitate. Ex quo vlterius sequitur, quòd neq; consultare oporteat de re quapiam, neq; negociari, id est, quippiam agere ad consequendum finem bonū, aut ad malum vitandū, quia vt in Ethicis docetur, nemo consultat de ijs quæ aliter fieri nequeunt, nec propter ipsa quicq; agit aut omittit: sed omnis nostra consultatio atq; industria circa ea duntaxat versatur, quæ in nostra sunt potestate vt eueniant aut non eueniant, quæ sunt futura contingentia. Ibi, Hæc autem sunt impossibilia, &c. Ostendit Aristoteles ea quæ prius illata sunt (videlicet, quòd nihil fiat ad vtrūlibet, sed omnia ex necessitate. Itē quòd inanis sit omnis nostra cōsultatio atq; industria) esse manifestè absurda & impossibilia, quia experimur, multa nostro cōsilio atq; industria fieri, quæ cessantibus nobis nō euenirent. Ex quo planè efficitur, quædā esse futura contingētia, quæ esse & non esse possunt, in quibus neq; affirmatio neq; negatio necessaria est, sed vtraq; contingens. Hæc autē reperiuntur in triplici genere, quædā enim sunt ad vtrumlibet, in quibus affirmatio non magis nata est esse vera q̃ negatio, vt q̃ Petrus cras ambulabit. quædam huiusmodi sunt, vt affirmatio sæpius eueniat, & negatio rarius. Quædā verò huiusmodi, vt affirmatio rarius eueniat, & negatio sæpius. Cum igitur præterita atq; præsentia necessaria sint, & ad vnū determinata, futura verò pleraq; contingentia & indeterminata, Necessè est ponere diuersitatē inter contradictiones quæ sunt de præterito aut præsenti, & eas quę sunt de futuro contingenti, nempe quòd in illis contradictionibus necesse sit, distinctè alterā partem esse veram, & alteram falsam: distinctè, inq̃, id est, determinatè, & in suppositione determinata, vt liceat inferre disiunctiuā. In his verò quę sunt de futuro, nō est necesse, distinctè alterā partē esse verā, & alterā falsam, sed confuse tantùm. Verbi gratia in his. Plato fuit philosophus. Plato nō fuit philosophus, necesse est affirmationem esse veram, & negationē falsam. In his verò, Ioannes studebit, Ioannes non studebit. neq; affirmationē neq; negationē veram esse oportet, quia vtraq; est contingens, sed alteram duntaxat in suppositione confusa. Cæterùm ex iam dictis duplex oritur difficultas. Prior est, quomodo verū sit, q̃ in dicta contradictione de præterito, necessè sit affirmationem esse veram, cum ipsa constet ex materia contingenti, videaturq; potius esse contingens q̃ necessaria. Posterior est. Si in contradictione de futuro, neq; negationē, neq; affirmationem veram esse oportet, sed vtrunq; sit contingens, quomodo igitur vera est, lex contradictoriarum antè posita, quòd in omnibus contradictionibus quæ sunt de subiecto singulari, necessè est alteram partem esse verā, & alterā falsam. Ad priorē respondendum est duplex esse necessarium, alterum simpliciter & absolutè, quod nunq̃ fuit in potestate agentis vtrum esset an non, sed semper fuit ad alterā partem determinatū, vt deū esse, quodlibet esse vel non esse. Eclipsim certo die fieri: & hoc non potest constare ex materia contingenti. Alterum verò est necessarium secundū quid & ex hypothesi, quod aliquando quidē fuit in potestate agentis vtrum esset an non, sed iam amplius non est, vt Platonem fuisse philosophū,

Prima dubitatio.

Ad primam

Ad secūdā.

Futura contingentia sunt i triplici genere.

Prior difficultas.

Posterior.

Ad priorē.

Duplex necessariū, absolutè, & secundū quid

Ioannem hoc momento ſedere. horum enim vtrunq; priuſquam eſſet, fuit in poteſtate agentis vtrum eſſet an non, ſed iam abiit in rem iudicatam, eſtq; ad vnam partem determinatum, & hoc modo neceſſaria ſunt omnia præſentia, & pręterita, quæ conſtant ex materia contingenti.

Porrò licet hæc neceſſaria longè diſtent a neceſſarijs abſolutè, quæ nunquam in conſultationem veniunt, ſiue ſint præſentia, ſiue præterita, ſiue futura. In hoc tamen cum ipſis conueniunt, quòd nunc (quando neceſſaria appellantur) eo loco ac ſtatu rerum ſunt poſita, vt neq; ſint in poteſtate agentis, neq; in deliberationẽ cadere poſſint, neq; propter ipſa quicquam ſit agendum aut omittendum, ſed habeantur a nobis tanquam merè neceſſaria, & ad vnam partem determinata, & hinc neceſſaria appellantur. Ad poſteriorem difficultatem reſpondet Ariſtoteles, quòd quemadmodum verè dicitur, quòd neceſſe eſt quodlibet eſſe quando eſt, quamuis non rectè dicatur ſimpliciter & ſine adiuncto, quòd neceſſe ſit quodlibet eſſe, ſic etiam verè dicitur quòd in qualibet contradictione neceſſe eſt affirmationem, vel negationem eſſe veram, quanquam ſine adiuncto dicere non liceat, quòd in qualibet contradictione, neceſſe eſt affirmationem eſſe veram. Nam licet omnis diſiunctiua quæ contradictione conſtat ſit neceſſaria, tamen non oportet ipſas partes eſſe neceſſarias, vt hæc eſt neceſſaria, Ioannes ſtudebit vel Ioannes non ſtudebit, & tamen vtraq; pars eſt contingens. Poteſt etiam ad ſecundam difficultatem aliter reſponderi, & clarius, quanquam res planè eodem recidat, quod in lege contradictoriarum pars illa (alterã partem) confuſè ſumatur, vt reddat ſenſum compoſitum, & ideò non licet inferre diſiunctiuam. non enim ſequitur, Neceſſe eſt alteram contradictionis partẽ eſſe veram, ergo neceſſe eſt hanc contradictionis partem eſſe veram, vel neceſſe eſt illam contradictionis partem eſſe veram. quia cõmittitur fallacia diuiſionis, vt patet conſideranti. Sed cum lex iſta accommodatur propoſitionibus de præſenti, vel præterito, poteſt in vtrouis ſenſu indifferenter ſumi, compoſito videlicet & diuiſo. Et hinc ſumitur differentia inter has propoſitiones, & eas quæ ſunt de futuro contingenti, ſicut prius oſtenſum eſt. Quidam hic definiunt quid ſit eſſe diſtinctè ſeu determinatè verum, & quid determinatè ſalſum, ſed ipſi non videntur attingere mentẽ autoris, quia Ariſto. dicens, quòd neceſſe eſt quodlibet fore, vel non fore, non tamẽ neceſſe eſt alterum diſtinctè fore, non vult indicare diuerſitatem inter fore, & diſtinctè fore, vel inter eſſe verum, & eſſe diſtinctè verũ, ſed oſtendit, hanc propoſitionem ſuperius poſitam, (neceſſe eſt alterã contradictionis partem eſſe veram) & ſimiles, duplicem habere ſenſum, videlicet cõpoſitum & diuiſum. nam ſi pars illa (alterã contradictionis partem) confuſè ſumatur, eſt ſenſus compoſitus, habens veritatẽ non ſolùm in contradictionibus de præſenti, & præterito, ſed etiam in ijs quæ ſunt de futuro contingenti. Si verò dicta pars ſumatur diſtinctè, ſeu determinatè, ſic vt liceat inferre diſiunctiuam, tunc eſt ſenſus diſiunctus ſeu diuiſus, & falſus ſi accõmodetur ad contradictiones de futuro contingenti, non autem ſi accommodetur ad contradictiones de præterito, vel præſenti, ſicut iam dictum eſt.

Ad poſteriorem.

Finis primi libri Peri Hermenias.

LIBER SECVNDVS PERI Hermenias.

Quoniã autẽ eſt aliqd de aliquo, Politianus.

In primum caput ſecundi libri Peri Hermenias, quod agit de conſequentijs prouenientibus ratione variationis prædicati.

LIBER Peri Hermenias apud Ariſtotelem, vnicus & continuus eſt ac indiuiſus (teſte etiam in ſua dialectica Politiano) a poſterioribus tamẽ, quos nunc ſcholæ ſequũtur, non incommodè in duo volumina diſſecatur, quòd ea quæ in hoc ſecundo tractantur, ab alijs præcedentibus, non parum videantur diſtare. In priore quidem actum eſt potiſſimùm de enunciatione ſimplici, huiuſq; partibus, & proprietate quæ dicitur oppoſitio. In hoc autem de eadem determinatur, quatenus ipſi aliquid additur ratione ſubiecti, prædicati, aut copulæ, & ſimiliter de conſequentijs mutuis propoſitionum inde prouenientibus. Ac in primo capite præcipuè tractat Philoſophus conſequentias propoſitionum de ineſſe, prouenientes ex mutatione prædicati in finitũ & infinitũ. In principio ponitur hæc cõcluſio. Omnis affirmatio & negatio vel ex nomine & verbo, vel ex innominato & verbo erit. Cuius probationis duæ partes præceſſerũt in litera. Prior explicãs eam, & declarans quod ad ſubiectũ attinet, quæ & ſi ſolius affirmationis meminerit, intelligenda tamen eſt etiam de negatione. Poſterior verò, quod pertinet ad ver-

ad verbum. Conclusio de illis affirmationibus & negationibus loquitur, quæ prorsus sunt simplices & vnæ, atq; tales, vt ex verbo cōstent personali. nisi ipsam velis solum in plerisq; veritatē habere, & notā vniuersalitatis adiectione particulæ (ferè) esse mitigandā, qua sanè ratione multæ propositiones vniuersales verificari debēt. Deinde per nomen etiam id accipiendum erit, quod vice nominis fungitur, sicut apertè habet Boetius. His limitationibus (quarum rationes breuitatis gratia, & ob nullā quā habere videtur, ijs quę superius tradita sunt probè cognitis, difficultatē, omittimus) munita cōclusio, facilè a cauillationibus vindicabitur, & instantijs. Quòd si roges, cur non verbi etiam infiniti, sicut infiniti nominis Arist. hic mentionē fecerit. Solutionem ex Boetianis verbis colligendam relinquimus. oportuerat quidē (inquit) volentem cuncta partiri ad differentias propositionū non solùm infinita sumere nomina, sed etiam verba. Sed quoniam nouerat Arist. nomen quidem infinitum conseruare propositionē quam inuenisset (vt si in affirmatiua diceretur, affirmatiuā seruaret enunciationem, vt est, nō homo ambulat. si in negatiua, negatiuam seruaret enunciationem. negatiua autē est, vt est, nō homo non ambulat) Verba quoq; quę sunt infinita, iuncta in propositione, nō affirmationem, sed perficere negationē. idcirco de his reticuit. quòd hæ magis quæ ex verbo infinito sunt, ad vnā qualitatem pertinēt propositionis, id est, ad negatiuam. Semper enim fit ex infinito verbo negatio. Sic Boetius, & plura postea eodē spectantia copiosè admodū subiecit, quę apud ipsum requirant. Quū dicitur in priore parte probationis præmissę, nō homo sicut & cętera infinita nomina, vnū aliq modo significare, intelligendū est id hactenus verū esse, & quia rem vnā positiuè designatam nomine finito, significat abnegatiuè, & quia omnem aliam rem ab eis quę finito nomine significantur, indeterminatè designat ratione negationis infinitantis, vel (si magis cū Fabro loqui placeat) infinientis, Vt non homo (sicut dicit Boetius) ipsam significationē eius quod dicimus homo tollit, & vnam per se significationem surripit ac subruit. multa autē sunt quæ intelligentiū sensibus relinquuntur. In secunda autem parte insinuat manifestè, aliter & aliquando extensius se verbi vocabulo vti, q̄ antè finiuerit, vt scilicet etiam casus verborum verba dicantur, quoniam temporis consignificatione præditi sunt, quos illic a vera ratione verbi exterminauerit. Ibi verò. Prima quidem affirmatio & negatio, &c. docens Arist. multiplicare simplices enunciationes tam affirmationes q̄ negationes, secundū subiecta finita & infinita, miro artificio ab eis incœpit, quę sunt de est secūdo adiacente, quòd hæ simplicissimæ existāt. Deinde eas proponit, quę sunt de est tertio adiacente. Et tertiò illas quę verbis adiectiuis constant. Neq; immeritò. Cuncta enim actiua verba, in se quodammodo continent substantiuū verbum, & in ipsum sunt resolubilia, teste grāmatica, nec repugnāte ipsa philosophia, secundū quam entis conceptus, in omnibus alijs dicitur includi. Præposuit etiā, cęteris paribus, vbiq; affirmatiuas & indefinitas negatiuis & vniuersalibus, quòd illæ his priores sint & simpliciores. Abstinuit autem ab ipsis singularibus & particularibus, aut quia singulares non possent variari secundum quantitatem, & particulares eædem sunt & æquiualentes indefinitis, aut quia ex multiplicatione indefinitarū & vniuersaliū ostensa, satis cōstaret qualiter & singulares & particulares essent multiplicandæ, quanq̄ nec in totum de particularibus tacuit, assignans eas vniuersalibus oppositas. Item quę nomine constant infinito post eas locantur, quę finitū nomē habent, quod hoc illo etiā sit prius & dignius, Et postremò eas quę sunt de præterito vel futuro tempore, illis postposuit quæ habent verbum pręsentis temporis, propterea q̄ omne futurū & præteritū ab aliquo præsenti dependeat. Nisi enim aliquando præsens fuisset Adā esse, nunq̄ pręteritū esset Adam fuisse. Et ita de futuro. Quæ nūc diximus, apud Arist. exemplis videre est diffusius declarata, vt non sit opus ea hic repetere. Quòd si numerum propositionum multiplicatarum ab eo recenseas, inuenies quatuor oppositiones (id est, aggregata ex duabus oppositis, seu paria oppositarū, quomodo superius contradictionē aliquando etiam ab Arist. accipi diximus) & octo propositiones de verbo est secundo adiacente, partim vniuersales, & partim indefinitas. Quas si multiplicaueris per tria tempora, præsens, pręteritū, & futurum, euadent xij. oppositiones, & propositiones xxiiij. Si verò his vniuersalibus & indefinitis etiam particulares & singulares adiunxeris, erunt xxiiij. oppositiones, propositiones verò 48. ex verbo est secundo adiacente. Neq; pudet nos hæc cōmemorare, in quibus scimus eruditissimos quosq; veterum operam insumere non piguisse, vt eorum monumenta liquidò declarant. Rogabit forsitan quispiam, cur assignatis atq; multiplicatis huiusmodi propositionibus de est secundo adiacente, non subindicauerit Philosophus, quo pacto hæ sese habeant ad inuicem secundum consequētiam, quum id faciat in sequentibus, quæ sunt de est tertio adiacente? Huic respondebimus, Arist. solo huius rei silētio satis indicasse, nullā consequentiā

Quo pacto intelligēdū sit, omnē affirmationē & negationē ex nomine & verbo, vel ex innominato & verbo esse.

Incidētis q̄stionis solutio, ex Boetio.

De enunciationū multiplicatione ex parte subiecti prędicatiq;, variati penes finitū & infinitū, earū q̄q; ordine.

Quęstio incidens.

Responsio

 consistere

consistere in huiusmodi enunciationibus multiplicatis. Deinde idem satis apertè monstrat posterius, dum dicit de illis quę habent verbum est tertium adiacens, Hæ autem quæ sunt de subiecto infinito sunt extra illas, &c. Inter has igitur nullam prorsus esse constat illationem, nisi fortè quis ita mente captus sit, vt opinetur aliquam enunciationem inferre suam oppositam, aut existentiam vnius contradictorij inferre alterius existentiam: aut non existentiam vnius, non existentiam alterius. Quanquam enim contradictoria sese ab eodem auferunt, non tamen simul necessariò sunt, aut non sunt. sed potest vnum esse, altero non existente. Sed de his hactenus. Post hæc declarat Philosophus, quo modo multiplicandæ sint propositiones de est tertio adiacente secundum nomen finitum & infinitū. Primò ratione prædicati, dum dicit, Quando autem est tertium adiacens, &c. Circa quod illud est in primis aduertendum, quòd est dicitur tertium adiacens, quando post ipsum ordine constructionis expressè ponitur prædicatū materiale, aut eius pars, Vt quum dicitur homo est iustus, duplex solet assignari prædicatum, Prius est prędicatum materiale, quod est id quod denotatur conuenire subiecto, aut ab eodē remoueri. Alterum est prædicatum formale, quod nihil aliud est, quàm copula verbalis, vniens prædicatum materiale cum subiecto, aut separans ipsum ab eodem. Quale est verbum substantiuum, dùm exprimitur prædicatum materiale. Neque hic curandum est, an est sic sumptū sit categorema, an syncategorema: id enim omnino impertinens est ad hanc rem. Huic consentit Boetius, asserens in hac homo est iustus, esse vnum subiectum & duo prædicata, est & iustus. Porrò verbum substantiuum dicitur esse tertium adiacens, nō quia tertio loco collocetur, (potest enim & primum & secundum & tertium locum habere in enūciatione, vt est homo iustus, homo est iustus, homo iustus est) Neque quia alicui adiacet tanquam tertiò adiacens. sed quia adiacet, & secundum nostram intelligentiam & conceptionē tale verbum est, tertium locū obtinere debet. licet adiaceat tanquam secundum. Secundū enim nostrā intelligentiam primum sumitur subiectum, de quo aliquid enunciandum est. Deinde secundo accipitur id quod de subiecto est enunciandum, secundum quandam compositionem aut separationem, atque hoc est prędicatū materiale, & illi priori tanquam fundamento cuidam adiacet. Postremò his duobus connectendis aduenit copula verbalis, consignificans compositionem quandam, quam (vt inquit Arist.) sine compositis non est intelligere, quæ ob id tertia enunciationis pars non iniuria appellatur. Deinde hęc proximè videtur adiacere prædicato materiali, tanquam quædam forma materię propinquiori, & quam proximè respicit, de qua mediante adiacet ipsi subiecto, ob idque verbum substantiuum quod est tertium iuxta nostram intelligentiam, inter adiacentia secundum locū obtinet, estque quodammodo secundum adiacēs, quia tertiū nō refertur propriè ad adiacens, sed potius aliquid subintellectum, tanquam si dicas tertia enunciationis pars adiacens alteri, licet inter adiacentia fuerit secunda. Aliter in his loquitur Boetius, asserens tertium ad adiacere referri, sed ipse aliter id verbum accipit, pro aduenire scilicet seu adesse constituendæ enunciationi. Ex his facilè intelligitur, quid sit est secundum adiacens. Post hæc inter indefinitas de est tertio adiacente multiplicatas ex parte prędicati, dicit Philosophus, duas esse oppositiones, inter quas quidem propositiones duę habent se ad affirmationem & negationem secundum consequentiam, vt priuationes: duę verò minimè. Huius particulæ diuersi diuersas dant expositiones, nos cæteris omissis eam persequemur, quam ex Boetij verbis partim collegimus, & ipse a Porphyrio se fatetur accepisse, sed interim a fastidiosa abstinebimus prolixitate. Est igitur sensus eiusmodi, Earum quatuor propositionum de est tertio adiacente, quæ per variationem prædicati nunc finiti nunc infiniti, manente semper eodem subiecto, multiplicatæ sunt, duæ scilicet secunda (quam vocat Boetius negatiuam simplicem, quia finito constat prædicato) & quarta (quam idem negatiuam infinitam, quia infinitum habet prędicatum, appellat) se habēt secundum consequentiam ad affirmationem & negationem, quæ sunt prima & tertia, hoc est, sequuntur ad eas, quarta quidem ad primam, & secunda ad tertiam, sicut priuationes etiā sequuntur ad affirmationem & negationem. duæ verò reliquę scilicet prima & tertia non sic se habent secundum consequentiam ad alias, quia non ex alijs sequuntur. Nominat autem priuationes duas negatiuas propositiones, constantes ex prædicatis priuatiuè oppositis, vt homo non est iustus, & homo non est iniustus, quæ sequuntur ad has, homo est iniustus, & homo est iustus, quarum secunda affirmatio est, prior verò scilicet homo est iniustus, hoc loco negatio appellatur, quia licet formam affirmationis in enunciando custodiat, re vera tamen habitum a subiecto tollit & abnegat, qua ratione etiā inter Aristotelicas propositiones tertia, quæ est homo est non iustus, negationis nomen sibi vsurpauit. Et vt hæc res oculis subiecta clarior euadat, meliusque memoriæ infigatur, sunto propositiones eodem ordine dispositæ, quemadmodum

Quo modo multiplicandę sint propositiones de est tertio adiacente.

Duplex prędicatū, materiale, & formale.

Boetius.

Quo pacto accipiendū sit illud litterę, iter quas duæ se habēt ad affirmationē, &c

Quę sint priuationes.

modum in penultimo capite primi Priorum Analyticorum, interpositis in medio etiam priuatorijs, hoc est, ijs quæ priuata habent prædicata, & litera a præposita significante eam quæ infert, quæ dicitur antecedens, c verò eam quæ infertur, quæ dicitur consequens.

a homo est iustus i. — c homo non est iustus ij

c homo non est iniustus. } — a { homo est iniustus.

c homo nō est nō iustus. } iiij. — a { homo est non iustus. iij

Coniunximus priuatorias infinitis, quòd ab eis paruo distarent discrimine, non tamen nullo, vt ex alibi dictis facilè constiterit. Quòd ergo primam sequatur quarta, & tertiā secunda, nulli arbitramur esse ambiguum, & id postea ab Aristotele declaratur ibi, Ista verò nullus homo, &c̄. Quòd verò prima & tertia non sequantur quartam & secundam, patet. Quia si nullus homo existat, erunt hæ veræ, & illæ falsæ. Idipsum autem declarans Boetius, accipit totum hoc homo iustus, item homo non iustus, vel homo iniustus, vt sit prædicatum, subintellecto quopiam subiecto, in qua re astipulantem sibi habet Fabrum. Dicit ergo, Nam si verum est dicere, quoniam non est iustus homo, non est omnino verū quoniam est iniustus homo. De equo enim verum est dicere, quoniam equus non est iustus homo, Nam qui omnis homo non est, nec iniustus homo esse potest. Et alia plura in eandem sententiam. Verùm hoc nō esse secundū Aristotelis mentem, satis ex eo constat, quòd semper per totius libri decursum acceperit Aristoteles huiusmodi propositiones, homo iustus est, homo albus est, vel est homo iustus, &c̄. vt in ipsis subijceretur terminus homo, prædicaretur verò iustus & albus. Deinde etiam non esset simplex enunciatio homo iustus est, si aliud aliquod subiectum accersas, non magis q̄ hæc, vidi aquam, vel ista, sum homo albus, quum non simplicibus constaret extremis, & tamen vult Boetius, de talibus solum loqui Aristotelem, quę simplices sunt affirmationes atq; negationes.

Refellit Boetij expositio.

Posterius autem ibi, In vniuersalibus, &c̄. multiplicat Aristot. propositiones vniuersales de est tertio adiacente, assignando eis particulares oppositas, contra q̄ fecerat in his quæ habent est secundum adiacens, eam ob rem fortassis, ne quis falsò suspicaretur, omnes oportere esse eiusdem quantitatis, quæ ex huiusmodi proueniunt multiplicatione. Quòd autem sequitur, Sed non similiter in his contingit, angulares, &c̄. Intelligendum est de omnibus angularibus collectim & simul. Aliquas enim simul veras esse nihil prohibet, vt non omnis homo est iustus, & non omnis homo est non iustus, vt postea in textu declaratur. Mox autem, enumeratis etiam quatuor propositionibus indefinitis, in quibus eodem subiecto infinito semper manē te, multiplicatio fit secundum variationem prædicati, addit, Plures igitur his non erunt oppositiones, hoc est, non poterunt assignari plures propositiones oppositæ eiusdē quantitatis, per multiplicationem secundum extrema finita & infinita, q̄ octo prius enumeratæ in indefinitis. Nam si multiplicare incœperis propositiones variando ambo extrema secundum finitatem & infinitatem, nihil pręter eas octo quę ante sunt recēsitæ, inde nascet̄ aut proueniet, vt patebit attentanti. Totum autem prouentum propositionum de est tertio adiacente, ex variatione subiecti aut prædicati secundum finitum & infinitum nascentium, in vnam summam colligere supersedemus, contenti semel tale quid in vnaquaq; quantitate & tempore monstrasse in ijs, quæ habent verbum est tertium adiacens. Quod verò addit, Hæ autem de subiecto infinito sunt extra, &c. tale est ac si diceret, nullam habēt consequentiam ad superiores, quæ ex finito omnes constant subiecto. Nam neq; eas inferunt, neq; ex eis rectè inferuntur, sicut quiuis facilè perspexerit. Ibi autem, Illæ verò quæ non sunt, &c. multiplicat eas quæ continent verbum adiectiuum, quod scilicet in substantiuum verbum & suum participium est solubile, quemadmodum hoc loco attestatur Boetius, fitq; hæc multiplicatio more earum, quę sunt de est secundo adiacente. per solius subiecti euariationem secundum finitum & infinitum, nō autem prædicati, propterea quòd hæc nihil q̄ aliam inducit qualitatem propositionum, quæ per se & seorsim a mutatione extremi finiti in infinitum, ad multiplicationes istas exigebatur. Et quod in vniuersali quantitate & præsenti tempore proponitur exemplum, similia quoq; in particularibus, indefinitis, & singularibus, ac illis temporibus, quæ extrinsecus sunt, monstrat esse parata. Et quòd nulla inter has sit cōsequij habitudo, ex superioribus liquere potest. Quod mox sequitur, Non enim dicendum est, &c. id intellige, in hac multiplicatione propositionum de verbo adiectiuo. Nam vtiq; sic dicere licet, quum ipsemet antè similibus vsus sit pronunciatis, Sed non est hoc dicendum in hisce propositionibus multiplicandis. Nam si negandi particulam negatiuè cœperis, iam non differet hæc a tertia propositione assignata, nisi secundum quantitatem, quam non intendit hic mutare. Infinitè verò accipere non licet, quia vniuersalitatis nota (omnis) quū nullius rei neq; vniuersalis neq; particularis significatiua sit, sed tantùm

Cur ī multiplicādis vniuersalibus vtit Philosophus particularibus.

Quomodo intelligendū est, Sed nō in his cōtingit angulares esse, &c̄.

Quomodo accipiendū sit illud, Hæ autē de subiecto, &c̄.

Boetius.

Explicatio illius, Non enim dicendū est, &c̄.

 vniuersaliter

vniuersaliter consignificatiua, non potest per vllam negationem infinitari, quum eiusmodi negationis natura sit & officium, significatũ nominis finiti cui adhibetur tollere, quod hic nullum deprehenditur. An autem fieri possit, vt negatio infinitet id totũ omnis homo, sicut quidam aiunt, non multum contenderimus, scientes eam apud Aristotelem & alios autores, proximam tantùm dictionem significatiuam infinitare solere. Quod verò omnis, nullum vniuersale significet, & multò minus singulare, ostendit Aristoteles ex eo, quòd hæ propositiones, homo currit, & omnis homo currit, & similes, non aliò differunt, quàm diuersa subiecti eiusdem acceptione, non nouæ alicuius significationis accessione, Alioqui enim oppositæ esse prorsus nequirent. Consequenter illic, Quoniam autẽ huic affirmationi, &c̃. probat quod ante dixerat, in vniuersalibus non contingere omnes angulares veras esse. Vtitur autẽ tali ratione. Hæ omnis homo est iustus, & nullus homo est iustus, non possunt esse simul veræ, quum sint apertè contrariæ, sed posterior sequitur necessariò istam, omnis homo est non iustus, ergo hæ duæ omnis homo est iustus, & omnis homo est non iustus, quæ erant inter illas angulares prima & tertia, non poterunt simul in veritate consistere. Quicquid enim repugnat consequenti bonæ consequentiæ, repugnat & antecedenti eiusdem. Post hæc autem ibi, In singularibus autem &c̃. ostendit quomodo negatiua responsio data ad singularẽ & vniuersalem affirmatiuam interrogatam de prædicato finito, diuersimodè sese habeat ad concludendum affirmatiuam de prædicato infinito. Ex negatiua enim responsione data ad singularem affirmatiuã, tanquam quodam antecedente imperfectè expresso, legitimè sequitur singularis affirmatiua de prædicato infinito: quod intelliges verum esse, supposita constantia subiecti, ne hic locus Philosophi repugnet illi priori, quo dicebat, Duæ verò minimè. Ex negatiua autem responsione ad vniuersalem affirmatiuam interrogatã data tanquam implicito antecedente, nõ licet inferre vniuersalem affirmatiuam de prædicato infinito. Verbi gratia. Si roget quis, est ne Socrates sapiens? & respondeat alter, non: rectè sequitur ex responsione ea, modò Socrates sit, ergo Socrates est non sapiens, quæ virtute contradictoria est illi, Socrates est sapiens. Infert enim hanc. Socrates non est sapiens, quæ verè contradictoria est illius. Si quis autem rogetur, num omnis homo sit sapiens, & respondeat non, ex huiusmodi responsione non licet inferre, quòd omnis homo est non sapiens, quia virtute est contraria illi interrogatæ, quum inferat hanc, nullus homo est sapiens. Respondens autẽ negatiuè, non volebat contrariam asserere, sed tantùm contradictoriam. Atq; ob id ex illa negatiua responsione tanquam antecedente implicito sequitur, ergo non omnis homo est sapiens, quod consequens est æquiualens illi responsioni, imò prorsus idem, differens tantum secundum implicitum & explicitum, quod quidem consequẽs verè contradicit vniuersali illi affirmatiuæ interrogatæ. Et ex ipso supposita constantia licet inferre, ergo quidam homo est non sapiens. Quare ex negatiua responsione data ad vniuersalem affirmatiuam interrogatam, eâdem supposita constantia, sequitur particularis affirmatiua de prędicato infinito, & non vniuersalis negatiua, quæ quidem particularis affirmatiua de prædicato infinito virtute contradicit illi vniuersali affirmatiuæ. Infert enim verè illius contradictorium. Est ergo discrimen, quod hic ponit Aristoteles inter singulares & vniuersales, intelligendum, seruata eadem quantitate. Et sicut ex responsione negatiua data ad interrogationem affirmatiuam de prædicato finito, licet inferre supposita constantia subiecti, affirmatiuam de prædicato infinito: ita quoq; non dissimiliter ex responsione tali assignata affirmatiuæ interrogationi de prædicato infinito licebit inferre affirmatiuam de prędicato finito, vt facilè ostenditur exemplis. Appellatur autem hic constantia, actualis existentia alicuius, secũdum quam dicimus rem existere seu esse superstitem, vel (vt nunc ferè definiunt logici) propositio significans rem aliquã esse, siue propositio affirmatiua de est secũdo adiacente. Vt Socrates est.

Probatur, non omnes angulares in vniuersalibus veras esse

Quid constantia.

Ibi autem, Nomina quidem & verba infinita, &c̃. manifesta ratione demonstrat, infinita nomina & verba, licet quodammodo videantur, non tamen esse negationes, hoc est negatiuas enunciationes, Et quòd ille qui solum dicit non homo, non magis quàm is qui dicit homo, verum vel falsum dicit, hanc habet rationem, quia ille rem dicit incertam indeterminatámque.

Mox ibi, Hæc autem omnis homo, &c̃. declarat quod ante dixerat, hæ autem de subiecto infinito sunt extra, &c̃. exemplo simul ostendens, eas quæ sunt infiniti subiecti similem habere consequij habitudinem inter se, quam habebant illæ quæ erant subiecti finiti. Et quoniam in multiplicandis propositionibus, & etiam ante in superioribus ordinem partium enunciationis sæpiusculè inuertit, nunc præposito verbo nomini, nunc nomine præposito ipsi verbo, vt magis etiam patet in Boetiana translatione, ideo ne quis inde aliquam suspicaretur sensuum oriri diuersitatem, subiecit in fine capitis, nomina & verba transposita, & cæt. Cuius loci hæc est

sententia.

sententia. Per solam transpositionem nominum & verborum, vel etiam aliarũ partium orationis, cæteris omnino inuariatis, non redditur alius & alius sensus ipsius enunciationis. Vt hæ idem significant, homo est albus, albus est homo. est homo albus, homo est albus, &c. retento semper eodem subiecto atq; prædicato. Adiecimus, cæteris omnino, & cæt. Nam si transpositionem (vt sępe fit) sequeretur aliqua mutatio acceptionis terminorũ, vel alterius cuiuspiam, quod ad sensum facit orationis, non relinqueretur eadem planè significatio. Vt nõ idem significant, Ioannes rogat te amore sui ne hoc facias, & Ioannes rogat ne hoc facias amore sui. Non omnis homo est albus, & omnis homo non est albus. Omnis homo est albus, & omnis albus homo est: si in posteriore subiiciatur totũ hoc albus homo. Erit enim vera, priore existente falsa. Placet interim ex Boetij in hunc passum adnotatione, nonnihil in medium adducere. Quomodocunq; (inquit) ordinem terminorum permutaueris, eadem sine dubio significatio permanebit. Et hoc quidem fortasse oratoribus vel poetis nõ eodem modo perspiciendum est, quo dialecticis. Etenim quantũ ad compositionem orationis spectat, maximè differt, quo verba & nomina prædicationis suæ ordine proferantur. Multum enim interest in eo quòd ait Cicero. Ad hanc te amentiam natura peperit, voluntas exercuit, fortuna seruauit, ita dixisse vt dictum est, an ita. Ad hanc te amentiam peperit natura, exercuit voluntas, seruauit fortuna. Sic enim minor est sententiæ magnitudo, minusq; in ea lucet id, quod si sic componatur eminet, & sese vel nolentibus hominum auribus animisq; patefacit. Rursus quum dicit Virgil. Paciq; imponere morem, Potuisset seruare metrum si ita dixisset, moremq; imponere paci, sed esset debilior sonus, nec eo ictu versus tam præclarè, vt nunc, compositus diceretur. Ergo non idem valet oratoribus vel poetis, verborũ nõnunquam ordo mutatus. Quod enim ad compositionẽ spectat, multũ in ordine sermonum ornamenti reperietur. Dialecticis verò, quibus nulla est ad orationis lepôrẽ cura loquendi, a quibus sola veritas perscrutatur, nihil differt quolibet ordine verba & nomina permutentur, quũ tamen eandẽ vim, quã prius, in significatione retineant. Sed nec apud ipsos modis omnibus permutato ordine, dictionis eadem semper vis significatioq; seruatur. Hæc enim particula, quæ negatiua est, id est, non, multum valet multámq; differentiam perficit, variis adiecta locis. Hucusq; ille. Cætera quę addit, breuitatis studio prętermittimus.

Noĩa & verba trãsposita idẽ significantia.

Probat verò Arist. exemplo, nomina & verba transposita idem significare. Nam alioqui id absurdi consequeretur, vt vni affirmationi plures sint oppositæ negationes in eodem genere oppositionis, vt satis dilucidè in litera ostenditur. Neq; committit petitionẽ principij, assumens hanc, non est homo albus, esse negationẽ istius, est albus homo, quia id manifestissimum esse potest satisq; cõstare ex definitione oppositarũ in pręcedenti libro assignata. Sunt enim istæ eiusdem de eodem, &c. Quamuis autẽ sufficere hæc credamus, intelligendis iis quæ ab Arist. in hoc capite sunt tradita: paucis tamẽ adiiciendum esse putauimus, quid recentiores de modo argumentandi ab affirmatiua ad negatiuam, & contra, prædicato variato secundum finitum & infinitum, cuius hoc capite fit mentio, docere soleant, latius scilicet eum ad quoduis propositionum genus tendentes. Expediunt ergo rem istam duabus conclusionibus. Prior est. Ab affirmatiua ad negatiuã bona est consequentia, pędicato variato secundum finitum & infinitum respectu eiusdem subiecti. Cuius ratio est, quia alioqui duo contradictoria de eodem dicerentur, quod facilè est ostendere. Vt sequitur, homo est equus, ergo homo nõ est non equus. Cæterùm vt hęc regula vniuersaliter sit vera, nonnullas adiiciunt cõditiones obseruandas. Prima, vt totum pędicatum mutetur secundum finitũ & infinitum. Quare nõ valet illatio, ego video equum, ergo non video non equum. Possum namq; simul videre equum & non equum. Neq; hæc, asinus est non hominis, ergo asinus non est hominis. Secunda est, quando fit argumentatio in propositionibus de præterito vel futuro, oportet in antecedente tempus vniuersaliter accipi, vel in consequente particulariter, aut cum relatiuo identitatis. Vt non sequitur, homo fuit albus, ergo homo non fuit non albus. Sed sequitur, homo semper fuit albus, ergo homo non fuit non albus. Item rectè sequitur, homo fuit albus, ergo aliquo tempore, vel eodem tempore nõ fuit non albus. Huius causa est, quia alioqui procederetur a nõ distributo ad distributum, quod est generale argumentationis vitium, vnà cum cæteris hinc exclusum. At dicet aliquis. Ita etiam a non distributo ad distributum proceditur, quando copula fuerit pręsentis temporis, vt homo est albus, ergo homo non est non albus. Tempus enim pręsens consignificatum per verbum, etiam, hic distribuitur in secũda, & non in priore. Ad hoc respondetur, id non esse inconueniens in tempore præsenti, propterea quòd præsens tempus aut vnum solum est, si de instanti loquamur, aut si plura sint tempora præsentia, ea tamen in eadem aliqua parte necessariò communicant, omniaq; includunt pręsens instans, tanquam terminum communem,

Secũdũ recẽtiorũ opinionẽ de modo ratiocinãdi ab affirmatiua ad negatiuã, ac cõtra, prædicato variato penes finitũ ac infinitũ. Prior cõclusio.

Obseruãdæ cõditiones Prima. Secunda.

Obiectio.

Dilutio.

munem. Vndè fit, vt nihil in vno fieri verè dixeris, quod nō itidē in omnibus. Nihil enim fit in hac hora præsente, quod non fiat in hoc die, & mense, & anno. Fiet tamē aliquid hoc anno, q̃d non hoc mense fiet, aut fit: & ita de præterito tempore sentiendum est. Ob idem generale vitiū non valet hæc argumentatio. In aqua sunt non pisces, ergo in aqua non sunt pisces. quia participium entia inclusum in verbo sunt, capitur in consequente vniuersaliter, & non in antecedente. Veruntamen hic non prædicatum, sed subiectum mutatum est secundum finitum & infinitum, id quod manifestius est, q̃ vt probatione indigeat. Tertia est. Si fit argumentatio in modalibus propositionibus de possibili, modus in negatiua non debet negari. Hinc non sequitur Socratem possibile esse non album, ergo Socratem non est possibile esse album, sed inferendum est, ergo Socratem possibile est non esse album. Si verò fuerint propositiones de necesse, poterit modus in secunda vel affirmari vel negari. Exempla prolixitatis vitandæ gratia omittuntur. Quartam addunt nonnulli, ne in terminis relatiuis argumentemur. Putant enim non sequi. Hic est pater, ergo non est non pater. hoc est non simile, ergo non est simile. Sed hoc alijs relinquatur discutiendum. Nobis apparet, parū habere probabilitatis, vt vir multis prolibus ditatus dicatur esse non pater, aut lac non simile, quòd sit non simile carboni. Addunt & quintam, vt in hoc argumentandi genere a terminis diuinis abstineamus. Cui nos libēter parentes, theologis eam rem relinquimus, ne falcem in alienam messem videamur mittere. Excedit enim ea materia captum iuuentutis, quam nos instituendam suscepimus, & non satis pro sua sacrosancta dignitate tractata polluitur atq; vilescit, quod quidē summopere in illis qui nondum solido roborati sunt ingenio, neq; per ætatem sublimia mente possunt attingere, est cauendum. Nemo ergo a nobis talia in dialecticis expectet. Posterior conclusio seu regula est. A negatiua ad affirmatiuā valet consequētia, prędicato variato secundū finitum & infinitū, dūmodo ritè ponatur constantia subiecti. Vt homo nō est iustus, & homo est, ergo homo est nō iustus. homo nō est non iustus, & homo est, ergo homo est iustus. Hi nō sunt vidētes, & sunt, ergo sunt nō videntes. Sine constantia non sequitur. Hircoceruus nō est leo, ergo hircoceruus est nō leo. Et ponenda est ritè constantia, scilicet secundum exigētiam copulæ, nonnunq̃ addito etiā relatiuo identitatis, si fuerit determinatio accepta non vnica acceptione. Hinc non sequitur, Socrates non fuit albus, & Socrates est, ergo Socrates fuit non albus. Ponenda enim erat constantia hoc pacto, & Socrates fuit. Item non sequitur. Socrates aliquo tempore nō fuit albus, & Socrates aliquo tempore fuit, ergo Socrates aliquo tempore fuit non albus. Alicuius hominis equus non est animal, & alicuius hominis equus est, ergo alicuius hominis equus est non animal. quia proceditur a termino in antecedente sæpius determinatè sumpto, ad eundem semel determinatè sumptum in consequente respectu termini infiniti, qui ęquiualet termino distributo. Sic igitur poni debebant dictæ constantiæ, & eodem tempore Socrates fuit, & eiusdē hominis equus est. Sed obijcitur. Rectè sequitur, aliquis homo non est equus, & aliquis homo est, ergo aliquis homo est non equus, & tamen committitur idem vitium. Responsio. Hęc propositio (aliquis homo est) æquiualet vniuersali, & ideo licet dictio homo bis in antecedente sumatur determinatè, tamen id vitiosum non est, quia semel virtute distribuitur. Vbi verò neutra propositio æquiualet vniuersali, semper viciosus est hic argumentandi modus, vt aliquis homo non fuit albus, & aliquis homo fuit, ergo aliquis homo fuit non albus, quæ tamen argumentatio bona erit, si constantiam sic exprimas, omnis homo fuit. Pręter eam conditionem, quæ superiori conclusioni prima assignata erat, & huic etiam peræquè seruit, obseruandū hic est in primis, vt prædicatum antecedentis si fuerit vniuersale, distribuatur. Hinc non sequit. Homo aliquod animal non est, & homo est, ergo homo est non animal. Sed hoc sophisticē videtur olere. Secundò obseruandum est, vt non in modalibus argumentemur. Non enim sequitur. Socrates possibiliter non est homo, & Socrates possibiliter est, ergo Socrates possibiliter est non homo. Nec valet quod quidam dicunt, constantiam non conuenienter esse positam, & ob id non esse illationem bonam, sed hoc modo debere assignari, & Socrates eodem tempore possibiliter est. Nam hęc constantia etiam vera est, neq; repugnat præcedenti expositioni. Omnium enim rectè philosophantiū concors sententia est, quòd res contingens incerto & determinato quopiam tempore futuro potest esse, & potest non esse, licet non possit simul esse & non esse. In modalibus tamen de necesse non negato, posita constantia eiusdem modi, rectè sequitur. Vt Socrates necessariò non est lapis, & Socrates necessariò est, ergo Socrates necessariò est non lapis. Adijciunt tertiam conditionem, ne prædicatum sit alterius numeri, q̃ subiectū. Dicunt enim non sequi, equus non est homines, & equus est, ergo equus est non homines. Duo homines sunt equus, & sunt, ergo sunt non equus. Idem erit si prædicatum fuerit collectiuus

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Conclusio posterior.

Vna conditio obseruanda.

Secunda.

Tertia.

terminus,nõ autem subiectum,vel contra. Talis enim significatione pluratiuus habetur. Verùm hæc res problematica est,quibusdam contendentibus hoc principium, De quolibet est affirmatio &c. quatenus applicatur terminis,solum habere veritatem, quum subiectum fuerit eiusdem numeri cum contradictorijs:alijs oppositum asseuerantibus. Cuius quidem difficultatis arbitrium est penes loquendi rationem. Et licet Arist.in litera dixerit apertè, & illas quæ sunt de subiecto infinito non habere consequentiæ vinculum cum ijs quæ erant de subiecto finito,quod sanè simpliciter verissimum esse constat.Iuniores tamen paulo profundius considerationem intendentes circa hanc rem,duas fecerunt conclusiones. Vna est. Ex affirmatiua, subiecto variato secundum finitum & infinitum, licet inferre negatiuam de modo loquendi inconsueto,ne scilicet procedatur a non distributo ad distributum,vt sequitur. Non Socrates est Plato,ergo Socrates non est Plato. Non homo est animal,ergo homo aliquod animal non est.Quod facilè ita poterit ostendi.nam sequitur. Non homo est animal,ergo animal est nõ homo per conuersionem simplicem. Et deinde sequitur,animal est non homo,ergo animal non est homo,prædicato variato secundum finitum & infinitum. Vlterius autem sequitur,per cõuersionem,animal non est homo,ergo homo aliquod animal non est. Ergo a primo ad vltimum rectè sequetur,non homo est animal,ergo homo aliquod animal non est. Vel (quod in idẽ redit)homo nõ est omne animal. Secunda est. A negatiua ad affirmatiuam subiecto similiter variato,valet consequẽtia,si subiectũ antecedentis capiatur vniuersaliter, & ponatur constantia prędicati eius,nec distribuatur subiectũ consequentis. Vt nullus homo est albus,& album est,ergo non homo est albus. Quod probatur. nam sequitur per conuersionem simplicem. Nullus homo est albus,ergo nullum album est homo: Deinde a negatiua ad affirmatiuam,prædicato variato secundum finitum & infinitum rectè sequitur,nullum album est homo,& album est, ergo omne album est non homo,& vltra sequitur per conuersionem, omne album est non homo,ergo non homo est albus.Quare a primo ad vltimum benè sequebatur, nullus homo est albus,& album est,ergo non homo est albus.

Pro consequẽtis subiecto variato penes finitũ & infinitũ prior conclusio.

Posterior.

Si vnũ de pluribus,vel plura de vno.

In secundum caput, quod est de coniunctis & diuisis prædicatis, atq; ipsorum consequentia, scholia.

TRactaturus in hoc capite Aristoteles de consequentijs enunciationum constantium ex pluribus prædicatis,nunc diuisim, nunc coniunctim sumptis, vt vnum. Non abs re in principio expedit,nonnulla de differentia enunciationis vnius & plurium,quò facilius intelligatur, quæ prędicata diuisim de aliquo dicta, inferri queant coniuncta vt vnum, & quæ non. Affirmatio & negatio vna sumi debent,sicut sumebantur in textu de enunciatione,maximè,quo ad priorem partem definitionis,quia hypotheticarum nulla hic fit mentio. Prædicatum vnum dicitur,quod significat rem vnam secundum substantiam,vel plura ex quibus fit huiusmodi res vna,vt homo.Item animal rationale mortale. Attenditur enim hic vnitas prædicati aut subiecti,non ex vnitate vocis,sed ex vnitate rei,per vocem significatę, quanq; interim etiam vnitas vocis requiratur. Nam si quis hæc tria, animal, rationale,mortale,non continua prolatione,sed per interualla de homine enunciet,nõ erit affirmatio vna,sed plures, quia hæc tria sumuntur tanq̃ distincta,& non tanq̃ rem vnam & eandem constituentia,vndè nec huiusmodi partibus interponẽda est coniunctio,cui proprium est diuersa coniungere,sed enuncianda sunt coniuncta,& tanq̃ vnum quoddam constituentia, Arist.verò coniunctionẽ interponens cum ait,(vt homo est & animal,& bipes,& mansuetum)non affirmationem vnã enunciat,sed materiam ponit duntaxat,ex qua potest vna fieri affirmatio,capitq; mansuetum pro quadam hominis differentia. Dialectica interrogatio,est interrogatio contradictionis,id est,quæ pro respõsione petit vel propositionem in ipsa interrogatione explicitam, vel eius contradictoriam. Oportet enim(vt inquit textus)dialecticam interrogationem vtramq; partem contradictionis interrogare,vt interrogatus vtram partem velit enunciare,possit eligere. Fitq; duobus modis. Priore sic,vt tantùm altera pars contradictionis explicitè ponatur in ipsa interrogatione,& tunc seruit propositioni dialecticæ,vt est ne cõtrariorum eadem disciplina? Posteriore verò sic,vt exprimatur vtraq; pars cõtradictionis,vt vtrum mundus sit æternus an nõ. & tunc seruit problemati,vt patet ex primo Topicorum. Interrogatio vna est,quando propositio quæ explicitè interrogatur,est vna. Plures,quando ipsa propositio est plures. Interrogatio vna,vnam petit responsionem. Interrogatio plures,non vnam,sed plures petit responsiones,vt docetur in Elenchis. Interrogatio verò quod quid est,qua quęritur quid res aliqua sit,certam ac vnicam petit responsionem, sicut & cæteræ quæstiones demonstratiuæ.vndè patet,quod multũ differt a dialectica interrogatione. Sed obijcias,quęstioni an est,

Quid prędicatũ vnum.

Quid dialectica interrogatio.

Quid interrogatio vna

an est,& quæstioni quia est, quæ demonstratiuæ sunt, tam affirmatiuè q̃ negatiuè responderi potest. ergo quædam demonstratiuæ interrogationes indifferenter vtramuis contradictionis partem quærunt. Respondendum negando consequentiam. licet enim forma quæstionis vtramuis admittat responsionem, tamen demonstrator eam duntaxat partem sibi petit respondere, quæ certa est & indubitata, quia alteram partem non potest accommodare ad suã disputationem doctrinalem. Dialecticus verò in vtramq; partem debet esse paratus, vt quicquid respondens dederit, statim in suam transferat disputationem. Hinc capite secundo primi Posteriorum definitur propositio dialectica, quę similiter vtramuis partem accipit. Demonstratiua verò, quæ determinatè alterum quod est verum. Ibi, Eorum quæ diuisim prędicantur,&c. Ponit Aristot. hanc diuisionem. Eorum quæ diuisim prædicantur de aliquo subiecto, Quædam de eodem prædicantur composita sic, vt sint vnum prædicatum, Quędam verò non. Diuisim prædicari, est prædicari in diuersis propositionibus. Coniunctim verò est prædicari in eadem propositione sine coniunctione media, vt in hac propositione, homo est animal rationale, hæc duo prædicata, animal & rationale prædicantur coniunctim seu composita, suntq; vnum prædicatum, vt ex dictis patet. Sed diuisim prædicantur cum dicitur, homo est animal, & homo est rationalis. Verùm si omnia quæ diuisim prædicantur, dicerentur etiam coniuncta prædicari, vt vnum, multa sequerentur inconuenientia. Quorum primũ est processus in infinitum in ijsdem prædicatis. Secundum, Admissio enunciationis plurium pro vnis. Tertium, Nugatio explicita & manifesta. Quartum, implicita latensq; nugatio, quę omnia satis patent in litera, Ibi, Quando autem id fiat dicetur,&c. Ponit Aristoteles duas regulas, quibus comprehendit ea prædicata, quæ diuisim quidem prædicantur, sed non possunt sic coniuncta prædicari vt sint vnum. Prior est. Prædicata quæ per accidens, aut de eodem, aut alterum de altero prædicantur, ea non erunt vnum, Quam sic interpretatur Faber. Prædicata quæ prædicantur de eodem per accidens, id est, tanquam de suo subiecto, vel alterum de altero per accidens, id est, tanq̃ accidens de accidente, ea non erunt vnum, sic videlicet, vt clausula (per accidens) priori parti regulæ iuncta, aliter accipiatur, q̃ cum repetitur in secunda parte eiusdem regulæ. Sed obijcitur, sciens & grammaticus prædicantur per accidens de eodem subiecto, & tamen nihil obstat quo minus sint vnum, cum sint genus & species, ergo male dicit regula, sub disiunctione, quòd ea quæ per accidens prædicantur, aut de eodem, aut alterum de altero, non erunt vnum. Respondendum est, vel regulam hanc non omnino vniuersaliter esse verã, vel certè coniunctionẽ disiunctiuam pro copulatiua poni, quanq̃ fortè suffecisset secunda regulæ pars, quia quandocunq; alterum prædicatorum prædicatur de altero, vt accidens de accidente eiusdem subiecti, ea nõ erunt vnum. Posterior regula est.

Quid sit diuisim prędicari, & quid coniunctim

Prior regula.

Obiectio.

Dilutio.

Posterior regula.

Illa prædicata, quorum alterum alteri inest, etiam non erunt vnum. Cæterùm, multis modis contingit, sic vnum prędicatum alteri inesse, vt non sint vnum. Primò, si idem prędicatũ de aliquo diuisim dicatur, vt Ioannes est albus, & Ioãnes est albus, ergo est albus albus. Secundò si prius prędicatum secundũ rem & vocem sit pars posterioris, aut contra posterius pars prioris, vt Ioannes est albus, & Ioannes est homo albus, ergo Ioannes est albus homo albus. Item Ioannes est homo albus, & Ioannes est albus, ergo Ioannes est homo albus albus. Tertio, Si posterius essentialiter includatur in priore, vt Ioannes est homo, & Ioannes est animal, ergo est homo animal. Sed cur istud prædicatum (homo animal) minus est vnum, q̃ istud, animal homo? Respondeo, quia est inepta compositio, ineptaq; eiusdem repetitio. Nam magis commune, non est apta determinatio minus communis, sed contra, vt patet ex ijs quæ tradẽda sunt in syntaxi circa figuram appositionis. Iam si roges, an Aristoteles, his duabus regulis comprehenderit omnia prædicata, quæ sic diuisim dicuntur de aliquo, vt non possint de eodem coniunctim dici, vt sint vnum. Respondendum quòd non, quia non comprehendit ea prædicata, quorum alterum est subiectum, alterum verò accidens eius, vt Ioannes est homo & est albus, ergo est homo albus, ob id forsitan, quòd hæc tam vicina sint ijs quæ prædicantur coniuncta vt vnum, vt semper bonam efficiant consequentiam, licet non reddant propositionem vnam. Imò non desunt, qui hęc etiam vnum vocari putent, maximè in his regulis, ob id (vt suspicor) quòd Arist. in diuisione eorum quæ diuisim prædicantur, enumerat hominem & album, inter ea prædicata, quæ prædicantur composita vt vnum, cum ait, & ꝙ est homo & albus, & homo albus, verùm id Arist. familiare est, nõ semper vti veris exemplis, sed interdum etiam falsis, verorum tamen speciem prę se ferẽtibus, vt primo Physicorum disputans de principijs rerum naturalium, introducit materiam & formam rerum artificialium, & alia huiusmodi, quę non sunt vera principia rerum naturalium, sed cũ ipsis magnam habẽt affinitatem

Quæstio.

Responsio.

affinitatem & similitudinem. Sunt autem quædam prædicata, quæ de se prædicantur vt accidens de accidente, in quibus tamen videtur hic modus argumentandi etiam locum habere, licet non efficiant propositionem vnam, vt Ioannes est vir, & est quietus, ergo est vir quietus: Catharina est mulier, & est garrula, ergo est mulier garrula. Verùm quia pleraq; horũ prædicatorum sunt huiusmodi, vt alterum eorũ non solum natum sit determinare subiectũ, de quo ambo dicuntur, sed etiam alterum prædicatũ, ratione formæ per ipsum significatæ. Ideò in his nõ semper valet consequẽtia, etiã si aptæ cohæreãt, vt Ioãnes est excellẽs, & est grãmaticus, ergo est excellẽs grãmaticus. Nam istud prædicatũ (excellẽs) nõ solũ potest determinare hominẽ, de quo ambo dicũtur, sed etiã grãmaticũ, ratione formæ per ipsum significatæ. & ideò intellectus ad diuersa refertur, cũ tale prædicatũ nunc diuisim nũc cõiunctim de homine prędicatur. Post hæc autem ibi, At fit vt eadem. Tradit Aristoteles modum argumẽtandi à coniunctis prædicatis ad diuisa, declarans id exemplo vnico, & mox subiiciens exceptiones, in quibus non licet ex prædicatis coniunctis inferre diuisa. Prior sic habet. Quando est oppositio inter prædicata diuisim sumpta, vt aliquid est homo mortuus, semper falsum est eadem coniunctim atq; diuisim dici. Ea dicuntur opponi diuisim sumpta, quę sumpta in diuersis propositionibus non possunt de eodem verè dici. Horum autẽ quædam tam coniunctim, q̃ diuisim sumpta opponũtur, vt homo est equus, in quibus locũ nõ habet hæc exceptio, quia tam antecedens quàm consequens est manifestè falsum aut ineptum. Quædam verò diuisim quidẽ dicta opponuntur, sed coniuncta prædicãtur de eodem, & de his loquitur dicta exceptio, vt hæc imago est homo pictus, ergo hæc imago est homo. cadauer est homo mortuus, ergo cadauer est homo. Annotãt quidã, dictionẽ (mortuũ) in exemplis textus nomẽ esse, non participium, quia quando participium est, tunc potest enunciari de homine resuscitato. Verùm ea annotatio non videtur multum habere momenti apud Aristotelem, qui resurrectionem non agnouit. Altera exceptio est. Quando alterum prædicatorum secundum accidens prædicatur, tunc prædicata non rectè inferuntur diuisim de eodem subiecto. Neque enim sequitur, Homerus est poeta, ergo Homerus est. Illud dicitur secundum accidens prædicari, quod ratione adiuncti de aliquo prædicatur, de quo non prædicaretur per se sumptum, siue illud adiunctum sit determinatio amplians, siue diminuens, siue distrahens, aut alio quouis modo immutans alterius significationem, atq; acceptionem, vt in hac enunciatione, Aethiops est albus secundum dentes, dictio albus prædicatur secundum accidens de Aethiope, quia prædicatur tantum ratione adiunctæ particulæ (secundum dentes) Per se verò albus nunquam de Aethiope prædicabitur. Similiter in his, Petrus est magnus philosophus, est bonus dux, prædicata hæc, magnus & bonus, secundum accidens dicũtur de Petro.

Prior regula à cõiũctis ad diuisa.

Posterior regula à coniũctis ad diuisa.

Quid dicitur secundũ accidẽs prædicari.

Ex quo facilè intelligitur, omnia exempla quæ ad priorem exceptionem pertinent, etiã ad hanc pertinere, sed nõ contra, quia frequẽter euenit, vt alterũ secundũ accidens prædicetur, nõ tamẽ sit inter ipsa oppositio, vt Homerus est poeta. Neq; enim inter se repugnãt hæc duo prædicata, esse, & esse poetam, quia si Homerus viueret, ambo de eodem verè dicerentur. Patet secundo, exempla prioris exceptionis in hoc differre à reliquis exemplis secundæ exceptionis, quòd licet ex his non rectè colligatur à coniunctis ad diuisa, tamen fieri potest, vt ipsa diuisim sumpta verè de eodem subiecto enuncientur, illa verò neq; bonam efficiunt consequentiam, neq; vnquam de eodem subiecto prædicãtur, vt hæc imago est homo pictus. In priori exemplo literæ, particula (vt poeta) declarat quod dicitur aliquid, perinde ac si quis dixerit, vrina est ægra, vt febris indicium. Et Boetius non magnopere de vocibus anxius declarat exemplum in hac propositione, Homerus est poeta. Dicuntur autem huiusmodi vocabula poeta, orator, &c̃. latentem quandam obtinere vim ampliandi ad præsens tempus & præteritum. Poetã enim vocamus, qui poema aliquod insigne conscripsit, præsertim si id nondum iniuria temporum interciderit, sed etiamnum extet, cuius præclari operis seu monumẽti gratia dicitur autor immortalis viuere in posterorũ memoria. Alterum exemplum est, malè sequitur, non ens est opinabile, ergo non ens est. Potest autem opinabile bifariàm intelligi, Vno modo, vt sit idem quod fictitium seu imaginarium, hoc est, in sola imaginatione positum, quomodo chimera, tragœlaphus, syren, gorgon, sphynx, & id genus fabulosa monstra, opinabilia dicũtur, atq; ita opinabile erit determinatio distrahens ipsum ens seu verbũ esse à suo principali significato, vt iam nõ pro re essentiã aliquã habente sumatur, sed quę intellectu tantum comprehenditur, nulla ipsius in rerum natura subsistente substãtia. Neq; difficultatẽ pariet, quod in fine dicitur, Opinio enim eius est, nõ quoniam est, sed quoniam non est. Aliter opinabile intelligi potest omne id, de quo opinio potest haberi. Quomodo etiam homo

Boetius.

Opinabilis acceptio duplex. Prior.

Posterior.

& lapis opinabiles dicētur, Eritq; hoc modo ea vox determinatio amplians ad omnes tempo rum differētias. Cæterū sic accepto nomine opinabilis, non videtur verū quod additur, opinio enim eius &c. Nam non solū de non ente, sed etiam de ente habetur opinio, id est, assensus infir mus, seu formidolosus. Sed cautè obseruādum est quod dicitur opinio eius, intellige non entis. Erit ergo non absurdè hæc sententia. Omnis opinio vera quæ de non ente habetur, sublata om ni ampliatione, necessario est negatiua, auferēs à non ente ipsum esse simpliciter, vel certè esse hoc aut illud. Quid intersit inter opinionē & scientiā, alio loco est declarandū. Explicuimus hucusq; duplicē argumentandi rationē hoc capite ab Aristotele tractatam, à diuisis scilicet prę dicatis ad coniuncta, & econtrario à coniunctis ad diuisa, idq; affirmatiuè duntaxat. Quod si quis quēadmodum negatiuè in his argumentandū sit scire desyderet, aduertat diligenter vten dum esse illa regula catholica, Ex opposito cōtradictorio consequētis sequitur contradictoriū antecedētis, Vt quia sequitur à diuisis ad coniuncta affirmatiuè, Petrus est homo & albus, ergo Petrus est hō albus. Ideo recurrit consequentia à contradictorio consequentis ad antecedentis cōtradictoriū hoc pacto, Petrus non est homo albus, ergo Petrus non est hō, vel Petrus non est albus. non autē licuisset hic inferre, ergo Petrus non est homo, & non est albus, quia hoc consequens non contradicit antecedenti prioris consequentiæ bonæ. Quo pacto autem à coniunctis subiectis ad diuisa & econtrario, tum affirmatiuè, tum negatiuè valeat argumentatio, partim ex ijs quæ hoc capite dicta sunt, partim ex loco à toto in modo ad partem, & contra, vel à superiori ad inferius colligendum est.

Quo pacto argumētādū sit negatiuè secūdū duos ratiocinādi modos prius ab Aristot. declaratos.

His determinatis, vidédū est.

In primum caput secundi tractatus, quod de modalium propositionum oppositionibus pertractat, annotatiuncula.

VEndicant sibi non immeritò singularem tractatum, enunciationum illæ quæ modales à modis his, posibile, cōtingens, imposibile, & necesse, quibus cōpositio prædicati cum subiecto afficitur, sunt appellatæ. Aliter enim quodāmodo in his oppositio considera- tur, quàm in illis de inesse, hoc est, in quibus prędicatū significatur simpliciter subiecto conue- nire atq; inesse vel non inesse, citra taliū modorum determinationē. Quam rem primùm hoc capite in quæstionē vertens Arist. allatis ad vtrāq; partium argumētis, tandem definit. Argu mentatur ergo initio, contradictionē (quæ est potissima oppositionis species, sub qua etiam re liquæ sunt intelligendæ) in hisce modalibus sumendam esse, adhibita negatione ad verbum, & non ad modum. propter ea quòd in illis de inesse, siue verbum substantiuum contineant, siue adiectiuum, contradicendo negationem necesse est ad verbum apponere, & non ad aliud, quemadmodum in litera declaratur exemplis tribus, in quorum duobus primis, extrinsecus intelligendum est subiectum aliquod, veluti pronomen hoc, vel simile quippiam, vt prædica tū primæ sit homo, secundę verò hoc totū, homo albus. Quod verò huius, hoc est albus homo nō sit hęc negatio cōtradictoria, hoc est nō albus homo, probat Arist. quia si lapidē demonstre mus, ambę inuenientur falsæ, quū tamen oporteat alterā contradictoriarū perpetuo verā esse. Et prioris quidē falsitas manifestaria est. Posterioris aūt ex eo ostenditur, q̧ si lapis sit nō albus hō, sequetur lapidē & nō albū esse, & esse hominē. Nā negationē infinitātē autorū vsus & cōmu nis hominū intelligētia solū in proximā dictionē protendere assolet, & in totā orationē, de quo alibi nōnihil etiā dicebamus. Ex eo q̄d hic dicitur à Philosopho, nihil differre, siue quis dicat, hō ambulat, siue hō est ambulās, sumpserunt forsitan argumentū, verbū est tertiū adiacens nul lā habere significationē, sed esse merū syncategorema, principaliter consignificans compositi- uè seu vnitiuè, vt & alia verba consignificāt quidē, sed non principaliter, quū aliā habeant prę- cipuā significationē. Nam si conceptū entis significaret id verbū, nō essent prorsus eędē illę pro positiones, quū altera entis conceptū in se contineret, & altera non. Verùm huic sufficienter responderi videtur, Aristotelem hoc tantum intendere, quòd non differant eiusmodi enuncia tiones quo ad veritatē & falsitatem. Nunq̄ enim vna sine altera deprehendetur falsa. Deinde ibi, At si hoc modo sumantur &c. argumentatur ad contrariam partem, & pro veritate, hoc pacto. Si in modalibus sumatur cōtradictio apposita negatione ad verbum, & non ad modū, accidet duas cōtradictorias esse simul veras, quod cum imposibile sit, imò (vt sic dicamus) om niū imposibilissimū, consequens erit, cōtradictionem tum demū in modalibus fieri, si negatio ad modū adhibeatur, & non ad solū verbum. Cuius causam subijcit ibi. Quemadmodū enim in illis de inesse &c. q̧ sicut in propositionibus de inesse verbum substantiuū affirmatū aut ne gatū vel aliud (quanq̄ semper substantiuū virtute adest, vt ex antedictis liquet) est appositio, id est adiacens quędā extremis (quę hic subiecta dicuntur) determinatio, ex qua principaliter contra-

Literæ Aristotelicę expositio.

Dubitatio incidens.

Dilutio.

contradictionis natura dependet. ita in his, quas modales vocamus, modi sunt quædam verborum determinationes, in quibus vt præcipuè veritatis falsitatisq; talium enunciationum natura spectatur, ita debet & contradictionis.

In secundi capitis partem priorem, de modalium consequentijs agentem, adnotamentum.

Consequentię quoque ab aliquibus sic sumunt

MVtuas modalium propositionum consequentias, seu æquipollentias hac parte expedit, prius tamen recitata & refutata quorundam veterum peruersa assignatione. Assignantur autem quatuor ordines propositionum, & in singulis ordinibus quatuor propositiones hoc ordine, vt prima sit de possibili, secunda de cōtingenti, tertia de impossibili, & quarta de necesse. Hi autem quatuor ordines vnà cum qualitate propositionum indicantur clarissimè hisce quatuor dictionibus in margine textus appositis. Amabimis, Edētulu, Iliace & Purpurea, quæ & si secundū se nihili voces sint ferè oēs, & omnis significationis vacuæ, memoriæ tamen iuuandę atq; confirmandę gratia vtiliter à studiosis hominibus excogitatę, omnem hanc rem apertissimè declarant, si quis modò vocaliū in eis contentarū teneat significationē & representationem. A igitur significat, nullam omnino adesse negationem. E significat, negationē adhibendam esse dicto, seu verbo dicti. I verò, negationem ponendam esse ad modum. V, & ad dictum, & ad modum. Appellatur autē dictum, infinitiuus cum accusatiuo quem regit ante se, vt hominem ambulare, hominem esse album. Porrò prima vocalis cuiusq; dictionis ex his quatuor quæcunq; ea fuerit, significat qualitatem propositionis de possibili. secunda, eius quæ est de contingenti, tertia de impossibili, & quarta de necesse. Est ergo huiusmodi descriptio consequentium seu æquipollentium modalium secundum antiquos.

Quid designent vocales a e i u.

Purpurea.	Iliace.
4 Non possibile est non esse.	3 Non possibile est esse.
Non contingens est non esse.	Non contingens est esse.
Impossibile est non esse.	Impossibile est esse.
Necesse est esse.	Necesse est non esse.
Amabimis	**Edentulu.**
1 Possibile est esse.	2 Possibile est non esse.
Contingens est esse.	Contingens est non esse.
Non impossibile est esse.	Non impossibile est non esse.
Non necesse est esse.	Non necesse est non esse.

Facilè in his subauditur accusatiuus aliquis, vt Socratē, vel pronomen demōstratiuum hoc, aut simile quippiam. Deinde ibi. Hæ igitur de impossibili &c̄. ostendit in quolibet ordine tres primas rectè esse assignatas ab antiquis, id expressè docens in his quæ sunt de primo & tertio ordinibus. Nam in Amabimis sumūtur affirmatiuę de possibili & contingenti, & negatiua de impossibili. Et in Iliace sumuntur negatiuę de possibili & contingenti, & affirmatiua de impossibili, de quibus expressè agit Philosophus in textu. Quod si quis diligenter consyderet atque animaduertat, quòd negationem possibilis & contingentis sequatur affirmatio impossibilis & affirmationem possibilis & contingentis, negatio impossibilis. facilè intuebitur, quòd ad affirmationē possibilis & contingentis sumpti cum verbo negato, sequatur negatio impossibilis sumpti cū verbo negato, quod fit in secūdo ordine designato per dictionem Edentulu. Sunt igitur in singulis ordinibus tres primę, duę de possibili & contingenti, & tertia de impossibili rectè collocatę, tanq̄ mutuò se inferentes. Quū dicitur. Est enim impossibile affirmatio quædam &c̄. volunt aliqui ideo impossibile esse affirmationē, quia est particula non negatiua, sed potius priuatiua. Nos dicimus ideo ipsum esse affirmationē quandā, quia non negatur aliqua negatione, & quia modalis cōposita ex modo impossibili non negato est modalis affirmatiua, licet sit de verbo negato. Post hæc dum dicitur. Sed illę de necessario &c̄. ostēdit Philosophus, illas de necessario non esse rectè assignatas à veteribus, dicens, quòd illæ de necessario datę prius in primo ordine & tertio Amabimis, & Iliace. & idē accidit in secūdo & quarto edentulu & purpurea, neq; sunt contradictorię inter se, neq; sequūtur ad eas quæ sunt de possibili & cōtingenti, sumptis nunc affirmatiuè, nunc modo cōtradictorio negatiuè, Prius declarat quia hæc, non necesse est esse, quę erat quarta in primo ordine, non est contradictoria huius, necesse est non esse, quæ erat quarta in tertio ordine, Sunt enim simul veræ. Nam hæ veræ sunt, hunc hircoceruū nō necesse est esse, hunc hircoceruum necesse est non esse. Simili modo est de his, non est necesse non esse, quæ est quarta in secundo ordine. & necesse est esse, quæ est quarta in quarto ordine. Sunt enim & hæ simul veræ, hunc solem necesse est esse, hunc solem

Quo pacto impossibile sit affirmatio quędam.

non necesse est non esse. Quod autem non sequuntur ad illas, ostendit Philosophus dum dicit, Causa aūt quare &c. Neq; putandum est eas non sequi, quia nulla sequeretur, sed quia non oēs sequūtur. Nam ea quę est de necessario in Iliace, rectè sequitur ad negationē contingētis & possibilis. Similiter & ea quę est quarta in purpurea, ex duabus primis. Verū in his orationibus modus necesse sumitur modo cōtrario ad eas quæ sunt de impossibili in eodē ordine, quod facilè est considerare. Porrò modi sumuntur modo contradictorio, quando ipsis præponitur negatio, vt non possibile, non contingens, non impossibile, non necesse. Modo autem contrario sumūtur, quādo ipsis postponitur negatio, vt impossibile est non esse, necesse est non esse. Quum igitur necesse & impossibile æquiualeant, & reddant eundē sensum propositionis, quando sumūtur modo contrario, idemq; sit q̄d impossibile non esse & necesse esse. Item necesse non esse, & impossibile esse. ad possibile esse sequitur non hæc, non necesse esse, sed hæc, non necesse non esse. quemadmodum ad possibile esse sequitur non impossibile esse. & ad possibile non esse, ex quo sequitur non impossibile non esse, sequetur non necesse esse. sicq; dicendum erit amabimus, non amabimis. edentuli, & non edentulu. In secunda ratione deducente ad hoc impossibile, quod ex vna contradictoriarum liceat alteram inferre (quod quidē inconueniens habetur, nisi sit antecedens ipsum impossibile, aut consequens necessarium) vtitur Philosophus duabus Maximis. Vna est. Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, sequitur ad antecedens eiusdem. Altera est. Si ad datam aliquam propositionem non sequatur vna duarum contradictoriarum, ad eandem sequetur reliqua. quæ videtur nobis esse intelligenda, si ea propositio quæ non infertur, ideo ex data propositione non inferatur, quòd cum ipsa repugnantiam habeat. Id autem hic euenit. Nam non possibile est esse, repugnat illi, quod est necesse est esse. quemadmodum hæ repugnant, necesse est esse, & impossibile est esse. Rectè igitur colligitur, ad necesse esse sequi possibile esse. Similiter ex hac data propositione, nullum animal ambulat, propter repugnantiā non potest inferri ista, Socrates ambulat. Quare rectè sequetur, nullum animal ambulat, ergo Socrates nō ambulat. Atq; id ita esse, colligitur satis apertè ex ipso textu. Nam hac secunda ratione posita, qua ostenditur, ad possibile esse non sequi non necesse esse, sicuti asserebant antiqui, continuò subdit Philosophus. At neque ad possibile esse sequetur necesse esse. Quare ex hac data propositione possibile esse, neutra harum duarum contradictoriarum sequetur, necesse est esse, & non necesse est esse. quia neutra repugnantiam habet cum illa possibile est esse. Idem enim puta hunc Solem possibile est esse, & necesse est esse. Similiter Socratem possibile est esse, & non necesse est esse. Quare neutra harum contradictoriarum habet repugnantiam cum illa, possibile est esse. Quod si cum hac possibile est esse, accipias alias contradictorias de necesse de verbo negato, (prius enim sumptæ sunt contradictoriæ de verbo affirmato) has habebis, necesse est non esse, non necesse est non esse, quarum hæc, necesse est non esse, propter repugnantiam non potest inferri ex possibile esse. Nam impossibile est idem posse esse, & necessario non esse. Imò hæc, necesse non esse, infertur in tertio ordine Iliace videlicet, ex hac, non possibile est esse, ex qua infertur impossibile est esse, rectè colliges eius contradictoriam non necesse non esse, rectissimè sequi ex possibile esse, quod erat concludendum. Quod si intelligas, quoniam modi possibile & contingens sumuntur in primo & tertio, ac secundo & quarto ordinibus, modo contradictorio, reliquos modos similiter sumendos esse contradictoriè, procliuis erit & facilis literæ deductio, vt ergo bene disponantur propositiones, sic sunt describendæ.

Modi quando sumūtur modo cōtradictorio aut contrario.

Duæ Maximæ, in quib9 consistit literę deductio.

Purpurea.	Iliace.
Non possibile est non esse.	Non possibile est esse.
Non contingens est non esse.	Non contingens est esse.
Impossibile est non esse.	Impossibile est esse.
Necesse est esse.	Necesse est non esse.
Amabimus	**Edentuli.**
Possibile est esse.	Possibile est non esse.
Contingens est esse.	Contingens est non esse.
Non impossibile est esse.	Non impossibile est non esse.
Non necesse est non esse.	Non necesse est esse.

Dubitabit aliqs si ad necesse.

In secundam partem eiusdem capitis, pertractantem, An ad necesse esse sequatur possibile esse, annotatio.

IN superiore parte Philosophus assumpserat, ad necesse esse sequi possibile esse, vt ostenderet, primum ordinem esse perperàm redditum ab antiquis. In hac autem idipsum reuocat

reuocat in dubium, latius scilicet declaraturus, id quod tunc penè erat suppositum. Est igitur dubitatio hæc proposita ab Aristotele, An ad necesse esse sequatur possibile esse, hoc est, an ad propositionem de necessario sequatur propositio de possibili. Primo loco adfertur probatio ad partem affirmatiuam, de qua quidem probatione in superiori parte latius egimus. Nam hanc, hunc Solem necesse est esse, non sequuntur hæ, hunc solem non possibile est esse, hunc Solem possibile est non esse, propter repugnantiā quam habent cum illa. Deinde secundo loco adducitur ad oppositam partē ratio, ibi. At verò ad possibile &c. quæ sufficienter declaratur non esse efficax in sequentibus. Proposita autem ratione ad vtranq; partem, ante solutionē duo præmittit. Primo diuersitatē potentiarum, dum dicit. Sed manifestum est non omne possibile vel esse vel ambulare, etiam opposita posse. ex qua quidē diuersitate licet colligere inefficaciā rationis adductæ ad negatiuā partem. Ex hoc textu, quantum huic loco sufficit. (Nam exactius de diuersitate potentiarum in Physicis agendum est) colligitur duplex potentia, Vna rationalis, Altera irrationalis. Ea potentia est rationalis, quę libera est per essentiam, aut per participationem ad aliquid agendum vel suscipiendum. Voluntas seu appetitus rationalis libera est per essentiam. Intellectus autem & potentiæ sensitiuæ, siue sint cognitiuæ, siue appetitiuæ, & aliæ pleræq; potentiæ corpori humano, vt tale est, competentes. quales sunt potentiæ currendi, ambulandi, scribendi, saltandi & cæte. liberæ sunt per participationem, eò quòd subsint rationi atque libero arbitrio ipsius hominis in exequēdis suis operationibus, aut suscipiendis suis perfectionibus. Neque nunc tractandum est, an inter has potentias naturales, aliæ sint actiuæ, aliæ susceptiuæ. An omnes simul sint actiuæ & susceptiuæ, præsertim quæ sunt cognitiuæ & appetitiuæ. Id enim in libris de anima est discutiendum. Rationalis potentia quodāmodo à posteriori, seu per effectū, sic solet describi. Potentia rationalis est, quæ omnibus quę ad actionē aut susceptionem perfectionis necessaria sunt positis, atq; eodem modo sese habētibus, secluso quouis impedimento, potest liberè in opposita contradictoria, non aūt semper in contraria accepta vt distinguātur contra contradictoria, Vt voluntas, positis omnibus quę necessaria sunt ad aliquid volendū, & nullo existente impedimēto, potest velle illud, & non velle ex propria libertate. Idem contingit in intellectu, sensu, & alijs potentijs enumeratis, quæ subsunt voluntatis imperio, ad aliquid agēdum vel suscipiendum. Potest enim intellectus obiectum propositū intelligere & non intelligere. sensus sentire & non sentire, per imperium voluntatis claudendo oculos. potentia ambulandi, efficere ambulationē & non efficere, iuxta imperiū rationis. Neq; hic inuestigandū est, An potētia rationalis, proposito quouis obiecto, possit in cōtraria aut cōtradictoria. Huic loco satis est, quòd respectu plurimorū obiectorum possit in contradictoria, etiā si non posset in contraria. Ediuerso ea potentia est irrationalis, quæ neq; libera est per essentiam, neq; per participationem, in aliquo operando aut suscipiendo. siue quæ omnibus requisitis ad actionem, aut alicuius qualecunq; fuerit susceptionem positis, secluso impedimēto, non potest non agere, aut non potest non suscipere. Et hęc duplex est. Vna actiua, quæ ordinata est ad actionem seu operationem exercēdam. Quales in primis dicuntur esse potentiæ vegetatiuę, etiam in homine, scilicet potentia nutritiua, augmentatiua, & sui similis generatiua, quæ non subsunt imperio voluntatis, de qua re alibi speculandū est. Deinde inter has secundo enumerantur oēs potentię brutorum, quę & si videātur quodāmodo habere suorū actuum libertatē, non tamen verè habēt. Et de hac re similiter alio in loco agendum est exactius, Vt equus, omnibus positis quæ ad ambulationē necessaria sunt, secluso quouis impedimento, non potest non ambulare, non potest non comedere, non bibere, & sic de reliquis. quanquàm simpliciter his non existentibus, aut adhibito impedimento possit non ambulare, & non comedere. In hoc sensu prius dictū est, Omne quod possibile est ambulare, possibile esse non ambulare. In priori aūt sensu & illis conditionibus stātibus hic dicitur, non omne quod possibile est ambulare, etiam oppositū posse. Præterea irrationales sunt omnes aliæ potentiæ actiuę plantarū, & quorumlibet corporum inanimatorū, siue mixta sint, siue simplicia, quæ oīa oībus requisitis ad actionē positis, secluso impedimēto, & cōuenienter applicato passo sufficienter disposito, non possunt non agere, & ita determinatæ sunt ad vnum cōtradictoriorū, & non indifferētes ad vtrunq;. Alia est potentia irrationalis susceptiua, per quā aliquid potest suscipi. Et inter has quædā sunt determinatæ ad vnum, quando videlicet illud necessariò conuenit subiecto habenti potentiam. Vt cælum potest moueri, & non potest non moueri. Ignis potest esse calidus, & non potest esse non calidus. Aqua potest suscipere humiditatem, & non potest non suscipere humiditatē, & ita in pluribus alijs. Aliæ sunt, quæ indeterminatæ sunt ad vtrunque, & susceptiuæ sunt vtriusq; contradictorij. Vt potentia materiæ, secundum

An ad necesse esse sequatur possibile esse.

Duplex potentia. Vna rationalis.

Quid potētia rationalis.

Quid potētia irrationalis.

Duplex potētia irrationalis. Actiua.

Altera est susceptiua, cuius hæc est ad vnum determinata. Alia est iderminata.

quam potest successiuè diuersas formas substantiales suscipere. Similiter potentia secundum quā aqua potest esse calida & non calida, frigida & nō frigida: homo sanus & nō sanus, æger & non æger, & ita in reliquis. Neq; hic anxie inquirendū est, an huiusmodi potentiæ sint potius impotentiæ naturales, q̃ potentiæ. Non enim hic agimus solum de ea potentia, quæ spectat ad genus qualitatis. Neq; etiā anxiè est inquirendū, an ad contradictoriè opposita sint diuersę potentiæ assignandæ, sicut Philosophus vult tertio Physicorū. Satis huic loco sit, quòd si diuersæ ponantur, vt in tunica vna potentia, secūdū quā possit diuidi, & altera secundum quā possit non diuidi, hæ plures pro eadē reputantur & vna. His intellectis, facilis est ipsius textus expositio. Quū igitur ostensum sit, non omne id quod potest efficere aut suscipere vnum contradictoriorū, posse suscipere & reliquū, etiam ostensum erit, ex possibile esse non rectè inferri posse non esse.

Obiectio. Sed obijciet forsan quispiam argutus, dicens ea quæ allata sunt, de his quę habent potentiam irrationalem potissimùm actiuā, & quæ dicuntur posse efficere aliquid, & nō oppositū ipsius contradictoriū, intelligi suppositis quibusdā, puta si agens sit, si omnia ad actionē necessaria adhibeantur &c̄. quēadmodū prius dictū est. Id autē quod sub conditione verū est, frequenter falsum est ablata tali conditione. Vt hic ignis, qui stantibus illis conditionibus, non potest non calefacere, simpliciter potest non calefacere: & hic equus qui eisdē existētibus non potest non comedere, & non ambulare, simpliciter potest nō comedere, & nō ambulare. Quare non videtur sufficienter declaratū, quòd ad possibile esse non sequatur possibile nō esse.

Solutio. Huic respondemus, Aristotelē latenter satis indicasse, q; alia multa quæ necessariò sunt, & necessariò agūt præter rationē, nullis etiam appositis conditionibus, possunt in vnū contradictoriorū, & nullo pacto in alterū. Vt sol potest illuminare, & nō potest non illuminare. quēadmodū ignis calefacit, & suppositis conditionibus non potest non calefacere. In illis autē ad possibile esse, simpliciter non sequitur possibile non esse. quanq̃ fortassis quispiam rectè diceret, generalem quandā solutionem traditā esse, & eam perfici per ea quæ sequuntur. Secundum præmittit Philosophus dum dicit. Potestates verò æquiuocę sunt &c̄. quo innuit aliam diuisionem potestatis seu potentiæ, quā Boetius & alij asserunt esse analogi in sua analogata. Ex qua quidem diuisione non incongrue colligitur, modos facientes modales enunciationes non esse sincategoremata, sed potius categoremata. Diuisio igitur est hæc.

Alia potestatū partitio. Potestatū siue potentiarum, quędam est actui illi quem respicit coniuncta, Vt Socrates ambulans habet potentiam ambulandi simul iunctā ambulationi, quæ est actus talis potentiæ. Altera est potentia, quæ non est coniuncta suo actui, sed ab ipso separata. Vt potentia qua quis sedens potest ambulare.

Vna actui cōiuncta. Prior potentia est principalis atq; pręcipua, secunda autem minus principalis. Prior illa tanquā quoddam genus (teste Boetio) diuiditur in eam, quæ suo actui necessario est coniuncta. Qualis est in sole potentia illuminandi, potentia mouendi in cælo. Et in eam quę contingenter est coniuncta actui. Qualis est potentia ambulandi in homine nunc ambulante.

Altera ab actu separata. Similiter earum potentiarum quæ ab actu separatæ sunt, quædam est, quę aliquando erit coniuncta actui, cuius meminit ipse Philosophus. Et quædam est, quæ potest quidem actui esse coniuncta, sed nunquam erit coniuncta. Multa enim possunt esse, quæ nec fuerunt, nec sunt, nec vnquam erunt. Potentia posterior, quæ scilicet ab actu separata est, solum reperitur in rebus mobilibus, hoc est, generabilibus & corruptibilibus. Prior autē quæ coniuncta est actui, reperitur & in generabilibus & corruptibilibus & immobilibus, id est, ingenerabilibus & incorruptibilibus. Aristoteles autem subiungens, Quæ cum ita sunt, & cæt. illis duobus præmissis soluit dubitationem, quæ quidem solutio huiusmodi est, Ad necesse esse, sequitur possibile, sed non omne, quia non sequitur possibile secundo modo dictum, quod est ab actu separatum, sed possibile primo acceptum modo, quod actui est coniunctum. huius ratio est, quia necesse sese habet ad possibile sic sumptum, vt particulare seu minus commune ad vniuersale seu magis commune. Quicquid enim necesse est esse, possibile est sic esse, & non contra. Est enim quoddam possibile actui suo contingenter coniunctum, quod non est necesse esse. Neque hic negatur modus necesse, esse modus vniuersalis. neque possibile, modus particularis. Idem enim est modus vniuersalis & minus communis, & idem est particularis modus & magis communis. Hac solutione adhibita, redit Philosophus ad ordinem propositionum modalium, dum dicit. Atq; ille de necessario sunt ponendæ primæ.

Duplex modaliū ꝓpositionū ordo. Pro qua re aduertendum est, duplicem esse ordinem inter huiusmodi propositiones modales.

Vnus secundū illationē. Vnus ordo est, qui attenditur secundum illationem, in quo ea prior est, quæ infertur & non infert, iuxta secundum modum prioris, & quia possibile esse sequitur ex necesse esse, & non contra, ideò possibile in hoc ordine primum locum occupat, &

necesse

necesse vltimum. interiectis modis contingenti, qui idem est cum possibili, & impossibili, tanquàm eo cum quo facillimè cognoscitur æquipollẽtia cum possibili. Et hunc modum seu ordinem seruauerunt antiqui, procedentes ab his quæ nobis notiora sunt atq; viciniora, ad ea quæ nobis minus sunt nota. Neq; hunc ordinem reprehendit Aristoteles. Alius est ordo perfectionis, secundum quem necesse præcedit, & primo loco ponendum est. secundo loco possibile. deinde contingens. & vltimo loco impossibile, tanquàm longissimè distans à necessario, huiusque gratia subiunxit Philosophus. Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quòd id quod ex necessitate est, & cætera. Cuius sensus est ex prius dictis, dum tractaretur quodnam possibile sequeretur ad necesse, manifestum est quòd id quod ex necessitate est etiam actu est, id est, actualiter existat. Quare si sempiterna, vt Deus, substantię incorporeæ, & corpora cælestia, priora sint naturâ & perfectione non sempiternis, actus etiam prior potentia erit. Cuius quidem particulæ duplex sensus reddi potest, Vnus, quòd actus seu forma substantialis, per quam res generabilis & corruptibilis actu existit, prior sit natura ac dignitate ipsa materia, per quam res generabilis & corruptibilis prior est natura & perfectione, re generabili, quæ potest esse & nondum est. Quod si ita res sese habeat, manifestum erit seruato ordine naturæ & perfectionis, eas quæ de necessario sunt, primo loco esse ponendas, deinde illas quæ sunt de possibili & contingenti, & vltimò eas quæ sunt de impossibili, eò quòd rebus impossibilibus nulla prorsus conueniat perfectio, neque actu neque potentia. Et quòd actus tempore prior sit potentia, id secundum speciem maximè est accipiendum, vt homo existens, prior est homine potente existere. Nisi enim homo actu existeret, non posset homo naturaliter procreari. Secundum indiuiduum autem contrario modo sese habet. Nam Socratem posse esse prius est, q̃ Socratem esse. Proinde vt ea quæ nunc dicta sunt, clarius & apertius noscerentur, vltimo loco adiecit Philosophus hanc diuisionem, Eorum quæ sunt, alia actu sunt sine potentia, alia actu sunt cum potentia, alia sunt quæ nunquàm actu sunt, sed potestate tantùm. loco huius tertij membri habet Boetij trãslatio, alia verò nunquàm actus sunt, sed potestates tantùm, hoc est, alia nunquàm sunt actu, sed potestate tantùm. Diuisum ab aliquibus accipitur pro his quæ actualiter existunt, ab alijs autem pro his & ijs quæ possunt existere, etiam si non sint actu. Alij extendunt ad omnia ea quæ per intellectum apprehendi possunt, sub tribus membris subintelligentes quartum membrum, continens ea quę non possunt existere, res videlicet impossibiles, vt hæc diuisio toti ordini modalium respondeat. Illa actu sunt sine potentia, quæ ita existunt, vt non habeant potentiam ad non existendum, Quales sunt primæ & perfectissimæ substantiæ. Deus, substantiæ incorporeæ, & corpora cælestia, quæ res reliquis generabilibus non tantùm perfectiores sunt, sed & tẽpore priores. Ea actu sunt cum potentia, quæ actu existunt, & possunt non existere. Quales sunt omnes res generabiles & corruptibiles. Et hæc quatenus existunt, natura & perfectione priora sunt seipsis, quatenus non existunt & possunt existere, licet ipsa eadem quatenus existunt tempore posteriora sint seipsis, in quantum non erant & poterant existere, quemadmodum materia susceptibilis formæ substantialis, tempore prior est forma substantiali suscipienda, licet posterior sit perfectione atque natura. Ordinata enim est materia ad susceptionem formæ substantialis, Finis autem natura prior est ijs, quæ sunt ad finem ordinata. Vltimo per ea quæ nunquàm actu sunt, sed solùm potestate, rectè intelliguntur ea, quæ nec fuerunt, nec sunt, nec erunt, sed possunt esse. Deinde in eodem membro rectè accipiuntur (teste Boetio) ea quæ sunt incompleta, & nunquàm poterunt deducta esse ad actum completum & perfectum. Qualia sunt numerus infinitus, diuisio continui in omnem sui partem, infinitus cæli motus, tempus infinitũ, quæ ideo nequeunt deduci ad actum completum, eò quòd semper quantumcunq; sumpseris, relinquitur aliquid addendum, vt in Physicis declarandum est. Hactenus verborum Aristotelis textum, aliqua luce illustrauimus. Superest, vt totam hanc de modalibus doctrinam ab initio repetentes, summatim breuiterque perstringamus, quicquid ad earum notitiam pleniorem videtur adhuc desyderari. Et quia modalis propositio (vt nomẽ arguit) à modo dicta est, quid nam sit hoc loco modus, videndum. Is igitur ita finitus est. Modus est adiacens rei determinatio, hoc est, modus est dictio adiectitia, quæ rem quampiam seu vocem rei alicuius significatiuam determinat, id est, explanat vel distinguit, vel alio quodam modo afficit. Quod nimirum faciunt tam aduerbia ipsa, quàm nomina adiectiua. Nam (vt Priscianus ait) hoc est aduerbium verbis, quod adiectiua nomina appellatiuis nominibus adiuncta, vt quum dico prudens homo, hominem aliquem designo, non tamen quemlibet, sed eum qui prudentia est præditus. Sic etiam quum dico, prudenter agit, agere quidem aliquem innuo, non vtcunque, sed prudenter.

De modalibus istis latior explicatio.

Quid mod⁹

Modorum multiplicitas.

Hoc est Cæsarij in prędictā definitionē interpretamentū. Cæterùm varij admodum sunt modi & multiplices. Nam quidam derminăt significatū alicuius termini qualitatem quampiam designantes, vt velociter, tarde, bene, male, dulciter, honeste, & sic de alijs. Alij tempus exprimunt, vt cras, perendie, olim. Alij locum innuunt, vt vbiq;, hic, illic. Alij modū insinuant, vt vtinā, si, cum, &c̄. Alij determinant cōpositionē prędicati cum subiecto, vt necesse, possibile, impossibile, contingens, verum, falsum, scitum, opinatum, facile, difficile, fortassis, &c̄. Et ab his dici potest propositio modalis, non tamen de omnibus his est præsentis loci speculatio, sed quatuor dumtaxat primis, propterea quòd illi peculiarem aduehant difficultatem in oppositionibus & æquipollentijs, maioremq; inducunt propositionū ab alijs quæ de inesse vocantur differentiam.

Propositio modalis.

Modalis igitur prępositio ea demū censebitur, cuius copula determinatur aliquo horū quatuor modorum, possibile, contingens, impossibile & necesse. vel quæ æquiualens quippiam continet, vt sunt oportet, potest, accidit, euenit, contingit, separabilis, penetrabilis, aliaq; huiuscemodi vocabula, potentiā, necessitatem, vel impossibilitatem significantia.

Sunt autem modales non solum categoricæ, sed & hypotheticę, vt possibiliter omnis homo ambulat, & omnis equus quiescit, Si vnū contrariorū est, non est necesse reliquū esse. Porrò contingēs bifariàm accipitur. Vno modo generaliter, vt idem valeat quod possibile, hoc modo cælum volui est contingens. Atq; ita toto hoc tractatu ab Aristotele acceptum est. Altero modo specialiter, vt tantundem polleat, quantū possibile fieri & possibile non fieri, de qua acceptione latius in primo Priorum analyticorum. Et vtroq; modo acceptū constituit enunciationem modalem, quando principalem copulam afficit, hoc est, compositionē determinat principalis prædicati cum subiecto. Quòd si aliquis horū modorū non esset determinatio copulæ, sed ipsum propositionis extremum, non diceretur ab hoc propositio modalis, vt hæ nō dicuntur modales, pluuia est contingens, Chimęra est impossibilis, Vnum est necessarium, Et eodem modo in ipsis sumitur oppositio, & cætera huiusmodi, vt in alijs de inesse. An autem isti modi in modalibus enunciationibus ita sint determinationes copularū, vt non sint simul earum partes, & vtrum categoremata sint, an syncategoremata, solet hoc loco in dubiū vocari. Nobis non absurde videtur modus in modali esse pars totius copulæ, vt dicatur determinatio, non quòd integræ iam copulæ adueniat, sed quòd partem eius verbalem, quæ alioqui tota copula foret, certo modo afficit. Quod verò ad secundam dubitationem attinet, obiter diximus circa literæ explanationem, quod Aristoteli magis videretur congruere.

Dubitatio an modi sit copularum partes. Et an cathegoremata, An syncategoremata. Solutio primæ dubitationis. Dilutio secundæ.

Maior difficultas & labor esse videtur in assignandis extremis propositionum modalium. Quæ res, vt magis euadat perspicua, adnotandū est, modos prædictos, à quibus modales denominantur propositiones, dupliciter efferri posse. Vno modo aduerbialiter, vt quum dicimus, sol possibiliter patitur eclipsim, sol necessariò mouetur, Et in huiusmodi modalibus, eodem modo assignantur extrema, vt in illis de inesse. Modus autem est copulæ determinatio, & fortassis eius pars, vt iam dictū est. Altero nominaliter, vt Solem necesse est moueri, lunam lucere est contingens. Et in his quomodo assignanda sint extrema, variæ sunt logicorū opiniones. Albertus cum discipulo suo D. Aquinate censet, dictū esse subiectum, & modum prędicatum, verbū autē iunctum modo esse copulam, vt quū dicitur, Deum necesse est regere mundum, subiectum est id, Deum regere mundum. copula est verbum est. & necesse, prędicatum. Ad hanc suā sententiam allegat Alpharabium & Boetium, qui in vtraq; æditione in librum Peri Hermenias dicit, modum esse prædicatū. Verùm huic sententię obsistere videtur, quòd non appareat, modum sic collocatū posse verbū determinare, & ob hanc causam, & alias quę adferri possent. licet eas videatur dissoluere Albertus, nobis videtur eligenda esse altera harū duarum sententiarū. Vna est, secundum quam dicemus, huiusmodi modales ex modis nominalibus constantes, secūdum se non habere extrema, eò quòd vtamur modo cum suo verbo, loco verbi impersonalis. Idem enim est, siue dixeris, hominem necesse est esse animal, hominē contingens est currere, siue hominem oportet esse animal, hominem contingit currere. In propositionibus autem verborum impersonalium, non necesse est assignare extrema secundum se, sed tantum quando tales reductæ fuerint ad alias constantes ex verbis personalibus eundem sensum reddentibus. His igitur reductis ad eas quæ constāt ex modis aduerbialibus, reddenda erunt extrema, quemadmodum prius est dictū. Altera via dicit, eodē modo assignanda extrema & copulam in hisce, vti & in alijs modalibus, Vt huius, hominem possibile est esse sanum, subiectum est hominem, sanum est prędicatum, tota copula est, possibile est esse, cuius duæ sunt partes, verbum videlicet esse infinitiui modi, aut explicitum, aut aliquando in verbo adiectiuo inclusum, quod est prędicatum formale ipsius totius enūciationis, & possibile est,

Quō assignāda extrema in modalibus. Alberti & Aqnatis opinio de modaliū extremis assignādis. Alpharabi9 Boetius. Aliorum de eadē re sententia.

le est, quod similiter est prædicatum formale determinans verbum esse. Et ob hoc vocatur prædicatum ipsius enunciationis modalis.& verbum accipit sumitq; rationem prædicati materialis, quatenus ipsa propositio est modalis. Et quemadmodum modus aduerbialis determinans verbum indicatiui modi, reddit propositionem modalem, & efficitur pars prędicati formalis, sic & modus nominalis sumptus cũ verbo substãtiuo indicatiui modi determinat verbũ infinitiui modi, & cum ipso tanq; partiali copula efficit enunciationẽ modalẽ. Hæc secunda sententia, quę à priori fortasse parũ distat, videtur posse satis probabiliter cõuinci ex ipso Aristotele. Neq; videmus, cur non rectissimè intelligatur Boetius, non de prædicato materiali totius propositionis modalis, quẽadmodum accipit Albertus. sed potius de prędicato formali. Hæc de extremis propositionũ modalium dicta sunt. Nunc de ipsarum qualitate agẽdum est.

Propositio igitur modalis, est propositio, & modalis. Propositio quidem, quatenus constat ex copula verbali, Modalis verò, in quantum tali verbo additur modus ipsum determinãs. Ex his duobus tanquàm duabus quibusdam copulis, attendenda est qualitas in modalibus. Ex parte verbi ea dicenda est negatiua, in qua verbum infinitiuũ negatur, siue id fiat per negationem illi immediatè præpositã, siue nõ, aut etiam postpositam. Et contra, ea affirmatiua, cuius verbũ affirmatur, Vt hæ sunt affirmatiuę, Carolum contingit imperare, Socratem non impossibile est esse album, Socratem non necesse est non esse album, quemadmodũ & hæ, Socratem possibile est esse album, hominẽ necesse est esse albũ. Et hæ negatiuæ, Socratem necesse est non esse equũ, Platonẽ impossibile est esse Socratem, Socratem non possibile est esse Platonem. Nam impossibile negationẽ claudit in se: imò & hæ negatiuę sunt, hominem esse alatum non est possibile, piscem natare non est necesse. quia negatio lata in modum æqualiter negat verbũ ipsum, siue præponatur siue postponatur, vt probat cõmunis modus concipiendi. Hoc modo consyderant qualitatẽ modalium, qui tradunt, eas quę sunt in purpurea & amabimus esse affirmatiuas, & quæ in Iliace & edentuli negatiuas, ex parte verbi scilicet. Si autẽ modos respiciamus, illæ affirmatiuæ erunt, quæ sunt de modo affirmato, Et illæ negatiuæ, quæ sunt de modo negato. siue negatio addatur modo immediatè, siue nõ. Vt hæ, Socratem necesse est non esse equũ, Socrates impossibiliter est hinnibilis, Socrates possibiliter non est prudens, sunt affirmatiuæ modales, negatiuæ tamen propositiones ex parte dicti. Cuius oppositũ reperitur in his modalibus negatiuis ex parte modi, Socratẽ nõ necesse est non esse album. Socratẽ non impossibile est esse prudentẽ, Socratẽ non possibile est non esse prudentẽ, nullum hominẽ necesse est non esse album. Neq; pro inconuenienti ducendum est, q; duæ propositiones in sensu æquiualeant, quarum vna est affirmatiua, & altera negatiua ex parte modi, Quales sunt hæ, Socratẽ possibile est esse sapientẽ, Socratẽ non impossile est esse sapientẽ. Socratẽ non possibile est esse equũ, Socratẽ impossibile est esse equũ. Sunt enim hæ ex parte verbi eiusdẽ qualitatis: duæ quidẽ priores, affirmatiuæ. & posteriores, negatiuæ. Quantum aũt ad harũ propositionum quantitatẽ attinet, simili modo duabus rationibus quantitas in eis est sumenda. Primo ex parte subiecti totius propositionis, eodẽ modo quo sumitur quantitas in propositionibus de inesse, vt hæc singularis est. Socratẽ possibile est esse sapientẽ, hæc indefinita, corpus necesse est esse substantiam, Hę vniuersales, necesse est omnem hominẽ esse risibilem, Impossibile est hominẽ esse quadrupedem. Negatio enim inclusa in modo impossibili, subiectũ distribuit, & valet illa secunda hanc, necesse est nullum hominẽ esse quadrupedẽ. Altero modo sumitur quantitas ex parte modi affirmati, secundũ quem hæ sunt vniuersales, quæ constãt ex necessario & impossibili non negatis. & hæ particulares, quæ constant ex possibili & contingenti affirmatis, Vt hæ sunt vniuersales, Socratẽ necesse est esse patientem, Socratẽ impossibile est esse imprudentẽ, Socratẽ necesse est non esse quadrupedẽ, Socratẽ impossibile est non esse risibilẽ. Et hę particulares, Socratẽ possibile est esse caluũ, Socratẽ possibile est nõ esse imprudentẽ, & simili modo de contingẽti dicetur. Idẽ indicant illi, qui respiciẽtes lineas, asserũt eas particulares esse, quæ sunt in Amabimus & edentuli, & eas vniuersales, quę sunt in purpurea & Iliace.

His monstratis, indicandũ est, quomodo in his propositionibus sumatur cõtradictio seu oppositio, quod q; paucissimis absoluemus. Tradit Philosophus, contradictionem sumendã esse secundũ affirmationem & negationẽ modi, quod verum est, modò cętera obseruentur, quę ad vnamquãq; oppositionis speciẽ requiruntur, ne scilicet in cõtrarijs sit eadẽ particularitas, nec in subcontrarijs eadẽ vniuersalitas, & in contradictorijs neq; vniuersalitas eadem inueniatur neque particularitas &c̃. Debent enim huiusmodi non minus exactè in modalibus custodiri, quàm in alijs enunciationibus. Alioqui facilè eueniret, contrarias simul esse veras, subcontrarias simul falsas, & contradictorias simul esse veras, vel simul falsas. Non sunt ergo hæ

contra-

De modaliũ ꝓpositionũ qualitate.

De modaliũ ꝓpositionũ quantitate dupliciter accipienda. Primo. Secundo,

De modaliũ enunciationũ oppositione.

contradictoriæ, Carolum posſibile eſt imperare, Carolum posſibile eſt non imperare, quia in his modus ſe ſimiliter habet vtrobiq; affirmatus, eſtq; eadē particularitas. Neq; aliquod corpus posſibile eſt quieſcere, aliquod corpus non eſt posſibile quieſcere. vel iſtæ omnē ſubſtantiam neceſſe eſt corrūpi, omnē ſubſtantiā non neceſſe eſt corrūpi. Licet enim hic modus ſemel affirmetur & ſemel negetur, in prioribus tamen eſt eadem particularitas: quare & ſimul ſunt veræ. In poſterioribus verò eadem vniuerſalitas, quare pariter falſæ ſunt, illæ quidem ſubcontrariæ, hæ verò contrariæ. Quæ igitur ad hanc oppoſitionē facilè cognoſcendā ſolet tradi regula, Eas propoſitiones quæ ſunt in amabimus & iliace, edentuli & purpurea, eſſe inter ſe contradictorias: Quæ verò in amabimus & edentuli, ſubcontrarias: & quæ in purpurea & iliace, contrarias. intelligenda eſt, modò quæ iam dicta ſunt legitimè obſeruentur. Deinde idipſum quoq; accipiendum eſt de oppoſitione non formali & propriè dicta, ſed tantū ſecundum virtutē & æquiualentiā quandam (vt ſcilicet illam opponi intelligamus, quæ vel propriè eſt oppoſita, vel huic quodāmodo æquipollet) niſi idem in vtriſq; ſumatur modus. Diximus enim prius, modos eſſe copularū partes. Ad oppoſitionem aūt verā, non modò requiritur identitas prædicati atq; ſubiecti ſecundū vocem & rem. ſed pari ratione etiam ipſius copulæ: pręſertim quum hæc à doctis aſſeratur eſſe pars prędicati, voceturq; peculiari nomine prædicatū formale. Neq; apud Ariſtotelem vnquā reperies duas oppoſitas aſſignari, quę conſtāt ex diuerſis modis. Apertè quoq; affirmat Boetius in ſecunda æditione, has non eſſe oppoſitas aut his ſimiles, Socratē posſibile eſt eſſe caluū, & Socratē non contingens eſt eſſe caluū, ne quis putet, nos hęc ex noſtro cerebro confingere. Et quia de huiuſmodi oppoſitione in dicta regula eſt ſermo, quę ſecundū virtutē tantum attenditur, & non ſecundum formā ipſarū enunciationū, ideò non erit inconueniens, duas affirmatiuas ſic inuicem opponi. Nam & Ariſt. primo capite huius ſecundi libri de ſimili oppoſitione loquens, dixit has contrarias eſſe, omnis homo eſt ſapiens, & omnis homo eſt non ſapiens. Sequitur, vt de modalium conſequentijs nonnihil attingamus.

De ꝓpoſitionū modalium conſequentijs.

Indicauit autē Ariſtoteles duplicem argumentandi modum in modalibus. Vnus traditur priore parte huius capitis, qui ſumitur ſecundum æquipollentiam modalium propoſitionū. Dicuntur autem (vt rem paulò altius repetamus) illæ propoſitiones generaliter æquipollere, quæ ſeſe mutuo inferunt. Et harū quædā non conſtant eodem ſubiecto aut prędicato. Vt homo philoſophatur, & animal rationale philoſophatur: equus eſt quadrupes, & quadrupes eſt equus. Tullius eſt orator, & Cicero eſt orator. Inter has poſtremæ æquipollent tam ſecundum ſignificationem, q̄ illationem. Cęteræ verò, tantum in illatione. Aliæ eiſdem conſtant extremis, & eodem ordine diſpoſitis. Vt aliquis homo eſt iuſtus, & non nullus homo eſt iuſtus: hominē posſibile eſt non ambulare, & hominē non eſt neceſſe ambulare. ſi modus ſit determinatio copulæ, & non pars prędicati. Et de hac æquipollentia potiſſimùm hic agitur. Et quidem quo pacto in his quę de ineſſe vocantur æquipollentia accipienda ſit, licet ex grāmaticis & cōmnni modo loquendi peti debeat, Logici tamen id quatur regulis expedierunt, quas nō pigebit hic obiter & ſtrictim adſcribere.

Prima æquipollentiarū regula.

Prima eſt, Quoties negatio pręponitur ſigno ſiue vniuerſali, ſiue particulari, ipſa æquipollere facit propoſitiones inter ſe alioqui contradictorias.

Secunda.

Secunda eſt, Quoties negatio poſtponitur ſigno vniuerſali, ipſa æquipollere facit propoſitiones alioqui inter ſe contrarias.

Tertia.

Tertia, Quoties negatio tam pręponitur, q̄ poſtponitur ſigno ſiue vniuerſali ſiue particulari, ipſa æquipollere facit propoſitiones, ſibi inuicē alioqui ſubalternas

Quarta.

Quarta, Quoties in aliqua propoſitione duo ſigna vniuerſalia negatiua ponuntur, ſimilis & æquipollens redditur propoſitio, ac ſi loco prioris ſigni eius contrarium, & loco poſterioris contradictorium poneretur. Exemplis abſtinuimus, quòd & breuitati ſtudendum ſit, & facile occurrant in quauis materia. Et ſunt tales regulæ limitandę hac exceptione, niſi duę negationes in enunciatione ponerentur ad fortius negandum, aut ex intentione proferentis aliud conſtet. Nam aliquoties ea negatio quæ ſecundū vocē pręponitur, ſecundum intellectū & ſententiam eſt poſtponenda, aut contra. id quod frequentiſsimè accidit apud probatos autores, & vulgarē loquendi rationem. Porrò in propoſitionibus modalibus dupliciter accipi poteſt æquipollētia. Nam vno modo ex parte ſubiecti ſeu ſigni ad ſubiectū poſiti, omnino ſimiliter vt in illis de ineſſe, hoc tamen obſeruato, vt modus nō aliter ſe habeat ſecundū affirmationē & negationē in vna, q̄ altera. Sic hę æquipollent, omnē hominē posſibile eſt eſſe iuſtum, & nullum hominem non posſibile eſt eſſe iuſtum. non autē æquipollet priori iſta, nullum hominem posſibile eſt non eſſe iuſtum. quia modus hic negatur, non ibi. Secundò ſumitur in his æquipollentia ex parte modorū ipſorū, quibus præponūtur vel poſtponuntur negationes. Inter prędictos autem quatuor modos, duo vniuerſales dicuntur, propter

propter ſimilitudinem quandam, quam cum ſignis vniuerſalibus ſubiecta determinantibus habent, Vt neceſſe & impoſsibile, quorũ hic negatiuus eſt, ille affirmatiuus. Alij duo, ſcilicet poſsibile & contingens, particulares ſunt, & ambo affirmatiui. Nam negatiuos particulares non habemus ſimplices, ſed eos ſic efferimus, poſsibile non, contingens non. Ex parte ergo modorũ ſumenda eſt æquipollentia in modalibus, ſecundum præpoſitionem & poſtpoſitionem negationis ad ipſum modum, non ſecus q̃ in alijs æquipollentia attenditur ex tali diſpoſitione negationis ad ſubiectum. Idem alijs verbis, ſed in eandem ſententiam dici ſolet, Omnes modales quę ſunt in eadem linea inter ſe æquipollere, reliquis neceſſarijs obſeruatis, vt pote eiſdem terminis, & eadem quantitate propoſitionũ, ſiue modales cõpoſitę fuerint, ſiue diuiſæ. Regula enim quę tradi conſueuit de dicto cõmuni mutãdo in quarta in contradictorium, quando modales fuerint cõpoſitæ, nullum apud nos locũ habet. Alter modus argumentãdi in modalibus inſinuatur in hac ſecunda pręſentis capitis parte, ſecundum quẽ ex modis vniuerſalibus non negatis inferuntur particulares ſubalterni, vt ad neceſſe, ſequitur poſsibile: & ad impoſsibile, poſsibile non. Iam ſupereſt, vt ſenſum propoſitonum modalium paucis aperiamus, Is igitur eſt duplex. Compoſitus & diuiſus. Senſus cõpoſitus eſt, qui partes propoſitionis cõiunctas accipit, quicꝫ relicta tota ea propoſitione integra quæ ablato modo ſupereſt, per ſolam modi ſubtractionẽ expenditur, iuxta rationem modi. verbi gratia, huius propoſitionis. Poſsibile eſt album eſſe nigrũ, ſenſus cõpoſitus ſignificat, id totũ quod ablato modo ſupereſt, videlicet albũ eſt nigrum, coniunctim ſumptũ, eſſe poſsibile. Similiter huius. Poſsibile eſt omnẽ hominem eſſe in hoc theatro, ſenſus cõpoſitus ſignificat, hãc propoſitionem eſſe poſſibilem: Omnis homo eſt in hoc theatro, Item huius, Ioannes poteſt eſſe bonus & malus, ſenſus cõpoſitus eſt, ſi intelligatur hęc propoſitio coniunctim ſumpta eſſe poſsibilis. Ioannes eſt bonus & malus. denicꝫ huius propoſitionis, Neceſſe eſt alterã partem huius cõtradictionis eſſe verã, ſenſus cõpoſitus eſt, quando ſignificatur hęc propoſitio eſſe neceſſaria. Altera pars huius cõtradictionis eſt vera, vt ex dictis patet. Senſus verò diuiſus eſt, qui partes modalis propoſitionis à ſe diuidit, idcꝫ vel ſeparando ſignificatũ formale ſubiecti, ſi concretũ ſit, à prędicato, vel re... tota propoſitio... plures categoricas, verbi gratia, ſenſus diuiſus pri...

...e alba, etiam poſsit eſſe ni...

...iliter ſenſus diuiſus

...e homo eſt

Quid ſẽſus cõpoſitus.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quid ſẽſus diuiſus.

contrarietate opinionum ſeu enunciationũ mentalium, ideo in initio proponit inquirendum eſſe, An opiniones ſint contrariꝫ quæ ſunt de cõtrariis, an quia ſunt de eiſdem ſecundum contrarium enunciandi modum. Mouens autem Philoſophus hanc dubitationem aperte meminit propoſitionum vniuerſalium & ſingularium, quæ ſunt contradictoriꝫ, ob quod à nonnullis dicitur hic accipi contrarietas generaliter, pro omni oppoſitione, aut ſaltem pro omni propoſitionum repugnãtia in veritate, quæ communis eſt propoſitionibus contrariis & contradictoriis. Poſtea tamen circa textus huius finem, ibi. Et nihil intereſt, &c. Indicat ſe Ariſtoteles locutum fuiſſe de verè contrariis, & quæ vniuerſales ſint. Verùm quia contrariarum & contradictoriarum tantùm diuerſitas eſt ex parte ſubiecti in quãtitate, non autem ex parte prædicati, ideo quod dicitur de cõtrarietate ſumenda, rectè accommodatur etiam ad contradictorias. Et quemadmodum vni tantùm vnum eſt maximè contrarium, Ita ſimiliter vnum vni tantùm eſt contradictorium. Opinio autem hic ſumenda eſt pro enunciatione mentali, quæ in initio primi dicta eſt eſſe compoſitio vel diuiſio, ſiue huic adſit adſenſus aliquis vel diſſenſus, ſiue non. Proponit autem Philoſophus opiniones harum trium enunciationum, bonum eſt bonum, bonum non eſt bonum, bonũ eſt malum, in quibus inquirendum eſt, an primæ verꝫ sontraria ſit maximè ſecunda, an ipſa tertia, quarum vtraꝗ eſt ſalſa. Huius dubitationis ſolutio ab Ariſtotele redditur ibi, Arbitrari autem, &c. quæ eſt huiuſmodi: Opiniones non ſunt contrariæ, quia ſunt de contrariis ſubiectis, & prædicatis. neꝗ quæ eodem ſubiecto ſeruato ſunt ex prædicatis contrariis (& multo minus eæ, quæ ſunt de eodẽ prædicato & ſubiectis contrariis) ſed quæ ſunt de eiſdem extremis, contrario modo ſecundum affirmationẽ & negationem enunciatis. Prior pars ab Ariſtotele declaratur de opinionibus harum duarũ, bonum eſt bonum, malum eſt malum, quæ quidem opiniones fortaſsis ſunt eadem, ac vera, ſiue plures ſint, ſiue vna. In qno loco particulam (ac vera) dicit Boetius exponere præcedentem, eadem. Sunt enim illæ ambæ ſimul veræ. Veræ autem opinioni non eſt vera opinio cõtraria. Sic igitur ait Boetius, Boni, quoniam bonum eſt, & mali, quoniam malum eſt, eadem fortaſſis, id eſt, non ſibi contrariæ ſunt opiniones. ſed vtraꝗ idem ſunt. Quemadmodum autem idem ſint, ipſe ſubiungit, dicens ... ſunt. Contrarietas autem in veritat... tate & falſitate, iden... vna ſit in ...

Quid hoc in loco ſit opinio.

Dubitationis in litera propoſitæ diſſolutio.

Boetius.

idem de eodē enunciant opposito modo per affirmationē & negationē, non illæ quæ enunciāt contraria de eodem, & cæt. Minoris sensus ex textu sumitur iste. In illis opinionibus est prima fallacia, quæ de talibus habentur (quadam proportione semper seruata) inter quæ sunt generationes, quæ sunt esse & non esse. Quare prima fallacia erit in illis opinionibus, quæ eidem enunciant idem inesse & non inesse, imò verius ipsum sibi inesse & non inesse. Fallacia prima seu prima deceptio est, credere quicquam non esse idipsum quod est, vt bonū non esse bonum. Nam hæc opinionis fallacia deceptioq; secundum essentiam est, & assimilatur corruptioni, quæ mutatio est secundum substantiam in non ens, & quodammodo in rerum falsitatem. Ediuerso prima scientia est, qua creditur quicquam esse ipsum quod est, quod quidem generationi assimilatur, quæ mutatio est secundum substantiam, & ex non ente in ens, & quodāmodo in rerum varietatē. Secunda fallacia & deceptio opinionis, est credere aliquid aliud esse q̄ est, vt credere bonum esse malum. Bonum enim & malum diuersæ sunt naturæ. Et hæc fallacia quodammodo est secundum accidens, & secundum alterum, & quodam modo assimilatur accidentarijs mutationibus ad imperfectionem subiecti tendentibus, & ediuerso secunda scientia, mutationi accidentali perfectionem subiecto inducenti. Porrò ex his caue, ne errore deceptus, opineris tantum eas enūciationes esse contrarias, in quibus est prima fallacia. Nam sic enunciationibus solis quæ sunt identicæ aut essentiales, assignarentur contrariæ oppositæ, quod planè constat esse falsum. Sed ex hac ratione colliges, quòd opinioni quę est ex prima scientia, nō potest vlla verè primo & maximè esse contraria, nisi ea quę est prima fallacia, & ediuerso. Sicq; huic opinioni quæ dicit bonū esse malum, quæ est secunda fallacia, contraria erit opinio quòd bonum non est malum, quæ est secunda scientia, & ita in reliquis. Ob id quoque diximus, hasce rationes peculiariter esse referendas ad eas opiniones, quæ in initio erāt propositæ. Atq; ex his facilè deprehendes, sententiam tertiæ rationis, quæ in hac fundatur Maxima. Opinioni secundum se veræ contrarię opponi oportere opinionem secundum se falsam. & opinioni secundum alterum veræ opinionem secundum alterum falsam. Id enim quod secundum se est tale, magis tale est, quàm id quod secundum alterum est tale. Quarta ratio similiter in hac fundatur Maxima. Simplici opinioni veræ simplex contraria est opinio falsa, & priori prior. Similiter implicitæ, implicita: connexæ, connexa: & posteriori posterior. Vera autem opinio huius, bonum est honum, simplex est, & prior opinione vera huius, bonum non est malum. Hæc autem inter falsas bonum est malum, posterior est ista bonum non est bonum. Ea enim dicitur simplex, in qua aliquid de seipso, vel ipsius essentia de ipso enūciatur. Composita & posterior, quæ aliud à substantia. Neq; enim in hisce oportet anxiè inquirere, an per se hic aliquem modū per se apud Aristotelem positū designet. Vtrum autē rectè ex his duabus rationibus postremis colligantur hæ duæ Maximæ. Omnis affirmatiua falsa præsupponit negatiuam verā se priorem, Et omnis negatiua vera præsupponit affirmatiuam veram priorem se, alijs discutiendum cōmittimus. Quę sequūtur faciliora sunt intellectui, ideò in his explicādis duximus non esse immorandū. In fine insinuat Aristoteles, opiniones contrarias non posse eidem simul inesse, quare nec contradictorias. Et quoniam quæcunq; opiniones veræ sunt, possunt eidem inesse, ideò tales non posse esse contrarias.

Prior fallacia quid sit.

Secunda fallacia.

COMMENTARIORVM IN LIB. PERI Hermenias Aristotelis, Finis.

IN LIBRVM PRIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS PROOEMIVM.

OST EORVM tractationem, quæ ſpectabant ad duas primas intellectus operationes, quæ ſunt ſimplicium apprehenſio, & ſimplicium apprehenſorum compoſitio vel diuiſio: tradit Philoſophus libris ſequentibus ea quæ ſubſunt tertiæ operationi intellectus, quę eſt ratiocinatio ſiue diſcurſus. Hæc autem ſunt argumentationes vocales. Eam igitur partem logices, quæ pertractat de ſimplicibus vocibus, & de compoſitione ac diuiſione, hoc eſt, ſcientiam prædicamentorum, & Peri Hermenias ſolent vulgò vocare veterem logicam: illam verò quæ agit de ipſa argumẽtatioue, nouam: ob id (quantũ coniјcimus) quòd illa conſideret de partibus quæ priores ſunt naturâ, & frequẽter tempore, ſuo toto. Hæc autẽ de ipſa argumentatione, quæ ex illis conflatur tanquam quiddam poſterius, & ex illis prouenięns ac conſtans. In prooemio quidem diuiſimus ipſam in partes duas, iudicatiuã videlicet & inuentiuã. Simili modo hanc nouam artem, cõplectentem omnes libros ſequentes, diuidunt Albertus & aliј in iudicatiuã & inuentiuam, dicentes ad inuentiuam pertinere libros Topicorum, ad iudicatiuam autẽ omnes reliquos. Et Topicorũ libros inter partes nouæ logicæ connumerant, non autẽ libros prædicamentorũ & Peri Hermenias, quia quamuis hæ omnes doceãt ea ex quibus conflantur argumẽtationes, illi tamẽ de eis tractãt, tanq̃ de partibus potentialibus ipſius argumẽtationis, Topicè verò de eiſdem agit tanquam partibus actualibus ipſarum argumentationũ, vt lucidè ex ipſis Topicis percipi poteſt. Cęterùm quis inter has duas partes, iudicatiuã (inquam) ac inuẽtionẽ ſit ordo, & vtra prior ſit altera, in Topicorũ exordio explicabimus. Eſt autem ſciendum, ꝙ hæc iudicatiua facultas, altero nomine vocatur ſcientia reſolutiua. Alibi dictum eſt à nobis, eam eſſe iudicatiuam partem, quæ conſiderat quænã ſint illa & qualia, ex quibus cõponitur argumentatio, & quomodo hæc legitimè inuicẽ cohæreant. Id autem conſtat non poſſe aduerti, niſi ipſam argumentationẽ per intellectũ diuiſerimus in ſuas partes, vt reſolutione facta propius intueamur partium ipſarum vnionem & cohęrentiam: quemadmodũ an maculam pannus habeat inſpecturi, illum ſolemus prius euoluere & explicare. Erit igitur eadem ſcientia & reſolutiua, nullo alio vti appareat differens, niſi quòd reſolutio quoddam medium eſſe videatur & via ad iudicium ferendum de ipſa argumentatione. Reſolutio ſyllogiſmi nihil aliud eſt, quàm ipſius ſyllogiſmi per intellectum facta diuiſio in ſuas partes integrales propinquas & remotas, de quibus iudicandum eſt, an rectè ſumptę ſint & cohęreant, nec ne. Huiuſmodi reſolutio eſt duplex. Prior eſt reſolutio ſyllogiſmi in principia neceſſitatis conſequentiæ, hoc eſt, in talia principia, quæ certo & infallibiliter indicant, conſequentiam ſyllogiſticã eſſe neceſſariam, & concluſionẽ illatam formaliter ſequi ex propoſitionibus aſſumptis, tanq̃ principiјs illationis. Altera eſt reſolutio ſyllogiſmi in principia neceſſitatis conſequentis, qua quidem reſolutione oſtenditur neceſſitas conſequẽtis ſeu concluſionis, ex neceſſitate principiorũ aſſumptorum & inferentium. Hæc autem ideò poſterior dicitur, quia alteram reſolutionem præſupponit. Non enim ex neceſſitate præmiſſarum ſequitur concluſionis neceſſitas, niſi conſequentia ante fuerit neceſſaria. Neq; poteſt eſſe proba demõſtratio, quæ nõ ſit bonus ſyllogiſmus. Sub hac poſteriori reſolutione intelligenda eſt etiam ea, quæ eſt ſyllogiſmi in principia apparentis probabilitatis ipſius conſequentis. Prius enim dicebamus, librũ Elenchorũ ſpectare ad ſcientiam iudicatiuã, quæ eadem eſt (vti nunc dictũ eſt) cum reſolutoria. Et iudicium de probabilibus (quẽadmodum alibi diximus) ex neceſſariorũ & fallacium argumentorum, inter quæ illa media ſunt, indiciјs eſt colligendum. Conſonat his in initio quinti tractatus dialecticorũ ſuorũ Ioannes Cæſarius Iuliacenſis, ita inquiens. Supereſt, vt ad eam tandem perueniamus huius artis partẽ, in qua tota vis artis ſita eſt, nẽpe inueniendi & iudicãdi. Nam ſi dialectica (vt à Marco Cicerone nõ tã elegãter breuiterq;, q̃ grauiter & verè definitur) diligẽs diſſerẽdi ratio ſit, fieri profectò nõ poteſt, vt ab inuẽtione ipſa ſit ſeparata. Siquidẽ diſſerere, hoc eſt, diſputare nemo diligẽter poterit vnq̃ de re quapiã, niſi inuẽtis prius à ſe argumẽtis, quibus diſputatio ipſa fulciatur procedatq; legitimè. Rurſus autem & ob id ipſum à iudicio abeſſe nequit, quo is qui diſſerit perpẽdat examinetq;, tum inuentum nuper argumentũ, tum ipſius diſputationis inſtrumentum, nempe argumentationem, quod certè niſi ritè formatum fuerit, parum aptum idoneúmve ad diſputandum adhibebitur.

Vetus & noua logica.

Hæc Priorũ Analyticorũ ſciẽtia eſt iudicatiua & reſolutiua.

Quid ſyllogiſmi reſolutio.

Prior ſyllogiſmi reſolutio.

Poſterior.

adhibebitur. Porrò pars illa quæ de inuentione tractat, Topice Græcè, Latinè Localis dici potest. Ea verò pars quę in iudicādo posita est,& quasdam discernendi regulas subministrat, Analytice à Græcis dicitur, à nostris resolutoria. Huius rursus duplex ab Arist.partitio traditur. Siquidē ea pars quæ de propositionū iunctura considerat, & formā duntaxat syllogismi molitur,docēs interim præmissis (quas vocāt)ritè dispositis necessariò ex his conclusionem sequi, prior Analytice dicitur. Quæ verò de ipsis inuentis iudicium fert, hoc est, ostendit vtrū quæ inuenta sunt cōueniant nec ne rei in disputatione propositæ, posterior Analytice nuncupatur. Quod nimirum tribus modis fit,quippe vel de necessarijs,& demonstratio appellatur. vel de verisimilibus & probabilibus,& peculiari nomine dialectice dicitur. vel de falsis & cauillatorijs,& sophistica nūcupatur. De quibus oībus singulatim per ordinē deinceps tractabitur, & primò quidē de syllogismo formáq; argumētationis, cuius etiā præter syllogismū aliæ tres traduntur species,enthymema,inductio,exemplum, quæ tamen ad syllogismum ipsum, veluti ad quandam mensurā, reduci solent. Sic ille. De priori illa resolutione agitur in hoc libro, idq; planè indicat inscriptio, quæ est huiusmodi, Aristotelis Analyticorū Priorū liber. Nam per analytica priora intelligitur resolutio prior, aut documenta tradita de resolutione priore. Analysis enim Græcis idē valet q̄d resolutio Latinis. Huius autē sciētiæ Priorū Analyticorum autorem esse Aristotelem,& inscriptio indicat, & nemo est qui de ea re dubitet. Huius opis inscriptio.

Quanta autē sit huius partis vtilitas,paucis est indicandū. Cum enim in omni oratione argumentationibus vtendum sit,neq; de argumento vllo rectè queant iudicare huius artis imperiti: & nulla controuersia existat,quæ non argumētis sit conferta,quid intelligent hi,qui nō norunt argumenta iusto ordine certisq; legibus connectere, aut dispicere quo pacto singula membra cohæreant? Profectò,tanq̄ cæca in nocte nauigantes,nullam certā sententiam illi tenere posse videntur,qui ad lectionē cuiuscunq; scripti hoc instrumentū non adferūt. Non mediocris est negocij, sentire vbi totū argumentū qui recitet,vbi partem eam quæ erat infirmior,dissimulauerit. Hoc qui non aduertit,eum sępe falli temereq; iudicare necessum est. Sæpe etiam miscentur argumentis rhetorica schemata. Ornatus autem quamuis propositū reddat illustrius, tamen cum de argumento iudicare voles, detrahendus erit, & argumenti membra tanquā nuda ossa intuenda erunt, vt videas,an satis sint firma. Frequenter autē decipi contingit auditores copia orationis,& obruuntur eorū ingenia, & oculi mentis perstringūtur, vt pro certis assentiantur incertis & vanis,pro veris amplectantur falsa. Cuius rei, cum sint quotidiana apud omnes documenta & exempla, non est opus vt aliter probetur. Huius scientiæ vtilitas. Porrò de materia huius libri atq; subiecto, quod vocant,attributionis,duplex est opinio. Quidam opinātur argumentationem esse huius scientiæ materiam,non autē syllogismum, ob id quod pręcipuè Philosophus in fine secundi huius agat de reliquis speciebus argumentationis,inductione videlicet,exemplo,& enthymemate. Neq; inconueniens dicunt idem esse materiam alicuius totius scientiæ & partis eiusdem, quēadmodū nec absurdum est in prælio eundem esse ducem totius exercitus,& immediatè etiā alicuius partis seu phalangis. Alij volūt, materiam esse syllogismū simpliciter dictum,non contractū videlicet ad aliquā materiam specialem,puta necessariam,probabilem,vel sophisticā,de qua in libris sequētibus agitur. In Posterioribus quidē Analyticis de necessaria materia. In Topicis de probabili, & in Elenchis de sophistica & apparēter probabili. Materia autē generalis syllogismi est tres termini & duæ propositiones certo modo cōiuncta atq; ordinata. Ad id autē quod priores pro sua opinione adferunt, respondent hi, Philosophum postea non agere, nisi secundariò atq; obiter de alijs speciebus argumētationis,& his ipsis quatenus reducendæ sunt ad syllogismum,quemadmodum plane cōstat, si considerentur rectè quæ de ipsis ab Aristotele traduntur. Quare rectius ponetur Syllogismus materia huius libri, quàm argumentatio. Hic liber tractans de syllogismo simpliciter dicto,& nō cōtracto,ab Aristotele diuisus est in duos minores libros. Prior agit de syllogismo secundū ipsius substantiā,ostēdens quomodo & ex quibus generari & cōstitui debeat. Posterior autē tractat de quibusdā proprietatibus & defectibus syllogismorū,alijsq; speciebus argumentationū,quatenus ad syllogismum reducuntur, vt ex sequentibus manifestum erit. Quæ sit huius opis materia seu subiectum.

In primum caput primi tractatus primi libri Priorum Analyticorum, quod est de principijs materialibus syllogismorum, scholia.

Primū oportet dicere circa q̄d

INitio huius libri principia syllogismorū expedit,& primùm quidem materialia, quæ sunt Propositio atq; Terminus,ante quorū definitiones statim in exordio præsentis capitis, aperit præcipuum finem huius scientiæ resolutoriæ prioris,quem dicit esse, vt demonstrationem propè cognoscere atq; conficere queamus,&(quod in idem redit) adipisci scientiā demōstra-

tiuam,hoc est,scientiam de demonstrationibus.Quamuis hęc priorū Analyticorū disciplina, etiam vtilis sit & necessaria ad notitiam dialectici syllogismi ac sophistici,quæ libris Topico. traditur & Elenchorū,pręcipuè tamen ab Arist.est ordinata ad syllogismum domonstratiuū, tanquam subiectiuam partem syllogismi principalem & perfectissimam.Qui scrupulosius minutissima quæq; inquirunt,solent hic in dubium vertere,quid sibi velit huiuscemodi mutatio seu diuersitas propositionū,quum dicit Arist. Circa quid & de quo est intentio,quoniam circa demonstrationē & de disciplina demonstratiua. Sed quū hic fortassis quæratur nodus in scirpo,& si quid intersit discriminis,id non magnū pondus habeat ad eruditionē, confidenter hanc dubitatiunculā seu scrupulū percalcātes,ad reliqua properemus. Proposito aūt huius libri scopo enumerat Philosophus strictim,de quibus in exordio ipso sit determinaturus. Et in primis propositionē & terminū materiales syllogismorū partes,hāc quidē remotā, illā propinquā,quā & priore loco constituit & definiuit, quòd hac ipsa in termini definitione fuerit vtendū. Deinde cętera principia recenset eodē ordine,quo post definiētur vsq; ad ipsam conuersionē,quā hic subticuit,nolens nimis longè in recensendis ijs quæ determinaturus est progredi, vel ꝙ hæc latenter in imperfecto syllogismo fuerit cōprehēsa,qui nō perficitur ostensiuè, nisi aliqua accedente conuersione. Propositionis definitio,hoc loco, assignatur ad hunc modū.

Propositionis definitio eiusq; explicatio.

Propositio est oratio affirmatiua vel negatiua alicuius de aliquo. In qua non est sumendū definitum,vt idem sit prorsus,quod enunciatio,quomodo frequentissimè accipi consueuit apud logicos,sed pro enūciatione categorica,quæ proponitur & assumitur ad aliud quiddam probandum. Hæc enim acceptio pręsenti loco congruentissima est. Toto enim isto libro de categoricis syllogismis dissseritur,qui non hypotheticis,sed categoricis vtuntur præmissis,excluduntur q; hypotheticæ enunciationes à definitione, quia non immediatè & secūdum suam totam significationem affirmant vel negant aliquid de aliquo, vt facilè ex eis quæ in priore Peri Her.libro dicta sunt,intelligi potest. Qua etiam ratione illæ categoricæ(si modò categoricæ sunt)separabūtur,quę mixtā obtinent qualitatē,vt quodlibet est vel nō est. Nequaquam tamen similiter reijciendæ veniūt propositiones mixtæ quātitatis,quū ex his postmodū docturus sit Arist.syllogismos cōponere. Et quod dictū est de assumptione ad aliquid probandum, licet huius non meminerit definitio,satis tamē colligitur probabiliter,vel ex nomine ipso propositionis,vel ex ijs quæ post eodem capite de propositione dialectica & demonstratiua traduntur,itaq; hic non magno negotio supplendū est. Potius autē per per affirmationē & negationē hoc loco descripta est propositio,q̃ per veritatē & falsitatem,tum quòd huiuscemodi definitio largior foret,& plus satis generalis,tum etiam quòd ad syllogismorum structuram, quā hoc libro molimur,non refert, vera ne sit propositio an falsa, quum tamen accurata habenda sit affirmationis negationisq; ratio,sicut & vniuersalitatis, particularitatis,atq; indefinitæ quantitatis. Quamobrē mox à iam declarata definitione, diuisionē subiunxit Aristoteles propositionū in vniuersales,particulares,& indefinitas. Huius diuisum restringunt pleriq; ad eas quæ sunt subiecti cōmunis & simplicis quantitatis. Alij contendunt singulares verè indefinitas esse,quum eis hoc loco tradita definitio ad vnguē quadret.

Cur propositio definita per affirmationē & negationem.

Vniuersalis propositio.

Vniuersalis propositio est,quæ omni aut nulli inesse significat,hoc est,quæ enunciat prædicatū de subiecto vniuersaliter sumpto,siue copula fuerit negata,siue non. Tales sunt hæ. Omnis cōmoditas sua fert incōmoda secū. Militat omnis amans. Omne solum forti patria est. Nemo potest dominis simul inseruire duobus. Nulla fides regni socijs. Non vlli pastos illis egere diebus Frigida Daphni boues ad flumina. Vterq; dormit. Cuiusq; hominis omnis dens est candidus.

Particularis

Particularis est,quę alicui,aut nō alicui,aut non omni inesse significat,hoc est,quæ denotat prędicatū cōuenire affirmatiuè vel negatiuè subiecto particulariter sumpto, siue ꝓ aliquo dūtaxat suorū suppositorū,& nō pro singulis,ratione signi particularis adhibiti. Accipiturq; in definitione particula Non alicui,pro alicui nō,& sequēs eius est declaratiua, sub qua facilè intelligit quarta,scilicet nonnulli,q̃ sit eadē primę.Exēpla sunt,aliqs homo est iustus, Non oīs qui dicit mihi dn̄e dn̄e,intrabit in regnū cælorū, Alter parentū meorū perijt apoplexia, Quidā Germani nō sunt bibuli,quanq; hoc postremū nonnulli singulare esse contenderent. Verùm huiuscemodi disputatio ad grāmaticen potius attinet. Illud addimus,non veritos esse eruditos in Latina lingua viros,exempla particularium propositionū per nomen quidā assignare,vt Cęsarium & alios plures.

Indefinita.

Indefinita propositio est,quæ inesse,aut nō inesse significat, sine signo vniuersali vel particulari. Exēpla sunt in litera. Et alibi copiosè de indefinitis propositionibus disputauimus. Huic tantū adiicimus,si singulares sub indefinitis concludere nolimus,intelligendam esse in definitione particulam hanc, subiecto cōmuni. Et reuera meritò singulares ab indefinitis

indefinitis separãdæ videntur. Quomodo enim indefinitę indeterminatæq; rectè vocẽtur, quę ad vnum certũ suam significationẽ determinant, quum particulares quę non singulariter, sed vniuersale particulariter repræsentant, ab indefinitis semoueantur. Quo circa sub signo vniuersali & particulari in definitione intelligendum erit singulare signũ. qualia sunt pronomina demonstratiua primitiuę speciei. Nam hæc non indefinita est, sed singularis, Iste homo ambulat. Vndè illa propositio dicitur singularis, cuius subiectũ est terminus singularis, id est, nõ potens de pluribus verificari, vt Phyllis amat Corylos, Formosum pastor Coridon ardebat Alexim. Nos patriam fugimus. Homo qui est Petrus disputat. Ea aũt propositio dicitur mixtæ quãtitatis, cuius partes non acceptæ vnica acceptione, diuersam habent quãtitatis rationẽ propter diuersorũ signorũ adiectionẽ vel absentiã, Quales sunt hæ. Cuiusq; hominis alter oculus est dexter, omnis animalis voracis dentes sunt serrati, alicuius animalis nulla pars est sanguis, hominis aliqua pars est cerebrũ, &c̃. Harũ prima partim est vniuersalis, & partim particularis. Secũda partim vniuersalis, & partim indefinita: & ita de reliquis. Quòd si partes subiecti eandẽ omnes habeãt quãtitatẽ, vel vnica sumãtur acceptione, nõ erit propositio mixtæ sed simplicis quantitatis, quæ ex toto ipso subiecto erit attendenda, vt hæc est simpliciter vniuersalis. Omnis superfluitas diuitis est pauperũ &c̃. Colligitur aũt hęc mixta propositionũ quãtitas, ex illis quę tradit Arist. de modo syllogisandi ex obliquis, vndè etiã arguere licet, determinationẽ non perpetuò vnica acceptione cum suo determinabili accipi, vt quibusdam visum fuit. Ibi, Differt autẽ demonstratiua &c̃. discrimẽ ponit Aristo. demonstratiuæ propositionis & dialecticæ, & harum ipsarum rursus inter se conuenientiam. Differentia est huiusmodi, quòd demonstratiua propositio est altera pars contradictionis, assumpta in syllogismo tanquam certa & indubitata, sine præuia tali interrogatione, quæ respondenti docendo liberam permitteret facultatem eligendi vtramlibet contradictionis partem. Dialectica verò propositio est pars contradictionis, iuxta iam dictum modum à syllogisante interrogata, eò quòd non vsq; adeò certam habeat veritatem, vt tanquam indubitata proponi mereatur. Atq; hęc esse solet disserendi ratio illis, qui dialecticè seu probabiliter de rebus ambiguis disputationis certamen inibant, quæ nunc tamen in desuetudinem abijt propemodum, fortassis ob prolixitatẽ sermonis vitandã. Conuenientia autẽ rursus earundẽ propositionũ hæc est, q̃ ex vtraq; iuxta cõponi potest syllogismus, neq; quicquã refert ad syllogisticã formã, vtrũ demonstratiua fuerit propositio assumpta, an dialectica. Deinde illic, Quare syllogistica &c̃. infert, omnẽ syllogisticã, tam demõstratiuam, q̃ dialecticã, sub ante data definitione cõtineri. Et addit, eam demũ propositionẽ syllogisticã fore demonstratiuã, quę vel per se vera sit, ita vt ipsius nulla queat reddi causa, vel per primas propositiones demõstrata ac sumpta. Dialectica autẽ propositio, licet apud interrogantẽ tanquã quæstio dubia tractetur à syllogisante, tamen facta prius interrogatione & responsione accepta, vt probabilis & vera assumitur. Hæc eo consilio ab Aristotele hoc loco breuiter perstricta sunt, vt ostenderet rectè asignatã esse superiorem definitionẽ, quæ tam diuersis propositionũ generibus peræquè possit adaptari. Sunt enim propositionum quædam syllogisticæ, quæ in syllogismo quopiam assumuntur ad conclusionis probationem. Aliæ non syllogisticæ, sed vel enthymematicæ, vel inductiuæ, vel exemplares. Et syllogisticarũ aliæ demonstratiuæ, alię verò dialecticæ, sub quibus & tentatiuas & sophisticas intelliges, eò quòd dialecticus, sophista, & tentator consentiũt in modo interrogãdi. Harũ aũt diuisionũ membra nõ sunt putãda semper re vera differre, quinimò suffecerit si ratione discrepẽt. Termini definitio in calce textus posita est hæc. Terminus est, in quẽ resoluitur propositio, vt in prædicatũ, & de quo prædicatur, vel apposito vel diuiso esse vel non esse. Definitum variè accipitur, nam quãdoq; terminus dicitur cuiusuis rei extremitas, siue lineæ, siue panni, siue agri, &c̃. Antiquitas autẽ multorũ deorum superstitiosa cultrix, credidit terminũ deum quendã, qui agrorũ fines immobiliter disterminaret, & hunc sub specie grãdis saxi adorabãt. De quo Virgilius, Capitoli immobile saxum. Et Ouid. Fasto. 2. lib.

Singularis. *Propositio mixtæ quãtitatis.* *Termini descriptio.* *Termini variæ acceptiones. Prima.*

Nox vbi transierit, solito celebretur honore
  Separat indicio qui deus arua suo.
Termine, siue lapis, siue es defossus in agro
  Stipes, ab antiquis tu quoq; numen habes. Et nonnullis interpositis.
Tu populos vrbesq; & regna ingentia finis,
  Omnis erit sine te litigiosus ager,
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro,
  Legitima seruas credita rura fide.

Secunda. Tertia.

Aliquando sumitur terminus pro definitione essentiali, vt in primo Topicorum. Nonnunquam pro quauis voce significante. Hic autem accipitur pro eo quod finit & terminat propositionem, qualia sunt subiectum & prędicatum, non aūt nomina & verba, nisi quum iam actu prædicatorū vel subiectorū obeunt munus. Antecedens relatiui (quem) est finis vel terminus largè captus, ne definitū propriam ingrediatur definitionē. Debet aūt in hunc terminum propositio apta esse resolui, hoc est, diuidi, non tanquā in partē quamuis indifferēter, sed vt in prędicatū vel subiectum. Hinc excluduntur partes terminorū, & signa. Vltima pars (Vel apposito, vel &c.) hanc habet sententiam, vel subiecto apposito, hoc est, cōiuncto ipsi prædicato per esse, vel diuiso, vel separato à prędicato per nō esse, sub verbo substātiuo prę sentis tēporis, intellectis etiā aliis quibusq; cuiuslibet tēporis. Alias expositiones breuitatis causa omittimus.

Syllogismus est orō.

Adnotatio in secundum caput, complectens descriptiones syllogismi, & syllogismorum perfecti & imperfecti.

Quadruplicia syllogismorum principia. Materialia. Regulatiua Perfectiua.

SVperiori capite determinatis principiis materialibus syllogismorum, definitur hic quid sit syllogismus, & quomodo diuidatur, adiunctis in fine principiis regulatiuis eiusdem. Antequam ad definitionum expositionem veniamus, pręmittēdum est, quadruplicia esse syllogismorum principia. Sunt enim quædam materialia, vt propositiones & termini, ex quibus scilicet cōstituitur syllogismus, de quibus satis iam actum est. Alia sunt regulatiua, duę videlicet regulę & maximę, sumptę ex descriptionibus dici de omni & dici de nullo, ad quorum dictamen imediatè vel mediatè est dirigēdus omnis syllogismus, qui legitimè potest cōstitui, de quibus tacitè hic tractatur, vt explicabitur posterius. Alia sunt principia perfectiua, vt conuersio, aut in oppositam qualitatē, aut in terminis eisdem. & pręmissarum transpositio, quibus imperfecti syllogismi reducuntur ad perfectos. Et quædam alia, de quibus suis locis dicetur. De conuersione autem in terminis eisdem, tractatur capite sequenti. Alia sunt principia formalia syllogismorū. Vnum remotum, respondens principio materiali remoto. Alterum propinquum, spectans ad ipsas propositiones, quæ sunt principia materialia propinqua syllogismorum. Illud vocatur figura, hoc autē modus. De his principiis formalibus agit Philosophus tractatu sequenti. Definitio syllogismi est, Syllogismus est oratio, in qua quibusdam positis aliud quiddam ab his quę posita sunt ex necessitate accidit, eò q̄ hęc sunt, Vt omnis virtus est bona, & omnis iustitia est virtus, ergo iustitia est bona. Definitū (syllogismus) nomen est Græcū, quod interpretatur ratiocinationē. collectionē tamen plurium ad ratiocinandū designare videtur. συλλογὴ enim collectio dicitur & congregatio. Duplex est aūt syllogismus. Vnus categoricus seu prędicatiuus, qui cōstat ex ambabus præmissis categoricis. Alter est hypotheticus, seu conditionalis, cōstans ex propositionibus, quarū vna aut plures sunt hypotheticæ. Vt sunt hi, Si homo est, animal est. sed homo est, ergo animal est. Si homo est albus, animal est albū. sed nullū animal est albū, ergo nullus homo est albus. Omne animal est rationale aut irrationale, sed elephas est animal, & non est rationalis, ergo est irrationalis. De quo quidē genere syllogismorū, fortassis à nobis posterius tractabitur latius. Syllogismus categoricus diuiditur in eum qui obtinet mediū cōmune, quē solēt vocare concludentē ad intellectum, & syllogismū expositoriū, qui cōstat ex medio singulari, quem dicūt concludentē ad sensum. Qualis est hic, Socrates est philosophus, & Socrates est homo, ergo homo est philosophus. Sunt & aliæ ipsius syllogismi diuisiones, de quibus dicetur suo loco. Accipitur aūt syllogismus in hac definitione, non pro solo antecedente ipsius argumētationis, sed pro tota argumentatione syllogistica, estq; hęc ipsius syllogismi propria significatio. Altera aūt, qua alibi aliquoties sumitur pro duabus præmissis aut altera tantū, ipsius est impropria, & figurata secundū synecdochen, significatio. Disceptatio est apud diuersos, an hic accipiendus sit syllogismus generaliter, vt cōprehendat categoricū & hypotheticū. An categoricū tantū, quo solo vtatur semper Philosophus, nunq̄ aūt eo qui est hypotheticus. Nonnulli aūt accipiunt syllogismū generaliter, ob id pręcipuè, quod id ipsum indicet Boetius in ij. lib. de differentiis Topicis, syllogismū diuidēs, præposita hac definitione, in prædicatiuum & hypotheticū. Et quod in vtroq; libro de syllogismis hypotheticis tradat horū tres figuras & certas formulas seu modos, secundū quos hi syllogismi sunt cōstituendi, & si illæ figurę & modi diuersi sint ab his quæ cōpetunt syllogismis categoricis. Nos aūt putamus, syllogismū hic accipiendum esse pro solo syllogismo categorico, quo solo vtitur Aristoteles, excludentes syllogismū hypotheticū per illam particulam (quibusdam positis) quam rectissimè arbitramur intelligi de solis propositionibus prius descriptis. De syllogismo autem expositorio, quem alicubi Philosophus vocat expositionem, parui refert vtra via eligatur. Qui volet hunc excludere, facile subintelliget quibus

Formalia.

Figura & modus.

Syllogismi definitio.

Duplex syllogismus, categoricus scilicet & hypotheticus.

Syllogismus categoricus de medio cōmuni, & expositorius de medio singulari.

Dubitatio, an syllogismus accipiatur pro syllogismo hypothetico.

Opinio vna Boetius.

Altera.

An pro expositorio defini. accipiatur.

quibusdam positis constantibus ex medio cōmuni. Qui verò asseret, hanc definitionē conuenire ipsi, dicet syllogismū expositorium fieri in aliqua trium figurarū, & aliquo modo aut nominato, aut innominato. Neq; enim omnes modi seu formæ, secundū quas rectè constituuntur syllogismi. indicatæ sunt à Philosopho, aut nominatæ certis dictionibus. Imò à posterioribus videtur hęc nomina reperta esse, quæ indicāt formas syllogismorū & modos. Prima definitionis pars est oratio. Est aūt omnis syllogismus oratio hypothetica, frequenter quidē rationalis, aliquādo cōditionalis, aliquādo causalis, quēadmodum exemplis declarare est facilè. Inter hos syllogismos tamē ea differentia assignāda est, quo ad veritatē, quę assignari solet inter alias propositiones hypotheticas, conditionales, rationales, & causales, etiam ex eisdem terminis constitutas. Secundo loco sequitur. Quibusdam positis, qui quidem ablatiuus absolutè positus resoluendus est per dictionem temporalem, & sumitur pro duabus propositionibus præmissis tantum. Datur enim hæc definitio de simplici syllogismo categorico, qui tantum constat ex tribus terminis & duabus propositionibus ac vnica conclusione, quēadmodū postea tradit Philosophus. In syllogismo aūt non simplici, sed augmētato (de quo postea) plures sunt pręmissæ duabus. Verùm hic facilè cognoscitur, vbi probè fuerit cognitus syllogismus simplex. Pręmissæ dicūtur esse positæ, quādo sunt ritè dispositæ in aliqua trium figurarū, atq; in modo cōuenienti ad inferendū cōclusionē. Boetius tamē & Cōmentator posita vocāt, quę vera sunt aut tanq̃ vera cōcessa, q̃modo videtur Aristoteles rursum vsus verbo (positū) in definitione contingentis inferius posita, sed prior expositio est magis recepta, magisq; huic loco congrua. quia arguitur hic generaliter de syllogismo ex quibusdā terminis aut propositionibus siue veris siue falsis. Ea præmissa quæ maiorē extremitatē cōplectitur dicitur maior propositio, & ea quę minorē cōtinet, minor, siue priore siue posteriore loco ponatur. Cęterùm quę sit trium figurarū dispositio, & qui modi conueniāt ad inferendū conclusionē, qui verò nō conueniant, Item quid sit maior extremitas, quidue minor, postea per singulas figuras dicetur. Tertio loco ponitur. Aliud quiddam ab ijs quæ posita sunt, & cæt. ad excludendū syllogismū, cuius conclusio eadem est cum aliqua pręmissarum. Nam nihil in suijpsius ostensionem sumi debet. Quarto loco subiungitur, ex necessitate sequitur seu infertur, verbo accidit indicante illationē, & particula ex necessitate designante necessitatem non consequentis, sed totius consequentiæ. Plurimi enim sunt syllogismi quorum conclusiones sunt impossibiles, falsæ, & contingentes. Porrò conclusionem necessariò sequi ex præmissis, nihil aliud est, quàm conclusionē illatam cum præmissis inferentibus constituere illationem seu consequentiam necessariam. Ea aūt est consequentia necessaria, cuius antecedens non potest esse verū, consequente existente falso. Hac autē particula excluduntur omnes ij syllogismi, qui ex præmissis etiam rectè in figura & modo dispositis veris inferūt conclusionem falsam, quorū exempla facilè est reddere. Quinto atq; vltimo loco dicitur, eò q̃ hæc sunt. Conclusionem autē accidere eò quòd hæc sunt, non est conclusionem sequi quia pręmissæ sunt veræ, aut concessę tanq; veræ, sed est eā sequi, quia præmissæ sunt rectè ac legitimè dispositæ in figura & modo, ad inferendam talem conclusionem. Hac particula excluduntur eiusmodi syllogismi, omne animal est rationale vel irrationale, omnis homo est animal, ergo omnis homo est rationalis. Omne corpus cęleste mouetur, planeta est corpus cæleste, ergo omnis planeta mouetur. Nullum animal est planta, & homo est animal, ergo nullus homo est planta. Omnis leo est rugibilis, & omnis homo est leo, ergo nullus homo est rugibilis, atq; alij similes, qui sunt quidē consequentiæ necessariæ. verùm in ipsis non sequitur data conclusio, eò q̃ ipsæ pręmissæ sunt in modo & figura dispositæ, sed quia aut antecedens est impossibile, quod in postremo exemplo accidit, aut consequens necessarium, quod accidit in prioribus exemplis. Verùm vt breuiter dicamus, huiusque definitionis declarandę finem faciamus, conclusionē sequi eò quòd præmissę sunt dispositæ, dicimus nihil aliud esse, quàm conclusionem ex pręmissis sequi formaliter. In omni enim formali consequentia syllogistica, tantum sequitur conclusio propter pręmissarum dispositionem. Rectissimè igitur excluderur ab hac definitione per hanc particulā syllogismus ille, quē postea vocat Aristot. syllogismū secūdum æqualitatē in subiectis. Est igitur syllogismus (vt summatim repetamus) consequentia necessaria ac formalis, in qua ex duabus propositionibus pręmissis, in modo & figura dispositis, sequitur conclusio diuersa à præmissis. Cæterùm eam particulam vltimam (eò quòd hęc sunt) explicat Philosophus, dum post syllogismi definitionem continuò subiungit. Dico autem eò q̃ hæc sunt, propter hęc accidere: perinde ac si diceret, dico hoc totum (conclusionem accidere eò quòd hęc sunt) idem conuertibiliter esse cum hoc (conclusionem accidere propter hęc) id est, propter

Quę oratio sit syllogismus.

Boetius.

Maior propositio.

Minor propositio.

Tertia particula.

Aliud qddā ab ijs &c.

Cōsequētia quæ necessaria.

Quid sit cōclusionē accidere eò q̃ hæc sunt.

Definitionis syllogismi epilogus.

præmissas in modo & figura dispositas, tanq̃ causas illationis ipsius conclusionis. Deinde rursum Philosophus explicat continuò, quid sit conclusionē accidere propter hęc, seu præmissas dispositas, dum subiungit, Propter hæc verò accidere, est nullius extrinseci termini indigere, vt fiat necessarium. Cuius sensus est, conclusionē inferri propter præmissas dispositas, est syllogismum concludentē talem conclusionem non indigere alicuius termini extrinseci, vt fiat necessariū. qui quidē sensus non est formalis. Conclusio enim illata propter hæc, neq; est syllogismus nullius extrinseci termini indigēs, & cętera, neq; iudicatur ipsa cōclusio nullius extrinseci termini indigere, vt ipsa appareat necessaria, sed potius ipse syllogismus talē cōclusionem inferens, quemadmodū indicant planè sequētes definitiones syllogismi perfecti & imperfecti. Erit igitur sensus concomitatiuus accipiendus iste. Tunc sequitur cōclusio propter præmissas dispositas in figura & modo, quando ipse syllogismus non indiget aliquo termino extrinseco, vt fiat necessarius. Per necessarium intelligitur consequentia necessaria & formalis. Quę sit necessaria, dictum est prius. Ea verò formalis est, quæ non tantum secūdum se est necessaria, verùm & quæuis alia quæ est eiusdem formę. Quæ autem requirantur ad similem formam argumentationum seu consequentiarum, alibi est indicandum. Formales consequentiæ sunt conuersiones, & omnes syllogismi legitimè facti, siue sint categorici, siue hypothetici. Per terminum extrinsecum debemus intelligere terminum prius descriptum, qui in antecedente non est positus, sed solùm in consequente. vt in hac argumentatione, Omne animal est substantia, omne brutum est animal, ergo omnis equus est substātia, Dictio equus est terminus extrinsecus, quia ponitur in consequente, sed non in antecedente, in quo tamen necesse est eum poni, si consequentia ipsa formalis esse debet. quia nulla consequentia formalis potest terminū aliquem continere in consequente, qui non prius in antecedēte ponatur. Et hinc fit, vt argumentatio, quæ terminū aliquem in consequente habet, qui non ponebatur in antecedente, dicatur illo termino indigere in antecedente, vt efficiatur consequentia formalis. vt dicta argumētatio erit formalis, si tertiam addideris propositionem antecedenti, hoc modo, omne animal est substantia, omne brutum est animal, & omnis equus est brutū, ergo omnis equus est substātia. & idem iudicium est de omni enthymemate, quod ad syllogismum formalem reducitur. Ex quo patet, quòd verbum indigere, habet alium accusatiuū à fronte rectum, q̃ verbū accidere. quia conclusio accidit, ipsa verò tota argumētatio indiget termino extrinseco in suo antecedente vt sit necessaria consequentia. Sed obijcies. In hac argumentatione, animal est substantia, homo est animal, ergo homo est substantia, conclusio non accidit eò quòd hæc sunt, & tamen hæc argumentatio nullum terminū extrinsecum habet in consequente, quo in antecedente indigeat, ergo non rectè tradidit Aristo. quid sit, eò quòd hęc sunt, seu propter hæc accidere. Respondendū est. Aristotelem non voluisse conuertibiliter ostendere, quid sit, eò quòd hæc seu propter hęc accidere, sed voluisse dumtaxat tradere vnum modū, quo cōtingit etiam ex præmissis ritè dispositis conclusionem non accidere eò quòd hæc sunt, seu propter hæc, sed ob aliam causam. quanquàm interim non neget, quin id adhuc multis alijs modis contingat. hæc igitur si conuertibiliter describere velimus, dicemus, conclusionem eò quòd hæc sunt seu propter hæc accidere, quando formaliter infertur propter præmissarum dispositionem in modo & figura. Post hæc Philosophus reddens definitiones syllogismi perfecti & imperfecti, subindicat hanc syllogismi diuisionem, Syllogismus alius est perfectus, alius imperfectus, quę an sit generis in species, an subiecti in accidentia, parū refert. Illud satis constat, quòd perfectio & imperfectio, de quibus in pręsentiarum est sermo, ex sola forma syllogismi attendatur, quæ liscunq; tandem fuerit materia. Nam syllogismus perfectus dicitur, cuius illatio tam est euidens, vt quilibet sanæ mentis statim ei assentiatur, sine vlteriori probatione aut declaratione. etiamsi ex falsis præmissis procedat. Tales sunt omnes syllogismi quatuor modorum primæ figuræ, & argumenta secundum regulam antepręedicamentalem, quæ à dictis syllogismis sola præmissarum transpositione differunt. Nam hæc etiam euidenter fiunt secundum præscriptum primorum illorum principiorum, quæ sumuntur ex definitionibus dici de omni & dici de nullo. Loquimur autem de ijs syllogismis, quæ componuntur ex medio communi, ne quis interim nobis moueat quæstionem de expositorijs. Imperfectus verò syllogismus dicitur, qui ex forma sua non est euidens, nec statim à quouis sanæ mentis deprehenditur esse bona & efficax consequentia, sed ab eruditis dumtaxat, quia non fit statim & euidenter secundū præscriptum alterius dictorum principiorū, sed indirectè ac ex consequenti. & tales sunt omnes syllogismi secundę atq; tertiæ figuræ. Imò & syllogismi primæ figuræ qui indirectè concludunt, ex quo patet, syllogismum imperfectū etiam verum esse syllogismum, sub dicta definitione

Consequentia formalis.

Quid terminus extrinsecus.

Obiectio.

Responsio.

Quid accidere eò q̃ hæc sunt.

Diuisio syllogismi.

Quid syllogismus perfectus.

Quid syllogismus imperfectus.

nitione contẽtum, ac in hoc dumtaxat à perfecto syllogismo discrepare, quòd hic euidens sit, ille verò ineuidens. Iam superest, vt eorum definitiones paucis aperiamus. Prior sic habet, Syllogismus perfectus est, qui nullius alterius indiget, præter ea quæ sumpta sunt, vt appareat necessarium. Posterior verò, Syllogismus imperfectus est, qui vnius aut plurium indiget, quæ sunt quidem necessaria per sumptos terminos, non autẽ per sumptas propositiones. Pro quarum intellectu reuocanda sunt ad memoriam quatuor principiorum genera, quæ initio huius capitis tradita sunt. Sunt enim quædam materialia, vt termini & propositiones, ex quibus componitur syllogismus. Alia formalia, vt modus & figura. Alia regulatiua, quæ sumuntur ex descriptionibus dici de omni, & dici de nullo. Et quarto sunt quædam principia perfectiua, vt conuersio in terminis, conuersio in oppositam qualitatem, & præmissarũ transpositio. Tribus igitur prioribus generibus principiorum nullus syllogismus indigere aut carere potest, quia alioqui non erit syllogismus nec formalis consequentia. Sed quartum genus principiorum ijs syllogismis est necessarium, qui ex se euidentes non sunt. quia non directè fiunt secundum præscriptum principij dici de omni, vel dici de nullo, sed indigent vlteriori probatione, vt ad alterum horum reducantur, quę probatio fit per dicta principia perfectiua. Est igitur harum definitionum sensus, Syllogismus perfectus est, qui nullius alterius principij syllogistici indiget, præter ea quæ in ipso sunt, vt statim cuiuis sanæ mentis appareat necessaria & euidens consequentia, sed sufficiunt illa tria principiorũ genera, quæ in quouis syllogismo reperiuntur. Syllogismus verò imperfectus est, qui indiget vnius aut plurium principiorũ, præter ea quæ sumpta sunt, vt appareat necessaria consequentia, quæ quidem principia nullam inducunt terminorum mutationem, nam manent ijdem termini, sed propositionum tantùm. siquidem vtraq; controuersio nouam introducit propositionem, manẽtibus iisdem terminis. Iam si roges, qui syllogismi imperfecti indigent vnius, qui verò plurium? Enumerauimus superius tria principia perfectiua, quibus syllogismi possunt indigere, videlicet, conuersionem in terminis, conuersionem in oppositam qualitatem, & præmissarum transpositionẽ. Sola autem præmissarum transpositione nullus syllogismus imperfectus indiget. Restat igitur, vt qui per solam reducuntur conuersionem, siue in terminis, siue in oppositam qualitatẽ, vnius indigere dicantur. Plurium verò, quæ reducuntur simul per conuersionem, & pręmissarum transpositionem. Prioris partis exempla sunt syllogismi omnes imperfecti facti in modis non habentibus literam m. nisi fortè quis dicat, syllogismos imperfectos primæ figuræ, cùm per impossibile reducuntur, opus habere vtraq; conuersione. & sic hi etiam aliquo modo plurium indigerent. Posterioris verò partis exempla sunt, syllogismi facti in Fapesmo, Frisesomorum, Camestres, & Disamis. Sed obiicies, Hi possunt per solam conuersionem reduci per impossibile, ergo non indigent plurium. Respondendum, q; absolutè loquẽdo neq; vnius indigent, neq; plurium determinatè, quia vtroq; modo possunt reduci, sed vnius aut plurium confusè. Cęterùm cùm dicimus, eos indigere plurium, intelligimus, vt per ostensiuam reductionem demonstrẽtur esse necessarij, non autem absolutè. Verùm rursus instabis. Dictum est superius, argumenta per primam regulam antepredicamentalem esse syllogismos perfectos, ad quos tamen possunt reduci dicti syllogismi sine vlla pręmissarum transpositione, ergo non indigent plurium, etiam ad hoc vt ostensiuè reducantur ad perfectos. Respõsio, Absolutè loquendo videtur illatum concedendum, sed quãdo dicitur, q; syllogismi isti pluribus indigent, vt ostensiuè demonstrentur, intelligimus de perfecta & integra demõstratione ostensiua, qualis non est ea quæ tantùm fit ad argumenta primæ regulæ antepræedicamẽtalis, quia licet hæc argumenta computẽtur inter syllogismos perfectos, longè tamen perfectiores sunt syllogismi, in quibus maior propositio minorem pręcedit, vt patet consideranti principia dici de omni, & dici de nullo. Vndè Aristoteles circa finem huius libri capite. 4. vltimi tractatus, præmissas in Disamis transponendas dicit. Sunt tamen quibus magis placet, eos syllogismos vnius indigere, qui per vnius duntaxat propositionis reducuntur cõuersionem. Plurium verò, qui per conuersionem plurium propositionum reducũtur, sed quod prius diximus magis est receptum. Postea Philosophus vtcunq; ostensurus quæ sint principia regulatiua syllogismorum, præmittit conuenientiam, quam habent esse in toto, & dici de omni, quum dicit. In toto aũt esse alterum altero, & de omni prædicari alterum altero, idem est. Et simili modo dicendum est de in toto non esse, & de nullo prædicari, quod subticuit Philosophus, tanquam satis ex altero notum, ac perspectum. Per alterum esse in toto altero, intelligendum est subiectum vniuersalis affirmatiuæ completè distributum, comparatum ad prædicatum eiusdem, ceu quædam materia quæ insit prædicato tanquam cuidam formæ. Et per alterum prędicari

de

Definitio syllogismi perfecti & imperfecti.

Quatuor principiorũ genera.

Sensus definitionum perfecti syllogismi, & imperfecti.

Qui syllogismi vnius indigent, & qui pluriũ.

Obiectio.

Secunda obiectio.

Responsio.

Conuenientia eius quod in toto est, & eius quod de omni prædicatur.

de omni, accipiendum est prædicatũ vniuersalis affirmatiuæ de subiecto complete distributo. Hæc duo dicuntur esse eadem, nõ formaliter, (Neq; enim subiectum est prædicatũ, neq; horũ rationes sunt eædẽ) sed materialiter, eò q mutuò sese respiciunt, & eadem sunt, quæ simul intelliguntur, licet diuersimodè, aut cõcomitãter aut causaliter. Constituunt enim illa duo vniuersalẽ affirmatiuã eandẽ, tanq; partes cõcomitantes, & inseparabiles à se inuicẽ. & vna posita necessariò ponitur & altera. Sed dicet quispiã fortassis, Aristoteles in proœmio proposuerat dicendum esse, quid sit in toto esse, vel non esse hoc in illo, non ergo satis fuit in hoc loco posuisse tantùm hanc conuenientiam. Cui respõdebimus, Ex definitionibus prædicari de omni, & prædicari de nullo, facilè cognosci quid sit in toto esse, vel non esse. Neq; desunt, qui dicant ideo omissas eorum definitiones, ne putarentur esse quatuor principia regulatiua syllogismorum, si expressæ fuissent illorum definitiones, quanquàm id fieret sanè ex causa non iusta. Nam definitiones esse in toto, & prædicari de omni, idem prorsus continent, quàmuis mutato ordine. Illa enim comparat subiectum ad prædicatum, Hæc autem ediuersò, prædicatum ad subiectum. Ex his quæ in fine textus ponuntur, sumitur quædam notificatio, seu declaratio potius, quàm vera descriptio, prædicari de omni, ista. Prædicari de omni tunc est, quando nihil est sumere subiecti, de quo non dicatur prædicatum. Definitum, Prædicari de omni (non habet Boetij translatio, aut textus vel græcus vel vulgaris, dici de omni, quanquam vulgariter ita reddatur) accipitur pro prædicato propositionis vniuersalis affirmatiuæ, constantis ex subiecto complete distributo. Hoc autem quod ponitur loco descriptionis (quando nihil est sumere subiecti, &c.) ita explicant, quando non contingit sumere aliquid, cui subiectum distributũ conuenit, de quo non denotetur verè & affirmatiuè posse dici prædicatum. Ex qua explicatione patet aduertenti, quid sit dicendum de singulis contẽtis in ipsa notificatione. Et quamuis verbotenus negatiuè assignata sit hęc descriptio, est tamẽ affirmatiuè accipienda in hanc sententiã. Prædicari de omni est esse prædicatũ alicuius propositionis, quod dicitur de quolibet contẽto sub subiecto, hoc est, quod denotatur posse dici & prædicari de omni eo, quod sub subiecto propositionis cõtinetur. In primis verbum (dicitur) accipiendum est, pro denotari verè & affirmatiuè dici. Primò, ad excludendũ prædicata harũ propositionũ, homo est animal, equus est hinnibilis, quarũ prædicata possunt & apta sunt dici de quibuslibet sub subiectis cõprehensis. Non enim ibi denotantur hæc prædicata posse dici de talibus. Item secũdò propter prædicata harum, omnis homo est equus, omnis homo est albus, omne animal est rationale. Nam licet prædicata harũ non possint verè prędicari de quibuslibet contentis sub subiectis, de eisdem tamen denotãtur posse verè dici, quod satis est ad pręsentẽ locum. Secundò positũ est, non de subiecto, sed de quolibet sub subiecto contẽto, ad excludendũ prædicata propositionũ singularium, sub quarũ subiectis nihil cõprehenditur. Neq; videmus necessarium esse, vt addamus particulam quæ indicet subiectum esse distributũ. Id enim sufficienter cõtinetur in cæteris. Est igitur (vt breuiter aliis verbis dicamus) prædicari de omni, prędicatum propositionis vniuersalis affirmatiuæ, cuius subiectum completè distribuitur. De prædicari de nullo similiter dicendum, quòd videlicet prædicari de nullo tunc est, quando nihil est sumere subiecti, à quo non remoueatur prædicatum. Hoc est, prædicari de nullo est prędicatum alicuius propositionis, quod denotatur remoueri seu negari de quolibet contento sub subiecto, quod nihil aliud est, quàm prædicatum propositionis vniuersalis negatiuæ, constantis ex subiecto complete distributo. Ex his facilè colligentur hæ vel aliæ similes definitiones. In toto esse, est subiectum, sub quo quodlibet contentum denotatur inesse seu subiici affirmatiuè ipsi prædicato. In toto non esse est subiectum, sub quo quodlibet contentum denotatur non inesse siue subiici negatiuè prædicato. Ex dictis descriptionibus prædicari de omni & prædicari de nullo, colliguntur hæ duæ maximæ. Quicquid prædicatur de subiecto completè distributo, prædicatur de quolibet subsumpto sub illo. Quicquid remouetur à subiecto completè distributo, remouetur à quolibet sub ipso subsumpto. Quidã has ita reddunt, Quicquid dicitur de aliquo vniuersaliter affirmatiuè, dicitur de quolibet sub ipso subsumpto. Quicquid remouetur ab aliquo vniuersaliter & negatiuè, remouetur à quolibet sub ipso subsumpto. Hæ maximæ duæ regulatiuæ & directiuæ sunt syllogismorũ constituendorũ de medio communi, quos vocant concludentes ad intellectum. Prior est directiua omnium affirmatiuorum, quorum scilicet conclusio est affirmatiua. Perfectorum quidem immediatè, Imperfectorum verò mediatè. Posterior est directiua omnium syllogismorum negatiuorum, seu quorum conclusio est negatiua. immediatè eorum qui perfecti sunt, & mediatè imperfectorũ, modò sint ostensiuè reducibiles. quanq; velint aliqui etiam Bocardo & Baroco

Quo pacto alterum esse in toto altero, & de omni prædicari, idem sint

Obiectio.

Solutio.

De prędicari de nullo. & quid sit.

Quid in toto esse, & in toto non esse.

roco indirectè regulari per eandem maximam. Quoniam autem nusquam alibi maior occasio dabitur tradendi ea, quæ spectant ad syllogismum expositorium, quem nonnulli nuncupârunt syllogismum concludentē ad sensum, nonnulla de hoc obiter attingemus. Est igitur syllogismus expositorius, qui constat ex medio singulari. Hic fit in omni figura, commodissimè tamen in tertia, eò quod medium ibi semper subiiciatur, in vtraque videlicet præmissa. Termino autem singulari potius competit subijci, quàm prædicari. In nullo modo primæ figuræ nominato fit syllogismus expositorius, præterquàm in Frisesomorum. In hoc modo non est necessum medium distribui in altera præmissarū, quod oportet in reliquis modis eiusdem figuræ ratione qualitatis ipsarum præmissarum. Distributionis autem non est capax terminus singularis. Item in nullo modo tertiæ figuræ fit syllogismus expositorius ob eandem causam, quam nunc diximus. In omnibus verò modis secundæ figuræ rectè fit talis syllogismus. Exempla sunt. Nullum elementū est hic sol, & omnis sol est hic sol, ergo nullus sol est elementū. Nullus leo est bucephalus, quidam equus Alexandri regis est bucephalus, ergo quidā equus Alexandri non est leo. Verùm syllogismi expositorij, qui in his modis fiunt, ab aliis cōstantibus ex medio cōmuni, factisque in eisdē modis, in hoc discrepāt, quòd illi nequeant perfici ostensiuè, quemadmodum hi, eò quod propositio simpliciter conuertēda, vniuersalis videlicet negatiua, huiusmodi conuersionem non admittat, quando prædicatū est terminus singularis. Reliqui omnes modi, in quibus rectè fiunt syllogismi expositorij, nominibus carent. Vt verò validus atque efficax sit syllogismus expositorius, dicunt neoterici, duo esse obseruanda. Prius est, vt medium singulariter sumatur atque vniuocè. Posterius est, vt medio singulari possit adiungi hoc complexū (omne quod est) manente veritate præmissarū, seu (sicut alij volunt) vt medium & minor extremitas prorsus pro eodem accipiantur singulari. quod quidē à nobis nō est declarandum, eò quod nullum habeant locum, nisi in rebus & nominibus diuinis, à quibus logico abstinendum esse diximus priori libro, eaque potius veneranda, quàm in disputationem adducenda. Syllogismus expositorius diuidendus est in perfectum & imperfectum, quos describere poteris eisdē descriptionibus, quibus descripsit Philosophus syllogismū perfectum & imperfectum, solo antecedēte ipsius relatiui mutato, hoc est, accepto tantùm pro syllogismo expositorio. Porrò qui sunt perfecti & qui imperfecti, non satis constat. Illud nihilominus certū est, oēs syllogismos expositorios indirectè cōcludētes esse imperfectos, eosque perficiendos per alios qui cōcludunt directè. De concludentibus aūt directè, aliorum peritorū in hac re iudicium potius peteremus audire, quàm nostrā sententiā proferre in medium. Plærisque tamen videtur, syllogismos expositorios tertiæ figuræ directè cōcludentes, esse perfectos. oēs verò aliarū figurarū esse imperfectos, perficiendos reductione ostensiua per syllogismos tertię figurę. eos videlicet, qui sunt primę, per cōuersionē maioris. & eos qui sunt secundæ figuræ per conuersionē vtriusque præmissæ, excepto Baroco. Quibusdā oppositū videtur, qui arbitrantur, omnē syllogismū expositorium, cuiuscunque figuræ fuerit, esse perfectum: cōcedentes tamen syllogismum tertiæ figuræ euidentiorē esse syllogismis expositoriis aliarū figurarū. quemadmodum syllogismos perfectos factos in barbara & celarent, euidentiores esse syllogismis correspondentibus, qui fiunt secundum regulam anteprædicamentalem. Huius dubitationis solutio pendet ex principiis regulatiuis syllogismorū expositoriorū, quę sunt duo, quemadmodum duo prius assignata sunt syllogismis constantibus ex medio cōmuni. Vnum est principium regulatiuum syllogismorum expositoriorum affirmatiuorum. Quæcunque sunt eadem vni tertio singulari, inter se sunt eadem. Alterum est applicandum syllogismis expositoriis negatiuis, hoc videlicet. Quæcunque se habent, vt vnum eorum idem sit cum alio, cum quo reliquum est diuersum, illa inter se sunt diuersa. Si omnes syllogismi expositorij immediatè regulētur his maximis, omnes dicendi erunt esse perfecti. Si verò tantùm mediatè regulentur eisdem, ,,si qui sunt in prima & secunda figura, illi erunt imperfecti. Nobis satis fuerit hæc indicasse, vt aliis causam proponamus inquirendi atque discutiendi, quid iudicandum esset de hac re.

Quid sit syllogismus expositorius.

Duo in expositorio syllogismo obseruāda.

Expositorij syllogismi diuisio.

Qui sint imperfecti, & qui perfecti.

Duo syllogismorū expositoriorū regulatiua principia.

In priorem tertij capitis partem, tractantem de conuersione propositionum de inesse, adnotatio.

IN hoc capite determinat Philosophus de quodā principio reductiuo syllogismorū, quod est conuersio, omisso altero, quod est transpositio præmissarū, propter nimiam eius facilitatem. Et quia tam ex modalibus quàm ex his quæ de inesse vocātur, docturus est in sequētibus syllogisare, ideo de vtrarumque conuersione tractat, & prius earum quæ sunt de inesse. Priores enim sunt propositiones de inesse, modalibus. In initio huius partis triplicem proponit propositionis diuisionem, qua subindicat diuersitatem syllogismorū, & multiplicitatem.

Quoniam aūt oīs propositio aut est de inesse.

Prima

Prima propositionis diuisio in litera collocata.

Secunda.

Tertia.

Prima est, Propositionum alia est de inesse, alia de necessario inesse, alia de contingenter inesse. Secunda, Propositionum de inesse, atq; de necessariò inesse, & contingenter inesse. aliæ sunt affirmatiuæ, aliæ verò negatiuæ. Tertia est, Propositionum affirmatiuarum & negatiuarum, siue sint de inesse, siue de necessario vel contingēter inesse, aliæ sunt vniuersales, aliæ particulares, & aliæ indefinitę. Has tres diuisiones accipit Philosophus tanquam primam partem cuiusdam propositionis causalis, quam quidam perficiunt per subiunctionem, siue additionem omnium regularum hic & postea positarũ, de conuersionibus propositionum de inesse & modalium. Alij eam perficiunt subdentes, ꝙ harum propositionum enumeratarũ varia est atq; diuersa conuersio. Idq; proculdubio continet in summa, quod priores dicebant. Quid aũt sit propositio de inesse, & quid propositio de necessario, & contingenter inesse, sufficienter explicatũ in secundo Petri Her. Illud insuper satis manifestum est, sub propositionibus de cõtingenti, intelligendas esse eas, quę sunt de possibili. & sub propositionibus de necessario, illas quæ sunt de impossibili, quas ideo putamus præteritas esse ab Aristotele, eò ꝙ de huiusmodi propositionibus posterius non docet syllogisare, sed tantùm ex his quæ sunt de necessario & cõtingenti, quemadmodum ex sequentibus cõstabit. De reliquis autem duabus diuisionibus abundè satis dictum est in primo capite huius. quantum attinet ad propositiones de inesse, & quantũ ad ipsas modales, satis dictum est in secũdo Petri Her. Trium regularũ literæ intellectus atq; limitationes satis patebunt ex mox sequentibus, quæ hic ideo omittimus, ne nobis sint eadem repetẽda. De conuersione propositionis indefinitæ nihil meminit Aristoteles ob id fortasse, quòd indeterminata sit, & ad sensum vniuersalem, & ad particularem, aut potius quòd in materia syllogistica idem habendum est iudicium de indefinita & particulari. Quare eodem modo cõuertendæ erunt particulares & indefinitæ. Probatio quartæ regulæ traditæ de particulari negatiua, cõsistit in ea maxima, Nulla cõsequẽtia est valida, in qua oppositũ cõtradictorium cõsequentis non repugnat antecedenti. Probatio primæ regulæ, quæ continuò subiungitur, cõsistit in hac regula ac maxima. Omnis ea ratiocinatio atq; consequẽtia est efficax, in qua oppositũ contradictorium cõsequentis repugnat antecedẽti. Nam alioqui negata priori, cõsequens & suum oppositũ simul vera erunt. Et posteriori negata, erunt antecedẽs verum, & suum oppositũ, id est, duo cõtradictoria, quod facilè est exemplis declarare. Nam si dixeris, hanc conuersionẽ esse bonam, Aliquod animal non est homo, ergo aliquis homo nõ est animal, & dixeris, hoc cõtradictorium consequẽtis, omnis homo est animal nõ repugnare antecedẽti, id est, posse simul verũ esse cum antecedente, eo casu hæ duæ, quidã homo nõ est animal, & omnis homo est animal, quę sunt cõtradictorię, simul erunt veræ. Id quod secũdo loco dictum est, simili modo facilè ostenditur. Aliarũ autẽ duarũ regularũ probationes vtuntur prima regula, in qua dicebatur vniuersalis negatiua esse cõuertenda vniuersaliter in terminis conuertente nunc existente contraria vniuersalis affirmatiuæ prius cõuersę, nunc cõtradictoria particularis affirmatiuæ, quæ prius cõuertebatur. Postremò illud non est prætereundum, Aristotelem in exemplis huiusmodi conuersionum non fuisse vsum vocibus significatiuis, sed tantùm elemẽtis non significatiuis. Quemadmodum enim syllogismus simpliciter dictus, de quo instituit declarare, per intellectum separatur ab omni materia (vti prius dictum est) sic & oportet conuersionẽ, quæ est vnum principium perfectiuum syllogismorũ imperfectorũ, esse abstractum ab omni materia necessaria, cõtingenti, remota, probabili, & sophistica, vt principium perfectiuum cõgruat syllogismo perficiendo, ad quod designandũ vsus est Philosophus literis, per quas intelliges quoslibet terminos significatiuos cuiuscunq; sint materiæ, de cuius diuersitate in Peri Her. priori libro satis est actum. Hactenus literæ inhæsimus. Nunc alia quæ sunt adiicienda, Cõuersio (sicut prima regula textus latẽter innuebat) duplex est. Prior, in oppositã qualitatẽ, quæ item duplex est. Vna, cuius cõuersa & cõuertens cõsentiunt in veritate & falsitate. de qua dicturi sumus, quum de cõtingenti tractabitur. Altera est in oppositã qualitatẽ conuersio, in qua conuertẽs & cõuersa repugnãt in veritate vel falsitate, de qua agendum est in secundo libro huius. His itaq; omissis, altera est cõuersio in terminis, quę nihil aliud est, quàm mutatio subiecti in prædicatũ, & prædicati in subiectum, manente eâdem qualitate propositionum. Hæc quoq; est duplex. Quædam est prorsus in eisdem terminis, quãdo planè iidem termini mutant prædicandi & subiiciendi munera. Altera est in terminis commutatis, seu permutatis, sic vt extremo finito addatur negatio infinitãs, aut auferatur à termino infinito. Hanc solẽt nuncupare conuersionẽ per contrapositionẽ, quæ sub conuersione cõprehenditur, tanq; analogatũ sub suo analogo, de qua non agit Aristoteles, eò ꝙ non seruiat reducendis syllogismis. Hic igitur tantùm agendum est de conuersione propositionum in eisdem terminis

Conuersio duplex.

In oppositã qualitatẽ cõuersio.

Conuersio in terminis.

Duplex in terminis cõuersio.

minis penitus, nulla negatione infinitante, aut addita, aut reiecta, quam licebit ita describere. Conuersio propositionum, est mutatio subiecti eiusdem prorsus in prædicatū, & prædicati in subiectum, manente eadem qualitate propositionū. quę quidem finitio colligitur ex Boetio in libro de categoricis syllogismis, & introductione in eosdem prius posita. Diximus prius in definito (Conuersio propositionū) ne quis putet hic agi de conuersione reali, qua vnum corpus mutatur in aliud. Vt aqua in vinum in vite, & vinum in acetum. Aut de ea conuersione, quæ solet tribui terminis simplicibus, (vulgatius conuertibilitatē dicunt) qui ideo conuertuntur, quia de se inuicem prædicantur vniuersaliter, & affirmatiuè. In definitione primo loco posita est particula (mutatio) hoc est, transpositio, vel aliud simile, circa quam particulam nonnihil est difficultatis. Nam Albertus, à cuius sententia recedere videntur eius in cæteris sequaces, opinatur hanc prædicationē, Conuersio est mutatio seu transpositio, &c̄. esse formalem, ipsamq; conuersionē non esse speciem argumentationis, eò ꝙ non possit esse enthymema, ad quod tamen maximè videretur accedere cōuersio, si esset species argumentationis, Ad hancq; sententiam satis declinare videntur ea, quæ à Boetio traduntur de conuersione, modò intelligas illa superficietenus. & quemadmodum verba præ se ferunt. Nos sequentes iudicio nostro probabiliorē opinionem, dicemus conuersionē propositionum esse quandam speciem argumentationis. Ad quod primò adduci potest, ꝙ in exemplis ipsius Aristotelis, non tantùm in textu vulgari, verùm & apud Boetium, & exemplar Græcum, proponuntur vt consequentiæ, & non tantùm vt nudæ extremorū transpositiones. Præterea in reductione syllogismorum imperfectorū, modò fuerit ostensiua, id obseruādum est, vt facta conuersione ostendatur omne id quod sequitur ex cōuertentibus, oportere sequi ex cōuersis. Alioqui non sibi inuicem cohærebunt eæ partes, quæ erunt allatæ pro huiusmodi reductione. Non enim potest aliqua cōclusio sequi ex aliis præmissis dicto modo, nisi quodammodo ducatur argumentatio à primo ad vltimum, quemadmodum fit in reductione ostensiua, vt suo loco dicetur posterius. Ea igitur definitio cōuersionis accipienda est in sensu causali, sitq; formaliter cōuersio argumentatio constans ex determinato antecedente & cōsequente, in quibus fit talis extremorū mutatio, & nota illationis. Antecedens cōuersionis, vulgò vocatur propositio cōuersa, & consequēs cōuertens, eò ꝙ quodammodo cōuertat extrema prioris propositionis assumptæ. Spectat aūt conuersio maximè ad enthymema, si argumētationis tantùm sint quatuor species. Cuius indicium est, ꝙ addita quadam præmissa identica, ad integrum reduci valeat syllogismum. Vt hæc cōuersio, nullus homo est arbor, ergo nulla arbor est homo, fit syllogismus in Cesare addita hac minore, omnis arbor est arbor. Porrò duplex est conuersio in terminis eisdem. Vna est consequentia tantùm materialis, quæ sic solet describi, Conuersio est duarum propositionum eiusdem qualitatis vtroq; termino participantium, conuerso ordine, bona consequentia. Quales sunt hæ, omnis homo est rationalis, ergo omne rationale est homo. Si homo est risibilis, omne risibile est homo. Leo nō est equus, ergo equus nō est leo. Quāuis enim harū antecedentia nequeant esse vera sine cōsequentibus, facilè nihilominus dantur propositiones alię similis formæ, quę nō sic cōuertūtur. Vt sunt hæ, omnis homo est animal, omnis homo est coloratus, animal nō est homo. De hac cōuersione non putamus Aristotelem loqui, quanq; expositores etiam huius meminerunt in suis cōmentariis. Altera est conuersio, quæ est formalis cōsequentia, sicq; describitur, Conuersio est duarū propositionū eiusdem qualitatis vtroq; termino participantiū, diuerso ordine, formalis cōsequentia. Vt nullus homo est equus, ergo nullus equus est homo. De qua hic agitur, quum hæc sola sit conueniens & idoneum instrumentū ad reducendum syllogismos imperfectos. Hæc aūt duplex est, Vna simplex, & per se, Altera per accidens. Conuersio simplex est, in qua seruatur eadem qualitas & quantitas propositionum. Hac conuertūtur vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua. Vt nullus homo est quadrupes, ergo nullum quadrupes est homo, Quidam homo est philosophus, ergo quidam philosophus est homo. Id quod iam diximus intelligunt neoterici, de vniuersali negatiua constante ex prędicato cōmuni distributo. Nam hæc, nullus equus est bucephalus, non conuertitur simpliciter, sed per accidens in hanc, bucephalus non est equus. Similiter hanc, omnis homo animal non est, dicunt non conuerti simpliciter, sed per accidens in hanc, animal homo non est. Verùm apud autores (vt prius diximus) idem est, siue dicatur, omnis homo animal non est, siue omnis homo non est animal. Simili modo quod dictum est de particulari affirmatiua, intelligunt nonnulli de ea sola, quæ non habet prædicatum singulare. Hanc enim conuersionē putant esse per accidens, quidam philosophus est Socrates, ergo Socrates est philosophus. has autem simplices & per se, quidam homo est animal, ergo animal est homo. homo est ani-

Conuersio in eisdē terminis.

Conuersio est argumētatio.

Duplex in eisdem terminis cōuersio.

Vna materialis.

Altera formalis.

Quid sit simplex cōuersio, & quibus cōpetit enunciationibus.

mal, ergo quoddam animal est homo, eò quod in hac materia, indefinita eadē sit cum particulari, quemadmodū & in ipsis syllogismis formādis, & reducēdis. Indefinita enim posita loco particularis non variat modū syllogisticū, neque impedit reductionē, quæcūque sit illa. Singularis aūt, imò vt plus dicamus, terminus singularis positus loco termini cōmunis, frequēter impedit modum & reductionē, vt patet diligēter cōsiderāti: quorū neutrum contingit, si terminū cōmunē sumamus nunc cum signo particulari, nunc sine huiusmodi signo. Hac quoque cōuersione simplici cōuertitur vniuersalis affirmatiua de prędicato distributo. Vt sequitur, omnis homo omne animal est, ergo omne animal est homo. quod, quia admodū rarum est, rectè omissum est ab Arist. Similiter & propositiones eæ, quæ cōponuntur ex subiectis & prædicatis singularibus, siue affirmatiuę, siue negatiuę. Vt Socrates est hic philosophus, ergo hic philosophus est Socrates. Socrates nō est Plato, ergo Plato nō est Socrates, sed has Arist. prætermisit, de solis loquēs cōmunibus. Conuersio per accidens est, in qua manet eadē qualitas, sed mutatur quantitas propositionū. Hac conuersione cōuertitur vniuersalis affirmatiua in particularē affirmatiuā, vt habet tertia regula. Vt omnis sitis est appetitus humidi, ergo quidā appetitus humidi est sitis. Similiter & vniuersalis negatiua, vt nulla sitis est appetitus sicci, ergo quidā appetitus sicci non est sitis. Id tamen subticuit Philosophus, aut quia decreuerat ponere differētiam inter vniuersalem negatiuā & affirmatiuā, aut quia id facilè erat subintelligere. Porrò illa conuersio videtur vocari simplex, quia fit tantùm ratione transpositionis terminorū, nullo alio concurrente. Conuersio aūt per accidens dicitur, quia non fit in ipsa tantùm mutatio extremorū, sed etiam variatio quantitatis, quæ quidem quātitas videtur esse quoddā propositionis accidens. Aut ea dicitur simplex & per se, quæ conuenit propositioni ratione suiipsius, & secundū seipsam. Quod enim sequitur, nulla auis emittit lotium, ergo nullum emittens lotium est auis, prouenit ex ipsa propositione vniuersali negatiua, nulla auis emittit lotium, & non aliunde. Et contra ea per accidens dicitur, quia non propositioni secundū seipsam, sed tantùm ratione alterius propositionis, cui per se competit conuersio. Omne enim quod est per accidens, reducendū est ad id quod per se est. Vt hæc, omnis locusta duos habet dentes, cōuertitur in hanc, habēs duos dentes est locusta, per accidens, puta ratione huius, quædā locusta habet duos dentes, quæ per se in illam cōuertitur. Et hæc, nullus coruus habet ingluuiem, in hanc per accidēs conuertitur, quoddā habens ingluuiem non est coruus, ratione huius, quidam coruus non habet ingluuiem, quæ per se quodam modo in illam cōuertitur. Simili modo in aliis est iudicandum. Conuertuntur ergo simplici conuersione & per se, vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua. & conuersione per accidens, vniuersalis affirmatiua & negatiua, & hæ solę, iuxta sententiam Arist. vt patet ex prius habitis. Cæterùm vt cognoscatur conuersio esse legitimè & rectè facta, à neotericis solent adnotari plurimæ conditiones obseruandæ, inter quas quędā sunt planè pueriles, vt illę quę admonēt de resolutione verbi, mutatione copulę secundū numerum aut personā, de determinatione adiecta, quod idem debeat determinare, & aliis id genus. Aliæ verò cōmunes sunt omni argumentationi. putà, vt euitetur æquiuocatio, diuersum genus suppositionis, ne argumētetur à non distributo ad distributū, aut à suppositione confusa tantùm ad determinatam respectu multitudinis, quibus omnibus nō obseruatis, inefficax est conuersio, quemadmodū exemplis licet declarare. Nos ob hęc tantùm vnā conditionē obseruandā subiiciemus, illis præsuppositis tanquam manifestis, quæ est hæc, Vt ex toto subiecto adæquatè fiat prædicatū, & ecōtrariò, & sumātur extrema æquè amplè & restrictè. Parū tamē momenti habet hæc conditio apud Philosophum, qui tantùm vtitur propositionibus simplicium extremorū, nulla habita mentione de ampliatione aliqua vel restrictione. Ob defectum primæ partis, non est hæc bona cōuersio. Mus rodit panem, ergo panis rodit murem. Equus est hominis, ergo homo est equus. eò quod non vertantur toti termini. Illud diligēter aduertendū est, nonnunquam in cōuertentibus, aut ex parte prædicati, aut ex parte subiecti aliquid adiungendum esse, vt indicetur seruāda esse eadem significatio, aut idem genus suppositionis, aut aliud simile, quod quidem additū non est sumendū tanquam pars extremi, sed potius tanquā externū quoddā, indicās in qua acceptione, & quo modo sit terminus sumēdus, cui additur. Quod accidit, quum conuertūtur propositiones de ampliatis extremis, & secundū quosdā in his etiam conuertēdis, homo est nomen, homo est pictus, &c. Rursum defectu posterioris hæ cōuersiones non sunt legitimæ, nullus homo fuit albus, ergo nullum album fuit homo. Omne sanum fuit ægrum, ergo aliquod ægrū fuit sanum. Aliquis prudens erit imprudēs, ergo aliquis imprudēs erit prudens. In his enim, conuersa videlicet & cōuertente, non sumūtur extrema eodem modo secundum ampliationē, quod quia ex aliis est petendum, & alibi declarandum, nolumus

Quid per accidens cōuersio, & quibus tribuenda sit propositionibus.

Quā ob causam dicitur cōuersio vna simplex, & altera per accidens.

Condicio requisita in conuersione

in hoc

in hoc immorari. Id tamen à nobis est adiiciendum, diuersam ampliationẽ alicuius termini non continuò reddere inualidam argumentationẽ,& conuersionẽ, aut syllogismũ, quemadmodum imprudentes plærunq; opinantur,& tradunt,potissimùm cũ nihil habent quod opponentibus respondeant,quando vrgent. Verùm ad mentẽ reuocãdę erunt illæ duæ regulæ, de quibus alibi latius agendũ est. Prior est, A termino non amplo ad amplum, aut à minus amplo ad eundem magis amplum,licet affirmatiuè argumentari, modò amplum aut magis amplum non distribuatur. Vt hæc cõuersio bona est,album fuit homo,ergo homo est vel fuit albus. Omne sanum est ægrum,ergo aliquod ægrum est vel erit sanum. Posterior est, Ab amplo ad non amplum,vel magis amplo ad minus amplum, valida est argumẽtatio, modò amplum vel magis amplum distribuatur,& ponatur cõstantia non ampli vel minus ampli. Defectu cuius hæ conuersiones sunt nullæ, nullum ægrum fuit animal, ergo nullum animal fuit ægrum. Nullus homo erit æger,ergo nullum ægrum erit homo. Sed hæc,vti diximus,ex alio loco magis sunt manifestanda. Illud insuper admonendũ est,eam cõuersionẽ simplicẽ,de qua Philosophus hic agit,& cuius vsus est in reductiõe syllogismorũ,oportere esse cõuertibilẽ, hoc est,cõuertentẽ posse rursum inferre cõuersam,nõ aũt eam,quę est nõ recurrẽs. Et ob id necesse est in cõuersione simplici,quæ negotio Aristotelico est accõmoda,terminos æquè amplè aut nõ amplè accipi,alioqui nõ esset mutua illatio propositionũ simpliciter cõuersarũ,& conuertentiũ. Ad quod indicandũ,in cõditione pręmissa pręcipuè facta est mẽtio,de simili ampliatione terminorũ obseruãda. Quòd si quis agat de cõuersione simplici non cõuertibili,poterit vti duabus prædictis regulis,salua firmitudine ipsius cõuersionis. Rursus in eadẽ particula huius cõditionis insinuatũ est,eandẽ extremorũ restrictionẽ esse seruandã,de qua quidẽ re eodem modo dicendũ est,quo dictum est de ampliatione. Verùm apud probatos autores difficilius reperiuntur exempla, quæ spectant ad hanc rem. apud neotericos aũt tales sunt hæ cõuersiones, Neuter homo est animal, ergo nullum animal est homo. omnis homo est animal, ergo alterũ animal est homo. Prior cõuertenda est in hanc,ergo nullũ animal est alter homo. Hæ verò cõuersiones,nullus homo est animal,ergo neutrum animal est homo. alter homo est alterũ animal,ergo aliquod animal est aliquis homo,sunt validę,quanq̃ nõ cõuertibiles. Verùm ab his nobis est abstinendũ,ne sophistarũ partes agere videamur. aut si huiusmodi nõ spectant ad sophistas,ne alieno in loco pertractemus,quæ alibi exactius tractanda sunt. Addunt prætera recentiores,ꝙ proposita propositione cõuertẽda,cuius extrema assignare est difficile,quippe quia cõstat ex verbo impersonali, aut propter aliud simile,prius reducẽda est talis propositio ad aliam planè continentẽ & habentẽ extrema,qua resolutione facta, propositio proposita conuertenda erit iuxta regulas prius traditas. Verùm neq; id quicq̃ cõmodi adfert apud Arist. quum ex huiusmodi propositionibus ipse non doceat syllogisare. Quanq̃ aũt non prorsus reiiciamus id quod neoterici dicũt,non videmus tamẽ quid cogat fateri,omnẽ propositionem categoricam (qualisqualis fuerit) oportere cõuerti. Id tantùm ex Philosopho cõstat,eam quæ in syllogismo ponitur posse conuerti,modò non fuerit particularis negatiua. Sed de hisce rebus hactenus. Iam vt ad id regrediamur, de quo in initio meminimus,an videlicet conuersio in eisdẽ terminis sit argumentatio potissimũ pertinens ad enthymemata. Albertus, vti diximus,asserit partẽ negatiuam,pro ratione sumens,omnẽ argumentationẽ aliam à syllogismo,reducendã esse ad syllogismũ. Conuersio aũt reduci non potest ad syllogismũ,eò ꝙ præmissa addenda,aut maior,aut minor,necessariò cõstaret ex terminis eisdẽ & synonymis. Ediuersò quidã,pręsertim neoterici,asserũt, oẽm conuersionẽ in eisdẽ penitus terminis,esse enthymema,reducendum ad syllogismũ per additionẽ maioris aut minoris propositionis. Hi enim tradunt,conuersionẽ affirmatiuam esse reducendum ad syllogismũ tertiæ figuræ, per subintellectionem maioris,quam oportet cõstare ex subiecto conuersæ, quod habet rationẽ medij. & conuersionẽ negatiuã,ad syllogismũ secundæ figuræ per suppletionẽ minoris, cõstituendæ ex prædicato conuersæ,quod habet medij officium. Verbi gratia,conuersionẽ vniuersalis affirmatiuæ reducunt ad Darapti,vel Disamis. & conuersionẽ particularis affirmatiuæ,ad Datisi. Simplicem verò conuersionem vniuersalis negatiuæ, ad Cesare. & eam quæ est eiusdem per accidens,ad Festino. Quæ omnia est facile exemplis declarare. His ergo consentientes,opinamur, omnem conuersionem in terminis,de qua hic agitur, esse enthymema,& eam posse reduci ad syllogismum. Huiusmodi tamen reductio non ideo facienda est,vt ipsa conuersio proposita fiat euidens aut euidentior consequẽtia. Ipsa enim ex se est euidens (vti prius diximus) & syllogismus ad quem reducitur est ineuidens, quum spectet ad secundam vel tertiam figuram, Longè namq; diuersum est, aliquam consequentiam reduci ad syllogismum,

Diuersa termini ampliatio nõ perpetuò inualidã reddit argumentationẽ, cõuersionẽ,aut syllogismum.

An cõuersio sit argumentationis species,

 mum,

mum, & ipsam perfici seu ostendi esse euidentẽ per syllogismum. Est igitur cõuersio, argumentatio enthymematica, proueniens ex cõmutatione prędicati & subiecti, potens ad syllogismũ reduci, non aũt per ipsum perfici. Illud aũt quod ab Alberto adducebatur, parũ habet momenti, eò ꝙ in huiusmodi reductione, subiectum conuersæ affirmatiuæ supplet vicem medij & minoris extremitatis, Et in reductione cõuersæ negatiuæ, prædicatũ conuersæ fungitur officio medij & minoris extremitatis. De hac quoq; re à nobis dictum est prius. Postremò, quãquam conuersionis per contrapositionẽ natura videatur potius explicanda in secũdo Topic. Arist. vbi agitur de cõsequentia econtrariò, non incõmodè tamen alios imitati, quædã trademus de illa hoc in loco. Est igitur conuersio per contrapositionẽ, conuersio in terminis, quæ fit in propositionibus eiusdem quantitatis & qualitatis, cõmutatis terminis finitis in infinitos, & ediuerso, terminis infinitis in finitos. Qui sint termini finiti & qui infiniti, manifestum est ex lib. Peri Her. Hæc conuersio peculiariter cõpetit propositionibus vniuersali affirmatiuæ, & particulari negatiuæ. Non enim conuenit vniuersali negatiuæ vel particulari affirmatiuæ. Non enim sequitur, Nullus homo est lapis, ergo nullus non lapis est non homo. Equus enim qui est non lapis, est non homo. Neq; sequitur, nullus homo est non animal, ergo nullum animal est non homo. Nam equus qui est animal, est non homo. Nullum non animal est homo, ergo nullus non homo est animal. Equus enim qui est non homo, est animal. Nullum non album est non homo, ergo nullus homo est albus. Et quia ex opposito contradictorio consequentis consequentiæ non legitimæ, non sequitur oppositum antecedentis, ideo neq; hæ conuersiones particularium affirmatiuarũ erunt validæ, Quidam non lapis est non homo, ergo quidam homo est lapis. quoddam animal est non homo, ergo quidam homo est non animal. quidam homo est albus, ergo quoddam nõ album est non homo. Exempla plura adiecimus, vt res esset manifestior, vtrisq; extremis variatis & cõmutatis. Sed vniuersalis affirmatiua, hac conuersione simpliciter & conuertibiliter conuertitur in vniuersalem affirmatiuam, vt omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. omnis non homo est non risibilis, ergo omne risibile est homo. In particularẽ aũt affirmatiuã conuertitur per accidens conuersione non cõuertibili. Et si enim sequatur, omnis homo est albus, ergo quoddã non albũ est nõ homo, Non tamen cõtrà sequitur, non albũ est nõ homo, ergo omnis homo est albus. Illius ratio in prõptu est. Nam quicquid sequitur ad cõsequens bonę cõsequentiæ, sequitur ad eius antecedens. Particularis aũt negatiua simpliciter in particularẽ negatiuã cõuertitur, vt quidam homo non est lapis, ergo quidã non lapis nõ est nõ homo. Verùm in hac cõuersione per cõtrapositionẽ, quæ non est formalis consequẽtia, tradũtur duæ conditiones obseruandæ, vt sit bona consequẽtia, quas & si non expresserit Boetius, eas nihilominus vtcunq; indicat. Prior est applicanda vniuersalibus affirmatiuis conuertendis. Et hæc est, vt in earũ conuersione ponatur constantia subiecti conuertentis. Hinc non valent hæ conuersiones, omne animal est ens, ergo omne non ens est non animal. omnis non homo est non chymæra, ergo omnis chymæra est homo. omnis homo est risibilis, ergo omne non risibile est non homo. Idem prorsus asserit cõmunis opinio, quæ loco dictæ conditionis dicit, prædicatũ propositionis cõuertendæ nõ debere esse transcendens, aut simpliciter, aut in casu. Id aũt quod nos diximus, planius est atq; facilius, & (vti opinamur) & veteribus, & ipsi Arist. magis consonum in 2. Topicorũ. Altera seruit indefinitæ seu particulari negatiuæ, quæ præscribit ponendã esse constantiam subiecti propositionis cõuertendæ. Hinc non sequitur, aliquis hircoceruus non est homo, ergo aliquis non homo nõ est nõ hircoceruus. Non ens non est chymęra, ergo aliqua chymæra non est ens. Neq; quicq; ab hac diuersum adferunt, qui dicunt in particulari negatiua conuertenda necesse esse, vt subiectum supponat pro aliquo. Huic cõditioni addunt nõnulli, obseruãdum esse, ne subiectum particularis negatiuæ cõuertendæ supponat cõfusè tantùm, & ne prædicatũ ipsius sit indistributũ. Porrò si quis diligenter excutiat, ac cõsideret huiusmodi conuersionẽ, reperiet eam fundari ac pendére ex regulis tradentibus, quomodo argumentandum sit ab affirmatiua ad negatiuam, & contrà, prędicato variato penes finitum & infinitũ, concurrente vna simplici conuersione. Verbi causa, iuxta vnam regulã sequitur, Omnis homo est animal, ergo omnis homo non est non animal. Et per conuersionẽ simplicem sequitur, omnis homo nõ est non animal, ergo omne non animal non est homo, Et per alteram regulam sequitur, omne non animal non est homo, & non animal est, ergo omne non animal est non homo. Quare à primo ad vltimum sequitur, omnis homo est animal, & non animal est, ergo omne nõ animal est non homo. Simili modo procedendum est in conuersione particularis negatiuę. Sed de his hactenus. Quo autem pacto vnumquodque propositionis genus sit conuertibile, explicatur breuissimè

De conuersione per cõtrapositionẽ Quid sit per cõtrapositionẽ conuersio.

Prior cõditio obseruãda in cõuersione per cõtrapositionem.

Vnde deducitur ac pendeat per cõtrapositionem cõuersio.

breuissimè hoc ad memoriam iuuandam excogitato versiculo. Ecce tibi simp, armigeros ac, arma bono con. In quo vocalis a, vniuersalem affirmatiuam repręsentat. e verò vniuersalem negatiuam. i, affirmatiuam particularem. & o, particularem negatiuam.

Propositiones de necessario eo dē mō cōuertuntur.

Annotatio in secundam partem tertij capitis, quæ est de modalium conuersione.

DOcet in terminis conuertere propositiones modales de necessario & contingēti, de prioribus dicens initio, quòd ipsæ eodem modo sunt conuertendæ, quo illæ de inesse. Idq; tribus mox regulis subiectis enucleat. Prima est, Vniuersalis negatiua de necessario conuertitur vniuersaliter, vt necesse est nullum equum esse hominē, ergo nullum hominē esse equum est necesse. Quod ostenditur ab opposito cōrradictorio cōsequētis, ad antecedentis oppositū. Nam si contingat, id est, possibile sit aliquem hominē esse equum, etiam contingit, aliquem equum esse hominē. Non vocamus aūt (vt Alberti verbis vtamur) hic propositiones negatiuas, quæ sunt de modo negato, sed eas quæ sunt negatiuæ de dicto, siue de esse negato. Cuius ratio est, quia propositiones de necessario quæ sunt de modo negato, sicut cum dicitur, nō necesse est a esse b, vel non necesse est a non esse b, secundum ipsam rem & realem cōpositionem sunt de cōtingenti. Hæc enim non necesse est esse, æquiualet illi quæ dicit, contingit nō esse. Et similiter illa quæ est negatiua modi cōtingentis, secundū rem est de necessario, vt patet. Quia hæc non cōtingit esse, æquipollet illi quæ dicit, necesse est nō esse. Et ideo in tota scientia libri huius, negatiuę & affirmatiuę, dicūtur negatiuę & affirmatiuę de esse, & non esse, & nō de affirmatione vel negatione modi, hucusq; ille. Porrò verum esse quod dicit, ex exēplis ipsius Arist. liquidò cōstat. Neq; tamē putandū est, inutiles fore cōuersiones, si quis eiusmodi propositiones in quibus modus necesse negatur, cōuertere tentet. Nam id falsum esse, ex regulis, quę pòst de illis quæ ex cōtingenti generaliter accepto cōstant, traduntur, facilè colligitur. Secūda est, affirmatiua tam vniuersalis q̄ particularis de necessariò, cōuertitur solùm particulariter, vt necesse est oēm vel aliquē hominē esse animal, ergo aliquod animal esse hominē est necesse. Quod probatur in litera. Nam si nō necesse est aliquod animal esse hominē, nec etiā aliquem hominē esse animal est necesse. Ecce vtitur conuersione eius in qua modus negatur, & proinde æquipollet alteri de contingenti seu possibili. Hæc secunda regula, si in terminis connotatiuis locum habere debeat, intelligēda est, semper acceptis propositionibus secundū sensum cōpositū. Alioqui enim nō necessario sequitur, Omne creans necessariò est Deus, vel omne creans necesse est esse Deū, ergo Deum necesse est creare. Cùm enim cōsequens sit falsum & hęreticū, antecedēs tamē in sensu diuiso est verū. Nam omnis ea res quę creat vel creare potest, necessario est Deus. Creare enim illius omnipotentiæ propriū est. In sensu aūt cōposito falsum est etiā antecedēs, cùm necessariū significetur esse, vt creans in creando persistens sit Deus. Patet ergo, propositionē de necessario diuisam nō cōuerti, seruato eodē modo, poterit tamē sumpto in cōsequēte alio modo, scilicet possibili. Tertia, Particularis negatiua de necesse nō cōuertitur, idq; propter causam superius dictā in illis de inesse, quod scilicet stat oppositū cōsequētis cum antecedēte. Exempli gratia, nō sequitur, aliquod animal necesse est nō esse hominē, ergo aliquē hominē necesse est nō esse animal. Ibi aūt, Contingens multipliciter, &c. asserit, cōtingens æquiuocè capi, Duas namq; habet significationes. Vnā, secundum quam etiam necessarium cōtingens dicitur. Et tum idem pollet quod possibile. Alterā, secundū quam id dicitur cōtingens, quod non est necessarium, possibile tamē fieri, seu vt fiat. Quomodo cōtingit hominē sedere, Hanc vocamus specialē, illam generalē cōtingentis acceptionē. Sunt qui tres hinc colligāt significationes cōtingētis. Sed cum tertia illa, secundū quam aiunt, cōtingēs soli necessario cōpetere, apud nullos autores reperiatur, visum est nobis duas sufficere, de quibus etiam in progressu huius libri copiosius disseritur, & nonnihil in secundo Peri Her. dicebatur. Deinde subiungit aliquot regulas conuertendarū modalium de cōtingenti. Prima est hæc, Affirmatiuæ tam vniuersales q̄ particulares de cōtingenti, qualitercunq; accipiatur cōtingēs. conuertūtur in particulares, vt si contingit omnē vel aliquem hominē esse album, & aliquod album esse hominē contingit. Si tamen modus acciperetur specialiter, cauendum esset in terminis connotatiuis à sensu diuiso, vt contingit Deum creare, ergo cōtingit creans esse Deum. Item sol contingenter illustrat lunam, ergo illustrans lunam cōtingenter est sol. In sensu quidem composito sequitur, In diuiso verò nequaquam. Secunda, Negatiuæ de contingenti non omnes eodem modo conuertuntur, vt scilicet illæ de inesse, sed negatiuæ vniuersales de contingenti dicto de necessario & non necessario, hoc est, accepto generaliter similiter conuertuntur, id est, vniuersaliter & particulariter. Quam declarat duobus

De modalid de inesse cōuersiōe tres regulæ.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Contingētis acceptiones duæ.

Pro cōuersione modalium regula prima.

Secunda.

exemplis, in quorum priore prædicatum de subiecto omnino non potest verè affirmari. in altero verò, potest quidem, licet etiam possit non competere. Ea verò sunt, Omnem hominem contingit non esse equum, ergo omnē vel aliquem equum contingens est non esse hominem. Contingit nullam tunicā esse albam, ergo nullum albū esse tunicā est cōtingēs. Sic enim habet vera lectio, vt modus non negetur, quanquam æquè valida foret cōuersio, etiam modò negato. Et hæc quoque regula instantiam patitur in terminis connotatiuis, quando sensus est diuisus, vt non est difficile exemplis ostendere. Tertia regula, Particularis negatiua de contingēti generaliter sumpto non conuertitur. Ita enim habet germana lectio (Similiter & in particulari negatiua) intellige, fit cōuersio, vt illis de inesse, scilicet nulla, cùm alioqui fieret argumentatio à non distributo ad distributū. Quod non intelligēs Albertus, cum aliis nōnullis, lapsus est hoc loco. Dicit enim, eiusmodi particulares propositiones posse conuerti, assignans talia exempla, Contingit aliquem hominē non esse equum, ergo contingit aliquem equum non esse hominē. aliquam tunicam contingit non esse albā, ergo quoddam album contingit non esse tunicam. Quæ sanè conuersiones, materię dumtaxat gratia recurrunt. quomodo etiam in illis de inesse particularis negatiua poterit quandoque conuerti. Nam in plurimis similibus apertè mala est consequentia, vt aliquod animal contingit non esse hominē, ergo aliquem hominem contingit non esse animal, &c. Quarta, Propositiones negatiuæ de contingenti specialiter accepto, etiam eo quod in pluribus accidit, vniuersales quidē non cōuertuntur similiter vt illæ de inesse, nempe in vniuersales. Particulares verò conuertuntur similiter illis in particulares. Quare & vniuersales haud dubiè particulariter poterunt conuerti per accidens. Exemplum prioris partis, vt minimè sequitur, omnē hominē contingit non esse album, ergo omne album contingit non esse hominem, sed tantùm sequitur, ergo aliquod album contingit, &c. Exemplum posterioris, vt sequitur, aliquod corpus contingenter quiescit, ergo quoddam quiescens contingenter est corpus. Ratio vtriusque, quam ex sequentibus pessum ire dicit, est. Quia eiusmodi negatiuæ propositiones in quibus modus contingens non negatur, per conuersionem in oppositam qualitatem æquipollent merè affirmatiuis. quæ vt ex antedictis cōstat, non aliter conuerti possunt quàm particulariter, siue vniuersales ipsæ fuerint, siue particulares. Proinde in calce textus admonet, huiusmodi propositiones de modo affirmato affirmatiuas censeri, in quantum sunt modales, licet verbi ratione negatiuæ nonnunquam dicantur, quomodo & ipse per totum huius literæ decursum est locutus.

Tertia.

Quarta.

His verò determinatis, dicendū est per quæ, quādo, &c.

In primam partem primi capitis secundi tractatus, agentis de syllogismorum formatione, quæ quidem pars tractat de prima figura, adnotamen.

PErtractatis iis, quæ pertinebant ad principia syllogismorum, his proximè sequentibus capitibus docet Philosophus formare syllogismos, Primò ex propositionibus de inesse, Deinde ex modalibus, considerans ac tradens principia formalia syllogismorum, quæ sunt figura & modus. In hac autem parte determinat de prima figura, indicans latenter quid sit, & qui sint huius primæ figuræ modi vtiles & inutiles. In initio huius textus ponuntur hæ tres particulæ, per quæ, quando, & quomodo. Per quæ, referendum est ad terminos ac propositiones. quando, ad figuras. & quomodo, ad ipsos modos. Perinde ac si diceret Philosophus, dicendum est continuò post ea quæ sunt determinata, ex quibus terminis & qualibus propositionibus, & in qua figura, atque in quibus modis fit syllogismus. Quod autem dicit (fit omnis syllogismus) insinuat sese loqui de syllogismo generaliter sumpto. Cui illud prorsus consonat quod sequitur. Prius enim de syllogismo, &c. Non enim hic dicitur, ex quibus propositionibus procedunt singulæ species syllogismi. Nam quum communiora, & ea quę pertinent ad ipsa, sint nobis notiora, & à nobis notioribus in disciplinis sit progrediendū, sitque syllogismus cōmunior demonstratione, prius dicendum erit de syllogismo ipsiusque cōstitutione, & reliquis spectātibus ad ipsum, quàm de syllogismo demōstratiuo. Quę in hoc textu subdūtur statim, persequeremur, nisi dependêrent ex quibusdam aliis, quę videntur nobis necessario pręmittenda, quibus positis, ipsorum intelligentia procliuior reddetur atque paratior. Diximus in initio, hoc in loco Philosophum agere præcipuè de principiis formalibus syllogismorum, quę sunt duo, figura & modus. Figura respondet principio materiali remoto, ipsis videlicet terminis. & modus principio propinquo, hoc est, propositionibus. Porrò figura, quemadmodū & terminus, à Dialecticis sumitur metaphoricè, propter aliquā fortassis similitudinē cum terminis & figuris, de quibus tractant mathematici. quæ quidem similitudo non est hic necessariò explicanda. Definitur autem figura (de qua hic consideratur) hoc modo, Figura est trium terminorum certus ordo secundum subiectionem & prædicationem. Quæ quidem definitio,

De formalibus syllogismorū principiis, quæ duo sunt, figura scilicet & modus.

Quid figura.

nitio,& si non expressè à Philosopho tradatur, ex ipso tamen necessariò deducitur, siue attendas ea quæ tradita sunt pro prima figura, siue pro alijs. Hos autē tres terminos, vt syllogismi constituant præmissas, necesse est efficere tantum duas propositiones, nō autem plures. Nam aut vnus ipsorū tantum prædicabitur, & alter tantum subijcietur. tertius autem subijcietur ei qui tantum prædicatur, & prædicabitur de eo qui tantum subijcitur, sicq; erit prima figura. Aut idem terminus prædicabitur de vtroq; reliquo, & proueniet secunda figura. Aut subijcietur vtriq;, & erit tertia. Cur autem prima figura omnium sit perfectissima, & quare ei succedat secunda, & tertia post sequatur, dicetur posterius. Est itaq; prima figura, quādo trium terminorum vnus, reliquorum alteri subijcitur, & de altero prædicatur. Neq; addendum est, in prima propositione subijcitur, & in secunda prędicatur. Nam ad primam figuram habendā, indifferens est, an ille terminus primo subijciatur & secundo prędicetur: an prius prædicetur, & secundo subijciatur. Sola enim præmissarum transpositio, nullo modo variat figurā. Plurimum miramur, cur à neotericis quibusdam reuocetur in dubium, an argumentatio constituta iuxta primam regulam antepraedicamentalem, spectet ad quartā figuram, idq; imponatur Galeno, cum constet planè ex ijs quæ hic traduntur, illis argumentationibus competere, quæcunq; de hac prima figura dicuntur. De hac re Commentator, Et ex hac, inquit, inquisitione ostendetur, quod figuræ prędicatiuæ sunt tres, & quod quarta quā posuit Galenus, non est figura naturalis, quæ est, vt sit terminus medius prædicatus de maiore extremitate, & subiectus minori. Hæc ille. Quod si ex his contendas, hunc syllogismum pertinere ad quartam figuram, homo est animal, & animal est substantia, ergo substantia est animal: minore extremitate cōclusa de maiore. Aperta est solutio ex ipso Aristot. dicente in quarta parte huius primi capitis, conclusionem indirectè illatā non variare figuram. Ipse quoq; Commentator exemplo explicans modos primæ figuræ, vtitur argumentatione primæ regulæ antepraedicamentalis. Porrò modus est dispositio duarum propositionum secundum qualitatē & quantitatem. Et dicitur hæc propositionum ordinatio esse modus, quia est quædam accidentalis determinatio atq; forma ipsarum propositionum, quæ constituunt syllogismum. An autem hic definiatur modus vtilis an etiam inutilis, perparum refert. Nobis satis fuerit, quòd in singulis modis & vtilibus & inutilibus, requiritur certa qualitas & quantitas duarum propositionum ex tribus terminis constantium. Cæterùm in singulis figuris sedecim sunt modi, exclusis syllogismis expositorijs, particulari & indefinita propositionibus reputatis pro vna & eadem. Qui resultant ex quatuor propositionum generibus aliter & aliter inter se iunctis, videlicet vniuersali affirmatiua, vniuersali negatiua, particulari affirmatiua, particulari negatiuo. Qui modi aptissimè designantur quatuor literis, quatuor dicta propositionū genera significantibus, a, e, i, o. Nam si singulas singulis præponas, efficientur dicti sexdecim modi, hoc pacto. aa, ae, ai, ao. ea, ee, ei, eo. ia, ie, ii, io. oa, oe, oi, oo. Post hæc quæ dicta sunt de principijs formalibus, solent præmittere secundo loco quasdam regulas, pertinentes ad omnes figuras. Inter quas prima est hæc. Ex puris particularibus nō sequitur conclusio, intellige formaliter & syllogisticè. Vt non sequitur, animal est quadrupes, & aliquis homo est animal, ergo aliquis homo est quadrupes. Aliquod animal est rationale, & aliquod animal est equus, ergo quidam equus est rationalis. Non enim oportet, propter vniōnē aliquorū in eodem tertio particulariter, ea coniungi inuicem in conclusione. Verùm hæc regula secundum neotericos patitur instantias, quando medium est terminus singularis, quando maior in prima figura est negatiua, & concluditur conclusio de modo loquendi inconsueto, & quando medium in altera præmissarum distribuitur, vel illi in minore additur relatiuum identitatis. Sed hęc apud veteres locum non habent, qui de syllogismo expositorio rarissimè agunt, & nunquam prædicatum distribuunt signo vniuersali affirmatiuo, & propositionibus, quas illi dicunt de modo loquendi insolito, libenter abstinent, aut vtuntur perinde ac si essent de modo loquendi consueto. Neq; tamen quis opinari debet, eum syllogismum procedentem ex puris particularibus, cuius medio in minore additur relatiuū identitatis, similem esse syllogismo expositorio, quū ab eo distet longissimè, si quis vtriusq; naturam diligenter consideret. Secunda est, Ex puris negatiuis nihil sequitur. Non enim oportet, aliqua à se inuicem separari, si ipsa separentur ab eodem tertio. Vt non sequitur, Nullus equus est rationalis, nullus homo est equus, ergo nullus homo est rationalis. Patitur etiam & hæc regula exceptiones, quando videlicet fit syllogismus ex ambabus præmissis de contingenti, aut ex maiore negatiua de necessario, & minore negatiua de contingenti, illata conclusione de necessario, & quando medium mutatur penes finitum & infinitum. Nam sequitur syllogisticè, omnem hominem sedentē contingit non

Quo pacto sumātur & separētur à seinuicem figuræ.

Quid sit prima figura.

An cōstituenda sit qrta figura.

Quid modus.

In singulis figuris quot modi sint.

Regularum ad oēs figuras attinentium. Prima.

Secunda.

Huius secūdæ regulæ exceptiōes.

Exceptionũ explicatio. ambulare,& Socratem contingit non esse hominem sedentem, ergo Socratem contingit non ambulare. Omne album necesse est non esse coruum,& omnem hominem contingit non esse album,ergo omnem hominem necesse est nõ esse coruũ. Verùm quia propositiones de contingenti specialiter dicto,conuertuntur in oppositam qualitatem, ambæ præmissæ prioris syllogismi & minor posterioris virtute quadam & æquipollentia sunt affirmatiuæ. Similiter sequitur, nullus homo est irrationalis, & nullum risibile est non homo,ergo nullum risibile est irrationale. Nullus non homo est risibilis,& nullus equus est homo,ergo nullus equus est risibilis. Verùm hic arguendi modus non propriè est syllogisticus,de quo aliàs,data oportunitate.

Tertia. Tertia est, Si aliqua præmissarum fuerit particularis,conclusio etiam particularis erit. Effectus enim dicitur sequi debiliorem suæ causę partem. Particularis autem debilior est vniuersali. Hæc quoq; regula à neotericis dicitur pati exceptiones, quando minor in prima figura est vniuersalis negatiua, & concluditur conclusio de modo loquendi inconsueto, quando medium in minore distribuitur, quando maior extremitas in maiore distribuitur: quãdo maiori extremitati in conclusione additur relatiuum identitatis, vel quando maior extremitas est terminus singularis. Exceptionũ exempla. Exempla sunt, Quidam homo est animal, & nullus equus est homo, ergo omnis equus aliquod animal non est. Lucidissimus planeta lucet. omnis Sol,omnis planeta lucidissimus est. igitur omnis sol lucet. Sol omnis lucidissimus planeta est, nulla luna est sol,igitur nulla luna est lucidissimus planeta. Homo est animal, & nullus equus est homo, ergo nullus equus est idem animal. Quidã homo est Socrates,& nullus leo est homo,ergo nullus leo est Socrates.

Quartæ Quarta est, Si altera præmissarum fuerit negatiua,oportet conclusionẽ esse negatiuam. Est enim negatiua debilior ipsa affirmatiua. Vnicã habet hęc regula exceptionem,si concludatur conclusio de contingenti specialiter sumpto. Vnica exceptio. Vt sequitur, omnem hominem contingit non esse album,& Socrates est homo, ergo Socratẽ contingit esse albũ. Verùm hic syllogismus perficitur per conuersionem aut maioris aut conclusionis in oppositam qualitatẽ. His regulis addunt neoterici & has. Vt medium in altera præmissarũ distribuatur distributione cõpleta, modò sit cõmune,& ipsi non addatur relatiuũ identitatis in minore. Vt in vna præmissarũ non plus pro medio sumatur,quàm distributũ erat in altera. Vt medium non sumatur amplius in vna præmissarũ, quàm in ea in qua distribuitur. Insuper cauendum,ne argumentetur à non distributo ad distributum, à suppositione confusa tantũ ad determinatã respectu distributionis,multitudinis, & vniuersalitatis, & à magis amplo ad minus amplum sine distributione magis ampli,aut sine constantia minus ampli, si illatio fuerit affirmatiua: aut à minus amplo ad magis amplũ cũ distributione magis ampli. Simili modo iudicandũ est de magis & minus restricto. Declararemus hæc exẽplis,nisi prolixitas deterreret,& Aristotelẽ cæterosq; veteres inueniremus vbiq; ferè simplicissimis vti propositionibus in formandis syllogismis,& quæ præsentis sunt temporis, reiectis inde omnibus illis de quibus iam facta est mentio. Subijciemus tamen exempla quædã malè variatæ ampliationis. Vt hi syllogismi incollectiles sunt, Nullus homo est mortuus,& omne viuens est homo, ergo nullum viuens est mortuũ. Nullum albũ fuit nigrũ, & omnis homo est albus, ergo nullus homo fuit niger. Sed ad ea quæ sunt nostri instituti redeuntes dicimus, tres omnino syllogismorũ esse figuras. Primæ figuræ peculiares regulæ. Prima atq; præcipua est ea, in qua trium terminorũ vnus subijcitur reliquorum alteri, & de altero prædicatur. siue in qua medium semel subijcitur,& semel prædicatur. Huius duę colliguntur ex Aristotele speciales & peculiares regulæ. Prior. Prior. Cum minor propositio fuerit negatiua in prima figura, nulla sequitur cõclusio syllogisticè. Alioqui enim à maiore extremitate in antecedente indistributa,ad distributã in conclusione procederetur, quod neutiquã permissum est. Quo quidem vicio euitato,licebit ad dictũ modum in hac figura nonnunquã syllogisare, Vt si concludatur indirectè,quod fit in Fapesmo & Frisesomorũ: aut si maior extremitas fuerit singularis,vel distribuatur in maiore propositione,aut si addatur illi in conclusione relatiuũ identitatis. quibus solent addere, aut si inferatur conclusio de modo loquendi insolito. Verùm id nobis post hac non repetetur. Exẽpla studiosis excogitanda relinquimus.

Posterior. Posterior est. Maiore existente particulari in prima figura,nihil sequitur. Alioqui enim medium in neutra præmissarũ distribueretur,quũ oporteat minorẽ esse affirmatiuã secundũ regulam præcedentem. Hanc etiam limitant recentiores,nisi concludatur indirectè, vt in Frisesomorũ,& nisi medium in minore distribueretur,aut ei adderetur in conclusione relatiuũ identitatis. De huiusmodi exceptionibus,propterea q̃ rarò in vsum veniant,nihil meminit Arist. nisi quòd in quarta præsentis capitis parte meminit duorũ modorum,indirectè concludentiũ in omni figura. Literæ expositio. Iam tandem (vt ad literæ expositionẽ veniamus)non assignat Philosophus conuer-

conuertibilem huius primæ figuræ, vt neq; aliarū descriptionē, sed paulò post initium describit modos vniuersales vtiles huius figuræ his verbis. Quando tres termini sic se habent ad inuicē, vt postremus in toto sit medio, & medius in toto primo vel sit vel non sit, necesse est extremitatū perfectum esse syllogismū. Quorū hæc est sententia. Cum tres termini sic ad inuicē in præmissis fuerint dispositi, vt minor extremitas vniuersaliter & affirmatiuè subijciatur medio, & medius vniuersaliter siue affirmatiuè siue negatiuè maiori extremitati, tum necesse est syllogismū concludentē extremitates directè de inuicem esse perfectū. Directè concludere, est maiorem extremitatē de minori prædicari. Indirectè verò, minorē de maiore. Rectus siquidem ordo postulat, vt maior terminus prędicetur, & subijciatur minor. Prędicta ergo descriptione pręcipuè continentur duo vniuersales modi, tam ratione conclusionis, quàm præmissarū, scilicet Barbara & Celarent. Et deinde alij duo vniuersales, solum ob præmissas, qui consimili nomenclatura dici possunt Barbari & Celaront, quorū non est adeò frequens vsus.

Modorū vniuersaliū primæ figuræ descriptio.

Quid directè & indirectè colligere.

Mox definit mediū huius figuræ. Medium est quod in alio est, & aliud in ipso. Esse in alio, est subijci alteri. Et assignata est ista definitio omni medio syllogismi affirmatiui primæ figuræ, tam inutilis quàm vtilis, nisi aliter particulas definitionis exponas q̄ soleant. Est ergo sensus. Medium primę figuræ est medium, id est, terminus bis sumptus ante conclusionē, quod alicui affirmatiuè subijcitur, & cui alterū aliquod vocabulum sic est subiectum. Quod verò adiungitur (quod & medium positione est) accipi solet tanquam secunda descriptio, intelligiturq; a quibusdā de positione naturalis ordinis, quē habent termini ad inuicē, vt ille sit primus, qui est cōmunissimus, & postremus qui minimè cōmunis. Medius verò, qui inter vtrunq; secundum cōmunitatem locatur. Eo modo sese habent ad inuicem, corpus, animal, & homo. Et quia in negatiuis syllogismis talis ordo non deprehenditur, rectè aiunt & consulto Arist. tantū medium affirmatiuorū syllogismorū definiuisse. Verùm huic expositioni obijci potest, quòd multi sint syllogismi huius figuræ etiā affirmatiui, in quibus termini ad illum modum non sese habent. Nam & perfectissimæ demonstrationes ex conuertibilibus constituuntur. Idcirco alij dicunt, medium primæ figurę ob id dici positione medium, quia in legitima & consueta assignatione terminorū syllogismi conficiendi, medio loco proponi assolet & debet, propterea quòd semel subijcitur, & semel prædicatur. Vndè id primū locum in proponendis terminis sibi vendicare debet, quod frequentissimè prædicatur. Id verò vltimū, quod sæpissimè subiectū est: Et id medium, quod partim prædicatum fuerit, & partim subiectum. Quo patet, in prima figura maiorē extremitatem primò esse proponendā, quia tam in maiore q̄ conclusione prædicatur, Minorē verò vltimo, quæ semper subijcitur, Medium autē secundas partes obtinere, quod vtrasq; & prædicandi & subijciendi partes æqualiter est sortitum.

Quid sit primæ figuræ medium.

Obiectio.

Extrema huius figuræ sunt, quorū alterum est in alio, & alterum in quo aliud est. Quæ satis manifesta est, si meminerimus quidnā hic sit esse in, & quòd ablatiuus alio, & nominatiuus aliud, pro eodem sint accipiendi, scilicet medio. Continetur; sub priore parte minor extremitas, & sub posteriore maior, id quod etiā declarant subsequentes definitiones. Maior extremitas est, in qua medium est vel non est. Minor verò, quæ sub medio est. Postea verò describuntur duo particulares modi huius figuræ directè concludentes, qui dicuntur Darij & Ferio, his verbis. Si primum medio cōpetat vniuersaliter, aut vniuersaliter non competat, & medium postremo particulariter, necesse est syllogismum esse perfectum. Quod intellige, modò directè concludat. Et quod sequitur (Si de omni & de nullo &c̄.) adiunctum est, vt sciamus, hos etiā syllogismos particulares, immediatè per illa principia regulari. Illud autē (Atq; idem erit syllogismus &c̄.) significat particularem & indefinitā quantitatem cōmutatam non variare formā argumentationis, sed similem relinquere syllogismū, neq; ex vtili inutilem efficere, aut contra. Vndè manifestum est, indefinitam propositionē ex se non habere vim vniuersalis, vt nonnullis visum fuit. Superius dictum est, in omni figura .16. esse modos, partim vtiles, partim inutiles, accipiendo modum pro dispositione præmissarū tantum incerta qualitate & quantitate. Et iam didicimus, quatuor inueniri vtiles in hac figura, duos quidem vniuersales, & duos particulares. Reliquos ergo duodecim ostendit inutiles esse ad directè concludendum, propterea quòd & omni & nulli contingit postremo primum inesse, hoc est, stāte dispositione eorū in præmissis, potest maior extremitas vniuersaliter & verè affirmari de minore, & potest alia extremitas simili seruata dispositione vniuersaliter & verè de sua minore negari, quòd efficacissimè arguit inutilitatem modi, vt mox declarabitur. Atq; hoc est quod aliter dici assolet, ineptum esse & infirmum ad colligendum omnē eum modum, in quo dari queāt simul termini in quibus omni, & termini in quibus nulli, supple, primū inest postremo.

Extremitatū primæ figurę descriptio.

Modorum particulariū primæ figuræ descriptio.

De primæ figuræ modis inutilibus.

Dare

Quid sit dare in quibus oi & nulli terminos.

Dare terminos in quibus omni, est assignare tres terminos, ex quibus secundum dispositionem modi propositi confici queant duæ præmissæ, cum quibus in veritate consentit vniuersalis affirmatio maioris extremitatis de minore. Dare verò terminos in quibus nulli, est totidem terminos dare, ex quibus secundũ modum propositũ duabus confectis præmissis, vniuersalis negatio maioris extremi de minore cum his in veritate consentit. Vt in Dare, hoc est, modo cõstante ex præmissis vniuersalibus, sed maiore affirmatiua & minore negatiua, termini in quibus primũ postremo inest omni sunt animal, homo, equus, ex quibus fiũt hæ pręmissæ, omnis homo est animal, & nullus equus est homo, cũ quibus simul hæc est vera, ois equus est animal. Termini autẽ in quibus nulli sunt, animal, homo, lapis: ex quibus constitutæ hæ præmissæ, ois homo est animal, & nullus lapis est homo, permittunt secum hanc veram, nullus lapis est animal, in qua maior extremitas vniuersaliter à minore negatur. Qui volet prõptè assignare terminos in quibus omni, accipiat maiorem extremitatem communiorem minore aut saltẽ conuertibilem. Contra verò ad expeditè reddendos terminos in quibus nulli, accipiantur extremitates repugnantes. Medium autem sumendum erit iuxta exigentiã modi propositi, neq; de eo certa potest tradi regula vel lex. Porrò prædicta ratio ostendendi syllogisticos modos inutiles esse, fundatur in his maximis propositionibus seu vniuersalibus sententijs. Ex vero nunq̃ sequitur falsum. Omnis consequentia formalis valet in quibusuis terminis, simili seruata argumentationis forma. Contraria neq; contradictoria possunt simul vera esse. Omnis modus vtilis colligit aliquã determinatã conclusionẽ. Verùm vt hæc res exẽplo vno manifestetur, sumatur modus prænominatus qui est Dare, quẽ si quis contenderit vtilem esse, is rogandus est qualisnam conclusio sit inferenda? Si responderit vniuersalem negatiuã, accipiemus terminos in quibus omni antedatos, & hunc instituemus syllogismũ, omnis homo est animal, & nullus equus est homo, ergo nullus equus est animal. Hic pręmissæ veræ sunt, & conclusio falsa, quũ contraria vera sit & essentialis, omnis equus est animal. Sin responderit sequi particularem negatiuam, ea erit hæc, aliquis equus non est animal, quã similiter falsam esse oportet, quum illi contradicat verissimæ, omnis equus est animal, aut duę contradictoriæ concedantur simul veræ necesse est. Quòd si, mutata opinione, dixerit in dicto modo sequi vniuersalem affirmatiuã, proponẽdi sunt termini in quibus nulli, & ex eis cõponetur huiusmodi syllogismus, ois homo est animal, nullus lapis est homo, ergo omnis lapis est animal. Quẽ quia vtilẽ esse asseuerat, fateatur oportet, sicut antecedẽs ita & consequẽs verũ esse. Et quũ hęc manifestariæ sit veritatis, nullus lapis est animal, cogetur pariter duas admittere contrarias, aut certè pallinodiã canere. Sin autẽ responderit inferendã fuisse particularẽ affirmatiuã, adigetur ad confitendam veritatem duarum contradictoriarum. Simili modo in omnibus alijs inutilibus modis est procedendum. Quòd si quis breuius, quæ dicta sunt, voluerit alia via explicare, reuincat eum, qui dixerit inutiles modos esse vtiles, per hanc regulam seu maximam, Nullius bonæ consequentiæ oppositum consequentis consentit in veritate cum ipso antecedente. Nam in singulis eiusmodi modis euenire facilè docebitur, vt consequentis oppositum constet antecedenti. In fine adijciuntur duo corollaria. Quorum prius ibi positum, Palàm ergo est &c. differentiam continet prædictorũ modorum vtilium huius figuræ ab alijs. Eius probatio apud Aristot. sic habet. Omnes enim perficiuntur per ea quæ ex principio sumuntur. Quod bifariàm exponitur. Vno modo, quòd omnes syllogismi primæ figuræ iam determinati perficiuntur, id est, apparent perfecti ex terminis & propositionibus suis, nullo pacto mutatis, sed eodem penitus modo sese habentibus, vt ab initio sumebantur. Aliter intelligi potest, eos simili modo perfici ex descriptionibus dici de omni & nullo prius positis, quem sensum nostra paraphrasis secuta est. Posterius est, quòd omnia problemata, id est, omne genus problematũ, potest directè per primã figuram in aliquo quatuor modorum eius concludi, cuiuscunq; qualitatis quãtitatisve fuerit. Quo rursus exprimitur huius figuræ à reliquis notabile discrimen. Exempla modorum perfectorum primæ figuræ sunt huiusmodi.

Dare terminos in qbus omni & nulli, quibus innititur maximis.

Exemplum.

Corollariorũ literæ explicatio.

	Bar	Omne vitium est execrandum, &		Da	Omnis homicida est dignus morte,
1	ba	Omnis auaritia est vitium, ergo	3	ri	Milo autem homicida est, ergo
	ra	Omnis auaritia execranda est.		i	Milo est morte dignus.
	Ce	Nullum corpus est indiuisibile,		Fe	Nullum violentum est perpetuum,
2	la	Omnis atomus est corpus, ergo	4	ri	Sed proiectio lapidis sursum est violenta,
	rent	Nullus atomus indiuisibilis est.		o	ergo, Non est perpetua.

In secun-

In secundam partem eiusdem capitis, de secunda figura pertractantem, adnotamentum.

Quādo verò idē alteri quidem oī.

Secundam figuram ita nobis quodammodo descripsit Philosophus. Quando idem alteri quidem omni, alteri verò nulli inest, vel vtrique omni vel nulli, figuram huiusmodi voco secundā. Per idē intellige mediū. Per alterū verò vtrobique, maiorem vel minorē extremitatē. Inesse oi, est vniuersaliter affirmari de aliq. Inesse nulli est negari vniuersaliter. Est aūt data descriptio, solorū modorū vniuersaliū huius figuræ tā inutiliū q̄ vtiliū. Sub prima quidē particula cōtinentur duo vtiles, qui dicuntur Cesare & Camestres. Sub reliquis autē duabus inutiles. Deinde sequuntur in litera descriptiones terminorū huius figuræ. Mediū secundæ figuræ est, quod de vtroque extremo prædicatur. Extremitates autē sunt, de quibus medium dicitur. Maior extremitas est, quæ iuxta medium posita est. Minor verò extremitas, quæ longius à medio sita est. Et vt duæ descriptiones postremæ facilius intelligantur, mox subiecit, quem ordinem in debita assignatione trium terminorum obtineat medium huius figuræ, videlicet primum, quum bis prædicetur. Quare maior extremitas, quæ semel subijcitur & semel prædicatur, secundo. minor verò, quæ semper subiecta est, tertio loco statuetur, & ita longius à medio. Post ibi, Nullus quoque huius &c. dicit nullum huius figuræ syllogismum perfectum esse, fieri tamen posse syllogismum in ea, tam vniuersaliter quàm non vniuersaliter sumptis terminis. Sumuntur autem termini vniuersaliter, quādo omnes propositiones vniuersales sunt. Prius declarat in duobus modis vniuersalibus Cesare & Camestres, quos ostēdit esse firmos, ob id quod per conuersionem simplicem præmissæ negatiuæ, seruata eadem affirmatiua, sequitur eadem conclusio vel eius conuertens in primæ figuræ secundo modo, qui dicitur Celarent. In reductione tamen syllogismi in Camestres, etiam opus est pręmissarū transpositione. Sed de huiusmodi reductione quæ ostensiua vocatur, ac ea quæ est per impossibile, postea diffusior erit sermo. Posterius autem, scilicet non vniuersaliter sumptis &c. explicat similiter in duobus particularibus modis, Festino & Baroco. Quorum priorem perficit reductione ostensiua per conuersionē maioris, & posteriorem per impossibilē, eò quòd ostensiuè reduci nequeat. Cuius causa in sequentibus patebit. Reliquos autē duodecim modos, præter quatuor iam dictos, ostendit inutiles esse, eò q̄ in ipsis dentur termini in quibus omni, & in quibus nulli. Sed quum agit de Fero & Dari, hoc est, modis particularibus, vno constante ex maiore vniuersali & minore particulari negatiuis, & altero ex tantis affirmatiuis, dicit simpliciter quidē in ipsis assignari posse terminos in quibus omni, & in quibus nulli, sed nō in determinata quadam materia, quando scilicet, minor particularis & sua subcontraria sunt simul veræ. Verbi gratia in Fero non sunt hi termini in quibus omni, album, æthiops, homo. Nam ex eis conficiuntur pręmissę veræ, nullus æthiops est albus, & aliquis homo est albus, cum quibus non potest in veritate constare hæc vniuersalis affirmatio maioris extremi de minore, omnis homo est æthiops. Sequitur enim nullus æthiops est albus (quę est maior syllogismi in fero concessa) & omnis homo est æthiops, ergo nullus homo est albus. Conclusio est falsa, quū contradicat minori in Fero concessæ, ergo altera pręmissarum. Non maior, quæ vera concedebatur, ergo minor, quę erat vniuersalis affirmatio extremi de extremo. Eodem modo declarari poterit in Dari sumptis his termiuis, album, nix, homo. Quid autē sit ex indefinito monstrare syllogismi inutilitatem, satis apertè habet Aristoteles. In fine inferuntur duo corollaria. In quorum priore per ea quę insunt terminis ex necessitate, intelligimus conuersiones seu conuertentes pręmissarū, quę ex terminorū transpositione necessariò colliguntur. Per ea verò quę ponuntur veluti hypotheses, alterā pręmissam syllogismi imperfecti, cuius firmitas negatur, & contradictoria conclusionis eiusdem. Qui enim negat consequentiam syllogisticā, admittit antecedens posse esse verum sine conclusione, & proinde approbator illius meritò potest assumere contradictoriam conclusionis cum vna præmissarum tanquā veras & concessas. Hęc literę explicationi satis esse arbitramur, nunc paucula sunt adijcienda. Secunda figura (vt in totum definiatur) est, in qua medium bis prędicatur, vtcunque id fuerit, siue affirmatiuè semper, aut negatiuè: siue partim hoc, partim illo modo. Nam & in modis inutilibus, figurę ratio inuenitur, vt liquet ex Aristot. Tres autem assignari solent regulæ speciales secundæ figuræ. Prima est. In secunda figura oportet maiorē propositionem esse vniuersalem. Nam alioqui à maiore extremitate indistributa ad distributā procederetur, quum necesse sit conclusionem esse negatiuā, vt non sequitur. Aliquis homo est albus, & nullus æthiops est albus, ergo aliquis æthiops non est homo. Patitur tamen hęc nonnullas exceptiones, vt quando concluditur indirectè, vel contra solitū modum loquendi: vel quando medio in altera propositione distributo, ex puris argumentamur affirmatiuis: vel quando medium est terminus singularis, aut maior

Secūdæ figuræ descriptio.

Quid medium & q̄ extremitates.

Qui termini vniuersaliter sumuntur.

Corollariorū in litera positorū explanatio.

Generalis secūdæ figurę descriptio.

Prima regula in secūda figura obseruanda.

Instātia huius regulæ.

maior extremitas. & quando maiori extremitati in conclusione additur relatiuū identitatis, vel medio in minore ambabus existētibus affirmatiuis. Secunda, Ex puris affirmatiuis non syllogisatur in secūda figura, quia mediū in neutra pmissarū distribueretur. Non enim solet distribui prædicatū propositionis affirmatiuæ, vt non sequitur. Omnis homo est animal, & oīs equus est animal, ergo omnis equus est homo. Exceptio est, quādo mediū in altera præmissarū distribuitur præter cōmunē loquendi consuetudinē, & quādo est singulare, vel ipsi additur relatiuū identitatis in minore. Tertia sequens ex hac secūda est. In secunda figura semper concluditur negatiuè. Nam oportet alterā pmissarum negatiuā esse, atq; hoc est secundum corollarium textus. Exempla quatuor modorum vtilium secundæ figuræ sunt hæc.

Secunda.

Exceptio ab hac secunda regula.

Tertia.

	Ce	Nullus piscis habet calidū sanguinē,		Fes	Nullus spiritus habet carnē & ossa
1	sa	Omnis auis calidū sanguinē habet	3	ti	Ego habeo carnem & ossa, ergo
	re	ergo, Nulla auis est piscis.		no	Ego non sum spiritus.
	Ca	Omne animal est sensitiuum, &		Ba	Omnis qui ex Deo est, verbū Dei audit.
2	mes	Nulla spōgia est sensitiua, ergo	4	ro	Hic non audit verbum Dei, ergo
	tres	Nulla spongia est animal.		co	Hic non est ex Deo.

Si autē eidē hoc quidem omni.

In tertiam partem de tertia figura agentem, adnotatio.

Eandem rationem sequitur in determinatione tertiæ figuræ, in initio sic inquiens. Si eidem hoc quidem omni, illud verò nulli inest, vel ambo omni vel nulli, figurā huiusmodi voco tertiam. Quæ descriptio vniuersalibus modis huius figuræ vtilibus & inutilibus assignata, satis est ex pcedentibus manifesta. Medium huius figuræ est, de quo ambo, supple extrema, pdicātur. Extremitates autē sunt, quæ prædicantur de medio. Maior extremitas est, quæ longius a medio sita est. Minor verò quæ propius. Nam medium vltimo ponitur, quū semper subijciatur. Maior extremitas, quæ bis pdicatur, primo: & minor, secundo quę in antecedente pdicatur, & subijcitur in cōclusione. Post hæc, dicto quòd in hac figura nullus sit syllogismus perfectus, enumerat sex modos vtiles, duos quidem vniuersaliter sumptis terminis, qui sunt Darapti & Felapton, & quatuor non vniuersaliter sumptis terminis, qui dicuntur Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison, quos omnes dempto quinto, censet perficiendos ostensiuè per conuersionem, ac omnes perfici posse per imposibile & per expositionem, id est, expositorium syllogismum. Circa quod aduertendum est, expositorium syllogismum tertiæ figuræ perfectum esse & euidentem. Alioqui non per eos perficerentur alij syllogismi de medio communi. Quemadmodum autem reductio ostensiua, quæ fit per conuersionē, innititur huic maximæ. Quicquid sequitur ad consequens bonæ consequentiæ, idem ad antecedens eius sequitur. Sic & hæc reductio per expositionē ex eadem sententia robur suū accipit. Nam ambabus positis vniuersalibus affirmatiuis, aut vna affirmatiua & altera negatiua, licet ex eis infetre duas singulares, quarū subiectū sit quoduis indiuiduum, pro quo accipiebantur subiecta distributa, quibus singularibus propositionibus pro vniuersalibus assumptis, fiet syllogismus expositorius inferens eandem conclusionē, quæ prius ex vniuersalibus erat illata, vt ex pmissis huius syllogismi in Darapti, Omnis homo est bipes, & oīs homo est animal, ergo aliqd animal est bipes, inferūtur hę singulares, Socrates est bipes, & Socrates est animal, quæ euidenter colligūt hanc cōplexionem, aliquod animal est bipes, ergo eadē ex præmissis illis vniuersalibus rectè inferebatur. Quòd si altera pmissarū syllogismi cōmunis perficiēdi, fuerit particularis, ex ipsis inferētur ppositiones singulares, habētes subiectū id singulare pro q̄ fit verificatio talis particularis ppositionis, & similiter fiet expositorius syllogismus, eandē colligēs conclusionē. Est aūt hoc sciendum, hanc reductionē per expositionē longe diuersam esse ab ostensiua, quæ fit per conuersionē, nonnunq̄ etiā concurrente transpositione præmissarum. In huiusmodi enim ostensiua reductione vtimur consequētia formali & euidenti, vt conuersione, & ea argumentatione qua ex propositionibus inferimus ipsasmet transpositas. Sed in ista reductione per expositionē, consequentiæ per quas proceditur, sunt ineuidentes (Sunt enim enthymematicæ) & frequenter materiales. Deinde ex vniuersali affirmatiua nō rectè & efficaciter intuleris singularē, nisi supposita constātia ipsius indiuidui inferendi. Et quādo altera præmissa est particularis, nō licebit ex ea inferre aliquā determinatā singularem, sed omnes sub disiunctione. Verùm quia tota disiunctiua nequit esse vera, nisi ratione alicuius suæ partis quæ vera sit, & cum qualibet eius parte sequitur alia singularis eiusdem subiecti ex præmissa vniuer-

Tertię figuræ descriptio.

Quid medium, & q̄ extremitates.

Huius tertię figurę modi sex vtiles.

De reductione per expositionem.

vniuersali,ideò dicitur eadem conclusio sequi ex duabus singularibus propositionibus illatis ex huiusmodi cõmunibus,altera vniuersali & altera particulari. Porrò interroganti,cur non etiam probauerit Philosophus per expositionem syllogismos imperfectos secundæ figuræ? Respondendum est in primis,in secunda figura concludi vniuersaliter,ad quod non sunt idonei syllogismi expositorij huius tertiæ figuræ. Et si fierent expositorij in secunda figura, illi (si quibusdam credimus)non plus euidentiæ habebunt,quàm qui constant ex medio cõmuni. Vel potius assignanda est ratio,quòd syllogismus expositorius medium habet singulare, cui non cõpetit prædicari, sed subijci, id quod in tertia quidem figura seruatur, in secunda verò nequaquã. Et ideò terminus singularis non potest esse conueniens & naturale medium secundæ figuræ. Quæ de decem modis inutilibus sequuntur ibi, Quocunq; autem alio modo termini disponãtur &c. vsq; in finem huius partis,satis esse possunt ex præcedentibus perspicua, nunc aliud quiddam restat adijciendum. Tertia figura est,in qua mediũ bis subijcitur. Hanc Laurentius Valla in totum censet improbãdam. Tertia(inquit)quæ ab istis constituitur figura,nihil in se habet sanitatis,sed tota planè insana est,vt pudeat me vnicè eorũ. qui vel inuenerunt eam,vel probandã putauerunt. Et quod sit turpius sexquipartitã faciunt, cum aliæ sint quadrupartitæ,id est,maiorẽ cæteris. Cuius primus modus est (vt eorum vtar exemplis) quẽ vocant Darapti,omnis homo est substantia, omnis homo est animal, ergo quoddam animal est substantia, &c. Et infra. Nec hic quidẽ possum me continere, quo minus exclamẽ. O Polypheme nugator. O nugarũ amatrix Peripatetica familia. O natio insaniens, quẽ vnquã ita argumentantem audistis? imò quis vestrum ita argumentari visus est. quis ita argumentantem admitteret, pateretur, intelligeret? quo mihi argumentandi artificium? perinde ac si velletis inuenire alias literas, non quæ nostram linguam ad eam exprimendam adiuuarent, sed aliam facerent,si quis aliam linguã facere vellet. An non intelligitis, in omnibus esse naturam ducem? Cur enim illos modos quos approbaui approbant omnes? quia natura duce omnes vtuntur,etiam rusticani,etiam fœminæ,etiam pueri, quorũ in ore licet omnes illos modos annotare,nullum autem illorum sex. Ideo cum hos audiunt,non agnoscunt in se,sed admirantur veluti prodigia,reformidantq; contingere. Hæc tua sunt mi Laurenti,quę ingentem tui animi mansuetudinẽ belle cõmonstrant, quibusq; tertiam syllogismorũ figurã è medio tollere conaris,quã velis nolis consistere necessum est. Arbitraris tu tuis hisce insanis exclamationibus,quibus Peripateticã familiam insaniæ accusas. rusticanorumq;, & fœminarũ, & puerorum iudicio nos assensum præbituros,posthabita Peripateticorũ Arist. Theophrasti, Endemi,Boetij,cæterorumq; insignium virorum sententia? Ante leues pascentur in æthere cerui. Et freta destituent nudos in littore pisces, q̃ nos in tuam pellexeris sententiam. Hac sane nostra ætate egregium tuæ assertionis propugnatorem habuisti quendam,& eruditione & eloquentia insignẽ, sed te longè modestiorem. Verùm hic sententia in melius mutata, quòd posterius hanc rem exactius acutiusq; expendit, tuæ aciei desertor effectus, ad Peripateticorũ castra perfugit,& veluti Peripatetici exercitus antesignanus atq; dux, te factionis autorẽ tuamq; cohortẽ vnico Pugionis ictu confodit. Tertia inquit figura est,in qua medium ponitur subiecti loco in maiore & minore. Nec sane tam molliter cohærent huius figuræ syllogismi, vt superiorũ. id quod intelligi potest,si syllogismus in enthimema mutetur. Itaq; Laurentius Valla non leuiter stomachatur hoc loco,& Arist.tanq̃ capitali iudicio accusat, quòd hanc figurã tradiderit. Sed Valla dum nullũ rixandi finẽ facit,sæpe etiam incurrit (vt fit ab iracundis)in illos,qui nihil peccauerũt. Mihi nõ tam plumbeo ingenio Arist.fuisse videtur,vt nulla de causa tertiã figurã tradiderit. Est enim reperire exẽpla eius figuræ,in quibus si mutes dispositionẽ medij,feceris totũ syllogismũ obscuriorẽ. Quanq; igitur non sit coagmentatio tam cõcinna vocũ in hac figura,quę est in superioribus,tamẽ q̃a sępe vti ea cõmode possumus,nõ fuit hæc figura prętermittẽda. Multa exẽpla obseruaui,quę me mouẽt,vt hãc figurã non ducã esse repudiandam. Sequamur igitur veterum scholarũ consuetudinem,nec nobis excuti de manibus veterum inuenta sinamus,sed ea tanquam sacra colamus & veneremur. Sic ille ex Laurentiana secta transfuga. Alia quæ aduersus Laurentium adferri possent, omittimus, vt huic digressioni tandem sit finis. Duæ sunt in hac figura regulæ speciales obseruãdæ. Prior,ne minor sit negatiua. Nam sic a maiore extremitate in antecedente non distributa (esset enim prædicatum maioris affirmatiuæ)ad eandem in conclusione negatiua distributam procederetur. Exempli gratia non sequitur. Omnis elephas est quadrupes & nullus elephas est camelus,igitur camelus non est quadrupes. Habet hæc regula paucas sed insitatas exceptiones. Vna est quando concluditur indirectè, vt ex præmissis dicti syllogismi licet inferre, ergo aliquod

Quæstionis incidentis solutio.

Quid tertia figura.

Prior regula in tertia figura obseruanda.

Ab hac reg\la exceptiões

T quadrupes

quadrupes non est camelus. Aliæ sunt, quando maior extremitas est singularis, vel in maiore propositione distribuitur, aut ipsi in conclusione additur relatiuum identitatis, vel concluditur complexio contra consuetam loquēdi rationem. Posterior est, In tertia figura semper concludendum est particulariter, alioqui a minori extremitate indistributa ad distributionem eius procederetur, quum secundum priorem regulam oporteat minorem propositionem esse affirmatiuā. Exceptio est, quando minor extremitas in minore distribuitur, aut quando indirectè concluditur maiore extremitate in antecedente distributa, & vniuersaliter quando cauetur dictus defectus. Deinde quando minor extremitas cum medio fuerit conuertibilis, licebit per materialem consequentiam inferre conclusionem vniuersalem in tertia figura, Vt omnis homo est mortalis, & omnis homo est animal capax beatitudinis, ergo omne animal capax beatitudinis est mortale. Hunc vocat Aristoteles syllogismum secundum æqualitatē in subiectis, vt alibi patebit. Exempla sex modorum tertiæ figuræ sunt huiusmodi.

Posterior regula.

Exceptiões,

	Da	Omnis anas natat.
1	rap	Omnis anas est volucris, ergo
	ti	Quædam volucris natat.
	Fe	Nulla scientia nobis est congenita,
2	lap	Omnis scientia est animi promptitudo, ergo
	ton	Non omnis animi prumptitudo nobis congenita est.
	Di	Quoddam bellum est necessario ferendum, &
3	sa	Omne bellum est calamitosum, ergo
	mis	Quoddam colamitosum necessario est ferendum.
	Da	Omnis homo potestatibus sublimioribus subiectus est,
4	ti	&, Quidam homo est Christianus, ergo
	si	Christianus subiectus est potestatibus sublimioribus.
	Bo	Quædam castitas non est perpetua,
5	car	Omnis tamen castitas est virtus, ergo
	do	Quædam virtus non est perpetua.
	Fe	Nullæ veteres leges sunt è republica tollendæ,
6	ri	Pleræq; veteres leges habent aliquid vitij, ergo
	son	Quædam vitij aliquid habentia, non sunt tollenda è republica.

Hæc exempla si in aliam figurā redegeris mutata medij dispositione, profectò naturalem ordinē terminorū inuertens, totū reddideris syllogismū obscuriorē dunioremq; propositionū ratione. Superest, vt de reductionibus syllogismorū imperfectorum ad perfectos tandē dicamus, idq; dilucidè & strictim. Nam hoc consilio id laboris hucusq; dilatum est, vt vno in loco totū id negotiū expositū facilius & integrius cōdisceretur. Omissa igitur reductione per expositionē, de qua iam ante disseruimus, & quæ ad tertiæ figuræ syllogismos propriè pertinet, duplex restat tractāda reductio, vna ostensiua, altera per impossibile. Reducitur autē syllogismus imperfectus ostensiuè, quādo aut eisdē præmissis prorsus immutatis, euidēter infertur alia cōclusio cōuertibilis in priorē conclusionē ineuidenter illatā. aut ex præmissis imperfecti syllogismi per vnā vel plures cōuersiones præmissarū, cōcurrente earundem transpositione, infertur euidenter eadem cōclusio, vel alia in ipsam potens cōuerti. exēpla primi membri sunt tres modi primæ figuræ indirectè concludentes, qui sunt apud Boetium in libro de categoricis syllogismis, scilicet Baralipton, Celantes, Dabitis. Horū enim præmissæ euidenter inferūt in modis perfectis Barbara, Celarent, & Darij cōclusiones, per accidens vel simpliciter conuertibiles in illas conclusiones obscurè illatas. Sub secunda parte continentur Cæsare, Festino, Darapti, Felapton, Datisi, & Ferison. Egent enim vnius dumtaxat præmissæ cōuersione. Sub tertia verò cōprehenduntur Fapesmo & Frisesomorū. Sub quarta, Camestres, & Disamis. Nam in illis duobus per reductionē ad Ferio, colligitur euidenter eadem conclusio. In his verò per reductionē ad Celarent & Darij inferuntur conclusiones conuertibiles in imperfectorū syllogismorum

De ostēsiua reductione.

gismorum complexiones, vbiq; tamen ad conuersionem alicuius vel ambarũ præmissarũ, accedente harũ transpositione. Sed quo pacto vnusquisq; modus imperfectus sit ostensiuè reducendus ad modum aliquem perfectũ, facili cõpendio te docere poterunt consonantes literæ, in nominibus modorũ (quæ vocabula artis dicuntur à quibusdã) contentæ. Eæ sunt, b, c, d, f, m, p, s. Nam omnẽ syllogismũ aliqua quatuor primarũ inchoat, significans ipsum si imperfectus fuerit, ad eum perfectũ modum reduci debere ostensiuè, qui eandẽ possederit initialem literã, vt omnes syllogismi imperfecti ostensiuè reducibiles, quorũ initium est prima consonãs b, reducuntur ad barbara. quorũ verò c, ad Celarent. quorũ d, ad Darij. & quorũ f, ad Ferio. Alibi verò positæ eædẽ consonantes, nullã habent in hac re significationẽ. nisi quod c, in medio posita, indicat eum modum non posse ostensiuè perfici, quod in solis Baroco & Bocardo vsu venit. Cæterarũ aũt consonãtium p, designat in reductione propositionẽ eam quę per vocalem pręcedentẽ intelligitur, per accidens esse conuertendã, nisi fortè in fine collocaretur. Tum enim significaret, conclusionẽ imperfecti syllogismi non per accidens conuertendã, sed potius conuersionẽ conclusionis perfecti syllogismi in illã, vt accidit in Baralipton. s, verò indicat conuersionẽ simplicem propositionis significatæ per præcedentẽ vocalem. m, aũt vbilibet posita, transponendarũ præmissarũ est signũ. Hæc qui diligenter obseruauerit, promptissimè quemlibet perfectũ syllogismũ ostensiuè reducet ad primæ figuræ euidentes modos, modò in principio frequentiuscula adfuerit exercitatio. Intelligenda aũt sunt iam dicta, de syllogismis ex medio cõmuni constantibus. Si enim medium foret singulare, non posset talis reductio per eiusmodi conuersiones procedere ad aliquẽ quatuor principalium primæ figuræ, sed ad expositorium quempiam syllogismũ primæ vel tertiæ. Ratio autem cur Baroco & Bocardo nequeant ostensiuè perfici est, quia si id fieret, cõponendus esset syllogismus primæ figuræ ex ambabus particularibus præmissis, aut conuertenda esset particularis negatiua in vniuersalem, quæ sunt impossibilia. Quis autem posset esse vsus huiusmodi reductionis, vno exemplo ostendemus. Si quis inficiabitur syllogismum in Cesare esse vtilem & firmã consequentiam, propterea quòd obscurè colligat, is hoc pacto est redarguendus. Præmissæ in Cesare inferunt præmissas dispositas in Celarent, per conuersionẽ simplicẽ maioris, sed hæ præmissæ in Cælarent efficaciter colligunt eam conclusionẽ quæ prius in Cesare inferebatur, ergo & præmissæ eius modi, qui dicitur Cesare, necessariò inferebãt conclusionem suam. Nam quicquid sequitur ad consequẽs, ita sequatur necessum est ad antecedens. Apparent hæc euidentissimè in his syllogismis, nullus equus est bipes, & omnis homo est bipes, ergo nullus homo est equus. nullum bipes est equus, & omnis homo est bipes, ergo nullus homo est equus. Altera reductio quæ dicitur per impossibile, in omnibus imperfectis syllogismis locũ habens, est qua probãtur esse boni, eo q ex opposito cõtradictorio conclusionis cum altera pręmissarum, infertur in modo euidenti contradictoriũ alterius præmissæ vel contrariũ. Exempla ex dicendis patebũt. Accipit autẽ hęc reductio robur suũ ex hac maxima. Omnis ea consequentia bona est, ex cuius consequentis opposito cũ altera antecedentis parte (si plures sint) necessariò infertur contrarium vel contradictoriũ reliquæ partis ipsius antecedentis. Hac reductione cogitur is qui pertinaciter negauerit, syllogismũ aliquẽ imperfectũ esse bonã consequẽtiam, cõcedere duo contradictoria aut cõtraria simul esse vera, quod est impossibile. Et ob id hæc reductio ad impossibile quidẽ dicitur, q̃d aduersariũ ad impossibile ducat. Vt si neges hunc syllogismũ in Cesare esse bonũ, nulla plãta est animal, & oĩs homo est animal, ergo nullus homo est planta, dicas oppositũ antecedens posse esse verũ, quũ consequẽs sit falsum. Esto igitur ita. Quare erit contradictorium consequentis verũ, aliquis homo est planta. Et cũ vtraq; præmissa dati syllogismi, etiam per te vera sit, accipiam alterã scilicet maiorẽ, conficiens hunc syllogismũ in Ferio, nulla planta est animal, & aliquis homo est planta, ergo aliquis homo non est animal. Hic syllogismus euidens est, quare eum negare nõ potes. Antecedens aũt totũ est a te concessum. Quare & consequens confitearis necesse est, hoc autẽ cõtradicit minori ipsius syllogismi imperfecti, quã etiam dicebas verã esse. Cogeris ergo, velis nolis, duas pariter admittere cõtradictorias veras, aut fateri syllogismũ in Cesare fuisse consequentiam necessariam. Inter modos ab Aristotele assignatos, duo tantũ sunt qui hac reductione indigeant vt perficiantur, nempe Baroco & Bocardo. Reliqui verò omnes gemina ratione possunt perfici. Quoniam autẽ in vnaquaq; figura xvj. sunt modi, & horũ aliqui vbiq; sunt inutiles, vt qui peccant contra regulas generales omnium syllogismorũ. Alij verò hic quidem vtiles, illic verò inutiles, quum cuiusdam figuræ peculiares regulas non obseruent, placuit hanc rem totam in tabula simul spectandam exhibere. Per spacium vacuum inutilitatem agnosces.

De reductione syllogismorum per impossibile.

Maxima propositio.

	In prima figura.		In secunda.		In tertia.	
	Directè	Indirectè	Directè	Indirectè	Directè	Indirectè
aa	Barbara	Baralipton			Darapti	
ae		Fapesmo	Camestres	Faresmo		Fapemo
ai	Darij	Dabitis			Datisi	
ao			Baroco			
ea	Celarēt	Celantes	Cesare		Felapton	
ee						
ei	Ferio		Festino		Ferison	
eo						
ia					Disamis	
ie		Frisesomorum		Firesmo		Frisemo
ii						
io						
oa					Bocardo	
oe						
oi						
oo.						

Palàm quoq; ē ex dictis

In quartam partem, quinq; corollaria ex superius dictis colligentem, adnotatio.

Primũ literę corollariũ.

Secundum.

COlligit ex prius traditis in omnibus figuris, quinq; corollaria, quorũ primum est. In omni figura ex ambabus particularibus, siue affirmatiuæ siue negatiuæ fuerint, nulla sequitur conclusio. De hac re superius satis diximus in assignatione regularum generalium. Secundum est. In omni figura ex maiori vniuersali vel particulari affirmatiua, & minori vniuersali negatiua, syllogisticè sequitur conclusio indirecta minoris extremitatis de maiore. Hi modi in prima figura dicũtur Fapesmo, & Frisesomorũ. In secũda, Faresmo & Firesmo. In tertia verò, Fapemo & Frisemo. Protulit aũt Aristoteles hoc corollariũ, vt ostenderet, nō omnē cōiugationem pręmissarũ, quæ ante dicta est inutilis ad directè concludendũ, simpliciter & prorsus esse inutilem, quũ saltē indirectā inferre valeat conclusionē, atq; ideò trium illorũ modorum imperfectorũ primæ figuræ, quos ante diximus a Boetio adiectos, non meminit: quoniam hi etiam directè possunt concludere. Tertium est. In omni figura, indefinita pro particulari posita eundē facit syllogismũ. Quartũ. Omnes imperfecti syllogismi perficiũtur per primã figurã ostensiuè vel per impossibile. Quo aũt id pacto fiat, ex supradictis est manifestũ.

Tertium. Quartum. Quintum.

Quintũ. Omnes alij syllogismi possunt ad vniuersales modos primę figuræ reduci. Quod intelligendũ est de reductione ostensiua vel per impossibile, mediata vel immediata. Declaratur hoc corollariũ sufficienter in litera. In qua cũ dicitur. Primę autē figuræ &c. notabis, aliud esse reduci syllogismũ ad modum aliquē, & aliud perfici per ipsum. Vt enim dicitur in secundo huius, syllogismi vniuersales primæ figuræ reducuntur ad alios, per quos certũ est eos nō posse perfici, cũ sint perfectissimi, adeò vt particulares ad ipsos vniuersales tanq̃ ad perfectiores reduci dicãtur. Quidam etiã nituntur reducere Celarent ad Barbara, tanquam modũ potissimum & euidentissimũ omnium, quod efficiũt reducto Celarēt ostensiuè ad Camestres, & deinde Camestres ad Barbara per impossibile, sumpto cōtrario conclusionis cũ maiore de Camestres, & inferendo contrarium minoris. Quod dicitur in litera, particulares syllogismos tertiæ figuræ statim per particulares primæ perfici, intelligitur, nisi ipsi statim per vniuersales primæ possint perfici, vt sunt syllogismi de Bocardo.

Quoniã diuersũ ē inesse

In primam partem secundi capitis, docentem syllogisare ex meris de necessario, scholia.

Cur doceat Philosophus prius ex prōnũciatis de necessario syllogismum cōnectere.

POstquam superiori capite monstratũ est, qua via cōstituendus sit syllogismus ex propositionibus de inesse, per octo partes huius secũdi capitis ostēdit Philosophus, q̃modo ex modalibus ꝓpositionib⁹ sit syllogisandũ, a ꝓnũciatis de necessario inchoãs, ob id fortassis, ꝙ hęc cũ illis quę de inesse sunt, magis sint cognata & affinia. Prius enim dictũ est, eas oēs quę de inesse sunt propositiones simili modo cōuerti cũ illis de necesse, nō aũt oēs quæ sunt de cōtingēti. In primæ partis exordio monstrat, syllogismos ex propositionibus modò de inesse, modò de necesse & contingere inesse, varios esse atq; diuersos, non quidem secundum syllogisticã formã, sed duntaxat ratione materiæ, siue ob diuersos enũciandi modos in illis propositionibus obseruatos,

obseruatos, propter quos dicuntur talium syllogismorum termini non similiter sese habere. Indicat quoque Philosophus horũ trium, ex necessitate inesse, simpliciter inesse, & contingere in esse, id est, posse inesse, tertium quàm duo priora latius patere. & primũ duobus reliquis strictius. Cæterùm quia syllogismorum ex pronunciatis modalibus siue puri sint, ex ambabus videlicet modalibus conflati, siue mixti, non admodum frequens est in disciplinis vsus, in ijs declarandis diutius immorandi non est nobis animus. Et proinde paucis, vbi non satis aperta fuerit litera annotatiunculis contenti, breuitati studere conabimur. Et si plura nonnunquam liceat reperire in Boetiana versione, quàm in nostra translatione aut potius paraphrasi, illa non statuimus indicare, nisi plurimum habeant momenti, aut diuersam attulerint sententiam.

Docturus igitur Philosophus syllogisare ex puris de necessario in omnibus figuris. Ex propositionibus (inquit) de necessario similiter ferè fit & non fit syllogismus, sicut in illis de inesse. Cuius probationis mox subiunctæ prior pars de negatiuæ vniuersalis conuersione mentionē faciens, congruit vniuersalibus modis secũdæ figuræ. Posterior verò, de in toto esse, & de omni dici agens, syllogismis primæ figuræ est applicanda, quod satis insinuat particula sequens, Eodē ergo modo in alijs figuris, &c. Porrò ex duabus maximis syllogismorũ de inesse, facilè fuerit has alias duas colligere, secundũ quarũ dictamen formandi erunt syllogismi de quibus nunc agimus. Vna est, Quicquid de subiecto vniuersaliter perfectèque distributo, necessario (id est, modi necesse ad copulam facta adiectione) prædicatur, & de omni quod similiter sub sumptum est, necesse est cum modo necessitatis prædicari. Altera est, Quicquid remouetur a subiecto perfectè distributo, simili modo remouetur ab omni eo de quo mediãte copula modo necessitatis determinata, tale subiectum dici natum est. Porrò illud textus (similiter ferè fit syllogismus) arbitramur ab Aristotele expositum dum subdit. Verùm in hoc differentia est &c̃. Et si non ignoremus, alios aliò id referre, quorum iudicio non licet ex necessarijs indirectim colligere. Verùm hæc sententia non satis consentanea est ijs, quę de modalium enunciationũ conuersione prius sunt tradita. Syllogismi igitur perfecti ex propositionibus de necessario constantes, ex regulis dici de omni & dici de nullo suũ robur accipiunt. Qui verò imperfecti sunt, & ad syllogismos euidentes queũt reduci, eo perficiuntur modo, quo syllogismi absoluti seu de inesse, seruata vtraque de necessario præmissa. Baroco autē & Bocardo, quę ostensiuè perfici non valent, quanquam per impossibile queant reduci ad Barbara, non tamen vtraque præmissarũ de necessario permanente, eo quod conclusionis contradictoriũ necesse sit esse de contingēti siue possibili. Atque proinde in textu negãtur posse perfici, quemadmodum syllogismi de inesse, qui dum reducuntur, omnes seruãt de inesse propositiones. Verbi gratia hi syllogismi, omnis homo ex necessitate est animal, & quoddam albũ ex necessitate non est animal, ergo quoddã album ex necessitate non est homo. Quoddam album ex necessitate non est animal, & omne albũ ex necessitate est coloratũ, igitur quoddam coloratum ex necessitate nõ est animal. In hunc modum per impossibile perficiũtur, Omnis homo ex necessitate est animal, & omne albũ possibiliter est homo, ergo omne albũ possibiliter est animal. Omne coloratum possibile est esse animal, & omne album necesse est esse coloratũ, ergo omne album possibile est esse animal. In quibus syllogismis præmissarũ vna est de contingenti, & altera de necessario, de quo quidē syllogisandi modo posterius tractabitur. Ostendentur igitur illi syllogismi ex ambabus de necessario præmissis negatiuã particularē exponēdo, id est, subsumendo sub illius subiecto singulare aliquod, pro quo vera reddebatur eiusmodi particularis negatiua, syllogismo in eãdem secũda vel tertia figura constituto hoc modo. Omnem hominē necesse est esse animal. & hoc album, demonstrata particulari niue, ex necessitate non est animal. hoc igitur albũ ex necessitate non est homo. Atque ex hac conclusione, posita subiecti constantia, sequitur quoddã albũ ex necessitate non esse animal. Hoc albũ, eadē niue designata, ex necessitate nõ est animal. & hoc albũ ex necessitate est coloratũ, ergo quoddã coloratũ ex necessitate nõ est animal. Atque hic posterior syllogismus est expositorius, nõ autē ille prior. Possunt & ijdem aliter expositione mõstrari, nempe sumpto termino cõmuni sub particularis negatiuæ subiecto, cui subiectũ vniuersaliter cõpetit, & ab eodē vniuersaliter remouetur prædicatũ hoc pacto, Omnis homo ex necessitate est animal, & omnis nix ex necessitate non est animal, omnis nix igitur ex necessitate non est homo, in Camestres. Deinde in Felapton. Omnis nix ex necessitate nõ est homo, & omnis nix ex necessitate est albũ, ergo quoddã album ex necessitate non est homo. Aut in Ferio, adiecta eidem maiori hac minore, quoddam album ex necessitate est nix. Simili modo procedendum est in ostendenda conclusione secundi syllogismi. Vt omnis nix ex necessitate non est animal, & omnis nix ex necessitate est alba, ergo

Duæ maximę regulatiuæ syllogismorũ ex ꝓpositiõibus de necessario constructorum.

De reductione modorũ Baroco & Bocardo ex ꝓnunciatis de necessario cõstãtiũ.

quoddã albũ ex necessitate non est animal. Priorē sensum atq; expositionē amplectitur Albertus. Posteriorē autē quã subindicat Commentator, prosequitur Iacobus Faber ex prius declaratis sic colligēs. Vndè fit, vt nõ satis cõmodè finiretur syllogismus, qui expositione fit is esse, cuius medium terminus est singularis. Nam aliquando (vt modò visum est) vniuersalis terminus est, Verùm ille est, qui ex exposito designatoq; fit termino, siue is terminus extremum sit, vt modò in secũda figura visum est: siue sit mediũ, vt visum est in tertia, siue sit cõmunis siue singularis. Communes tamen disciplinis sunt accommodatiores. Hæc illæ.

Accidit aũt quãdoq; in prima figura.

In secundam partem docentē syllogisare ex vna de necessario & altera de inesse, adnotamentum.

Hac in parte cõmonstrat Philosophus, quo pacto syllogisandum sit ex mixtis propositionibus, vna de inesse & altera de necessario. Pro cuius rei pleniori cognitione animaduertendum, propositionē de necessario, verbi graria, omnē hominem de necessitate esse animal, duplicem recipere sensum. Vnum secundũ quem designatur, quicquid necessariò homo est, de necessitate esse animal. Atq; hic sensus maximè idoneus est, ac accõmodus, constituendo syllogismo ex vtrisq; præmissis de necessario. Alterum, in quo significatur, omne id quod simpliciter absolutéq; est homo, de necessitate esse animal. Qui quidē sensus pręcipuè congruit syllogismis conflandis ex præmissis vna de necessario & altera de inesse. His duobus sensibus, reddi possunt hæ duæ maximæ respondentes. Quicquid pędicatur cum necessitatis modo de subiecto cõpletè distributo, prædicatur de quolibet sub illo cum modò necessitatis subsumpto. Quicquid pędicatur cum necessitatis modo de subiecto cõpletè distributo, prædicatur de quolibet sub ipso subsumpto. Consimili modo de negatiuo de necessario est sentiendum. Insuper annotandum, duplicē esse propositionē de inesse. Vna de inesse simpliciter, quæ siue affirmatiua fuerit siue negatiua, semper est vera, aut quia essentialis est prædicatio, aut ex eiusmodi potens inferri. Vt hominē esse animal, hominē non esse leonē. Et hæc, Alberti sententia, secundum rem est de necessario, & si non secundũ enunciandi modũ. Altera est de inesse secundũ quid, siue pro hoc aut illo tempore, quæ nonnunq̃ vera existit, licet nõ perpetuò, Vt omnē hominē ambulare, omnē equum vigilare, & id genus alia. Quibus prælibatis ad literę expositionē veniamus. Est igitur trium conclusionũ in literæ exordio positarum hæc sententia. In prima figura ex maiore de necessario, siue affirmatiua sit, siue negatiua, & minori vniuersali vel particulari de inesse simpliciter, immediatè colligitur conclusio de necessario, & proinde etiã ea, quę est de inesse. Contra aũt ex maiore de inesse secundũ quid, & minore de necessario, & si legitimè inferatur conclusio de inesse, non tamen quæ est de necessario, nisi in modis negatiuis maior sumatur extremitas dũtaxat pro præsentibus. Exẽplis abstinemus, ob eam quã prius diximus causam. Cæterùm trium sequentium conclusionũ pro secunda figura assignatarũ hic est sensus. In secunda figura vniuersali negatiua de necessario, & altera de inesse simpliciter vniuersali, aut particulari, inferatur conclusio de necessario. Negatiua verò siue vniuersali siue particulari de inesse secundũ quid, & affirmatiua particulari vel vniuersali de necessario, non colligitur conclusio de necessario, sed de inesse dũtaxat. Prima pars declaratur in litera de Cesare, Camestres, & Festino: Et secunda tribus rationibus monstratur. Opinantur attamen nonnulli, sumpto ex quinta parte sequenti argumento, In omni secundæ figuræ modo, constitui syllogismũ ex altera de necessario, modò termini eodē modo accipiantur, Aristotelisq; hunc locũ intelligendum esse de eo syllogismo, qui ostensiuo modo perfici queat per primæ figuræ syllogismum. Atq; hunc syllogismũ in Baroco legitimũ efficacémq; esse, Omne vigilans est homo, quidã equus de necessitate non est homo, ergo quidã equus de necessitate non est vigilans, sumpto vigilanti in conclusione pro eo quod est, quēadmodum in maiore sumebatur. Qui quidē syllogismus per impossibile hoc modo perficiendus est in Barbara, omne vigilans est homo, & omnis equus possibiliter est vigilans, omnis igitur equus possibiliter est homo: accepto vigilanti in minori solum pro eo quod est. Sed de hac re forsitan in sequentibus latius dicemus. Insuper quatuor conclusionum in litera sequentium hæc est sententia. In tertia figura in affirmatiuis vniuersalibus modis, altera de necessario, & altera de inesse. Item & in modis particularibus, vniuersali de necessario, & altera de inesse colligitur conclusio de necessario, non autem si vniuersalis de inesse fuerit, & particularis de necessario. In negatiuis autem eiusdem figuræ modis, vniuersali negatiua de necessario, & affirmatiua vniuersali vel particulari de inesse, sequitur conclusio de necessario, aliàs verò minimè. Id quod intelligunt illi, quorum mox mentionem fecimus, de syllogismo ostensiuè ad primam fignrã reducibili. Nam hi asseuerant, in tertia figura vtralibet præmissa de necessario, seruata eadem prorsus terminorum acceptione, inferri posse

Duplex expositiõis de necessario sensus.
Prior.
Posterior.

Duplex de inesse propositio.

Quo modo in tertia figura syllogisandum ex pręmissis de necessario & inesse.

posse conclusionē de necessario. directè quidem, si maior de necessario fuerit. indirectè autem, si minor de necessario fuerit in affirmatiuis modis. In modis autem negatiuis eiusdem tertiæ figuræ, vtralibet præmissarum de necessario directè inferri conclusionem de necessario. Hinc dicunt, & si absolutè non sequitur in Datisi & Disamis, omne animal est vigilans, & quoddam animal de necessitate est bipes, ergo quoddam bipes de necessitate est vigilans. Ex necessitate quoddam animal est bipes, & omne animal est vigilans, ex necessitate igitur quoddam vigilans est bipes. Et in Bocardo, quidam homo non est vigilans, & omnis homo ex necessitate est animal, quoddam igitur animal ex necessitate non est vigilans. Quoddam animal ex necessitate non est bipes, & omne animal est auis, aliqua igitur auis ex necessitate non est bipes. Et in Ferison, Nullum album vigilat, & quoddā album ex necessitate est animal, quoddam igitur animal ex necessitate non vigilat. Hos, inquam, syllogismos, licet absolutè fateantur inualidos esse, efficaces tamen esse existimant, si ea quæ prius diximus fuerint obseruata. quorum sentētiam iis discutiendam relinquimus, quibus lubebit exercitationis gratia sophistarum thesauros eruere. Porrò duorū corollariorū in literæ calce illatorū, posterius quodāmodò prius explicat. Is etenim syllogismus de inesse dicitur, cuius conclusio est de inesse. Et contrà de necessario, cuius cōclusio est de necessario. Posterius corollarium accipiendum est de ea conclusione, quæ immediatè ex assumptis præmissis est colligēda. Nam prius diximus, ex ambabus de necessario aut altera tantùm inferri posse conclusionē de inesse, & si non immediatè. Et posterius dicetur, ex vniuersali negatiua maiori de necessario, & minore affirmatiua de cōtingenti, vel sequi conclusionē de inesse. Verùm quæ proximè ex eiusmodi pręmissis colligitur, est de necessario, ad quam sequitur ea quæ est de inesse. Cæterùm, si quis quasdā formulas huiuscemodi mixtæ syllogisationis ex pronunciatis de necessario atq; inesse requirat, Iacobum Fabrum Stapulensem adeat, qui in talibus descriptionibus exhibendis diligentiam atq; operam non paruam adhibuit, vbi res ipsa postulabat.

In tertiam partem secundi capitis, contingentis definitionem & diuisionem continentem, adnotamentum.

De Cōtingēti aūt post hæc dicemus.

SYllogismos ex propositionibus de contingenti in sequentibus huius secundi capitis partibus conficere docturus præmittit Contingentis definitionem, ac conuersionem in oppositam qualitatem (quæ est principium quoddam perfectiuum huiusmodi syllogismorū) monstrat rectè fieri in hisce propositionibus. Definitio sic habet, Contingens est, quo nō existente necessario, posito autem in esse, nihil erit propter hoc impossibile. Cuius definitum accipitur pro re contingenti, quæ neq; est necessaria neq; impossibilis, sed potest esse, & etiam potest non esse, vt hominē canescere, animal ambulare, & similia, quæ propositione aliqua contingenti significantur. nam his exemplis vtitur Aristoteles in hoc textu, quanquam definitio etiam rebus simplicibus aptari possit, sed harum cognitio non perinde conducit ad statim iudicandum de veritate & falsitate propositionum de contingenti, ob quod tamen traditur ista definitio. & ideo rectius accommodatur rebus per propositiones significatis. Antecedens relatiui quo, est (ens) acceptum pro omni eo quod propositione aliqua significari potest. Illa particula (quo non existente necessario) excludit omnes res necessarias, vt Deum esse, cœlum moueri, exponiturq; ablatiuus ille per cum vel quamuis, sequens verò conditionaliter, ita tamen vt cōditionalis inclusa negatiua sit. Est enim definitionis sensus, Contingēs est ens, quod cùm non sit necessarium, nihil tamen sequitur impossibile si ponatur in esse. Tunc autem dicitur quippiam poni in esse, quando ponitur seu conceditur ita habere sicut significatur. Hac postrema particula excluduntur ea quæ impossibilia sunt, vt Chymæram esse, hominem esse equum. Nam ex omni & solo impossibili rectè infertur aliud impossibile. Est ergo contingens medium quoddam inter necessarium & impossibile, per vtriusq; extremi negationē definitum, diciturq; non minus de his quæ futura sunt, vel quum nunquam sint futura, poterunt tamen esse, quàm de illis quæ iam existunt corruptibilia. Mox à definitione occurrit tacitè cuidam obiectioni. Poterit enim quis dicere, Possibile & contingens sunt synonyma, sed ad necessarium sequitur possibile, vt in secundo Peri Herme. est ostensum, ergo malè hic implicatur in definitione cōtingentis, quod ipsum non sit necessarium. Respōdet Aristoteles necessarium secundum aliam significationem contingentis dici contingens, quàm vt hic definitur. Hic enim propriè capitur, & specialiter, sed quum admittitur contingens, tum largè sumitur vt æquipolleat possibili, quod significat omnē rem quæ potest esse, siue ea possit quoq; non esse, siue non possit. Quod autem necessarium nonnunquam dicatur contingēs, prolixè monstratur in litera, vbi implicitè ex tribus postremis propositionibus de Iliace inter se æquiualentibus,

Sensus definitionis contingētis.

Quid poni in esse.

Obiectio.

Dilutio.

bus, concluditur, tres postremas in Amabimus (de quibus apud veteres erat dubitatio) inuicem etiam æquipollere, quum sint illarum contradictoriæ. Vndè colligere licet, si diuersorũ terminorum, quidam negati, & alij affirmati sunt idem, & se inuicem sequuntur, necessarium omnino esse, vt alij illis contradictoriè oppositi inter se quoq; sint conuertibiles: vt quia substantia, & non accidens conuertuntur, & sese sequuntur mutuò, oportet vt non substantia & acciden s, simili modo se habeant. Ibi Accidit autem omnes propositiones, &c. dicit, omnes propositiones de contingẽti non negato, conuerti posse in oppositam qualitatẽ, sic scilicet, vt ex affirmatiua sequatur negatiua, & ex negatiua affirmatiua. Quæ conclusio vt plenius intelligatur, notandum est, longè aliud esse propositionem contingentem, & propositionem de contingenti. Quid enim sit propositio contingens, dictum iam est sæpiuscule. Propositio verò de contingẽti vocatur modalis, ratione huius modi cõtingens, vel synonymi cuiuspiam, vt hæc est contingens, sol oritur, hæc verò de contingenti, solem contingit oriri. Non est autẽ hæc posterior contingẽs propositio, sed necessaria de contingenti. Est enim necesse, vt sol possit oriri, & possit rursus non oriri alio tempore. Imò vix datur de contingenti propositio, quæ eadem sit contingens. Sed de hoc paulò pòst amplius dicetur. Propositionis aũt de contingenti specialiter (vt hic fit) accepto non negato, sensum explicare facillimum fuerit, si respiciamus ad suprà positam definitionẽ. Talis enim explicabitur per negationem necessarij & impossibilis, siue (quod idem redit) per possibile, & possibile non. vt huius, hominem contingit canescere, sensus est, hominẽ possibile est canescere, & eundem possibile est non canescere. Et eodem modo exponetur propositio negatiua de contingenti affirmato, hominem contingit non canescere, cùm illi æquiualeat. Ea verò quæ habet contingens negatum, siue affirmatiua fuerit, siue negatiua, explicanda est per necessarium & possibile disiunctim sumpta, Vt solem non contingit moueri, hanc habet sententiam, solem necesse est moueri, vel ipsum impossibile est moueri. Similiter explicatur hæc affirmatiua, solem non necesse est non moueri. Est enim æquipollens per conuersionẽ in oppositam qualitatem, vt mox patescet. Debet autem talis disiunctiua, per quam exponitur propositio de contingenti negato, constare ex partibus contradictoriis partium illius copulatiuæ, per quam explicabatur propositio de contingenti affirmato, illi contradicens. vndè sensus huius, nullum ens contingenter est Deus, non est iste, omne ens necessario est Deus, vel omne ens impossibiliter est Deus. Quum enim hæc disiunctiua sit falsa, & similiter hæc propositio de contingenti affirmato, aliquod ens contingenter est Deus, falsa sit, inuenirentur duæ contradictoriæ simul falsæ, si illa explicatio conueniens fuisset. Quare quum illa affirmatiua, aliquod ens contingẽter est Deus, sic exponatur, aliquod ens possibiliter est Deus, & idem ens, scilicet quod possibiliter est Deus, possibiliter nõ est Deus, oportebit negatiuam prædictam ad hunc modum explicari, omne ens impossibiliter est Deus, vel omne idem ens quod possibiliter est Deus, necessariò est Deus, & sic patebit eius veritas, quum disiunctiuæ exponentis secunda pars sit vera. Ex his paratum est aduertere, modum contingens, esse partim vniuersalitatem, & partim particularitatẽ, siue negetur, siue minimè. Non negatus enim, valet possibile, & possibile non, Negatus verò, impossibile, vel necesse. Ibi est vniuersalitas in coniunctione, & particularitas in modis coniunctis, hic autem accidit contrarium. Quare in assignanda qualicet specie oppositionis, variandus est hic modus secundum affirmationem & negationem, ne in contrariis eadem relinquatur particularitas, & in subcontrariis eadem vniuersalitas, & in contradictoriis vtrumq;. Exemplis hæc manifestarentur, nisi prolixitas esset vitanda. Adnotare solent, modum hunc tribuere termino sequenti suppositionem immobilem, sic vt ab ipso non liceat argumentari per locum à superiori ad inferius, vel contrà. Vt non sequitur, hic lapis contingenter non est ens, ergo hic lapis contingenter non est hoc ens, demonstrato cœlo. Verùm huius alia subtilior ratio potest ex iam dictis non difficulter erui, quam studiosis ingeniis relinquimus inuestigandam. His prælibatis, ad conuersionem in oppositam qualitatem veniendum est. Ea (vt dictum est) fit, quando ex affirmatiua propositione infertur negatiua eiusdem subiecti & prædicati, cæteris omnibus nihil mutatis, nisi quòd ex vniuersali antecedente liceat inferre particulare consequẽs. Est autem hæc conuersio in solis & omnibus propositionibus de contingenti formalis consequentia, siue modus affirmetur, siue negetur, dummodò similiter sese habeat in antecedente & consequente, vt sequitur, omnem hominem contingit esse album, ergo omnem hominem contingit non esse album. Non contingit cœlum stare, ergo non contingit cœlum non stare. Modo autem differenter sumpto non sequitur, omnem equum contingit currere, ergo omnẽ equum non contingit curere, Quòd autẽ propositiones de contingenti non negato recipiant huius-

Quid propositio de contingenti

Quomodo explicetur sensus propositionis de contingenti specialiter dicto.

Quæ sit in oppositam qualitatem conuersio.

huiusmodi conuersionem, probatur in litera ibi, Quoniam contingens non necessarium, &c. quæ probatio sic est explicanda, omne contingens est non necessarium, omne autem id quod non est necessarium possibile est nõ esse. & quicquid possibile est non esse, quum ipsum etiam sit possibile esse (quod de contingenti non est dubium) id contingens est non esse, ergo à primo ad vltimum, omne quod contingit esse, contingit non esse. Quòd si velis probare, negatiuam conuerti in affirmatiuam, simili modo procedendum erit. Nam si contingat Socratem non esse album, non necesse est ipsum non esse album. & si non necesse est ipsum non esse album, possibile est ipsum non esse non albũ. Et si possibile est ipsum non esse non album, possibile est ipsum esse album. Quare contingit ipsum album esse. Ergo si contingat Socratẽ non esse albũ, contingit etiam ipsum esse album. Sed dubitatio incidit, quamobrem in conclusione expresserit & apposuerit Philosophus particulam illam (non negato) cùm etiam accidat, imò necessarium sit omnino, propositiones de contingenti negato, eodem modo conuerti. Certissima enim est regula, Contradictorias æquipollentium seu conuertibilium in veritate propositionum, identidem æquipollentes esse. Cuius prompta est ratio, quia alioqui eueniret, duas contradictorias simul esse veras, aut falsas. Si ergo hæ duæ, Socratẽ contingit ambulare, & Socratẽ contingit non ambulare, sese mutuò inferunt, necesse est earum cõtradictorias eandem inter se vicem subire, quæ sunt hæ, Socratem non contingit ambulare, & Socratẽ non contingit non ambulare. Posset hæc eadem res cõuinci & ex illa maxima, In omni bona cõsequẽtia ex cõtradictorio cõsequentis licet antecedentis cõtradictorium inferre. Ad hanc dicendũ est, nõ ideo adiectam esse à Philosopho dictam particulã, vt insinuaret propositiones de contingenti negato non posse similiter in oppositã qualitatẽ verti, sed vt moneret, modum nõ negandũ esse in conuertente, si affirmatus fuerit in conuersa. Vel potius id adiectum est, ꝙ propositiones de contingẽti negato, secundũ sensum ipsum sunt de impossibili & necessario, vt ex prædictis satis manifestum est. Quo pacto autẽ sit accipiendum quod sequitur in textu, Sunt autem huiusmodi propositiones affirmatiuæ, &c̃. dictum est in secũdo Peri Herme. & hoc eodem libro post conuersionem modalium in terminis, nimirum habito respectu ipsorũ modorum. Nam alioqui tales propositiones, non simpliciter & omni modo affirmatiuas esse vel id arguerit, quòd sic non fieret illarũ cõuersio in oppositam qualitatem, sed prorsus eandem. Ibi, Dicitur aũt duobus modis contingere, &c̃. Diuidit Aristoteles contingens specialiter dictum in duas partes, quas tamen alij tres faciunt. Aliud enim est, vt in pluribus, aliud in paucioribus, seu rarius, Aliud æqualiter, siue ad vtrumlibet. Sed Aristoteles tria hæc ad duo redigit, videlicet ad contingens natum, & contingẽs infinitum, seu indeterminatum. Contingẽs natum dicitur, quod ad esse determinatum est, licet possit impediri, estq; necessariò proximũ, vt hominẽ senem canescere, infantem augeri. Contingẽs verò infinitum est, quod non est ad esse determinatum, sed sit, aut ad vtrumlibet, aut rarius, vt animal ambulare. homine ambulante, terræmotũ fieri, & quęcunq; à casu vel fortuna fiunt. Post hęc dicit Aristoteles, vtrunq; contingẽs conuerti in oppositã qualitatẽ, sed non eodem modo, quia contingens natum conuertitur in contingens non necessarium, id est, quod est à necessario remotissimũ. Nam quemadmodum contingens natum est necessariò proximũ, ac ferè necessarium. quia est ad esse determinatũ, vndè etiam nonnunq̃ necessarium appellatur. sic eius cõtradictorium est à necessario remotissimũ, & impossibili proximum. & ideo vocatur non necessarium, vt hominẽ peste correptũ non mori. Contingens verò infinitum si ad vtrumlibet sit, conuertetur in cõtingens ad vtrumlibet. si verò rarius contingat, conuertetur in contingẽs natum, vel saltẽ in cõtingens quod sæpius euenit quàm suum cõtradictorium, vt homine ambulante, terrę motum fieri. Et quoniam hęc scientia, Priorũ resolutoriorũ ordinatur (vt ipse superius dixit) ad demõstratiuam scientiam, ideo hic obiter dicit, ꝙ ex contingenti infinito fiunt quidem syllogismi simpliciter dicti, sed non demõstrationes, aut quæstiones in disciplinis, eò quòd ipsum sit medium inordinatum, id est, nullum habens ordinem aut cõuenientiam ad concludendum aliquid. sed contingẽs natum, in disciplinis locum habent, possuntq; ex eo demonstrationes perfici, qualibus scilicet vtuntur disciplinæ coniectatoriæ, & quæ ex signis colligere solent, vt medicina prognostica Hippocratis & physiologorũ, &c̃. Sed de hisce exactius in Posteriorũ libro. Dum sequitur in litera, Dupliciter aũt accipitur, &c. docet duplicem posse esse sensum propositionis de contingenti, Vnus est, secundum quem prædicatũ denotatur cõtingenter conuenire alicui, cui actu iam conuenit subiectum, vt si huius, hominẽ contingit esse album, sensus sit, eum qui iam est homo cõtingit esse album. Hoc modo acceptæ propositiones de cõtingenti, re vera sunt contingentes, & redduntur falsæ sublato subiecto, acciditq; hic instantia eius

Occurrens dubitatio, cur scilicet dixerit Philosophus de contingẽte non negato.

Solutio duplex.

Diuisio contingentis.

Cõtingens natum.

Contingẽs infinitum.

De conuersione propositionum de contingenti

Propositio de contingẽti duplicem recipit sensum. Prior.

eius quod dici solet, Omnis modalis de contingenti vera, est necessaria, & omnis falsa impossibilis. Alter est, quo significatur prædicatum contingenter conuenire illi, cui contingenter conuenit subiectum, vt si iam datæ propositionis sit ista sententia, eum qui contingenter est homo, contingit esse album. Et hic sensus propositionum de contingēti admodum esse rarus videtur. Secundū eum namq; hæc falsa iudicabitur, Solem cōtingit esse in oriente, nisi sic hanc posteriorem acceptionem interpretari velimus, vt prędicatum denotetur contingenter conuenire illi, cui subiectum cōpetit contingenter, id est, possibiliter. Sæpe enim hæc pro se mutuò ponuntur, contingens & possibile, sicut etiam in illo quod statim sequitur, Nihil aūt differt dicere b, &c̄. vt & confirmantur ex paraphrasi Fabri Stapulensis. Non enim aliud hic vult Philosophus innuere, quàm se indefinita loco vniuersalis fuisse vsum. Porrò geminam hanc propositionum de contingenti intelligentiam ideo induxit, vt pateret dupliciter subsumptionē fieri sub eiusmodi propositione, Vno modo eius quod contingēter sub subiecto continetur, & tum ambæ præmissæ syllogismi erunt de contingenti, Altero eius quod iam continetur sub eodem, & tum altera præmissarum erit de contingenti, reliqua verò de inesse. Et sunt eiusmodi collectionum duo principia regulatiua, prout bifariam dicitur aliquid de omni contingenter. Prius est, Quicquid dicitur contingenter de subiecto distributo, dicitur etiam contingēter de omni eo quod sub illo cōtingit contineri. Secūdum, Quicquid dicitur cōtingenter de subiecto distributo, dicitur etiam contingenter de omni eo, quod iam actu continetur sub illo. Et vtrumq; ad affirmatiuos syllogismos est accommodatum. Similia duo facilè colliguntur pro negatiuis, cùm etiam bifariam accidat, aliquid dici de nullo contingenter.

Posterior.

In quartam partem, quæ est de syllogismis ex puris præmissis de contingenti in prima figura, annotatio.

In priā figura ambabus de cōtingēti,

DEterminato parte superiori, quid sit contingens, quotuplex sit, quo pacto propositio de contingenti in oppositam conuertēda sit qualitatem, quodq; duplicem admittat sensum, In hac parte docet ac commonstrat Aristoteles, quomodo in prima figura constituendus sit syllogismus ex præmissis puris de contingenti hac vnica generali conclusione. In prima figura ex ambabus de contingenti, siue affirmatiuæ fuerint, siue negatiuæ, legitimè colligitur conclusio de contingenti, modò maior non fuerit particularis. Cuius quidem conclusionis declaratio probatioq; ex litera satis est aperta, atq; proinde à latiori expositione nobis est temperandum. In fine autem literæ admonet Philosophus, contingēs sumendum esse speciatim, eoq; modo quo superiori parte est descriptum. Nam alioqui non posset conflatus syllogismus perfici per conuersionem in oppositam qualitatem, existente negatiua minore. Cæterùm si quis præscriptæ conclusionis clariorem cognitionem exigat, apud Iacobum Fabrū Stapulensem tabellas inueniet, & in hac, & in sequentibus partibus, ex quibus deprehendere poterit, qui modi sint syllogistici, aut perfecti, aut imperfecti, & qui contra sint incollectiles, & quot sint. quas quidem descriptiones atq; formulas breuitatis amplectendæ studio, in totum omisimus, prætermissa (breuitatis gratia) adiectione declarationéue terminorum, in quibus omni, & in quibus nulli prædicatum subiecto conueniat.

In quintam partem, quæ est de syllogismis ex vna de inesse & altera de contingenti constantibus, adnotatio.

In prima figura ex maiore vniuersali,

HIC ostndit Philosophus, quo pacto syllogisandum sit in prima figura ex vna de contingenti, & altera de inesse aliquot conclusionibus. Quarū sententia est, In prima figura ex maiori de contingente vniuersali affirmatiua aut negatiua, & minore de inesse, colligitur conclusio de contingenti propriè dicto, idque in perfecto syllogismo. Si verò maior fuerit de inesse simpliciter affirmatiua, vel negatiua, & minor de contingenti specialiter sumpto affirmatiua aut negatiua, infertur conclusio de contingenti generatim accepto pro possibili in syllogismo imperfecto. Minore autem negatiua de inesse, aut maiore particulari, nunquam procreabitur syllogismus. Pro secundæ partis probatione declarat, quòd si ad a antecedens sequitur b consequens, necessum est b esse possibile, si a quoq; fuerit possibile. Ex qua quidem declaratione solent hasce maximas propositiones depromere. Quod fit, est quādoq; factum. Si præmissarum vtraq; sit possibilis, conclusio item erit possibilis. Si antecedens fuerit necessarium, necessarium erit & consequēs. Ex antecedente falso non impossibili nequit colligi consequens, quod sit impossibile. Quarum prima tribuenda est iis, quæ post sui factionem permanent. quo cum non pugnat res successiuas, quarum existentia in continuo fluxu omnino consistit, aut momentaneas quasdam, non esse postquam factæ sunt. Secunda autem accipienda est de præmissis possibilibus, & compossibilibus. Nam si secum pugnarent, ac

Maximæ propositiones.

enunciationem compositã impossibilem redderent, colligeretur conclusio impossibilis, Verbi gratia, ex his possibilibus inter se dissidentibus. omne currens est leo, omnis homo est currens, consequitur omnẽ hominẽ leonem esse, quod est impossibile. Post hæc in litera ibi (His autem determinatis) probando secundam prædictam partem, monstrat syllogismum in Barbara, ex maiore de inesse simpliciter, & minore de contingenti, colligentem conclusionem de contingenti pro possibili sumpto, esse validum efficacemq;. Verbi gratia hunc, Omne album est coloratum, & omnem hominem contingit esse album, omnem igitur hominem contingit esse coloratum. Etenim qui negat hunc validum, necessum est vt negata cõclusionis veritate, fateatur præmissas esse veras. Sumatur itaq; conclusionis contradictoria, aliquem hominem necesse est non esse coloratum, vnà cum de inesse huius minoris, omnem hominem contingit esse album, prius concessę, quæ est, omnis homo est albus, ex his in Baroco colligitur, quoddã album necesse est non esse coloratum, quæ quidem conclusio est quodammodo contradictoria illius maioris de inesse prioris syllogismi, omne album est coloratum. Nam si quoddam album ex necessitate non est coloratum, oportet quoddam album non esse coloratũ. Cùm igitur omnis is syllogismus censeatur efficax, in quo ex conclusionis contradictorio cum altera præmissarum, aut aliqua altera in præmissa comprehensa, infertur alterius præmissæ contradictorium, asserendus erit esse legitimus ille syllogismus, qui prius erat propositus. Cæterùm secunda eiusdem partis approbatio, ibi reddita (Poterit autem hoc idem in prima figura, &c.) robur atq; firmitudinem ex hac maxima propositione videtur accipere. Si propositi syllogismi eædem præmissæ, aut aliæ in ipsis contentæ, legitimè inferant eam conclusionem, quæ contradictoriè repugnet contradictorio conclusionis dati syllogismi, necessum est propositum syllogismum efficacem esse, ac validum. Alioqui concedenda venirent ambo contradictoria, quæ quidem concessio in litera nuncupatur impossibile (id quod adiecimus, ne quis perperàm locum hunc intelligat, arbitrans forsitan, Philosophum hic agere de reductione per impossibile) Exempli causa, si quis neget probum esse syllogismum, cuius suprà meminimus, omne album est coloratum, at omnem hominem contingit esse album, ergo omnem hominem contingit esse coloratum, concessis præmissis conclusionem asserit falsam esse, atq; proinde contradictorium eius verum, quod est, aliquem hominem necesse est non esse coloratũ. At ex eadem maiore, & ea quæ est de inesse minoris, omne videlicet albũ est coloratũ, & omnis homo est albus, euidenter in Barbara colligitur omnem hominem esse coloratum, quod omnino repugnat ei quod est, aliquem hominem necesse est nõ esse coloratum. Nam si omnis homo est coloratus, palàm est omnem hominem possibile esse coloratũ, quod apertissime opponitur illi, aliquem hominem necesse est non esse coloratum. Cæterùm prænarratæ expositioni obsistere videtur Philosophus, qui superius asseruerit in Bocardo, quinto tertiæ figuræ modo, vtralibet præmissarum de necessario, & altera de inesse, non colligi conclusionem de necessario, adhibito etiam exemplo, quo tamen syllogisandi modo hic vtitur. Præterea propositio de contingenti vniuersalis, non ad vnam vniuersalem de inesse mox est reducenda, quemadmodum alibi est declarandum, id quod agit dum loco huius omnem hominem contingit esse album, assumit omnem hominem esse album in secunda approbatione. Horum, aliorumq; dubiorum dissolutionem breuitatis gratia omittimus.

In sextam partem monstrantem quomodo syllogisandum sit in prima figura ex vna de necessario, & altera de contingenti, annotatio.

Quãdo aũt altera propositionum est de necessario.

Explicat hoc loco Philosophus, quomodo constituendus sit syllogismus in prima figura, ex vna de necessario, & altera de contingenti, vna conclusione generali, adiectis quinq; specialibus, quarum sensus est huiusmodi. In prima figura, maiore vniuersali affirmatiua aut negatiua de contingẽti, & minore affirmatiua vniuersali aut particulari de necessario, colligitur syllogismo perfecto conclusio contingentis specialiter dicti. Contrà autem, maiore vniuersali affirmatiua vel negatiua de necessario, & minore de contingenti affirmatiua vel negatiua, fit syllogismus imperfectus de contingenti generaliter sumpto. Maiore quoq; vniuersali negatiua de necessario, & minore de contingenti, fit imperfectus syllogismus colligẽs negatiuam de inesse. Aliter autem non fit syllogismus. Huius tertiæ partis, & proinde secundę conclusionis in litera positæ exemplum est, omne intelligens ex necessitate non est equus, & omnem hominem contingit esse intelligentem, nullus igitur homo est equus. Nam rectè sequitur, omnis equus ex necessitate non est intelligẽs, & quidam homo est equus, ergo quidam homo ex necessitate non est intelligens. Ex qua quidem conclusione colligitur rectè à parte disiuncti ad ipsum disiunctum, quendam hominem necessario vel impossibiliter esse intelligentem,

gentem, quod contradictoriæ opponitur illi minori, omnem hominem contingit esse intelligentem. Cæterùm neoterici hic asserunt obseruanda esse. maiorem dum est de necessario, oportere esse de necessario simpliciter. conclusionē in qualitate respondere maiori de necessario, non minori de contingēti, & eam de inesse ad quam minor de contingēti reducēda est, talem habere minorē extremitatem, pro qua in maiore fiat distributio. Sed de his hactenus.

In secūda aūt figura ex vtriusq; de contingenti.

In septimam partem explicantem modum sylogisandi ex vtrisque præmissis, vel altera solum de contingenti in secunda figura, annotatio.

IN huius partis septimæ exordio proponit Philosophus quandam conclusionem, in summa complectentem ac monstrantem, quomodo sit aut non fit syllogismus in secunda figura ex vtrisque de contingenti præmissis, aut vna tantùm, altera de necessario aut inesse existente. Conclusio est hæc. In secunda figura ex vtrisq; de contingenti, quomodocunq; pręmissæ disponantur, nunquam constituitur probè syllogismus. ex altera verò de contingenti, & altera de inesse, aut necessario, si ea quæ est de inesse vel necessario sit affirmatiua, non fit syllogismus. si autem fuerit negatiua, erit syllogismus legitimus. Ante cuius ampliorem declarationem ostendit Philosophus tribus rationibus, vniuersalem negatiuam de contingenti specialiter accepto non conuerti conuersione in terminis, hoc est, mutato prædicato in subiectum, & contrà. Ex tertia ratione, robur accipiente ex hac maxima propositione, In omni efficaci validaq; argumentatione ex opposito illati consequentis contradictorio, licet colligere oppositum contradictorium antecedentis, solent & hæ aliæ depromi. A propositione habenti plures causas veritatis, ad eam quæ pauciores habet, inualidam esse illationem. Vt non sequitur, Album non contingit esse hominē, ergo album necesse est esse hominē. Sed contrà argumentandū est, album necesse est esse hominē, ergo album non contingit esse hominē. Nam contingens negatum idem pollet, quod necesse vel impossibile. Et si igitur & necesse & impossibile repugnent & contingenti, & contingenti non, neutrum tamen per se sumptum reddit enunciationem contradictoriam. sed contingenti & contingenti non, contradicit necesse vel necesse non, quod æquipollet non contingenti, & non contingenti non, quemadmodum contingenti & contingēti non, idem est neq; necesse, neque necesse non, id est, neq; necesse, neque impossibile, quemadmodum indicatur in literæ corollario secundo. Post hæc concusionem illam explicat Philosophus pluribus aliis conclusionibus specialibus, quarum sententia his duabus explicatur. Prior. In secunda figura ex ambabus de contigenti, quomodocunq; disponantur præmissæ, nulla sequitur conclusio, nec de inesse nec de contingenti vtrouis modo accepto. Ex vno verò de contingenti & altera de inesse, quæ sit affirmatiua, nullus fit syllogismus. Si autem ea quæ de inesse fuerit negatiua, colligitur conclusio de contingenti fusius accepto. Prima pars declaratur. Nam ex præmisis, omnem hominem contingit non esse album, & omnem equum contingit esse album. neq; sequitur omnē equum contingit non esse hominem, neq; equum esse hominem. huius quoq; partis probatio in textu designata satis est manifesta. Secunda pars item probatur. Nam has, omne animal contingit non esse album, & omnis homo est albus, neq; consequitur, omnem hominē non esse animal, neq; omnem hominem contingere non esse animal. Hanc autem partem accipiunt neoterici de syllogismo ostensiuè perficiendo. Existimant enim hi in secunda figura ex maiore de inesse simpliciter, & minore de contingenti, colligi conclusionem directam de contingenti generaliter sumpto. Et ex maiore de contingenti & minore de inesse simpliciter inferri indirectam conclusionem de contingenti generaliter dicto in Cesare & Camestres. In Festino autem & Baroco nullam consequi, obseruata tamen vltima conditione, quam superiori textu commemorauimus. Posterior est, Ex vna de necessario, & altera de contingenti, si ea quæ est de necessario fuerit vniuersalis negatiua, sequetur conclusio & de contingenti pro possibili, & de inesse. Si verò ea quæ de necessario est fuerit affirmatiua, nulla sequetur conclusio. Hanc similiter secundam partem recentiores intelligunt de eo syllogismo, qui ostensiuè valeat perfici, quibus placet ex maiore affirmatiua vniuersali de necessario rectè consequi conclusionem de contingenti pro posibili sumpto. Nam à quocunq; vniuersalis affirmatiuæ prædicatum necessariò remouetur, necessarium est & ab eodem subiectum dimoueri.

Conclusio prior.

Posterior.

In tertia aūt figura ex ambabus de cōtingenti.

In octauam partem, docentem in tertia figura syllogisare ex ambabus de cotingenti, aut altera dumtaxat, annotatio.

HVic arti ex modalibus syllogisandi finem impositurus Philosophus, in præsentiarum tribus conclusionibus aperit, quo pacto in tertia figura syllogisandum sit. Quarū quidem conclusionum prima est huiusmodi, In tertia figura ex vtrisq; de contingenti colligitur

ligitur conclusio de contingenti peculiariter accepto, quocunque modo digerantur ordinenturque præmissæ, nisi ambæ fuerint particulares. Huius declaratio in litera assignata intellectu est facillima. Secunda conclusio est, In tertia figura ex vna de inesse, & altera de contingenti, colligitur conclusio de contingenti. Verùm si ea præmissa fuerit de contingenti, quę maior sit, dum fit reductio syllogismi ad primam figuram, inferetur conclusio de contingenti specialiter dicto. Si verò in huiusmodi reductione minor extiterit, solùm colligetur conclusio de contingenti amplè sumpto. Ex vtrisque autem particularibus, aut minore negatiua de inesse, nulla sequitur conclusio. Tertia conclusio, In tertia figura ex vna de necessario & altera de contingenti, nisi vtræque præmissæ sint particulares, aut minor negatiua de necessario, colligitur conclusio de contingenti specialiter dicto, si facta reductione ad primam figuram, præmissa de contingenti sit maior. aut de contingenti amplè sumpto, si illa minoris locum obtineat. Has conclusiones intelligunt neoterici atque restringunt quemadmodum in prioribus est dictum. Hactenus de syllogismis ex modalibus propositionibus à nobis sic dictum, in quibus explicandis plura adiecisse poteramus, quæ ideo à nobis omissa sunt, quòd non multum momenti vtilitatisue cognita adferāt lectoribus. Nam vti superius meminimus, huiuscemodi syllogisandi modus ab Aristotele inuentus est, & posteris relictus, potius exercēdi acuendique ingenij gratia, quàm quod superioribus disciplinis rectè assequendis opem conferat.

Secunda.

Tertia.

In tertij tractatus, qui est de Præsuppositis, caput primum, quod de primo tractat præsuppositio, annotamentum.

IN superioris tractatus pluribus locis, nōnullis non satis manifestis, & si veluti quibusdam principiis vsus est Philosophus, inter quæ vnum erat, Omnem categoricum syllogismum, qualis qualis is fuerit, (hypothetici enim syllogismi nulla apud Aristotelem fit mentio) in aliqua trium figurarum oportere fieri, id quod nunc monstrat Philosophus. Cæterùm antea quàm ad huius rei probationis declarationem accedamus, explicanda est syllogismi ea partitio, quam indicat litera, dum dicit, Necesse est autem omnem demonstratiuum, & omnem syllogismum ostendere aliquid inesse aut non inesse vniuersaliter aut particulariter, & hoc ostensiuè, aut ex hypothesi. Eius autem qui est ex hypotesi, pars quidem est syllogismus per impossibile. Distribuitur igitur syllogismus hoc in loco, in syllogismum ostensiuum, & syllogismum ex hypotesi. Syllogismus ostensiuus est, qui ex præmissis conclusionem colligit nulla facta suppositione. Contrà, is est ex hypotesi, qui ex præmissis ad conclusionem progreditur, certa suppositione prius facta, atque admissa quadam conditione. Hic autem trifariam dicitur, Vnus enim est per impossibile syllogismus, qui ex contradictoria alicuius enunciationis veræ, & altera pręmissa coassumpta manifesta vera, colligit conclusionem apertè falsam, ex cuius falsitate regressus fit ad interimendum enunciationis veræ assumptum contradictorium, & deinde ad stabiliendam veritatem propositionis veræ in initio negatę. Verbi gratia, negetur hominem esse risibilem, in hunc modum constituetur ad impossibile syllogismus, Omne animal rationale est risibile, at nullus homo est risibilis, nullus igitur homo est animal rationale. conclusionem palàm est esse falsam, quare & præmissarum alteram necessum est esse falsam. Eiusmodi autem non est maior, cùm ipsius veritas sit manifesta, ergo falsa erit hęc minor, nullum hominem esse risibilem. & proinde per legem contradictoriarum colligendum est verum esse, hominem esse risibilem, quod prius negatum erat. Patet igitur, in syllogismo per impossibile quatuor esse processus, siue discursus. Quorum primus est syllogisticus, Reliqui autem tres sunt enthymematici. Quorum primò, ex conclusionis falsitate colligitur alterius præmissæ falsitas. Secundò, huius vel illius præmissæ falsitas ex aperta veritate pręmissæ coassumptæ. Tertiò verò, veritas propositionis veræ in initio negatæ, ex falsitate suæ contradictoriæ infertur, adhibita contradictoriarū lege. Sed de his forsitan in huius secundo à nobis fusius dicetur. Huic loco satis fuerit, syllogisantem per impossibile progredi ex contradictorio propositionis veræ negatæ, gratuito à respondente concesso, non autem disputationis vi ad id cōcedendum adducto, quemadmodum neque veram enunciationem in initio propositam cōgebatur diffiteri. Alius dicitur syllogismus secundum transsumptum, qui fit dum syllogistice infertur conclusio, ex qua rursus altera quædam colligitur facta suppositione, quod idem sit habendum iudicium de ea conclusione quæ syllogismo infertur, & ea quę vltimo atque principaliter est colligenda. Exempli causa, Esto idem iudicium de veritate harum duarū, omnem hominē esse risibilem, omnem equum esse hinnibilem, sic constituitur ad transsumptū syllogismus, omne animal rationale est risibile, at omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, Quare & oīs equus est hinnibilis. In huiusmodi aūt syllogismo

Oēs igitur ī dictis figuris syllogismos.

Quis ostensiuus syllogismus, & ex hypotesi.

Quid per impossibile syllogismus

Syllogism⁹ secundū trāsumptum, duas ratio.i nationes cōplectens.

duo sunt discursus, Prior est syllogisticus, Posterior autem enthymematicus, quo ex veritate conclusionis syllogismo collectæ infertur quoq; alterius posteriorisve conclusionis veritas. Apparet autem conclusio syllogismo cōcludenda ideo dici transsumptum, ꝙ id sit quod alterius loco sit syllogisticè concludendum. Sub syllogismo ad transsumptum comprehendun tur Alberti sentētia syllogismi circulares & conuersiui, qui & si facta quadam hypothesi fiunt, quemadmodum in huius secundo videbitur, non tamen eiusmodi qualis erat ea de qua mox egimus. Et proinde si hos tales esse fateamur, descriptio prius data non competet vniuerso generi syllogismorū ad transsumptum. Tertius est syllogismus secundum æqualitatē in subiectis, qui in vniuersali tertiæ figuræ modo vniuersaliter colligit, eò ꝙ inter respondentē & opponentem conuenit, medium & minorem extremitatē æqua esse in subiectis siue suppositis, id est, inter se mutuò recurrere atq; conuerti. huiusmodi est iste, Omne animal rationale est risibile, & omne animal rationale est homo, erit igitur omnis homo risibilis, facta hypothesi, quæ tribuenda sit terminis, nempe medio & minori extremitati, ꝙ sint inter se conuertibilia. Hypothesis autem syllogismi ad transsumptum, enunciationibus colligendis est attribuenda. Explanatis itaq; syllogismis ostensiuo, & ex hypothesi, qui quorūdam iudicio, cōnotato duntaxat inter se dissidēt, ad textus declarationem progredimur, in quo, ibi, Si ergo oportet aliquid de aliquo syllogisticè conludere, &c. monstrat Philosophus vnica ratione, omnem syllogismum ostensiuum in aliqua dictarum trium figurarū fieri, eò ꝙ hoc ostenso probatū quoq; fuerit, idem esse faciendum in reliquis syllogismis, qui ex hypothesi sunt nuncupati. In hac autem ratione quatuor assumuntur, Conclusionem videlicet propositam ex seipsa esse colligendam, quod si fiat committetur principij petitio. Aut secundò ex vnica altera præmissa in qua vnius conclusionis terminus cum alio tertio termino iungetur, quo modo nondum erit syllogismus, cum eum necesse sit ex duabus præmissis constare. Aut tertio colligendam esse conclusionem ex duabus præmissis, in quarum secunda conclusionis alter terminus iungetur cum quarto termino, aut tertius terminus cum alio quarto, quo modo non poterit syllogismus constitui propositam conclusionem colligens. Vt esto syllogisanda hęc enunciatio, omnis equus est hinnibilis, non poterit ex his præmissis syllogisari, omne animal est sensibile, & omnis equus est brutum, Omne animal est sensibile, & omnis homo est animal, Nam ex illis nequit fieri syllogismus. ex his autem colligitur omnem hominem sensibilem esse, non autem omnem equum esse sensibilem. Aut quarto, ex duabus præmissis, in quibus idem tertius terminus vtriq; conclusionis syllogisandæ extremo iungitur, sicq; constituetur syllogismus ad colligendam propositam conclusionem idoneus. Verùm quoniam non contingit plures quàm ter tres terminos variari secundum subiectionem & prædicationē, ex qua quidem varietate proueniunt tres figurę, relinquitur, omnem syllogismum qui ostensiuus est, constitui in aliqua dictarum declaratarúmue figurarum. Post hæc ibi, Quod autem syllogismus ad impossibile fiat, &c. monstrat itidem Philosophus, omni per impossibile syllogismo idem conuenire, quod verum existimant scriptores, si de ipso loquamur, quatenus primum atq; præcipuum discursum cōplectitur. De exemplo aūt mathematico in huius rei declaratione assignato posterius dicemus. Præterea in litera ibi, Similiter aūt & omnes alij syllogismi, &c. ostendit omnem alium ex hypothesi syllogismum eandem cum reliquis subire conditionem, eò ꝙ syllogisticè colligat transsumptam conclusionem. Quod cùm non congruat syllogismo secundum in subiectis æqualitatē, quippè qui vnicam solùm inferat conclusionē, neq; ex illata alteram colligat, nō apparet, Philosophum de eo syllogismo ex hypothesi hoc in loco agere, cuius hypothesis duntaxat terminis & non propositionibus est attribnenda. Cæterùm quæ in literæ calce dicūtur, intellectu sunt facilia, si id quod de confessione dicitur, ad syllogismū per impossibile referatur, & alia hypothesis ad reliquos ex hypothesi syllogismos. Porrò pro exempli mathematici, cuius prius meminimus, & quo subinde vtitur Philosohus, manifesta intelligētia, nonnulla nobis videntur esse præmittēda. Quadratū figura est rectilinea, quadrilatera, æquilatera, & rectangula. Ea verò quæ rectangula est, non aūt æquilatera, tetragonus longus dicitur, ac altera parte longior. Item ea quę æquilatera, non aūt rectangula, Rhombus. Quæ aūt ex opposito sita latera æqualia, & angulos habens æquales, neq; æquilatera est, neq; rectangula, Rhomboides. Reliquæ omnes quadrilateræ figuræ, Trapesia vocātur. Rectus angulus est, qui efficitur ex lineæ rectæ perpendiculari incidentia supra rectam lineam. Quadrati diameter, recta est linea ab vno quadrati angulo ad alterum oppositū angulum ducta, integrum quadratū in duos triangulos æquos secans. Costa autē quadrati eiusq; latus, eadem sunt. Insuper quadratū ex quadrati diametro in se quater ducta prouenient, dupli rationem

Quid quadratum.

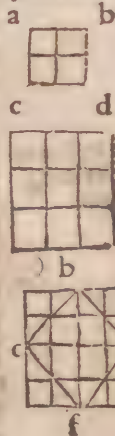
Quid rectus angul9

Quadrati costa.

Proportio quæ sit qua-

tionem habet ad quadratum, cuius est diameter. Ad cuius quidem approbationem adducere consueuerunt penultimam primi elementorum Euclidis propositionem, quæ est huiusmodi, In omni triangulo, rectangulo, quadratum quod ex latere recto angulo opposito in semetipso ducto distribuitur, æquum est duobus quadratis, quę ex duobus reliquis lateribus conscribuntur. Verùm familiarior intellectuq; facilior est ea, qua ad id approbādum vtitur Plato in dialogo qui Meno inscribitur, qua monstratur, dato quadrato quatuor pedum, cuius latus bipedanea est linea, non posse dari duplum quadratum, neq; per latus duplum, id est, lineam quadrupedaneam (Nam huius quadratum sedecim cōtinet pedes) Neq; per latus quod proportionem habet sesqualteram ad lineam pedaneam, quæ est tripedanea, procreatur illius quadrupedalis duplum. Nam hoc nouem est pedum, & proinde huius ad illud proportio est dupla sesquiquarta. Quòd si ex dati quadrupedanei quadrati diametro constituatur alterum quadratum, erit hoc illius comparatione duplum. Nam duntaxat octo pedes continebit, quatuor in medio, & circiter singulos angulos bina semipedalia, quæ simul collecta spacium octo pedum efficiunt, quemadmodum ex adiecta in margine figura licet ad oculum deprehendere, quadrato quadrupedaneo designato per a b c d, & duplo per b c e f, quod ex ductu diametri prouenit. Præterea quia symetrum & asymetrū Græcis, idem Latinis sunt, quod commensurabile atq; incōmensurabile, admonendum est quæ magnitudines sint commensurabiles, quæue incommensurabiles. Magnitudines communicantes siue commensurabiles dicuntur, quas vna cōmunis quantitas mensurat, vt sunt pedale, bipedale, tripedale, &c. quæ omnia pluries replicatū semipedaneum metitur. Contrà, quibus non est vna cōmunis quantitas eas metiens, dicuntur incommensurabiles, quemadmodum traditur in definitionibus x. libri elementorum Euclidis. Cuius quidem libri sexta propositione dicitur, omnium duarum quantitatum communicantium esse proportionē, velut numeri ad numerum. Atque sequenti proximè scribitur. Si fuerint duæ quantitates, quarū sit vnius proportio ad alterā tanquam numeri ad numerum, eas duas communicantes esse necesse est. Exempla non subiicimus, eò q facile sit talia adferre. Præterea annotandum est, eum numerum esse quadratum, qui ex ductu vnius numeri in seipsum consurgit, vt sunt 4. 9. 16. 25. 36. 49. 64. 81. 100. Nam bis 2. sunt 4. ter tria 9. quater quatuor 16. quinies quinq; 25. sexies sex 36. septies septem 49. octies octo 64. nonies nouem 81. decies decem 100. In his autē numeris quadratis facile est perspicere, in posteriori plus quàm in priori contineri. Nam nouenarius super 4 addit 5. Et 16 superaddit nouenario 7. Et 25. 16 addunt 9. Et 36 vltra 25 continet 11. & ita in reliquis progrediendum est, sumptis continuo ordine numeris imparibus. In his insuper quadratis nunquam licet reperire duplam proportionem. Nam vt à primis ordiamur, quaternarius qui secundus post vnitatem quadratus est, (Omnium enim numerorum proprietates, tanquam fons quidam complectitur vnitas) ad vnitatem proportio quadrupla est. & ipsius nouenarij ad quaternarium, proportio dupla sesquiquarta. ad vnitatem verò nonupla. 16 ad 4 quadrupla. ad nouem aūt supersептipartiens. In quadratis numeris primo & secundo, vnitate videlicet & quaternario, vt alij quadrati procreentur, numeri quadratis addendi, maiores sunt quadratis, quibus adiiciuntur. Nam ternarius vnitate maior est, & quaternario quinarius. In reliquis verò quadratus numerus numero impari addēdo pro alterius quadrati procreatione, perpetuò est maior, id quod ex mox dictis palàm est. His itaq; præmissis, vt ad rem ipsam propius accedamus, nobis in medium adferēda est septima libri decimi elementorū Euclidis propositio, illas quas prius enumerauimus proximè sequens, quæ est huiuscemodi. Omnium duarū superficierū quadratarū, quarum latera in longitudine communicant, proportio est vnius ad alteram, tanq; numeri quadrati ad numerum quadratum. Si verò fuerit proportio superficiei quadratæ ad superficiem quadratam, tanq; proportio numeri quadrati ad numerum quadratū, erunt latera earum in longitudine communicantia. Quòd si fuerit proportio superficiei quadratæ ad superficiem quadratam, non velut numeri quadrati ad numerum quadratum, latera earum erunt in longitudine incōmensurabilia. Sub tertia igitur huius septimę propositionis parte rei quam monstrandam suscepimus accōmoda, sic subsumendum erit, At superficierū quadratarum vnius costæ & alterius diametri, non est vnius ad alteram proportio, velut numeri quadrati ad numerum quadratum. Quare illarum latera, costa videlicet atq; diameter, erunt incommensurabilia. Minor subsumpta ex superioribus est manifesta. Nam diametri quadrata superficies, dupla est ad eam quæ ex costa consurgit. Nullus autem quadratus numerus duplus est ad alterū numerū quadratū. Alioqui cùm quaternarius numerus sit quadratus, oporteret (vti inquit Campanus) omnes numeros pariter pares esse quadratos. Non tamē inficiamur,

drati diametri ad costæ quadratum.

Quæ magnitudines communicantes, & quæ non.

Quis numerus quadratus.

Ostenditur quadrati diameter incōmensurabilis esse eiusdem costæ seu lateri.

mur vnum quadratum ex pluribus quadratis posse procreari, Nam 25. conflantur ex 16. & 9. vtrisque numeris quadratis. Verùm horum neuter subduplus est ad 25. Hoc igitur modo monstrant geometræ, diametrum propositi quadrati non esse commensurabilem costæ siue lateri eiusdem. Admonet Egidius Romanus, & post hunc Paulus Venetus, Apollinaris Cremonensis, plærique alij, oppositum reperiri posse in tetragonismo. qui altera parte est longior, id est, hic posse reperiri diametrum & latus, quæ ad se inuicem sunt commensurabilia, cuius declaratione in præsentia nobis est abstinendum, eò quòd huius rei non meminerit Philosophus. Cæterùm eius rei, de qua nunc egimus, aliam indicat Philosophus hoc loco rationem, ad hoc impossibile deducentem. Abundantia videlicet perfectis esse æqualia. Nomine perfecti intelligendus est numerus par hoc in loco, eò quòd in duas partes sit sectilis, quorũ neutra alterã ita excedit, vt sibi mutuo sint æquales. Contrà, abundans dicitur numerns impar, quòd in duas nequeat partes æquales diuidi, sed necesse est vnam vnitate alterã excedere. Cæterùm huius impossibilis, numeros, inquam, parem & imparem, esse æquales, approbationem poterit lector offendere apud Campanum prædicta propositione septima decimi libri elementorum, quam in præsentiarum non adferimus, eò quòd non sit vllo pacto redacta ad formam syllogisticam alicuius figuræ, de qua palàm est Philosophum hoc in loco agere. Vt interim subticeamus alia quædam, ob quæ nobis non videatur recensenda. Nos igitur hoc syllogismo, & si sophisticis cauillationibus obnoxio, illud impossibile sic monstrabimus. Quæcunque ad idem tertium eandem habent proportionem, sibi mutuo sunt æqualia. At numeri par & impar ad idem tertium eandem proportionem habent, si diameter costæ sui quadrati sit commensurabilis, ergo numeri par & impar æquales sunt, si diameter commensurabilis sit lateri sui quadrati. Maior patet ex nona propositione quinti libri elementorum tradente, Si fuerit aliquarum quantitatũ ad vnam quantitatem proportio vna, ipsas esse æquales. Si verò vnius ad eas proportio vna, ipsas æquales esse necesse esse. Minor autẽ ex superioribus declaratur. Sit enim quadrati quadrupedanei latus duorum pedum, diametro commensurabile, horum quadrata secundum vltimam partem septimæ propositionis libri decimi elementorum ad inuicem sese habebunt, velut numerus quadratus ad numerum quadratum. At cùm diametri quadratum duplum sit quadrato costæ, necesse erit numerum quadratum respõdentem diametri quadrato, duplum esse ad numerum quadratum respondentem quadrato costæ, quem supposuimus esse quaternarium. Hic autem nequit esse sedecim. (Nam sedecim ad quatuor proportio est quadrupla) neque aliorum quisquam sequentium numerorum quadratorum. Quare assignandus talis erit proximus quadratus numerus, qui est nouenarius, quique proportionem habebit duplam ad quaternarium. At octonarius, vt ex Arithmeticis planissimum est, ad quatuor dupli rationem subit. igitur nouenarius, qui numerus est impar, & octonarius, qui par est, ad quaternarium eandem obtinent proportionem, nempe duplam. erunt ergo numeri par & impar perfectus & abundans inter se æquales, id quod in minori subsumptum erat, facta hypothesi commensurationis diametri cum sui quadrati latere. Hæc à nobis & si prolixè, lucidè tamen, vt arbitramur, sint dicta, vt ij qui mathematicas nondum attigerint disciplinas, habeant quid respondeant, si quando importunius de huiusmodi rebus nonnihil cogantur disserere, & vt curiosioribus non deessemus ingeniis.

Eiusdem rei alia declaratio.

Euclides.

In secundam partem monstrantem cuiuslibet syllogismi alteram præmissarum esse affirmatiuam, & alteram vniuersalem, adnotatio.

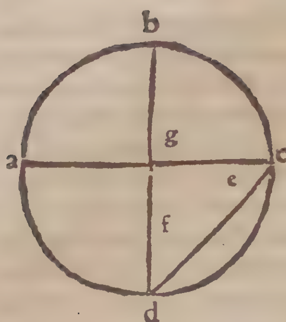
Amplius in omni syllogismo aliquã præmissam affirmatiuam.

HAC parte secunda disserit Philosophus de secundo præsupposito, cuius duæ sunt partes. Prior est, In omni syllogismo necesse esse alteram præmissarum affirmatiuam esse. Posterior, In omni syllogismo oportere alteram præmissarum esse vniuersalem. Sunt enim hæc separatim legenda, & si nõnunquam accidat, ipsius syllogismi eandem præmissam esse & affirmatiuã & vniuersalẽ. Cęterùm priori, velut manifestiori ex superioribus, subticito, posterius approbat ad aliquod horũ trium incõueniẽtium deducẽdo. Nullũ videlicet fieri syllogismũ. Non cõcludi propositionẽ propositã, Aut cõmitti principij petitionẽ, quod duobus mostrat exemplis, vno morali, & altero mathematico. Prioris exẽpli declaratio sic habet, Esto hęc enũciatio syllogisanda, Musica voluptas est studiosa, si assumatur pro maiore hęc indefinita, voluptas est bona, sine vllo vniuersali signo, addita hac minore, musica voluptas est voluptas, ex quibus colligatur, musicã voluptatẽ esse bonã, nullus erit syllogismus, cũ neque immediatè neque mediatè perficiatur maxima dici de omni. Quòd si hęc maior particularis assumatur, aliqua voluptas est bona, accipiaturque de alia voluptate, grãmatica scilicet, rhetorica, aut alia

quauis,non probabitur efficaciter syllogismi propositū,Imò neq; syllogismus erit. Nam quodam modo quatuor sunt termini, latiusq; medium sumi apparet in minore,quàm in maiore, perinde ac si diceretur,voluptas rhetorica est bona, & musica voluptas est voluptas, igitur musica voluptas est bona. Sin verò eadem maior intelligatur de eadem prorsus voluptate, erit quidem syllogismus,sed admittetur principij petitio,eò quòd maior & cōclusio nihil dissideant, quantum ad intelligentiam pertinet, & si voce discrepent. Erit enim hic syllogismus,quædam voluptas est bona,& musica voluptas eadem est voluptas, musica igitur voluptas est bona. Sensus autem maioris est,quædam voluptas, quæ est musica voluptas, est bona,ex quo constat,conclusionem probandam secundum se contineri in maiore,& proinde admitti petitionem principij. Porrò inter neotericos licet nonnullos reperire, qui hæc duo postrema ad syllogismum referant expositorium. Verùm ea expositio quam dedimus, nobis magis probatur, Tum quòd Aristoteles loqui videatur de iis syllogismis, qui medium commune complectuntur (hinc quoq; exclusa est obiectio,quę ex syllogismo expositorio,cuius præmissarum neutra in tertia figura potest esse vniuersalis, induci consueuit contra hanc literam.) Tum quòd non videatur posse reperiri seruariq; principij petitio, de qua agit Philosophus hoc proposito syllogismo expositorio. Hæc voluptas (demonstrata indiuidua musica voluptate) est bona,at musica voluptas est hæc voluptas,est itaq; musica voluptas bona. imò si bonum esse,notiori conueniat modo huic voluptati, quàm voluptati musicæ, erit syllogismus approbans illatam conclusionem,non continens principij petitionem. Insuper palàm est, plæraq; prædicata esse,quæ prius notiusq; singularibus insunt,quàm superioribus, in quibus rationi Aristotelicæ nullus esset locus,nisi contenderit quis, singularem conclusionem esse colligendam,id quod non videtur congruere ipsi literę. Quòd si quis fortassis obiiciat, Aristotelem dumtaxat monstrare syllogismum eum qui probatiuus est, oportere ex præmissa vniuersali esse conflatum, Hic autem agi de syllogismo latè sumpto, qui & eum qui probatiuus est,comprehendit,& eum qui principij petitionē admittit. Huic sit responsum, Et si illud solùm immediatè conuincat Philosophus,mediatè tamen idem in non probatiuis syllogisticis probari,eò quòd quiq; syllogismi,siue probatiui sint,siue non sint, (si modò inter se hoc solo dissideant) eiusdem omnino sint formæ,ad quam palàm est pertinere ipsius propositionis quantitatem. Post hæc in litera ibi, Magis autem manifestum) progreditur Philosophus ad mathematicum exemplum,dicens id quod superius dictum est manifestius esse in figuris mathematicis. Cuius causam arbitratur esse Albertus, quòd mathematicæ demōstrationes non sint ex signis, sed colligunt ex causa essentialiq; forma. Huiusmodi mathematicum exemplum in tria secatur membra, quemadmodum tres adferuntur enunciationes syllogismo colligendæ, Quarum prima est, curuilinei anguli a c semicirculi a c d, & b d semicirculi b d c, sunt æquales. Secūda est, Anguli itidem curuilinei c & d qui anguli sunt incisionis,id est,curuæ portiunculæ,sibi mutuò æquales sunt. Tertia, anguli rectilinei e & f, sunt æquales. His autem syllogisandis respondent tres maiores in litera assignatæ, quæ sunt, Anguli semicirculorum eiusdem circuli,qui in infinitum variari valent, sibi mutuò æquales sunt. Anguli incisionis inter se sunt æqui. Ea quæ relinquuntur ex æquis, æqualibus ablatis, æqua sunt. Hæ maiores vniuersaliter acceptæ,non autem aliter,hos syllogismos demonstrationesq; cōstituunt, Omnes anguli semicirculorum eiusdem circuli sibi mutuò æquales sunt, At a c & b d,anguli sunt duorū semicirculorum eiusdem circuli,sunt igitur a c & b d sibi mutuò æqualia. Omnes anguli incisionis eiusdem circuli sunt æquales, sed huiusmodi sunt anguli d & c,ergo anguli d & c sunt æqui. Omnes anguli qui ex æquis relinquuntur, ablatis æquis angulis,sibi inuicem æqui sunt. At anguli e & f qui sunt anguli æquicruri e g f, ex æquis relinquuntur angulis a c & b d ablatis æqualibus angulis curuilineis incisionis c d, ergo anguli e & f constituti ad basim c d ipsius æquicruri e g f inter se mutuò sunt æquales. Ex his itaque palàm est, duos priores syllogismos, allatos esse in probationem vltimæ conclusionis. Et proinde vnicum ab Aristotele reddi exemplum mathematicum. Cęterùm Isosceles, qui Latinis & æquicrurus & æquipedus dicitur, triangulus est duorum dumtaxat laterum æqualium. Basis autem trianguli quælibet est linea alicui angulo subtensa, quanquam hic in litera basis sit linea quæ subtēditur angulo duabus lineis æqualibus g d & g c comprehenso. Vtitur autem Philosophus æquicruro in circulo cōstituto, eò quòd dato huiusmodi æquicruro monstrantur duo latera esse æqualia, ob id quòd semidiametri sunt eiusdem circuli à centro ad circumferentiam protracto. Porrò id quod prioribus syllogismis à Philosopho hic ostensum est, alia via monstratur primi elementorum Euclidis quinta propositione.

Obiectio.

Responsio.

Pro mathematico exemplo subiecta sit hæc tabula.

A. recta linea
B. similiter recta linea
C. curua
D. Curua
E. angulus supra basim
F. angulus supra basim
G. centrum circuli
A b c d. circulus
A c d. semicirculus
B d c. similiter semicirculus

A c. angulus curuilineus. quem cõstituit a. linea recta, & pars circumferẽtiæ c d.
B d. angulus curuilineus quem constituit recta linea b & curua d c.
C d. curua particula seu incisio.
E f. linea recta, basis.
E & f. anguli ad basim.
E f g. isosceles seu æquicrurus.

In tertiam partem agentem de numero terminorum & propositionum, ex quibus conflatur syllogismus, scholium.

Perspicuũ est, oẽm syllogisũ tribus terminis.

MOnstraturus Aristoteles hac in parte, numerum & terminorum & propositionum, ex quibus constituendus est syllogismus, initio proponit, omnem syllogismum simpliciter vnum tres duntaxat continere terminos, re aut ratione officióue discretos. Cuius declaratio ex subiectis exemplis absq; ingenti labore valet esse manifesta, adiectis literis, quarum in textu fit mentio.

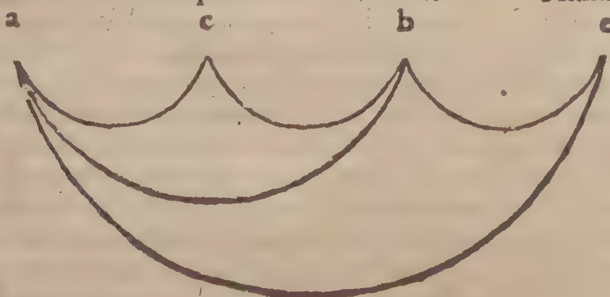
Syllogismus per vnicum medium conclusionem colligẽs, ex propositionibus duabus b a. & c b.

a Omne corpus est substantia. propõ.
b At omne viuens est corpus. propositio.
c Omne igitur viuẽs est substãtia. cõclusio.

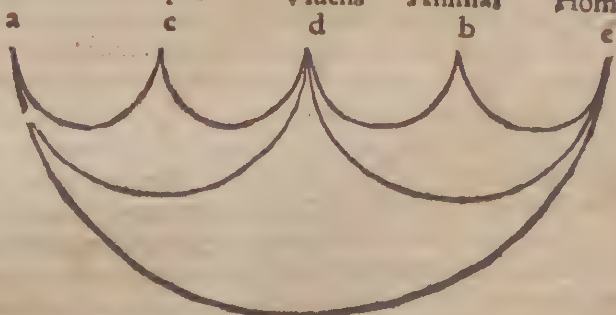
Syllogismus per duo media colligens ex tribus propositionibus, quę sunt c a, b c, e b.

a Omne corpus est substantia. propositio.
c Omne viuens corpus est. propositio.
b Omne animal est viuens. propositio.
e Omne igitur animal est substãtia. cõclusio.

Substantia. Corpus. Viuens. Animal.
a c b e

Syllogismus colligẽs conclusionem per tria media ex quatuor propositionibus c a d c b d e b.

a Omne corpus est substantia, propositio.
c Omne viuens est corpus, propositio.
d Omne animal est viuens, propositio.
b Omnis homo est animal, propositio.
e Omnis igitur homo est substantia, conclusio.

Ex suprapositis quoq; figuris palàm est, plures fieri syllogismos, dum per plura media colligitur conclusio eadem.

Cæterùm cùm vtraq; præmissarum fuerit prosyllogisata, fieri plures syllogismos, in subiectis declaratur exemplis. Esto syllogismus, Omne viuens est substantia, omnis homo est viuẽs, ergo

ergo omnis homo est substantia. Maior in hunc modum syllogismo sumitur. Omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, ergo omne viuens est substantia. Item & minor sic syllogismo sumitur, omne animal est viuens, & omnis homo est animal, est igitur omnis homo viuens. Possunt & hæ duæ præmissæ sumi per inductionem hoc pacto, Omne animal est substantia, & omnis planta est substantia, ergo omne viuens est substantia. Socrates est viuens, & Plato cæteriq; particulares homines, omnis igitur homo est viuens. Ex quibus palàm est, ambabus præmissis prosyllogisatis, tres esse syllogismos simplices. Altera autẽ duntaxat prosyllogisata, reliquaq; per inductionem sumpta, duos esse simplices syllogismos, duasq; syllogisticas conclusiones, & tertiam non syllogisticam inductioni respondere. Quòd si pręmissarum vtraq; inductione fuerit comprobata, vnicus erit syllogismus simplex, vnicaq; syllogistica conclusio. Atq; inductioni potissimùm locus esse debet, cum maior aut minor propositio est immediata. Potest insuper & ille ab initio propositus syllogismus cum suarum præmissarum approbationibus sic explicari, Omne viuens est substantia, nam omne corpus est substantia: & omnis homo est viuens, est enim omne animal viuens: omnis igitur homo est substantia. Ex his itaq; perspicuum est, fieri non vnicum ac simplicem syllogismum, sed plures, siue præmissarum altera aut vtraq; prosyllogisetur, siue per diuersa media ac rationem totius & partis subeuntia syllogisetur conclusio. Porrò adnotandum est, post eam literæ partem (aut plures erunt syllogismi, aut eadem concluso per diuersa media ostendetur) apud Boetium continenter legi. Si autem aliud quidem præter hæc, plures erunt & inconiuncti syllogismi ad inuicem. Deinde sequi, si autem c d non sic se habeant, & cæt. Pro quibus admonet Iacobus Faber, bifariàm coniungi syllogismos, Et coniuncti (inquit) syllogismi dici possunt, quando plurium duabus propositionũ eadem est conclusio, aut eadem fuerit præcedentium conclusio & alicuius sequentis propositio. Disiuncti verò, quando non sunt huiusmodi. Quo fit, vt propositiones disiunctorum syllogismorum simul eandem conclusionem ex necessitate pariant, sed non seorsum, vt hæ quatuor. Omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, omnis homo est animal, pariunt conclusionem omnis homo est substantia, quæ neq; ex duabus primis ex necessitate efficitur, neq; ex duabus secundis, vt agnoscere facillimum est. Pro dictorum clariori intelligentia subiecta sit hæc formula.

Syllogismi coniuncti ad conclusionem.	Coniuncti ad propositionem.
Omne corpus est substantia, propositio.	Omne corpus est substantia, propositio.
Omnis homo est corpus, assumptio.	Omne viuens est corpus, assumptio.
Omne animal est substãtia, propositio.	Omne viuẽs est substãtia, cõclusio, propositio.
Omnis homo est animal, assumptio.	Omne animal est viuens, assumptio.
Omnis homo est substantia, conclusio.	Omne animal est substantia, conclusio.

Inconiuncti syllogismi, qui per tres subiunctos exprimuntur.

Omne corpus est substantia, propositio.
Omne viuens est corpus, assumprio.
Omne animal est viuens, assumptio.
Omnis autẽ homo est animal, assumptio.
Omnis homo est substantia, conclusio.

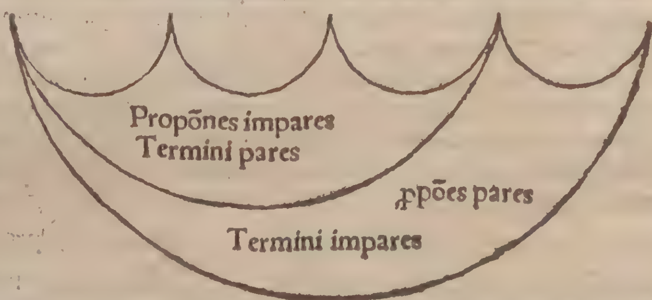
1	2	3
Omne corpus est substantia,	Omne viuens est substantia,	Omne animal est substantia,
Omne viuens est corpus,	Omne animal est viuens,	Omnis homo est animal,
ergo, Omne viuẽs est substãtia.	ergo, Oẽ animal est substãtia.	ergo, Oĩs homo est substantia.

Post hæc Philosophus in litera ibi, Cum ergo tres termini duæ sint propositiones, mõstrat cuiusuis syllogismi simplicis duas duntaxat esse pręmissas. In cuius declaratione cum satis sit aperta, nobis non est immorandum. Porrò terminorum atq; propositionum ostenso numero, ex quibus simplex conflandus est syllogismus. Mox in litera ibi, Quando autẽ per syllogismos concluditur aut per plura media non cõtinua &c. ostenditur id quod terminis & propositionibus simplicis syllogismi competit, conuenire quoque & terminis & propositionibus aucti syllogismi, nempe terminos vno superare propositiones. Cuius quidem declarationis intelligentia apertior ex subiectis syllogismis erit. Esto hic simplex syllogismus, omne viuens est substantia, omnisq; homo viuens est, est igitur omnis homo substantia. Huius mediũ, neq; continuum est maiori extremitati, neq; minori. Nam inter substantiam & viuens corpus intercidit.

De numero terminorũ ac ꝓpositionũ syllogismi augmentati cũ literę declaratiõe.

tercidit. Item inter viuens & hominē, animal est interceptū. Quod si syllogismū auctum effeceris, altero horū intercidentium duntaxat addito, prouenient eiusmodi duo syllogismi, omne corpus est substantia, & omne viuens est corpus, estque omnis homo viuens, erit itaque & omnis homo substantia. Omne viuens est substantia, omnéque animal est viuens, & omnis homo est animal, est igitur omnis homo substantia. In quorū vtroque termini numero sunt quatuor, & propositiones tres. Si verò iuxta literæ sententiā vnà adieceris vtrūque, cōstitueretur hic syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, & omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia: cuius termini numero sunt quinque, substantia, corpus, viuens, animal, homo. Propositiones verò solum sunt quatuor, omne corpus esse substantiā, omne viuens esse corpus, omne animal esse viuens, & omnem hominē esse animal. Insuper esto hic syllogismus, omne viuens est substantia, & omne brutum est viuens, omnisque equus est brutum, omnis igitur equus est substantia. hoc syllogismo colligitur omnem equum esse substantiam per duo media neque continua ad extremitates, neque ad se inuicem facta comparatione, id quod facilè est monstrare. Quod si inter hæc media intercepta adieceris, profluet eiusmodi syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne quoque animal viuens est, & omne brutum animal, omne autem animal quadrupes similiter brutū est, & omnis equus animal quadrupes, est igitur omnis equus substantia. In hoc termini numero sunt septē, propositiones autē solum sex. Similiter & in reliquis est censendum. Quare syllogismi aucti cuiuscunque termini, vno duntaxat propositiones eiusdem superabunt. Cæterùm per interualla in litera suspicamur intelligēda esse spacia, quæ inter terminos intercidunt legitimo ordine cum quadam distantia in formulis descriptos ac digestos, cuiusmodi est hæc, in qua licet perpendere, quid sit discriminis inter terminos propositionesque syllogismi simplicis, eiusque qui auctus dicitur.

Quid noīe interuallorū sit intelligendum.

Nempe quod simplicis perpetuò termini sint impares, puta tres, & pares propositiones duæ scilicet. Aucti autem syllogismi accidit & terminos & propositiones pares esse & impares, sed permutatim, hoc est, terminis existentibus imparibus propositiones esse pares, & contra. Sunt attamen nonnulli, qui quaslibet syllogisticas propositiones arbitrentur esse interualla. Alij per interualla eas duntaxat accipiunt propositiones, quæ ex additis terminis procreantur. Ac id quod de terminorum numero dicitur, deque propositionum cum interuallis æqualitate, referunt ad terminos ac propositiones primi principalis simplicisque syllogismi, argumento fortassis desumpto ex litera mox sequente, ibi. Conclusiones etiam non eundem & cæt. quam ex Philosopho constat simili modo esse referendam. Porrò huius literæ sensus est. Et si in simplici syllogismo (quemadmodum ex superioribus est palam) conclusionis ad præmissas sit subdupla proportio, & ad terminos subtripla, in aucto tamen syllogismo non semper est eiusmodi proportio conclusionum ad propositiones & terminos præexistentes, ex quibus conflatur simplex præcipuusque syllogismus. Nam vno termino addito, duæ resultant conclusiones, & proinde pares sunt primi syllogismi propositionibus, & ipsarum ad terminos est proportio subsesqualtera, qualis est binarij ad ternarium, Si duo adijciantur termini tres continuis syllogismis colligentur conclusiones numero pares terminis, & ad propositiones primi syllogismi sesqualteræ. Sin verò tres addideris terminos, continuo ductu, sumentur quatuor conclusiōnes, & ita deinceps. Quamobrem tandem contingit, aucti syllogismi conclusiones numero maiores esse & terminis & propositionibus primi dati syllogismi. Verbi gratia, esto hic syllogismus, omne viuens est substātia, & omnis equus est viuens, omnis igitur equus est substantia: si supra viuens corpus adieceris, aut animal sub eodem, profluent hi syllogismi aucti, omne corpus est substantia, omne viuēs est corpus, omnisque equus est viuēs, omnis igitur equus est substātia. Omne viuens est substātia, at omne animal viuēs est, omnisque equus animal est, est itaque omnis equus substātia: quorū illius conclusiones hæ sunt, omne viuens esse substantiam, & omnē equū esse corpus. huius autem hæ,

omne

omne animal esse substantiam,& omnem equum esse viuentem. Quod si vtrumq; addideris, constituetur hic syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, atq; omnis equus est animal, ergo omnis equus est substantia, cuius conclusiones continuo ductu sumptæ sunt hæ tres, omne viuens esse substantiam, omne animal esse corpus,& omnem equum esse viuentem. Addidimus ductu continuo, eò quòd ex secunda conclusione, omne animal esse corpus,& ex subsumptione omnem equum esse animal, colligitur hæc quarta, omnem equum esse corpus. Item tribus adiectis conflabitur iste syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus, omne animal est viuens, omneq; brutum est animal,& omnis equus brutum est, igitur omnis equus substantia est, cuius similiter conclusiones sunt, omne viuens esse substantiã, omne animal esse corpus, omne brutũ esse viuens, omnem equum esse brutũ. Ex quarum prima & tertia colligitur, omne brutũ esse substantiã, quẽadmodum ex secunda & quarta sequitur omnẽ equum esse corpus,& ex tertia conclusione,& subsumptione omnem equũ esse viuentem. Quod si quatuor addantur termini, erit hic syllogismus, omne corpus est substantia, omne viuens est corpus. omne animal est viuens, omne brutũ est animal, omne quadrupes brutũ est, & omnis equus quadrupes, omnis igitur equus est substantia. Cuius conclusiones numero sunt quinq; eiusmodi, omne viuens esse substantiam, omne animal esse corpus, omne brutũ esse viuens, omne quadrupes esse animal, & omnẽ equum esse quadrupedem. Sed hactenus de hisce a nobis dictum sit, quæ omnia missa fecissemus, nisi Philosophi litera ita perplexa intellectuq; difficilis fuisset, vt cognosci non valeret, præsertim ab ijs qui mediocri sunt ingenio, nisi consultis cõmentarijs. Cæterùm illud in litera. Ad solam autem minorem extremitatem non fit conclusio. ad alias autem omnes addito termino conclusio fit, intelligendum est de conclusione, quæ eadem esset cum primi syllogismi conclusione. Adijciunt nonnulli, aut eiusdẽ aliqua propositione. Dato etenim hoc syllogismo, omne viuens est substantia,& omne brutũ est viuens, ergo omne brutum est substantia, si sub minore extremitate hunc in modum fiat subsumptio, omne viuẽs est substantia, omne brutum est viuens, omnisq; equus est brutum, rectè colligitur, omnem equum esse substantiam, quæ quidem conclusio non erat in initio proposita. Sed de hisce satis abundè.

Quoniã aũt ostẽsum est, ex qbus terminis,

In quartam partem ostendentem, quæ propositiones facile & quæ difficilè sint syllogismis colligendæ, adnotatiuncula.

NOnnullis quæ superius tractata sunt repetitis, in huius partis initio clarissime ostendit Philosophus, quæ propositio facilè sit syllogisabilis, quæque difficilè syllogismo colligitur, simpliciter quidem, non autem facta collectione ad hunc vel illum, hoc vel illo modo assuetum. Hoc etenim modo (si quibusdam non paruæ autoritatis commentatoribus habenda sit fides) existimabant nonnulli veterum philosophi, affirmatiuam vniuersalẽ quàm facillimè syllogismo concludi. Propositio itaq; simpliciter facilè syllogisabilis est, quę in pluribus figuris pluribusq; modis syllogisticè concluditur. Ea cõtra difficile syllogisatur, quę in paucioribus & figuris & modis colligitur. Post hæc minore subsumpta in litera ibi, Affirmatiua igitur vniuersalis &c. colligit dum subdit, manifestum igitur quod vniuersalem quidem affirmatiuam &c. vniuersalem affirmatiuã difficillimum esse syllogismo concludere, facillimum verò particularem negatiuã, inter quas medium obtinent locum particularis affirmatiua & vniuersalis negatiua, quarum illa hac facilius syllogisatur.

Destruuntur	EO	AI	E	A
Destruuntur	9	5	3	1
Construuntur	1	3	4	6
Tertia	0	0	2	3
Secunda	0	2	0	2
Prima figura	1	1	2	1
	A	E	I	O

Cæterum illud literæ in calce. Insuper manifestum est, quoniam destruere facilius est q̃ construere, ad vniuersalia problemata referre solent, de quibus pręsertim agebat pars textus proximè pręcedens. Et si in vniuersali quoq; ac generatim loquendo, destruere facilius sit quàm construere, hoc est, negare & confutare, q̃ asserere & approbare. Nam hoc quatuordecim duntaxat vijs cõtingit, illud autẽ modis octodecim, quẽadmodum ex formula his inscripta promptum est posse lectorẽ deprehẽdere, modò aduertat in vltimo ordine positas literas indicare earũ propositionum quantitatem, quibus alias confutamus & euertimus.

Quomodo autẽ idonei erimus semper.

In primam primi capitis quarti tractatus partem, complectentem quædam documenta pro inueniendo medio, adnotatio.

SCientiæ formandorum syllogismorum subnectit Philosophus obiter hoc quarto tractatu inueniendi medij syllogistiici artem, eo consilio (quemadmodum volunt) vt perfectior Prioris Analysis valeat haberi cognitio. Atq; in hac prima prioris capitis parte nouem proponit

proponit præcepta, quibus auditoris lectorisve animus paretur ad sequentiũ intelligentiam.

In primo documento vnam cõplectente diuisionem (quæ ex Porphyrij Isagoge & Aristo. categorijs est vel luce clarior) ideò dicuntur substantialia indiuidua, vt Cleon & Callas, de alio prædicari secundum accidens. quia de accidente prædicantur dum dicitur, hoc albũ est Socrates, & hoc veniẽs est Callias. Sunt etenim eiusmodi prædicationes veræ, eò ꝙ Socrates cui accidit esse album est Socrates, & Callias cui accidit esse hoc veniens est Callias. In quibus id quod in alio inest, ipsius subiecti fungitur munere. Loco illius partis literæ, sic legitur in Boetiana versione, Et quodlibet singulare de nullo prædicatur nisi secundum accidens. Nam sensibilium penè vnumquodq; est huiusmodi, vt de nullo prædicetur, nisi vt secundum accidens. Circa quod admonet Albertus, a Philosopho dictũ esse (penè vnũquodq;) propter ea indiuidua quæ vulgò vaga nuncupantur. hæc enim existimat posse de pluribus prædicari ipsius speciei ratione, de qua re meminimus nõnihil attigisse in Porphyriana Isagoge. Porrò ea eiusdem præcepti portiuncula (& nulla de ipsis nisi secundum opinionem) duplicem admittit interpretationẽ. Nam existimat Albertus, id secundum opinionẽ de aliquibus prędicari, quod de illis secundũ quandã dicitur analogiam. Quomodo ex Aristot. constat, ens de decẽ dici prædicamentis. Nonnulli præterea Aristoteli contemporanei, aut eo priores, arbitrantur ens vniuocũ esse ad decem generalissima, id quod posteriores, Scotus, & alij pleriq; fatentur ac docent, a quorum sententia se quàm longissimè insinuat hic Philosophus alienum esse.

Antecedens quid sit.

Cæterùm in secundo documento per antecedens accipiendũ est id, quod alterum legitimè infert, cuiq; vniuersaliter subijcitur, cuiusmodi est minus cõmune cõparatione maioris. & conuertibile, ad id quod cum ipso recurrit. Contra Consequens est, quod ex altero infertur, & de quo vniuersaliter prædicatur. Duplex autem consequentis diuisio in litera posita, partim ex Isagoge Porphyriana, partim ex dictis in superiori pręcepto manifesta est. Contra. Extranea, quæ antecedentibus & consequentibus opponuntur, sunt quæ de quopiã proposito vniuersaliter negãtur, vt homo & risibile, equo sunt extranea: albũ, ceruo & æthiopi. Porrò tertium documentum indicat, duplex esse consequens. Vnum simpliciter, quod scilicet ex ipso antecedente secundum se sumpto sine aliqua controuersia infertur, vt animal rationale, disciplinæ capax, & coloratum hominis comparatione. Alterum est, quod particulariter consequitur imperfectè atque diminutè. Id autem est, quod ex aliquo particulari eius quod pro antecedente assignatũ est, perpetuo consequitur, non autem ex quolibet, quomodo ad animal sequitur rationale. Nam hominẽ, qui pars subiectiua est animalis, semper sequitur atq; necessario. Existimamus autẽ, id Aristotelem annotasse hoc præcepto, ꝙ forsitan suo tempore receptæ erant eiusmodi consequentis significationes. Ad hæc, quintum præceptum robur ex eis sumit maximis propositionibus. Quicquid ad consequentiæ firmæ consequens sequitur, ad antecedens quoq; consequi. non contra, Quicquid cum consequente ratiocinationis legitimę pugnat, aduersari & eiusdem antecedenti. Porro sextum pręceptum inducere solent ad suæ opinionis approbationem ij, qui putant omne proprium exigere quoddam subiectũ, quo cum recurrat ac conuertatur. Cæterùm septimi documenti hæc est sententia. Si syllogismo colligenda sit conclusio, hominem videlicet esse sensibilem, sumpto medio quod antecedens sit ad prædicatum quod continet, & consequens ad subiectum quod continetur, non est respiciendum an tale medium (vt animal) sit etiam consequens ad ea quæ anteeunt subiectum, cuiusmodi sunt Socrates, Plato, & cæt. (Quicquid enim subiectum consequitur, comitatur & ea omnia quæ subiectum antecedunt) sed potius in solo subiecto figenda est animi acies, vidimusque est, an quod pro medio sumptum est, ipsum subiectum consequatur. Illa enim ad ea quæ subiectum antecedunt consideratio plus officit medium electuro, quàm promoueat. Porrò vltimum præceptum nonnulli asseuerant instantiam pati, quum conclusio prædicatum iuxta cum medio illimitatum complectitur, quodque omnia comitetur, quemadmodum in hoc contingit syllogismo, omne ens est bonum, omneq; verũ est ens, est igitur verũ omne bonum. At hic medium (ens) non sumitur quatenus vtriusq; extremitatis sit consequens, verum potius ea ratione, qua minus extremum consequitur & anteit maius.

Quid consequens.

Quæ extranea.

Duplex consequens,

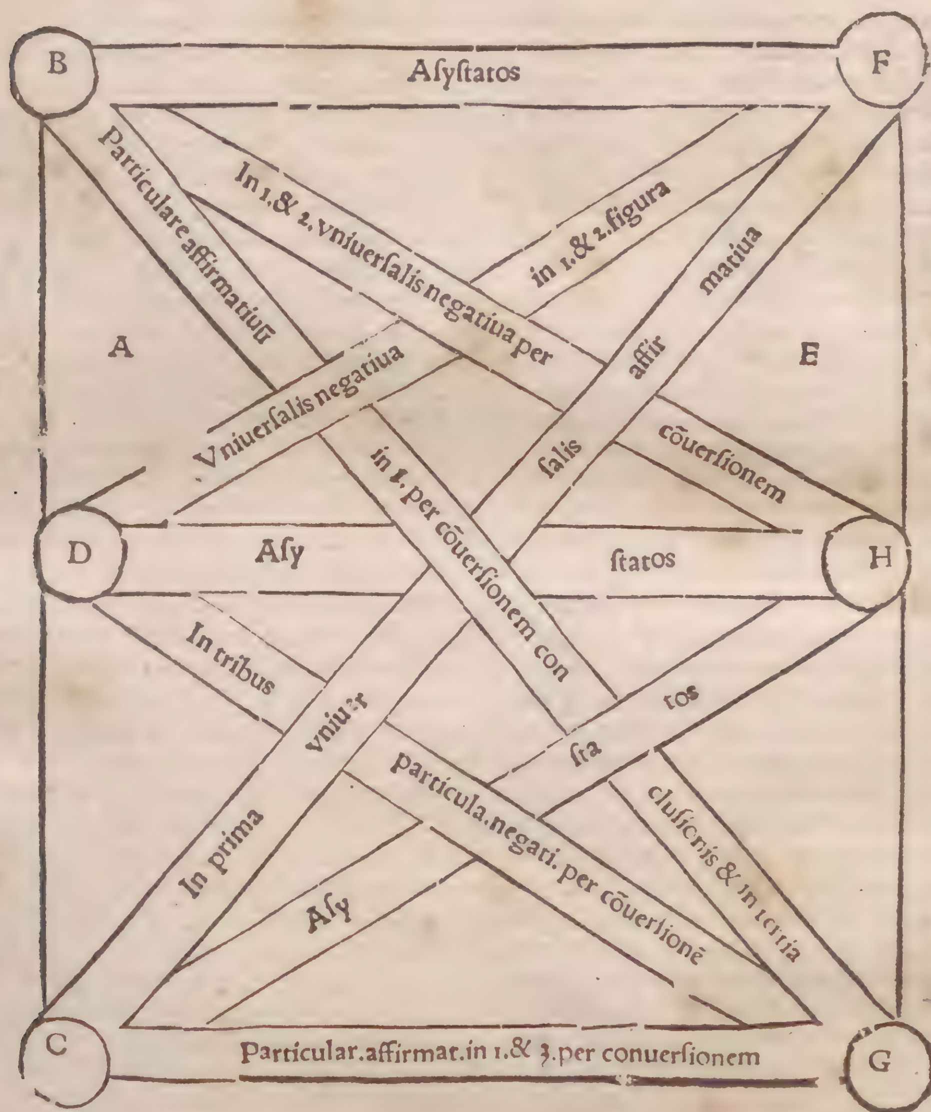
Concludere ergo volẽtibus,

Adnotatio in secundam partem pro qualibet colligenda conclusione in quauis figura quouisve modo, inueniendi medij regulas tradentem.

POst præcepta superiori parte tradita in præsentiarum exhibet Philosophus quatuor regulas, quibus ceu certissimis ducibus valeamus inuenire medium, pro quauis conclusione in quolibet modo syllogismo concludenda, quas quidem regulas latius fusiusque explicat ibi. Magis autem manifestum erit & cæt. Est autem Aristotelis litera intellectu

satis

ſatis facilis, modò non fallatur lector circa diuerſas pro inueniendo medio aſſignatas literas. & ſi namq; diuerſæ ſint, indicant tamen pro ſyllogiſanda concluſione vera, ſumendum eſſe idem medium, quod aliam atq; aliam ratione ſubire eſt neceſſe. Porrò ab expoſitoribus, qui bus nulla cura fuit nominum fictorũ has regulas deſignantium, traditur huiuſmodi formula ijs quæ hac & ſequenti parte traduntur intelligendis accõmoda.

EX hac itaq; formula deprehendere licebit, ſi medium ſit b & f, id eſt, vtriq; extremi con ſequens, nullus erit procreatus ſyllogiſmus, quippe qui ex vtriſque affirmatiuis in ſecunda conſtituatur figura. Quòd ſi medium fuerit d & h, hoc eſt, ad vtramq; extremitatem extraneum, conflabitur ex vtriſq; negatiuis ſyllogiſmus, & proinde infirmus ac inutilis. Si autem fuerit medium c & h, id eſt, ad prædicatũ antecedens & ſubiecti comparatione extraneum, procreabit ſyllogiſmum ex minore negatiua in prima vel tertia figura, quæ item nullius eſt efficaciæ. Hæc de inconſtanti inutiliq; medio. Porrò ſi medium fuerit f & c, hoc eſt, ſubiecti conſequens & antecedens prædicati, accõmodum erit medium concludendæ affirmatiuæ vniuerſali & particulari in prima figura. Quòd ſi fuerit d f, id eſt, prædicato extraneum & conſequens ſubiecti, idoneum erit medium ad colligendam vniuerſalem negatiuam in prima & ſecunda figuris. In prima ſiquidem figura, ſi a medio remoueatur prædicatũ. Atque id in Celarent, minore exiſtente vniuerſali. In Ferio autẽ, ſi eadem minor particularis fuerit.

fuerit. Contra, si medium de prædicato negetur, erit in secunda figura: In Cesare quidem, si minor vniuersalis fuerit. In Festino verò, si ipsa extiterit particularis. Si autẽ medium fuerit h b, id est, prædicatũ sequatur, & cum subiecto pugnet, colligetur in secundæ figuræ secundo modo Camestres minore vniuersali vniuersalis negatiua, & eadẽ minore particulari in quarmodo Baroco videlicet particularis negatiua. Quòd si medium extiterit c g, id est, & antecedat prædicatũ & subiectum, aptum erit medium ad syllogisandum affirmatiuam particularem in tertia figura. Si autem medium fuerit g d, seu antecedat subiectũ & prædicato repugnet, vtile erit particulari negatiuæ in tertia figura syllogisandæ. Sin verò fuerit g b, hoc est antecedat subiectũ & prædicatũ consequatur, colligitur indirectim in prima figura particularis affirmatiua. Porrò autorũ expositorumq; cõplures, quæ nũc dicta sunt etiã tribuũt syllogismis indirectè colligẽtibus, dicẽtes h b idoneũ esse, ad inferendũ indirectã conclusionem in Celantes. Et g d vtilè esse syllogisandis conclusionibus in Fapesmo, Frisesom, Faresmo, Firesmo, Fapemo, Frisemo. Et g b in Dabitis, quẽadmodũ mox dictũ est. Cæterùm & si quę nunc diximus, apud ingeniosum lectorẽ difficultatis obscuritatisq; nihil habeãt, posteriores tamen recentioresq; cõmentatores pro faciliori harum regularũ intelligentia quædã finxerunt vocabula, quæ designent quicquid in hisce comprehenditur regulis. Atq; pro medijs systatis seu constantibus atq; vtilibus, hæc sex instituerunt, Fecana, Cageti, Dafenes, Hebare, Gedaco, Gebali. Quorum quodq; tribus ex syllabis constat. In quarũ vltima vocalis indicat cuius quantitatis qualitatisve sit conclusio syllogisanda. In reliquis vero duabus vocalibus e & a, subiectũ & prædicatũ designãt, e quidem subiectũ, a autem prædicatum, quæ extrema sunt syllogisandæ conclusionis. Atq; vocali e secundum Latinorũ interpretationẽ (Nam aliàs apud Aristotelem res sese habet) aliqua istarũ iungitur consonãtium f, g h, quarum f, significat medium sumendũ esse, quod consequẽs sit ad e subiectũ. g vero, quod sit eiusdẽ antecedẽs. & h, quod sit alienũ ac extraneum. Item ipsi a adijciuntur tres consonãtes b, c, d. quarum b, designat medium oportere esse ad a prædicatum, consequẽs. c, antecedens. d vero, extraneum eiusdem. Prima igitur dictio (Fecana) applicanda est ad vniuersalem affirmatiuam in primo modo primæ figuræ syllogisandam, & proinde ad particularem affirmatiuam concludendam in tertio modo eiusdem figuræ. Nam in his modis medium ad maiorem extremitatem antecedentis rationem subit, & minus extremum consequitur, idque necessum est obseruari in Barbara, & si in Darij nonnunq̃ aliter eueniat. Hanc etenim, quoddam animal est substantia, homine pro medio accepto, licet sic syllogisare, Omnis homo est substantia, & quoddam animal est homo, est igitur quoddam animal substantia, in quo quidem syllogismo medium ad minorem extremitatẽ, consequentis secundum partẽ habet rationẽ, quod superiori parte asseruit Philosophus ab hac arte reijciẽdum. Hinc facilimè perspiciet lector, Philosophũ non tradere omnẽ cuiusq; conclusionis syllogisandæ modum, sed tantum regulas proponere, secundum quas cõmodissimè ac absq; vllo errore syllogisabitur conclusionum omne genus.

Fecana.

Cæterùm dictio secunda Cageti secundæ regulæ respondens, destinatur ad colligendam particularem affirmatiuam in tertiæ figuræ modis Darapti, Disamis, & Datisi. Tertia autem Dafenes, ad concludendam vniuersalem negatiuam in secundo modo primæ figuræ Celarent, si modo quemadmodum superius diximus, de medio prędicatum remoueatur, & proinde ad particularem negatiuã in Ferio colligendam. Quod si contra eueniat, hoc est, medium a prædicato tollatur, syllogisabitur negatiua, vniuersalis quidem in primo modo secundæ figuræ Cesare, & particularis in Festino. Quarta dictio Hebare, destinatur concludendæ vniuersali negatiuæ in Camestres, & particulari in Baroco. Gedaco autem, quæ quinta est vocula monstrat quo pacto colligenda sit particularis negatiua in tertiæ figurę modis particularibus negatiuis, Felapton, Bocardo, Ferison. Sexta vero Gebali, ostendit quomodo sit syllogisanda indirecta conclusio affirmatiua particularis in Baralipton & Dabitis. Hæc autẽ oĩa in hac sequenti figura monstrantur ac describuntur. Illud attamen quidam arbitrantur adnotandum, qualdã inueniri conclusiones, quę nequeãt syllogisari secundum dictarum regularum dictamen atq; præscriptũ, Cuiusmodi sunt, omnẽ hominẽ vigilare, quendam hominem esse animal, quoddam animal esse hominẽ. Nequit enim prima in Barbara syllogisari per medium quod hominis cõparatione simpliciter sit consequens, & simpliciter antecedens ad prędicatũ vigilans, sed syllogisabitur per medium quod ad prædicatum vt nunc antecedentis rationem suscipit. Simili modo secunda nequit syllogisari indirectè in Dabitis secundum regulam per Gebali designatã, cum non possit idem dari, quod ad hominẽ sit antecedens, & ad animal consequens. Item tertia, potest quidem directè in Darij colligi, nõ tamen secundum regulam

Caieti.

Dafenes.

Hebare.

Gedaco.

Gebali.

lam nomine Fecana comprehensa, eò quòd nihil offendere valeamus, quod ad subiectum animal consequentis rationem habeat, & prædicatũ hominem antecedat. Verùm de hisce a nobis hactenus sit dictũ, ne in re non prorsus necessaria diutius quàm par sit immoremur.

PRÆDICATVM.

A

Consequens

Aňs

Extraneum

B

C

D

Inconstans ex puris affirmat. in secũda

recta in pri. fig.

mõ secundæ figuræ.

gura.

Particularis affirmatiua in tertia figura.

minor negat. in pri.

Vniuer. neg. in

secũd.

Vniuer. aff. in prima sẽ

Part. aff. in

pri. & pri. secũde.

negat. in tertia figura.

Vniuersa. negat. in

Incõstãs quia

Partic.

Incõstans quia ex puris negatiuis

F

G

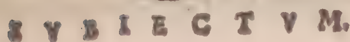
H

Consequens

Aňs

Extraneum

E

SVBIECTVM.

FECANA Prima figura		
E	A	i
A	i	i
CAIETI Tertia figura		
A	A	I
I	A	i
A	i	i
DAFENES Prima figura & Secunda.		
E	A	E
E	i	O
HEBARE Secunda figura		
A	E	E
A	O	O
GEDACO Tertia figura.		
E	A	O
O	A	O
E	i	O
GEBALI Prim. indirect.		
A	A	i
A	i	i

In tertiam partem, quinq; corollaria continentem, adnotatio.

Ex dictis manifestū est.

EX superioribus infert Philosophus quædam corollaria, quorū tria prima ex prius dictis manifesta sunt. Verùm ante tertium in litera ibi positū, Manifestū quoq; est, omnes præter dictas considerationes, & cæt. quo monstrat, alias tres connexiones medij cū extremitatibus, Febas videlicet, Hecas, & Hedas, inutiles esse. in Boetiana legitur versione, id q̄d se in primo huius capitis partis calce pollicitus fuerat Philosophus monstraturū, hunc in modū. Et quoniam non eligendum quæcunque omnibus sequuntur, eo q̄ nullus fiat syllogismus ex ipsis. Nam construere quidem omnia erat ex sequentibus. Priuare autem non contingit per ea quæ omnibus sequuntur. Oportet enim huic quidem inesse, illi vero non inesse. Verùm hanc de transcendentibus literæ portiunculam ideo arbitramur a nostri textus compilatoribus omissam, q̄ eandem sententiā habeat cū ijs quę mox sequuntur de Hedas, hoc est, medio codē quod ad vtrumq; extremū syllogisandæ conclusionis est consequens. Porro quarto corollario ibi assignato, Perspicuū insuper est in hac arte, & cæt. monstrat Philosophus quendam modum colligendæ vniuersalis vel particularis negatiuæ ab antiquis traditū non esse conuenientē, nisi quatenus secundū artem prius traditā fiat. Arbitrabantur sanè docebantq; hi, negatiuā conclusionē syllogisandam esse inspiciendo ad consequentia subiecti & prędicati, quæ quidē consequentia si fuerint contraria, per vtrunq; licebit eiusmodi syllogisare conclusionem. Verbi gratia, Esto hæc syllogisanda, nullam iustitiam esse iniustitiam. ad iustitiam virtus sequitur, & vitium ad iniustitiam, Ex illa hoc modo eadem colligetur conclusio in Celarent, Nulla virtus est iniustitia, & oīs iustitia est virtus, nulla igitur iustitia est iniustitia. Ex hoc autē quòd prædicatū iniustitia, sequitur in Camestres, eadem sic colligetur conclusio, oīs iniustitia est vitium, at nulla iustitia est vitiū, nulla igitur iustitia est iniustitia. Hunc syllogisandi modū bifariam confutat Aristoteles. Primo, q̄ omnē syllogisandi artem oporteat docere inueniendi medij rationem, & necessum sit, in vtrisq; præmissis idem esse medium, nō aūt diuersum. Secundo, quòd illi colligendi modi regulis prius traditis innitantur. Nam ostenditur nullum e esse a, id est, nullam iustitiam esse iniustitiam, per f, hoc est, per virtutē quatenus ad c iustitiam est consequens, & ad a iniustitiam est extraneū, iuxta significationē dictionis Dafenes. Idem quoq; monstratur per b vitium, consequens ad a prędicatū, quod est iniustitia, quatenus extraneum est ipsi subiecto c, secundum regulam quam insinuat dictio Hebare. Quare concludendo negatiuam vniuersalem, siue per contrarium quod ad subiectum consequentis rationem habet in prima figura, aut in secunda per contrarium quod prædicatum consequitur, res ipsa in prius dictas considerationes recidit. Cæterùm de particulari negatiua colligenda agitur in litera, ibi, Similiter autē si g & b sint contraria, concludetur aliquod e nō esse a, per secundam figurā, & cæt. Cuius intelligentia ex his facilè colligetur. Esto e virtus, a rapina, conclusio monstranda erit, quandam virtutem non esse rapinā. Sit quoq; g iustitia virtutis antecedens, & b rapinæ consequens, iniustitia, quæ sunt contraria. In secunda figura syllogisabitur dicta conclusio hunc in modum in Baroco, Omnis rapina est iniustitia, at quędam virtus non est iniustitia (Nam ob contrarietatem nulla iustitia est iniustitia, & omnis iustitia virtus est, ergo quædā virtus non est iustitia, in Felapton) quædam igitur virtus non est rapina: in quo quidem syllogismo b consequens ad prædicatū a, extraneum est ad e subiectum, sicque attinet ad regulam per Hebare designatam. Idem quoque per tertiam ostenditur figuram hoc modo, Nulla iustitia est rapina, omnis autem iustitia virtus est, ergo quædam virtus non est rapina. Cæterùm in litera ante hunc syllogismum tertiæ figuræ tacitè indicatur quidā prosyllogismus ad secundam pertinens figuram huiusmodi, omne a est b, hoc est, omīs rapina est iniustitia, at nullum g est b, id est, nulla iustitia est iniustitia, ergo nullum g est a, siue nulla iustitia est rapina. Nam non contingere b & g, quæ supposita sunt esse contraria, eidem inesse, idem est quòd g esse d, hoc est, quod medium quod est iustitia extraneum esse ipsi prædicato a, rapina. quod quidem medium g iustitia, anteit e virtutē. Nam omne g est e, hoc est, omnis iustitia est virtus. Non igitur ea pars literæ, Nam non contingere, & cæt. legatur per parenthesis modum, sed ad eam textus partem referatur, Et etiam erit per tertiam figuram. Deinde sequentia in quinto corollario posita continuo legantur tractu. Et si b & f sint contraria, idem erit b & h, & per hoc erit syllogismus secundum priorem artem. Hic subiecimus exempla vt ad manum haberentur.

Antiquorū sententia de medio sumendo pro colligenda vniuersali vel particulari.

Antiquorū reprobatio.

In secunda figura nullum c est a, id est, nulla iustitia est iniustitia.

A Iniu-

A	Iniustitia	Nulla iniustitia est virtus,	Omnis iniustitia vitium est,
B	Vitium	Omnis iustitia est virtus,	Nulla autem iustitia est vitium,
C	Iustitia	Nulla igitur iustitia	Nulla igitur iustitia est iniustitia.
F	Virtus	Iniustitia erit.	

Pro particulari negatiua colligenda, quoddam e non est a, seu quædam virtus non est rapina.

A	rapina	In 2. figura ex extraneo q̃d est iniustitia	Ex extraneo quod est iustitia in 3.
B	iniustitia	Omnis rapina est iniustitia,	Nulla iustitia est rapina,
E	virtus	Quædam virtus non est iniustitia,	Omnis iustitia est virtus,
G	iustitia	Ergo quædam virtus non est rapina.	Quędam igitur virtus nõ est rapina.

Iu quartam eiusdem capitis partem, monsttantem per hanc artem sumendum esse medium ex syllogismis ex hypothesi, & ex modalibus, annotatio.

Eodem aũt modo p̃ dictã artẽ.

IN huius partis exordio monstrat Philosophus, syllogismos per impossibile fieri secundum artem prius traditã, eò quòd quicquid syllogisatur ostensiuè, etiã syllogismo per impossibile possit colligi, & cõtra, atq; per eosdẽ terminos. In cuius declaratione, quę longè prolixior est apud Boetianã versionẽ, per e & a accipe terminos significatiuos lapidẽ & hominẽ, seu hãc enunciationẽ, nullus lapis est homo: & per b, prędicati consequẽs animal scilicet: ex quibus sic per impossibile syllogisabitur, oĩs homo est animal, & aliquis lapis est hõ, aliqs igitur lapis est animal, cõclusio est falsa, igitũ & premissarũ altera. Non maior (Nã ipsam palàm est verã esse, ergo minor falsa est, Et proinde verũ erat nullũ lapidem esse hominẽ, quę quidẽ ostensiuè sic syllogisatur, omnis homo est animal, & nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo. Porro secũdæ probationis ibi in litera positæ, In omnibus enim syllogismis per impossibile & cę. sententia est. In omni syllogismo ad impossibile præter extrema pręcipuæ cõclusionis, sumendus est tertius terminus cõmunis, quippe qui ingrediatur vtrũq; syllogismũ & ostensiuũ & per impossibile. ostensiuũ quidem veluti medium. per impossibile verò syllogismũ tanquam maior extremitas fallè de minore extremitate enunciata, ob quod dicitur syllogismus per impossibile esse syllogismus mendacij ad terminum cõmunem. Verbi gratia, in superiori syllogismo primo discursu colligitur, quendam lapidem esse animal (quod constat falsum esse) ex his, omnem hominem esse animal, & quendã lapidem esse hominẽ, in quibus sunt hi tres termini, animal, homo, lapis, ex quibus fit hic syllogismus ostensiuus, omnis homo est animal, nullus lapis est animal, ergo nullus lapis est homo. Constituũtur ergo syllogismi per impossibile & ostensiuus ex eisdem terminis, nõ tamen eodẽ seruato medio, sed quod mediũ est in ostensiuo, maior est extremitas in syllogismo ad impossibile, & contra, quod maior extremitas in ostẽsiuo, medij rationẽ accipit in eo qui est ad impossibile syllogismus. Cęterùm in litera, ibi, Differt autẽ syllogismus ostensiuus ab eo &c̃. ne quis errore deceptus arbitretur, ob dictã in eisdem terminis conuenientiam, hosce syllogismos eosdem esse, subiunxit quid inter ipsos sit discriminis, quod quidẽ discrimẽ nõnulli vniuersaliter accipiũt, de omni nẽpe syllogismo ostensiuo: alij verò particulariter, eò quòd illis appareat, ostensiuũ dari syllogismũ ex falsis constãtẽ. Post hæc ibi, In alijs quoq; syllogismis & cæt. ostendit reliquos syllogismos ex hypothesi, ad transsumptũ videlicet, & secũdum æqualitatẽ in subiectis, fieri secundum artẽ in traditis regulis cõprehensam, vbi per particularẽ inspectionem intelliges considerationem ac eam regulam, secundum quam licet vniuersaliter in tertia figura colligere. Mendosa est enim marginalis annotatio dicens, idem est per considerationem valentem ad concludendum particlariter in tertia figura, sed loco particulariter legendum est vniuersaliter. Porro quæ sequuntur in litera de propositionibus modalibus, Item & duo corollaria illata, intellectu sunt facilia. Apparet quoque secundum corollarium pugnare cum illo primi Topic. Sed non propter hoc vnã in omnibus vniuersalem methodũ quærendum, Neq; enim facilè est hanc inuenire, & cæt. de quo tractabitur a nobis, cũ ad eum peruenerimus locũ. Cæterùm ne quis labatur, arbitrãdo propria singulariũ sentẽtiarũ prĩcipia hac arte posse monstrari, in epilogo subiũxit. Propria autẽ vniuscuiusq; sunt plurima. Quare cuiuslis artis principiorũ notitia experimẽto crescit, de qua quidem re in libro Posteriorũ Analyticorum fusius considerabitur. Porro per apparentia in litera mox sequente, intelligũtur accessus, recessus, progressus, regressus, occultationes, aliaq; id genus, de quibus disserunt astronomi.

Quã ob causam syllogismus per impossibile dicatur mẽdaciũ syllogismus.

Qđ aũt syllogismus diuisiuus.

In secundum caput, reprobationem antiquorum circa medij inuentionem continens, adnotamentum.

QVoniam veterũ philosophorum complures perperã existimabãt, diuisione diuisiuocp syllogismo definitionem de suo definito monstrari, atcp proinde diuisionẽ necessariã esse, sufficerecp pro medij syllogistici inuentione (Nam demonstratio, potissima est syllogismi species) In huius capitis exordio proponit Philosophus, diuisionem seu diuisiuũ syllogismũ, ideò parum cõducere ad syllogisticum medium inueniendum, quòd infirmus sit, non monstrans quod erat monstrandum, & principij petitionem implicans, colligensque aliquid, quod cõmunius est eo quod præcipuè intenditur. Est autem syllogismus diuisiuus (quemadmodum ex litera licet colligere) qui ex diuiso pro medio sumpto colligit disiunctum ex omnibus membris diuidentibus conflatum, competere alicui subsumpto sub ipso diuiso, Deinde progressus fit ab vnius membri de eodem subsumpto negatione, ad alterius de eodẽ affirmationẽ. Quòd si plura duobus extiterint diuidentia membra, cuncta vnico excepto quod monstrandũ est, ab eodẽ subsumpto erũt remouenda. Verbi gratia, si approbandũ sit, hominẽ esse mortalem, eumcp duos habere pedes, hi duo syllogismi diuisiui ad hunc modũ constituentur. Omne animal est mortale vel immortale, at oĩs homo est animal, est igitur oĩs homo mortalis vel immortalis, Non aũt est immortalis, ergo est mortalis. Omne mortale est duos pedes habẽs, vel nõ habens, sed omnis homo est mortalis, habet igitur homo oĩs duos pedes vel nõ habet. At nullus hõ est nõ habens duos pedes, habet itacp oĩs homo duos pedes. Ex quibus palàm est, in diuisiuo syllogismo duplicẽ esse discursum. Prior est syllogisticus ex medio constãs, quod non colligit, sed potius supponit, cuius ratione dicitur syllogisare quippiã q̃d cõmunius sit pręcipua cõclusione, atcp mediũ sumere latius maiore extremitate, nõ eiusdẽ discursus, sed ea quæ prędicatur in principali cõclusione. Sunt etenĩ animal & disiunctũ mortale vel immortale, inter se recurrẽtia, & mortali cõmuniora. Alter est enthymematicus, quo fit progressus a negatione vnius membri diuidentis de aliq̃ sub diuiso sumpto, ad alterius affirmationẽ de eodẽ, in quo asserũt Philosophi cõmentatores, principij petitionẽ admitti. Necp etenim notius nobis est, hominẽ non esse immortalem, q̃ ipsum mortalem esse. His autem cognitis, facilem arbitramur esse ipsius literæ intelligentiã. Porro ante illam textus portiunculam, Si omnis longitudo est symetros vel asymetros &c̃. in Boetiana legitur translatione. Manifestum autem, quoniam necp destruere hac via est, necp de antecedente aliquid, aut de proprio syllogisare, necp de genere, necp de quibus ignoratur, vtrum hoc modo aut illo se habet, vt putás ne diameter est symeter vel asymeter? Deinde sequitur in eadem litera, Si enim sumat quoniam omnis longitudo est symetros vel asymetros &c̃. Quibus sanè verbis indicat Philosophus, nullum omnino prędicatũ posse de aliquo monstrari diuisiuo syllogismo. Huic quocp literæ parti omissæ apertè consentit illud corollarium. Manifestũ est igitur, syllogismũ diuisiuũ necp ad cuiuscp medij inuentionẽ congruere, necp etiã eius ad quod maximè videtur conuenire illis antiquis, nempe ipsius definitionis.

Quid sit syllogismus diuisiuus.

In diuisiuo syllogismo duplex inest ratiocinatio.

Quõ aũt reducemꝰ syllogismos.

In quinti tractatus primi capitis priorem partem, agentem de syllogismorum in propositiones resolutione, adnotamentum.

IN præsentis literæ exordio pollicetur sese Philosophus, huic priori libro finem impositurus, determinaturum de resolutione syllogismorum duas ob causas, in quarum secunda assignatur illa vulgatissima propositio. Oportet omne quod verum est, sibijpsi consentiens esse penitus. Cuius sententia est. Oportet verũ ita non pugnare cũ vero, vt dũ in aliq̃ disciplina traduntur, & in eundem destinãtur finem, sibijpsis mutuã præstent intelligentiã. Cæterùm anteaquàm literę expositionem aggrediamur, adnotandum est, Philosophum diuersimodè considerare in hoc tractatu de syllogismorũ reductione atcp resolutione. Nam (omissa interim reductione ostensiua ac per impossibile, de qua posterius) duplex est syllogismorũ resolutio in sua principia. Vna est, qua resoluũtur, eæ consequentiæ quę re vera sunt syllogisticę secundũ regulas traditas, in sua principia materialia & ꝓpinqua & remota, propositiones inquã & terminos. Atcp de hac apparet Philosophũ agere dũ dicit, Primũ ergo resoluendi sunt syllogismi &c̃. Altera est, qua cõsequẽtia nõ syllogistica, necessaria tamẽ, ad eã reducitur, quę re vera est syllogistica, & hac mediãte in sua principia materiæ rationẽ subeuntia, queadmodũ testatur huius literæ finis. De hac quoque agetur ibi, In aliquibus ergo facilius est videre &c̃. Imò de hac duntaxat in hac parte considerare Philosophũ, contendere apparet Albertus. Resoluere igitur aliquam ratiocinationem, si modò syllogistica fuerit, est monstrare, in ipsa seruari materiam & formam syllogisticam. duas solum esse propositiones, tresque terminos.

Duplex syllogismorũ resolutio.

Prior.

Posterior.

hos

hos autem digestos esse secundum legitimã subiectionem & prædicationem. illas autem certam habere quantitatem & qualitatem. Sin verò non fuerit syllogistica, ꝙ aut desit aliquid, aut superabundet, ea reducetur, dum ostensum fuerit ipsam eundem habere sensum quem habet argumentatio verè syllogistica, in qua syllogistica obseruantur principia. His itaque sic præmissis ad literæ expositionem accedimus, quæ pro syllogismorum in propositiones resolutione, tria habet documenta. Primum est, Prius resoluendos diuidendosq́ syllogismos in duas propositiones, quàm terminos. Probatio subditur, quia facilius est quicquã in maiora ꝗ̃ minora diuidere (quod intelligunt, quando maiora ex æquo diuisibilia sunt, seu a seinuicẽ resolubilia, vt & minora) In omni autẽ arte a facilioribus est inchoandum. Secundum documentum admonet inspiciendum, vtra sit vniuersalis, vtráve particularis. Ex vtrisq; enim particularibus nihil consequitur. Et maiore particulari in vna figura, nulla colligitur conclusio: in alia, aliqua sequitur. Deinde si argumentatio non sit syllogistica, si non sint ambæ propositiones assumptæ, id quod contingit in enthymemate, in quo præmissarum altera tantũ mente concipitur, non autẽ exprimitur, considerandũ est vtra desit, an maior an minor, an vniuersalis an particularis. Si vero argumẽtatio plures duabus cõplectatur propositiones, quẽadmodum accidit in auctis syllogismis, considerandũ an acceptæ sint propositiones, per quas propositũ concluditur. Tertiũ est, necessaria ad formã syllogisticã esse assumẽda, & superflua reijciẽda. Hæc autẽ elegãtius habet Boetiana versio ad hunc modũ. Deinde considerare, vtra in toto, & vtra in parte. Et si nõ ambæ sumptæ sint, eum qui ponit alterã. Aliquoties enim vniuersalem protendentes, eã quæ in hac est non sumunt, neq; scribentes (id est, geometræ) neq; interrogãtes (hoc est, dialectici) Aut has quidẽ protendunt, per quas autẽ hæ cõcluduntur, omittunt. Alia verò vanè interrogãt. Si igitur proponatur enthymematica argumentatio, ea per minoris vel maioris adiectionẽ ad syllogismũ reducetur. quemadmodũ fusius in fine secundi huius libri monstrabitur. Sin verò plures duabus assumuntur propositiones, aliquando eueniet, tertiam aut quartã ad prosyllogismũ pertinere, quæ constituendo prosyllogismo necessaria erit, non aũt principali syllogismo. Aliquando verò adiectæ propositiones, neutri syllogismo sunt necessariæ, eò ꝙ assumũtur aut inductionis gratia, aut elationis, aut maioris manifestationis, quẽadmodũ in Topicorũ octauo libro explicabitur, quæ omittendę sunt tanquam vanæ & ad syllogisandum inutiles. Porro quæ dixerat Philosophus, duobus explicat exemplis, ibi. In aliquibus ergo facilius est videre, & cætera. Prius est argumentatio nõ syllogistica categorica, (Nam de hoc solo syllogismo cura est Aristoteli) eò ꝙ prior propositio negatiua sit, conclusione existente affirmatiua. Atq; hoc ad hunc reducitur syllogismũ. Omne id quo interempto interimitur substantia, est substantia: At pars substantiæ id est, quo interempto interimitur substantia, est igitur pars substantiæ substantia. Nihil autẽ interest, an verũ an falsum colligatur. id enim ex maioris sensu pendet. Posterius aũt exẽplum, quod ratiocinatio est a primo ad vltimũ, ad hunc reuocatur syllogismũ. Omne id quo posito atque existente ponitur animal, est substantia. sed homo id est, quo existente, existit animal. est igitur homo substãtia. Hic autẽ syllogismus, omne animal est substãtia, & omnis homo est animal, ergo oĩs homo est substãtia, nõ explicat vniuersum integrumq; exẽpli Aristotelici sensum. Cæterùm deceptio, cuius litera meminit, ad fallaciam figuræ dictionis videtur pertinere.

Documentũ seu præceptum primũ.

Secundum.

Tertium.

Literæ duo exempla.

Prius.

Posterius.

Deinde resoluẽdi sunt syllogismi,

In secundam partem, docentem syllogismos resoluere in tres terminos, annotatio.

CVm huius partis exordium (quo admonet Philosophus, facta syllogismi in duas propositiones resolutione, ipsum deinde in tres distribuendũ terminos, certã subijciendi prædicãdiq; rationẽ habẽtes) cognitu sit facillimũ, reliquũ est, vt ad alia quæ expositione egẽt, progrediamur. Quemadmodũ igitur superiori parte monstrauerat Philosophus, argumentationẽ nõ syllogisticã nõnunꝗ̃ apparere syllogisticã, eò ꝙ præmissæ ex necessitate conclusionẽ colligãt, ita quoq; & hic in litera dicente, Aliquoties autem propter similem positionem &c. Ostendit, similẽ deceptionẽ manare posse ex ipsis terminis, per quandã similitudinẽ quã habẽt cum terminis alijs, argumentationem re vera syllogisticã constituentibus. Id quod duobus hisce exemplis declarat. Intelligibilis Aristomenes semper est, Aristomenes est intelligibilis Aristomenes, igitur Aristomenes semper est. Micalus musicus corrumpetur cras, at Micalus est Micalus musicus, Micalus igitur corrumpetur cras. Fuerunt autem Aristomenes & Micalus Platonis discipuli atq; auditores. Porro vndè proueniat eiusmodi deceptio, quã creduntur dictæ ratiocinationes esse syllogisticæ, explicat posterius litera, dicens id fieri, quia paululum & nihil differre videtur, siue assumatur vniuersalis propositio, siue indefinita, quæ nonnunꝗ̃ vniuersalis vim obtinet. Cæterùm super exemplorum propositorũ expositione variæ

Duo literæ exempla.

sunt scriptorum sententiæ, inter quos plurimum miramur Albertum posteris reliquisse, hos syllogismos neq; secundum se probos esse, neq; legitimos fieri adiecto ad maioris subiectũ vniuersali signo, eò quòd singulari termino nequeat iungi signũ vniuersale. imò veluti somniũ habet, rectè signũ vniuersale adijci posse ob determinationem termino singulari adhibitã, id quod nõnulli fieri posse asseruerũt. Nam cũ hac Alberti sententia, apertè pugnat litera, dicẽs. Oportebat autẽ vniuersaliter sumere, omnẽ intelligibilem Aristomenẽ semper esse &c̃. Ab hoc quoq; sensu nullatenus dissentit Boetiana versio græcanicum sequens codicem, Alberti igitur arbitrantis dictorũ exemplorũ media esse singularia, expositione omissa, secundũ aliorũ sententiam dicemus, horũ syllogismorũ media, Aristomenẽ intelligibilem, Micalumq; musicum, terminos esse cõmunes. Cæterùm quo pacto id euenire posit, diuersorum scriptorũ variæ sunt sententiæ, quarum vnã (reliquis silentio transmissis) prosequemur. Hæc tradit, nomẽ Aristomenis secundum se acceptũ, suppositione propria accipi, nempe pro ipso substantiali cõposito, quod est ipse Aristomenes. Cum verò iungitur illi dictiuncula intelligibilis (quantũ ad hunc pertinet locum) sumi quadam mixta acceptione, ex propria impropriaq; quodam modo conflata, pro ipso Aristomene & intellectiua ipsius anima, quę ideò intelligibilis dicitur, quod posit intelligere, nomine verbali intelligibile in actiua significatione sumpto. Erit itaq; sensus maioris prioris syllogismi. Id quod est ipse Aristomenes vel ipsius anima quę intellectiua est, semper existit. cuius veritas prouenit ipsius secundæ partis ratione, id est, ob animę intellectiuæ immortalitatẽ, quamq; si in vniuersalem cõmutaueris sensum, falsa reddetur, ob ipsius Aristomenis corruptibilitatẽ, quẽ necesse est aliquando corrumpi. Simili quoq; modo in posteriori exẽplo. Micalus per se sumptus pro ipso duntaxat Micalo accipitur. dum verò illi adijcitur musicus, pro eodem accipitur & pro ipsius musica, vel quod eodem rẽcidit, pro eo quod vnũ est per accidẽs integratũ ex Micalo & ipsius musica. Atq; sententia maioris hæc habebitur. Id quod est Micalus vel eius musica, aut quod ex vtrisq; conflatũ est, cras corrũpetur, quę vera est, si ipso Micalo permanente, pereat eius musica. Quod si ex indefinita vniuersalem feceris propositionẽ, eam facile deprehendes esse falsam. Ex his igitur, & si paucioribus, aperta satis erit Aristot. litera. Nonnulli fortassis plura desiderarent a nobis, quę certo concilio omittuntur, quòd videantur ad sophisticen potius, q̃ ad dialecticam pertinere. Cæterùm quibus ex autoribus hæc exempla deprompserit Philosophus, non constat. Neq; apud commentatorẽ vllum quicquã de hac re potuimus reperire. Auerrois autem Philosophi cõmentator horũ exemplorum nihil prorsus meminit. Porrò in litera, ibi. Frequenter autem male concludere contingit &c̃. monstrat Philosophus, nõ constitui syllogismũ ob terminorũ mutationẽ, modò concretim modò abstractim designatorum. Dum enim eiusmodi fit mutatio, nõ bene ponuntur termini secundum locutionẽ. huius exemplum subditur in prima figura tale. Omnem ægritudinem non contingit esse sanitatẽ, at omnis homo est æger, igitur omnẽ hominem non contingit esse sanũ: qui quidem syllogismus omnino nullius est momenti. Imò si abstracti maioris termini varientur, quẽadmodum subiungit litera hoc modo, omnem ægrum non contingit esse sanũ, non erit syllogismus, intellige ex veris colligens. Nam quemadmodum conclusio falsa est, ita quoq; & maior. Quòd si sumantur termini omnes concretim, modò contingens non negato, erit syllogismus de contingẽti non negato, habens conclusionem atq; maiorem verã. Sin verò termini sumantur abstractim, neq; modus negetur, erit absolutè quidem syllogismus, & si ex falsis omnibus progrediatur. Postremò ibi in litera, Non autem semper oportet &c̃. admonet Philosophus eum, qui sit syllogismũ resoluturus, non semper, resolutionem oportere fieri in tres terminos qui sint incomplexi, eò quòd subinde accidet trium terminorum vnum aut plures complexos esse, qui ad incomplexos nequeant reduci. Ea autem literæ portiuncula, Aliquoties etiam fallimur) quæ pro secunda superius dicti ratione inducitur, apud Boetium sic legitur. Aliquoties autẽ & falli accidit propter huiusmodi inquisitionẽ, vt quoniam immediatorum erit syllogismus. Cuius sensus vnà cũ nostro textu hic est reddendus. Aliquoties etiam fallimur, eò quòd arbitramur, semper ponenda esse simplicia nomina loco orationũ, id quod contingit, dum syllogismo immediatã colligimus conclusionem. Quare cuperemus in litera legi, vtpote cum ad immediata fit syllogismus, non autẽ ex immediatis, nisi cõplura subintelligere velit lector. Porro hic adnotandum est, aliquã propositionẽ bifariam dici immediatã. Priore modo propriè, cum inter illius extrema nullum omnino medium intercidere valet, quale quale id sit, per quod tanquam prius monstrari possit. Hanc autẽ vulgò immediatam nuncupant causæ immediatione. Atque hac in significatione, triangulum habere tres angulos duobus rectis æquos, nõ est immediata enunciatio.

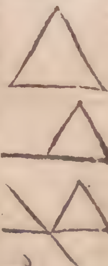
Exemplorũ explicatio.

In syllogismis vitanda est mutatio terminorũ penes abstractionem & concretionem.

Duplex immediata propositio.

tenunciatio. Nam id demostratur à priori, aut per trianguli definitionem, aut aliud medium, quemadmodum inspicere licet primi elementorum Eulidis 32. propositione. Altero modo propositio immediata dicitur ratione subiecti, nempè quia prædicatum subiecto immediatè competat, suiq; ratione, non autem ob alterum prius subiectum. In qua acceptione, immediata est propositio, omnē triangulum habere tres duobus rectis angulos æquales. Mediata verò, æquicrurum tres duobus rectis habere, &c̄. Nam tres duobus rectis habere huic competit, mediante triangulo tanquam priori subiecto. Atq; in hac acceptione vtitur Philosophus immediata & mediata propositione. Propositio igitur mediata, & quæ per se non est, sed per aliud prius subiectum, vt æquicrurum habere tres, &c̄. per medium simplex, quod subiectum prius designat, syllogismo colligitur. Ea verò quæ simili modo est immediata, non syllogisatur per simplex medium, sed complexum, nempè trianguli, vel ipsius passionis definitionem, aut complexum hoc, figura rectilinea habens angulum extrinsecum duobus extrinsecis sibi oppositis æqualem.

Postremo.

Nō aūt semper in syllogismo inueni re oportet.

In secundum caput, pertractans de resolutione syllogismorum ex terminis obliquis constantium, annotamentum.

POstquàm in superioribus aperuit Philosophus, quo pacto resoluendi sint syllogismi ex terminis rectis conflati, hoc secundo capite monstrat, quemadmodum diuidendi sunt ij syllogismi, qui ex terminis obliquis componuntur, in initio proponens, non perpetuò prædicatum conuenire subiecto, aut ab eodem remoueri in recto, sed & in aliis quoq; casibus sumpto. Deinde pro formandorum ex terminis obliquis syllogismorum recta familiariq; cognitione, quasdam subnectit regulas. Quarum prima est, In prima figura maiore ex medio recto, & minore de obliqua minore extremitate, colligitur conclusio de obliqua eadem minore extremitate, non autem recta. Exemplum hoc proponitur, Omnis sophia est disciplina, (hic enim vtitur Philosophus indefinita vniuersalis loco) boni est sophia, boni igitur est disciplina. Secunda est, In prima figura, Maiore de medio obliquo, & minore de recto ex parte medij minorisq; extremitatis, sequitur conclusio minoris extremitatis in obliquo, non autem in recto acceptæ. Tertia, In prima figura ex vtrisq; de obliquo nonnunquam colligitur conclusio de obliquo, nonnunquam de recto, secundum varium ipsius maioris sensum. Cæterùm quoniam hæ regulæ pro syllogismis duntaxat affirmatiuis sunt traditę, subiungit Philosophus, par iudicium habendum esse de negatiuis. In prima figura hæc reddi possunt exempla, Nulla scientia est deceptio, veri autē est scientia, igitur veri non est deceptio. Nullius falsi est scientia, at omne impossibile est falsum, nullius ergo impossibilis est scientia. Cuiuscunq; est scientia, illius non est deceptio, sed veri est scientia, nō est igitur veri deceptio. Cuiuscunq; est scientia, id neq; falsum est, neq; impossibile. at huius, triangulū tres duobus rectis æquos habere angulos, est scientia, igitur id neq; falsum est, neq; impossibile. Porrò Aristotelis subiuncta exempla ad secundam figuram pertinent. Quorum duo prima contra Platonem apparēt inducta esse, qui arbitrabatur voluptatem & motum generationē esse. Cæterùm plurimum miramur, cur tertij exempli minorē affirmatiuam admonet Albertus accipiendam esse in recto, cùm in priori exemplo nihil prorsus ab hoc dissidente, ex obliquo planè constituatur affirmatiua, Græceq; legatur, γέλωτος ἐστι σημεῖον, non autē γέλως ἐστι σημεῖον. Cęterùm quartum in litera ibi assignatum, Amplius Deo non est tempus oportunū, in Græcanico codice ad hunc legitur modum, πάλιν ἐπεὶ ὁ καιρὸς οὐκ ἔστι χρόνος δέων θεῷ γὰρ καιρὸς ἔστι χρόνος δ' οὐκ ἔστι δέον διὰ τὸ μηδὲν εἶναι θεῷ ὠφέλιμον, quæ ad verbum sic vertit Boetius, Rursum quoniam occasio non est tempus oportunū, Deo enim occasio quidē est, tempus aūt oportunū non est, eò ꝙ Deo nihil sit cōferens. Quibus verbis insinuatur hic syllogismus secūdæ figuræ, Nullū tempus oportunū seu necessarium est Deo, Occasio aūt est Deo, occasio igitur non est tempus oportunū seu necessarium, quæ quidem cōclusio pugnat cum ea occasionis descriptione, Occasio tempus est ad quippiam peragendum necessarium. Quare patet, hoc exemplum à superioribus dumtaxat discrepare, quòd ex medio obliquo, eoq; quod datiui casus sit, constituatur, extremitatibus in recto sumptis, cuius oppositum in illis accidebat. Cæterùm interpretes alij commentatoresq;, loco καιρὸς legisse videntur καῦσων, quod æstatem designat. Atq; horum quidam exemplum hoc ad secundam referant figuram, hunc in modum, Nullum tempus oportunum est Deo, est autem æstas Deo, igitur æstas non est tempus oportunum. Atq; illius maioris sensui planè consentit approbatio sequens, eò ꝙ nihil sit Deo conferens. Alij ad tertiam reuocant figuram hoc pacto, Deo non est tempus oportunū,

Prima regula pro obseruandis syllogismis ex obliquis terminis.

Secunda.

Tertia.

& Deo est æstas, igitur æstas non est tempus oportunum. quem quidem syllogismum asseuerant firmum esse ac validum, si modò medium accipiatur veluti terminus singularis, sitque sensus maioris, Deo nullum tempus esse, quod aut sibi, aut cuiuis alteri sit oportunū. Post hęc in litera ibi, Termini autem ponendi, &c. ostendit Philosophus, syllogismos ex terminis obliquis conflatos, resoluendos esse in terminos, non in obliquo, sed in recto potius sumēdos, quod ideo ab Aristotele traditum existimant quidam, eò quòd syllogismorum ex obliquis firmitas perspicienda sit atque cognoscenda per alios ex terminis rectis constantes, eundemque cum illis sensum complectentes. Cæterùm pro maiori eorum quæ hic sunt vtcunque exposita, ab aliis qui accuratius hunc ex obliquis syllogisandi modum examinauerunt ac discusserunt, hæ solent tradi regulæ. Prima, In cunctis affirmatiuis modis cuiusque figuræ, ex vna de recto & altera de obliquo, colligitur conclusio de obliquo, non autem de recto, retenta in conclusione alterius extremitatis obliquitate, si in præmissarum altera fuerit obliqua. Quòd si medium in præmissis obliqui fuerit casus, sub eo subsumptum necesse est esse casus obliqui. Quòd si ambæ præmissæ ex obliquo fuerint, nulla sequetur conclusio neque recti casus, neque obliqui. Secunda est, In negatiuis modis cuiuslibet figurę, ex altera de recto, alteraque de obliquo, si negatiua fuerit ex obliquo, sequetur conclusio de obliquo, & non de recto, obseruatis iisdem quæ in priori diximus regula. Si verò negatiua ex recto constet, & affirmatiua ex obliquo, nulla colligetur conclusio neque recti casus, neque obliqui. Sin autem vtræque præmissę ex obliquo fuerint constantes, sequetur conclusio de recto, si medium in ambabus præmissis sit obliquum, aut extremitas obliqua sit in vtrisque. Tertia, In omnibus modis tam affirmatiuis quàm negatiuis, vtrisque de obliquo, colligitur conclusio & de recto & de obliquo, si maior fuerit hypothetica, & in modis negatiuis secunda maioris hypotheticæ propositio sit negatiua. Atque per hanc limitandæ sunt duæ priores regulæ, quippè quæ supponebant maiorē categoricam esse, non autem hypotheticam. In hoc quoque sensu accipienda est Aristotelis regula siue conclusio. Exemplis autem, ac longiori harum regularum declaratione nobis abstinendum duximus, & breuitatis, & iuuenilium exercendorum ingeniorum gratia.

Reduplicatio aūt in propositionib9. Quid reduplicatio.

In priorem partem tertij capitis, quod est de resolutione syllogismorum ex reduplicatiuis, annotamentum.

MOnstrat in huius literæ initio, quo pacto cōstituendi sunt syllogismi in prima figura ex reduplicatiuis propositionibus, vt facilius cognoscere valeamus, quēadmodū iidem syllogismi in tres teminos sint distribuendi. Proponit itaque Philosophus reduplicationem, seu (vt habet versio Boetiana) reduplicatum, hoc est, aggregatum ex reduplicatiuo signo, atque termino ipsum consequente, addendam esse maiori extremitati in maiori propositione, in syllogismis affirmatiuis vniuersalibus primæ figurę, non autem adiiciendam esse medio in assumptione. Priorem partem aliquot declarat exemplis, Posteriorem verò breuiter comprobat, dum dicit, Si aūt reduplicatio quoniam bonum, ad medium ponatur, non erit syllogismus. Nam minor, iustitia est bonum quoniam bonum, falsa erit, & non intelligibilis. Quibus ex verbis palàm est, Philosophum loqui de eo syllogismo, qui est conclusionis illatæ approbatiuus. Cæterùm in dubium verti potest, an huiuscemodi minor alia & alia ratione falsa sit, & impossibilis, atque inintelligibilis, & quam ob causam hæc omnia eueniant. Prætermissa Alberti expositione, existimantis hoc ex diuersis manare, Dicimus, ideo dictam minorem falsitati obnoxiam esse, quod id pro causa assumatur, quod re vera non est causa. Nihil enim bonum est, quia ipsum est bonum, neque iustitia ideo bona est, quia ipsa est bona. Hæc quoque causa est eiusdem minoris impossibilitatis, ob quam nemo mentis compos valebit illi minori assentire. Nam nihil impossibilius est, (quemadmodum ex Diuo solet depromi Augustino) quàm quod idem suiipsius causa sit, id quoque ita impossibile est, vt prorsus nequeat in vllum mentis sanæ compotem incidere. Pendet itaque ex vna eademque radice, illius minoris & falsitas, & impossibilitas, siue inintelligibilitas. Quòd si eadem minor in sensu concomitante seu inferente acciperetur, confitenda est vera. Ex his igitur palàm est, ad syllogisandum ex propositione reduplicatiua, sumpta ex medio reduplicatione, eam collocandam esse, non in minore propositione, in qua medium de minore prędicatur extremitate, sed in maiore. Post hęc in litera ibi, Non est autem eadem positio terminorum, &c. monstrat Philosophus, aliter sumendum esse medium, dum simplex, & non reduplicatiua conclusio syllogismo est colligenda, aliterque quando syllogisatur reduplicatiua, quam (si volet) nuncupare compositam poterit lector. Nam ad illam syllogisandam, pro medio sumēdum est ens, Ad hanc autem quid ens. Cæterùm de harum dictionum expositione, variæ sunt scriptorum sententiæ. Nonnulli per

Quæ sunt intelligēda per ens, & quid ens in litera, vulgaris expositio.

li per

liper ens simpliciter intelligũt quoduis medium, non sumptum cum reduplicationis adiectione ad maiorem extremitatẽ, Et per quid ens, medium quidem idoneum, sed acceptum cum reduplicatione maiori extremitati apposita, hoc modo, Omne honestum est disciplinatum, quoniam bonum, omneq; bonum est honestum, est igitur omne bonum disciplinatum quatenus bonum. Omnis honesti est disciplina, quoniam bonum, at omne bonum est honestum, omnis igitur boni disciplina est, quatenus est bonum. Omne vitium est fugiendum quoniam malum, at omne malum est vitium, est igitur omne malum fugieudum, quoniam malum. Cuiusq; vitij est fuga, quoniam malum, & omne malum est vitium, igitur mali est fuga, quoniam malum. Ex quibus licet colligere, non sequi ex literæ hac parte, reduplicationem medij esse determinationem, sed ipsam duntaxat maiorem determinare extremitatem. Alioqui non valeret colligi reduplicatiua conclusio. Porrò id quod in litera sequitur, Erit enim quid ens propriæ substantiæ signum, ad hunc explicant modum, Medium cum adiecta ad maiorẽ extremitatem reduplicatione acceptum, signum est propriæ conclusionis colligẽdæ, quæ reduplicatiua erit. Atq; per medium sic sumptum, cognoscere valemus, eiusmodi reduplicatiuam conclusionem esse syllogismo concludendam. Hæc quoque expositio nostro textui satis congruit, à quo dissentit Boetiana versio, hunc in modum habens, Non est autem eadem positio terminorum, quando simpliciter quidem syllogisatum fuerit, & quando hoc aliquid, aut quo, aut quomodo. Dico autem vt quoniam bonum, disciplinatum ostensum erit, & quando disciplinatum quoniam bonum. Sed si simpliciter quidem disciplinatũ ostensum est, medium ponẽdum ens. Si aũt quoniam bonũ, quid ens. Sit enim, a, disciplina quoniam quid ens, in quo aũt b ens quid, in quo aũt c bonum, verum ergo est a de b prædicari. Erat enim disciplina alicuius entis quoniã quid ens, sed & b de c. Nam in quo c ens quid, quare & a de c. Erit igitur disciplina boni, quoniam bonum. Erat enim quid ens, propriæ substantiæ signum. Ex qua quidem translatione planè apparet, Philosophum medio tribuere esse quid ens, vel in sub sumptione accepto, quemadmodum & in maiore. Cùm ergo in minore non valeat dici medium quid ens ob adiectam reduplicationẽ (Est etenim minor omnino simplex) non videbitur & in maiore dici quid ens ob eandem causam. An aũt huic rationi factum satis sit, si dicatur medium ideo in minore dici quid ens, q̃ in maiore acceptum fuerit, subsumptumq; cum reduplicatione, doctiorum censuræ iudicioq; cõmittimus. Egidius aũt Romanus prædictam expositionem amplectens, locum allatum accipit de eo syllogismo reduplicatiuo, in quo fit minoris extremitatis reduplicatio in vtrisq; præmissis, hoc pacto, Omnis honesti est disciplina quoniam bonum, at omne bonum quoniam bonnm est honestum, igitur boni est disciplina, quoniam bonum. Aut in recto sic, Omne honestum est disciplinatũ, quoniam bonum, &c. Cæterùm Iacobus Stapulensis hunc explicans locum, Et passus hic (inquit) patitur obscuritatem, cùm dicitur, Si simpliciter disciplinatum esse monstratũ est, medium ponendum ens, hoc est, quodcunq; simpliciter, siue accidentarium sit, siue substantiale, vt prosequendum, vt secundum naturam, vt æquabile: hoc pacto, omne æquabile est disciplinatũ, & omne bonum æquabile, omne ergo bonum disciplinatum. Aequabile ens dicitur, similiter & prosequendũ, & secundum naturam. Cùm aũt dicitur, si aũt ostensum disciplinatum esse quatenus bonum, medium ponendum quid ens, hoc est, ens substantiale, duplato quod prædicato adiicitur, vt si capiatur quale hoc pacto, omne quale disciplinatum est in eo quod bonum, & omne bonum quale est, igitur omne bonum disciplinatum in eo quod bonum. Similiter, si quis ita dixerit, omne animal quale quatenus coloratum, & omnis homo animal, omnis igitur homo quale quatenus coloratum, non peritè facta est positio terminorum. Nam poni debuit medium substantiale, omne animal coloratum quale quatenus coloratum, aut quid simile. Hactenus Iacobus Faber. Porrò huic expositioni non satis consentit ipsius literæ exemplum, pro medio honestum assumens, cui non competit bonum essentialiter. Nam bonum propriè sumptum, honesto idem est, aut cum ipso recurrit ac cõuertitur, non veluti illius differentia. Ad hæc, in superioribus exemplis, eadem sunt medium atq; reduplicatus terminus. Ex parte enim medij, vti diximus, facta est reduplicatio. Neq; perspicimus, quomodo valeat honestum essentialiter subiici bono, aut contrà. Insuper neq; ex literæ deductione palàm est, Philosophum de eo duntaxat considerare syllogismo, procedẽte ex minoris extremitatis reduplicatione, ad maius extremum adiecta, & si exemplis ab Aristotele in literæ initio inducti, arbitrentur Albertus compluresq; alij, ipsum hic solùm agere de syllogismis ex reduplicatione medij ad maiorem extremitatẽ apposita, procreatis. Præterea reddi possunt firmi efficacesq; syllogismi, medio nõ subeunte rationem essentialis subiicibilis vel prædicabilis col-

latione

latione ad terminum reduplicatiuum facta, quemadmodum ex frequenti probatorũm autorum lectione licet deprehendere, apud quos hæ syllogismorum maiores reperiuntur, Omne corpus cœleste simplex, quoniam circulare, est circulariter mobile. Elementum, secundum quod graue vel leue, est recto motu mobile, & ita in aliis compluribus. Quid autẽ super hac re senserit Albertus, non facile est deprehendere. Arbitratur tamen quid ens, medium esse, cui per se insit conueniatque præcipuum maioris prædicatum. Cæterùm illarum trium particularum ex Boetiana traslatione propositarum primam (hoc aliquid) refert idem ad determinationem, quæ sit subiectiua pars medij in reduplicatione sumpta. Secundam (quo) ad determinationem essentialiter restringentem. Tertiam verò (quomodo) ad accidentariam determinationem. Sed his tandem esto finis. Porrò ex ipsius literæ deductione palàm est, Philosophum solùm eos syllogismos reduplicatiuos considerare, qui vniuersales sunt affirmatiui, in quibus sola fit medij aut minoris extremitatis ad maiorem adiecta reduplicatio, non autem de iis qui tertium aliud reduplicant, eiusmodi est, Omnis disciplina est eligenda quatenus bonum, Omnis musica est disciplina, Ergo omnis musica eligẽda est, quatenus bonum. His autem literæ percipiendæ sufficientibus, adiicere solent quidam commentatores hasce regulas. Prima, In prima figura ex maiore affirmatiua vel negatiua reduplicatiua, & minore simplici, colligitur reduplicatiua conclusio. Contrà, maiore simplici, & reduplicatiua minore, sequitur simplex conclusio, non aũt reduplicatiua. Ex vtrisque autẽ reduplicatiuis colligitur reduplicatiua reduplicationis adiectæ maiori extremitati, non autem alterius in sublumptione acceptæ. Secunda, In secunda figura nunquam consequitur reduplicatiua conclusio, quocunque modo sese habeant, sequitur attamen simplex conclusio, ex altera vel vtraque reduplicatiua. Tertia, In tertia figura maiore reduplicatiua, & minore simplici, colligitur reduplicatiua conclusio, non aũt si maior simplex fuerit, & minor reduplicatiua, sed duntaxat simplex. Ex vtrisque verò reduplicatiuis sequitur conclusio reduplicatiua, quemadmodum in prima est expositum. Cæterùm contra secundam regulam autumat Albertus, in secunda figura syllogisari reduplicatiuam, si fiat non medij sed minoris extremitatis duplatio, hoc pacto. nullum malum est eligendum, & omne bonum eligendum est, in eo quod bonum, ergo nullum bonum malum est, quatenus bonum. Iacobus autem Stapulensis exempla secundæ figuræ proponit, in quibus adhibetur medij duplatio, quæ sunt eiusmodi in Cesare & Festino constituta, Nulla fuga quatenus bonum est bonum, omnis iustitia bonum est, ergo nullius iustitiæ est fuga, quatenus bonum. Nulla fuga quatenus bonum est, est boni. quædam iustitia est bonum, igitur alicuius iustitiæ non est fuga, quatenus bonum. An autem hæc Alberti & Fabri asserta rectè sint tradita, an secus, aliorum relinquimus iudicio. Non enim suscepimus prouinciam cuncta definiendi. Hactenus igitur de hisce syllogismis à nobis dictum sit.

Adiectæ regulæ pro syllogisatione ex pronunciatis reduplicatiuis. Prima. Secunda. Tertia.

In formandis aũt syllogismis.

In secundam partem eiusdem tertij capitis, quædam documenta continentem, adnotamentum.

PRO syllogismorum occultorum ad manifestiores reductione plenius cognoscenda, tradit Philosophus octo documenta, quę nobis tantùm sunt perstrigẽda. Primum itaque intelligendum venit de nominibus ac orationibus notioribus substituendis in ignotiorũ locum, deque breuioribus assignandis pro prolixioribus, si id liceat fieri, seruata nihilominus semper eadem vtrorumque significatione. Secundum documentum refert Albertus ad resolutionẽ eorum syllogismorũ, qui ex reduplicatiuis conflantur propositionibus, argumẽto forsitan sumpto ex Boetiana versione, sic habente, Quoniam autem non est idem, voluptatem esse bonum, & esse voluptatem quoddam bonum, atque hoc in sensu aperta est huius documẽti ex superiori parte intelligentia. Quod aũt Græcè dicit Philosophus, τὸ ἀγαθὸν, vertit Boetius, quod bonum. Alij verò ipsum bonum legentes, ipsius boni nomine summũ accipiunt bonum seu felicitatẽ, quæ est ipsa diuina bonitas, semper eadem atque inuariata perseuerãs. Atque hic posterior sensus à priori longius dissidet. Porrò quintum documentum accipiendum est de vno syllogismo aucto, cuius pręmissæ prosyllogisantur, in quo non necessum est prosyllogismos eiusdẽ esse figurę, aut inter se mutuò, aut cum syllogismo principali, cuiusmodi est iste. Nullus homo est lapis, nam nullus lapis est animal. & omnis homo est animal, nam omne rationale est animal, ergo quoddã animal nõ est lapis. Septimum aũt præceptũ bifariàm reperitur expositũ à commentatoribus: Albertus, quem plures sequuntur, arbitratur sensum esse, quod ad interimẽdam aliquam definitionẽ sit satis, vnam illius partem interimere, eamque pręsertim, quam nõ omnino palàm est definito cõpetere. Verbi causa, describatur aqua potus esse humidus, quomodo fortassis eam finiuerũt veterũ aliqui, cùm aquam esse humidã experientia sen-

Primũ præceptum. Secundum. Quintum. Septimum bifariàm exponitur.

tia sensuq; constet, ex hac finitionis particula non deprometur syllogismus illius definitionis interemptiuus, sed potius ex altera, quam minus palàm est aquæ conuenire. Et potu pro maiore extremitate sumpto, hic constituetur syllogismus. Nullum purum elementum est potus, omnis aqua purum est elementum, nulla igitur aqua est potus. Aut iste, Omnis potus in substantiam conuertitur aliti, nulla autem aqua in aliti substantiam conuertitur, igitur aqua non est potus. Albertus hunc in medium profert. Nihil quod alteri accidit, in illius ponitur finitione, aquæ autem accidit potum esse, non igitur in aquæ finitione collocandus est potus. Ex hoc quoq; sensu deprompta est illa vulgaris maxima propositio, cuius meminit marginalis annotatio. Ad interimendam definitionem, sufficere vnum terminum interimere. Verùm cum hac expositione planè pugnare videtur illa eiusdem documēti portiuncula finalis. Vt si ostendatur, aqua esse potus humidus, potus & aqua ponendi sunt termini. Nostro igitur iudicio rectius sentiunt, qui ad oppositū sensum hoc documentum referunt, dicētes, si definitio de aliquo sit syllogismo concludenda, in qua quibusdam terminis rectè apteq; collocatis, ob alium quendam, qui minus conuenienter videtur assignatus, oriatur difficultas, hic solus terminus reliquis omissis syllogismo probandus erit conuenire definito. Exempli gratia, esto aquæ definitio potus humidus. Experientia cognitum est, aquam humidam esse, non autem constat ipsam esse potum, quod syllogisabitur hoc modo, Quicquid restringit sedatq; sitim (quæ Philosophis dicitur esse appetitus humidi & frigidi) est potus. Aqua asit eiusmodi est, erit igitur aqua potus. Fatemur tamen, ob id non sufficienter monstratum esse, aquæ finitionem esse potum humidum, nisi quis præconsiteatur, eam orationem esse aquæ definitionē, si ostensum fuerit potum aquæ competere. Huic expositioni adiicit Iacobus Faber, q̄ si ex tali finitione, qualem proposuimus, aliquid sit monstrandum, satis esse, si omissa longiore finitione, is solus sumatur terminus, qui non conuenienter videbatur prius assignatus esse, & nunc monstratus est definito competere, ratione fortassis sumpta ex Boetiana translatione, quæ ad hunc habet modum. Et ad definitiones orationū, quæcunq; ad vnum quiddam sunt argumentatæ in eorum quæ insunt termino, ad quod argumentatum est, ponendum terminum, & non totam orationem. Minus enim contingit perturbari propter longitudinem, vt si quis aquam ostendit, quoniam est humidus potus, potum & aquam terminos ponendum. Hactenus de resolutione terminorum ostensiuorum. Pro resolutione autem eorum quę sunt ex hypothesi subiungitur octauum præceptum, in quo, cùm satis sit manifestum, non est nobis diutius immorandum. Cæterùm vt ea quæ de syllogismis ad impossibile & ad transsumptum sint manifestiora, hanc formulam ex Fabro subiecimus.

Syllogismus ex hypothesi ex transsumptione.

Propositio	Sani & ægri non est vna potestas, seu naturalis potentia.
Approbatio	Nam idem simul bonæ esset valetudinis & malæ.
Assumptio	Omnia autem sana & ægra sunt contraria.
Conclusio.	Non igitur omnium contrariorum est eadem potestas.
Propositio	Præterea si non omnium contrariorum eadem est potestas, per hypothesim, neq; eadem disciplina.
Propō aliena	Atqui non omnium contrariorum eadem potestas (vt monstratum est.)
Conclusio	Non igitur omnium contrariorum est eadem disciplina. quę conclusio cōcedenda est ex hypothesi, non autem syllogismo prædicatiuo.

Syllogismus ad impossibile.

Propositum	Aliquod animal non est equus, propositum positum falsum, quo posito ducitur ad incommodum hoc pacto.
Propositio	Omne animal est equus,
Assumptio	Omnis homo est animal,
Conclusio	Omnis igitur homo equus.
Aliena propositio	Id autem impossibile est.
Aliena	Et vera est assumptio, omnis homo est animal. Nam manifestè vera.
Aliena	Falsa igitur propositio, omne animal est equus.
Aliena	Et pariter falsa ex hypothesi, aliquod animal non est equus.
Aliena	Et sunt cōtradictoria, omne aīal est equus, & quoddā animal nō est equus
Aliena propositio	Sunt igitur contradictoriæ simul falsæ, quod est impossibile.

Propo-

Propositum Vera igitur erat, aliquod animal non est equus. Et id non syllogismo monstratum est, sed ex hypothesi deducendo ad impossibile. Deducitur autem syllogismo ostensiuo in tertia figura idem propositum hoc modo, Nullus homo est equus, & omnis homo est animal, igitur quoddam animal non est equus.

Syllogismū cōclusionē cōcludēte.

In quartum caput, quod agit de reductione syllogismorum ad se inuicem, annotatiuncula.

Duobus modis ostensiue reducitur Darapti.

Tripliciter intelligitur syllogismus vnius figuræ ad alterius alterum reduci.

HOC quarto capite succinctè admodum considerat Philosophus, de reciproca reductione syllogismorum vnius figuræ ad aliam, ea quoque quę ostensiua ac assertoria nuncupatur, quemadmodum palàm est ex literæ decursu, in quo nobis non est immorandum, quòd intellectu sit facillimus, duobus tantùm exceptis, quæ subiicimus strictim, vt litera sit exactius cognita. Vnum est, quòd Philosophus insinuet, bifariam Darapti reduci ad primam figuram. Priori modo per minoris secundum accidens conuersionem, quemadmodum superius est traditū, cum de tertia figura consideraretur. Altero modo per maioris conuersionem secundum accidens, accedente præmissarum transpositione, colligendo conclusionem, ad quam per simplicem conuersionem sequitur conclusio, quę prius in Darapti erat illata, id quod facilè fuerit exemplo adhibito monstrare. Posterius est, vnius figuræ syllogismum ad alterius figurę syllogismum alterum, esse reducibilem, posse Alberto teste, tripliciter accipi. Primò, vt is qui reducitur syllogismus, per alterum perficiatur. In qua significatione syllogismi omnes secundæ & tertiæ figuræ, ad eos qui primę existunt figuræ superius sunt reuocati. Secundò, vt is ad quem alter reducitur, quodammodo destinetur ad alteram reductionem procreandam ex perfectiori syllogismo. Atq; hac reductione vsus est ipse Philosophus in secundi tractatus primi capitis quarta parte, dum syllogismos particulares primæ figuræ ad eiusdem vniuersales reuocaret. Tertiò, ea reductio ideo fit, vt perspiciamus cognoscamusq;, quo pacto eadem conclusio in diuersis figuris valeat colligi ex tribus eisdem terminis, ob modicam sui variationem diuersas constituentibus propositiones.

Nō aūt idem significat nō esse hoc.

In quinti capitis priorem partem, agentem de resolutione syllogismorum ex terminis infinitis, annotamentum.

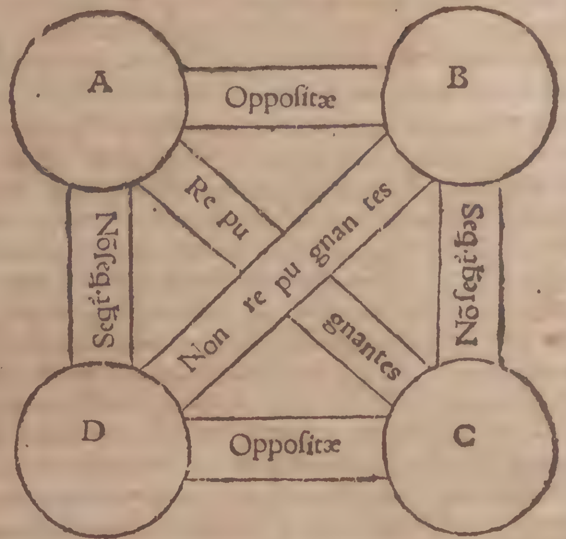
Opinionis antiquorū reprobatio.

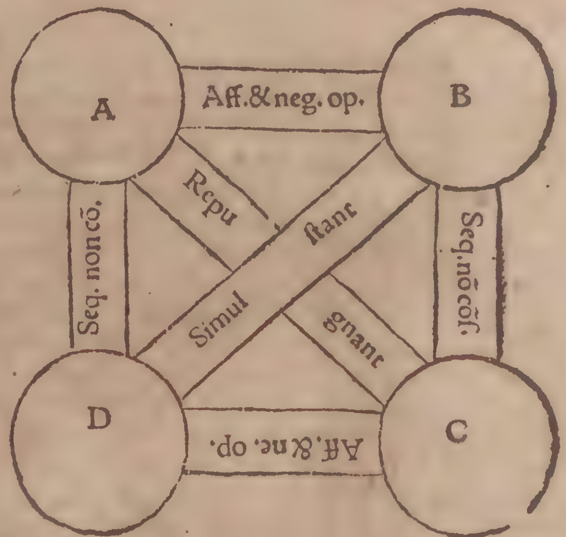
ABundè tradita arte resoluendorum syllogismorum ex terminis finitis constantium, In præsenti priori parte capitis vltimi huius libri docet resoluere diuidereq; syllogismos ex terminis infinitis. In literæ initio refellit quorundam opinionem, ex qua manabat error super illorum syllogismorum resolutione. Existimabant quidem antiquorum nonnulli, affirmatiuam prædicati infiniti, atque negatiuam de prædicato infinito prorsus easdem esse, nihilq; dissidere, & proinde eas simili modo colligendas esse syllogismo, syllogismosq; ex ipsis constitutos pari modo resoluendos. Aduersus igitur illorum opinionem in literæ initio asseuerat, illas propositiones ex prædicato finito & infinito non omnino esse easdem. Quod tribus monstrat rationibus. Primæ summa est, quòd eisdem propositionibus necesse sit easdem esse contradictorias, id quod hic non accidit. In cuius declaratione dum fit mentio similitudinum, id accipies de omnimoda similitudine, quantum attinet ad sumendam contradictionem. Alioqui enim facilè fuerit dissimilitudinem offendere. Porrò secundæ rationis ad eiusdem approbationē hæc est sententia, Esse non æquale, & non esse æquale, non sunt eadem, ergo neque propositiones ex illis veluti prædicatis constantes. Patet antecedens, quia datis omnino eisdem propositionibus, si vnius prędicato aliquid subiiciatur tanquam inferius minusq; cōmune, necesse est idem eodem modo subiici alterius prædicato (hanc aūt propositionē putamus ab Aristotele non expressam, ꝗ apud antiquos indubitata foret) At huius prędicato est non æquale, supponitur velut inferius inæquale, non aūt alterius prædicato. Quare non erunt illa eadem, esse nō æquale, & non esse æquale. Subsumptio probatur. Nam palàm est, inæquale esse inferius ad esse non æquale. Nam omne inæquale est non æquale, non contrà, Punctus enim qui est non æqualis, non est inæqualis. Atq; idem etiam constat non esse inferius ad æquale, quod prædicatum est huius, non esse æquale. Hæc autem est Iacobi Fabri cæterorumq; neotericorum expositio. Alteram sequuntur plures, quam suis in commentariis tradidit Albertus, Secunda (inquit) ratio ad idem probandum est, & fundatur in hoc, quòd affirmatiua de prædicato infinito aliquid ponit. Negatiua autem de prædicato finito nihil ponit, Quod patet ex hoc, quòd esse non æquale, & non esse æquale, non sunt idem. Huic enim, quę dicit, esse non æquale subiacet aliquid, quod quidem est inæquale, quando ad magnitu-

magnitudinem comparatur. Illi verò quę dicit non esse æquale, nihil subiacet, siue ad magnitudinem comparetur, siue non. Quia negatio nihil relinquit eorum quæ posuit affirmatio. Et sicut inæquale aliquid ponit propter priuationem, sic & terminus infinitus ponit aliquid, quamuis sit infinitum quod ponit. hæc Albertus. Cæterùm tertia eiusdem ratio apparet suam vim ex hac communi animi conceptione sumere, Ad propositiones consentientes omnino, easdemq; etiam eadem sequi. Subindicat autem hac tertia ratione Philosophus, Non tantùm errasse antiquos circa affirmatiuam & negatiuam ex prædicatis incomplexis, verùm & circa eas quæ ex prædicatis complexis conflarentur, negatione infinitante tantùm alteram prædicati partem continenter subsequentem. Porrò ne quis ex superioribus in errorem lapsus arbitretur, dictas propositiones omnino diuersas esse, ita vt illis nihil sit commune, ostendit ibi, Habent autem prædictæ propositiones, &c. quem inter se habent ordinem, quæq; aut alias inferant, aut ex aliis inferantur, & quę non, idem faciens in affirmatiuis & negatiuis propositionibus, constantibus ex terminis priuatiuè oppositis, quales erant inæquale & æquale, quibus est vsus. Aut quia antiqui pro eisdem habebant contradictoriè & priuatiuè opposita, vt pro eodem inæquale & non æquale. In qua sententia esse videtur & Laurentius Valla 32. capite 2. libri de inuentione Dialectica. In nonnullis tamen (inquit) quidam arguti homines, publicos mores ac leges emendare conantur, ostentandi ingenij gratia, si ingeniosum est falsum loqui, tradentes aliud esse in cum adiectiuo compositum, & idem adiectiuum simplex cum aduerbio negatiuo, vt omnis homo est iniustus, & omnis homo est non iustus, &c. In quo se aut ignorare vsum loquẽdi indicant, aut illum velle corrumpere, &c. quippè cùm hæc duo sint non modò significationis, sed penè vocis eiusdem. Cæterùm quæ hic à Philosopho traduntur, vtcunq; clara sunt, & ex iis quæ in probationem adferuntur, & quæ in Peri Hermen. 2. initio dicta sunt. Quòd autem negatiuas non hic consequuntur affirmatiuæ, id duntaxat in prædicatis complexis, non autem incomplexis contradictoriis, explicat Aristoteles. & proinde in dubium vel in pręsentia reuocatur. An illi Philosophi dicto locus non sit in prędicatis incomplexis contradictoriis. Pro apertiori eorum, quæ hic dicuntur intelligentia, tres subiiciuntur formulæ. Laurentius Valla.

Cęterùm quoniam veteres nō tantùm errabant, eò quo prius dictum est modo, nempe ratione pręedicatorum, verùm & respectu subiecti super quātitate oppositionis in contradictione obseruanda. Ideo in litera sequenti ibi, Quando vniuersales propositionenes, &c̄. aduersus ipsos ait, Negationem contradictoriè oppositam vniuersali affirmatiuę de pręedicato finito, siue ex terminis pluratiuis constituatur, siue singularis numeri, non esse eiusdem veritatis cum vniuersali negatiua respondente. Atq; hoc (nisi fallamur) idem est cum illo quo in secundo Peri Herm. dictum est, non sequi vniuersalem affirmatiuam de prædicato infinito, si ad vniuersalem negatiuam de prædicato finito detur responsio negatiua. Post hæc in litera ibi, Quoniam non idem significāt, est non album, &c̄. docet resoluere dictos syllogismos ex terminis infinitis compositos, cuius sententia per se manifesta est. Atque ob id in litera explicāda non est nobis insistendum. Porrò nōnulli præter Aristotelis sententiam monstrare conantes, quomodo medio penes finitum & infinitum variato syllogisari possit, hanc conclusionem veluti coronidem quandam subnectunt. In omni figura ex vtrisq; pręmissis vniuersalibus negatiuis medio dicto modo mutato, colligitur negatiua conclusio. In prima item & secunda figura ex maiore negatiua vniuersali, & minori negatiua particulari, medio similiter variato, consequitur cōclusio negatiua. In secunda figura ex ambabus affirmatiuis colligitur conclusio negatiua. In prima & secūda ex vtrisq; affirmatiuis, & in tertia ex negatiuis nulla colligitur cōclusio. Quisquis voluerit indagare ac discutere, an hæc sic sese habeant, caueat ne in rebus non necessariis tempus malè expendat, & quendam inter Sophistas principatū nanciscì moliatur.

Quoniam sic se habēt cōsequēs & suū oppositū,

In secundam partem vltimi capitis, consequentiarum regulas continentem, adnotatio.

QVIA in præcedente parte huius capitis tractauerat de consequentiis quibusdam terminorum finitorum & infinitorum, assignat hic quatuor consequentiarum regulas, præmittēs initio quod in omnibus præsupponitur, nimirum se loqui de oppositis contradictoriis, quæ non possunt eidem inesse, sed cuilibet ipsorum alterum necessariò inest, & de his quæ se non conuertibiliter inferunt. Et accipiuntur hic rectius antecedens & consequens pro

pro terminis, quorum vnus alterum infert in consequentia essendi, quàm pro propositionibus, vt probat verbum inesse, quo vtitur Aristoteles. Addimus, eiusmodi terminos tales esse debere, vt vnus de altero verè affirmetur. Nam alioqui non haberent veritatem sequẽtes regulæ, aut saltem earum declarationes ac probationes, vt facilè monstratur in istis terminis, homo, & caput. quorum ille antecedens est, & hic consequens, quum sequatur, homo est, igitur caput est. Nam hic possunt antecedens & oppositum consequentis eidem simul inesse. Idem manifestè colligitur ex probationibus regularum, quæ sunt in litera, imò hæ magis videntur illuc spectare, vt fiant propositiones de est tertio adiacente, in quibus antecedens & consequens de eodem prædicentur subiecto. Prima regula est, Si ad antecedens sequitur consequens, ad oppositum consequentis sequitur oppositum antecedentis. Vt si sequitur, homo est, ergo animal est. etiam sequetur, non animal est, ergo non homo est. Item, si homo est, non equus est. ergo si equus est, non homo est. Huius probatio ex litera potest sic disponi. Cuicunque inest oppositum consequentis, ei non inest antecedens. & cuicunque non inest antecedens, ei non inest oppositum antecedentis. ergo cuicunque inest oppositum consequentis, illi inest oppositum antecedentis. Maior ibi probatur, Quum antecedens inferat, & cætera. hoc modo, Quòd si alicui inest oppositum consequentis, & antecedens, sequitur illi simul inesse consequens, & oppositum consequentis, cùm ex antecedente sequitur consequens. Minor verò ibi ponitur, Quia cuilibet ex necessitate, & cætera. Secunda regula, quæ ibi innuitur, Et non econtrariò, est hæc. Ad oppositum antecedentis, non oportet sequi oppositum consequentis. Vt quamuis sequitur, homo est, ergo animal est, non tamen necesse est sequi, non homo est, ergo non animal est. Huius probatio in textu clara est, sicut & sequentium. Tertia, Consequens & oppositum antecedentis eidem simul contingit inesse, vt leoni insunt simul animal & non homo. Hæ duæ non habent veritatem in consequentia conuertibili. Quarta est, Antecedens & oppositum consequentis non contingit simul eidem inesse. Vt non possunt vlli simul inesse homo, & non animal. Duæ autem posteriores ex prioribus apertè consequuntur. Statim à probationibus dictarum regularum declarat, quomodo aliquoties contingit quempiam falli, credendo contra regulam secundam, ex opposito antecedentis sequi oppositum consequentis, ob non rectam assignationem oppositorum. Vt si quis concedat. a. id est, animal, esse consequens, & . b. non animal, oppositum consequentis. c. verò hominem, esse antecedens, & . d. non hominem antecedentis oppositum, quemadmodum re vera sunt. Deinde credat. f. id est, neq; animal, neq; non animal, esse oppositum vtriusq;, scilicet a & b, quæ sunt animal, & non animal. Et similiter. g. id est, neq; hominem, neque non hominem oppositum esse, c & d, hoc est, antecedentis, & sui oppositi, quæ sunt, homo & non homo. Tum his suppositis ita quis argumentabitur secundum primam regulam, Si c est, a est, ergo si f est, g est, eò quòd cõcessum est f esse oppositum ipsius a, quanquam non solius, & similiter g oppositum ipsius c. Et rursum iuxta eandem regulam sequitur, si f est, g est, ergo si d est, b est. (Nam suppositum est, g esse oppositum ipsius d, & f ipsius b) Quum igitur d sit oppositum antecedentis, & b consequentis, accidit ex opposito antecedentis non conuertibilis cum consequente, inferri oppositum consequentis. Quæ quidem deceptio prouenit ex eo, quòd malè putabatur idem esse oppositum antecedentis, & sui oppositi, & similiter cõsequentis, & sui oppositi. Nam vnum vni tantùm contradictoriè opponi potest. Neque solent autores imperfectis orationibus contradictoriè opposita assignare, sicut alibi diximus. Licet autem iam declaratæ regulæ ex mente Aristotelis applicandæ sint hoc loco, ipsis terminis, similes tamen propositionibus, quarum vna alteram infert, & non ediuersò, conuenire necessum est, Quarum hæc est prima, Contradictoria consequentis bonæ consequentiæ semper infert contradictoriam antecedentis. Vt quando sequitur, Aliquis homo est bipes, ergo aliquod animal est bipes. necessarium est vt etiam sequatur, nullum animal est bipes, ergo nullus homo est bipes. Quòd si alia opposita vsus fueris quàm contradictoria, non valebit illatio. Nam ad contrariam vel subcontrariam consequentis, non oportet sequi cõtrariam antecedentis, aut subcõtrariam, quod non est difficile exemplis monstrare. Secũda est, Ad contradictoriam antecedentis, non oportet sequi cõtradictoriam consequẽtis. Tertia est, Consequens, & cõtradictoria antecedentis possunt simul esse vera. Quarta, Antecedens, & contradictoria cõsequentis nunq̃ possunt simul in veritate constare. Exempla sunt in promptu.

Consequentium prima regula. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.* *Pro propositionibus cõsequentiarũ regula prima.* *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

FINIS Annotationum in priorem librum Priorum Analyticorum.

LIBER SECVNDVS PRIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS.

In quã=tis ergo ſiguris.

In primum caput ſecundi Priorum Analyticorum Ariſtotelis, quod conſyderat de prima ſyllogiſmorum poteſtate, quæ eſt, Plura poſſe ſyllogiſare, adnotatio.

VPERIORI quidem libro docuit Philoſophus formare ſyllogiſmos ex ſuis principiis, & in eadem reſoluere. Nunc autẽ in hoc ſecundo volumine agit de quibuſdam in ſyllogiſmo compoſito repertis, adhibita etiam conſyderatione aliarum ſpecierum argumẽtationis, quatenus tanꝗ imperfectiores, ad ſyllogiſmum vt magis perfectum & firmum reducuntur. In primo igitur præſentis libri tractatu, de ſex ſyllogiſmorũ poteſtatibus, hoc eſt, proprietatibus quibuſdam, quæ tamen non omnibus competant, vt ex ſequentibus dilucebit, ſermo eſt. Quæ ſunt, Poteſtas plura concludendi, Poteſtas colligendi ex falſis verum, non cõtrà, Poteſtas circulariter ſyllogiſandi, Item ſyllogiſandi conuerſiuè, & per impoſſibile, & ex oppoſitis. Ac in initio ſtatim primi capitis, veluti per epilogũ cõmemorat in ſumma, de quibus in ſuperiori eſt determinatũ, vbi facilè intelligitur, quãtis, abuſiuè poſitum eſſe pro quot. Quod verò ſequitur, Et per quales & quot propoſitiones) ad qualitatem, quantitatemꝗ, & numerum propoſitionum refertur. Quando, ad vtiles coniugationes ſeu combinationes, & quomodo, ad diuerſos modos vtiles in ſingulis figuris. Porrò illud, Amplius autem ad quæ perſpiciendum, &c. ad media, antecedentia, conſequentia, oppoſita pertinet, quorum reſpectus habendus eſt ei, qui deſtruere voluerit, aut conſtruere, hoc eſt, negatiuam, vel affirmatiuam quampiam concluſionem colligere. Propoſitum autem (Græcè θέμα dicitur) eſt propoſitio ſyllogiſanda, ad quam oportet quærere medium congruum, ſecundum vnamquamque artem ſeu conſyderationẽ ac regulam ſuperius in quarto tractatu præcedentis libri traditam. Principia aũt in ſingulis ſeu ſingulorũ (de quibus conſequenter fit mentio) ſunt materia tam propinqua quàm remota ipſorum ſyllogiſmorũ, propoſitiones, inquam, & termini. His ita commemoratis, primam ſyllogiſmorũ poteſtatem compendioſè exponit quatuor concluſionibus: quas anteꝗ declaremus, cõmodum videtur, vt præmittamus diuerſos modos, quibus eundem aliquem ſyllogiſmum contingit concludere plura, id eſt, multas concluſiones.

Procemialis propoſitionis explanatio.

Primus. Vnam quidem immediatè. Reliquam verò vel reliquas mediatè ſeu remotè. Vnus eſt innitens legi ſubalternarũ propoſitionum, ſecundum quem ſyllogiſmus concludens vniuerſalem, ſiue affirmatiuam, ſiue negatiuam, ex conſequenti concludere poteſt particularẽ illi ſubiectam, ſed huius non meminit Ariſtoteles, ob nimiam forſitan eius facilitatẽ.

Secundus. Secundus eſt per conuerſionem concluſionis prædictæ, ſecundum quem ſyllogiſmus quilibet poteſt concludere eam vel eas, in quas ſua concluſio legitimè cõuertitur. Atꝗ hic, cum primo, fundatur in hac maxima, Quicquid ſequitur ad conſequens bonæ conſequẽtiæ, idem ad antecedens ſequitur.

Tertius. Tertius modus plura ſyllogiſandi eſt, quum ſub eodem medio in maiore propoſitione diſtributo, ſubſumũtur plures minores extremitates. Subſumi aũt terminum aliquem ſub altero, eſt eum alteri in pręcedente propoſitione diſtributo ſubiici affirmatiuè. Patet hoc in primis ex definitione & maxima dici de omni. Deinde ſi ſubſumptio minoris extremitatis ſub medio, nihil aliud foret, quàm illam huic quolibet modo in ſecunda propoſitione cõiungere, malè diceret Ariſtoteles, particulares ſyllogiſmos non poſſe plura cõcludere per ſubſumptionem ſub ſubiecto concluſionis, quia faciendo huiuſmodi concluſionem maiorem in Bocardo vel Diſamis, poſſet cõuenienter ſubiecto eius, tanꝗ medio, cõiugari aliqua minor extremitas in ſecunda præmiſſa, & ita concludi efficaciter ſecũdum talem modum. Hinc liquidum eſt, in Cameſtres & Baroco, ac omnibus tertiæ figuræ modis, non fieri ſubſumptionẽ ſub medio, neꝗ poſſe eos plura ſyllogiſare per ſubſumptionẽ ſub medio, permanẽdo in eodem modo, licet per alium modum poſſint. Solet autẽ hic tertius plura concludendi modus, appellari per ſubſumptionẽ ad latus, eò ꝙ ipſæ plures minores extremitates, quaſi collaterales ſunt reſpectu medij diſtributi. Exemplum eſt, vt ſi detur hic ſyllogiſmus, omne animal habet ſenſum, & omnis homo eſt animal, ergo omnis homo habet ſenſum. ſic ſubſumuntur ſub eodem medio plura minora extrema, omne animal habet ſenſum, & omnis equus eſt animal, ergo omnis equus habet ſenſum. Omne animal habet ſenſum, & omnis bos eſt animal, ergo omnis bos habet ſenſum, & ſic de cęteris.

Quartus, Quartus eſt, quando fit ſubſumptio ſub ſubiecto concluſionis, hoc eſt,

hoc est, sub ipso minore extremo syllogismi in conclusione accepto vniuersaliter, quæ quidem solet vocari subsumptio in postsumendo, eò quod minor extremitas posterioris syllogismi habet rationem inferioris, comparatione minoris extremitatis, quæ erat in primo. Vt dato hoc syllogismo, Omne viuens nutritur, & omne animal est viuens, ergo omne animal nutritur, fiet subsumptio sub subiecto cōclusionis, ad hunc modum, Omne animal nutritur, & omnis homo est animal, ergo omnis homo nutritur. Omne animal nutritur, & piscis est animal, ergo piscis nutritur, &c. Hæc subsumptio semper fit in prima figura, vt ex Aristotele & iam dictis colligitur, hocque differt iste modus à præcedente. Differt præterea hic quartus plurium concludendorum modus à tertio, quòd secundum hunc conclusiones posteriores syllogisentur ex propositione prędemonstrata, hoc est, priori syllogismo probata seu conclusa, non autem secundum illum. Atque hanc non incongruè quis causam existimauerit, cur in vno dicatur fieri subsumptio in postsumendo, & in altero ad latus. Sed iam dubitabit forsitan quispiam, quomodo & qua ratione in hisce quatuor modis dicamus secundū Aristotelem, vnum eundemque syllogismum plures concludere conclusiones, quum re vera sint plures syllogismi. Cui respondendum est, quod idem numero syllogismus non potest actu & secundum veritatem inferre plures conclusiones, sed vnam duntaxat actu, reliquas verò potentia. Nam quicquid inferri potest ex ambabus præmissis, aut ex conclusione alicuius syllogismi, imò etiam ex maiore propositione facta subsumptione alicuius contenti sub medio, id vniuersum censetur etiam ex ipso syllogismo ostendi, quia omnis huiusmodi conclusio inferri potest ex aliqua parte prioris syllogismi, virtute dicti de omni, aut dicti de nullo, quod in ipso ponitur. dicitur ergo plures conclusiones concludi per eundem syllogismum, quia inferuntur ex eodem dicto de omni aut de nullo, In quo tota syllogismi vis consistebat. Quò fit, vt huius passus gratia nihil opus sit in dubium reuocare, an cōclusio sit pars syllogismi, an solæ pręmissæ syllogismi integritatē perficiant. Nam in his syllogisandi modis non semper permanēt eædem pręmissæ. His præcognitis, parata erit quatuor conclusionū, quæ in litera assignātur, intelligentia. Prima est, Omnes syllogismi vniuersales tam affirmatiui quàm negatiui, & particulares affirmatiui, possunt plura concludere per conuersionē, particularis verò negatiui minimè. Quia eorum conclusiones non recipiunt conuersionem, secundum ea quæ superius tradita fuerāt. Vniuersalis syllogismus hoc loco nuncupatur, cuius conclusio est vniuersalis. Alibi enim latius accipiebatur, quum tertiæ figuræ tribuerētur vniuersales modi. Et adiungit Philosophus in litera, conuertentē propositionē aliam esse à conuersa, ne quis falso crederet, ipsas easdem esse. itaque syllogismum ob id non concludere plura. Neque enim in illis tantùm est nominum seu verborum transpositio, quæ sola dicta est in Peri Herme. nō inducere orationis diuersitatē, sed & ipsorum extremorū commutatio. Secūda conclusio (vt ex declaratione colligere licet de modis vniuersalibus primæ figuræ loquens) est hæc, Syllogismi vniuersales primæ figuræ possunt & aliter plura concludere, nempè per subsumptionem sub medio, & per eam quæ fit sub conclusionis subiecto, Non aūt meminit particularium syllogismorū primæ figuræ, quia his solùm alter modus competit, vt patebit ex sequentibus. Tertia est, Syllogismi vniuersales secundæ figuræ solùm possunt plura syllogisare ex prædemōstrata propositione, per subsumptionē sub subiecto cōclusionis. Additū est ex prędemonstrata, &c. Nam id apertè indicat Aristotelica declaratio, & alioqui falsa foret cōclusio, quia in Cesare etiam per subsumptionem sub medio plura syllogisantur, Neque hoc voluit Arist. inficiari. Dicet aliquis, In prima etiam figura vsuuenit, vt non possint plura cōcludi ex prædemonstrata propositione, nisi subsumēdo sub subiecto cōclusionis, ergo non rectè videtur Arist. differentiam insinuare syllogismorū secundæ figuræ, ab iis, qui sunt primæ. Respondemus, quod Arist. in secunda conclusione loquēs de subsumptione sub medio facienda in syllogismis primę figuræ, colligendū nobis reliquit, idem contingere posse & in secunda. Simili modo quod hic docet, syllogisationem plurium ex prædemōstrata propositione non fieri in secundę figurę syllogismis, nisi subsumendo sub conclusionis subiecto, manifestum est, parem habere rationē in syllogismis primæ, quare nullum discrimen hisce duabus conclusionibus intendit inter dictarum figurarum syllogismos innuere, sed quod de vna reticebatur, de altera proposuit explicatius, vt sic sese mutuò perficerent conclusiones. Altera est responsio quorundam, ideo hic tacitum esse de subsumptione sub medio, & non in præcedente cōclusione, quia syllogismi secundę figurę ineuidēter, primæ verò euidēter colligūt. Porrò quod in declaratione huius cōclusionis habet textus. Quum illud per quod syllogisaretur b nō inesse his quæ sub a sunt sit demonstratū, nihil aliud indicat, quàm maiorē illam nullum b est a, non esse præsyllogisatā ad ostendendū b non

Tertij & quarti modi discrimē.

Obiectio.

Responsio.

Quō idem syllogismus dicitur concludere plura.

Primæ literæ cōclusio.

Secunda.

Tertia.

Obiectio.

Solutio prior.

Posterior solutio.

Quarta. inesse his, quæ sub a in secunda figura subsumi possunt. Quarta conclusio duas habet partes. Prior, Particulares syllogismi cuiuscunq; figuræ fuerint, non possunt plura syllogisare per subsumptionem sub subiecto conclusionis. Cuius probatio subiungitur, Nam sic maior esset particularis, sub qua non potest subsumptio fieri. Posterior est, Particulares syllogismi possunt plura concludere per subsumptionem sub medio. Nam in omni syllogismo de medio communi, oportet medium ipsum in altera præmissarum vniuersaliter accipi. Hæc pars vniuersaliter veritatem non continebit, si (quod verisimilius est) intelligatur de plurium syllogisatione in eodem modo, cuius erat ipse syllogismus particularis, sub cuius medio subsumitur. Alioqui omnibus æquè poterit accommodari, vt ex præmissis est manifestum.
¶ Summam huius capitis spectare licet ad oculum in subiecta tabula.

Prima figura.

	sub medio	sub subiecto conclusionis	per conuersionem	ex subalter.le.
Barbara	fit præter syllo.	fit ex syllo.	i	i
Celarent	fit præter syllo.	fit ex syllo.	e. o.	
Darij	fit præter syllo.	non fit	i.	
Ferio	fit præter syllo.	non fit		

Secunda figura.

Cæsare	fit præter syllo.	fit ex syllo.	e. o.	o.
Camestres	non fit	fit ex syllo.	e. o.	
Festino	fit præter syllo.	non fit		
Baroco	non fit	non fit		

Tertia figura.

Darapti	fit præter syllo.	non fit	i.	
Felapton	fit præter syllo.	non fit		
Disamis	non fit	non fit	i.	
Datisi	fit præter syllo.	non fit	i.	
Bocardo	non fit	non fit		
Ferison	fit præter syllo.	non fit		

Contingit & aliquãdo ex veris propositionibus,

In secundum caput, tradens secundam syllogismorum potestatem, annotatio.

TRactaturus Philosophus de secunda syllogismorum potestate, Posse videlicet ex falsis verum syllogisari, prælibato quomodo aliter atque aliter sese habeant præmissæ conclusionesq; syllogisticæ, mox subnectit hanc bimembrem conclusionem. Ex veris non contingit falsum syllogisare, Ex falsis autem contingit syllogisare verum, non tamen propter quid, sed quia. Approbatio prioris partis, quam in sensu composito soliti sunt accipere, assignatur mox in litera ibi, Quòd autem ex veris syllogisari falsum, &c̃. qua deducitur ad impossibile, nempè contradictoria simul vera, quod vt clarius sit manifestiusq;, pro literis, termini sumantur significatiui, atq; per a accipiatur homo, & per b animal. Si igitur hæc cõsequentia bona sit, homo est, ergo animal est, deturque antecedens verum consequente falso, tunc antecedens & suum oppositum erunt simul vera. Nam ex opposito consequentis sequitur oppositum antecedentis, Sed oppositum consequentis est verum (quia consequens ponebatur esse falsum) ergo etiam oppositum antecedentis est verum. porrò antecedens positum erat esse verum, ergo antecedens & eius oppositum sunt simul vera. Sed instabit fortasse quispiam, hac in ratione principij petitionem committi. Dum enim sic ratiocinamur, At nullum animal esse est verum, ergo nullum hominem esse est verum, supponitur quod erat approbandum, nempè consequens esse verum, si antecedens verum fuerit. Huius obiectionis dissolutionem doctiorũ iudicio relinquimus, id duntaxat admonentes, subinde apud Aristotelem

offendi

offendi rationes,quæ sint ad hominem solum,nisi pleraq; ab aduersarijs subintelliguntur con fessa. Post hæc in litera ibi, In omni autem figura &c. secundā dictę conclusionis partem,qua dicebatur ex falsis nonnunq̄ verum colligi,monstrat atq; prosequitur Philosophus quàm plurimis verbis,amplissimaq; in singulis figuris declaratione,quemadmodum ex versione Boetiana licet deprehendere. Verùm nostri textus, in quem cōmentaria cudimus, compilatores, breuitatis amplectendæ gratia,atq; ne in re non admodum necessaria, sine magno fructu suā impenderent operam,cuncta hac breuiori conclusione sunt cōplexi. In omni figura ex vtrisq; siue in toto siue in parte falsis,aut altera tantum,contingit verum syllogisari,nisi in modis vniuersalibus primæ figuræ maior sit in toto falsa & minor vera, Alioqui enim duo contraria simul esse vera esset necesse. Vt esto hic syllogismus in Barbara ex maiore in toto falsa & minore vera. Omne animal est lapis,at omnis homo est animal,ergo omnis homo est lapis, si sit vera conclusio illa, omnem hominē esse lapidem, sic syllogisabitur in Celarent, nullum animal est lapis,& omnis homo est animal,ergo nullus homo est lapis,præmissæ veræ sunt,ergo & cōclusio. Quare & omnem hominem esse lapidem, & nullum hominē esse lapidem, quæ contraria sunt,existunt simul vera. Simili modo agendum est de modo vniuersali negatiuo. Porro hæc,in toto verum esse,in toto falsum,in parte verum,& in parte falsum, solis propositionibus, quæ vniuersales sunt tribuuntur. Ea in toto falsa est, cuius contraria vera est, vt nullum hominem esse animal,omnē equum esse quercū. Illa in toto est vera,cuius contradictoria est falsa, vt omnē hominem esse animal, nullum equū esse quercum. In parte vera est item & in parte falsa,nullum hominem esse albū. Est etenim vna eademq; propositio,quæ sit in parte vera,cuius contradictoria sola vera est, non autē contraria, vt omnem hominē esse albū est in parte falsa. Post hæc in litera ibi, Causa autē est & cæt. Ostendit Aristot. quòd licet in bona consequentia ex falsis interdum sequatur verum, tamen consequens nunq; ideò verū est, quia antecedens est falsum,quod sic ostenditur. Si antecedens sit verū,necesse est consequens esse verum,ergo si antecedens sit falsum,non propterea oportet consequens esse verum,consequentia probatur,quia alioqui idem efficeretur ex cōtradictorijs,quod est impossibile. Verbi gratia,si ex veritate huius antecedentis, Socrates est, sequatur veritas huius consequentis, homo est,tunc non sequetur ex falsitate eiusdem antecedentis. quia alioqui etiam sequeretur ex veritate contradictoriæ antecedentis,videlicet Socrates non est. Impossibile est autem ex contradictorijs idem effici,quia alioqui contradictoriū sequeretur ex suo contradictorio,quod sic demonstratur, Si sequitur,Socrates est,ergo homo est,etiam sequitur,nullus homo est, ergo Socrates non est: nam ex opposito consequentis sequitur oppositū antecedentis, ergo si ex contradictorio primi antecedentis Socrates non est, sequebatur primū consequens,videlicet homo est,etiam sequetur,nullus homo est ergo homo est, quia si ex antecedente sequatur consequens,& ex illo aliud consequens: ex primo antecedente sequitur vltimum consequens, id quod clarè monstrat subiectus consequentiarum ordo, Si Socrates est, homo est. ergo si nullus homo est, Socrates nō est: sed si Socrates non est,homo est,ergo si nullus homo est, hō est.

Nō si antecedens est falsum,consequens est verum.

In tertium caput, quod considerat de circulari syllogismo, scholia.

QVoniam omnis potestas ex suo actu debeat cognosci,sitq; tertia syllogismorū potestas, Posse circulariter syllogisare,cuius actus est circularis syllogisatio, rectissimè in huius literæ exordio monstrat,quando circulariter syllogisatur, ex quo hæc circularis syllogismi descriptio depromi solet. Syllogismus circularis est, qui ex prioris syllogismi cōclusione, vnà cum alterius præmissarū conuertente, reliquā syllogisat. Sumitur autē hic circularis syllogismus propriè,pro eo quo perfectè circulo syllogisatur prioris syllogismi altera præmissa. Alioqui plura forent addenda atq; subintelligenda. Nam in vniuersum & a toto (vt dicunt) genere sic solent describere. Circularis syllogismus is est,qui ex prioris syllogismi conclusione posita pro maiore,& minoris simpliciter conuertente, infert maiorem. Vel ex eadem conclusione pro minore collocata,& maioris conuertente,minorem colligit: Aut qui ex conclusionis conuertente posita pro minore,& minore maioris locū assumente, colligit maioris conuertentem. Vel qui ex eiusdem conclusionis conuertente locum maioris obtinente, & maioris conuertente ad minoris locū detracta,infert minoris conuertentem. Aut qui ex ambarum præmissarum conuertentibus transmutatis,ipsius conclusionis syllogisat cōuertentem. Cæterùm illius,quod in initio literæ proposuit Philosophus, declaratio atq; approbatio,ibi posita, Nec est possibile, &c. hanc habet sententiam. Si idem medium cum eisdem extremitatibus sumatur,id est,si eædem assumantur præmissæ quæ prius acceptæ erāt,similiq; modo aut directè aut indirectè colligant, eadem prorsus syllogisabitur conclusio, & proinde nullus erit circulus,

Circulo aūt ex se inuicē ostēdere.

Quid syllogismus circularis.

circulus, cum ad id quod prius sumptum fuerat, nullo modo fiat regressus. Si verò in posteriori syllogismo medium sumatur, quod aliud sit a quolibet prioris syllogismi termino, aut huiusmodi medium sumetur inter prius illatæ conclusionis extremitates, quo casu eadem syllogisabitur conclusio. Atq; ob id nulla erit cyclica ratiocinatio, Aut hoc medium accipietur inter extrema maioris aut minoris, Quod si fiat, prosyllogisabitur quidem, seu priori syllogismo monstrabitur aut maior aut minor altius petito principio, non autē ex eo quod prius erat syllogisatum, Aut si aliud sumatur medium alijs cum extremitatibus, palàm est, conclusionē colligendam omnino discretā esse a prioris syllogismi & conclusione & ex vtrisq; præmissis. Post hæc Philosophus ibi, Quando igitur termini non sunt conuertibiles &c. explicat quales oporteat esse terminos, ex quibus constituendus est circularis syllogismus, nempe conuertibiles. Nam alioqui conflaretur syllogismus ex altera propositione indemonstrabili, hoc est, quę non valeret colligi per simplicem conuersionem. Vt enim habet Boetiana versio, non est demonstrare per hos terminos, quādo medio inest tertium, aut primo medium, intellige tanquā pars subiectiua suo toti. Verbi gratia, esto hic syllogismus, omne animal est substantia, & oīs homo est animal, ergo omnis homo substantia est, non licebit per conuersionē simplicem maioris & minoris, colligere omnem substantiam animal esse, & omne animal esse hominem, cùm conuersis existentibus veris, constat apertè cōuertentes falsas esse. hoc autem in loco considerat Philosophus dūtaxat de eo circulari syllogismo, qui ex veris conflatur pręmissis. Aliàs locus esset huiusmodi syllogismo in terminis non recurrentibus inter sese. Illud præterea nō prætereundum est, dupliciter terminos posse conuerti mutuò, affirmatiuè videlicet & negatiuè. Affirmatiuè quidē, dum vniuersaliter affirmatiuè de seinuicē dicuntur, vt homo & risibile. Negatiuè verò, cū vniuersaliter a se mutuo tolluntur, vt animal & planta. Porro vt ea quæ in litera sequuntur manifestiora euadant, subijciemus exēpla, significatiuis dictionibus literarum loco positis. Sint tres recurrentes conuertibilesq; termini, a risibile, b rationale, c homo, ex ijs sex coalescēt propositiones eiusmodi, omne rationale esse risibile, omne risibile esse rationale, omnē hominem esse rationalem, omne rationale esse hominem, omnem hominem esse risibilem, & omne risibile esse hominē. Esto præterea hic syllogismus in Barbara (cuius textus meminit) omne rationale est risibile, & oīs homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Primo circulo monstrabitur eius maior ad hunc modum, oīs homo est risibilis, & omne rationale est homo, ergo omne rationale est risibile. Deinde eiusdem minor hoc pacto. Omne risibile est rationale, at omnis homo est risibilis, est igitur oīs homo rationalis. In his autē duobus syllogismis duæ assumptæ sunt propositiones, quæ non sunt syllogismo collectæ. In priori quidē hæc minor, omne rationale esse hominē, quæ minoris prioris syllogismi est similiter conuertens, quæq; hoc modo circulariter ostenditur, ex eiusdem syllogismi conclusione & cōuertente maioris, omne risibile est homo, & omne rationale est risibile, igitur omne rationale est homo. In posteriori verò syllogismo hæc maior indemonstrata, omne risibile esse rationale, quæ similiter circulo sic ostenditur, omnis homo est rationalis, omneq; risibile est homo, omne igitur risibile est rationale. In quo rursum syllogismo assumitur pro minore nondum syllogisata, omne risibile esse hominē, quæ sic circulo colligitur, omne rationale est homo, & omne risibile est rationale, omne igitur risibile homo est. Sex itaq; propositi sunt syllogismi. Primo, syllogisatur prima conclusio. Secundo, circulo ostenditur eiusdē syllogismi maior. Tertio, minor. Quarto, conuertens minoris. Quinto, maioris conuertens. Sexto aūt conuertens cōclusionis, quæ enunciationes oēs ab initio fuerant propositæ, atq; ex tribus terminis aliā atque aliā rationē habentibus procreatæ. Quare ex ijs palàm est, in eodē modo, nēpe Barbara, contingere oīa circulo syllogisari, si termini fuerint conuertibiles. Post hæc in litera, ibi. In omni ergo cuiuscunq; figurę fuerit vtralibet præmissa &c. quæ prolixè, attamen clarius, dicta sunt ab Aristotele, ad percipiendū cognoscendumq; quo modo in singulis figuris constituendus sit circularis syllogismus, textus noster succinctè, & si obscurè, explicat tribus conclusionibus. Quarū prima est. In omni modo cuiuslibet figuræ vtralibet præmissarū similis qualitatis & quantitatis cū conclusione, circulo ostenditur ex conclusione & alterius præmissæ conuertente, exceptis maiore vniuersali negatiua in Cesare, & minore particulari affirmatiua in Datisi. Nam hæ non ostenduntur, sed earū conuertētes. Exempla sunt. Esto hic syllogismus in Celarent, Nullum rationale est non risibile, & omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est nō risibilis: Maior sic monstratur, Nullus homo est non risibilis, & omne rationale est homo, ergo nullum rationale est non risibile. Sit similiter hic in Darij, Omne rationale est risibile, & quidā homo est rationalis, ergo quidā homo est risibilis. Minor hoc pacto circulariter ostenditur,

Termini dupliciter conuertuntur.

Literæ prima cōclusio.

ditur, omne risibile est rationale,& quidam homo est risibilis, est igitur quidam homo rationalis. Insuper huius in Camestres syllogismi, Omne risibile est rationale, nullus nō homo est rationalis,nullus ergo non homo est risibilis. minor sic syllogisabitur,omne rationale est risibile,at nullus non homo est risibilis,ergo nullus non homo est rationalis. Item huius in Disamis,quoddā rationale est risibile,& omne rationale est homo,igitur quidam homo est risibilis, Maior ita monstratur circulo,quidā homo est risibilis,& oīs homo est rationalis,igitur quoddam rationale est risibile. Ex ijs itaq; exemplis palàm est,in his omnibus retineri & eandem figurā & eundem prorsus modum,colligiq; eandem ac inuariatā præmissam. Atq; proinde hic circulariter syllogisandi modus,dicendus erit esse perfectus. Quòd si in Cesare hunc constitueris syllogismū, nullū non risibile est rationale,& oīs homo est rationalis, igitur nullus homo est non risibilis. Et hunc in Datisi,omne rationale est risibile,& quoddā rationale est homo,ergo quidam homo est risibilis,mutata figura & proinde modo, per primā maioris illius & huius minoris conuertentes,hoc pacto syllogismo circulari colligentur. Nullus homo est non risibilis,& omne rationale est homo,ergo nullum rationale est non risibile. Omne risibile est rationale,quidam autē homo est risibilis,est igitur quidā homo rationalis. Atq; hic circulo syllogisandi modus imperfectus est,ob eam quā superius diximus causam. Secunda cōclusio est eiusmodi. Præmissa similis quantitatis cū conclusione, diuersæ autē qualitatis, non similiter ostenditur. Sed in secunda figura ipsa vniuersalis negatiua: in prima verò & tertia figuris eius cōuertens est resoluēda. In tertia aūt figura maiori vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua,ostēditur minoris cōuertens. Prima pars accipiēda est de perfecto circulari syllogismo. Porro resolutio,cuius meminit secūda pars,ea est,qua prędicatiua ꝓpositio trāsmutatē in hypotheticā,in q̄ designatē si modò fuerit colligēda vniuersalis affirmatiua,q̄d a q̄cunq; tollitur subiectū,eidē vniuersaliter tribuendū est prędicatū: Sin verò particularis assertoria,significabitur a quo particulariter negatur subiectū,eidē particulariter prędicatū cōuenire. Exēpli gratia, esto syllogismus huiusmodi in Celarent. Nullū rationale est non risibile, at oīs homo est rationalis, igitur nullus homo est non risibilis. Et in Ferio iste. nullum rationale est non risibile,at quidā homo est rationalis,igitur quidam homo non est non risibilis. Maior simpliciter est in hanc conuertēda,nullum non risibile est rationale,quā si in hanc resolueris hypotheticam affirmatiuā, Cuicunq; nulli inest nō risibile,illi omni inest rationale,& subsumpseris, nullum hominē esse non risibilem,syllogisabis omnē hominē esse rationalem,id quod erat minor in Celarent. Si verò illam cōuertentē in hanc transformaueris hypotheticā,cuicunq; particulariter non inest non risibile,illi particulariter inest rationale,& subsumpseris quendam hominem non esse non risibilem, colliges quendam hominem esse rationalem, & proinde minorē in Ferio. Quod si quis diligentius attenderit,in huiusmodi circulari syllogisatione,prioris syllogismi conclusionem locum minoris subire,prædicatumq; quod antea maius erat extremū, nunc medij habere rationē,facile colliget perpēdetq;, quā ob causam maior vniuersalis negatiua prius sit cōuertenda,deindeq; cōuertēs resoluenda. Præterea huius in Cesare syllogismi, nullū non risibile est rationale,& oīs homo est rationalis,igitur nullus homo est nō risibilis. Minor hunc in modū circulo declaratur, Cuicunq; nulli inest non risibile, illi vniuersaliter inest rationale,at nullus homo est non risibilis,erit igitur omnis homo rationalis. Porro si maior de Camestres circulo sit colligenda,opus fuerit minoris resolutione in eā hypotheticā,quæ in maioris locū succedat,& conclusionis conuertente accipienda pro minore. Verbi gratia,esto huiusmodi in Camestres syllogismus, oīs homo est rationalis,& nullum non risibile est rationale, ergo nullū non risibile est homo. Huius syllogismi maior hoc modo syllogisabitur. Cuicunq; nulli inest non risibile,illi omni inest rationale,at nullus homo est non risibilis (id quod conuertens est huius,nullum non risibile esse hominē) omnis igitur homo est rationalis. Sunt autē eiusmodi ratiocinationes re vera non syllogisticæ. Imprimis etenim ea in qua fit vniuersalis negatiuæ resolutio,(si Alberto credimus)hypotheticū habet sensum, perinde ac si diceres,si de aliquo vniuersaliter non risibile negetur,eidem omni necessum est cōpetere rationale, & ita in reliquis iudicandū, Insuper secundo,plures sunt numero termini tribus,terminorum quoque est æquiuocatio,& si hæc nullam adferat deceptionē. Quadam igitur similitudine,hi syllogismi circulares existimandi sunt syllogisticæ argumentationes,præsertim ad tertiæ figuræ syllogismorū formā accedentes,id quod testatur Philosophus,eo quòd quodam modo, nēpe virtute,vtriusq; & prædicatiuæ & hypotheticæ idem sit subiectū. Ex ijs igitur quę diximus,colliget facilè lector,triplicē esse circularem syllogismū. Vnum perfectū,& duos imperfectos, quorū hic, huiusmodi est propter conclusionis syllogisandæ collectā conuertentē. Ille autem

Secunda.

Quæ sit resolutio cuius liteta meminit.

Albertus.

Triplex circularis syllogismus.

autem ob resolutionē. Ad hæc post tertiam conclusionē, quæ satis manifesta est ex superioribus infert Philosophus duo corollaria, quorū intelligentia ex subiecta tabula facilè deprehenditur. Cæterùm quid cōmodi circularis adferat syllogismus aut demonstratori aut dialectico, aut quando quomodoq; in ipso fiat committaturq; principij petitio, non decreuimus in præsentia aperire, cum de his alius sit in sequentibus disputandi locus atq; occasio.

	Circulo syllogisatur	Maior perfectè	Maior imperfectè	Minor perfectè	Minor imperfectè
1.	Barbara	In prima	o	In prima	o
	Celarent	In prima	o	o	In 2. per resolutionē.
	Darij	o	o	In prima	o
	Ferio	o	o	o	In 3. per resolutionē.
2.	Cesare	o	In 1. per cōuersionē	o	In 3. per resolutionē.
	Camestres	o	In 3. per resolutionē	In 2.	o
	Festino	o	o	o	In 3. per resolutionem.
	Baroco	o	o	In 2.	o
3.	Darapti	o	o	o	o
	Felapton	o	o	o	o
	Disamis	In 3.	o	o	o
	Datisi	o	o	o	In 1. per cōuersionē.
	Bocardo	In 3.	o	o	o
	Ferison	o	o	o	In 3. per resolutionē.

Cōuersiuè syllogisare, ē ex opposito.

In quartum caput, quod de syllogismo conuersiuo agit, annotamentum.

EX initio huius literæ atq; sequentibus, in quibus pertractat Philosophus de conuersiuo syllogismo, colligere licet duplicē conuersiui syllogismi acceptionem. Vno modo sumitur pro eo qui ex opposito contradictorio, contrario, vel subcontrario prioris syllogismi conclusionis, syllogisat contradictorium, contrarium, vel subcontrarium alterius præmissarū eiusdem syllogismi. Contrarij enim nomine, apertè indicat Philosophus cōprehendi sub contrarium. Oppositi autē vocabulo, id duntaxat quod contradictorij rationē habet. Atque hic conuersiuus dicitur, eò quòd alterā prioris syllogismi præmissam in oppositā conuertat qualitatē, hoc est, eam colligit conclusionē, quæ cum altera præmissarū pugnat in qualitate. Altero modo propriéq; accipitur pro syllogismo qui ex prioris syllogismi conclusionis opposito, aut contrario, assumpta eiusdem præmissarū altera, reliquā interimit, hoc est, falsam esse ostendit, concessa vtriusque & oppositi conclusionis, & pręmissæ syllogismi prioris veritate. Qui duplex est. Vnus contrarius, qui alterius pręmissæ contrarium colligit. Alter oppositus, qui contradictorium syllogisat. Atq; de hoc vtroq; literę initium est accipiendum, in quo nihil refert an contrarij nomine etiam accipias subcontrarium. Nam particula subsequens (interimens reliquam) apertè reijcit eum syllogismum, qui duntaxat conuersiuus est, non autem interimens. Atq; proinde in ea parte literæ, Necesse est enim conclusionē in oppositū vel contrarium conuerti &c̄. vocabulo contrarij accipiendum est solum contrarium, non autē subcontrarium. Alioqui aut Aristoteles non sibi constabit, aut eius verba venient restringenda. Post hæc in litera, ibi. Multum autē interest &c̄. proponit Philosophus, multū differre, si in cōuersiuo syllogismo assumatur modò oppositū, modò contrarium, simul explicans quid per vtrumq; horum sit accipiendum. Id quod diximus, breuiter etsi obscurè, cōprobat tribus subiunctis conclusionibus. In quarum tertia, illud literæ, Et sic aut nihil concludetur vt in tertia figura, referendum est ad syllogismos particulares affirmatiuos tertię figuræ. Negatiuis enim competit pars sequens, Aut particularis quæ non interimit suam cōtrariam, hoc est, subcontrariam. Nam contrarij nomine ad particularē relati, semper intelligenda venit subcōtraria, quemadmodum pro ea quæ propriè contraria est, perpetuò accipitur, dum ad vniuersalem confertur,

confertur. Porro quantũ momẽti vtilitatisve cõuersiui syllogismi cognitio conferat disciplinę demonstratiuę atq; dialecticæ, imprę sentiarũ non statuimus pluribus aperire. Cæterùm vt litera planior intellectuq; facilior sit, has subiecimus formulas pro singulis figuris.

In prima figura conuersiuè syllogisatur.

Maior, manente eadem minore

	Ex cõtradictorio	Ex contrario	Ex subcontrario
Barbara	Bocardo	Felapton	o
Celarẽt	Disamis	Darapti	o
Darij.	Ferison	o	nõ fit quia ex puris particulari. in 3. nõ
Ferio	Datisi	o	fit quia ex particularibus.

Minor, seruata eadem maiore.

Ex contradictorio	Ex contrario	Ex subcontrario
Baroco	Camestres	o
Festino	Cesare	o
Camestres	o	fit in Ferio non interimens
Cesare	o	fit in Darij non interimens.

In secunda figura conuersiuo colligitur syllogismo.

Maior, minore posita pro maiore

	Ex cõtradictorio	Ex contrario	Ex subcontrario
Cesare	Datisi	Darapti	o
Camestres	Ferison	Felapton	o
Festino	Disamis	o	non fit, quia ex particularibus
Baroco	Bocardo	o	Eadem causa non fit

Minor, manente eadem maiore.

Ex contradictorio	Ex contrario	Ex subcontrario
Ferio	Celarent	o
Darij	Barbara	o
Celarent	o	fit in Ferio non interi.
Barbara	o	fit in Darij non interi.

In tertia figura conuersiuè syllogisatur.

Maior, eadem seruata minore

	Ex cõtradictorio	Ex contrario	Ex subcontrario
Darapti	Celarent	o	Nõ fit, quia maior particularis in 1.
Felapton	Barbara	o	Non, quia maior particularis in 2.
Disamis	Celarent	o	Nõ, qa maior par. negatiua in prima
Datisi	Ferio	o	Non, quia ex puris particularibus
Bocardo	Barbara	o	Nõ, qa maior partic. affir. in prima
Ferison	Darij	o	Nõ, quia ambabus parti. in secunda.

Minor, maiore posita minoris loco.

Ex contradicto.	Ex contrario	Ex subcontrario
Cesare	o	Non, quia maior particularis in secunda
Camestres	o	Nõ, quia maior affir. particularis in 2.
Festino	o	Nõ fit, qa part. nega. in 1. fit ob eãdẽ causam
Cesare	o	
Baroco	o	Non, quia ex particularibus.
Camestres	o	Nõ, quia maior affirmatiua in secunda.

Per impossibile autẽ ostẽdit syllogismus.

In quintum caput, de syllogismo per impossibile pertractans, scholia.

Anteaquàm expositionem huius capitis, in quo considerat Philosophus de quinta syllogismorũ potestate, aggrediamur, operæprecium fuerit, quid sit syllogismus per impossibile monstrare. Neq; enim in huius literæ exordio constituitur exacta illius definitiõ. Est igitur per impossibile syllogismus, qui ex contradictorio enunciationis veræ, cum altera præmissa manifestè vera, conclusionẽ colligit apertè falsem, ex cuius falsitate interimitur propositionis veræ assumptũ contradictorium: Atq; deinde ponitur ac infertur veritas propositionis prius negatæ. Verbi gratia, si quis hanc inficiatur, aliquod animal non esse rationale, hunc in modum constituetur per impossibile syllogismus, Omne animal est rationale, & oĩs equus animal est, est igitur omnis equus rationalis: conclusionẽ palàm est falsam esse, & proinde erit falsa præmissarũ altera, Non autem minor, quippe quæ apertissimè sit vera, Quare maior,

Quid syllogismus per impossibile.

maior, omne animal esse rationale, est falsa: At hæc cōtradicit huic, quoddam animal nō esse rationale: igitur secundum contradictoriarū legem cōmunissimumq; primum principium, verum erit, quoddam animal non esse rationale. Ex quo sanè exemplo facile fuerit deprehendere, in per impossibile syllogismo quadruplicē esse ratiocinationem. Prima prorsus est syllogistica, ex enunciationis veræ, quæ negata est, contradictoria, cū altera manifeste vera, apertè colligens falsam conclusionē. Reliquæ tres vulgò solent dici enthymematicæ. In quarum prima, ex manifesta illatę conclusionis falsitate, arguitur alterius præmissarū falsitas. Secunda ex aperta coassumptæ præmissæ veritate colligit contradictorij propositionis veræ prius negatæ falsitatē. In tertia aūt ex huiuscemodi contradictorij falsitate secundū primū principium, De quolibet est affirmatio vel negatio vera, & cæt. concluditur veritas propositionis prius negatæ. Ex his quoq; palàm est, in quē vsum paremus per impossibile syllogismū: nempe ad confirmandam veritatē propositionis veræ prius alicui propositæ ac ab ipso negatæ, qua de re mox latius dicemus. His prælibatis textū aggrediamur. In initio igitur monstrat Philosophus figuraliter, atq; rudi (vt dicunt) Minerua, quid sit per impossibile syllogisare. Nam multa subticentur, quorum mox meminimus, vtpote manifesta coassumendæ præmissæ veritas, & aperta conclusionis illatæ falsitas, &c. Deinde alter ab eo quem diximus, effectus syllogismi per impossibile indicatur, dum dicitur, syllogismo per impossibile ostendi alter priorq; syllogismus, hoc est esse legitimus atq; efficax. Verùm hic effectus syllogismo per impossibile duntaxat per accidens cōpetit, hoc est quatenus conuersiui syllogismi rationem induit. nisi voluerimus duplicem statuere syllogismi per impossibile acceptionē, id quod nonnulli faciunt. Deinde in litera, ibi. Fit autē in omnibus figuris, & cæt. Ostenditur, quibus in figuris constitui valeat per impossibile syllogismus, adiecta conuenientia & discrepantia vtriusq; syllogismi & per impossibile & conuersiui. Consentiunt etenim hi, quòd procreentur ex terminis & propositionibus vel numero eisdem, dum videlicet conuersiuus syllogismus conclusionis contradictorium assumit, non autem cum ex contrario constat. Nam hoc modo solum forent ijdem termini, non autem propositiones eædem. Porro ea literæ pars, Et in quacunq; figura fit per impossibile syllogismus, in eadem & conuersiuus (& si veritatē contineat, non tamē reddita est ex Aristotelis sentētia, qui vt apertè habet Boetiana versio, vbi duos primæ figuræ syllogismos assertorios, priorem vniuersalem & posteriorem particularem, per impossibile monstrauit validos esse & efficaces, per duos secundæ figuræ syllogismos in Baroco & Camestres colligentes minorum priorū syllogismorum contrarias, subiecit, Similiter autē & in alijs figuris (subintellige à prima) per impossibile monstrātur syllogismi. Quęcunq; enim conuersionem suscipiunt, & per impossibile syllogismum, sic Aristoteles. Cæterùm horū syllogismorum conuersiui & per impossibile, quinque enumerat Albertus discrimina, ex quibus quatuor duntaxat recensebimus. Primum est, q; conuersiuum syllogismū necessum est fieri altero prius facto syllogismo, id quod nō semper in syllogismo per impossibile obseruatur. Secundum, qui conuersiuus est, iuxta & contrarium & cōtradictorium assumit, qui verò per impossibile, solo vtitur contradictorio. Tertium, Ille solam prioris efficaciā commonstrat, Hic autē propositionem ab initio propositā conuincit veram esse, & perperàm abnegatam. Nam ille robur oē ex hac accipit maxima propositione, Omnē consequētiam esse validā, ex cuius consequentis opposito contradictorio vel contrario, infertur eiusmodi oppositum aut antecedenti, aut antecedentis parti. Huic verò vis colligendi adest ex primo communissimo principio, quemadmodum prius dicebamus. Quartum, In illo supponitur concluditurq; ex æquo & verum ex falsum siue latens siue patens, In hoc autem coassumptam contradictorio præmissam, necesse est manifestè veram esse, & illatam cōclusionem apertissimè falsam. Atq; hoc discriminis submonstrare videtur Arist. dum dicit, sed alicuius (veri videlicet) sumpto opposito cum manifesto vero. Cæterùm in litera, ibi. In omni ergo figura, &c. quę fusè ab Aristotele per singulas figuras de syllogismo per impossibile traduntur, nostri textus autores breuitatis studiosi, succinctè satis apertè vnica conclusione exposuerunt. Cuius sentētia est. Omne propositionis genus siue vniuersale siue particulare, siue affirmatiuū siue negatiuum, cōtingit per impossibile syllogismo monstrari in qualibet figura, ex oppositi contradictorij suppositione, non autem contrarij vniuersalis aut particularis, hoc est, contrarij vel subcontrarij, excepta vniuersali affirmatiua, quæ solum in secunda & tertia figuris hoc modo ostenditur, non autem in prima. Porro ea propositio per impossibile syllogismo in aliqua figura monstratur, cuius oppositum in ea figura assumi valet, aut veluti propositio aut subsumptio. Et proinde cum negatiua particularis vniuersali affirmatiuæ opposita in prima figura nequeat esse, necq;

Vsus syllogismi p impossibile.

Quatuor discrimina inter syllogismū cōuersiuū & per impossibile.

Oē propositionū genus mōstratur p impossibile.

neq; propositio neq; subsumptio, hoc est, neq; maior neq; minor (vt superius ostendit Philosophus) palàm omnino esse debet, vniuersalem affirmatiuam per primã figurã non posse monstrari syllogismo per impossibile. Post hæc in litera, ibi. Ex contrarij verò positione, & cæt. Ostendit Aristoteles, nec contrariã, nec subcontrariam oppositionem seruire ad ostendendã aliquã propositionem per impossibile, quia si eius contraria sumatur, inferetur quidem manifeste falsa, ex qua rursus ostendetur hypothesis falsitas, sed ex falsitate hypothesis nõ rectè inferetur veritas propositionis veræ prius negatæ, quia contingit contrarias esse simul falsas. & ideò hæc oppositio nunq̃ seruit proposito. Si verò sumatur subcontraria propositionis veræ prius negatæ, facile continget ipsam hypothesim simul esse veram cum propositione negata:, quia subcontrariæ sunt simul veræ. ac proinde non poterit ex ipsa cum alia manifeste vera, colligi conclusio manifeste falsa: quia ex veris non sequitur falsum. Si tamen contingeret subcontrariam propositionis negatæ esse falsam, tunc non minus ostenderetur propositũ per impossibile, q̃ si hypothesis esset contradictoria, sed quia istud rarius contingit, ideò nec iste modus conuenit proposito. Differt aũt ad impossibile syllogismus, &c̃. Vt syllogismi per impossibile plenior habeatur cognitio, subiungit Philosophus, quæ sint discrimina, quæue consentiones ipsius cum syllogismo ostensiuo, quæ omnia ex superioribus intellectu facilia sunt attento lectori, & singula diligenter expendenti. Insuper illud quod subnectit Philosophus de ostensiuo syllogismo, nempe quod ex veris progrediatur atque indubilitabibus præmissis, referunt nonnulli ad syllogismum ostensiuum, qui sit demonstratiuus, argumento forsitan sumpto ex Aristotele, qui vti Boetiana habet translatio, nõ syllogismi vtitur nomine, sed demonstrationis. At Albertus arbitratur, ostensiuum ex veris & indubitabilibus constare, eò q̃ talia sint non simpliciter, sed ponentis cõparatione. Cæterùm quo pacto in vniuersum idem non duntaxat in vna figura, sed in diuersis & ostensiuè & per impossibile monstratur, id quod amplè explicat Aristoteles: omittit autẽ noster textus, pluribus enuclearemus exemplis, nisi scribendi breuitas, præsertim in eiuscemodi rebus, nobis esset amplectenda, subijciemus nihilo secius tabellam cõmonstrantem, qua in figura, quoq; in modo queat quoduis propositionis genus, per impossibile syllogismo monstrari, literis a e i o indicantibus vniuersalem affirmatiuã, vniuersalem negatiuam, affirmatiuã particularem, & particularem negatiuã, spacio in quo nihil depictum est denotante propositã propositionem in ea figura non posse hoc modo syllogisari. Ex qua similiter formula facillimè deprehendet lector, vniuersalem affirmatiuam difficillimè hac via posse ostendi, particularem verò negatiuã facillimè, id quod & in priori libro assertum est in syllogismo ostensiuo. Figura autem huiusmodi existit.

Oppositio contraria & subcõtraria nõ seruit syllogismo ad impossibile.

Quandoq; oppositio subcõtraria seruit syllogismo ad impossibile.

	In prima figura	In secunda	In tertia
A		Baroco	Bocardo
E	Darij	Festino	Disamis
	Ferio		Datisi
			Ferison
I	Celarent	Cesare	Felapton
	Ferio	Camestres	Ferison
		Festino	
O	Barbara	Cesare	Darapti
	Celarent	Camestres	Felapton
	Darij	Baroco	Disamis
			Datisi
			Bocardo

In sextum caput, quod agit de syllogismo ex oppositis, scholia.

In qua aũt figura ex oppositis.

DEterminaturus Arist. de syllogismo ex oppositis ac sexta vltimaq; syllogismorũ potestate, quę est ex oppositis syllogisandi facultas, In huius sexti capitis exordio ad pleniorem sequentium cognitionem percipiendam, præmittit quadruplices esse propositiones secundum locutionem oppositas, hoc est, in quibus idem prædicatum de eodem subiecto

modò affirmatiuè, modò negatiuè enunciatur, atque harum triplices duntaxat oppositas esse secundum veritatē, id est, in veritate repugnantes, nēpe vniuersalem affirmatiuā & negatiuā, quæ cōtrariæ nuncupātur. Itē vniuersalem affirmationē & negationē particularē, atq; negationem vniuersalem & particularē affirmationē, quæ re vera sunt contradictoriæ, & subinde in litera oppositorū nomine designantur, quemadmodū ex textus decursu facile est deprehendere. Porro particulares affirmatiua ac negatiua (quam quidem negatiuā indicat Philosophus, dum dicit, non alicui) secundum rem non sunt oppositæ (Nam simul eas esse veras contingit) atque proinde reijciendæ sunt à syllogismi ex oppositis constitutione, quem perpetuò necessum est falsum colligere. Ex veris autem nunquam licet falsum inferre. Insuper huiuscemodi secundum locutionem solum oppositæ propositiones, vtræque particulares existunt. Ex ambabus autem particularibus præmissis inutilis & incollectilis est ipse syllogismus.

Cæterùm post hanc oppositarum discrepantiam vtcunque explicitam tribus monstrat Aristoteles conclusionibus, In primis, in prima figura nullum ex oppositis confici syllogismū. Deinde, in reliquis duabus constitui & ex contrarijs & ex contradictorijs, quēadmodum ex ipsa litera haud difficile licet deprehendere. Porro ex secundæ conclusionis declaratione dicente similiter, Si omnis disciplina est studiosa, & nulla medicina est studiosa, aliquam disciplinā oportet non esse studiosam, & cæt. Et ea textus parte subsequente, Verùm non semper, & cæt. suboritur dubitatio, quo pacto hæ aliæq; similes ratione subiecti vel prædicati, omnis disciplina est studiosa, nulla medicina est studiosa, sint oppositæ. Non enim vtroq;, sed altero duntaxat participant extremo, nempe prædicato. Insuper ambigitur, quomodo ex ijsdem præmissis syllogisticè colligatur, aliquā disciplinā non esse disciplinā. In hac etenim ratiocinatione, omnis disciplina est studiosa, nulla medicina est studiosa, igitur aliqua disciplina non est disciplina, quatuor sunt termini, id quod consideranti facile est perspicere. Nam dictio, disciplina, in conclusione veluti subiecti loco sita, altera apparet esse minor extremitas à medicina, quæ in minore propositione sub medio (studiosum) subsumebatur. Hæc sunt quæ lectori ingerūt difficultatē, quibus bifariàm responderi potest. Albertus enim, quē penè omnes adferunt ac approbant, duplices distinguit oppositas. Quasdam quidem per se ac propriè, in quibus idem prædicatum de subiecto eodem affirmatur & negatur. Atq; de his prius locutus est Aristoteles, donec ad eum deueniretur locum, qui mox est allatus. Alias verò oppositas esse solum per accidens, hasq; eas esse, in quibus modo superius dicto idem prædicatum de diuersis enunciatur subiectis, eam inter sese habitudinē habentibus, quæ est totius ad partem, id est, communioris ad minus commune, aut contra, in quibus huiuscemodi diuersa prædicata de eodem enūciantur subiecto. Exemplis abstinemus, eò quòd ex litera queant depromi. Ex vtrisq; oppositis & per sese & per accidens conflatur syllogismus. Verùm is qui ex per se oppositis progreditur, eam colligit conclusionem, in qua idem à seipso remouetur ac negatur. Qui autē ex ijs, quæ per accidens sunt opposita coalescit, infert totū de parte negari, aut contra, partē de toto, id quod exemplis non difficile est monstrare in dictis figuris. Cæterùm circa hæc occurrit dubitatio. In primis nanq; omne quod per accidens est, omniū doctiorū vulgata sententia ex ipso Aristotele desumpta, id ad reuocandum reducendumq; est quod per se est. Quāobrem is syllogismus, qui ex per accidens oppositis cōflatur, ad alterū reuocādus erit, qui ex per se oppositis constet. Quod quo pacto fieri valeat, non est manifestū. Insuper inferius de suo superiori verè negatur. Non igitur ad inconueniens falsumq; deducitur concedendum, si quis eum admittat syllogismum ex oppositis, qui inferius colligit de suo negari superiori. Horum priori, ij qui se existimant Alberti doctrinā imitari, respondent, opposita per accidens ad per se opposita reduci, cum ex altera per accidens oppositarū colligitur altera præmissa, quæ reliquæ est per se opposita, adhibita inferioris (si opus fuerit) constantia. Ab omnibus enim receptū est, constantiam inferioris subintelligendā esse, dum ab eo negatiua ducitur ratiocinatio. Verbi gratia, supposita medicinæ constantia, sequitur, omnis disciplina est studiosa, igitur & omnis medicina est studiosa, ex qua quidem conclusione in secunda figura huiusmodi syllogismus construitur ex per se oppositis. omnis medicina est studiosa, & nulla medicina est studiosa, ergo nulla medicina est medicina. Hic autē reducendi modus totius ad partem, quantum ad secundam pertinet figurā eiusq; modos, satis est accommodus. Sic etenim persistunt præmissæ vniuersales, quarum alteram necesse foret esse particularem, si secundum aliorū sententiam pars ad totum reuocaretur. Nam ex hac, nulla medicina est studiosa, nequaquam sequitur, nullam disciplinā esse studiosam, sed duntaxat aliquā disciplinā non esse studiosam. Huic nihilominus posteriori reductioni fauere apparet ea pars literæ,

eodem

Eodem etiam modo si altera non fuerit vniuersalis, quã nonnulli referunt ad eam, quæ minoris propositionis munus suscipit. Cæterùm hi cum illis in id consentiunt, quòd aliquam disciplinam non esse disciplinã, non colligitur proposito syllogismo, nisi mediatè atq; adiecto syllogismo, Nulla mediciua est disciplina, & omnis medicina est disciplina, igitur quædam disciplina nõ est disciplina. Porro Iacobus Faber Stapulensis, his per accidens oppositis reiectis, arbitratur hunc Arist. locũ subobscurũ, non exemplum continere secundæ figuræ, sed materiam duntaxat tradere conficiendis syllogismis. Nam ex illa propositione maiore, omnis disciplina est studiosa, in prima figura fit hic syllogismus. Omnis disciplina est studiosa, & omnis medicina est disciplina, omnis igitur medicina est studiosa. Deinceps ex hac conclusione tanquam maiore, cui adiungatur hæc minor nulla medicina est studiosa, procreabitur in secunda figura, ex per se oppositis hic syllogismus, omnis medicina est studiosa, & nulla medicina est studiosa, ergo nulla medicina est medicina. Post hęc ex prioris syllogismi maiore & posterioris minore in ipsa litera positis, prouenit hic syllogismus secundæ figuræ, omnis disciplina est studiosa, & nulla medicina est studiosa, igitur nulla medicina est disciplina. Ex hac autem conclusione sumpta pro maiore, & primi syllogismi minore construitur in tertia figura huiusmodi syllogismus. Nulla medicina est disciplina, omnisq; medicina est disciplina, igitur quædam disciplina non est disciplina, id quod in litera erat colligendum. Verùm hi duo respondendi modi, si diligenter excutiantur examinenturq;, non multum à se inuicem (nisi nos fallat nostra opinio) reperiuntur dissentire. Ad id quod secũdo loco obijciebatur, respondebimus, syllogismo ex oppositis nunq̃ colligi particularem negatiuã, in qua pars à suo toto abnegetur. Porro illius literæ partis, Per opposita ergo contingit syllogisare (quæ Alberti, vulgataeq; magis arridet opinioni) hæc est sentẽtia. Ex prædictis mox licet colligere, in secũda figura posse constitui syllogismũ per opposita & contraria & contradictoria. Sed non semper neq; omnino, (quẽadmodum habet Boetius) hoc est, non omnis syllogismus secundæ figuræ ex ijs quæ aut per se aut per accidens conflatur, Neq; præterea quilibet syllogismus qui ex eiusmodi oppositis conficitur, in secunda figura est locandus. Non enim ille qui in tertia figura oppositas per accidens accipit. Sed ille duntaxat in secunda figura ex oppositis est statuendus, in quo ambo extrema sub eodẽ medio, modò affirmatiuè, modo negatiuè de ipsis enunciato, vel eadẽ sunt, hoc est, prorsus synonyma, aut diuersiuoca, vel vnũ altero superius, sic sese habẽtia, vt premissæ ex eis constitutæ cõplectãtur contineãtq; ea, quæ per se opposita sunt, aut cõtrariè aut cõtradictoriè. Alioqui propositiones assumptæ nullo modo oppositæ erũt, quod declaratu non est difficilè. Quid super his, de quibus nunc tractauimus, sentiat Commentator, idcirco subijciemus, quòd nullius veterum commẽtarios, hoc vnico excepto, penes nos habemus. Et in figura (inquit) secunda est quidem possibile vt sit syllogismus ex propositionibus oppositis, siue sint oppositæ secundum viam contrarietatis, siue secundum viam contradictionis. cuius exemplum est nostrum dictum, omnis scientia est studiosa, & nulla scientia est studiosa, & concluditur nobis nulla scientia est scientia. Et similiter cum accipiuntur propositiones oppositæ, id est, contradictoriæ, vt dicamus omnis scientia est studiosa, & si dicitur, quia medicina non est studiosa, & concluditur quòd quædam scientia vt medicina non est studiosa. Et causa huius in secunda figura est, quòd prædicatum in duabus suis propositionibus est vnum & idem. Et non est possibile concludi opposita in veritate in hac figura, nisi cũ hoc quod accipimus affirmationẽ & negationẽ eandem, vt si dicamus, omnis scientia est studiosa, non omnis scientia est studiosa: aut accipiamus id quod est pars propositionis oppositarum, quæ est contenta sub loco propositionis eiusdem, cuius est pars, siue sit propositio affirmatiua, siue negatiua, vt si accipiamus loco huius, non omnis scientia est studiosa, dictum nostrum, medicina non est studiosa. Deinde adnectemus ei nulla scientia est studiosa, Quoniam nõ est differentia inter hoc quod adnectamus eam causam propositione opposita eadem, aut cũ ea quæ est contenta sub ea. Sed quoniam non accipiuntur propositiones secundum viam harum duarum formarũ, non erunt quidem oppositæ, neq; erit vis earũ vis oppositarum. Quia neq; in his quę opponuntur secundum contrarietatis, neq; in his quæ opponuntur secundũ viam contradictionis. Hæc Commẽtator, quæ ideo adiecimus, vt ex ipsis deprehẽderetur, quid probabilitatis cõplectantur ea quæ à nobis prius sunt dicta. Porro illud nullatenus est prætereundum, ex illis duabus literę particulis in secũdæ & tertiæ cõclusionũ explicatione positis, (Eodẽ aũt modo si altera nõ fuerit vniuersalis. Similiter & si altera nõ fuerit vniuersalis) colligendũ esse, in vtraq; figura & secunda & tertia sex modis posse ex oppositis constitui syllogismum, id quod licet in Boetiana versione inspicere, dum de secunda agit figura. Primo ex vniuersalibus

negatiua maiore & minore affirmatiua in Cesare & Felapton. Secundo cōtra, ex vniuersalibus maiore affirmatiua & negatiua minore in Camestres, modo secūdę figuræ. Tertio, maiore vniuersali negatiua & minore particulari affirmatiua in Festino & Ferison. Quarto ediuerso, Ex maiore particulari affirmatiua & minore vniuersali negatiua. Quinto ex maiore vniuersali affirmatiua & minore particulari negatiua, vt in Baroco. Sexto, ex maiore particulari negatiua & minore vniuersali affirmatiua, vt in Bocardo. Sed obijciet nō immeritò quispiam, ex ijs quæ superiori libro sunt tradita, ac rationibus cōmonstrata, vtputa maiore particulari, siue affirmatiua siue negatiua, in secunda figura nihil syllogisticè colligi. Item & in tertia nō fieri syllogismū, existēte minore negatiua, aut vniuersali, aut particulari. Quāobrem in dictis duabus figuris duntaxat quatuor erūt modi, quibus cōtinget ex oppositis confici syllogismū. Huic responsum fuerit, allatas regulas subsistere veritatemq; cōtinere, modò argumētetur à termino in præmissis indistributo ad eundē in collectione vniuersaliter sumptum. Id quod nō contingit reperiri in ijs quæ per se sunt opposita. Nam cū in his idem de eodem negetur, indifferēs fuerit omnino, siue maiorē extremitatem à minore abstuleris, siue contra.

Petere quod in principio.

In secundi tractatus primum caput, de principij petitione agens, adnotamentum.

Quid petere qd᷑ est in principio. Boetius. Petitio prīcipij fit 4. modis. Primus modus. Secundus. Tertius. Quartus. Textus. Circa q̄ prīcipia fieri potest petitio prīcipij. Petitio principij aliquādo implicita, aliquādo explicita. Explicitè petere id quod est in principio. Implicite. Quid petere principiū

HOc secundo tractatu determinaturus Philosophus de quibusdam peccatis defectibusq; syllogismorū, præsertim ijs, qui fieri habeant circa nonnullas syllogisandi facultates superiori tractatu explicatas, orditur hoc in capite à principij petitione, cui locus apparet esse in circulari syllogismo. Atq; in huius literæ frōtispitio hoc modo in summa ac generatim hunc describit defectū. Petere quod in principio, est non ostendere propositum, vel vt habet Boetius, Principium petere est, quod in quæstione est non demonstrare, sed sumere. In definito per principiū intelligendum est principale porpositū quod probādum erat. Hoc autē quatuor modis petitur. Primo, quando omnino non syllogisatur, hoc est, quādo propositio aliqua demonstrabilis tanquā per se nota assumitur sine vlla probatione. Secundo, cū id quod ad probandum assumitur, est ignotius proposito. Tertio, cum est æquè dubium aut ignotū.

Quarto, cū id quod prius est, per posterius probare contendimus, vt causam per effectum. Nam licet interdum ab effectu ad causam apparēs, & quo ad nos sumatur probatio, de qua in Topicis agitur: absolutè tamen & secundum naturæ ordinē, sicut hic loquimur, semper principij petitio est. Post hæc in litera, ibi. Horum ergo nullum, & cæt. Docet Aristoteles, principij petitionem non habere locū circa prima principia, quæ per se nota sunt, sed solum circa ea quæ per alia probari debēt, quia dictio (Principium) in hac disputatione sumitur, pro eo quod per aliud probandū est. quæ autem per se nota sunt, probatione non indigent. Nam quando quis per se conatur ostendere quod non est per se notum, is petit quod est in principio, hoc aūt duobus modis cōtingit, explicite & implicite. Explicite, vt quādo quis statim sine vlla ratiocinatione sumit quod probandū est. Verbi gratia, si quis aliquod demonstrabile in numerum priorum principiorum retulerit, quod tanq; per se notum assumat, ad alia problemata monstranda, queadmodum refert Proclus fecisse Euclidem Megarensem, qui quartam & quintam petitiones tanquam demonstrabiles posuit, quum tamen alioqui demonstrari possint. Implicitè verò, vt quando ad aliquid probandum alia quidem assumuntur, sed quæ nata sunt per ipsum ostendi, quemadmodum in secundo & quarto membro diuisionis superius positæ contingit, vt si a ostendatur per b, & b per c, c autem natum sit ostendi per a, tunc si quis primum antecedens ad vltimum consequens referat, deprehendet a per semetipsum demonstrari, quasi per se notum esset. hoc autē est petere principium, per se ostendere quod non est per se manifestum, sicut inferius dicit textus. Post hæc in litera, ibi. Si quis ergo maiore assumpta dubia, & cæt. Postquàm Aristoteles ostendit, in primo membro diuisionis superius positę contineri manifestam ac explicitā principij petitionem. In secundo verò & quarto solum implicitā, aggreditur tertiū membrū, In quo licet difficile sit explicare, quomodo idē, per semet ipsum ostēdatur, tamē semper manifestū est quòd nō demonstretur propositū. quia principiū demōstrationis debet esse certius consequēte, ac proinde generaliter loquēdo semper principij petitio est, sicut initio dicebatur. Si tamen maior sit æquè dubia cum conclusione, & medium conuertatur cum minore extremitate, facile explicabitur, quomodo etiā in hoc tertio idē per seipsum ostendetur, si quis in mentē reuocet, quæ de syllogismo circulari sunt dicta. Nam maior ex conclusione & minoris conuertente monstrabitur, vt sit hic syllogismus, omnis voluptas est bonum, omnis delectatio est voluptas, ergo omnis delectatio est bonum. Ex conclusione & minoris conuertente rursus per circulum inferetur propositio maior, hoc modo, omnis delectatio est bonū, omnis voluptas est delectatio, ergo omnis voluptas est bonum. In quo circulo

circulo si primum antecedens conferas cum postremo consequente, inuenies maiorem propositionem (videlicet, omnis voluptas est bonum) per semetipsam demonstrari. Similiter quando minor æquè dubia est cum conclusione. Si contingat medium conuerti cum maiore extremitate, tunc ex maioris cõuertente & conclusione pro minore, rursus circulo per semetipsam monstrabitur minor prioris syllogismi, vt omne bonum est appetendum, omnis voluptas est bonum, ergo omnis voluptas est appetenda. & rursus, Omne appetendum est bonum, omnis voluptas est appetenda, ergo omnis voluptas est bona. Idem quoque ostendi potest circa vtranque præmissam in modis affirmatiuis secundæ & tertiæ figuræ: Dico affirmatiuis, quia in negatiuis ea præmissa quæ affirmatiua est, non potest ostendi ex conclusione & conuertente alterius præmissæ, quia tunc ambæ præmissæ essent negatiuæ, inferreturque affirmatio ex negationibus, quod est impossibile. Hic disputant quidam, vtrũ petitio principij sit vitium syllogismi simpliciter dicti, an potius syllogismi demonstratiui, aut dialectici. Cuius solutionẽ satis indicat Aristoteles in fine textus, quòd petitio principij secundum veritatem (de qua hic agitur) sit demonstrationis vitium. Petitio verò principij secundum apparentiam, de qua in octauo Topicorum, est vitium syllogismi dialectici. Disputatio. Solutio.

In secundum caput, quod pertractat de secundo syllogismorum defectu.

Contingit & aliquãdo.

Secundus syllogismorum defectus est, Non propter hoc accidere falsum. Tunc autem dicitur non propter hoc accidere falsum, quando facta aliqua hypothesi, quæ nihil facit ad inferendam conclusionem, ex alijs duabus iunctis præmissis infertur conclusio falsa, ex qua fit regressus ad interimendã hypothesim, qua sublata & nulla alia in loco eius posita, nihilominus sequebatur conclusio falsa. Verbi gratia, Dicat aliquis omnẽ coruũ esse nigrũ, quod si quis abneget, sumatur eius cõtradictoria pro hypothesi, videlicet aliquis coruus nõ est niger, ex qua sic instituatur syllogismus ad impossibile, Aliquis coruus non est niger, omne volatile est albũ, & omnis coruus est volatilis, ergo omnis coruus est albus: cõclusio est impossibilis, ergo etiã hypothesis, aliquis coruus non est niger: Dicet itaque respondens, falsam quidem esse conclusionem, sed eam non sequi propter dictã suppositionẽ. Ex quo patet, quòd hic defectus potissimùm inueniatur in ijs syllogismis qui videntur propositionem aliquam monstrare deductione ad impossibile, quamuis re vera non monstrent. quia in syllogismo ad impossibile fit regressus ad interimendam hypothesim, propter quã re vera falsum accidebat, & qua sublata nõ amplius falsum accidet. hic verò fit regressus ad interimendã eã hypothesim propter quã non accidebat falsum, & qua sublata nihilominus accidet falsum. Habet ergo textus iuxta Boetium (nam noster videtur esse imperfectior) Non propter hoc accidere falsum est, cum ad contradictionem fuerit eius, quod deductione ad impossibile monstrabatur, id est, cum ex conclusionis falsitate fit regressus ad interimendam contradictoriam eius propositionis negatæ, quam opponens conatur monstrare deductione ad impossibile, quanquam non monstret. quia sophisticè agit. Sequitur in textu iuxta Boetium. Nam neque qui nõ contradicit, dicit nõ propter hoc, sed qui quod falsum aliquid prius positorũ sit, dicit. Neque q id in ostensiua facit &c. Cuius sensus est, quod quando nulla facta hypothesi ex prœmissis infertur falsum, tunc non est dicendum quòd conclusio accidit, nõ propter hoc. sed dicendum est quod accidat, quia aliquid prius positorum est falsum, id est, quia aliqua præmissa prius posita falsa est. Similiter etiã in syllogismo ostensiuo nunquam dicitur conclusio falsa non propter hoc accidere, quia nulla facta est hypothesis, ad quã interimendam fiat regressio. Deinde etiam si contingat, syllogismo ostensiuo propositionem aliquã interimi, tamen nulla prœmissa superest qua sublata manet syllogismus integer, & ideò relinquitur quod iste defectus solũ inuenitur in syllogismo qui habet speciem syllogismi ad impossibile. Post hæc in litera, ibi. Manifestissimus ergo modus est &c. duos proponit Philosophus modos, quibus contingit nõ propter hoc falsum accidere. Prior prorsus est manifestus, dum coassumpta hypothesis nullo eodem participat termino, ex quo constituitur syllogismus. In huius autem modi declaratione, per Topica accipies locos sophisticos. Nam in Elenchorum duntaxat libro, de non causa vt causa agitur, cuius rei hæc litera meminit, non autem fallaciæ secundum non causam vt causam. Alter modus non manifestus est, cum videlicet id quod syllogismo falsum esse colligitur, cum hypothesi in aliquo termino communicat, id quod dupliciter accidit. Primò, dum sub hypothesis subiecto subsumitur. Secundò, dum supra eiusdem prædicatum aliud sumitur. Exempli gratia, sub hypothesis subiecto subsumendo, sit a animal, b homo, c planta, d pyrus, constituetur in Barbara hic syllogismus, Omnis homo est animal, omnis planta est homo, & oĩs pyrus planta est, est igitur oĩs pyrus homo, conclusio falsa est atque impossibilis, igitur & illa hypothesis, omnis

Quid sit nõ propter hoc accidere falsum.

Boetius.

In quo syllogismo inuenia tur iste defectus.

Huius defectus duo modi.

Prior.

Posterior.

homo est animal. Supra verò prædicatū sumendo, sit b homo, a animal, c planta, f insensibile, penes priorē antepraedicamentalem regulam procreabitur hęc ratiocinatio, Omnis homo est animal, omne animal est planta, omnis planta est insensibilis, est igitur omne animal insensibile. conclusio falsa est, igitur & falsitati subiacet ea hypothesis, quæ dicit, omnem hominem esse animal. Quod si in priori exēplo a de d, id est, animal de pyro concluseris, & in vniuersum hypothesis prędicatū de minore extremitate, & in posteriori f insensibile de b homine seu vltimum prædicatum de primo subiecto, non continget non propter hoc accidere falsum. Atq; id est, quod in litera dicitur, ibi. Si autem impossibile conclusum ad terminos hypothesis copulatur, propter ipsam falsum accidit. Porro illius exempli in calce solutionis ad subiectam obiectionē positi, vt parallelas concurrere & cæt. hæc est declaratio. Esto interior angulus, c a b, exterior verò a b d. & sit a b d minor, & positæ sint lineæ g c & d e parallelæ. Quia per 13. primi elementorū Euclidis, a b d, & a b e æquātur duobus rectis, similiter per eandē c a b & b a g. Et per hypothesim c a b, maior est a b d, ergo c a b & a b e simul maiores duobus rectis. Et hæc iusta est demonstratio, Quòd si dixerint æquales simul duobus rectis, argumentetur, c a b & a b e simul æqui sunt duobus rectis. Et similiter a b d & a b e simul. Per cōmunem igitur conceptū, si ab illis æqualibus idem cōmune dematur a b e, relinquūtur æqualia. Atqui relinquuntur anguli c a b & a b d. Sunt igitur illi anguli æquales. Hoc autē est contra hypothesim. Et hæc monstratio ad impossibile est. Sunt igitur c a b & a b e maiores duobus rectis, Quare b a g & a b d residui quatuor rectorum, minores sunt duobus rectis. Per postulatū igitur, si linea recta super duas lineas rectas ceciderit, duoq; anguli ex vna parte duobus rectis angulis minores fuerint, istas duas lineas in eandem partē protractas procul dubio cōiunctim iri. lineæ igitur g c & d e, quæ positæ sunt parallelæ, concurrent ad partē g, quod est impossibile. De triangulo aūt, Esto a b f triangulus constitutus inter parallelas g c & d e. Et sint tres eius anguli a b f, b f a, f a b, maiores duobus rectis, si possibile est. Cum angulus g a b exterior, per primā partem 32. primi æquetur duobus intrinsecis a b f & b f a sibi oppositis, & f a b æquetur a b d per 29. primi, quia sunt coalterni. Erunt igitur a b f, b f a & f a b, æquales duobus g a b & a b d. Sed tres anguli a b f, b f a & f a b per hypothesim maiores sunt duobus rectis. Quare & g a b & a b d simul maiores, duobus rectis. Cum igitur quatuor anguli g a b, b a c, a b d, a b e per 13. bis sumptam, sint quatuor recti, demptis igitur ab illis quatuor rectis, duobus g a b & a b d maioribus duobus rectis, reliqui duo ex eadem parte b a c & a b e minores sunt duobus rectis. Per prædictum igitur postulatum, lineæ g c & d e concurrent, sic igitur ex vtraq; hypothesi geometricè effectū est, quod astruebat Aristoteles. Hæc ex Fabri annotatione adiecimus, propter eos qui geometricis gaudent oblectāturq;. Cæterùm quæ in litera sequuntur, haud difficile intelliguntur, præter illud in calce positum. Nam eadem erit definitio & syllogismi & elenchi, hoc est, eadem erit vtriusq; determinatio. Nam eisdem modis monstratur nō esse elenchus, quibus ostenditur non esse syllogismus. Nempe si vtræq; præmissæ fuerint negatiuæ, aut earum neutra vniuersalis fuerit. Est autē elenchus, redargutionis syllogismus. Et quia maximè redarguimus concludendo propositi contradictorium, ideò definiri solet elenchus, quòd sit contradictionis syllogismus. Redarguere etiam solemus per contrarium. Nam si concludimus contrarium, & propositū falsum esse necesse est. Ideò elenchus duas videtur habere species. Primam, qua syllogismo redarguimus colligendo contradictorium. Secundā, qua redarguimus colligēdo cōcludendoq; contrariū. Pro prima specie definiri solet, quod frequentius accidere soleat. Secunda rarentius. ἔλεγχος tamen id significat, quod redargutio & argumentum, ἀπὸ τοῦ ἐλέγχω, quod redarguo & arguo significat.

Accidit aūt quādoq;.

In tertium caput secundi tractatus, quod de tertio syllogismorum defectu pertractat, adnotatio.

HOc tertio capite explicatur tertius syllogismorū defectus, qui est fallacia secundum opinionē, in quo ostenditur, quomodo contingit & non contingit opinari contraria secundum formā, hoc est, propositiones contrarias vel contradictorias. & postea in fine contraria secundum materiam, id est, contraria prædicata de se inuicem, vel eodem tertio prædicari. Sed priusquàm ad ipsius contextus interpretationem perueniamus, operæprecium videtur, generalia quædam veluti principia præmittere, sine quorum cognitione nequaquam possunt quæ hic traduntur plenè percipi. Sunt igitur in primis describendi nobis nonnulli termini, quibus hoc toto capite præcipuè vtitur Aristoteles, videlicet, scientia, ignorantia, opinio, fallacia. Nam reliqui ad hoc negotium spectantes ijdem sunt cū aliquo horū quatuor, vt putare & existimare idem sunt quod opinari, & decipi idem quod falli. Nomen

Scientia

Scientia non sumitur hic propriè, vt in libris Posteriorum (tametsi in nonnullis locis hæc significatio non malè congrueret, sed communiter pro quauis notitia iudicatiua vera, siue firma, vel euidens fuerit, siue non. Nam & opinio vera dicitur hic scientia. Neq; de hac, omnis cygnus est albus (cuius in litera mentio fit) haberi potest scientia propriè dicta. Scit ergo quis in præsentia propositionem aliquam, quum eam iudicat verã esse, quæ reipsa talis est. Ignorantia autem non accipitur pro priuatione scientiæ, sed praua dispositione, quæ est dissensus propositionis veræ: aut si magis placet, assensus falsæ propositionis, quæ contraria est vel contradictoria veræ: aut certè eiusmodi, vt ad eam sequatur oppositum veræ propositionis. Vt qui iudicat, nullum cygnum esse album, is ignorat omnem & aliquem cygnum esse album. Et qui opinatur hanc mulam esse fœtam, ignorat hanc mulam esse sterilem. Opinio aũt hoc loco vocatur quiuis assensus seu iudicium, quo iudicat quis propositionem veram esse, siue reipsa talis fuerit, siue minus. Opinari ergo propositionem, est ei assentire. Fallacia autem siue deceptio, nihil aliud est, quàm error, siue falsus assensus. Vt iudicium, quo quis iudicat, hanc mulam esse fœtam, fallacia est atq; deceptio. Opinio ergo communior est scientia, ignorantia, & fallacia, seu deceptione. Ignorantia verò & fallacia re vera idem sunt, sed aliud & aliud videntur respicere. Est enim ipsa, assensus falsæ propositionis. Ignorantia aũt, licet sit assensus falsi, etiam respicit propositionẽ veram, contrariam vel contradictoriam falsæ, quæ vera iudicatur. Qui enim opinatur hanc mulam esse fœcundam, non dicitur illam propositionẽ ignorare, sed hanc potius, hæc mula est sterilis, quæ illi virtute contradicit. Secundò præmittendum, duplicem distingui scientiam alicuius propositionis. Vnam actualem, quæ est operatio quædam intellectus, qua quis actu propositioni conceptę & veræ assentitur. Alteram habitualem, quæ nihil aliud est, quàm habitus, quo promptus redditur intellectus, ad assentiendũ alicui propositioni veræ. Et hic etiam in dormiente permanet. Rursum vtraq; scientia dupliciter dicitur quis aliquid scire. Nam aut in particulari, quod vocat Philosophus scire simpliciter & propriè, siue in forma propria, aut scire in vniuersali, siue vniuersali scientia. Id scitur in particulari, quod est immediatum scientiæ obiectum. Vt hæc propositio, Socrates est risibilis, scitur in particulari seu propria forma, quando de ipsamet secundum conceptus terminorum in ea positorũ, habetur cognitio vel actualis vel habitualis. Sed in vniuersali id sciri dicitur, quod tanq; minus cõmune potest inferri ex alia propositione scita in particulari. Vt cognoscẽs in propria forma omnem hominẽ esse risibilem, habet scientiam in vniuersali dè hac, Socrates est risibilis. Scit enim hanc non in se, sed in sua vniuersali, ex qua cõsequitur, supposita saltem constantia subiecti. Similiter habens propriam cognitionem huius, nullum animal est insensibile, in vniuersali nouit omnes istas, nullus homo est insensibilis, nullus equus insensibilis est, Socrates non est insensibilis, & alias infinitas. Ex his patet, eandem scientiam dici posse vniuersalem & particularem comparatione diuersarũ propositionum. Similem distinctionẽ duplicem subeunt etiam ignorantia, seu deceptio, & opinio, &c̃. Vt decipitur quis in actu vel in habitu. Item in vniuersali vel in particulari. Porrò inter has scientias & ignorãtias, cõtrariæ, id est, eidem intellectui simul inesse non potẽtes, sunt solùm scire aliquid actu in particulari, & idem ignorare actu in particulari. Item, Scire habitu in particulari, & habitu ignorare in particulari. Non aũt contrariæ seu repugnantes sunt scientia & ignorantia eiusdem in vniuersali, siue ambæ sint habitus, siue ambæ actus, nisi ad idem vniuersale, hoc est, eandem vniuersalem propositionem propriè scitam & ignoratam, relatio fiat. Nam qui assentitur his duabus, omne animal est corpus, & nullum album est corpus, scit & ignorat in vniuersali, sed non eodem, hanc, omnis cygnus est albus. Post hæc præmittenda nobis est declaratio maximæ illius seu sententiæ in fine huius capitis positæ, & qua per totum ferè decursum textus vtitur. Cognitis præmissis, necesse est conclusionem quoq; cognitam esse. Limitatur hæc in primis ab ipso Aristotele hoc additamento, modò præmissæ ipsæ pertractentur, & comparentur inter se, consideretur q; subsumptio minoris sub maiore. Id quod non tantùm in imperfectis syllogismis intelligendum est, verùm etiam perfectis. Tali vtitur Aristoteles, dum hoc insinuat. Secundò limitanda est, modò quis aduertat circa conclusionem inferẽdam, & sciat consequentiam bonam esse. Si enim de consequentiæ bonitate dubitaret cognitis ambabus præmissis, non assentiretur tamen cõclusioni. Verùm quia Aristoteles vtitur ferè syllogismis primæ figuræ, qui sunt euidentes, ideo hanc restrictionem fortassis omisit. His igitur obseruatis, ab omnibus conceditur, ꝙ cognitis seu opinatis præmissis, necessarium est quoq; cõclusionem cognitam esse, & opinatam. Est enim assensus præmissarum inter se pertractatarũ, vnà cum attentione bonitatis consequentiæ, necessaria & naturalis causa efficiens assensus conclu-

Scientia. Ignorantia. Opinio. Fallacia. Scientia duplex. Scientia in actu. Scientia in habitu. Scientia in particulari. Scientia in vniuersali. Scientia & ignorãtia, quãdo sunt inter se cõtraria.

conclusionis, sicut ignis est causa caloris. Arbitratur tamen quidam fieri posse, vt intellectus alicuius assentiat præmissis, & bonitati consequentiæ, sine assensu conclusionis, propter maiorem apparentiam quam habet de opposito talis conclusionis, quæ quidem maior apparentia, seu firmior assensus oppositi, tanquam fortior impediet priores causas, ne suum effectum huic contrarium producant in eodem subiecto. Et deducit rem huiuscemodi exemplo. Sit a linea modico maior quàm sit b, & adeò modico, vt imperceptibilis sit excessus, & similiter b imperceptibiliter maior quàm c, sit tamē a perceptibiliter maior quàm c, & hoc aduertat intuens. Tum fiat hic syllogismus, Quæcunque sunt æqualia vni tertio, sunt inter se æqualia, a & c sunt æqualia vni tertio, nempè b, ergo & a & c sunt inter se æqualia. Hic maior propositio est per se nota, & minor ponitur per sensum patêre, & consequentia euidens est, nec tamen sequitur assensus conclusionis, quia per sensum iudicatur euidenter, oppositum esse verum. Ad istud dici potest, quod intellectus incipiens aduertere consequentiam esse bonam, incipiet statim dubitare de antecedente, an totum sit verum, & ita nunquam simul assentiet vtrique præmissæ cum bonitate consequentiæ, quin & conclusioni assentiatur. Iam verò, vt omnia euadant magis perspicua, quid sit hic defectus, quo de præsentis capitis tractatio est, & circa quam potestatem syllogismorū fieri habeat, breuiter prēmittemus. Vocatur ergo fallacia secundum opinionē, aut fallacia contrariē opinionis. Nam & si etiam circa contradictoria versetur, hæc tamen in contrariis continentur, non econtrariò. Huiusmodi aūt fallacia contrariē opinionis, si considerētur attentè quæ hic tradit Aristoteles, nihil aliud esse videtur, quàm falsus assensus duorum contrariorum, vel contradictoriorū, amborū in vniuersali, aut vnius in vniuersali & alterius in propria forma, vt assensus harum duarum in propria forma, omne animal est corpus, & nullum album est corpus, qui est istarū in vniuersali, omnis cygnus est corpus, & nullus cygnus est corpus, quæ sunt formaliter cōtrariæ, nec non harū, omnis cygnus est corpus, & aliquis cygnus non est corpus, quæ sunt cōtradictoriæ. Item assensus harum in propria forma, omnis mula est sterilis, & hęc mula est fœta, secundum quem assentitur quis duobus quodammodo cōtradictoriis, vni in propria forma, & alteri in vniuersali. Et videtur hæc fallacia vnicum esse iudicium, & simplex, quo iudicat quis, propositiones illas esse simul veras, aut copulatiuam ex eis constantē veram esse, quod quidē iudicium falsum est, non propter scientiam, sed opinionē falsam, quam virtute includit, hincque dicta est fallacia secundum, hoc est, propter opinionē scilicet falsam. (Neque enim quælibet opinio falsitatē inuoluit) vel fallaciæ contrariæ opinionis, seu contrariarū & repugnantium opinionum. Ex prēmissis patet, quod & si voce possint admitti à quopiam cōtraria vel contradictoria etiam in propria forma, quia tamen id mente nequaquam fieri potest (vt alibi ex Aristotele adductum fuit) non poterit contingere hæc fallacia secundum opinionē circa ipsa sumpta in propria forma. Insuper, quamuis ea vniuersalia, ratione quorū in vniuersali dicuntur cognosci contraria vel cōtradictoria formaliter, possint illata esse ex aliis cōmunioribus, vt hæ, omne animal est substantia, & nullum brutum est substantia, ex istis, omne corpus est substantia, nullum viuens est substantia, circa tamen ipsa quatenus conclusa sunt, non est hæc fallacia, sed in quantum possunt inferre, atque virtute continent in se contraria vel contradictoria simpliciter. Restat, vt dicamus, cur huiuscemodi fallacia, defectus vocetur syllogismorū. Plærisque videtur ipsam defectū esse syllogismorū, non tanquam subiectorū, seu eorum per quę & in quibus accideret, sed potius vt signorū quorundam arguentium talem defectum. Constitutis enim syllogismis ex illis vniuersalibus, in quibus opinabatur quis contraria vel contradictoria tanquā in vniuersali, concluduntur apertè talia opposita in propria forma, quibus cum nemo queat præbere assensum, videatque quilibet cōsequētiam euidentē, & minores propositiones subsumptas veras esse, statim agnoscet sese fuisse deceptū, & ab errore suo resiliet, alterā illarū vniuersalium propositionū refutando. Ab aliis dicitur hic defectus esse syllogismi simpliciter dicti, & locū habere in syllogismo ex oppositis. Sed nos priori sententiæ magis accedimus. Quibus ita prælibatis, textum ipsum Aristotelis explicare aggedimur. Id quod initio dicitur, Quemadmodum in positione terminorū fallebamur, &c. autore Alberto referendum est ad præcedentē syllogismorū defectum, videlicet non propter hoc accidere falsum. Quemadmodum enim ibi decipitur quis, propter positionem eiusdem termini positi in altera præmissarū, & hypothesi coassumpta, sic etiam accidit quandoque fieri deceptionē propter opinionem, qua quis contrariis vel contradictoriis virtute atque in vniuersali assentitur. Quod sequitur, Eiusdem secundum idem habebit, &c̄. hanc habet sententiam, Si quis opinetur simul quatuor propositiones in litera præmissas, quæ sunt præmissæ duorum syllogismorum contraria concludentium, accedentibus illis,

Quid sit fallacia cōtrariæ opinionis.

Cur hæc fallacia dicatur syllogismorum defectus, quorundā opinio.

illis, quæ in explicatione cuiusdam maximæ statim à nobis dicebantur, is simul habebit scientiam & ignorantiam particularem eiusdem subiecti, comparati ad idem prædicatum. Sed an hoc quod supponitur in conditionali fieri possit, paulò pòst definietur. In eo quod subiungitur, Rursum si quis fallatur circa media, &c. Media eiusdem coniugationis intelliguntur, quæ inter proposita extrema habent se vt superius & inferius, vt datis extremis cygnus & substantia, media eiusdem coniugationis sunt animal & corpus. Diuersæ verò coniugationis sunt animal & album. Et complenda est orationis periodus subintellectione huius (continget hæc secundum opinionē fallacia) vel similis cuiuspiam proposito congruentis. Et illud mox subiunctum, Simul enim sciet aliquo modo, &c. sic explicabitur, Simul enim sciet, seu scire poterit, omnem cygnum esse corpus, in illa vniuersali, omne animal est corpus, & pariter omnino, hoc est, in propria forma existimabit nullum cygnum esse corpus, si scilicet sub maiore illa, nullum brutum est corpus, subsumpserit & simul opinatus fuerit hanc minorē, omnis cygnus est brutum: hoc autem, videlicet omnē cygnum esse corpus, & nullum cygnum esse corpus est impossibile, quare deceptus fuit talis opinator. Vndè patet relatiuum quod, quum in litera dicitur, quod est impossibile, non referendum esse ad scire in vniuersali, & existimare in particulari duo illa repugnantia. Nam hoc non impossibile esse constat ex dictis, sed ad copulatiuam ex his ipsis compositam. Quòd si quis cum altera etiam opinata propositione, quę in textu ponitur, nempè omne animal est corpus, simul opinatus fuerit minorē subsumptam istam, omnis cygnus est animal, habebit eiusdem secundum idem scientiam & ignorantiam, non aliter quàm in præcedenti exemplo, in quo media diuersarū fuerant coniugationum. Et sicut hic sub vna tantùm propositione vniuersali opinata, facta subsumptione, accidet idem sciri in vniuersali, & ignorari in particulari, ita & illic fieri poterat, quare non alio different huiusmodi exempla: quanquam hoc eiusdem, illud verò diuersarū coniugationum media obtineat, quodq; in vno expressum in altero similiter relictum sit intelligendum. Quia verò sub conditione prius locutus fuerat de assensibus præmissarū in diuersis syllogismis opposita concludentibus, ideo mox ibi, In his aūt quæ dicta, &c. apertè id explicans & determinans, dicit, non posse fieri, vt quis simul opinetur ambas præmissas duorum syllogismorū contraria vel contradictoria concludentium, seruatis iis quæ superius tradita sunt in præmissis. Nam alioqui accideret, eundem simul huiusmodi oppositis assentiri, quod est prorsus impossibile, vt patet ex dictis. Hanc probationē, quæ est præcipua, & statim obuia, omisit Aristoteles, aliam quandam adducens, quum ait, Sic enim accideret simul opinari maiorem scilicet prioris syllogismi, quæ est, omne animal est corpus, & eius contradictoriam vel contrariam, quod quidem disiunctum veritatem continet pro secunda parte. Nam cōtradictoriam dictæ maioris opinabitur per hunc syllogismum in Felapton, constantē ex minore prioris syllogismi, & posterioris conclusione, nullus cygnus est corpus, omnis cygnus est animal, ergo aliquod animal non est corpus. Et hic intelligendum est, modò is aduertat illationē huiusmodi, &c. Simili modo ex maiore secundi syllogismi, & conclusione prioris, concludere licebit contrarium minoris prioris syllogismi in Cesare, Vt nullum album est corpus, & omnis cygnus est corpus, ergo nullus cygnus est albus, quanq̃ huius omnino non meminit Aristoteles. Ideo aūt dixit concludendam esse cōtrariam vel cōtradictoriam maioris alterius syllogismi, quia hæc fallacia tantùm in maioribus ipsius consistit, non in minoribus, quæ simul sunt veræ. Sed quare nominauit contrariam vel cōtradictoriam, quum de sola contradictoria verum sit, quod ab ipso dicitur, fortasse quia nonnunq; ex præmissis modi Felapton, quamuis non formaliter, licet vniuersalem propositionē concludere per syllogismum, qui dicitur secundum æqualitatē in subiectis, quādo medium est cōuertibile cum minore extremitate. Et poterit exemplū huius accipi, si in exemplo literæ loco animalis, quod medium est primi syllogismi, & medium tertij, sumpseris animal cantillans suauiter appropinquante morte, quod dicitur esse proprium cygni, de quo & Martialis, Dulcia defectâ modulatur carmina lingua

Cantator cygnus funeris ipse sui.

Deinde ibi, Contingit aūt vtriusq; alteram, &c. declarat tandem, quomodo cōtingat hanc fallaciam fieri, intelligens per alteram & vnam, non minorem propositionem, sed maiorem ipsam. Alioqui enim non verum erit quod sequitur, Nam sic fiet fallacia, &c. Potest enim quis citra omnem fallaciam & deceptionem assentiri ambabus præmissis prioris syllogismi, & minori posterioris, quippè cùm omnes hæ sint veræ. Illud autem posse fieri, vt sic decipiamur, manifestat Philosophus ex eo, quòd possibile est quempiam falli circa aliquid in particulari, quod tamen optimè nouit in vniuersali. Et est exemplum mathematicum de propria scientia

Quæ sint eiusdem cōiugationis media, & quæ diuersarū coniugationum.

An omnis scientia dicēda sit reminiscentia

niſcentia, queadmodū arbitratus eſt Plato cū Socrate.

entia huius, Omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales, qua in vniuerſali ſcitur hic triangulus habere tres angulos æquales duobus rectis, quem tamē fortè ignoramus in propria tres angulos duobus rectis æquos habere, eò ꝙ putamus eius tres angulos maiores eſſe vel minores duobus rectis, Vt ſi conſtet ex vno angulo obtuſo, qui maior eſt recto, & duobus acutis, quos ſimul ſumptos putamus vnum rectum valere, aut ſi cōſtet ex tribus acutis, & putemus horum duos tantùm æquare vnum rectum. De hac re alibi copioſius eſt tractandum. Poſt hæc per digreſſionē quandam reprehendit Philoſophus, & ſoluit rationē Platonis in Menone (dialogus eſt ſic ab interloquente perſona dictus) qua oſtendere conatur, omnem ſcientiam eſſe reminiſcētiam, nihilq; recens à nobis ſciri, quod nō ante diu fuerit cognitū. Eam hoc modo ſolent proponere. Quicquid addiſcitur & prius ſciebatur, id per reminiſcētiam cognoſcitur, ſed omne quod addiſcitur tale eſt vt prius fuerit ſcitū, ergo quicquid addiſcitur, reminiſcēdo cognoſcitur. Quare omnis noſtra ſcientia ſeu diſciplina, nihil eſt aliud, ꝗ præcognitorū reminiſcentia. Minor hoc pacto docetur, Vt qui diſcit & ſciturus eſt, ꝙ hic triangulus habeat tres angulos duobus rectis æquales, tali id aſſequitur ſyllogiſmo, omnis triangulus habet tres angulos, &c̄. ſed hic triangulus eſt triangulus, ergo hic triangulus habet tres angulos &c̄. hac aūt cōcluſione nihil noui videtur addidiciſſe, quod prius non cognouerit. Nam hunc triangulum habere, &c̄. non potuit latere eum, qui omnē triangulū præſciuit tres angulos, &c̄. Atq; ita arbitratur Plato, ſingularē ſcientiam habitā de concluſione, eſſe verā reminiſcētiam. Sed multū aberrat à verò, Nam reminiſcentia dicitur iterata ſcientia illius quod prius cognitum fuit in propria forma, non aūt eius, quod duntaxat in vniuerſali, aut virtute quadam, in ſua cauſa vel antecedēte cognoſcebatur, niſi abutēdo nomine reminiſcētiæ. Iam non oportet eum qui vniuerſalem maiorem propriè cognoſcit, concluſionem quoq; ex illa conſequentē in propria cognoſcere forma. quum poſſit ipſum, quod huius ſubiecto ſignificatur neſcire eſſe, aut ſi ſciat eſſe, non tamē actu ſcire, ipſum ſub medio cōprehendi, quod vbi cognouerit, & ſimul maiori aſſenſus fuerit, tum eius propriam notitiam accipiet, veluti reminiſcēs, id eſt, quodam modo & impropriè reminiſcens, quum cognoſcat iam propriè & per ſe, quod præſciuit ſolùm in vniuerſali. In eo quod paulò pòſt dicitur in litera, Verùm non cōtrariè, ſed ſcire quidem, &c. Quid ſit ſcire & ignorare contrariè, colligendum eſt ex præmiſſis in initio huius adnotationis. Illic enim determinatum eſt, quæ ſcientia, cui ſit ignorantiæ contraria atq; repugnans. Et quod continuè connectitur, Non enim contraria eſt deceptio, &c. ſic legitur in alia translatione, Non enim cōtraria, quæ eſt ſecundum medium, ei quæ eſt ſecundum ſyllogiſmū diſciplinæ, nec quæ eſt ſecundum vtrumq; mediorū opinatio, ſupple, contraria eſt diſciplinæ, quæ eſt per ſyllogiſmū. Vbi per vnum medium intelligimus vnam præmiſſarū, & per vtrumque mediorū, ambas præmiſſas. Quocirca deceptio, ſecundum vnum medium, erit error ſeu falſus aſſenſus propter vnam præmiſſam, vt omne animal habēs prætumidū ventrem eſt fœcundū, ſeu fœtum, ergo hæc mula, cuius venter prætumidus eſt, fœcunda eſt. Deceptio verò ſecundū vtrumq; mediorū eſt, quę fit per ambas præmiſſas, vt omne animal geſtans vterū tumidum eſt fœcundū, hæc mula eſt animal geſtans vterū tumidū, ergo hæc mula eſt fœcunda. Per eam diſciplinā ſeu ſcientiam aūt, quæ ſecundum ſyllogiſmū eſt, intelligitur vera cognitio ſeu aſſenſus præmiſſarū ſyllogiſmi, concludentis contradictorium vel contrarium formaliter, vel virtute eius de quo deceptio per vnum vel vtrumque medium habebatur, huic planè conſonat declaratio ſubiuncta, Nihil namq; prohibet, eum, &c. Ex qua manifeſtè datur intelligi, poſſe aliquem opinari ſimul ambas præmiſſas duorum ſyllogiſmorū, oppoſita etiam ſecundum formā concludentium euidenter, modò alteras ad inuicem non cōparauerit, aduertens firmam earum connexionē ad inferendam huiuſmodi concluſionē, Omnem mulam eſſe ſterilem (cuius propoſitionis frequens eſt hic mentio) quæ, excepto ꝙ per inductionē palàm ſit, hac etiam ratione ſuaderi poteſt, Omne animal quod ex diuerſorū generū cōmixtione natum eſt tertij generis, eſt ſterile, & omnis mula eſt animal, quod ex diuerſis generibus, videlicet aſino & equa progenitū eſt tertij generis ſeu ſpeciei, igitur omnis mula ſterilis eſt. Illius autem ſententiæ ſeu vniuerſalis propoſitionis, Nullum ſenſibilium cum extra, &c. qua conatur veriſimile reddere quod præceſſit, nimirum fieri, vt nonnunquam vniuerſale ſciamus, particulare ignorantes, variæ dari ſolent expoſitiones. Nos vna contenti erimus, quæ tradit, nullum ſenſibile ſingulare à nobis ſciri certò & euidenter, ſeu intuitiuè ſecundum actum, & in propria forma, quando abeſt à ſenſu, hoc eſt, quando illud non percipitur vllo ſenſuum exteriorū, Vt parietem, quem heri videbas album, & nunc non vides, non potes nunc euidenter & certo ſcire eſſe album, quia potuit interea eſſe deſtructus, & non extare, & ſic de aliis.

Quid ſit in litera deceptio ſecundum mediū & ſecundū vtrunque.

aliis. Quia igitur de absente singulari huiusmodi, non possimus certam & euidentem habere cognitionem, haud difficulter euenire poterit, vt circa ea singularia decipiamur, retinētes tamen interim vniuersalem scientiam in actu, secundum quam eadem sciemus, sed non in propria forma, aut propriam eorundē scientiam secundum habitū. Et hæc vt fiant apertiora, minusq; lectorē perturbent, distinguit Aristoteles triplicem scientiam, ac etiam ignorātiam alicuius. Vna est vniuersalis & habitualis. Alia habitualis est, & propria. Tertia actualis, quę etiam in vniuersalem & propriam similiter subdiuiditur. Sed hæc cum iis quæ statim sequuntur ex supradictis facilem intelligētiam habent. Ostenso hactenus qualiter fiat fallacia secundum opinionē in contrariis seu contradictoriis complexis, & secundum formam, declarat in fine huius capitis, quomodo contingat vel non contingat decipi, circa contraria materialia, ac incomplexa, docēs prius fieri non posse, vt quis assentiatur propositioni, in quā vnum contrarium de altero prædicatur, sicut nec illi, in qua ambo eidem singulari simul attribuuntur. Quum enim ad contraria certum sit naturali saltem necessitate sequi cōtradictoria, & ad horum prædicationē de eodem consequantur propositiones formaliter contradictoriæ, necesse esset, aliquem huiusmodi oppositis simul posse assentiri. Dicit ergo Aristoteles, Qui opinatur bonum esse malum, id est, si quis opinetur bonum esse malum, is opinabitur, ꝙ idem scilicet bonum, (vt ipsemet pòst exprimit) sit bonum & malum. In primis opinatur bonum esse malum ex suppositione, & ex syllogismo facto secundum primam regulam antepradicamentalem, opinabitur bonum esse bonum hoc pacto, Bonum est malum ex suppositione, & per conuersionem simplicem, idem malum est bonum, ergo bonum est bonum. Et quia verificatio consequentis fieri debet pro eodem bono, pro quo verificabatur maior, sequitur quòd idem bonum sit malum & bonum, quod est contraria dici de eodem, non tantùm cōmuni, sed singulari. In dicto syllogismo Aristotelis maluimus medio in secūda propositione addere relatiuum identitatis, quàm (vt alij) signum vniuersale, eò ꝙ concedenti bonum esse malum, necessariò fatendum sit per conuersionē, ꝙ idem malum sit bonum, non aūt ꝙ omne malum bonum sit. Postremò ibi, Sed fortassè non contingit, &c. insinuat quomodo possumus vnum contrarium de altero opinari, nimirum per accidens, & nō per se. Ait enim, Sed fortasse non contingit opinari, malum esse bonū, nisi secundum accidens. Quod declarans subiungit, Multipliciter enim hoc, supple malum esse bonum contingit opinari, sed id alibi diligētius est inquirendum, hoc est, in Ethicis, vbi exactius oportet inuestigare naturam boni & mali. Particulam illam, Per accidens, & (quæ sub hac intelligenda est) Per se, inuenimus à nonnullis addi bono & malo, volentibus bonū per se esse, id quod semper, aut vt in plurimum est bonum, vt virtus, scientia, membrorū conseruatio, &c. Id aūt per accidens bonum, quod tantùm bonum est in quodam casu seu euentu, vt resectio membri alicuius, propter salutē totius corporis facta. Malum per se dicunt, quod secundum se semper est malum, aut vt plurimum, vt resectio membrorū, proiectio mercium in mare. Et malum per accidens, quod tantùm in casu malum est, vt reddere alicui quod suum est, si id sit gladius, quo verisimile est ipsum mox scelus perpetraturū. Item seruare fratrem in vita malum est, si quis in eo casu sit, vt si fratrem seruet, non possit patrem eàdem necessitate pressum seruare. Qui igitur opinatur resectionem membri, vbi putruerit, esse bonum, opinatur malum per se, esse bonum per accidens. Et qui censet retentionē talis membri esse malum, id quod per se bonum est, iudicat esse malum per accidens, neq; in huiusmodi opinionibus sit aliqua fallacia contrariæ opinionis, quum talia iudicia vera sint omnia, licet ex eis videantur contraria inferri posse de eodem. Alij, Per accidens, & Per se referūt ad opinari, vt is dicatur per se opinari bonum esse malum, qui rem sub ratione boni apprehēsam, iudicat esse malam in eodem genere. Et ediuersò per se dicatur opinari malum esse bonum, qui rem sub ratione mali apprehēsam, iudicat esse bonum in eodem genere bonitatis. Triplex enim est boni genus, nempè honestum, delectabile, & vtile. Similiter malorū aliud inhonestum, aliud contristatiuum, aliud inutile seu damnosum. Si quis igitur iudicet, honestum esse inhonestum, delectabile esse contristatiuum, vtile esse damnosum, & contrà, relatione ad idem facta, & idem inspiciens, per se opinabitur bonum esse malum, & malum esse bonum. Per accidens verò opinari bonum esse malum, est rem, quæ re vera est bona, licet vt sic non apprehendatur, opinari esse malam in eodem genere: aut rem etiam apprehensam quatenus est bona in vno genere, arbitrari esse malam in alio genere: aut rem, quę secundum vnam circunstantiam bona est in aliquo genere, iudicare esse malam in eodem genere, propter aliam circunstantiam. Exempla sunt, vt si quis acceptionem rei alienæ inuito domino (quæ re vera est inhonesta, licet ab eo sic non iudicetur) censeat esse rem honestam. aut

Triplex sciētia & ignorantia.
Vna vniuersalis & habitualis.
Alia habitualis propria
Tertia actualis.

Explicatio illius literæ, Qui opinatur bonum esse malum.

Quid per se bonū & malū, & cōtra, quid bonū & malū per accidens.

Aliorū sententia.

Triplex genus boni.

aut medicinalem potionem, quæ est vtilis sanitati recuperandæ, inutilem esse, & noxiam. Item, si quis honestum iudicet esse contristatiuum, vel delectabile esse inhonestum aut inutile. Item, si quis proiectionem mercium in mare ob metum submersionis, iudicet esse vtilem simul & damnosam, ob diuersas circunstantias. Et simile accidit de morte propinqui, relinquentis nobis amplam hæreditatem. In huiusmodi opinionibus, quibus bonum per accidens iudicatur esse malum, vel contrà, non semper est error seu deceptio, quum nonnullas veras esse accidat, vt patet consyderanti, & approbat hoc distichon ex Græco versum,

Res vxor grauis est, poterit tamen vtilis esse,
Si properè moriens, det sua cuncta tibi.

Porrò non dissimiliter in cæteris etiam contrariis distingui poterit opinio per se vel per accidens vnius de altero. Qui enim opinatur, niuem esse nigram, & coruum esse album, per accidens opinatur album esse nigrum, & nigrum esse album, atque fallitur. Similiter, qui opinatur Aethiopem nigrum, esse album secundum dentes, & sanum pectore, laborare ex oculis, per accidens, & sine errore opinabitur nigrum esse album, & sanum ægrum esse. Sed si quis simpliciter arbitretur album esse nigrum, aut sanum esse ægrum, is per se opinaretur contrarium de contrario. Sed hoc fortassè (vt inquit Aristoteles) fieri nequit. Prolixiores fuimus in hoc capite exponendo, tum propter obscuritatem, tum ob vehementer vtilem, vel potius necessariam cognitionem eorum quæ hic tractantur.

Quãdo cõuertũtur extrema inter se.

In tertij tractatus caput primum, quod quasdam pro cognoscendis terminorum conuersionibus regulas tradit, annotatiuncula.

AD syllogismum reducturus Philosophus alias argumentationis species, quæ quodam modo imperfectæ sunt, In hoc primo capite quasdam exhibet proponitque regulas, ad dinoscendam terminorum conuersionem, quæ sunt sex numero, adiecta septima, quæ dicitur esse moralis. Termini ij conuertuntur, qui de se inuicem vniuersaliter prædicantur. Id quod bifariam contingit, affirmatiuè scilicet & negatiuè, vt homo & risibile affirmatiuè recurrunt, ac conuertuntur. Nam quemadmodum omnis homo risibilis est, sic & omne risibile est homo. Homo verò atque equus negatiuè. Vt enteim nullus homo est equus, ita & nullus equus homo est. Prior terminorum conuersio locum duntaxat habet in syllogismis affirmatiuis. In vtrisque autem & affirmatiuis & negatiuis, locus est vtrique terminorum conuertibilitati. Porrò primæ regulæ hæc est sententia, Si syllogismi affirmatiui vniuersaliter colligentis in prima figura extremitates inter se recurrant, necesse est & medium cum extremitatum vtraque, assertoriè affirmatiueque conuerti. Et contrà, si medium cum extremitatibus conuertatur, necessum erit & extremitates sibi mutuò esse cõuertibiles. Quòd si syllogismus eiusdem figuræ vniuersaliter concludens fuerit negatiuus, sitque medium in negatiua cum maiori extremitate negatiuè conuertibile, conuertetur negatiuè eadem maior extremitas cum minore extremitate. Quòd si in affirmatiua cum minore extremitate affirmatiuè conuertatur medium, cum eadem negatiuè returret ipsa maior extremitas. Idem quoque accidet, si hæc ambo vnà coniungãtur. Sin verò extremum cum extremo negatiuè recurrat, mediumque affirmatiuè cum minore extremitate, negatiuè conuertetur medium cum maiore extremitate. Quæ omnia citra magnum laborem ex ipsa possunt colligi litera, Quippe quæ solùm duorum meminerit modorum, Barbara videlicet & Celarent. Cæterùm textus deductio his exemplis fiet manifestior. Esto in Barbara hic syllogismus, Omnis homo est risibilis, & omne flebile homo est, est igitur omne flebile risibile. Syllogismus maioris conuertentem colligens est huiusmodi, Omne flebile est homo, & omne risibile est flebile, omne igitur risibile est homo. Is autem qui minoris syllogisat conuertentem est, Omne risibile est flebile, omnisque homo risibilis est, ergo omnis homo est flebilis. Insuper esto in Celarent hic syllogismus, Nullus homo est hinnibilis, omne flebile est homo, nullum igitur flebile est hinnibile, syllogismi conclusionis conuertentem colligentes sunt hi, Omne flebile est homo, at nullum hinnibile homo est, nullum igitur hinnibile est risibile, in modo Camestres, Omnis homo est flebilis, & nullus homo hinnibilis est, nullum igitur hinnibile est flebile. Nam ex vniuersalibus maiore vniuersali affirmatiua, & minore negatiua, licebit vniuersalem concludere negatiuã, modò medium cum maiore recurrat extremitate. Tertius autem in Camestres maioris cõuertentem, inferens est iste, Omnis homo est flebilis, nullum hinnibile est flebile, nullum igitur hinnibile est homo. Hactenus à nobis dictum sit, super prioris regulæ sensu, eò quod obscuritatis nonnihil videbatur complecti. Cæterùm quinque sequentium regularũ explanatione abstinendum esse duximus, eò quod attentiori lectori citra magnam operam queant esse nota. Porrò

septimam moralibus tribuendam actionibus, præcipientemq; de eligendis atq; fugiendis, solent accipere de diuersis oppositis, quorū vnum, alterum non prærequirit, neq; ex eo pendet. Nam Philosophus de iis agit, quorū vtrunq; consistit cum alterius opposito, vt velle concedere, hoc est, quemadmodum Faber explicat, cordi esse regratiari, secum permittit non regratiari. Item & nolle concedere, concedere. Præterea illam maximam propositionem, quam satis hoc in loco insinuat Philosophus, Magis eligendo opponi magis fugiendum, æquè eligendo, æquè fugiendum, & minus eligendo, minus fugiendum. interpretatur Albertus de iis eligendis, quorum vnum in altero non est. Cuiusmodi sunt virtus & scientia, quarum illa hac magis est eligenda. Et proinde magis fugiendum erit vitium, quàm ignorantia. Idem accidit in sanitate & ægritudine, diuitiis & paupertate. Sed de his hactenus sit à nobis dictum.

Virtus	Vitium
Scientia	Ignorātia
Sanitas	Aegritudo
Diuitiæ	Paupertas.

In secundum caput, quod de inductionis ad syllogismum reductione agit, scholia.

IN initio proponit de quo dicturus est in sequentibus, nempe quomodo reliquę argumentationes omnes tanquā imperfectiores & infirmiores, ad syllogisticam formam secundum aliquam prædictarum trium figurarum reduci debeant. Qui sint dialectici syllogismi & demonstratiui (quos in propositione nominat) patebit in sequenti libro, & primo Topicorum. Per syllogismos autem rhetoricos, intelligit Albertus enthymemata & exempla, quorum vsus paratior est & frequentior apud Rhetores. Cui interpretationi propè consonat ipse Aristoteles primo rhetoricorum libro. Eorum (inquit) quibus probamus, vt & in dialecticis, aliud inductio est, aliud syllogismus. Nam enthymema quidem syllogismum rhetoricum, exemplum verò rhetoricam inductionem appello. Et per argumentationes alias quæcunq; in quauis arte fidem faciunt, intelliguntur inductiones perfectæ, & si quæ restant adhuc aliæ argumentandi rationes. Porrò illud quod ait Philosophus. Et vniuersaliter quæcunq;, &c. interpretandum videtur veritatem continere vt plurimum, ita vt rara sit exceptio, ne quis nimium anxiè laboret reducendis nonnullis à categoricorum syllogismorum forma multum abhorrētibus argumentationibus, ad aliquam trium figurarum, quales sunt hypothetici syllogismi, & nonnullæ aliæ argumentationes. Constat enim, loqui Aristotelem de figuris categoricorum syllogismorum, ex ea particulà quam adhibuit, Per prędictas figuras, &c. Quòd si generaliter de cuiuslibet syllogismi siue categorici siue hypothetici figura loqueretur, facilius esset tueri in omnibus quod dicitur. Vt argumentatio à minore ad maius. De omni verbo ocioso quod locuti fuerint homines, redditurі sunt rationem in die iudicij nouissimi, multo magis ergo de obscœnis sermonibus, & quibus alterius detrahitur bono nomini, reduci poterit ad hunc hypotheticum syllogismum, Si de omni verbo ocioso quod, &c. multo magis ergo de obscœnis, &c. sed de omni verbo ocioso, &c. multo ergo magis, & cæt. quanquàm & hoc ad categoricum etiam syllogismū vtcunq; erat reducibile, hoc modo, Quicquid de verbo ocidio statuetur in iudicio, id de obscœnis sermonibus multo amplius est exigendum, sed de omni verbo ocioso, &c. ergo, &c. Quod sequitur, Omnia enim syllogismo aut inductione credimus, accipere oportet secundum accōmodam quandam distributionem de iis solis quibus per argumentationem quampiam præbemus assensum. Sunt enim nonnulla, quibus citra discursum mox assentimur, Vt omne totum maius esse sua parte, Solem lucere, si eum intueamur lucentem. Deinde in eadem oratione sub syllogismo intelligendum est enthymema, quod est imperfectus quidam syllogismus. Et sub inductione, exemplum, quod ad illam reducitur, & ex ea efficaciam habet colligendi. Sunt enim enthymema & exemplum, imperfectæ quædam argumentandi species, quæ (vt attestatur Rodolphus libri 2. capit. xiiij.) nisi captiosæ sint, & non in speciem tantùm, sed verè conficiantur, ad syllogismum ac inductionem semper redigi possunt, Atq; inter perfectas argumentationes & imperfectas hoc interest, quòd in istis non modò antecedens, sed & consecutionē accidat in dubium vocari. In illis verò solùm antecedens. His itaq; generatim præmissis, declarat Aristoteles vno exemplo reductionem inductionis ad syllogismum, ibi, Si ergo inductio, &c. Pro cuius cognitione apertiore habenda, sciendum est, Aristotelem hic non agere de quàuis inductione, sed solùm de ea quæ ad syllogismi naturam proximè accedit, quæ est perfecta, probatiua, affirmatiua, & facta sub subiecto ordinatæ prędicationis. In qua reperiuntur tres termini distincti, videlicet maior extremitas seu primum, medium, & tertium.

Quod aūt non solū dialectici & demōstratiui.

Qui syllogismi rhetorici.

Rodolphus

Tres termini in inductione.

Maior extremitas. Medium. Tertium.

Maior extremitas dicitur is terminus, qui positione primus est, id est, qui seruato debito ordine natus est de reliquis duobus prædicari, vndè & primum appellatur. Medium verò dicitur is terminus, qui est medius positione, id est, qui natus est primo subiici, & prędicari de tertio. Tertium verò dicitur terminus, qui natus est reliquis duobus subiici. verbi gratia, sumptis tribus his terminis, corpus, animal, homo, Primū est corpus, medium animal, tertium homo. Cæterùm (vti etiam mouet textus) per tertium in definitione inductionis non oportet intelligere quemuis terminum, qui natus est reliquis duobus subiici, sed restringi debet ad aggregatū ex omnibus singularibus contētis sub medio. Nam inductio per omnia fit singularia, vt in hac inductione, Iohannes est disciplinæ capax, Petrus est disciplinæ capax, & sic de cæteris, ergo omnis homo est disciplinæ capax, Maior extremitas est (disciplinæ capax) medium (homo) tertium verò aggregatū ex omnibus singularibus sub homine cōtentis, quæ in inductione quidē enumerātur per cōiunctionē copulatiuā, copulatiuè sumptā, in propositione hypothetica. In syllogismo aūt inductiuo per coniunctionē copulatiuam, diuisim sumptam in vtraq; præmissa, quia præmissæ debent esse categoricæ. vndè patet, ꝙ in inductione & syllogismo inductiuo sit idem tertium, sed paulò aliter & aliter sumptū. Scio plærosq; existimare, ꝙ singularia in syllogismo inductiuo enumerāda sint per coniunctionē disiunctiuam, eò ꝙ vulgò ferè sic reddi soleant præmissæ syllogismi inductiui, quicquid est Ioannes, vel Petrus, vel Paulus, &c̄. est capax disciplinæ, verùm falluntur, non attendentes hanc propositionem, quicquid est Ioannes, vel Petrus, vel Paulus, &c̄. est capax disciplinæ, planè huic æquiualere, Ioannes, & Petrus, & Paulus, &c̄. est capax disciplinæ. Vnde etiam, quod habet textus noster, (oportet aūt per minorē extremitatē, seu tertium ex omnibus singularibus intelligere disiunctum) Aliter legit Boetius & alij interpretes, videlicet, oportet aūt c, id est, tertium e singularibus omnibus compositū esse intelligere. Porrò, quia inductio ad tertiam figuram reducitur, in qua medium est vltimū positione, minor extremitas media, & maior prima (vt patet ex libro præcedenti) hinc fit, vt tertium reductionis efficiatur medium syllogismi, & medium inductionis minor extremitas, & primum maior extremitas. Imò potius, quia ambo extrema quæ in conclusione ponuntur, nata sunt prædicari de indiuiduis, quæ in syllogismo debent esse medium. Hinc fit, vt inductio ad tertiam figurā reducatur, in qua necesse est terminos sese prædicto modo habere, si propositiones ordinatę sint, vt sit hæc inductio, Omnis homo est longæuus, omnis equus est longæuus, & sic de cæteris animalibus non habētibus choleram, ergo omne animal non habens cholerā est longęuum, sic ad syllogismū reducitur, Omnis homo, omnis equus, omneq; animal aliud simile, est lōgęuum, Omnis homo, omnis equus, omneq; aliud animal simile, est animal non habens choleram, ergo omne animal non habens cholerā est longæuum, in quo satis patent quæ diximus. Sed iam ad definitionē veniamus. Est igitur inductio, quę ostendit extremū de medio per tertium. Definitū accipitur pro inductione perfecta, affirmatiua, probatiua, & facta sub subiecto cōclusionis, vt dictum est. Definitio verò sic intelligenda est. Inductio est argumentatio non syllogistica, quæ ostendit extremū de medio distributo per tertium, quod constat ex omnibus sigularibus sub medio contentis, copulatiuè enumeratis. Dico in primis, argumentatio non syllogistica, ad excludendum syllogismum inductiuum, qui etiam ostendit extremum de medio per tertium. Deinde subiunxi (de medio distributo) ad excludendum hanc argumentationē, Ioannes est risibilis, Petrus est risibilis, & sic de cæteris, ergo aliquis homo est risibilis. Tertiò, addidi (per tertium quod constat ex omnibus singularibus, &c̄.) quia tertium alioqui appellari potest quiuis terminus positione tertius, sed hoc loco est peculiariter restringendum ad aggregatum ex omnibus singularibus contentis sub medio. At quia plerunque infinita singularium multitudo distinctim enumerari non potest, solemus, compluribus eorum recēsitis, adiicere clausulam, & sic de cæteris, vel aliam æquipollentē, vt hic Philosophus legit, & ille, & sic de cæteris, ergo omnis Philosophus legit. Neq; hoc stultum est dictu, vt vult Valla, Nam si (inquit) hoc constat, quid attinet concludere, ergo omnis Philosophus legit. Cui responsum sit, conclusionem inferri, vt respondens expressè vniuersalem propositionem cōfiteatur, cuius non audebat vlli singulari dissentire. Pari sanè ratione de syllogismo euidenti quæreret, si prę missas concedit aduersarius, quorsum attinet conclusionem inferri? Quòd si roges, quomodo excludatur inductio non probatiua? Respondendum, ꝙ ostendere & probare eadem sint, & ideo inductio quę non probat etiam non ostendit. Ibi, Syllogismus aūt huiusmodi, &c. Ponit Aristoteles triplicem differentiam inter syllogismum inductiuum, & alios syllogismos, qui per medium concludunt, tanquam per terminum inferentem seu medium syllogismi. Prima est syllogismus indu-

Tertium in definitione est restringēdum.

In inductione & syllogismo inductiuo est idē tertium.

Definitio inductionis. Sensus definitionis.

Quō excluditur inductio nō probatiua. Responsio. Triplex differentia inter inducti-

Inductiuus est ostensiuus primæ & immediatæ propositionis. qui verò per medium conclu- dit, solùm est ostensiuus mediatæ propositionis. Secunda est, inductio, seu syllogismus inductiuus (Nam de his idem est iudicium) quodammodo opponitur syllogismo, qui per medium concludit, quia inductio concludit extremum de medio per tertium. Dictus verò syllogismus concludit extremum de tertio per medium, igitur medium & tertium transuerso oppositoq; ordine sese habent in inductione & syllogismo, qui per medium concludit. Tertia diuersitas est, syllogismus qui per medium concludit, est natura prior & euidentior, id est, procedit ex præmissis natura prioribus ac notioribus conclusione, Inductiuus autem est nobis notior, id est, procedit ex præmissis nobis notioribus conclusione, sed non natura. Pro quarum differentiarum intellectu sciendum est in primis, quòd isti termini, extremum, seu primum, & tertium, sumuntur hoc loco, sicut superius descripti sunt, in sua generalitate: vndè cùm dicitur, q syllogismus inductiuus ostendit extremum de medio per tertium, per medium non oportet imaginari medium syllogismi, quia omnis syllogismus ostendit conclusionem per suum medium, sed oportet intelligere terminum positione medium. Nam in syllogismo inductiuo, medium syllogismi est tertium ac vltimum positione, sicut dictum est. Medium verò positione, est minor extremitas syllogismi. Deinde annotandum est, quòd propositio immediata (sicut docet Aristoteles quinto tractatu primi libri Posteriorum) sit propositio necessaria, cuius prædicatum immediatè inest subiecto, id est, inter cuius prædicatum & subiectum nullum est medium, vt animal rationale est risibile, homo est animal rationale. Dico necessaria, quia licet contingentes interdum immediatè appellentur (vt capite vltimo primi libri Posteriorum.) tamen hoc loco puto solùm esse sermonem de necessariis, quæ sunt principia demonstrationum, quia hæc vltimo capite secundi Posteriorum dicuntur peculiariter debere cognosci inductione. Mediata verò est, cuius prædicatum mediatè inest subiecto, seu inter cuius prædicatum & subiectum datur medium, vt homo est risibilis. Medium autem appellatur terminus, qui necessariò & ordinatè de subiecto prędicatur, & similiter prędicato subiicitur, vt animal rationale medium est inter hominem & risibile, quia dicto modo de homine prædicatur, & risibili subiicitur. Tertio obseruandum est, quòd quanto prædicatum alicuius propositionis est subiecto vicinius, tanto manifestius ac euidentius ei competit, quanto verò magis distat, tanto obscuriorem constituit propositionem. Ex quo patet, q omnis propositio immediata sit primò vera, nullamq; habeat natura priorem aut notiorem, per quam possit syllogisticè concludi, vt patet ex his quæ de inuentione medij tradita sunt libro superiore, & ideo si quo modo probari debeat, necesse est id per tertium fieri in tertia figura, quod magis distat à prędicato quàm medium. Nam secunda figura affirmatiuam non concludit, de qua sola hic disputatio est. Omnis verò propositio mediata potest in prima figura ostendi per duas præmissas natura priores ac notiores conclusione, quia præmissæ constituuntur ex medio vtriq; extremorũ iuncto, quibus semper vicinius est euidentiusq; iungitur, quàm extrema inter se. Ex his facile est intelligere triplicem differentiam superius expositã. Nam licet syllogismo inductiuo possint concludi propositiones probabiles, aut mediatæ, vt Ioannes est risibilis, Petrus est risibilis, & sic de cæteris, ergo omnis homo est risibilis, tamen quia propositio immediata non potest cõuenientius ostendi quàm syllogismo inductiuo, hinc fit vt hic syllogismus peculiariter dicatur ostensiuus primę & immediatæ propositionis. Qui verò per medium est syllogismus, semper ostendit propositionẽ mediatam, quanq̃ non solus, cùm inductiuus etiam mediatã ostendere queat. Secũda diuersitas superius satis explicata est. Tertia verò etiam ex dictis patet, quia syllogismus qui per medium cõcludit aut ex primis & immediatis, quæ natura notissima sunt, cõcludit mediatã: aut ex minus mediatis, ac proinde natura notioribus, concludit mediatiorẽ minusq; notam. Inductiuus verò qui concludit immediatam, semper procedit aut ex ambabus præmissis mediatis minusq; notis natura, aut altera. Cæterùm, quia per tertium ostendit quod cõponitur ex singularibus, quæ nobis sunt notiora, hinc fit, vt syllogismus ipse ex nobis notioribus procedat, sed de his hactenus.

Marginalia: onẽ seu syllogismũ inductiuũ, & syllogismũ qui per mediũ cõcludit. Prima. Secunda. Tertia. — Mediata propositio. Mediũ quid — In qua figura ostẽdi possit propõ mediata.

In tertium caput, quod est de exemplo, adnotatio.

QVoniam hoc capite determinat Aristoteles de tertiæ argumẽtationis specie, quę dicitur Exemplum (Gręci paradigma appellant) ostendens quo pacto ad syllogismũ mediante inductione imperfecta reducatur, operæpretium est pręmittere aliquot Exempli acceptiones ad hunc locum facientes, necnon quorundã terminorũ, in quibus cardo totius negotij versatur, descriptiones. Accipitur ergo trifariam exemplũ, si Alberto Magno credimus, aliisq; pluribus. Primo modo propriè, vt sit argumẽtatio, in qua ex vno particulari infer-

Marginalia: Exẽplũ aũt est. Triplex exempli acceptio secũdũ Albertum. Prima.

tur aliud sub eodem vniuersali contentum. Huius pòst sequitur descriptio, Estque à Boetio in secundo libro de differentiis topicis, hoc modo definitũ. Exemplum est, quod per particulare propositũ, particulare quoddam contẽdit ostendere, Vt Gracchus à Scipione est interfectus, ergo Catilina erat à Tullio consule occidendus. Secundò, capitur exemplum impropriè, pro imperfecta inductione, ad quam reducendum est exemplum propriè dictum, priusquã possit ad syllogismũ reduci. Ea est, cùm ex vno particulari, vel aliquibus, & non omnibus infertur vniuersale. Talis est hæc, Gracchus est occidendus, ergo omnis seditiosus est occidendus, qui hunc syllogismum præcedit, Omnis seditiosus est occidendus, & Catilina est seditiosus, ergo Catilina occidendus est. Tertiò, magis adhuc impropriè, pro toto aggregato ex huiusmodi inductione & syllogismo adiuncto, ad quem exemplum propriè acceptũ reducitur. Hæc de exempli acceptionibus huc spectantibus. Porrò termini describẽdi sunt quatuor, quibus textus potissimũ vtitur, nimirũ extremũ seu primum, medium, tertium, & simile tertio, inter quæ primum & medium eandem hic sortiuntur significationem, quàm in capite proximè præcedenti, vt id dicatur primum seu extremũ, quod semper prædicatur, Medium verò quod primo subiicitur, & prædicatur de tertio. Per tertium autem non sunt intelligenda omnia singularia medij copulatiuè aut disiunctiuè sumpta, quemadmodum in inductione & syllogismo inductiuo, sed vnum aliquod singulare sub medio comprehensum, & in exemplo propriè dicto illatum. Simile tertio, est aliud singulare eiusdem medij, ex quo in huiusmodi exemplo infertur alterum quod dicitur tertium. Verbi gratia, In litera exemplum propriè dictum est hoc, Thebanos pugnare contra Phocenses est malum, ergo Athenienses pugnare contra Thebanos est malum. In hoc exemplo tertium est, Athenienses pugnare contra Thebanos, quod est subiectum consequentis exempli. Simile tertio, Thebanos pugnare contra Phocenses, quod subiicitur in antecedente. Extremum verò malum, quod vtrobique prædicatur. Illa autem duo singularia conueniunt ambo in hoc communi medio, quod est, affines seu finitimos pugnare contra confines, quod non ponitur in exemplo propriè dicto. Quòd si aliquoties reperiatur à nonnullis exemplo iam prolato adiici in hunc modum, quia vtrumque est pugnare confines contra confines, non erit id accipiendum tanquam pars exempli propriè sumpti, sed veluti quoddã probamentum vel signum, quodammodo insinuans reductionem exempli ad syllogismum. Quæ quidem reductio hoc pacto est instituenda. Ex antecedente exempli per imperfectam inductionẽ inferenda est vniuersalis propositio, in qua extremum de medio enuncietur vniuersaliter, vt Thebanos pugnare cõtra Phocenses est malum, ergo omnes affines contra affines pugnare est malum. In qua quidem inductione tantùm insunt tres termini, scilicet, extremũ, medium, & simile tertio. Concessa aũt illa vniuersali, & ostensa ex eo quod dictum est simile tertio, cõsequenter instituendus est talis syllogismus, Omnis pugna affinium contra affines est mala, & pugna Atheniensium contra Thebanos est pugna affinium contra affines, ergo mala est. Quem quidem syllogismũ tres ingrediuntur termini, nempè extremum, medium, & tertium, in toto aũt aggregato sunt quatuor. Ex his facillimum erit vnamquamque exemplarem argumentationẽ, si bona fuerit, ad syllogismum reducere, mediante inductione imperfecta. Nam initio ex simili tertio, quod erat antecedens exempli, inferetur per inductionem extremum vniuersaliter inesse medio comprehẽdenti & tertium, & simile tertio. Deinde ex huius inductionis imperfectæ consequente, officium maioris propositionis subeunte, facta subsumptione ipsus tertij sub medio, concludetur conclusio eadem, quæ prius inferebatur ex exemplari argumentatione. Et quia certissimum est. Quicquid sequitur ad cõsequens bonæ consequẽtiæ, sequi ad antecedens eiusdem, ideo necessarium erit, ex simili tertio, quod est primũ antecedens, sequi tertium quod concludebatur in syllogismo. Istis sic prælibatis, peruius erit intellectui totus decursus literæ. Et principium quidem præsentis capitis, vbi definitionẽ quandam omnes ferè positam intelligunt, variè à diuersis sumitur & exponitur. Quibusdam namque placet, solùm hoc esse definitionem, quando medio extremum inesse ostenditur, per id quod est simile tertio. Hi accipiunt exemplum, pro inductione imperfecta, quorũ est præter cęteros & Iacobus Faber Stapulensis, sic inquiens, Exemplum inductio imperfecta est. Sic enim hoc in loco definitur. Inferius aũt alio etiam modo sumetur, vt quod vt particulare ad particulare se habet, quum alterum, per quod alterũ ostenditur, notum fuerit, Sic ille. Addunt aũt alij, hic definiri inductionẽ imperfectam, non tam quatenus talis, quàm quatenus ad ipsum reducitur exemplum propriè dictum. Non enim prorsus sunt eadem, exemplum, & inductio imperfecta. Hæc enim definitur ab vno singulari, vel pluribus, non tamen omnibus, ad vniuersale progressio. Aut quando medio extremum inesse ostenditur,

Secunda.

Terti...

Quæ sint primum & mediũ in exemplo.

Quid tertium.

Quid tertio simile.

Quo pacto ad syllogismum reuocatur exemplum.

Varia de exempli descriptione opinio, ac eius interpretatione.

Iacobus Stapulensis.

ostenditur per vnum singulare, aut plura, sed non omnia. Vt Cęsar est mortalis, ergo omnis homo est mortalis. hic ignis vrit, & item ille, ergo omnis ignis vrit, qualis sanè imperfecta inductio induit rationem exempli secundo modo dicti, quando singulare assumptum accipit rationem similis cum ipso tertio. Sumitur ergo ab istis definitum, pro huiusmodi imperfecta inductione affirmatiua, facta sub subiecto prædicationis ordinatæ, quatenus per eam reducitur exemplum propriè dictum ad syllogismum. Particula (quando medio extremum inesse ostenditur) excludit enthymemata & syllogismos, quę ostendunt primum seu extremum inesse tertio, non medio. Et per medium, accipiendum est medium distributū. Subsequens clausula, Per id quod est simile tertio (quę etiam extendēda est ad numerum pluralem, quemadmodum admonet textus, dicens, Eodem aūt modo, & per plura similia, &c.) separat à definitione inductionē perfectam, in qua id quod dicitur tertium, etiam assumitur ad ostendendum extremū inesse medio. Similiter aūt excluditur inductio imperfecta, quatenus talis est, eò q sin gulare vt singulare assumit, non vt simile est tertio. Et quia Philosophus loquitur de exemplo probatiuo, ideo secundum hos adiunxit in litera, Oportet aūt medium tertio, &c. Alij tamen, in quibus est Albertus, accipiunt hoc tanquam partem definitionis traditę de exemplo tertio modo sumpto, vt hæc sit Aristotelis sentētia, Exemplum est oratio, cuius vna parte ostenditur medio inesse extremū per id quod est simile tertio, in qua extremum manifestius inest simili tertio, quàm insit medio, vel ipsi tertio, in reliqua verò primū euidentius inest medio, & medium tertio, quàm primū tertio. Nam alioqui non probabitur per notiora primum inesse tertio, quum omnia quę nunc dicta sunt, necessaria sint ad illud. Et quamuis non omnia quæ explicuimus habeat textus, sunt tamen sub eo intelligēda. Sub illo enim primū simili euidentius inesse quàm tertio, insinuatur idem primum simili euidētius inesse quàm medio. Nam vtrumque est inferendum. Et sub illo, Medium tertio euidentius inesse q̄ primum tertio, intelligēdum est primum euidentius inesse medio, ꝗ̄ tertio. Vtrūq; enim est illatiuum tertij. Quod dicitur in litera, Huius enim fides ex similibus est, significat assensum huius vniuersalis prologuij, Omnis pugna affinium contra affines est mala, sumendum esse ex vno vel pluribus similibus illi tertio, quod statuitur probandū, scilicet, Athenienses contra Thebanos pugnare malum esse. De bello aūt Phocensium aduersus Thebanos, q̄ infeliciter & calamitosè gestum sit, ducibus eorū Philomeno & Enomao, patet apertè apud Iustinum historiographū in principio lib. 8. Dum sequitur postea, Manifestum ergo est, &c. Ex prius dictis rectè perpensis infert corollarium quoddā, complectens vtcunq; definitionē exempli propriè accepti, cuius reductionē ad syllogismū hoc capite præcipuè molitur. Deinde mox annectitur duplex exempli ab inductione differentia, In hoc cōsistens, q inductio perfecta ex omnibus singularibus sufficienter enumeratis ostendit primum inesse medio, & reducta ad syllogismū non cōcludit extremum de extremo suo, hoc est, syllogismus ad quem reducitur inductio, non concludit vnum extremū inductionis de reliquo, sed de medio. Idq; sibi vult autor, cùm ait, Et ad extremū non copulat syllogismū, &c. Contrà verò, exemplum, quatenus reducitur ad syllogismum exemplarē, cōcludit primum extremū de tertio, quod est alterū extremū, per ipsum medium. Et idem reductum ad imperfectam inductionē, non ostendit primum inesse medio per omnia singularia huius. Semper enim relinquendum est saltem ipsum tertium, propter vitandam petitionē principij. Et quemadmodum dictum est de exemplo affirmatiuo, similiter iudicandum est de negatiuo, quomodo in præcedenti capite positum est de affirmatiua & negatiua inductione. Definitio autem exempli propriè dicti, ex corollario prædicto elicita, est hæc. Exemplum est argumentatio, cuius antecedens ad consequens sese habet, non vt pars ad totum, neq; vt totum ad partem, sed vt pars ad partem, quandoquidem ambo sunt sub eodem, euidens autem alterum. Et est hic sermo de toto vniuersali, quod est per prædicationis cōmunitatem, & parte subiectiua, quomodo Socrates pars est ad hominē, & homo ad animal. Debent aūt hæ partes eiusdem esse totius, non quidem necessariò, essentialis, sed vel accidentalis, in quo tamen certum aut saltem probabile est, eas conuenire, quodq; in causa est cur priori conueniat prædicatum in antecedente. Vndè patet, hæc exempla non vera esse, Socrates ambulat, ergo hęc grammatica ambulat. Plato fuit doctissimus, ergo Gorgias fuit doctissimus, Germani sunt candidi, ergo & Hispani. Sed hoc proprium est exemplum, Plato est capax disciplinę, ergo & Gorgias disciplinæ capax est. Conueniunt namque Plato & Gorgias in eodem toto, scilicet, homine, qui in illo est ratio tota capacitatis disciplinæ. Quod verò postremò adiectum est definitioni, Euidens autem alterum, indicat alterum, nempè antecedens exempli debere esse euidens & manifestum, Alioqui frustra ad probationem ignoti assumeretur. Ad hanc autem

Exēpli atq; Inductionis duplex discrimen.

Deductio est, quando maior est manifesta.

autem exemplarem argumentandi formam, pertinere videntur argumentationes ductæ à comparationibus similium & dissimilium, Poetarum fabulis, apologis, parœmiis, parabolis, & id genus aliis, de quibus apud Rhetores.

In quartum caput, quod modos deductionis seu deductiui syllogismi explicat, annotatio.

Deductionis finitio.

IN huius literæ exordio, duos proponit Philosophus deductionis modos, quæ Græcis ἀπαγωγὴ dicitur, & quam Politianus nuncupat auocationem. Idcirco autem (teste Boetio) hic de deductione agitur, quòd minus communis sit syllogismo, & inductioni, de qua superius determinatum est, quodam modo opposita. Cæterùm ex litera facile est, hanc deductionis colligere descriptionem. Deductio syllogismus est, cuius maior manifesta est, & minor dubia, æquè tamen aut magis credibilis conclusione, aut quæ ex minore mediata est, paucioribus mediis indigens ad sui ostensionē, quàm conclusio. Definitum deductio, præter ea quæ per descriptionē designātur, videtur quodam modo exigere, vt eo syllogismo is coram quo ipso vtimur, deducatur, seu disponatur vtcunque ad assequutionem alicuius scientiæ. Nam id planè apparet indicare literæ decursus, dum subinde replicat. Sic enim propinquior erit scientiæ. Porrò an scientia propriè hoc loco sit accipienda, id quod insinuare videtur illa literæ portio, Neque si immediata sit, Tunc enim est disciplinæ syllogismus, An generatim pro qualibet vera notione, aliorū esto censura. Quibus insuper discutiendū relinquimus, An deductiuus syllogismus à demōstrationis ratione longius discedat, dum ex necessariis progreditur, & abs dialectici syllogismi natura deficiat, cùm probabilia accipit, quemadmodum tradit Albertus. Cæterùm in descriptione primo loco ponitur, cuius maior est manifesta, quod accipiunt plærique, inter quos est Albertus, pro maiore per se nota, quod an rectè, an secus, simili modo aliorum iudicio cōmittimus. Deinde subnectitur, Minor verò dubia, &c. qua quidem particula separatur deductio à demonstratione, cuius vtrasque præmissas necessum est esse euidenter cognitas, non aūt dubias aut credibiles duntaxat. Porrò hic occurrit duplex dubitatio. Prior est, an deductiuus syllogismus minorē assumat velut dubiam ei qui illam adfert seu opponenti, An ei, quo coram adducitur, id est, respondentis officio fungenti. Quòd si posterius concedatur, erit quoque & dubia conclusio. Quare huiusmodi syllogismo non efficietur quis scientiæ propinquior. Posterior est, Qui fieri valeat, vt minor dubia cum conclusione sit æquè credibilis, aut ea credibilior. Nam huiusmodi credulitas non apparet esse referenda ad minorem secundum se sumptam, sed verius ad illum, qui deductiuo vtitur syllogismo. His quàm possumus breuissimè respōdendo dicimus, minorē quidem secundū se dubiam esse, verùm à syllogisante accipi non vt ambiguam, sed tanquam concessam, seu cui præbeatur assensus. Quòd si conclusioni æquè credatur vt minori, in huiusmodi deductione eueniet principij petitio. Nam ex noto ad æquè notum progredietur. Sin verò minori magis quàm conclusioni credatur, non erit ille defectus, nisi aliunde proficiscatur. Verùm hæc finitionis pars apparet cum illa finali clausula pugnare, quę dicit, Quando autem neque credibilior conclusione est minor, neque ipsius pauciora sunt media, non est tunc deductio. nisi dixerimus, hunc allatum locum esse de ea deductione accipiendum, in qua non committitur principij petitio, & largius locutum esse Aristotelem de deductione in ipsa descriptione. Porrò particula subsequens, Paucioribus scilicet mediis indigens, &c. hanc admittit difficultatem ac dubitationem. An ad deductionis rationem sit satis, sola ad minorem seu subsumptionem probandam mediorū paucitas. Non enim in huius partis ipsius definitionis declaratione meminit Philosophus minoris dubiæ. Sanè apud Albertum & quosque alios commentatores, reperire poterit lector, id quod super dubio minoris assensu dicitur, vtrique parti esse tributum. Sunt insuper & alia quædam, quæ à nobis forsitan desyderaret lector curiosus, à quibus omnino duximus esse abstinendum. Nam, teste Alberto, in scientiis artibusque tradendis, nunquam aut rarenter vtuntur autores deductione. Cæterùm reliquum est, vt quàm paucissimis literæ exempla prosequamur. prioris partis iam traditæ finitionis exemplum, ex Platonico dialogo, qui Meno inscribitur desumptum, est hoc. Omnis disciplina est docibilis, iustitia est disciplina, est igitur iustitia docibilis: In quo docibilis nomine, id intelligendum est, quod per experientiam aut alterius doctrinam incrementum potest accipere. Nam hac sola via solemus disciplinas assequi, quemadmodum pluribus in locis sequentis libri Posteriorum Analyticorum testatur Philosophus. Porro exempli secundi sentētia, alibi a nobis data maiori occasione enucleabitur, nempe vbi explicanda erit ea ratio, cuius adminiculo Hippocrates Chius conatus est tetragonismum circulique quadraturam demonstrare. Cuius demonstrationem affert Georgius Valla capite octauo secundi suæ geometriæ.

Prior dubitatio.

Posterior.

Responsio.

In quar-

In quartum caput, considerans de instantiuo (vt aiunt) syllogismo, adnotatio.

Instãtia autẽ est propositio.

Quid instãtia.

IN huius literæ exordio monstrat Philosophus, quid sit Instantia, à qua suam nuncupationem accipit instantiuus syllogismus, dum ait. Instantia est propositio propositioni contraria, hoc est, contrariè vel contradictoriè opposita. Deinde mox subnectit, quidnã sit discriminis inter instantiam & propositionẽ contra quam instatur, volens instantiam posse esse & vniuersalem & particularem: Propositionem verò aduersus quam instatur duntaxat vniuersalem. id quod accipies de ea propositione, quæ queat esse præmissa vniuersalis syllogismi, quemadmodum ipsa litera indicat, & contra quam multifariàm valemus instare, per vniuersalem videlicet & particularem oppositam, cuiusmodi est sola vniuersalis, non autem particularis propositio. Post hæc in litera, ibi. Fit autem instantia &c. aperit Philosophus, colligi instantiam, seu instantiuum syllogismum fieri, solum in prima & tertia figuris. Quod interpretes intelligunt de syllogismo quo alterius propositionis instantiam manifestè colligimus, hoc est, cuius maior per accidens opponitur propositioni contra quam instãdum est, eo quòd cum eadem eodem termino, aut subiecto, aut prædicato participet, & eidem per se opponatur illata conclusio, perficiaturq; huiusmodi syllogismus immediatè regulis maximisq; de dici de omni & nullo, aut per expositionem. De qua quidem re sic tradit Iacobus Faber. Quod opposita in solis prima & tertia figuris perficiantur: hoc ideò est, quòd vniuersales affirmatiuæ & vniuersales negatiuæ, statim perficiantur in prima figura, per id quod est omni inesse, & nulli inesse: Et particulares & affirmatiuę & negatiuæ, in tertia figura propter expositionem, In secunda autem figura nullæ enuntiationes perficiuntur, quòd neq; de omni, neq; de nullo, neq; expositio, locũ in ea ad quippiam perficiendum habeat vllum. Instantia autem q̃ fieri potest manifestissima ratiocinatione colligi debet. Quo fit, vt iure sola prima ac tertia figura, omnis perfici debeat instantia. Maximè enim omnium hæ argumentandi formæ claræ manifestæq; sunt. Litigiosi cum instare putant, latebras inuolucraq; quærũt. Hæc Stapulensis. Proposita igitur vniuersali propositione, aduersus quã ferenda est vniuersalis instantia, id per primã efficietur figurã, sumpto syllogistico medio in maiore, supra subiectum illius propositinis contra quã adhibenda est instantia. Quod si particularis adferenda fuerit instantia, id cõmodè manifestéq; fiet, instãtiuo syllogismo constituto in tertia figura, subsumpto medio sub subiecto eius propositionis, contra quam instandum fuerit. Quæ omnia ex ipsius Philosophi verbis haud difficile possunt cognosci. Quòd si in secunda figura instantiuus cõponatur syllogismus, poterit quidem instantia colligi, sed non satis apertè. Nam in primis maior assumpta, illi propositioni non opponetur per accidens, eò q; neq; eodem participabit subiecto, neq; prædicato. Deinde propositus syllogismus, neq; immediatè dictis maximis perficietur, neque per expositionem poterit persici. Verbi causa. Esto propositio contra quam adferenda sit instantia, omnẽ hominem esse platanum, in secunda figura in Cesare poterit quis hunc syllogismum constituere. Nulla platanus est animal, omnis homo est animal, igitur nullus homo est platanus. Huius vniuersalis præmissa negatiua, quæ maioris locum obtinet, cum illa propositione non cõmunicat neq; eodem subiecto neq; prædicato eodem. Atq; proinde illi non est vllo modo opposita per accidens. Huius quoq; rei ratio est, quoniam propositionis, cõtra quã instatur, prædicatum oportet in maiore subiici, & medium quod necessum est esse aliud, prædicari, ob quam rem nequibunt ea maior & proposita propositio, eodem extremo participare. Quòd si mox redditũ instantiuum syllogismum, per alium manifestum perficere velimus, erit illa negatiua simpliciter conuertenda in hanc, nullum animal est platanus, quæ quidem per accidens illi opponitur quæ dicit, omnẽ hominẽ esse platanum. Ob hanc quoq; causam in litera dicitur, Amplius & si negatiuè feratur in secunda figura, longa probatione indiget. At non oportet instantiam ad alia cõuerti, sed manifestam habere alteram propositionem. Post hæc in fine literæ, ibi, Considerare aũt oportet & ad alias instantias, &c. agit Philosophus de omni ea argumentatione qua instatur, quam constat communiorem esse syllogismo quo instamus. Cuius declaratio facilior est, quàm vt in ea re diutius lectorem detineamus.

Icos aũt & signũ nõ idẽ ẽ.

In sexti capitis priorem partem, quæ est de enthymemate, annotatio.

Quid icos designet.

Icotis descriptio.

Duplicit dicit aliq̃ ,ppositio ,pbab. Primo.

EIKOΣ neutrum nomen apud Græcos, Latinè sonat par, decens, consentaneum, seu verisimile. Nam & Cicero in Partitionibus τὰ εἰκότα, verisimilia vocat. Id hoc pacto ab Aristotele est definitum, aut si (quibusdam creditur) definitione nominis interpretatũ. Icos est propositio probabilis. Vbi notandum, bifariàm intelligi, propositionem aliquã probabilem esse. Vno modo in se, quæ scilicet probabiliter est vera, vt matrem diligere filium suum, omnes homines diligere se amantes, & odisse sibi inuidentes. Huiusmodi probabilia definientur

Secundo.

finientur in libro Topicorũ. Altero modo dicitur propositio probabilis, facta relatione ad alteram quam infert, estq; ea quæ aliam probabiliter infert, siue ipsa in se probabilis extiterit, siue non. Sic hæ propositiones, Cælius est studiosus literarũ, Clitemnestra est mater Orestis, Nunc sol est sub cane, probabiles dicũtur ad istas, Cælius non est voluptuarius, Clitemnestra amat Orestem, Nunc non pluit.

Quo pacto accipiẽdũ sit ꝓbabile in icotis descriptione.

In prædicta ergo definitione icotis (omissis aliorũ phantasijs) commodissimè nobis congruentissiméq; accipi videtur probabile priore modo. Id enim planè consonat ipsius definitionis declarationi mox in litera subiunctæ. Quod enim in pluribus, id est, plerũq;, non autem semper & necessariò constat sic factum vel non factum esse, vel nõ esse, hoc est icos. vbi insinuatur paucis, multiplex varietas propositionũ contingentiũ probabilium, quòd nonnullæ sint de præsenti, aliæ de præterito, & vtræq; vel affirmatiuæ vel negatiuæ. Quæ autẽ de futuro sunt relinquũtur sub illis intelligendæ, omissæ forrassis, propter minus constantem & determinatã in eis varietatis probabilitatẽ. Neq; enim ita sunt de futuris experientiæ, atq; de presentibus preteritisq;. Consentit hisce lib. v. Fabius. Debet (inquiẽs) nota esse rectè argumenta tractaturo vis & natura omniũ rerũ, & quid quæq; earũ plerumq; efficiat. Hinc enim sunt quæ εἰκότα dicuntur. Quod verò aditur in litera, Sic factum, & cæt. admonet, nõ solum contingentiam probilitatemq; accipi in ipsius rei generatione aut euẽtu, sed etiam in modo generationis atq; euentus. Vt enim contingit & probabile est, homines esse vitiosos, & item homines nasci, sic etiam homines esse vitiosos per intemperantiam, gulam, vel libidinem, ipsosq; nasci cũ quinq; digitis in vna manu. Sed hæc leuiora fortasse cuiquam videbuntur.

Definitio signi.

Quid ꝑ demõstratiuã ꝓpositionẽ intelligatur

Omne icos est signum.

Signum (quod Græcis σημεῖον dicitur) sic definitur ab Aristotele. Signũ est propositio demonstratiua, vel necessaria, vel probabilis. Per propositionem demonstratiuã intelligimus omnẽ eam, quæ alterius est probatiua, siue necessario illam inferat, siue tantũ probabiliter. hinc patet, signũ ad aliud referri, sicut etiam nomen ipsum satis indicat. Quod sequitur, vel necessaria vel probabilis, ostendit eam propositionem quæ signũ dicitur, posse esse vel necessariam vel probabilem in se. Ex quo patet, omne icos relatũ ad aliam propositionẽ quã necessario vel probabiliter infert, etiam esse signum, non tamen omne signum esse icos.

Quæstio.

Quòd si roges, an hęc propositio, homo est animal rationale, sit signũ huius, homo est capax disciplinæ, videtur esse respondendũ affirmatiuè, quia Aristoteles in fine textus dicit, ea signa esse potissima, quę sunt positione media, & scire faciunt: tale aũt est animal rationale respectu capacis disciplinæ.

Responsio.

Obiectio.

Sed instabis, hęc propositio, homo est capax disciplinæ, videtur esse alterius prioris signũ, ergo prior non rectè dicitur huius signũ.

Qudã ꝓpositiones sunt sibi mutuo signa.

Cui respondendum est, non esse inconueniens, quædam esse sibi mutuo signa in diuerso ordine. nam prior propositio est natura notior & manifestior posteriore, & secundum hunc ordinem est signum posterioris. Posterior verò propositio nobis est notior priore, & sic etiam potest prioris signum dici.

Definitio enthymematis

Post hæc enthymema sic apud Aristo. definitur. Enthymema est syllogismus imperfectus ex icotibus & signis. In nonnullis codicibus desideratur particula imperfectus, sed addendã esse constat tàm ex græcis exemplaribus, quàm ex versione Boetiana. Definitũ est enthymema probatiuum, ad syllogismũ formalem, vel saltem probabilem, reducibile.

Syllogism⁹ imperfectus

Syllogismus imperfectus hoc loco vocatur non qui ineuidens est, vt libro superiore dicebatur, sed cui deest altera præmissarũ quæ certa est aut verisimilis, qua addita, efficeretur formalis syllogismus, aut argumẽtatio probabilis, syllogismi formã prę se ferens.

Boetius.

Hinc Boetius de enthymemate disputans, syllogismũ imperfectum vocat orationẽ in qua non omnibus præmissis antepositis, festinata infertur cõclusio. hac igitur definitionis parte excluduntur in primis omnes integri syllogismi, deinde multæ aliæ argumentationes, quæ speciem quidem enthymematis præ se ferunt, sed non possunt reduci ad syllogismũ categoricũ per additionem præmissæ veræ, aut probabilis, de quibus postea.

An inductio imꝑfecta sit enthymema

De inductione imperfecta dubiũ est, an à definitione reijci debeat: nam Arist. in textu pro enthymemate assignat hanc inductionẽ imperfectã. Pictacus est studiosus, ergo omnis sapiens est studiosus, quæ per additionem minoris reducitur ad syllogismum hoc pacto, Pictacus est studiosus, & Pictacus est sapiens, ergo omnis sapiens est studiosus. Ad qđ videtur respondendũ, quòd inductio imperfecta quæ pro antecedente vnicam habet categoricã, nõ videtur reijcienda à definitione enthymematis, quia per solam vnius præmissæ additionem efficitur syllogismus.

Nõ oĩs inductio impfecta, est enthymema.

Sed si contineat plura singularia copulatiuè enumerata, quę in vnã categoricam contrahi debent, vt ad syllogismum reducatur, tunc excludenda est à definitione enthymematis, quia non reducitur ad syllogismũ per solam additionem vnius pręmissæ.

Ex Icotibus & signis.

Secunda pars definitionis (ex icotibus & signis) sic explicari debet. Enthymema est syllogismus imperfectus, ex icotibus & signis, id est, ex antecedẽte, quod simul est icos & signum consequentis,

consequentis,vel quod est tantum signum consequentis & non icos. Per quã partẽ excludun tur quæuis argumentationes in quibus antecedens non est probatiuũ consequentis. Sed quor sum adiecit Aristoteles definitioni particulam (ex Icotibus)cum sufficiat antecedens enthy-mematis esse signũ consequentis? Vt indicaret,quod quemadmodum syllogismorũ alius est demonstratiuus,alius verò dialecticus,sic & enthymematũ,aliud constat antecedente necessa rio,aliud probabili tantum. Ibi, Accipitur autẽ signum tripliciter,ponit Aristot. quandam signorũ diuisionem, Pro cuius intellectu sciendum est, hanc dictionem (signum) in hoc textu bifariàm sumi. Aliquando enim tota aliqua propositio signum dicitur, in qua significatione sumitur tam in definitione signi, quàm in definitione enthymematis. Aliquãdo verò signũ ca pitur pro termino inferente qui in syllogismo quidem semper efficitur medium. In enthyme mate verò ex hoc dignoscitur, quòd semper in antecedente ponatur & non in consequente, verbi gratia, in hac argumentatione. Omnis homo est risibilis,ergo Petrus est risibilis, signũ seu terminus inferens est homo, qui terminus in syllogismo semper efficitur medium, quo fit vt hi tres termini signum,terminus inferens, & medium, in enthymemate semper eundem ter minũ designent. Dicit ergo Aristot. quòd signum hoc secundo modo dictũ tripliciter acci pitur in enthymemate,id est,tribus modis se habere potest ad extremitates quæ in consequen te ponuntur. Nam quoddam sese habet vt medium primę figuræ, Aliud vt medium secun-dæ, Et tertium vt medium tertiæ figuræ. Loquitur autem Aristot.de signo posito in enthy-memate reducibili ad syllogismũ constantem ordinatis propositionibus, saltẽ quoad affirma-tiuas propositiones. Nam si propositiones inordinatæ sint, tunc non oportet ipsum signũ cer tam aliquã habitudinem habere ad extremitates. Similiter etiam in negatiuis propositioni-bus non requiritur ordo inter prædicatum & subiectũ, sed repugnantia, vt nullus homo est equus,nullus equus est homo. Illud igitur signum sese habet vt medium primæ figuræ, quod ad extremitates in consequente positas eam habet habitudinem, quã habere debet medium primæ figuræ. Illud verò vt medium secundæ,quod eam habet habitudinem ad extremita-tes,quã habere debet medium secundæ,& tertię similiter. porro quã habitudinem ad extremi tates in consequente positas habere debeat medium per singulas figuras,dictum est libro supe riore,cum de inuentione medij tractaretur. Nam medium primæ figuræ in modis affirmati-uis debet ordinatè prædicari de minore extremitate, & maiori ordinatè subijci. In negatiuis verò debet quidem ordinatè prædicari de minore & repugnare maiori. Nam de modis in-ordinatè concludentibus, quę minorem admittunt negatiuã,nullus ibi sermo est.Medium ve rò secundæ figuræ in affirmatiuis quidem syllogismis, qui valde sunt infirmi, debet ordinatè prædicari de vtraq; extremitate,vt omnis pariens est pallida,hæc mulier est pallida,ergo pe-perit. In negatiuis verò medium ordinatè prædicatur de altera extremitate, alteri verò re-pugnat. Similiter medium tertiæ figurę in modis affirmatiuis vtriq; extremitati ordinatè sub ijcitur. In negatiuis verò subijcitur ordinatè minori & repugnat maiori. Nam minore negati ua nihil sequitur.Ex his patet,nullum signum in enthymemate affirmatiuo positum,posse ad plura huius diuisionis membra pertinere, sed si in negatiuo ponatur, fieri potest vt ad primũ & secundum membrum pertineat. Nam quæcunq; enthymemata ad Cesare & Festino re-ducuntur,possunt indifferenter reduci ad Celarent & Ferio, per conuersionẽ præmissæ nega tiuæ,cuius termini non ordinem sed repugnantiam inter se habent,vt hoc enthymema, tem-perantia est virtus,ergo non est vitium: sic reducitur ad primam figuram, nulla virtus est vi-tium, temperantia est virtus, ergo non est vitium. Ad secundam verò sic, nullum vitium est virtus,temperantia est virtus,ergo temperantia non est vitium. In reliquis verò membris,vt in primo & tertio, item in secundo & tertio non potest idem signum sub pluribus contineri. Nam in prima & secunda figura semper necesse est medium de altera extremitatum ordina-tè dici,siquidem in prima minor propositio debet esse affirmatiua in qua medium prędicatur. In secunda verò figura mediũ semper prædicatur, Verùm in tertia figura medium nõ potest de aliqua extremitate ordinatè dici, sed potius subijci. Deinde verò, ibi. Si vna igitur suma tur, & cęt. apertè differentiam ponit inter enthymema & syllogismũ, quòd hic duas assumat in antecedente propositiones, Illud verò vnicam. Quare non possumus accedere illorum sen tentiæ,quibus(vt narrat Rodolphus) persuasum est, Aristotelem non discreuisse forma argu mentandi à ratiocinatione seu syllogismo enthymema, sed certo tantum rerũ genere constare voluisse,vt sit in verisimilibus & signis. Quàm variè incerteq; vtãtur hoc nomine & consimi-libus diuersi rhetores,non magnopere refert nostra,quibus Aristotelis insequi vestigia propo situm est ac præfinitũ. Quare illud ex quinto Quintiliani libro petatur. In exemplo textus vbi

Quæstio.

Responsio.

Diuisio signorum.

D[illegible]io, sig-[illegible], dupliciẽ sumitur.

Terminus iferẽs signũ & medium semper inci dunt in eun dẽ terminũ.

Signũ tripli citer [illegible] e[illegible]thymemate sumitur.

vbi nos habemus ambitiosi, Grecè est φιλότιμοι, quo nomine significantur ambitiosi & magno studio conantes quippiā efficere, gloriosi, & magnifici. His igitur qui magnificentia pręditi sunt, verè cōpetit liberalitas, vt in Ethicis traditur. Ambitiosis autē non nisi vmbra quędam & apparentia liberalitatis. Dant enim quibus non oportet, & propter quod non conuenit.

Syllogismorū ad q̄s enthymemata au[illegible]ist. allata re[illegible]cū-tur diu[illegible]sitas.

Post assignatur discrimen quoddā inter syllogismos ad quos enthymemata iam ab ipso assignata reducuntur, quòd ille syllogismus primæ figuræ, ad quem enthymema cuius signū se habebat ad extremitates, vt eiusdem figuræ medium, est insolubilis, id est, irrefragabiliter cōcludit, vt nulli sit tergiuersationi locus, si modò ex veris procedat. Qui verò per tertiam fit figuram syllogismus, est solubilis, etiam si tam præmissæ, quàm conclusio veræ præmittantur. Non enim potest vniuersalem conclusionem concludere ad rem, id est, efficaciter, violentè, necessariò atq; formaliter, quomodo ille qui in prima instituitur figura, quod tamen conatur efficere. Similiter qui per mediam secundamq; figuram fit, semper & omnino solubilis est. Nunquam enim fit syllogismus verus & necessarius ac formalis sic se habentibus terminis, id est, medio affirmatiuè prædicato de ambobus extremis. Nam nec vniuersalem nec particularem conclusionem, necessariò & formaliter colligit huiusmodi dispositio præmissarum, quum interim illæ quæ in tertia figura erant ordinatæ, particularem potuerint inferre, nempe quòd aliquis sapiens sit studiosus. Sed hic cauēdum est, ne quod modò dicitur, ad alia enthymemata, quàm quæ exempli gratia ab autore suprà sunt prolata, & quæ his consimilia sunt, extendamus. Sunt enim pleriq; ad quos enthymemata reducuntur syllogismi secūdæ & tertiæ figurarum, necessarij & formales: & rursus deprehendentur primæ figuræ syllogismi solubiles, ad quos probabilia quædam enthymemata reduci possunt. Vt non difficile fu erit docere exemplorum cōplurium testimonio.

Signorū diuisiōis in litera positæ explicatio.

Circa finem subiungit, aut potius ex præcedentibus infert Aristoteles, quandam signorum diuisionem, verbis duntaxat & maiore quadam explicatione ab ijs quę prius dicta sunt, diuersam. Ea est. Signorum aliud est medium. Atq; hoc, prodigium meretur vocari: eò q̧ scire, id est, certò cognoscere faciat, & non solum verisimiliter. Tale autem est medium primę figuræ, quod proprijssimè & principaliter inter omnium figurarum terminos, medij appellationem obtinet, quia solum inter extremitates continetur, vt patuit in priore libro Priorum Analyticorum, quum de figuris ageretur.

De enthymematū ad syllogismos reductione variaq; ac multiplici enthymematū diuersitate.
De reductione enthymematum.
Terminus inferens.
Terminus illatus.
Terminus cōmunis.
Nō ōis argumētatio cōstās duabus ꝓpositionibus & trib⁹ terminis est enthymema
Quæstio.
Responsio.
Quādo maior & q̄n minor propositio desit in enthymemate.
Quæstio.

Alia verò signa omnia, quorum enthymemata ad reliquas figuras reducuntur, tantum signa, & non media propriè, neque prodigia sunt dicenda, quia extra extremitates collocantur, & non faciunt scire, hoc est, non necessario certoque colligunt, maximè si eiusmodi fuerint, qualia sunt superius exemplorum gratia prolata. Superest, vt quod hucusque distulimus, de reductione enthymematum ad syllogismos integros per additionem expressam alterius præmissæ, quæ quodammodo in mente seruabatur concepta, dicamus. Pręmittendum est igitur, omnem syllogismum constare duabus tantum præmissis & tribus terminis, vt intelligamus, omnem argumentationem quæ per additionem vnius præmissæ ad syllogismum reducitur, duabus duntaxat categoricis propositionibus posse constare, videlicet antecedente & consequente, ac tribus terminis, è quorum duobus, nempe inferente & illato semper constituetur præmissa addenda. Terminus inferens dicitur, qui in antecedente tantum ponitur, quem superius diximus in enthymemate quidem esse signum, in syllogismo verò ad quem enthymema reducitur, medium. Terminus verò illatus est, qui tantum in consequente reperitur. Reliquus verò qui tam in antecedente quàm consequente reperitur, vocatur terminus communis, ex quo non potest confici præmissa addenda, quia alioqui idem terminus poneretur in vtraque præmissa syllogismi & in consequente. Ex his patet, argumentationes quæ quatuor terminis constant, enthymemata non esse, vt albedo est color, ergo album est coloratum, sed nec omnis argumentatio duabus tantum propositionibus & tribus terminis constans potest ad syllogismum reduci, quia contingit interdum terminum inferentem & illatum, ex quibus facienda esse præmissa affirmatiua, inter se disparatos esse, ac proinde non posse constituere veram propositionem affirmatiuam, vt ædificator est excellens, ergo domus quam fecit est excellens. Et similia a causa vel ab effectu, & ideò talia argumenta solum reducuntur ad syllogismos hypotheticos, de quibus postea. Aliud esset, si addenda esset, negatiua præmissa, quia tunc oporteret terminū inferentē & illatū inter se repugnare. Quòd si roget quispiam, quomodo possimus cognoscere, an maior, an minor desit propositio. Dicimus inspiciendū esse ad cōclusionē, cuius prædicatū est maior extremitas, subiectū verò minor. Nam si in antecedente desit prædicatū conclusionis, tunc deest maior propositio, si verò subiectū desit, tunc deest minor propositio. Quòd si etiam quærat, ad quā figurā reduci debeat quodcunq;

quodcunq; enthymema propositũ. Dicimus obseruandam esse signorũ diuisionem superius positā. Nam enthymemata quæ constant signo se habente vt medium primæ figuræ, reducuntur ad primā figuram. Quæ verò constant signo se habente vt mediũ secundæ, ad secundam: & quę vt tertiæ, ad tertiam: Aut si mauis illud attende, omne enthymema in quo signũ prædicatur, reducitur ad primā aut secundam figurā, non aũt ad tertiam, quia medium in tertia semper subijcitur. & similiter omne enthymema in quo signũ subijcitur, reducitur ad primā aut tertiam figurā, non ad secundam, quia medium in secunda nõ subijcitur. Ex quo patet, quòd licet idem enthymema possit reduci ad primā & secundam figurā, Item ad primā & tertiam figurā, tamẽ impossibile est idem reduci ad secundā & tertiam. Sed quæres vlterius, dato enthymemate cuius signũ in antecedente prædicatur, quomodo sciri queat, vtrũ ad primam, an ad secundam figurā reducatur? Respondeo, id facilè posse deprehendi ex habitudine signi ad terminũ illatum, seu ad eam extremitatẽ quæ in antecedente deest. nam si signum de ipsa prædicari debeat, tunc mediũ in syllogismo bis prędicabitur, fietq; secunda figura, vt mulier est pallida, ergo peperit. Si verò signũ debeat illi extremitati subijci, tunc medium in syllogismo semel subijcietur, & semel prædicabitur, fietq; prima figura, vt Ioannes est homo, ergo Ioannes est animal, Si verò signũ possit indifferenter subijci & prædicari de dicta extremitate, tunc enthymema indifferenter reducetur ad primam & secundam figurā. Exempla sunt argumenta ab oppositis, in quibus præmissa addenda est vniuersalis negatiua, quæ indifferenter conuerti potest: Itẽ argumenta à conuertibilibus prędicando, maximè si neuter terminus de altero ordinatè prædicetur, vt Ioannes est risibilis, ergo Ioannes est flebilis: Quanq̃ reductio huius posterioris semper conuenientius fiat ad primā figuram, quia in secũda figura affirmatiuè nihil formaliter sequitur. Similiter etiam dato enthymemate, cuius signũ in antecedente subijcitur, si ipsum rursus natũ sit subijci termino illato, tunc medium in syllogismo bis subijcietur, fietq; tertia figura, vt Pictacus est studiosus, ergo omnis sapiens est studiosus. si verò signũ natum sit prædicari de termino illato, tunc medium in syllogismo semel subijcietur & semel prædicabitur, fietq; prima figura, vt oĩs homo est risibilis, ergo Ioannes est risibilis, quòd si fortè signũ indifferenter possit subijci & prædicari de termino illato, vt contingit in argumentis à conuertibilibus subijciendo, tunc enthymema poterit ad primā & tertiam figuram reduci, facilè tamen continget alterā reductionẽ fieri per additionem propositionis inordinatæ. Ex his patet, nullum argumentum à genere ad speciem posse reduci ad tertiam figuram, quia necesse est medium quod est genus in præmissa addenda prędicari, sed prædicando quidem semper reducetur ad secundam figurā, subijciendo verò ad primā. Similiter, nullum argumentũ à specie ad genus reducitur ad secundam figurā, quia necesse est medium quod est species in præmissa addenda subijci, sed prædicando reducitur ad primā, subijciendo verò ad tertiam. Patet secundo, omne argumentũ à conuertibilibus prædicando posse reduci ad primā & secundam figurā, & subijciendo ad primā & tertiam, si modò propositiones inordinatas recipere velimus, in quibus etiam facilè inuenientur nonnullæ exceptiones à duabus præcedentibus regulis. Exempla breuitatis causa prætereo, quia à studiosis facilè reperientur, qui si pleniorem huius rei cognitionẽ adipisci velint, diligenter animo percurrant omnes locos dialecticos, ac perpendant ex quibus potissimũ enthymemata aut exempla sumantur, & qua ratione vnumquodq; ad syllogismũ reduci queat, vt non solum ex maximis illis dialecticis, quæ pro rudioribus tradi solent, possint discernere argumenta legitima à reprobis, sed etiam ex reductione ad syllogismũ, ad cuius formā exigendæ sunt omnes argumẽtationum regulæ, vt de eis iudicetur, vtrum legitimæ sint, an non.

Responsio.

Enthymema reducit ad primā & secũdā figuram.

Enthymema reducit ad primā & terti[illegible] figuram

Q[illegible]stio.

Responsio.

Quæ argumenta possint reduci ad primā & secundam.

Enthymema reducit quãdoq; ad primā & tertiā

Nõ quoduis argumẽtũ potest reduci ad tertiam figuram.

Nõ quoduis argumentũ reducitur ad secũdam figuram.

Argumentũ à cõuertibilibus reducit ad primā & secũdam.

In septimum caput, quod pertractat de naturalium passionum signis, annotatiuncula.

HVius septimi capitis in Græcis codicibus præfigitur hæc inscriptio, περὶ τῶν φυσιογνωμονεῖν, apud Latinos autẽ, de syllogismo physiognomico, de quo Faber in hunc modũ scribit. Syllogismus physiognomicus est, qui ex signis indicijsq; rerum sumitur, quo naturas coniectamus. Est enim physiognomia, coniectatio naturarum ex signis. Vndè physiognomes, naturarũ coniectores, qui certis notis indicijsq; res cõminiscuntur atque coniectant, & quorũ affectuum illis potissimũ insit procliuitas. Sic ille. Pro dignoscendis igitur ijs signis, quæ (vt in superioris capitis calce dictum est) sunt verè media & prodigia, quibus medij loco vtuntur & enthymemata & syllogismi physiognomici, proponit Philosophus in huius literæ initio duas suppositiones. Prior, Naturales passiones, cuiusmodi sunt iræ, odium, concupiscentiæq; naturales transmutare corpus & animā, id est, ipsum corpus animatũ, fieriq; cũ sanguinis & spirituum corporali motu, quemadmodum aliàs superius est fusius declaratum.

Naturales autẽ passiones.

Quis syllogismus physiognomic⁹

Prior literæ hypothesis.

Posterior

Posterior.

Posterior est. Vnius naturalis passionis secundum totã speciem, vnicũ esse in corpore signum,

Prius literæ documẽtũ.

Post quas duo subduntur documẽta, pro naturalis passionis inueniendo signo. Prius ibi positum, Quare si aliqua passio, &c̃. hunc sensum habet. Si aliqua naturalis passio cõpetat alicui speciei indiuiduæ seu specialissimę vniuersaliter, nec valeamus certò huius passionis signũ coniectare ex eiusdem speciei indiuiduis, attendendum erit ad alterius speciei indiuidua, quibus non omnibus sed aliquibus duntaxat conueniat eadem proprietas ac passio, in quibus respiciendum erit, quodnam sit signum, cuius ratione cognoscamus eisdem indiuiduis illam passionem competere, quo deprehenso cognitoq;, idem asserendum erit esse signum, cur talis passio omnibus illius speciei indiuiduis conueniat, Exemplum proponitur de fortitudinis seu animositatis passione, conueniente omnibus leoninæ speciei indiuiduis, & aliquibus non autem omnibus hominibus, nempe ijs, qui magnas habent summitates, id est, superiores partes, cuiusmodi sunt thorax, humeri, & armi. Cæterùm alterius documenti sententia, cum sine labore sit lectori aperta, non est cur eam explicemus, illud nihilominus addentes, per fortitudinem & liberalitatẽ intelligendas esse, non virtutes morales, sed naturales affectus pronitatesq;, quibus inclinantur animalia ad ea repellenda, quæ sibi sunt noxia, & alijs ea quæ sua sunt, cõmunicanda. Porro cũ in litera subsequente, ibi, Possumus ergo naturales passiones, & cæt. dicitur signũ recurrere cum maiore extremitate, hoc est, naturali passione, intelligunt nonnulli vt in plurimum veritatem continere, eò quòd existiment hominũ quosdam fortes esse, quibus non sint magnę summitates atq; prominentiæ. Pro maiori huiusmodi signorum indiciorumq; cognitione, hanc ex Fabro subiecimus descriptionem, quam existimamus non fore lectori incommodam.

Descriptio signorum, a Iacobo Stapulensi ex Aristotele & Adamantio Physiognomone collecta.

Signa	Naturæ	
CAPVT.		
Magnum	Hebetes	Asini
Minutulum	Fatui	
Mediocre	Boni sensus	Naturale
Pineatum cacuminatumq;	Inuerecũdi	Iactatores vngui curui
Erecti capillum	Timidi	Passio
Plani capillum	Simplices	
Crispi capillum	Timidi	Aethiopes
Densi capillum	Praui	
Crispum in extremo	Boni animi	Leones
FRONS.		
Valde parua	Indociles	Sues
Rotunda	Hebetes	Asini
Longa	Adulatores	Canes
Quadrata	Magnanimi	Leones
Tensa	Adulatores	Passio
Tranquilla	Mites	Passio
Seuera	Audaces	Leones
Demissa	Tristes	Passio
Eleuata	Liberales	Leones
AVRES.		
Paruæ	Scurriles	Simiæ
Magnæ	Hebetes	Asini
Flaccæ	Stolidi	Asini
Moderatæ	Boni sensus	Naturale
SVPERCILIA		
Coniuncta	Tristes	

Signa	Naturæ	
Diuulsa	Fatui	Porci
LABRA.		
Subtilia mollia	Magnanimi	Leones
Subtilia dura	Immundi	Sues
Grossa, superius propendulum	Fatui	Sues
OCVLI.		
Subrubentes	Verecundi	Passio
Humidi lucidi	Hilares, proborũ morũ	
Lippientes	Temulenti	Passio
Lippientes	Sumniculosi	Passio
Perparui	Pusillanimi	Simiæ
Permagni	Tardi	Boues
Mediocres	Bonę dispõis	Naturale
Concaui	Malitiosi	Simiæ
Eminentes	Fatui	Asini
Parum concaui	Magnanimi	Leones
Grandiusculi parum concaui	Mansueti	Boues
Nictantes	Timidi meticulosi	Passio
Subrubescentes	Iracundi	Passio
Pernigri	Timidi	
Cæsij	Timidi	
Nigri flauentes	Boni animi	
Biliosi	Furiosi	Capræ
Ignei	Iucundi	Canes
Discolores	Timidi	Passio
Cæsij flauentes	Boni animi	
Lucentes	Luxuriosi	Galli

NA-

Signa	Naturæ	
NASVS.		
Rotundus obtuſus	Magnanimi	Leones
Aquilinus	Magnanimi	Aquilæ
Extremitates groſſæ	Cõcupiſcẽtes	Boues
Acutus	Iracundi	Canes
Simi	Luxurioſi	Cerui
Patens & apertus	Iracundi	Paſſio
FACIES.		
Pernigra	Timidi	Aethiopes
Peralba	Timidi	Mulieres
Fuſca	Fortes	Mediocre
Flaua	Boni animi	Leones
Rufa	Aſtuti	Vulpes
Rubea	Ingenioſi	
Flammea	Aperti, iracũdi.	Paſſio
MEMTVM.		
Acutum	Fideles	Canes
COLLVM.		
Piloſa ceruice	Liberales	Leones
Groſſum	Fortes	
Longum	Timidi, edaces.	Leones
Gracile	Debiles	Mulieres
Carnoſum	Iracundi	Tauri
Perbreue	Doloſi	Lupi
Moderatum	Magnanimi	Leones
DORSVM ET SPONDILES.		
Cum pilo	Inuerecundi	Beſtiæ
MANVS.		
Copulati digiti	Immundi	Sues
Curti & Craſſi	Temerarij & immanes	
Vngues lati albi ſubruſi	Viriles	
Anguſti oblongi	Feri	
Obliqui	Impudentes rapaces	
Exigui	Veteratores	
PECTVS ET VENTER.		
Cum pilo	Inſtabiles	Aues
Glabra & ſine pilo	Inuerecundi	Mulieres
Pectus amplum & compactum	Fortes	Leones
VMBILICVS.		
Longum a pectore interſtitium		Voraces

Signa	Naturæ	
Aequale	Laudabiles	
PECTEN.		
Oſſeus acutus	Fortes	Maſculi
Carnoſus pinguis	Molles	Fœminæ
COXAE.		
Neruoſæ	Fortes	Maſculi
Carnoſæ	Fluxi molles	Fœminæ
CRVRA.		
Neruoſa groſſa	Fortes	
Neruoſa ſubtilia	Luxurioſi	
Groſſa informia	Inuerecundi	
CAVILLAE.		
Neruoſę informatę	Fortes	Maſculi
Carnoſæ formes	Molles	Fœminæ
PEDES.		
Neruoſi cõmẽſurati	Fortes	Maſculi
Stricti parui	Molles.	
Curui vngues	Inuerecundi	Rapaces
Recti	Laudabiles	Naturale
CORPVS.		
Perparuum	Ingenioſi, acuti	
Prægrande	Tardi	
Medium	Sapere optimum	
Incõmenſuratum	Aſtuti	
Commenſuratum	Fortes	
Leues carne	Apti ſapere	
Molles fluxi	Obliuioſi	
Duri	Hebetes	
MOTVS.		
Percitus	Inconſtantes	
Segnis	Hebetes	
Tardus	Graues & magnanimi	
VOX.		
Fortis	Graues, iniurioſi	Aſini
Grauis in acutum finiens	Timidi queruloſi	Boues
Grauis moderata	Fortes	Canes
Mollis ſine intẽſiõe	Manſueti	Oues
Acuta fortis	Iracundi	Capræ

TRACTATVS BREVIS DE HYPOTHETICIS SYLLOGISMIS.

T si, teste Boetio, de syllogismis hypotheticis nihil sit ab Aristotele conscriptũ, ne tamen omnino deesse videamur studiosis adolescentibus, quos instituendos suscepimus, Breuiter pauca quędã de eiusmodi syllogismis subijciemus, quę & scitu digna, & superioribus disciplinis acquirendis videbuntur magis accõmoda. Est igitur enũciatio hypothetica, seu cõposita (nam his pro iisdem vtimur) quæ plures habet categoricas pricipales sui partes simul iunctas, vt si dies est, lux est. Dantur tamen quædam hypotheticæ enunciationes, quæ non expressè constant categoricis, sed virtute duntaxat, vt si dies esset, lux esset. Item quædã etiam alijs cõpositis enunciationibus cõstant, quarũ exempla breuitatis causa prætereo. Diuiditur autẽ hypothetica propositio in copulatiuã, disiunctiuã, cõditionalẽ, rationalẽ, & causalẽ. Copulatiua est, cuius partes principales cõiunguntur per coniunctionẽ copulatiuã, vt Ioannes studet & Petrus disputat. Disiunctiua, cuius partes principales coniunguntur per coniunctionem disiunctiuã, & sic de cæteris. Rursus enunciationũ hypotheticarum, alia est affirmatiua, alia negatiua. Affirmatiua est, cuius copula principalis non negatur, siue partibus affirmatiuis constet, siue non, vt si dies est, lux est. Si lux non est, dies non est. Negatiua verò dicitur, cuius principalis copula negatur, vt nõ si malè nunc, & olim sic erit. Non & dies est, & nox est: Non quia Petrus doctus est, ideo bonus est. Principalem copulam voco, a qua propositio suam speciem sumit, & a qua dicitur copulatiua, disiunctiua, conditionalis, rationalis, aut causalis. Porro quia hypotheticis propositionibus tribuitur affirmatio & negatio, hinc fit, vt etiam in ipsis reperiatur contradictoria oppositio, quæ ex affirmatione & negatione nascitur, vt hæ sunt contradictoriæ, si lux est, dies est, & non si lux est, dies est. Itẽ quia Ioannes est prudens, ideo est bonus, & non quia Ioãnes est prudens, ideo est bonus. Contraria verò & subcontraria oppositio certã qualitatem requirunt, quæ hypotheticis non cõpetit, & ideo non reperiuntur in hypotheticis enunciationibus: Sed iam de veritate & falsitate harum enunciationum pauca subijciamus. Ad veritatẽ propositionis copulatiuæ affirmatiuæ, requiritur vtriusq; partis veritas, vt ad veritatem huius, homo natus est ad laborem, & auis ad volatum, requiritur veritas vtriusque categoricæ, ex qua componitur. At verò ad disiunctiuæ veritatem requiritur & sufficit alterius partis veritas. Nam quod quidam veterum sensisse videntur, eam duntaxat disiunctiuam esse veram, quæ pugnantibus inter se categoricis constet, eò duntaxat spectare puto, vt intelligamus apud autores non temerè disiunctiuas reperiri, quin partes aliquam repugnantiæ speciem præ se ferant, siue re vera pugnent, siue non. vndè & apud magnos autores interdum reperiuntur quædam, quarum partes non magnopere pugnant: verùm recentiores in disputationibus horum nihil obseruant. Conditionalis affirmatiua est vera, si ex antecedente rectè inferatur consequens, id est, si sit bona consequentia, siue partes veræ sint, siue falsæ, vt si cælum non mouetur, cælum quiescit. Ex quo patet, facilè dari conditionalem veram, cuius vtraq; pars est falsa, & falsam cuius vtraq; pars est vera. his nõ incommodè addi potest, quòd omnis vera conditionalis sit necessaria, & omnis falsa impossibilis. Propositio rationalis in se virtute continet copulatiuam & conditionalem, & ideo ad sui veritatem duo requirit, videlicet, vtriusq; partis veritatem, & integritatem consequentiæ, vt Petrus studet, igitur non dormit. Idem sentiunt quidam de causali propositione, sed falso, quia non semper oportet propositionem causalem esse bonam consequentiam, sed ad veritatem eius requiritur & sufficit vtramq; partem esse veram, ac eam partem quæ statim sequitur coniunctionem, aliquo modo esse alterius partis causam, siue bonã efficiat consequentiam, siue non: vt quia peccasti, punitus es. Nam qnemadmodum causarum aliæ sunt necessariæ, aliæ probabiles, & vt in plurimũ. Aliæ verò arbitrariæ, & ad vtrumlibet. Aliæ raro & per accidens. Sic & causaliũ propositionum, Aliæ includunt necessariã consequentiam, Aliæ probabilem, Aliæ nullam, &c. Sunt aliæ quædam hypotheticæ propositiones, quarum partes copulantur per aduerbium temporis, similitudinis, aut aliud quippiam simile, de quibus nihil dicimus, quia facilè intelligi possunt ex ijs quæ de propositione copulatiua diximus: eâdẽ ratione etiã præterimus, quid ad vniuscuiusq; dictarũ falsitatẽ, aut quid ad negatiuarũ veritatẽ requiratur, quia id etiã ex dictis facilè intelligitur. Restat igitur, vt ad syllogismorũ hypotheticorum explicationẽ accedamus.

Syllogis-

Enunciatio hypothetica.
Prima diuisio hypotheticæ enũciationis.
Copulatiua
Disiũctiua.
Alia diuisio. Propositio hypothetica affirmatiua.
Negatiua propositio hypothetica.
Principalis copula.
Hypotheticę propositioni nõ cõuenit oppositio cõtraria, vel subcontraria.
Quæ ad veritatẽ copulatiuæ requirantur.
Ad veritatẽ disiũctiuę.
Ad veritatẽ conditionalis requisita.
Ad veritatẽ rationalis.
Ad veritatẽ causalis.

Syllogiſmus hypotheticus definitur eſſe argumentatio,quę ex vna principali hypothetica propoſitione concluſionem colligit. Definitio videtur eſſe deſumpta ex priori libro Boetij de ſyllogiſmis hypotheticis. In quibus (inquit) hypothetica propoſitio prima eſt (poteſt nãq; & aſſumptio & concluſio eſſe prædicatiua) ij tantum per vnius hypotheticæ propoſitionis naturam hypothetici & conditionales vocantur. Poterit igitur fieri ſyllogiſmus hypotheticus ex ſola priore propoſitione hypothetica, vt ſi dies eſt, lux eſt: ſed dies eſt: ergo lux eſt. Item ex priori propoſitione & concluſione hypotheticis, vt ſi nullum animal eſt candidum, nullus homo nulluſq; equus eſt candidus, ſed nullum animal eſt candidum, ergo nullus homo nulluſq; equus eſt candidus. Inſuper ex ambabus præmiſſis hypotheticis & concluſione prædicatiua, vt ſi homo ſit ſenſibilis, & leo eſt ſenſibilis, aliquod animal eſt ſenſibile: ſed homo eſt ſenſibilis, & leo ſenſibilis: ergo aliquod animal eſt ſenſibile. Præterea ex hypotheticis omnibus, vt ſi homo ſit rationalis, & leo irrationalis, aliquod animal eſt rationale, & aliquod irrationale: ſed homo eſt rationalis, & leo irrationalis: ergo aliquod animal eſt rationale, & aliquod irrationale. Porro quod ſint ſyllogiſmi hypothetici partes, autorum variæ ſunt ſententiæ, ſuper qua re ad hunc modum ſcribit Boetius. Hypotheticos (inquit) ſyllogiſmos, alij quinque, alij quatuor, alij tribus conſtare partibus arbitrantur, quorum mox controuerſiam diiudicabo, ſi prius quibus nominibus talium partes ſyllogiſmorum appellentur, oſtendero. Quoniam enim omnis ſyllogiſmus ex propoſitionibus texitur. Prima, vel propoſitio, vel ſumptũ vocatur. Secunda, dicitur aſſumptio, Ex his quæ infertur, concluſio nuncupatur. Cum enim ita dicimus, ſi homo eſt, animal eſt, homo autem eſt, animal igitur eſt: ea quidem enunciatio per quam dicimus, ſi homo eſt, animal eſt, propoſitio vel ſumptum vocatur; Ea verò quam huic adiunximus, eſt autem homo, aſſumptio dicitur. Tertia concluſio nominatur, per quam oſtendimus, eſſe animal, qui homo fuerit. Sed quoniam ſæpe euenit, vt propoſitionis enunciatæ conſequentia non ſit veriſimilis, propoſitioni ſæpe adiungitur approbatio, per quam id quod eſt poſitum, verum eſſe monſtretur. Aſſumptio quoque ſæpe ad fidem per ſe non videtur idonea, huic quoque iuuamen probationis adiungitur, vt vera eſſe videatur. Quo fit, vt ſæpe quinque partes, ſæpe quatuor, interdum tres hypotheticos ſyllogiſmos habere contingat: Nam quinque conſtabit partibus, ſi & propoſitio & aſſumptio probationibus indigebunt. Quod ſiue propoſitio ſiue aſſumptio probationum indigebit, quadripartitus eſt ſyllogiſmus. Quod ſi neutra eſt approbanda, tripartitus relinquetur: In hac verò ſententia & Marcus Tullius eſſe deprehenditur. In Rhetoricis enim, ſyllogiſmos quoſdam in quinque partitos eſſe, quadrupertitos alios confirmat. Quibus verò talium ſyllogiſmorum non placet partes vltra ternarium numerum propagari, ij propoſitionum probationes atque aſſumptionum non putant in ſyllogiſmi partibus ponendas: Neque propoſitionem eſſe, de qua ſyllogiſmus poteſt exiſtere, cui non conſentit auditor. Quod ſi per ſe dubia eſt, ea quæ propoſitioni dubiæ adiungitur faciens fidem eidem, cui adiungitur propoſitioni, facit vt idonea ſit ſyllogiſmo. Ac per hoc tunc incipit eſſe ſyllogiſmi propoſitio, cum talis per probationem redditur, vt ex ea aliquid colligi poſſit. Tunc verò aliquid colligi poteſt, cum probationis auxilio poterit ab auditore concedi. Quocirca membrum quoddam, & quaſi fulſimentum dubiæ propoſitionis vel aſſumptionis probatio eſſe videtur, non pars etiam ſyllogiſmi: Sed noſtra ſentẽtia ijs potius accedit, qui tribus partibus cõſtare eum pronũciant. Etenim quælibet probatio, quæ vel propoſitioni vel aſſumptioni copulatur, propoſitionis eſſe vel aſſumptionis probatio dicitur. Cum igitur non ad ſyllogiſmum, ſed ad propoſitionem vel aſſumptionem referatur, cuius eſt probatio, nõ oportet eam ſyllogiſmi propriè partẽ videri. Nam illud quod obijci poteſt, nullus ignorat, quòd partiũ partes, etiam totius partes eſſe dicantur, ſed plurimum refert, vt ipſæ ſint primitus partes totius: An in ſecundarum partium poſtremitate ponantur. Amplius, ſi ſit per ſe nota probabilis propoſitio, totus ſyllogiſmus probatione non indiget. Quòd ſi per ſe propoſitionis nulla fides eſt, neceſſe eſt vt ea propoſitio quodam velut teſtimonio probationis indigeat. Non igitur ſyllogiſmus probatione, in eo quod ſyllogiſmus eſt indigebit: ſed propoſitio, ſi fide propria deſtituta ſit. Idem etiam de aſſumptione dici poteſt. Quare manifeſtum eſt, eorum ſententiam proponendam, quòd ſyllogiſmus tribus partibus tantum iungitur. Præterea ſi quæ propoſitio probationis indigeat, vt eam vera fides ſequatur, aliquo demonſtrabitur ſyllogiſmo: Quocirca quidẽ fieri poteſt, vt rectè ſyllogiſmus, pars ſyllogiſmi ſimplicis eſſe dicatur. Ipſam enim probationem propoſitionis, ſyllogiſmũ vel ex ſyllogiſmo eſſe neceſſe eſt, hactenus admodum pulchrè Boetius. Ex quo patet, quòd quemadmodum ſyllogiſmus categoricus propriè duabus

Syllogiſmus hypotheticus.

Quot ſint partes ſyllogiſmi hypothetici. Boetius.

constat præmissis & conclusione: sic & hypotheticus. si verò dictis præmissis etiam suæ probationes adiungantur, tunc videbitur quidē syllogismus pluribus constare præmissis, quàm duabus, sed re vera non constabit, quia probationes adiunctæ nō sunt partes syllogismi, sed constituunt nouā argumentationē. Diuiditur syllogismus hypotheticus in conditionalem, copulatiuū, & disiunctiuū. Conditionalis dicitur, cuius prior præmissa est conditionalis. Copulatiuus, cuius prior propositio est copulatiua, &c. Conditionalis duobus fit modis, quorū prior ab antecedentibus dicitur, Altera consequētibus. Syllogismus ab antecedētibus ad hunc fit modum, Si homo est rationalis, homo est capax disciplinæ, sed homo est rationalis, ergo homo est capax disciplinæ. Syllogismus verò a consequentibus nihil aliud est, quàm argumētatio ab opposito contrario vel cōtradictorio consequentis ad contradictoriū antecedentis. Nam ad contrarium antecedentis nō semper valet argumentatio, vt si homo est quadrupes, homo est brutū, sed nullus homo est brutum, ergo nullus homo est quadrupes. Prior modus omniū iudicio perfectus est & euidens, vndè & vltimo capite primi Priorū Analyticorum nullam habet probationem: sed posterior est imperfectus. hinc dicto loco primi Priorum ad hunc modū probatur ab Aristotele. Primū ergo, ꝙ ad oppositum consequentis sequatur oppositū antecedentis, ex hoc manifestum est, quia cuilibet ex necessitate inest antecedens vel eius oppositū, sed cui inest oppositum consequentis, huic non inest antecedens, cum antecedens inferat consequens, quod repugnat suo opposito, ergo oppositum antecedentis sequitur oppositum consequentis. Nec est ꝙ quis cauilletur, hanc probationem consequentijs terminorum duntaxat esse accommodatā: quia simili planè ratione confici potest probatio pro consequentijs propositionum, hoc modo, quolibet tempore necesse est antecedens vel eius oppositum esse verum, sed quando oppositum consequentis est verum, tunc antecedens non est verū, quia antecedēs infert consequens quod repugnat suo opposito, ergo oppositum antecedentis sequitur ex opposito consequentis. Addunt etiam tertium modum, quē a repugnantibus vocant, secundum quē (posita conditionali negatiua vera ex ijs partibus constante, quæ ita inter se pugnant, vt vna posita altera tollatur, & contra, vna ablata altera statuatur) ex positione antecedentis colligitur ablatio consequentis, & ex antecedentis destructione consequentis positio: & contra, ex positione consequentis antecedentis destructio, & ex eius destructione antecedētis positio, vt non si dies est, nox est, sed dies est, ergo nox non est. Item, Non si dies est, nox est, sed nox est, ergo dies non est: verùm hi videntur præmissam illam conditionalem, Non si dies est, nox est, accipere quasi huic æquiualeat, si dies est, nox non est, ac proinde cum sic colligunt, non si dies est nox est, sed dies est, ergo nox non est, incidunt virtute in primum modum superius positum. Si verò sic. Non si dies est, nox est, sed nox est, ergo dies non est, incidunt in secundum.

Diuisio syllogismi hypothetici. Syllogism9 conditionalis

Copulatiuus syllogismus duobus fit modis. Prior est, quando ex positione alterius partis propositionis copulatiuæ negatiuæ, infertur destructio alterius, vt nō & dies est, & nox est, sed dies est, nox igitur non est, vel nox est, igitur dies non est. Alter est, cum contra ex destructione alterius partis infertur alterius constructio, vt non & dies est, & nox est, sed dies non est, igitur nox est. Addunt quidam tertium, a negatione alterius partis copulatiuæ affirmatiuæ ad negationem totius, sed non videtur esse magni momenti. Is verò modus, secundum quem a veritate totius copulatiuæ, ad veritatem alterius partis progredimur, videtur non esse syllogisticus, quia non habet sumptionem. Porro disiunctiuum syllogismum duobus etiam modis fieri tradunt. Prior est, cum ex positione alterius partis interimitur reliqua, vt aut dies est, aut nox est, sed dies est, ergo nox non est. Verùm hic modus solum habet locum in disiunctiuis, quæ constant partibus repugnantibus in veritate. Aliter est, cum vna pars disiunctiuæ tollitur, vt altera pars affirmetur; vt Petrus aut dormit aut vigilat, sed non dormit, ergo vigilat. Hæc de syllogismis hypotheticis breuissimè dicta sufficiant, si cui fortè incesserit libido plura de his cognoscendi, legat Seuerinum Boetium, qui duobus libris infinitos propè horum syllogismorum modos est persecutus, magno quidem studio ac diligentia, sed nescio an pari fructu, maximè pro discipulorum turba, quam nos instituendam suscepimus.

Syllogismus copulatiuus.

Syllogism9 disiūctiuus.

FINIS.

IN LIBRVM POSTERIORVM ANALYTICORVM ARISTOTELIS.

PROOEMIVM.

Expositio inscriptionis huius libri, ex prooemio Priorum petẽda est, & in memoriam reuocanda. Subiectum autẽ scientiæ huius seu materia, quã docet præsens opus, citra controuersiam est Demonstratio, hoc est, syllogismus demonstratiuus. Neq; hic quicq̃ retulerit, an demonstratiuus syllogismus vera sit species syllogismi, an tantum minus cõmune ac pars in modo, hoc est, aggregatum ex subiecto & accidente, de qua quidem re alibi fortassis certius quiddam determinabitur. Nam in scientia subalternata (qualem constat hanc esse ad ipsam logicam) nihil prohibet, subiectum esse eiusmodi, vt ex infra dicendis patebit. Propria verò passio subiecti, est generatiuum scientiæ. Cùm ergo tractationi huius voluminis subiecta sit demonstratio, quæ est proculdubio perfectissima specierum syllogismi, vt quę necessitati illationis etiam necessitatem materiæ seu partium coniunxerit, cæteris probabilitatẽ vel apparentiam duntaxat adiungentibus, certum est, optimo iure, & ratione decentissima, post Priorum Analyticorum libros, vbi de syllogismo absoluto tractabatur, succedere & sequi. Habet autem hæc logices portio seu scientia de demonstrationibus magnam vtilitatem & momentum in omni scientiarum genere. Nam quum per solam demonstrationem acquiritur scientia, vtendum est sane hac disciplina, demonstrationum naturam rationemq; exprimente, ei qui nouam quampiam scientiam meditatur inuenire, & in lucem proferre, ac in illis quæ olim inuentæ & posteris relictæ sunt, artificium modusq; procedendi scientificus, hac ipsa tanquam certa quadam amussi deprehenditur & agnoscitur, sine qua nemo est, qui se quicquam scire certo possit cognoscere vel affirmare.

Huius disciplinæ materia.

Ordo.

Vtilitas.

In primum caput, quod de disciplinæ ortu atque præcognitionibus considerat, adnotatio.

Omĩs doctrina & omĩs disciplina.

Qvemadmodum in principio secundi huius tradit Philosophus, cuiuslibet scibilis quatuor sunt demonstratiuæ quæstiones, certũ inter se habentes ordinem, sine quarũ solutione, nõ potest perfecta rei notitia haberi, scilicet, An est, Quid est, Quia est, & Propter quid est, vt ibidem latius est declarandum. Quum igitur demonstrationem in numero scibilium posuerit, in propositione prooemiali libri primi Priorum Analyticorũ, sitq; ipsa huius scientię subiectum, neq; ab omnibus concessum sit eam esse, vt qui scientiam omnẽ conantur tollere, optima sane ratione in primo hoc capite ostendit Aristo. demonstrationẽ esse, ex effectu suo proprio, quoniam contingit scientiam in nobis ex præexistenti cognitione generari. Postea quoque reliquis quæstionibus tribus satisfacturus est, vt suis locis indicabitur, sicque (quemadmodum Alexander ait) demonstrando docet demonstrare. Comprehenditur autem præsentis capitis summa in quatuor omnino conclusionibus seu propositionibus, quarũ prima prooemij loco posita est hæc. Omnis doctrina & omnis disciplina intellectiua ex præexistenti fit cognitione. Quam ponit contra duas falsas de scientia (quam demonstrationis effectũ & finẽ esse dicimus) opiniones. Vnã Heracliti & hunc sequentium, qui asserebãt, nihil posse sciri propter rerũ ipsarũ instabilitatẽ, vt narratur apud Arist. in quarto Metaphysicæ, vel quia omnia incerta sunt ob latentẽ veritatem ceu obrutã vel confusam, aut propter naturæ tenebras quasdam, & rerũ inter se indistinguibilem similitudinẽ, quẽadmodum dicebant Academici præsertim noui. De his plura desiderans cognoscere, adeat libros Academicorũ Cice. & D. Augustini contra Academicos. Alteram Socratis atque Platonis, qui omnium Academicorum parens dicitur. Horum enim sententia aut nihil scimus, aut si quid scimus, id non recenter didicimus, sed prius cogniti reminiscimur, atque ita omnis nostra scientia nihil erit aliud, quàm quædam reminiscentia. Sed de hac re latius dicetur infra. Vtramq; ergo opinionem apertè exclusit Philosophus, statuens aliquam doctrinam & disciplinam, & hanc ex præexistente cognitione non sibi eadem, sed diuersa fieri, tanq̃ scilicet ex efficiente causa saltẽ partiali, quã non oportet ad solam sensitiuam notitiam limitare atq; restringere, quum ipse Aristot. in sequentibus manifestè & ex proposito declarat, qualia sint ante cõclusionis doctrinam (de qua ei hic sermo est) præcognoscenda. Accipimus enim doctrinam ac disciplinam, non vt quidam, pro omni notitia intellectus complexa vel incomplexa, apprehensiua vel indicatiua, siue versetur circa antecedens siue consequens, (qui quidem sensus licet verus sit,

Literæ prĩa conclusio.

Falsa Heracliti opinio.

Quid ĩ litera doctrina & disciplina.

quum intellectiua cognitio sensitiuã pręsupponat, non tamen perinde est huic loco consonus, sed pro certa euidentięq; cognitione, habita de conclusione per sua necessaria principia, aut etiam generalius pro qualibet cognitione vera, vel saltē probabili, quæ ratiocinãdo acquiritur. Manifestè namq; falsorũ nemo dixerit esse doctrinã vel scientiam. Quòd si posteriorē sententiam à nobis approbatã amplexus fueris, dicas conclusionē literæ in eadem probari per inductionē. Sin autē prior magis arriserit, vt propius ad intentionē Aristot. accedens, monstrabitur tibi conclusio bifariàm, nimirũ inductione perfecta, in qua assumi videbis particulam, & aliarũ vnaquæq; artium (quæ æquipollet illi à Laurentio reiectę & reprobatæ, & sic de cæteris) & argumento à simili vel minori, quum etiam argumentationes probabiles syllogisticã vel inductiuã formam retinentes, quibus dialectici vtuntur, enthymemata quoq; & exempla, quæ rhetoribus ad verisimile persuadendum accommodata sunt instrumenta, ex prius notis concessisq;, suã qualemcunq; faciant doctrinã, hoc est, opinionē vel fidē. Triplex itaq; cognitio, virtute argumentationis & præexistentis cognitionis pariter, scilicet certa & clara, quam scientiam propriè dicimus: probabilis & verisimilis seu coniecturalis, quã oratores sectantur, quũ certioribus fortè destituti fuerint. Quamobrem aũt enthymema dicatur hic syllogismus, & exemplum inductio, ex in præcedenti libro dictis manifestũ esse potest. Porro doctrina & disciplina, quæ in conclusione copulata sunt, à scientia, & inter se nihil differunt, nisi quòd doctrina connotare videtur profectionē a docente, disciplina verò receptionē in discente. Quo fit, omnem doctrinã dici posse disciplinã, & non econtrario, omnem disciplinã doctrinam. Huius rei testis est Faber, & ipsa loquitur dictionum ethymologia. Secunda cõclusio, explicans quæ & quotuplex sit præexistens cognitio, ex qua fit doctrina atq; disciplina, nec nõ quæ sint præcognoscenda, ibi ponitur. Dupliciter autē necessarium est, &c. & est hæc. Duplex ante illationē conclusionis demonstrabilis habenda est præcognitio, scilicet quia est, seu potius quòd est, & quid est id quod dicitur. Præcognitio quòd est, est res qua præcognoscitur rem esse, vel propositionem esse veram. Præcognitio verò quid est quod dicitur, est, qua præcognoscitur quid sit quod per vocabulum significatur. Priorem attribuit Arist. principijs cõplexis ipsarum demonstrationũ, secundam passionibus. ambas verò subiectis, vt patet ex eius exemplis, in quibus est illud principium cõmune seu dignitas, De quolibet est affirmatio vel negatio vera, quod omnem demonstrationem virtute ingreditur, sed non formaliter & explicitè, vt postea suo loco dicetur. Et sub hoc intelligendæ veniunt propria principia, nempe præmissæ in demonstrationibus assumptæ, quas non minus oportet præcognosci esse veras ante scientiæ generationem. Secundum exemplum est triangulus, Accipiturq; hic concretè pro triangulari, vt significet passionem cuiuspiam, de qua loqui volunt primũ theorema primi libri geometriæ Euclidis, scilicet, super datam lineam rectã triangulum æquilaterũ constituere. Ibi enim (autore Roberto Linconensi) non tantũ ostenditur linea in æquilaterum posse euadere, sed & in triangulum. Tertium autē, nempe vnitas, ponitur vt subiectũ alicuius passionis. De hac traditur prima propositio in primo Arithmeticæ, quæ est hæc. vnitatē eius solius numeri, qui proximus est, medietatē esse, Addit Boetius. Quare constat, primã esse vnitatē cunctorũ, qui sunt in naturali dispositione numerorũ, & eam ritè totius quamquis prolixæ genitricem pluralitatis agnosci. Aliter hæc exempla reperies declarata apud Egidium Romanũ & nonnullos alios, nobis in re non magnopere necessaria aut vtili, non est diutius immorandũ. Hoc satis est admonuisse, nõ oportere subiectũ & passionem quæ hoc loco ab Aristot. assignantur, ad eandem referri scientiam. Pro pleniore autē huius conclusionis intelligentia notandum est, licet quæ hic dicuntur ad alia etiam notitiarũ genera fortassis aptè possent extendi, commodius tamen & congruentius ea ad solas demonstratiuas scientias, hoc est, quæ demonstratione pariuntur, & superius doctrinæ disciplinæq; sunt nuncupatæ, applicari, vt præcognitio hic dicatur non quælibet cognitio alterã pręcedens, sed ea tantum, ex qua discursus disciplinalis fit. Deinde supponendum est, conclusionē scibilem constare ex subiecto & eius propria passione, tanquam prædicata affirmatiuè vel negatiuè, notitiam verò illius quã scientiam dicimus, necessario generari ex assensibus duarũ præmissarum, cõpositarum ex illis eisdem duobus terminis & tertio quodam adiuncto qui medium appellatur. Sunt igitur hæc ante scientiam conclusionis demonstratæ pręcognoscenda, sed diuersimodè. Verbi gratia, data hac demonstratione, omne animal rationale est risibile, & oĩs homo est animal rationale, ergo oĩs homo est risibilis. Subiectũ est homo, passio verò risibile, & animal rationale, medium. Præmissas ergo necnon principia cõmunia, quæ demonstrationem formaliter non ingrediuntur, oportet præcognoscere tantũ priore pręcognitionis genere, nempe quòd veræ sint, nõ autem quid

Quid sit discriminis inter doctrinã & disciplinam & scientiam.

Secunda conclusio q̃ est de pręcognitionibus & pręcognoscendis.

Quid pręcognitio hoc in loco, quæ præcognoscenda, & q̃ pacto.

Prima principia vnico modo præcognoscũt.

quid sit id quod significent, cùm complexorũ per se non sit definitio, neq; quid rei, neq; quid nominis exponens, sed per accidens duntaxat, videlicet ratione partium suarũ incomplexarum, à quibus suam accipiunt significationẽ. De passione verò est præcognoscendum quid sit quod dicitur, hoc est, quid per nomen significetur. Alioqui enim non intelligerentur præmissæ, neq; conclusio ipsa scibilis. De subiecto verò passionis dicit Aristoteles, debere præcognosci, & quid nomen ipsum significet, & quòd res per nomen significata existat. Cæterùm quid sit, rem per subiectum significatam existere, non satis inter expositores conuenit. Quibusdam sanè videtur res per subiectum significata tunc esse, cùm est possibilis, aut cùm ficta non est, sed ex rerum vniuersitate sumpta, siue eius indiuidua semper existant, siue non, vt homo, linea, rosa, & similia. Hi pro ratione adducunt, q̃ scientia omnis abstrahat ab actuali existentia, quæ accidit essentiæ rei, quòdq; principia demonstrationũ semper debeant esse necessaria, cuius tamen alioqui oppositum accideret, si rosam contingeret esse subiectum alicuius scientiæ. Ab his parum distant alij, dicentes, in scientijs realibus subiectum esse, si eius indiuidua aut semper aut certè temporibus suis existant. In scientiis aũt rationalibus volunt sufficere, subiectum existere secundum esse obiectiuum intellectus, quod an sit verum, aliis discutiendum relinquo. Verùm circa iam dicta existunt aliquot difficultates, quarũ prima est de propria passione. Anne etiam præcognosci debeat, q̃ res per ipsam significata existat sicut res significata per subiectum. Secunda est de subiecto ipsius propriç passionis, de quo tradi videtur initio secundi libri quòd præcognoscendum sit quid sit, seu quæ sit eius definitio, cuius tamen hic nulla fit mentio. Tertia est de medio ipsius demonstrationis, quod in demonstratione potissima semper est definitio ipsius subiecti, quid de ipso pręcognosci oporteat. Ad primam difficultatẽ, omissis quorundam ambagibus videtur respondendum, q̃ de passione quidem oportet præcognoscere, q̃ non sit res ficta. Nam alioqui maior propositio seu principium non præcognosceretur esse verum, sed quia in demonstratione semper accipitur in modum accidentis, cuius esse est inesse, quod per ipsam demonstrationẽ vtcunq; ostenditur. Subiectum verò etiamsi alioqui accidens sit, tamẽ sumitur tanq̃ res per se subsistens, ac tanquam subiectum, in quo est ipsa passio. Hinc fit, vt Aristoteles dicat de subiecto peculiariter esse pręnoscendum, q̃ sit, non aũt de ipsa passione. Ad secundam dicendum est, duplicẽ esse demonstrationem. Alteram propter quid & potissimam, cuius medium semper est definitio subiecti. Alteram verò quia est, de quibus infrà. In priore demonstratione, ante conclusionẽ semper præcognosci debet, quid sit subiectum, non autem in posteriori, vndè Aristoteles initio huius libri tradens generales præcognoscendi modos, qui in omni demonstratione sunt necessarij, huius tertij modi qui demonstrationi potissimæ peculiaris est, non meminit. Ad tertiam verò respondendum est, Eandem esse debere medij & subiecti in hac parte rationẽ. Vt enim præmissis assentire nequeas ignorato subiecto quid significat, & an sit, ita similiter euenire consentaneum fuerit, si circa medium alterutra harum ignorantiarũ laboraueris. Quomodo enim ignorans quid hoc nomine Non scintillans designetur, aut vtrùm quippiam sit non scintillans, certò intelliges, & assensu approbabis, quod non scintillat propè esse, aut planetas non scintillare. Non est ergo arbitrandum, certum & sufficientẽ numerum præcognoscendorũ ab Aristotele esse assignatũ, licet modos præcognoscendi omnes tradiderit. Tertia conclusio ibi tacta, Contingit aũt cogniturũ, &c. in qua vtcunq; tractatur, secundum quem modum prioris, præcognoscenda sint principia cõplexa, hoc est, præmissæ demonstrationum, est hæc, Demonstratiuè cogniturus conclusionẽ, prius tempore vniuersale principium cognoscit, scilicet, maiorem propositionẽ: aliud verò quod particulare est, plęrunq; simul tempore discit cum conclusione, nempè minorẽ, per quam maioris vniuersalitas & amplitudo, ad propositũ subiectum applicatur, semper tamen prius natura, quia principij cognitio causa est scientiæ conclusionis. Verbi gratia. Is qui probè est in geometricis institutus, longè antè præcognouit, omnem triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales, quàm sciat hunc singularem triangulum in semicirculo descriptum, tres angulos duobus rectis æquos habere. Verùm vbi inducens, id est, per sensum subsumens, didicerit, hunc quoq; triangulum esse (quæ est minor propositio) mox assentietur conclusioni, nempe hunc triangulum habere tres, &c. Addebatur aũt, Plærunq;, quia potest euenire, vt cognito particulari principio, hoc est, minore, iam non in mentem veniat maior, aut hæ inter se non pertractentur, quo posito non sequeretur cognitio conclusionis, vt ex alibi dictis manifestum est. Deinde contingit etiam frequenter conclusionẽ cognitam, sed non scitam esse, ante omnis principij præcognitionẽ. Quòd verò in litera subsequitur, Quorundam enim, &c. declaratio est eius quod mox præcessit, simul inducens

Quid cognoscendũ de subiecto.

Quid sit subiecti existere

Quæstio.

Alia quęstio.

Tertia quęstio.

Respõsio ad primã quæstionem.

Responsio ad secundã quæstionem

Ad tertiam quæstionem responsio.

Tertia literæ conclusio.

ducens

ducens cognouit. vult enim quod singularium simpliciter, quæ scilicet de nullo subiecto dicuntur, hoc modo, nempe per sensum inducendo, est scientia, id est, euidens firmaque cognitio, & vltimum, id est, minus extremum contineri sub medio, non cognoscitur per aliquod medium prius, vt hunc triangulum esse triangulum. Sensus igitur nos docet, neque ad hoc vllum potest medium adduci probatiuum à priori. Licet autem hic tantùm meminerit Aristoteles ipsorum singularium simpliciter seu indiuiduorũ, quia id satis erat exemplo proposito, non tamen arbitrandum est, non eandem etiam esse rationem in aliis minus communibus, quę simpliciter singularia non sunt, quum & hæc sub proximis potissimum generibus, sine medio noscantur contineri. Simili modo licet de demonstrationibus particularibus, hoc est, in quibus non est terminorũ inter se cõuertibilitas, potissimùm loqui videatur in conclusione, vt ex declaratione colligitur, non negandum est tamen, eam in cæteris quoque veritatẽ continere. Cæterorum huius loci interpretationes, vt Themistij, Alberti, Egidij Romani, ac Fabri, & quodnam discrimen hic inter discere & cognoscere constituerint, prolixitatẽ fugientes, omisimus.

Quarta cõclusio.

Quarta conclusio assignata illic, Antequàm inductio fiat vel syllogismus, &c. est. Priusquã fiat syllogismus aut inductio (& eadem habenda est de cæteris quoque argumentationibus ratio) cõclusio quam quis discit, quodammodo est præcognita, scilicet virtute in suo principio. simpliciter verò, hoc est, in propria forma, minimè. Hoc enim nisi dicamus, incidimus in ambiguitatem seu perplexitatem Menonis cuiusdam, Aristippi ac Gorgiæ discipuli, cui apud Platonẽ in dialogo de virtute (qui ab illius nomine Meno inscriptus est) persuadere nititur Socrates, & ad id perducere, quod impossibile sit nos inuestigando aliquid cognoscere, aut si inuestigando assequimur quippiam, cognoscimusque, illud non recenter à nobis disci atque sciri, sed alias fuisse cognitum, & iam in memoriam reuocatum, sicque scientiam nostram non aliud quàm reminiscentiam esse. In hanc sanè perplexitatẽ necesse est nos incidere, non vtentes prędicta distinctione præcognitionis in virtute, & in propria forma. Qui enim nunc sibi primum cognitam singularem dualitatem discere videtur esse parem, longè prius cognouisse probatur, quoniam omnem dualitatẽ esse parem præsciuit: sed solutio vera est, præsciuisse quidem eum in virtute ac in vniuersali, hanc dualitatẽ esse parẽ, non tamen simpliciter & in particulari, atque in propria forma. sed hoc ipsum per syllogismũ iam recens addiscit, nõ ergo illud quod præsciuit, eo modo quo præsciuit discit, & proinde reminisci iure negatur. Dictum est autem de hac re & alibi.

Dilemma Socratis.

Neque porrò magni roboris existit dilemma illud Socratis, Conclusio quam quæris, aut est tibi nota, aut non. Si nota, ergo discis quod nouisti, & ita tantùm reminisceris, Sin autem ignota fuerit, ergo quum inueneris eam necessariò nescies te scire illam, quam addubitando inquirebas, & consequenter non scies. Consequentia probatur exemplariter de quærente seruum fugitiuum, Si enim illum non nouerit, quum fortè inuenerit, nesciet se inuenisse. Id enim facilè soluitur per distinctionẽ geminæ cognitionis, quam de propositione quapiam possumus habere, scilicet apprehensiuę, & iudicatiuę. Qui enim de propositionis veritate inquirit, nouit quidem ipsam apprehendendo quid significet, sed iudicium assensus ferre dubitat, donec ex præcognitis principiis certiorem firmauerit cognitionẽ. Ibi aũt in litera, Non enim conandum, &c̃. refutat ineptam quandam solutionẽ superioris rationis. Erant enim qui absurditatem illatam cupientes euadere, tergiuersando dicerent, non omnia singularia, scito vniuersali cognosci, sed tantùm ea, quæ nota sunt esse singularia illius. Verbi gratia, in cognitione huius, Omnis dualitas siue binarius est par, aiunt non omnem dualitatem cognosci esse parem, sed tantùm illas quas prædicta vniuersali cognitione informatus, nouerit esse dualitates. Atque ita omnino negabant, conclusionem vllo pacto ante argumentationem qua discitur cognosci, ex diametro scilicet repugnantes Platonicæ sententiæ. Hos igitur veluti inter illas contrarias extremasque opiniones medius incedens Aristoteles, iure refellit, quoniam in vniuersali propositione non proponebatur, omnem dualitatem quam tu scis, vel quam alius quispiam agnoscit existere, parem esse. Sed de omni simpliciter dualitate, vt patet. Ignorantes ergo aliam veriorémque solutionem, ex necessitate sunt ad illam phantasiam tergiuersationémque compulsi. Cur in hac quarta conclusione textus, particulam (quodammodo) exposuerimus virtute, in suo principio scilicet, non autem in vniuersali, manifestum erit, si quis consideret cognoscere in virtute alterius, generalius esse quàm cognoscere in vniuersali. Quippe consequens inductionis virtute præcognoscitur in suo antecedente, non autem in vniuersali. Idem etiam vsu venit in demonstrationibus vniuersalibus adæquatum principium & conuertibile, non modò cum prædicato, sed & subiecto conclusionis assumentibus,

In

In secundi capitis priorem partem, de Demonstrationis descriptionibus, aliisq; rationibus pertractantem, adnotatio.

Scire aūt opinamur vnumquodq; simpliciter.

OStensa in præcedenti capite syllogismi demonstratiui necessitate, auspicatur nunc Aristoteles tractationem quæstionis Quid est, de illo assignans in hac secundi capitis parte duas demonstrationis (Græci ἀπόδειξιν appellant) finitiones cum aliis nonnullis eodem spectantibus. Ac statim quidem in principio indicat nobis definitionē ipsius scire, quod est finis demonstrationis. Ea est hæc, Scire simpliciter & non sophistico modo, qui est secundum accidens, est causam cognoscere, propter quam res est, quoniam illius est causa, & quod non est contingere hoc aliter se habere. Quę licet ab Aristotele per modum definitionis nominis assignetur, ac mox etiam probetur à signo, quia omnes tam qui re vera sciunt, quàm qui se scire putant, sic scientiæ nomine vtuntur: non absurdè tamen in definitionem rei naturam explicantem à nobis est commutata, præsertim quum ex superiori capite iam constet, rem ipsam esse. Definitum aūt multis restrictum est particulis, vt indicetur propriè esse accipiendum. Vsurpatur enim multis modis scientiæ vocabulum, vt indicat litera ibi, Si igitur & alius, &c. quos modos diuersissimè assignant expositores, nos breuitati studentes, Roberti Linconensis sententiam amplectemur, eò q; facilior videatur, & satis cōformis modo loquendi ipsius Aristotelis in diuersis locis. Is igitur enumerat quatuor significationes ipsius scire, hisce verbis. Non lateat nos, q; scire dicitur multipliciter. Communiter, propriè, magis propriè, & maximè propriè. Est enim scientia communiter veritatis comprehensio, & sic sciuntur contingentia erratica. Et dicitur scientia propriè comprehensio veritatis eorum, quæ semper vel frequētius vno modo se habent, & sic sciuntur aliqua contingētia naturalia, quorum est demonstratio cōmuniter dicta. Dicitur aūt scientia magis propriè, comprehensio veritatis eorum, quæ semper vno modo se habent. Et sic sciuntur in mathematicis tam principia quàm conclusiones. Quum autem veritas sit illud quod est, & comprehensio veritatis sit eius quod est. esse autem eius quod dependet ab aliquo, nō cognoscitur nisi per illud esse, à quo dependet, Manifestum est, q; maximè propriè scire dicitur, comprehensio eius quod immutabiliter est, per comprehensionem eius à quo illud habet esse immutabile, & hoc est per comprehensionem causæ in essendo & in causando. hoc est igitur simpliciter & maximè propriè scire, cognoscere causam incōmutabilem rei in se, & incōmutabilitatē in causando. Et respectu huius scire vocat Aristoteles alios modos sciendi, sophisticos & secundum accidens. Hactenus Liconensis. Ex quo patet, solùm quartum modum sciendi esse simpliciter & non sophistico modo dictum. Priores aūt modi dicentur sophistici, quia apparēt esse veri atq; proprij modi scientiæ, & non sunt. Neq; enim sunt per causam primam, sed aut per probabilia tantùm, aut per effectus, aut per causam non primam, aut per aliud quippiam simile. Sed nunc ad ipsius scire definitionē transeamus. Ea igitur sic habet, Scire, est causam cognoscere propter quam res est, quoniam illius est causa, & non est contingere hoc aliter se habere. Hanc definitionem accipiunt quidam concretiuè ad hunc sensum. Sciens est, qui causam rei cognoscit, &c. quem sensum satis videntur admittere verba textus, verùm si reddatur sicut eam statim retulimus, multo conuenientius accipientur infinitiui illi (scire) & (cognoscere) abstractim pro scientia & cognitione. Ita tamē, vt definitio non intelligatur in sensu formali, sed causali, quia scire non est cognitio causæ, sed est cognitio effectus per causam. Debet autem hæc causæ cognitio non qualiscunq; esse, sed certa, seu firma, ac euidens, acceptaq; in syllogismo euidenti. Qualem aūt oporteat hanc esse causam, ex inferius dicendis circa secundam definitionem demonstrationis est colligendum. Verùm quia non satis est, rem illam, quæ causa est, cognosci, nisi hæc ad effectum suum fuerit relata, & nisi cognoscatur euidenter illius esse causa, ideo in definitione subsequitur, quoniam illius, &c. abusiuè accepta particula (quoniam) pro quòd. Nam si quis apud Lunam constitutus videret terram interpositam inter hanc & Solem, nec aduerteret illam interpositionē esse causam eclypseos Lunaris, non sciret profectò cur Luna eclypsim patiatur. Hinc intulerunt quidam, omnem argumentationē qua paratur scientia, debere esse propositionem causalem, vt quia omne animal rationale est disciplinæ capax, & omnis homo est, &c̄. Vltimæ definitionis clausulæ, Et non est contingere, &c̄. ad quam verbum cognoscere est repetendum, duplicem inuenimus expositionē, & vtramq; satis huic loco congruentem. Vnam D. Thomæ referentis pronomen (hoc) ad scibile, seu rem de qua in definitione fit mentio. hanc enim oportet esse necessariam, Alioqui de ea non haberetur certa perfectaq; notitia, qualis est scientia. Alteram Cōmētatoris, eandem orationis partem pro ipsa accipientis causa, quam necesse est esse ab effectu suo inseparabilem. Et hæc in idem recidunt.

Quatuor significationes scire. Robertus Linconensis.

Scire definitio.

recidunt. Nam causam non potentem aliter se habere, sequitur proportionaliter effectus necessitas. Atque hoc in declaratione expressit textus, inferens, Quare cuius est scientia simpliciter, id, &c. Nam impossibile, & non contingere, inter sese æquipollent, vt in secũdo Peri Her. dicebatur. Alius sciendi modus, cuius continuò meminit in supradicto loco, Si igitur & alius, &c. secundum omnes ferè intelligitur scientia habita per demonstrationem quia est, de qua apertius in primo cap. 4. tractatus huius libri. Deinde sequitur in litera, altera definitio scientiæ, in hunc ferè modum. Scire est per demonstrationem intelligere, id est, firmiter euidentérque cognoscere, quæ ex dicendis euadet dilucidior. Differt autem à priore, quoniam ibi causa efficiens principaliter continebatur, nempe præmissæ, aut res per eas significatæ, hic verò instrumentalis. Pendet enim demonstrationis causalitas, ex causalitate illarum. Prior definitio demonstrationis sic habet, Demonstratio est syllogismus scientificus, Græcè dicitur ἐπιστημονικός, id est, faciens scire, pro quo corrupta exempla Latina ferè habent ἀποδεικτικόν, quod sonat demonstratiuum, & magis definitũ, quàm definitio censeri debet. Hæc prior demonstrationis finitio breuissima, est per causam finalem data, quæ nihilominus verè est effectus definiti, tanquam efficientis causæ instrumentalis. Vndè patet, non absurdè hic esse commissum circulum in definiendo, nunc quidem demonstrationẽ, per facere scire, Prius autem ipsum scire, per demonstrationem, cùm id eueniat in diuersis causarum generibus. Posteriorem finitionem ex illis verbis, Si igitur ipsum scire tale est, quale posuimus, necesse est demonstrationẽ, &c. elicimus istam. Demonstratio est syllogismus ex veris, & primis, & immediatis, & notioribus, & prioribus, causisque cõclusionis. Complectitur aũt hæc definitio causam materialem demonstrationis, quare per præcedentem, quæ finalem continebat, rectè probatur. Debet enim materia secundum exigẽtiam finis præparari seu attemperari, atque hoc est quod mox dicit textus, syllogismum quidem posse esse sine his, quæ in definitione explicabantur, demonstrationẽ verò non posse sine illis consistere, quia non faceret scire. Vtriusque autem definitionis definitum, propriè strictéque est accipiendum, pro demonstratione scilicet ostensiua propter quid & potissima, vt cessent obiectiones de demonstratione per impossibile, constante ex altera præmissa falsa, & ea quæ quia est appellari solet, ab effectu procedens, vel à causa non immediata ac propria, de quibus alibi latius. Pro genere definiti sumendus est syllogismus. Addunt quidam perfectus & euidens. Non enim potest (inquiunt) obscura & ineuidens illatio claram perfectamque adgenerare cognitionem, qualis est scientia propriè dicta. Verùm falluntur, quia syllogismus imperfectus dicitur ineuidens, non quòd non possit apud doctos & studiosos claram & euidentem cognitionem generare, sed quia non statim cuiuis sanæ mentis apparet esse consequentia necessaria. Quanquam interim verum sit, Demonstrationem propter quid & potissimam non posse affirmatiuè fieri, nisi in prima figura, sed huius alia ratio est, vti latius dicendum est quinto tractatu huius libri. Præpositio (ex) in definitione hac insinuat habitudinem causæ materialis, ex qua res constat, tametsi in contextu literę, vbi hæc demonstratiuæ scientiæ applicantur, efficientis causæ magis designet circunstantiam. Ibi, Vera igitur esse, &c. incipit Aristoteles particulatim declarare atque probare iam dictam definitionem. Primùm ergo ostendit, rectè positam esse in definitione particulam (ex veris) quia quod non est, sciri non potest, id est, de conclusione falsa, siue ea fuerit impossibilis, siue contingens, non potest haberi scientia, cùm (vt antè dictum est) illud cuius est scientia simpliciter, impossibile sit aliter se habere, atque ita non modò verum, sed & necessarium esse debeat, quam quidem necessitatem, licet non apertę expresserit in hac definitione, satis tamen ex suprà infráque dictis conuincitur requiri, tam quo ad præmissas, quàm ad conclusionem. Est igitur in definitione subintelligenda, ne syllogismis quibusdam ex merè contingentibus conueniat procedentibus & constantibus. Per esse igitur in dicta sententia Aristotelica, accipienda est non actualis existentia rei (quam Caietanus non vult esse necessariam ad demonstratiuam scientiam) sed veritas propositionis, vel si mauis, rem se ita habere, vt propositio significat, de quo in libro Prædicamentorum. Hic enim sensus planè congruit exemplo in litera, scilicet diametrum commensurabilem esse, de qua re in primo Priorum copiosius tractauimus, quum de primo præsupposito ageretur. Sed hic difficultas apparet, quomodo sequatur quod hic infert Aristoteles. Quod non est, sciri non potest, id est, conclusionem demonstrationis oportet esse veram, ergo demonstratio debet ex veris procedere, quum ipsemet in secundi Priorum capite secundo docuerit, ex falsis contingere verum syllogizari. Dicendum est autem, id optimè consequi, quando (quod hic contingit) antecedens supponitur esse causa conclusionis. Falsum enim non potest colligere verum tanquam causa.

Secunda sci[entiæ] definitio.

Definitio demonstrationis.

Syllogismus imperfectus etiam generat scientiam.

Obiectio.

Dilutio.

Neque

Necq̨ istud illo eodem in loco præterit seu tacuit, asserens verum ex falsis quidem syllogisari nonnunquam, non tamen propter quid, sed quia. Subsequentes duas particulas ex primis & immediatis monstrat ibi, Ex primis aũt & indemonstrabilibus, &c. (eadem enim sunt immediatũ & indemonstrabile) volens ex primis indemõstrabilibusq̨ esse scientiam seu demõstrationẽ. Quoniam ex demonstrabilibus, aut etiam altera demonstrabili non sciet quis conclusionẽ, nisi eorum antè habuerit demonstrationẽ, id est, nisi hęc illi per demonstrationẽ probata fuerint, & cognita. Sed hoc pacto non simpliciter, sed secundum accidens conclusionem eiusmodi demonstrationis ex demonstrabilibus & mediatis sciet, quum eius scientiam ex aliis accipiat, quæ illam non ingrediantur demonstrationem. quid sit primum & immediatum postea dicetur. Sequitur in litera, Causas quoq̨ & notiora & priora esse oportet, intellige ea ex quibus est demonstratio, seu scientia demonstratiua. Et primum quidem horum probatur ex superiori definitione scientiæ, quia tunc scimus, cùm causam cognoscimus. Et ex hoc ostendit vlterius, ꝙ priora sint & notiora, quoniam omnis causa inquantum talis, naturaliter prior & notior est suo effectu. Notiora autem oportet ea esse, non solùm notione quid sit, seu quid significent nomina, sed etiam quòd sint. Vt ad sciendum demonstratiuè eclypsim Solis, non sufficit cognoscere quid sit Lunæ inter nostros aspectus & Solem ipsum interpositio, sed nosse oportet, hanc interpositionẽ esse secundum ea quæ superius de præcognitionibus sunt determinata, Vel ad propositiones applicando, oportet non solùm cognoscere præmissas intelligendo earum significatũ, sed etiam firmiter & clarè præcognoscendo, ꝙ sint veræ. Alioqui ex eis non nisi necessitatem consequentiæ quis percipere posset. Licet enim quæ hic dicuntur, vel ad propositiones, vel res per ipsas potissimùm ratione medij significatas, conuenienter interpretando accommodare atq̨ referre. Et quoniam hæc in isto loco & similibus pari passu ambulant, quod de vno interim dicitur, de altero proportionaliter est accipiendum. Circa particulam (causis) vt cùm Aristotele retrogrado ordine proficiscamur, aduertendum, duplicem causam solere distingui. Vnam in cognoscendo, ex cuius scilicet notitia in alterius notitiam deuenitur, quales sunt etiam plærunq̨ effectus & signa quædam. Alteram in essendo, videlicet ob quam res est, & non solum esse cognoscitur. Et de hac sola nunc esse sermonem patet ex eo, ꝙ scire superius definitum sit cognoscere causam, propter quam res est, veruntamẽ & hæc ipsa causa bifariam distinguitur. Quædam enim verè & realiter est causa alterius, cùm scilicet effectus à causa realem diuersitatem obtinet, vt interpositio Lunæ inter nos & Solem, comparatione elypseos solaris, Rationalitas respectu risibilitatis, iuxta sententiam Thomæ. Alia verò non est propriè causa, sed tantùm veluti ratio quædam seu principium, cur alicui quippiam insit & competat, à se non realiter differens, quomodo omnimoda immutabilitas Dei, dicitur esse causa æternitatis eiusdem, & immaterialitas animę, suæ immortalitatis: subiectum quoq̨ suæ passionis, si Scotum sequamur. Nonnulli hanc virtualem causam appellant, quia si illud, cuius causa dicitur causaretur, sufficiens in suo ordine causa illius esset, vt patet in exemplis iam datis. Neq̨ hoc tanꝗ cõmentitium est repudiandum, quum Aristoteles ipse in secũdo de cœlo & mundo testetur, sua verba quãdoq̨ taliter exponenda. Cùm enim probasset dextrum cœli esse orientem, quia inde incipit cœlestis motus, obiicit contra se sic, Motus cœli nunquã incepit, secundum prædeterminata in octauo Physicorũ, ergo falsò dicitur, ꝙ ab Oriente tanquam dextro incipit motus cœlestis. Et respondet, ꝙ motus cœli dictus est incipere ab Oriente, non ꝙ inde re vera aliquando sumpserit initium, sed quia si incepisset, inde incepisset. Vtramq̨ autem harum causarum non dubium est hoc loco causæ appellatione intelligi. Nam alioqui plurimæ demonstrationes metaphysicæ non comprehenderentur ista definitione. Quod autem de refutanda causa in cognoscendo tantùm dictum est, impugnatur à nonnullis, quoniam demonstrationes mathematicæ, quibus Aristoteles & omnis commentatorum eius turba vbiq̨ ferè in hac disciplina vtitur, tanquam potissimis, & propter quid demonstrationibus, non videntur procedere ex causis in essendo, sed cognoscendo tantùm. Nam propositionem seu conclusionem hanc primam apud Euclidem. Super data linea recta finita, triangulum æquilaterum constituere, Ioannes Campanus & Theon Gręcus (interprete Zamberto Veneto) monstrat ex interfectione duorum circulorum super data linea vtrinque descriptorum. Et triangulum omnem habere tres angulos duobus rectis æquales, demonstrant ex angulo extrinseco, vt patet primo geometriæ Euclidis, propositione trigesima secunda. Hæc autem, angulum videlicet extrinsecum esse æqualem duobus angulis sibi oppositis, & descriptio circulorum super data recta linea sese interfecantium, non sunt causæ secundum esse eorum quæ demonstrantur, licet facilè fuerit concedere huiusmodi esse

Ex primis & immediatis.

Duplex causa.

di esse causas in cognoscendo. Nam etsi non sint neq; circulorum intersectio, neq; angulus trianguli extrinsecus, nihilominus super datam rectam lineam continget triangulum æquilaterum constituere, & omnẽ triangulum tres angulos duobus rectis æquales habere. Ex geometria hæc allata sunt. Similia fortasse ex aliis disciplinis mathematicis adferri possent. Porrò hæc ex aliis eo recensuimus animo, vt occasionẽ huiusmodi rerum inuestigandarũ præberemus iis, qui in illis disciplinis sunt versatiores. Neq; enim dialectici est, de demonstrationibus mathematicis atq; geometricis curare, an ex vera causa constent, nec ne, sed potius ipsius geometriæ. Atq; ob hanc causam non voluimus huic instantiæ planè diluendæ adhibere responsionẽ. Illud est cunctis indubitatum, Aristotelem in tradendis logicis vsum fuisse pluribus exemplis supposititiis, tanq̃ germanis, quod an locum habeat in ea re quam diximus, mathematicorũ atq; geometrarũ esto iudicium. Deniq; particula huiusmodi quæ de causis agit, intelligenda est de causis prius explicatis, in quantum sunt causæ, quod planè constat ex definitione ipsius scire, de qua re, vti prędiximus, in sequentibus habendus est sermo prolixior. An autem idem sit adhibendum in cæteris prioribus particulis, lectori cõmittimus. Illud interim dicentes, aliud esse scire, & demonstrationem penes se habere: aliud cognoscere se scire, aut habere demonstrationem. Nihilominus fatemur ab Aristotele posterius dici, & ad scientiam propriè dictam necessariam esse necessarij cognitionem, etiam quatenus talis. Post hæc verò illic, Duplicier autem sunt priora, &c. Pro maiori declaratione penultimæ & antepenultimæ particularũ definitionis, distinguit duplicia notiora atq; priora. Quædam enim simpliciter & secundum naturam sunt talia, alia verò secundum nos. Non enim idem, saltem ratione ac conuertibiliter, est natura, & quo ad nos prius, neq; notius natura & nobis notius. Atq; hæc, vt apertiora sint, veluti definitionibus adiectis explanat, Ea dicens esse nobis priora notatioráve, quæ sensui sunt propinquiora, Simpliciter verò notiora atq; priora, quæ à sensu longius distãt, ac tandem subiungens huiusmodi esse maximè vniuersalia, vt remotissima sint à sensu. illiusmodi verò, nempe propinquissima, esse singularia, hoc est, indiuidua sensibilia, & hæc scilicet vniuersalia & singularia (vt exponit Thomas) inter sese opponi, siue oppositione prioris & posterioris, siue remoti & propinqui. Ex quibus sequitur, species quaslibet potissimùm rerum sensibilium, nobis esse notiores suis generibus, id quod etiam in fine secundi Posteriorũ apertè dicitur, colligere scilicet nos & elicere ex multis notitiis indiuiduorũ specie indifferentium, conceptum aliquem speciei, illa omnia communiter reprę sentantẽ, & deinde ex multarũ specierum conceptibus, per abstractionẽ eorum, in quibus hæ differunt, colligere vnam aliquam formam seu notionem generis, illas omnes communiter designãtem. Verbi gratia, ex Socrate & Callia cognitis, colligere hominem. ex homine & leone, animal. ex animali & planta, corpus, & sic deinceps. Cæterùm vt hæc plenius percipiantur, admonendum est, eam descriptionem quæ de notioribus secundum nos est tradita ab Aristotele, congruam prorsus esse, & conuertibilem cum definito suo, non item illam, quæ de simpliciter notioribus assignabatur. Re vera etenim nobis cognitiora sunt, quæ magis sunt sensibilia, seu ex illis quæ per se sentiuntur, facilius sunt elicibilia. Nam omnis nostra cognitio à sensu proficiscitur, vt in libris de anima docebitur. Igitur nobis notissima esse constat singularia, non quælibet, sed sensui subiecta. Minimum verò nobis cognita, quæ ex sensibilibus tardissimè difficillimeq; deprehendi possunt & elici, vt Deum, substantias incorporeas, & maximè vniuersalia, quę natura notissima sunt. Nequaq; tamen necessarium esse putandum est, vt quicquid à sensibus magis est remotum, id est, difficilius sensu cognoscitur, vel ex sensu perceptis elicitur, sit simpliciter & secundum naturam notius. Esset enim notior homine secundum naturam scientia, vel aliud simile accidens insensibile, & species per aerem diffusa, albedine ipsa à qua profluxit, quod neutiquam est admittendum. Cùm enim secundum Arist. in secundo Metaphysicæ, sicut se habent res ad esse, ita etiam ad cognosci sese habeant secundum naturam, patet illud simpliciter & natura notius censeri debere, ꝙ secundum substantiam suam atq; naturam est perfectius, & proinde cognoscibilius. quum vnumquodq; in se tantùm sit cognoscibile, quantum habuerit essentiæ seu actus & perfectionis, vt dicitur in nono Metaphysicæ, sicq; ab intellectu diuino ac angelico cognoscatur, licet noster propter hebetudinẽ quandam & obscurationem ex colligatione corporis materialis, & ad inferiora deprimentis contractam, non nisi quantum sensuum corporalium ministerio perceperit, aut inde elicuerit, valeat comprehendere. Et hoc est, quod Aristoteles in principio secundi Metaphisicæ dicit, ꝙ difficultas intelligendi metaphysicalia, in nobis est, hoc est, ex debilitate potissimùm nostri intellectus prouenit. Nam sicut oculi nycteridum, id est, vespertilionum sese habent ad lucem diei, sic & animæ

nostræ

Notiora simpliciter, & notiora quo ad nos.

Definitio eorum quę sunt simpliciter nota, non est exacta.

nostræ intellectus, ad ea quæ sunt omnium manifestissima naturæ. Sed illi quod hoc in loco & aliis compluribus asseuerat Aristoteles, remotissima esse à sensu, quæ maximè sunt vniuersalia, ideoq; nobis difficiliora esse cognitu, quàm singularia, & quæ his sunt viciniora, planè videtur obstare, & ex diametro pugnare, quod ab eodē in principio statim primi libri de Auscultatione physica elatum est, & positū, Nempe vniuersalia prius nobis esse manifesta, quàm singularia, & iccirco in disciplinis ab vniuersalibus tanquam nobis notioribus, ad singularia minusq; communia procedendum esse. Hæc obiectio sanè multos torsit, adeò vt scriptor quidam egregius, discussis eruditorum quorumq; responsionibus, tandem concludat, sibi videri, hunc nodum nulla ratione posse dissolui, sed alterum locorum Arist. necessariò falsitatis esse damnandum. Verùm quomodo hæc solutio digna sit grauitate tanti Philosophi, non satis intelligo. Nobis igitur sic videtur esse respondendum, Cognitio est duplex, quædam sine compositione & diuisione, quæ in simplici rei apprehensione consistit. Alia verò est composita & adhæsiua, qua assentimur aut dissentimus alicui propositioni. De priori loquitur Aristoteles initio Physices dicens, quòd confusa seu magis vniuersalia sunt nobis notiora minus vniuersalibus, id est, quòd res quælibet oblata, prius à nobis apprehenditur conceptu generis quàm speciei, vt conceptu corporis quàm conceptu animalis. Ex quo sequitur, quòd in omni disciplina prius definienda sunt magis vniuersalia, quàm minus vniuersalia, quia quod prius in nostram apprehensionem cadit, prius est definiendum, Sed in hoc loco & vltimo capite secundi libri Posteriorum loquitur Aristoteles, de cognitione composita, & adhæsiua, qua assentimur vniuersalibus propositionibus, ex quibus fit demonstratio (vt ex litera patet) secundum quam sine dubio ea nostræ cognitioni sunt proxima, quæ sunt minus vniuersalia, & contrà longissimè distant, quæ sunt maximè vniuersalia. Nam (vt docetur secundo libro Priorum capite de inductione, & vltimo capite secundi libri Posteriorum) principia cognoscūtur à nobis inductione, quæ per omnia fit singularia (nam principia in demōstratione vniuersaliter sunt sumenda) Porrò quanto inductio pluribus constat singularibus; quæ experientiam requirunt, tanto difficilius innotescit. Et ideo quanto principium aliquod communius est, pluraq; sub se complectitur, tanto difficilius à nobis cognoscitur, etiamsi certissimum naturaq; notissimum. Et contrà, quanto est minus commune & pauciora sub se continet, tanto facilius iunotescit. Verbi gratia, Longè difficilus est experientia didicisse, omne corpus subiectum qualitatibus primis esse coruptibile, quàm omne animal rationale esse disciplinæ susceptibile, & sic de cæteris. Hanc solutionem nobis indicauit Beatus Thomas, interpretans secundum caput primi Metaphysicæ. Vbi Aristoteles volens ostendere eius scientię dignitatem ac sublimitatem, sententiam huic loco simillimam protulit, dicens, ferè difficillima sunt ea hominibus ad cognoscendum, quæ maximè sunt vniuersalia. Nam à sensibus sunt remotissima, quem locum Thomas cum eo quod in principio Physicorum habetur conciliaturus, sic scribit. Dicendum est, quòd magis vniuersalia secundum simplicem apprehensionem sunt primò nota. Nam primo in intellectu cadit ens, vt Auicenna dicit, & prius in intellectu cadit animal, quàm homo. Sicut enim in esse naturæ quod de potentia in actum procedit, prius est animal, quàm homo, ita & in generatione scientiæ prius in intellectu concipitur animal, quàm homo. Sed quantùm ad inuestigationem vniuersalium proprietatum & causarum, prius sunt nota minus communia, eò quòd per causas particulares, quæ sunt vnius generis vel speciei, peruenimus in causas vniuersales. Ea autem quæ sunt vniuersalia in causando, sunt posterius nota quo ad nos, licet sunt prius nota secundum naturam. hactenus Thomas. Ex cuius verbis satis colligitur dicta solutio. Nam in primis interpretans id quod habetur in principio libri Physicorum, Dicit, quòd magis vniuersalia secundum simplicem apprehensionem sunt prius nota, Nam primò in intellectu cadit ens, &c. Deinde ostendens, quomodo etiam verum sit, quod & hîc & in Metaphysica dicitur, addit, q; minus vniuersalia sint nobis notiora vniuersalioribus quantū ad inuestigationē vniuersaliū proprietatū. Igitur vt ad institutū recurrat oratio, geminā hanc priorū & notiorū distinctionē attulit Philosophus, vt aduerteremus, demonstrationē omnē ex notioribus & prioribus, simpliciter seu secūdum naturā debere progredi. Hic iam si dixeris, habetur in principio Physicorū, q; à natura sit hæc nobis insita cognoscendi via, vt à notioribus nobis proficiscamur. Id quod etiam repetitur quarto capite primi Ethicorum. Sed demonstratio omnis ferè ex iis procedit, quæ nobis sunt ignotiora, ergo nullus est nobis demonstrationis vsus, neq; institutioni nostræ accommoda est. Respondēdum, q; demōstratio quidem (vt ait Themistius) ad mensurā nostri ingenij se non submittit, sed rectam tenet ad veritatem viam, nec quid ipsi possumus attendit,

Solutio.

Duplex cognitio.

Thomas.

Obiectio

sed in solam rei naturam incumbit, illam vestigat, illam explorat, etiamsi nobis ignota inconspectáque sit. Non tamen ob id inutilis efficitur, quia contingit frequenter, vt id quod est naturâ notius, sit etiam notius quo ad nos, sicut accidit in Mathematicis, & in his fiunt demonstrationes ex iis quæ sunt simpliciter notiora. In naturalibus verò, in quibus principia nobis ferè sunt effectibus ignotiora, demonstrationes fiunt ex effectibus, qui tantùm sunt notiores quo ad nos. Quòd si quis fortè etiam in his conetur per principia demonstrare, non video quid aliud sit consequuturus, quàm vt humanæ mentis imbecillitatē arguat, quæ in nycteridum morem ad manifestissima obstupescit, minus verò manifesta, clarius intuetur. Nam ex ignotis principiis nullam faciet conclusionis fidem. Sequitur deinde in textu. Ex primis autē esse, nihil aliud est, quàm ex propriis principiis esse. Addit propriis, quia principia cōmunia nō ingrediuntur demōstrationē, quanq; alioqui etiam principia & propositiones immediatę nūcupētur, vt infrà patebit. Prima propositio seu principium est propositio necessaria, quę per priorem syllogisticè ostendi non potest. Porrò quia nulla propositio potest per priores syllogisticè ostendi, nisi habeat medium per quod ostendi queat prædicatū de subiecto, hinc fit, vt prima propositio seu principium, & propositio immediata re vera non differant, sed solùm etymologia nominis. Est igitur immediata propositio, qua non est alia prior, intellige, per quam posset syllogisticè ostendi. Addo, per quam posset syllogisticè ostendi, ne quis nobis obiiciat cōmunissima principia, quæ in veritate quidem cæteris sunt priora, & notiora, sed tamē non sunt idonea, vt alia ex ipsis syllogisticè ostendantur, quia neq; in termino vllo cum ipsis cōmunicant, neq; medium ipsorū continent, id quod tamen esset necessum. Nam alioqui syllogismus quatuor terminis constaret, dareturq; præmissa, quæ non contineret alteram extremitatem in conclusione positam. Pro declaratione prædictæ definitionis, subiectę sunt ab Aristotele aliquot aliæ definitiones. Prima est, Propositio est altera pars cōtradictionis, vnum de vno complectens, id est, propositio est affirmatio vel negatio aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo enuncians. Secūda est, Dialectica propositio est, quę similiter vtramuis accipit, id est, quæ sic proponitur ac interrogatur ab opponente, vt liberum sit respondenti vtrámuis contradictionis partem eligere, quia opponens vtrámuis partem ad suam disputationem aptare potest. ex quo colligunt quidam, in probabilibus semper vtramque partem contradictionis esse probabilem, Sed malè, sicut latius declarandum est in Topicis, circa definitionem probabilium. Tertia definitio est, Propositio demonstratiua est, quę determinatè alterum quod verum est, id est, quæ sic interrogatur ab opponente, vt non relinquatur respondenti liberum, vtrámuis partem accipere, sed alteram dumtaxat, quam ad suam disputationem potest accommodare. Notant quidam, coniunctionem quòd, in definitione positam esse pro coniuctione causali quoniam, aut simili, quod an sit necessarium, aliorum esto iudicium. Quarta definitio est, Enunciatio est contradictionis quælibet pars, intellige, integralis. Sumitur enim contradictio pro duabus contradictoriis propositionibus. Quinta est, Contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se, hanc in postprædicamētis interpretati sumus de terminis contradictoriis. Intelligentes per medium rem singularem existentē, de qua neutrum diceretur, quę expositio huic loco non conuenit, quia de propositionibus accipi debet. Verùm quid intelligendū sit per medium, non immeritò dubitauerit quispiam. Nam quod tradunt quidam, per medium accipiendum esse aliquod suppositū subiecti, pro quo ambæ propositiones veræ aut falsæ redderentur, somnio simile esse videtur, quia neque in contrariis, neq; in subcontrariis propositionibus reperitur tale medium. Nobis igitur per medium inter aliquas propositiones, accipienda videtur tertia quædā propositio constans iisdem terminis, quę cum neutra in veritate, aut cum neutra in falsitate consentiat, vt hæ propositiones, Quidam homo studet, & quidam homo non studet, sunt inter has cōtrarias medię, Omnis homo studet, & quidam homo non studet, quia cum neutra cōsentiunt in falsitate. Similiter hæc, Omnis homo studet, est media inter has, quidam homo studet, & quidam homo non studet. Additur in definitione, secundū se, ad excludendas cōtrarias, quæ non possunt simul esse falsæ, & subcōtrarias, quæ non possunt esse simul veræ. Nam licet inter huiusmodi propositiones oppositas nullum sit medium, id tamē non cōpetit eis per se, seu ratione suę formæ, sed solùm ratione materię, quia facilè dantur alię similes, inter quas datur medium. Post hæc diuidit Aristoteles Principia immediata, in positionē & dignitatē. Positio est propositio immediata, quam non est monstrare, neq; docēdum habere necesse est, id est, positio est propositio immediata, quę licet nō possit ostendi à priori, nō tamē opus est vt à quolibet docēdo prę sciatur, sed accipienda est à docente. Definitio verò, de qua postea differitur, analogicè dicitur positio,

Prima propositio seu principium.

Propositio immediata.

Definitio propositiōis

Propositio dialectica.

Propositio demōstratiua.

Quid enunciatio.

Quid contradictio.

Quid medium.

Positio.

positio, & ideo reijcienda est ab hac definitione. Dignitas verò est propositio immediata, quam quemlibet docēdum necesse est habere, id est, quam necesse est omnes homines, qui doceri quicq; velint, antè cognoscere, sine præceptoris opera, quàm aliquid doceantur. Nam qui habita terminorū cognitione tam stupidus est, vt huiusmodi propositioni non videat esse acquiescē dum, cęcus est, & ad disciplinam capessendam inutilis. Huius duę sunt species, Vna ad ea duntaxat pertinet, quæ certo genere continentur, qualis est illa, Si ab æqualibus æqualia demas, &c̄. Altera verò generalis est, & in omne genus fusa, vt quodlibet est vel non est: de quolibet est affirmatio vel negatio vera. Post hæc dicit Philosophus, quòd positio superius definita, quæ vtramuis partem accipit, esse inquam quippiam, aut non esse, suppositio dicitur: id est, positio quæ est affirmatio neq; negatio, suppositio dicitur. Definitio verò, quia neq; affirmatio neq; negatio dicitur (nam est oratio imperfecta) positio tantùm dicitur. Cæterùm quid sit definitio, in Topicis dicetur. Definitionē autem esse positionē, probat Philosophus, quia Arithmeticus ponit, vnitatē esse rem quantitate indiuisibilem, hoc est, ponit, & non demonstrat hanc vnitatis definitionem, Res secundum quantitatē discretam indiuisibilis, non habens in continuo positionē, & quæ principium numeri sit, &c̄. Sed hæc suppositio non est, cùm non sit affirmatio vel negatio. Nam definitio iam data vnitatis, & propositio significās vnitatē esse, vt hæc vnitas est, imò significans vnitatē esse rem quantitate indiuisibilem, vt est, vnitas est res quantitate indiuisibilis, &c̄. secundū se totam accepta, non tantùm ratione prædicati, vt sumebatur in illo loco. ponit enim Arithmeticus vnitatē esse quantitate indiuisibilem, non sunt eadem quantum ad hunc locum attinet, siue ad sumēdam denominationē illius nominis suppositio, quod exigit, vt id de quo prædicatur sit verū, affirmatiuum, vel negatiuum. Enunciatio igitur, in qua prædicatur definitio essentialis de suo definito, est positio & suppositio. Definitio aūt secundum se sumpta, est positio quædam, sed non est suppositio, nisi virtute quadam, atq; secundum potētiam, quomodo etiam est propositio, eò q cognita definitione (vti habet D. Thomas) statim apparet definitionem de definito prædicari.

Dignitas.

Suppositio.

Definitio.

In seundam partem, monstrantem magis credendum esse præmissis quàm conclusioni, scholia.

Quoniam aūt conclusionē scimus.

IN hac secunda parte explicat, quomodo principia sunt notiora, potissimùm per duas conclusiones. In priore comparat principia ad conclusiones illatas, quæ est huiusmodi, Principia demonstrationis non solùm prius nota sunt conclusione, sed etiam magis firmius, & euidentius nota. Quam probat duabus rationibus. Vna est ostensiua, robur suum trahens ex hac vulgari maxima, Semper propter quod vnumquodq; est, illud magis est, vt si quis diligit præceptorem propter puerum discipulum, magis diligit puerum discipulum. Hanc sic explicat Themistius, quem plęriq; sequuntur expositores, Semper id quod pluribus tribuitur, ita vt alteri propter alterum tribuatur, necesse est vt illi plus competat, propter quod alteri communicatur. quæ maxima videtur esse vniuersaliter vera, significatis duabus conditionibus, Prior est, vt causa quæ sumitur sit positiua ac principalis. Nam non sequitur, filij sunt parui, quia parentes, qui eos genuerunt parui erant, ergo parentes fuerunt filiis minores. item, Amo virtuem, quia amo voluptatem, quæ ex virtute percipitur, ergo magis amo voluptatem, quia in priore sumitur causa priuatiua, in posteriore verò causa minus principalis. Altera conditio est, vt id in quo fit comparatio, possit suscipere magis & minus, & cum diuersitate participetur ab iis quæ inter se comparantur. hinc non sequitur, Homo est risibilis, quia animal rationale est risibile, ergo animal rationale est magis risibile. Item homo intelligit, quia anima eius intelligit, ergo anima magis intelligit, quia in vtroque exemplo, id in quo fit comparatio, sine diuersitate ambobus communicatur, & præterea in priori exemplo id etiam non suscipit magis & minus. Quòd si roges, In quo genere causæ accipienda sit hæc maxima. videntur posse assignari exempla in quolibet genere, saltem largè loquēdo. In genere causæ efficientis, vt Luna est lucida, qua sol est lucidus, ergo sol est magis lucidus. Finalis, vt milites amant conflictum, quia amant lucrum, ergo magis amant lucrum. Materialis, vt lapis est natura grauis, quia terra, quæ in eo dominatur, est natura grauis, ergo terra est natura grauior lapide. Formalis, vt materia est cognoscibilis, quia forma est cognoscibilis, ergo forma est magis cognoscibilis. Ibi, fieri autem nequit, &c̄. Ponit Aristoteles secundam rationem ducentem ad impossibile, hoc modo, Principia cognoscuntur ante conclusionem, vt dictum est prius, & sic quando principia cognoscuntur, conclusio nondum est cognita, si igitur principia non cognoscantur magis conclusione, sequitur quòd conclusio (de qua neq; habetur scientia, neq; melior quispiam habitus intellectus) sit nobis notior, aut æquè nota cum principiis, quæ firmiter & euidenter cognoscimus, hoc autem est impossibile, ergo

Expositio maximæ in litera ponitur Themistio.

Prima conditio.

Secunda.

In quo genere causæ accipienda sit hæc maxima.

Obiectio. necesse est principia esse magis nota cõclusione. Sed obiicies, hæc ratio solùm ostendit, ꝙ principia sint notiora conclusione eo tempore, quo principia sunt nota, & conclusio nondum est nota, sed cõclusio textus videtur continere non solùm ꝙ oporteat principia magis cognosci quàm cognoscatur cõclusio, eo tempore quo cõclusio nondum est nota, sed etiam postquã ex principiis ostensa est, ergo non satisfacit proposito. Solutio. Respondendum negando cõsequentiam, quia ex eo quòd principia ex natura sua sunt nata prius cognosci quàm conclusio, sequitur etiam ꝙ nata sint magis cognosci, quia quanto aliquid prius natum est cognosci, tanto magis natum est cognosci, & contrà. Annotant aũt autores, Aristotelem expressè insinuare, se loqui de scientia habita per demonstrationẽ. quia si scientia per sensum haberetur & per effectum, magis scirentur cõclusiones quàm principia. imò sic contingeret scientem conclusionẽ, principia ignorare, qualis est is qui per sensum videt Lunam deficere, & scit Lunam eclypseos passibilem esse, ignota interpositione terræ inter Solem & Lunam. Quod aũt admonẽt, scire accipiendum esse largè, vt etiam principiis tribuatur, ita hoc est manifestum, vt annotatione non indigeat. Porrò illud non est prætereundum, cur dixerit & in conclusione, & in hac secũda ratione sub disiunctione, Aut omnia, aut aliqua principia. Nos breuiter dicemus, ideo hoc dictum esse ab Aristotele, quia non semper fit demonstratio per omnes causas, sed nonnunquàm per pauciores, aut vnicam. Per omnes tamen, si res ipsa scibilis debeat esse perfectè scita. Quare necesse erit, aliqua principia propria, de quibus putamus Aristotelem agere, esse prius nota & notiora conclusione per demonstrationem scita, non autem omnia, nisi conclusio per demonstrationem perfectissimè sciatur. Alias expositiones apud D. Thomam, Egidium & alios poteris experire. Verùm hæc nobis magis placet, & sequẽtibus quibusdam magis est consentiens. Secunda conclusio assignata, ibi, Atq; ei qui scientiam est habiturus, loco cuius aliter legitur apud Boetium & alias omnes translationes, quas viderimus, in hunc modum. Debentem aũt habere scientiam per demonstrationẽ, non solùm oportet principia magis cognoscere, & magis ipsis credere, quàm ei quod demonstratur, sed neq; aliud ipsi credibilius esse, neq; notius oppositis principiis, ex quibus erit syllogismus contrariæ deceptionis. siquidem oportet simpliciter scientem immutabilem esse. Ex quibus quidem verbis non rectè colligitur pro hac conclusione, ꝙ oportet principia esse notiora oppositis principiorum, quantum ad ipsorum falsitatem. Nam id nequit esse. Quanto enim notius est principium in veritate, tanto notius est oppositum principio in falsitate, sed pro conclusione sumendum est, ꝙ ei qui per demonstrationẽ scientiam acquirit, non solùm notiora sunt principia in veritate suis cõclusionibus, sed etiam illi oportet magis nota esse in falsitate opposita principiorũ, conclusione falsa inferenda ex ipsis. vt data hac demõstratione, omne animal rationale capax est disciplinæ, & omnis homo est animal rationale, igitur omnis homo est capax disciplinę, illi qui habiturus est scientiam cõclusionis per eam demonstrationẽ, non solùm magis notũ est omne animal rationale est disciplinæ capax, & omnem hominẽ esse animal rationale, sed etiam magis notũ oportet esse falsum, nullum animal esse capax disciplinę, quod est oppositũ illi principio verò, quàm notum sit falsum esse, nullum hominẽ esse capacem disciplinæ. Ex hoc autẽ opposito principij fit hic syllogismus deceptionis, quæ cõtraria sit scientię conclusionis illius, omnis homo est disciplinæ capax. Nullum animal rationale est disciplinæ capax, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est capax disciplinæ. Est aũt syllogismus contrariæ deceptionis is, qui ex oppposito principij falsam colligit conclusionẽ, quem constat discretũ esse à syllogismo falsigrapho. Id quod in fine dicitur, Eum qui simpliciter seu propriè dictam scientiam est consecutus, nunquam ab ea persuasione vlla posse dimoueri, intelligendum est, retẽta cognitione ipsorum principiorũ. Experientia enim cognoscimus, aut morbo graui, aut longi temporis lapsu, & principia, & conclusiones scibiles tradi obliuioni.

Secunda cõclusio literæ.

Sũt aũt quibus nihil videtur posse sciri.

In tertium caput, quorundam antiquorum errores refellens, scholia.

VT absolutior habeatur cognitio scientiæ demonstrationis, atq; aliorum quæ prius sunt tradita, in huius tertij capitis initio, mox proponit Philosophus duos antiquorum errores, qui ex prius dictis perperam intellectis traxerunt originem, quorum vnum est, Principia oportere prius esse cognita. Alterum, Demonstrationem esse syllogismum facientem scire. Prior error (teste Alberto) est Heracliti ac sequacium, vnanimi consensu asseuerantium, nihil posse simpliciter sciri. Posterior ascribitur Empedocli, arbitranti omnem scientiam humanum intellectum posse assequi. Cæterùm hi, & si longius à se inuicem dissideant, eidem innitũtur basi atq; fundamento, Huic videlicet, Quicquid scitur, per demonstrationem sciri. Deinde allata vtriusq; opinionis ratione, Aristoteles media via veluti tutissima incedens, in lite-

Prior antiquorũ error Posterior.

in litera, ibi, Nos autem non omnem, &c. ostendit confutando priorum opinionem, Non omne quod scitur, hoc est, aliqua certa, firma, atque euidenti notione cognoscitur, sciri per demonstrationem, acceptam vti prius descripta est. Nam principia per se nota, vt sunt dignitates, communesque animi cōceptiones, non hac via à nobis cognoscuntur. Item neque principia propria, quæ non sunt per se nota, quemadmodum posterius fusius explicabitur. Posteriorem aūt errorem in litera, ibi, Quod autem circulo simpliciter, &c. tollit tribus aut quatuor (vt contendunt quidam) rationibus. Nam post secundam in versione Boetiana legitur, Atque verò neque hoc possibile est, nisi in iis quæ alternatim sese consequuntur, sicut sunt propria, quam textus portiunculam in paucis exemplaribus reperimus prætermissam. Porrò prima ratio ad id inconueniens deducit, Idem eiusdem comparatione esse prius & notius, posterius & ignotius, vel secundum naturā, quod quidem est impossibile, modò intelligatur in eodē causarum genere. Nam in diuersis causarū generibus, palàm est ex diuersis Aristotelicis locis, aliqua sibi inuicem esse priora & notiora, vt deambulationem atque sanitatem, & reliqua quæ sibi mutuò possunt esse causæ. Secunda autem ratio principij petitionem explicitam aut latentem continet, quam necesse est vitare demonstratorem, præsertim in potissimis demonstrationibus, quarum curam hoc in loco suscipit Aristoteles. Cæterùm cum his duabus rationibus quis posset causari, illos antiquos non de potissima demōstratione egisse, sed alia qualisqualis ea fuerit. duabus subsequentibus rationibus monstrat, non omnia vera quę sciuntur, valere colligi syllogismo circulari, eò quod hic terminos requirat conuertibiles, & plurimæ sunt demonstrationes, quæ non conflentur ex recurrentibus terminis, sed iis quorum vnus alio est cōmunior, quamobrem particulares dicuntur demonstrationes, cuiusmodi est hæc ratione maioris extremitatis communioris. Omne corpus animatū sensibile est mobile, & omne animal est corpus animatum sensibile, est igitur omne animal mobile. Talis est, quemadmodum asserit Robertus Linconiensis, prima geometrica demōstratio, qua probatur, super quācunque lineam rectam datam, triangulum æquilaterum constituere. Item & hæc propter minoris extremitatis strictiorem aut ampliorē significationē. Omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales, sed omnis æquilaterus est triangulus, habet igitur omnis æquilaterus tres angulos duobus rectis æquales. Omnis triangulus habet tres, &c. at quædam figura est triangulus, igitur quędam figura habet tres, &c. Nam si circulo quis nitatur monstrare illius primæ demonstrationis minorē, & huius secundæ maiorem, ex conclusione & alterius præmissarum conuertente, hos constituet syllogismos, omne mobile est corpus animatū sensibile, & omne animal est mobile, est igitur omne animal corpus animatū sensibile, Omnis æquilaterus habet tres duobus rectis æquales, at omnis triangulus est æquilaterus, igitur omnis triangulus habet tres, &c. Qui cùm ex præmissarum altera falsa conclusiones colligant, inutiles erunt ad demonstrandum. Nam omnem demōstrationē, quantulacunque fuerit, necesse est ex veris præmissis ad conclusionem veram progredi. Verùm cùm de syllogismo circulari amplè satis dictum sit in Prioribus Analyticis, non est cur diutius in his declarandis immoremur.

In secundi tractatus primum caput, ostendens quid sit de omni, annotatio.

Quoniam aūt impossibile est, vt id aliter sese habeat.

PErtractatis iis quæ demonstrationis definitionem ingrediebantur, determinat hoc secundo tractatu conditiones quasdam principiorum demonstrationis potissimùm incomplexorum, hoc est, terminorum, & horum ratione atque mediatè etiam complexorum. Eæ autem tres sunt, nempe Dici de omni, Per se, & Vniuersaliter, quæ cùm ita sese habeant, vt prima communior generaliorque sit duabus sequentibus, Et similiter secunda quàm tertia latius pateat, rectissimo ordine orsus est Philosophus à Dici de omni. In initio primi capitis ostendit, conclusionem, de qua habetur demonstratiua scientia, necessariam esse, quoniam ipsa non queat aliter se habere, vt ex ipsius scire cōuincitur definitione, & tandē ex necessitate cōclusionis demonstrabilis atque scibilis, supposito simul, tanquam manifestò ex alibi dictis, demonstrationē omnē esse syllogismum, colligit demonstrationē debere esse syllogismū ex necessariis præmissis concludentem. Etsi enim necessarium possit ex contingētibus etiam syllogisticè inferri, non tamen potest ex illis demonstrari vel sciri, quum vt falsum non valeat esse causa veri, ita neque contingens necessarij. Deinde sequitur in litera, Ostendendum esse ex quibus & qualibus demonstrationes conficiuntur, id quod potissimùm fit tractatu sequenti, ante quem, vt omnia sint apertiora, interponendas determinandasque censet prænominatas tres incomplexorum principiorum conditiones, definiens in primis quid sit de omni dici, in hunc modum. Id prædicatum de omni dicitur, quod vtique est, non in quodam quidem, in quodam autem non: neque quod aliquando quidem, aliquando verò non, hoc est, quod verè

Quid sit de omni dici.

verè conuenit non tantùm alicui supposito subiecti communis, sed omni: neque solùm aliquando, sed semper. Sic animal dicitur de omni homine, similiter rationale atque risibile. Item punctum habere, vel (si ita loqui fas est) punctatum esse, omni competit lineæ. Non enim punctum ipsum de linea prædicatur, nisi in obliquo, aut (quod in idem recidit) concretim designatum. Esse autem de omni prædicari, quod modò definitum est, inde veluti signo arguit Aristoteles, quod interrogati de propositionis cuiuspiam prædicato, num de omni dicatur, si id fortè inficiari volumus, mox instantiam adducimus, ostendentes ipsum alicui supposito subiecti non competere, aut certè non semper, nimirum præsupponentes, certúmque habentes, vtrumque horum ad ipsum de omni dici esse requisitum, vniuersalitatem scilicet subiecti, & temporis. An autem oporteat subiectum ipsum actu esse distributum, & vniuersaliter captum, ambiguum apparet. Partem affirmatiuam videtur probare quod Albertus ait, dici de omni quod nunc determinatur, exigere vniuersalitatem suppositorum propter formam syllogismi, vniuersalitatem verò temporis, propter materiam necessariam. Oppositum tamen verius apparet, non esse scilicet explicatu necessariam vniuersalitatem subiecti, quoniam nec temporis vniuersalitas in eis exprimi assolet. Et ipse Aristoteles inferius demonstrationum exempla assignans, non semper ambabus vtitur vniuersalibus propositionibus, quum tamen ambas velit esse de omni. Hinc colligendum est, dici de omni in prioribus Analyticis descriptum, & id quod nunc tractatur, sese habere ad inuicem, vt excedentia & excessa. Quia verò sunt demonstrationes etiam negatiuæ, ideo ex hac descriptione eius quod de omni dicitur, sumenda est talis descriptio illius quod in demonstrationibus censetur dici de nullo. De nullo dicitur, quod remouetur atque negatur, non à quodam quidem, à quodam autem non, neque aliquando quidem, aliquando verò non. Vt prædicata harum, homo non est elephas, equus non est risibilis, &c. Instabit fortassis quispiam præcipuè contra definitionis mox declaratæ vltimam particulam dupliciter. Nam primò, Harum propositionum prædicata, omnis ignis est calidus, omnis homo est coloratus, & similium, conueniunt subiectis communibus secundum vtramque dictarum vniuersalitatum, quæ tamen non videntur hic dici de omni, quum de subiectis per accidens prædicentur, qualia à demonstratione simpliciter dicta longè sunt abiicienda. Deinde secundò, harum prædicata, Luna deficit, terra inter Solem & Lunam secundum diametrum est interposita, omnis homo est vniceps, dicuntur de omni, quum de talibus propositionibus, aut per tales fiat demonstratio, etiam propter quid, vt in sequentibus docebitur, quæ quidem prædicata non necessariò subiectis conueniunt pro qualibet temporis differentia, aut non omnibus subiectis suppositis. Nam dum neomenia est, nunquam deficit Luna: & is qui biceps natus est, non est vniceps. Ad primum duplex est responsio, Prior facillima, admittens prædicata illarum de omni dici. Neque enim vllo in loco apud Aristotelem licet reperire, omnem propositionẽ constantem ex prædicato de omni, oportere ad demonstrationem pertinere, quæ requirit non tantùm propositiones de omni, sed & per se, & ex vniuersali constitutas, modò sint demonstrationes simpliciter. Altera solutio est, quòd huiusmodi prædicationes sunt quidem necessariæ, sed non simpliciter, atque ratione necessariæ connexionis vnius extremi cum principiis essentialibus alterius, aut amborum propter connexionem quam habent cum principiis essentialibus eiusdem tertij. Vt contingit in hac, capax disciplinæ est risibile. Verùm de hac re vtcunque dictum est à nobis in Isagoge Porphyriana, cùm discerneremus accidens à quatuor prioribus prædicabilibus. Prior solutio magis consona est exemplis Aristotelicis infrà positis, quæ plæraque sunt accidentalia prædicabilia, quæ iuxta naturæ necessitatem & ordinem necessariò subiectis insunt, aut secundum se & simpliciter, aut cum suis oppositis disiunctim sumpta. Vt sunt rectum & curuum, comparatione facta ad lineam, par & impar ad numerum, &c. Præterea quod ad hanc rem facit, ita scribit Themistius in sequentis capitis initio, Non omne quod prædicatur de omni, prædicatur etiam per se. Nam de omni cygno candidum prædicatur, quia & semper & omni cygno candor inest, non tamen in eo quod sit cygno esse. Hæc ille. Ad secundam obiectionẽ duplex similiter est solutio. Dicunt enim quidam Neoterici, illam, Luna eclypsim patitur, seu deficit, non esse demõstrabilem, nisi loco huius accipiatur, Luna est defectibilis, vel eclypseos passiua, quę verè cõstat ex prędicato de omni, quod omni & necessariò pro quauis temporis differentia subiecto competit. Et simili modo ad alias propositiones, quæ propositæ erant & enumeratæ in obiectione, & quæ proponi possent, respondendum putant. Verùm contra hos est, quòd astrologus non tantùm dicitur scientiam habere de cœlestibus, quia scit Lunam defectibilem, aut Martem cæteris planetis

Obiectio prior. | Prioris solutio Prima. | Secunda. | Solutio posterior.

certo

certo modo applicabilem, verùm etiã scire perhibetur, Lunã tunc passurã luminis defectum, quia eo tempore erit interpositio terræ inter Solem & Lunã, & ita in reliquis, quare non erunt actus accipiendi loco aptitudinum. Præterea pari ratione & eodem iure quo illæ, essent & hæ scibiles, homo ambulat, homo disputat, & similes, quod non videtur esse concedendum. Ob hæc & similia veteres respondent, vniuersalitatem temporis non intelligendam esse pro omni tempore simpliciter, sed pro omni tempore quo tale prædicatum natum est inesse tali subiecto. Non enim illud tantum sempiternum dicitur & semper esse, quod nunquam simpliciter abest, sed & quod infallibiliter suo tempore inuenitur. Vt ortus & occasus solis, Planetarum coniunctiones, & similia quæ perpetuò perseuerant, hoc est, statis temporibus redeunt. Deinde addunt, in naturalibus necessarijs quæ demonstrantur, aut per quæ fit demonstratio, sufficere necessitatem seu vniuersalitatem suppositorum & temporis non simpliciter, nec semper, quando natum est esse, sed quando natũ est esse vel vt in pluribus. Atq; hæc responsio planè consentit Philosopho posterius in tertia parte primi capitis tertij tractatus dicenti, Eorum quæ sæpe fiunt, demonstrationes sunt & scientiæ. Vt defectionis Lunæ. Ideo manifestũ est, ea secundum quod ipsorum est scientia vel demonstratio, semper esse. In quantum autem non semper, sunt particularia, & sicut est in defectione lunæ, ita est & in alijs. Ex quibus triplicem ordinem propositionum de omni colligere licet: Earum videlicet quæ sunt necessariæ simpliciter. vt cælum est volubile. Earum quæ necessariæ sunt, quando prędicatum natum est esse, vt Lunã deficere: & earum quæ necessariæ sunt, quia quando natũ est esse prædicatũ, vt in plurimum subiecto conuenit. Sed de his satis abundè. Si quis plura exigat hac in re, consulat commentarios Alberti & Caietani.

In secundum caput, quod est de acceptionibus per se, adnotatio.

Quatuor modorum per se, hoc capite assignatorũ, rationem hoc pacto reddit D. Thomas. Hæc (inquit) præpositio, per, aliquando causæ habitudinẽ designat, interdum etiam & situm. Vt dum quis dicitur per se esse, cum est solitarius. Priori autẽ illo modo, aliquando causæ formalis designat habitudinẽ, vt quum corpus per animã viuere dicitur. Nonnunq̃ causæ materialis, vt dum dicitur, homo est coloratus per vel secundum superficiẽ. Est enim superficies, secundum veterum opinionem, proprium ac immediatum ipsius coloris subiectum: designat etiam interdum extraneæ causæ habitudinem, eiusq; propriè quę efficiens est. Vt dum dicitur aqua calescere per ignem. Porro sicut dicta prępositio, per, habitudinẽ causæ designat, dum aliquid extraneum causa est eius, quod subiecto attribuitur, Sic similiter dum subiectũ, vel aliquid eius, causa est illius quod sibi attribuitur, vtimur hac eadem præpositione per, & hoc significat per se. Primus ergo modus dicendi per se est, quando id quod attribuitur alicui, ad illius pertinet formã, tanquàm videlicet essentialis definitio, aut huius pars. Secundus est, quando id cui aliquid tribuitur, est propria materia, atque proprium subiectũ ipsius. Tertius prouenit, quando illud per se dicitur, quod solitarium est. Quartus autẽ, quatenus per se habitudinẽ causæ præsertim efficientis designat. Hæc ex Thomæ sententia, a qua non multũ recedit Egidius Romanus. Caietanus autẽ latius atq; aliter hæc ipsa explicat, quemadmodũ licet inspicere in ijs cõmentarijs quæ edidit in hunc Aristotelis librũ. Quòd si quis instet, hos modos insufficientes esse, eò q; Aristot. quinto Metaphysices quinque modos assignauerit. Facilè respondebimus, primũ modum hic positum sub se cõprehendere duos primos illic positos. secundum, tertium. reliquos verò duos quartũ & quintũ, sub quarto & tertio hic assignato cõtineri quodammodo, de qua re in Metaphysicis esset tractandum. Nam quemadmodum prius testati sumus, non eam suscepimus nunc prouinciam, vt omnes Aristotelis locos in speciem repugnantes in concordiam & consensionem redigeremus. His prælibatis, ad descriptiones modorum per se atq; ipsius textus declarationem, nobis est transeundum. Primi modi hanc solent reddere descriptionem. Per se sunt, quę in ratione sunt quid est dicente. Quæ quidem descriptio collecta videtur esse ex his, quæ postea habet Aristoteles. Nam Boetij translatio Græcum codicem sequens in hunc modum habet. Per se autem sunt, quæcunq; sunt in eo quod quid est, quemadmodum triangulo linea, & lineæ punctum. Substantia enim ipsorũ ex his est, & in ratione quid est dicente insunt. Accipienda est aũt hæc posterior particula, vt prioris sit expositiua. Nam substantiam trianguli esse ex lineis, & lineæ ex puncto, eatenus solum verum est, quatenus eorũ essentialis definitio ex illis conflatur, in obliquo vel recto expressis. tametsi veteres nonnulli, quorum dicitur fuisse Plato, lineam ex punctis tanq̃ partibus re vera constare sunt arbitrati. Definitur autẽ apud Euclidem libro primo triangulus figura plana tribus lineis rectis contenta. Lineæ quoq; absolutè sumptæ, hæc col-

Per se aũt sunt quæ in ratione sunt.

Modorũ per se numerus.

Obiectiõis occurrentis dilutio.

Primus modus per se.

ligitur ex prędicamentis definitio, quantitas continua cuius partes copulantur per punctum. Linea verò finita & non circularis ab Euclide definitur longitudo illatabilis, cuius extremitates duo sunt puncta. Et linea recta ab vno puncto ad aliud breuissima extensio, in extremitates suas ea recipiens. Hæc ideo a nobis producta sunt, quòd non satis consentiant cõmentatores in hisce exemplis declarandis. Porro suprapositæ descriptionis sententia erit hæc. Per se primo modo dicuntur de subiecto, quę definitionem eius essentialem ingrediuntur, siue in recto, siue in obliquo, siue intranea fuerint, ac essentiæ constitutiua, siue extranea principia, quemadmodum asserit Linconiensis, nec refragatur Caietanus, annotans diligenter, Philosophum talia assignasse exempla, de quibus id minimè videbatur, quũ ad diuersa attineant prędicamenta, vt linea respectu trianguli. aut si ad idem, non tamen directè, sed reductiuè duntaxat. Vt respectu lineę punctum. Antecedens relatiui (quæ) si præmissis atq; Themistio assentiamur, erit prædicata de omni. Sic enim hic infit, interprete Hermolao. Per se videntur prædicari ea, quæ dum de omni dicantur, in eo quod sit rei esse de subiecto dicuntur, & cæt.

Expositio primi modi per se.

Et quoniam partes essentiales definitionis per se dicuntur, multo magis integram ipsam finitionem id habere consentaneum erit, quod cum nimis esset manifestum, ab autore expressum non oportuit. Circa hũc primũ modum per se, scrupulum inijcit Caietanus de subiectis, quę ponuntur in definitionibus suorum propriorũ accidentium, vt in proximo modo dicitur, & tamen non prædicantur de eis per se, sed per accidens, vt habetur apud Aristotelem capite secundo, tractatus septimi libri huius. Insuper propositiones, quæ propriè sunt per se, sunt illæ, quibus vtitur demonstrator, vt præmissis vel conclusionibus, vt ex sequentibus apparebit. Tales autem non sunt, in quibus de accidente prædicatur subiectum, vt patet ex Aristotele in loco iam allegato. Respondet autẽ pręmittendo, quòd sicut res potest dupliciter considerari, vno modo secundum suam naturã absolutè: altero, vt sic vel sic significata. ita natura definibilis potest dupliciter definiri. Vno modo secundum exigentiam suæ naturæ simpliciter, alio modo secundum quod significatur in concreto vel in abstracto. Differunt autẽ plurimũ, quia quando res primo modo definitur, nihil ponitur in eius definitione in recto, nisi genus & differentia, licet in obliquo ponatur quandoq; aliquid, vt additũ quod est extra rei substantiam. vt patet in definitionibus formarũ, tam substantialium, q̃ accidentalium. Quando verò res definitur vt sic significata, contingit vt in eius definitione ponatur etiam in recto id quod est extra rei essentiam, quod vt additum ponendum esset, si secundum naturæ exigentiam definiretur, vt patet cum definitur accidens in concreto. Dicimus enim, quòd simum est nasus curuus, ponentes nasum in recto, vt genus, & tamen nasum extra simitatis essentiã esse constat, & ponendũ in obliquo in eius definitione, si natura definita solum respiceretur. Quibus prælibatis, dicit ad dubium, quòd ista regula Aristotelis. Quæcunq; insunt in ratione dicente quid est, per se insunt primo modo, intelligenda est cum duplici glossa. Vna supra orationẽ ratione dicente quid est, vt intelligatur ratio dicens quid est res, secundum ipsius rei exigentiam, & non secundũ quod sic significatur. Altera supra particulam illam per se insunt, vt intelligatur per se inesse definito, eo modo quo in definitione cadũt, ita vt si intrinsecus aut in recto ad definiendum sumuntur, intrinsecus etiam & in recto de definito dicantur. sin autẽ vt additũ & obliquè, simili quoq; modo definito per se inerunt. Et per hæc (inquit) facilè patet responsio ad obiecta, quum subiectũ sit extra essentiam proprij accidentis, & ita solum vt additamentũ ponatur in eius definitione, idq; in obliquo, nisi accidens vt in cõcreto significatur, definiendum foret, quia tunc ex modo significandi deberet more substantiarum compositarũ definiri, vt in fine expositionis libelli de Ente & essentia diffusè declaratũ est. vndè propriè de prædicatione loquendo, secundum doctrinã in hoc capitulo traditam, subiectum in obliquo per se primo modo de proprio accidente prædicatur, & secundum doctrinã inferius suscipiendam, subiectũ in recto per accidens prædicatur de accidente proprio. Et meritò, quia prædicatio in recto denotaret subiectũ inesse passioni, quod non nisi per accidens verũ est. Prædicatio verò in obliquo solum denotat dependentiam passionis a subiecto, quæ est ad suum principium per se, &c̃. Et aduerte, quòd tam accidentium, quàm formarum substantialium definitio secundum eorũ exigentiam in abstracto perspicienda est. substantiarum verò cõpositarum in concreto, cuius causam, si vis, exquire vbi supra. Hęc ille, adijciens etiam tres ordines propositionũ, quibus hic primus modus per se magis vel minus propriè congruit, quos apud ipsum requirere licet. Secundo autẽ modo per se prędicata insunt subiectis, in quorum rationibus quod quid est monstrantibus subiecta collocantur. Antecedens relatiui (quorum) similiter est prædicata de omni. Nam per se propriè acceptũ strictius est, quàm dici de omni, saltem si loqua-

Dubitatio ex Caietano.

Solutio ex eodem.

Secũdus per se modus.

si loquamur de per se primo ac secundo modis. Atque ob id propositiones in quibus subiiciuntur indiuidua, tantùm reductiuè ad hos modos pertinere videbuntur. Hic iam si dixeris, rectum per se inest lineæ, & par numero (vt habet textus) quæ tamen constat non dici de omni. Omissa recentiorum quorundam responsione, accipientium hæc vt aptitudines designent, dicendum est cum vetustioribus & Caietano, conformiter iis, quæ hoc ipso capitulo dicturus est Aristoteles, quod prædicatum recipiens in sua ratione subiectum, quoddam est, quod simpliciter illi inest necessario, Vt risibile homini. Quoddam verò, quod non simpliciter, sed sub disiunctione necessariò inest subiecto, Vt par vel impar respectu numeri, rectum vel curuum (quod in litera circulare dicitur) respectu lineæ. Quia ergo huiusmodi propositiones non sunt necessariæ, nisi prædicato sub disiunctione oppositi sumpto, ideo non erunt per se, nisi illo modo. Vndè (teste Caietano) hæ non sunt per se, numerus est par, animal est rationale, sed istæ, numerus est par vel impar, linea est recta vel curua, animal est rationale vel irrationale. Imò & tales, animal est homo vel brutū, rationale est homo. Non enim (vt illius verbis vtamur) prædicatio indirecta seu inordinata Perseitatem omnino destruit, quàmuis id plærisque etiam priscis visum sit. Insuper aūt in definitione per rationes quod quid est monstrantes, intelligendæ sunt definitiones essentiales, potissimum accidentium propriorū, seu certa subiecta sibi determinantium, quas ex septimo Metaphysicę constat fieri per additionem subiecti, quod est quidem extra essentiam accidentis, sed non extra eius essentialem definitionē. Hanc recentiores malunt descriptionem nominare, vtentes scilicet definitionis essentialis vocabulo strictissimè. D. Thomas in fine opusculi sui de Ente & essentia, censet accidentium differentias petendas esse ex principiis ipsorū, quę sunt propria subiecta. Et hic quoque dicit oportere, vt proprium subiectum locetur in definitione accidentis, quia quum esse accidentis depēdeat à subiecto, oportet vt definitio, quæ esse eius significat, contineat in se eius subiectum. Sed hæc res alium sibi locum, quo exactius discutiatur, postulat. Vltima particula definitionis, nempe Subiecta collocātur, accipienda est (vt inquit Caietanus) de subiectis secundum se, aut etiam secundum aliquid sibi intrinsecum. Nam & hæ per se secundo modo censentur, licet (vt nobis videtur) per reductionē potius quàm propriè, animal est nutribile, Isosceles habet tres angulos duobus rectis æquos. imò & ista, aliquod animal est risibile, si illi creditur, tres propositionum, quibus hic modus per se competat, ordines secundū gradum maioris minorisque proprietatis recensenti, quos apud suum autorem inquirendos relinquimus. Definitiones autem exemplorum literæ tales assignandę videntur, Rectum est linea, cuius medium punctum non exultat egrediturve ab extremis. Curuum contrà est linea, cuius medium exit ab extremis. Impar est numerus, qui completa sui partitione in duo æqua diuidi non potest. Par verò, qui sic in duo æqua partibilis est. Primus numerus, est numerus quem sola vnitas metitur, vt 5. & 7. Compositus verò, quem alius quoque metitur numerus, 4 & 9. &c. Isopleurum verò (quod latinè sonat æquilaterū) & altera parte longius, quàmuis propriè magnitudinibus cōpetant, translatitiè tamen & secundum similitudinē quandam numeris adaptantur. Vt Isopleurum sit numerus, qui per suas vnitates descriptus in tria porrigitur æqualia latera, vt 3. 6. 10. Hi aūt trigoni æquilateri surgūt, si disposita naturali numerorū quantitate atque serie, prioribus semper proximè sequens adiiciatur, vt vnitati iunge binarium, exultat ternarius, qui est trigonus æquilaterus. Item 1. & 2. iunge 3. nascitur 6. rursus 1. 2. & 3. adde 4. exurgit 10. Iterū 1. 2. 3. & 4. adiice 5. fit 15. qui & ipse æquilaterus est, & ita deinceps, estque semper numerus vltimò adiunctus, & qui omnium enumeratorum maximus est, ipsius trigoni latus. Nonnulli putant eum esse æquilaterum, qui fit ex ductu alicuius numeri in seipsum, vt quaternarius surgēs ex ductu binarij in se, nam bis 2. sunt quatuor. Item nouenarius qui fit ex ductu ternarij in se, ter namque tria sunt 9. Verùm hi potius quadrati vocantur, quòd quatuor latera habeant æqualia. In æquilatero autem semper intelligimus eius genus, nempè triangulum. Altera parte longior dicitur numerus, qui per suas vnitates descriptus quatuor possidet latera, vnitate vel numero inæqualia, siue qui habet latitudinem longitudini inæqualem, nasciturque ex ductu vnius numeri in alium minorem aut maiorem, vt 6. quæ surgunt ex ductu 3. in 2. aut contrà. Item 8. ex ductu 2. in 4. &c. Post exempla nunc declarata subiungitur in litera, Quæcunque verò neutro horum modorum, nec primo scilicet nec secundo insunt, ea omnia vt accidentia insunt, id est, per accidens prædicantur. Quod citra controuersiam verum est, accipiendo per accidens, vt distinguatur contra per se, dictis modis acceptum. Caietanus tamen id simpliciter verum esse contendit, dicens quod cùm quartus modus vt distinctus formaliter ab aliis, vtatur per se vt conditione causalitatis, & effectus, vt sic non habeat vt prædicetur de causa, quę-

libet

Obiectionis incidentis dilutio.

Thomas.

Caietanus.

Quid rectū. Quid curuū Impar. Par. Primus- Cōpositus. Isopleurum 3. 9. 6. 10. 15. 4. 9.

Altera parte longior. 6. 8.

libet propositio quarti modi inquantum includit per se secundum prædicationẽ, ingreditur primum vel secundum. inquantum verò includit per se secundum causalitatem, ingreditur quartum. & propterea omnis propositio per se ratione prædicationis, necessariò est primi vel secundi modi. Vndè ista decollatus interijt, ratione causalitatis est in quarto modo, ratione verò prędicationis in secundo, quia interitus est vt passio decollationis, licet non adæquata sibi, sed superiori communi, tam decollationi quàm suspensioni, iugulationi, & cæteris eiusmodi. Hæc ille, etiam latius eadem declarans, quæ an rectè an secus sit trutinatus, hæc lis non est nostri fori. Illud quoq; admonendum duximus, nonnullos expositorũ hic alium quendam facere modum per se, motos (vti opinamur) ex hisce Themistij verbis, Tertia (inquit) forma eorum quæ per se adsunt, pertinet ad accidentia, quę ita suis subiectis adsunt, vt non aliis prius, quomodo superficiei color. Ea igitur quæ tribus his modis de aliquo adferuntur, per se adferri dicuntur, Hactenus ille. Cui non quadrant exempla hic posita, dum dicitur, Velut musicum aut album animali. Neque enim animal alterius horum subiectum est immediatum. Suspicamur aũt hunc modum adiectum esse à Themistio ex Metaphysices loco ante citato. Tertius modus (qui non vt cęteri, est per se prædicandi, sed per se existendi, quẽadmodum asserit & Thomas) hoc pacto ab Aristotele assignatur. Præterea id per se dicimus, quod non de subiecto alio dicitur vllo, hoc est, Illud per se est, quod non prædicatur de vllo subiecto cui inhæreat, qualis est omnis substantia, tam secunda quàm prima, vt patet ex prædicamentis, licet plærią; illustrium expositorum, istud ad primas duntaxat referre malint, à quarum existentia superiores dependère dicuntur, & ita non per aliud sunt neq; tanq; subiectum recipiens, neq; tanquam singulare proprium seu indiuiduum. Sed albedo & ambulatio, imò etiam album ipsum & ambulans, vt talia, solum sunt, quando aliud quippiam est, cui competant, & accidentia proinde nuncupantur, quia non per se sunt, sed tantùm dum aliis accidunt atq; adiacent, quamuis interim modum prædicandi per se non omnino recusent.

Tertius modus per se.

Quarto modo per se dicimus cuipiam cõuenire, quod propter ipsum inest, hoc est, quod conuenit subiecto tanquam suæ causę, vel certè causam includenti, qualisqualis ea fuerit. Quòd si probatorum authorum exemplis adhæreamus, fatendum nobis est, non omnes propositiones, quæ hoc modo per se sunt, esse de omni, vel ordinatas, vt manifestum est de istis, Aedificator ædificat, Musicus canit, album videtur, Iugulatũ interiit, si propter iugulationẽ sequuta sit mors. Item hęc, supposito quod ambulatio sanitatem attulerit, ambulans sanatur, cuius etiam conuertens propositio per se est, sed in alio causæ genere. Cùm verò subiectum non continuerit causam, cur sibi prædicatum insit, erit prędicatio per accidens. Propter aliud enim & non ratione sui, coniunguntur huiusmodi extrema, vt quum dicitur, album ædificat, pastinans inuenit thesaurum. Exemplum autem literæ de coruscatione respectu ambulantis, satis improprium est, quia hic vnum alteri non inest aut tribuitur. Refert tamẽ similitudinẽ verorum exemplorum, eaq; aliquo modo declarat, quoniam vt in his significata extremorum per accidens coniunguntur, ita in illo res compositæ propositionis partes designatæ, fortuitò & per accidens contingunt simul. Cætera quæ ad hos modos per se attinent, apud alios requirantur. Quod autem in litera sequitur, Quæ ergo simpliciter scibilibus competũt, sic sunt per se, &c. aliquo modo ostendit, qualiter vtatur prædictis modis demonstrator. Cuius sensus est, Ea prædicata quæ subiectis conclusionẽ demonstrabilium attribuuntur in ipsa demonstratione, seu inesse dicuntur, sic sunt per se competentia, vel sicut cùm in prædicatorum ratione includuntur subiecta, hoc est, secũdo modo, vel sicut cùm subiectorũ ratio includit prædicata, hoc est, primo modo, quod pater in ista demonstratione, omne animal rationale est risibile, & omnis homo, &c. Nam prædicatum minoris subiecto scibili competit per se primo modo, conclusionis verò secundo, & per consequens etiam quarto modo. Seruiunt ergo demonstrationi potissimùm hi tres modi: sed tertius, qui in incomplexo attenditur, & sine relatione ad aliud, non item. Atq; hæc res postmodum copiosius explicabitur. Alij alias sequuntur interpretationes, sed perlongum esset & superuacaneum forsitan omnes referre, cùm non videantur mentem literæ satis assecutæ. In qua statim subnectitur, Atq; ea ipsa ex necessitate insunt, intellige & omni. Sed hoc in probatione innuitur limitandum interpretandumq;, vel simpliciter, & sine adiuncto, vel cùm oppositi adiunctione, quę disiunctim fiat. Exemplum prioris, vt risibile respectu hominis. Posterioris, vt par respectu numeri. Neque enim necessarium est simpliciter, numerum omnem esse parem, sed parem vel imparem. Ex hoc loco apparet ipsum par, per se de numero dici, & non tantùm (vt suprà dicebatur) hoc disiunctum par vel impar, cum alioquinihil fuerit opus eiusmodi limitatione addita. Sed id aliis discutiendum

Quartus modus per se.

linqua-

linquatur, vnâ cum illo, An talibus disiunctis circumloquutiuè acceptis vnica significetur cõmunis & simplex passio, quod multis videtur, an complexæ plures designentur, quarum vnaquæq; inadæquata sit subiecto, sed omnes simul sumptæ adęquentur, id quod magis Caietano probatur. Quòd verò ex necessitate alterum eiusmodi oppositorũ subiecto competat, ostenditur in litera, quia contrarium priuatio, & contradictio sunt in eodem genere. Nam priuatio nihil aliud est, quàm negatio in subiecto determinato. Quandoq; etiam contrarium æquiparatur negationi in aliquo genere, sicut in numeris idem est impar, quod non par, secundum cõsequentiam. Sicut ergo necesse est affirmare vel negare, ita necesse est alterum eorum quæ per se insunt, proprio inesse subiecto. Sic exponit Thomas. Admonet autem Themistius, has compositas (vt ita dicamus) passiones, non semper ex duobus tantùm constare. Et nasus (inquit) qui neq; rectus neque resimus sit, continuò intelligitur simus. Sunt enim aliqua, quorum contrarietas pluribus quàm duodus constet. Atque hæc sunt, quæ inter se excessu defectuq; differunt, quoniam in iis medietas cernitur. Ita ille.

In tertij capitis priorem partem de vniuersali pertractantem, adnotatio.

Vniuersale aũt dico.

Postquã ostendit Aristoteles, quid sit dici de omni, & per se inesse, hic tradit quid sit vniuersale, non quidem eo modo quo loquitur Porphyrius de quinq; vniuersalibus, sed vocat hic vniuersale secundum quandam adęquationem & conuertibilitatẽ eius cum subiecto, vt indicatur in fine sequentis partis huius capitis, cùm ait textus, Nam illi primò & vniuersaliter competit quo posito ponitur, & quo ablato primo aufertur. Est igitur vniuersale, quod cùm de omni sit, & per se est, & secundum quod ipsum. Quid sit dici de omni, prius dictum est. Per se aũt intelligimus primo aut secundo modo: verùm ne quis fallatur, existimãs aliud esse per se, & secundum quod ipsum, dicit textus, q; illa duo eadem sunt. Est enim (inquit Themistius) alterum alterius ita cõsentaneum connexumq;, vt separari alterum ab altero non possit. Ibi. Tunc aũt aliquid vniuersaliter inest, cùm de quolibet & primo ostenditur, Complet Aristoteles definitionem vniuersalis, adiectione huius particulę (de quo vniuersaliter & primò ostenditur) vt videlicet sic reddatur tota definitio vniuersalis, Vniuersale est prædicatum, quod cùm de omni dicatur, & per se est, & secundum quod ipsum, & de eo vniuersaliter atq; primò ostenditur. Dictum est enim superius, vniuersale esse minus commune quàm dici de omni, & per se inesse, quare etiam restringẽda fuit eius definitio adiectione alicuius particulę. Illud dicitur primò de aliquo ostendi, quod sic de aliquo subiecto ostẽditur, vt non possit de alio prius ostendi, vt de homine primo ostenditur risibile, & disciplinæ capax, de animali, aptum esse sentire, de corpore animato viuere. secundario verò de eorum inferioribus, vt risibile de Ioanne, aptum sentire de homine, & viuere de animali. Sed cur addidit Aristoteles, de quolibet, seu vniuersaliter? Respõsio, Ne quis fortè opinaretur, vnumquodq; dictorũ prius ostendi posse de genere, quàm de specie cum qua conuertitur, vt risibile prius de animali quàm de homine, quia animal prius est homine. Nam etiamsi id concederetur, tamen non oporteret ex eo sequi, q; risibile sit vniuersale respectu animalis, quia non de quolibet ostenditur, Sic dicit textus, q; habere tres angulos duobus rectis æquales, sit vniuersale, non quidem respectu figuræ, quia non de qualibet, sed de aliqua tantùm ostenditur. Nec respectu Isoschelis, quia licet omnis Isosceles habeat tres angulos duobus rectis æquales, tamẽ id non primò de eo ostenditur, sed est vniuersale respectu trianguli, de quo vniuersaliter & primò ostenditur. Sed obiicies, Animal rationale est vniuersale respectu hominis, risibile respectu animalis rationalis, & tamen neutrum potest ostendi de suo subiecto, quia ipsi immediatè competit, ergo non rectè completa est vniuersalis definitio. Puto respondendum, negando antecedens, quia Aristoteles hic per vniuersale nihil aliud videtur intelligere, quàm propriam passionem, quæ de suo proprio subiecto conuertibiliter ostenditur, vt risibile respectu hominis. Si quis tamen iam dicta etiam comprehendi velit, licebit definitioni addere, de quo vniuersaliter & primo ostenditur, vel cui primo & conuertibiliter inest, & sic duplex erit vniuersale, quorum alterum primo & immediatè inerit suo subiecto, Alterum verò mediatè quidem inerit, sed tamen primò ostendetur, vt dictum est.

Quid vniuersale.

Themistius

Completur definitio vniuersalis.

Primò de aliquo ostenditur.

Quæstio. Responsio.

Obiectio

Responsio.

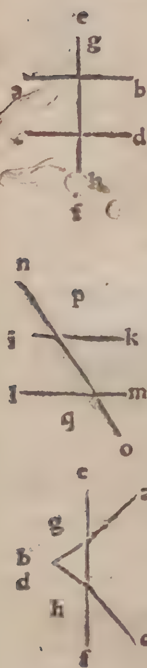
Altera responsio.

In secundam partem eiusdem tertij capitis, quæ errores circa vniuersalis assignationem continet, adnotatio.

Oportet aũt non latêre.

IN huius partis exordio, recenset Philosophus errores numero tres, qui accidere possunt circa vniuersale assignandum, quos inuerso ordine declarat, quemadmodum palâ est literam consyderãti. Porrò in primi erroris assignatione, per singula atq; singularia intelligenda veniunt & ea quæ simpliciter singularia sunt, id est, prorsus indiuidua, & ea quę in respectu

dicuntur singularia, hoc est minus communia. Etenim in huius declaratione meminit Philosophus Isoscelis, quod triangulo est minus cõmune. Atq; in hunc errorẽ Themistij sentẽtia lapsi sunt, qui demonstrationes de terræ scitu in orbis medio, cœliq; circulatione, ad hanc terrã referũt, & ad hoc cœlum, quæ vnica sunt. Cęterùm circa tertij erroris explicationẽ primo loco redditam, quæ in græco codice satis inuoluta est ac perplexa, & in qua expositorum complures hallucinati sunt, post D. Thomæ, Egidijq; Romani doctrinã aduertendũ est, hanc propositionẽ, Omnes rectas lineas supra quas incidẽs recta linea efficit duos intraneos angulos rectis æquales, non concurrere, & si de omni sit atq; per se, non tamen de vniuersali, quòd prędicatũ cum subiecto non recurat. Nam non concurrere si in infinitum protrahantur lineæ, non solum illis rectis lineis ob id cõpetit, sed quia rectę sunt, & linea recta incidens creat duos angulos intraneos, aut rectos aut duobus rectis æquos. Sic enim habet primi elementorum Euclidis propositio vigesima octaua. Si linea recta duabus lineis rectis superueuerit, fueritq; angulus eius intrinsecus, angulo intrinseco sibi opposito æqualis, aut duo anguli intrinseci ex vna parte, duobus angulis rectis æquales, illæ lineę æquidistantes erunt. Quare lineis rectis non concurere nõ solum conuenit, ꝙ duos internos angulos rectos habeant ex rectę lineæ incidentia, sed & quia duos intrinsecos ex vna parte duobus rectis habent æquos. Possunt autẽ hæc ex exemplis in margine facilè monstrari. Linea recta e f incidens in rectas lineas a b, c d, in pũctis g h, quatuor procreat angulos rectos extrinsecos, scilicet a g e, b d e, c h f, d h f, & quatuor intrinsecos itidẽ rectos a g f, c h e, ex vna parte, b g f, d h e, ex altera parte. Sũt itaq; lineæ rectæ a b, & c d, non cõcurrẽtes. Deinde linea recta n o, intersecãs rectas lineas i k, l m, in punctis p q, reddit angulos nõ rectos, sed duobus rectis ęquales quatuor extrinsecos i p n, k p m, valentes duos rectos, l q o, m q o, similiter æquiualentes duobus rectis. Atq; quatuor internos i p o, l q n, ex vna parte, qui duos valent rectos. Ex altera aũt parte k p o, m q n, quæ similiter duobus rectis sunt æqui. Quare rectæ lineę i k, & l m, parallelę seu non cõcurrẽtes erunt, quemadmodum lineę a b & c d. Insuper eiusdem libri petitione quarta traditur. Si linea recta super duas lineas rectas ceciderit, duoq; anguli ex vna parte, duobus rectis angulis minores fuerint, istas duas lineas in eandem partẽ protractas, proculdubio coniunctum iri, vt linea e f intersecat has lineas a b, c d, in punctis g h. Interiores aũt hi anguli ex vna parte sunt b g f, d h e, qui duobus rectis sunt minores. Atq; ob id lineæ a b, c d, non sunt æqui distantes, sed protractæ in longum, tandem in se incident, atq; sese intersecabunt. Hæc ex Geometricis desumpsimus, sperantes ea lectoribus non fore iniucunda. Porrò circa secundi erroris declarationem adnotandum est, commutatam proportionem à geometris consyderari in lineis, superficiebus, & solidis, hoc est, corporibus. Et ab Arithmeticis in numeris, & ab Astronomis in temporibus ipsis, quam ob causam ab Aristotele hoc in loco dicitur, quemadmodum olim demonstrabatur seorsum. Est autem hic cõmutata proportio, dum propositis quatuor quantitatibus, quarum tertiæ ad quartam eadem ratio est, quæ primæ ad secundam, colligitur eadem esse ratio secundæ ad quartam, quæ erat primæ ad tertiam, vt sicut se habent 12. ad 6. sic & 8. ad 4. Est enim vtrinque dupla proportio, Igitur sicut sese habent 12. ad 8. sic & 6. ad 4. Nam proportio est sesquialtera. Cæterùm illis superius enumeratis, lineæ, superficiei, &c. vnum est commune genus impositum, nempe quantitas. At testibus Aquinate & Egidio, per hanc non competit illis cõmutatim proportionari, sed potius quatenus alteri cõfertur quantitati secundum proportionalitatẽ. (si ita loqui sit fas) Subiecto igitur in hunc modum circũloquuto, hæc conclusio demonstrabilis, Omnes quantitates secundum proportionalitatem comparatæ sunt cõmutatim proportionatæ, ex vniuersali constabit, sub qua omnes reliquæ comprehendentur, quæ prius latenter indicabantur. Porrò in calce literæ documentum pro dinoscendo eo, quod verè sit vniuersaliter traditum, à diuersis variè legitur. Nos aũt, vt omnibus translationibus, quæ admodum parum dissident, faciamus satis, Themistij expositionem subiiciemus. Sed quæro (inquit) qua ratione scrutari possumus duos rectos, vt scalenus, an vt triangulus habeat? hoc enim solùm nobis reliquum est ad intentionem præsentem. Igitur affectio vniuersalis per illud adest haberturq;, quo adempto (quia primum inter illa est quę insunt ipsi) continuò & prædicatum adimitur. Verbi gratia, huic triangulo insunt omnia hęc, esse æneum, esse scalenum, esse triangulum, esse figuram, finibus claudi. Quęritur, per quod ex iis quæ modò numerauimus, affectio hæc duos rectos habere prædicetur de triangulo. Tolle æneum, num propterea duos rectos demeris? nequaquam. Tolle scalenum, adhuc duo recti superstites sunt. Tolle triangulum, iam hic oportet prædicatum tollatur. Nec enim præterea duos rectos habere aliquis triangulus posset, si triangulus esse desierit. Sed dicet fortè quispiam,

piam, ratione illa effici, vt affectio hæc ad figuram, ad superficiem, ad extremitates pertineat. Nam si aut figura, aut superficies, aut extremitates tollantur, nonne duos rectos sublatū iri necesse est? Ego verò confiteor abiuncta figura, superficie, terminis, abituram affectionem illam cōmorituramq;, sed non quia figura, superficies, termini, sed quia triangulus abiunctis his necessario tollitur. Si enim sine figura, terminis, superficie, incolumis esse triangulus posset, vtique sublatis etiam his, duos rectos habere contingeret, sed hoc impossibile est. Tu verò id ita contemplare. Manentibus figura, planitie, clausulis, triangulum deme, statim duo recti demuntur. Ergo habere tres, huic primo & vniuersaliter dicendum est inesse, alijs manentibus non manet, qualia sunt figura, planities, termini. Potest enim figura duos rectos non habere, qualis est quadrangula & multangula. Triangulo certè seruato, seruatur, perempto, perimitur. Quamobrem rectè dictum videtur, vniuersalem affectionem per illud constare, quo primum abiuncto, prædicatū abiungitur. Hæc omnino luculenter Themistius.

In tertij tractatus primi capitis primam partem, ostendentem demonstrationem esse ex propositionibus necessarijs & per se, scholia.

Si igitūr demonstratiua scientia est.

IN hoc tertio tractatu ostensurus Philosophus, ex quibus qualibusque propositionibus necesse sit demonstrationem esse constitutam, in prioris capitis primæ partis exordio, proponit, demonstratiuas propositiones oportere esse per se. Quod vnica confirmat ratione, quę quidem approbatio non crudè venit intelligenda, quemadmodum admonet Themistius. Hanc rationem (inquit) aliqui cauillantur & comparant huic, Si animalium corpora ex siccis & humidis constant, cibus & potus siccum & humidum est, ergo ex cibo & potu corpora animalium constant. Sed vir sapientissimè non probasti, sola hæc esse humida siccaq;, Aristoteles verò sola ea esse necessaria primùm ostendit. Hæc ille. Quibus indicat apertè, Aristotelis rationis minorem cum exclusione esse accipiendam. Sed obijciet forrassis quispiam, hac etiam limitatione adiecta, rationem ab Aristotele inductam in secunda figura ex vtrisq; affirmatiuis constitui, perinde ac si hoc modò syllogisaretur. Omnia per se sunt necessaria, omnis demonstratio ex necessarijs constat, constat igitur ex propositionibus per se. Obiectio.

Huic ex sententia Caietani respondebitur, secundum Aristotelem hæc duo, propositionem per se primo aut secundo modo secundum se aut reductione quadam & necessarium inter se recurrere. Huic quoque apertè consentanea est & fauet ipsius literæ deductio, id quod attentius consideranti facilè constat. Egidius autem Romanus arbitratus, necessarium communius esse eo quod per se est, strictius de eo quod per se, apparet esse locutus. Quo pacto autem ea quæ per accidens insunt, non necessario insint, breuissimè explicat Themistius. Quamuis (inquit) nonnulla accidentia sunt, quæ inesse substantijs suis videantur, vt albedo niui, quia tamen natura horum eiusmodi est, vt aliquibus subiectis non insit necessario, efficitur, vt necessaria simpliciter credi non debeantur, quemadmodum illa necessaria sunt, quæ per se & vniuersaliter prædicantur. Deinde in litera, ibi. Aut igitur tanquam, & cæt. monstrat Philosophus tribus rationibus, demonstrationem esse ex necessarijs pronunciatis. Cæterùm corollarium ex secunda ratione à signo desumpta illatum, ibi. Ex quibus etiam patet, eos profectò, &c. à Boetio Græcum codicem sequente in hunc modum est redditum. Manifestum autē ex ijs est, & quoniam stulti, qui opinati sunt accipere bene principia, si probabilis sit positio & vera, vt sophistæ, quoniam scire scientiam est habere, & cæt. Atq; huius vltimæ partis, vt sophistæ, &c. duplex est expositio. Nam Themistius ad sophistas refert, id dicētes, vt ex ipsius verbis facilè deprehenditur. Vndè (inquit) ridendi sunt, qui propositiones, quę demōstrationi pręseruiunt, posse accipi de verisimilibus & credibilibus arbitrātur, q̄d Protagoras cōtendit, qui propositiones in demonstrationem probabiles & verisimiles tamen addebat, quas qui nouisset, scientiam consecutum putabat. Qui verò scientiam consequutus esset, proculdubio scire, quid esset scientia. Hanc (quemadmodum opinamur) Themistij sententiam, Commentatorisque cum ipso consentientis, sequutus Linconiensis hunc locum sic explicat. Manifestum est, non satis esse demonstrationis principio, quod verum sit solum aut probabile, sicut stulti putant. Verbi gratia, sophistæ se demonstrasse arbitrantur, scientem nosse quid sit scientia, hac argumentatiuncula, Scire est scientiam habere, Sed habens quippiam, probè id nouit quod habet, Nouit igitur sciens quid sit scientia. Est autem hæc argumentatio contexta ex vna vera propositione, & altera probabili. Veram expressit Aristoteles, & probabilem vnà cum cōclusione subticuit, eò quòd illa ratiocinatio tota vulgatissima foret, atq; alibi literis tradita. Hæc penè Linconiensis. Hunc quoq; intellectum amplectitur translatio hoc pacto habens, vti sophistæ dicentes scire esse scientiam habere. Porro Albertus, Responsio.

disparatam. Nam demonstrare contrariorum eandem esse disciplinam, negotij est Metaphysici vel Dialectici. Duos aũt cubos vnum esse, ad Arithmeticam pertinet. Est enim is numerus cubus, qui sub tribus numeris æqualibus continetur, hoc est, qui ex alicuius numeri continuo in se trino ductu procreatur, vt sunt 8. 27. 64. 125. 216. Nam bis duo bis, reddunt octo. Et ter tria ter 27. Et quater quatuor quater. 64. Et quinquies quinq; quinquies. 125. Et sexies sex sexies. 216. Dictorum cubicorum numerorum radices sunt. 2. 3. 4. 5. & 6. Cæterùm duo numeri cubi vnum efficiunt, quod ex ductu vnius, aut in seipsum, aut in alterum coalescit, ac gignitur cubus, quemadmodum docetur apud Euclidem libri noni tertia & quarta propositionibus. Verbi causa, si octonarius in seipsum ducatur, procreantur 64. qui quidem numerus est cubus tertio loco prius enumeratus. Quòd si ducatur octonarius in 27. procreabuntur 216. qui etiam numerus cubus est, quintũ locũ obtinens. Nam octies 27. efficiunt 216. Sed de hisce exactius fusiusq; apud Arithmeticos. Sunt etiam & figuræ cubicæ in magnitudinibus, constantes sex superficiebus rectis, æquis, & æqualibus duodecim lateribus, cuiusmodi figurã præ se ferunt tali seu aleæ. Porrò pro reliquis literæ exemplis nonnulli abundè curiosi, has adferũt demõstrationes, Omnis linea, quæ pulcherrimum ens metitur & nobilissimum, est linearũ pulcherrima, At linea recta est huiusmodi, igitur linea recta linearũ est pulcherrima. Omnis linea, cuius medium non discrepat ab extremis, cõtraria est illi, cuius medium ab extremis exit, sed lineæ rectæ medium non discrepat ab extremis, Curuæ autem seu circularis ab extremis medium eminet, igitur rectæ lineæ contraria est curua. Hanc existimant esse à priori & ad Metaphysicum pertinere. Alteram verò à posteriori & Physicæ esse consyderationis, quæ est, Omnes lineæ, suprà quas fiunt motus contrarij, sunt sibi inuicem contrariæ. At super lineam rectam fit rectus motus, & supra curuam circularis, quæ sunt inter se contrarij, sunt igitur lineæ recta & curua sibi mutuò contrariæ. Hæc an verè sic sese habeant necne, doctiorum examini relinquimus. Dum in calce literæ dicitur, Non enim hæc ratione proprij generis ipsarum, sed cuiusdam communis competunt, accipiendum est de communi non pertinente ad mathematicam consyderationẽ. Alioqui horum demonstratio ipsius esset Geometræ. Atq; fortassis illud commune, per accidens duntaxat illis lineis competit. Quòd si res sic sese habeat, syllogismi allati non erunt propriæ demonstrationes. Sed de his hactenus.

Quid cub9 numerus.

Cubus ex duobus numeris cubicis p[illegible]atur. Euclides.

Manifestũ aũt est, si demõstratio, &c.

In tertiam eiusdem capitis partem, quæ docet, demonstrationem esse perpetuorum, ingenerabilium, & incorruptibilium, & ex proprijs, Scholia.

IN exordio huius literæ Philosophus hanc præmittit conclusionẽ, Demonstrationis ex vniuersalibus progredientis, necesse est cõclusionẽ esse perpetuam. Ad quam nihil probationis adfert, eò q ex superioribus abundè sit perspecta. Porrò Arist. sub conditione loquẽs, subindicat aliquam demonstrationẽ, quæ non absolutè sit demonstratio, esse. quæ constituatur ex præmissis non vniuersalibus. Nam teste Themistio, de hac re apud veteres (quorum vnius Alexandri scilicet, memini.) erat dubitatio. Ex hac itaq; cõclusione mox colligit id quod primo loco tradere instituerat, nempe nullam demonstrationẽ, nullamq; scientiam simpliciter ac propriè dictam esse corruptibilium, & generabilium, sed solùm de his esse demonstrationẽ & disciplinam per accidens. Cæterùm hæc literæ pars apud Boetium & Græcum codicem ad hunc modum legitur, Non est demonstratio corruptibilium, neq; scientia simpliciter, sed sic est, sicut secundum accidens, quod non ipsius vniuersalis est, sed aliquãdo & quodam modo. Cùm aũt ita sit, necesse est alteram non vniuersalem esse propositionem, & corruptibilem. Corruptibilem quidem, quoniam & conclusio est. Non vniuersalem autem, quoniam hoc quidem erit, hoc autẽ non erit ex quibus est. Quare non est syllogisare vniuersaliter, sed quoniam nunc est. Cuius interpretationis nostra sentẽtia hic est sensus, Non est demonstratio atq; scientia simpliciter corruptibilium, sed de corruptibilibus habetur demonstratio atq; scientia, quẽadmodum de nonnullis est scientia per accidens, eò q demonstratio & scientia ipsius corruptibilis non sit de prædicato vniuersali comparatione corruptibilis subiecti, sed de eo subiecto, quod aliquando & non perpetuò, quodammodo, nempe non proximo, sub prædicato comprehenditur. Nam ad vniuersalis rationem, non sufficit subiectorum ac temporum vniuersalitas, ratioq; per se. sed oportet prædicatum sic subiecto competere, vt illi primò & immediatè insit. Cùm autem demonstratio atque scientia ipsius corruptibilis, eiusmodi sit qualis dicta est, necesse erit huius demonstrationis præmissarum alteram esse non vniuersalem, & corruptibilem. Corruptibilem quidem, quòd conclusio corruptibilis sit. Neque enim ex incorruptibilibus colligere contingit corruptibilem conclusionem. Non vniuersalem verò, quòd vno tempore vera sit, altero falsa, cùm rem corruptibilem quemadmodum

Prima literæ conclusio. Themistius

Demõstratio aut scientia non est corruptibilium & generabilium.

dum & conclusio complectatur. Cæterùm, vt ad institutum nostrum redeamus, aduertendum est, Aristotelem non solùm asseruisse, corruptibilium non esse scientiam simpliciter, sed & subiunxisse, ipsorũ esse scientiam per accidens, ad explodendam Platonis opinionẽ, qui ob saluandam ipsius scientiæ rationẽ, quasdam cõmentus est finxitq; Idæas, hoc est, formas à suis separatas singularibus. De qua quidem re plura in medium proferremus, nisi id Metaphysici esset negotij. Fusissimè enim hanc Platonis opinionẽ cõfutat Philosophus Metaphysices libro septimo. Insuper secundò adnotandum est, hoc pronunciatũ Demonstrationẽ atq; scientiam per accidens esse corruptibilium, duplicem sensum posse admittere. Vnus est, secundum quem esse secundun accidens ipsis corruptibilibus tribuitur, vt sensus sit, scientiam esse de iis quæ per accidens existunt corruptibilia. Atq; hic sensus tanquam veritatẽ continens non est respuendus. Nam scientia vel propriè peculiariterq; accepta, circa vniuersalia ipsa versatur, quæ constat per accidens corruptibilia esse, nempe merito suorũ singularium per se corruptibilium. Verùm hanc expositionem non conuenire sententiæ Aristotelicæ, ex ipsa litera facilè perpendi potest. Alter est, in quo particula (secundũ accidens) dictioni (scientia) iungitur, Atq; hoc bifariam accipi potest, quemadmodũ dupliciter accidit, nos aliquid scire per accidens. Priori modo, Per accidens aliquid scimus, cùm scientia alicuius subiecti scibilis propriè ac simpliciter accepta, ad singulare sub ipso contentũ confertur, nullatenus ad ipsum secundũ se descendẽdo. Atq; hoc scire in primo huius capite, atq; in tertio syllogismorũ defectu (de quo determinatũ est in Priorum Analyticorũ secundo) nuncupatũ est, scire in vniuersali. Neq; huiusmodi scire in vniuersali, formidamus vocare, secundum accidens scire, cùm in illo defectu, scire in propria forma dicatur esse per se scire, cui oppositũ esse constat scire per accidens. Et ne quis quod dicimus commentũ esse opinetur, Themistij interpretationẽ circa hunc locum audiat. Ex iis (inquit) & illud dilucet, si conclusio demonstrationis perpetua esse debet, nullam demonstrationẽ caducorũ, & dissipabilium rerum simpliciter futuram, Proindéque nec scientiam. Sed solùm ratione vna, si mentio earum concepta vniuersaliter sit. Hęc ille. Posteriori modo per accidens scitur singulare corruptibile, dum in propria forma scitur, facta illius subsumptione sub maiore aliqua, quæ modò vniuersalis sit, modò non. Exempla sunt, Omnis triangulus tres angulos duobus rectis æquos continet, Et hic triangulus in semicirculo descriptus est triangulus, Habet igitur tres duobus rectis æquales angulos. Omnis æquilaterus habet tres, &c. hic triangulus in abaco descriptus, est æquilaterus. continet igitur hic triangulus tres æquos duobus rectis. Verùm quoniam huiusmodi demonstrationes atq; scientiæ particulares sunt, & proinde à vera demonstrationis & scientiæ ratione deficientes, non mirum cuiquam videbitur, si tales secũdum accidens vocitentur. Verùm enimuerò hoc in loco Aristoteles non vsq; adeò perpendit ac consyderat eam particularitatẽ, quæ opposita est ei conditioni, secundum quàm id quod vniuersale est, necesse est primò inexistere, quàm vniuersalitatis secundum tempus defectum, quemadmodum tradit Themistius. Etenim post ea quæ prius sunt allata, Quæ enim (ait) confirmatio esse conclusionis potest, quoius subiectum dissolubile subcisiuumq; habeatur, & cui prædicatum neq; semper neq; simpliciter, sed modò insit? Verbi gratia, Inest Socrati vt animal sit, sed nunc. Nec quia Socrates est, sed quia homo. Quæ sanè Themistij verba planè consentiunt iis, quibus Boetianã interpretationẽ superius exposuimus. Postremò, ex ipsa litera animaduertendum est, generabile esse corruptibile, & reliqua his similia aut opposita, indiscriminatim & rebus & propositionibus tribui, id quod propter eos monemus, qui nimium trepidantes, allata cõtra ipsos super rebus leui instantia, ad propositiones, veluti ad sacram anchorã mox cõfugiunt. Ea propositio perpetua est ingenerabilis, &c. quę necessaria existit, eo quo posterius modo exponemus. Contrà generabilis est, quæ contingens existit. Quòd si hæc in ipsas res cõferamus, id generabile atq; corruptibile dicitur, quod secundum seipsum cõtingit generari & corrumpi. Cuiusmodi sunt sola generum & specierũ indiuidua, sub lunari globo collocata, quæ cõsistunt materia, qualitatibus mutuò actiuis & passiuis affecta. E diuerso, horum indiuiduorũ species atq; genera, ingenerabilia dicuntur atq; incorruptibilia, & proinde æterna perpetuaq;. Id quod duplicẽ recipit expositionẽ. Nam vno modo eiusmodi possunt positiuè dici, q; nequeant vllo modo incipere esse, vel desinere. In qua significatione nõ sunt ingenerabilia, &c. Altero modo negatiuè, eò q; in se nõ cõtineant ac cõplectantur generationis causam & corruptionis. Atq; in hoc sensu sunt vniuersalia ingenerabilia incorruptibilia, &c. Quandoquidem corporalia vniuersalia, & si in sua quiditate ac essentia materiam cõprehendant, non tamen eam, quæ qualitatibus actiuis & passiuis est obnoxia. Post hæc in litera ibi, Similiter & sic se habet in definitionibus,

Plato.

Duplicẽ recipit se[illegible] dem[illegible]ationẽ atq; scientiam per accidẽs esse corruptibilium.

Prior.

Posterior.

Dupliciter intelligũtur vniuersalia esse ingenerabilia, & incorruptibilia.

nibus, subnectit Aristoteles secundam conclusionē hanc, Definitio propriè dicta per se, est definitorū quæ sunt ingenerabilia & incorruptibilia; nempe solorū vniuersalium, & per accidēs generabilium, &c̄. Nam perridicula apparet esse ea glossa, qua dicūtur definitiones esse incorruptibilium, q̄ enunciationes procreent incorruptibiles, hoc est, necessarias. De definitionum aūt diuersitate, cuius cognitio hic esset accōmoda, in huius 2. dicetur. Porrò ne quis ex prima cōclusione eiusq; corollario errore deceptus, arbitretur nullam prorsus esse disciplinam corū, quæ sæpe fiunt, subnectit Philosophus tertiam conclusionē dicens, Quòd eorū quoq; quæ sæpe fiunt, demonstrationes sunt & scientiæ. Quòd si obieceris, huiusmodi non esse necessaria. Respondet, illa necessaria esse, quatenus eorū est scientia atq; demonstratio. Non aūt esse necessaria, inquantum sunt particularia. Cæterùm pro huius rei apertiori intelligentia aduertendum, bifariam aliquid frequenter fieri. Nam quædam sunt quæ sic sæpius fiunt, vt posita eorum causa, omnino necessum sit ipsa fieri, eò q̄ secundum naturam nequeat eiusmodi causa ab effectu producendo præpediri. Tales sunt Solis & Lunæ defectus, planetarū coniūnctiones, aspectus, ortus, occasus, & alia id genus, quæ in cœlestibus accidunt corporibus. Altera ita subinde producuntur, vt existente ipsorum causa, nata sint fieri, non tamen ex necessitate eueniant, q̄ ea causa ab aliis naturalibus maioris efficaciæ causis prohiberi valeret, ne suum effectum procreent. Huiusmodi sunt, hominem nasci vnicipitem, bipedem, equum quadrupedem, æstum & algorē esse Sole cancri & capricorni signa percurrēte, & alia quàm plurima, quorum tractatio ad Physicen pertinet. Ex his itaq; ac aliis superius traditis, secundum veterum traditionem colligemus, Demonstrabilem conclusionē trifariam esse necessariam. Primo modo simpliciter & absolutè, secundum quem prædicationes quiditatiuæ & essentiales, atq; eæ quæ ex huiusmodi eruuntur, dicuntur necessariæ, Atq; de his sine controuersia est demonstratio & scientia propriissimè dicta, si modò eorū, quæ ad illam constituendam necessaria sint, nihil absfuerit. Secundò, conclusio necessaria est non simpliciter, sed pro certo tempore, nempè eo quo ponitur causa, cui per naturam ab effectu procreando nequit præstari impedimentū. Huius generis sunt eæ conclusiones, quæ complectuntur ea quæ frequenter fiunt priori modo. Tertiò, illæ dicuntur necessarię, quæ constituta causa, vt in plurimū sunt verę, quales sunt eæ quæ circa ea versantur, quæ secundo modo sæpius efficiuntur. Primæ sunt simpliciter necessariæ. Secundæ necessariæ existunt sub simplici hypothesi, si causa adsit. Postremæ verò stante duplici conditione, si causa ponatur, & ipsi non adsit opposita causa, eâ validior & efficacior. De his omnibus necessariis fiunt demonstrationes, quemadmodum in hac litera dicitur, & fusius in sequentibus declarabitur. Post hęc in litera ibi, Quoniam non potest fieri demonstratio, &c̄. Ostendit Philosophus, demonstrationē non posse constare ex cōmunibus, sed ex propriis duntaxat. Cuius declaratio satis est aperta. Cæterùm Brissonis ratio, cuius meminit litera, hæc est Themistij sententia, Quæcunque eisdem sunt maiora & minora, ea inter se sunt æqualia, sed circulus intra quadratum descriptus, eo minor est & maior quadrato in se descripto, Potest quoq; dari quadratum illo primo minus, atq; hoc secundo maius. ergo hoc tertium quadratū & circulus propositus sibi mutuò sunt æqualia. Et proinde poterit circulus quadrari. Thomas & alij eam ad hunc modum reddunt. In quocunq; genere est inuenire maius & minus, contingit & æquale inuenire, At in quadratorū genere inuenire contingit circulo proposito quadratū maius, in quo circulus est descriptus, & quadratum minus in ipso circulo constitutum. licebit igitur reperire quadratum æquale dato circulo. Verùm siue hoc, siue illo modo constituatur ratio, maior, principium est commune diuersis mathematicis disciplinis. Porrò ex prędictis colligit Philosophus duo corollaria. Prius est, Si aliquid per se, & secundum quod ipsum alicui competat, idq; propriè oporteat sciri, necesse esse medium in eadem esse proximitate cum extremis, hoc est, medium sic cum exrremis sese habere, vt illorū vnum, illi per se, & secūdum quod ipsum insit, & alteri medium eodem modo. Insuper quod in scientia quæ dicitur subalterna, scitur tantùm quia est per accidens, In subalternante verò propter quid. Machinatiua autē, cuius meminit litera, ars est extruendarū machinarum. Posterius est, Nullius scientiæ est, sua peculiaria principia monstrare. Nam alioqui (vt inquit Themistius) procederetur in infinitum in propriis principiis. Quod autem subnectitur, ad Metaphysicam, quæ omnium scientiarum domina est maximeq; scientia, pertinere principia communia, ex quibus propria singularum disciplinarum principia cognoscēda sint, quo pacto accipiendum sit, forsitan breuibus postea attingemus. Et si id peculiariter explicandum sit 4. lib. Metaphysices, quamobrem arbitramur illud obiter insinuasse Aristotelem, nulla ferè adhibita declaratione. Quæ sequuntur in litera, nihil habent difficultatis.

Secunda literę conclusio.

Tertia literę conclusio.

Colligit cōclusionem simpliciter esse necessariam Primò.

Secundò.

Tertiò.

Demōstratio nō progreditur ex comnnnibus.

Brisso.

In secundi capitis priorem partem, pertractantem de positionibus & propriis principiis, scholia.

Duo autē principia in vnoquoque generē.

QVoniam in calce superioris literæ meminit Philosophus principiorum & communium & propriorū, quorum hæc necessum est secundum se demonstrationem ingredi, non aūt illa. atq; addiderat cognitu esse difficillimū, An quis sciat nec ne, quod arduum esset intelligere, An ex propriis quis sciat, an ex communibus, congruentissimo ordine ea quæ super his forent desyderanda, exponit hoc capite. In priori siquidem huius capitis parte monstrat quidnam sit discriminis principiorū communium à propriis. In posteriori verò ostendit, quo pacto demōstrator cōmunibus vtatur principiis. In prioris itaq; partis initio, subindicat hanc principiorū descriptionem. Principia in vnoquoq; genere scibili sunt, quæ quod sint non contingit demōstrare. Cuius quidem finitionis finitum sumēdum est pro principiis, & complexis & incomplexis, quemadmodū & exempla, & literæ decursus apertè indicat. Quòd si definitum tribuere voluerimus iis duntaxat principiis, quæ simpliciter prima sunt, hoc est, quibus omnino nulla sunt priora, per quæ propter quid demonstrari valerent, nihil restat quod in definitione subintelligatur, Sin verò sumatur pro quibusuis cuiuslibet scientiæ primis principiis ea huius finitionis particula, non contingit à priori demonstrare, restringenda erit huius adiectione (in ea scientia cuius sunt principia). Cæterùm id ipsum, & alia, quæ huius descriptionis declarationi videntur necessaria, Item quomodo aliter & aliter dicantur esse principia, complexa & incomplexa, abundè satis in huius libri exordio expeditum est, quare sequētium aggrediamur expositionem. Post igitur positis cōuenientia atq; differentia principiorū & principiatorū, hoc est, passionum, quas inesse subiecto monstrari oportet, in litera ibi, Eorum autem quibus in demonstratiuis scientiis, &c. partitur Philosophus principia in communia & propria, adiecta declaratione satis manifesta, qua cōmonstrat, sese loqui de principiis vtrisq;, & complexis, & incomplexis. Ex qua quidem literę declaratione nōnulli has descriptiones depromunt. Principia communia sunt, quibus in demonstrationibus vtimur, secundum quod cuiusq; scientiæ subiecto congruunt, hoc est, quæ virtute duntaxat ingrediuntur demonstrationē, non formaliter ac secundum se, nisi ad materiam eius scientiæ restricta sunt, cui adhibenda existunt. Principia propria sunt, per quæ vnaquæq; scientia demonstrat passiones proprias inesse generi scibili, vt lineam esse longitudinē illatabilem. De quibus etiam superius satis diximus. Porrò quantùm ad exempla attinet, in arithmetica passionum loco sumuntur par, impar, quadratum, cubus. Et si cubum referat Themistius ad geometriam. Sed alibi diximus, multa diuersimodè tamen ac æquicocè numeris tribui, ac magnitudinibus. Ad geometriam pertinent puncta, & lineæ, quarum sunt passiones rectum & inflecti, hoc est, esse curuum, irrationale & rationale, concurrere, & parallelum esse. Admonuit enim superius alicubi, assignato duntaxat vno oppositorū, oportere reliquum subintelligere. Insuper adnotant hoc loco cōmentatores, nihil absurdi accidere, si vnum & idem tanquam passiò & subiectum accipiatur, comparatione diuersorum. Cæterùm de lineis rationalibus & irrationalibus, ad hunc modum secundum Campanum tradit Euclides, elementorū libro decimo. Omnis linea, cum qua ratiocinamur posita, vocatur rationalis, lineæq; eidem communicantes dicuntur rationales, Eidem autem incommunicantes dicuntur irrationales, siue surdæ. Quantitates autē, quibus fuerit vna cōmunis quantitas eas numerans, dicuntur cōmunicantes, Quibus verò non fuerit vna cōmunis quantitas eas numerans, dicentur incōmensurabiles. Quare re vera, etsi forsitan alia atq; alia ratione, eædem sunt lineæ rationales & cōmensūrabiles, irrationales & incōmensurabiles. Atq; ex his videntur esse excerptæ definitiones hæ vulgares. Lineæ rationales sunt, quarū vnius ad alteram ea est proportio, quæ vnius numeri ad alterū, vt lineæ semipedalis, pedalis, & bipedanea. Cōtrà, lineæ irrationales sunt, inter quas non est proportio, qualis numeri ad numerum, vt diameter & costæ sui quadrati irrationales sunt lineæ, quemadmodum pro nostrì ingenij tenuitate in primo Priorū exposuimus. Deinde in litera ibi, Quædam tamen scientiæ non præsupponunt, &c. proponit ac explicat Philophus hoc scientiarū discrimen. Disciplnarū ex quarum subiecta esse, aut quid passionis designēt, palàm est, præsertim sensus exterioris adminiculo, non expressè ac apertè protestantur sua subiecta esse, seu (vti habet Robertus Linconiensis) non prędocēt illa, antequàm demonstrationē construant, sed illæ duntaxat, quibus illud non competit. Cæterùm duo illa literæ exempla, calidum & frigidum, quę per se propriè tactus sensu percipiuntur, naturalis sunt speculationis, quorum illi cōuenit corporeum dissimilimum esse disgregatiuum, & similium adunatiuum. Huic aūt, vtrorumq; simul congregatiuum esse. Porrò numerus pro rebus numeratis

Principiorum descriptio.

ratis acceptus, sensibile est commune. Quòd si à rebus numeratis abstrahatur, quomodo circa ipsum versantur Arithmetici, intellectu duntaxat cognoscitur. Cæterùm & si hæc nobis diuersimodè sint cognita, horum nullum existimant aliqui apertè esse præsupponendum, à quorum sententia alienus est Themistius. Nonnulla (inquit) sanè sunt, quę constituere superuacaneum esset, qualia quæ nobis admodum perspecta explicataq; sunt, vt subiectam materiam esse, si hoc ita cognitũ sit, & (vt in prouerbio est) vel pueris scitum. Nec enim constituit Physicus aliquid esse feruidum, algidum, sudum. Nec medicus, humanũ corpus esse. At numerum & vnitatẽ esse constituendum Arithmetico est. Quia hæc non perinde vt cætera, in euidenti sunt. Solemus & pręterire cõniuendo, ea quę pro sua facillima cognitione quid significẽt noscitantur vulgò. Fit enim perridiculum, quasi acta agas, quæ suopte ingenio exposita sunt, conari exponere. Hæc Themistius. Post hæc in litera ibi, Non est aũt suppositio nec postulatio dignitas, &c. principiorum communium hanc insinuat distributionem. Principiorũ communium quædam dignitates sunt, Alia suppositiones, Alia petitiones seu postulationes, vel quemadmodum veterum quidam dicunt, quæstiones, Alia definitiones. Verùm enimuerò priusquàm huius literæ expositionẽ aggrediamur, cõmodum fore duximus nonnulla quàm breuissimè præmittere. Quorum vnum est, Communium principiorũ, id est, iuxta diuersis scientiis tribuendorũ, quædam simpliciter sunt indemonstrabilia, Alia demonstrabilia quidem sunt, non tamen in ea disciplina cuius sunt principia. Insuper eorum quæ simpliciter indemonstrabilia sunt, quædam per se nota sunt, quibus ex sola terminorũ coniunctione ac cognitione quibuslibet aliis semotis, cogimur illis assentiri, & firmiter, & euidenter. Hæc autem vocantur dignitates, communesq; animi conceptiones, & à Themistio proloquia, Cuiusmodi sunt hæc, Omne ens esse vel non esse. De quolibet esse affirmationem vel negationem veram, de nullo verò simul. Omne totum esse sua parte maius. Si ab æqualibus æqualia demas, restantia esse æqualia. Quo pacto aũt necesse est, has dignitates quemlibet docendum cognoscere, in huius libri initio expediuimus. Sunt tamen nonnulli, qui existiment dignitatis nomine propriè duntaxat cõprehendi illa duo communissima principia Metaphysica, Quodlibet esse vel non esse, Nihil idem simul esse & non esse. Alia sunt, quæ ex se non cognoscuntur, sed ad illorum percipiendam cognitionem sensu opus est, aut inductione, aut analogia, aut alio huiusmodi. Exemplum forsitan est, Omnem quantitatẽ ex partibus constari, & id genus alia. Difficile est enim vera reddere exempla, quemadmodum, teste Aristotele, difficillimũ est propria principia à cõmunibus distinguere. Cæterùm cõmunia quæ demonstrari valent, forsitan hæc sunt, Omnem quantitatẽ diuisibilem esse. Omnem quantitatẽ in infinitum posse crescere, &c. quę communia sunt & magnitudinibus, & numeris. Secundò, admonendum est, non eandem super propriis principiis habendam esse rationem. Nam fortassis nulla sunt eiusmodi, quæ nobis sint per se nota, licet plurima sint per se vera, quæ nobis euidentia efficiuntur per experientiam. Atq; horum propriorum principiorũ, hęc simpliciter sunt indemonstrabilia, Alia simpliciter demonstrabilia sunt, indemonstrabilia verò in ea disciplina cuius sunt principia. Proprium principium indemonstrabile est, duas rectas lineas superficiem nullam concludere, id quod primo elementorũ Euclidis collocat Campanus inter petitiones vltimo loco. Zambertus autem Venetus, eidem vltimum locum attribuit inter sententias communes. Quod quidem indicium est, difficillimũ esse, in huiusmodi rebus vera exempla assignare. Principia propria demõstrabilia in geometria sunt, Ab omni puncto ad quemlibet alium rectam lineam ducere. Omnem magnitudinem in infinitum esse diuisilem. In Arithmetica verò hæc, Nullum numerum in infinitum posse minui & decrescere. Seriem numerorũ in infinitum posse augeri, aliáque his similia. Porrò omnia principia nunc recensita, siue communia sint, siue propria, dignitatibus exclusis, ab Aristotele in huius libri initio dicta sunt esse positiones & suppositiones. Sunt enim principia, quæ non contingit monstrare, aut simpliciter, aut in ea disciplina, cuius existunt principia, & quæ non est necesse scire quemlibet docendum. Neq; videmus, quam ob causam hæc positionis descriptio, in huius libri exordio tradita, sic restringenda limitandaq; veniret, vt solis conueniret principiis communibus, aut solis propriis. Alioqui diuisi amplitudo, nempè principij, in diuisione in loco allato reddita, non plenè explicaretur per membra diuidentia. Insuper, quoniam hoc in loco nihil liceat reperire, quod cogat, quæ hic traduntur de suppositione & petitione, ad sola communia aut sola propria referre, dicẽdum erit, hic vtrorumq; & communium & propriorũ discrimen exponi, quatenus sunt suppositiones & petitiones. Cæterùm quia in litera duntaxat meminit Philosophus eorũ quæ sunt demonstrabilia, sub demonstrabilibus accipiuntur indemonstrabilia,

bilia, quæ in huius libri initio (quemadmodum prius diximus) dicebantur suppositiones esse atque positiones. Duo igitur hi passus simul iuncti, & rectè intellecti, positionis rationē & suppositionis apertè monstrabunt. Principiorum itaque, hęc sunt communia, Illa verò propria. Communium quoque, quædā sunt incōplexa, vt ens, esse vel non esse, pars, totū, Alia cōplexa. Atque horū, quædam sunt dignitates, aliæ positiones. Et harū, quędam sunt suppositiones, aliæ petitiones. Item propriorum principiorum, quędam incōplexa sunt, vt vnitas, punctus, numerus, magnitudo, & definitio essentialis ac quiditatiua: Alia complexa, quæ positiones sunt, tum suppositiones, tum petitiones. Porrò his ita præmissis atque probè cognitis, facilis erit literæ huius intelligentia, ad cuius expositionem accedimus. In qua mox hanc dignitatis finitionem insinuat. Dignitas est, quam & propter se esse, & videri, necesse est. Cuius sententia est. Dignitas est propositio vera, necessaria ex sola suorum terminorū connexione, hoc est, indemonstrabilis, & quam necessum est firmiter euidenterque apparere esse necessariam propter se, seu ex sola suorum terminorum compagine & coniunctione, nullo alio adhibito. Nihil enim aliud est dignitas, quàm propositio necessaria indemonstrabilis, cui mens nostra firma euidentique assentione adhæret, ex natiuo intellectus lumine, cum sola suorum extremorum notione. Neque huic definitioni necessum est adijcere, & quam quemlibet docendum necesse est habere, eò quòd id omnibus conueniat dignitatibus. Quisquis enim docendus est, aut secundum se, aut virtute quadam dignitatibus omnibus assentitur, vt superius in huius initio ostensum est. Quid sit dignitas.

Cæterùm qui de ijs loquuntur dignitatibus, quas secundum se oportet cognoscere eum, qui instituendus est in aliqua disciplina ac arte, existimant duas duntaxat esse dignitates, Omne ens videlicet esse vel non esse, Et nihil idem simul esse, & non esse. quod an sic se habeat, an secus, aliorū examini cōmittimus. Porrò quæ mox subditur probatio, diuerso ordine legitur. Nam Boetius cum alijs translationibus sic habet. Non est enim ad exterius orationem demonstratio, sed ad eam quę est in anima, quoniam neque syllogismus. Semper enim est instare ad exterius rationem, sed ad interius rationem non semper. Parui tamen refert, vtro modo legatur. Et an vnica ratio, An duę adhibeantur. Illud plurimum refert, quosdam legere negatiuè illam particulam (Quoniam neque syllogismus) sicque habet græcus codex. Alios legere affirmatiuè, (quemadmodum & syllogismus) qui apparent sequi Themistij expositionem. Themistius

Cæterùm huius loci duæ sunt expositiones, quas subijcere decreuimus, quòd ab insignioribus expositoribus sint traditæ. Albertus, D. Thomas, Egidius Romanus, & penè tota neotericorum caterua, post Robertum Linconiensem, per externam siue exteriorem rationem, argumentationem accipiunt seu medium extrinsecum, quo opus est ad firmā, stabilem, euidentemque cognitionē habendam de dignitate, etiam si id medium tantum mente teneatur, nec voce proferatur. Et per rationem internā, quæque introrsum est, intelligunt naturale intellectus lumen, quod ita intellectui cōpetit, vt illi adsit perpetuò, nec ab eo possit separari (quicquid id sit) Hi igitur hunc locum ita exponunt. Petitio, inquiunt, atque suppositio, exteriori ratione confirmari possunt, hoc est, aliqua argumentatione. At cōmunis animi conceptio non est ad exterius rationem, quia approbari nequit per vllam argumentationem, sed est ad eam rationem quæ est in anima, quòd natura indita intellectus luce, statim nota sit. Quod autem non valeat esse ad externā rationē, ex eo patet, quòd neque fiat vllus syllogismus per aliquod exterius ad comprobandas hasce cōmunes mentis conceptiones. Quòd autē hæ non sint externa ratione notæ, ex eo monstratur, quòd exteriori ratione verè & apparenter instari possit. Interiori autem ratione, non est possibile semper instari. Nihil enim adeò verum existit, quod voce non contingit negari. Hæc ferè Diui Thomæ verba sunt. Ex quibus colligere licet, fieri non posse, vt intellectus propositionibus per se notis dissentiat, id quod apertissimè scribit Commentator, propositiones (inquit) notæ per naturam, sunt veræ per se, & non est possibile, vt aliquis contrarium imaginetur per intellectum, quod sint alio modo quàm sint. Omnibus autem alijs quæ necessaria sunt nec per se nota, siue principia fuerint siue conclusiones, accidit per aliquam rationem intellectū dissentire. Sed de hac priori expositione satis. Alij per externā orationem, intelligunt vocālem ratiocinationē, & per internam, mentalem. Atque ad hunc modum hanc literam interpretantur. Dictum est dignitatē necesse esse propter se videri. Nam quamuis contra ipsam accidat instare ratione externa, nempe vocali, non tamen mentali, qua mediante eidem dissentiret intellectus. Demonstratio autem ad vocalem non pertinet argumentationem, sed potius eam quę ipsius intellectus est, hoc est, non destinatur duntaxat ad colligendum secundum vocem, sed verius apud mentem & intellectum, quemadmodum neque syllogismus, qui demonstratione est vniuersalior, ad externam attinet locutionem

Albertus. Thomas. Egidius. Linconiensis.

Thomas.

Commentator.

Altera expositio.

tionem, sed potius internã. Vel si affirmatiuè legis, quemadmodum & syllogismus, pertinet ad internam locutionem, non externã. Est etenim argumentatio omnis, potius ipsius intellectus instrumentum, quàm eloquendi potestatis. Huic expositioni omnino consentit Themistius. Proloquia (inquit) a postulatis & subiectionibus differunt, quòd neque constituuntur neque petuntur concedi, quia re vera sunt & videntur. Quum dico videntur vera, non id dico quòd concedantur ore. Nam hoc quidem modo posset contingere, vt proloquia nulla essent sanè, quum saltem exteriore verbo possunt negari. Nam interiore non possunt. Qui enim negaret, paribus demptis subsidia esse paria, sermone potius, quàm interiore sensu contenderit, & (vt vetus est sumptum ab Euripide) dissentiret lingua, non corde. Demonstratio autem, non ad exteriorem locutionem, sed ad internam intellectualemq; pertinet, quemadmodum & syllogismus. Non ergo ex eo quod quisquam foras pronunciat, sed ex eo quod intus approbat, auctorantur proloquia. Plerumque enim dissonat quod in lingua promptum habetur, ab eo quod clausum geritur in pectore. Hæc perpulchrè Themistius. Insuper ex litera suppositionis & petitionis seu postulationis desumũtur hæ descriptiones. Suppositio propositio est demonstrabilis, non demonstrata, cui addiscens assentitur. Petitio est propositio demonstrabilis indemonstrata, cui addiscens assentitur aut non assentitur. Neque cum hoc pugnat quod mox sequitur, Est enim postulatio, quod est contrariũ opinioni discẽtis, aut quodcunq; demonstrabile, quo nõ demõstrato quis vtitur. Nam hoc posterius accipiendũ est de eo non demonstrato, cui addiscens non assentitur, id quod ex superiori litera facilè erit subintelligere ac repetere. Cæterùm superius monuimus, sub demonstrabilibus subintelligenda esse indemõstrabilia, quę per se nota ñõ sunt, siue cõmunia sint principia, siue propria. Et proinde hæ finitiones non absolutè omnibus suppositionibus ac postulationibus conuenient, sed illis duntaxat, quę secundũ se propriamq; naturã sunt demonstrabiles. In vtraq; definitione subnectitur. Non demonstrata, eò ꝙ si talis propositio discẽti per demonstrationẽ facta esset certa ac euidens, nõ esset suppositio. Atq; ob id existimamus, principia propria quę primo vera sunt, vbi per experientiam aut aliunde nobis reddita fuerint euidentia, nõ amplius suppositionis nomenclaturã retinere. Quapropter sub suppositione ac postulatione, tertium erit comprehendendum membrũ, principium videlicet, quod non existens dignitas, euidenti notitia cognitũ est, aut demõstratione, aut experientia, aut alia huiusmodi via. Cæterùm qualẽ oporteat addiscentẽ super suppositione habere assensum, si is non sit euidens, peritiorum relinquimus iudicio. Non enim suscepimus prouinciam, discutiendi quæcunq; diligẽti lectori valent occurrere. Porrò dictarũ finitionũ particulæ id discriminis indicant, quo a seinuicem dissident suppositio & petitio, siue postulatio, quod quidẽ omnino accidentale est, nempe sumptũ ex addiscente, modo alio atq; alio sese habente circa propositionẽ demonstrabilem nondum demonstratã. Atq; ex his facile fuerit colligere, Philosophum hoc in loco strictius suppositionem accipere, q̃ in huius libri exordio, aut ea quæ hic tradit restringere coartareq; ea, quæ superius sunt tradita. Post hęc in litera, ibi. Definitiones igitur, cum neq; affirmationes sint, &c. quia in loco sæpius a nobis repetito inter positiones recensuerat definitionẽ, quæ quoddã est demonstrationis principium, tribus rationibus ostendit Philosophus, definitiones essentiales ac quiditatiuas non esse suppositiones, aut postulationes siue petitiones. Illud autem quod post secundã rationẽ subiungitur de Geometra, perbellè interpretatur Themistius hunc in modum. Nec Geometræ lineis ijs vtũtur, super quibus speculamina sua erigunt, sed ijs quas anima retinet conceptas, & quarũ tanq; exemplaria & notæ sunt lineæ, quę in abaco aut puluisculo describuntur. Quum enim pedalem lineam dicunt quæ non sit pedalis, aut æquilaterũ, quod non sit æquilaterũ, non ad ea quæ graphio designantur spectandum est, sed ad ea quæ mente intelliguntur. Atq; hæc verò sunt, quibus illi quũ demonstrant, vtuntur. Nam in conclusione lineam vniuersalem accipiunt, sed docent per illam interpretẽ quę descripta in mensula est. Aliter enim linea vera significari discentibus non posset. Hactenus ille. Porrò quod circa literæ calcẽ subditur ad reijciendam Platonis sententiam, qui ob tuendam scientiæ rationem quasdam asseuerabat esse Idæas species, siue vniuersalia, re a suis singularibus remota ac separata, ex superioribus vtcunq; est manifestum. Diximus enim, definitionem ac demonstrationẽ per se, vniuersalium esse, ingenerabiliũ & incorruptibilium, Per accidens verò generabiliũ atq; corruptibilium, hoc est, singularium. Deinde dum deinceps subnectitur. Oportet itaq; aliquid esse vnũ & idem non æquiuocũ, &c. accipiendũ est de æquiuoco a casu. Nam autorũ bona pars autumat, analogorũ analogicæ acceptorũ esse scientiam, cuiusmodi ab eis asseritur esse Metaphysices disciplina, cuius subiectũ, quod est ens, ex Philosopho constat esse analogum.

Themistius

Quid suppositio & q̃d petitio.

analogum. Hactenus de principijs & communibus & proprijs, horumq; diuersitate, a nobis dictum sit, quibus venia dabitur, si prolixiores, quàm par sit, fuerimus. Nam tam longa expositione egêre visa est nobis hæc litera.

In secundam partem eiusdem secundi capitis, ostendentem quomodo demonstrator communibus vtitur principijs, scholia.

Nulla demonstratio sumit id principium.

IN huius posterioris partis initio proponit Philosophus, Nullam vnam demonstrationem quæ ostensiua sit, assumere hoc negatiuum principium cõmunissimum: Non contingere idem affirmare & negare, nisi idipsum exigit monstrãda conclusio. Deinde enucleat quando id requirit conclusio, nempe dum copulatũ aliquod, ex duobus contradictorijs finito affirmato & infinito negato conflatum, colligendum est alicui competere. Cæterùm pars ea literæ, Et non refert siue sumatur pro medio aliquid affirmatum, &c̃. hanc habet sententiam. nihil refert ad dicti principij vsum, siue medium positiuè sumatur, siue negatiuè. Itidem ex minore extremitate iudicandum est, presertim si modò ipsa materia, ex qua procreatur demonstratio, non fuerit conuertibilis, sed maior extremitas medio communior, & medium extremitate minore, id quod posterius asserit & indicat Aristot. Porrò illud quod diximus de medio affirmatiuè & negatiuè sumendo, duplicem recipit intelligentiam. Prior est, secundum quam in vna demonstratione medium affirmatiuè statuetur, & in altera negatiuè. Posterior sensus est, secundum quem medium assumetur & affirmatiuè & negatiuè in vna eademq; demonstratione, eo modo quo & ipsa maior extremitas. In Boetiana versione Græco codici consentiente subnectitur exemplum, quod nostro iudicio priori sensui fauet. Nam in ipso pro maiore extremitate statuitur animal, medij locũ obtinet homo, & minoris extremitatis Callias, ex quibus mediante dicto cõmuni principio, ad hunc modum affirmatiuè & negatiuè licet demonstrare. Omnis homo est animal, & non est non animal, at Callias est homo, est igitur Callias animal, & non est non animal. Omnis non homo est animal, & non est non animal (id quod intelliges de non homine qui est animal aut aliud simile, Alioqui maior hęc falsa esset, & vniuersali omisso signo, cum in prima figura maior indefinita sit, nullus foret syllogismus) equus est non homo, ergo equus est animal, & non est non animal. Omnis homo est animal, & non est non animal, at non Callias, nempe Socrates, est homo, est igitur non Callias animal, & nõ est non animal. Omnis non homo est animal, & non est non animal, & non Callias, bucephalus videlicet est nõ homo, igitur nõ Callias est animal, & non est nõ animal. In quibus exemplis palàm est eundem esse illius principij vsum. Nolumus nohilominus aliorum alteram sententiam prorsùs abijcere, quæ hæc simul iungit ad hunc modum. Quisquis est homo, & non est non homo, est animal, & non est non animal: At id quod est Callias, & non est non Callias, est homo & non homo, Igitur id quod est Callias, & non est non Callias, est animal & non est non animal. Ex prædictis exemplis haud difficilè fuerit monstrare, illud principium non ingredi constituereq; secundum se & formaliter demonstrationẽ, sed duntaxat quatenus contractum fuerit ad specialem materiam, animal videlicet, hominẽ, & Calliam, & id genus alia.

Quõ demõstrator vtit pricipio cõmunissimo negatiuo.

Cęterùm Themistius hoc exemplum reddit. Omne corpus est finitũ, & non est infinitũ, mundus est corpus, igitur mundus finitus est & non est infinitus, quod vt superiora vtriusq; extremi ratione illud cõmune principium ad certã materiam limitat ac restringit, quanquàm sciamus eundem autorem illud contrahere nonnunquam alterius extremi ratione, vt dum dicit, omnẽ numerum esse vel non esse. Porrò hic oritur dubitatio nõ admodum exigua. An huiusmodi demonstratio ex cõtracto principio progrediens, re vera sit ostensiua demonstratio? hoc est, vt rem ipsam propius attingamus, Sitne hæc vera demonstratio? Omne animal rationale est disciplinæ capax, & non est non capax disciplinæ: At omnis homo est animal rationale, est igitur omnis homo disciplinæ capax, & non est non capax disciplinæ. Huius ambiguitatis causa est, quòd adiectio negationis contradictorij videatur superflua esse. Idem enim est, Calliam esse animal, & ipsum non esse non animal. Et vt inquit Diuus Thomas, nihil plus certificatur, cum dicitur. homo est animal, & non est non animal, quàm cum dicitur solum, homo est animal. Nam idem per vtrunq; intelligitur. Quod si in demonstratione omni vitanda sit quæcunq; superfluitas, quẽadmodum & in definitionibus, vt traditur Topicorum lib.6. non erit illa dicenda esse vera demonstratio. Hanc dubitationẽ nobis sat fuerit indicasse, neq; eam impræsentiarũ statuimus dissoluere. Post hæc in litera, ibi. Hoc autem principium, De vnoquoq; aut affirmatio, &c̃. aperit Philosophus, quomodo demonstrator vtatur principio communi affirmatiuo, dicens demonstratorem in per impossibile demonstratione illo vti, nõ in sua cõmunitate secundum se sumpto, sed restricto ad genus illius scientiæ, ad quã ipsum appli-

Quõ demõstrator vtit pricipio cõmunissimo affirmatiuo.

applicandum est. Verbi gratia, sit per impossibile monstrandum, aliquem hominē esse disciplinæ capacē, id sic monstrabitur, nullus homo est disciplinæ capax, & omne animal rationale est homo, nullum igitur animal rationale est capax disciplinæ: Conclusio falsa est, quare & præmissarum altera, non minor, cum manifestæ sit veritatis, & proinde falsa erit maior. Cum igitur necesse sit, nullum hominem esse disciplinæ capacem, aut aliquem hominē esse huiusmodi, falsumq; sit, nullum hominē esse disciplinæ capacem, verum erit aliquem hominē esse disciplinæ capacē, id quod erat monstrandum. In quo sane exemplo nō difficile est inspicere, quo pacto dictū principium ad certā materiam sit reuocatum ac limitatum. Cæterùm huic affirmatiuo principio asserunt probati autores, non esse locū in omni per impossibile demonstratione. Non enim in ea quæ ex priuatiuè opposito aut immediato contrario progreditur, quo modo volunt nōnulli probare, aliquem numerum esse parē, quòd falsum sit, apertè eum esse imparem, idq; tale cognoscatur esse, ex manifesta illatæ conclusionis falsitate atq; impossibilitate. Sed de hac re fortassis in sequentibus. Porrò in litera sequente, ibi. Communicant autem omnes scientiæ in principijs cōmunibus, &c̄. cōparat Philosophus scientias ad dicta principia, volens omnes disciplinas cōmunicare cōmunibus principijs, non quidem omnibus, sed ijs quæ prius recensita sunt, quæq; cōmunissima nūcupare solent. Modus autē quo illis communicant omnes scientiæ, mox explicatur. Communia autē sunt, quibus vtuntur, tanquam ex ipsis demonstrantes, hoc est, velut principijs, & nō de quibus neq; quæ demonstrant. Id est, nō tanquam subiectis, de quibus passiones demonstrantur. neq; tanq̄ passionibus, quas demōstrant scientiæ suis inesse subiectis. Et si enim disciplinæ speciales omnes cōmunibus principijs aut virtualiter aut formaliter, quādo contracta sunt ad certū genus scibile, vtātur, non tamen illa vnq̄ demonstrant. Post hæc continuo exponit Philosophus, quę scientijs alijs specialibus cōmuniores sunt, quæq; aliter circa cōmunia principia versentur, q̄ particulares disciplinæ, subindicans duas esse. Dialecticā & Metaphysicam, ad quā non solum pertinet principijs communibus velut proprijs principijs vti, sed & ipsa approbare illi, qui ea esse vera inficiatur, cuius declaratio prolixior ex quarto Metaphysices libro est petenda. Sub Dialectica quoq; comprehendenda est ars sophistica, vt ex secundo libri allati capite colligitur. Cæterùm differentiam ipsius Dialectices in litera subsequente, ibi. Sed Dialectica nō est sic quorundā determinatorū, & cæt. refert Themistius ad Metaphysicā. Habētur (inquit) duæ virtutes, quarū altera inferior, altera præstantior est: Sapientia & dialectica, conueniunt inter se, quòd proloquijs non eodē more vtūtur, quo artes cæteræ, sed confirmāt ea & cōprobant. Verùm interest, quòd dialectica ex probabilibus ratiocinatur, sapientia alio genere. Pręterea dialectica nō de ijs quæ per se insunt, sed de ijs quę inesse videntur occurrat. Quamobrē dialectici interrogationibus confidenter incessunt, quia vtrū concessum negatúmve sit, rationes habent, quibus respōdentem aut in laqueos reducāt, aut reuincant. Hæc ille. Ex cuius verbis patet illa ampla Dialecticæ acceptio, qua sophisticen cōplectitur. Contra alij in hac literæ parte, Dialecticā cōparāt ad reliquas particulares disciplinas. Verùm vtraq; sententia veritati est consona. Nam neq; particulares sciētiæ, neq; Metaphysica sciscitātur interrogantq;, vt vtrāq; cōtradictionis partē monstrent, sed vnam duntaxat, eamq; quæ vera est ac necessaria, & quā non cōtingit ex propositionibus sibi oppositis demonstrari. Dialectica autē dicitur non esse quorundam determinatorum, neq; alicuius generis determinati, licet consideratione syllogismi Dialectici ex probabilibus & cōmunibus progredientis peculiariter vendicet, is tamen omnibus scientijs, earumq; materiei est applicabilis. Vt moralis Philosophi est monstrare, odium esse in vi concupiscipili, id quod ostendit dialecticus, ex eo quòd amor odio contrarius, in concupiscibili consistat appetitu, quodq; contrariorū idem oporteat esse subiectū, quod cōmune est principium. Simili modo de alijs est sentiendum. Deinde in litera, ibi. Si idem est interrogatio syllogistica, &c̄. asserit Philosophus, in qualibet disciplina proprias esse interrogationes scibiles, & ad demonstrationem pertinentes. Quæ autē hæ sint & quales, hoc in loco non exponit, sed in exordio secundi huius. Sed fortassis obijciet quispiam. In initio primi Priorū dictū est, demonstratorem non interrogare, & hic demōnstranti non opus esse interrogare, nullæ igitur erunt in singulis disciplinis propriæ peculiaresq; interrogationes. Respondent vnanimi consensu autores, aliter atq; aliter demonstratorē & Dialecticum sciscitari. Imprimis enim dialecticus, & præmissas & conclusiones ex æquo interrogat. Demonstrator autē cōclusiones duntaxat, non autem pręmissas siue indemonstrabilia principia. Quòd si obieceris, Aristotelem propositionum meminisse quæ pręmissæ sunt, non autē conclusionis. Respōdent, id quod conclusio est in vna demonstratione, in altera assumi ad alterius conclusionis approbationē ac demon-

Dubitatio.

Obiectiōis solutio.

demonstrationem. Neq; enim hæc, interrogatio, propositio, & conclusio, re ipsa dissident, sed solum ratione. Verùm an hoc discrimē perpetuò veritatem habeat penes demonstratorem, non oportet lectorem nimis esse anxium. Socrates quidem in Platonis dialogo, qui Meno inscribitur, in quo conatur monstrare, omnem scientiam esse reminiscentiam, omnia ferè quæ ad id ostendendum adfert, rogando proponit. Præterea Dialecticus respondentem eo modo rogat, siue præmissas, siue conclusiones respondenti exhibet, vt ipsi liberum sit, vtrā voluerit contradictionis partem eligere, promptusq; sit dialecticus, oppositas ad vtranq; contradictionis partem probabiles adferre rationes. Demonstrator autē dum interrogat, sua interrogatione docendo discipulo non facit potestatem, vtramuis contradictionis partem eligendi, sed tantum eam, quæ vera sit & necessaria, ex qua sola constituitur ostensiua demonstratio. Nam de ea quæ per impossibile est demonstratione, hoc in loco nihil agimus. Ex his quæ declarata sunt, quatuor colligit Philosophus corollaria. In quorum primo in litera designato dum dicitur. Patet ergo, non omnē interrogationem esse geometricā, & cæt. explicat quæ sit geometrica interrogatio. Ea est enim, si veteres sequamur autores, ex qua prius demonstrata in geometria, quicquam aliud ad geometriā verè pertinens demonstratur, aut quæ in alia demonstratur scientia, ex Geometricis conclusioibus, Cuiusmodi est ea inerrogatio, quæ in perspectiua disciplina monstratur, ex prioribus cōclusionibus in geometria cōmonstratis. Prioris generis sunt cunctæ conclusiones in geometria demonstratæ, si eas contuleris ad alias in eadem scientia per ipsas demonstratas, id quod palàm est apud Geometras, qui apertè fatentur, posteriorem propositionē siue theorema ex priori pendêre. Posterioris verò generis atq; ordinis sunt interrogationes ad perspectiuā scientiam pertinentes, ex geometricis conclusionibus pricipijsq; manātes ac mōstrabiles. Post hęc in litera, ibi. Nec igitur ad artificē quemq̄, &c̄. colligit Philosophus in singulis scientijs proprias esse responsiones. Cæterùm quoniam ex interrogationibus ac responsionibus disputationes coalescunt ac constituuntur, tertio loco infert Aristoteles, ibi (Quare si quispiam cum geometra secundum quòd geometra est, &c̄.) in singulis artibus proprias esse disputationes. Redarguitur autem geometra secundum accidens, cuius rei meminit Philosophus, dum redarguitur velut alius quidam artifex, aliâque instructus disciplina, Musica scilicet, Naturali Philosophia, aut alia quauis scientia, quā constat ei qui geometra est per accidens cōuenire. Post quarti corollarij illationē in litera, ibi. Cum autē sint quædam interrogationes geometricæ, & cæt. tres proponit Philosophus dubitationes. Quarū prima est hæc. An sint etiam interrogationes geometricæ nec ne? Secunda. An interrogationes quæ sunt secundum geometriæ ignorātiam, hoc est, quę fiunt ex Geometriæ principiorum oppositis, sint geometricæ? Hæc autē duæ dubitationes ad omnem queunt applicari disciplinā. Geometriæ etenim forsitan meminit Philosophus, nō aliarum disciplinarū, quòd in logicis primùm instituendi iuuenes, geometrica ipsa recenti tenerēt memoria. Tertia est. Vter dicendus sit ignorantiæ syllogismus in aliqua disciplina: An is qui ex materia deficiens ex principiorū oppositis progreditur? An is qui paralogismus est, hoc est, qui in forma dūtaxat deficit atq; peccat? Ad harū quęstionū duas priores respōdet Philosophus, ibi. At nō Geometricæ, &c̄. Duplices esse geometricas interrogationes. Quædā etenim sunt, quæ nihil ex geometria cōtinent. Aliæ idcirco nō geometricæ dicūtur, q ex ijs constant, quorū est geometrica consideratio, sed perperā connexis ad seinnicem. Quale est, lineas parallelas concurrere dum idipsum rogatur. Contra, bifariam dicitur aliqua interrogatio esse geometrica. Priori modo, dum ex materia geometrica, vel prauè applicata intellectaq; cōstat. In qua significatione, geometrica censenda erit hæc interrogatio, An parallelas lineas accidat concurrere, nec ne? Altero modo, cum materia assumitur geometrica, quemadmodum re vera se habet, vt est, an lineæ parallelæ seu æquidistantes non possint concurrere, & in longum tandem protensæ seinuicem secare. Simili modo super alijs disciplinarū quæstionibus, quēadmodum meminimus, est iudicandū. Ibi, atque hæc ignorantia quæ ex geometriæ principijs priuatiuè habitis, &c. Ponit Arist. solutionem tertiæ quæstionis dicens, quòd licet in dialectica duobus modis possit fieri litigiosus seu ignorantiæ syllogismus, videlicet peccando in materia & peccando in forma, tamē in geometria & alijs huiusmodi scientijs ferè vnico modo fieri cōtingit, videlicet peccādo in materia, sumēdo cōtraria principiorū: quod ostendit, quia syllogismi peccātes in forma maximè fiunt per fallaciam æquiuocationis, sed hæc fallacia locū non habet in geometria, ergo neq; syllogismus peccās in forma: minor probatur, qa æquiuocatio fit in voce, sed demōstratio geometrica fit descriptione & ostensione ad sensum nō aūt voce, ergo æquiuocatio nō habet ibi locū. In dialecticis aūt disputationibus, quæ fiunt voce, latet æquiuocatio.

Que sit geometrica interrogatio.

Proponunt tres quæstiones.

Respōsio ad duas priores quęstiones.

Ad tertiam quęstionē.

Et verbi

verbi gratia, nomẽ circulus æquiuocè dicitur de figura & poemate. Et ideo si voce fiat argumentatio, omnis circulus est figura, poema est circulus, ergo poema est figura, latebit æquiuocatio. Sed si circulus ad sensum describatur, aut mente designetur, habito videlicet respectu ad rem, non autem ad vocem, tunc subsumptio manifestè falsa erit. Post hæc in secundo discrimine, ibi. Atq; geometricis, & cæt. per inductiuam propositionem, accipienda est particularis propositio. Atq; quoniam mathematicæ demonstrationes, ex vniuersalibus præmissis vniuersalem colligunt conclusionem, idcirco ipsis non idonea erit particularis propositio. Nam quæcunq; instantia in aliqua disciplina proponi potest, ea in eadem disciplina veluti præmissa adferri poterit. Cæterùm positurus Philosophus tertium discrimen mathematicæ disciplinæ a dialectica, quantum pertinet ad paralogismũ secundum fallaciam extra dictionem, in litera, ibi. Contingit autem, &c̃. præmittit quosdam vitiosè syllogisare, eò quòd ex puris affirmatiuis in secunda figura syllogismũ constituant, eo assumpto medio, quod veluti communius vtramque sequitur extremitatem. Ab Aristotele proponitur Cynei exemplum, in quo id dicitur multiplicata analogia seu ratione gigni, quod dum producitur, maiorem exigit habétque quantitatem, quàm corpus ex quo productum est, prius suapte natura requirebat. Medium autem, quod est celerrimè gigni, illa maiore extremitate communius existit. Nam ex animali ocyssimè fit cadauer, eadem permanente magnitudine. Neque hic exactius inquirendum esse existimamus, an celerrimè gigni, re vera sequatur id quod multiplicata ratione gignitur. Ita rem se habere, hic est supponendum. Porrò idem medium nõ recurrere cum minore extremitate, nempe igni, experientia notissimũ est ex vento, vapore, exhalatione, aliisq; cõpluribus, quæ proposita materia ex qua cõmodè nascuntur, celerrimè fiunt.

Post hæc id quod in corollario mox sequi dicitur. Quòd si impossibile esset ex falsis verũ ostendere, &c̃. habet hanc sententiam. Si impossibile foret ex falsis colligere verũ, facile esset requirere atq; reperire præmissas, ex quibus necessariò syllogisaretur ipsa cõclusio. Nam ea hypothesi persistente, per conuersionẽ per accidens sequetur, quicquid celerrimè gignitur, multiplicata ratione gignitur, ergo quod multiplicata ratione gignitur, celerrimè gignitur. Consequens est verũ, igitur & antecedens: Ex quo veluti maiore & eadem minore, syllogisticè in prima figura colligitur, ignẽ multiplicata gigni ratione. Huic simile est. Esto in secunda figura hic syllogismus. Omnis homo est animal, & omnis equus est animal, igitur oĩs equus homo est. Hæc maior omne animal est homo pro constituendo primæ figuræ syllogismo sic ostendetur vera. Sequitur omne animal est homo, ergo quidam homo est animal, consequens verum est, quare & antecedens verum erit. Stante igitur illa hypothesi, conclusio cum præmissis in veritate conuertetur. Nam quemadmodum existentibus veris præmissis, necessum est & verã esse conclusionẽ, sic & conclusione existente vera, oportet præmissas esse veras. Deinde in litera, ibi. Sed cum in mathematicis magis, & cæt. monstrat Philosophus, in mathematicis non fieri eiusmodi paralogismum, qualis erat Cynei syllogismus, nempe qui in secunda figura vitiosè fieret, quiq; deficeret penes consequentis fallaciam, si veteres sequamur autores. aut recentiorum iudicio penes fallaciam accidentis. Huius rationem reddit, quòd in mathematicis syllogismis assumitur medium, quod cum extremitatibus recurrit, definitio videlicet prior passio, aut aliud eiusmodi, Cuius quidem conuertibilitatis ratione licebit alteram inferre maiorem, ex qua in prima figura eadem colligetur conclusio, id quod haud difficile est exemplo monstrare. Cum itaq; ea medij cum extremis conuertibilitas non perpetuò obseruetur in dialecticis syllogismis, quippe qui subinde ex iis quæ sunt per accidens conflentur, hac ratione dissentiẽt a Dialectica Mathematicæ & demõstratiuæ disciplinæ. Postremo loco circa quartum discrimen (quod miramur Iacobũ Fabrum post Themistium, nisi fallamur, contra omnium veterũ expositionem tribuere Dialecticæ rationi, non autem Mathematicæ disciplinæ) aduertendum est, demonstratiuum syllogismũ trifariam posse augeri.. Primò diuersis ad eandem conclusionem allatis medijs, vt si homo monstretur esse disciplinæ capax, quia & est animal rationale, & animal est ad adipiscendum felicitatẽ destinatũ. Alio modo, sub vno eodemq; medio varias extremitates minores subsumendo, ex æquo ad ipsum mediũ se habentes, vt si sub hac demonstrata, omnẽ triangulum habere tres angulos duobis rectis æquos, in diuersis minoribus subsumãtur, æquilaterus, Isosceles, & scalenon, quibus ostẽdatur cõpetere habere tres æquales duobus rectis. Atq; hæc nũcupatur augmẽtatio seu ampliatio ad latus subsumẽdo. Cuius exẽplũ in litera est huiusmodi. Omnis numerus quãtus, est finitus vel infinitus. At numerus impar est numerus quantus, ergo numerus impar est finitus vel infinitus. Item numerus par numerus est quantus, est igitur numerus par finitus & infinitus. Finis autem

huius literæ sic legendus est, Et rursus sit d idem mediũ numerus quantus, e verò minor extemitas numerus par, concluditur ergo a de e per d. Est enim omissa illa dictio, par. Tertio modo illud contingit, dũ recto ordine diuersæ minores extremitates sub cõclusionis subiecto subsumũtur ad hunc modũ. Omnis figura habens exteriorẽ angulũ duobus interioribus sibi oppositis æquũ, habet tres angulos duobus rectis æquales. At omnis triangulus est huiusmodi figura, igitur omnis triangulus habet tres duobus rectis æquales, Et omne æquilaterum est triangulus, habet igitur omne æquilaterum tres, & cætera. At id quod in semicirculo descriptum est, est æquilaterum, habet itaque id quod in semicirculo est descriptum, tres duobus rectis æquos. Accidit autem & hunc modum fieri, non expressis pluribus ratiocinationibus hoc pacto, omne corpus est mobile, omne corpus animatum est corpus, omne animal est corpus animatum, omne brutum est animal, & omnis leo brutum est, est igitur omnis leo mobilis. hi autem duo demonstrandi modi idem principale medium retinent, & planè respondent duobus modis plura syllogisandi in initio secundi libri Priorum descriptis. Tertio.

In quartum tractatum vnico capite comprehensum, qui est de demonstratione propter quid est, & quia est, scholia.

Differt aũt scire qa ẽ, et ppter qd est.

HOc tractatu explicat Philosophus, quid intersit discriminis inter scire propter quid est, & quia est, seu inter demonstrationes propter quid, & quia est. Id quod prius aperit in ijs, quæ ad eandem pertinent scientiam. Deinde in ijs, quæ diuersarũ sunt disciplinarum.

Cæterùm quid sit propter quid scire, quidue propter quid demonstratio, abundè satis in superioribus est expositum. Ex his verò quæ hac in litera proponuntur, licet hanc demonstrationis quia est, descriptionem colligere. Demonstratio quia est, ea est, quæ ex causa mediata ad effectum, vel ex effectu aut recurrente aut non conuertibili, nobis tamen notiori, ad suam causam progreditur. Prioris partis exemplum reddit Philosophus, dum tandem in litera subiungitur. Et præterea per medium quod extra ponitur, &c. in qua per medium quod ponitur extra extremitates, accipiendum est medium, quod causam quidem designet, non tamen adæquatam ac conuertibilem, cuiusmodi est nõ animal, ad non respirare collatũ. Nam queadmodũ subnectitur in litera, Si non esse animal, causa per se esset ac adæquata non respirandi, cõtra esse animal causa eiusmodi esset ipsius respirationis, q̃d palàm est falsum esse & in piscibus & in ijs animalibus, quæ insecta vocãt Naturales. Nam vt subiũgitur, Si negatio alicuius negatiui effectus per se causa fuerit, ac cũ eo recurrens, affirmationem illi oppositã necessum erit esse per se causam adæquatamq; effectus contradictoriè oppositi. Neq; ait Philosophus. Si negatio inferat ipsum non esse, affirmationem ipsum esse inferre. Sic enim constitueretur consequentis fallacia, sed inquit, Si negatio est causa ipsius non esse, &c. agens de ea causa quæ propria est, non autẽ remota. Subiungitur enim in litera. Demonstratio aũt, quæ fit per huiusmodi causam non propinquam, in secunda fiet figura, ad hunc videlicet modum. Esto medium animal, quod causa est respirãdi remota: Maior extremitas, respirare, veluti animalis effectus: Extremitas autem minor, paries, piscis, aut aliud quippiam simile. Constituetur in Camestres hæc demonstratio, Omne respirans est animal, nullus paries est animal, nullus igitur paries respirat. Simili quoq; modo & in alijs eiusmodi causis erit & iudicandum & syllogisandum. Quòd si quis hanc causam negatiuè conetur assumere, conficietur demonstratio in prima figura collocanda, hoc pacto. Quicquid est non animal, non respirat: paries est non animal: non respirat igitur paries. In qua quidem demonstratione, causa quatenus negatiuè accepta est, non est suo effectu communior, sed potius strictior & pauciora complectens. Nam & si quicquid est non animal, non sit respirans, pleraque tamen sunt non respirantia, vt pisces & insecta animantia, quæ sunt animalia. Verùm Philosophus, quemadmodum diximus, de ea duntaxat agit causa, quæ suo effectu communior est, ac ab eo distantior. Cæterùm eiusdem generis est demonstratio, quæ ex Anacharsidis responso depromitur, in hunc modum. Vbicunque sunt sibilatores seu fidicinæ, sunt vites, At in Scythia non sunt vites, Non igitur sunt in Scythia sibilatores & fidicinæ. Id autem medium sciscitanti respondit Anacharsis, quòd ferè id genus muliercularum, quæ mimæ scænicæq; sunt, vini sunt affectatrices. Et ferè id histrionum proprium est, non pauco se proluere mero, priusquam cantu aut gesticulationibus quenquam demulcere velint. Porrò Anacharsis, philosophus fuit admirandæ sapientiæ ex Scytharũ genere, cui teste Cicerone quinto Tusculanarum quæstionũ libro, cũ improperaret quispiam, quòd Scytha esset, respondit, Mihi (inquit) dedecus est patria, tu verò patriæ. Et interrogatus quid in homine sit bonũ & malum, ait, lingua. Fuit hic Anacharsis Cadnidi Scytharũ regis frater, à quo & demũ sagitta occisus est, quod Græcorũ leges

Quid sit demonstratio quia est, & eiusdẽ descriptionis explicatio.

Anacharsis.

Scythis inducere tentauerit. Sed his missis ad nostram rem reuertamur. Pro eiusdem definitionis secundæ partis priore portiuncula, in literæ penè initio hęc adducũtur exempla. Quæcunq; lucida non scintillant, prope sunt, at planetæ lucidi sunt qui non scintillant, sunt igitur planetę prope. Quicquid rotunda luminis incrementa suscipit, circularis seu orbicularis est figuræ, Luna autem suscipit luminis rotunda incrementa, igitur Luna est circularis figuræ. In his etenim media, effectus sunt cum maioribus extremitatibus conuertibiles, aut hoc in loco tales esse supponuntur. nam ad perspectiuam attinet disciplinam considerare, An apparens scintillarum emissio proueniat ex sola lucidi distantia, an ex visus debilitate, an ex continua anguli incidentiæ propter motũ diuersitate, An ex radiorũ inuolutione, An nonnunq; ex sola solarium radiorũ reflexione, quẽadmodũ contendit Ioannes Cantuariensis archiepiscopus, secundæ partis suę communis perspectiuæ, 56. propositione. Insuper adnotant quidam, inter quos est Caietanus, hoc in loco agi de eo effectu, qui cum sua causa recurrit & secundum causæ rationem, & secundum prædicationem. Is secũdum rationem causæ cum sua causa conuertitur, qui eam exigit causam, ab ea quoq; pendet, & quam perpetuò sequitur, vt solare lumen solis comparatione, disciplinę capacitas & risibilitas ad humanitatẽ collatæ, &c.

Dupliciter effectus cũ causa efficitur.

Ille cum causa secundũ pędicandi modũ conuertitur, non quòd vt in quocunq; esset causa, in eo esset & effectus, & cõtra, sed potius q denominationes a causa & effectu desumptæ, eisdẽ omnino tribuuntur, quomodo sese habent lucidum esse, & illuminare. Solem moueri duplici motu, & hęc inferiora nũc generare nunc corrũpere: Et si lux, & lumen. Itidẽ duplex Solis motus, & horũ inferiorũ generatio & corruptio, distinctis insint subiectis. Quod hi adnotârũt, fiet facilè notũ, si attẽdat perpendatq; lector, Aristo. considerare de ea duntaxat demonstratione, quæ est categorica, non autem quę est hypothetica. Præterea aduertendum, horum effectuũ cum suis causis recurrentium, quosdam esse immediatos, causæq; proximos, eò quòd inter ipsos & causam nulla causa intercidat alia, quo pacto se habet prima passio ad suũ subiectum, cuiusmodi fortassis est intellectiuum, comparatione animæ rationalis. Alios verò mediatos esse, propter causam oppositã, vt sunt secunda & tertia passiones respectu sui subiecti, secundũ aliquorum placita. Cæterùm Philosophus monstrans ex effectibus immediatis conflari demonstrationes quia est, subindicat demonstrationes ex alijs confectas ad idẽ genus pertinere.

Duplex effectus cũ causa sua cõuertibilis.
Vnus immediatus.
Alter mediatus.

Porrò pro alterius particulæ eiusdem secundę partis ipsius definitionis cognitione ampliori, Sciendum est, effectum bifariàm cum sua causa non conuerti. Priori modo, si latius quàm causa pateat, sitq; communius, vt creber arteriæ pulsus, & intensus calor, respectu febris: esse exsiccatiuum, ignis comparatione, & ita in alijs, quæ a diuersis causis queunt promanare. Demonstratio quia est ex his effectibus conficienda est in secunda figura, in hunc modũ. Omnis febricitans patitur crebrum arteriæ pulsum & intensum calorem, homo non patitur crebrum arteriæ pulsum, &c. homo igitur non febricitat. Omnis ignis est exsiccatiuus, nulla aqua est exsiccatiua, ergo nulla aqua existit ignis. Posteriori modo, si effectus sua causa strictior sit paucioribusq; conueniens, vt motus progressiuus, ad animal collatus, Lac in mammis habere, respectu concubitus cũ viro. Ex huiusmodi effectu, conflabitur demonstratio in prima figura hoc pacto. Quicquid progressiuo motu mouetur, est animal, leo motu progressiuo mouetur, est igitur leo animal, &c. Horum causa est, quòd eorum quæ communiora sunt, est prædicari: subijci verò ijs cõpetit, quæ sunt minora. Cæterùm diligenter considerãda est ea literæ pars subiuncta, Si aũt sic fiat demonstratio, &c. qua insinuat, ex propositis exemplis cõmmutatis terminis, hoc est, maiore extremitate medij loco sumpta, & medio ad maioris extremitatis locum reuocato, concinnari conficiq; propter quid demonstrationes. Sic enim ex causa propria immediata conuertibilique ratiocinatio deducitur ad effectum. imò ea demonstratio, quæ causam accipit ad colligendum effectũ conuertibilem quidem, sed non immediatum, demonstratio est propter quid, quanquàm non potissima, quẽadmodum existimat Caietanus, cuius sententia in propter quid est demonstrationibus nonnihil latitudinis reperitur. At qui fieri valeat, vt in hisce demonstrationibus non committatur circulus, siue principij petitio, facilè cognoscet lector, modò animaduertat eas non eiusdem esse generis: eò quòd illæ, quòd sint demonstrant: hæ verò ob quam causam. Sed rogabit fortasse quispiam, An ne simili modo recurrere contingat ac reciprocare in ijs demonstrationibus, quæ ex effectu non conuertibili constituuntur. Cui responsum sit, nõ posse has demonstrationes quia est, in eas quæ propter quid sunt cõmutari, eò quòd cõmutatis terminis causam & effectum designantibus, permanentibus eisdem figura & modo, propter causæ & effectus in conuertibilitate discrimẽ, oporteat eius demonstrationis, quæ propter quid censenda foret, alteram præmissam falsitati esse obnoxiam.

Dupliciter effectus cum sua causa nõ recurrit.

Dubitatio.

Dilutio.

obnoxiam. Cuiusmodi sunt hæ duæ, Quicquid crebrũ arteriæ pulsum intensumq; calorem perpetitur, est febricitans. omne animal progreditur. Id quod & si sic habeat fatebimur nihilo secius, effectum communiorem per causam strictiorem in prima figura posse quodammodo monstrari propter quid, non autem simpliciter. Per causam autem effectu latius patentem, cum eam causam necesse sit esse remotam, non consurget vnquam propter quid demonstratio. Post hæc, dum in litera subiungitur, Alio autem modo differunt, eò quòd in diuersis sunt scientijs, & cæt. aperit Philosophus, quo pacto prædictæ demonstrationes sese habent diuersis in scientijs. Idq; prius in iis, quarum vna alteri subest, deinde in alijs, quarũ neutri ea subijciendi ratio competit, dum in litera dicitur, Complures etiam scientiarum, quarum neutra sub altera ponitur, pari modo se habent, & cæt. Cæterùm pro horum pleniori intelligentia assequenda notandum fuerit, bifariàm vnam disciplinam poni sub altera, nempe simpliciter, & secundum quid. Dupliciter quoq; vna scientia alteri simpliciter subijcitur. Priori modo, cum vnius disciplinæ materia speciei rationem habet ad alterius obiectum scibile, quemadmodum animal, corporis naturalis est species. Et proinde animalium scientia, Physicæ seu naturali disciplinæ subest. Harum autem eam quę superior est, quæq; totum vniuersalius considerat, vocant recentiores subordinantem: Quæ verò est inferior, circáque inferius occupata est, subordinatam. At harum nihil meminit Philosophus, licet nihil prohibeat illi quod hic traditur, in eiusmodi scientijs locum esse. Nam in inferiori scientia, nonnulla sunt sensu experientia aut inductione cognita quòd sint, quæ ex superiori disciplina valent propter quid est monstrari. Altero modo, vna scientiarum sub altera constituitur, dum scientię inferioris obiectum non est generis scibilis superioris species, sed inferioris subiectum ad superioris obiectum confertur, velut materiale ad formale. Harum exempla adferuntur in litera. Nam superiores scientiæ sunt geometria, arithmetica, stereometria, & astrologia, quibus subsunt perspectiua, musica, machinatiua, & apparentium scientia, quam in sua versione vocat Boetius apparentiam, alij naualem, Themistius nauticam, Aristoteli autem dicitur φαινόμενα. Etenim geometria magnitudines & lineas considerat, quas ad certam materiam limitat perspectiua, quippe quæ visibilem lineam pertractet. Arithmetica circa numerum versatur, quem ad sonorum contrahit musica. Stereometria scientia est, mensurandorum corporum solidorum cognitionem tradens. Nam Græcis σερεὸς solidum est atque durum. Machinatiua autem idipsum applicat ad ligna aliamque materiam, ex quibus construendę sunt machinæ. Item astrologia docet cognoscere effectus, ventos videlicet, imbres, frigora, æstus, aeris serenitates, & id genus quàmplurima, quę in hęc inferiora efficiuntur, ex corporũ cælestium, stellarum, planetarumq; motibus, coniunctionibus, & aspectibus. Hæc quoque philosophorum dicitur astrologia. Nautica autem, quę nautarum est astrologia, de eisdem considerat effectis, quantum conuenit gubernandis nauibus ex sensibilibus signis circa cęlum apparentibus. Cæterùm quẽadmodum duplex est astrologia, vna philosophorũ, quę in litera vocatur mathematica, & altera nautica, sic & duplex est musica, Vna arithmetica, quę in rationis cognitione (vt inquit Themistius) est posita, cuiusmodi est Seuerini Boetij musica, Alia consistit in arbitrio auditus, vt ars cantãdi, &c̃. At harum, quas exposuimus, scientiarũ eam quę superior est, quòd de toto in modo considerat, vocitant recentiores subalternantem. Inferiorem verò, quę circa partis eiusdem totius cognitionẽ occupatur, subalternatam. ad quã, si Alberto crediderimus, tria sunt necessaria obseruanda. Primum, quod inferioris subalternatæq; subiectũ, in se cõplectatur subalternãtis obiectũ scibile, adhibita simul differẽtia ipsum cõtrahente ad naturã materiamq; determinatã. Secundum, quòd eiusmodi differentia addita alterius sit generis ab eo cui iungitur. Tertium, quòd id quod additur, non profluat ex natura essentiáve eius cui additur. Nam eiusdem est disciplinæ, alicuius naturam considerare, & eorum omnium quę ex ipsa manant, hoc est, propriarum passionum. Quartum his tribus addendum, ex litera colligitur, quòd videlicet scientiam superiorem oporteat dicere propter quid eorũ, quæ in subalternata traduntur disciplina. Verùm hæc atque alia huc spectantia non statuimus impręsentiarum fusius enucleare. Post hæc, assignata quadam scientiarum subalternarum & subalternantium conuenientia, secundum quam pleræq; in eiusdem nominis denominatione consentiunt, inter eas discrimen assignat Philosophus, ibi. Hic enim ipsum quia est per sensum cognoscitur, & cæt. quod est huiusmodi. Subalternatæ scientiæ, tantũ quia est sciunt per sensum, experientiam, aut alium modum similem. At subalternantes sciunt propter quid, & si ignorent quia est eorum, quæ ad inferiores pertinent disciplinas.

Cæterùm dupliciter contingit aliquã scientiã propter quid cognoscere. Primo modo, dum

Bifariã vna sciẽtia subaltera ponit, primo simpliciter, qd' dupliciter contingit.
Primò.
Sciẽtia subalternans & subalternata quę sint.
Secundo.

Tria ad subalternatam scientiã obseruanda.
Primum.
Secundum.
Tertium.
Quartũ superioribus tribus adiectum.

causam cognoscens, eam ad effectum applicat. Altero, quando id quod causa existit noscit, verùm id ad effectum non refert ac comparat. Atq; de hoc modo apparet loqui Aristotelem. Subalternans itaq; scientia id quod est causa percipit. Et subalternata effectum esse cognoscit ex sensibilibus, non autem per applicationem ad causam. Porrò cuius artificis sit, applicare causam ad effectum, quoque modo id fiat, non decreuimus hoc in loco pertractare, sed id maluimus doctiorum iudicio relinquere. Item & illud. An in scientijs subalternatis valeant reperiri quædam propriæ demonstrationes, quæ non pendeant vllo modo ex superiori disciplina. Post hæc illa literæ portiuncula, Hæ autem scientiæ propter quid, in Boetiana versione sic legitur. Sunt autem hæc quæcunq; alterum quiddam sunt secundum substantiam, & vtuntur speciebus. Cuius sententia est, Scientiæ subalternantes merè mathematicæ, geometria & arithmetica, a subalternatis secundum substantiam discrepãt, quòd illæ versentur circa obiectum intellectuale, ab omni materia sensibili abstractum. hæc enim formæ sunt, hoc in loco. Atq; id insinuat Philosophus posterius, dicens. De nullo enim subiecto dicuntur, quatenus videlicet mathematicæ considerationi subsunt. Cæterùm ne quis velut absurdum haberet, eandem scientiam esse & subalternatam & subalternantem, subdit Philosophus, id sic habere in Perspectiua, quæ geometria est inferior, & superior comparatione ad scientiam de Iride, cuius materiam autumant quidam esse, visibilem lineam in rorida nube reflexam, ad quam quidem scientiam mediante ea materia applicantur perspectiuæ principia, quemadmodum tradit Egidius Romanus. Hactenus de ijs scientijs, quarum vna simpliciter sub altera ponitur. Porrò ea scientia sub altera secundum quid est posita, quæ neutro dictorum modorũ se habet, sed duntaxat secundum sui aliquam partem pendet, Vt Physica secundum eam partem, qua de Iride pertractat, ex perspectiua geometriaq; dependet. Item medicina seu chyrurgia, secundum quid geometriæ subijcitur, quantum attinet ad eam partem, quæ asserit vulnera circularia tardius curari, id quod medicus experimento cognoscit, ignorat autem geometer, eiusdem causam probè noscens, puta circulum planã esse figuram vnica linea contentam, in cuius medio punctum est, a quo omnes lineæ ad circumferentiam ductæ sunt æquales. De hisce autẽ disciplinis, quemadmodum prius admonuimus, agit Philosophus in litera, ibi. Complures autem scientiarum, & cæt. Hactenus a nobis dictum sit de demonstrationum propter quid est, & quia est, discrimine.

Egidius.

Secũdo vna scientia sub altera secundũ quid ponitur.

In quintum tractatum, vnicum continentem caput, in quo monstratur, quæ figurarum maximè faciat scire, annotatio.

Primã figura maximè ad scientiã accõmodatur.

PErtractatis ijs, quæ ad demonstratiui syllogismi materiam pertinebãt, hoc tractatu congruo ordine agit Philosophus super eiusdem syllogismi forma, quam palàm est materiæ aduenire. Duo autẽ præcipuè monstrat Philosophus hoc capite: Alterum est. Primã figuram maximè accõmodam esse ad generandã scientiam: Aliterum verò, quòd non solum affirmatiuæ, sed etiam negatiuę propositiones possunt esse immediatæ. Priorem partẽ tribus confirmat rationibus, quarũ prima est. Ea figura est ad scientiam accommodatissima, in qua potissimùm fiunt demonstrationes propter quid, sed talis est prima figura, nam mathematicę disciplinæ quę considerant propter quid, per hanc demonstrant, ergo prima figura est ad scientiam accõmodatissima. Causa autẽ quare demonstratio propter quid, maximè fit in prima figura, est, quia medium primæ figuræ est mediũ positione, quod potest immediatè iungi extremis in vtrâq; præmissa. In alijs verò figuris medium extra extremitates est, Et ideo nõ potest iungi vtriq; extremitati, quin altera præmissarum mediata sit, & hoc quoad affirmatiuas demonstrationes: quia si negatiuæ sint, possunt indifferenter fieri in Celarent vel in Cesare, per solam maioris conuersionem, vtraq; pręmissa manente immediata, vt hæc demonstratio, nullum animal carens pulmone respirat, omne animal quod non habet calidum sanguinem caret pulmone, ergo nullum tale animal respirat: Fiet in Cesare conuersa maiore hoc modo, nullum respirans caret pulmone, omne animal quod non habet calidum sanguinẽ caret pulmone, ergo &c. Secunda ratio ponitur ibi. Præterea scientia ipsius quid est, & cæt. Quæ est talis. Definitio est præcipua pars demonstrationis, sed scientia ipsius quid est, seu cognitio definitionis, per solam primã figuram inuestigari potest, quia definitio prædicatur vniuersaliter affirmatiuè de definito, sola autẽ prima figura concludit vniuersalem affirmatiuã, ergo prima figura est aptissima ad generandam scientiam. Porrò tertiam rationem ibi ponit, Amplius prima figura non indiget alijs, & cęt. Quæ hanc habet sententiam, Aliæ figuræ in demonstrando indigent prima, Prima autem non indiget alijs, ergo prima figura efficacius facit scire, quàm aliæ: Ad quid autẽ alię figurę indigeant prima, manifestũ est, quia ad habendam perfectam

Quare demonstratio propter qd maximè fit in prima figura.

Secũda ratio.

Tertia ratio.

perfectam scientiam, oportet quod propositiones mediatæ, quæ subinde assumuntur in demonstratione quia est, reducantur seu probentur per immediatas, congerēdo videlicet & assumendo media, quæ inter subiectum & prædicatū collocantur, sed hæc mediorū assumptio per solam primam figurā potest fieri, tum quia in hac sola cōcluditur vniuersaliter affirmatiuè, tum etiam quia in reliquis duabus figuris medium ponitur extra extremitates, In hac verò medium est positione medium. Deinde in litera ibi, Sicut aūt prædicatum aliquod potest, &c. Aggreditur Aristoteles alterum huius capitis membrum, in quo, ne quis errore deceptus existimet, omnem propositionē, quæ immediata est, esse affirmationem, monstrat, inter negationes vtriusque generis reperiri propositiones & mediatas & immediatas, super quibus duas tradit Philosophus regulas. Prior est, Quādo duorum terminorū seu extremorū vtrumque aut alterum in aliquo toto vniuersali seu superiori est, in quo non est reliquum, propositio negatiua vera ex ipsis conflata non est immediata, sed mediata. Verbi causa, homo est in substantia in qua non est linea. Et cōtrà, linea in tota quantitate est, in qua non est homo. Et proinde hæ, Nullus homo est linea, Nulla linea est homo, propositiones sunt mediatæ. Nam illa ad hunc modum monstratur, Nulla substantia est linea, & omnis homo est substantia, nullus igitur homo est linea. hæc aūt hoc pacto, Omnis linea est quantitas, & nullus homo est quantitas, ergo nullus homo est linea. Item, homo in substantia est, in qua non est quantitas, quæ in nullo toto est. Simili modo linea in tota quantitate est, in qua non est substantia, quę in nullo toto est. Quamobrē hæ, Nullus homo est quātitas, nulla linea est substantia, itidem mediatè existunt. Monstrantur enim hoc modo, Nulla substantia est quātitas, & omnis homo est substantia, igitur nullus homo est quantitas. Nulla quantitas est substantia, omnisque linea est quātitas, ergo nulla linea est substantia. Hanc regulam restringit D. Thomas ad terminos dicto modo se habētes, si modò non accidat, eos esse in eodē toto vniuersali. Nam hæc immediata est, Nullum animal rationale est animal rugibile, & si secundus terminus sub bruto contineatur vniuersaliter, sub quo non comprehēditur primus. Addit insuper Caietanus, Aristotelem de iis propositionibus agere, quæ mediatæ sunt non secundum se, sed secūdum rationem tantùm, & facta ad nos comparatione. Huius enim autoris iudicio, propositiones superius recensitæ omnes, secūdum se existunt immediatæ. Posterior ibi assignata, Si verò neutrum extremum sit in aliquo, &c. est eiusmodi. Quæque vniuersalis negatiua propositio, cuius neutrum extremorū est in aliquo toto vniuersali, est immediata. Cuius quidem probatio ipsa, ex se intellectu est facilis. Tales sunt negatiuæ vniuersales, in quibus de se mutuò negantur genera generalissima, secundum eum modum quo ad inuicem repugnantiam habent, vt sunt Nullam substantiam esse quantitatē, nullam qualitatē esse actionem, &c. Non aūt hæc, Nullam substantiam esse quantam, nullam qualitatē agere, &c. Sunt etenim huiusmodi falsa, inter quæ, & si liceat reperire & immediata & mediata, hoc tamen in loco non sine ratione de veris duntaxat agitur. Cæterùm ex his non est existimandum, Philosophum cōstituisse regulas catholicas pro discernendis cūctis propositionibus negatiuis immediatis à mediatis. Sed solùm ostendisse, aliquas esse immediatas, & aliquas mediatas, quod declarandum susceperat.

Pro dinoscēdis ppositionibus negatiu[is] mediatis & immediatis duę regulæ. Prior.

Thomas.

Caietanus.

Posterior.

In tractatus sexti primum caput, quod est de syllogismo ignorantiæ, & ignorantia secundum dispositionem dicta, annotamentum.

Ignorātia nō secūdū negationē

CVM, vt nobiles habent sententiæ, contrariorū eadem sit disciplina, vnumque oppositorum, alterius collatione magis elucescat, non abs re post expeditā materiam atque formā demonstratiui syllogismi, de ignorantiæ syllogismo in hoc sexto tractatu disserit Philosophus. Accipitur autē ignorantiæ nomen (quemadmodum in ipso literæ limine innuitur) bifariam, nempe negatiuè, & positiuè, seu contrariè. Et prior quidem acceptio, ab expositoribus in geminam distingui solet. Aut enim purā negationē scientiæ designat id vocabulum, & hoc modo etiam lapis ignorans diceretur, Aut negationē scientiæ à subiecto apto eam habere, quam priuationem vocamus, quomodo pueri infantes ignorare dicendi sunt priuatiuè, & magis adhuc propriè prouectioris ætatis inerudíti, qui scilicet neque sciunt, neque errant, aut prauè dispositi sunt circa aliquod scibile. Et hęc dicitur a Philosopho in nono Metaphysicæ, ignorantia in non attingendo, sicut patet de rustico, qui omnino nihil nouit de triangulo, an habeat tres angulos æquales duobus rectis, nec ne. Altera acceptio ignorantiæ positiua est, & secundum dispositionem dicta, significatque prauā dispositionem, seu errorem circa aliquod scibile, dum scilicet existimat quis, esse id quod non est, aut non esse quod est, putatque se scire quod re vera nescit. Et tali laborant, qui perperam in scientia quapiam sunt instituti. Describitur autem ab Aristotele ignorantia non secundum negationem, sed dispositionem, dicta,

Ignorātię acceptiones duæ. Vna negatiua.

Altera positiua, & quid ea sit.

dicta, quòd sit per syllogismum facta deceptio. Nam secundum eam quæ pura negatio vel priuatio est, nemo decipi dicitur, sed nescire. Et diuiditur ignorantia secundum dispositionē dicta breuiter tribus diuisionibus. Quòd sit scilicet circa mediatas vel immediatas, affirmatiuas vel negatiuas, atq; cōtingat, vel simpliciter, id est, citra ratiocinationē (vt cū quis astronomiæ ignarus inspiciens Solem, iudicat eam sesquipedalem esse, vel alioqui propter proteruiam aut ingenij hebetudinem, falso assentitur, nulla intercedente ratiocinatione) vel per syllogismū (sub quo tanq; principalissima specie, alias etiam argumētationes cōprehendere licet) vt crebro accidit ijs, qui per se vel alios paralogisantur. Definitio ergo illa (autore Alberto Magno) nō est data de ignorātia secundū dispositionē vniuersaliter, sed ea duntaxat, de qua intendimus loqui in sequētibus, nempe quæ per ratiocinationē cōtingit. Et sic nō erit idem definitionis definitū, & diuisum tertiæ diuisionis, sed idcirco hæc illi subiecta est, vt segregaret membrū aliud ab intento in præsentiarū. Nonnulli tamen volentes definitionē vniuersaliter defensare, interpretantur in ea dictionē (facta) per potens fieri. Differentiam autē inter membra tertię diuisionis ponit Aristoteles, quòd simplicis opinionis falsæ seu ignorantiæ, simplex est deceptio: eius autem quæ est per syllogismum, deceptiones plures, hoc est, vno solum modo ad simplicem ignorationē peruenitur. Neq; enim causatur ex ratione, quę diuersitatē admittere posset, sed magis ex defectu rationis, qui non variatur secundū diuersos modos, sicut nec aliæ negationes secundum propriam rationem. Sed quia ratio falsa multipliciter variari potest. Hinc fit, vt quæ per syllogismum fit ignorantia, multipliciter possit accidere, secundum quod multipliciter falsus potest esse syllogismus. Sic Thomas ferè ad verbum. Sunt tamen qui subtilius quoddam scrutantes, dicant ideo simplicis ignorantiæ simplicem esse deceptionem, quia per eam vnico errore implicatur deceptus. Alterius verò, quæ est per ratiocinationem, esse deceptiones plures, quòd ipsa nunquam sola existat, sed alteram deceptionem, quæ fit circa antecedens, vel bonitatem illationis, vel horū vtrumq;, semper habeat coniunctam. Nullus enim per ratiocinationem assentitur falso consequenti, nisi idem circa antecedentis veritatem, vel consequentiæ robur hallucinetur. Quamuis autem hic dicendi modus subtilis sit, prior tamen a veteribus magis est acceptatus, & ijs quæ in hoc capite sequuntur videri potest conformior, licet & alter inde possit non improbabiliter colligi. Prosequitur autem latissimè & per plurimas conclusiones Aristoteles, quomodo diuersis syllogismis contingit ignorantiam nasci, vt in omnibns germanis translationibus, atq; apud omnes expositores est videre, excepto Themistio, cuius consilium de fugienda prolixitate, præsertim in re non admodum necessaria, secuti compilatores huius contextus, quem præ manibus habemus, totam & præcipuam sententiam Aristotelis tribus cōplexi sunt conclusionibus, quas nunc constituimus, exemplorū luce adhibita, illustrare. Habet igitur prima conclusio, quantum ad primam attinet figuram, eiusq; modos affirmatiuos, Quòd contingat ex ambabus præmissis affirmatiuis in toto falsis etiam immediatis, immediatam falsam inferre. Vt omnis quantitas est qualitas, & omnis substantia est quantitas, ergo omnis substantia est qualitas. Deinde in ijs, quæ ex parte falsæ sunt, idem contingit. Vt hic, Omne perfectum est substantia, & omnis quantitas est perfecta, erit igitur omnis quantitas substantia. Nam vtriusq; præmissæ contradictoria est vera, non autem contraria. Alibi explicatū est, quæ sint propositiones falsę in toto, & quæ in parte: ob idq; non est a nobis nunc repetendū. Exceptione aūt quadam insinuat Aristoteles, id non posse fieri in primo modo primæ figuræ, maiore existente in toto falsa, & minore vera. Exemplum est, omnis substantia quantitas est, & omne corpus est substantia, ergo omne corpus est quantitas: vbi planè apparet iuxta priorem regulam, conclusionem falsam esse, sed non immediatam. Nam contraria illius sic monstratur. Nulla substantia est quantitas, omne corpus est substantia, ergo nullum corpus est quantitas. Hæc de affirmatiuis primę figuræ. Addit textus in ipsa eadem conclusione, idem fieri posse in negatiuis syllogismis primæ figuræ. Nam ex his, Nulla albedo est color, omnis nigredo est albedo quę sunt in toto falsæ, sequitur hæc immediata, nulla nigredo est color. Atq; pro hac re monstranda sumitur congruentissimè ea maior extremitas, quæ & medio & minori extremitati primò & vniuersaliter insit: mediū aūt quod non insit alicui contēto sub minore extremitate. Item ex his in parte falsis, Nullum perfectum est quantitas, oīs magnitudo est perfecta, (nam hæ cōtradictoriæ veræ sunt, quoddam perfectū non est quātitas, substantia videlicet, & quędam magnitudo non est perfecta, puta linea neq; recta neq; circularis) sequitur hæc falsa immediata, nulla magnitudo est quantitas. Similiter maiori vera, & minori falsa, & contra, sequitur. Vt in his exemplis, Nulla albedo est quantitas, oīs magnitudo est albedo, ergo nulla magnitudo

magnitudo est quantitas. Nullum corpus animatum est animal, omnis homo est corpus animatũ, ergo nullus homo est animal. In quorum primo minor in toto est falsa, in secundo autẽ maior in parte falsa. Nam, vti apparet, non potest concludi immediata ex maiore in toto falsa & minore vera, quemadmodum nec in primo modo vniuersali affirmatiuo. Sic enim hoc exemplum, Nullum animal est corpus animatũ, omne brutum est animal, ergo nullum brutum est corpus animatum, huius conclusionis contraria mediata sic ostenditur, Omne animal est corpus animatũ, omne brutum est animal, ergo omne brutum est corpus animatũ. Quod diximus, veritatem videtur continere, modò ad seinuicem comparentur, quæ sunt directè eiusdem seriei prædicamentalis. Nam aliàs hic licebit oppositum inspicere. Nullus homo est animal, & omne rationale est homo, ergo nullum rationale est animal. Exempla eiusdem conclusionis pro secunda figura sunt huiusmodi ex falsis ambabus in parte. Omne animal est masculinum, nullus homo est masculinus, ergo nullus homo est animal. Nullum animal est masculinum, omnis homo est masculinus, ergo nullus homo est animal. Ex vna in toto falsa, & altera in parte. Nullum animal est irrationale, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est animal. Ex maiore autem negatiua in toto falsa, & minore in parte falsa, non potest concludi vniuersalis immediatè falsa. Nam ex vniuersali vera opposita cõtrariè vniuersali negatiuæ in toto falsæ, & contradictoria minoris in parte falsæ, sequetur in Baroco contradictoria vniuersalis affirmatiua, quæ esset immediatè vera, opposita illi immediatè falsæ, quæ cõcluderetur. Verbi gratia, sit hæc in toto falsa in Cesare, Nullum c est a, & hæc in parte falsa, omne b est a, ex quibus inferatur hæc, nullum b est c, sequetur in Baroco, omne c est a, quoddam b non est a, ergo quoddam b non est c, quare hæc illi contradictoria, omne b est c est falsa, atq; ob id non est immediatè vera, quare nec illa priori syllogismo conclusa in Cesare, nullum b est c, est immediatè falsa. Exempla ex vna vera & altera falsa sunt, Nullum animal est corpus animatum, omnis homo est corpus animatũ, ergo nullus homo est animal. Nullum animal est corpus inanimatũ, & omnis homo est corpus inanimatũ, igitur nullus homo est animal. Nullum animal est irrationale, & omne brutum est irrationale, ergo nullum brutum est animal. Ex maiore aũt vera, & minore in parte falsa, non potest inferri immediata falsa. Nam ex eadem maiori vera nullum c est a, & opposito contrario conclusionis quam oporteret esse immediatã veram, omne b est c, sequitur in Celarent, nullum b esse a, quare minor prioris syllogismi, omne b est a, fuit in toto falsa. Porrò exceptio, cuius textus meminit, palàm fit exemplo huiusmodi, Nullus homo est animal, & omnis lapis est animal, ergo nullus lapis est homo, in quo ambæ præmissæ sunt in toto falsæ. Et quarum contrariis, his videlicet, Omnis homo est animal, & nullus lapis est animal, in Camestres sequitur, nullus lapis est homo, quę vera est, & non est falsa, quare nec falsa erit immediata. Sed de priori conclusione satis iam dictum sit, per quam ostensum est, quomodo immediata falsa vniuersalis, siue affirmatiua siue negatiua, syllogismo ignorantiæ infertur. Porrò pro sequentibus aduertendum, triplicis medij mentionẽ fieri, proprij videlicet, quasi proprij, (quod dicitur in textu ex alio esse ordine) & non proprij, quod dicitur ab aliis extrinsecum medium. Medium proprium syllogismi ignorantiæ est, (vt explicat textus) per quod fit syllogismus contradictionis, hoc est, per quod demonstratiuè ostenditur contraria conclusionis per syllogismum ignorãtiæ illatæ. Cui quidem medio per se inest maior extremitas, & idem medium per se inest minori extremitati, estq; medium causa proxima, cur maior extremitas minori extremitati tribuatur. Medium quasi proprium est, quod maiori extremitati subiicitur verè, & de minore verè prædicatur, sed non per se, aut non est causa, quemadmodũ iam diximus. Medium aũt extraneum est, quod aut non verè subiicitur maiori extremitati, aut falsè prædicatur de minore extremitate, aut id cui vtrunq; competit. Exemplis licebit facilè, quæ nunc diximus, intelligere. Sunt igitur exempla secundę conclusionis de falsa vniuersali negatiua mediata concludenda, hæc aliaq; similia, Nullum animal rationale est disciplinæ capax, & omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est capax disciplinę. Atq; hic medium est proprium. Item nullum coloratum est substantia, & omnis homo est coloratus, ergo nullus homo est substantia, in quo medium est quasi proprium, atq; ex alio genere, nempe qualitatis, ad quod nõ pertinent substantia & homo. Exempla aũt pro falsa vniuersali affirmatiua concludenda, sunt hæc aliaq; his cõsimilia. Omnis substantia est quantitas, omnis homo est substantia, ergo omnis homo est quantitas. Omne agens est quantitas, omnis homo est agens, ergo omnis homo est quantitas. Omne agens est qualitas, omnis equus agens est, ergo omnis equus est qualitas. Nullũ animal irrationale est sensationis capax, omne brutũ est animal irrationale, ergo, &c.

Triplex mediũ syllogismo ignorãtię propriũ.

Quasi proprium.

Extraneũ.

Porrò

Porrò tertiæ cõclusionis agentis de medio extraneo exempla sunt hęc, Nulla arbor est substantia, omnis homo est arbor, ergo nullus homo est substantia. Omnis arbor est plãta, omnis homo est arbor, ergo omnis homo est planta. Nullum animal est planta, omnis quercus est animal, ergo nulla quercus est planta. Omnis homo est quantitas, & omnis albedo est homo, ergo omnis albedo est quantitas. Omnis homo est substantia, & omnis albedo est homo, ergo omnis albedo est substantia, quæ omnia, si quis diligenter aduertat, explicant ea quæ in textu continentur. Pars aũt illa textus vltima, Conclusio aũt mediatè falsa, &c. quam Philosophus inseruerat, iis quæ prius tradita sunt in secunda conclusione, quæq; non immeritò inter conclusiones quartum obtineret locum, hæc habet exempla, Nullum risibile est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis. Omne risibile est equus, & nullus homo est equus, ergo nullus homo est risibilis. Nulla substantia est animal, omne corpus animatum est animal, ergo nullum corpus animatum est substantia. Exemplum autem exceptionis ibi positæ est hoc, Sint hæ præmissæ in toto falsæ, nullum c est a, & omne b est a, inferentes nullum b esse c, mediatam falsam, fiet hic syllogismus in Barbara ex hac maiore, omne c est a, quæ contraria est maioris, nullum c est a. & ista maiore omne b est c, quę est contraria conclusionis illatæ, in priori dato syllogismo, inferentibus omne b esse a, quare minor illa assumpta vera erat, & ob id minus in toto falsa. Insuper ex contraria minoris nullum b est a, & contraria conclusionis, omne b est c, sequitur in tertia figura, quoddam c non esse a, quare maior illa, nullum c est a, non poterat esse in toto falsa. Rogabit fortassis quispiam, cur Philosophus tantùm hoc in loco meminerit primæ & secundæ figuræ, omissa tertia. In promptu ratio est, quòd in tertia figura non possit vniuersaliter conclusio ipsa efficaciter concludi. Hic autem tradit Philosophus, quibus modis falsa conclusio vniuersalis, siue mediata, siue immediata, possit syllogismo ignorantiæ concludi. Imò, si Themistio credamus, nullus propriè ac verè est syllogismus ignorantiæ, nisi solus is qui in prima fit constituiturq; figura. Id enim (inquit) quod immediatè aut mediatè non inest, vt inesse per syllogismum credatur, in prima tantùm figura potest accidere. Vt enim, quoties aliquid verè vniuersaliter negatur, seria demonstratio in alia figura quàm prima deduci non potest: ita & quoties aliquid falsò vniuersaliter negatur, ratio mentientis alia figura non texitur. Et hæc causa est, quamobrem imperitia hæc teterrima & stolidissima sit, quia sibi persuasionem scientię arrogat, & proprietates eius asciscit ac vendicat, q̃ & accepta vniuersaliter est, & regulis scientiæ vsa. Hęc perpulchrè Themistius. Verùm his finem imponimus, quibus fortè longius quàm par sit videbimur esse immorati. Sed nobis danda est venia, quòd eo animo id effectum sit, vt Aristotelis sententia, vtcunq; explicaretur, atq; intellectu esset facilior.

Quæstio.

Dilutio.

Themistius

Manifestũ est autem.

In secundum caput, de ignorantia puræ negationis consyderans, annotatio.

Determinata in præcedenti capite ignorantia secundam prauam dispositionẽ, quæ scientiæ contraria est, potissimùm si firmo constiterit assensu, agit Aristoteles breuissimè de ignorantia negationis priuatiuè opposita scientiæ, explicans vnica conclusione in principio huius capitis posita, quomodo ea perpetuò & ineuitabiliter quempiam necessarium est laborare, & esse affectum, ita vt non possit in contrariam scientiam vlla ratione transmutari. Conclusio est huiusmodi, Deficiente sensu, necesse est scientiam sensibilis deficere, hoc est, necessarium est, si cui aliquis sensuum defuerit à natiuitate, vt desit illi propria scientia sensibilis proprij eiusdem sensus, vt à natiuitate cæcus, necessariò caret scientia colorũ. Hinc vulgatum est prouerbium, Inaniter cæcum de coloribus, quorum conceptum proprium assequi nequeat, disputare. Ita si auditus cuipiam ab ortu defecerit, vt musicã calleat fieri nequit. Non loqui aũt Aristotelem de defectu omnis sensus ac omnis sensibilis, manifestum est tum ex eo, quòd omnes germanę translationes habẽt adiunctam particularitatis notam aliquis, seu quispiam & aliquam, tum quòd nullus reperiri potest omni sensu destitutus. Tradit enim ipse Aristoteles in secundo de anima, vnicuiq; animali, nedum homini, duos esse sensus necessarios, tactum & gustum. Additum est in explicatione conclusionis A natiuitate. Nam si quis ab ineunte ætate videns, postmodum oculorũ sensu orbetur, nihil vetat hunc per species in memoria conseruatas, ad scientiam scibilis proprij pertingere. Dictum est quoq;, Propriam sensibilis scientiam, id est, quæ sit secundum proprium conceptũ & absolutum, illi necessariò deesse. Nam vniuersalem quandam de eo scientiam adipisci poterit secundum conceptũ superioris, vel etiam conuertibilem fortassis, sed non proprium ac absolutum. Verbi gratia, cæcus à natiuitate, ex aliis qualitatibus sensu perceptibilibus, potest deuenire in conceptũ qualitatis simpliciter, aut qualitatis sensibilis alio sensu, q̃ auditu, olfactu, gustu, vel tactu, quorũ ille vniuer-

salis

uersalis est,& inadæquatus colori,hic verò adæquatus,non tamē proprius & absolutus. Neque enim eo propriè & absolutè in se cognoscit colorem secundum quiditatem, sed tantùm per accidens,etiamsi causas coloris per tactum didicerit, nempè qualitates primas certo modo temperatas.Nam ex notitia causæ non deuenitur in proprium cōceptum effectus nunquā antea cogniti,vt videns solem non statim cognoscit omnia mineralia,ab illo in terræ visceribus generata. Agēdum est autē de hac re exactius in tertio libro de anima,vbi tales sunt Aristotelis de præsenti negotio sententię, Qui non sentit,nihil discere vel intelligere potest.Et qui contemplatur, necesse est vnà cum phantasmate contempletur, Ipsa anima sine phantasmate nunquā intelligit,Nihil est in intellectu,quod non prius in sensu fuerit. Consentit & illud secundo Physicorū.Ratiocinabitur de coloribus quispiam ortus cæcus,de nominibus loquens, nihil aūt intelligēs.Id quoq; quod de proprio sensibili à nobis adiiciebatur,indicat de sensibili cōmuni propriam scientiam posse habere eum,qui aliquo sensu caruerit.Fieri enim potest,vt per alium sensum venetur illius cognitionem,Vt visu carens potest scientiam tranguli adminiculo tactus acquirere. His diligenter consyderatis, facilè erit plærasq; obiectiones, quæ contra conclusionē proferri possent,refellere,quanquam (vti diximus)plenior huius rei pertractatio ad antecitata loca pertinet. Ex probatione conclusionis,cùm dicitur,Nam omne quod addiscimus,&c̄.constat non tam propriè hic de scientia sermonem esse,vt sit sola per demonstrationem acquisita conclusionis cognitio,sed largius, vt etiam principiorum notitiam comprehendat,quę intellectus vocatur. Esi autem hæc probatio altero horum duorum modorū restringenda.Nam aut intelligi debet fieri distributio,pro eo tantùm quod disci,hoc est,firmiter & euidenter cognosci debet vi alicuius argumentationis,vt secludantur propriè per se nota,veluti dignitates communes,quibus statim intellectis terminis cogimur prębere assensum. Aut per inductionem intelligenda est etiam nuda singularium, vel vt minimùm vnius singularis,sensatio. Talia enim per se nobis nota,& si non non exigant, vt discantur per experientiam,seu inductiuam argumentationem,vtiq; tamen prærequirunt vnius aut plurium singularium sensationē,ex quibus sumatur ipsius vniuersalis propria absolutaq; cognitio. Huic consonat illud literæ,Nam & ea quæ abstracta,&c̄. hoc est, etiam vniuersalia mathematica, quæ abstracta dicuntur à materia sensibili, non nisi per inductionem innotescunt, quia licet abstrahantur,re vera tamen nequeunt separata existere sine materia sensibili. Nostra autem cognitio à rebus ipsis est accipienda,quæ quemadmodum se habent ad esse, ita ad cognosci, vt dicitur in secundo Metaphysicæ. Quod postea sequitur in textu,Ipsorum enim singularium sensus est,intellige primò & originaliter. Singularia namq; sensibilia, primùm sensui se offerunt,& deinde ex iis elicit intellectus conceptum vniuersalis. An autem solius sensus sit, singularia cognoscere,vt contendunt Thomistę,non suscepimus nunc determinandum,tantùm hoc adiungimus,partem negatiuam huius quęstionis nobis videri probabiliorem & veriorem.Sed hoc exactius in Physicis est ventilandum.

Probationis in litera positæ explācatio.

In septimi tractatus,qui est de statu in mediis & extremis ipsius demonstrationis, caput primum quasdam continens suppositiones & quæstiones, scholia.

Omnis aūt syllogism⁹ constat trib⁹ terminis.

MOnstraturus Aristoteles,non posse vllo modo fieri,vt in infinitum progressui sit locus in demonstrationibus,in huius capitis exordio proponit quasdam suppositiones,quæ quatuor sunt numero,Quarum duæ primæ,ex Prioribus Analyticis manifestæ sunt. Tertia aūt intelligēda venit de demōstratione propter quid,& ea propositione mediata, quæ à syllogisante velut probabilis assumitur. Nam alioqui syllogismus ex ea conflatus demonstratio esset quia est, non aūt dialecticus syllogismus: nisi quis contenderit, huiuscemodi demonstrationem hoc in loco comprehendi dialectici syllogismi nomine. Cæterùm circa quartam,in qua meminit Philosophus prædicationis per accidens,annotandum est,prædicari per aliud,& per accidens,diuersimodè accipi,quemadmodum explicat Themistius,Sanè(inquit) fusa & multiplex eius verbi significatio est. Primùm,corpus per aliud esse candidum dicitur, quia per superficiem.Et vitis alba per aliud,quia racemos albos obtineat. Sed si de accidente dicatur,per aliud videbitur dici,vt de candido musicum. De substantia quoq; alatū, per aliud prædicabitur,si de rerum numero non sit,quę per se habentur,vt si de homine rursum, vel subatrum.Tum verò maximè accidentaria prædicatio est, quoties peruerso naturæ ordine, substantia de accidente affertur,Vt cùm de albo animal dicitur. Nam omnino hæc, album est animal,differt ab ea quæ est,animal est album,in eo q̄ in posteriori quod subiicitur,neque in alio inest,neq; per aliud consistit,sed per se substantia est, In priore id sumitur vice subiecti, quod vt sit, habet ex eo quoius est accidens. Porrò quam ob causam hanc tradiderit suppositionem,

positionem, mox explicat idem autor. In more itaq; (ait) Dialecticis est, quum argumentantur, prædicatis vti probabilibus, cognitisq; nullo discrimine, Demonstraturus prædicationes inconditas & præposteras, quemadmodum & accidentarias vitabit, nisi quæ accidentia huiusmodi sunt, quæ quòd per se insunt, prædicari etiam per se possunt, hæc ille. Deinde in litera ibi, Sit ergo aliquid quod de nullo alio prædicatur, &c. tres mouet Philosophus quæstiones. Prima est, An dato quopiam singulari, contingat in infinitum progredi in superioribus prædicatis. Secunda, An proposito genere summo ac generalissimo, accidat in infinitū descendere in subiectis seu inferioribus. Tertia, Vtrùm inter constituta extrema, vnum quidem summum, & alterum infimum, intercipi queant media infinita, ad seinuicem superioris & inferioris rationē subeuntia. Verùm quò tendant hæ quæstiones quantum ad hunc attinet locum, exponit Philosophus, dum mox subdit, Est autem istud consyderare idem, ac si, &c.

Deinde in litera ibi, Possunt autem & hæ quæstiones, &c. monstrat his quæstionibus etiam locum esse in syllogismis & negatiuis propositionibus, & proinde in terminis quorum vnus de altero negatur. At dum continenter in litera subnectitur, Sed non similiter formātur in conuertibilibus, &c. aperit quibus non valeant illæ quęstiones attribui, Nempe demonstrationibus, quæ ex recurrentibus terminis constituuntur. Quæstiones namq; propositæ, de eo in infinitum progressu agebant, qui consisteret inter ea, quæ ad seinuicem inferioris & superioris rationem retinerent. Verùm inter illa conuertibilia id interest, ꝙ definitio cum subiecto & passione demonstrabili conuertibilis, substantialiter de subiecto prędicatur, Passio verò accidentaliter, non vt album de animali, sed per se secundo modo. Post hæc in litera ibi, Manifestum autem est, si sursum & deorsum procedendo, &c. tertiæ quæstioni respondens Philosophus, palàm asserit, eius dubitationis negatiuam partem esse eligendam, hoc est, inter duo quorum vnum summum est, & alterum infimū, non posse intercidere media infinita, siue sibi mutuò continua sint, siue non. Ex cuius quidem probatione licet colligere, non posse infinita media intercipi inter quæuis duo eiusdem ordinis, etiamsi vtrinq; & sursum & deorsum fateamur quenquam valere progredi. At illud quod in quæstionis decisione dicebatur, solent intelligere de iis mediis, quæ per se subordinata sunt, quorum videlicet vnius ad alterum est superioris vel inferioris habitudo, quo quidem cognito, facillimum fuerit reiicere quasdam sophistarū cauillationes, quas in præsentia piget proferre in medium. Cæterùm pręfatā tertię dubitationis solutionē, in negatiuas etiam demōstrationes quadrare, testatur Philosophus in litera ibi, Manifestum est, in negatiua demonstratione, in infinitum non progredi, &c. simul interferens, quid sit vltimum, quidve primum. Illud autem fusè enucleat, dum asserit, negatiuam in tribus posse colligi figuris, & propositiones, quæ mediatæ sunt, ad immediatas esse reuocādas, absq; in immensum progressu, si modò in affirmatiua demonstratione idipsum non accidat. Exempla huius rei subiiciemus, ne diutius quàm par sit lectorem detineamus. In primis huius negatiuæ demonstrationis, ex mediatis in prima figura cōstitutæ, nullum animal est quantitas, & omnis equus est animal, igitur nullus equus est quantitas. Maior ad immediatam hoc pacto reuocatur. Nulla substantia est quantitas, at omne animal est substantia, ergo nullum animal est quantitas. Minor autem ad hunc modum, Omne corpus est substantia, omne corpus animatum est corpus, & omne animal corpus est animatum, estq; omne brutum animal, & omnis equus brutum, igitur omnis equus est animal. Cæterùm pro negatiua secundæ figuræ demonstratione sint hæc exempla, Nullum corpus est quantitas, & omnis linea est quantitas, nulla igitur linea est corpus. Nulla substantia est quantitas continua, & omnis linea est continua quantitas, ergo nulla linea est substantia. Omne corpus animatum est substantia, nullus numerus est substantia, igitur nullus numerus est corpus animatum. Primi syllogismi maior, in prima figura ex immediatis sic monstratur, Nulla sustantia est quantitas, omne corpus est substantia, ergo nullum corpus est quātitas. Deinde secundi syllogismi maior hoc pacto ostenditur, Omnis quantitas continua est quantitas, at nulla substantia est quantitas, nulla igitur substantia est quantitas cōtinua. Porrò tertii exempli minor, quodammodo ostenditur in tertia figura hoc pacto, Nulla quantitas est substantia, & quędam quantitas est numerus, quidam igitur numerus non est substantia. Neq; mi lector mireris, ad hunc modum constitui syllogismum. Nam in tertia figura perpetuò particulariter colligitur. Deinde minor subiectum communius habens, & prædicatum strictius, si vniuersalis foret, falsitati esset subiecta. Superius autem professi sumus, Philosophum agere duntaxat de iis prædicatis, quæ superioris & inferioris mutuam habitudinem inter se obseruant. Alii ad idipsum monstrandum hoc vtuntur syllogismo, Nullus ternarius est substantia, at omnis ternarius est

est numerus, quidam igitur numerus non est substantia. Quòd si quis obiecerit, censendam illam nullum ternarium esse substantiam ab immediata propositione ea nullam quantitatem esse substantiam, distantiorē esse quàm hanc, nullum numerū esse substantiam. Respondet Albertus, tertiam figuram inutilem esse reuocationi mediatæ propositionis ad immediatam, sed solùm conferre ad ostendendum, non esse in immensum in negatiuis progrediendum, aut sursum aut deorsum, si id in affirmatiuis nō valeat vllo modo accidere. Porrò tertiæ figuræ huiusmodi possunt reddi exempla. Nullum animal est quantitas, omne animal est corpus, quoddā igitur corpus non est quantitas. Nulla quantitas est animal, & quędam quantitas est magnitudo, ergo quædam magnitudo non est animal. Prior negatitiua maior, sic ad immediatam reuocatur, nulla substantia est quantitas, omne animal est substantia, igitur nullum animal est quantitas. Et posterior hoc modo, Omne animal est substantia, & nulla quantias est substantia, ergo quantitas nulla est animal. Insuper esto secundum literam syllogismus, nullum animal est quantitas, & omne animal est corpus, ergo quoddam corpus non est quantitas. Hic reducetur hoc pacto, Nullus homo est quātitas, & omnis homo est animal, ergo quoddam animal non est quantitas, in quo quidem syllogismo statur ratione medij, quod quia specialissimum est, nullum sub se complectitur commune minus. Sed de his hactenus.

Cæterùm literæ corollarium, longè planius apud Boetium legitur hoc pacto, Manifestum autem est, quoniam & si non vna via monstretur (negatiua videlicet) sed omnibus, Aliquando quidem ex prima figura, Aliquando verò ex secunda, aut ex tertia, quoniam & sic stabitur. Finitæ enim sunt viæ. finita, aut finitè sumpta pluries, necesse est finiri omnia.

In secundi capitis primam partem, ostendentem rationibus logicis, esse statum in extremis, annotatio.

Se[...] ꝙ in extremis etiā sit stat⁹.

OStensurus Aristoteles hac in parte rationibus logicis seu cōmunibus, & quæ logici sint negotij, in extremis consistere statum. In initio huius literæ asseuerat, non posse fieri, vt in infinitum progressus fiat, in prædicatis essentialibus & quidditatiuis. Alioqui enim aut nihil valeret definiri, aut si quippiam definiretur, nequiret eius finitio à nobis cognosci. Verbi causa, sint supra hominem infinita prædicata, inter se substantiali ordine digesta, hominis finitio proculdubio erit, esse animal rationale, vt nunc est. Verùm ipsa nemini cognita erit, eò ꝙ in animali quod perfectè foret cognoscendum, infinita contineantur prædicata, sine quorum notione nequit animal plenè percipi. Infinita aūt per humanum intellectum, aut simul, aut vicissim intelligere, est impossibile. Simili modo de reliquorum definitionibus est censendum. Post hæc monstraturus Aristoteles, idipsum competere quibuslibet prædicatis, nonnulla præmittit ad hanc rem accōmoda. Quorū primum in litera assignatum ibi, Est enim verum dicere, album ambulat, &c̄. (ante quæ verba in Boetiana versione legitur, Vniuersaliter autē sic dicimus, Est enim verè, &c̄.) est huiusmodi. Prædicationū vna per se est, Altera est per accidens. Atq; huius quædam est accidentis de subiecto, Alia subiecti de accidente, Et tertia est vnius accidentis de accidente altero, quarum quidem prædicationum discrimina ex litera possunt dinosci. Secunda hypothesis ibi reddita, Supponatur igitur prædicatū, &c̄. est. In omni demonstratione prædicatū de subiecto prædicari simpliciter, hoc est, necessariò, & per se, id quod ex superioribus palàm est, Post quam hypothesim mox subnectit prædicatorū varietatem secundum classium prędicamentalium numerum, quemadmodum ex ipsa litera facilè est deprehendere. Verùm post ea nostri textus verba (aut vbi aut quādo) in Boetiana translatione mox subiungitur, cùm vnum de vno prædicatur. Si enim plura ex diuersis prædicamētis sumerētur prædicata, neq; substantiam solùm designarent, neq; quantitatem, & sic deinceps in aliis prædicamentalibus ordinibus. Fuit aūt (vt inquit D. Thomas) necessaria hæc additio, quòd si multa de vno prædicentur accepta quatenus vnum sunt prędicatum, poterunt in infinitum multiplicari propositiones, secundum infinitos modos ad inuicem connectendi prædicata. Vndè cùm quæritur in his quæ prædicantur status, necesse est accipere vnum de vno, hæc ille. Cæterùm in litera ibi, Differunt aūt huiusmodi prædicata, aliam indicat Philosophus magis succinctam prædicatorū partitionem, quæ est. Prædicatorum quædam sunt substantialia & primæ seriei, eò ꝙ substantiam designent. Id enim est subiectum significare, locoq; subiecti & Boetiana & aliæ translationes substantia vtuntur. Alia sunt accidentaria, quæ de subiectis quibus inhærent, accidentariò prædicantur. Insuper eorum quæ substantiam significāt, quæq; propriè substantialiter prædicantur, quoddam est cum eo de quo dicitur recurrēs, vt animal rationale & rationale, cum homine conuertuntur. Atq; hoc dicitur significare designareq; illud, de quo essētialiter prędicatur, esse id quod aliud est,

Nō est processus in infinitū in prędicatis quidditatiuis.

Prima literæ hypothesis.

Duplex prædicatio, per se scilicet, & per accidens.

Secūda literæ hypothesis.

Thomas.

Duplicia prædicata, substātialia videlicet, & accidētalia.

est,id est,subiectum esse prædicatum. Alterum est non conuertibile, eò quòd illo de quo prędicatur, communius sit,cuiusmodi sunt genus, differentia quoque generica speciei comparatione. Hoc autem dicitur significare id de quo prædicatur, esse id quod illud quoddam est, eò q; huiusmodi prædicatum,cum subiecto non conuertatur. Deinde, cùm in litera subnectitur,Sed animal fortasse cùm de homine dicitur,significat hominem esse id quod ipsum est, Sub particula ea(id quod ipsum est) subintelliget lector,id quod ipsum quoddam est. Etsi enim animal de homine substantialiter prædicetur,non tamen conuertibiliter. Cęterùm Boetiana versio hunc Aristotelis locum ita interpretatur. Amplius substantiam quidem significantia,quod quidem illud est,aut aliquod illud quidem significant,de quo prædicatur.Quęcunq; verò non substantiam significãt,sed de aliquo subiecto dicũtur quod non est,neq; quod illud est,neq; quod quidem illud aliquid est,accidentia sunt,vt de homine album. Neq; enim est homo,neq; quod quidem album est,neq; quod quidem album est aliquid, sed animal forsan.Quod quidẽ enim animal est,homo est. Addidit Alberti sententia voculam Forsan,propter sectam Platonicorũ,Idæas ac species à suis singularibus re vera separatas arbitrantium, ob quam planè excludendam,ac è finibus scientiarũ longius pellendã,continenter subiunxit Philosophus, Valeant enim species,monstra namq; sunt,&c. Verbum græcum χαιϱέτω gaudere & valere significat,quamobrem existimamus translationũ quandam habere gaudeant, Aliàs verò valeant. Transsumitur aũt illud & transfertur pro abire. Nam altero abeunte,aut cùm eum, aut nos ipsi abire volumus,dicunt Grammatici dicẽdum esse vale. Deinde dictionem τεϱετίσματα, quæ Græcis propriè cantum cicadæ designat,veteres autem cantus lasciuos sic vocabant, Vertit Boetius in monstra, Argyropilus in fidium attrectationes, Themistius autem de hac re,Portenta (inquit) illa Hercules sunt, quæ aliqui autumant albedinem, nigriciem,ruborẽ,numerum,ambulationẽ,doctrinam,seorsum à rebus stare. Erit itaq; huius loci hæc sententia. A nobis rectè superius dictum est,prædicata substantialia ad sua subiecta sic se habere,vt & illis insint,& de iisdem prędicẽtur.Nam nulla nobis adhibẽda est cura super speciebus Idæisq; Platonicis à suis singularibus re vera (vti asserunt) diuulsis. Sunt enim eiusmodi formæ monstra,seu res quædam fictitiæ, in rerum natura non valentes consistere. Etsi esse concedantur,nihil commodi adferunt ad præsentem sermonem. Nam demonstrationes de iis sunt prædicatis,quæ re vera per se insunt subiectis. Porrò Idæarum positionem, neq; ad scientiam adipiscendam,neq; ad generationẽ ac corruptionẽ quicquam vtilitatis adferre,fusissimè monstrat Philosophus Metaphysices libro 7. Tertia hypothesis assignatur in litera ibi,Pręterea si fieri nequit,&c.in qua qualitatis nomine accipies quamlibet formã accidentariam. Et dicitur in eadem litera,qualitatis non esse qualitatẽ,eò q; nulla forma accidentaria sit alterius subiectum,complerũ scilicet,quod vocant recentiores vltimũ, id quod in solam quadrat substantiam. Quare licet verè dicatur album esse homo, quemadmodum verum est hominem esse album,illa tamen non simpliciter & propriè est prædicatio, cuiusmodi hæc est.Similiter non ita propriè dicitur animal aut rationale esse homo, sicut homo dicitur esse animal aut rationalis, eò q; in prædicatione propriè dicta oporteat subiectum materiei conditionẽ suscipere,& prædicatũ formæ rationem inducere. Quare impossibile erit, aliqua duo de seinuicem prædicari propria prædicatione. His sic præmissis, id quod prius dixerat, non posse videlicet in extremis vllis in infinitum progredi,probat veritatẽ continere in prædicatis quiditatiuis & accidentalibus,duabus rationibus. In quarum priori ibi posita, Omne igitur quod prædicatur, illud (Omnis enim substantia definiri potest) intelligendum venit de ea quæ media est inter extrema, generalissimum videlicet & indiuiduum. Cæterùm cognoscere quo pacto literæ rationes logicæ sint ac communes,haud difficile erit ei,qui diligenter excutiet perpendetq; ea,ex quibus illæ rationes progrediuntur.

Albertus.

Boetius. Argyropil9. Themistius

Tertia literæ hypothesis.

Analyticè aũt idẽ breuius erit manifestũ.

In secundam partem, Analyticè monstrantem, statum esse in extremis, adnotatiuncula.

HAC secunda parte quàmbreuissimè in extremis esse statũ monstrat rationibus analyticis,hoc est,propriis atq; ad hanc disciplinã pertinẽtibus.Nam superius ostendẽs,in nullo genere prædicationis esse processum in infinitũ,logicè disputauit,quia ad logicã spectat omne prędicationis genus cõsyderare:hic verò probãs nõ esse processum in infinitũ in prędicationibus per se,quæ sunt huic scientiæ peculiares, expeditè & ad huius scientiæ principia accõmodato disputat,resoluẽdo hanc quęstionẽ in propria principia. Est itaq; literę hęc sententia, Demõstratio constat propositionibus,quarũ prædicata insunt subiectis primo aut secũdo modo per se,sed in his non est progressus in infinitũ aut deorsum aut sursum pergẽdo, igitur necesse est esse statũ in extremis demõstrationis. Antecedẽs pro secũdo modo probatur. Nam alioqui

alioqui eiusdem subiecti infinitæ essent propriæ passiones sic se habentes, vt prima immediatè insit subiecto, & secunda primæ, & tertia secundæ, & sic deinceps. hoc aũt est impossibile, quia passio omnis per suum subiectum definitur, ipsum aũt primũ subiectum infinitarũ passionum esset subiectum, ergo etiam infinitas ingrederetur definitiones: & rursus si infinitæ passiones insint primo subiecto, tunc etiam necesse est primũ subiectum infinitis inesse passionibus, quia in earũ definitione ponetur, & per consequens ipsum subiectum, & passiones omnes inter se conuertentur, sic earum propriæ passiones se habent ad subiecta. In his quoq; quę primo modo insunt, impossibile est in infinitum progredi, quia si definitio infinitis constaret partibus, tunc non posset assignari, quia impossibile est infinita pertransire, ergo in vtroq; modo per se tandem erit status versus superius. Quòd si sit status versus superius, ne ob infinitatem tollatur scientia & demonstratio, necessum est etiam ob eandem causam statum esse versus inferius, & per consequens etiam status erit in mediis, quæ inter extrema continentur.

Quãobrem patet, & demõstrationũ esse principia.

In tertiam eiusdem secundi capitis partẽ, aliquot corollaria cõplectentẽ, annotamentum.

EX superius declaratis colligit Philosophus in præsentis literæ initio quędam corollaria, in calce docens, mediatas propositiones ad immediatas reducere. Primũ corollarium est, Aliqua esse prima principia demonstrationum, quæ nequeant vllo modo à priori monstrari. Alioqui inter duos terminos extremos interiecta essent infinita media. Secundũ est, Non omne prædicatũ quod pluribus inest, quorũ vnum nullo modo aut non vniuersaliter de altero prædicatur, illis inesse per aliquod aliud cõmune, vt homini & bruto, qui nequeunt de se verè prędicari. Item animali bipedi & bruto, quorũ vtrumq; de altero (& si nõ vniuersaliter) verè dicitur, licet competat natum sentire per aliud medium cõmunius, quod est esse animal, id tamen non cõuenit animali propter aliud cõmunius medium. Nam aliàs idem, quod in priori corollario, colligeretur. At ne quis arbitretur huiusmodi in infinitũ progressum posse consurgere, si diuersorũ prædicamentorũ media assumantur, continenter subiunxit Philosophus, qualia oportet esse media, dicens, In eodem tamen genere necesse est esse terminos medios, &c̃. Porrò illud literę in tertio corollario assignatum, Propositiones per quas demonstratur totidem sunt, quot media, &c. hanc habet sententiam, Non sunt pauciores propositiones, per quas demõstratur, quàm media. Nam maior atq; minor propter medij vnitatẽ quo participant, censendæ sunt velut vna propositio. Aut illud intelligendum est de medio aliquoties sumpto. Nam quemadmodum ex proposito medio duæ consurgunt propositiones, sic & medium bis sumitur. Deinde, cùm mox subnectitur, Et elementa vocantur, si immediatæ sint, aut omnes, aut eæ quæ vniuersales sunt, id hoc pacto ab Aristotele dictum est, teste Diuo Thoma, quòd immediatarũ propositionum quædam sint singulares, vt Socratem esse hominẽ. hanc albedinẽ esse albedinem, aliæq; similes, q̃ iccirco non sunt demonstrationis principia, quoniam demonstratio & scientia propriè sumpta non versantur circa singularia, quæ sunt generabilia & corruptibilia. Aliæ sunt ex terminis cõmunibus constitutæ, quæ elementa existunt, hoc est, demonstrationum principia. Insuper per vniuersales propositiones, si libuerit, poterit lector accipere cõmunes animi conceptiones seu dignitates, quæ in ipsa tota scientia sunt principia, id quod propriis principiis non competit, vt in tota geometria elementum est atq; principium, Omne totum sua parte esse maius, non autem æquilaterum esse triangulum. Deinde in huius literæ calce, quemadmodum prius admonuimus ibi, Ad demonstrandum autem aliquod prædicatum alicui inesse subiecto, &c. monstrat quomodo propositiones mediatæ tam affirmatiuæ quàm negatiuæ, ad immediatas sint reducẽdæ, de qua quidem re impræsentiarum à nobis nihil dicetur, eò q̃ eam satis superq; in superioribus exposuimus. Cæterùm, ne quis in errorem labatur, arbitrans eadem omnium & demonstrationum & scientiarum esse principia, in litera adiectum est, Atq; vt in cæteris rebus principium simplex est, & non vbiq; idem, sed in ponderibus, vncia. melodiis, semitonium, & in aliis aliud. sic in demõstratione vnum & simplex est propositio immediata. In scientia verò demonstratiua, vnum est intellectus, hoc est, in disciplina per demonstrationem accepta, vnum principium atq; simplex est propositionum immediatarum assensus, quorum vtrumq; aliud atq; aliud est in diuersis demonstrationibus, ac demõstratiuis scientiis. Vncia, duodecima pars est assis seu libræ, quæ in ponderibus indiuisibilis & simplex duntaxat dicitur, secundum quorundam hominũ suppositionẽ, qui minori non vtuntur pondere. Semitonium minus, quod Græcis diesis dicitur, est toni pars, qua sesquitertia proportio duobus tonis maior est. Tonus verò consonantiæ est principium, ex soni ad sonum sesquioctaua proportione proueniens. Sed de his alterius disciplinæ est cura ac consyderatio.

Primũ literæ corollarium.

Secundum.

Tertium.

Vncia.

Semitoniũ.

Tonus.

Cũ aũt demonstratio nũ, &c.

In octaui tractatus, qui est de mutua demonstrationum habitudine primum caput, in quo ostenditur vniuersalis demonstratio potior esse particulari, Scholia.

Quę demõstratio vniuersalis.

Quæ sit particularis demonstratio.

HOC primo capite monstraturus Philosophus, vniuersalem demonstrationẽ particulari esse potiorẽ atq; digniorẽ, imprimis duas adfert rationes, quibus nõnullis videri posset particularis esse potior, quibus suas adhibet solutiones. Atq; post hæc, septem ostendit rationibus, vniuersalem particulari esse potiorẽ. Est aũt ea demonstratio vniuersalis, quæ ostendit propriam passionẽ de proprio subiecto, cum quo cõuertitur. Cuiusmodi est hęc, Omnis figura rectilinea habẽs extrinsecũ æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis, tres habet internos angulos duobus rectis æquos, omnis aũt triangulus figura est rectilinea, &c. omnis igitur triangulus tres internos habet angulos duobus rectis æquos. Cõtrà, ea particularis est, quę ex terminis cõficitur non recurrentibus, aut quia maior extremitas mediumq; latius patent, q̃ minor extremitas: aut ediuerso, quoniã minor extremitas illis est cõmunior. Exemplũ prioris partis est, Omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquos, Omnis æquipedus seu isosceles est triangulus, igitur oĩs æquipedus tres habet angulos æquos duobus rectis. Atq; huius meminit præsens litera. Secundæ, Omnis triangulus habet tres duobus, &c. at omnis triangulus est figura, aut quædã figura est triangulus, igitur quædam figura habet tres duobus rectis æquos, de qua superioriq; prius agebatur circa vniuersalis descriptionẽ. Porrò, si quis cupiat cognoscere isoscelem, secundũ quod isosceles est, habere tres duobus rectis æquales, cuius rei meminit Philosophus in prioris rationis solutione, id ea sciet ratione, qua illud monstrare solent sophistæ. Vt dato quadrato a b c d, ducunt diagonũ seu diametrũ a d, & efficiuntur duo trianguli a b d, & a c d. Et quoniam latera a b, & b d, sunt æqua, (Nam eiusdẽ quadrati latera) & diagonus a d vtroq; latere a b & b d longior, erit triangulus a b d æquipedus seu isosceles, & pari ratione censendus est æquipedus triangulus a c d. Deinde cùm b angulus sit rectus, (est enim quadrati angulus) & totus a, item & totus d sunt recti, quos per medium secat diagonus a d, erunt partiales anguli b a d & a d b medietates duorũ rectorũ, similes quoq; erũt anguli d a c, & a d c trianguli a c d. Constat itaq;, duos æquipedos a b d, & a c d tres angulos duobus rectis æquales continere. Verùm hæc demonstratio per accidens est, nec ex his quæ per se insunt progreditur, vt aduertenti palàm est. Porrò cùm in litera tandem subiungitur, Cùm igitur aliquid cognoscimus habere angulos externos, &c. annotandum est, omnem figurã rectilineam siue poligonam, quatenus ipsum habere quatuor externos omnes angulos quotquot fuerint, quatuor rectis æquales, super qua re agitur apud Campanũ primo elementorũ Euclidis propositione trigesima secũda. Quę quidem res plana ac manifesta fuerit, si sciuerimus, oẽm rectam lineam supra rectam lineam incidentẽ, duos rectos angulos, aut duobus rectis æquos constituere, vt dicitur 13.1. elementorũ Euclidis, & insuper annotauerimus primã poligoniarũ figuram, quæ est triangulus, habere tres internos angulos duobus rectis æquos. Deinde secundam aut quatuor rectos, aut quatuor rectis æquos habere, cuiusmodi sunt quadrata, quadrangula, & trapezia. Item & tertiam, quę est pentagonus, superioribus duos addere, hoc est, angulos quinq; sex rectis æquales habere. Insuper quartã, quæ est hexagonus, rursus duos addere, habereq; sex angulos, æquos octo rectis, & ita deinceps. Figuras pro his qui curiosiores videri volunt, in margine adiecimus, inscriptis etiã triangulis in figuris poligonis, quæ triangulum sequuntur. Cæterũ tertia ratio apertè indicat, per particularẽ demõstrationẽ eam esse accipiendam, quę eiusmodi est ob minus cõmune subsumptũ. Et quemadmodũ vna species plurima continet indiuidua, sic &, teste Porphyrio, vno existente genere, plures sunt species. Et proinde species, quarũ demonstrationes proprietatis genericæ comparatione sunt particulares, ad infinitorũ rationẽ proximius quàm ipsa genera accedunt. Porrò circa quartam rationẽ annotandum, eum qui scit, omnẽ triangulum habere tres, &c. in vniuersali & quodammodo in potentia actiua scire isoscelem habere tres, &c. id quod in propria forma cognosceret, sub triangulo facta isoscelis subsumptione. At qui scit, isoscelem tres duobus rectis æquos habere angulos, non scit virtute quadam omnẽ triangulum habere tres, &c. Imò, quemadmodum & prius dictum est, qui scit singulas trianguli species tres habere, &c. non cognoscit secundum formam, omnem triangulum habere tres angulos duobus rectis æquales. Insuper in quinta ratione, per id quod principio proximum est, intelligere solent ipsummet principium. Nam demonstratio vniuersalis, ex ipsis immediatis progreditur principiis. Particularis aũt, ex vniuersalis demonstrationis conclusione, quæ ob id dicitur & est media ta propositio. Cæterùm ipsius sextæ rationis à quarta hoc discriminis assignant veteres, quod hic de præmissis habeatur mentio, In quarta autẽ de conclusionibus. Alij existimant, in quarta

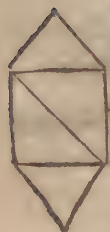

quarta sermonē haberi de magis & minus vniuersali, quatenus sunt huiusmodi, In sexta autē haberi & perspiciendam esse rationem causę & effectus. Porrò septima de ea particulari demonstratione est accipienda, qua concluditur aliquod singulare corporale atq; sensibile.

Quòd aūt affirmatiua demōstratio, &c.

In secundū caput, affirmatiuā & negatiuā demōstrationes ad se inuicē cōparans, annotatio.

IN pręsenti capite quinq; rationibus cōmōstrat Philosophus, affirmatiuā demōstrationē negatiua potiorē esse ac digniorē. Ea demōstratio est affirmatiua, cuius cōclusio affirmatiua est. Cōtrà, illa est negatiua, quę negatiuā colligit cōclusionē. Porrò in prima ratione assumitur hęc maior. Ea demōstratio potior est, quę aliis eisdē manentibus ex paucioribus cōstat quęstionibus, hoc est, petitionibus, suppositionibus, aut propositionibus: quā duabus cōprobat rationib⁹. At quid sit petitio & suppositio alicubi superius est enucleatū. Propositio aūt & dignitates cōplectitur & per se notas propositiones, quæ neq; petitiones existūt, neq; suppositiones. Cæterùm pro secūda illius maioris probatione hoc potest in medium adserri exemplū, sint hi termini, substantia, corpus, corpus animatū, animal, & homo, facilius cognoscetur omne animal esse substantiam, quia omne animal est corpus animatū, & omne corpus animatū est corpus, & omne corpus est substantia, quàm omnem hominē esse substantiam, eò q; omnis homo sit animal, & omne animal corpus animatū, & omne corpus animatū corpus, & omne corpus substantia sit. Nam, vt habet Boetiana translatio, omnem hominē esse substantiam demonstratur, per hoc quòd omne animal est substantia. Credibilius est aūt id per quod demonstratur, ipso demonstrato. Id autem iccirco adiecimus, q; plures referant quæ hic dicuntur ad ea exempla, in quibus duarum demonstrationum extremitates non sunt ad inuicem ordinatæ, quæ quidem palàm est comprehendi sub eiusdem maioris priori probatione. Porrò eiusdem rationis minor subiungitur, dum in litera dicitur. Sed affirmatiua demonstratio ex paucioribus est, nempe sola propositionum qualitate affirmatiua, Negatiua autē ex duplici progreditur qualitate. Sed obiiciet fortassis quispiam, Aristotelem in illa maiore egisse mentionē mediorū paucitatis atq; multitudinis, Et nunc in minore loqui de propositionum vnitate, ac multitudine ex qualitate cognoscenda. Respōdet Albertus, ex diuersa propositionum qualitate prouenire mediorū pluralitatē. Affirmatiua siquidem propositio, quæ demonstranda est, paucioribus indiget mediis, negatiua respōdente. Illa etenim & antecedente & consequente indiget, hæc aūt cum eisdem extraneum exigit. Verbi causa esto hæc monstranda, omne animal est substantia, hæc assumentur media, corpus animatū, & corpus. Quòd si monstranda sit hæc negatiua, nullum animal est quantitas, quæ illi affirmatiuæ ratione subiecti respondet, illis eisdem opus erit mediis, item & ipsa substantia dum assumetur nullam substantiam esse quantitatē. Quapropter hęc affirmatiua demōstratio, omne animal est substantia, & omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, hac negatiua est potior, nullum animal est quantitas, & omnis homo est animal, ergo nullus homo est quātitas. Cæterùm circa particulam illam (Notior quidem, nam per affirmationē negatio innotescit) in quarta ratione collocatā, occurrit ambiguitas. Qui fieri possit, vt negatiua propositio immediata innotescere valeat per immediatā affirmationē. Nam de his prius habita est mentio. Respōdebimus, hoc in loco Philosophum non cōsyderare duntaxat de negatiua immediata propositione, sed simpliciter ac in summa de affirmatiua atq; negatiua. Et proinde si acciderit, affirmatiuā vel mediatam, negatiua esse notiorē, eò q; negatiuā probet, non cōtra. notior quoq; in suo ordine censenda erit affirmatiua immediata, quàm immediata negatio. Insuper quibusdam apparet, iccirco prius notam esse, q; negatiuā non cognoscamus, nisi aut tempore aut natura affirmatiuam prius nouerimus. Verùm secundum horū sentētiam accipienda erit litera de ea affirmatiua, quæ falsa sit, ac immediata. Præterea affirmatiua in genere prior esse dicitur negatiua, eò q; eius sit pars, quemadmodum tradit Robertus Linconiensis. Item quoniam tempore vel natura prius intelligitur, vti mox diximus ex Egidij Romani opinione. Et quia esse significat, Esse aūt prius est atq; nobilius quàm sit non esse, de qua quidē re nonnihil diximus in secundo Peri Hermenias libro, cùm explicaremus illud Aristotelicum, Actus prior est potētia. Post hæc vltimā rationē intelligit Linconiensis de eo ordine, secundum quem vnum altero principalius priusq; est, secunda prioris acceptione à Philosopho in Postprædicamentis tradita, id quod Aristotelica satis indicat subiuncta approbatio. Sed de his hactenus à nobis sit dictum.

Quid affirmatiua demōstratio, & quid negatiua, & vtra potior est.

Obiectio.

Alberti responsio.

Dubitatio.

Dilutio.

Linconiēsis

Egidius.

Demōstratio ostensiua, &c.

In tertium caput, conferens eam demonstrationem quæ ostensiua est ad per impossibile demonstrationem, adnotamentum.

MOnstraturus Philosophus, demonstrationem ostensiuam, ea esse potiorem, quæ ad impossibile deducit, prius explicat, quo pacto cōstituenda sit vtraq; demōstratio, & ostēsiua,

ſiua & ad impoſſibile. Cæterùm quæ hoc in loco dicuntur, non omni demonſtrationi aut oſtenſiuæ, aut per impoſſibile conueniunt. Hic enim dumtaxat agit Philoſophus de ea demonſtratione oſtenſiua, quæ negatiua eſt, quæq; ex ſecundum naturã prioribus progreditur, atq; affirmatiua per impoſſibile illi negatiuæ oſtenſiuæ reſpondente. Nam ſi monſtratum fuerit, illam negatiuam hac per impoſſibile affirmatiua potiorem eſſe, proculdubio oſtenſum fuerit, affirmatiuam demonſtrationẽ quę oſtenſiua eſt, potiorẽ eſſe vtraq; per impoſſibile demonſtratione, & affirmatiua & negatiua. Porrò, ſi quis deſyderet cognoſcere in ſumma, quid ſit oſtenſiua, & per impoſſibile demonſtratio, facilè percipiet ac cognoſcet ex iis, quæ à nobis in Prioribus Analyticis tradita ſunt de ſyllogiſmis oſtenſiuo, atq; per impoſſibile. Eſt itaq;, quẽadmodum inſinuat litera, demonſtratio oſtenſiua negatiua, quæ ex præmiſſis notioribus ad negatiuam progreditur colligendam concluſionẽ, vt nullum animal eſt planta, & omnis homo eſt animal, nullus igitur homo eſt planta. Planta eſt a, animal eſt b, c aũt homo. Ediuerſo per impoſſibile demonſtratio affirmatiua eſt, quæ ex oppoſito præmiſſæ demõſtrationis negatiuæ, ac oſtenſiuæ, cum altera eiuſdem præmiſſa palàm vera, affirmatiuam colligit concluſionem manifeſtè falſam, oppoſitã concluſioni oſtenſiuæ demonſtrationis, ex cuius interemptione fit regreſſus ad interimendum pręmiſſam oppoſitã pręmiſſæ veræ negatiuę, in demõſtratione oſtenſiua aſſumptæ. Verbi gratia, eſto hæc oſtenſiua demonſtratio, nullum b eſt a, omne c eſt b, igitur nullum c eſt a, hęc erit per impoſſibile demonſtratio, omne b eſt a, & omne c eſt b, igitur omne c eſt a. At apertè falſum eſt omne c eſſe a, cùm igitur cõſtet omne c eſſe b, falſum erit omne b eſſe a. Et proinde verũ erit, aliquod aut nullũ b eſſe a. Nam in materia naturali ac neceſſaria, indefinitæ & particulares vniuerſalibus æquipollent. Poſt hæc in litera ibi, Atq; conueniunt demonſtrationes, &c̃. aſſignat Philoſophus, in quo conſentiunt & diſſentiunt dictæ demonſtrationes, ſimul explicans vtriuſq; vſum. Conſentiunt quidem, ꝙ ipſarũ termini ſimili diſponantur ordine. In ipſis etenim idem eſt medium, eadem maior atq; minor extremitas, licet alius atq; alius ſit propter variam propoſitionum quantitatẽ modus. Diſcrimen autem inter eas eſt, ꝙ oſtenſiua demonſtratione vtendum ſit, cùm maior negatiua, nullum b eſſe a, notior eſt concluſione nullum c eſſe a. Quòd ſi contrà concluſio nullum c eſſe a, in veritate notior ſit maiore nullum b eſſe a, & in falſitate notius ſit, omne c eſſe a, quàm omne b eſſe a, locus erit demonſtrationi ad impoſſibile deducenti. Sunt igitur hæ duæ demonſtrationes, vna oſtenſiua, & altera per impoſsibile. nullum animal eſt planta, & omnis homo eſt animal, igitur nullus homo eſt planta. Omne animal eſt planta, & omnis homo eſt animal, eſt itaq; omnis homo planta. ſed nullus homo eſt planta, conceſſum quoq; eſt, omnẽ hominem eſſe animal, quare nullum animal erit planta. Deinde in litera ibi, Quòd ergo oſtenſiua demonſtratio, &c̃. monſtrat oſtenſiuam, ea, quæ ad impoſſibile deducit, potiorem ac priorem eſſe, eò quòd illa ex ſecundum naturam priori, nempe præmiſſa propoſitione ad poſterius progreditur. Hæc aũt ediuerſo, ex natura poſteriori atq; cõcluſione. Quòd ſi quis obiecerit, in ſecundo proceſſu, ex falſitate concluſionis oſtenſiuæ demonſtrationis colligitur falſitas affirmatiuæ, quæ opponitur negatiuæ in oſtenſiua demonſtratione aſſumptæ, vt cùm dicitur falſum eſſe, omne b eſſe a, quia falſum eſt, omne c eſſe a, vel ex oppoſiti concluſionis veritate, infertur veritas negatiuæ in oſtenſiua demonſtratione aſſumptæ, hoc pacto, nullum c eſſe a eſt verum, igitur & verum eſt, nullum b eſſe a, ergo demonſtratio ad impoſſibile trahens non ſolùm ex concluſione, ſed & ex propoſitione progreditur. Hanc tacitam obiectionem diluit Philoſophus, negando conſequentiam, dum in litera dicitur, Quia non oportet ſi aliquid inferatur eſſe falſum, &c. Oportet enim vnam ſyllogiſticam propoſitionẽ ad alteram ſeſe habere, velut totum aut partẽ, Vt totum quidem, ſi ſub medio in ipſa poſito fit ſubſumptio. Vt partem aũt, ſi ipſa ſub medio ſubſumatur, id quod nequit eſſe in illo ſecundo proceſſu ad ſyllogiſmum reuocato. Nam data hac concluſione falſa, omne c eſſe a, ſiue omnem hominem eſſe plantam, ex qua colligendum eſt falſum eſſe, omne b eſſe a, hoc eſt, omne animal eſſe plantam, non rectè ſubſumpſeris, omne animal hominẽ eſſe, ſed contrà potius, omnẽ hominem animal eſſe. Idem quoq; eueniet, ſi ex hac nullus homo eſt planta, ſyllogiſmo colligere velis nullum b eſſe a, ſiue nullum animal eſſe plantam. Quamobrem non ſolùm in demõſtrationis ad impoſsibile prima ratiocinatione, ſed & in ſecũda, id quod aſſumitur dicendum eſt concluſionis ſyllogiſticæ ſubire rationem, non aũt ipſius propoſitionis. Hæc autem idcirco fuſius declarauimus, ꝙ in hiſce explicandis varij autores variè ſunt locuti. Hactenus à nobis dictum ſit de comparatione demonſtrationum vniuerſalium & particularium, affirmatiuarum & negatiuarum, oſtenſiuarum, atq; earum quæ ad id quod eſſe nequit ducunt.

Obiectio.

Dilutio.

In noni tractatus primum caput, in quo monstratur vna scientia prior esse altera, quæque scientia vna sit, & quæ diuersæ, annotatio.

DVo potissimùm cōmonstrat Philosophus in præsenti litera, quorum prius est, quænam scientia prior sit altera. Posterius est, quæ scientia vna sit, quæue plures. In primis itaque explicat Philosophus scientiarum vnam alterā contingere esse certiorē tribus modis. Primo ea certior est atque prior, qua & quia est propter quid est noscitur. Contra illa incertior est, quà duntaxat cognoscitur quia est, siue id fiat propter allatā remotiorem causam, siue pro medio effectu sumpto, qui causæ suæ proximus sit, aut ab ea aliquo modo distantior. Hoc modo subalternantes scientiæ priores certioresque sunt subalternatis. Porrò quid censendum sit de ijs scientijs, quibus cognoscitur propter quid earum conclusionū, quæ ad inferiores scientias pertinent, non autē ipsum quia est (vt dictū est circa finē quarti tractatus huius libri de Geometria, qua cognoscitur propter quid huius conclusionis, vulnera circularia tardius sanantur: Ipsum verò quia est experientia cognoscitur per chyrurgiam) videtur intelligi posse ex primo Metaphysicæ, vbi sic ait Aristoteles. Quòd si quispiam sine experientia rationē habeat, & vniuersale quidem cognoscat, singulare aūt quod in hoc est ignoret, is m̄ medendo persæpe peccabit. Singulare enim magis in curationē cadit, vt patet: Attamen cognoscere ac intelligere magis arti quàm experientiæ cōpetere arbitramur, Artificesque sapientiores expertis esse censemus, ex eò sanè, quia sapientia magis in cognoscendo cunctis accommodatur, idque propterea quòd illi quidem causam sciunt, hi verò nesciunt. Experti namque esse quidem sciunt, sed propter quid sit ignorant: Illi verò propter quid & causam ipsam cognoscunt.

Secundo modo ea scientia certior est, quæ non est de materia sensibili, quàm quæ est de materia sensibili, vt Mathematicæ scientiæ, quæ versantur circa formas abstractas, sunt certiores Physica, medicina, ethica & alijs quæ versantur circa subiectum sensibile, & multis modis variabile. Tertio modo certior est ea scientia, quæ est de subiecto simplici & incomplexo, quàm quæ est ex additione, vt Physica, quæ versatur circa corpus, est certior medicinâ, quæ pertractat de humano corpore. & Geometriâ quæ pertractat de magnitudinibus & linea simpliciter, est certior perspectiua, quæ versatur circa lineam visualem. Sic dicit Aristoteles, quòd Arithmetica sit certior Geometria, quia Arithmetica versatur circa numeros ac vnitatē quæ est principium numeri, Geometria verò circa magnitudinē & punctū, quod est magnitudinis principium: Iam verò punctum ex additione dicitur in ordine ad vnitatē, vt ex eorum definitionibus patet, quas præsupponit ex Platonis sententia. Nam vnitas definitur esse substantia seu principium quoddam indiuisibile sine positione. Punctum verò substantia quædam posita, ergo vnitas est puncto simplicior, quia punctum in sua definitione includit positum esse, id quod non includit vnitas. Post hæc in ea literæ parte, Vna scientia est, quæ est vnius generis, &c. Monstrat Philosophus, ad vnitatem eius scientiæ, de qua hic agitur, quæque effectus est potissimæ demonstrationis, quatuor esse necessaria ac obseruāda.

Primum, quod eius sit scibile genus vnum atque non æquiuocum a casu. De analogo etenim, cuiusmodi est ens, traditur scientia. Est autē scibile genus, materia circa quam versatur ipsa scientia, & in qua explicanda tota est occupata, quæ tum vna est, dum accipitur sub vna scibilis obiecti ratione formali. Sunt autē diuersæ scibilis obiecti formales rationes, Esse a sensibili materia separatum re & ratione, Esse a materia sensibili ratione duntaxat, non autē re diuulsum. Coniunctum esse sensibili materiæ atque motui re & ratione, quorum primum Metaphysicæ competit. Secundum Mathematicis disciplinis. Tertium autem scientiæ naturali est tribuendum. Item in vniuersum separatum esse a materia, & sensibili, & intelligibili non re, sed ratione solum, quod dicitur peculiare esse Arithmeticæ, Esse prorsus separatum ratione a materia sensibili, sed non intelligibili, quod ad Geometriam attinet, Esse partim a materia sensibili ratione separatū, esse & partim coniunctum, Et id genus alia, quæ satis fuerit paucis indicasse. Cum igitur agat Aristoteles de scibili genere vno secundum vnā scibilis obiecti rationem, si plura sint per se distincta obiecta, quæ vnā eandemque scibilis obiecti rationē induant; vnum erit genus scibile, vt animal & planta, vnū genus sunt, quatenus ratione & re motui sunt coniuncta. Quòd si contra vnū atque idem varias scibilis obiecti rationes suscipiat, ad diuersa genera diuersasque scientias pertinebit. Id quod haud difficilè exemplo potest monstrari. Hæc superioribus idcirco adiecimus, ne quis Aristotelem agere existimaret duntaxat de ea scientia, quæ simplex est, eò quòd circa vnicam versetur conclusionem: quemadmodū arbitrantur nonnulli: verùm & super ea, quæ per quandam connexionē vna est, siue circa speciem specialissimā versetur, siue generis alicuius cognitionē ac disciplinā

Certior autē scientia & prior ē.

Trifariàm vna scientia altera est certior.

Primo.

Dubitatio.

Responsio.

Secūdo.

Tertio.

Vnitas.

Punctum.

Quatuor ad scientiæ vnitatem obseruanda.

Primum.

Secūdum. explicare nitatur. Secundum est, quòd ea disciplina procreata sit ex primis & immediatis principijs & incōplexis & complexis illius vnius scibilis generis, secundum quod vnū est. Alioqui non foret scientia ex potissima demonstratione manans, cuius solius cura hic suscipitur.

Tertium. Tertium est, quòd scibile genus subiectiuas complectatur partes, id est, inferiora, de quibus per se primo modo valeat prædicari genus scibile. Nam demonstratio ex vniuersalibus progreditur ad vniuersalem conclusionem. Omne autē vniuersale de pluribus aptum est prædicari. Sunt & aliqui, qui per partes accipiant intelligātq; & eas, quæ substantiales essentialésve sunt, & quæ integrales. Quartum. Quartum est, quòd scibili generi oporteat inesse per se secundo modo quasdam peculiares passiones, quas necessum sit monstrare, illi per se cōpetere. Atq; alicuius horū quatuor quæ enumerauimus defectu, non valebimus adipisci eam scientiam, quę ex potissima demonstratione prouenit. At an alia quædam scientia, de scibili genere proposito aliquo illorū quatuor deficiente queat haberi, imprȩsentiarū nō decreuimus discutere. Porrò id quod in litera ibi subnectitur, Diuersæ verò scientiæ sunt, quarū principia, & cæt. accipiendum venit de ijs scientijs, quæ prorsus diuersæ sunt, hoc est, quarū principia prima non pendēt ex alijs, eisdem principijs, (cōmunibus tamen perpetuò exceptis) neq; vnius prima principia ex primis alterius principijs apta sunt manare ac monstrari. Eiusmodi sunt Metaphysica, Naturalis scientia, atq; Mathematica, quæ scibili inter se discrepant genere. Cæterùm illæ quarū prima principia ex ex eisdem proprijs eiusdem scientiæ principijs pendent, vt si geometriæ & arithmeticæ principia, quantitatis principiorum cognitionē exigant: Item trianguli & quadrati ex figuræ principijs pendeant, non erunt hæ scientiæ in totum diuersæ, sed potius genere aut specie conuenient. Similiter & eæ, quarum vnius principia ex alterius monstrātur principijs cuiusmodi sunt geometria & optica siue perspectiua, arithmetica, & musica, quę nō prorsus inter sese dissident, sed quodam modo vna sunt disciplina. At alij alias adferunt literæ interpretationes, sed eam quā persecuti sumus, velut planā ac apertiorem sequuntur Robertus Linconiensis, Albertus, & aliorū quamplurimi. Neq; ab ea dissentit Themistius. Scientia (inquit) vna dicitur, quæ affectiones per se vnius generis contemplatur. Vnū genus est, quoius eadem prima sunt principia. Vna ergo scientia geometria stereometriaq; est. Diuersæ scientiæ appellantur, quarum diuersa sunt principia, non quæ de principijs alterius ortum habent, vt geometria & perspectiua. Atq; hoc constare poterit ijs, quę adusq; prima indemonstrataq; subierint initia. Si enim nulla his inter se cognatio fuerit, tum scientiæ probabuntur diuersæ.

Linconiēsis Albertus. Themistius

Eiusdē conclusiōis plures sunt scientiæ. Hæc Themistius. Ex his itaq; colligere licet, eiusdem conclusionis scientiam, puta huius, Terram esse rotundam, aut alterius similis, aliam atq; aliam, hoc est, in totū diuersam esse, si nunc ex merè naturalibus principijs, nunc verò per purè mathematica, ac astronomica principia demonstretur. Nam huiusmodi principia, neque ex ijsdem poterunt principijs depromi atq; ostendi, neq; altera ex alteris pendebunt.

Quæstio. At sciscitabitur quispiam fortassis. Cur duntaxat diuersorū principiorum meminerit Aristoteles, neq; de reliquorum diuersitate quicquam attigerit?

Dilutio. In primis respondebimus, & ex prioribus & posterioribus Philosophi dictis colligi, idē fore prorsus, si adsit omnimoda generū scibilium diuersa formalis ratio, quemadmodum & scibilium generū: Sunt etenim hȩc sibi ita mutuo connexa, vt neutrum sine altero liceat reperire. Verùm quoniam ex principijs allatis licet colligere, in qua specie scibilisq; generis forma accipiendum sit genus propositū, de quo passio proposita sit demonstranda, idcirco potius meminit Philosophus principiorum diuersitatis, quàm ipsorum scibilium generum. Cæterùm, vt huic rei finē imponamus, idem arbitramur contingere, si passiones aut subiectiuæ partes, simili modo inter sese dissideāt. Nam ex duobus prioribus consequuntur. Hæc sunt quæ Aristotelicæ literæ intelligendæ necessaria esse videbantur. Et proinde plurima ad hunc locum spectantia, quæ diligens lector fortassis a nobis desideraret, breuitatis amplectendæ gratia prȩtermittimus. Deinde in litera, ibi. Eiusdem tamen conclusionis plures, &c̄. Ne quis prius dictorū occasione in errorem lapsus existimet, non posse fieri, vt eadem conclusio per diuersa monstretur media, ostendit idipsum contingere tam in medijs eiusdem ordinis, vel a se inuicē quodam intercidente medio distantibus, q̄ in medijs diuersi ordinis.

Themistius Eiusdē ordinis media quę sunt. Eiusdē ordinis media Themistij sententia sunt, quorū vnū de altero ordinatè & vniuersaliter prædicatur, inter quæ si nullum intercidat medium, dicuntur media continua. Cuiusmodi sunt in his demonstrationibus, Omnis planta est substantia, oīs platanus est planta, igitur oīs platanus est substantia. Omnis arbor est substantia, & omnis platanus arbor est, est igitur oīs platanus substantia. Sin verò aliquod intercidat medium, erunt media non continua, quēadmodum hic accidit, Omne corpus animatum est substantia, omnis platanus est corpus animatum, ergo omnis platanus

platanus est substantia. Omnis arbor est substantia, omnis platanus est arbor, ergo omnis platanus est substantia. Nam inter ea duo media corpus animatum & arborem, planta intercipitur. At Faber arbitratur, tum media esse continua, cum in eodem assumuntur syllogismo: Discontinua verò, quum in diuersis syllogismis accipiuntur. Cæterùm media alterius ordinis sunt, quæ etsi de se mutuo prædicentur, (oportet enim ipsa de eodem prædicari, cum affirmatiuus proponitur syllogismus, quęadmodum indicat litera) neutrum tamen de altero prædicatur vniuersaliter. Exempla Themistij sunt hæc, Omne rationale est substantia, omnisq; homo est rationalis, igitur oīs homo est substantia. Omne bipes est substantia, & omnis homo est bipes, est igitur omnis homo substantia. Rationale enim, secundum Porphyrij opinionem, & bipes ita mutuo sese habent, vt neutrū alteri subijciatur vniuersaliter. Porrò id quod modò retulimus ad eandem conclusionē per diuersa media demonstrandā, intelligit Caietanus, veritatē cōplecti in diuersis disciplinis, de quibus mox agebatur, ita quod vt subiectū & passio, id est, tota conclusio, eadem sit secundum materiam, non autē secundum formā. Verùm id quod prius diximus, nobis magis probatur: quanquam necesse sit nos consiteri, non posse fieri, vt eadem conclusio in eadem disciplina monstretur diuersis demonstrationibus potissimis, nisi media eiusdem existant ordinis, vt cum demonstratur per diuersa causarum genera, in quibus admittit Caietanus fieri demonstrationū augmentū in postsumendo. Cæterùm quantū ad literæ exemplum attinet, difficultatis nonnihil suboritur. Nam si acceperis quiescens pro eo quod in finē tendit: In qua acceptione sumit Iacobus Faber, & eo vocabulo vtitur Aristoteles in Physicorū sexto libro, media eiusdē erunt ordinis. Nam omne quiescens in ea significatione mouetur. Quòd si quiescens sumatur propriè, sic sumptū priuatiuè opponitur ei q̄d mouetur, Et proinde nequibūt de eodē subiecto prædicari, neq; ex illis duplex confictetur affirmatiua demonstratio. Huic sit secundū priorē opinionē responsum, ꝙ licet omne quiescens moueatur, nō tamen per se. Nam quiescere eo pacto acceptū, per se & formaliter respicit quietē, quæ in moueri non clauditur, sed potius cū eo pugnat. Quòd si aliam acceptionē eligere atq; amplecti cupiat lector, respōdebit, quod ab vno quiescit motu, altero posse moueri. Quicquid enim mouetur, partim est de termino ad quē, & partim ipso caret, & quatenus partim est in termino quiescit, & in quantū partim est in proxima potētia ad ipsum, mouetur. Deinde quod ab integro vno motu quiescit, altero valere moueri, & proinde quiescēs per accidēs & nō per se moueri. Porrò quomodo lætās sensibili delectatione quiescat & moueat, nō est in præsentia discutiendū. Huic loco satis fuerit, ipsum quiescere à boni prius adipiscēdi prosequutione: Et moueri in eiusdē fruitione. Est enim delectatio, teste Philosopho in Ethicorum primo libro, motus animæ & constitutio simul tota, & sensibilis in naturam existentem.

Iacobus Stapulensis. Quę media sint diuersi ordinis.

Caietanus. Dubitatiuncula. Iaco. Fab.

Dubitatio.

Dilutio.

In eiusdem tractatus secundum caput, in quo monstratur scientia non esse fortuitorum, neq; consistere in sensu, annotatiuncula.

Eius aūt q̄d à fortuna ē.

HVius capitis sententia tribus potest explicari conclusionibus. Prima in exordio literæ posita, est. Eorum quæ fiunt à casu vel fortuna, quatenus eiusmodi sunt, non esse scientiam per demonstrationē. Nam hæc rarius accidunt. Ea autē de quibus est scientia, necesse est aut semper aut frequenter euenire. Ex quo quidem literæ loco palàm est, verū esse illud quod à nobis prius est dictū, nempe omnē demonstrationē consistere ex ijs quæ necessaria existunt, aut simpliciter, aut sub conditione. Altera ibi assignata, At verò neque per sensum contingit, & cæt. est, Non esse scientiam eius quod sub sensum cadit, hoc est, singularis sensibilis. Quæ duabus ostenditur rationibus. In quarū priore illud (vniuersale esse vbiq; & semper) negatiuè venit intelligendum, ad hunc modum. Vniuersale neq; determinatū locum, neq; certum tempus requirit. Nam vbicunq; & quādocunq; singularia fuerint, illic atq; tunc erūt vniuersalia. Cæterùm quæ in huius literæ decursu ponitur, omnino manifesta erunt, ex secundi huius vltimo capite, & quia in eo loco repetēda forent si hic explicarētur, idcirco ob breuitatē amplectendā, ad eum vsq; locū ea reseruare decreuimus. Tertia cōclusio in litera ibi assignatur. Sunt autē nonnulla proposita, &c. quæ est hæc. Ad adipiscendā scientiam conferre sensum, quā fusissimè, clarissimè, & elegātissimè mōstrat Philosophus loco mox allato, nempe huius secūdi vltimo tractatu atq; capite. At per illud literæ, Veluti si vitrū videremus perforatum esse, lumenq; penetrare, pateret nobis, propter quid post vitrū lumē efficitur, indicat Philosophus post vitrū integrū ac continuū effici produciq; lumē, ꝙ vitrū prorosum sit, cuius proros si liceret inspicere, ex visu causam acciperemus luminis post vitrū producti. Atq; id iuxta vulgarē opinionē est accipiendum. Nam vitrū nō idcirco post se luminis productionē admittit, quòd prorosum sit, sed potius quòd corpus sit diaphanū, quēadmodum aer, aqua, & id genus alia.

Prima literæ cōclusio.

Secunda.

Tertia.

nus alia. De qua quidem re fusior apud Physicos atq; Perspectiuos traditur declaratio. Et proinde ab eius prolixiori explicatione atq; demonstratione nobis est temperandum.

Eadē autem esse prīcipia

In tertium caput, quo ostenditur, non omnium syllogismorum eadem esse principia, adnotatio.

IN huius tractatus primo capite agit Philosophus de scibili genere, ipsiusq; principijs, veluti duobus, ex quibus potissimùm, penderet ipsa demonstratio. At secundo subsequenti capite aperuit, quæ non valeant scibilis generis rationem suscipere, cuiusmodi sunt, quæ fortuna ac casu accidunt, atq; sensibilia singularia. In hoc autem capite præsenti cōmonstrat, non omnium demonstrationum eadem esse principia. Id quod etsi ex prius traditis satis notū esse oporteret, attamen propter aliquot sophistas (quales fortasse fuêre Protagoras & Gorgias, de quibus à Platone editi sunt dialogi) qui asseuerabāt, quibusdam regulis communibus, numero paucis, omnia sese demonstraturos, & proinde de qualibet re apud diligētes lectores posse scientiam procreare, in huius literæ exordio Aristoteles non ab ipsa demonstratione, sed a syllogismo illa cōmuniori inchoans proponit, impossibile esse, vt omnium syllogismorum eadem existant principia, hoc est, non sine discrimine easdem præmissas esse idoneas, ad quamlibet conclusionem inferendam, Ad cuius assertionem septem adferuntur rationes. In quarū prima illud literæ (quamquam enim ex falsis contingit verum syllogisari, tamen id semel accidit, &c̄.) accipiendum est cum in primo primæ figuræ modo ex ambabus falsis, vera syllogisatur conclusio. Nam in Prioribus analyticis ostensum est, diuersis modis ex altera vera & altera falsa posse conclusionē, quę vera sit, syllogisticè colligi. At vt quod in textu mox subnectitur intellectui peruium sit, esto hoc exemplum. Omnis equus capax est disciplinæ, & omnis homo est equus, est igitur omnis homo disciplinæ capax. Hic conclusio vera ex falsis est collecta. Verùm si præmissarum huius syllogismi vtramq; syllogisare nitaris, necesse est id fieri, ex vtraq; aut altera præmissa falsa, quod subiecta exempla monstrant, Omnis lapis est disciplinæ capax, & omnis equus lapis est, igitur omnis equus susceptibilis est disciplinæ. Omne rationale est susceptiuum disciplinæ, & omnis equus est rationalis, ergo oīs equus est capax scientiæ. Omne hinnibile capax est disciplinæ, & oīs equus est hinnibilis, est igitur oīs equus disciplinæ capax. Simili quoq; modo in minore colligenda est censendum. Cæterùm dum in tertia ratione dicitur, Et etiam quorū eadem sunt principia, necesse est conuenire in medio, & cæt. medium sumi in sursum intelligendum est, dum supra maiorē accipitur extremitatem, idque sit in secunda figura: In deorsum autem, cum sub minore sumitur extremitate, quod in tertia contingit figura. At vnum extremorum infra medium est & alterum extra, hoc est, supra, quemadmodum admonet marginalis annotatio, cum medium, primæ figuræ medij rationem habet. Exemplis abstinemus, eò quòd hæc ex superioribus haud difficilè possunt cognosci. Quarta ratio de communibus agens principijs, assignatur in litera, ibi. Atq; fieri non potest, &c̄. quamq̄ nos non lateat, quosdā id non recipere pro quarta ratione. Porrò cū in initio quintæ rationis assumitur, principia nō multo esse pauciora cōclusionibus, id idcirco veritatē cōtinet, quòd ex vna eaq; propositione velut maiore plures colligi valeāt conclusiones, & quòd subinde minor subsumpta queat demonstrari. At vt in summa dicamus, pauciora sunt indemonstrabilia principia ijs conclusionibus, quæ ex ipsis demonstratiuè possunt colligi. Id quod varijs exemplis posset declarari. Sed horū hoc vnū esto. Sit hæc, omnis homo est substantia, ex immediatis ostēdenda, sumptis his medijs terminis, corpore, corpore animato, & animali, quatuor præuenient hæ præmissæ, omne corpus est substātia, omne corpus animatū est corpus, omne animal est corpus animatū, & omnis homo est animal, quas omnes palàm est esse immediatas. At conclusiones ex his præmissis inferendæ, numero sunt sex, nempe omne corpus animatū esse substātiam, omne animal esse corpus, omne animal esse substantiam, omnē hominem esse corpus animatū, omnē hominem esse corpus, & omnē hominē esse substantiam: hoc quoq; exemplo palàm est, quibus propositionibus tribuendū sit quod in hac ratione traditur. Porrò in sexta ratione, dum dicūtur esse infinitæ conclusiones, id nonnulli intelligūt, dum quæuis prędicata siue per se, siue per accidēs accipiuntur quolibet modo, id est, siue affirmatiuè, siuè negatiuè. Nam quodlibet de quolibet ostendi possibile est syllogismo aut affirmatiuo aut negatiuo. At Albertus illud accipit de per se cōclusionibus, quæ infinitæ sunt in potentia, quemadmodum patet in numerorum, figurarum, & relationum speciebus, in quibus admittitur in infinitum progressus, & quarum si sint propriæ passiones atque propria principia, necesse quoque fuerit principia infinita esse. Alij idipsum accipiendum censent, quando sub eodem medio diuersæ subsumuntur ad latus minores extremitates in infi-

Nō oīm aut syllogismorum aut demonstrationū eadē sunt principia.
Protagoras Gorgias.

Albertus.

in infinitũ, velut si sub huius subiecto omnẽ numerum esse parẽ vel imparem, in infinitũ subsumãtur numeri species, & ita in alijs. Verùm Alberti expositio nobis magis arridet. Nam post septimã rationẽ epilogans Philosophus: Palàm igitur (inquit) sic considerantibus, non omniũ eadem posse esse principia, nec ipsa esse finita, si conclusiones infinitæ sint. Postremò Philosophus in litera, ibi. Quòd si quis alio modo dixerit, &c̃. eorum expositorũ sententia, quorũ frequentius meminimus, id quod superius logicis monstrauit rationibus, nunc propositis dubitationibus cõmonstrat modo analytico, hoc est, peculiaribus huius disciplinæ principijs. Hanc quoq; literæ partẽ aliqui tres in rationes partiuntur, Alij in quatuor. in quarũ secunda ibi assignata, Neq; dici poterit, omnium esse eadem principia, &c̃. per manifestas scientias intelligit Philosophus mathematicas scientias, in quibus ex principijs facilè cognitis, statim infertur conclusio. Per resolutorias verò, eas quæ ex mediatis progrediuntur propositionibus, ad quarum sufficientẽ cognitionem ac perfectã, opus est ipsarum resolutione in immediatas propositiones. Tertia ratio illorũ opinione assignatur, ibi. Quòd si quispiam dicat, Et quarta in eo literæ loco, Quòd si neq; eadem sint omnium principia, & cæt. Quæ omnia cum ex superioribus sint citra ingentẽ laborẽ nota, ideo censuimus leuiter pertranseunda esse. Adnotat tamen Faber, Aristot. dixisse, Principia autẽ circa quod, (non autẽ circa quæ) vt ostenderet cuilibet disciplinæ suum proprium esse subiectum, idq; vnicum, atq; sua peculiaria principia. **Jacobus Stapulensis.**

In quartum caput, quo monstratur scientia ab opinione esse diuersa, scholia.

Scibile atq; sciẽtia, ab opinabili & opinione.

IN superioribus vna scientia ad alterã exactè collata, & penes certitudinem, & penes vnitatem atq; diuersitatem. Philosopho visum est, ad huius libri cõplementum desyderari cõparationem scientiæ ad alios ipsius intellectus habitus. Nam nedum contraria iuxta sese posita manifestiora sunt, verùm & ea quæ illis vicina sunt, vt disparata sub eodem genere comprehensa. Idq; agit in hoc quarto & vltimo capite. Atq; primo ostẽdit, quo pacto scientia ab opinione discrepat, & scibile ab opinabili. Et quia hæc, scientia, scibile, opinio, & opinabile, sibi inuicem planè respondent, ideo ostenso quòd scientia non sit opinio, quemadmodum Philosophus hic monstrat, ostensum erit scibile non esse opinabile. Porrò de rationum numero ab autore ad illud adductarũ, diuersimodè sentiunt expositores: Nos siue duæ sint, siue tres, quæ in eis continentur, explicabimus, quantum necessarium nobis visum fuerit. Proponitur in primis, omnis sciẽtia esse cognitio eius quod vniuersale est, & per necessarias propositiones, easq; vniuersales, & causam vniuersalem, hoc est, propriam, immediatã, atq; cõuertibilem continentes: quare oportet vniuersalem conclusionẽ, de qua scientia propriè dicta habetur, esse necessariam, seu non posse aliter sese habere. Ex quibus infertur in textus deductione, nõ esse scientiam de his, quæ aliter sese habere possunt, siue sint vniuersalia, siue singularia. Alioqui necessaria aliter sese habere possent, essentq; contingentia. His continuò subiungit, intellectum non versari circa contingentia. Et ne quis perperàm accipiat intellectũ pro potentia intellectiua, per modum probatiouis mox subiungit, Dico intellectum esse scientiæ principium, effectiuum videlicet atq; proximũ, quod non minus esse necessarium conuenit, quàm scientiam ipsam. Verùm quia id quispiam non satis manifestè forsitan cognosceret, ad maiorem explicationem statim apposuit, Neq; scientia indemonstrabilis, & cæt. Cuius quidẽ sensus est. Neq; scientia ea quæ non potest monstrari (Nam Græcis indemonstrabilis nominatiuus est, non genitiuus, οὐδ᾽ ἐπιστήμη ἀναπόδεικτος) quæq; æstimatio est quædam, nempe certa, firma, atq; euidens propositionis immediatæ, non cuiusuis, sed necessariæ duntaxat, non versatur circa contingentia. Erunt igitur hic prorsus eadem, intellectus, scientiæ principium, atq; scientia indemonstrabilis, determinatione indemonstrabilis alienante scientiam à suo proprio significatu. Sic itaq; monstratũ est, intellectum atq; scientiam tantũ necessariorum esse. Deinde dum subiungitur, Est autem intellectus verus, & cæt. ostendit conuenientiam iam dictorũ habituum cum opinione, in eo quod vera sunt. Themistio enim teste, hic tantum agit Philosophus de opinione vera. Nam de falsa (inquit) opinione nulla dubitatio est, quin cum scientia nihil simile habeat. Veritas autem formaliter in ipso intellectu est, hoc est, actu vel habitu ipsius intellectus, in voce vt in signo, & in rebus ipsis, tanquam in causis, vt colligunt ex initio primi Peri Herme. & pluribus locis Metaphysices. Ex his omnibus infert Philosophus, opinionem versari circa id quod verum est. Et ne quis putaret, opinionẽ semper veri esse, addidit aut falsum, possibile tamen aliter sese habere. Quòd si fortassis quispiam obijciat, alios esse cognoscendi modos ab intellectu & scientia prẹter opinionẽ, (Sunt enim error seu ignorantia, & fides seu credulitas, & suspitio atq; æstimatio) quare non esse validam rationem, qua his non recensitis concluditur, opinionem esse eorum quę aliter sese habere possunt. Huic in primis respondebimus

Sciẽtia atq; intellectus q sciẽtię causa est, dũtaxat necessariarũ sunt propositionum.

Themistius

Obiectio.

Dilutio.

Themistius debimus iuxta Themistij recitatā sententiam, Philosophum agere de cognitione vera, quales non sunt error & ignorantia. Atque ignorātia prauæ dispositionis propriè dicta scientiæ opposita, circa impossibilia versatur, nempe opposita scibilibus necessarijs. Quod autē ad credulitatem attinet, dicimus Aristotelem loqui solum de his cognoscendi modis, qui solo intellectus lumine accipiuntur, nullo voluntatis imperio concurrente. Ad credulitatē autem omnem, modò ab opinione distinguatur, necessarius est quidam voluntatis actus imperans, quē solent (cum de sacrosancta fide Christiana agitur) piam voluntatis affectionē nuncupare. De qua re non longius hic, sed alibi agendum est. Deinde reliqua duo, aut eadem cum opinione sunt, aut si à ratione opinionis perfecta vtcunq; deficiāt, quēadmodum arbitratur Diuus Thomas in huius libri Posteriorum prologo, ipsa sub opinione cōprehendemus, tanquam imperfectiora sub perfectiori quodam. Ex traditis igitur ab Aristot. licebit has rationes colligere, Omnis intellectus atq; oīs scientia est de necessarijs, quæ non contingit aliter sese habere, & nulla opinio est de necessarijs, quæ non contingit aliter sese habere, ergo nulla opinio est scientia. Omne intellectibile & omne scibile est necessarium, &c. nullū opinabile est necessarium, &c. ergo nullū opinabile est aut intellectibile aut scibile. Post hæc, ibi. Est aūt opinio interdum, &c. remouet quādam dubitatiunculā, quę oriri posset ex dictis. Nam prius dictū est, Intellectū & scientiā versari circa necessaria, illum quidē circa necessaria indemonstrabilia, hāc aūt circa demōstrabilia. Non erit igitur de cōtingetibus eodē modo iudicandū? Vnū videlicet esse habitū circa cōtingētia immediata, atq; alterū circa mediata? Huic tacitè respōdet Arist. vtrūq; habitū opinionē esse, & nonnunquam opinionem haberi de propositione immediata non necessaria. Nam interdum opinio est acceptio, seu quædam existimatio immediatæ propositionis & non necessariæ: atq; propositio sic per intellectū accepta, similis erit contingentibus opinatis, vel illis quę mediatę sunt. Opinio enim quid incertū est atq; mutabile de veritate in falsitatē, & contra. Similiter & res, de qua habetur opinio, variabilis est, comparatione eius prædicati quod illi contingenter competit. Illa autem textus pars, Atque hæc sic accepta propositio, consentanea, & cęt. Græcè sic legitur, καὶ ὁμολογούμενον δ' οὕτως τοῖς φαινομένοις. Antiqua translatio sic interpretatur. Et confessum autē est sic apparētibus. Boetius hoc modo. Certum autem est sic apparentibus. Argyropilus. Atq; hoc consentaneum est etiam his quæ apparent. Et D. Thomas non ad propositionē immediatā quæ nō est necessaria id refert, sed ad probationem illius quod prius dictum est, opinionē videlicet contingentium esse, perinde ac si diceret Aristoteles, ex communi hominum opinione, & his quæ communiter approbantur atq; dicuntur, constabit, opinionē esse contingentium. Nam tam opinio, quàm natura subiecta cuius ipsa est vulgari atq; recepta hominū sententia, quoddam incertum est, & cęt. Atq; hæc lectio nobis magis probatur, quā apertè licet apud Linconiensem videre, & apud Iacobum Fabrum, si quē velit quispiam ex recentioribus habere. Secundam rationē assignat ibi Philosophus. Nemo præterea tum opinari, &c. quæ intellectu facilis est. Pro maiori eorū quæ dicta sunt cognitione aduertendum, in singulis propositionū generibus quendam esse ordinē. Vt in necessarijs quædā sunt primæ, quædā postremæ, & quædam inter has mediæ, Illæ tantum sunt præmissæ, hæ autē tantum conclusiones, mediæ primarum sunt conclusiones, & posteriorū sunt premissæ. Similis ordo est in impossibilibus respondentibus. Est enim hæc falsa immediata, omnis substantia est quantitas, hæ autem mediatæ, oīs substantia est magnitudo, omne animal est numerus. Sic & in contingentibus suus etiam est ordo, secundum quem quædam sunt contingentes immediatæ, & hæ in Topicorū primo dicuntur secundum se probabiles. Vt contrariorum est idem sensus. Aliæ sunt mediatæ, quæ ex consequenti probabiles dicuntur, Vt contrariorū est eadem scientia, de quibus ibi. Opinantur aliqui, secundum se eas probabiles esse atq; immediatas, in quibus vnū genus generalissimū concretim sumptum, verè de altero prædicatur. Vt substātia est quāta, Quod an rectè dictū sit, an secus, aliorū esto censura. Secundò aduertendū, duplex esse opinabile, Quoddam secundū se atq; suā naturā, quod nihil aliud est, q̄ contingēs verū aut falsum, quod natū est videri omnibus aut pluribus, &c. Atq; id, neq; necessarium potest esse, neq; impossibile. De hoc quoq; cōtingenti planè videtur textus loqui vsq; ad secundā rationem. Illi enim illud potissimū conuenit. Tam enim opinio q̄ natura subiecta, cuius ipsa est, incertū quiddam est. Alterum est inopinabile quo ad nos, siue in se sit opinabile, siue non. Id autē est de quo possumus opinionē habere, hoc est, (vt omnes asserunt) assensum ineuidentē ac formidolosum. Atq; hoc modo omnia ea quę nō sunt per se in veritate aut falsitate omnibus nota, sunt opinabilia atq; opinata, dum iudicamus ea vera esse, atq; aliter sese habere posse. De hoc aūt apparet Philosophus agere in secūda ratione, in qua

Marginal notes: Thomas. — Quæstio. — Solutio. — Antiq trāslatio. — Boetius. — Argyropil9. — In singulis ꝓpositionū generib9 reperiri ꝓpositiões immediatas & mediatas, & ꝓinde quēdā ordinem. — Duplex est opinabile. Vnum secūdū naturā. Alterū quo ad nos.

in qua tacitè quod dicit refert ad scibile necessarium a nobis opinatū, quia arbitramur ipsum posse aliter sese habere,& etiam scitum,quia a nobis sumitur tanq̃ necessarium atq; non posse aliter sese habere. Linconiensis, Albertus, alij quoq; plures, de hoc etiam contingenti, quod est necessariū,excepto vt existimatur aliter sese habere posse, totam textus deductionē accipiunt. Etenim tale necessarium sic acceptum consentaneum est & simile propositionibus verè contingentibus. Verùm huic expositioni obsistit vtcunq; particula sequens, Tam enim opinio,&c. nisi referatur ad opinionem non hanc,sed in generali hanc vel aliam similem,quæ de contingenti secundum se habetur. Tertio breuissimè adnotandum,ab omnibus(quibusdam sophistis exceptis) sine vlla controuersia receptū esse,scientiam atq; opinionē propriè dictam, de qua hic agitur,essentiali specie esse cognitiones discretas, pertinereque ad scientiam quantulacunque sit,nihil prorsus formidinis de oppositi necessarij scibilis admittere. Omni verò opinioni ex necessitate connexā esse ipsi opinato oppositi formidinē nunc maiorem nunc minorē. Cæterùm in quo huiusmodi consistat formido, duæ sunt præcipuæ sententiæ, quas hic referimus quàm breuissimè,alibi fortassis hanc ipsam rem latius discussuri. Vna arbitratur, formidinis rationem pendêre ac sumendam esse ex hoc,quòd quis putat vnū contradictoriorum pro eo tempore verū esse posse,quo alterum iudicat verum, In suæ assertionis probationē. Qui hanc sequuntur opinionē, adferūt Aristotelem hoc in loco,qui diuersitatem scientiæ atq; opinionis,quæ circa eandem enunciationē versantur,explicat per arbitrari, vel opinari nō posse sese aliter habere,& posse aliter sese habere. In quibus quidem verbis dictio Opinari, amplè accipienda est,pro quouis iudicio,quę acceptio primū obtinet locū inter illas tres,quas in hoc passu cōmemorat Robertus Linconiensis. Qui hanc tuentur sententiam,intrepidè atq; lubēter confitentur,nullius necessarij verā posse esse opinionē,quippe cum in tali semper apertè deprehendatur falsum iudicium, de possibili veritate contredictoriè oppositi ipsi necessariò, cuius vera opinio diceretur posse haberi. Altera autem opinio putat formidinis naturā ac rationem tantum consistere in ipsius assensus ineuidentia,qua quidem satis discreta esse videtur omnis opinio a qualibet scientia,cui omnino necessum est euidentiam esse coniunctam.

Linconiēsis Albertus.

Cognitio & sciētia cognitiōis sunt species dissidentes.

In quo opinionis cōsistat formido.

Prior opinio.

Linconiēsis

Posterior.

Porrò illi ineuidentiæ,a qua sola dicitur pendêre ipsius opinionis formido,non semper adest iudicium,quo iudicetur opinari oppositū posse esse verum, & proinde secundum hanc opinionem, necessarij poterit vera esse opinio. Quisquis enim absq; euidentia necessario assentietur,is veram de necessario formabit opinionem. Ad rationē autem prioris opinionis duplex est responsio. Sunt enim nonnulli, qui ex huiuscemodi ineuidentia rei opinatæ, arbitrentur oriri iudicium possibilis veritatis oppositi rei opinatæ, ob quam rem qui opinatur necessarium, virtute quadam arbitrabitur id quod nequit aliter sese habere, posse aliter sese habere. Sunt & alij, qui existimationem de possibili veritate oppositi rei opinatæ asseuerent quodam modo,negatiuo videlicet,ad dictam ineuidentiam pertinere,eò quòd ex tali ineuidentia non possit constare id de quo habetur opinio nō possibile esse aliter sese habere. Ad hanc quoq; suā sententiā adfert Caietanus, illud q̃d posterius in secūdæ quæstionis solutione a Philosopho dicitur: Si aūt ea vera esse arbitretur,nō tamē prædicata subiectis, &c̄. Vbi annotat Aristotelē negatiuè locutū, perinde atq; si dixisset. Si autem ea vera esse arbitretur,non tamē arbitretur prædicata subiectis, &c̄. Sed, salua tanti viri eruditione ac reuerentia, hæc ratio minus recta apparet esse. Etenim cū alijs in locis id ipsum,de quo nunc agimus,apertissimè proferat Philosophus affirmatiuè, quemadmodum licet in omnibus inspicere translationibus,non est cur propositionem mox adductam, duplicem sensum & negatiuum & affirmatiuum admittentem,solum in negatiuum pertrahat. Neq; huic nostræ sententiæ deerit Themistius,illum locum sic explicans. Dum credunt (inquit)aliter propositiones non posse, non opinio, sed scientia hæc dicitur,quia de ijs quæ per se sunt,& quæ de substantia rei prodeunt, scientia non opinio adornatur. Sin verò necessaria quidem credunt, sed quæ necessaria esse non putent, hæc opinio non scientia fuerit. Atq; cum circa easdem res subiectas (tantum arbitror) opinio & scientia versari videbitur,ita eisdem propositionibus opinio vt possibilibus, sciētia vt necessarijs vtitur.. Hæc nobis sat fuerit,quàm breuissimè licuit, attigisse, vt ingenioso lectori occasionem preberemus alia inquirendi. Post ea quæ declarata sunt, duas subiungit Philosophus quæstiones, ob dictorum ampliorē perfectioremq; cognitionem percipiendā. Prior nostro iudicio originem trahit ex priori ratione in textus initio posita. Si enim scibile necessarium sit, & contingens opinabile, qui fieri potest, vt idem vnus opinetur, & alter sciat? Nequit enim fieri (quemadmodum apparet) vt idem necessarium sit & contingens. Posterior autem, ex posteriori oritur ratione, in qua latenter concessum est, omne scibile esse opinabile.

Prior quæstio.

Posterior.

Quòd si sic res sese habeat, cur non item omnis scientia admittitur esse opinio? Quòd si quispiam dixerit, opinionē non esse scientiam, aut contra scientiam non esse opinionē, eò quòd in nobis adgeneretur scientia propter quid seu per causam, nō autem opinio, hoc mox excludit Philosophus dum dicit, Procedit enim & sciens & opinans, &c. quod quidē non tantū veritatem continet de propriè dicta opinione, quę cum formidine circa contingēs versatur. Verùm & ea quæ pro materia subiecta necessarium habet. Non enim de conclusione duntaxat necessaria contingit haberi opinionem, sed & de omnibus principijs vel immediatis, exceptis ijs quæ per se nota sunt, vti prius est traditum. In secūdæ dubitationis solutione (quā præponit Philosophus, eò quòd diutius sibi immorandum censebat in discussione prioris) pro ijsdem sumenda sunt, arbitrari ea quæ aliter sese habere nequeunt perinde sese habere atq; definitiones ex quibus demonstrationes conficiuntur, & arbitrari prædicata subiectis ratione substantiæ atq; formæ competere, nempe pro prædicatis necessarij scibilis, ad quod monstrandum adducitur medium demonstratiuum. quod quidem medium si sumatur tanquàm essentialis atque substantialis definitio subiecti ipsius conclusionis necessariæ, & cui prædicatum eiusdem conclusionis per se conueniat, adgenerabitur scientia. Si verò non sic sumatur, sed potius putetur medium tale non per se, sed per accidens atque contingenter vtriq; extremo coniungi, proueniet non scientia, sed opinio, aut propter quid, si principia immediata sunt, aut quia, si principia sunt mediata. Sed huiusmodi opinionis duplex acceptio satis manifesta est ex simili ipsius scientiæ duplici acceptione superius explicata. Qui igitur firmiter iudicat, hominē risibilem esse, quia cognoscit omne animal rationale necessario & per se esse risibile, & omnē hominem necessario per se atq; essentialiter esse animal rationale, illius necessarij hominem esse risibilem scientiam verè adeptus est, eamq; quæ est propter quid. Is autem qui cognoscit hominem esse risibilem, eumq; posse aliter sese habere, ex eo quòd iudicat omne animal rationale esse risibile, & omnem hominem esse animal rationale, atq; hæc posse aliter sese habere, non scientiam, sed opinionem propter quid est assecutus. necessarium itaq; à sciente tanq̃ necessarium sumitur. ab opinante verò, vt contingens. Et proinde per accidens & secundum diuersas rationes oppositas scibile erit opinabile, & contra opinabile scibile, quare per consequentiam in ipso, in relatiuis minimè sequetur, scibile est opinabile, ergo scientia est opinio. Nam huic argumentandi modo duntaxat locus est in per se propositionibus, non in ijs quæ sunt per accidens. Cùm autem in litera dicitur, Opinio autem & scientia, & cæt. respondet priori quæstioni dicens, quòd quemadmodum omnino eiusdem nequit esse opinio vera & falsa, sic omnino eiusdem impossibile est scientiam esse & opinionem. Porrò eiusdem omnino, id est, secundū rem & secundum rationem, nō posse esse veram & falsam opinionem (quod nonnulli asseruerunt) probat Philosophus ex inconuenientibus, quæ necessariò ex opposita parte inferantur, ad quam etiam sequitur, nullam opinionē esse falsam. Hunc enim sensum habet illa textus particula, Et non opinari ea quæ falsè opinantur. Multitudo absurditatū, quarum hic meminit Aristoteles, ex quarto Metaphysices est requirenda. Quòd autē sic dicentibus accidat non opinari ea quæ falsè opinantur, seu nullam falsam habere opinionem, patet. Nam hi cū nequeant suā defensare positionē, ex veritate & falsitate simul repertis in obiecto opinato, necesse est eos fateri, quicquid alicui apparet, id verum esse. Cùm igitur is qui falso opinatur, de re opinata iudicet quēadmodum sibi apparet, necesse erit tale iudicium, quod opinionē impræsentiarum vocamus, esse verum. Erit igitur omnis opinio vera, eò q̃ ipsa affectus existimat rem sese habere, quēadmodum sibi appatet, huius autē latior declaratio ex quarto Metaphysicæ est petenda. Opinamur Aristo. huius absurdi tantū hoc loco meminisse, quòd veritatis atq; falsitatis in summa cognoscēdę pertractationē sibi peculiariter vēdicet Logica. Porrò quomodo eiusdē quodāmodo vera & falsa opinio esse possit, explicat satis apertè, ibi. Verùm cum multipliciter idem dicatur, &c̃. vbi diameter qui idem secundū rem existit, ratione à seipso discrepat, dum per intellectū nunc ad sui quadrati costæ esse cōmensurabile refertur, nunc ad illius oppositū aut contrarium aut cōtradictorium. De re igitur eadem, collata ad diuersa prædicata aut contraria aut cōtradictoria, ab eodem pro alio atq; alio tempore, à diuersis aūt pro eodem opinionē verā & falsam posse haberi, ex his constat. Quòd si eandem rem ad idem prædicatum retuleris, non poterit talis rei opinio vera & falsa simul haberi. Nam si prædicatum subiecto conueniat, vera erit opinio, non falsa. Sin verò non competat, falsa erit, non vera. Id autē quod diximus, tacitè subindicauit Aristoteles, dum his traditis de vera & falsa eiusdem opinione mox ibi, Pari modo eiusdem scientia, & cæt. declarat quomodo de eadem re ad idem prædicatum collata, hoc est, de eadem enunciatione, possit haberi & scientia & opinio,

Posterioris solutio.

Scibile p accidēs est opinabile.

Prioris solutio.

opinio, quæ quidem enunciatio secundum rem ipsam eadem est, secundum ratione autem alia atque alia, dum nunc accipitur tanquam necessaria, nunc aute vt contingens. Porrò eiusdem rei ad diuersa prædicata cōparatæ posse esse & scientiam & opinionem, non meminit Philosophus, eò quòd id omnibus sit apertissimum. Corollarium aūt in litera, ibi illatum. Manifestum ergo est fieri non posse, & cæt. intelligitur de opinione & scientia, quæ sunt & actus & habitus, propter ineuidentiæ seu formidinis, & euidentiæ mutuam cōtrarietatem, quarum illam omni opinioni, & qui actus est & qui habitus, cōpetere necesse est, hanc autem cuilibet scientiæ. Post hæc ibi. De reliquis autē habitibus, & cæt. breuissimè sese excusat Philosophus, de conferenda scientia ad alios intellectiuos habitus, qui semper circa verū versantur. Vt autem hic locus sit manifestus, aduertendum est, intellectualium habituum quosdam iuxta versari, & circa id quod verum est, & circa id quod falsum est. tales sunt opinio & suspitio. Alios verò circa verū duntaxat negotiari. Et horū quosdam discursiuos esse, alios verò minimè. Is qui discursiuus est, ratio vocatur. Atque huius quædam speculatiua est, altera practica, quemadmodum ipsius intellectus vnus speculatiuus est, alter verò practicus seu operatiuus. Non enim hoc in loco sumenda est ratio pro animæ potentia, quēadmodum accipiunt Commētator & Albertus, sed (vt inquit Thomas) pro principiorū deductione in suas conclusiones. Porrò eorum qui simplices sunt, non autē discursiui, vnus circa principia versatur, quem intellectū hic nuncupat Aristoteles, alter conclusiones considerat. Conclusionū autem inter se magna est discrepātia. Quædam enim rem designat necessariam, nullo prorsus modo ex humana operatione dependentem. Vt cælum esse circulo mobile, Lunā tunc defecturā: & id genus alia. Quòd si huiuscemodi cōclusionis cognitio deprehēdatur ex principijs ac causis nō altissimis, erit scientia: Si verò contra, ex principijs & causis altissimis in nobis fiat, dicetur sapientia. Altera conclusio rem contingentem explicat, quæ humanæ subiacet operationi, quæ si fuerit de agibilium numero, illius cognitio nomen prudentiæ sibi vendicabit. Sin verò fuerit factilis, de ea ars habebitur. Cæterùm scientiæ atque intellectus, Item & rationis speculatiuę consideratio potissimùm attinet ad Philosophum naturalem, eosque, qui de anima traduntur, libros. Artis & prudentiæ atque proinde practicæ rationis, ad Ethicam seu moralem disciplinam. Sapientiæ verò ad Metaphysicen. In cuius primo libro ac alijs in locis, ostenditur qualis sit sapientia, quibus ex causis proficiscatur, quæ sapientis opera, & in vniuersum quę ad ipsam pertineant, & ex ea proueniant, quemadmodum ibi licet intueri. Post hæc Philosophus in textus calce, ibi. Solertia verò est, & cæt. monstrat quid sit solertia (quæ nonnunquam in demonstrationibus locum habet) reddita hac definitione. Solertia est coniectatio quædam medij in non perspecto tempore. Duplicē autem solent distinguere solertiam. Vnam naturalem, quā remotam nuncupant, quę subtilitas quædam est ingenij, pro inueniendo medio ad aliquā conclusionē monstrandam. Et hanc quæ substantialem formā insequitur collocant in secunda specie qualitatis. Altera est solertia acquisita, qui habitus est inclinans ad facilem ac velocem medij inuentionē ad syllogisandam enunciationē propositā, ex præuijs operationibus atque exercitio partus, cuius actus est actualis medij inuentio in nō perspecto tempore. Hoc secundo modo sumitur hic solertia, atque sic sumpta magis cū scientia consentit & ei vicinior est, quàm secus accepta. Particula (quædā cōiectatio) sumitur pro habitu cōiectādi, adipiscēdi, seu inueniēdi medij. Nam cū cōiectatio actū potius videatur significare, particula quædā eam pertrahit ad habitū designandū. Porrò medium accipiendū est pro medio syllogistico, quēadmodū inspicere licet ex Boetiana trāslatione, & mox videbimus. Hoc aūt mediū necesse est causam designare, aut mediā aut primā, quēadmodū textus indicat. Non tamē negauerimus eum, qui medium posteriorem effectū significans promptè assequitur, vtcunque esse solertem, sed illum præcipuè ac propriè solertē dicimus, qui ocyssimè adipiscitur medium causam designans. Pars illa definitionis, in non perspecto tempore, valet idem quod in breuissimo ac imperceptiibili tēpore, atque absque magna mora. Etenim eos, qui longa tēporis mora pro inuētione medij egēt, nō solemus vocare solertes. Primū textus exemplum, ad Astronomiam pertinet, estque de re necessaria. secundū & tertium, humanas cōplectūtur operationes. Cæterùm pars illa textus, Nam qui omnes medias causas vidit, &c. à diuersis diuersimodè legitur. Quidam enim legūt, cognouit & vltimā, alij cognouit & vltimas, Boetius cognouit & vltima, Argyropilus autem, extrema cognouit. ἄκρον enim, cuius accusatiuo plurali hoc in loco vtitur Græcus codex, extremum designat. Qui legunt vltimā & vltimas, id referunt ad causas. Et inter hos est D. Thomas. Solers (inquit) qui omnes medias videt causas, cognouit & vltimas, in quas fit resolutio vltima, per quas cognoscitur propter quid. Albertus autē similiter vltimas legens,

Intellectiuorū habituū diuisio, in opinionē, suspicionē, ratīonē, intellectū, scientiā, sapientiam, prudētiam, & artem.

Thomas.

 non ad

non ad causas, sed ad extremitates id refert. Et hęc Alberti expositio eundem habet sensum, quē Boetiana & Argyropiliana translatio, sententiam Aristotelis proculdubio explicās, qui hac textus particula indicare constituerat, eum qui solers dicitur, quicꝙ per solertiam omnes causas perspicit, quæ mediæ sunt inter extrema enunciationis propositę monstrandæ, per eas cognoscere vnum extremorū alteri conuenire, atq; idipsum monstrat apertissimè, id quod in alijs subiungitur translationibus, inter quas in hunc modū habet Boetiana, Splendidū esse ad Solem, sit in quo a. lucere à sole, b. Luna, c. Inest igitur Lunæ quidē ipsi c, b. quod quidē est lucere à Sole, ipsi autem b, a. quod est ad hoc esse splendidum, à quo splendet, quare & ipsi c, inest a per b. Ex quibus sanè verbis colligitur hic syllogismus vnū extremum de altero per causam intermediam concludens, Quicquid à Sole illustratur, ex ea parte qua Solem spectat lucet, Luna autem à Sole illustratur, Luna igitur ex ea parte lucet, qua Solem spectat. Simili quocꝙ modo ex alijs exemplis licet syllogisare. Quicunq; à diuite mutuū accepit, cū diuite colloquitur seu discertat, pauper autē à diuite accipit mutuū, igitur cum diuite pauper colloquitur, de reddendo mutuo. Quicunq; eidē homini effecti sunt inimici, ipsi mutuā inter sese amicitiam inierūt, sed hi eiusdē hominis effecti sunt inimici, sunt igitur & hi sibi mutuo amici effecti. Hactenus de solertia dictū sit à nobis, quam locum habere satis constat in quauis disciplina seu scientia, arte, prudentia atq; sapientia.

FINIS PRIMI POSTERIORVM.

Quęstiones sūt ęquales numero.

IN SECVNDI POSTERIORVM ANALYTICORVM, QVI DE DEMONSTRATIVI MEDII INVENTIONE PERtractat, primum tractatum vnico capite comprehensum, inquirentem quot in disciplinis consueuēre fieri quæstiones, scholia.

Osteaquam superiori libro monstratū est, quomodo construenda sit demonstratio, ex quibus & qualibus necesse sit ipsam constare, & quæ ab ipsa longius sint reijcienda, in hoc secundo determinare constituit Philosophus, de demonstrationis principijs & simplicibus & cōplexis, & qua via in huiusmodi principiorum cognitionem peruenire contingat. Principia complexa sunt dignitates, propriaq; principia vniuscuiusq; disciplinæ. Simplex autem atque incomplexum, medium est ipsius demonstrationis, ob cuius notitiam assequendam vnico capite primi tractatus huius libri, monstrat Philosophus, æqualem esse numerum eorum quæ quæruntur, & quæ inuenta sciuntur. Eadem enim inquit Themistius quærendi, & inueniendi discrimina sunt, quia quæstio omnis inuentionis gratia initur. Quatuor autē sunt quæ de re qualibet possunt hoc ordine quæri. Si est, siue an est. Quid est, Quia est, seu an res sit talis, Et propter quid res est talis, vt de Deo quæri potest, an sit, quid sit, an sit omnipotens, & quare sit omnipotens. has tamen quæstiones cōtrario ordine enumerat Aristoteles hoc modo, Quia est, Propter quid est, Si est, & Quid est, ac priore loco ponit eas quæ sunt ordine naturæ posteriores, ob id (vt suspicor) quòd magis propriè & accommodatè ad demonstrationem pertineant, de qua in præsentiarum agit, quàm aliæ. Nam hæ duæ quæstiones, Si est, & quid est, sunt eorum quæ ante conclusionē debent cognosci. de subiecto enim pręcognoscendum est, an est, & quid est. Sed reliquæ duæ quæstiones sunt eorum, quæ per demonstrationem ostenduntur.

Questiones 4. de re qualibet.

Aliter diuidit Aristoteles quæstionem in Topicis secundum quatuor prædicata, sed oīs quæstio de qua ibi agitur, continetur sub tertio membro huius diuisionis, videlicet sub quæstione, quia est. Quia nō agitur ibi de nisi cōplexis quęstionibus, quas intēdit definire per locos dialecticos ibi assignatos. Porrò inter has quatuor quæstiones ea diuersitas est, ꝙ duæ posteriores, quas Aristoteles priore loco annumerat, videlicet quia est, & propter quid est, sunt cōpositæ ac plura complectuntur, Reliquæ verò duæ, si est, & quid est sunt simplices. Quæstio simplex est, quæ fit de re aliqua sumpta cum verbo est secundo adiacente, vt an sit Deus, vel an sit centaurus, & quid sit Deus, Nam dictio, quid, non est pars eius quod quæritur, sed signum interrogatiuum. Composita verò est, quæ fit de re sumpta cum prædicato distincto à verbo est, vt, an homo sit capax disciplinæ, & quare homo sit capax disciplinæ. hæc dicitur plura complecti, quia complectitur subiectum & prædicatum distinctum à copula, est.

Questio simplex.

Composita quæstio.

Illa

Illa verò dicitur non complecti plura, quia alterũ horum duntaxat cõplectitur. ipsum enim verbum (est) secundum adiacens cuilibet adiunctum nihil censetur ipsi addere, Nec numerũ ponit (vt ait Thomas) sed relinquit quæstionẽ simplicem. Post hæc ostendit Aristoteles, omnes quatuor dictas quæstiones esse medij, non tamen eodẽ modo, quia hę duæ, quia est, & si est, generaliter quærunt an sit aliquod mediũ. Aliæ verò duæ, videlicet propter quid est, & quid est, determinatè quid sit illud medium quærunt. Et rursus illæ duæ quæstiones nõ ex interrogãdi forma, sed ex consequẽti tantũ quærũt, an sit aliquod medium, vt cũ quęro, an Sol eclypsetur, vel an homo sit, ex forma quæstionis non quæro an sit aliquod medium quo id possit ostendi, sed ex consequẽti duntaxat, quia si sol eclypsim patiatur, vel homo sit, tunc consequẽs est aliquid esse mediũ, quo id ostendi queat, verùm hæ duæ quęstiones propter quid est, & qd est, ex ipsa quæstionis forma, quid sit ipsum medium, quærunt. At obijcies contra priorem partẽ, Si homo sit animal rationale, nõ est consequẽs aliquod esse medium, quo id possit ostendi, Quia primò vera ostendi nequeunt, maximè si sint omnibus manifesta: ergo si quis interroget, an homo sit animal rationale, non rogat ex consequenti, an huius sit aliquod medium.

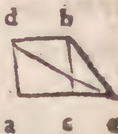
Oẽs quatuor quæstiones sunt ipsius medij, sed non eodem modo.

Obiectio.

Responsio est. de primò veris ac manifestis nulla debet fieri quęstio, quia hæc ostensione nõ indigẽt, Omnis aũt quęstio, de qua hic agitur, inuẽtionis ac ostensionis gratia initur, sicut supra ex Themistio dictũ est, & ideo eo ipso quo de re quapiam quæritur, An est simpliciter, vel an aliqua proprietas ei cõpetat, necesse est etiã ex consequenti quæri, an aliquod sit medium quo id ostẽdi queat: Si igitur de problemate dialectico quæstio fiat, tunc ex consequẽti quæritur, An sit aliquod mediũ probabile, quo id possit ostẽdi. Si verò de propositione demonstrabili, tunc etiã ex consequẽti quæritur, vtrũ sit aliquod verũ medium, quod sit definitio & causa, &c. Cæterùm quod inter exẽpla de trianguli æqualitate vel inæqualitate dicitur, ad alias referendum est figuras. An videlicet illis æqualis sit, an inæqualis? Primi librii Elementorũ Euclidis propositione quadragesima prima traditur. Si parallelogrãmum triangulusq;, in eadem basi atq; in eisdem alternis lineis fuerint constituta, parallelogrãmum triangulo duplum esse conueniet, & proinde illi inæqualis erit. Et 14. 2. asseritur Dato trigono, æquum quadratũ posse describi, quorũ demonstrationes breuitatis causa prętermittimus, adhibita duntaxat in margine figura, qua vtuntur in demonstrãdo geometræ. In qua quidẽ satis palàm est, triangulum a b d, & a c d, subduplum esse ad quadratũ a b c d, & eidẽ quadrato æqualem esse triangulum a d e. Quod de consonãtia dicitur, ex musicis est petendum. Porrò ex illo Philosophi dicto, Nam interrogãti quid est Lunæ defectio? respondetur, priuatio luminis Lunæ ob interpositionem terræ, & cæt. orta est illa admodum insignis quæstio, à cõpluribus viris illustribus variè agitata. An demonstrationis potissimum medium, sit subiecti finitio, an passionis, an vtriusq;. Cui respondet beatus Thomas, hoc loco, quòd propria passio quidem per suam definitionem possit ostendi de suo subiecto, sed ipsa definitio passionis rursus potest de eodem ostendi per definitionẽ subiecti. Nam quemadmodum definitio subiecti continet causam proprię passionis, sic etiam continet causam definitionis eius.

Responsio.

Euclides.

Thomas.

Quõ autẽ quod quid est demonstratur.

In secundi tractatus primum caput, ostendens non omnino eiusdem esse definitionem ac demonstrationem, adnotatio.

Propositis superiori tractatu scibilibus quæstionibus, indiscussoque quo pacto in tertiæ quæstionis cognitionem perueniamus (Nam de quæstionibus quia est & propter quid, in priori sufficienter actum est libro: continenter in hoc tractatu ostendit, quo pacto ipsum quod quid est, nobis non sit manifestum, quibusdam propositis dubitationibus. In huius autem primi capitis exordio, monstraturus non omnino eiusdem esse definitionẽ & demonstrationem explicat super quibus pertractare instituit, vbi per introductionis modum intelliges modum dinoscendi ipsum quod quid est, qui alius est à demonstratione, vti posterius dicetur.

Post hæc mota dubitatione in litera, ibi. Dubitauerit itaq; quispiam, & cæt. allatis quinque rationibus, (quę siue efficaces sint siue non, non magni refert. Nam in initio proximi tractatus dicit Philosophus. Rursus considerandum est quid horum rectè, & quid non rectè dictum sit) ostendit nõ omnino idem quod scitur per demonstrationẽ, sciri per definitionẽ, seu non omne demonstrabile esse definibile. Qui autumant adductas ab Aristotele rationes validas esse, accipiunt demonstrabile pro demonstrabili (vt loquuntur) proximo, quod nihil aliud est, q̃ integra conclusio monstranda, cuius palàm est non esse definitionem. Cæterùm in prima ratione quiditas cuius est, & quã explicat definitio, dicitur esse vniuersalis atq; prædicatiua, quemadmodum habet Boetij translatio, & affirmatiua quodãmodo virtute, eo q̃ suo definito iuncta, constituat prædicationem affirmatiuam & vniuersalem. Et proinde hic locus non pugnat cum

Non oẽ demõstrabile est scibile.

cum eo, quo superiori libro dictũ est, terminos seu definitiones non esse enunciationes. Porrò tertia ratio ex hoc robur accipit, ꝙ definitio alicuius per se queat haberi, nõ habita demonstratione. Nam & si illa dicatur demõstrationis principiũ, non tamẽ ob id perpetuo actu demonstrationẽ ingreditur ac cõstituit. At in quarta ratione nõ meminit Philosophus eorũ, quæ per accidens insunt, quòd ea demonstrarẽtur inesse (Nam id non posse fieri, in superiori libro est ostensum) sed potius ad insinuãdum, quòd nõ queat etiam esse definitio eius quod colligitur, quopiam alio à demõstratione syllogismo, quia ea quæ per accidens insunt, pro maiori extremitate assumat. Cęterùm in quinta ratione per substãtiam intelligit Diuus Thomas id quod re vera existit substantia, & accidens rationem substantiæ induẽs, hoc est, abstractum designatum, de qua quidem re alibi a nobis superius dictum est. Insuper neq; etiam accidentiũ cõcretim designatorũ finitiones traduntur de ipsis, quatenus insunt, ita vt plenè perfecteq; explicẽt illa inesse, perinde atq; si in ea re potissimũ versarentur, vt cum dicimus album esse coloratum visus disgregatiuum. Post hæc in litera, ibi. At nec econtrario, omnis cuius definitio est, &c. duabus ostendit rationibus, non omne definibile esse demonstrabile. In quarũ priori, quam asserit esse eandem cum tertia prius assignata, Illud Vnius tantum inquãtum vnum, tantum est vna scientia) accipi debet (si veritatem cõplecti dicatur) de ea scientia quam res scibilis ex sese procreare nata est. Nam nostri comparatione, eiusdem rei plures sunt scientiæ, eò quòd penes nos varij sint rerum cognoscendarum modi. Postremò in litera, ibi. At neq; alicuius eiusdem, & cæt. monstrat Philosophus, nullius eiusdem esse demonstrationem, & definitionẽ, seu nullum idem esse definibile & demonstrabile, quatuor rationibus, quæ cum ex se intellectu sint faciles, nostra non egent expositione. Ex præsenti itaq; capite colligere licet. Nullum demonstrabile esse definibile, & contra, nullum definibile esse demonstrabile: Nullam quoq; definitionem, quatenus est eiusmodi, esse demonstrabilem.

Thomas.

Non oẽ definibile est demõstrabile.

Nullũ idem est definibile & demõstrabile.

Nũc inuestigemus oportet.

In secundum caput, quo ostenditur, quod quid non posse monstrari de eo cuius est, per syllogismum duplantem, scholia.

IN exordio huius literæ (in qua monstrat Philosophus, definitionẽ seu definitionis significatum, in quantũ est huiusmodi, non posse ostendi conuenire suo definito, siue sumatur syllogismus duplans, siue non) quatuor supponũtur à Philosopho pro conficiendo duplante syllogismo. Syllogismum, huiusmodi particulam (in eo quod quid) in propositionibus bis resumentem, semel ad maius extremum, & semel ad medium, duplantem syllogismum teste Iacobo Fabro appellat Hermolaus. Verùm propriè syllogismus non est, nec principia syllogismorum tenens. Porrò eorum suppositorum primum est. Omnem syllogismum ostendere extremitatum vnã de altera per medium aliquod, quemadmodum in Prioribus Analyticis monstratum est. Secundum est, definitionem propriam esse, recurrereq; ac conuerti cum definito, & de eo in quid prædicari. Tertium. Si huiusmodi conuertibilium vnum alteri vniuersaliter inesse syllogismo monstretur, huius syllogismi medium conuerti cum illis, & contra illa cum medio. Alioqui si medium maiore extremitate maius fuerit, maior propositio, & si minus minori extremo, minor propositio falsitatem inuoluet, vt palàm est, si inter triangulum & habere tres angulos duobus rectis æquos, assumantur figura & æquilaterum. Quartum est. Si maius extremum in quid de medio prædicetur: Item & medium in quid de minore extremitate, maiorem extremitatem de minore similiter in quid prædicari. Quicquid enim finitionis finitio est, id & definiti est finitio. In litera per a licet accipere animalis definitionẽ, quæ est corpus animatum sensibile. per b, ipsum animal. & per c, hominẽ cuius definitio non est corpus animatum sensibile, licet id animal definiat. His itaq; suppositis ostendit Philosophus vna ratione in litera, ibi. Si igitur cum adiunctione hac, vt quid est, &c. in duplãte syllogismo admitti principij petitionẽ, eò ꝙ minor æquè ignota sit vt cõclusio, Esto hic duplans syllogismus, omne animal rationale est animal gressibile bipes in eo quod quid est, & omnis homo est animal rationale in eo quod quid est, ergo omnis homo est animal gressibile bipes in eo quod quid est. In huius syllogismi minore, assumitur de homine aliquid prædicari velut definitio, quod monstrandum fuerat. Porrò alterum literæ exemplum, desumptũ est ex duabus animæ definitionibus à Platone traditis. Is enim describebat animam esse numerum se mouentẽ, & esse id quod est causa sibi viuendi. Quę in litera sequuntur, haud difficile ex dictis queunt percipi. Cæterùm in dubiũ reuocari posset, An in eiusmodi syllogismo, explicitè adhibenda sit ea particula in eo quod quid est, quẽadmodũ post Albertũ Egidiumq; fecimus, An subticenda sit, mẽte tamen ac cogitatione iungenda, secundũ quẽ modum exemplum explicãt Themistius & Diuus Thomas. Item & quo pacto iuxta horum expositionem,

Hypothesiũ literæ.
Prima.
Secunda.
Tertia.

Quarta,

recipiat duplans syllogismus principij petitionem. Quam quidem rem, hoc in loco apud Caietanum fusius tractatam videre lectori licebit. Insuper annotant nonnulli, duplantem syllogismum neque propriè esse syllogismum, neq; regulari per syllogismorum principia, quòd in minore propositione pro medio amplius sumatur, quàm in maiore fuerat distributum. Verùm huic vitio fortassis videbitur medicina adhibita, si maioris subiectum cum eadem sumatur particula, ad hunc modum, Quicquid est numerns se mouens in eo quod quid est, sibi est causa viuendi in eo quod quid est. Sed de his hactenus, hoc vnico addito, quòd dicto modo topicè ostendi valeat definitio suo definito competere, vt animal rationale essentialiter quiditatiuè & conuersim de homine prædicatur, igitur homo est animal rationale in eo quod quid est, qua de re in Topicorum sexto libro consyderatur.

At verò neq; diuisionis via.

In caput tertium, docens non posse ostendi aliquid esse definitionem per diuidentem syllogismum, Scholia.

HVius capitis summa hac vnica conclusione tribus rationibus comprobata comprehenditur, Nequit fieri, vt diuisionis via quod quid est syllogisetur. Per diuisionem aūt tria possumus intelligere. Primò enim hoc nomine valemus accipere diuidentem syllogismum, hoc est, eum qui ex medio cōmuniori de aliquo sub se sumpto colligit eiusdem medij diuidentia membra disiunctim sumpta eidem subsumpto conuenire. Cuiusmodi est hic, Omne animal est rationale vel irrationale, & omnis homo est animal, est igitur omnis homo rationalis vel irrationalis. Atq; hunc syllogismum dicūt purè esse diuisiuum, de quo egit Philosophus in Prioribus analyticis primi libri tractatus quarti secundo capite, dum asserebat, syllogismum diuidentē esse inutilem ad syllogisandum quod quid est, hoc est, hanc conclusionem, cuius prædicatum est finitionis subiecti pars, omnem hominē esse rationalem, eò quòd medium animal, Item & maior extremitas rationale vel irrationale cōmuniora sint maiore extremitate potissimùm intenta, nempe rationali. Quam ob rem, si re vera syllogistica cōstitueretur ratiocinatio, ex falsa maiori progredi contingeret ad veram conclusionē. Quòd si ex illis præmissis quis volet colligere, omnem hominē esse rationalem, efficiet syllogismū prorsus infirmum & inefficacem. Sin aūt accipiatur ille prior syllogismus, ad definiendum erit inutilis, cùm ex æquo assumantur concludanturq; dissidentes differentiæ disiunctim nihilosecius acceptæ, eidem conuenire, quas impossibile est in alicuius eiusdem contineri definitione. Verùm de hac re eo in loco, ad quem in initio literæ remittit Philosophus, abundè actum est. *Literæ conclusio.* *Quid diuisionis nomine intelligendū veniat.* *Primò.*

Secundò sumitur diuisio pro iam dicto syllogismo vnà cum eo processu, quo ex vnius differentiæ de aliquo negatione, aut plurium, ad alterius affirmationē de eodem progredimur, iuxta illam inter neotericos vulgatam maximam, A tota disiunctiua, ab vnius partis negatione destructioneq;, ad alterius assertionē efficax est argumentandi modus. In hac significatione superior syllogismus existit diuisio, hac adiecta argmentatione, Homo est rationalis vel ipse est irrationalis, at non est irrationalis, est igitur homo rationalis. Cæterùm in hoc processu ac ratiocinatione non est consequētiæ necessitas, nisi recenseantur omnes generis diuisi differentiæ, cunctæq; remoueantur ab eo quod sub medio subsumptum est, vnica ea excepta, quæ colligēda est eidem subsumpto competere. Amplius, eo quod diximus obseruato, cōmittitur principij petitio. Nam eiusmodi ratiocinationis antecedens, consequenti æquè ignotum est, aut eo ignotius. Imò causa ex effectu colligitur. Neq; enim quia homo non est irrationalis, ipse est rationalis. Alioqui & plantæ, & quæcunq; non sunt irrationalia, rationalia forēt, sed cōtrà, idcirco homo nō est irrationalis, quia ipse sit rationalis. *Secundò.*

Tertiò, per diuisionē intelligere possumus discursum quēdam ferè duobus superioribus respondentē, quem quidam appellant syllogismum secundum formam diuisiuum, qui ad hunc constituitur modum. Animalium aliud est rationale, aliud irrationale, At homo est animal, & non irrationale, est igitur homo rationalis. Verùm hæc ratiocinatio eisdem defectibus est obnoxia, quibus & superiores, quippe cùm ad eas sit reuocanda reducendaq;. Nam & si Philosophus nudam proponat diuisionē, de ea nihilominus loqui venit intelligendus, tanquam ad syllogismū, aut ad argumentationē quandam redacta. Porrò ex iis quæ diximus licebit perspicere, quam ob causam diuisiuus syllogismus sit inductioni similis, cuius rei meminit Philosophus in prima conclusionis approbatione. Etenim quemadmodum imperfecta inductio, non efficaciter colligit vniuersalem conclusionē, nisi confiteatur respondens, simile ferendum esse iudicium: sic neq; diuisio syllogismusq; diuisiuus, nisi fateamur omnia diuidentia membra esse enumerata. Demonstrator aūt non pendet ex alicuius cōcessione per respondentē gratis admittenda, sed ex rebus ipsis ac argumentandi forma. Insuper quemadmodum in perfecta inductione efficaci- *Tertiò.*

ter colligente, petitioni principij locus est, ita & in secunda argumentatione, vel omnibus membris diuidentibus recensitis, accidit eius, quod in principio est, petitio. Et forsitan primi processus maior haud notior est conclusione. Insuper quibusdam apparet, ostensionem, quæ per diuisionem contingit, ideo inductioni similem dici, eò quòd inducere videamur per singulas differentias, donec vltimam cõperiamus, quæ aliis iuncta totum reddat proprium atque recurrens cum eo cuius differẽtiæ quæruntur. Cæterùm illius particulæ in litera ibi assignatæ, Non enim interrogare demonstrantem conclusionem oportet, &c. hæc est sententia, Is qui demonstrat, non interrogat eam conclusionem, quam demonstrare constituit, & si ipsam interrogaret, non idcirco apud eum vera esset, quod ab interrogato vera admitteretur. sed ideo penes illum vera foret, quoniam ex necessitate syllogismo colligeretur ex præmissis veris, etiamsi interrogatus cõclusioni interrogatæ neque assensum præbeat, neque dissensum. Cùm itaque in diuisiuo syllogismo prius assignato, ex necessitate duntaxat sequatur, omnem hominẽ esse rationalem vel irrationalem, etiam si nulla cõcedatur esse principij petitio, non aũt hominem esse rationalẽ, sed id ipsum aut planè gratisque ab interrogato detur, aut solùm sequatur ex cõcessione eius quod est hominẽ non esse irrationalem, ad quod cõfitendum nulla syllogisticæ argumentationis vi adactus est rogatus. palàm est, syllogismo diuisiuo non posse monstrari, quod quid est de eo cuius est. Quæ sequuntur in litera satis sunt aperta. Porrò obiectio atque ipsius dilutio diligenter sunt annotandæ, veluti explicantes quendam inuestigandæ definitionis facilem modum. De qua etiam re posterius nonnihil tradit Philosophus.

Sed fieri non potest, vt demõstretur, &c.

In quartum caput, ostendens quod quid est non monstrari definitione definitionis, neque contrarij definitione, Scholia.

HVius capitis intelligentia aliquot potest explicari & comprehẽdi conclusionibus, quarum prima in literę exordio est hæc, Non potest quod quid est, seu definitio monstrari de aliquo per finitionis hanc vel alia ęquipollentem definitionem, oratio propria seu conuertibilis, ex iis constans quæ in eo quod quid est prædicantur, hoc est, genere & differentia. Quę duabus rationibus approbatur, in quarum priori subindicat, in eiusmodi syllogismo principij petitioni locum esse. Nam in hac maiore, omnis oratio propria constans ex iis quæ in eo quod quid est prædicantur de aliquo, est definitio illius, assumitur definitio cum suo definito, iunguntúrque simul definitio & suum definitum, quod erat probandum. Cæterùm Themistius idipsum refert ad minorem hanc, animal gressibile bipes, est oratio propria constans ex iis quæ in eo quod quid est de homine prædicantur, ex qua illi maiori iuncta colligitur, animal gressibile bipes esse hominis definitionẽ. Nunquid (inquit) forma hæc probanda Philosopho est? Sed deridicula videtur, & quidẽ amplius quàm superiores, quia peccat idem quod illæ, sed apertius euidentiúsque. Fingit enim fortiter ac præsumit quod est probandum. Nam dicere complexum hoc animal bipes gressile, rerum esse quæ priuatim attingunt essentiam hominis, nihil aliud est, quàm constituere eam esse definitionẽ hominis. Igitur in propositionibus his, conclusio non vi aut potentia, (Nam hoc rectum esset) sed actu posita collocatáque est, hęc ille. Cuius expositionẽ amplectitur Albertus. Superiorẽ verò post Linconiensem sequitur D. Thomas. At secunda ratio ibi reddita, Pręterea sicut syllogismi ratio, &c. insinuat & syllogismi & definitionis quasdam esse regulas, secundum quas constituendi sunt syllogismi & finitiones, iudicandúmque rectè an secus syllogisatũ sit atque definitũ. In eadem quoque ratione per Totum intellige maiorẽ, & per Partem minorem propositionẽ, quod illa ex cõmuniori, hęc aũt ex strictiori constituatur subiecto. Secunda ibi collocata, At neque ex suppositione ostendi potest, &c. est. Ex suppositione siue hypothetico syllogismo conditionali, nequit definitio de suo definito ostendi ex contrarij definitione, hoc modo, Contrariorũ contrariæ sunt finitiones, igitur si definitio mali secundum Platonis placitũ sit diuisibile, finitio boni erit indiuisibile atque vnum, At illa mali est finitio, erit igitur boni definitio esse indiuisibile. Nam hic, quemadmodum in priori ratione literę dicitur, assumitur, vnam finitionem suo subiecto conuenire. Et proinde petitionẽ principij ille syllogismus inuolutã habet. Deinde ex æquo contrà sequitur, Si boni definitio est indiuisibile, mali finitio erit diuisibile, &c. Contraria enim (inquit Themistius) ea quę diuersa dicuntur, vt bonum, malum, celeritas, tarditas, tantundem euidentię ignorationisque habẽt. Porrò in secunda eiusdem conclusionis ratione, ibi assignata, At nec diuisione nec definitionis syllogismo, &c. indicat Philosophus, eum modum qui vtilis foret ad monstrandum quod quid est, oportere eiusmodi esse, vt per ipsum contingat sciri, definitionẽ esse quid vnum, ipsiúsque partes aliquid vnum efficere. Nam definitionis partes quatenus tales, vnius rei essentiam integrãt. Sed ad id dinoscendum, neque idonea est ea via

Prima literæ cõclusio.

Secunda.

quæ

quæ per diuisionem procedit, neque ea quæ vtitur definitionis contrarij syllogismo. Nam & diuisionis via accidit nonnunquam diuersa accipi accidentia, quæ re vera vnum non efficiunt, sicut & syllogismo illo hypothetico. Vt si ignis elementum sit calidissimum atque leuissimum, terra erit elementū frigidissimum ac grauissimum, &c. Sed de his hactenus. Tertia conclusio in litera assignata ibi, Sed cùm hęc ita sint, &c. veluti omnium prius dictorū epilogus, est hęc, Quemadmodum quod quid est, nequit de eo cuius est monstrari iis modis qui suprà recēsiti sunt, sic neq; inductione, neq; sensu, neq; digito, hoc est, digitali demōstratione, qua subinde vtuntur vulgares, ad exterioris sensus indicium significādum, neq; alio quopiam modo. Huius cōclusionis prima ratio ibi ponitur, Cùm hęc singularium sit, quorū non est demonstratio. Secunda aūt ibi, Amplius necesse est) cuius sententia est hęc, Et si quid nomen significet contingat quem scire, non cognoscendo an res nomine eo designata sit. nequit tamen fieri, vt quid sit res sciatur, nisi simul cognoscatur rem esse, sed rem esse non potest monstrari, igitur neq; quid sit ipsa res. Hæc autē ratio intelligenda venit de eodem demonstrandi modo, nempe categorico. Nam superius monstrauimus ex Alberto ac aliis cōmentatoribus, monstrari rem esse syllogismo hypothetico, qui conditionalis nuncupatur. Item & sequens ratio apertè testatur, esse, posse de aliquo ostendi. Eadem quoq; limitatio facilè ex ea parte literæ deprehenditur. Quia vnus modus sciendi, tantùm vnius est scibilis. Aliud aūt est scire hominem esse, & quid sit homo. Cæterùm huius rationis occasione poterit diligentior lector ambigere, pari ratione non posse propter quid de aliquo demonstrari, si ipsum quod quid est, de eodem non contingat ostendere. Pari enim modo sese habere apparet propter quid est ad quod quid est, quo quid est, ad an est. At huic scrupulo facilè satis erit factum, si in memoriam, id quod prius admonuimus, reuocauerit lector, nempe non omnes rationes Aristotelis hoc in tractatu allatas, efficaces esse, eò quod omnes ad veritatis inquisitionem, non aūt omnimodam assertionem, sint destinatæ, quanquam non ignoremus & aliam valere adhiberi dilutionem, quam ex sequentibus absq; magno labore poterit lector deprehendere. Tertia ratio ibi collocatur in litera, Præterea quoduis necessariò, &c. Cuius sensum hunc reddimus (Variant enim autores circa ipsius expositionē) Quicquid simplex est, & ad demonstrationē attinet, sententia maiorum ostenditur esse, nisi sit substantia, hoc est, definitio, vel definitionis pars. At esse, siue ipsum ens, non est de essentia illius cui competit. Nam cùm quicquid de substantia alicuius est, necesse est illius aut genus aut differētiam esse, Palàm quoq; sit, ens non esse alicuius differentiam, oporteret ipsum eius quod est genus esse, cuius oppositum probatur tertio Metaphysices. Versabitur igitur demonstratio circa quod est solum, & non circa quid est. Id quod obseruant ipsæ particulares disciplinæ. Nam Geometria quid significet triangulus supponit, dum dicit, triangulum figuram esse tribus lineis rectis comprehensam, id quod definitio quidem nominis est, antequàm ostensum fuerit triangulum esse. Deinde ostendit Geometra, triangulum esse, prima propositione primi Elementorū, explicans quandam lineæ rectę passionem, dum asserit, super datam rectam lineam triangulum æquilaterum collocari. Quo monstrato, ea definitio quæ prius duntaxat quid nominis erat, quid rei definitionis rationem suscipit. Neq; vsquam monstrat Geometra, eam definitionē suo competere definito. Porrò quarta ratio in litera ibi assignata, At verò si definitione trianguli, &c. In Boetiana versione ad hunc legitur modum, Quid igitur monstrabit definiens, quid est triangulus? Sciens itaq; aliquis definitione quid est, si est non sciet, sed impossibile. Cuius quidem rationis hunc reddunt sensum, Quemadmodum se habet definitio nuda atq; simplex ad quòd est, sic se habet demonstratio ad quid est. At per quid est seu definitionem simpliciter sumptam, non scitur quod est, igitur neq; ipsius quid est, est demonstratio. Qui quidem sensus, an consonus sit intentioni Aristotelis, nec ne, aliorū esto censura. Cæterùm in litera ibi, Manifestum etiam erit, &c. Id quod in superiori ratione suppositū fuerit, nempe definitionem non ostendere esse, probat reddita circuli definitione, qua cognita, definiens nescire potest an circulus sit, an circulo conueniat, an Aemo monti, qui Græcis dicitur ὀρείχαλκος, quem palàm est non posse esse. Vltima conclusio ad pleniorem superiorum intelligētiam assequendam, subnectitur ibi, Si igitur definitionis assignans, &c. quæ est, Definitio non ostendit quid nomen significat. Cuius probatio est, Nam si in eo ipso consisteret definitionis natura, consequeretur in primis, accidentium esse definitiones, id quod pernegat Aristoteles Metaphysices libro septimo. Item & non entium, vt tragœlaphi seu hircocerui, qui vt sit fieri nequit. Insuper accideret, omnes orationes definitiones esse, vt Ilias, de qua Themistius, Cùm (inquimus) dico Iliada, non ipsum nomen intelligo, sed subiectam nomini poesim. At tertium in litera illatū absurdum palàm est ei,

Tertia literæ cōclusio.

Oiectio.

Dissolutio.

Quarta cōclusio.

est ei, qui nouit perpenditque nomina secundum placitum significare, Demonstrationes verò esse non ex iis, qui in hominum arbitratu sunt constituta. Cæterùm ex his facilè fuerit deprehendere, quidnam discriminis sit inter definitionem quid nominis, & quid rei, de qua quidem re alibi à nobis est dictum. Et proinde eam non instituimus fusius explicare.

Rursus cōsiderādū est quid horum rectè.

In tertij tractatus, ostendentis quidnam veritatis habeant, quæ sperіori tractatu dicta sunt, caput primum, docens vnum quod quid est per aliud, quod quid est, posse demonstrari, scholia.

QVoniam superiori tractatu de eo quod quid est disputandi gratia potius quàm decernendi sententia (vti habet Themistius) disseruit Philosophus, in præsenti tractatu ostendit declaratque quo pacto ea quæ prius allata sunt, veritatem atque falsitatem contineant. Atque in primo eiusdem capite determinat id de quo potissimum prius est dubitatū, hac vnica conclusione. Vnum quod quid est per alterum quod quid est valere monstrari, quæ intelligenda venit, quemadmodum insinuat huius capitis ea particula postrema. Hic tamē modus non est demonstratio, &c. Verùm conclusionis propositę ac monstrandę ob contractionē nimiam Aristotelicam sententiam non reddunt translationū nonnullę, quarum ea est quę in hunc habet modum, Cuius ratio quidem est, quia ipsius quod res est, aliqua est causa, & hæc si sit alia, & ipsius quod quid est causa, poterit per ipsum monstrari in prima figura. Nam sic habet Boetiana versio, quæ & si priori non repugnet, nonnihil tamen commonstrat, quod in illa subticetur. Ratio autem (inquit ex Aristotele Boetius) huius est (eius videlicet quod quid est monstrandi) quoniam est aliqua causa. Et hæc aut eadem aut alia est, Et si vtique alia est, aut demonstrabilis est, aut indemonstrabilis. Si igitur est alia, & contingit demonstrari, necesse est mediam causam esse, & in figura prima monstrari. Est itaque Aristotelis sententia hæc, Eius quod est rem esse, aliqua est causa, quemadmodum dictum est in huius libri primo capite. Hæc aūt causa aut eadem est ipsi quod quid est, aut ab eo discreta. Si eadem fuerit, non poterit proculdubio per eam quod quid est monstrari. Alioqui idem perseipsum monstraretur, Sin verò alia fuerit, causa videlicet efficiens aut finalis, hæc bifariàm sese habere poterit. Nam quædam est, quæ accommoda existit demonstrationi, & per quam constitui queat demonstratio. (Nam apud Philosophum ea causa non ideo pronunciatur demonstrabilis, quòd valeat demonstrari, sed quòd idonea sit velut medium conficiendæ demonstrationi) At alia quoque est, quæ non est accōmoda ad demonstrationem construendam propter quid, qua de sola hic consyderatur, quemadmodum citra magnum laborem poterit lector deprehendere ex iis, quæ à nobis, imò ipso Aristotele, in superiori libro tradita sunt de demonstrationibus propter quid est, & quia est. Poterit igitur quod quid est, per causam propriam, adæquatam, ac immediatam, efficientē vel finalem demonstrari de eo cuius est quod quid est.

Cæterùm cùm ex quolibet causarū genere depromatur finiendi modus, quemadmodum superius est à nobis explicatū, harum diuersarū definitionum ordo solet assignari ex Aristotele in secundo de Auscultatione Physica libro, quem eo in loco explicuimus, & hic ne fortassis lectoris memoria exciderit, repetimus quàmbreuissimè. Harum itaque definitionū, ea quę duntaxat materiam cōplectitur, ex iis demonstrari vel propter quid valet per omnes reliquas, hoc est, quę continent causas, formalem, efficientem, & finalem. Insuper demonstrare licet definitionē ex formali causa desumptā, ex iis finitionibus quæ causas extrinsecas accipiunt. Deinde ea quæ efficientem accipit causam, per eam monstratur, quæ finalem complectitur. Est enim omnium Pilosophorum testimonio, finalis omnium causarum præcipua atque potissima. Cæterùm in calce literæ subnectitur, quòd huiusmodi demonstratio non est demonstratio quid est, de eo cuius est, in eo quod quid est, sed est syllogismus logicus, quemadmodū habet Boetiana versio, ob id quòd simpliciter, quod quid est de eo cuius est mōstratur, vel sine principij petitione, vti testatur D. Thomas. Porrò quid super his quæ dicta sunt senserint neoterici, & ante hos Albertus Alpharabium adferens, seu commentum Arabicum, quod Alpharabio adscribunt, in præsentiarum non statuimus explicare.

Quō autē quid est, &c.

In eiusdem tractatus secundum caput, quod apertius exponit, id quod superiori capite traditum est, scholia.

Literæ confio.

Nequit fieri, vt sciatur quid sit res, ignorato quod sit.

PRæsenti capite ostensurus Aristoteles, quo pacto eliciatur, ac innotescat ex demonstratione quod quid est, in initio proponit, non posse vllo fieri modo, vt quid sit aliquid cognoscatur, non cognito quòd idem sit, sumpta ratione ex quia est, & propter quid est, ad se mutuò comparatis. Illud autem accipies de eo quod quid rei est existit. Nam sciri potest, quid nominis alicuius: ignorato, an res significata sit, quemadmodum contingit quia est cognoscere nescientem propter quid est. At contra non euenit, nescientem quia est scire

forma-

formaliter propter quid, hoc est, causam inquantum causa est, atq; ad effectum applicatur. Etenim superius testatus est Aristoteles, geometram scire, propter quid secundum materiam vulnera circularia tardius curantur, & eundem ignorare an ita sit. At de propter quid hoc pacto accepto, in præsentiarũ non loquitur Philosophus. Verùm quoniam aliquando contingit sciri quia est, & ignorari propter quid, & nonnunq̃ simul vtrumq; cognosci, quod Menippo contingeret, si supra Lunam eclypsim patientem existeret, & quiddam simile accidit ipsis si est, & quid est, ideo in litera ibi, Ipsum aũt si est interdum cognoscimus, &c̃. monstrat si est per duplex medium posse cognosci ac sciri, nempe accidentale & essentiale, vt habet literę marginalis annotatiuncula. Sciens si est per essentiale medium, vt sciens tonitruum esse, & eclypsim existere, quia nubium sonus quidam est, & priuatio solaris luminis in Luna est, simul vtrumq;, & quid est, & si est cognoscit. (Non sunt aũt hæ definitiones completæ ac omnibus numeris absolutæ, sed vt eiusmodi supponantur) Quòd si quis idipsum cognoscat per medium accidentale, is si est sciet, ignorato quid est. Hoc autẽ bifariàm intelligi valet. Priori modo, dum in eo medio quod secundum accidens est, & extraneum sistimus, non progredientes ad ipsum si est secundum se acceptum, quem sensum complectitur Caietanus. Altero modo dum ex huiusmodi extranei existentia deuenimus expressè in cognitionẽ eius quod res sit, vt cognoscens duntaxat, Lunam plenam vmbram facere non posse, nullo corpore medio existente, priori modo cognoscit eclypsim esse. Qui verò ob id simul expressè cognoscit eclypsim esse, secundo modo per accidens cognoscit eclypsim esse. Atq; de hoc posteriori modo, salua Caietani reuerentia, intelligẽda veniunt quæ ab Aristotele hoc in loco traduntur. Proponit enim secundum omnium sententiam, vtriusq; medij exemplum, in secundo ostendens eclypsim esse, q̈ Luna nequeat plenam vmbram facere nullo corpore medio existente, non solùm proponendo hunc effectum esse. Neq; huic rei quicq̃ obstitit, quod pro se ex litera adducit Caietanus, nempe illud, Neq; enim sic, quia est, verè scimus. Id enim veritatem habet, quia nesciamus rem esse eo modo, quo perfectius sciri potest esse, nempe per quod quid est, & causam, vbi prius ad illius probationẽ duntaxat afferebatur effectus. Hunc quoq; duplicẽ sciendi modum (nisi fallamur) subindicat ea literæ pars, Quando aũt habemus, quia est, facilius quid est cognoscere, &c̃. Porrò literæ exempla, si ad quia est, & propter quid referantur, ad hos reuocanda erunt syllogismos demonstratiuos. Omne corpus à Sole lumen recipiens, inter quod & Solem terra interiacet, deficit, At Luna corpus est è Sole lumen recipiens, inter quod & Solem terra intercipitur, deficit igitur Luna. Omne corpus à Sole illuminatum in plenilunio vmbram non porrigens, nullo corpore existente medio, deficit, sed Luna corpus est à Sole illustratum, in plenilunio non porrigens vmbram nullo corpore, &c̃. igitur Luna deficit. Quòd si eadem si est & quid est tribuere velimus, in hunc modum reducentur ad hypotheticos syllogismos. Si terræ interpositio inter Solem & Lunam est, eclypsis Lunæ est, sed terræ interiectus inter Solem & Lunam est, igitur Lunaris eclypsis est. Si vmbræ non proiectio plenilunij tempore opposito opaco corpore est, eclypsis est, At illa est, est igitur & hæc. Caietanus.

Cæterùm particula illa, Nullo corpore existente medio) accipienda est de corpore medio inter nos qui vmbram facimus & ipsam Lunam. Nam si densæ intersint nubes suspensæ, à Luna vel illuminata nulla fiet per nos vmbræ proiectio. At Boetiana versio, à qua non dissentit Argyropiliana, sic habet. Nullo nostrum in medio existente manifesto, id quod ita explicat Iacobus Faber, cùm nullius nostrum in medio existentis vmbra fiat manifesta. Sed eam Boetij versionẽ facillimum est deflectere ad alterum sensum, quem sequuntur Linconiensis, eoq; posteriores, & nostra sententia rectius quàm Faber dicentes, & extraneam quandam obiectionẽ excludentes. Insuper dum in litera dicitur, Vtrùm interpositio terræ, An conuersio Lunæ, An luminis extinctio, insinuat variam super Lunaris eclypseos causa antiquorum opinionem. Quidam enim rectè sentientes, Lunarem eclypsim manare asserebant ex terræ interiectione inter Solem & Lunam, cùm in Draconis capite aut cauda existunt. Aliis videbatur corporis Lunaris vna pars ac medietas esse opaca, & altera lucida, qua recedente à nostro aspectu, & accedente parte tenebricosa, quę nostris obiiceretur obtutibus, autumabãt Lunæ fieri deliquium. Reliquis inde prouenire apparebat, q̈ quodam adueniente sursumq; elato humore, Lunare extingueretur lumen, sumpto ex iis, quæ penes nos eueniunt, argumento. Verùm interpositio terræ, &c̃. vera est causa & ratio seu definitio per causam ipsius Lunæ eclypseos efficientem reddita. At sequens exemplum huiusmodi est. In nube fit extinctio ignis, Omnis verò ignis extinctio, secundum Anaxagorę & Empedoclis placita, est tonitruum, est igitur in nube tonitruum. Nam re vera fit tonitru ex vehementi concussione cali- Iacobus Faber. Anaxagoras. Empedocles

dæ

dæ exhalationis & siccę comprehensæ in frigida nube, quemadmodum in Meteororum libro secundo docetur. Atq; hic medium maioris extremitatis causa est atq; definitio. Cæterùm quoniam fortassis quispiam rogaturus esset, num in definitione maioris extremi seu propriæ passionis causam designante consistendum sit? continenter subiunxit Philosophus, Si aũt illius hoc est, eius quod quid est, quod prius medium erat, interpositionem videlicet terræ inter Solem & Lunam, aliorum quoque similium rursus aliud sit medium, ex reliquis erit rationibus, id est, ex subiecti definitionibus. Nam secundum D. Thomę doctrinam, cùm passionis finitionem necesse sit subiectum ingredi, pari ratione oportet & subiecti finitionẽ eiusdem passionis definitionem posse ingredi, & illam causam esse definitionis passionis, quemadmodum passionis causa est subiectum. Vt ideo terra interiicitur inter Solem & Lunam, &c. q; Luna corpus sit cœleste aptum natum sic moueri. Et proinde his apertè indicat Philosophus, vnam definitionem per alteram monstrari syllogismo, non tamen in eo quod quid est, quemadmodum superiori dicebatur capite. Verùm occasione eorum, quę hac in litera ab Aristotele tradita sunt, originem accepit illa communis vulgataq; ambiguitas. Vtra definitio, an subiecti, an passionis, aptissimum sit medium potissimæ demonstrationis? Super cuius dilutione quatuor sunt probatorum autorum sententiæ, quas impræsentiarũ non constituimus recensere. Nobis sat fuerit id indicasse. Postremò, in huius literę calce, corollarij ab Aristotele illati sensum ad hunc modum explicat Themistius quàmbreuissimè. Ex iis (inquit) quę dicta sunt patet, quamuis definitio & id quid rei esse est, demonstratione addisci non possit, tamen fieri, vt in iis quæ per suas causas monstrantur, per demonstrationem definitio eorum innoteat.

Thomas.

Themistius

Sũt aũt quædã, quorũ alia causa est.

In tertium eiusdem tractatus caput, quod de variis definitionum modis pertractat, annotatio.

IN huius literæ exordio, ne quis toto (vt aiunt) cœlo erret, ex superioribus existimãs omni definitione cõpotere posse, ex alia monstrari, proponit Philosophus duplicem definitionem, Vnam immediatã seu indemonstrabilem, & alteram mediatã, quæ demonstrari queat, secundum duplex definibile, quod in omni disciplinarum genere reperire contingit. Vnum est, cuius non est causa alia à suo quod quid est, hoc est, ipsi extranea, aut simpliciter, aut in ea disciplina, in qua finiendum est, Cuiusmodi sunt scientiarũ subiecta, atq; horũ principia, quibus suæ respondent primæ causæ in vnoquoq; causarũ genere, si illa diuersa causarum admittãt genera. Alterum definibile est passio, Cuius extranea causa est, aut subiectum ipsius, aut aliud quippiam. Palàm enim est, subiectum esse extra essentiam suæ propriæ passionis. Hæ igitur finitiones, cùm causam priorem habeant, & proinde per eam monstrari queant, dicendæ erunt mediatæ. Verbi gratia, Luminis solaris priuatio in Luna, monstratur ex hac definitione causam complectente, interiectus terræ inter Solem & Lunam, &c̃. Et hęc rursum (quemadmodum superius dictum est) ex eo q; Luna corpus est cœleste natum sic aut sic moueri, hoc est, ex subiecti finitione, At Lunã esse, si ipsa fuerit alicuius disciplinæ subiectum, neq; illo modo demõstratur, neq; de ipsa monstrari potest ipsius definitio, sed vt habet litera, & esse, & quid sit supponitur. Cęterùm quoniam Themistius nostro iudicio hanc literę partẽ perpulchrè explicat, nõ grauabimur ipsius verba nostris interserere. Illud (inquit) sanè necessarium est recipere, hoc quod modò diximus non esse passim definitionibus omnibus verum, sed tantùm iis quæ insunt in alio, vt defectus, vt tonitrus. Sola enim hęc in demonstrationẽ vocantur, eò q; medium in iis quoddam habetur, quod causa est & conclusionis & rei. At quę per se sunt nec in alio sunt, in iis eadem ratio obseruari non potest, quia causam superiorẽ non habent, per quam monstrentur cuiusmodi sunt sua scientiis singulis subiecta, quę tamen vt sint, tum quid sint, certum & constitutũ esse necesse est, Nec alio modo cognoscibiliora euadunt, quàm aut inductione, aut fide aliqua, aut periculo. Demonstratione non euadunt, quum ipsa sint principia demõstrandi, quod quidem omnes scientię custodiunt. Subnectit quoq; & quędam alia, ad eam quam explicuimus Aristotelis sententiam plurimũ conferentia. Ex iis igitur palàm est, subiecti definitionẽ idoneam esse ad demõstrandum passionẽ eiusq; definitionẽ subiecto cõpetere, (Est enim illa huius quodammodo causa) non aũt subiecti finitionẽ posse monstrari suo inesse subiecto, in eodem genere causæ. Hactenus de priori literæ particula. Post quam ibi, Cùm autem definitio aliqua dicatur esse oratio, &c. aggreditur Philosophus definitionum genera, occasione eorum quæ in superioris tractatus quarti capitis calce tradita erant, simul explicans quomodo sese habeant illa ad demonstrationẽ. In primis itaq; indicat, quandam esse quid nominis finitionem, quæ nihil aliud est, quàm oratio explicans quid per nomen designatur, seu quæ nominis est interpretatrix. Nam posterior literæ particula prioris est expositiua, & ipsi eadem, quemadmodum insinuat Themistius, Definitio (inquit) multi-

Duplex definitio, quẽadmodũ & duplex definibile.
Prius.
Posterius.

Definitionũ genera.

Definitio quid nois.
Themistius

multifaria est. Alia exponit quid significat nomen, quæ ne definitio quidem appellari digna, sed interpretamentū potius quoddam vocis quæ efferatur, &c. De hoc finitionis genere alibi fusius egimus. Altera est definitio indicans quid est esse rei. Pro cuius pleniori cognitione præmittit Philosophus, bifariam orationem existere vnam. Nam quædam est vna per coniunctionem, hoc est, eò ꝙ vni tribuuntur multa, licet ipsa non efficiant per se vnum, vt animal rationale, disciplinæ capax, ac risibile. Hoc modo Ilias seu Troiana Homeri historia (teste Egidio Romano) vna dicitur, quòd in ipsa potissimùm Hectoris persona describatur per nonnulla accidentia, quemadmodum & apud Virgilium Enæas ab Ilioneo, dicente,

Definitio quid rei.

Dupliciter orō vna existit.

Primò.

Egidius.

Rex erat Aeneas nobis, quo iustior alter,
Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.

Et proinde per hanc orationem vnam rectè accipiemus eam rei finitionem, quæ diuersa variaq; aut accidentia aut propria complectitur, non per se quid vnum constituentia. Item & eam quæ accidentale medium continet, & quam in secundo loco hic constituit Themistius, Alia (inquit) definitio rem quidem commonstrat esse, sed quam ob rem sit, non commonstrat, quoiusmodi ea est, Lunam deficere, Lunam non collucere pleniluniis, &c. Alia est oratio vna, quòd ipsius partes plura significent, ex quibus vnum per se conflatur, vt animal rationale. Atq; hæc, virtute quadam dicitur monstrare ac explicare vnum de vno, non secundum accidens. Nam animal rationale, hominis essentiam quiditatemque indicat, quorum vtrumque simpliciter & per se vnum existit. Eiusmodi autem oportet esse definitionē quid rei propriè dictam, & in definitionum ordine tertium locum obtinet, prætermissa quid nominis definitione. Atq; id est, quod ab Aristotele in litera dicitur, Vno igitur modo definitio dicitur oratio, quod quid est indicans. Porrò in tertium locum succedit propter quid definitio, quam neoterici partiuntur in propter quid tantùm, vt sunt interiectus terræ inter Solem, & Lunam, &c. extinctio ignis in nube secundum opinionem antiquorum, comparatione eclypseos Lunaris & tonitrus, atque in eam quæ simul est, & propter quid existit, vt illorum respectu, priuatio luminis Solaris in Luna ob terræ obiectum inter Solem, & cæt. sonitus in nube propter ignis extinctionem in ipsa factam. De hac quoque intelligunt illam literæ partem, Posterior verò est quasi demonstratio quædam ipsius quod quid est, casu & positione ab ea differens, ideò quòd confusè ea contineat, quæ distinctius in ipsa demonstratione accipiuntur. Verùm eadem literæ portio veritatem continet, si loquamur de ea finitione, quæ propter quid duntaxat explicat. Nam virtute quodammodo comprehendit eam, quæ quid est indicat, & eius est causa, quamobrem ipsa ad suum definitum collata, erit definitio, & in syllogismo demonstratiuo sumpta erit demonstratio seu medium demonstratiuum, quòd potissima est demonstrationis pars. Cæterùm cùm in litera dicitur, Priorem, quod quid est non monstrare) id accipiendum est de eo quod quid est passionis, collatione facta ad aliud quod quid est, seu aliam definitionem. Nam per quod quid est, vel ipsius passionis, monstratur si est passio, quemadmodum superius ex Aristotele est monstratum, imò eodem medio commonstratur eadem passio suo competere subiecto, vt Lunam deficere, quòd Solari lumine priuetur. & in nube esse tonitruum, quòd in ipsa sit sonitus, &c. Verùm hæc subticuit Philosophus, eò quòd impræsentiarum pertractet de quod quid est monstrando. Postremò in litera ibi, Est igitur definitionum vna quædam oratio, &c. quodammodo epilogo quodam colligit ea quæ superius dicta sunt, triplicem definitionem enumerans. At translatio in hunc modum habens in huius portiunculæ exordio. (Est igitur definitionum vna, quædam oratio eius quod quid est & demonstrabilis) corrupta est. Ei si demonstrabilis loco constitueris indemonstrabile, redditur quidem Aristotelis sententia, sed ex quibusdam præmissis pendens. Sic enim habet Boetiana versio, Amplius est terminus tonitrui sonus in nubibus. hæc autem est quæ est ipsius quid est, demonstrationis conclusio. Quæ autem est immediatorum definitio, positio est ipsius quid est, & indemonstrabilis. Est ergo definitio vna quædam oratio eius quod quid est indemonstrabilis. Vna verò syllogismus ipsius quid est, casu differens à demonstratione, &c. Ex quibus colligere licet, triplicem esse definitionem. Vnam, quæ quod quid est indicat, & suo definito immediatè conuenit, hoc est, cuius non est alia causa, cuiusmodi est subiecti ipsius disciplinæ finitio, quemadmodū palàm est ex huius capitis exordio à nobis prius declarato. Alia est definitio propter quid ipsius passionis de suo subiecto monstrandæ, per quam demonstratur quod quid est ipsius passionis, quæq; casu atq; positione discrepat à demōstratione. Tertia est, passionis quod quid est finitio, quæ demonstrationis est conclusio, hoc est, per superiores suo definito competere

Themistius

Secundò.

Definitio propter qd.

Triplex definitio.

Prima.

Secunda.

Tertia.

petere monstratur. Cùm igitur in superioribus exemplis fuerit vsus Aristoteles duntaxat ipsius passionis definitionibus quid est, & propter quid est, his adiũxit ipsius subiecti finitionẽ quam superius testatus est esse indemonstrabilem. Quòd si roges, an hæc subiecti finitio comparatione earum quæ de passione redduntur, sit propter quid? Tibi ex iis quæ hoc & superiori capite dicta sunt, secundum D. Thomæ sententiam responsum sit, sic rem se habere.

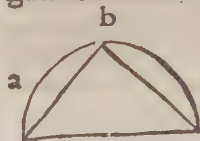
Quoniam aũt tũ arbitramur scire.

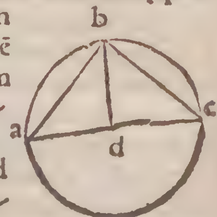
In quarti tractatus primum caput, ostendens quomodo per diuersa causarum genera fiat demonstratio, Scholia.

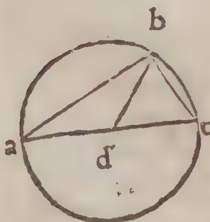
Omnibus causis vtitur demonstrator.

IN superioribus monstrauit Philosophus, quomodo quod quid est ad demonstrationẽ se habeat, nunc aũt ostensurus quo pacto ad eandẽ possit pertinere propter quid, In hoc quarti tractatus primo capite, aperit & declarat, demonstrationẽ omnibus causis vti, tanquam demonstratiuis mediis. Quia autẽ hoc caput paucis exceptis cognitu est facilè, breuis nostra erit annotatio. Primum textus exemplum ex materiali causa non sensibili quidem atq; motui coniuncta, à qua abstrahit mathematicus, sed intelligibili procedens, est huiusmodi, Omnis angulus constans ex duabus duorum angulorũ rectorum medietatibus, est rectus, Sed angulus in semicirculo descriptus, angulus est ex duabus medietatibus duorũ angulorũ rectorum cõstans, est igitur angulus in semicirculo descriptus rectus. Maior supponitur nota. Pro minoris aũt cognitione percipienda, quæ subiiciemus sunt animaduertẽda. Imprimis per angulum in semicirculo descriptũ, intelligẽdus est angulus circa arcum seu circumferentię partem procreatus, ex protractione linearũ duarum à punctis diametrũ semicirculi terminantibus, ad aliquod idẽ punctum in eiusdem semicirculi arcu, quemadmodum in hisce figuris adscriptis licet inspicere. Deinde describatur circulus a b c, cuius diameter sit a c, centrum autem d. Post hæc supra d centrum perpendicularis erigatur linea ad punctum b, in circumferentia designatum, atque ab a & c punctis, protrahantur lineæ a b, & c b. Angulus in semicirculo descriptus est a b c, quemadmodum in figura priori erat designatum, qui quidem angulus hoc modo monstratur constare ex duorum angulorum rectorum medietatibus. Anguli a, & a b d sibi mutuò sunt æquales, secundum illam quintam propositionem primi Euclidis. Omnis trianguli duorum laterum æqualium angulos, qui supra basim sunt, æquales esse est necesse, lineæ autẽ d a & d b æquales sunt, cùm ab eodem centro ad eiusdem circuli circumferentiam sint ductæ. Angulus verò a d b rectus est, eò quòd proueniat ex incidentia lineæ perpendicularis b d, supra lineam a c. Cum igitur triangulus omnis tres duntaxat duobus rectis æquales angulos contineat, sitq; vt mox diximus, angulus a d b rectus, necesse erit reliquos duos angulos ad basim a b constitutos d a b, a b d valere vnum rectum. Et quia sibi sunt æquales, necessum erit vtrumq; eorum esse anguli recti medietatẽ. Simili quoq; modo monstrabuntur anguli c, & c b d vnum valere rectum angulum, & vnius recti vtrumque esse medietatem. Erunt igitur quatuor anguli a, a b d, c, c b d, quorũ quilibet medietas est anguli recti. Cùm igitur angulus in semicirculo descriptus a b c, constet ex angulis a b d, & c b d, quæ sunt medietates duorum rectorum angulorum, monstratum erit angulum in semicirculo descriptum constare ex duorum angulorum rectorum aut æquiualentium duabus medietatibus. Porrò hac ratione non vniuersaliter ostenditur omnis angulus in semicirculo descriptus esse rectus, quemadmodum probè asserit Egidius, sed hanc à Philosophi commentatoribus adferri opinamur, quòd logico satis sit, neque vniuersaliter dixerit Philosophus, omnem angulum in semicirculo descriptum esse medietatẽ duorum rectorum angulorum. Qui autem desiderat idipsum vniuersaliter ostendere, hoc facilè efficiet demonstratione quam adhibet Campanus trigesima propositione tertij libri elementorum Euclidis, quæ est huiusmodi. Sit circulus a b c, cuius centrum d, & diameter a d c, semicirculus a b c, in cuius semicirculi circumferentia fiat angulus a b c, ductis lineis a b, & b c. Dico illum angulum esse rectum. Protrahatur ab ipso angulo in centrum linea b d, eritque per quintam primi angulus a b d æqualis angulo a. Et angulus d b c æqualis angulo c. Et quia angulus c d b est æqualis duobus angulis d b a & a per 32. primi, ipse erit duplus ad angulum d b a. Eadem ratione angulus a d b, duplus erit ad angulum d b c. Ergo duo anguli c d b, & a d b dupli sunt ad totalem angulum a b c, sed ipsi sunt æquales duobus rectis per 13. primi. Erit igitur angulus a b c,

Exẽpli Mathematici in litera positi declaratio.

a b c totalis medietas duorum rectorum, quare rectus, quod erat propositum. Hæc ex Campano allata sunt, vt lectorum curiosorum desiderio vtcunque responderemus. Hoc ipsum exemplum arbitrantur nonnulli ad secundum causæ genus per quandam reductionem pertinere, quod an sic se habeat, an secus, non decreuimus nunc discutere. Mouentur illi ex textu, sic apud Boetium legente, hoc aũt idem est ei, quod quid erat esse cum hoc significaret oratione, &c. loco cuius legit Argyrophilus, Quiditas autem est idem quod hoc, & eò sanè, quod hoc significat ipsa ratio. Verùm si dictio Hoc, referatur non ad medietatem duorum angulorum rectorum, quod superioris exempli medium erat, sed ad formam seu causam formalem, corruit illorum ratiocinatio. Cæterùm quod quid est, seu essentialis definitio dicitur eadem esse ipsi formæ, quia talis reducitur ad genus causæ formalis, vt dicitur secũdo Physicorum, aut quia complectitur differentiam essentialem, quę quodammodo est essentialis forma ipsius definiti. Porrò in priori causæ efficientis exemplo, sanatiuum dicitur non id solùm quod sanitatem efficit, sed & illud quod seruat eam. Huiusmodi autem causarum exempla à Themistio hæc redduntur, Animalium corpora ex contrariis constant, ergo consumentur, Deus est mundi opifex, ergo mundus visenda est pulchritudine. Habẽdi sunt liberi, ergo ducenda est vxor, vt aiebat Socrates. Deus bonus est, ergo fabricatus est mundus, quæ quidem exempla ideo adiecimus, vt indicaremus, autores nonnunquam omissa forma syllogistica, materiam duntaxat demonstrationis conficiendæ breuibus proponere. Ceterùm differentia in fine textus assignata, hunc habet sensum. In demonstrationibus procedentibus ex causis efficientibus atque finalibus, ordo generationis diuersus est, & quodammodo oppositus. Etenim in iis, in quibus elucet causa efficiens, necesse est medium demonstratiuum prius fieri quàm tertium, Nam illud causa est efficiens, hoc autem talis causæ effectus. Causa autem efficiens semper natura & subinde tempore, prior est suo effectu. Contrà in iis quæ constant ex causa finali, oportet primùm fieri tertium seu minorem extremitatem, & deinde finem, qui pro medio sumitur. Corrupta autem est ea lectio, quæ sic habet, In illis autem vltimum quod est id, gratia cuius cætera fiunt, quemadmodum patet ex Boetiana interpretatione, in qua sic legitur, Ibi enim medium oportet prius fieri, hic autem ipsum c extremum, vltimum autem gratia cuius. Idem apertius monstrat hæc Argyropiliana, In illis enim primò medium fiat oportet. In his autem c ipsum tertium primo. Deinde id vltimum, gratia cuius cætera fiunt. Ex textu autem hoc colligere licet, vnam causam per alteram posse demonstrari, & contrà, quum sunt sibi inuicem causæ. Iacobus Stapulensis hanc, quam diximus differentiam, ad alias etiam refert duas causas, materialem & formalem, sed contradicente Themistio, Tractatio, inquit, & constitutio medij atque causæ, non eodem modo in omnibus se habet, sed aliud priore ordine quàm effectus est, vt mouens. Aliud posteriore, vt finis, & ea quorum gratia res quæque & efficiuntur, & sunt. Aliud simul, vt definitio, & quod rei esse est.

Differẽtia inter demonstrationes ex causa efficiente & finali progredientes.

Faber.

Themistius

Fieri autẽ põt, vt idem sit tum ex fine.

In secundum caput eiusdem tractatus, explicans luculenter quæ superiori capite tradita sunt, Scholia.

IN huius literæ exordio commonstrat Philosophus, idem valere, monstrari per varias causas, nempe materialem & finalem, sub quibus, velut extremis, accipiendæ veniunt causæ formalis & efficiens. Nam eum effectum, cuius sunt cuncta causarum genera, per quamlibet causam contingit monstrari. Quod diximus ostendit in primis Philosophus in iis quæ sunt, his subiunctis exemplis, Omne corpus foraminulentum, & amplos habens meatus, est luminiperuium, seu luminis admittit egressionem, At eiusmodi est laternæ cornu, (Nomine enim laternæ, per synedochen, cornu est accipiendum) ergo cornu laternæ est lumini peruium, & luminis egressionem siue diffusionem permittit. Quicquid efficit, ne pedes aliáve membra offendamus, est lumini peruium, ac talis est lucerna, iuxta illud Poetæ,

Dux laterna viæ clausis feror aurea flammis,
Et tuta est gremio parua lucerna meo.

Per laternam ergo fit luminis egressio. In priori syllogismo loquitur Philosophus secundum eorum opinionẽ, qui existimabant lumen quendam paruulorũ minutorumque corpusculorũ à lucido corpore defluxum, quæ quidem corpuscula subingrederentur, ac diffunderentur per aliorum corporum maiores meatus & poros, de qua quidem re est Physici cõsyderatio. Post hæc secundò idem declarat in iis quæ fiunt, qualis est tonitrus dum fit. Quòd si quis, quemadmodum admonet ipsa litera, alia exempla, quæ naturalia sunt, expetat, hæc reddi valent ex Themistio, Corpus cœleste conuertitur in orbem necessario, quia nec graue est nec

Idẽ per diuersas monstratur causas, quod exemplis monstratur, primò in tẽpore præsenti, & in iis causis, quę simul tẽpore cũ suis effectibus sant.

leue,& gratia aliquoius,vt quàm proximè possit,imitatione accedat ad Deum. Dentes primores acuti sunt,tum quod ex osse gignantur tenuiore,tum gratia finis,vt cibo secando dirimendoq; habiles sint, Contrà maxillares lati,& q ex pinguiore materia existant,& vt in attritum,molendo & subigēdo sufficiant. Post hæc in litera ibi, Atq; altera,natura ob finem facit,&c̄. ad pleniorē prius dictorum habendam cognitionē,duplicem explicat esse necessitatē. Vnam ex fine desumptam, Alteram verò ex aliis accipiendam. Necessitatem ex formali causa prouenientem,reuocat Themistius ad finis necessitatem. Dehinc (inquit) duplex cuiusque natura est, Vna,quæ ad formam refertur,& hæc cum fine ipso eadem est,Forma oculi est videre,idem est finis, ad quem iuncti sunt animalibus oculi. Aurium audire, idem est finis, ad quem datæ sunt aures. Cæterùm in litera mox sequente, ex materia sumptam necessitatem appellat Philosophus eam,quæ secundum naturam & appetitum est,id est, naturalem inclinationem,secundum quam ob grauitatem lapis cæteraq; grauia deorsum mouentur,& contrà, leuia sursum. At violenta necessitas accipitur collatione facta ad efficientem causam, non quālibet,sed eam duntaxat,quæ in passum effectum eum procreat, qui cum suscipientis natura pugnet,qua quidem necessitate lapis à proiiciente sursum mouetur, & ab igne aqua calescit,& aeris media regio frigescit.His itaq; ostendit vtcunq; Philosophus,in eisdem à natura profectis effectis,necessitatē accipi ex vtraq; causa,& materiali,& ea quæ finis rationem habet. At post hæc in litera ibi,Eorum aūt quæ fiunt ab intellectu, quædam nunquam à casu sunt,vt domus vel statua, &c. nonnulla in medium adducit, in quibus solùm accipitur necessitas, finis comparatione. Cuiusmodi ea sunt artificialia, quæ solùm per artem queunt effici,non autē à natura,neque à casu,neq; à fortuna,vt sunt domus,statua,& id genus alia,Ea aūt quæ indiscriminatim,& per artem, & per naturam procreari contingit, & à casu & à fortuna prouenire valent,vt sanitas,& per artem,& per naturam effici potest. Si quis enim morsus est à vipera,& sitis impatiens acetum quod secum portat bibit,non sanandi spe,per naturam sanatur,& seipsum fortuitò sanat,præterq; suam intentionem. Item si quis artis ædificatoriæ peritus,cognouerit domum in qua existit, mox ruituram, è qua ilicò egrediatur, per se saluus fiet.Quòd si quis illius rei ignarus,persequendi inimici gratia egressus fuerit,eiusmodi salus temerè facta est.Subnectit aūt Philosophus,casui & fortunę maximè locum esse in iis cōtingentibus,quæ queunt ob diuersos fieri fines,& tum eorum generationē manare non à casu vel fortuna, sed à natura vel arte, cùm in aliquem præstitutum finem destinantur. Quòd si quippiam aliud præter agentis intentionem acciderit,id à casu vel à fortuna asseritur proficisci. Nam quicquid à casu vel fortuna fit, pendet ex alio, quod ab arte vel natura propter finē efficitur. Ex quibus statim colligit,omnia quæ fiunt gratia alicuius,siue ob ipsius finis bonitatem aut veram aut apparentē,prouenire à natura vel arte,Nihil quoq; à fortuna fieri, quod in aliquem destinetur finem. Post hæc in litera ibi, Idem modus demōstrandi,&c. monstrat Philosophus,eodem demonstrandi modo vtendum esse in aliis temporibus, præterito videlicet & futuro,si modò causa & effectus sibi mutuò respondeant in tempore. Duorum exemplorū ipsius literæ,prius ad hypotheticā pertinet demonstrationē,Posterius verò ad categoricam,id quod vel manifestissimū est ex aliis translationibus.An aūt cristallus,seu glacies & aquæ cōgelatio duntaxat proueniat ex omnimoda caloris absentia,in libris Meteororū est diligentius discutiendum. Porrò in litera ibi,Cùm autem causa & effectus non simul sunt,&c. Ostendit Aristoteles,quomodo constituenda sit demonstratio in causis & effectibus,quæ non sunt simul tempore,cuius hæc est sententia.Non est ducenda affirmatiua demonstratio hypothetica (hæc enim huic loco seruit) à priori ad posterius,sed à posteriori ad prius, id est,ad esse fuisse vel fore prioris,non cōsequitur esse fuisse vel fore posterioris. (Neq; enim sequitur,si fundamentum est, fuit, vel erit, domum esse,fuisse,vel fore.) Et ex fieri posterioris colligitur fieri prioris (vt si domus fiat,necessum est fieri aut factum esse parietē) Ex fore quoq; posterioris monstratur fore prioris,vt si domus erit,erunt fundamentū tectum & parietes. Cæterū dum in litera dicitur,Non enim oportet,si prius factum est,posterius factum esse,& in futuro similiter, hæc particula (& in futuro similiter) duplicem admittit interpretationem. Prior est, non oportet si prius factum est,etiam posterius factum fore. Altera, non oportet si prius factum erit, posterius factum fore. Et huic expositioni magis consentiunt, quæ posterius dicuntur, & illa probatio continuò sequens, Siue enim determinatum siue indeterminatum tempus fuerit,& cæt. Cuius sensus est, Siue sumatur determinatum tempus, vt hic dies futurus,siue indeterminatum,vt aliquis dies futurus,nunquam verè dicetur, si paries factus est, illo die, vel aliquo qui erat futurus, domus facta est. Nam in medio tempore, non verum est

Duplex necessitas, vna ob finē, altera ob materiam.

Necessitas secundū naturam & appetitū quæ sit.

Quæ violenta.

Secundò in aliis temporibus.

est dicere, domum esse factam, in quo quidem magis videretur verum esse domū esse factam; Id enim quod alterū simpliciter consequitur potius ad ipsum sequi natum est proximiori tempore, quàm distantiori. Porrò ipsius literæ statim sequētis ea portio, Nam oportet medium simul ortum habere, &c. hunc habet sensum, Oportet medium simul habere ortū cum eo, cuius est medium, vt ex illius facto esse, mōstretur factum esse huius, &c. quod quidem non est in exemplo proposito. Non enim simul ortum accipiunt paries & domus, neq; parietē factum esse, & domum fore, cùm illud sine hoc valeat esse. Verùm hæc particula in versione Boetiana sic redditur. Medium enim simul genitū oportet esse, factorū factum, futurorū futurū, cum iis quę fiunt fieri, cum iis quæ sunt esse. sed futurum esse & esse, non contingēt simul esse genitum. Quæ quidem lectio alia clarior est ac apertior, Nam si esse, non simul actu sit cum fore, efficaciori ratione factum esse cum fore non simul genitū erit. Cęterùm in allatę in litera dubitationis dilutione, per factum esse accipiendum venit quoddam indiuisibile, adinuicē cōtinuans partes eius motus, qui dicitur factio seu generatio, siue substantialis fuerit, siue accidentaria. Atq; talia facta esse in eodem motu infinita sunt, quemadmodum & ipsa fieri, id est, ipsius factionis partes ad inuicem cōnexæ continuatæq;, si secundum proportionē certam accipiantur, de qua quidem re agitur in sexto libro de Auscultatione naturali. At post factum esse cōtinuò sequitur fieri, quod factum esse idem, prioris fieri finis est & posterioris initiū. Rogabit fortassis quispiam, cur ab Aristotele hic introducta sit hæc quæstio. Omissis iis, quæ ex Boetiana aliisq; translationibus colligi possent, (quæ & si aliter & aliter habeant, non tamen sensu multū dissident) respōdebimus, idcirco hanc allatā esse ab Aristotele dubitatiunculam, vt indicaret, cùm demonstrare cōstituimus, nobis non esse vtendum prædicto argumentandi modo in iis factis esse, quæ eiusdem sunt factonis continuæ, licet & ea ratiocinandi forma, in his ipsis sit efficax, id quod exemplo declaratu haud est difficile. Nam si quid è non albo, nigro scilicet, cōtinua dealbatione factum sit candidissimū, & vt consueuerūt dicere naturales, album 8. graduum, consequetur ipsun factum esse album 7. graduum, & 6. & 5. & 4. atq; sic deinceps. Et idem in aliis accidit mutationibus. Verùm enimuerò ꝙ in illis eo monstrandi modo non sit vtendum causa est, ꝙ prius factum esse in cōtinua mutatione, non vera sit causa posterioris facti esse, quemadmodum nec prior pars factionis, posterioris est causa. Atq; hoc ipsum nostro iudicio insinuat Philosophus, dum postea subiicit, inter ea igitur quæ cōsequenter fiunt, ab effectu posterius facto, &c. Perinde atq; si diceret Philosophus, hoc loco nō est ducēda ratiocinatio, seu demonstratio à posteriori facto esse aut imperfecto, aut perfecto, ad imperfectum factum esse prius, sed à perfecto cōpletoq; facto esse posteriori, quod est ipsius effectus, ad completū factum esse prius, quod est causa. Atq; id faciendum est eo ordine, secundū quem tandem deriuatur ad causam efficientē mediam, quę immediatè proxima est primę causæ efficienti, quemadmodum monstrat literę exemplum. Porrò pro apertiori dictorū intelligentia breuibus annotandum est, eas factiones esse continuas, quarum idem numero factum esse, vnius finis est, & alterius principium. Eæ sunt contiguæ (si contiguum à continuo separetur) quarum vnius finis simul est cum alterius principio, quæ quidem finis & principium, ad minimum diuersa sunt numero. Atq; hoc modo contiguas, siue secundum tempus continuas, existimat Caietanus esse in naturalibus factiones causarū & effectuum, neque inter eas intercidere aliquam temporaneam quietem. Verùm illæ consequēter sese habent, inter quas nihil eiusdem speciei interiacet, vt si quis Louanio proficiscendo Mechliniam, fessus Mechliniæ quiescat, Deinde Antuerpiam pergat, eiusmodi profectiones consequenter se habent, quę neq; contiguæ sunt, neq; cōtinuę. Sed de hisce in Physicis fusius pertractandum est. At quęret non immeritò aliquis, quo pacto hic mōstrandi modus ad hunc pertineat locum? cùm nō à causa ad effectum ducatur argumētatio, sed potius cōtrà ab effectu ad causam. Huic primo respōsum sit, in hoc ratiocinandi genere quodam modo cognosci & elucere ipsam causam, licet ea non assumatur veluti medium. Deinde media assumpta in efficientis causę genere, effectus quidem esse, at in genere finalis causæ, causas non effectus. Hactenus dictum sit à nobis de demonstratione eorum, quæ post se fiunt in directum, & non secundum circulum.

Dubitatiōis occurrentis reiectio ac dilutio.

Quæ factiones continuæ.

Quæ contiguæ.

In tertium caput, ostendens quomodo circulariter mōstrantur, quę ex se inuicē fiunt, annotatio.

Quoniam aūt aliqua circuitu quodā, &c.

HOC capite pertractans Philosophus de iis, quę modo circulari atq; reciproco, ex se mutuò fiunt, in initio proponit, quòd quemadmodum quædam circulari quodam modo ex se inuicem generantur, sic & circulari demonstratione, quam Hermolaus in Themistij translatione obambulatoriam vocat, se mutuò ostendunt. Verùm quoniam quæ in hac litera adferuntur satis clara sunt, in eorum explicatione non immorabimur, adiiciemus nihilo

nihilo secius quae diligēs desiderat lector. Prius alicubi admonuimus, duplicē esse demonstrationē. Vnam categoricam, alterā hypotheticam. De categorico circulari syllogismo in secundo Priorum Analyticorū libro actum est, cùm explicarentur ea quae pro tertiae syllogismorū potestatis assequenda cognitione ab Aristotele adducebantur. At quę hoc in loco dicuntur, potissimùm tribuenda sunt syllogismo hypothetico, siue ipsius partes fuerint ex verbo est secundo adiacente constantes, siue minimè. Nam in exemplis Aristotelicis sumuntur media & extrema, quae recurrunt non secundum praedicationem, cuiusmodi ea oportet esse in circulari syllogismo, sed duntaxat secundum illationē, aut necessariam, aut vt in plurimū. Cęterùm in dubium reuocant nonnulli, An simili modo & in iis quae secundum directum generantur ordinem, & in iis quae secundum circulum ex sese mutuò fiunt, progrediendum sit ex posteriori ad commonstrandum prius, id quod apertè asseuerat D. Thomas. Nostra sententia facilè respondebitur, in hac cyclica demonstratione valere progredi & à priori & à posteriori, alia tamen ac alia ratione. Nam hac in re, quodlibet quolibet prius est, atq; posterius. Id quod planè testatur Themistius, ita inquiens, Eorum quum aliqua huiusmodi habebuntur, quae se circuitu quodam generant, in his & demonstratio ambulatoria locum habebit. Quoniam haec in totum reciprocant, sibiq; modò causae, modò effecta vicibus sunt, ita vt in argumentando robur & foelicitas par, siue ab initio, siue à summa auspicium capias. Terra imbri madefacta, halat vapores, hos vi caloris efferri necesse est, Ex his nubem cogi oportet, Hac coacta imbrificatáque, denuò madescit terra. Haec autem est id à quo sumptum exordium est. Res ergo in orbem deducitur, quum vno aliquo posito, aliud oritur, quo orto, subinde aliud nascitur, quo nato iterum ad originem resilitur. Haec perpulchrè Themistius, apertè explicans, quo pacto contingat circularem monstrationem fieri. At his obsistet fortassis quispiam, eò q superiori libro dictum sit, non posse fieri, vt sit circularis demonstratio. Respondet quidam, eo in loco Aristotelem egisse de iis demonstrationibus, quae potissimae sunt, de quibus solis hoc in loco non est sermo. Verùm Aquinas existimat, allato loco prohiberi circularem demonstrationem, dum ad idem numero reditur, hic autem non ad idem numero finitur augmentatio, sed ad idem secundum speciem. Insuper addit, libro superiori prohibitū esse in demonstrando circulum, in per se causis, non autem in eis, quae sunt secundum accidens, cuiusmodi sunt eae de quibus impraesentiarum tractatur. Nam quemadmodum primò de Physico auditu dicitur, Ex ente in actu, per accidens fit ens in actu. Et proinde ex aqua, secundum accidens, nascitur vapor, & ex vapore nubes, &c. Quòd si rursum occurras, prius monstratum esse, demonstrationem nequire ex iis quae per accidens sunt, construi. Respondebimus, id esse accipiendum de demonstratione propriè dicta. Ea autem, super qua hic sermo habetur, imperfecta est demonstratio, ex iis quidem progrediens, quę causę sunt per accidens, ad inuicem tamen certum retinentes ordinem, propter quem vnum quodammodò per se fieri ex altero dicitur, quemadmodum conceditur ex vino per se generari acetum, & ex animali cadauer, non autem contrà. Caeterùm quoniam ea, quorum meminimus, vt in plurimum frequenterque veritatem continent, ideo adhibita vna diuisione ostendit, quale eligendum sit medium in hisce demonstrationibus, nempe non necessarium, & quod vt in plurimum sese habeat ad id quod est monstrandum. Illa autem literae partitio est eiusmodi, Eorum quae fiunt, quaedam semper ex necessitate efficiuntur. Atq; horum quaedam sunt, quae secundum omne tempus sic sese habent, vt habere tres angulos duobus rectis aequos trianguli comparatione Altera eiusmodi sunt duntaxat pro eo tempore, quo esse nata sunt, vt effectus, qui corporibus coelestibus conueniunt. Alia frequenter fiunt, vt omnem masculum barbam mittere, & pilos in mulieris mento non prodire. Sunt etenim, Philosopho teste, tertij de animalibus capite vndecimo, in terra Caria mulieres sacerdotes barbatae.

Dubitatio. Dilutio.

Eorum quę semper insunt alicui.

In quinti tractatus docentis venari definitionem, primum caput, ostendens quo pacto speciei specialissimae definitio inuestiganda sit, annotatiuncula.

Postquam superiori tractatu exposuit Philosophus, quomodo quod quid est, & propter quid est, sese habeant ad demonstrationem, praesenti tractatu monstrat, quo pacto haec inquirenda sint & vestiganda. Hoc autem primo capite aperit, quomodo tandem commodè deprehendetur definitio speciei indiuiduae seu specialissimae, vnico documento praeceptoq;, cui praemittit quandam diuisionem de iis intelligendam, quae per se primo modo insint. Alioqui ea quae adferētur, non constituerēt essentialem finitionē, de qua in pręsentia agitur. Principium aūt literę venit intelligēdum de ea specie finienda, cuius nobis ignota est specifica & vltima differētia cum specie cōuertibilis. Nam alioqui per genus proximū, si notum

foret,& talem differētiam esset finienda species. Verùm cum ea quę in pręsenti litera traduntur, satis sint aperta, nostra nō egent cōmentatione ampliori. Cæterùm hac ternarij numeri finitione in litera ab Aristotele reddita. Ternarius numerus est impar, vtroq; modo primus, indicat bifariam numerum dici primū. Vno modo, quando nullo numero aliquoties replicato mensuratur. Secundum quem 2.3.5.7.11.13.17.& 19. numeri sunt primi atq; incompositi. Nam ipsorum sola vnitas, pars est numerās. Qui autē prætermissi sunt, hoc modo sunt compositi. Bis namq; duo, quatuor efficiunt. Ter duo & bis tria reddunt sex. Quater duo & bis quatuor, octo. Ter duo & bis tria, sex. Ter tria, nouem, & sic deinceps in reliquis. Nouenarius autē, qui in præscripto ordine tertium occupabat locum, ternario mensuratur. Item & quindecim per quinarium, quēadmodum septenarius metitur 21. Atq; vt in summa dicamus, oīs numerus non primus seu cōpositus esse agnoscetur hoc modo, si constituta imparium numerorum continua serie, prætermisso ternario, tertium occupet locū, vt constituta illorum serie, 3.5.7.9.11.13.15.17.19.21.23.25.27.29.31.33.35.37.39.41.43.45. &c. numeri cōpositi sunt 9.15.21.27.33.39.45. Nam hos metiuntur hi numeri 3.5.7.9.11.13.15. Neq; tamē ob id arbitrandum est, cæteros omissos numeros esse hoc priori modo primos ac incompositos. Nam 15. & 25.35. numeri prius omissi, numeri sunt cōpositi, quos metitur quinarius, modò ter, modò quinies, modò septies replicatus. Altero modo is numerus primus est, qui non coalescit ex pluribus numeris, sed si quem cōplectatur, illi duntaxat vnitatem adijcit, hoc pacto binarius & ternarius primi sunt numeri, Nam ille ex sola vnitate bis sumpta conflatur, hic autem binario solum superaddit vnitatem. At cæteri omnes hac in significatione sunt compositi. Nam quatuor ex duobus constat binarijs. Quinarius autē, ex 2.& 3. Senarius, ex tribus 2.& duobus 3. item ex 2.& 4. Atq; sic in reliquis progrediendum est, hæc in medium protulimus sperantes non fore iniucunda lectori, præsertim ei qui arithmetices est ignarus.

Dupliciter dicit numerus primus. Primò.

Quis numerus cōpositꝰ

Secundò.

In secundi capitis priorem partem, docentem inuestigare generis definitionem, scholia.

HAc textus parte tradit Aristoteles rationem inuestigandi definitionem generis subalterni, (nam generalissima definitionibus carent) quā sic explicat Themistius. Generibus autē ijs, quæ in species alias soluuntur sparguntúrque, definiendis, via hæc seruabitur. Primum sumendæ sunt omnes eius generis species indiuiduæ, vt numeri, ternarius, binarius, cæteræq; formæ, Item omnes species lineæ, quæ sunt recta, circumiens, curua. Deinde harum specierū definitiones promendæ, vt paulò ante præcepimus. Tum sumenda omnia, quæ sunt speciebus ijs quæ definiantur congrua. Quid est linea recta? longitudo citra latitudinem, cuius puncta media non prominent ab extremis. Quid est linea circumducta? longitudo citra latitudinē, ad cuius summū lineę omnes à centro ductæ sunt pares. Quid linea curua? longitudo citra latitudinē flexuosa. In omnibus ita definitionibus linearū longitudo citra latitudinē, vt quoddam cōmune, ponitur hoc reponendum, deinde redeundum ad lineam, & in quo ex decem principijs sit quærendum: Et quoniam in quātitatis genere est, hoc sumendum est, & cum illo cōmuni quod in omnibus definitionibus omnium specierū cōperimus iungendum. Ita definitio lineæ tota hæc fuerit. Linea est quantitas citra latitudinē longa, nam genus summū cum ijs quę omnibus speciebus cōmuniter insunt, definitionē generis citerioris constituit, Hæc Themistius. Ex quo patet, quatuor esse obseruanda in peruestiganda generis definicione. Primū diuidendum esse genus subalternū in suas species, Secundū definiendas esse singulas species, secundum superioris capitis præceptū, Tertium, sumendum esse definiendi generis genus, Quartum huic generi annectendum esse quod speciebus omnibus est commune. verbi gratia, singamus lineam esse genus, eius definitionem hac ratione inuestigabimus, primū ipsam in suas species specialissimas diuidemus, quæ sunt, linea recta, & linea circularis. Definitiones specierum promemus, vt linea recta est longitudo sine latitudine, cuius puncta media non prominent ab extremis: Et linea circularis est longitudo sine latitudine & profunditate, ad cuius summū omnes lineæ à centro ductæ sunt pares. Tertio, genus lineæ inquiremus, quod est quantitas. Et quarto ei iungemus, quod in definitionibus cōmune reperitur, videlicet longitudo sine latitudine, efficieturq; hæc lineæ definitio. Linea est quātitas longa sine latitudine. nam quod in omniū specierū definitionibus continetur, facilè intelligitur ipsi generi (sub quo species continētur) prius debere cōpetere, ac propriè ad eius definitionē pertinere, maximè cum id solis eius speciebus tribuitur. Cæterùm quem sensum habeat ea literæ pars quæ mox subsequitur (propterea quod simplex & definitio principium est omnium, & ea quę simplicibus conueniunt, per se quidem illis solis conueniunt, cæteris autem per illa) inter com-

Cōgruū aūt est, cū genꝰ aliquod definire volumꝰ

Themistius

Quatuor in peruestigāda generis definitione.

Themistius

mentatores non modica dissentio est. Themistius sequens Commentatorem, per simplex accipit speciem specialissimã, quæ vltra diuidi non potest, & vt ostendat quomodo definitio generis ex his constituenda sit, quæ per se quidem solis simplicibus conueniant, cæteris verò per illa, videtur imaginari, in definitionibus specierum in primis sumendas esse differentias, aut proprietates quæ supra non sint, quàm genus quod definiendum est. Ac deinde ex iisdem (vt suspicor disiunctim sumptis) vult definiri genus, sub quo species illæ continentur, & quia supra non sunt (inquit) soli generi proprium quiddã efficiunt. nam genus ex speciebus suis constat, & quẽadmodum genera per suas species sunt, ita quæ generi insunt per species inesse putandum est. Hæc Themistius. Verùm hæc interpretatio videtur prætẽdere, genus debere definiri per ea quæ speciebus quidem per se competunt, generi verò per accidens, & gratia specierum, vt animal per rationale & irrationale. Quòd quàm alienum sit, & à recta ratione, & à documento statim assignato, nemo est qui non intelligat. Rectius igitur Thomas & Albertus per simplex, ipsum genus intelligunt, quia actu pauciora includit quàm species, assignantque hanc textus sententiam. Quę generi propriè cõpetunt, facilè ex specierum definitionibus innotescunt, quia genus eiusq; definitio omnium specierum quę sub illo continentur, principium est, & quę generi propriè competunt, per se quidem illi cõpetunt: speciebus verò nõ nisi gratia generis, & ideo quoties in definitionibus omnium specierũ sub eodẽ genere cõtentarũ, aliquid idem reperitur, facilè est colligere, id propriè ad genus (quod est commune principium omnium specierum) eiusq; definitionẽ pertinere, ac ei quidem per se cõpetere, speciebus verò gratia generis, sicut supra in exemplo textus de hac proprietate (longitudo sine latitudine) monstratũ est, quæ quoniam in definitionibus omnium specierũ lineæ, reperiebatur, hinc colligebatur, ipsi quidem lineæ tanquam principio specierũ per se competere, speciebus verò non nisi gratia lineæ. eundem sensum prætendunt, versio Boetij & Argyropili, si quis eas diligenter excusserit. Monstrato itaq; quo pacto inuestigãda sit definitio, cõpositiuo modo, in litera, ibi. At diuisiones quæ fiunt per differentias, & ca t. subindicat quodam documento alium inuestigandæ definitionis modum, quẽ diuisionis viam ad definiendũ neoterici vocant, dicens Diuisiones quæ secundum per se differentias fiunt, vtiles esse inquirendæ definitioni, cuiusq; speciei & subalternæ & indiuiduæ. Non autẽ ad demonstrandũ quod quid est. Nam syllogismo diuisiuo, quantum ad demonstrationẽ attinet, nihil aliud efficitur, quàm si in initio cuncta quę in definitione sumenda erant, absq; diuisione forent accepta. Verbi gratia, cupientes quod quid est hominis reddere, nihil refert an rogando progrediatur, hoc pacto. An homo animal sit? An sit mortalis? An sit rationalis? An hoc modo ratiocinetur. Omne animal est rationale vel irrationale, At homo est animal, igitur homo rationalis est vel irrationalis, non autẽ irrationalis est, est itaq; rationalis. Omne rationale mortale est vel immortale, Sed homo est rationalis, igitur est mortalis vel immortalis, Non autem immortalis, Quare ipse est mortalis. Nam in hoc argumentandi modo, ex gratis duntaxat ac pręconfessis ducitur argumẽtatio, id quod palàm contingit in priori progressu. Post hæc ibi in litera. Refert autẽ eorũ quæ prædicantur quid prius, &c. assignat Philosophus præceptũ exactissimè obseruandum, cum diuisionis via colligendum est quod quid est. Cuius summa est, vt ea quæ per diuisionẽ excerpta sunt, rectè collocentur ac ordinentur. Nam id exigit definitio (de qua in præsentia sermo est) vt primo loco situetur quod vt potentia se habet, Id 2. quod actus rationẽ induit. Et si plura sint actus conditionẽ suscipientia, id priori loco constituatur quod generalius sit, & quodam modo partibile. Posteriori autẽ, quod minus est commune. Verbi gratia sit hæc tria, animal, mansuetũ, & bipes, quæ homini definiendo sunt satis, si hominis definitionẽ reddere volueris, hoc ordine tria illa erunt tibi explicanda, homo est animal mansuetum bipes. Nam si hoc reddideris modo, homo est mansuetum animal bipes, homo est bipes animal mansuetum, homo est animal bipes mansuetũ, homo est mansuetum bipes animal, id quod veluti materia est, postremo collocabis loco, actu præposito, aut id quod strictius est cõmuniori præpones. In cuius rei declaratione nõ est nobis immorandum. At obijciet fortasse quispiam illud secundi Peri Herme. Nomina & verba transposita idem significare. Et proinde nihil prorsus differre, siue quis dixerit hominẽ esse animal mansuetũ bipes, siue mansuetum bipes animal. Huic in primis respondebimus, dum in reddita definitione vnicũ genus cum vnica accipitur differentia, nihil referre quo ad orationis sensum, vt si quis dixerit hominẽ esse animal rationale, & hominẽ esse rationale animal. Sed discrepantia est in reddenda vna definitione. Animal etenim rationale, hominis est definitio, nõ aũt rationale animal. Cæterùm quod in hoc loco ab Aristotele dicitur, arbitrantur nonnulli eo consilio factũ esse, ne in definitionibus admitteretur nugatio. Verùm

Marginal notes: Thomas. Albertus. — Quo pacto p diuisionẽ inqrenda sit definitio. — Obiectio. — Dilutio.

Verùm id nõ semper locũ habet. Nam nostro iudicio nulla prodibit nugatio, si diuisiuã differentiam, diuiso generi prępofueris, vt rationale animal. Quod si plures differentias eidem rei definiendę diuiso generi iunxeris, & priori loco eam constitueris quę specialior est, eamq́ cum genere diuiso velut vnum quoddam genus constitutũ acceperis, procul dubio principij committetur petitio. Nam posterior differentia in toto priori essentialiter comprehenderetur, id quod declaratu haud est difficile. Quòd si quis rogitet, quid dicendũ foret, si differẽtiæ tanq̃ differentiæ acciperentur duntaxat, non autẽ velut cum genere cui iunguntur, aliquid per se vnum constituentes. Respondebimus, id petendum esse ex septimi Metaphysices libri, capite duodecimo, quo in loco de ea re exactius agit Philosophus. Nam vndè ipsius definitionis vnitas manet, frequentius Aristoteles testatus est Metaphysici esse negotij. Nam id tractatur eiusdem libri eodem capite. At priori sententiæ magis accedunt Philosophus, Themistius, vnà penè cum cæteris commentatoribus. Cæterùm ea de quibus nunc egimus, quæque ab Aristotele tradita sunt, luculenter ac perpulchrè in hunc modum interpretatur Themistius. Diuisio rectè (inquit) per differentias generum cõmodissima est, ad sumendum quæ per se & vniuersaliter prædicantur, quoniam ordine quodam incedit, quasi gradatim in cernendo & eligendo quæ per se adsint. Semper enim differens generi diuiso, additum genus integrum conficit. Iterum genus hoc diducendum per differentias alias est. Idq́ vsq; eo prosequi oportet, dum finitio è duabus rebus perfecta, genere & differentia citima coalescit. Diximus genere, quia omnes ante citimã differentiæ, si cum genere cõmittantur, integrum genus vnum attollunt. Quod quidem etiam si innominatũ esset, tamen vis in eo generis appareret. Nam & valeret in plura, & in eo quod quid rei esse est prædicaretur. Modus hic mirificè ad ordinem confert, nec præterit quicquàm eorum quę in substantia continentur. Nam semper necesse est differentias maiores, priore situ disponere, neu quæ vellicatim inconditæ aut præposteræ adducantur. Quòd si forma hæc in diuisionibus neglecta erit, sæpe fiet, vt genus non in differentias generis, sed in alias distrahatur, vt qui animal in totipennæ & scissipennę diuideret, is non animalis, sed volatilis differentias adferret. Illæ animalis differentiæ sunt, volatile, gressile, aquatile. Prima igitur in hæc committenda diuisio est. Deinde animal volatile genus alterum, in totipennæ & scissipennæ soluendum: At primæ quidem differentiæ, in quodq́ genus conueniunt. Animalis differentiæ, in quodq́ animal cadunt. Volatilis differentiæ, in totum auitium. Piscis differentiæ, in omne piscitium. Hac via eunti & ordinem hunc seruanti, nihil prætermittitur, nihil redundat. Si aggrediaris alia, necesse est collabare, & inscienter facias. Hæc Themistius, quæ & si prolixa sunt, idcirco adiecimus, quòd ad multorũ quæ prius dicta sunt approbationem confirmationemq́ videantur esse accõmoda. Postremo in litera, ibi. Non oportet diuidentem ac definientem omnia quæ sunt scire, &c. quendam excludit Philosophus errorem, quem Themistius tribuit Pseusippo, Platonis ex sorore nepoti, qui existimabat, definiẽtem necesse esse omnia scire, quod cum impossibile videatur, fortassis opinabatur, neminem posse quicquam definire. At quæ in litera traduntur, peruia satis sunt, modò quis non ignoret, loqui Philosophum de diuersitate secundum substantiam, & differentia cõmuni, dum dicit. Nam non secundum omnem differentiam res diuersa est. Complures enim sunt differentiæ in eisdem specie, quæ quidem non sunt differentiæ per se, ad quas peculiariter pertinet, specificam efficere diuersitatem & secundum substantiam.

Dubitatio.
Solutio.
Themistius
Themistius
Pseusippus.
Ad extruendã p diuisiones definitionem.

In secundam partem eiusdem secundi capitis, ostendentem quæ & quot sint obseruanda in inuestigatione quod quid est per diuisionem, scholia.

IN huius literæ exordio recenset Philosophus tria obseruanda in inquirenda per diuisionẽ finitione, pręsertim si res definienda specialissima sit species. Primũ est, sumenda ea esse quę in eo quod quid est prędicantur, sub quo intellige, vel in eo quod quale quid est, hoc est, quę de finienda re dicuntur essentialiter, siue genera fuerint, siue differentiæ. Secundum, cõmuniora oportere priorem obtinere locum. Tertium, omnia quæ in quid prædicantur esse accipienda, eo qui diuidit ordiente a primo generalissimoq́ genere, quod partiatur in proximas differentias, omnia sub genere contenta cõplectentes: Deinde genus proximum, quod ex genere generalissimo & differentia immediata coalescit, simili modo distribuat in differẽtias proximas, & sic deinceps, donec ad vnũ deueniatur, quod non vlterius partibile sit in per se differentias. quibus quidem obseruatis, colligetur speciei indiuiduæ finitio recta assignata, nihil superflui, nihilq́ diminuti continens. Cæterùm in litera, ibi. Oportet aũt & aliter definitionem inuestigare, &c. Assignat Philosophus alium inquirendæ definitionis modum, quem post Albertum Egidius Romanus putat ab Aristotele peculiariter destinatum esse, ad inuestigãdam propriæ

Tria obseruãda in ingrenda definitione per diuisionem.
Primum.
Secundũ & tertium.
Alter definiendi modus
Albertus.
Egidius.

propriæ passionis definitionem. Cui quidē sententiæ satis consentit ipsius literæ exemplum. Nihilo secius alij, inter quos sunt Linconiensis & Diuus Thomas, hoc documentum accipiunt de quauis re definienda. At in eodem præcepto, per similia intelliguntur eiusdem speciei indiuidua, propter eandem similemq; rationem definienda re participantia. Per alia verò, ea quæ etsi inter se eiusdem sint speciei, a superioribus tamen specie differūt, aut eiusdem speciei indiuidua, ob aliam atq; aliam rationē in re definiēda cōuenientia. Atq; vt hoc breuibus expediamus, exempla subijcimus. Esto visibile definiēdum, Respiciendū erit ad coruos particulares, qui idcirco visibiles sunt, quod per propriam nigroris speciē, nati sunt visum immutare. Deinde ad cygnos inspiciendū, qui ideo visibiles existunt, quoniam per propriam speciem albedinis visum immutāt. Et ita deinceps in cæteris coloribus, quibus omnibus vnum cōmune est vniuocum. Et proinde visibilis finitio hæc erit, esse id quod per propriam coloris speciem natū est immutare visum. Insuper si quis dixerit, consulem prudentē esse, quòd rectè & deliberet & consulat. Item & iudicē prudentē, quoniam rectè iudicat & pronunciat, similiter & alios prudentes, quòd rectè iudicata exequantur, his omnibus cōmunis est recta de rebus agendis ratio, Erit prudentis definitio, habere rectā rationem rerum agendarum. Cęterùm si in eiusmodi non experiatur aliquod cōmune vniuocum, vox proposita quæ definienda veniret, æquiuoca erit aut analoga, non autē vniuoca, quale est literæ exēplum, Themistij iudicio hunc locū sic interpretantis. Quoties (inquit) nihil continetur cōmune, tum scire oportet, species illas sub vno genere cōprehendi non posse. Causa exēpli. Quid est altitudo animi? Primùm sumo virtutis eius sensilia, hoc est, omnes qui magno animo memorantur fuisse, Alcibiadem, Aiacē, Achillem. Omnibus his cōmune illud aderat, iniuriam acceptā impunè abire non pati, sed hic bellando vlciscebatur, ille obirascendo. Alius sibi ipsi manū inserendo. Creduntur & Diogenes & Socrates magnanimi fuisse. Nunquid & hos in eo magnanimos dixeris, in quo Achillem, Aiacem, Alcibiadem, quòd iniuriæ impatiētes essent? Nequaquàm, sed in eo, q͞ res quæ in fortuna essent positæ, aspernarentur insuperq; haberent. Ergo diuersa in his & in illis virtutis huius ratio est. Illi propterea magnanimi appellantur, quòd notā honoris modicè non tulerunt: Hi propterea, quòd bona fortunæ despicata contemptaq; habuerunt. Nihil in his visitur cōmune. Non est igitur magnanimitas genus, sed duæ virtutes sunt omnino adiunctæ ac dissimiles, sed quę societate sola nominis, vt cætera homonyma cōuenire videantur. Hæc Themistius, quæ ideo a nobis allata sunt, quòd nonnullos reperiamus qui hoc Philosophi exemplum aliter accipiant, relicta ipsius literæ vera intelligentia. Porrò de Alcibiade ex quinto Iustini libro apertum est quod hic habet Philosophus. Qui cum dux Atheniensium fuisset, re parū faustè gesta, in Siciliam vt audiuit se non modò damnatū, sed per omnium Sacerdotum religiones Dijs deuotū, impatiens iniuriæ totū conuertit ingenium, vt Atheniensibus bellum inferret, consiliato sibi Tisapherne Darij regis præfecto. De Achille autē, quòd iniuria offensus ab Agamemnone ob captā Briseida, suppetias aduersus Troes negauerit, Ex Homero habetur. Cuius rei item meminit Ouidius, inducens Briseida scribentem, vt arma quæ propter ipsam dimiserat capessat, hoc pacto.

Linconiēsis Thomas.

Themistius

Quid tandem expectas, Agamemnona pœnitet iræ,
Et iacet ante tuos Græcia mœsta pedes,
Arma cape Aeacide (sed me tamen ante recepta)
Et preme turbatos Marte fauente viros.
Propter me mota est, propter me desinat ira.
Simq; ego tristitiæ causa modusq; tuæ.

Porrò de Aiace, quòd sibi mortem consciuerit iniuria affectus ab Vlysse, decimotertio Metamorphoseos sic scribit Ouidius.

Hectora qui solus, ferrumq;, ignemq;, Iouemq;
Sustinuit totiens, vnam non sustinet iram,
Inuictumq; virum vicit dolor, Arripit ensem.
Et meus hic certè est, An & hunc sibi poscit Vlysses.
Hoc (ait) vtendum est in me mihi, quiq; cruore
Sæpe Phrygum maduit, domini nunc cede madebit.
Ne quisquam Aiacem possit superare, nisi Aiax.
Dixit, & in pectus tum demum vulnera passum
Qua potuit ferro, letalem condidit ensem.

Lysander.

De Lysandro (de quo Cicero in primo Officiorum, quo in genere patientissimum Lysandrum Lacedæ-

Lacedæmonium accepimus) ex quinto Iustini libro cognoscitur. De magnanimitate, tolerantiaq; & patientia Socratis, faceta magis quàm seria leguntur apud Laertium. At in Phædone & Menexeno magnanimus & patientissimus legitur, quippe qui vel æquo animo collachrymante lictore è manu famuli qui venenum miscuerat, desumpsit. Et idem calce a quodã percussus in publico, monitus ab vno assectatorum, vt hominem repercuteret, An (inquit) si asinus mihi calcem impegisset, in eum recalcitrarem? Porrò ne quis allatorum exemplorũ occasione falsus arbitretur, indiuiduorum posse reddi definitiones, vt id excluderet, mox subiecit Philosophus. Neq; ob hæc quis opinetur, singularium esse definitionẽ, vbi Singularium nomine accipienda veniunt indiuidua, hoc est, singularia simpliciter, quorum non sunt definitiones, sed vniuersalium tantum. Atq; huius rei probatio hunc sensum habet. Medicus non definit aut huius oculi hanc sanitatẽ, aut sanitatem huius oculi, sed sanitatem oculi vniuersaliter sumpti, aut ad certã speciem determinati, hoc est, humani. De reliquorũ enim animalium oculis, nulla est illi cura. Alij id de quo disserimus, ad hanc vel illam cõplexionem referunt, id est, oculum cholericum, sanguineum, melancholicum, & cæt. Post hæc vt definiendi modum nunc expositũ, quem dicunt esse resolutorium, superiorẽ verò diuisiuum ac cõpositiuũ, ostenderet esse conuenientem, subiecit Aristoteles, facilius esse singulare, id est, minus cõmune definire, q̃ vniuersale seu magis cõmune. Cuius ratio est, quia in vniuersalibus æquiuocationes magis latent, nec facilè potest discerni, an oĩa quæ sunt eorũ significatione cõprehensa, secundum eandẽ rationẽ dicãtur, vt patet de magnanimis superius assignatis, sed in ijs speciebus specialissimis quæ vlterius diuidi non possunt, cito discernitur, an eadem ratione dicantur, an non, ac proinde facilior est eorum definitio, quàm cõmunium, quorum æquiuocatio non facilè explicari, nec potest inexplicata definiri. Porrò ex ijs quę mox dicta sunt colligitur in litera, ex minus cõmunium definitionibus ascendentẽ ad magis vniuersalia, ipsorum colligere finitiones, id quod sanè fiet, si in specierum indiuiduarũ finitionibus eandem reperiamus cõmunem rationem. At pro illius probatione subnectitur continenter, quòd æquiuocationes magis lateant in vniuersalioribus. Vitanda autẽ est æquiuocatio potissimùm a casu, cum aliquid definiendum suscipitur. Nempe ne definitum æquiuocum sit, néue ipsa finitio æquiuocum complectatur, quẽadmodum in Topicis fusius exponetur. Cæterùm hanc, de qua egimus, literæ partem, ad hunc modum interpretatur Themistius. Ex his (inquit) dilucet, longè facilius speciem indiuiduã finiri, quàm genus. Ea enim quæ singularibus insunt communia, magis quàm quæ speciebus, perspicua sunt. Definitio speciei ex singularibus, Definitio generis ex speciebus colligitur sanè. Præterea euidentior speciei, q̃ generis agnominatio, homonymiaq; est. Proinde species dicitur sensuum esse. Sensibilia facile ignoramus homonyma sint nec ne, vt hominem pictum a vero. Agnominatio generũ non nisi per collationẽ ad species discernitur. Ideo pictum animal, ὁμωνυμῶς animal vocatur, quia homo pictus ὁμωνυμῶς homo intelligitur. Si hæc vera sunt, expeditius finibus quærendis a speciebus incipere subireq; colligendo, q̃ a generibus descendere diuidendo. Hactenus ille. Porro nonnullos est reperire, qui existimant, Philosophũ de ea loqui æquiuocatione, quã Physicã appellant, secundum quã quodq; genus ob specierum sub ipso cõprehensarum multitudinem, dicẽdum foret esse æquiuocum, hi quoq; ad suæ sententiæ approbationem ex Physicis alijsq; Aristotelicis locis multa adferũt.

Verùm hæc expositio æquiuociq; acceptio, neq; consona est literæ deductioni, neq; ipsi Philosopho, qui quodãmodo perstringere videtur, quæ in assignãdis finitionibus sint obseruãda. Neq; enim solę species indiuiduè valent finiri, sed & ipsarũ genera, quẽadmodum superius est monstratũ. Nostra igitur sententia subindicat Philosophus, neq; æquiuocũ æquiuocè sumptũ esse definiendum, neq; æquiuoco in definiendo vtẽdum esse. Atq; idipsum ab Aristotele subiunctũ esse suspicamur, q̧ iuxta Themistij sententiam id exemplum quod de magnanimitate prius assignatum fuerat, vtatur termino magnanimus, æquiuocè. Neq; ab hac nostra expositione multũ dissident vel illi, qui illud literæ exẽplum ad vnũ cõmune reuocãt. Cæterùm eiusmodi æquiuocationẽ in definitione vitãdam esse, arguũt quæ mox subnectũtur, dum in litera dicitur. Præterea sicut demonstrationes, syllogisticè oportet esse dispositas, ita definitiones esse claras atq; dilucidas. Et inter literæ exempla secundo loco accipitur acutũ, quod palàm est propriè esse æquiuocũ. Sed de his, æquiuocatione, metaphora, alijsq; in definiendo euitandis longeq; reijciendis, in Topicorum sexto libro fusius est considerandum.

Socrates.

Quomõ accipiendũ illud, Facilius est singulare, q̃ vniuersale definire.

Themistius

In tertium caput, quod demonstrationis medium docet inuenire, annotamentum.

Vt autẽ facultatẽ habeamus.

Postquam ostendit quo pacto inuestigandum erat quod quid, hoc præsenti capite aperit quomodo inquirẽdum inueniendumq; sit propter quid est seu demonstrationis medium aliquot

Quomodo

Inquirẽdum sit propter quid est. Primi præcepti in litera assignati sententia.

aliquot documentis siue præceptis, quorum primum traditur, pro inuestigando essentiali medio particularis demonstrationis, cuius hæc est sententia, Si aliqua passio communior demonstranda sit inesse aliquibus speciebus, pro medio sumendum erit id genus, cui ea passio primò competat, vt homini, equo, boui, & cæt. monstrabitur inesse somnus & vigilia, quòd ipsa sint animalia, cui quidem animali competunt primò somnus & vigilia. Quòd si altera accipiatur passio, quæ non primò insit animali, sed alicui ipso inferiori generi, distribuendum erit genus propositum animal, donec perueniatur ad id genus inferius, cui primo illa insit, atque id pro medio erit in demonstratione assumendum, vt si gallus gallinaceus monstrandus sit esse scissipennis, & carpio non respirans, partiendum est animal in animal volatile, animal natatile, & cæt. hoc est, volucrem, piscem, & cætera. Deinde dissecanda est volucris, in animal quod penna volat, hoc est, auem. quod membrana sicca volat, & quod cute volitat: Quo peracto, ostenditur hoc pacto gallus gallinaceus esse scissipennis, Omnis auis est scissipennis, At gallus gallinaceus auis est, Est igitur gallus, & cæt. Item & carpio monstrabitur non respirare, quòd piscis sit, in quibus quidem demonstrationibus assumitur causa, & si non prima. Est enim subiectum, suæ passionis causa. ob quam eiusmodi passio subiecti speciebus tribuatur. Cæterùm secundi præcepti pro inuestigando accidentali medio in litera assignati, dum dicitur, Quòd si genus id nomẽ nõ habeat, duplicẽ reperimus interpretationem. Nam quidam hoc referunt ad genus nomine simplici innominatum, de quo item agebat prius documentum. Huic quoque nihil obsistere putant Boetianam versionem huius loci, sic habentem. Oportet autem non solum in his considerare, sed & si aliud aliquid videtur commune existens accipientem, & cæt. Nam dictionem aliud, facile referunt ad genus nomine simplici nominatum. At nobis magis probatur altera expositio, asserens in priori documento mentionem fieri de quouis genere, siue nominato nomine simplici, siue composito, in hoc autem de accidente, natura conueniente generi vtroque modo innominato, hoc est, quadam proprietate secundum naturã ex eiusmodi generis essentia manante, ad quam aliæ quædam sequuntur eiusdem proprietates. Nam si genus (inquit Themistius) non habeat nomen, tamen affectio aliqua deprehendi potest, quæ compluribus ex natura sit communis, vt cornigerum esse, ex hac quæ sequuntur adiunctáque sunt, spectanda. Duobus igitur his præceptis docet Philosophus duplex inuenire medium propter quid ipsius demonstrationis eius, quæ non est potissima. Vnum quod subiectum sit ac causa demonstrandæ passionis. Alterùm quod passio existat, sitq́ quodammodo prior atque causa aliarum subsequentium, Atq́ ex hoc loco vtcunq́ licet colligere, proprias eiusdem subiecti passiones, quendã inter sese ordinem obtinere, Esse cornigerum, apparet primo loco esse constituendum: Secundo autẽ, non habere dentes in superiori mandibula: At tertio duos habere ventres. Neq́ hæ passiones inter se recurrunt, sed duos ventres obtinere latius patet, quàm esse cornigerum. De his enim sic scribit Philosophus tertio de partibus animalium, capite decimoquarto, Ventres nec magnitudine, neq́ specie inter se similes sunt, sed quæ in sanguineo genere vtrinq́ dentata & viuipara sunt, hæc simplicẽ habent ventrem, vt homo, canis, leo, & reliqua quorum pedes in plures digitos finduntur, & quæ aut solipeda sunt, vt equus, mulus, asinus, aut bisulca quidem, sed vtraq́ parte dentata, vt sus, nisi aliqua præ sui corporis magnitudine aut difficultate cibi nõ ad cõcoctionẽ idonei, sed spinosi & lignei, multiplicẽ habeãt, vt camelus, quẽadmodum cornigera habent, quippe quæ non vtraq́ parte dentata sint. Et camelus quidem (quanquam cornibus caret) ideo non supernè dentatus est, quod ei magis necessarium est ventrem talem habere, quàm dentes priores. Cum itaq́ ventrẽ similem nõ vtrinq́ dentatis habeat, dentes etiam simili modo sortitur, vtpote parũ necessarios, quin etiam cum cibus durus spinosusq́ sit, & tamen linguam esse carnosam necesse sit, natura dentium portione terrena ad palati callum atq́ duritiam abusa est. Ruminat igitur camelus more cornigerorum, quoniam ventres similes cornigeris habeat. Habent hæc singula plures ventres, vt ouis, capra, ceruus & similia, vt cum officium oris nõ satis in molendo cibo adhibetur propter inopiam dentium, munus ventrium expleat, dum alius ab alio cibum recipit, scilicet Primus, inconfectum: Secundus, aliquantulum confectum. Tertius, plenius. Quartus, perquàm plenè confectum. Ita fit, vt genus hoc animalium receptacula cibi habeat plura, quibus nomina hęc aut indita sunt, aut indere licet, venter, arsineum, siue reticulum, omasum, abomasum. Et secundi libri de historia animalium capite 17. & noni capite vltimo. Sunt (inquit Aristoteles) etiam ex dentatis vtrinq́, nonnulla quæ ruminent, vt mures Pontici, & piscis quẽ ab ea re ruminalem quidam appellarunt. Hactenus Aristoteles. Cæterùm tertio præcepto in litera ibi reddito.

Secũdi præcepti explicatio duplex. Prior.

Posterior.

Tertiũ præceptum.

ibi reddito. Insuper alius modus peruestigandi medium, &c. instruimur, cùm aliqua proprietas pluribus conuenit analogicè, quomodo ossi, spinę, & sepio cōpetit fulcire sustentareq; molles partes, accipiendum esse medium non omnino synonymum, sed proprietati respondens, hoc est, quod eisdem secundum analogiam conueniat, cuiusmodi est durum esse, vel solidum, vel aliud simile illorū comparatione, quanq; ea aut genere aut specie inter se dissideant. Atq; hinc deprehendere licet, analoga non in totum reiicieuda esse ab ipsis demonstrationibus, Neq; hanc illationem efficacem esse, huic in demonstratione locus est, igitur censendum est vniuocum. Porrò os est terrenorum animalium, Spina, piscium, Et sepium, sepiarum. Sepium (vt inquit Hermolaus in transferēdo Themistio) est quoddam insitum sepius validiusculum, latiusculum, fungosum, ac friabile, inter spinam & os naturā mediam referens, Sepia piscis notus, atramēto quod secum portat (ne deprehendatur) aquas inficiens atq; turbans. Postremò loco in litera ibi, Proposita autem dicuntur eadem quæ idem medium, &c. indicat Philosophus problematum eodem propter quid participantium varietatem, volens quidem specie esse eadem, quæ in eodem secundum speciem medio conueniunt, vt sunt omnia quorum causa est antiperistasis, hoc est, contrariorū vallatio atq; circunstantia, vt sunt, propter quid in vere niues esse, in autumno crebescere grandines, puteales aquas æstate esse algidas, & hyeme feruidas, calcem adhibita aqua incendi, & id genus alia, de quibus in Meteororum libris.

Alia sunt quæ specie discrepantia idcirco eiusdem sunt generis, quòd in eiusdem generis medio consentiant, vt propter quid reboat Echo, propter quid appareat in speculo rei obiectæ imago, &c. hæc enim fiunt repercussione alia atq; alia secundum speciem. Fit enim echo repercussione aeris moti à corpore sonante ad corpus cōcauum. Et in speculo rei obiectæ imago, reflexione visibilis speciei ad speculum. Iris autem prouenit ex radiorum solarium repercussione ad nubem roridam, sed & de his in Physicis plenè pertractatur. Quoniam igitur eiusmodi repercussiones specie inter se dissident, vndecunq; ea differentia nascatur, specie etiam discrepabunt ab inuicem illa problemata. Alia sunt problemata, quę & differunt, & eadem sunt, eò q vnius medium, sub alterius sit medio, atque ab eo pendeat. vt si quis rogatus, propter quid Nilus in lunaris mensis fine magis fluat? respondeat, q finis mensis hyemi est similior, hoc est, humidior. Deinde interrogatus, cur in fine mensis sit hyemi similior, dicat, quoniam Luna decrescit. Post hæc rogetur, ob quam causam Luna decrescat deficiatq;, & respondeat, eò q Soli iungatur in eadem cœlestis signi parte, hęc tria problemata sunt, Propter quid scilicet Nilus in fine mensis fluat, Propter quid mensis in fine est hyemi similior, Propter quid Luna deficit, quibus hæc tria respondent media, Mensem in fine hyemi esse similiorē, Lunam in fine mensis decrescere & deficere, Lunam in fine mensis in eadem signi parte cum Sole cōiungi. Quorū primum ex secundo, & horum vtrunq; ex tertio pendet. Huic expositioni consentit Themistius, Est (inquit) & alius modus, quo inter quæstiones multæ cōueniunt, vt cùm causa vnius quæstionis ab alterius pendet, & continetur sub illa. Verbi gratia, quam ob rem Nilus torrentior ab idibus videtur? quia mensis, quum exit, hyemantior est. Atq; hæc vna est quæstio, Quamobrem hyemantior est mensis quum exit? quia Luna tum decrescit, & collucere desinit, hæ duæ quæstiones diluuntur causa vna ferè, id est, coitu Solis. Sed interest, q coitus proxima ratio est, q Luna interlunis collucere desinat. Remota, quòd mensis vergens hyemantior sit, Remotissima, quòd mense prono fluuius concitatis & properantibus aquis vehatur. hæc Themistius. Cæterùm an id quod hic tribuitur Nilo fluuio Aegyptum alluenti septem ostiis discreto, & quotannis Sole solstitium æstiuum occupante, totam inundanti Aegyptum, aliis quoq; fluminibus vtcunq; competat, Physicæ est consyderationis.

De causa aūt, & de eo cuius est causa.

In vnicum sexti tractatus caput, quod est de causis & effectis, Scholia.

Quoniam in superioribus pertractatum est de quod quid est, & propter quid, quæ causæ munus subeunt, idcirco in hoc tractatu ad pleniorem prius dictorū intelligentiam congruenti ordine de causis & effectibus aliquot subiecit quæstiones, inter quas prima est, An causa & effectus sint simul, non quidem tempore, sed secundum consequētiam. Causam dico medium demonstrationis. Effectum verò conclusionē seu pręedicatum conclusionis quod de subiecto demonstratur, vt arbor latifolia, vel potius arbor deficiens calido humore, medium est, defluere foliis effectus. Item motus, cōstituere terram directè inter Solem & Lunā & facere Eclypsim Lunę, de his ergo quęritur, An quicquid est arbor latifolia, foliis defluat, & contrà, quæcūq; arbor foliis defluat, etiam sit latifolia, videtur pars negatiua hac ratione probari, si causa & effectus simul sint atq; recurrāt, secundū consequētiam, tunc per se inuicē demōstrabuntur, id est, Sicut effectus per causam demōstratur, sic etiam poterit causa per effectum

Quid causa
Quid effectus.

demonstrari per circulum, quod est absurdissimũ. Sed huius rationis solutionẽ statim subijcit, textus dicẽs. Quòd licet causa & effectus sint simul & recurrant, secundũ consequentiam, tamen ex eo nõ sequitur, quòd causa possit demonstrari per effectũ, nisi demonstratione quia est. Nam omnis demonstratio propter quid procedit ex natura prioribus ac notioribus, effectus verò non natura prior aut notior sua causa. & rursus demonstratio ex causa procedit, quare non poterit causa per effectum demonstrari, nisi fortè cõtingat effectũ etiam suæ causæ vicissim esse causam. Post hæc ibi. An fieri potest, vt vnius, &c. proponitur secunda dubitatio, ex cuius dilutione quodammodo pendet primæ solutio. Ea est. An vnius eiusdemq; effectus valeãt plures esse causæ? Cui mox adhibet solutionẽ, facta quadã hypothesi dicens, q̃ si idem effectus primò & immediatè prædicetur de pluribus, quorũ neutrum conuertitur cum effectu, sed solum disiunctũ ex ipsis conflatum, & hæc de alijs dicantur, quibus monstretur inesse effectus per ea quibus primo ille effectus competat, tum vnius eiusdemq; effectus plures erunt causæ, & ex qualibet causa sequetur effectus. Ex effectu verò non valebit inferri vlla causa determinata, sed solum hæc vel illa, id est, omnes sub disiunctione sumptę. Porrò in litera per a poterit accipere lector, vituperabile: per b, superabundantiam: & per c, defectum: per d, audaciam: & per e, timorẽ. Si primo itaq; vituperabile insit & superabundantiæ & defectui, modo mox dicto, rectè sequetur à causa ad effectum: Superabundantia est, ergo vituperabile est: Defectus est, igitur est & vituperabile. non autem contra colligitur, si vituperabile est, esse superabundantiam: Aut defectum esse, si sit vituperabile. Sed duntaxat sequetur superabundantiam vel defectum esse, si sit vituperabile. Insuper & hæ demonstrationes. Omnis superabundantia est vituperabilis, & omnis audacia est superabundantia, est igitur omnis audacia vituperabilis est. Omnis defectus vituperabilis est, omnisq; timor est defectus, ergo omnis timor est vituperabilis: eundem effectum colligent cõpetere diuersis, per diuersas causas. At percontabitur fortassis quispiam, quãobrem diluens dubitationem, hypothesim addiderit. Huic

Quæstionis occurrentis solutio.

breuibus imprimis responsum sit, idem posse primo pluribus competere, & de his mediantibus, alijs quoque in primo per se dicendi modo, vt patet in genere & speciebus subalternis sub ipso comprehensis. Verùm secundum hunc modum, non sumitur prædicatum quod effectus rationem habeat, sed potius causę essentialis conditionem subdit, eorum comparatione de quibus prædicatur, ad quorum quodlibet seorsim sumptum, aptum est consequi, id quod haud difficile est nonnullis exemplis enucleare. Insuper id fieri nequit in secundo per se esse modo propriissimè accepto, secundum quem necessum est, ipsa subiecta secundum se contineri in rationibus prædicatorũ, quæ sunt effectus & proprietates subiectorum. An autẽ id contingat in ijs, quæ ad secundum modum propriè acceptum reducuntur, ex eo pendet: An om-

Tertia quæstio.

nis proprietas propriáq; passio subiectum aliquod requirat, cum quo recurrat, nec ne? Tertia quæstio subiungitur, dum in litera sequitur. An semper cum id quod proponitur, est vniuersale, & cæt. cuius summa hæc est. An ne cum proponitur problema vniuersale, semper necesse sit causam quæ inquiritur esse quoddam totum, id est, vniuersale. Item & effectum illius causæ esse vniuersalem, & proinde hæc inter se esse æqua & conuertibilia? Propositum seu problema vniuersale dicitur, quod interrogat de causa vniuersali, vnica & conuertibili, siue prædicatum effectũ designans subiecto conueniat primò & conuertibiliter, siue non, vt sunt, propter quid arboris latifoliæ folia citius defluãt? Propter quid vitis cito defrondescit? Contrà particulare est, quod causam interrogat particularem, vt si quis iuxta superioris quæstionis declarationẽ roget: Propter quid audacia sit vituperabilis, & propter quid timor sit vituperabilis, ea intẽtione vt respondeatur, quia superabundantia est vituperabilis, & quoniam defectus est vituperabilis. Cui quidem expositioni consentit ratio allata ad dictæ dubitacionis affirmatiuam partem, dum dicitur. Nam folia fluere toti cuidam determinato inest, arbori videlicet latifoliæ, cuius si sint species, etiam illis vniuersaliter inest, nempe per causam vniuersalem atque conuertibilem, scilicet densitatem humidi, hoc est, condensationem exsiccationemque humidi viscosi, non in quolibet, sed in planta. Cæterùm his tribus quæstionibus recensitis, nostro iudicio non plenè responsum est, quanquam alijs aliter videatur. Nam in primis dubitationi implicitæ in ratione allata ad partem primæ quæstionis negatiuam duntaxat factum est satis. Ad secundam sub hypothesi responsum est. Ad tertiam verò tantum abducta est ratio ad affirmatiuam partem, eamq; veram in materia propo-

Quarta dubitatio.

sita. Post has igitur quęstiones quartum dubium proponit litera, ibi. An fieri potest, vt vnius in pluribus (alij in omnibus legunt) diuersę sint causæ, &c. Ex cuius dissolutione cuncta quæ prius addubitata erant, euadent manifesta. At huius quęstionis intẽtio nõ est, An simpliciter alicuius

alicuius eiusdem effectus, plures sint causæ in eodem aut diuerso causarum genere, quemadmodum commentatorum nonnullis visum est, (Nam id ita esse, in rebus naturalibus est apertissimũ) sed hæc est, An alicuius vnius effectus, diuersis secundum speciem aut genus conuenientis, sit in omnibus, in quibus reperitur vna atque eadem causa. An in aliquibus sit vna, & in alijs alia, siue eiusmodi causa plures contineat complectaturq; causas, siue vnicã. Is etenim sensus accõmodus omnino est ijs, quæ prius in dubium reuocata sunt, quem etiam subindicat illud literæ, In pluribus vel in omnibus. Huic quæstioni, & si sub cõditione in litera respondeatur, accipienda nihilominus venit solutio velut legitima atq; vera. Et quoniam Philosophus de causa & effectu considerationem suscipit, quatenus demonstrationem ingrediuntur & procreant, mox aperit duplicem esse demonstrationem. Vnam per se, Alteram per accidens, aut per signum. ea per se demonstratio est, quæ ex propositionibus per se primo aut secundo modo constat, siue quæ proprietatem aliquã de suo æquo recurrenteq; subiecto monstrat, per propriam, primam, adæquatamq; causam, quam subinde pluribus in locis diximus esse demonstrationem propter quid & potissimam. Demonstratio autem per accidens seu per signum est, cui horum trium aliquod deficit, vt si sit vel causæ, vel subiecti, vel passionis inæqualitas. Id quod indicat ea literæ portiuncula, Est autem & cuius est causa, & cui est causa, considerari secundum accidens: Perinde atque diceret Philosophus, Non solum contingit causam considerari haberique secundũ accidens, sed & effectum cuius est causa, & subiectum cui effectus inesse monstratur, atq; ob hanc vnius termini cum reliquis inæqualitatem, dicetur eiusmodi demonstratio cõtineri sub ea, quæ in priori libro definiebatur esse particularis. Cæterùm non nobis silentio prætereundum, hic eandem esse demonstrationem per accidens & per signũ, qnanquam alia atq; alia ratione. Dicitur etenim per accidens demonstratio, eò quòd secundum aliud & non per se, simpliciter, absolutè, ac immediatè monstrat effectum subiecto conuenire. Nam hoc pendet ex demonstratione potissima, in qua æqui recurrentesque sunt omnes termini. Vocatur quoque eadem demonstratio secundum signum, non quoniam per effectum causam monstrat (Prius enim admonuimus, in præsentia sermonem esse super ipsius rei causa) sed quia dicta interueniente inæqualitate, non perfectè cognoscitur passio cõuenire suo proprio subiecto, (id quod demõstratoris scopus est) sed signũ ipsius duntaxat habetur. Porrò secundum hanc demonstrationis acceptionem, duplicem secundũ rem ipsam, triplicẽ attamen secundum considerationem, duplex est causa, Vna ptr se, quę demonstrationi per se conficiẽdæ est idonea. Altera per accidens, quæ quidẽ sufficit monstrãdo effectui, eo quòd per se causam in se cõplectatur, sed specialior minusq; cõmunis est demonstrãdi effectus cõparatione, cuiusmodi sunt harũ demonstrationũ media, Omne animal est nutribile, omnis homo est animal, ergo oĩs homo est nutribilis. Omnis planta est nutribilis, omnis quercus planta est, est igitur nutribilis oĩs quercus. Nam animal & planta, essentialiter complectuntur in se corpus animatum, quod nutribilitatis prima, immediata, & æqua est causa. in his igitur effectus proponitur, qui & causæ & subiecto cui inesse monstratur est communior. At hæc specialior strictiorq; causa, dicitur esse causa per accidens siue per aliud, collatione effectus sibi velut sufficienti causæ attributi: Item & signum, non ipsius passionis seu effectus, sed per se causæ. Cum etenim perpendimus, causam ab effectu excedi, eamq; minus patere, inducimur ad per se causæ inquisitionem. his plura adijceremus, nisi nobis breuitati quantũ licet foret studendum, & nos non lateret, quæ diximus, intelligendæ Aristotelicæ literæ esse satis. Dubitationis itaque quartæ dilutionis summa est, eius effectus, qui per se alicui subiecto demonstratur, vnã esse per se causam, & non plures, in quibuscunq; contigerit illum effectum reperire, vt aptum natum sentire, per se animali demonstratur inesse, ex hoc quòd sit corpus animatũ sensibile. Et proinde necessum est in vniuersis, quibus ea inest passio seu effectus, vnicam per se causam esse, nempe corpus animatum sensibile. Quod si idem effectus per accidens alicui subiecto competere monstretur, accidet eius effectus plures esse per accidens causas, quemadmodum his exemplis declarari potest. Omne animal gressibile aptum est sentire, At equus animal est gressibile, est igitur equus natus sentire. Omne animal volatile est aptum sentire, & aquila est animal volatile, ergo aquila apta nataque est sensu quicquam percipere, & ita in reliquis animalium generibus. Verùm in his alijsque similibus id quod per accidens causa existit, tandẽ in causam per se est reuocandum. Porrò omissa Diui Thomæ, posteriorumq; commentatorum, imo & priorum (inter quos & Themistius) in hunc locum expositione, maluimus Caietani hac in parte a Diuo Thoma dissentientis (& si id dissimulet) explicationem amplecti, quòd magis consentiat ijs, quæ posterius in litera subijcientur.

Eiusdẽ dilutio.

Demõstrationũ vna per se est.
Et altera ꝑ accidens.

Eadẽ est demõstratio ꝑ accidẽs, & ꝑ signum, alia atq; alia ratione.
Secũdum signũ demonstratio.

Duplex causa.
Vna per se.
Altera per accidens.

Ad quartã dubitationẽ solutionis expositio, ac summa.

Thomas.

Vni effectui oportet respődere causam vnam.

Relicta itaq; per accidens causa ac demonstratione ex ipsa construenda, dum in litera subnectitur, ibi. Quod si causa per se & vna afferatur, &c. proponit ostenditq; Philosophus, oportere causæ per se vnitatem respondere vnitati ipsius effectus monstrandi, ita quod si effectus vnus existat, idemq; aut secundum speciem, aut secundũ genus. Item vel analogus vel æquiuocus, eiusmodi necesse est esse causam seu medium, quod non oportet accidere, si per accidens causa assumatur. Nam si monstraueris hominẽ esse nutribilem, quòd sit animal rationale, effectus secundum genus vnũ est, causa autem secundum accidens, secundum speciem vna est, & ita in reliquis. Verùm hic Aristotelis locus diuersimodè legitur. Nam textus quem vt in plurimũ sequimur, apparet esse ex Themistio depromptus. Ratio igitur (inquit) maioris extremitatis, quæ in conclusione ponitur, medium est. Quocirca maiori extremitati respondere medium oportet, vt si homonyma, id est, cognominis hęc sit, homonymũ & medium sumatur. Si ad proportionẽ similis, id est, analoga, eodem modo & medium ad proportionem simile afferatur. Versio autem Boetiana ad hunc habet modum. Est autem & cuius causa, & cui, considerare secundum accidens, non tamen videntur proposita esse. Si autẽ non, similiter se habebit medium, si quidem sunt æquiuoca, æquiuocum medium est. Si verò sicut in genere, similiter se habebit, vt propter quid commutabiliter, analogum. Alia enim est causa, in numeris & in lineis. Et eadem quidem inquantum lineæ, alia. Inquantum autem habens augmentum huiusmodi, eadem sic in omnibus. Similem autem esse colorem colori, & figuram figuræ, aliam esse causam alij. Aequiuocũ enim est simile in his, hic quidem est fortassis secundum analogiam, habere latera & æquales angulos. In coloribus autem, vnũ sensum esse, aut aliquid aliud huiusmodi. Quæ autem secundum analogiam sunt eadem, & medium habent secundum analogiam. Cæterùm id quod de permutata proportione in litera dicitur, refert Albertus ad analogum, quod Diuus Thomas, Egidius Romanus, & plerique alij existimant ad vniuocum pertinere effectum. Sed de his abundè satis. Porrò decimaquarta septimi libri Elementorũ Euclidis monstratur, cur numeri continuò proportionabiles, id est, sic se habentes, vt quæ proportio sit primi ad secundum, eadem sit & tertij ad quartum, cuiusmodi sunt 12.6.8.4. inter quæ dupla consistit proportio, permutatim sint proportionales, hoc est, vt qualis fuerit proportio primi ad tertium, talis sit & secundi ad quartũ, vt duodecim ad octo proportio est sesqualtera, quæ est & sex ad quatuor. In cõmuni autem de omni quantitate idem monstratur decimasexta propositione quinti libri, in qua demonstratione licebit inspicere id, quod de augmento, velut causa, hic adfert Aristoteles, cuius declarationem breuitatis amplectendæ gratia prætermittimus, ad literæ reliqua transeuntes. Adhibita igitur quartæ quæstioni sua solutione, in litera ibi. Causa autem, & cuius est causa, & cui est causa, & cætera. regreditur Philosophus ad primam quæstionem dissoluendam, adiecta comparatione causæ & effectus, ad effectus subiectum. Cuius sententia est, per se causa alicuius effectus, effectus ipse, & proprium effectus subiectum, sese mutuo consequuntur. Vt si figura recti linea trilatera, habens angulum extrinsecum duobus internis oppositis æquum, est, habere tres angulos duobus rectis æquales est: est quoque triangulus, & contra. Quòd si sumantur cum per se causa & effectu particularia subiecta, ad hæc consequetur & causa & effectus. verùm hęc cum illis seorsim sumptis non conuertentur, sed duntaxat cum omnibus sub disiunctione acceptis, vt triangulo existente aut quadrato, & cęt. est & habere omnes extrinsecos angulos quatuor rectis æquos, & externos internosque angulos figuræ poligoniæ bis tot rectis, quot habuerit poligonia figura angulos, non autem ediuerso. Item & si vitis sit, aut ficus, aut aliqua arborum latifoliarum alia, erit & citro natum defrondescere, & succũ desiccari ad contractũ folij & ramusculi, seu marcescere succũ qui ex seminis origine cõtrahitur, substãtificusq; est, nõ ediuerso. Sic itaq; sumptis particularibus subiectis, & causa per se & effectus, illis subiectis cõmuniores erunt. Quòd si prætermissa per se causa, particulares assumãtur causæ ac speciales eiusdẽ effectus, is quidẽ effectus eã causam consequetur, non aũt contra. Vt si sit animal cholera carẽs, & si qua volucrum sicca est, longæuum est. non aũt ediuerso sequitur, longæuũ est, ergo animal superflua cholera carens existit. Hæc quoq; eandem retinent habitudinem, cũ in demonstratione conficienda assumuntur, quẽadmodum indicat litera, ibi. Et in figuris syllogisticis sic manifestum erit, &c. Cæterùm an siccũ esse in volatilibus, & in quadrupedibus cholera carere, in vnã eandemq; rationẽ ac causam reducãtur, quæ prima sit æquaq; diuturnæ vitæ, in dubium relinquit Philosophus, cum id non sit Logicæ considerationis, sed potius Metaphysicæ, quẽadmodum & illud, An omnis proprietas propriaq; passio immediatum exigit subiectum, siue nominatum siue innominatum, cui immediatè insit, & cum quo recurrat.

Themistius

Boetiana versio.

Euclides.

Primæ dubitationis in litera assignatę solutio.

Porrò

Porrò quãtum ad literæ exẽpla attinet, Primò meminit Philosophus illius effectus, qui est Habere omnes externos angulos quatuor rectis æquos, quẽ demõstrat Campanus inesse omni figuræ poligoniæ, trigesima secũda primi Elementorũ Euclidis propositione, adhibito eo medio, cuius prius mentionẽ fecimus. Verùm vt id in singulis figuris sigillatim sit lectori cognitũ, nõ grauabimur nõnulla subijcere, quæ id vtcunq; explicẽt. Poligoniarũ figurarũ omniũ prima est triangulus, cuius omnes anguli & interni & externi simul sex sunt, qui per decimam tertiã primi Elemẽtorum ter sumptã, æqui sunt sex rectis (Est aũt ea propositio eiusmodi. Omnis rectæ lineæ supra rectã lineã stantis, duo vtrobiq; anguli aut sunt recti, aut duobus rectis æquales) Demptis igitur tribus internis, qui per 32. eiusdẽ libri duobus rectis æqui sunt, externi æquãtur quatuor rectis. Itẽ in quadrangula figura, intrinseci & extrinseci anguli sunt octo recti, per eandẽ 13. quater sumptã. At ea resoluta in duos triangulos, omnes interni anguli erũt 4. recti. Qui igitur supersunt extrinseci, sunt quatuor recti. Similiter pentagonæ figuræ per eandem 13. omnes interni & externi anguli æquãtur decẽ rectis, quã si in triangulos resolueris, offendes oẽs internos sex rectis esse æquales. Residui igitur externi, quatuor rectis æqui sunt. Quòd si quis in vniuersum desideret cognoscere, quot internos angulos æquales rectis habeat hexagonus, cæteræq; subsequentes figuræ rectilineæ, eam figurã distribuet partieturque in triangulos, protractis lineis rectis ab angulis singulis ad datæ figuræ centrũ vsq;, quo peracto, quatuor angulis sublatis, figuræ propositæ anguli æquales erunt tot rectis, quot restabunt illis quatuor substractis. Verbi gratia. Proposita figura hexagona, distribuatur in sex triangulos, qui octodecim angulos cõplectuntur duodecim rectis æquos. Ab his auferas quatuor, restabunt octo rectis æquales in ipsis triangulis. Et proinde hexagonus sex continebit angulos internos octo rectis æquales. Atq; in reliquis simili modo est progrediendũ. Id quod si lector probè intellexerit, facilè deprehendet, omnẽ figurã poligoniam externos angulos omnes, duntaxat quatuor rectis æquales habere. Sed de his hactenus. nam geometricę sunt considerationis. At pro alterius exẽpli maiore cognitione, adferri valet id quod scribit Theophrastus primi libri de historia plantarũ capite decimoquinto. Omnibus (inquit) autumno & per autumnum folia decidunt, alijs tamẽ ocyus, alijs tardius, vt quędã etiã ab hyeme occupẽtur. Foliorũ iactura nõ ita germinationi respondet, vt quæ prius germinauerint, prius folia dimittant. sed nonnullæ germinãt quidem præmaturius, sed nihilo ante cæteras folia dimittunt. Quinimò quibusdam tardiores inceptãt, ceu amigdala, Quædam serotinæ germine esse solent, sed nihilo (vt ita diximus) tardius quàm cæteræ folia deperdunt, vt morus. Regio autẽ, solumq; madidum plurimũ ad perdurãdum conferre videntur. Quæ enim in siccis atq; in totũ tenuibus locis extant, prius folia dimittunt. & veteres prius quàm nouæ. Quædam & antequàm fructũ percoquant, folia deperdunt, vt serotinæ fici, & pyri syluestres. Illis quæ perpetuò virent, oc casus ortusq; vicissim occurrunt. Non enim semper eadem durãt, sed alia proueniunt, alia exarescunt. Idq; circa æstiuum solstitium maximè factitari videtur. Et paulò superius. Omnia tam in his, quàm in reliquis generibus, quæ coma perpetua virent, folijs angustioribus sunt, & pinguedinem quandam suauemq; olentiam reddunt. Nonnulla, quanquam sua natura semper virere nequeãt, tamen ex loci causa, folia nunquam dimittũt. Hæc Theophrastus. Ex quibus consequens est, vt quæ arbores sint latifoliæ, citò perdant frondium humorem, folioq; fluant ad defrondescant. Cuius causam, quẽadmodum superius dictũ est, asserit Philosophus esse succi arescentiã, quæ in illis citius maturiusq; fit. Et proinde citius sint folia decidua, necesse est. Cæterùm quæ ad tertium exemplum attinet, de vitæ videlicet prolixioris diuturniorisq; causa in diuersis animãtibus, An eadẽ sit in omnibus, An in diuersis alia atq; alia, in Physicis sunt pertractãda in eo libro, qui apud Aristotelẽ inscribitur, De longitudine & breuitate vitæ. Hactenus de causis & effectis, eorumq; mutua & non recurrente illatione.

Exẽplorum literę explicatio.

Ttiãgulus.

Quadratũ.

Pentãgulus

Hexagonus

In septimi ac vltimi huius secũdi Posteriorum Analyticorũ libri tractatus vnicũ caput, cõplectentis, quod de principiorum cognitione à nobis assequenda considerat, scholia.

De prĩcipijs aũt quẽ admodum.

Postquàm determinauerit Philosophus de incomplexo demonstrationis principio, quod quid est videlicet, & propter quid, & ijs quę ad ipsum pertinebãt, In hoc septimi ac vltimi tractatus vnico capite agit de complexis principijs, monstrãs quonã modo eorum cognitio nobis ingeneretur, & quis sit habitus, quo illa cognoscuntur. In initio autem proponit ex prius dictis pluribus in locis, fieri non posse, vt quis per demonstrationem per se, scientiam habeat, nisi prius & immediata cognoscat principia, a quibus pendet res ipsa scibilis. quo quidem (ni fallamur) insinuat Philosophus, ea quæ hic considerat ad scientiam demonstratiuam pertinere, ne quis cum nonnullis putet, hunc tractatum non propriè esse

demonstratiui negotij. Et quia quod diximus non tantum veritatem habet in cōmunibus principijs, verùm & in proprijs, ideo quę hic ab Aristotele traduntur, nō cōmunibus duntaxat applicāda sunt principijs (quēadmodum plures voluere) sed & proprijs: imò potius proprijs, quàm communibus, vt posterius ostendetur. Post hæc mox mouet Philosophus tres dubitationes, quarum primæ potest esse sensus aut iste, An omnium principiorum immediatorum sit eadem cognitio, eodem designata nomine, facta principiorū relatione ad seinuicem. Huic autem sensui satis factum est in priori libro, cum de dignitate & positione ageretur: Aut hic. An principiorum cognitio eâdem acquiratur via, qua & scientia quæ est de conclusionibus, quem sensum sequitur Themistius & Commentator. Necesse est (inquit ille) prima principia ante cognosci a nobis, dicere, aut non cognosci. Si cognoscimus, aut demonstratione, aut alia via cognoscimus. In quo quidem sensu quæstioni satis fit per tertiæ quæstionis solutionem. Potest & hic quæstionis esse sensus. An principiorum cognitio sit eadem cum conclusionum cognitione, atq; eodem nomine nominata? Cui sensui respondetur in textus calce. Porrò secunda quæstio apud Boetium sic legitur. Et vtrum scientia in vtroque est, an non? An huius quidem scientia, Illius autem alterum aliquod genus sit? Cuius quidem quæstionis duplex est sensus. Vnus, secundum quem conferantur ad seinuicem principia, sitq; quæstio, An omnium principiorum indemonstrabilium sit scientia? An nonnullorū? An aliquorum sit scientia, & aliorum aliud notitiæ genus? Quem sensum habet D. Aquinatis expositio, a qua non dissidet Themistius, dicens. Item aut sciētia aut virtute omnino aliqua. Pleraq; enim sciri per demonstrationem non possunt, quæ nihilominus sciuntur, vt finitiones. Alter sensus est, secundum quem principia ad conclusiones comparantur, quemadmodum explicat noster textus, huncq; sensum amplectuntur Commentator, Linconiensis, & cæteri. & hi asserunt, secundam quæstionē esse primæ expositiuā. Adeò enim sunt vicinæ hæ quæstiones, vt Albertus ex ipsis vnicā effecerit. Est igitur quęstio. An prīcipiorū immediatorū cognitio eadē sit cū cognitione illatarū cōclusionū? Id est, An principiorū sit scientia, An cōclusionū mediatarū solū sit sciētia, & prīcipiorū immediatorū aliud cognitionis genus, q̄d intellectus appellat. Cæterùm tertia quæstio id cōplectitur, in quo dissident a Platonicis Peripatetici. Nam illi arbitrabātur, ab ortu nobis inditos esse cognoscitiuos habitus & principiorum & cōclusionū, eos tamen nos latere, neq; a nobis posse deprehendi inesse, nisi adhibito studio. hinc quoq; affirmabāt, omnē nostram scientiam esse reminiscentiam. Contra Peripatetici existimabant, ab ortu animam rationalem omni habitu nudam esse, perindeq; sese habere, vt tabulam in qua nihil depictū est, & in nobis iam adultis per inuentionem aut doctrinam adgenerari habitus cognoscitiuos principiorum & conclusionum, frequenti actuum iteratione, quemadmodum & virtutes. Quamuis autem ad vtramq; opinionē plures sint rationes, hoc loco tamen duabus duntaxat vtitur Philosophus, quæ nonnullis videntur esse præcipuæ. Prior pro Peripateticis cōtra Platonicos ponitur, ibi. At primum id absurdum est, & cæt. In qua quidē ratione, quæ a minori ad maius desumpta esse apparet, per demonstrationem intellige scientiam demonstratiuam, quæ ipsius demonstrationis est effectus. Ex hac autem textus parte depromi solet illa vulgata maxima, Non posse in nobis vllum inesse habitum, quē non facilè queamus deprehendere nobis inesse. Atq; hanc ad eos restringunt habitus, quos vocant non infusos. Etenim infusis habitibus, quales sunt Theologicæ virtutes, Fides, Spes, & Charitas, quas non nouerant Philosophi, opposita competit conditio & proprietas. Cognoscuntur autem inesse habitus per suos actus, ad quos facilè, promptè, ac cum voluptate, aut delectatione efficiendos, habentem procliuem reddunt. Porrò altera ratio pro Platonicis contra Peripateticos illic assignata, Si verò illos habitus acquirimus, & cæt. ex ea propositione robur accipere videtur, quam in superioris libri exordio proposuerat Philosophus, Omnem doctrinā atq; disciplinā ex præexistenti fieri cognitione. Cognitione autē principiorum nulla alia apparet esse prior, quemadmodum principio indemonstrabili nihil esse prius, per quod queat cognosci. Porrò huius tertiæ quæstionis, a qua duæ priores pendent, decisionē prius aggreditur, exactissimè atq; pulcherrimè quædam præmittendo, quæ prorsus necessaria sunt pro pleniori cognitione eorum quæ dicentur assequenda. Dicit igitur imprimis, necesse esse nos a natiuitatis initio ac ortu quandam habere potentiam, quæ prius nobis competat, q̄ principiorum cognitio, & si hęc a natura insita potentia inferior sit ac imperfectior intellectiua potentia, ad quam principiorum pertinet cognitio. Et illius cognitio minus certa sit atq; euidens cognitione principiorum. Vnde autem huiusmodi certitudinis diuersitas emanet & profluat, alijs relinquimus inquirēdum.

Post hæc mox subnectit, hanc insitam potentiam (quā naturales sensitiuam exteriorem vocant)

Primę quæstionis in litera assignatæ sensus.

Themistius. Cōmētator

Boetius.

Quæstionis secundę duplex sensus.

Thomas.

Themistius Posterior.

Cōmētator Linconiēsis

Albertus.

Tertia quęstio.

Platonici.

Peripatetici

Peripateticorū contra Platonicos ratio.

Maxima.

Platonicorū ratio aduersus Peripateticos.

Literę explicatio.

Omni aīali inest sensus.

cant) omnibus inesse animalibus, eò ꝙ animalia ab ortu habeant omnia, quandam discernendi facultatem atq; potentiam inter id quod illi obiicitur tanquam amicum, aut vt inimicum. De qua re sic habet Philosophus libri De sensu & sensato, primo capite. Ipsis animalibus sensum inesse, qua nimirum ratione quodq; animal est, necesse est. Nam hoc ipso esse animal, & non esse, definiuimus. Tactus & gustus, animalia omnia necessariò comitatur. Tactus, ob eam quam in libris De anima explicuimus causam. Gustus, ob alimentum. Nam gustus quod voluptate afficit, quodq; dolore, in alimento discernit ac diiudicat, adeò vt hoc fugiat, illud persequatur. Deinde tertio superioribus adiicit duas diuisiones, cognitu dignissimas, quarum prior est, Animalium, quibus à natura insitus est sensus, nonnulla sunt quæ facto sensu, siue sensatione (quæ quidem particularia, neq; in Boetiana, neque Argyropiliana versione reperitur) hoc est, absente re sensibili, diutius retinent formam seu imaginem rei sensibilis. (Genitiuus enim αἰσθήματος, quo vtitur Aristoteles ad obiectum sensibile videtur esse referendus, non ad imaginem, siue speciem, quam soliti sunt vocare sensibilem) Huiusmodi existunt cuncta animalia perfecta, quibus insunt omnes sensus tum exteriores tum interiores, & quæ motu progressiuo sese mouent. Alia sunt, in quibus sensibili exteriori absente, non fit imaginis rei sensibilis retentio. Et horum quædam reperiuntur, in quibus nullo modo seruatur imago, quales sunt conchæ, ostreæ, vermiculi, muscæ, culices, & alia id genus, quæ inter animalia infimum locum occupant. Alia sunt, quæ absente sensibili, speciem rei sensibilis quidem retinent, sed non diuturna temporis mora. Illis absente sensibili, & ablata exteriori sensatione, inerit eiusdem rei interior sensatio, his autē non conuenit vllo modo, aut tantisper duntaxat, dum forma interiori inhæserit sensui, & in ipso perdurauerit. Hęc animalia memoria non sunt prædita, Illa eam ipsam habēt, idq; potissimùm hac diuisione voluit indicare Philosophus. Porrò quod diximus, de iis animantibus quæ aliquantula mora, absente sensibili, imaginē recondunt ac seruant, intelligit Albertus de perfectis animalibus, ipsisq; hominibus, qui subinde ob ad alia vehementē animi attentionē, rerum earum quę fortè fortuna sensibus obiiciuntur, imagines non seruant. Diuus autem Thomas id de quo agimus, ad ea refert animalia, quæ debiliorum sensibilium species nec minimo temporis interuallo, vehementiorum autē aliquantulo reseruant. Verùm is sensus, quem prius sumus persecuti, textui Aristotelis magis est accommodus, & Themistij verbis prorsus consentaneus, quæ in hunc Aristotelis locum sic habent, Sed quamuis omne animal instructum sensibus sit, non tamen iudicio æquè valet omne. Sunt enim ex iis alia, quæ abiuncto sensili, spectrum eius diutius seruant, Alia quæ non seruant. Eorum quæ non seruant, quædam omnino non seruāt, vt muscæ, vermiculi, culices, Quædam exiliter, vt brutorū & auicularum nonnullæ, quæ cantibus, quos audiunt, insuescunt. Et in quorum animis res sensibus perceptæ non mansitant, nihil sine sensu cognoscunt. Hactenus ille. Altera aūt diuisio, qua superioris prius membrum in alia distribuitur, hæc est, Animalium, in quibus semoto sensibili fit permanens formæ ipsius sensibilis mansio, id est, in quibus memoria inest, quædā ratione vtuntur, quales soli sunt homines. Alia verò minimè, cuiusmodi bruta sunt omnia, quibus non competit propriè ratiocinatio (Id enim hoc in loco est ratio) licet aliqua eorūm quoddam ratiocinationi simile habere deprehēdamus. De his aūt quæ nunc tractamus, in hunc modum tradit Philosophus in exordio primi Metaph. Animalia igitur vnà cum sensu natura fiunt. Ex hoc aūt, in aliis memoria non fit, in aliis fit. Et propterea corū quę memoriam habent, alia prudentia sunt, Alia magis discere possunt. Et prudentia quidem sine habilitate discendi sunt, quæ sonos audire non possunt, vt apes, & si quod aliud est tale genus animalis. Discit aūt id omne, quod & hunc cum memoria sensum habet. Cætera igitur animalia imaginationibus atq; memoriis viuunt, expertiaq; experientiæ sunt nisi perparum. Genus aūt hominum, & arte viuit & ratione. Et pro libro De historia animalium, capite primo, Et cùm memorię (inquit) atq; disciplinæ complures animantes esse participes possunt, nulla tamen præter hominē potest reminisci. Quæ quasi præfatus Philosophus ibi, Ex sensu igitur fit memoria, &c. monstrat, qua via in nobis fiat principiorū cognitio, dicens, ex exteriori alicuius sensibilis sensatione perfecta, in nobis illius sensibilis fieri memoriam. Deinde ex memoria eiusdem, non secundum numerum, sed secundum speciem subinde facta, nasci experientiam. Post hæc ex experientia, aut ex quocunque vniuersali in anima residente seu quiescente (quemadmodum habent alię translationes) produci principium artis, quæ circa contingentia versatur, & scientię, quæ necessaria consyderat. Hoc aūt artis & scientiæ principium nihil aliud est, quàm principiorum habitus. Cæterùm, vt quæ iam dicta sunt apertè cognoscantur, expendendum est, quid sit experientia. De hac per-

Philosoph⁹ in libro De sensu & sensato.

Duplex animaliū partitio.

Prior.

Albertus.

Thomas.

Themistius

Posterior diuisio.

Aristotelis ex initio primi Metaphysices.

Ex primo lib. de historia aīalium.

Artes primo Metaphysicæ.

pulchrè atq; luculenter disserit Philosophus, Primi Metaphysicæ primo capite, his verbis. Atq; ex memoria quidem hominibus experientia fit. Complures enim eiusdem rei memoriæ, vnius experientiæ facultatem efficiunt, videnturq; scientia, & ars, & experientia, ferè similes esse. Per experientiam autem ars emergit atq; scientia. Nam experientia quidem (vt inquit Polus) artem efficit, rectè dicens, inexperientia verò fortunam, fit autem ars cùm ex multis experientiæ conceptibus vna de similibus oritur vniuersalis existimatio. Nam existimationē habere, hoc ægrotanti Calliæ hoc morbo, atq; Socrati, & cōpluribus, item per singulos, profuisse, id experientiæ nimirum est. At omnibus talibus per vnam definitis speciem hac affectis ægritudine, contulisse, vt iisce qui pituita, aut bili abundabant, aut æstu affligebantur, id iam artis esse videtur. Atq; ad agendum quidem experientia non differt ab arte. quin etiam expertos rem magis attingere videmus, quàm eos qui rationem sine experientia habent. idq; propterea fit, ꝙ experientia quidem singularium, Ars aūt est vniuersalium cognitio. Hactenus Aristoteles, Ex quo satis intelligitur, experientiam nihil aliud esse, quàm memoriam multorum singularium, cum ratione seu iudicio de reliquis similibus. Dico cum ratione seu iudicio de similibus, quia experientia omnium esse debet, fieri aūt non potest, vt quis omnia sigularia sensu percipiat, aut memoriæ mandet. Sed habita multorū memoria, ratio idem iudicat de reliquis, & sic experientiam efficit. verbi gratia, Sensit aliquis in se ardorē febris sumpto vino cepisse incrementum, Idem sæpius vidit in aliis, quorū iam meminit, horum consyderatione, quoties occurrit febricitans, inhibet ei vsum vini, sic apud se exemplo tacitè colligēs, multis illis quorum peculiariter memini, sumptione vini aucta est febris, ergo & huic augebitur, & cuilibet alij simili, singulariter tamen consyderato. Nam in hoc potissimùm consistit differentia inter experientiam & principium scientiæ, vel artis, ꝙ experientia quidem sit de omnibus singularibus sub aliquo cōmuni contentis, sed vt sunt multa & proprietatibus inter se distincta. Principium verò scientiæ vel artis, vt sunt vnum præter multa, vnum, inquam, non secundum rem, sed secundum consyderationē intellectus consyderantis naturam speciei aut generis absq; proprietatibus, quibus singularia inter se distinguuntur. Ex experientia igitur principium artis atq; scientiæ nascitur, quia per inductionē perfectam ex omnium singularium cognitione enunciatū vniuersale reponitur, asseruaturq; in anima (quale est, omni febricitanti vinum esse nociuum) Nam in inductione antecedentis cognitio experientia est, consequentis verò artis aut scientiæ principium. hinc secundo Priorū dicitur, ꝙ inductio sit primæ & immediatæ propositionis. quia experientia, qua antecedens inductionis cognoscitur, parit in nobis artis & scientiæ principium, quod nihil aliud est, quàm cognitio primæ & immediatæ propositionis, quæ inductione ostenditur. Dicit ergo textus, ꝙ ex sensu fit memoria, ex memoria aūt eiusdem sæpius facta, experientia nascitur, iungendo ratiocinationē de reliquis similibus. Ex experientia verò pullulat cognitio principij vniuersalis, quæ nihil aliud est, quàm artis aut scientiæ principium. Artis quidem, si circa rei cuiuspiam generationē versetur, vt circa generationē domus aut statuæ. Scientiæ verò, si tantùm versetur circa rei alicuius cognitionem, vt omne lucidum esse calefactiuum. Porrò vniuersale, de quo hic est sermo, dicitur esse vnum præter multa, quia debet abstractiuè sumi sine consyderatione singularium, eo modo quo mathematicus abstrahit, consyderando videlicet vna ratione, id quod omnibus particularibus cōmune est, non consyderando proprietates, quibus inter se distinguuntur. Neq; existimandum est, tale vniuersale existere extra singularia, sicut putauit Plato, quia est vnum & idem in omnibus singularibus, vnum, inquam, ratione, re verò multa, secundum singularium multitudinē. Hic distinguunt quidam duplex vniuersale, Complexum & incomplexum. Quid sit vniuersale incomplexum, dictum est in libro prædicabilium. Complexum verò, de quo solo est hic sermo, nihil aliud est quàm propositio aliqua immediata constans subiecto vniuersali vniuersaliter sumpto, vt omne animal rationale est capax disciplinæ. huius duplex est cognitio, apprehensiua tantùm, qua videlicet mente apprehendimus, quid huiusmodi propositione significetur, siue assensu vel dissensu. Et ad hanc cognitionē percipiendam non est opus experientia, sed sufficit cognitio terminorū, ex quibus constat huiusmodi propositio. Altera verò cognitio est adhæsiua, iudicans verum aut falsum esse quod proponitur. Ad hanc cognitionem opus est experientia & inductione, saltem quo ad ea principia, quæ non statim ex suis terminis cum aliqua extremorū sensatione sunt nota, de quibus latius dicetur initio primi Topicorū. Sed obiicies contra prædicta, Textus dicit, ꝙ anima ex homine & leone colligit animal, Ex animali & planta corpus, & sic deinceps, ergo Aristoteles etiam agit de vniuersali incomplexo. Responsio, Per hæc simplicia, quæ in textu breuitatis causa ponuntur,

Differentia inter experientiam & principium artis aut scientiæ.

Duplex vniuersale.

Obiectio.

Responsio.

nuntur, vult Aristoteles complexa intelligi. nam ad simplicem apprehensionem animalis, non est opus cognitione plurium inferiorũ, cùm possit immediatè elici ex cognitione sensitiua cuiuslibet singularis, sed hæc inferiorũ enumeratio ad cognitionem complexam & adhæsiuam requiritur, sicut prius dictum est, hinc statim infert textus, Manifestum igitur est, prima principia inductione à nobis cognosci, apertè significãs, se per ea quę dicta sunt complexa, voluisse intelligere. Post hæc continuò ibi, Neq; igitur habitus principiorũ, &c̃. Ex superioribus dissoluit Philosophus tertiam dubitationẽ. Et mox illic, Veluti ex prælio facta fuga, &c. quadam similitudine monstrat, ex pluribus sensationibus & memoriis diuersorum singularium fieri posse in rationali anima vniuersalis cognitionẽ, quam non contingeret prouenire ex vnius aut paucorum memoria. Cæterùm ne principiorũ cognitio existimaretur ad sensum pertinere, subiecit Philosophus, Talis aũt est anima, intellectiua scilicet, vt possit tale quid pati, id est, principij vniuersalis notionẽ recipere, vigore naturalis luminis ipsius intellectus. Themistius aũt idipsum refert ad omnia quę prius enumerata sunt. Nam quemadmodum (inquit) inclinato exercitu fusoq;, si vnus aliquis resistere incipiat, sępe fit, vt alius primùm, deinde alius atq; alius conuolet, Demum globo facto, & fauore multorũ addito animo, tota acies iterat pugnam, & redintegrat pręlium. ita de simulachris dicendum, & reliquiis inhęrẽtibus earum rerum, quæ sensu hauriuntur. Primo vestigio secundum allinitur, secundo tertium nectitur, ab his alia confluunt corroganturq;, de quibus postremò vniuersalis quędam notio conualescit. Hęc enim animę acrimonia est, vt etiamsi genera quę accidunt sensibus continẽter laberentur & fluerent, tamen similitudines eorũ excipere & memoria continere posset, & quod in singularibus cõmune vniuersaleq; est, deprehendere, notareq;, hęc Themistius. Porrò in illa literæ parte, Cùm enim resederit vna forma, &c. (qua clarè mõstratur, principia cõplexa inductione à nobis cognosci) per formã intelligenda est imago, species, seu similitudo, quam ex speciebus & phantasmatibus singularium sensibilium elicit agens intellectus, & quem in intellectum passiuum imprimit, ac ex qua recepta nascitur vniuersalis notio. Cæterùm inter ea quę hic traduntur, interserit Philosophus illud, Etenim sentire quidem singulare, sensus autẽ vniuersalis est, &c. Quo tacitè hanc excludit obiectionem, Quicquid sentitur singulare est, cùm igitur intellectiua cognitio originẽ ex sensitiua accipiat, non poterit anima vniuersale cognoscere, sed singulare duntaxat. Cui respondendo dicit, omnem quidem sensationẽ circa singulare versari, Sensum aũt esse vniuersalis. & proinde ipsum posse vniuersalis notionem efficere. De illa priore parte nulla prorsus apud commentatores est controuersia, qui vnanimi consensu confitentur, quamlibet exteriorem sensationem adeò vni singulari obiecto percipiendo addictam esse, vt ipsa aliud nequeat vllo modo repręsentare, quod exemplis facilè est declarare. An aũt huius albedinis & huius nigredinis eodem tempore visu perceptarũ diuersæ sint in oculi pupillæ partibus visiones, quemadmodum censet Egidius Romanus, An non? ex perspectiua est petendum. Porrò de posterioris partis sensu variè sentiunt autores. Themistio visum est, sensum primò ac immediatè esse ipsius singularis, de hoc intermedio etiam vniuersalis. Nam & sensus (ait) hoc (id est, vniuersale) percipit. Quoties enim Socratem quis agnoscit sensu, vnà & hominem agnoscit in Socrate. Et qui hoc rubens candidum videt, simul & rubens & candidum videt. An quisquam est, qui Calliam & hominem, vt eandem omnino rem sentiat? Alioqui sicut non est nisi vnus Callias, ita videre non posse alium hominem nisi Calliam, Sed quum Socratẽ videt, videt in Socrate id quod in aliis quoq; hominibus simile cõmuneq; inest. Quare ad quendam modum vniuersale sensu percipitur, non tamen seorsum à singulari, sed obiter, subindeq;. Sic ille. Quæ si diligentius excutiantur, verius atq; manifestius offendentur declarare, ipsum sentire esse vniuersalis, quàm sensitiuam potentiam. Porrò ab ea, quam ex Themistio attulimus, expositione non multum dissidet Albertus & Thomas eius discipulus, Qui hunc locum sic explicat, Sensus quodammodo est vniuersalis. Cognoscit enim Calliam, non solùm quatenus Callias est, sed etiam quatenus homo est. Similiter & Socratẽ ea ratione qua homo. Si aũt sensus solùm id quod particularitatis est apprehẽderet, & nullo modo in particulari vniuersale, impossibile foret ex sensus cognitione, in nobis vniuersalis causari cognitionẽ. Verùm hac tantorũ virorũ expositione, quam verba prę se ferũt, prętermissa, nobis videtur sensus dicẽdus esse ipsius vniuersalis, eò q̃ quiuis sensus determinatus siue singularis, vt hic visus sua natura in quoduis visibile ferri possit, & quodlibet percipere, quemadmodum in sensibus singulis experientia deprehendimus. Sensatio verò determinata atq; singularis, ita vni rei singulari perceptæ est adstricta, vt per ipsam nulla alia possit cognosci. Minimi referre arbitramur, siue dicatur, hic visus est coloris vniuersaliter,

Themistius

ter,

ter, quẽadmodum dicendũ esse cõtendit Caietanus, siue hic visus est coloris vniuersalis seu cõmunis. Nõ enim hoc cõfitebimur, perinde ac si hic visus coloris cõmunis perfectiuus foret, sed ob eam quam mox reddidimus causam. Neq; de verbis disceptandũ est, vbi de re ipsa cõstiterit. Indicat igitur Philosophus hac literę parte, nõ posse in nobis nasci vniuersalis notionẽ sensu administratore, si hic vnico dũtaxat percipiendo ac cognoscẽdo sensibili, natura esset destinatus. Hactenus à nobis dictũ sit de iis, quę ad tertię quæstionis decisionẽ pertinẽt. Pro duabus aũt reliquis, quæ ita sibi mutuò cõnexæ sunt, vt secũda dissoluta, prior etiã expedita fuerit, adfert Philosophus vnã habituũ diuisionẽ, nõ quorũlibet, sed intellectualiũ duntaxat, & qui ad intellectiuã attinẽt potestatẽ, & circa verũ versantur, quosq; assequi valemus nullo voluntatis adhibito imperio. Diuisio est huiusmodi, Intellectualium habituum, quibus verũ cognoscere cõtingit, quidã interdũ sunt falsi, vt opinio & ratio. Hoc loco nomine Opinionis accipit Themistius illũ habitũ q circa ea cõtingẽtia versatur, quæ sunt speculabilia, falsitatẽ nõnunq; admittentẽ. Rationis aũt nomine, eum qui cõtingẽtia agibilia atq; factilia, quæ aliquoties aliter, q̃ sese habeant, habere possunt, cõsyderat, sub quibus facilè subintelligere licet suspitionẽ. Huiuscemodi rationẽ habẽt ij, qui re vera artifices nõ sunt, aut prudẽtes, sed quadã duntaxat similitudine. Alij semper sunt veri, qui numero sunt quinq;, intellectus, (sub quo intellige solertiam, quæ est quædã medij inuentio) scientia, ars, prudentia, & sapientia, quẽadmodũ in fine prioris libri est explicatũ. Hoc aũt in loco tantùm meminit Philosophus scientię & intellectus, quòd aut de necessariarum & speculabilium habitibus potissimùm ageret, aut facilè sub his duobus reliqua tria subintelligerentur, quod magis probamus. Nam in prioribus scientiæ artẽ cõiunxit. Post hanc diuisionẽ respõdet Philosophus secundæ quæstioni, & proinde primæ, Immediatorũ principiorũ cognitionẽ, nõ scientiam nũcupari, sed intellectum. Quod duabus monstrat rationibus. Prior ibi assignatur, Quia principia demonstrationibus sunt certiora, &c. vbi per demonstrationes accipiendæ sunt demonstratæ cõclusiones. Posterior illic, Quod ex eo quoq; perspicuum erit, &c. Dum aũt in litera cõcluditur, Scientiæ nõ esse scientiam, id intelligendũ est de scientia, quatenus est scientia, ex aliquibus accepta principiis prioribus. Etenim re vera vna scientia est alterius effectiua, vt subalternatã producit subalternãs. Principia aũt indemõstrabilia perpetuò accipiuntur vt inferẽtia, nunq; vt sunt illata, & proinde vnius intellectus nullo modo poterit esse intellectus alter, Alioqui indemõstrabile per indemõstrabile mõstraretur. Principiorũ intellectus, principium effectiuum est scientiæ. Ipsorũ aũt principiorũ principium est nõ effectiuum, sed cognoscitiuũ duntaxat, quemadmodũ indicat marginalis annotatiuncula. Cęterùm illud in calce positũ, Scientia aũt ad omnẽ rem sese habet similiter, in eo sensu accipiendũ est, vt arbitremur, oẽm illius quod scitur cognitionẽ, quale quale id sit, scientię nomẽ sibi vendicare, quẽadmodũ cuiusuis principij indemõstrabilis notio, intellectus nũcupatur, vocabulo intellectus accepto pro cognitione, qui habitus est, nõ aũt pro intellectiua potẽtia, de qua pulchrè admodũ hæc tradit Themistius. Intellectus hic qui principia sciẽtiis ministrat, quẽ primũ natura indidit homini, & qui intellectus potẽtię dicitur, simplicissimus sit oportet. Hic seu animę oculus est, hic initio vitæ iudicio & ratione omni caret. Per hũc homo statim ab ortu suo rationale aĩal natura existit, hic nobiscũ ab ineunte ætate ad obeuntẽ senectã augetur prouehiturq;. Primũ notiones simplices capit, quos terminos vocamus & incõpositas voces, quę prima orõnis tanq̃ elemẽta sunt. Nam hominẽ, terrã, algidũ, candidum, statim à pueris efferre, & audita ab aliis in complexu intelligere possumus. Deinde quum paulum processimus, tum & progrediens cõfirmatur animus, & simplicia incipit nectere, & quid sit homo cognoscere. Adhuc proficiscente longius ætate, quasi adultior fit, vt iam & conflare vniuersalia & cõmentari à se possit, Nec cessat profectus, quousq; ad expletionem quandã & absolutionẽ naturæ perueniat, & habitũ intellectualẽ, per quem rationale animal sumus, attollat, Ac certè accidit simile quiddã animo, quod corpori. Nam paruuli primò sic iacẽt, vt neq; flectere se, neq; ingredi valeant. Deinde, vt quadrupedes reptant, tum erigũt se, & incedunt, vt bipedes, nec indigent comite, qui manũ det. Adeò verò promouẽt hoc processu, vt iam & ad cursum vegeti, & ad omnes vsus corporis firmi robustiq; sint. Eodẽ modo animus primùm nominare tatùm res potest, & intelligere quæ nominat, Tum componere & meditari, Postremò vniuersalia quædã iudicia & notiones scrutatur, quàs protinus quàm elicuit, in seipso deponit atq; consignat. Hac coronide ex Themistio desumpta, his nostris commentariis, quales quales fuerint, finem imponere voluimus, quod & lectu & scitu digna sit, atq; illis, quæ pertractata sunt, intelligendis satis accommoda.

Duarũ reliquarũ quæstionũ solutio.

FINIS II. LIB. POSTER. ANALYTICORVM ARISTOTELIS.

IN ARISTOTELIS OCTO TOPICORVM LIBROS PRAEFATIO.

RIVSQVAM Topices enarrationem ac expositionem aggrediamur, omnino necessum est, si nostris pollicitationibus factum satis velimus, nonnulla præfari, quæ ad prius dictorũ, & posterius aliquot in locis dicendorũ perfectiorem notionem assequendam sunt commoda, opemq; allatura. In horum nostrorum commentariorũ exordio, probatorũ virorum Ciceronis, Boetij, aliorumq; vestigia secuti, differendi artem, id est, Logicam in duas partiti sumus partes. Vnam inueniendi, Alteram iudicandi. Hanc complecti diximus vtramq; Analyticorum & Priorum & Posteriorum scientiam, ac Sophisticorũ Elenchorũ artem. Illam aũt Isagogen Porphyrianam, Prædicamentorũ libros, atq; Topicen, quæ cum construendis argumentationibus, quibus de quauis re probabiliter disserimus, materiam suppeditat (quod inuentionis precipuum est officium) ab omnibus rectè inuentio vocatur, inuentionisq; nomen inter eas quas nuncupant nouæ logicæ partes, sibi peculiari quodam modo vendicat. Verùm ne quis errore deceptus, arbitretur hanc scientiam nihil præter materiam exhibere Dialectico, nihilq; prorsus iudicij illi relictum esse, expendendum est diligenter, neq; hanc neq; aliam vllam ferè Logices esse partem, quæ non simul contineat, lectoribusq; proponat, & ea quæ ad inuentionem pertinent, & quæ ad iudicium. & si id iudicij non semper circa partium argumentationis iuncturam connexionemq; feratur. Id quod apertissimè asseuerat Boetius in commentariis quos in Ciceronis ad Trebatium Topica scripsit, Prior (inquit ille) illa partitio Logicæ tribus partibus segregata (definitione videlicet, diuisione, & collectione) ita partes explicat, vt habeat inuentionem materiam singularum, ipsa verò iudicationi materiam præstet. Etenim cùm definit aliquis, vel rei propositæ diuisionem facit, inuenit quidem diuisioni definitioniq; differentias accommodatas, sed an rectè vel definiat vel diuidat, iudicatione perpendit. Ita priores logicæ partes, secundę diuisionis membra coniungunt, vt materiam quidem sui habeant inuentionem. iudicationi verò fiant ipsæ materia. Quod in reliqua etiam colligendi parte contingit. Nam & ea quæ de probabilibus tractat, habet inueniendi suppositam materiam, quæ verisimilia reperit argumenta, & de huiusmodi argumento iudicatorio perpẽdit. Est enim iudicium hoc ipsum internoscendi, quod non necessaria inuentio est, sed verisimilitudinem tenet, sic Boetius. Insuper in Analyticis libris & Prioribus & Posterioribus (qui omnium iudicio ad iudicium pertinent) pręcepta exhibentur atq; regulæ quædam inueniendi medij syllogistici, & simpliciter dicti, & demonstratiui, quod ad inuentionem palàm est attinere. In hac quoq; Topica arte, quam, quemadmodum diximus, complectitur inuentio, nedum illæ proponuntur leges, quibus cognitis, probabilia argumenta facilè assequamur, sed & quędam vniuersales propositiones & maximæ, seu regulæ certissimæ traduntur, secundum quas dialecticos construamus syllogismos, & simul de dialectici syllogismi partibus, tum remotis, cum propinquis, earumq; ordine consyderetur. Atq; ne in huius rei declaratione diutius quàm par sit lectorẽ detineamus, quod dicimus apertè monstrat horum Topicorũ liber octauus, ex quo nunc duntaxat proferemus id, quod in eius exordio (Sunt enim & alia plęraq; eodem spectantia) scriptum reliquit Philosophus. Post hæc autem (inquit) de ordine, & quonam pacto oportet interrogare, dicendum. Oportet autem primùm quidem eum qui interrogare debet, locum inuenire, vndè sit argumentandum. Secundum autem, interrogare & ordinare singula apud seipsum. Reliquum verò & tertium, dicere iam eadem ad alterum. Quoad autem inuenire locum, similiter Philosophi & Dialectici consyderatio. Subinde verò illa ordinare & interrogare, proprium Dialectici. Ad alterum enim, omne quod tale est. Philosopho aũt & quærenti per seipsum, nihil curæ est, si vera quidem sint & nota, per quæ syllogismus. Et non ponit ea qui respondet, eò q; propinqua sunt illis, quæ sunt ex principio, & præuideat quod subsecutum est, sed fortassè & studiosè aget, quoniam maximè notæ & propinquæ sunt dignitates. Ex illis enim scientifici syllogismi. Loci igitur vndè oporteat sumere, dicti sunt prius. De ordine autẽ & interrogatione dicendum

Logices duæ partes, Vna inuentio, Altera iudicium.

Omnis logices pars & inuentionẽ & iudicium cõplectitur.

Boetius.

Philosoph9 8. Topicorũ

dicendum, diuidendo propositiones quæcunque ad necessarias sumendæ sunt. Necessariæ autē dicuntur, per quas syllogismus fit. Sic eo in loco Philosophus. Palàm igitur ex his est, & eam artem, quæ iudicatiua dicitur, admixtam habere inuentionem, & contrà, Inuentionem nonnihil continere quod iudicio subsit. Et proinde hanc vel illam scientiam, iudicij aut inuentionis nomenclaturam suscipere, quod hanc aut illam fusius explicet. hanc quoque Dialectices partem, cōparatione Analyticæ rectè inuentionē dici, & ediuerso, Topices collatione, Analyticā iudicium, sed de hac re hactenus. Cęterùm de hac arte à plęrisque ambigitur, quem locum inter Logicæ partes obtinere debeat, de qua re duæ sunt sententiæ. Nam arbitrantur nonnulli eam pręponendam esse vtrorumque Analyticorum libris, in suę opinionis probationem adferentes, quod Philosophus in primi Priorum primo capite asserat, sese in Topicis monstrasse diligenter, quid sit Dialectica propositio, quodque Cicero in Topicorum ad Trebatium initio scribat, inueniendi artem, quę Topice dicitur, ad vsum potiorem esse, & ordine naturæ priorem, & quoniam in vtraque & inueniendi & iudicandi summa vtilitas est, vtramque si erit otium se persecuturum, ab ea quoque quæ prior est se orsurum. Circa quæ Boetius, Inuentio (inquit) cæteris omnibus veluti materiæ loco supponitur, hoc modo, Nisi enim inuentio fuerit, non potest esse vel definitio, vel partitio, quoniam vnumquodque generum vel differentiarum inuentione, aut diuidimus, aut etiam definimus, Iam verò si abiit inuentio, nequit esse collectio. Et infrà, Stoicos iure increpat Tullius, quoniam id maximè reliquére, quod & natura prius, & vsu potius erat. Natura quidem, quia fieri non potest, vt de inuentione iudicetur, nisi ipsa inuentio prius extiterit. Ad vsum verò, quia longè vtilius est nuda, & præter artem prolata naturali inuentione susceptum sæpe tueri negotinm, quàm inueniente alio mutum ipsum inermeque & tacitum versare iudicium. Simile quippiam sententiæ Ciceronis offendere poteris apud Boetium in primi libri capite de categoricis syllogismis, & apud Rodolphum in sua Dialectica. Alij, inter quos sunt Albertus, Thomas, Egidius, & quotquot posterius in Aristotelem commentarios ediderunt, huic Topicæ arti locum tribuunt, post vtramque Analysim & priorem & posteriorem, sumpto argumento ex eo, quod in noua arte pertractet Philosophus de iis, quæ ad tertiam intellectus operationem attinent, argumentationibus scilicet, & syllogismis, quorū primus est is qui syllogismus simpliciter dicitur, quem sequitur demonstratio, tertium locum obtinet syllogismus dialecticus. quartum verò & vltimum, sophisticus. quos omnes eo ordine definit Philosophus in primi Topicorū exordio. Neque huic opinioni desunt rationes, quibus sese tueatur. In primis enim profert, hunc Topicorū librum, illum in Græco codice seruare ordinē, quem habere cernimus in Boetiana vniuersisque aliis Latinis translationibus. Insuper secundò adducit, Philosophum in secundi sophisticorum Elenchorum calce, artem dialecticam & sophisticam sic connectentem, perinde ac si illę continenter forent traditæ, cuius verba hæc sunt, Ex quot igitur & ex quibus fiunt iis qui disputant captiosæ ratiocinationes, & quomodo ostendemus falsum, & inopinabilia dicere faciemus, Amplius autem, ex quibus accidit syllogismus, & quomodo interrogandum, & quis interrogationum ordo, Insuper autem, ad quid sunt vtiles huiusmodi omnes orationes, & de responsione simpliciter omni, & quo modo soluendum est orationes, & syllogismos, dicta sint de omnibus à nobis hæc. Reliquum autem est de eo quod à principio erat propositum ad memoriam reuocantes, quippiam de ea re sub breuitate dicere, & finem imponere dictis. Pręmisimus igitur inueniendi facultatem quandam ratiocinatiuam de proposito ex iis quę sunt quàm probabilissima. Id enim opus est dialectices secundum se, & Tentatiuæ. Quia autem præinstruitur, quis ab ea propter Sophistices vicinitatem, vt non solùm experimentum possit sumere dialectico more, sed etiam quasi scientifico, propter id non solùm dictum negotij officium posuimus, orationem posse sumere. sed etiam vt orationem sustinentes, tuemur positionem per quàm probabilissima simili modo. Manifestum est autem in prioribus, & quot, & ad quot id erit, & vnde idonei erimus horum. Adhuc autem quomodo interroganda vel ordinanda quæstio omnis, & de responsionibus, & solutionibus, quæ sunt ad syllogismos. Patefactum est autem & de aliis, quęcunque huiusce disciplinæ sunt orationes. Præter hęc autem & de captiosis ratiocinationibus pertractauimus, quemadmodum iam diximus prius. Hæc Aristoteles. Sunt & quædam alia, quæ in huius sententiæ confirmationem adferri possent, quæ prætermittenda censuimus. Cæterùm quanquam vtramque eo animo proposuimus opinionem, vt lectori liberum foret, vtram vellet amplecti, duabus nihilominus prioris sententiæ allatis rationibus, responsiones subiungere voluimus, quòd certo consilio secundam magis probemus. Ad priorem igitur respondendum, ipsam duplici peccato esse inuolutam, quòd

Super ordine huius libri Topicorū, cū cęteris logicæ partibus, duplex opinio.
Prior.
Cicero.
Boetius.

Boetius.
Rodolphus.
Posterior, quæ est Alberti, Thomæ, & Egidij.

Prior huius opinionis responsio.
Posterior Aristotelis in secundo Elenchorū secūdo libro.

Primæ rationis primæ opinionis solutio.

quòd neque Philosophi verba rectè adferat, neque conuincat, etiam si id Aristotelem dixisse fateamur. Nunquid ante Peri Hermenias librum proximè collocandus est liber Topicorum? Attamen in secundi Peri Hermenias secundo capite fatetur Philosophus de multiplicis enunciationis siue propositionis in diuersos sensus distinctione, in Topicis se dixisse. Arbitramur sanè Philosopho euenisse, quod in artium professoribus nostra tempestate subinde comperimus, qui eiusdem artis diuersas portiones, pro sua aut voluptate aut voluntate explicare conantur, non eo quo traditæ aut tradendæ essent ordine, sed eam prius, quæ re vera posterior est, & contrà, eam posterius, quæ prior est. Hincq; factum est, vt in ea, quæ re vera prior est, tanquam dilucida adferantur quædam, quæ prius in posteriori erant explicata. Non erat igitur firma illius rationis collectio. Porrò perperàm allata esse Philosophi verba, palàm est ex versione Boetiana, quæ hoc modo habet. Quid est ergo propositio, & quid differt syllogistica à demonstratiua & dialectica, diligentius quidem in sequentibus dicetur, quibus Philosophi verbis apertè refellitur prior opinio, & secunda stabilitur. Non itaque prius de Dialectica determinauerit Philosophus, quàm Analytica, sed post huius determinationem, illius quoque considerationem se traditurum pollicetur. Ad illud autem quod secundo loco adferebatur, respondendum, id forsitan verum esse, modò inuentionem ad respondens sibi iudicium conferatur, sic quoq; prior natura, & vsu potior erit ea Topices pars, quæ materiam suppeditat, quàm ea quæ de dialectico syllogismo, & partium eius iunctura ordinéque propriè agit, quemadmodum indicare apparet Philosophus in illis verbis primi capitis octaui Topicorum, quæ prius attulimus. Cæterùm hunc ordinem non perpetuò seruari in disciplinis, ex eo patet, quòd in Posterioribus Analyticis, prius Philosophus de demonstratione ipsa egerit, quàm de demonstratiuo medio. Cùm igitur in Prædicamentorum, & Peri Hermenias libris, abundè tradiderit Aristoteles artem inueniendi, quantum sufficeret ad scientiam libri Priorum Analyticorum, quæ versatur circa syllogismum simpliciter dictum, cui perinde est, vera ne contineat, an falsa, probabilia ne, an diuersa. Ea autem materia argumentationum, quæ in hisce Topicis cognoscenda proponitur, potissimum spectet ad syllogismum dialecticum, cuius cognitio prærequirit & supponit notitiam syllogismi simpliciter dicti, non immeritò scientiæ Analyticorum postponitur Topicorum scientia. Verùm de hoc ordine, nobis sit hactenus dictum. Si cui autem non satisfaciant quæ attulimus, discutere poterit, quæ super hac re tradiderit Albertus. Reliquum est, vt quàm breuissimè cætera perstringamus, huius videlicet artis inscriptionem, materiam, & effectum, seu proximum finem. Inscriptio autorem & materiam (qualis qualis ea sit) complectens, hæc est, Aristotelis Topica, id est, Aristotelis loci. Etenim ars hæc, quæ peculiari nomine dicitur Dialectica, hoc est, facultas per probabilia colligēdi, Græcis dicitur τοπική, Latinis localis, eò quòd maximas quasdam & vniuersales tradat propositiones per se notas, nulla prorsus egentes probatione, quas locos idcirco appellat Aristoteles, quòd reliquas minores in se, veluti loci corpora, complectantur, quemadmodum latius posterius explicabitur. Cæterùm Topices materiam pauci admodum autumant Locum esse, quòd a loco nominationē accipiat. Plurimi verò, quibus compertum est abundè, non semper à materia nuncupationem scientiæ esse tributam, materiam esse existimant, & syllogismum dialecticum, & dialecticum problema, secundum duplicem in Logices proœmio de materia assignatam acceptionem, quibus accedere videtur Philosophus pluribus in locis, & apertè in primi Topicorum initio, dum hunc sic orditur, Propositum quidem negotij est, methodum inuenire, per quam poterimus syllogisare de omni proposito problemate ex probabilibus, &c. Porrò de effectu proximoq; huius scientiæ fine, duo sunt dicendi modi, Vnus hunc putat opinionem esse, dialecticumq; syllogismum, suapte vi ac natura nullam cognitionem præter opinionem, id est, assensum, cui formido ex necessitate connexa est, posse adgenerare. Diximus Suapte vi, &c. eò quòd quadam audientis animi adhibita affectione, dialectica ratio perfectiorem opinione cognitionem, hoc est, firmam, ineuidentem tamen, frequentius aliquo modo efficiat. Alter tradit aliud quiddam opinione latius, quod nonnulli dialecticam fidem vocant, comprehendens ea duo quæ mox recensuimus, opinionē videlicet & assensum firmum, qui ineuidens est, vnà cum ea cognitione, quæ est euidens, modò accepta fuerit ex cōmunibus quibusdam principiis, non autem propriis, quorum vsus ad vnicum pertinet demonstratorem. Cæterùm facilè poterunt hi respondendi modi in concordiam & consensum reuocari, si quis hunc perpetuò ac in omnibus veritatem habere asseueret, illum autem vt in pluribus. De hac quoque re fortassis data occasione amplius à nobis dicetur posterius. Porrò quæ sunt Dialecticæ commoda

Secundæ rationis dilutio.

Albertus.

Huius libri inscriptio.

Quæ huius operis materia.

Super huius libri fine opinio duplex. Prior.

Posterior.

moda & vtilitates, quicq; fines veluti externi, in præsentiarum explicare non statuimus, ne eadem citra iustam rationem frequenter repetere cogamur. Hactenus igitur dictum sit de iis, quæ nobis videbantur præmittenda.

Propositũ quidem negotij est

In primi tractatus primum caput, quod procemium complectitur, adnotatio

Propositionis procemialis Aristotelicæ expositio, & declaratio.

Quibus vtilis sit hęc Topicorum scientia.

VNiuersa Topica in octo libros partitus est Aristoteles. In primo pręcipuè agit de Dialectici syllogismi substantia eiusq; materialibus principiis. (Nam quæ formæ rationem suscipiunt, penè omnia in Priore Analysi sunt pertractata) Atq; ante illorũ determinationem, in huius primi libri primo tractatu in tria capita distributo, quædam præfatur, eaq; pulchrè admodum. In primo capite duo proponit, Prius etenim explicat, quam in his Topicorum libris traditurus sit disciplinam, quibusq; hæc ipsa erit vtilis. Eam imprimis opponenti fore accommodam indicat. Vnde dicit, Propositum quidem negotij est methodum inuenire, à qua poterimus syllogisare de omni problemate ex probabilibus, Deinde ei qui respondentis officio fungitur, ac quæstionem dubiamq; enunciationem tutatur, dum subnectit, Et ipsi disputationem sustinentes, nihil dicemus repugnans. Hac quoq; duplici commoditate lectoris animum attentum efficit & docilem. Demonstratiua sanè scientia ad demonstratorem duntaxat pertinet, non autem ad eum, qui docendus est, discipulum. Dialectica autẽ (quam nomine Methodi Philosophus designat) & ad opponendum & ad respondendum æquè est idonea, quemadmodum ex sequentibus palàm elucescet. Dicto μέθοδος, qua vtitur litera, semitam propriè significat, & transsumitur, ad compendiariam disciplinam, quo nomine suas iure vocat Aristoteles disciplinas. Sunt enim breuissimæ, & citò nos ad rei, de qua sunt, ducentes cognitionẽ. Porrò ea literæ parte (Methodum inuenire) subindicat Philosophus Dialectices artem à prioribus Philosophis aut omnino nõ æditã fuisse, (Stoici enim, teste in Topicis Cicerone, inuentionẽ reliquerunt ac neglexerunt) aut iam fortassis ab eis traditam cofusius atq; prolixius, quàm par erat, non autẽ breui compendiariæ artis modo. Deinde id quod sequitur, A qua poterimus, &c. siue per quam poterimus syllogisare, quemadmodum habet Boetius, accipiendum est de posse facilè, promptè, expeditè, sine errore syllogisare, &c. Nam circa ea Ciceronis verba in suorum Topicorum ad Trebatium exordio, quam (Topicorum scilicet Aristotelis sententiam) tibi cùm exposuissem, disciplinam inueniendorum argumentorum, vt sine vllo errore ad eam rationem via perueniremus, ab Aristotele inuenta, libris illis contineri. In hoc namq; (inquit Boetius) videtur esse comprehensum, quę sit intentio Topicorũ, quod ait, disciplinam esse argumentorũ, non vt inueniantur, (id enim natura suppeditat) sed vt sine vllo labore, & sine vlla cõfusione, nõ casu, ad ea mens, sed quadam viæ ductione perueniat. Et idem alibi in eisdem cõmentariis. Est Topices intentio, argumentorũ facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topice, quod est naturalis ingenij, sed facilius inuenire, Omnis quippe ars imitatur naturã. Atq; ab hac materia suscepta, rationes ipsa viamq; conferat, vt cùm facilius id quod ars quæq; promittit, tum elegãtius fiat, Velut parietem struere naturalis ingenij est, sed arte fit melius. Neq; id de quo agimus, eos latere potest, quibus probè nota est scientiarũ atq; habituum natura & officium. Cæterùm illud textus, Syllogisare ex probabilibus, ad dialecticum syllogismum censemus referendum, quanquàm non omnino reprobemus eos, qui opinantur loco generis speciei nomen esse positum, hoc est syllogisare, pro colligere seu argumentari. Sunt enim ad dialecticum syllogismum reuocandę ac reducendæ, omnes reliquæ dialecticæ ratiocinationes. Dialecticus autem disputans atq; opponens, ad quem hęc procemij prior pars pertinet, dupliciter syllogisat, dum aut probare conatur quod assumpsit verisimile esse, aut destruit quod positum est esse verisimile, quod tale non est. Dialectici enim munus est, ex probabilibus anniti, quantum res ipsa patitur, ad astruendam veritatem, & falsitatem refellendam. Deinde quod in litera subiungitur (de omni problemate) rectissimè intelligitur de problemate omni secundum genus, hoc est, constante ex aliquo quatuor prædicatorum & eorundem annexis. Nam in sex sequentibus libris, apertè id à Philosopho docetur. Neque ab hoc sensu longius dissident, qui Dialecticum arbitrantur cuiusque disciplinæ quodlibet problema terminare, & de quolibet differere, modò id agat per principia communia probabilia, atque verisimilia. Porrò nos positionem probabilem atq; verisimilem defensantes, & respondentis munus exercentes, per hanc methodum nihil dicere repugnans, nihil aliud est, quàm hac methodo ita nos formari, vt habiles promptique simus, ne respondendo quicquam fateamur quod nostræ positioni aduersetur, huius artis principiis, & veritati. Neque enim duntaxat is respondens coarguendus est, qui cum sua positione pugnantia admittit, & ad eam deducitur metam finémque, quem

Boetius. Cicero.

Dialecticus dupliciter syllogisat.

Quid nihil dicere repugnans.

quem redargutionis vocitant, verùm & qui ad aliarum aliquam argumentationis vi aut inanimaduertentia quadam est compulsus. Quemadmodum igitur hęc methodus opponenti subministrat, quibus probabiliter monstrare possit id quod est probabile, & euertere refellereque improbabile, si quando tale quid asserat respondens, Sic & respondenti documenta præstat ac cautelas, quibus promptior efficiatur ad vitandam præsertim redargutionis, & deinde quamlibet aliam sophistices metam. Hactenus de priori, quo Philosophus suam aperuit intentionem. Post hæc in litera ibi, Primùm igitur, &c. secundò proponit Philosophus, ea de quibus proximo capite est dicendum, syllogismum videlicet & eius differentias, id est, minus communia inter se diuersa, & ab inuicem discrepantia, quatenus sumatur dialecticus syllogismus, siue, quemadmodum habet Boetius, quomodo sumatur dialecticus syllogismus, hoc est, vt sumatur dialecticus syllogismus. Vult enim Philosophus de syllogismo & eius differentiis capite sequenti eatenus duntaxat esse dicendum, quatenus sufficit ad vtcunque dinoscendam dialectici syllogismi differentiam ab aliis speciebus. Etenim in disciplinis, præsertim plurimum vicinis ac cognatis, aperiendum est discrimen earum rerum, circa quas consyderandas sunt occupatæ. Ob id quoque à Philosopho rectè adiunctum est, Hunc enim quęrimus secundum propositum negotium. Porrò materiam alicuius scientię dupliciter inquirere contingit. Priori modo, quando in ea scientia probandum est eam esse, quod quomodo fieri queat, expeditum est in superiori libro Posteriorum Analyticorum. Neque hoc modo hic quæritur dialecticus syllogismus, cùm in nulla huius operis parte esse monstretur. Nam ipsum esse palàm est, nec à quoquam in dubium reuocatum. Altero modo quæritur in aliquo opere ipsius subiecta materia, dum eius explicantur partes, principia, effectus, proprietates, & vsus. Atque hoc modo dialecticum quærit Philosophus syllogismum, id quod sequentia apertè monstrabunt.

Huius libri materia per Arist. indicatur.

Materia alicuius scientiæ dupliciter inquiritur.

In secundum caput, quod est de syllogismo & eius speciebus, adnotamentum.

QVod superiori capite proposuerat determinādum, hic exquiritur Philosophus, in initio constituens syllogismi definitionē, quam ideo repetitam arbitramur, quòd syllogismi quandam diuisionē subindicet, quódque ex hac syllogismi finitione pendeat, vter litigiosorū syllogismorū videatur esse syllogismus, & re vera syllogismus sit. & vter videatur, non aūt sit. Quærere solent plures neotericorū, quidnam sit discriminis huiusce syllogismi definitionis ab ea, quæ in initio Priorū Analyticorū fuerat reddita. Verùm hi omnes nodum in scirpo quæritant. Cùm enim sensu eodem participent, & paucis duntaxat verbis discrepent, Nam hæc duo (aliquid aliud) & (per ea quæ posita sunt) eadem sunt illis duobus (aliud quiddam) & (eò quòd hæc sunt) quorsum attinet tam scrupulosè aut inquirere aut constituere aliquam inter ipsas differētiam? Quare hæc definitio explicanda erit, quemadmodum declarauimus in prioribus, id quod fortassis insinuare volens Philosophus, tanta vsus est breuitate. Porrò syllogismi, quemadmodum in Analyticis Prioribus dictum est, partitiones sunt variæ. Ea aūt, quam tacitè hic tradit Philosophus, dicitur esse syllogismi secundum materiam consyderati, atque ad particularē materiam cōtrahendi & limitādi. Est igitur huiusmodi diuisio quadrimembris. Syllogismorū enim quidam est demonstratio seu demonstratiuus syllogismus, Alius est dialecticus, Alius litigiosus, Et alius falsigraphus. Cuius quidem partitionis diuisum, non pro omni eo, qui prius definitus est, syllogismo est sumendum, sed pro eo solo qui idoneus est ad faciendam alicuius fidem seu assensum, siue is fuerit scientia, siue opinio, seu dialectica fides, siue fallacia, seu error. Nam in hosce fines proximè destinantur syllogismi differētię mox enumeratæ. Et proinde syllogismus in hac diuisione angustius erit sumendus, quàm in definitione. Cæterùm de huius partitionis natura, diuersorū diuersæ sunt sententiæ. Arbitrātur nonnulli demōstratiuum & dialecticū, esse essentiales syllogismorū differētias, ex hac quoque parte dictam diuisionē generis esse in suas species. Alij in diuersa sunt sententia, quòd horū membrorū diuersitas non desumatur penes aliam atque aliam formam syllogisticā, quæ specificum adfert discrimē, sed ex materiæ ratione, quæ non necessariò speciem variat ac immutat. Insuper addunt & ij, neque hanc esse totius in partes in modo diuisionē, sed verius analogi in sua analogata, eò quòd syllogismi in forma peccantes sub litigioso comprensi, re vera non sint syllogismi, quemadmodum posterius testatur ipse Philosophus, sicut nec infirma argumentatio vereargumentatio est asserenda. Deinde ex litera sequenti, ipsius demonstrationis, quæ præcipua syllogismi species est, elicitur hæc definitio,

Syllogismus est orō ī qua quibusdam positis.

Definitio syllogismi in Topicis reddita eadem est cū ea quæ traditur in prioribus.

Syllogismi quadrimembris diuisio.

Cuiusmodi est syllogismi partitio.

Demonstratio est syllogismus constans ex primis & veris, aut ex talibus quę per aliqua prima & vera, eius quæ circa ipsa est, cognitionis principium sumpserunt. Definitū demonstratio

Demōstrationis finitio & ipsius expositio.

tio, siue demonstratiuus syllogismus, complectitur & demonstrationẽ propter quid, & eam quam quia est vocare consueuerũt, & proinde hic latius sumitur demõstratio, quàm in secũdo capite primi Posteriorũ Analyticorũ. Demonstratio propter quid, & potissima, seu quid absolutissimum, vnico modo contingit, dum videlicet cõstruitur ex veris, necessariis, primis, immediatis, propriis, notioribus, causisq; conclusionis, quemadmodum in Posterioribus Analyticis fusius est explicatum, cuiusmodi est hæc, Omne animal rationale est admiratiuum, & omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est admiratiuus. Contrà, demonstratio quia est, variis fit modis, nempe duobus. Nam huius quędam est, quæ per effectum monstrat causam alicui competere, vt hæc, Quæcunq; non scintillant propè sunt, Planetæ non scintillant, sunt igitur Planetæ propè. Non enim idcirco planetæ propè sunt, quia non scintillant, sed ediuerso non micant, eò ꝙ propè sint. In huiusmodi demonstrationẽ commutaueris illam superiorem, si medium pro maiore acceperis extremitate, & contrà, maiorem extremitatem feceris medium, hoc modo, Omne admiratiuum est animal rationale, omnis autẽ homo admiratiuus est, ergo omnis homo animal est rationale, Porrò hæc de qua agimus, demonstratio, duntaxat demonstratio est, quoad nos nostriq; comparatione, non autem secundum naturam, eò ꝙ re vera principij petitionem necessariò connexam habeat. Huius nihilominus oportuit Philosophum in Analyticis meminisse, ꝙ nobis à natura sit innata via ex cognitione effectuum, causarũ notionem colligendi. Alia est demonstratio quia est, quòd causam assumat, sed non primam & immediatã, eò ꝙ cum effectu, vel ipsius effectus subiecto non recurrat, aut quòd ex priori eiusdem generis causa pendeat. Exempla sunt, Omne corpus animatum sensibile est nutribile, omne animal vel omnis homo est corpus animatum sensibile, ergo omne animal vel omnis homo est nutribilis. Omne admiratiuum est disciplinæ capax, At omnis homo est admiratiuus, est igitur omnis homo disciplinæ susceptiuus. Has & alias omnes demonstrationes, ex causa (qualis qualis ea fuerit) ad effectum progredientes, contendunt nonnulli dicendas esse propter quid demõstrationes, licet non potissimas, eò quòd propter quid, nihil prærerquàm causam videatur indicare. Nos autem Aristotelis vestigia sequuti, qui per propter quid non quamlibet causam accipit, sed eam duntaxat quæ adæquata est, prima, ac immediata comparatione effectus & subiecti cum quibus recurrit, omnes eas sub demonstratione quia est voluimus comprehendere atque enumerare. De huiúsque finitionis definito hactenus sit dictum. Priori definitionis parte, quæ est syllogismus, reiiciuntur quæcunque argumentationes non sunt syllogisticæ. Verbi gratia, Omnia enthymemata, omnes inductiones, quæ à nonnullis asseruntur esse demonstratiua, cuiusmodi sunt hæc, Omne animal rationale risibile est, est igitur omnis homo risibilis, Socrates risibilis est, & Plato, & Democritus, ergo omnis homo est risibilis. Arbitrantur enim illi huiusmodi enthymematibus & inductionibus non opinionem solùm aut fidem dialecticam adgenerari, sed & scientiam, qualis qualis ea fuerit, quod an rectè an secus dictum sit, non est huius loci perscrutari. Porrò cùm duarum huius descriptionis particularum subiunctarum prior hæc Ex primis & veris, seu ex veris & primis (quemadmodum habet Boetiana versio) adhibita sit, vt sub se complectatur eam demonstrationem quæ propter quid est & potissima, Per prima & vera intelligendæ erunt propositiones veræ, necessariæ, propriæ, primæ, immediatæ, notiores, & causam adæquatam, immediatámque, ac proximam effectus concludendi de eo, cui immediatè competit, continentes, quemadmodum latius explicatum est in Posterioribus Analyticis, atque hæc omnia forsitan nomine primorum & verorum voluit Philosophus esse comprehensa, quòd hic obiter, nempe syllogismi dialectici occasione, demonstrationem finiuerit. Posterior autem pars, Aut ex talibus, quæ per aliqua prima & vera, & cætera. demonstrationes quia est, comprehendit. Atque in hac per principium eius, quæ circa ipsa est cognitionis, accipere oportet originem cognitionis non cuiuslibet, sed indubitatæ, firmæ, & euidentis, quæ circa ea versetur, quæ per prima & vera sunt demonstrata. Exigit enim vtraque demonstratio, & propter quid, & quia, præmissarum & conclusionis assensum certum & euidentem, illarum quidem maiorem, huius verò minorem. In hac quoque literæ parte numerus pluratiuus singularem amplectitur. Nam plurimæ sunt demonstrationes quia est, quæ ex vnica duntaxat propter quid demonstrabili præmissa constituuntur. Vt omne corpus est mobile, & omne cœleste corpus corpus est, ergo omne corpus cœleste est mobile. Omnis triangulus habet tres angulos duobus rectis æquales, Omnis autem æquilaterus triangulus est, omnis igitur æquilaterus tres duobus rectis æquales continet. Aliáque eiusdem generis, quorum maior

Demonstratio quia est duobus fit modis. Prior.

Posterior.

maior demonstrabilis est,& minor indemonstrabilis. Porrò demonstrationes, quarum ambæ præmissæ per prima & vera sui cognitionem accipiunt, facilimum erit dare iis, qui inter eiusdem subiecti passiones illum arbitrantur esse ordinem, secundum quem prior quodammodo sit posterioris causa, secundum quorũ sententiam huiusmodi est hæc, Omne admiratiuum est disciplinæ capax, & omnis homo admiratiuus est, omnis igitur homo est erudibilis. An autem negato hoc passionum ordine, possit vnius & eiusdem demonstrationis vtraq; præmissa demonstrari, curioso lectori inquirendum relinquimus. Præterea pars hæc, de qua agimus, duplicem recipit interpretationem. Nam vno modo intelligi potest de iis quæ actu & re vera monstrata sunt ex primis & veris, quæq; assumpta sunt ad alia demonstranda, quem sensum palàm præ se ferunt Aristotelis verba, & ei cõsentiunt illa in primo Posteriorũ Analyticorum, Ex demonstrabilibus non sciet, non habens ipsorum demonstrationem. Diximus assumpta ad alia monstranda, ab iis videlicet, ex quibus monstrata fuére, eò q nihil prorsus vtilitatis accidere perpendamus, si effectu conuertibili per causam propriam immediatam, &c. demonstrato, fiat regressus ex eodem noto quidem, sed minus noto ad causam notiorem, nisi fortassis id admittatur ad mutuam vtriusq; demonstrationis, & propter quid, & quia est explicandam conuertibilitatem, Facilius longè admiserimus, primò proposita quia est demonstratione. ab effectu ad causam fieri conuersionem per eam quę propter quid fit à causa ad suum effectum. Atq; huius ratio ex alio petenda est loco. In hoc igitur sensu comprehendit hæc secunda definitionis pars omnem demonstrationem quia est, excepta ea qua ab effectu ad causam fit progressus, & qua ex causa prima immediata cum effectu conuertibili colligitur effectus competere alicui, quod cum causa & effectu non recurrit, sed his aut communius est, aut strictius, in hac enim præmissarum vtraq; est indemonstrabilis. Posterior est, secundum quem illa dicuntur sui cognitionem sumpsisse, ex primis & veris, quæ ex primis & veris nata sunt ostendi, siue monstrata sint, siue non, siue ea ipsa adhibeantur ad collectionem primorũ, & verorum, sine aliorum posteriorum. Atq; in hoc sensu quem plæriq; amplectuntur, omnis demonstratio quia est, sub hac secunda parte continetur, (quemadmodum ex superioribus est apertum) dempta ea, quam in superiori sensu secundo loco excepimus, propter quam nostro iudicio addenda subintelligendaq; erit hæc particula, quæ ex primis & veris constat complectentibus causam propriam & effectum inter se quidem conuertibiles, sed non cum subiecto ipsius conclusionis, quod vtroq; est latius aut constrictius. Nam ad propter quid demonstrationem non satis esse diximus, si illius medium & maior extremitas ad seinuicem recurrant, sed opus simul esse, vt vtraque cum subiecto conuertantur. Omnes igitur demõstrationes, & propter quid, & quia est, à quibus necesse est syllogismum dialecticum esse discretum, vt idipsum indicaret Philosophus, hac definitione conclusit, Demonstratio syllogismus est, constans ex primis & veris simpliciter, aut ex talibus quæ per aliqua prima & vera eius, quæ circa ipsa est cognitionis principium sumpserunt, aut qui prima & vera secundum se accipit, non autem facta ad illatam conclusionem comparatione. Post demonstrationis definitionem in litera continuò subiungitur hæc dialectici syllogismi descriptio, Dialecticus syllogismus est, qui ex probabilibus est syllogisatus. In qua in primis dictio Syllogisatus (cuius loco habet Boetiana translatio collectus) accipienda est, non pro eo quod legitimo collectum est syllogismo, in quo significatu relatiuè opponitur syllogismo, (Nam id non toti integroq; syllogismo, sed syllogisticæ conclusioni solùm conuenit) sed pro eo quod in figura & modo rectè digestum est, atque constitutum, quod cùm non competat iis syllogismis litigiosis, qui in forma deficere dicuntur, rectissimè dicentur huiusmodi syllogismi ex hac parte à præsenti finitione reiici. Deinde sequens particula (ex probabilibus) sub qua intellige, vel de altera probabili, & altera necessaria, separat dialecticum syllogismum à reliquis syllogismi speciebus, verùm quę vocentur probabilia, statim dicetur. Nunc illud adiiciendum, definitionem syllogismi dialectici non esse completam, nisi addatur, q nullam habeat principij petitionẽ, quia quamlibet præmissæ alicuius syllogismi sint probabiles, tamẽ nisi fuerint probabiliores conclusione, non efficiunt syllogismum dialecticum, sed litigiosum, vt in Elenchis dicetur. Quidam huc reduci volunt syllogismos, qui constant principiis communibus, aut iis propositionibus, quæ tantùm videntur respondenti. verùm hi propriè spectant ad syllogismum tentatiuum, vt patet ex definitione disputationum tentatiuarum, quę quomodo distent à syllogismo dialectico, latius explicatur sexto capite, tertij tractatus primi Elenchorũ, quanquam id etiam ex ipsorum definitionibus satis possit colligi. Quid verò dicendum sit de iis syllogismis, qui ex pręmissis non euidentibus, sed firmiter creditis procedunt, aliis discutiendum

Illius particulæ, Aut ex talibus, quæ per aliqua prima & vera, &c.

Prior expositio.

Posterior.

Dialectici syllogismi descriptio, & eiusdem explicatio.

Ex probabilibus.

Syllogismi ex principiis cõmunibus.

Syllogismi ex præmissis creditis.

endum relinquo. Porrò, quia demonstratio dicta est constare primis & veris, Dialecticus verò syllogismus probabilibus. Ideo statim subiicit Aristoteles vtriusq; definitionem, dicens, Sunt aūt prima & vera, quæ non per alia sed per seipsa fidem habent. Definitū accipitur pro primis principiis seu propositionibus immediatis. Nam hęc eadem sunt, Primò vera, prima & vera, prima principia & propositiones immediatæ. exempla sunt, Quodlibet est vel non est, Omne totum est maius sua parte, Omne animal rationale est admiratiuum, & similia principia disciplinarū, siue propria fuerint siue communia. Primam definitionis partem subintelligunt, hanc aut aliam similem, Complexa necessaria, vt à definitione separent ea contingentia, quæ prima sunt, quibusq; firmo & euidenti assensu assensu assentimur citra omnem probationem, vt ego viuo, hic ignis est calidus, hic sol illuminat. Verùm hæc euidentia in sensu consistit, non intellectu, peritq; absente obiecto. nam nullum sensibilium cùm extra sensum est, scimus, ac proinde longè inferior est euidentia intellectuali, de qua hic agimus, quæ nascitur propter necessariam & euidentē connexionē prędicati cum subiecto, non autē propter actualem extremorū sensationem. Deinde in particula sequente, quæ non per alia. Per alia, intelligendæ sunt propositiones aliæ natura priores, ac notiores. Nam in hoc differunt propositiones mediatæ ab immediatis, ꝙ illæ semper ostendi queant per propositiones natura priores & notiores, hæ verò non, sed habent fidem, id est firmiter & euidenter creduntur per se, & ratione sui, Nam quemadmodum eorum quæ videntur, quædam videntur alieno lumine, quædam verò proprio. Sic & eorum quæ intelliguntur, quædam firmiter & euidenter cognoscuntur ratione suæ euidentiæ, vt principia demonstrationū. quædam verò ratione alienæ, vt conclusiones. Sed obiicies, Dictum est secundo Priorum capite de inductione, & vltimo capite secundi Posteriorū, ꝙ principia demonstrationū inductione cognoscuntur ex singularibus, sed hæc sunt à principiis diuersa, ergo principia habent fidem per alia. Responsio, Principiorū triplex est genus, Quibusdam enim firmissimè certissimeq; adhæremus ex sola terminorum propria cognitione, cuiusmodi sunt dignitates omnes, vt quodlibet est, vel non est, Omne totum est maius sua parte, & alia prius subinde repetita. Alia verò sunt, quæ præter extremorū cognitionem egent exempli cuiusdam exhibitione, quod exemplum neq; syllogismum efficit, neq; experientiam, sed quasi inductionem imperfectam. huiusmodi opinantur nonulli plæraque esse Geometriæ principia, & aliarum mathematicarum disciplinarum, quarum professores descriptionibus & protractionibus quibusdam vtuntur, non solùm in monstrandis mathematicis conclusionibus, sed etiam in declarandis principiis. Sunt insuper alia quædam, quæ, præter ea quæ diximus, indigent experientia singularium, ac inductione, de quibus potissimùm disputatur locis prius adductis. Talia plærunq; sunt naturalis scientię, & aliarum similium propria principia, vt Omnē substantiam corpoream esse mobilem, Omne lucidum esse calefactiuum, de quibus potissimum proponitur dicta obiectio. Respondendum est igitu, ꝙ hæc tertij generis principia inductione quidem cognoscantur, non tamē tanquam vera & principali causa formæ suæ, & euidentis assensionis, quia inductio solùm nata est generare opinionem, sed tanquam causa, sine qua non. nam licet hæc principia euidentia sint, tamen non sunt tam manifesta, vt statim à nostro intellectu, qui imbecillis est, sine omni subsidio sensus euidenter percipi queant, sicut nec omnia per se visibilia tam clara sunt, vt statim possint ab infirmo oculo sine perspicillo, aut alio quouis subsidio manifestè conspici.

Definitio primorum verorum. — Prima pars definitionis — Secunda particula. — Differētia inter propositiones mediatas, & immediatas. — Obiectio. — Responsio. — Triplex principium.

Post explicitam Primorum & verorum definitionem, sequitur in litera hæc Probabilium descriptio. Probabilia sunt, quę videntur omnibus, aut pluribus, aut sapientibus, & his aut omnibus, aut pluribus, vel maximè probatis, aut (vt habet Boetiana versio) vel maximè familiaribus & probatis. Græcè enim legitur ἢ τοῖς μάλιστα γνωρίμοις καὶ ἐνδόξοις. Definitū accipitur pro propositionibus verisimilibus. Ea dicūtur videri, quibus noster intellectus debiliter, seu cum formidine de opposito assentitur, & hinc exclusa sunt omnia demonstrationū principia, simul & conclusiones, quibus non assentimur cum formidine de opposito, sed firmiter & euidenter, nisi fortè quædā tam longè absint à nostra cognitione, vt de eis non possimus certā adipisci cognitionē. Non diximus ea videri, quibus intellectus noster verè assentitur, eò ꝙ etiam probabiles sint quædā propositiones, quæ ita latēter falsæ sunt, vt earū falsitas vix queat vel à doctissimis tandem deprehēdi, secundū illud Arist. 8. Topic. Plęraq; falsa quibusdam veris sunt probabiliora. Tradunt quidam, ꝙ si cōtradictionis vna pars probabilis fuerit, necessum est & reliquā esse probabilem, sed mihi cōtrà videtur, ꝙ si vna cōtradictoriarū probabilis fuerit, impossibile est reliquā simul esse probabilem saltē apud eosdem, quod sic ostendo, Omnis propositio probabilis videtur omnibus aut pluribus, &c. sed si altera cōtradictoriarū videa-

Definitio probabiliū. — Pro quo sumatur definitum. — Quæ dicūtur videri. — An cōtradictorię sint simul probabiles.

videatur omnibus aut pluribus, necesse est reliquam aut nullis videri aut paucioribus. Nam contradictoriæ nõ posunt simul ijsdem videri, ergo impossibile est, ambas simul esse probabiles. quia quid nullis aut paucioribus apparet, id nemo probabile dixerit. & eadem est in reliquis ostensio. Sed obijcies, Propositio dialectica est interrogatio contradictionis, sic vt liberum sit respondenti, vtrã velit partem eligere, ergo necesse est vtramq; partem contradictionis esse probabilem, nam alioqui opponens nõ posset vtramuis partem contradictionis ad suã disputationem accõmodare. Respondendum negando consequentiam, quia licet dialecticus vtramq; partem contradictionis interroget, tamen explicitè tantum eam partem rogat, quã sibi maximè concedi petit, & ex qua confecturus sit syllogismũ dialecticum. Quòd si forte respondens alterã partem eligat, tunc dialecticus eam responsionem in suam transferet disputationem non conficiendo syllogismũ dialecticum, sed tentatiuum, quæ ex his quæ videntur respondenti syllogisat. Nam hæc disputatio etiam ad hanc facultatem pertinet. Sed rogabis, quomodo igitur fieri potest, vt disputationes dialecticæ ex probabilibus sint collectiuę contradictionum. Respondeo, quòd hæ disputationes possint quidem colligere contradictionem, non ex propositionibus probabilibus inter se contradictorijs, sed disparatis ac alienis, quæ licet efficere queant, vt contradictoriæ vicissim probabiles appareant, non tamen simul & apud eosdem, vt dictũ est. Porrò sequens huius finitionis particula (omnibus aut pluribus, & cæt.) multiplicitatem ac veritatẽ probabilium explicat. Sunt enim probabilium quędam, quæ omnibus videntur & doctis & indoctis seu vulgaribus. Dictio enim (omnibus) non solum ad vulgares indoctos rudesq; referenda est. Eiusmodi sunt, Religiosè colendũ esse Deum, Exhibendam pietatẽ parentibus, Matrem suum filium diligere, Fratres mutuum amare, Figulum odisse figulum, Benefacienti repetendum esse beneficium, & cæt. Alia sunt quæ non omnibus videntur, sed pluribus, id est, multis seu maiori hominum parti & eruditorum & ineruditorum, vt sunt, Parandas esse opes, Honores expetendos esse, Præstare publicam rem vno, q̃ pluribus principibus regi. Alia sunt, quæ duntaxat sapientibus videntur. Atq; horum quædã omnibus videntur sapientibus. Vt cælum hęc inferiora gubernare, Solem tota terra esse maiorem, Meliorem esse opibus eruditionem, Melius esse iniuriam pati, quàm inferre, Pręstare nomen bonum, q̃ multas habere diuitias. Alia non omnibus, sed pluribus solum apparent. Vt virtutem maximè expetendã esse, Fœlicitatem in virtutis perfectissimæ operatione consistere, Animã rationalem esse immortalem. Vltimo ac postremo loco sunt ea, quę solum videntur maximè probatis seu sapientissimis in aliqua disciplina. Vt sunt. Non plures esse Deos, Deum liberè non aũt ex necessitate agere, non ponendas esse Idæas seu formas rerum singularium, ab ipsis re vera separatas, Visionem fieri non extramittendo, sed potius recipiendo, Contingit contradicere, Non tantum vnum ens esse, & reliqua quę ad alias artes atque disciplinas attinent, modò non fuerint extranea, & contra plurimorũ opinionem. Non enim simpliciter absoluteq; dicenda sunt esse probabilia, quæ contra opinionem pluriũ probè in aliqua disciplina institutorũ, videntur in ea disciplina viris alioqui doctissimis, sed eorũ dũtaxat comparatione, Qualia fuere. Non contingere contradicere, Anthisteni. Omnia in continuo fluxu esse, Heraclito. Tantum vnũ esse ens, Permenidi, & cæt. Horũ autem probabilium multiplicitatis atq; pluralitatis causam rationemq; si quis requirat, apud Albertũ offendet. Hactenus à nobis de probabilibus secũdum in his scholis receptã opinionem, dictũ sit. cui sanè nõ per omnia consentit Boetius in primi libri calce De differentijs topicis. Post hęc in litera, ibi. Litigiosus est autẽ syllogismus, &c̃. aliquorũ iudicio vnica assignatur syllogismi litigiosi generaliter sumpte descriptio. Alij sinceriorem intellectum literæ huius existimant esse, si duæ dicantur tradi definitiones, eò quòd ipsorum sententia admodũ rarenter contingat, analogata vna eademq; finitione comprehendi. Huic quoq; sensui fauere existimant illud quod posterius ab Aristot. subiungitur. Eorũ ergo qui dicti sunt litigiosi syllogismi, prior etiam syllogismus dicatur, &c̃. Prior est hæc. Syllogismus litigiosus est, qui ex his quæ videntur probabilia, non sunt autem, syllogisat. Posterior est Litigiosus syllogismus est, qui ex probabilibus, aut ex his quæ videntur probabilia, est apparens. Cæterùm syllogismus litigiosus aliàs nuncupari solet sophisticus syllogismus. Verùm hæc duo & si re vera eadem sunt, & mutuo recurrunt ac conuertuntur, tamen ratione discrepant. Quemadmodũ etenim in Elenchis docet Philosophus, syllogismus litigiosus dicitur, quatenus pro scopo fineq; contentionem spectat ad victoriam. Sophisticus verò quatenus ad vanã destinatur gloriam, falsamq; scientiæ persuasionem, de qua re in loco allato amplius dicendum est. At in priori definitione, quæ est litigiosi syllogismi in materia duntaxat peccantis, particula syllogismus co accipitur

Oiectio.

Responsio.

Disputatio tẽtatiua etiã dialectici est officij.

Quæstio.

Responsio.

Probabiliũ partitio i ea quæ videtur omnibus.

Quæ videntur pluribus

Quæ solum sapientibus videntur, & horũ quædã omnibus videntur.

Quædam pluribus.

Quędã sapientissimis.

Prior syllogismi litigiosi definitio.

accipitur modo, quo sumebatur in superiori descriptione. Per ea autem quæ videntur probabilia, non sunt autem, veniunt intelligenda, quæ probabilia secundum se videntur & nõ sunt, ad quæ erunt reuocanda, quæ secundum se probabilia sunt, & secundum illationem probabilia esse apparent, cuiusmodi non sunt. Et proinde hac definitione apertè concluduntur syllogismi in materia duntaxat peccantes, quæ in figura & modo legitimè digesti constant ex præmissis, quæ primo quidẽ intuitu verè apparent, si tamẽ penitius inspiciantur, illarũ statim deprehendetur falsitas. Cuiusmodi sunt. Quicquid non perdidisti habes, cornua autem id sunt quod non perdidisti, cornua igitur habes. Omnia quadrata, quorum vnius latera dupla sunt ad alterius latera, dupli & subdupli rationẽ ad seinuicẽ habent, sed quadratũ pedaneum & quadratũ quadrupedale sunt quadrata, quorũ huius latera dupla sunt ad illius latera, ergo & quadratũ quadrupedale & pedale ad seinuicẽ dupli & subdupli rationẽ habent. In quorũ vtroq; maior primo aspectu vera esse videtur, cuius tamen fallitatẽ statim dinoscet qui rem ipsam paulò attentius expenderit & examinarit. Porrò ad hosce syllogismos, quemadmodum prius diximus, reducendi sunt, qui ex secundum se probabilibus progrediuntur ad conclusionem, quã neq; secundum naturã, neq; secundum nos probant, & si videantur approbare. Exempla sunt. Omne animal rationale coloratũ est, omnis aũt homo animal est rationale, igitur ois homo est coloratus. Cicero est orator, & Cicero est Tullius, ergo Tullius est orator. Verùm ab his excipiendi sunt ij, qui ex effectu peculiariter ad aliquã disciplinã pertinẽte, ad causam progrediuntur, id est, demonstrationes, ab effectu ad causam, vt sunt hæc. Omnis homo est erudibilis, omne animal rationale est homo, est igitur omne animal rationale erudibile. Quæcunq; lineæ non concurrunt sunt parallelæ, sed hæ rectæ lineæ non concurrunt, sunt igitur parallelæ. Hæ nanq; ad syllogismũ falsigraphũ reiectus, quàm ad litigiosum reducuntur. Nam vtrunq; & falsigraphus & demonstratio ab effectu ad causam, veluti quædam species, cõtineri videntur sub viciosa demonstratione. Porrò altera definitio in eos syllogismos quadrat, qui in forma syllogistica deficere dicuntur: Quorum quidam in sola forma syllogistica peccat, eò q; ex probabilibus & secundum se, & secundum illationẽ constat, non seruata forma syllogistica, ob quã rem comprehensus sub huius finitionis priori parte, dicetur esse apparẽs syllogismus ex probabilibus, quales hi sunt. Omnis puerpera diligit quem lactat, omnisq; nutrix diligit quem lactat, est ergo omnis nutrix puerpera. Quicquid peperit pallidũ est, hæc autẽ mulier pallida est, peperit ergo hæc mulier. Alter sub posteriori parte contintus, in materia simul & forma deficit, quòd ex ijs constituatur quæ solum videntur probabilia, non sunt autẽ, quæq; syllogisticã non obseruant formã, & proinde dicitur apparens syllogismus ex ijs quæ videntur probabilia. Eiusmodi sunt hi. Nulla opposita sunt simul vera, At Socratẽ docere & Platonem audire Socratem docentẽ, non sunt opposita, non sunt igitur simul vera Socratem docere, & Platonẽ Socratem docentem audire. Quicquid non perdidisti habes, opes habes, ergo opes non perdidisti. Ex his itaq; palàm est, syllogismũ litigiosum nonnunquàm ex apparentibus probabilibus legitimã formam syllogisticã sortitum esse, dum in materia duntaxat peccat, nonnunquàm ex verè probabilibus constare eadem neglecta, dum in forma sola deficit, & aliquando ex vtrisq; defectũ manare. Porrò quẽadmodum superius diximus, eos syllogismos qui ex principijs cõmunibus fiunt non propriè dialecticos esse, nec contineri sub definitione syllogismi dialectici prius assignata, sed potius esse tentatiuos, sic existimandum est eos qui fiunt ex dictis principijs malè intellectis non propriè litigiosos esse, neq; falsigraphos, sed ad eos syllogismos spectare, qui cum tentatiui non sint, tentatiuorũ tamen speciem præ se ferunt. Talis est hæc Brissonis ratio circulum quadrare nitentis. Quocunq; datur maius & minus, illi datur æquale, sed circulo datur quadratum maius & minus, ergo circulo datur quadratum æquale. de qua quidem re alibi rationẽ aliter reddidimus. Item & hæc. Omne totũ sua parte maius est, Socrates autẽ totum quoddam est sui corporis ratione, erit ergo Socrates suo corpore maior. Nam illud cõmune principiũ, de ijs quæ sunt eiusdem speciei veritatẽ dicitur continere, cuiusmodi non sunt circulus & quadratũ, hoc autem de eo toto quod integrale est, quod non est Socrates, facta ad suum corpus collatione. Dum in litera mox post litigiosi contentiosiq; syllogismi descriptionem subiungit Philosophus (Non enim omne quod videtur probabile, &c.) vtcunq; declarando dictã finitionẽ, latenter refellit quorundam opinionem, qui teste Aristotele Metaphysices quarto libro affirmabant verũ esse, quicquid verũ apparebat. & re vera probabile esse omne id, quod videbatur probabile. Contra quos hic asseuerat, multa probabilia videri, quæ verè non sunt probabilia, vt sunt ea quæ in superficie probabilia dicuntur, vt contentiosarum argumentationum

Quales sint syllogismi q ex probabilibus in se & apparentes ꝓbabilibus secundũ illationem constringuntur.

Posterior syllogismi Litigiosi finitio.

Syllogism⁹ & forma sola peccans. Syllogism⁹ in materia & forma deficiens.

Litigiosus syllogismus interdũ ex pricipijs cõstat communibus.

Declaratio particularũ i definitiõe syllogismi litigiosi comprehẽsarũ.

tionum

onum confirmatiua principia. Id probabile est in superficie, quod cortice tenus verum esse videtur. At verò cum & introspicitur & diligentiori attentione falsum esse reprehenditur. Neque oportet, si quicq̃ exteriore apparentia statim probabile verumq; sese ostentet, omnimodā habere veritatis apparentiam atq; causam. Huiusmodi probabilia sunt. Quæcuuq; vni tertio sunt eadem, illa inter sese eadem esse. Si affirmatio vera sit, oportere omnem negationem illi oppositā falsam esse, & contra. Si ab aliqua linea fiat quadrangulum, a dupla linea procreari quadrangulum duplum, quo Socrates in Menone iuuenē illusit. falsum enim id erat, tametsi in cortice & secundum superficiem puero verū esse appareret. Post hæc ex illa textus parte, Amplius præter iam dictos syllogismos, & cæ. solet quartæ speciei syllogismi, quę est pseudo graphus siue falsigraphus syllogismus hæc descriptio depromi. Falsigraphus syllogismus est, qui ex proprijs alicuius disciplinæ fit principijs non veris. Vt omnes lineæ ab eodem puncto ad idem signum ductæ, æquales sunt, sed lineæ quarum vna corda est, alteraque arcus ductæ sunt ab eodem signo ad idem signum, sunt igitur corda & arcus æquales lineæ. Quolibet numero aliquis quantumlibet potest esse maior: At numerus infinitus est numerus, Infinito igitur numero aliquis quantumlibet potest maior esse. Definitum syllogismus falsigraphus, ex scientijs mathematicis, & præcipuè ex ipsa geometria nuncupationem apparet desumpsisse (id quod subindicat Philosophus in Elenchis) in qua si falsa descriptio principiorū per syllogismū designetur, ab ea dicitur falsigraphus syllogismus. hoc tamen nomine, & alios aliarum disciplinarū similes syllogismos rectè nuncupamus. Prima huius finitionis pars subintelligenda (syllogismus) quamplurimorum opinione accipitur quemadmodum prius definiebatur, id est, pro syllogismo legitimā syllogisticā habente formam. Arbitrantur enim hi, pseudographum omnē ex principio constare non verò, seu in eo sensu sumpto, secūdum quē necessario annexam habet falsitatē. Vt sunt illa quæ prius enumerata sunt, modò in ipsis absoluta intelligatur esse distributio. Particula sequens (proprijs principijs) falsigraphum separat a dialectico syllogismo & litigioso, quorū ille ex probabilibus constat, nō autē ex principijs. Postrema aūt huius finitionis parte (non veris) separatur falsigraphus syllogismus a demonstratiuo, qui licet materia & remota & propinqua, hoc est, eodem principio participent, alia tamen atq; alia ratione eo vtuntur, demonstratiuus quidem, tanq̃ vero certissimeq; cognito, falsigraphus aūt, in eo sensu in quo falsum esse ipsum necesse est, quanquam id ceu verū accipiat syllogisans ob quandam animi aut inanimaduertentiam aut leuitatem aut temeritatē, nō perspecta falsitatis causa atq; radice. Est itaq; syllogismus falsigraphus, cuius mentio hoc in loco agitur, qui ex principijs alicuius disciplinæ proprijs falsis syllogisticè conclusionē falsam colligit. Ad quem reuocanda est oīs reliqua vitiosa demonstratio. Cuius duplex est species. Vna dicitur propter quid demonstratio viciosa, eò quòd aut assumptum principium falsitati sit obnoxium, aut sub ipso vero perperā fiat subsumptio, aut his seclusis syllogistica forma non seruatur. Vt omne risibile est animal rationale, & omnis homo est animal rationale, igitur oīs homo est risibilis. Atq; sub hac continetur pseudographus syllogismus. Altera est ab effectu progrediens, quæ quomodolibet constituta fuerit, semper erit vitiosa demonstratio. Sed de hisce hactenus. Porrò illud obiter annotandū, non solum constitui syllogismum ex proprijs alicuius disciplinæ principijs perperā intellectis, sed & ex principiorum oppositis, quēadmodum docetur in Posteriorū Analyticorum priori libro. Atque hunc syllogismū ignorantię nuncupant, quē nusquam apud Aristotelem legimus dici falsigraphum, quo nomine ipsum hoc in loco appellat Albertus, a cuius sentētia non est quod nos reuocet, modò eiusmodi principiorū opposita non extiterint apertè falsa. Alioqui ad procreandam aliquam fidem assensumq; non forent idonea. Quo aūt pacto contingat quemquam principiorū oppositis assentiri, aliàs est declaratū. Ex ijs igitur quæ superius dicta sunt, palàm constat, falsigraphum syllogismū non contineri sub contentioso, veluti quodam cōmuniori, sed specie ab eo distingui, id quod apertè testatur Philosophus in Elenchorū priori libro. hoc autē in loco satis obscruè subindicat, lucidius tamen in Boetiana translatione, quàm nostro textu. Sic enim illa habet. Amplius præter omnes, qui dicti sunt, syllogismos, ex ijs quæ sunt circa aliquas disciplinas peculiaria, fiunt paralogismi, quemadmodum in geometria & huic cognatis accidit se habere. Videtur autē hic modus differre a dictis syllogismis, &c̃. In quibus Philosophi verbis imprimis notanda est vniuersalitatis nota, ne quis Aristotelis dictū duntaxar referendum duxerit ad demonstratiuū & dialecticum syllogismos, quēadmodum non nulli censuerunt, sumpto argumento ex posteriori textus deductione, in qua suppresso syllogismo litigioso, Philosophus solum quodam modo meminit demonstratiui & dialectici. Verùm vt

Quid in superficie probabile.

Quid sit syllogismus falsigraphus.

Eiusdem explicatio.

Qui syllogismi ad pseudographum reducendi.

Duplex viciosę demonstrationis species.

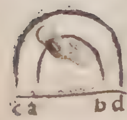
Prior.

Posterior

Albertus.

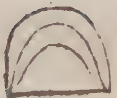
Falsigraphū nō cōtineri sub litigioso tanq̃ communiori.

rùm vt id refellatur, secundò attentè perpendendum est quod subsequitur (ex ijs quæ sunt peculiaria circa aliquas disciplinas) quo siquidem (nisi nos nostra fallat opinio) subindicat, propria disciplinarũ principia prauè intellecta, sic peculiariter addicta esse constituendo falsi grapho, vt nequeāt vllo modo ad contentiosum pertinere. Nam si præter omnes dictos syllogismos, ex proprijs disciplinarũ fiant falsigraphi, consequēs est, nullum dictorũ syllogismorum, ex huiusmodi proprijs, non aũt veris principijs constare. Cum igitur vel Iacobo Fabro teste, pseudographorũ syllogismorum principia sint in superficie probabilia, prior contẽtiosi syllogismi finitionis pars intelligenda erit de ijs quæ scientiarum non sunt propria principia, id quod superius satis insinuatum est. Porrò occasione illius particulæ (aliquas disciplinas) nonnulli censent ea principia propria, quæ idonea sunt falsigrapho constituendo, oportere pertinere ad speciales particularesq; scientias, non autem ad eas quæ omnibus cõmunes sunt, quæ secundum Philosophũ quarto Metaphysices tres sunt numero, Metaphysica, Dialectica, & Sophistica. Quare ex harum principijs perperàm intellectis asserunt, litigiosum syllogismũ prouenire non autē falsigraphum. Quorum de numero fortassis sunt hi & similes. Quæcunq; eidem tertio sunt eadem, sibi mutuo sunt eadem, homo aũt & equus animali sunt eadē, sunt igitur homo & equus sibi mutuo ijdem. Nulla opposita simul vera sunt, omnia subcontraria opposita sunt, nulla igitur subcontraria sunt simul vera. Omne multiplex distinguendum est, at æquiuocum cuius æquiuocatio eum latet quo cum sermo habetur, multiplex est, ergo æquiuocũ cuius æquiuocatio latet est distinguēdum. Insuper quod in litera sequitur. Nam eò q; quis aut semicirculos describit, aut lineas ducit non vt oportet, &c̃. In hunc sensum est accipiendum. Is qui ratiocinatur ac syllogisat ex mathematico principio de circulis describendis & ducendis lineis tradito, eoq; perperã intellecto, & secundum falsum illius sensum facta subsumptione (id enim est semicirculos describere & lineas ducere non vt oportet) eum paralogismũ constituit, qui falsigraphus vocatur. Est igitur hic syllogismus pseudographus, Omnes semicirculi sunt æquales, a b & c d semicirculi, sunt semicirculi. sunt igitur a b & c d inter se æquales. Illud autē principium non vniuersaliter intelligēdum est de omnibus semicirculis idem centrum habentibus, (Nam primi elementorum Euclidis secunda petitione traditur. Super centrum quodlibet quãtumlibet occupãdo spatium, circulum designare) sed de ijs duntaxat, qui eiusdem circuli sunt portiones. Etenim eiusdem primi libri hæc 17. est definitio. Diameter circuli recta est linea, quæ super eius centrũ transiens, extremitatesq; suas circumferentiæ applicans, circulum in duo media diuidit. Et hæc 18. semicirculus est figura plana, diametro circuli & medietate circumferētiæ contenta. Alter falsigraphus syllogismus de lineis ductis non vt oportet superius est redditus, cuius principium geometricũ est, omnes lineas ab eodem signo ad idem signum ductas, esse æquales, quod quidem verum est de lineis rectis, ab eodem puncto ad id idem protractis. Sint signa a & b ab inuicem distantia, rectam lineam a b æqualem esse rectæ lineæ b a est necesse. Quòd si vnã rectam, quæ corda sit, acceperis, & alterã quæ sit arcus, aut ambas curuas, necesse erit alterã altera esse maiorem, & proinde inæqualem. Hoc eodem principio vtebatur Antiphon in ea ratione, qua nitebatur monstrare, circulum posse quadrari, de qua alibi dicēdum est. Postremo illud literæ sequentis (de omnibus dictis) non incõmodè refertur ad Dialecticum, litigiosumq;, & falsigraphum syllogismũ. Nam de alijs, syllogismo scilicet & demonstratione ita prius determinatũ est, vt in sequentibus nihil agatur. & per dicenda rectè accipiuntur, quęcunq; posterius in his libris Topicorum & Elenchorũ ab Aristotele traduntur, prædicata videlicet 4. inductio, dialecticis argumētationibus abũdandi instrumenta, loci maximæq; dialecticæ, & id genus reliqua, quæ considerantur ob dialectici syllogismi perfectã cognitionem assequendam. Neq; huic loco, in quo pollicetur se Philosophus figuraliter, & crassa (vt aiunt) Minerua de ijs quæ ad hanc scientiam pertinent determinaturũ, arbitrandum est repugnare, quod definitionũ assignandarũ pleræq; exactissimè sint ab Aristotele traditæ. Nam idipsum, quantum rei natura admittit, in omnibus obseruandum est definitionibus & descriptionibus.

Consequens aũt erit quę dicta sunt

In tertium caput, quod huius scientiæ vtilitatem continet, annotatio.

Ad tria est vtilis Dialectica.

PHilosophus suo proœmio finem impositurus, duo in hoc capite proponit atq; explicat. Etenim imprimis mõstrat ad quot & quas res hæc Dialectices disciplina sit vtilis, has tres enumerans, Exercitationes videlicet, Obuiationes, Et secundum Philosophiam disciplinas. Cur autē hunc trium istorum ordinem fecerit, curioso lectori inquirendum relinquimus. Porrò illud obiter admonendum est, nimis anxium esse, vtilitatisq; nihil adferre, exactius scrutari, an ne pręter hasce vtilitates, sint & quædã huius disciplinę aliæ. Item an hæ cõmoditates ad eam

ad eam duntaxat pertineant Dialecticã, quam vtentem consueuerant nonnulli appellare, eò quòd ad vsum applicetur. Huic loco satis fuerit, huius operis proximũ finem esse, dialectici syllogismi eiusq; principiorũ ac effectuum cognitionẽ: Dialecticiq; syllogismi præcipuũ scopum esse, adgenerare opinionẽ & dialecticã fidem. Atq; huius ratione ad cætera quęuis ipsum idoneũ & cõmodum esse. Nam & qui sese exercent, & qui alijs obuiant (vt interim de secundum philosophiam disciplinis taceamus) nihil agunt aliud, quàm vt de proposito themate aut probando aut confutando, opinionẽ auditori ingenerent ex probabilibus ac cõmunibus. Verùm his omissis ad literã regrediundum est. Vtilis itaque est primò hæc differendi ars ad exercitationes, quæ ad aliquã pertinent disciplinã, Cuiusmodi sunt gymnastici conflictus, siue disputationes, quæ in ludis literarijs excolendi acuendiq; ingenij gratia suscipiuntur. Auget enim (vt quidam inquit) disputatio ingenium, linguã erudit, memoriamq; confirmat, ac non modò multa disputãdo discimus, sed quæ sic discimus, melius scimus, aptius eloquimur, & firmius recordamur. Insuper secundò vtilis est Dialectica ad obuiationes seu (vt ait Rodolphus Agricola) ad confutandum aduersarium. Nihil enim aliud obuiare apparet esse, q̃ per dialecticas argumentationes acriter & promptè, quantũ rei de qua agitur natura permittit, respondentis positioni resistere. Et proinde obuiationes ratiocinationes erunt, quibus ex hoc vel illo dialectico loco depromptis, destruemus atq; interimemus ea, quæ ab alijs minus rectè parumque probabiliter vel affirmata esse videbuntur, vel negata Cæterùm huius rei probationis subiunctę istum sensum reddit Albertus. Nos de quolibet problemate multorũ philosophorũ opiniones annumerantes, (Nam Græcis κατηριθμημένοι nominatiuus est) quas ex circumstantibus probabilibus deprehendemus, an veræ sint an falsæ, contra eos ratiocinabimur, non ex aliorum extraneisq; doctrinis, sed ex proprijs eorũ, ac per eadem quæ docẽt, oppositã rationẽ accipiemus. Alij per proprias doctrinas accipiunt huius artis documenta, quibus vtimur in refellendis, quæ ab alijs non satis probabiliter nostro iudicio asseruntur. At de hac secunda Dialectices cõmoditate, ad hunc modum scribit Diuus Hieronymus, Verè (inquit) quicquid in sæculo peruersorum dogmatũ est, quicquid ad terrenã scientiam pertinet, & putatur esse robustum, hoc Dialectica arte subuertitur, & instar incendij in cineres fa uillasq; dissoluitur, vt probetur nihili, quod putabatur esse fortissimũ. Porrò loco obuiationũ vtroq; loco habet Boetiana translatio colloquia. Nam Græcè legitur πρὸς τὰς ἐντεύξεις, qua voce Alexander & Suydas significari putant τὰς πρὸς τοὺς πολλοὺς συνουσίας, id est, conuersationẽ congressus colloquiaq;, in quibus aut recreationis aut alicuius vtilitatis gratia, disseritur cum vulgo & multitudine, cui si quid persuasum velis, nulla id ratione efficietur facilius, quàm si omnis tua oratio ducatur ex ijs, quæ ipsi vulgo vera esse videntur, non quæ ex intimis artium penetralibus deprompta admiratur citius rudis multitudo, quàm credit. Huiusmodi colloquia & congressus sunt apud Aulum Gellium in Atticis noctibus, & Macrobiũ in Saturnalibus, hanc aũt nominis ἐντεύξις significationẽ arbitrantur declarare ipsius Aristotelis verba, quibus secundæ huius vtilitatis causam reddit, licet ipse in huius octauo libro de obuiationibus confutandoq; aduersario consideret. Tertio, hæc disputandi ars magnã opẽ adfert ad eas quæ secundum philosophiam sunt disciplinas, hoc est, eas scientias quas nomine philosophię complecti solemus. Describitur enim ab Isidoro philosophia in hac acceptione, esse humanarũ diuinarumq; rerum cognitio, cum bene viuendi studio coniuncta. Huius tertiæ vtilitatis duas adfert philosophus rationes, quẽadmodum ex ipso quilibet potest deprehendere, quarum occasione nostro iudicio probè fecerimus, si ea in medium produxerimus, quæ in singulis scientijs tradi solent & contineri. Sunt autem hæc numero quatuor, principia, & ex principijs colligendæ conclusiones, ipsa conclusionũ ex principijs deductio siue demonstratio, artis traditio, & alia nonnulla, de quibus nequit a nobis haberi cognitio certa atq; euidens. Hoc postremũ facile est inspicere in scientijs plerisq;. Habẽt etenim & Naturalis Philosophia & Metaphysica (vt interim alias prætermittamus disciplinas) plurima, de quibus a pluribus ambigitur, an vt dicuntur sese sic habeant, vel ad vtramq; contradictionis partem allatis rationibus. Nam non quælibet ratiocinationes, cuiusuis monstrandi indubitatã efficiunt fidem, sed ipsi ratiocinationi vt id ipsa procreare possit. Sunt & alia adhibenda, quæ fusius prosequeremus, nisi breuitatem amplecti cogeremur. Ad hæc autẽ nostro iudicio probè refertur ipsius Philosophi prior ratio in litera posita: Nam de eiusmodi dubijs singulæ pertractant artes, & quid verum sit, quidq; falsum inspiciunt, sed nõ expeditè, nisi dialectices vsu atq; ministerio. Vtuntur enim hac in re eo instrumanto, quod Dialecticæ est peculiare, quanquam termini ex

Ad exercitationes.

Ad obuiationes.

Alexander, Suydas.

Gellius. Macrobius.

Ad secundũ philosophiã disciplinas. Quid Philosophia.

In singulis sciẽtijs cõtinentur quatuor.

quibus

quibus illud construitur, ad hanc vel illam scientiam propriè pertineant, modò ipsorum propria consideretur natura, non autem vt alicuius loci dialectici formam induant. Cæterùm quantum vtilitatis adferat ipsa Dialectica artium traditioni, pulchrè aperit Rodolphus Agricola secundi libri de inuentione Dialectica quinto capite, cuius sunt hæc verba. Quid ergo dicet aliquis. Nonne & ante inuentã Dialecticen fuerant artes, & disputatum est, & inuentum est verum, & nunc quoq; quotusquisq; eorum qui disputant, Dialecticen tenet? Non est (inquit Rodolphus Agricola) quod negem hæc ita esse. Illi tamen quod Dialectice docet, & faciunt & fecerunt, multò cõmodius si hanc didicissent fortasse facturi. Quemadmodum & ante traditã Rhetoricen diserti viri fuerunt. & priusquam literis cõprehensa est musice, cecinerunt homines. nec Hippocrates, vt primus in artis imaginẽ medicinã coegit, sic & primus cognouit morbum, profutura meditatus est, ægrum leuauit, facta sunt hæc antequam artes fierent, & ob idipsum quod crebro sunt facta, longa rectè secusque factorũ annotatione artes esse cœpere. Prouenere deinde præclara ingenia, quæ dispersa colligerent, confusa disponerent, explerent imperfecta, rudia perpolirent, & omnia complecterentur, non modò quæ facta essent, sed quæ fieri etiam possent. Sic quod casus ante fuerat, cepit deinde ratio esse & secutum est, vt non quia factum iam esset, aliquid debere fieri. sed quia deberet fieri, crederent esse faciendum. Qui priores ergo fuerint artibus, similia his ipsis quæ nunc præcipiuntur, si quando rectè fecerunt, secuti sunt. Sicut hodie pleriq; faciunt quod artis est, sed non ex arte (quippe quã nullam habent) sed vel longa obseruatione, vel ingenij quodam præstanti vigore. Quanto rectius tamen, quanto melius expedirent illa, si certa artium ratione ducerentur. duratura enim sæculis ingenia, & quibus non præsentes solum plaudant, sed quæ omnis posteritas miretur, ea tum demũ fiunt, quoties cum optima natura ars perfecta coniungitur. Sic quòd Dialectices est, inuenerunt argumenta homines, & errorem malè inuentorũ aliquando deprehenderunt, anteaquam essent omnia præcepta illius in artis formã collectã. Aristoteles tamen, quiq; post eum alij instructi eã fuere, facilè libris suis ostendunt, quàm magnus sit vsus eius, & quàm tractandis omnibus rebus accõmodatus, vtq; sine ea non solum singula, de quibus in artium decursu dubitaretur, explicare nequirent, sed ne artes quidem colligi possent, & in hanc quã acceperunt, redigi formam. Hæc est illa scientia, quam apud Ciceronem Crassus necessariam formandis artibus putat, quamq; cupit esse in Iurisconsultis, quo non essent apud eos omnia actorum similia. Porrò Crassi apud Ciceronẽ primo libro de Oratore hæc sunt verba. Nihil est (inquit) quod ad artem redigi possit, nisi ille prius qui illa tenet, quorum artem instituere vult, habeat illam scientiam, vt ex ijs rebus, quarum ars nondum sit, artem efficere possit. hoc video dum breuiter voluerim dicere, dictũ a me esse paulò obscurius. Sed experiar & dicam si potero planius, Omnia ferè quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa & dissipata quondam fuerunt, Vt in musicis & numeri, & voces, & modi. In geometria, lineamenta, formæ, interualla, magnitudines. In astrologia, cæli conuersio, ortus, obitus, motusq; syderum. In grammaticis poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronunciandi quidam sonus: In hac deniq; ipsa ratione dicendi, excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus, & diffusa latè videbantur: Adhibita est igitur ars quædam extrinsecus ex alio genere quodam, quod sibi totum philosophi assumunt quæ rem dissolutã diuulsamq; conglutinaret, & ratione quadam constringeret. Hæc eo in loco Crassus. Quòd autem ars ea quã extrinsecus alio quodam ex genere adhibitam dicit, sit Dialectica, id ex alio eiusdẽ autoris opere facilè ostendi potest, quod De claris inscribitur oratoribus, vbi de Seruio Sulpitio loquens, hunc in modum Bruto interroganti respondet, Sic enim (inquam) Brute existimo, iuris ciuilis magnũ vsum & apud Scæuolam, & apud multos fuisse, artem in hoc vno, quod nunquam effecisset ipsius iuris scientia, nisi eam præterea didicisset artem, quæ docet rem vniuersam distribuere in partes, latentem explicare definiendo, obscurã explanare interpretando, ambigua primum videre, dein distinguere, postremo habere regulam, qua vera & falsa iudicarentur, & quæ quibus propositis essent, quæq; non essent consequentia. Hic enim attulit hanc artem omnium artium maximã, quasi lucem, ad ea quæ confusè ab alijs aut respondebantur aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Rectè inquam intelligis, sed adiunxit etiam & literarum scientiam, & loquendi elegantiam, quæ ex scriptis eius, quorum similia nulla sunt, facillimè perspici potest. Hactenus Cicero.

Rodolphus

Cicero primo libro de oratore.

Cicero de claris oratoribus.

His igitur existimamus palam esse, Dialecticam siue logicam nedum accõmodam esse, verùm & prorsus necessariã tradendis disciplinis. Cæterùm quomodo deducendæ sint ex suis principijs conclusiones, quæq; hoc in negocio obseruanda sint, etsi pertinere videantur pecu-

liariter ad posteriorem Analysim,cuius est considerare demonstrationis naturam: Hanc tamen Topicen inueniendo argumēto demonstratiuo esse vtilem, testatur Boetius in primi de Topicis differentijs calce. Topicorum(inquit) intentio est,verisimilium argumentorum copiam demonstrare. Designatis enim locis,quibus probabilia argumenta dicuntur,abundans & copiosa necesse est fiat materia disserendi. Sed quoniam probabilium argumentorum alia sunt necessaria,alia non necessaria,cum loca probabilium argumētorum dicuntur, euenit vt necessariorū quoq; dicantur. Quo fit,vt oratoribus quidem & dialecticis hæc principaliter facultas paretur: secundo verò loco philosophis. Nam in quo probabilia quidem omnia conquęruntur,dialectici atq; oratores iuuantur: In quibus verò probabilia ac necessaria docentur,philosophiæ demonstrationi ministratur vbertas. Non modò igitur dialecticus atq; orator, verùm etiam demonstrator ac veræ argumentationis effector habet, quod ex propositis locis possit assumere. cum inter argumentorū probabiliū locos, necessariorū quoq; principia traditio mixta contineat. Hæc Boetius. Porrò de disciplinarū principijs, & proinde conclusionibus,agit secunda Philosophi probatio. Quo autem pacto quaq; via,propria disciplinarum principia a nobis commodissimè possint cognosci,satis fusè in Posterioribus Analyticis expediuimus. Item & in hoc libro,dum dicebamus,ipsa nullo posse modo ex simpliciter prioribus monstrari, sed duntaxat a nobis cognosci, vel ex sola suorum terminorū cognitione, vel huic simul adhibita rerū per terminos designatarum experientia & inductione,cuius consideratio propriè ad dialecticum pertinet, de qua quidem re capite superius allato sic tradit Rodolphus. Constat(inquit)artes omnes paulatim & per incremēta repertas esse,neq; quisquam idem aliquā artem reperit & absoluit. Prima enim initia a sensuum obseruatione profecta sunt,vt cū viderent homines,aliquid iterum tertióve & sæpius itidem fieri, experimēto sumpto,ausi sunt tandem affirmare,prorsus sic se rem in omnibushabere. Vt cui primū curæ fuit scrutari rerum naturam, cum videret plantas, animaliáque, non nisi è semine procreari, deinde ducto per radices humore,aut cibo per os hausto augescere. laterem nisi luto non excoqui. cinerem non fieri, nisi ex aliquo quod vreretur: sicque reliqua quæcunque gignerentur, prius aliquid ex quo fierent habere, tanquam firmum exploratumque demum constituit, Nihil ex nihilo gigni. Simili via collegit,etiam omnia quæcunque fiunt, efficientis alicuius vi fieri. Deinde cum per singulas res duceretur animus eius, velletque etiam naturas proprietatemq; vniuscuiusq; perquirere, ad cōmunia illa rediens, quæ iam veluti leges fixerat,coferensq; illa cum singulis ratiocinando,reputando,colligendo,(id est quod argumentari dicimus)fidem de vnaquaq; sumpsit,& ambiguitates explicuit. Illa ergo, & quæ sequutus est velut firmamēta inquisitionis suæ,& quæ ex illis colligit,propria sunt instituti artisq; suæ, via autem & ratio colligendi parādæq; fidei ad dialecticum spectat. Hactenus Rodolphus. Boetius. Rodolphus

Porrò cum Philosophus in hac secunda ratione duntaxat meminerit principiorū propriorum,non immeritò poterit quisquam rogare,an ne eadem sit habenda ratio de communibus principijs. Cui in primis responsum sit, quamplurima disciplinarum principia propria esse eiusmodi,vt eorum certā cognitionem nequeamus assequi,nisi inductionis via, aut alio simili modo,id quod nunquàm ad sui cognitionem exigunt cōmunia principia. Et proinde sub silentio communibus præteritis, rectè proposuit solum ea principia,quæ alicui particulari disciplinæ sunt propria. Tradit Albertus hoc in loco,& dialecticum & philosophum seu metaphysicum ostendere particularium disciplinarum principia, Hunc quidem ex ijs cōmunibus, quæ non solum signa sunt,sed & essentialia & causæ,quę quoq; limitari ac restringi queunt ad propria. Illam autem ex ijs duntaxat communibus, quæ signa existunt, non causæ, & quæ ad propria principia nequeunt restringi. Quod an rectè,an aliter dictum sit,non nobis est animus nunc discutiendi. Ad hæc, secundò respondere possumus, sub proprijs principijs probè esse subintelligēda cōmunia,quæ non simpliciter vel a dialectico vel a philosopho probātur, sed solum huic aut illi,qui huiusmodi cōmunia principia ob animi proteruiam, ore nō animo negat,aut fortassis mente diffitetur vel non credit,eò ꝙ terminorū ipsius principij cognitionē, ob intellectus hebetudinem aut nequeat assequi, aut adinuicem cōponere, aut compositione facta intellectus aciem non ad id ipsum,sed ad aliud conuertat. Atq; de hac re cōmodius atq; latius agendum esset quarto Metaphysices libro. Huic loco satis fuerit, dialectico esse propriam maximeq; conuenire, ex ijs commnnibus quæ probabilia sunt (loco enim communium in huius rationis declaratione habet versio Boetiana probabilia) assensum atque fidem efficere propriorum principiorum earum disciplinarum quæ particulares sunt. Etsi id nō negemus illi competere in communibus, vel ipsius dialecticæ principijs. Est igitur Dialectica Quæstio. Dilutio.

opem adferens ad secundum philosophiam disciplinas, obuiationes, & exercitationes: Huiusq; rei euidentissimũ potest esse argumentum, quòd plurimos videamus hac arte destitutos, plerunq; vbi vel rectam tuentur causam, obmutescere, neq; illis vllum esse victoriæ locum, qui vbi victoriam sunt assecuti, nesciunt quã ob causam. Et meritò ridendi sunt, dum neglecta & præterita hac disciplina, illotis (vt aiunt) pedibus ad grauiores & difficiliores rapiuntur, ad quarũ tamen cognitionem serius perueniunt, quàm si annuos aliquot Dialectices studio impendissent. Post hæc secundo loco in litera, ibi. Habebimus autem perfectã methodum, &c̃. quia præfatæ tres dialecticæ commoditates potissimùm tribuendæ sunt ei dialecticæ quæ perfecta est, dicit Philosophus, eum esse dialecticum, siue Dialecticã perfectè assecutũ, non quisquis probabilibus ratiocinationibus in illo cum quo disseritur, semper opinionẽ ingenerat dialecticamq; fidem, (Nam id nõ ex ipsius pendet arbitrio) sed qui ad id efficiendum, nihil eorũ omittit, quæ ipsa Dialectica ars adferre iuberet, perspecta rei de qua agitur natura.

Quis perfectus sit dialecticus.

Id quod simili quodam monstrat de rhetore non semper persuadente, medicoq; non perpetuò sanante, secundum illud Satyrici, Non est in medico semper releuetur vt æger, alijsq; eiusmodi artificibus, vt sunt poetæ, discipulorum præceptores, ciuium magistratus, duces militum, & similis generis alij. Non persuadet rhetor aliquando ob iudicis auditorúmve peruersum animũ, aliquando ob rei de qua agitur malitiam & vitium, aut infirmam argumenti allegationem. Item quandoq; non sanat medicus, quòd aut experimentũ fallax sit, aut morbus incurabilis, vel non satis cognitus, aut æger medici præceptis non obtemperet. Simile quiddam dialectico accidit, vel ob problematis arduitatem ac difficultatem, vel propter debilem, quæ sola fortassis occurrit, probationem, aut eius cum quo disseritur proteruiam ac petulantiam. Hæc de prooemio in Topicorum libros a nobis sint dicta.

In secundi tractatus primum caput, in summa ostendens, ex quibus & quot constet dialectica argumentatio, scholia.

Primũ ergo cõsiderandũ est.

Pertractaturus Aristoteles de materialibus syllogismi dialectici principijs, cõuenienti ordine in præsenti capite de ipsis generatim considerat, in initio dicens, primum esse considerandum ex quibus est methodus, hoc est, ex quibus principijs materiæ vicem subeuntibus, confletur syllogismus dialecticus, circa quem præsens versatur methodus. Huius probatio mox subditur dum dicitur, Si quidem sumpserimus, &c̃. Cuius quidem probationis illud (ad quot & quæ) nonnulli referunt ad huius disciplinæ vtilitates proximo capite expositas. Alij eam partẽ literæ ad problematũ numerũ & substantiam reuocãt. Nostro iudicio rectius id tribuitur materialibus syllogismi dialectici remotioribus principijs, quæ sunt quatuor prædicata, queadmodum particulæ illæ subsequentes, ex quibus & de quibus, propriè referuntur ad principia materialia, ex quibus proximè conflantur dialecticæ argumentationes, id quod (nisi fallamur) subindicat subiecta ea literæ portio, Sunt aũt numero æqualia & eadẽ, &c̃. At parũ refert, an orationem accipias, vt idem valeat quod syllogismus dialecticus: An pro omni dialectica argumentatione: An pro ea sola, quæ a dialectico syllogismo separata est. Nam & in sequentibus nõnihil tradit Philosophus de dialectica inductione. Cæterùm inter præpositiones ex & de, quibus litera vtitur, designantes causæ materialis habitudinẽ & circumstantiam, id est, discriminis, quòd prior indicet inferentis habitudinem, posterior autem eius quod infertur. Et proinde licebit coniectare, cur priori subiecta sit posterior, & vtramq; tribuendã esse & orationi & syllogismo, cum necessum sit horum vtrumq; ex antecedente & consequente esse constitutum. Deinde quod sequitur in litera. Et quomodo his abundemus, palàm est tribuendum esse instrumentis abundandi syllogismis dialecticis. Quibus omnibus pertractatis, huic Topicorũ primo libro finis erit imponẽdus. Deinde in litera, ibi. Sunt aũt numero æqualia & eadem, &c̃. Accedit Philosophus ad principiorũ declarationẽ, dicens ea ex quibus fiunt orationes, id est argumẽtationes, & de quibus syllogismi, esse numero æqualia & eadem, quod quomodo accipiendum sit, postea discutietur. Nunc illud obseruandum est, quòd Aristoteles dicens (orationes ex propositionibus fieri & de problematis esse syllogismos) latenter inter propositionẽ & problema hanc ponit differentiam, ꝙ propositio, antecedentis locum obtineat. Problema verò consequentis. Sed dubitabit quispiam, quomodo verũ sit quod sequitur in textu, Omnis autẽ propositio & omne problema, aut proprium, aut genus, aut accidens indicat, siquidem multæ propositiones, & problemata falsa sunt, quorum prædicata non verè dicuntur de subiectis (vt ex sequentibus magis elucescet) Insuper sunt etiam quædam propositiones, & problemata negatiua, quæ disparatis terminis constant. Sed in his prædicatum non est neq; proprium, neq; genus, neque accidens subiecti, ergo falsum esse videtur quod

Expositio literæ.

Sunt aũt numero æqlia.

Differentia inter propositionem & problema.

Dubitatio.

quod enunciat litera, Omnis propositio & omne problema, aut proprium, aut genus, aut accidens indicat. Ad hanc difficultatem videtur duplex posse dari responsio. Prior est, sed minus verisimilis, quòd tantum loquatur de propositionibus atq; problematis veris & affirmatiuis. Altera verò est, quòd oīs propositio, & omne problema siue verū sit, siue falsum, aliquid horum indicet, non quasi eius prędicatum semper sit proprium, genus, aut accidens subiecti: sed quia oīs propositio aut problema quæstionem habet, qua quæritur, vtrum prædicatum subiecto conueniat, aut non conueniat, & quia prædicatum non potest subiecto competere, nisi aliquo horū trium modorum, videlicet tanq̄ proprium, genus, aut accidens. hinc fit vt in omni propositione, ac problemate affirmatiuo, virtute quæratur, vtrum prædicatum sit proprium, genus, aut accidens subiecti. In negatiuis verò, vtrum prædicatum neq; proprium, neq; genus, neque accidens sit subiecti: vel aliter, Omnis propositio, & omne problema est enunciatio simplex, significans prædicatum inesse aut non inesse subiecto, sed quicquid inesse significatur, hoc indicatur inesse, aut vt proprium, aut vt genus, aut vt accidens. Quòd verò significatur non inesse, hoc indicatur neq; proprium esse, neq; genus, neque accidens: ergo omnis propositio omneq; problema saltem virtute indicat suum prædicatum esse, aut non esse proprium, genus, aut accidens sui subiecti, siue ipsum re vera tale sit, siue non. Ex quo facilè dilui potest ratio, qua se Rodolphus ostendisse putat, Aristotelem angustius conclusisse locorum materiam. voluit enim, inquit, cuncta de quibuscunq; dissereremus, intra quatuor quæstiones contineri, vt quæreretur, definitio ne esset, an genus, an proprium, an accidens. Sed non id agimus, vt de istis semper quæramus sub nominibus illis quæ ab Aristotele sunt posita. Non enim quærimus semper, sit ne album accidens hominis, sed simpliciter sit ne homo albus. Et eodem modo in cæteris prædicantibus. Hactenus Rodolphus. Verùm studio fortè carpendi, non attendit vir disertus, Aristotelem non id velle, vt in omni quæstione dialectica semper expressè & sub proprijs nominibus quæratur, sit ne prædicatū eius propositionis quæ in quæstionem venit, definitio, genus, proprium, aut accidens subiecti, cum id rarius contingere videatur, sed aut implicitè aut explicitè, sicut prius dictum est. Postremo in litera, ibi. Differunt profectò problema & propositio, &c̄. Explicat Aristoteles quid intersit inter propositionē & problema, seu (vt alij volunt) quæstionem. Nempe quòd propositio explicitè solum interrogetur sub altera contradictionis parte, hoc modo. Estne animal gressibile bipes, definitio hominis? Problema verò explicitè interrogatur sub vtraq; parte contradictionis, hoc modo, vtrum animal gressibile bipes sit hominis definitio, an non? Nam problema proponitur tanquam dubium & in vtramq; partē disputabile. Propositio verò tanq̄ a respōdente concedenda, quamuis etiā possit eam negare. Ex hac differentia facilè est intelligere, quomodo propositiones & problemata sunt eadē & numero æqualia: quia oīs enunciacio simplex siue vera sit, siue falsa, nunc propositio nūc problema euadere potest, mutato interrogādi modo, vt dictum est. Ex hoc textu colligimus, duplicia esse syllogismorū dialecticorum principia: Quædam propinqua, cuiusmodi sunt propositiones & problemata, Quędam verò remotiora, quatuor videlicet prædicata, definitio, genus, proprium, & accidens. Prædicatum, secundum quod huic loco congruit illius acceptio, ad hunc modum describi potest. Prædicatum est terminus communis siue complexus siue incomplexus, qui est aptus de alio verè prædicari. Dico prædicatum esse terminum cōmunem, quia terminus singularis propriè aptus est subijci, non prædicari. Addidi verè prædicari, quia prædicata quæ in falsis propositionibus de aliquo enūciantur, designātur quidem alicui cōpetere ac de ipso prædicari, sed re vera non competunt, & ideo nec prædicata vocāda sunt. Cætera quæ de his spinosè magis, quàm vtiliter dici solent, breuitatis causa prætereo. Porrò inter probatos autores in dubium reuocatur, an species indiuidua inter prædicata sit annumerāda, nec ne. Existimat Albertus, (quē complures imitātur) eam a numero prædicatorū reijciendam duas ob causas. Prior est, quòd ea duntaxat species prædicetur de indiuiduis, quæ ab artibus reijcienda sunt omnium philosophorum sentētia. Posterior, quòd nequeat de ijs quæ indiuidua sunt, speciei problema definiri per aliquā considerationem dialecticam. Existimat enim, nullum ab Aristotele tradi locum, qui huic rei sit idoneus. Neoterici oppositā opinionem amplectuntur, liberè confitentes, aut speciem prædicabilem nomine generis contineri, aut eam ad genus prædicatum reuocandam esse, velut quoddam annexum. Nam si generi prædicato propriè competat, de pluribus specie differentibus in quid prædicari, erit generi annectenda species indiuidua, quod in quid prędicetur de pluribus numero inter se dissidentibus, cum quibus non recurrit. Sin autem generi prædicato per se conueniat in quid prædicari de aliquo non conuertibiliter, species

Responsio.

Oīs propositio & oē problema aliqd prędicatorū indicat.

Rodolphi obiectio.

Solutio.

Differētia inter ꝓpositionē & problema.

Propositiones & ꝓblemata numero æqualia.

Quid sit prędicatum.

An species indiuidua seu specialissima sit prædicatum.

Albert9 partē negatiuā fouet duab9 rationibus.

Neoterici affirmatiuam partē tuētur.

Respõsio ad priorẽ rationẽ Alberti.

indiuidua genus prædicatum erit. At quoniam hanc sententiam neotericorum magis probamus, ad superioris opinionis rationes breuiter respondendum duximus. Priorem rationem inualidam esse, prorsus conuincitur, quod alioqui neq; specialissima species neq; indiuiduum desiuiendum fuisset Porphyrio. Item neq; prima substantia ipsi Aristoteli. Aliud sanè est, prę ceptum aliquod in aliqua disciplina in summa de indiuiduis præscribere, & asserere aliquam scientiam versari speciatim circa aliquod indiuiduum, cuius cognitionem duntaxat sibi vendicaret.

Ad posteriorem.

Cæterùm posterioris allatæ rationis assumptum antecedens apertè falsum existit. Nam hoc in libro, cum disserit de eiusdem modis, indicat Philosophus, quid sit indiuidua specie, quæ item sint indiuidua specie eadem, & quo pacto vtraq; possumus monstrare. Deinde in secundo libro locos tradit a genere ad speciem, & contra a specie ad genus, vt interim taceamus ea, quæ de genere, differentia, & specie, quarto libro disseruntur.

Prædicati partitio.

Distribuitur autem prædicatum in definitionem, proprium, genus, & accidens: his quatuor vocabulis aliter acceptis, quàm in ipsa Isagoge Porphyriana, & opusculo de definitionibus. Hic quoque prædicatorum numerus, ex quibusdam aut inexistendi aut prædicandi modis generalibus desumitur, quemadmodum explicat ac monstrat Philosophus tertio huius tractatus capite. At horum prædicandi modorum qui sunt, prædicari conuertibiliter & essentialiter, prædicari conuersim & accidentario, prædicari substantialiter, sed non conuersim, prædicari accidentaliter & non conuersim, primus & tertius non recurrunt conuertunturq; cum definitione & genere acceptis, quemadmodum posterius capite sequenti describit Philosophus, sumens ea veluti ad quę alia sunt reducenda. De qua sanè re inter neotericos quidam eruditus, post varias super differentia opiniones. Differentia (inquit) infima, si conferatur ad inferiora & de indiuiduis prædicetur, rationem generis coniunctã recipit, & generi adiungitur, quod non de recurrentibus prædicetur, & substantiam dicat. Sic verò prædicetur de specie conspirante, potius termino, quàm proprio velimus adhærere & connecti, quòd sit de substentia rei & conuertibilis, quod proprio nõ conuenit, & eò magis accedit ad naturã definitionis, quàm proprij, quòd ingreditur contextũ definitionis, non proprij. Idem de differentia cum genere conspirãte venit dicendum, quæ si conferatur generi æquo, nõ amplius generis habet naturã, sed definitiui. Nam definitiua sunt ea omnia, & definitioni adferẽda problemata, in quibus idem de eodem prædicatur secundũ substantiam, & notius prædicatur. Hæc ille. Quoniam igitur necesse est, ea omnia quibus prædicti conueniunt prædicandi modi, esse prædicata. sintq; aliqua in quæ quadrant dicti modi primus & tertius, qui refugiunt termini & generis nomen, ad definitionẽ & genus tanquam præcipua erunt referenda. Quòd si obieceris, Philosophum neq; differentiæ specificæ, neq; genericæ, inter recensenda prædicata meminisse vsquam.

Quæstionis incidẽtis solutio.

Respondebimus facilè, hæc quemadmodũ & speciem ipsum reliquisse subintelligenda, aut iudicasse, in huiusmodi rebus (id quod fortassis verisimile est) non esse expetendam exactam rationem, vti præfatus est secundo superioris tractatus capite.

Dicẽdũ autẽ qd termin⁹

In primam secundi capitis partem, quæ est de Termino, adnotatio.

Philosophus de materialibus dialectici syllogismi principijs determinaturus, legitimo ordine ab ijs orditur, quę remotiora sunt, atq; horũ eo quod est pręcipuũ, nempe definitione, ad quã cætera referenda sunt prædicata, vti posterius videbitur. In huius primæ partis exordio, propositis ijs quæ hoc secundo capite definienda sunt: mox subiungitur termini hæc descriptio.

Termini descriptio. Eiusdẽ definitionis breuis explicatio.

Terminus est oratio, quid est esse significans, aut (vt Boetiana habet versio) quid erat esse significans. Cicero in Topicis definitionem esse scribit orationem, quæ id quod definitur explicat quid sit. Definitum terminus accipitur non pro altero propositionis extremo, quẽadmodum in initio Priorum Analyticorum, sed pro essentiali alicuius definitione. quatenus est huiusmodi. Hæc finitio non ineptè quadam metaphora ab agrorum aliarumq; rerum terminis sumpta, terminus dicitur, eò quòd si quempiam cõtingat abigere de re aliqua qd ipsa sit reddita finitione terminetur atq; finiatur ea dubitatio. Diximus quatenus est eiusmodi, vt indicaremus nõ finiri hic terminũ, vt prædicati quædam sit species, aut pręcicati ratione induat, sed ea duntaxat ratione, qua est essentialis definitio, quæ multo secundum rationem strictior est, q̃ terminus vt pręcicati est species. Nomine Orationis accipiunt recentiores solam eam orationem, quæ imperfecta est, vt ab hac finitione reijciant huiusmodi orationes. homo est animal rationale, animal est rationale, quas cũ asserant idem significare, quod hæc imperfecta oratio, animal rationale, necesse est fateantur quid est esse significare. Porrò per quid est esse, intelligendam esse quiditatẽ & substantiam, pulchrè indicat Boetius in commentarijs, quos in Ciceronis Topica edidit. Explicat autem (inquit) definitio id quod definitur, non

non quoquo modo, id est, non in eo quod quale, vel quantum est, non in quolibet aliorũ prædicamentorum, sed quid sit, id est, eius quod definit substantiam monstrat. Ea verò definitio substantiam digerit, quæ ex genere differẽtijsq; consistit. Hæc nanq; vniuscuiuslibet substantiam signant. Explicatur itaq; quid sit res aliqua, dum aut palàm, aut vi quadam, omnes & solæ numerantur illius essentiales partes, id est, omnia genera, cunctæ quoq; per se differentiæ. Quòd si quãdo his adijciantur propria, prouenient descriptiones, nõ autẽ substantiales finitiones, nisi proprijs adhibitis veluti differẽtijs vtamur. Differt (inquit Boetius secũdo de Differentijs Topicis libro) definitio a descriptione, q̃ definitio genus & differẽtias sumit. Descriptio subiecti intelligentiam claudit quibusdam vel accidentibus efficientibus vnã proprietatẽ, vel substãtialibus differentijs præter genus cõueniens aggregatis. Sed eæ definitiones, quæ ab accidentibus fiunt, tametsi videntur nullo modo substantiam demonstrare, tamen quoniã sæpe veræ definitionis vice ponũtur, quæ substãtiam demonstrat, illæ etiã propositiones quę a descriptione sumũtur, a substãtiæ loco videntur assumi. Sed de hisce hactenus, eò q̃ ea alias fusius tractauimus. Post definitionem termini ponit Aristoteles quoddam discrimen inter terminũ & terminatum, seu inter definitionẽ & definitum, quòd definitio semper sit oratio, definitum verò aliquãdo simplex nomen, aliquando etiam oratio. Verbi gratia, quando hominem definimus esse animal rationale, tunc definitũ est nomen simplex. Quando verò definimus genus aliquod, quod nõ potest nomine simplici complecti, aut quando coniungimus definitiones plurium partium in eadem oratione positarum, tunc definitum est oratio. Prioris partis exemplum est, Si animal terrestre definiamus esse corpus animatũ sensibile, aptum facere conuersationẽ in terra. Posterioris verò, vt huius orationis, homo ambulans erit definitio, animal rationale quod per latera mouetur progressiuè. Si verò gratia explicationis nomẽ pro nomine assignaueris, vt si dixeris, honestum est decens, talis assignatio non erit assignatio definitionis, quia oĩs definitio est oratio. Attamen problema in quo huiusmodi nomen synonymum explicationis gratia de synonymo dicitur, definitiuum erit & affine ijs problematis, in quibus prædicatur vera definitio de suo definito, quo fit vt eius prędicatũ iuxta recentiores annexum definitioni appellari debeat. Omne igitur synonymũ, quod explicationis gratia de synonymo dicitur, non quidem terminus, sed termino seu definitioni annexum nũcupabitur. Sub quo etiam videntur debere cõprehendi omnia prædicata, quæ definitiones quidem non sunt, sed cum definitionibus eodem prędicandi modo participant, vt rationale respectu hominis, quia cum definitione ad eandem methodum pertinent. Definitioni annectit Aristoteles etiam hæc duo prædicata. Idem, & Diuersum, cum quæritur, vtrũ homo & animal rationale idem sint, an diuersa. Nam vt ait textus, Illa definitioni annexa dicuntur, quęcunq; cum definitione sub eadem consideratione sunt, intellige cũ tamen non sint re vera definitiones. Talia autẽ sunt hæc duo prædicata (idem & diuersum) quia circa definitiones de eodem & diuerso plurima fit inquisitio. ostendentes enim de aliquo prædicato quòd non sit idem cum subiecto, statim intelligimus ipsum non esse definitionẽ subiecti, licet nõ sequatur contra. Prædicatum & subiectum sunt idem, ergo prædicatũ est subiecti definitio. In hac disputatione putant quidam, dictionem (idem) generaliter sumi pro omnibus suis significatis, sed mihi rectius videtur accipi, pro eodem numero, sicut postea explicatur. quia idem genere est generi annexum, non definitioni, vt statim dicetur. Boetius secundo libro de differentijs Topicis, termino etiam annectere videtur eas definitiones, quæ non a rei substantia, sed a nominis significatione ducuntur, quas nos etymologias vocamus, vt vtrum Philosophia sit amor scientiæ, an non, quod ab recte dictum sit, alijs discutiendum relinquo.

Boetius. | Differentia inter definitionẽ & definitum. | Nomen pro nomine assignatũ non est definitio | Idẽ & diuersum annexa definitioni. | Annexa definitioni. | Boetius. | Propriũ est, qđ non indicat.

In secundam partem, quæ est de Proprio, adnotatio.

QVoniam eodem nomine terminus & proprium participant, quemadmodum superius monstratum est, Philosopho visum est, vt post termini tractationẽ continenter subiungeretur proprij declaratio. Assignat igitur imprimis hanc proprij descriptionẽ. Proprium est, quod non indicat quid est esse, soli autẽ inest, & conuersim prædicatur de re. Exempla sunt, admiratiuum, grãmaticæ capax, risibile, hominis comparatione: Item & animal rationale mortale, disciplinæ susceptiuũ. Hæc finitio proprij penè totam prædicati proprij naturam explicat, atq; omni proprio competit. Et proinde hac ratione a termini finitione dissentit, quæ non omni prædicato termino, hoc est, cui cõuenit modus prędicandi termini, competebat. Antecedens relatiui (quod) prædicatum est, sub se complectens & id quod incomplexum est, & id quod est complexum. Nam in quinto huius operis libro subinde vtitur Philosophus proprijs complexis, id est, descriptionibus. Particula subsequente (non indicat

Proprij descriptio & eiusdem explicatio.

 quid est

quid est esse) exponenda quemadmodum superiori parte monstratum est, ab hac finitione reijcitur omnis terminus prius descriptus, cui soli competit indicare quid sit ipsa res, & proinde propria erunt hoc loco omnes descriptiones, etiam si omnia rei substantialia principia cōplectātur, qualis est ea quā mox superius posuimus, animal rationale mortale, disciplinæ susceptiuum. Porrò sequens huius finitionis portiuncula (soli autem inest) separat proprium ab omni prædicato genere, atq; alijs a termino prius descripto, quibus ipsius termini modus prædicandi competit. Nam his quatenus eiusmodi sunt non conuenit inesse. Non enim inhærēt seu accidentaliter insunt aut prædicantur, sed essentialiter duntaxat. Hæc quidem conuersim, illud verò non conuersim. Quamobrem genus (si inesset) non soli inesse concedendum veniret. Hac quoq; parte reijciuntur ea propria prædicabilia, quæ non solis competunt suis subiectis, vt sunt gressibile & volatile, hominis & corui comparatione. Item & accidentium quamplurima, quæ latius funduntur patentq;, quàm ea subiecta ad quæ conferuntur. Pars finitionis sequens (conuersim prædicatur de re) neq; priorem ex necessitate continet, neq; ab ea continetur. Nam pleraq; sunt, quæ soli alicui insunt, de quo non conuersim prædicantur, vt risibile ad animal, & albū ad corpus. Ediuerso plurima licet reperire, quæ de aliquo conuersim dicuntur, quæ non insunt, vt rationale, hominis collatione: & sensibile respectu animalis. Hæc autē vltima particula proprium ab alijs accidentibus separat, quę suis subiectis non vniuersaliter competunt, Eiusmodi sunt risibile ad animal, nutribile ad corpus & substantiam, & id genus alia. Cæterùm per rem, non sola est intelligenda species aut specialissima aut subalterna, sed omne id quod alicui subijcitur, cuiq; aliud inhæret. Alioqui nulla generalissimorū forent reddenda propria prædicata. Quòd si nobis quispiam obiecerit, accidentium nonnulla esse quæ soli & omni insunt, id est, conuersim de subiecto dicuntur, vt quantū cum corpore recurrit, coloratum cum misto corpore. sensitiuum & tactiuū cum animali, cum homine intellectiuum, & ita in cæteris quibusdam. Respondebimus, hanc vltimā finitionis partem accipiendam esse de ea cōnuertibilitate, quæ manat ex necessaria dependentia eius, quod dicitur proprium a substantialibus principijs illius, quod subiectum est, si qua illi esse cōtingat substantialia principia, qualem non licet reperire inter quoduis accidens & suum subiectum, quemadmodū in Isagoge Porphyriana latius est expositum. Ex ijs quæ dicta sunt, facilè licebit deprehendere, quid cōuenientiæ, quidue discriminis intersit inter proprium prædicabile, & prędicatum proprium. Est etenim aliquid, quod vtriusq; rationem suscipit. vt risibile cōparatione Socratis & Platonis, de quibus accidentaliter & ex necessitate prædicatur, proprium est prædicabile. collatioue verò ad hominem facta, proprium est prędicatum. Est insuper quippiam, quod alterius duntaxat naturā induere queat, vt animal risibile, homini est proprium prædicatum. prædicabile aūt proprium, neq; homini neq; cuiuis alteri est. Contra bipes, ad hominē & auem proprium prædicabile est, non autē proprium prędicatū, sed potius accidens. Quòd si quis proprium Topicum ad proprium quartò modo contulerit, offendet illud hoc esse cōmunius. Hactenus de proprij descriptione dictum sit. Porrò modi acceptionesq; proprij, quos hoc in loco proponit Aristoteles, tres sunt numero. Primus modus est, secundum quem aliquid simpliciter, absolutè, propriecq; proprium dicitur, quod ab Aristotele iamiam definitum est. Alius est, secundum quem aliquid est proprium ad aliquid. Id autem est, quod sic alicui accidit, ita vt non alteri, ad quod fit illius collatio. Huiusmodi proprium duplex est. Nam quoddam est, quod alicui accidit speciei, non autē omni illius indiuiduo, Vt medicum esse, ad hominem, cui competit ratione Hippocratis, Galeni, alteriusue comparati ad alium medicina carentem. Alterum est, quod alicui speciei & omni accidit, non autem soli, quę quidem species ad aliud refertur, cui idipsum nō conuenit, queādmodū bipes propriū est homini collato ad equum, canem, cæteraq; animalia quadrupeda. Etenim verius fortassis homini ad auem comparato diceretur bipes esse commune, quàm proprium, id quod subindicare videtur Philosophus. Horum propriorum illud a Porphyrio dicitur esse proprium primo modo, hoc verò secundo, quanquam ratione nonnihil videantur dissidere. Tertius modus est, secundum quem quippiam dicitur propriun aliquando, dum id alicui soli speciei accidit vniuersaliter & conuersim, aut aliqua facta hypothesi, vel pro aliquo tempore a natura determinato, aut simpliciter absoluteque, modò eiusmodi recursus ac conuersio non manet profluatque ex alterius substantialibus principijs, quemadmodum superius diximus. In hac significatione canescere, pubescere homini propria sunt: Item & a dextris esse, si omnis atque solus homo a dextris sit huius aut illius equi, aut alterius cuiusuis animalis. Alterius partis subiunctæ exempla in obiectione superius allata, in medium prolata sunt.

Obiectio.

Dilutio.

Quo pacto sese habeāt propria, prędicabile, & prædicatum

Tres pprij acceptiōes.

Primus modus.

Secūdus qui duos alios cōplectitur.

Prior.

Posterior

Tertius.

Hæc propria palàm est pertinere ad propria tertio modo, de quibus à Porphyrio in prædicabilibus est determinatum.

In tertiam partem, quæ de Genere pertractat, adnotatio.

TErtiæ prædicati speciei, quod genus est, rationem naturamq; vtcunq;, & si quàm breuissimè, hac particula explicat Aristoteles, assignans hanc generis finitionem; Genus est, quod de pluribus & differentibus specie, in eo quod quid est, prædicatur. Hæc generis finitio penè eo explicanda est modo, quo in Porphyriana Isagoge. Nam hic pro finiti genere sumēdum est prædicatū, illic verò vniuersale, quorū hoc illo est strictius. Hinc patet, non omne prædicatum genus hic describi, sed id duntaxat quod generis prædicabilis rationem suscipit, aut cum eo proximè consentit. Hæc enim finitio, neq; differentiæ ad constitutæ speciei inferiora relatæ cōpetit, neq; speciei specialissimæ, quæ superius monstrauimus esse prædicata genera, aut ad genus reuocanda. Porrò omni generi, & iis quę connectuntur communis est hæc finitio. Genus est prædicatum, quod de aliquo substantialiter atq; essentialiter, non autē conuersim prædicatur, quam vel facilè admiserimus conuenire termino seu substantiali definitioni, collatæ ad sui definiti inferius. Cæterùm generi, vti tradidit Philosophus, annectitur Idem & diuersum genere. Eadem genere nonnunquā dicuntur esse ea, quorum vnum alterius est genus, frequentius verò, quæ eodem participant genere, præcipuè proximo, vt homo & brutum, homo & bos. Contrà, genere diuersa sunt, quorū vnius genus non item alterius genus est, vt homo & quercus, quorum illius genus est animal, non autem huius, cuius quidem genus est planta, quod hominis non est genus. Hæc de genere à nobis dicta sint.

Genus aūt est, quod de plurib9.

Generis finitio.

Aunexum generi est, idem & diuersum genere.

In priorem particulam quartæ partis, quæ est de Accidente, adnotatio.

INter prædicata postremum obtinet locum accidens, eò ꝙ cæteris longius á termini ratione recedat, cuius duę mox in literæ exordio traduntur finitiones. Prior est, Accidens est, quod nihil horum est, neq; definitio, neq; proprium, neq; genus, inest autem rei. Posterior est, Accidens est, quod contingit cuilibet eidem inesse, & non inesse. Habet Boetiana versio, quod contingit inesse cuiuis vni & eidem, & non inesse. Hæ duę accidentis descriptiones neq; prorsus consentiunt cum duabus postremis Porphyrianis, neq; sibi mutuò omni ex parte sunt eædem. Nam eæ quæ hic collocantur, de eo accidente traduntur, quod prędicati species est, & proinde pro eius genere prędicatum sumunt. & in priore proprium atq; genus accipiuntur vt prædicati, non autem vt vniuersalis sunt species. E diuerso Porphyrianæ finitiones illę accidentis prædicabilis rationem explicant, pro definiti genere vniuersale sumunt, & in priori genus & proprium intelligenda sunt esse species vniuersalis. quamobrem in Porphyrianis, prætermisso termini seu definitionis nomine, mentio fit & speciei, & differentiæ, quæ vniuersalis sunt species. Contrà, harum prior neq; speciem, neq; differentiam, sed definitionem duntaxat accipit. Porrò has accidentis finitiones non esse prorsus sibi easdem, ex eo patet, ꝙ prior omni accidenti prædicato cōueniat. Nam cæteris exclusis prędicatis in ea dicitur, inest autem rei, quod omni accidenti palàm est competere. Posterior autem solùm id accidens complectitur, quod contingit suo subiecto vicissim inesse & non inesse, non illud quod semper & ex necessitate inest, non tamen conuersim prædicatur, eiusmodi sunt bipes ad hominem, contrariorum susceptibile ad spiritum, corpus inanimatum, animal, plantam, & eiusdem generis similia, quæ omnia inter prædicata accidentalia sunt recensenda. Hactenus de accidentis descriptionibus. Si qua enim sint quæ ad pleniorem ipsarum intelligentiam desiderentur, facilè ex Porphyriana petentur Isagoge. Deinde in litera ibi, Annectuntur autem accidenti, &c. aperit Philosophus quid sit accidentis annexum. Recipit autem hæc literæ pars duplicem interpretationem. Prior est, asseuerans magis & minus suscipere, seu cum eiusmodi aduerbiis prædicari, esse annexum accidenti, & quidem soli, sed non omni conueniens. Plurima enim, quemadmodum ex prædicamētis constat, sunt accidentia, quibus nequit ille prędicandi modus competere. Et proinde hoc annexum negatiuè terminabitur per accidentis & ipsius modi prædicandi ablationem, aut ex annexi affirmatione colligetur prędicati assertio secundum has maximas, Quicquid non inest accidentariò, & non cōuersim, seu velut acidens, non prędicari cum illis aduerbiis, Quicquid de aliquo secundum magis & minus prędicatur, illius est accidens. At annexum cum accidente æquum ac conuertibile, est idem ac diuersum accidente, quod ex accidentis ratione prędicandiq; modo colligitur, & affirmatiuè & negatiuæ quemadmodum exemplis declaratu haud est difficilè. Altera eius loci expositio, quę literæ magis consentit, est. secundum quem annexi rationem tribuamus, non accidenti, quatenus prędicati est species, sed potius eius denominato, hoc est, termino accidentali positiui gradus,

Accidēs aūt est, quod nihil horum est

Prior accidentis finitio.

Posterior.

Duplex literæ de accidentis annexo interpretatio.

Prior.

Posterior.

cui annectendi sunt iidem termini, cum dictis aduerbiis sumpti. Item & ij qui cōparatiui & superlatiui sunt gradus, sui positiui significationem seruantes, ex quorū problematis affirmatiuis construuntur positiuorum problemata, quemadmodum econtrà ex positiuorum negatione, negatiuè colliguntur problemata comparatiuorum & superlatiuorum, siue vni duo conferantur, siue duobus vnum, siue duobus duo, vt latius monstratur secundo & tertio huius libris. Vt legitimè sequitur, Honestum non est expetibile, sed vtile, vti auaris videtur, igitur honestum non est bono vtili expetibilius. Vita secundum virtutem acta non est suauis, igitur ipsa non est suauior ea, quę est secūdum corpoream voluptatē, quemadmodum visum est Epicuro. Vita secūdum virtutem, sapientum opinione, suauior est & eligibilior vita secundum sensum. igitur ipsa suauis est & eligibilis. Priorem interpretationem (nisi nos nostra fallat opinio) idcirco secuti sunt commentatores, ꝙ hic ab Aristotele consyderetur de prędicati speciebus, & id ei cōsentiat reductioni, quia posterius reuocātur ad definitionē reliqua tria prędicata, velut imperfectiora, ad eam prædicati speciem, quæ est perfectior, quippe quæ ipsius rei totam explicet substantiam ac essentiam, idq; quàm optimè fieri valeat. Reducuntur itaq; ac aliquo modo annectuntur tria postrema prædicata definitioni, ꝙ destruatur definitio eisdem tribus maximis, quibus & destruuntur illa quæ sunt eiusmodi. Quicquid non soli inest, siue non conuersim prædicatur, necesse est neq; proprium esse neq; finitionem. Quicquid secundum se aut sui partem non prędicatur in quid, neq; genus est, neq; terminus. Quicquid non inest, neq; accidens est, neq; definitio. At tria hæc vera non esse annexa definitionis, ex eo deprehenduntur, ꝙ ipsa quatenus talia sunt, neque expressè, neq; virtute quadam exigant pręuiam definitionis terminationē, neque contrà definitionis problema, problematum aliarum prædicati specierum determinationem, id quod iis quæ re vera annexa dicuntur, oportet, quemadmodum apparet, competere. Cæterùm ne quis occasione huius reductionis in errorem labatur, mox subnectit Philosophus, Non esse quærendam vnam vniuersalem methodum, id est, eandem communem consyderationem, quæ omnium prædicatorum quibuslibet problematibus terminandis finiendisq; congrueret, eò quòd difficile sit talem reperire. Nam Alberti sententia, haud facile est inuenire rectéque cognoscere id commune, in quo prædicati species à se inuicem plurimum discretæ proximè conueniant, quòd inhęrendi modus illis analogicè videatur conuenire. Et talis inuenta (verbi gratia, sit hæc affirmatiua, Quicquid de aliquo prædicatur in propositione terminabili, & cæt. est illius aut terminus, aut proprium, aut accidens, cui respondeat hæc negatiua, Quicquid alicui non inest, neque illius est terminus, neque proprium, &c.) Incerta atque subobscura est, ob diuersos inexistendi & prædicandi generaliter implicitos modos, & huic scientiæ inutilis, ad quam non solùm pertinet in summa problemata definire, sed & speciatim monstrare, quo pacto quarumlibet prædicati specierum problemata sint construenda, atque interimenda, ad quod efficiendum non sunt idoneæ ac accommodæ illæ duæ considerationes mox recensitæ. Hactenus de huius partis expositione à nobis dictum sit.

Primū aūt omniū, &c.

In secundam partem, quæ de Eodem & Diuerso pertractat, annotatio.

QVoniam in superioribus Eiusdem atq; Diuersi meminerat Philosophus, volens pleniorem horum cognitionem tradere, nunc figuraliter, summatimq; explicat, quot modis quippiam idem dicatur. Etenim exactior huiusce rei cognitio, ex quinto Metaphysices libro est petenda, in cuius sexto capite, prætermisso eo modo quo aliqua per accidens vnum sunt atq; idem, octo assignantur modi, quibus aliquid per se vnum est ac idem, plura atq; diuersa. Porrò in præsentia Eiusdem duntaxat, non autem Diuersi naturam tractat, eò quòd contrariorum eadem sit disciplina, cognitisq; Eiusdem acceptionibus, facillimum fuerit deprehendere, qui sint Diuersitatis modi atque significationes. In huius literæ capite proponit, Idem in tria diuidi distribuique significata, siue Idem tribus accipi modis, id quod comprobat ex cōmuni receptaq; hominum sententia, vno ore asseuerantium, quippiam tum idem esse numero, tum specie, tum genere. Pro huius apertiori intelligentia animaduertēdum est, vocabulum Idem ad hæc tria quæ dicta sunt, analogi rationē habere, præcipuumq; illius significatum esse idem numero. post quod secundum obtinet locum, quod idem specie est. postremum verò, id quod idem est genere. Etenim hos eiusdem modos ad seinuicem posterius quodammodo comparans Philosophus, Maximè autem (inquit) & indubitanter quod vnum est numero, idem ab omnibus videtur dici. Cæterùm diuersitatis ratio potissimùm tribuenda est, non ijs quæ numero duntaxat discrepant, sed ijs quæ inter se genere dissident. Nam vt primi libri de inuentione dialectica capite vigesimo septimo scribit Rodolphus,

Tres eiusdē modi, & quis præcipuus.

Quis præcipuus diuersitatis modus.

Rodolphus

Quæcunq; prędicamentis differunt, genere differũt, & quę genere, etiam & specie. & quę specie singulatim differunt. Contrà, quęcunq; singula sunt eadem, hoc est, quæ numero vna dicuntur, etiam specie sunt eadem. Quo fit, vt maxima differentia & minima vnitas sit in prædicamento. Contrà, minima differentia, & maxima vnitas sit in singularibus. Huiusmodi autem & eiusdem ratio & diuersitas, quemadmodum quàmplurima alia, quę dialecticæ sunt consyderationis, modò terminis ipsis attribuuntur, modò rebus per terminos designatis, etiam non relatis ad nomina eas res significantia, quod palàm est iis, qui in brobatorum dialecticorũ libris cõmentariisq; legendis operam collocarunt. Porrò noluimus perquirere, quæ sit huius triplicis acceptionis causa, cuiusmodi sit eiusdẽ & diuersi relatio, an realis, an rationis, & quędam id genus alia, quorũ cognitio perparum, aut potius nihil confert ad ea intelligenda, quę ab Aristotele traduntur in hoc opere. Finitio eorundem numero in litera assignata est hæc. Numero eadem sunt, quorum nomina plura, res autem vna. Quidam putant definitũ (eadem numero) hoc loco solis vocibus posse accõmodari, quia res quę eadem numero dicitur, vnica est, & singularis, nec pluralem admittit numerum, hic verò tam definitum, quàm definitio, plurali numero efferũtur, dum dicitur, Eadem numero sunt, quorum, &c. vnde & hunc reddunt definitionis sensum, Eadem numero sunt, quorum nomina plura, id est, sunt vocabula, quę sunt nomina plura, &c. Verùm si quis diligenter perpẽdat verba definitionis, citò deprehendet hanc interpretationem prorsus esse violentam, & contra normam loquendi. Neq; enim dicit Textus, Eadem numero sunt nomina plura, sed sunt, quorum nomina plura. Iam verò vocabulorũ non sunt nomina, sed rerum. Est igitur hic definitionis sensus, Eadẽ numero sunt entia seu res, quæ diuersis significantur nominibus, sed tamen sunt res vna. Porrò ad rationem alterius partis dicendum, ꝙ res vna & singularis appellatur, in plurali numero (eadem numero) & entia, non ꝙ re vera sit plura, sed quia rationem plurium induit in mentem, secundum quod pluribus significatur nominibus. Posterior definitionis pars (res autem vna) duplicem recipit sensum. vnus est, secundũ quem per rem vnam intelligitur res vna eademq;, pro qua nomina plura accipiuntur, in quo sensu hęc finitio vniuersis, quæ numero quouis modo sunt eadem, competet. Etenim & ea quę definitione eadem sunt, & ea quę proprio aut accidente, numero vnum sunt, necessum est huiusmodi esse, vt pro vno eodemq; accipi queant. Alter est, dum per rem accipimus id, ꝙ primò pręcipueq; per plura nomina significatur, idq; eodem prorsus modo. Quo fit, vt secundum hanc expositionẽ definitio solùm iis competet, quæ eadem numero nomine dicuntur, non autem reliquis. Palàm est enim proprium, accidens, horumq; subiecta, non eandem rem primò designare, sed diuersas. Definitio autẽ idem significat quod definitum, sed aliter. Nam id quod confusè designat definitum, hoc distinctè aperit & explicat ipsa finitio. Porrò cùm res primò per nomina designata duplex sit, singularis videlicet, & communis, necessum erit duplicia eadem esse numero nomine. Quædam enim propriè sunt eiusmodi, cùm res significata singularis est, vt sunt Maro & Virgilius, Naso & Ouidius, &c. Altera quodammodo talia sunt, dum res quam nomina indicant, est communis, quemadmodum sunt tunica & vestis, quibus hic vtitur Aristoteles. Sunt itaq; peculiariter eadem numero nomine, multiuoca, eandem rem singularem primo eodemq; prorsus modo designantia. vulgò adiicitur, sub eadem specie specialissima comprehensa. Communiter autem & hæc ipsa, & quæ simili modo eandẽm rem communem significant. Ex aduerso propriè numero differentia, diuersa sunt indiuidua, sub eadem specialissima specie contenta, vt Socrates & Plato, Pegasus & Bucephalus, hæc albedo & illa. Quòd si ampliorem sequamur significationem, erunt numero differentia, quęcunq; diuersum constituunt numerum, siue indiuidua fuerint, siue species, siue diuersa genera. Post hæc hæc, subiiciuntur eorundem specie & genere definitiones huiusmodi, Specie eadem sunt, quę cùm plura, indifferentia sunt secundum speciem, Specie eadem sunt, quęcunq; sub eadem specie sunt. Genere eadem dicuntur, quæcunq; sub eodem sunt genere. Hæ finitiones (quanquam ad vocabula possint adaptari) commodius ad res ipsas, quemadmodum Philosophi exempla apertè indicant, referuntur. Erunt igitur propriè eadem specie, diuersa, indiuidua, ac singularia, eadem specie specialissima essentialiter, & quiditatiuè participantia. Nam hoc ipsum est ea esse indifferentia secundum speciem, vt Socrates & Themistocles, Bucephalus & Pegasus, Melampus & Lycisca. Largius eadem sunt specie, & hęc, & ipsa species, suumq; indiuiduum, vt Carolus & homo. Contrà, propriè specie diuersa, sunt plura indiuidua, sub diuersis speciebus specialissimis comprehensa, vt Plato & Bucephalus. Largè aũt & hęc, & diuersæ species specialissimę, similiter vna species & alterius speciei indiuiduum, vt homo & equus, Socrates & equus. Item genere eadẽ

Definitio eorundẽ numero, eiusq; expositio.

An sola vocabula dicãtur eadem numero.

Sensus definitionis eorundem numero.

Primò.

Secundò.

Quæ eadẽ genere.

Quæ specie diuersa.

propriè

propriè sunt indiuidua, aut species, sub eodem genere contentę, vt Socrates & Pegasus, homo & equus, homo & Bucephalus. E diuersò, genere propriè discrepant, quę veluti indiuidua aut species sub diuersis continentur generibus, quemadmodum Socrates, & hæc pirus, homo & adamas. Dissident aūt hæc duo à seinuicem non perpetuò reipsa, sed aliquando ratione duntaxat. Nihil enim periculi imminet, si quis fateatur, aliqua eadem, & genere eadem esse, quę genere differunt. Nam homo & fraxinus, collata ad substantiam corpus & corpus animatum, genere sunt vnum, composita verò ad animal & plantam, genere sunt discrepantia. Verùm si loquamur de iis quæ ideo genere eadem sunt, ꝙ eodem proximo participant genere, nequibunt huiusmodi esse genere diuersa, vel ad aliud collata. Fieri enim nequit, vt quæ in eodem genere proximo substantialiter conueniunt, sub diuersis contineantur generibus. Porrò generalius eadem genera dicuntur & ea quæ diximus, & genus suumq; inferius, vt Socrates, Homo, & Animal. Genere aūt diuersa, etiam sunt ipsa genera, quę diuersa sunt, vt corpus atq; spiritus genere discrepant hoc modo, licet & eadem sint genere ad substantiam collata. De iis autem quæ generatim eadem & diuersa sunt, intelligendæ veniunt illæ vulgatæ communesq; sententiæ ex Seuerino Boetio, aliisq; autoribus desumptę. Quęcunq; eadem numero sunt, eadem & specie & genere esse. Quæcunq; eadem sunt specie, eadem quoq; esse genere. Omnia quæ genere differunt, specie atq; numero differre. Et cuncta quæ specie discrepant, oportere & dissidere numero: quarum illæ priores immutabilem obtinent veritatem, modò ea sumantur eadem aut nomero, aut specie, quę alicuius prædicamenti limitibus coercentur. Item & ea quæ posita est tertio loco, si non generalissimis generibus applicetur, quæ subinde apud Aristotelem cęterosq; autores asseruntur diuersa esse genera, & proinde in illa ampla acceptione, genere inter se differre, nunquam verò specie à seinuicem dissidere, cùm ipsa speciei rationem prorsus recusent suscipere. Sed de his hactenus. Post quæ in litera ibi, Videbitur autē aqua eiusdem fontis, &c. Insinuat Philosophus quandam obiectionem, qua videretur posse probari, quendam esse quartum eiusdem modum, à tribus propositis diuersum, quodammodo medium inter eadem numero & specie eadem, qui in litera differentia nominatur. Est aūt obiectio hoc modo explicanda, Diuersæ aquæ loco separatæ, ex eodem fonte haustę (quas palàm est numero esse discretas) plus inter se conueniunt, quàm eæ quæ hauriuntur ex diuersis fontibus, sed hæ sunt eiusdem speciei, ergo illæ quæ magis consentiunt, quasq; constat esse eiusdem speciei inter se, quendam eiusdem modum sortientur, quodammodo interceptū inter primum & secundum eiusdem modos. Pro huius dilutione in litera tacitè indicat Philosophus, duplicem esse similitudinē seu eiusdem rationem, Vna est similitudo substantialis, secundum rerum essentiam sumpta, & hæc duntaxat triplex est, Numeralis, Specifica, atq; Generica, de qua sola determinare instituit Aristoteles, & secundum quam omnis aqua simplex & quę elementaria est, omni eiusmodi aquæ eadē est specie. Aquę enim aliter acceptę species, assignantur quarti libri Meteorologicorū cap. 5. Aquæ (inquit Philosophus) species sunt huiusmodi, Vinum, Vrina, Serum, & omnino quęcunq; nullum aut certè paucum sedimen, nec id tenacitatis ratione habent. Nam tenacitas in causa est, vt quibusdam nihil subsideat, id quod oleo & pici accidit. Altera est accidentaria, ex accidentibus rerum desumpta, & manans, quam præterit Philosophus. At aquæ eiusdem fontis dissident ab iis quæ diuersorū sunt fontium, ꝙ inter ipsas maior sit accidentaria similitudo, quippè quæ conueniant in eisdem accidentibus, colore, sapore, calore, frigore, & id genus aliis quàm plurimis. De aquarum diuersitate accidentaria pertractat Philosophus secundo libro Meteorologicorū. De eadem quoq; eleganti carmine ex Pythagora cecinit Ouidius Metamorphoseos libro 15.

Quæ genere dissident.

Boetius.

Literæ obiectio.

Solutio.

Similitudinum vna substantialis.

Altera accidentaria.

Ouidius.

Antè bibebatur, nunc quas contingere nolis
Fundit Anigrus aquas, postquam (nisi vatibus omnis
Eripienda fides) illic lauêre Bimembres
Vulnera, clauigeri quæ fecerat Herculis arcus.
Quid non & Scythicis Hypanis de montibus ortus,
Qui fuerat dulcis, salibus viciatur amaris?
Pauca super referam. quid? non & lympha figuras
Datq; capitq; nouas? Medio tua corniger Hammon
Vnda die gelida est, ortuq; obituq; calescit.
Admotis Athamantis aquis, accendere lignum
Narratur, minimos cùm Luna recessit in orbes.
Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit

Viscera,

Viscera, quod tactis inducit marmora rebus,
Crathis & hinc Sibaris vestris conterminus oris,
Electro similes faciunt auroque capillos.
Quodque magis mirum, Sunt qui non corpora tantùm,
Verùm animos etiam valeant mutare liquores.
Cui non audita est obscœnæ Salmacis vnda?
Aethiopesque lacus? quos si quis faucibus hausit,
Aut furit, aut patitur mirum grauitate soporem.
Clitorio quicunque sitim de fonte leuarit,
Vina fugit, gaudetque meris abstemius vndis.
Seu vis est in aqua calido contraria vino,
Siue (quod indigenæ memorant) Amythaone natus
Prætidas attonitas postquam per carmen & herbas
Eripuit furijs, purgamina mentis in illas
Misit aquas, odiumque meri permansit in vndis.
Hinc fluit effectu dispar Lyncestius amnis,
Quem quicunque parum moderato gutture traxit,
Haud aliter titubat, quàm si mera vina bibisset.
Est lacus Arcadiæ (Pheneum dixére priores)
Ambiguis suspectus aquis, quem nocte timeto,
Nocte nocent potæ, sine noxa luce bibuntur.

Hactenus de aquarum diuersitate oblectamenti gratia ex Ouidio dictum sit. Cęterùm postremo in litera ibi, Quod autem vnum numero est, &c. Subdiuidit Philosophus idem numero tripliciter. Verbi gratia, in idem numero nomine vel definitione, idem proprio, & idem accidente, adhibita ratione qua probantur aliqua eadem numero esse accidente, alijs pręteritis, eò quod de his maior videretur esse ambiguitas. Est autem idem numero analogi rationem ad illa tria habens, cuius pręcipuum significatū est idem numero nomine vel definitione. vt pluribus placet, analogicè idem numero nomine designare, eadem numero nomine, de quibus prius egimus, & eadem definitione, illa quidem primario, hæc autem secundario. Quòd si quis rogitet, cur hæc duo simul connectat Philosophus? Respondebimus in causa esse, quòd quemadmodum eorum quę peculiariter eorundem nomine rationem accipiunt, sic & eorum quæ definitione sunt eadem; neutrum ab altero est substantialiter separatum disiunctúmve, id quod accidere palàm est in iis, quę eadem sunt numero aut proprio aut accidente. Item (vt prius diximus) definitum & definitio prorsus idem, diuerso tamen modo designant, hæc explicitè determinateque, illud verò confusè. Et proinde hæc eiusdem numero significatio proximè accedit ad id, quod propriè idem est numero nomine, quod eodem prorsus modo diuersus signis significatur. Cæterùm ea pars literæ (Non intelligente eo cui præceptum facimus, transmutamus, ab accidente, &c.) legēda est interiecto commate inter (transmutamus) & (ab accidente) id quod apertè insinuat Boetiana versio, quæ hunc in modum habet, Sæpe enim præcipientes nomine vocari aliquem sedentem, transsumimus, quando fortè is non intelligit, cui præceptum facimus, tanquam ab accidente ipso magis intelligente, & iubemus sedentem vel disputantem vocari ad nos, &c.

Trifariam diuiditur idē numero

Quæstionis occurrentis dilutio.

In tertium eiusdem secūdi tractatus caput, mōstrans omnem dialecticam argumentationem ex aliquo quatuor prædicatorum constitui, annotatiuncula.

IN huius literæ exordio Philosophus ostendit, omnē dialecticam argumentationē ex quatuor, & non pluribus, constare prædicatis, dicens, Quòd autem ex prius dictis prædicatis orationes, hoc est, argumentationes, & disputationes dialecticæ fiant, & per hæc, & ad hęc primò per inductionem patet. Particulas Per hæc & ad hęc, referunt nonnulli ad prædicata, quatenus terminorū inferentium & illatorū munera obeunt. Albertus aūt ad propositiones & problemata dialectica, quę quidem expositio nobis satis arridet, perinde atque si diceret Aristoteles, Orationes dialecticæ ex prędicatis fiunt, non quidem proximè immediateque, sed mediatè duntaxat, ratione dialecticarū propositionum assumptarū, & problematum ex illis collectorū. At sub prędicatis intellige ea, quæ prędicatis sunt annexa, & ad ea reuocanda, quemadmodum superius alicubi admonuimus. Cæterùm inductio, cuius litera meminit, hæc est, Omnis propositio dialectica, omneque dialecticum problema ex eo constat prædicato ipsum denominante, quod est aut definitio, aut proprium, aut genus, aut accidens, non autem aliud quicquam,

Quod autē ex prius dictis prædicatis orōnes fiunt.

Albertus.

Literæ inductio.

quicquam, igitur omnis dialectica propositio & problema omne ex aliquo quatuor prędicatorum construitur. Et proinde quęuis argumentatio dialectica, quam necesse est conflari ex propositione & problemate dialectico, ex aliquo dictorũ quatuor prędicatorũ constat. Prior illa consequutio impropriè inductio appellatur (quam sensibilem esse asserit Albertus) eò quod à minus cõmunibus disiunctim sumptis, ad communius indistributũ progrediatur. Porrò syllogismus, qui apertè explicat numerum prędicatorũ, & eius causam, est eiusmodi, Omnis propositio dialectica, & quodque dialecticum problema, solùm cõstituitur ex prędicato, quod aut conuersim prædicatur, aut non prędicatur cõuersim, At omne prædicatũ quod cõuersim aut non conuersim prædicatur, est terminus, proprium, genus, vel accideus. Est igitur omnis dialectica propositio, &c. solùm constructa ex termino, proprio, genere, aut accidente. Quare & omnis argumentatio dialectica, ex solis eisdem prędicatis conflabitur. Deinde in litera ibi, Post hęc autem determinandum est genera prędicamentorum, &c. aperit Philosophus, quo pacto sese habeant prædicata ad prædicamenta, volens omne prædicatum contineri in aliqua prædicamentali serie, id quod restringere limitareque solent ad id, quod secundum se aut sui partes in vno collocatur prædicamento, aut diuersis, directo modo, indirecto, aut reductorio. Ad hæc in litera ibi. Manifestum autem sit, &c. secundum receptam expositionem remouet Philosophus latentem obiectionem eiusmodi, Inter enumerata prædicata, quid, substantiæ tributum est, igitur quod quid est, & proinde definitio, non poterit in aliis reperiri prædicamentis. Huic respondens Philosophus, insinuat quòd in aliis à substantia prædicamentalibus ordinibus est reperire, quæ quid indicent, hoc est, rei super qua per quid fit quæstio, quiditatem designent, siue interrogato idem respondeatur, siue eo superius, quodam tamẽ intercidente discrimine. Nam si idem ad quęstionem respondeatur, nihil prorsus notius reddet interrogatum adhibita responsio, etsi substantiam essentiamque huius aut illius prædicamenti designet. Quòd si quęstioni genus adhibueris, substantiæ & quiditatis partem duntaxat explicabis. Sin verò definitio respõdeatur, tota rei essentia notior erit reddita. At si non idem sit interrogato, id quod in responsionem adfertur, neque vnum alterius genus, sed potius sit subiectum, tum quę ad interrogationem adferenda sunt, rationem accidentis alicuius ordinis prędicamentalis suscipient. Ex his igitur palàm est, significare quid est, in litera bifariam accipi.

Albertus.

Obiectio.

Quæstio.

Dupliciter sumitur Significare quid.

Primò strictim, vt idem polleat quod primò designare rem & essentiam, quę pertineat ad substantialem ordinem. Secundò vniuersaliter, pro eo quod aliquam significat essentiam, cuiusuis sit prędicamenti. Atque hoc modo in singulis prędicamentis est reperire, quę quid est significent. Hactenus dictum sit super vulgari expositione. Cæterùm aliis, inter quos est Albertus, placet hæc ab Aristotele superioribus adiecta esse, vt indicaret in omni serie prædicamentali singula prędicatorum genera reperiri, idque hoc pacto monstrare licet, In quouis prędicamentali ordine id offenditur, quod ad interrogationem per quid factam, rectè legitimeque respondere licet, nempe speciem indiuidui comparatione, Item & respectu speciei genus & finitionem. igitur continget & reliqua prædicata simul inueniri. Nam in singulis prædicamentis ea quæ diximus præcipua sunt, quibus peculiariter conueniunt & propria & accidentia, id quod ex prædicamentorum disciplina luce est clarius.

Primũ igitur determinetur, &c.

In quarti capitis primam partem, de propositione dialectica agentem, adnotatio.

Ostensurus Aristoteles quæ sunt ea, quibus abundare oportet ad dialecticas argumentationes conficiendas, definit quid sit propositio dialectica, & quid sit problema dialecticum. Nam neque omnis propositio est propositio dialectica, neque omne problema est problema dialecticum. Nemo enim proponet seu sciscitabitur, tanquam propositionem dialecticam id, quod nulli videtur, vt Nunquid oporteat parentes honorare, aut impios esse erga Deos? Nam proponit Dialecticus id quod petit concedi, Nemo autem talia concedit. Et rursus nemo in medium adducet problema, quod cunctis est perspicuũ, quia id ostensione non indiget, vt Sole lucente vtrùm dies sit nec ne? Nam omne problema dialecticum, dubitabile est, & ostensione indiget, vt patebit ex eius definitione. Omnis verò propositio dialectica debet esse probabilis. Sed obiicies. Dictum est superius, quod propositiones & problemata sunt eadem & æqualia numero, quodque ex omni propositione problema facies, mutato interrogandi modo, nos ergo hic malè distinguimus propositionem dialecticam à problemate dialectico. Responsio. Propositiones & problemata generaliter sunt eadem, & numero æqualia, quia omnis enunciatio simplex, sub altera parte contradictionis interrogata, qualiscunque tandem fuerit, siue vera, siue falsa, propositio dicitur. Si verò interrogetur sub vtraque parte cõtradictionis, dicitur problema, sed aliud est propositio, aliud dialectica propositio, & rursus

Nõ oĩs propositio est propõ dialectica.

Obiectio.

Responsio.

rursus aliud problema, & aliud problema dialecticũ. Dialectica propositio sic apud Aristotelem definitur, Propositio dialectica est interrogatio probabilis aut omnibus, aut pluribus, aut sapientibus,& his vel omnibus, vel plurimis, vel maximè notis, nõ extranea. Prima huius finitionis pars (interrogatio) idem pollet quod propositio simplici interrogatione interrogata. Dialectica namq; propositio, primò ei qui interrogat est interrogatio, Deinde syllogisanti sumptio est apparẽtis & probabilis. A dictum est (simplici interrogatione) ad excludendum dialecticũ problema, quod ad sui rationẽ perfectam duplicẽ exigit interrogationẽ. Eam interrogationẽ nuncupant simplicem, quæ sub altera duntaxat fit contradictionis parte, vt an inimici odio sint habendi? Nónne omnis mater suam diligit prolem? Nunquid pro accepto beneficio rependendũ est malum? & id genus plurima. Duplex verò interrogatio est, quę fit sub vtrâq; cõtradictionis parte, aut palàm, aut latenter. vt An omnes parẽtes sint honore afficiendi, an non sint afficiendi honore? Vtrùm bonum honestum vtili sit præferẽdum, necne? cuiusmodi interrogatio dialectico problemati peculiariter est addicta, de qua quidem re secundi De inuentione dialectica libri cap. 5. Rodolphus sic scriptum reliquit, Quæstionẽ non vult Aristoteles Dialectico esse propositam, sed id quod πρόβλημα Græci dicunt, quod nos vel sciscitationem vel percunctationem dicere possumus, plæriq; græco maluerunt vti. Percunctationem vult esse id, de quo pariter est ne, an non est, quæritur. Vt est mundus æternus, an non? Est ne Sol maior tota terra, an non? Id autem quod solùm in vnam partem effertur, vt ecquid est immortalis anima? ecquid virtus est summũ bonum? id πρότασιν, hoc est, propositionem vocauit. Et propositionem quidem non omnem dialecticam esse, sed eam solam, quæ neq; fidei prorsus, neq; dubitationis sit expers. Nihil autem inter percunctationẽ & propositionem interesse, nisi efferendi diuersitatem. Hæc Agricola. Dictio sequens (probabilis) qua ab hac finitione reiiciuntur apertè vera & falsa, duplicem recipit interpretationem seu significatum. Nam Albertus & alij complures probabile sumunt, eo quo prius descriptum est modo, autumantes hanc esse rectam propositionis dialecticę definitionem, interrogatio probabilis non extranea, reliqua autem quæ finitione hac comprehenduntur, solùm adiecta esse maioris explicationis causa, vtpote quæ indicent tot propositionum dialecticarum esse genera, quot sunt probabilium. Alij, ne latentem implicitamq; nugationem fateri cogantur, probabile accipiunt fusius ampliúsque, pro omni videlicet eo, quod aptum natum est videri, adiuncta de opposito illius formidine. nihilo secius tamen consentientes, in diuersis dialecticæ propositionis generibus commonstrandis, per eandem particulam, sequentem omnibus vel plurimis, &c. quam lector intelliget, accipietq; eo modo quo explicata est in probabilium descriptione. Porrò vltima huius finitionis portiuncula Non extranea (cuius loco habet Boetiana translatio, non inopinabilis, Nam Græcè legitur, καὶ μὴ παράδοξος) dialecticam propositionem à positione separat, quemadmodum mox suo loco monstrabitur. Ibi, sunt profectò propositiones dialecticæ, &c. indicat Aristoteles, propositionem Dialecticam distribuendam esse in propositionem secundum se probabilem, & probabilem ex consequenti. Ea per se est probabilis, cuius probabilitas ex suorum terminorum ratione ac connexione profluit. Cuiusmodi sunt, Parentes diligendos esse, Amicis & benefactoribus esse benefaciendum, & id genus alia. Contrà, illa ex consequenti, atque secundum aliud est probabilis, quæ probabilis est vel propter similitudinem, quam habet cum alia per se probabili, vel propter contrarietatem, vel propter authoritatẽ. Etenim triplex est propositio secundum aliud probabilis. Prima est propter similitudinem, quam ad per se probabilem habet, Cuius exempla profert textus, dum dicit, Quòd si probabile per se est, eandem cõtrariorum esse disciplinam, (Nam Logica quid verum sit, & quid falsum consyderat, Medicina quid sanum, quidue ægrum, Geometria quid rectum, quid curuum, Naturalis Philosophia, quid calidum quid frigidum. & ita deinceps in cæteris disciplinis) secundum aliud erit probabile, Eundem sensum esse contrariorum. Consentiunt enim contraria, quòd eiusdem generis sint & potentiæ. Insuper si per se sit probabile, Grammaticam in Grammatico esse vnam numero, propter subiecti communis vnitatem, erit ex consequenti probabile ob eiusdem similitudinis rationẽ, Musicam in Musico eandem esse numero. Item si secundum se probabile fuerit, in Grãmatico eodem plures numero esse Grammaticas, secundum aliud probabile erit, in eodem Musico plures esse Musicas, ob plurium partium subiectiuarum similitudinem, sub vno eodémque obiecto communi comprehensarum. Atque hæc secundum aliud probabilia, ex per se probabilibus per locum à simili sunt colligenda. At alia probabilis est propter cõtrarietatem, quam habet ad propositionẽ secundum se probabilem, id autẽ bifariàm accidit. Nam primò quæ-

Quid dialectica propositio.

Quid interrogatio simplex & duplex.

Diuisio ꝓpositionis ꝓbabilis.

Propõ per se ꝓbabilis.

Propõ probabilis ex cõsequenti.

Triplex ꝓpositio probabilis secũdum aliud.

Aut ꝓpter similitudinẽ cũ ꝓpõne ꝑ se ꝓbabili.

Aut ratione cõtrarietatis, quæ duplex est.

dam est propositio probabilis, propter contrarietatem protensam secundum contradictionem, id quod accidit cùm propositiones eiusdem sunt ac vnius extremi, reliquis existentibus contrariis, ita vt vna affirmatiua sit & altera negatiua, verbi causa hæ propositiones, Amicis oportet benefacere, amicis oportet malefacere, eodem subiecto constant, prædicatis existentibus contrariis. secunda secundum contradictionem protendetur, si negatiua efficiatur, ad hunc modum, Amicis non oportet malefacere. Simili quoq; modo de his est censendum, amicis oportere benefacere, inimicis oportere benefacere, aliisq; similibus. Si igitur per se probabile est, amicis oportere benefacere, hoc modo per aliud, & ratione contrarietatis secundũ contradictionem protensæ, probabilia erunt, amicis non oportere malefacere, & inimicis non oportere benefacere. Et si per se probabile sit, magistratum esse honore afficiendum, probabile erit, ipsi non esse contumeliam inferendam. Item si secundum se probabile sit, dulce esse gustandum, probabile erit, amarum nõ esse gustu percipiendum. Quòd si quis admiserit per se probabile esse, Album esse gustandum, non ob id probabile erit, Nigrum non esse gustandum, Nam illud non apparet per se esse probabile. Altero modo redditur probabilis propositio propter contrarietatem nòn secundum cõtradictionem protensam, quam appellant nonnulli, in vtroq; extremo contrarietatem, propositionibus eandem quantitatem seruantibus. Verbi gratia, si secundum se probabilia sunt, Amicis oportere benefacere, & inimicis non oportere benefacere. Hoc modo probabilia erunt, inimicis oportere malefacere, & amicis non oportere malefacere. At huiusmodi probabilia ab Aristotele dicuntur probabilia in parabola, aut secundum Boetij versionem, in similitudine. Est enim parabola similitudo, quæ fit, dum res specie differentes iner se comparantur, vti:

Problema in parabola.

Haud secus exarsit conspecta virgine Tereus,
Quàm si quis canis ignem supponat aristis.

Aut propter authoritatẽ

Tertiò probabilis secundum aliud ea propositio est, quæ ob authoritatem alicuius in aliqua disciplina experti probabilis est, vt sunt in Logica, Tantùm quinque sunt prædicabilia, Decem prædicamẽta, Aliquid non prius scitũ sciri. In medicina, ambulandũ post cœnã sanitatis gratia, & sic deinceps in aliis disciplinis. Vnicuiq; enim experto in sua scientia credendum est.

In secundam partem quarti capitis, quæ agit de problemate Dialectico.

Quõ sese habet problema dialecticũ ad ꝓpositionem dialecticam

Postquàm definiuit Aristoteles propositionẽ dialecticam, consequenter agit de problemate dialectico. Nam, vt dictum est, propositio antecedentis locum tenet, problema verò consequentis. Cæterùm quomodo sese habeat problema dialecticum ad propositionem dialecticam, potest ex eorum definitionibus intelligi. Nam propositio dialectica, quæ videtur omnibus, non est problema dialecticũ. Et rursus problema dialecticum, de quo neutro modo opinamur, Similiter positio omnis, quæ est problema dialecticũ, nõ potest esse propositio dialectica, vt ex definitione patet. Est igitur hæc dialectici problematis descriptio.

Problema dialecticum

Problema dialecticũ est speculatio, contẽdens vel ad electionẽ, & fugam: vel ad veritatem & scientiam, aut per se, aut vt adminiculans ad aliquid aliud huiusmodi, de quo aut neutro modo opinantur, aut contrariè plæriq; sapientibus, aut plærisq; sapientes, aut plæriq; plærisque, aut sapientes sapientibus. Existimant nonnulli illud literæ (de quo neutro modo opinantur, aut contrariè plæriq;, &c̃.) non esse huius definitionis portionẽ: quibus apertè refragatur ipsius subiuncta declaratio. Quisquis enim asseuerat eam textus partem (Sunt aũt problemata, & de quibus contrarij sunt syllogismi, &c.) non pertinere ad definitionis propositæ declarationẽ, ridiculus est, atq; neglecta veterum commentatorũ expositione, sine vlla loquẽs ratione. Opinamur aũt nos, hanc problematis finitionẽ ab Aristotele præter suum morem prolixius esse traditam, vt problematis dialectici diuersa genera cõmonstraret. Prima huius definitionis pars (speculatio) si Aphrodiseo credimus, pro quæstione seu quæsito posita est. Etenim speculari (inquit) pro quærere mos eius est dicere. Quòd aũt interpretantur quidem speculationẽ, id est, propositionẽ probabilem interrogatam sub vtraq; contradictionis parte, extra omnẽ controuersiam est. cùm ex hoc capite manifestè constet, quædam problemata dialectica non esse propositiones probabiles, vt dictum est. Particula sequens cõtendens, aut (vt alij vertunt) intendens, id est, conferens, seu cuius cognitio est vtilis ad electionem boni, vel fugam mali, intellige moralis. Nam problemata, quæ sub hac parte continentur, moralia sunt vt Vtrùm voluptas sit summum bonum, an non? Aut ad veritatem & scientiam, id est, ad cognoscendum veritatem, in rebus optimis, quod est finis contemplationis, vt Vtrùm mundus sit sphæricus, an non? Porrò dictorũ problematum quædam per se & immediatè conferunt ad ea quæ dicta sunt, quædã verò secũdariò & vt adminiculantia ad aliquid huiusmodi, cuiusmo-

Speculatio.

Contendẽs.

cuiusmodi sunt problemata dialectica, quæ per se quidem non pertinent ad electionẽ aut fugam, neq; ad cognoscendam veritatẽ in rebus optimis, sed habent se veluti instrumenta, quibus in eorum cognitionẽ deduci possumus. Sunt igitur triplicia problemata, Nam quędam per se spectant ad electionẽ & fugam, seu ad rectam vitæ institutionẽ, quędam verò ad cõtemplandam veritatem in rebus optimis, & tertio sunt quædam, quæ per se quidem ad nihil horum conferunt, sed adminiculantur duntaxat, cuiusmodi sunt problemata dialectica, & ea quæ ad artes mechanicas spectant. Cæterùm quia in dictis tribus generibus reperiuntur etiam demonstratiuæ quæstiones & dialecticæ, de iis quæ omnibus videntur, quę non sunt problemata dialectica. Nam omnẽ problema dialecticum debet esse ambiguum, & quæstione dignum. Illud aũt est quæstione dignum, de quo homines sani iudicij dubitant, vel contraria sentiunt. Hinc adiecit Aristoteles huic definitioni aliquot particulas, explicantes ambiguitatũ modos, quibus iam dictas quęstiones à problemate dialectico separet, cùm ait, de quo aut neutro modo opinantur, aut contrariè plæriq; sapientibus, aut plærisq; sapientes, aut plęriq; plęrisq;, aut sapientes sapientibus. Sunt autem quinque duntaxat ambiguitatũ modi, quos Aristoteles his quinq; particulis elegantissimè complexus est. Primus est, Cùm tam sapientes q̃ vulgares neutro modo opinantur, id est, neutri parti contradictionis assentiuntur, sed vtramque ambiguam habent: id quod dupliciter accidit, vel quia pro vtraque parte æquè efficaces habent rationes, vel quia nullam prorsus habent rationem neque ad affirmationem, neq; ad negationem firmandam. Prioris partis exempla sunt, vtrùm virtutes sint cõnexæ, an non? Posterioris verò, vtrùm mundus sit æternus, an non? vtrùm stellæ sint pares, an impares? *Triplex est problema.* *Quid quæstione dignum sit.* *Ambiguitatũ modi 5.* *Duob9 modis, tam sapientes quàm vulgares neutro modo essentiuntur.*

Alter ambiguitatum modus, cùm vulgares aliquid opinantur, sed non consentiunt sapientes, idq; vel opinando oppositum, vel de vtraq; parte dubitando, vt vtrùm sol sit exiguę magnitudinis, an non? Tertius est, cùm sapientes aliquid opinãtur, sed dissentiunt vulgares, vt vtrũ sol sit maior tota terra, an non? Quartus, cùm vularges inter se dissentiũt. Et Quintus, quum sapientes inter se dissentiunt. Quòd si obiicias, Possunt vulgares de rebus certissimis & euidentibus propter ingenij stupiditatem dissentire, & tamen talia non sunt problemata dialectica, igitur non rectè additur quartus ambiguitatum modus. Responsio, Aristoteles loquitur de opinione eorum, qui ratione egent, non pœna, aut sensu, vt sequenti huius capitis parte dicitur, id est, qui sani sunt iudicij & affectu non peruerso. Nam possunt homines propter ingenij stuporem, aut peruicaciam animi, de rebus verissimis pessimè sentire, sed horum negligenda est opinio. *Secundus modus ambiguitatum* *Tertius.* *Quartus & quintus.* *Obiectio.* *Dilutio.*

In tertiam partem, quæ est de positione, annotatio.

Postquam dixit Aristoteles de Problemate, deinceps dicit de Positione, quia Positio est quædam species problematis dialectici, vt in hac textus parte manifestè dicitur. Sic igitur definitur ab Aristotele. Positio est opinio extranea alicuius notorum secundum philosophiam, id est, Positio est propositio sub vtraq; parte cõtradictionis interrogata, quam opinatur aliquis in Philosophia clarus cõtra reliquorum opinionem, de qua dignum est quærere, propter fautorem quem habent in philosophia clarum & celebrem, vt vtrùm omnia continuò fluant & mutentur, sicut dixit Heraclitus, an non? Et vtrùm vnum tantùm sit ens, quemadmodum Melissus ait, an non? Non est tamen existimandum, cuiusuis opinionem, quæ reliquorum sententiis aduersatur, esse positionem, vt si quis peruersus, contentiosus, aut imprudens contra reliquorum opinionem tenere quicquam statueréve moliatur, quia positio dicta est, esse opinio alicuius clarissimorum Philosophorum. quo fit etiam, vt hæc propositio, Non omne ens est factum vel æternum, quam contra omnium Philosophorum placitum asserunt sophistæ, positio dicenda non sit, quamlibet nitantur eam sophisticis rationibus asserere; sic colligentes, Musicum esse Grammrticum est ens quoddam, sed neque est sempiternum, neque factum, ergo falsa est recepta apud omnes sententia, Omne ens est factum vel sempiternum. Porrò minorem probant, quia Musicum esse Grammaticum, aliquando non fuit, ergo non est sempiternum. Similiter etiam non est factum, quia quicquid fit, hoc ex materia fit, vel ex contrario, sed Musicum non est materia Grammatici, neq; contrarium. Verùm tota hęc collectio sophistica est, & nihil ad rem pertinens, quia recepta sententia habet, q; omnis res naturalis est facta vel sempiterna, contra quam nihil adferunt sophistæ, sed appetitu gloriæ excæcati verba in ventum spargunt, quibus in sui admiratione rapiunt imperitos. Porrò quòd in litera mox subditur, est igitur omnis quidem positio problema, non autem omne problema positio, &c. intellectu facile est, modò ex subiecta probatione ad memoriam reuocemus eos ambiguitatum modos, quos in definitione proble- *Quid positio.*

matis superius annumerauimus. Est enim positio species quædam problematis dialectici, vt diximus. Deinde ne quis arbitretur omne problema, omnemque positionē, dialecticę esse cōsyderationis, In fine huius textus indicat hanc problematū diuisionem. Problematū quoddam pœna indiget, id est, quoddam tale est, vt eius ignorantia pœnam mereatur, cuiusmodi sunt, An Deos reuereri colereque oporteat, an non? An parētibus subueniendum sit, nec ne? vtrùm filij exponēdi sint, an non? An obtemperandū sit magistratui, an non? Nam huiusmodi ignorantia ex sola animi peruersitate videtur proficisci. Alia problemata indigent sensu, id est, proueniunt ex solo sensus defectu, id est, ex sola ambigentis stoliditate, vt, vtrùm nix sit alba, an non? Vtrùm ignis calidus sit, an non? An sol localiter moueatur, an non? Alia sunt, quorum propinqua est demonstratio, id est, quorum euidentem facilè possumus nancisci cognitionem, puta ex sola terminorū notitia, aut quadam ratiocinatione manifesta, quæ in promptu est, atque vltrò sese nobis offert. Cuiusmodi sunt per se nota, vt quodlibet esse vel non esse, Omne totum sua parte maius esse, & alia nonnulla, de quibus prius tractauimus, modò sub vtraque cōtradictionis parte interrogentur. Alia sunt, quæ vt sibi fides adhibeatur, rationem quidem exigunt, sed non eam qualem mox diximus, atque horū quædam sunt, quorū demonstratio valde longè existit, hoc est, plurimū est ardua, dialecticesque artis limites egrediens. cuiusmodi putantur esse hæc, An circulus secundū continētiam alicui quadrato æqualis sit, an non? vtrùm sphęrico corpori cōtingit æquum assignare cubum, &c. ad quę probāda ex Dialectica nihil videtur posse depromi. Alia sunt, quorū demonstratio ratioque non est longè petenda, neque adeò difficilis, vt Dialecticæ finibus non possit cōprehendi, Hæc aūt Dialecticæ sunt consyderationis. Verùm vt plenius intelligantur, quæ de variis propositionum generibus hactenus sunt dicta, non inconuenienter mihi videntur enunciationes posse hac ratione distribui. Enunciationum aliæ sunt euidenter veræ, aliæ euidenter falsæ, aliæ verò neque euidenter veræ neque euidenter falsæ. Propositiones euidenter veræ potissimùm ad demonstrationem pertinent. Dico potissimùm, quia Dialecticus in syllogismis tentatiuis etiam principiis communibus vtitur. Propositiones euidenter falsæ sunt in duplici genere. Nam quædam præ se ferunt aliquam veritatis speciem, quæ sophisticæ appellantur. Est enim propositio sophistica, quæ primo aspectu aliquam veritatis speciem præ se fert, sed paululum inspecta, etiam ab eo qui est mediocris ingenij, deprehēditur esse falsa, sicut dicit Aristoteles secundo capite huius libri, cùm ait, Nam statim, & sępius etiam eis qui parua videre possunt, manifesta est in his falsitatis natura. Reliquæ propositiones manifestè falsæ ad nullam facultatē pertinent. Porrò propositiones quæ neque sunt euidenter verę, neque euidenter falsę, sunt in multiplici differentia, Aliæ enim omnibus videntur, Aliæ nullis, Aliæ sunt inter has media. Quę omnibus videntur, tantùm sunt propositiones dialecticæ, sic videlicet, vt non etiam sint problemata dialectica. Quæ verò nullis videntur, improbabiles appellantur, quanquā fortè inter has reperiantur etiam propositiones sophisticę. Sed obiicitur, Propositio sophistica videtur sophistæ, aut ei qui per sophistam decipitur, ergo non potest reperiri inter eas propositiones, quę nullis videntur. Responsio, Si sophista suam opinetur propositionē, excæcatus est à vana gloria, & ideo cōputandus est inter eos qui pœna indigent. qui verò per sophistam est deceptus, debet iis annumerari qui sensu indigent, & ideo negligenda est horum opinio. Reliquæ verò propositiones, quæ inter iam dictas mediæ continentur, sunt problemata dialectica, pertinentia ad quinque ambiguitatū modos, quos circa definitionē problematis explicuimus, quanquā nonnullæ earum sunt etiam propositiones dialecticæ, aut positiones, vt ex dictis patet.

Diuisio problematis.

Diuisio enūciationum.

Propositio sophistica.

Diuisio propositionū, quę neque euidenter sunt veræ, neque euidenter falsæ.

Obiectio.

Responsio.

In quarti tractatus vnicum caput, quod est de speciebus argumentationis dialecticæ.

Post consyderationem terminorum ac propositionum, ex quibus conficitur argumentatio dialectica, proponit Aristoteles, quot sint species argumentationum dialecticarum, quas enumerans dicit, Aliam quidem esse inductionē, Aliam verò syllogismum, Omnia enim aut syllogismo aut inductione credimus. Verùm illud addendum est, quòd ad has species tanquam perfectiores, reuocandæ sunt aliæ duæ, Enthymema & Exemplum. Nam, vt ait Boetius secundo libro de differentiis Topicis. His duobus velut principiis & generibus argumentandi, duo quidam alij deprehenduntur argumentationis modi, vnus quidem syllogismo, alter verò inductioni suppositus. hi autem sunt Enthymema, & Exemplum. Quid sit syllogismus prius dictum est. Inductio verò sic definitur, Inductio est à singularibus ad vniuersalia progressio, id est, Inductio est argumentatio, progrediens à singularibus ad vniuersale distributum. vt, Gubernator eruditus est optimus, & auriga eruditus est optimus, ergo in omni facultate, quicunque est eruditus is est optimus. Nonnulli etiam inductionem

Diuisio argumentationis.

Definitio Inductionis

onem vocant eam argumentationem,qua ex pluribus particularibus aliud monstratur particulare,sed ea propriè exemplum nuncupatur. Duæ igitur sunt inductionis species, altera enim est perfecta,altera verò imperfecta. Perfectam voco, in qua omnia singularia numerantur,quæq; necessariò colligit. Imperfectam verò,in qua non omnia enumerãtur,sed aliqua duntaxat,quæq; verisimiliter & non necessariò colligit. Diuiditur autem vtraq; inductio in affirmatiuam & negatiuam. Et rursus,in eam quæ fit enumeratis singularibus in subiecto antecedentis. Et eam quæ fit enumeratis singularibus in prædicato antecedentis. Exemplum prioris partis est,Omnis homo est longæuus,& omnis equus est longæuus,ergo omne animal non habens choleram est longæuum. Nam singularia homo & equus, in subiecto collocantur. Posterioris,vt Petrus est prudens,modestus,temperans,& sic de cæteris,ergo est omni virtute præditus. Post hæc ponit Aristoteles hanc differentiam,inter inductionem & syllogismum,intellige non inductiuum. Inductio est verisimilior, clarior, & ad sensum notior,id est,antecedens inductionis est nobis verisimilius, clarius, & ad sensum notius, quàm antecedens syllogismi,ac proinde est etiam pluribus commune, quo ad notitiam, quia à pluribus cognosci potest. Syllogismus autem est valentior,& ad concludendum efficacior.

Duæ inductionis species.

Diuisio vtriusq; inductionis.

Differentia inter inductionem & syllogismũ.

Sed obiicies, Inductio perfecta necessariò colligit sicut syllogismus, ergo syllogismus non rectè dicitur ad concludendum efficacior. Huic obiectioni duobus modis videtur posse responderi. Prior est,vt dicatur, Aristotelem hic tantùm agere de inductione imperfecta. Nam secundo Priorum distinguens inductionem perfectam à syllogismo qui per medium concludit, nullam huius rei mentionem facit. Posterior responsio est, vt dicamus Aristotelem hic etiam loqui de inductione perfecta, quæ dicitur minus efficax syllogismo, non quasi non necessariò colligat, sed quia antecedens sumit valde obnoxium instantiæ, dum acceptis aliquot singularibus (nam impossibile est omnia percurrere) idem de similibus postulat haberi iudicium in particula,Et sic de cæteris. Porrò hanc, quam declarauimus, finitionẽ suo more suggillat Laurẽtius, tertij libri de Dialectica quinquagesimo octauo capite, In hac (inquit) definitione tria maximè necessaria omittuntur, quòd insit appositio similium, quòd interrogatio, & probatio. Nam possumus sine probatione & similium appositione ad vniuersalia progredi,vt sic dicam,ego,tu,ille,homo,piscis,animal. Quòd autem de interrogatione non facit mentionem Boetius,hinc causa fluxit,quòd magister eius, vt aliena euerteret, vtq; ipse omnis sapientiæ autor videretur, Socraticum illum probandi morem per interrogationem cùm improbare non posset,nec probare vellet, nonnihil commutauit, & in supellectilem familiamq; suam redegit,veluti cùm quis equum furto sustulit,recisa cauda tonsisq; iubis, & si fieri potest, nonnihil colore mutato, dissimilibus phaleris, & toto cultu à priori mutato, hoc agit,vt suus equus non furto sublatus esse videatur. Sed nos,cuius hic sit equus, agnoscimus, & interpollatum potius quàm exornatum esse cognoscimus, ideoq; sine interrogatione negamus esse inductionem. Hæc Laurentiana est ratio, qua labefactare ac euertere annititur, quæcunq; de inductione ab Aristotele atq; Boetio constructa sunt & tradita. Verùm si eam, mi lector, attentè consyderaueris diligẽtiusq; excusseris,adeò efficax & valida tibi (nisi fallamur) videbitur,vt nihil præter iocum & risum ex ea colligere valeas. Estne planè ridicula,ne dicamus sophistica, Laurẽtiana illa à particularibus sine probatione & similium appositione ad vniuersalia progressio, ego, tu, ille, homo, piscis, animal? Existimamus sanè, & nullatenus dubitamus, si quem ita argumentantem, dum in viuis ageret Laurentius comperisset,legissétve,statim eum vt nugacissimum sophistam, explosisset, suoq; more dignum eum qui Sisyphi saxum voluat censuisset. Et si res sic se habeat, non grauabimur tamen ea diluere,quæ aduersus probatos autores, imò veritatem ipsam attulit Laurentius. In primis censet,nullam posse constitui inductionem sine similium appositione,id quod illi lubenter donabimus,asseuerantes hoc ipsum in omni inductione locum habere. Qui enim fieri potest,vt singularia eiusdem vniuersalis ad idem subiectum aut prædicatũ collata, (quod in omni obseruatur inductione) non subeant similium rationem? Laurentius autem nuda adfert singularia,ex quibus solis nequit vlla procreari argumentatio. Insuper secundò existimat, nullam inductionẽ perfici,nisi ad assumpta singularia adhibeatur interrogatio,id quod negamus. Palàm enim fatemur secundum Aristotelis sentẽtiam,frequentius constitui inductionẽ,interrogatione adiuncta singularibus, quod inficiari videtur Laurentius. Nam superius descripsit propositionẽ dialecticã esse interrogationẽ probabilem,quam apertè constat,vel ex ipso Philosopho,cuiuslibet argumentationis dialecticæ posse esse principium. Cùm igitur singularia simplicia ab inducẽte sic sumi possent,vt propositionẽ constituant dialecticam,nulli dubium

Obiectio.
Solutio.

Altera responsio.

Laurentius Valla quid de inductione iudicet.

Laurentianis rationibus respondetur.

 esse

esse poterit, quin Aristotelis iudicio partes inductionis subinde valeant habere adiunctam interrogationem. Ad hæc, cur neglecta interrogatione, non poterit esse inductio? si eadem prætermissa queat esse dialecticus syllogismus, id quod fatetur Laurentius. Et apud probatos autores, imò ipsum Ciceronem, deprehenduntur inductiones semotis interrogationibus, quod exemplis monstraremus, nisi futuri essemus prolixiores, quàm par sit. Quod autem Socrates apud Platonem ferè interrogationibus vtitur, id non ea de causa facit, quòd omnino aliter inductio fieri non possit, sed quia eiusmodi ratio elocutionis maximè sit apta dialogis. Cæterùm quod tertio loco subdit Laurentius, Ex particularibus vniuersale probari non posse, omnino inficiamur. Nam Cicero in oratione ea, quam dixit pro lege Manilia, probat in Pompeio omnes res eas inesse, quæ in summo Imperatore exiguntur, propterea quòd in eo insit scientia rei militaris, quòd virtus, quòd autoritas, quòd felicitas, quæ quidem inductio est, vel teste Rodolpho. Et Plato in Phædone comprobat, cuncta quæ fiunt ex contrariis fieri, eò quòd minus fiat ex maiori, & contrà, debilius ex robustiori, ex tardiore velocius, ex meliore deterius, ex iustiore iniustius, & contrà. Quomodo autem in inductione accidat, principij petitionem fieri, posterius suo loco dicetur. Insuper, quod habet idem Laurentius, stultum dictu esse, si quis in inductione apponat hæc verba, & sic de aliis, aut alia fortassis, quorum tamen eadem sit vis & significatio, id planè cum eo pugnat, quo prius diximus, inductionem esse alteram perfectæ dialecticę argumentationis partem. Etenim alioqui erit inductio omnis imperfecta, neq; legitimè poterit reuocari reduciq; ad syllogismum, ex quo vnico cæteræ cunctæ argumentationes accipiunt suæ illationis vires atq; firmitudinem. Præterea Plato in eo dialogo qui Gorgias inscribitur, in ea inductione, quam solam probat Laurẽtius, eiusmodi vtitur clausula, in quo legimus ad hunc modum. Socrates, Quid verò? qui ea quæ ad fabricam pertinent didicerit, nónne faber est? Gorgias, Est. Socrates, Et qui musicam, musicus? Gorgias, Ita. Socrates, Et qui ea quæ ad medicinam pertinent, medicus? Atq; in cæteris eodem pacto, quisquis didicerit aliquid, talis euadit, qualem cuiusq; scientia reddit? Gorgias, Omnino. Socrates, Non igitur per hanc rationẽ iustus erit quicunq; iusta didicerit? Gorgias, Maximè. Hucusq; Plato. Licebit itaq; pari ratione & in alia inductione (quam refutat Laurentius) vti adiectione huius clausulæ, quæ omnia singularia non prius recensita complectatur. Hactenus de inductione à nobis sit dictum. Consueuére autem Neoterici annotare, plæraq; obseruanda in inductione, Item inquirere, An inductio omnis valida sit argumentatio? an huius vna sit re vera adprobatiua eius vniuersalis quod colligitur, Altera verò nõ? Insuper, an hæc sit consequentia duntaxat materialis, vt eorum verbis vtamur, illa verò formalis, & id genus alia, à quibus omnibus in præsentia duximus abstinendum esse, quippe quę ad huius loci intelligentiam nihil adferunt momenti, & eorum plęraque non ex probatis autoribus depromuntur, sed verius in sterilibus sophistarum agris nascuntur.

Cicero.

Plato in Phædone.

Plato in Gorgia.

Instrumenta aũt per quę abundem?

In quarti tractatus primũ caput, in summa explicãs instrumẽtorũ abũdãdi numerũ, annotatiũcula.

Expeditis iis, quæ pertinent ad materialia argumentationũ dialecticarum principia, in hoc vltimo primi libri tractatu pertractat Philosophus de instrumentis, quibus syllogismorũ copiam nobis ad differendum suppeditamus. Atq; in primi capitis exordio monstrat, quot & quæ sint eiusmodi instrumenta, nempe hæc quatuor, Propositionum non quarumlibet, sed dialecticarũ duntaxat sumptio, Multiplicis dictionis distinctio, Differentiarum inuentio, Et in differẽtibus similitudinis consyderatio. Sub propositionũ sumptione nonnulli arbitrantur comprehendi diuersorũ terminorũ sumptionem, quemadmodum & sub dictionis multiplicis distinctione, orationis ambiguæ in diuersos sensus distributionem. Cæterùm quoniam hæc quatuor non simili modo accõmoda sunt multiplicandis syllogismis dialecticis, sub quibus subintellige cæteras dialecticas argumentationes, ideo subindicat mox ibi, Sunt aũt hæc tria posteriora, &c. propositionum sumptionem præcipuum esse instrumentum, quod immediatè conducat ad syllogismorũ habendam copiam, ad quod reliqua tria sunt reuocanda, & quo mediante solum efficiunt, vt prompti & idonei simus syllogismis multiplicandis. Nam hæc tria destinantur ad plurium propositionũ sumptionẽ. vt si dicatur, eligendum esse bonum, explicata boni analogia ad honestum, delectabile, & vtile, tres huiusmodi proueniunt propositiones, eligendum est honestum, eligendum est delectabile, eligendum est vtile, simili quoq; modo in aliis est censendum. Nam ex scientię & sensus differentiarũ inuentione sumitur, scientiam obliuione deperditã, eandẽ secundũ speciem posse reparari, id quod sensui nequit competere. Cæterùm huic posteriori repugnare apparet, quod scribit Philosophus sexti lib. quinto cap. de historia animalium, Pullorũ (inquit) hirundinũ adhuc recẽtium oculi

Quatuor abundandi dialecticis syllogismis instrumenta.

Arist. in 6. lib. de historia animalium.

oculi, si quis stimulo vexârit, resanescunt, & cernendi vim postea planè recipiunt. Et quarto de animalium generatione cap.6. Aues (inquit) nonnullæ imperfectos & cæcos pariunt pullos, videlicet quæ cum paruæ corpore sint, multos progenerant, vt cornix, pica, passer, hirundo: & paucipari generis, quæ copiam alimenti parere vnà cum prole non solent, vt palumbes, turtur, columba. Quamobrem si quis hirūdinum nouellarum adhuc oculos præpungat, rursum incolumes redduntur. Cum enim fiunt nō facti iam corrumpuntur, itaque denuò oriuntur, ac pullulant. Porrò quod dicit Aristot. καὶ δ᾽ εὐεκτικὸν πρὸς εὐεξίαν, quia non facilè verbum succurrebat, non interpretatum reliquit interpres. Boetius vertit, & habile ad bonā habitudinem. Nam εὐεκτικὸν bene habituatū habileque designat, & εὐεξία bonam habitudinē. Nam εὖ bene, & ἕξις habitudinem significat. Et maxime habile ad bonam habitudinē & ad bonas corporis potentias naturalesque affectiones desumere solent: quales sunt qui agiles sunt, qualesque sunt qui neque nimium macilenti exesique, neque nimium pingues sunt, sed inditam potentiam bonæ corporis habitudinis effectricem retinent. Arbitratur Albertus euexiam esse bonam corporis tam internam quâm externam dispositionem, seu carnis densationem, qua facilè contrarijs resistitur. Albertus.

In secundum caput, quod pertractat de propositionum sumptione, adnotatio.

Sumendæ qdē sunt ppositiōnes.

PHilosophus speciatim de singulis abundandi dialecticis argumentationibus instrumentis determinaturus, in hoc secundo capite agit de primo abundandi instrumento, quod est Propositionum sumptio, per sex documenta. Quorum primū & sextum, quodammodo cōmuniora sunt reliquis quatuor. Primum in exordio capitis assignatum, palàm est ex ipsa propositionis dialecticæ definitione atque diuisione. In secundo aūt dicente eligendas esse propositiones, non solum quæ secundum se probabiles sunt, sed & quę probabilibus sunt similes. Exemplum primū perperàm videtur sic legi, Vt quòd contrariorum est eadem disciplina. Nam ipsorum est idem sensus. Etenim cum superius exponeretur propositionis dialecticæ partitio, dicebatur, Si probabile est eandem esse contrariorum disciplinā, & sensum eundem esse contrariorum, probabile apparebit. Quare sic legendum erit, Vt quod contrariorū est idem sensus, Nam ipsorum est eadem disciplina. Atque eo ordine illa duo vertit Boetius, post græcum codicem. De secundo autem exemplo, nos scilicet videre suscipientes aliquid, non emittentes, in secundo de anima, & in libro de sensu & sensato est differendum. At Plato in Timæo voluit, nos videre non per acceptionem formarum a visibili, sed produci visionem per emissionē radiorū ab oculis, & splendoris effusionem. Cur aūt magis secundum se probabile sit nos audire, olfacere, gustare, aut tangere, aliquid suscipientes, non autem emittentes, diligentiori lectori relinquimus inquirendum. Præceptū tertium ibi assignatū, Amplius sumendæ sunt propositiones, &c. admonet sumendas dialectico esse propositiones probabiles, vt in pluribus veritatē continentes, tanquam principium & positiones apparētes, hoc est, velut vniuersaliter veras, & nullam admittentes instantiam, quæque valeant esse syllogismi dialectici principia. Quod venit intelligendum, si eiusmodi propositionum vt in pluribus verarū instantia nota nō sit ipsi respondenti, id quod planè insinuat subiuncta probatio. Alioqui quemadmodum docetur secundo huius, assumenda foret propositio cum sua instantia.

Primū præceptum. Secūdū præceptum. Tertium.

Illud insuper non est prætereundum, propositione vt in pluribus vera vti & dialecticum & sophistam: dialecticū quidem, vt id quod aut verū est aut verisimile colligat: Sophistam verò, vt illati falsitate non cognita, respondentem decipiat, aut eâdem deprehensa redarguat, de qua re posterius copiosius. Porrò quartū documentum in Boetiana versione ad hunc modum legitur. Eligere autē oportet & ex scriptis disceptationibus. Descriptiones aūt facere in vnoquoque genere supponentes seorsum (vt de bono, aut de animali, & de bono omni) incipientem a quid est. Quo sanè præcepto indicat Philosophus, sumendas esse propositiones ex descriptionibus terminorū in quæstione positorū, quæ descriptiones nō sunt miscendæ, sed vnaquæque seorsum, ne respondens turbetur, suo descripto est assignanda, & supponenda esse illius descriptio, cuiuscunque generis prædicamentalis fuerit descriptum: nam bonum ad qualitatis prædicamentū pertinet, animal verò ad substantiam. deinde dandæ sunt descriptiones, nō huius vel illius, aut animalis, aut boni, sed boni vniuersalis, atque animalis, hoc modo. Bonum est, quod omnia appetunt. Animal substantia est, quæ seipsam motu locali mouet. Nam sic pluribus propositionibus abūdare poterimus, quēadmodum explicat vltimū documentum. Erunt autem huiusmodi descriptiones inchoandæ ab eo quod quid est, hoc est, a genere, quod necessum est in omni definitione ac descriptione primum obtinere locum. Nonnulli præterea per quid est, substantialem accipiunt definitionē, qua probè cognita, asserūt facilè posse Quartum.

Problematum & propositionum diuisio.

cognosci alias, & descriptiuas, & accidentarias. Cæterùm in propositionum & problematum diuisione ex materia desumpta, atq; continenter quinto documento subiuncta nomine propositionum Ethicarum, intelliges etiam eas, quæ politicæ sunt & œconomicæ, ad quas & aliarum artium, quæ mechanicæ seruilesq; vocantur, sunt reducendæ. Per Physicas eas, quæ sunt naturalis consyderationis, sub quibus comprehendes eas, quæ ad medecinam, Mathematicas disciplinas, ac Metaphysicam pertinent. Per logicas verò, id est, rationales, accipiendæ sunt eæ, quæ sunt Grammaticæ consyderationis, Rhetoricæ, & consimilium artium. Neq; facile est, vt in litera subnectit Philosophus, quamlibet propositam quæstionem ac propositionem certò definire determinaréve, esse aut Ethicam, aut naturalem, aut rationalem. Sunt etenim quædam morales, quæ videntur non esse in electionem aut fugam destinatæ. Vt vtrùm morales virtutes sint connexæ? An voluptas sit motus? sed ex literę exemplis probè cognitis, quòd eiusmodi sint, exemplari inductione colligemus, alias eiusdē generis esse, aut morales, aut naturales, aut rationales. Verbi gratia, ex primo Philosophi exemplo colligētur hęc problemata esse Ethica, An parentibus dissidentibus, patri potius quàm matri sit obediendum? An leges condere conducat pro tranquillitate Reipublicę? Item ex secundo hæc Physica, An mundus vnicus sit? An æternus? An ingenerabilis & incorruptibilis? Insuper ex tertio hæc esse logica, An contraria sese sub eodem susceptibili expellant? An quæcunq; cōtraria sunt, immediata sint, aut mediata? Arbitramur nos ex D. Thomæ sententia alicubi superius dixisse, hoc problema, An contrariorū eadem sit disciplina, quo velut logico vtitur hic Aristoteles, ad primā philosophiam pertinere, quod si verum fuerit, poterit nihilo secius ad logicam attinere, quatenus contrariorū rationē in se cōplectitur. Porrò problematum, quæ propriè logica sunt, exactam curam sibi vendicat logica. Aliorū aūt certam cognitionē, quātum res ipsa patitur, singulæ aliæ disciplinæ tradunt, aut ipsa prima Philosophia, de quibus eatenus dumtaxat agit Dialecticus, quatenus ipsorū valet probabilē efficere assensum. Atq; hoc ipsum est, quod indicat Philosophus, dicens, Ad Philosophiam igitur secundum veritatē, de his determinandum, dialectico aūt modo ad opinionem. Reliqua per se satis sunt aperta.

Ipsum aūt multiplex inuestigādum est

Quō multiplex à Dialectico consyderādum.

In tertium caput, quod multiplicis inueniendi quosdam locos explicat, Scholia.

Monstraturus Aristoteles, quibus modis liceat deprehendere id quod multipliciter dicitur, in præsentis literæ exordio præmittit, distinctionem Multiplicis à Dialectica non esse in summa ac generatim duntaxat assignandam, dicēte hoc esse illud hoc modo, seu in hac significatione, & istud alio modo esse illud. Verbi gratia, iustitiam & fortitudinem esse vno modo bona, atq; alio modo bona esse euecticon & salubre, verùm etiam oportet ipsum reddere diuersas rationes ac definitiones, secundum quas tale multiplex suis æquiuocatis competat. Cùm enim æquiuoca sunt, quorū solum nomen cōmune est, ratio aūt substantiæ secundum nomen diuersa, redditis talibus rationibus diuersis, euadit manifestissimū, tale nomen esse multiplex. Verbi gratia, Iustitia & fortitudo dicentur esse bona, quòd quædam sint qualitates animam aut corpus perficientes. Euecticon autem & salubre bona dicentur, non quia quædam qualitates sunt animam aut corpus perficientes, sed quia effectiua vel conseruatiua sunt eius qualitatis, quæ animam aut corpus perficit. Post hæc subiungit Philosophus documenta siue pręcepta numero sedecim, pro multiplici dinoscenda dictione. Quorum duo prima sumuntur ex contrarij consyderatione, Duo sequentia ex medij, Quintum ex collatione ad contradictoriè oppositum, Sextum ad priuatiuè oppositum, Septimum ex casibus ad seinuicem comparatis. Tria sequentia, octauum, nonum, & decimum ex generis inspectione. Reliqua verò sex ex definitionū aut earum partium consyderatione. Continent autē huiusmodi præcepta quasdam maximas, quas non necesse est prorsus esse necessarias, sed aliquoties duntaxat probabiles sunt, atq; in pluribus veritatem habentes. Verbi gratia, hęc secundi præcepti maxima, Si vnius dictionis huic significato aliquid sit cōtrarium, illi verò nihil contrariè opponatur, talem dictionē æquiuocam esse, vt in plurimum vera est, & instantiam partitur in intellectiua cognitione, quæ veluti genus vulgo asseritur cōtinere intellectionē simplicē, cui nihil contrarium est, & assensum intellectiuum, cui dissensus eiusdem obiecti est cōtrarius, sed de hac re sit satis lectorē admonitū esse, cùm & id ipse Aristoteles in 2. cap. primi tractatus huius libri proposuerit, dum diceret, Summatim aūt de omnibus dictis & dicendis, &c. Porrò primum præceptum in litera ibi assignatum, Primum quidem ad contrarium perspiciendo, duos locos complectitur, quorū vnus qui dicitur à pluribus cōtrariis re & nomine, est. Si cuipiam plura nomine dissidentia & ratione, probentur esse contraria, illud firmissimè tenendum esse multiplex. Alter dicitur à pluribus non nomine sed ratione contrariis, qui est

Primū literę pręceptū

est hic, Si alicui idem nomen contrarium sit, quod æquiuocum sit, alterum quoq; necesse esse æquiuocum. Atq; in hoc præcepto per contraria in specie solum dissonantia & diuersa, accipienda sunt ea, quæ eidem tertio contraria sunt, & a seinuicem secundum specificam naturã diuersa sunt, licet eodem nomine designentur, vt cõparatione clari obscuritas in voce, & obscuritas in coloribus, vtraq; significata hac voce obscurum. Ea autem nominibus dissonant, quæ eidem sunt contraria, quæq; secundum naturã specificã diuersa sunt, & diuersis designãtur nominibus, vt respectu acuti, graue in voce & in magnitudine obtusum. Contraria autem reperire, quæ solum nominibus differant, non autẽ specie, non contingit. Cessat igitur obiectio de hac nigredine & illa, quæ albedini acceptæ vniuocè contrariæ sunt. Nam illæ nigredines sunt eiusdem speciei, Et proinde secundũ speciem nequeunt a se dissentire. Intelligere quoq; solent hoc preceptum de ijs contrarijs, quæ alicui primò atq; immediatè, & non alterius gratia opponuntur. Nam liberalitati vniuocẽ acceptæ, contrariè opponuntur & prodigalitas & auaricia. Verùm de hac re nonnihil in prædicamentis a nobis est tractatum. Loco illius tertij exempli huius primi præcepti: Similiter & bono in animali, fœdũ contrariatur, &c̃. sic apud Boetium legitur, Similiter aũt & pulchro ei quidem quod est in animali turpe: ei verò quod est in domo, perniciosum, quare æquiuocum pulchrum. Cæterùm preceptum secundum ibi redditũ, Amplius si huic quidem est aliquid cõtrarium, &c. cõtinet eum locum, quem a cõtrarijs secundum partẽ vocãt, quiq; est eiusmodi. Si eiusdem vocis vni significato aliquid sit contrarium, alteri verò simpliciter nihil contrariè opponatur, eam dictionẽ esse multiplicẽ. At pro declaratione prioris exempli huius documẽti afferre solent illud Philosophi ex septimo Ethicorum capite duodecimo. Est igitur operatio in cupiditatibus restantis habitus atq; naturæ. Nam & sine dolore cupiditateq; sunt voluptates, vt operationes contemplandi non definiente natura. Atq; illud decimi capite tertio, Indigentes facti, & antea affecti dolore, repletione capimus voluptatẽ, hoc autem non circa omnes accidit voluptates. Nam sine dolore sunt & ipsæ mathematicæ voluptates, & quæ per olfactũ & auditum fiunt ac visum, & spes cõplures, item & recordationes voluptate afficiunt, quę an monstrant quod hic dicitur, impresentiarum non decreuimus discutere, eò quòd id sit Ethici negocij, non Logici. Id igitur sic supponatur tanquam verũ, aut a nonnullis veteribus, aut ab Aristotele assertum. Porrò quod in secundo exemplo dicitur de amore secundum mentẽ & animã, ac amore secundũ corporalem actũ, diuersi diuersimodè accipiunt, quorũ interpretationibus breuitatis causa omissis, dicimus per amorẽ secundum mentem & animã intelligendum esse amorem siue sensitiuũ siue intellectiuum, quo nobis aut alijs bonum volumus. Et huic amori contrarium est odium, quo alijs aut nobis malum volumus, alijs quidẽ & per se & per accidens, nobis autẽ per accidens duntaxat, cum nihil seipsum per se odio habeat. Amor autẽ secundum actum corporalem nihil aliud est, quàm exterius signũ amoris ad corpus ipsum pertinens, vt sunt oscula, amplexus, & id genus alia, quibus nihil est contrarium, aut simpliciter, aut ea ratione qua hæc signa communia sunt & amanti & odienti. Meliora sunt, inquit Sapiens, vulnera diligentis, q̃ fraudulenta odientis oscula. Et Ioab tenens manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eum, percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram, & mortuus est. Iudas quoq; Filium hominis osculo tradidit in impiorum manus. Porrò tertio atq; quarto documentis, hi tres continentur loci. Si quorundam contrariorum medium habeatur, & quorundam eodem nomine significatorum nihil sit medium, necesse est illa esse multiplicia. Si duorum contrariorum sit medium non tamen idem, illa esse multiplicia. Si contrariorũ nunc plura sint media, nunc vnũ aut pauciora, illa oportere esse multiplicia. Quorũ primus a medio secũdum partẽ, secundus a rei mediæ distinctione, & tertius a medijs secundum numerũ distinctis nuncupari potest. At in præcepti declaratione, per sensibile secundum animã intelligetur id, quod potentiam sensitiuã habet, vt est oculus visum habens, Et per insensibile priuatiuè oppositũ, id quod aliqua potentia sensitiua caret, cuiusmodi est oculus cæcus. Per sensibile autẽ secundũ corpus, accipe id, quod potentia sensitiua vtitur, seu quod actu sensationẽ habet & exercet, quã dum exercere cessat, dicitur insensibile secundum corpus, autore Alberto. Quibusdam placet, sentire secundum animã idem esse, quod intelligere: & secundum corpus sentire, idem quod exteriorem sensationẽ organorũ ope accipere. Ex hisce præceptis allegari solet maxima illa topica, Quot modis vnũ oppositorũ dicitur, tot modis dicitur & reliquũ: quæ etiam in relatiuè oppositis veritatẽ obtinet, quæ subintelligenda reliquit Philosophus sub alijs oppositis. Quam intelligunt de pluralitate significatorũ, non autẽ suppositorũ, etsi vni secundum quodlibet suũ significatũ, alterũ opponatur. Porrò octauum documentũ, quod de generibus traditur generalissimis,

Secundum.

Quis amor secũdũ mẽtẽ & animam.

Quis itẽ secundũ actũ.

Tertium & quartum.

Alberttus.

Topica maxima.

Octauum.

ralissimis, interpretandum venit de eo, quod propriè & per se sub diuersis generalissimis continetur, vt corpus sub substantia & quantitate, bonum in vna significatione sub adaliquid, & in altera sub qualitate. Ratio autem æquiuocationis est, ꝙ prædicamentorum naturæ sint impermixtę. At idem atq; vniuocum per se vnius esse generalissimi, & peraccidēs alterius, nihil absurditatis habet. Cæterùm textus exempla non videntur eo spectare. Nam bonum in cibis, quod voluptuarium dicere possumus. & bonum in medicina, id est, salubre. & bonum in anima vel homine, id est, studiosum. Si voluptatem, sanitatē, & virtutē spectemus, ad qualitatem pertinet, Quòd si referas, quemadmodum habet Aristotelis litera, ad subiecta ipsa, de quibus bonum prædicatur, poterunt subiecta diuersorum esse prædicamentorū, qualia sunt homo & sopor, quantitas mediocris & tempus conueniens, vt dum dicitur, Bonum esse naui periclitante merces proiicere in mare: aut eiusdem reductiuè, vt homo & anima. sed non ob id necessariò prouenit æquiuocatio respectu significati principalis, sed tantùm comparatione connotati, ob dictionem nunc acceptam, vt id solùm cōnotet, nunc autem illud, Verbi gratia, bonum dum de anima & homine dicitur, eandem virtutem aut aliam qualitatem designat, non aūt diuersas. Respicienda aūt esse subiecta, indicant duo sequentia exempla. Nam claritas, quę est coloris, corpus quod terminatū est, & sustantia opaca, pro subiecto habet. Claritatis aūt, quæ est facilè auditu perceptibilis, vox est subiectum, quę sunt diuersorū prædicamentorū. Item acuties nunc competit voci cito ac velociter auditum penetranti ac immutanti, vt dicunt Musici, de consonantiis agentes: nunc competit angulo seu superficiei, vt testantur Geometrę. nunc gladio aut alteri substantię, sed non his duobus æquiuocè, nisi eô quo iam iam diximus modo.

Nonum. In exemplo noni præcepti, nonnulli legunt loco dictionis Græcè ὄνος, Latinè asinum, verùm non satis congruenter, eò ꝙ vox asinus Latinis non sit æquiuoca ad animal & ad vas, quare oportuit vel relinquere eandem immutatā dictionē Gręcā ὄνος æquiuocā, quemadmodū habet noster textus, aut in locū dictionis Gręcę omissę aliam Latinā substituere, quæ simili modo esset æquiuoca, & ad animal & ad vas, id quod egit Boetius equum legens. Dictio Gręca ὄνος nunc asinū & asinā designat, nunc id saxum quod in molis substernitur, vt alterū quod circumagitur sustineat, quod ob segnitiem & quietē ὄνος Græci vocant. In qua significatione in prouerbio est, Αυτεςώνιος ὄνος, de quo apud Desiderium Erasmū Chiliadis secundæ centuria quinta. Porrò equus pro animali passim inuenitur, vt apud Vergiliū,

Portat equus, cristaq; tegit galea aurea rubra.
Et pro vase, vt apud eundem,
Fracti bello fatisq; repulsi
Ductores Danaum, iam tot labentibus annis
Instar montis equum diuina Palladis arte
AEdificant.

Vndecimū. Pręceprum vndecimum hoc pacto apud Boetium legitur. Vtile aūt ad definitionem inspicere, quæ de composito sit, vt candidi corporis, & candidæ vocis. Nam sublato proprio, eandem rationem oportęt relinqui. Hoc aūt non accidit in æquiuocis, vt in iis quę dicta sunt, &c. Idem tamen éuenit, si definitio de simplici reddatur, & non de solo composito, Proprium autem hoc in loco genus est, quod vni sic competit, vt non alteri, vt claro in coloribus conuenit corpus, non antem esse vocem. E diuerso, esse vocem congruit claro in voce, non autem esse corpus. Clarum in colore, corpus est colorem eum habens, qui sit disgregatiuus visus. Clarum in voce, vox est, bene audibilis.

Decimūtertium. Porrò quomodo omne vniuocum comparabile sit ad sua vniuoca, penes magis aut minus aut æqualitatem, cuius rei meminit præceptum decimumtertium, ex Isagoge Porphyriana constare facilè poterit. Nam quatuor prima prædicabilia Genus, Species, Differentia, & Proprium, quatenus sunt huiusmodi, æquè participantur a suis speciebus indiuiduis, constitutis & subiectis compluribus accidentibus intensionem & remissionē, prædicationemq; secundū magis & minus admittentibus.

Decimum quartum. At decimiquarti documenti sententia aperta est ex secunda regula anteprædicamentali, in qua diximus nomine differentiarum intelligendas esse differentias magis proprias, quæ eædem constitutiuæ sunt & diuisiuæ. Vtitur tamen Aristoteles in literæ exemplo differentia alia, dum dicit, magnitudinem a magnitudine differre, quia acuta est. Neq; enim acuties neq; obtusitas, differentia est essentialis alicuius magnitudinis.

Decimum quintum. Cæterùm in decimoquinto præcepto, per differentias accipe differentias diuisiuas, & specierum diuisi constitutiuas, quemadmodum literæ exemplum insinuat. Et quod de differentijs dicitur, id de speciebus similiter est accipiendum.

Color

Color in melodijs, qui & chroma dicitur (teſte Fabro) eſt, cum tetrachorda procedunt per duo hemitonia & trihemitonium, de quo in Muſicis. Vltimum documentũ vtcunq; obſiſtit illis, qui arbitrantur, inter differentias ſuperioris & inferioris, ſiue generis & ſpeciei conſiſtere rationem. Hactenus de huius capitis expoſitione ſit dictum. Locos autem in ipſo comprehenſos monſtrat hæc ſubiecta formula quàm breuiſſimè.

Faber.
Vltimũ pręceptum.

MVLTIPLEX.

A contrario, ſi contrario extremo.	1.	plura contrarientur nomine & ratione.
	2.	plura ratione.
	3.	partim contrarientur.
A medio, ſi contrariorum.	4.	ſit medium partim.
	5.	ſint media ratione diſtincta.
	6.	ſint plura numero.
A contradictione.	7.	ſi affirmatio & negatio, & contra.
A priuatiuis.	8.	ſi priuatio & habitus, & contra.
A relatiuis.	9.	ſi vnum & alterum, & contra.
A coniugatis & caſibus.	10.	ſi coniugatum & caſus, & contra.
A genere.	11.	ſi diuerſorum ſit prædicamentorum.
	12.	ſi generum non ſubalternorum.
	13.	ſi contrarium ſit multiplex.
A definitione.	14.	ſi non eadem ſit, neq; voce, neq; re.
	15.	ſi non ſit eadem re.
	16.	ſi non conferatur eidem.
A differentia.	17.	ſi eadem ſit diuerſorum generum.
	18.	ſi diuerſæ eiſdem differentiæ.
A ſpecie & differentia.	19.	ſi idem ſit ſpecies & differentia.

Differẽtias aũt eorum quę ſũt.

In quartum caput, quod determinat de differentiarum inuentione & conſimilium conſideratione, annotatiuncula.

IN præſenti capite pertractat ſimul quàm breuiſſimè de reliquis duobus inſtrumentis, duo præcepta aſſignans pro differentiarum inuentione, quorum prius agit de ijs, quæ ſub eodem genere proximo comprehenduntur, quemadmodum Iuſtitia & Fortitudo, Temperantia & Prudentia ſub morali virtute continentur. Secundum verò traditur de ijs, quæ ſub diuerſis continentur generibus non nimis differentibus, hoc eſt, ſubalternis eiuſdem generis generaliſſimi, vt ſunt ſenſus & ſcientia, quorum illum complectitur naturalis potentia, hanc autẽ habitus. Genera nimium diſtiucta ſunt, quæ diuerſorum ſunt prædicamentorum. At ſenſus a ſcientia differt, quòd ille ſit in corpore, in nobis fiat abſq; vlla noſtra operatione, amiſſus nequeat idem reparari. Cõtra, hæc in anima eſt, exercitatio & per doctrinam ſit in nobis, & deperdita eadem valet reparari &c. Porro pro ſimilitudinis conſideratione tria ſubduntur præcepta. Primum traditur de ijs, quæ continentur ſub diuerſis generibus, etiam non generaliſſimis, in cuius exemplis monſtrat, ſimilitudinẽ, de qua agit, eſſe duarũ rationum ſeu proportionũ ſimilitudinẽ, Aut reſpectu obiecti, vt dum dicitur ſimili modo ſenſus ad ſenſibile ſe habere, quo ſe habet ad ſcibile ſcientia, Aut reſpectu ſubiecti, quẽadmodũ euenit in altero exemplo. Secundũ ibi aſſignatum. Maximè autẽ ad ea, &c. de ijs traditur quę ſub diuerſis cõprehenduntur generaliſſimis. At tertium ibi redditũ. Conſiderandum autem, &c. ijs tribuendum eſt, quæ eiuſdem ſunt generis, quibus nonnunq̃ idem ſubſtantialiter, aliquando idem accidentario eſt cõmune, vt greſſibile & ſenſitiuũ eſſe, hominis: equi, & canis comparatione.

Primũ præceptum.
Secundum.

Vtile autẽ eſt conſiderare.

In quintũ caput, quod trium inſtrumentorum vtilitates complectitur, annotatio.

INſtrumentorũ vtilitates aſſignaturus in hoc vltimo capite Philoſophus, Sumptionis propoſitionum commoda prouentuſque non recenſet, quod tria reliqua, Multiplicis videlicet diſtinctionem, Differentiarum inuentionem, & Similium conſiderationem quodam modo complectatur, quare qui horum emolimenta explicat, Sumptionis quoque propo-

ſitionum

Quibus vtilis est multiplicis distinctio.

sitionum fructũ assignat. Tres igitur in initio multiplicis distinctionis vtilitates proponit. est enim commoda, vt id quod ab opponente respõdenti proponitur, fiat manifestum. Deinde vt construãtur syllogismi, nõ ad nomẽ duntaxat, sed ad rem. Tertio, vt respõdens id quod est multiplex cognoscẽs non decipiatur, & opponens seu interrogans, respondentẽ multiplex ignorãtem fallat. Admonet tamen, hunc disserendi modum quo interrogans valeat decipere respondentẽ apparenti ratiocinatione, ob ignoratã dictionis multiplicitatẽ, non esse dialecticę accõmodatum, sed potius sophisticæ. Non enim dialectici est fallere, sed argumẽtatione quæ nullum errorẽ claudit, dialecticã fidem facere, Et proinde a dialectico prorsus alienũ esse debet, ad nomen disserere, quod fit dum is qui interrogat, & is qui respondet, non ad idem intelligentiam ferunt, qua quidem disputatione, licet non vt legitimo organo, vtitur dialecticus contra proteruũ, dum aliter cum respondente agere nequit. Post hæc in litera, ibi. Differentias aũt inuenire, &c̃. duas assignat vtilitates differentiarum inuentionis, nempe quod idonea sit ad conficiendos syllogismos de eodem & diuerso. Nam in quibus reperiuntur differẽtiæ, ea diuersa sunt, & non eadem: & ad definitiones cognoscendas. Nam specierum eiusdem generis definitiones, per solas earũ differentias a seinuicem separamus & discernimus, non autẽ ipso genere, quo tanq̃ communi omnes participant. Deinde ibi. Similitudinis verò conside ratio, &c̃. tres quarti instrumenti cõmoditates adfert explicatq; Aristot. Et quod vtilis sit ad conficiendas inductiones, eò quòd non possit quis facilè inducere, nisi cognoscat similia, hoc est, id in quo similia sunt atq; conueniunt singularia. Item & ad syllogismos ex hypothesi & suppositione, eos præsertim, quos vocabamus in priori Analyticorum libro ad transsumptũ syllogismos. Et tertio ad assignandas definitiones, in quibus construendis primo loco sumendum est genus, aut aliud quod vicem eius subeat, cui inueniendo maximè accõmoda est similium consideratio, siue proposita parũ distent, siue multum, modò (vt inquit Albertus) genere generalissimo non differãt, vt sunt maris tranquillitas, & serenitas aeris, quibus communis est quies. Item punctũ & vnitas, quorum hæc numeri est principium, quòd frequentius explicata numerum procreat, illud verò lineæ, quòd ex sui in longum ductu atq; protractu lineam relinquat. Hactenus de primo Topicorum libro a nobis dictum sit.

Duo differẽtiarũ inuẽtionis cõmoda.

Similitudinis consideratio ad tria vtilis.

Finis primi libri Topicorum.

Sũt aũt problẽmatũ alia vniuersalia

IN SECVNDI LIBRI TOPICORVM

PRIMI TRACTATVS VNICVM CAPVT, QVOD QVIbusdam diuisionibus præmissis, docet accidentis problema terminare, annotatio.

Xpeditis superiori libro dialecticorum syllogismorũ principijs, quatuorq; abundandi instrumentis, posterioribus libris aperit Philosophus, quo pacto diuersis dialecticis locis terminanda ac definienda sunt dialectica problemata, id ipsum hoc secundo agens in ijs, quæ simplicis inhærentiæ problemata vocari consueuère. Nec sanè iniuria, quippe cum huiusmodi problemata, & natura, & secundum nos priora sint, atq; notiora. Est namq; simplicis inhærentiæ problema, in quo vnum alteri designatur inesse aut conuenire, nullius prædicati annexi, modiue prędicandi vel inexistendi facta mentione: cuiusmodi sunt, vtrũ homini insit albedo, nec ne? an homo albus sit, an non? an homini insit risibilitas, nec ne? an homo animal sit, an non? & eius generis alia, quæ omnia apertissimum est esse priora his, An homini insit albedo vt accidens, an non? An in homine insit risibilitas velut proprium, nec ne? Vtrum homini insit animalitas vt genus, an non? quæ quidem nuncupari possunt, problemata determinatæ restrictæq; inhærentiæ, de quibus potissimùm tractabitur quarto, quinto, sexto, & septimo, libris sequentibus. De illis verò quẽadmodum diximus, hic secundus liber disserit atq; considerat. Porrò quia accidenti nihil aliud quàm inesse competit (Nam cætera quæ in eius definitione ponuntur, videlicet non esse definitionem, neq; proprium, neq; genus, negatiua sunt, & ex sequentibus libris, in quibus de his prædicatis disseritur, intelligenda) hinc fit, vt non solum problematum simplicis inhærentiæ, quibus simpliciter quęritur, an hoc sit in illo, sed etiam problematũ accidentis, loci, hoc eodẽ libro rectissimè tradi dicantur, quia eadem

Hoc loco tractãtur loci & simplicis inhærentiæ & accidentis.

eadem est de vtrisque ratio: vndè Rodolphus libro primo de inuentione dialectica, postquàm Aristoteli calumniam struxit, quòd cuncta de quibus disserimus, intra quatuor quæstiones voluerit continere, vt quæreretur, desinitio ne esset, an genus, an proprium, an accidens, quasi videlicet eos locos omisisset, qui ijs quæstionibus accommodantur, quibus simpliciter quæritur, sitne hoc in illo, vt sitne homo disciplinæ capax? tanquam ab ipsa veritate compulsus, hanc pro Aristotele responsionem subiecit. Verùm omnes hæ quæstiones, de quibus nos loquimur, quoniã solum id agũt, vt sciamus, sitne hoc in illo, vt sitne homo animal, quia etiam an sit nec ne, de accidente primùm quæri solet, poterat idcirco videri, quod ad has quæstiones pertinet, satis esse accidentis tractatu explicatum, & cæt. Hoc enim est quod dicimus hoc secundo libro, & accidentis, & simplicis inhęrentiæ problemata eodem tractatu sufficienter explicari. Cæterùm ne obiectioni satisfecisse videatur, hanc suam responsionem statim conatur euertere dicens. Esset hæc aliqua ratio, si omnia quę ad ostendendum inesse aliquid, accõmodata sunt, recensuisset Aristoteles, cum de accidente loqueretur. Cuius obiectionis summa est, quòd Aristoteles hoc secundo libro accidentis problemata pertractans, simul etiam explicuerit eos locos, qui ad simplicis inhęrentiæ quęstiones pertinebant, sed non sufficienter. quia non omnes locos enumerauit, qui huic negocio seruiunt, nec locorum nomina adiunxit. Sed huius oppositũ manifestè ex ipso Aristotele monstratur, qui & locum a coniugatis, a casibus sæpius vocat, & reliquos locos enumerat, quos alij scriptores post eum hactenus tractauerunt. Ad id igitur a quo digressi fueramus redeuntes, dicimus, Aristotelem hoc secundo libro de vtrisq; problematis pertractare, & simplicis inhęrentiæ, & etiã accidentis. In primi aũt tractatus vnico capite nonnulla pręmittit, pro dicendorum posteriùs pleniori facilioriq; cognitione assequenda. In literæ exordio duas proponit problematis partitiones seu diuisiones. Prior est, Problematum quædam vniuersalia sunt, vt sitne omnis voluptas bonum, nec ne? An nulla voluptas sit bonum, an non? Alia sunt particularia, vt sitne quædam voluptas bonum, nec ne? Vtrum quædam voluptas non sit bonum, an non? Atq; sub his intelligenda veniunt indefinita, sub quibus etiam facilè fuerit comprehendere singularia, etsi nonnullis visa sunt idcirco omissa esse, quòd siugularia ad disciplinas non pertineant. Posterior, quam tacitè subindicat Aristoteles, est hæc. Problematum alia sunt constructiua, id est, affirmatiua. Alia destructiua siue negatiua. Constructiua quidem, vt an cuncta bonum appetant, an non? Vtrũm genus & formam regina pecunia donet, an non? Destructiua verò, vt an dici beatus ante obitum nemo, supremaq; funera debet, an non? Hæc autem ad se inuicem conferens Philosophus. Sunt (inquit) vniuersalia tam constructiua, quàm destructiua, illationis ratione communia, atque ex se idonea ad colligenda vniuersalia & particularia, quod partim vniuersalem sensum recipit, partim particularem. Est enim omne problema vniuersale, siue affirmatiuum siue negatiuum, aptum inferre particulare sub se comprehensum, sibiq; respondens, sola quantitate variata, non autem semper ex ipso licet aliud vniuersale colligere, nisi fortassis quis sumere velit aliud quoduis subiectum, quod cum vniuersalis problematis subiecto recurrat, ac conuertatur, quo modo hoc problema vniuersale, sit ne omnis homo sapiens, nec ne? commune diceretur his. Vtrum omne rationale sit sapiens, an non? Sit ne omne disciplinæ capax sapiens, nec ne? In quo quidem sensu, vtriusq; partis vniuersalis sententia vera erit. Cæterùm Alberto apparet, omne problema vniuersale (quale quale id sit) esse commune ad aliud vniuersale destruendum, id est, refutandum, Et particulare construendum siue approbandum. Quo autem ordine de huiusmodi problematibus determinaturus sit Philosophus, palàm aperit in ipsa litera. Post hæc in textu, ibi. In accidentibus non semper, & cæt. Ostendit Philosophus, quo pacto terminari monstrarique queant simplicis inhærentiæ problemata, potissimùm accidentis. Possunt autem huiusmodi problemata duplici modo terminari. Vno, via quadam communi generaliq;, ex eo quòd insunt prædicata aut non insunt, de quo in pręsentiarum agitur. Altero, peculiaribus quibusdam vijs, maximisq; propositionibus, de quo in sequentibus futurus est sermo. Duæ igitur ex hac literæ parte eruuntur desumunturq; propositiones maximæ. Prior, In singulis prędicatorum firma est illatio a denominare ad inesse. Posterior, Ab inesse ad denominare semper efficax est ratiocinatio in tribus primis pręd icatis, termino, proprio, & genere, In accidẽtibus verò nõ semper. Quę quidẽ maximæ magis elucescunt ex Boetiana versione, quæ hunc in modum habet, Est autem difficillmum cõuerti ab accidente ad propriam nominationem. Nam aliquo modo & non vniuersaliter, in solis contingit accidentibus. A definitione enim, & proprio, & genere, necessarium est conuerti. Porrò in huius rei, de qua agimus, explicatione vtitur Philosophus his

Rodolphus

Prior ꝓblematis partitio.

Posterior.

Albertus.

Locus ab inesse ad denominare, ac cõtra à denominare ad inesse.

Quid simpliciter inesse & non inesse.

his quatuor particulis, simpliciter inesse, simpliciter non inesse, secundum quid inesse, & secundum quid non inesse, quarum significantiam in præsentia aperire constituimus, ne quorundam cõmentariorũ occasione fallatur lector. Id itaq; simpliciter inest, quod dum alicui inest, sufficit illi suam denominationem tribuere. Contra id simpliciter non inest, quo non existente in aliquo, ab ipso aufertur quæuis illius denominatio. Verbi gratia, in homine simpliciter insunt animalis & rationalis natura, disciplinæ capacitas, patris filijq; relationes, quæ simpliciter nõ insunt plantæ, lapidi, & id genus alijs. Item illud secundũ quid inest, quod cũ inexistit, non sufficit illi in quo inest, suã concedere nominationẽ. Ediuerso id secundum quid nõ inest, quod sic nõ inest, vt tolli valeat & non tolli ab eo, in quo non inest quæcunq; illius denominatio præsertim absoluta. Exempli causa, albedo dentis æthiopici, secundũ quid inest in æthiope: & aquæ tepidæ calor & frigus. quòd ab illa nõ dicatur æthiops candidus, neq; ab his aqua tepida, aut calida, aut frigida. Similiter secundum quid inest iustitia in eo, qui ad iustitiæ assecutionem disponitur. contra æthiopi secundum quid, nempe secundum dentes non inest nigredo, & aeri secundum Naturalium placita, secũdum quid, id est, secundum summũ gradum non inest calor, attamen & æthiops niger existit, & aer calidus. Quãobrem quemadmodum ex secundum quid inesse inualidè infirmeq; colligitur denominatio, sic neq; ex secũdum quid non inesse rectè tollitur absoluta denominatio. Cæterùm & si hæc literæ intelligendæ satis sint, vt tamen res hæc manifestior euadat, nonnulla subijciemus. Argumentari ab inesse ad denominare nihil aliud est, quàm ex propositione, in qua res aliqua per aliquod concretum designata denotatur in aliquo inesse, colligere conclusionem, in qua eiusmodi cõcretum de ea re prędicatur, vt in Crasso erat multus lepos, & in Carolo Imperatore inest pietas, ergo Crassus erat multum lepidus, & Imperator est pius. Sumitur autem verbum (inest) hoc loco, vt designet quartum & quintũ essendi in modos, secundum quos pars essentialis in suo est inferiori constitutóve, & accidens in subiecto, atq; in materia species seu substantialis forma. Concretũ item non speciatim accipitur pro sola ea dictione, quæ aliquã designet accidentalem formã (alioqui in definitione, proprio, & genere, nulla esset collectio ab inesse ad denominare) sed fusè amplẽq; pro termino omni, qui secundum prędicationem aliquo modo concernit aut inferius, aut subiectum. Porrò inter accidens reliquaq; prædicata, id est discriminis, quòd in definitione, proprio, & genere, semper valeat huiusmodi colligendi forma, si concretum id cõcernat, in quo res per ipsum designata reperitur. In accidentibus verò, etiam si eiusmodi obtineãt concretum, nõ semper efficax est illa illatio. Instantiam etenim in ijs patitur accidentibus omnibus, quæ intensionem remissionemq; admittunt, sui extensionem, si citra delectũ cuiuis subiecti particulæ inesse queant, aut inexistendi morę breuitatem, quæ omnino secundum quid contingit inesse, hoc est, remissè, vt iustitiam, non satis extensè, vt, æthiopis candorem, aut veluti citius prætereuntia, vt ei qui verecundia afficitur, ruborem: & timenti, pallorem. Quòd si hęc cuncta secluseris, assumpserisq; accidentariæ formæ sufficientem intensionem, extensionẽ, & inexistendi morã, firmus atq; validus erit eiusmodi argumentandi modus. Exempla breuitatis gratia prætermittimus. Ea forma satis sufficienterq; est intensa, quæ medium suæ intensionis gradum superat, id est, quæ plusquàm quatuor intensionis gradus continet. Consueuere enim Naturales totã formæ accidentariæ intensionem in octo partiri partes, quos gradus vocare illis collibitum est. Illa verò conuenientis est extensionis, quæ in toto secundum se, & sui quamlibet partẽ inest, aut eius maiori parti secundum se totam & sui quodlibet. Porrò hæc argumentandi formula ab inesse ad denominare, proximè ad eam accedere apparet, quẽ locum a causa formali ad suũ effectum appellant dialectici, imò nostro iudicio illi prorsus consentit. Quid enim interest, an hoc ratiocineris modo? Sapientia est, ergo sapiens est: Prudentia est, ergo prudens. An hoc? Socrati inest sapientia, est igitur Socrates sapiens. Plato prudentiã habuit, igitur Plato fuit prudens. Nam pro exẽplo loci a causa formali ad effectũ, hoc adfert Boetius secundo de differentijs topicis libro, Dædalus nullas naturali forma pennas habuit, non potuit igitur Dædalus volare. Aristoteles quoq; in secundo de naturali auscultatione libro, & definitionem, & genus, ad formam reducit. Neq; tamen inficiabimur, aliam esse inexistendi rationẽ, aliamq; causæ formalis, finitionis, & generis, quatenus sunt eiusmodi. Sed de his similibusque, fortasse posterius dicemus fusius. Postremò in litera, ibi. Determinare autẽ oportet & peccata, &c. Ante sequentium determinationem asserit Philosophus, necesse esse, vt explicentur ac cognoscantur peccata seu vicia, quæ in problematibus & ab opponente, & respondente, sunt vitanda, velut ea quæ impedimento sunt dialecticæ disputationis fini, quæ est veritatis cognitio. Sunt autem eiuscemodi peccata, duo. Vnum

Quid secundũ qd inesse & nõ inesse.

Quid argumentari ab inesse ad denominare, &c.

Quid hoc loco sit concretum.

Discrimẽ accidẽtiũ & reliquorũ prędicatorum.

Quę forma satis intensa sit.

Quæ satis extensa.

Boetius.

Duo peccata dialectico vitanda.

Vnum est, Manifeste falsi vel assumptio, vel concessio. Hoc aũt vitium sumitur, facta ad rem designatã collatione, cui medicina (teste Alberto) adhiberi potest, si ab ipso committatur respondente. Poterit enim disputans ad apertius inconueniens respondentẽ deducere, ex cuius manifestiori falsitate monstrabit prius concessi falsitatẽ. Alterum vitium (quod sermonis est ad loquentẽ relati, cuiq; nemo per argumentationẽ mederi valet) est, Positã locutionẽ transgredi, id est, vti aut vocabulo, aut oratione, contra receptũ loquẽdi vsum. Quo sanè vicio laboraret, qui mulierẽ terrã, virumq; cælum appellaret. Peccat nimirũ & ridiculus est, qui volens dicere mulierẽ viro suo virũ peperisse, ita positã locutionem transgrediens dicat, terrã cælum cælo peperisse. Cæterùm platanus (cuius in litera fit mentio) genialis arbor ac voluptuaria, capacitatis permagnæ foliorũ densissima vmbra, æstiuum solem arcens, brumalem admittens, nutritur (vti refert Plinius) vino radicibus infuso. Qui igitur hominẽ platanum appellat, quod forte vtrumq; delicatũ sit, vinoq; nutriatur, vocabulo præter id ad quod inditũ est, abutitur, positamq; transgreditur nuncupationem. Hæc autem duo peccata generalia sunt, vtrisq; & disputanti & respondenti cauenda. Si qua verò sint, quæ sub his comprehendantur, aut illorum alteri duntaxat opem ferant, in sequentibus declarabitur.

Vnũ, manifeste falsi expressio. Albertus.

Alterũ, positã locutionẽ transgredi.

Quid platanus.

Vnꝰ ergo locꝰ est.

In secundi tractatus primum caput, quod est de loco accidentis, adnotatio.

TRactaturus Aristoteles de problematis vniuersalibus destructiuis, statim hunc locũ ponit. Oportet inspicere secundum alium modum inesse, quod vt accidens inesse assignatũ est. Locus aũt apud Aristotelem dupliciter sumitur, aliquando enim præceptum ipsum, ex quo elicitur maxima topica, locus dicitur, vt oportet argumentari a contrarijs, oportet inspicere si secundum aliquẽ alium modum inest, quod vt accidens inesse assignatum est. Aliquando verò ipsa maxima locus dicitur, vt, Si cui insit vnum contrariorum, ei non inerit reliquum: Cuicunq; inest definitio, ei inest etiam definitum. Dicit ergo Aristoteles, quòd vnus locus sit, inspicere si secundum alium modum inest, quod vt antecedens inesse assignatum est. Ex quo elicitur hæc maxima. Si aliquod prædicatũ assignetur inesse vt accidens, quod inest secundum alium modum, id est, tanquàm terminus, genus, aut proprium, interimendum est problema. Maximè autẽ peccatur hoc modo circa genera, id est, inter tria priora prædicata nullum prædicatum sæpius assignatur inesse vt accidens, quàm genus. cuius ratio est, quia genus maiorem habet similitudinẽ cum accidente, quàm terminus & proprium. Nam hæc conuertuntur cum suo subiecto, genus verò pluribus alijs competit, sicut accidens. Porrò quod secundum alium modum inest, duobus modis assignari potest inesse vt accidens. Priore modo explicitè & manifestè exprimendo nomen prædicati accidentis, vt, acciditne albedini color, nec ne? vtrum motus sit accidens deambulationis, an non? Posteriori modo implicitè, nempe enũciando denominatiuè, & per modum accidentis, vt, sitne albedo colorata, nec ne? An ambulatio moueatur, an non? Problemata, quę ad priorem modum pertinent, videntur ex eo peccare, quòd mentiantur seu falsum dicant. Quę verò ad posteriorem, ex eo quòd positam locutionem transgrediantur. Non enim sic loqui consueuimus, Albedo est colorata, ambulatio mouetur: sed albedo est color, & ambulatio est motus. Cæterùm an reperiri queat aliquod genus, quod denominatiuè prædicatur de vno inferiori ratione alterius sui inferioris, quod de priore denominatiuè dicitur, sicuti dicunt quidam, intellectum esse qualem, quia intellectus est sciens, alibi est discutiendum.

Locus dupliciter sumit.

Aliquid dupliciter vt accidens assignatur.

Alius locus est, si aliqd dicatur

Adnotatio in secundum caput, quod de loco à partibus in quantitate ad totum considerat.

HIC rursus assignatur locus præceptiuus, iuxta priorem modum superius dictũ, qui ad hunc modum reddi potest. si in proposito problemate aliquod prædicatum alicui subiecto enuncietur vniuersaliter, aut affirmatiuè aut negatiuè, considerandæ sunt in primis proximæ species sub illo comprehensæ: Deinde harum specierum aliæ species, donec perueniatur ad indiuidua vsque. Quòd si in nulla specierum seu inferiorum offendatur instantia, problema est construendum, id est, asserendum ac approbandum. Sin verò in aliquo instantia reperiatur, destruendum est, seu velut falsum existimandum. Duæ itaque ex litera sumentur huius loci propositiones maximæ. Vna est, Quicquid dicitur de omnibus alicuius superioris inferioribus, dici de eodem superiore vniuersaliter accepto. Altera, Quicquid remouetur a singulis alicuius vniuersalis inferioribus, remoueri quoque ab eodem vniuersali vniuersaliter sumpto. Maximæ verò aliæ duæ, quæ vtiles sunt huiusmodi problematibus destruendis, aliquorum iudicio ad hunc pertinent locum. Alijs magis placet, eas ad eum locum attinere, qui dicitur a specie ad genus, adhibita simul lege contradictoriarum.

Porrò quod diximus de speciebus accipiendis, si accipiatur de ijs, quæ propriè species sunt, literæ exemplum non omnibus numeris absolutum erit. Nam vt constat, iustum, iniustum, duplum, dimidium, & reliqua quæ sequuntur, neq; species oppositorum sunt, neq; contrariorum, &c. Quòd si specierũ nomine intelligantur quæcunq; fuerint minus communia, aliter sese habebit res. Præterea quòd dicitur (vsq; ad indiuidua) accipiunt plures de ijs, quæ secundum formam sunt indiuidua, id est, speciebus specialissimis, eò quòd singularium simpliciter consideratio ad nullam pertineat disciplinam. Verùm nihil prorsus incommodi euenturum perspicimus, si vel indiuiduorum vocabulo ea singularia intelligamus. Neq; enim tradita ab Aristotele consideratio peculiariter agit de eiusmodi singularibus.

Alius locus est si accidés,

In tertium caput, quod est de loco à definitione & alijs quibusdam, adnotatio.

IN huius literæ exordio subindicat Philosophus modos tres, quibus & affirmatiuè & negatiuè valeamus a definitione ad definitum dialecticè ratiocinari, nempe a prædicati definitione ad prædicatũ finitũ: a finitione subiecti, ad ipsum: & a finitionibus vtrorumq;, ad vtraq;. Affirmatiuè quidem, si vnius extremi ratio cum altero non pugnet, aut alterius ratione. Negatiuè verò, si hęc inter se ita dissideant, vt de se mutuo negentur. Porrò Philosophus, posterius dicens, Deinde considerare, si aliquid positum in definitione vnius, &c. monstrat integram finitionem alicui repugnare, si vel vnica ipsius pars ab eodem dimoueatur, neq; ad id efficiendum opus est, vt singulæ partes ab eodem dissideant atq; negentur. Cæterùm literæ exẽpla sunt eiusmodi negatiua, Deus nulli nocet spontè ac sine causa, nõ est igitur iniustus Deus. Is qui in apparenti proborũ prosperitate tristitia afficitur, nõ est studiosus, igitur inuidus non est studiosus. Ille qui in malorũ prosperitate tristatur, nõ contristatur in bonorũ prosperitate, ergo indignans non est inuidus. Maximæ respondentes sunt, A quocunq; remouetur definitio, & definitum, Quicquid de definitione negatur, & de definito negandum est. Si definitio a definitione remoueatur, & definitũ quoq; a definito. Porrò is est iniustus, qui res vult iniquas, iniuriasq; agit, hoc est, turpes ad alterum operationes, & spontè alteri præter rationẽ nocumentum infert, præter eius qui læditur voluntatem. De inuidia autẽ & indignatione sic scribit Philosophus primi magnorum Moralium cap. 28. Indignatio (inquit) est inuidentiæ & maleuolentiæ medietas, ambæ enim istæ sub vituperationem cadunt. At indignabundus, laudabilis. Est enim indignatio, egrimonia de bonis, quæ indigno alicui aliquo pacto euenerunt. Indignabundus, qui in huiusmodi tristatur: idemq; rursus tristetur, si quem videat indignè malis afflictatum, ac demum indignatio & indignabũdus talis. Cui contrarius est inuidens, quippe qui tristabatur, cum quempiam prorsus siue dignum siue indignum bene agere viderit. Cui similiter maleuolus par est, quippe qui lætatur, quod quis malè agat, siue dignus sit, siue indignus. Nec indignabundus eiusmodi, verùm inter hos medius. Hactenus Aristoteles. Cæterùm quam ob causam Aristoteles, & post ipsum Boetius, in medium protulit exempla duntaxat negatiua, non satis constat, nisi quis existimauerit id factum esse, quod pollicitus fuerit, se prius de negatiuis, quàm affirmatiuis problematibus consideraturũ. Porrò quid sit definitio, & quotuplex sit, quæq; vnicuiq; sunt peculiaria, aliàs a nobis dictum est. Existimant quidam, definitionem hoc loco amplissimè sumendam esse, vt omnem & quid nominis & quid rei finitionem complectatur. Facilè sanè admiserimus, eam omnem comprehendere, quæ est quid rei, non quæ est quid nominis, eò quòd speciatim in sequentibus pertractet Philosophus de nominis interpretatione, quæ nihil aliud videtur esse, quàm quid nominis definitio. Quare sub hoc loco intelligi volunt locos, a definito ad definitionem, a descriptione ad descriptum, & contra, a descripto ad descriptionem. Item & locum ab vno cõuertibilium ad reliquum. Admonent insuper neoterici, si dialecticas huius loci argumentationes cupiamus constituere, obseruandum dum a definitione ad definitum progredimur, vt terminus is accipiatur communis, qui vtrisq; essentialiter competat, aut ex ijs manat profluatq; principijs, ex quibus conflatur definitio. Quòd si contra, argumentationẽ nectamus, pro eiusmodi termino sumatur cõmune accedẽs. Nam illorũ iudicio illa notiori modo definitioni q̃ definito attribuuntur, hæc è diuerso definito, q̃ definitioni. Id quod rectè, an secus dictum sit, non statuimus in præsentia discutere. Sed rogabit fortasse quispiam, nec iniuria, qui fieri possit, vt syllogismus constituatur censeaturq; dialecticus, qui ex substantiali definitione, velut medio, propriam passionẽ de suo subiecto colligit euidentissimè? Aberrant enim toto (vt aiunt) cælo, qui arbitrantur dialecticos locos solis enthymematis tribuendos esse, non autem ipsis syllogismis. Neque minus falluntur, qui hunc locum tantum esse dialecticum fatentur, cum imperfectis syllogismis applicatur. Etenim etsi huius loci tantum, eos adferat Boetius

syllogismos

est, quæ primas considerat causas, atq; prima principia. Maximæ propositiones similes sunt iis, quæ pro loco à definitione enumeratæ sunt.

Ad ostẽdendũ aũt cõtraria.

In sextum caput, de loco à genere ad speciem, & contrà, annotatio.

POst locum à definitione, eosq; quæ illius consyderationi subiecti erant, recto ordine subnectit Philosophus determinationem locorum à genere ad speciem, & contrà à specie ad genus. Nam definitio omnis pro definito speciem accipit, & genus in se complectitur. Sunt autem ij loci tres numero. Primum in literæ exordio rudi generaliq; ac inexposito modo proponit dicens, Ad ostendendum autem contraria eidem contingere inesse, considerandum est ad genus. Nam quod hic dicitur, in nonnullis duntaxat veritatem continet. Eius autem vniuersalem legitimumq; vsum & omnibus accommodum indicat posterius, dum dicit, Primus autem locus falsus est ad construendum. Nam non semper à genere ad speciem affirmatiuè subiiciendo firma est illatio, sed solùm negatiuè vniuersaliter subiiciendo, vel prædicando. Vnde à genere indistributo ad speciem subiiciendo, posita speciei constantia, (quam subintelligere arbitramur Aristotelem) comparatione substantialium prædicatorũ, atq; aliorum quæ ex his profluunt ac manant, gratia materiæ valida est collectio seu ratiocinatio.

Primus huius literæ locus à genere ad speciem.

In hoc quoq; sensu, accipit Albertus huius capitis initium, ob id forsitan, q̃ proprias generum passiones frequentius circumloquimur disiuncto ex cõtrariis constante, quemadmodum entis passiones dicuntur esse vnum, plura, necessarium, vel contingens. par vel impar, numeri, & ita in aliis. Cæterùm Sentire sumendum est, non vt omnem designet sensationem (alioqui iudicium nequiret esse sensationis genus) sed eam duntaxat, qua interior sensus alicui assentitur, quam iudicium sensitiuum vocare licet. Post hæc in secundo loco, qui est à specie ad genus duo assignantur hæc exempla, Disciplina est studiosa, ergo dispositio amplè accepta est studiosa. disciplina est praua, igitur & dispositio praua est, quibus eidem generi per eandem speciem quodam modo monstrantur simul inesse contraria. Dicitur autem aliqua scientia praua esse, non sui ipsius, sed obiecti cuius est ratione, aut ob habẽtis prauitatem. His duobus locis respondent hæ maximæ propositiones, Quicquid à genere remouetur, necesse est à specie remoueri, Quicquid speciei competit, necessum est & generi competere. Insuper post dictos locos assignatur in litera ibi, Quoniam aũt necessarium est, de quibus prædicatur genus, &c. tertius locus, qui & generi & speciei cõmunis est, aliter quàm prius consideratis. Nam in superioribus locis genus ad vnicam speciem, & contrà vnica species ad genus vnum cõferebatur. Hic aũt genus ad omnes suas species disiunctim sumptas, & ediuerso omnes species ad genus. Huius autem loci duę sunt partes. Prior est, si genus non vniuersaliter sumptum, alicui subiecto aut simpliciter aut denominatiuè insit, necesse est ipsius generis aliquam speciem eodem modo illi inesse. In cuius declaratione secundo exemplo insinuat Philosophus definitionem quam de anima tradebat Plato, finiens animam esse numerum sese mouentem.

Albertus.

Secundus literæ locus, qui est à specie ad genus

Locorũ superius traditorũ maximæ propositiones.

Tertius literæ locus.

Pars posterior est, Si alicuius generis aliqua species cum reliquis disiunctiuè sumpta, simpliciter aut denominatiuè alicui conuenit, eodem quoq; modo genus illi conuenire est necesse, Etsi ab aliquo, aut simpliciter aut denominatiuè remoueantur omnes alicuius generis species, ab eodem simili modo genus remouebitur. Exempla sunt, Anima vel generatur, vel corrumpitur, augescit vel minuitur, alteratur vel loco transfertur, ergo anima mouetur. Anima neq; generatur neq; corrumpitur, neq; augetur neq; minuitur, neq; alteratur neq; secundum locum transfertur, non igitur anima mouetur. Verùm hoc exemplum, à partibus est in quantitate ad suum totum, totum & partes prædicando. Porrò in literæ calce admonet Philosophus opponentem, vt si quando penes hos locos non sit illi argumentandi facultas copiaq;, his omissis locis, sese transferat ad rei propositæ, siue species sit, siue genus, definitionem, quæ re vera substantialis est finitio, aut talis videtur, cuiusmodi est descriptio, non autem ad vnam tantùm, sed & ad plures. Nam nihil prohibet, plures eiusdem rei esse descriptiones. Illius causam subnectit Pilosophus, quòd ad definitiones facilis sit argumentatio.

Cõsiderãdum aũt ad antecedens.

In septimi capitis, quod locos ab antecedente ad consequens, & contrà, continet, adnotatio.

QVoniam genus & species, quorum de locis superiori capite determinatum est, peculiari quodam modo ad seinuicem habent rationem antecedentis & consequentis, conuenienti (vt apparet) ordine post illorum tractatum mox videtur subiecisse Philosophus locos ab antecedente ad consequens, & contrà, qui numero sunt tres. Ante quorũ explicationem vtile fuerit horum rationes atq; multiplicitatem pręmittere. aut potius perquàm pauca in memoriam reuocare. Nam de iis ipsis in superioribus libris satis amplè pertractauimus. Imprimis itaq; dicimus, Antecedens & cõsequens nonnunquam absq; vllo intermedio ad se-

Quid antecedens & cõsequens.

ad se inuicem conferri, id quod creberrimè vsu venire consuetum est', Quomodo homo ad animal est antecedens, & cõtra, animal ad hominem consequitur. Aliquando autem ad idem tertium comparantur, quemadmodum huius literæ exordium indicat, dum dicit, consyderandum ad antecedens & consequens propositi. Verùm siue priori modo, siue posteriori loquamur, nihil interest. In posteriori enim sensu id quod propositum est, medium obtinet locum, atq; vtriusq; suscipit rationem, & antecedentis & consequentis. Consequentis quidem, si ad primum conferatur, Antecedentis verò, si ad tertium. Verbi gratia, sunto animal res proposita, de qua differendum sit, homo eius antecedens, consequens autem corpus', animal hominem consequitur, & corpus antecedit, atq; proinde vtriusq; denominationẽ assumit. Cęterùm antecedens consequensq; duplex est, vnum incomplexum, alterum complexum. Antecedens incomplexum id est, ad cuius esse ex necessitate aliud sequitur, siue id prius tempore altero fuerit, siue posterius, aut simul. Contra, consequens est, quod ad alterius esse ex necessitate consequitur, vt homo animal anteit, & risibile. peperisse, cum viro concubuisse. bellum inimicitias. & arrogãs odiosum. Rursum huiusmodi antecedentia & consequẽtia in duo genera sunt partita. Nam antecednntium quædam cum suis recurrunt cõuertunturq; cõsequẽtibus, quemadmodum homo cum risibili atq; animali rationali. Quẽadmodum enim si quid sit homo, necesse est ipsum & esse animal rationale & risibile, sic, si quid aut animal rationale sit, aut risibile, necesse est vt id sit homo. Alia sunt, quibus non conuenit huiusmodi conuersio cum suis consequentibus: eò q nihil prohibeat, antecedentibus non existentibus, esse consequentia, vt homo cum animali non conuertitur, neq; peperisse cum viro concubuisse, neq; arrogantem esse cum odioso. Insuper eorum, de quibus agimus, quædam sunt quorum consequentia de antecedentibus, aut particulariter, aut vniuersaliter prædicantur, vt de homine vniuersaliter prędicatur & animal & risibile, & de numero binarius particulariter. Alia sunt, quæ quamlibet de seinuicem prædicationem recusant, quemadmodum hominem anima sequitur. domum quoq; consequuntur fundamentũ, & paries, & tectum. quæ omnia mutuam de se non valent suscipere prædicationẽ. Porrò eiusmodi antecedentibus incomplexis, quæ de seinuicem nequeunt prędicari, vtimur in pronunciatis de est secundo adiacente, ea duntaxat subiiciendo, vt si domus est, paries est. si homo est, anima rationalis est. Aliis verò vtimur & eodem modo, & dum in pronũciatis de est tertio adiacẽte de eodem enunciantur, vt sit homo est, necesse est & animal esse. & si Cicero homo est, necesse est & eundem esse animal. Cęterùm antecedens cõplexum, enunciatio est, quam altera ex necessitate consequitur. Consequens verò cõplexum, ea est enunciatio, quę ex altera necessariò colligitur. Atq; hæc subinde cõuertibilia sunt, seseq; mutuò inferunt. Nonnunquã ex consequente ad antecedens regrediens illatio, infirma est & inefficax. Exemplis abstinemus, eò q in promptu sunt, ac ad manũ.

Antecedentis & cõsequentis diuisio.
Prima.
Secunda.
Tertia.
Antecedens cõplexum quid sit.

Porrò quęcunq; incomplexa sunt antecedentia & consequentia, dum in pronũciatis sumuntur, perpetuò procreant antecedentia & consequentia incomplexa. Non autem ediuerso, quæcunq; velut complexa antecedentia sunt, consequentiaq;, ex antecedentibus & consequentibus constant incomplexis, quorum ratione vnum pronunciatorũ alterum legitimè inferret. Exempli causa, hominẽ esse sanum, anteit hominem non esse ægrum, sano non antecedente ægrum, etsi sanum esse anteeat non esse ægrum. Item virtutem esse, si sit iustitia, antecedit vitium esse si fuerit iniustitia, istis illa non consequentibus. Atq; ita in aliis plærisque.

Insuper vtrisq; antecedentibus & consequẽtibus, tribuuntur esse & non esse, non autem eodem prorsus modo. Nam in complexis attributa existentiam designant, & non existentiam. Quòd si complexis comperere dicatur, veritatem significant ac falsitatem. Cæterùm hunc locum vocat Seuerinus Boetius conditionalem, eò quòd eius exempla explicari debeant per enunciationes hypotheticas siue conditionales, quemadmodum posterius dicetur. His itaq; præmissis, ad literæ Aristotelicę expositionẽ nobis est accedendum. Subindicat Philosophus in textus initio has duas maximas, Posito antecedente, poni & consequens. Destructo consequente, similiter & ancecedens destrui, hoc est, proposito conditionali pronunciato, ex positione antecedentis sequitur positio consequentis, Et contrà ex destructione consequentis, colligitur antecedentis destructio. Exempla sunt, Si Socrates est sanus, non est æger, sed Socrates sanus est, ergo ipse non est æger. Si Bucephalus est homo, ipse est risibilis, sed Bucephalus non est risibilis, ergo Bucephalus non est homo. Eiusdem rationis sunt hæ, si homo est, animal est, sed verum est hominem esse, ergo & animal esse verum est. si homo est, animal est, at falsum est animal esse, igitur similiter hominem esse falsum est. Notissimę autem sunt illæ vulgares maximæ, ac regulæ, Si antecedens fuerit possibile aut necessarium, eiusmodi necesse est esse

Antecedẽtibus & cõsequẽtibus tribuũtur esse & non esse. mõ diuerso Boetius.
Literæ præsentis maximæ propõnes atq; loci ab antecedẽte ad consequẽs, & cõtrà.

esse consequens, Si consequens falsum fuerit, aut impossibile, tale esse antecedens oportet. Documētū.

Deinde in litera ibi, Amplius ad tempus inspiciendū,&c. Pro manifestiori eorum cognitione, quæ ad seinuicē re vera antecedentis & consequētis (de quibus locus mox traditus erat accipiendus) rationem habent, documentum assignat Philosophus, quo dinoscere valeamus, antecedens & consequens perperàm esse reddita, facta ad aliquam temporis differentiam collatione. Prauè siquidem antecedens & consequens assignantur, si id quod velut consequens assignatur, non pro omni tempore respōdeat antecedenti, hoc est, non semper sit dum ponitur esse antecedens, aut non perpetuò illi insit, cui inest id quod tanquam antecedens est assignatum. Verbi gratia, Ad nutriri non consequitur verè augeri. Potest enim nutritio esse sine augmētatione. Et contingit animal aliquo tempore nutriri, quo non augescit. Nutriuntur enim semper animalia (vt inquit Aristoteles) non autem semper augentur. Et in Physicis, Quamdiu saluum manet animal, & si decretionem subeat, alitur, sed non semper accrescit. Similiter, si quod pro antecedente assignatum est, plura complectatur sub pluribus temporum differentiis, cuiusmodi est scire, id verò quod velut consequens, aliqua duntaxat pro paucioribus, vt est reminisci, perperàm erunt assignata scire & reminisci, velut antecedens & consequens, quod efficiebat Plato. Post hæc in litera ibi, Amplius sophisticus modus est ducere,&c. Alterum ponitur documentum siue præceptum, quo opponens instruatur, In quo modus ducendi ad id ad quod idonei sumus argumētari, siue id antecedens sit, siue consequens, dicitur sophisticus, eò quòd à sophistis primùm sit inuentus, aut quia tertius ducendi modus in litera designatus solùm ad sophistam, non autem ad dialecticum pertineat. Admonet præterea in præcepti calce Philosophus, eum qui respondentis munere fungitur, non oportere esse discolum, grauiterq; ferre, si nonnunquam adferat disputans, quæ sunt inutilia positioni improbandæ, aut assumpto per opponentem astruendo, sed potius quæcunq; inutilia vera sunt, fateri, & concessa modestè opponenti monstrare, ea non conuenire rei probandæ aut improbandæ. Porrò huius capitis secundum locum assignatum ibi, Amplius quicunque vnum dicit,&c. qui in margine notatur esse decimusquartus, putant Alberti sequaces à priori solùm discrepare, quòd hic accipiendus sit de antecedentibus, consequentibusq;, quæ incomplexa sunt, ille verò de complexis (id quod rectè dictum sit, nec ne, neque ex Aristotele ipso, neque ex vlla translatione constare potest. Quæ enim dicuntur, indiscriminatim vtrisque queunt attribui) Nos autem hoc solum interesse discriminis arbitramur, quòd hic admoneat inspiciendum esse ad plura antecedentia & consequentia, atque illorum quod constructu, horum autem quod destructu facillimum fuerit opponenti assumendum. Et proinde hic locus fusius explicat, quod superiori loco erat traditum. Cæterùm tertius literæ locus, ab Aristotele iccirco subiectus apparet, quòd consequentium incomplexorum duplicem animaduerterit conditionem. Nam quædam sunt eiusmodi, citra omnem alterius sub disiunctione sumpti adiectionem, quemadmodum hominem cōsequitur animal rationale,&c. Alia sunt quæ tantummodo sequuntur, dum illis alterum prædicto modo iungitur. Hæc autem (vt litera indicat) cōtraria sunt immediata, ad susceptibile subiectum relata, siue id cum contrariis recurrat, siue minimè. Sunt enim ægritudo & sanitas immediata contraria cōparatione hominis, veluti subiecti non cōuertibilis. Porrò ex his contrariis dupliciter cōnectitur argumētatio. Priori modo, dum ex subiecto susceptibili colligitur disiunctum ex cōtrariis, hunc in modum, Si homo est, sanum vel ægruum est, at homo est, erit igitur sanum vel ægrum. Si Socrates est homo, ipse est sanus vel æger, sed verum est Socratem hominē esse, est igitur & verum, Socratem esse sanum vel ægrum. Hanc argumētandi formam manifestum est ad locum ab antecedente ad consequens pertinere, & si eius non meminerit Aristoteles, nisi quis contēderit illum subindicasse, eò quòd hunc superioribus adiecerit. Altero modo ita, homo est sanus vel æger, & est sanus, non est igitur æger. aut homo nō sanus est, ergo est æger. Quæ quidem ratiocinandi forma, quanquam ad locos à diuisione vel contrariis attinet, facilè tamen fuerit, eam ad locum ab antecedente reuocare, hunc in modum, Si homo est sanus, non est æger, at sanus est, non igitur æger. Hic enim locus per omnes dialecticos locos sese fundit, cunctisq; est communis, de qua re postea forsitan futurus est sermo amplior.

Documētū.

Secūdus literæ locus quō differat à primo. Alberti imitatores.

Tertius literæ locus. Consequētium incomplexorū distributio.

Dupliciter fit argumentatio in contrariis immediatis. Primò.

Secundò.

Amplius argumētando, &c.

In octauum caput, locum A nominis interpretatione complectens, annotatiuncula.

HVnc à nominis interpretatione locum, apparet existimare Albertus ideo loco ab antecedente ad consequens, & contrà, continenter subiunctum, quòd duplex sit antecedentis & consequentis habitudo, Vna, quæ ipsis tribuitur rebus, de qua superiori capite pertractatum est. Altera in vocibus duntaxat consistit, de qua in præsenti litera, Verùm prius

Albertus. A nōis interpretatione locus.

prius admonuimus, non oportere lectorem esse nimis anxium curiosúmve super reddenda ordinis obseruati ratione. Nam initio pollicitus est Philosophus, de his, quæ ad hanc pertinẽt artem, non exactè, sed figuraliter, & in summa se determinaturum. Ex Aristotelicis exemplis colligunt recentiores, interpretationem esse nominis ignoti (adiiciunt & hi vel orationis) explicationem per orationem notiorem. Hinc quoque interpretationem à transsumptione dissidére, sed de ea re posterius dicetur. Prius literæ exemplum satis facile est, cùm dicitur, vt magnanimum non fortem (sicut quidam videntur existimasse) sed magnum animum habentem, dicimus, seu interpretamur. Est enim fortis, qui circa honestam mortem, & omnia quæ repentè eueniunt, & ipsam afferunt, interritus est. Magnanimus verò, qui & magnis honoribus est dignus, & dignum sese magnis esse censet. in posteriori verò exemplo per εὐδαίμονα quidam fortunatum, quidam verò ingeniosum intelligunt, nam Δαίμον Græcis tum fortunam tum genium significat. Cæterùm noster interpres secutus est posteriorem significationem, secundum quam satis manifesta est huius nominis interpretatio, si quis intelligat particulam εὖ Græcis idem valere quod Latinis bene. Nam εὐδαίμον, id est, ingeniosus, seu bonũ habẽs ingenium. Xenocrates, philosophus fuit Calcedonius, Platonis auditor, qui in Academia Pseusippo Platonis ex sorore nepoti successit, & vigintiquinque annis docuit. Hic quia nomine δαίμον vniuscuiusq; animam significari putauit, hinc εὐδαίμονα interpretatus est, qui bonam seu studiosam sortitus esset animam.

Quid interpretatio.

Fortis. Magnanimus.

Quoniam aũt rerũ aliæ quidem,

In nonum caput, quod pertractat de loco A disparatis, annotamentum.

Pertractatis strictim & in summa iis locis, quos intrinsecos nuncupare consueuerunt, sequentibus aliquot capitulis eos consyderat, qui extrinseci vocantur, eò ꝙ ex aliquo extraneo rei subiectæ aut prędicatæ in proposito problemate argumentum sumatur. Cæterùm cum eorum quæ à re proposita in quæstione sunt extranea, potissimùm eiusmodi sunt, quæ dicuntur disparata, (Nam contingit hæc diuersis ordinibus prædicamentalibus contineri. contraria aũt cæteraq; opposita, necesse est quodammodo sub eodem generalissimo genere comprehendi) congruenti ordine in hoc nono capite locum tradit argumentandi ab iis quæ sunt disparata, quæ quid sint, quiq; ab oppositis discernuntur, in prædicamentis est expeditum. Albertus tamen hoc loco putat disparata oppositis esse communiora. Proponit itaq; Philosophus in huius literæ initio quandam diuisionem, ex qua depromit modum argumentandi à disparatis. Partitio est hæc, Rerum aliæ sunt ex necessitate, Aliæ vt in pluribus, Aliæ ad vtrumlibet. Sub secundo autem membro subintelligendum est quartum illi oppositum, putà quasdam res esse rarius. Cęterùm etsi hæc diuisio rebus secũdum se, & per se sumptis tribui queat, quemadmodum palàm est ex secundo libro Peri Hermenias, & primo Priorum Analyticorum, nostro tamen iudicio commodior erit expositio, si eam de rebus prædicatis interpretemur. Hoc quoq; modo duplicẽ admittit sensum. In primis enim crebrò consueuimus asseuerare, subiecto prædicatum ex necessitate cõpetere, vt in pluribus, raròaut ad vtrumlibet, nulla prorsus in ipsis pronunciatis adhibita particula, quę hos inexistendi modos designaret, Verbi gratia, sunto hęc pronunciata, hominem esse animal, hominem esse vnicipitem, hominem sedere aut ambulare, illius primi prædicatum dicitur ex necessitate subiecto conuenire. secundi, vt in pluribus. tertij autem, ad vtrumlibet prædicatum subiecto conuenit, considerata rerum ad seinuicem habitudine. Secundò, dum in ipsis propositionibus hos diuersos inessendi modos explicamus, siue res designatæ sic sese habeant, siue non, vt si dicatur, hominem ex necessitate nasci vnicipitem, & vt in pluribus esse animal, & raro esse quadrupedem, Atq; hic sensus ipsi literæ magis videtur consentire. Nam in huius capitis priori loco docet ratiocinari penes hos differentes inessendi modos, quæ sic disparati sunt, vt nequeant vllo modo vni ac eidem comparatione eiusdem sub eadem ratione conuenire, quemadmodum & superius est dictum. Quòd si in huiuscemodi discrepantibus inexistendi modis, ab vnius de aliquo affirmatione ad alterius de eodem negatione firma sit collectio, facillimũ fuerit intelligere, ex affirmatione cuiusuis prædicati disparati de aliquo, efficacem duci argumentationem ad alterius de eodem diuisionẽ, id quod subindicare videtur Philosophus, apertè explicans id de quo minus possit videri. Quæcunq; enim disparatorum re vera suscipiunt rationem, nequeunt vnquam de se mutuam admittere prædicationem. Porrò illi quod in litera dicitur (si quod ex necessitate est, vt in pluribus esse ponatur, manifestum quòd non omni dicit inesse, cùm insit omni, &c.) obsistere videtur, quòd plura prędicata subiectis ex necessitate conueniant, de quibus non valent vniuersaliter prædicari. Nam animal necesse est esse homi-

Partitio rerum in literæ exordio reddita, & eiusdẽ explicatio duplex.

Vna.

Altera.

Primus locus huius capitis.

Obiectio.

hominem,& rationale & risibile,si vniuersalis aut particularis affirmatiua de necessario, in particularem respondentem de necessario liceat cõuertere, quemadmodum in primo Priorũ Analyticorũ monstrauit Philosophus. Huic obiectioni respondet Albertus, Id quod in præsentia ab Aristotele dicitur,infallibilem obtinere veritatem in iis prædicatis,quę de suis prędicantur subiectis, velut definitiones,propria,& genera, quæ omnia constant ex superiori libro de suis subiicibilibus vniuersaliter prædicari. Cæterùm homines in pluribus prauos esse, attestantur quàm plurimis in locis Sacrosanctæ literæ, & Poeta Satyricus canens, Dilutio.

Rari quippe boni,numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel diuitis ostia Nili.

Deinde ex cautela pro instruendo opponente in litera subiuncta ibi, Si quis autem dixerit, vnum alteri inesse, non determinans,&c. conantur recentiorum nonnulli robur adferre illi maximæ ab ipsis receptæ. Omne analogum per se positum,pro præcipuo suorum significatorum esse sumendum. quod an rectè faciant,nec ne, aliorum esto censura. Porrò quoniam & pręter eos qui dicti sunt inexistendi modi,sunt & alij itidem disparati,nempe inexistere alicui tanquam idem,aut tanquam diuersum,subiunxit Aristoteles in litera secundum locum ibi, Amplius si idem sibi ipsi accidere,&c. quod apertius sic explicat traslatio Boetiana. Amplius & si idem sibi accidens posuerit vt alterum,eò quòd alterum sit nomen. Explicat enim quam ob causam adduci quisquam valeat,vt opinetur idem sibiipsi accidere. Huius igitur loci maxima est huiuscemodi, Nihil posse sibiipsi accidere sub diuerso nomine idem significante. Atq; proinde nec sub nomine eodem. Dictio autem Accidere aut propriè accipi potest,vt prædicato accidenti duntaxat tribuatur, quod necessum est re vera diuersum esse ab eo cui accidit, Aut amplè pro quouis prædicato. Nam quandam esse diffidentiam necessarium est inter singula prædicatorum,& ea quorum sunt prædicata. Quare nihil suiipsius comparatione dicendum erit sibiipsi velut aliquod prædicatorum accidere. Cæterùm ex litera dicente, Quemadmodum Prodicus diuidebat, &c. licet annotare, cuiuslibet partitionis legitimè assignatæ membra diuidentia nonnihil oportere à diuiso esse discreta, illi quoq; quodammodo accidere. Discrimen autem quod adferunt Grammatici inter gaudere & lætari, ex re primùm per hæc designata,non desumitur.

Secũdus literæ locus, dicens, nihil sibiipsi accidere.

In decimum caput, quod locos A contrariis complectitur, annotatio.

Sũt aũt cõtrariorum.

Pertractaturus Aristoteles locos, quibus à contrariis differendum est atq; disputandum, in literæ huius exordio monstrat,quatuor cõtrariorum sex fieri posse connexiones. Verùm Boetiana translatio ante harum connexionum complexionumq; latiorem explicationem, quendam locum proponit, in qua sic legitur, Quoniam autem contraria connectuntur quidem sibi inuicem sex modis, contrarietatem autem faciant quadrupliciter, complexa accipere oportet contraria quocunque modo vtile fuerit & destruenti & construenti. Huic quoq; palàm consentit literę pars posterius posita. Accipere ergo oportet contrariorum quodcunq; erit ad positionem vtile. Verùm hoc loco, qui generalis est, obiter ostenso, ad literæ expositionem nobis est accedendum. Quatuor igitur contrariorum(vt habet Aristoteles) sex possunt connexiones fieri, quarum quatuor contrariæ sunt. (Nam hoc est ipsam contrarietatem facere) Reliquæ verò duæ minimè. Duplex autem in litera insinuatur,contrarietas, Vna incomplexorum, quæ vocibus aut rebus simplicibus attribuitur, de qua in prædicamentis determinatum est. De hisce contrariis, traduntur hoc in capite loci in margine annotati 19. & 20. Atq; horum contrariorum,quædam sunt moralia, Alia autem non sunt,sed naturalia potius. Vtrorumq; autem meminit Philosophus, si rectè atque diligenter eius dicta expendantur. Etenim moueri & quiescere contraria sunt non moralia, cuiusmodi sunt amor,odium. benefacere,malefacere. amicum esse,inimicum esse, & plurima eius generis alia. Altera, sunt contraria complexa,quæ in præsentia nihil aliud sunt, quàm enunciationes,in quibus duo contraria de vno subiecto enunciantur, aut idem prędicatum de duobus contrariis. Exempla sunt, Amicis oportere benefacere,amicis oportere malefacere, Amicis est benefaciendum, Inimicis est benefaciendum. Quòd si duo contraria de duobus contrariis enuncientur,non erunt contraria. Neque enim secum pugnabunt in veritate & falsitate, neque ratione honesti eligendive,& honesti ac fugiendi. sed vtraque aut vera erunt, honesta, atq; eligenda, vt amicis benefaciendum est, inimicis malefaciendum est, Aut falsa, inhonesta, fugiendaq;, vt amicis esse malefaciendum, inimicis esse benefaciendum. Ex quibus liquet, literæ exordium accipiendum esse de huiuscemodi contrariis moralibus. Nam cætera contraria (quorum & si totidem valeant esse connexiones, quot sunt & horum) non perpetuò retinere

Sex contrariorũ cõnexiones.
Incõplexorũ cõtrarietas.
Cõtrariorũ quędã moralia sunt, Alia naturalia.
Cõtraria cõplexa.

nere queunt contrarietatem, seu eam quam mox diximus repugnantiam. Nam (omissa interim honesti, inhonesti, elegibilis, atque fugiendi ratione) non necesse est esse falsum, nigrum esse dulce, si verum fateamur album esse dulce, & proinde infirma est hæc collectio, albū est dulce ergo nigrum non est dulce. Quare in his solum reperietur contrarietas, quando vtraque contraria de reliquorum altero contrario enunciabuntur, vt album esse dulce, idem album esse amarum, aut idem de vtrisque contrarijs, vt album esse dulce, nigrum esse idem dulce. Hincque fit, vt sequatur, album est dulce, ergo album non est amarum, album est dulce, ergo nigrum non est idem dulce. Patet igitur & ex his & ex literæ declaratione, in cōplexis moralibus contrarietatem inter se habentibus, ab affirmatione vnius ad alterius negationē firmam esse ratiocinandi formam, siue subijciendo, siue prædicādo, vt sequitur, Amicis est benefaciendum, inimicis igitur non est benefaciendum, & amicis non est maleficiendum. Et proposito huic problemati probando, inimicos nō esse diligendos, aptari possunt, & amicos esse amore prosequendos, & inimicos odio habendos esse, quorum si vnum altero sit commodius magisque idoneum, id potius erit eligendum. Atque hoc ipsum est, quod ex Boetiana versione prius adducebamus. Quo autem modo verū sit, inimicis malefaciendum esse, & non benefaciendum, alterius est disciplinæ, nempe moralis aut theologicæ: satis fuerit, si dixerit quispiam, Aristotelem loqui secundum Ethnicorum morem atque opinionem. Cęterùm illud, quo in sequentis literæ corollario dicitur. Eidem plura contrariari, ad cōplexa contraria est referendū, quemadmodum plane indicant Aristotelica exempla. Quo autem pacto verū sit, vnum vni dumtaxat esse contrarium, alibi vtcunque expediuimus. Post hæc in textu ibi, Si aliquod accidens habens contrarium, & cæt. assignatur locus omnibus contrarijs incomplexis (qualia qualia fuerint) communis, qui annotatur esse 19. secundum quem ex affirmatione vnius contrarij de aliquo, efficaciter concluditur alterius de eodem negatio. De qua quidem re eiusque probatione satis abundè consyderauimus in prædicamentis. Cùm autem hæc probatio non sit peculiariter addicta contrarijs, sed potius omnibus congruat oppositis, poterit & hic locus ad quæuis opposita accommodari. Neque desunt scriptores, qui arbitrentur nomen (contrarij) sumendum esse loco nominis communioris, nempe oppositi. Nam & in loci proximè sequentis declaratiōe, exempla sensibile & insensibile, mobile & immobile, verius priuatiuè aut contradictoriè, quam contrarie videntur opponi. At hic locus vicesimus, de quo agimus, nō commonstrat, quo pacto ratiocinandum sit, ab oppositorum vno ad reliquum, sed potius à negatione vtrorumque oppositorum de aliquo, ad alicuius tertij de eodem negationem, cuius quidem inexistentiam legitimè consequitur affirmatio vtriusque oppositi de eodem, aut simpliciter, aut salua constanteque eius, quorum disseritur, opinione. Nam ad Idęas esse in nobis, non consequitur eas immobiles esse & sensibiles, sed ad Platonicorum placita, qui putabant Idęas formasque omnes, non solum consyderatione, sed re vera à suis singularibus separatas, à quouis motu materiaque sensibili prorsus discretas esse. Ad Idæas autem esse in nobis interna, non autem externa quadam dumtaxat participatiōe, sequitur eas aut per se aut per accidens eodem modo mobiles esse, & sensibiles sensu exteriori. Mobiles quidem, eò quòd dum mouemur, præsertim motu locali, qui rectus dicitur, necessum sit, & cætera quæ in nobis sunt, aut per se, aut per accidens loco moueri. Omnia enim hæc locum commutant, quemadmodum & nos: in quibus palam est, Idæas fixas permanere, si in suis singularibus internè concedantur inesse. Sensibiles verò, quia per visum, aut per se aut per accidens sentimus formam, quæ in vnoquoque singulari est. quod verum esse vt in plurimum intelligas, secundum illud Aristotelis in exordio primi Metaphysices. Omnes homines natura appetunt scire. Signum cuius est ipse sensuum amor. Et sine nanque vtilitate propter seipsos sensus amantur, & maximè visus. Non enim solum vt agamus, sed si nihil etiam acturi sumus, videre sane præ cæteris vniuersis expetimus. Idque ex eo fit, quia sensus hic ad cognoscendum maxime suppetit, compluresque differentias rerum declarat. Hæc Philosophus. Nonnullis etiam formis deprehendendis (nisi alio in significatu forma accipiatur) accōmodi sunt & reliqui sensus. Porro locus sequens qui annotatur esse primus & vicesimus, cum adiuncto corollario, si sumatur de ijs contrarijs, quorum neutrum inest subiecto à natura, intellectu facilis est ex ijs, quæ in post prædicamentis sunt à nobis tradita. Annotat autem Albertus, huius literæ exempla apertam habere intelligentiam secundum Platonis opinionem, existimantis vim potentiámque rationalem, ad quam pertinet & scientia & ignorantia, in capite seu cerebro suam obtinere sedem concupiscibilem, cuius sunt amor & odium, in epate sitam esse, & in inguine quodam modo sepultam. Irascibilem verò in felle, ad quam pertinent spei & desperationis passiones.

Primus literæ locus secundum aliquorū iudicium.

Alius locus huius capitis, qui est à cōtrariis incōplexis.

Locus huius literę tertius.

Quartus huius literæ locus.

Albertus.
Plato.

In vnde-

ab Aristotele octo libris Top. explicatam, in quibus crebra est mensio dialecticæ siue topicæ disciplinæ. Contra, malè Rodolphus definitionem ac diuisionem a dialectico auulsam, soli metaphysico propriam fecit, quando circa quæstionem simplitem, hoc est, simplicis thematis, dialecticus definiendo diuidendoq; versatur, vt circa quæstionem complexam argumentando. Nomine enim dialectices, totã logicen Rodolphus intellexit. Vt autem in vniuersum de quæstione statuamus, visum est eam hac diuisione explicare, vt singulis partibus sui loci accommodentur. Quæstionum alia est simplex, alia enunciatiua. Simplex est, qua de re aliqua simpliciter interrogamus. Species huius enumerari possunt breui catalogo. Prima est, qua ambigimus quid vox significet, vt habet Aristoteles in primo Posteriorũ. Cæterùm in omni disputatione, quæ de simplici re instituitur, initio statuendum est, quid nomen significet, ne disputantes, nominis ambiguitate inuicem ludificentur, vel tanquã in tenebris errantes, omnia differant in incertum. Huic quæstioni adhibetur definitio quid nominis, siue etymologia & interpretatio vocis. de qua rhetores huius tempestatis, in statu definitiuo differere consueuerunt. Secunda quæstio est, an res sit, vt ecquid sint antipodes? num fuerit aliquando diluuium illud Platonicum? an exoriturus olim sit Antichristus? Quibus exemplis datur intelligi, quæstionẽ An sit, quadrare in omnes temporũ differentias. licet ex præsenti de reliquis omnino statuere oporteat. Tum illud quoq; perspicitur, in quæstione, an est, plures nõnunquam includi pro numero terminorũ & rerum quæ significãtur, vt an fuerit diluuium? an vixerit olim Plato? an de diluuio pronunciauerit in suis legibus? tres inquam hæ quæstiones in vnica illa cõtinentur. Quanquam, si quis exactè iudicet, fatebitur, dictam quæstionem non esse simplicem omnino, sed in partes simplices solui posse. nisi contendas, omnem eam dici simplicem, qua non de veritate inquiritur, sed rei vel rerum simplici natura. siquidem alioqui eadem ipsa quæstio censebitur esse prædicatiua, vt mox apparebit. Tertia inuestigat quid res sit, vt quid Deus, quid antipodes. hanc terminare oportet definitione rei, aut substituta in eius locum descriptione, vel denique genus rei, si fuerit ipsa res vniuersalis. aut species, si fuerit singularis, satisfaciet quæstioni, si definitio nõ suppetat. Huc referri debẽt, quæcunq; ad explicandã rei essentiam conferunt, etiam accidentia, si reliqua desiderentur, vtpote quæ magnum conferuut adiumentum, ad cognoscendum τὸ τί ἐσι, vt habet Aristoteles primo de anima, quod latinè vertunt, id quod quid est, pro qua periphrasi Rodolphus mallet dicere quiditatem, si per grammaticos liceret. Quarta quæstio quærit de qualitate, vt qualis est anima, materialis, an immaterialis? mortalis an incorruptibilis? Ad hanc responderi solet vel differentia, vel proprium, & nonnunquam accidens, vel potius multa cumulo accidentia, quæ sunt instar vnius differentiæ substantialis. Quinta species quæstionis est, qua de causa rei propositæ ambigimus. Hanc vocat Aristoteles secundo Posteriorum τὸ διότι, propter quid. Verùm ea hoc loco peculiariter, non de veritate complexi thematis, sed de propria rei causa, præsertim efficiente inquirit. nam forma & materia in definitione ferè includuntur, & finis in sequẽti intelligitur quæstione. Sexta est, qua quæritur, quis sit rei effectus, quæ vis, quod officium. huic autem propriè satisfit reddendo finem proximum, vt quis dialecticæ finis, siue quod officium? Finis autem vltimus nomine effectus, siue officij, non perinde significanter venit, vt hominis finis vltimus est beatitudo cælestis. quare finis quæstionem, si ita lubet, ad caput causæ reducamus. Septima est, quæ vestigat de re, quot & quas habeat partes. Hanc trifariàm nonnulli distinguunt, vt principio de partibus nominis, hoc est, multiplici significatu. deinde de membris, quæ partitione proueniunt. tum de speciebus, quæ subiectiuæ sunt partes, quæratur. Quid autem sit discriminis inter partitionem & diuisionem, non attinet hoc loco explicare. suffecerit partitionem dici a partibus integralibus, diuisionem a subiectiuis. Octaua quæstio vno cõplexu potest efferri, vt inquiramus, quæ similia, quæ contraria, quæ affinia, quæ pugnantia. de re enim proposita hi loci admonent, quid sit differendum, licet aliquanto longius argumenta petantur. Videas tamen plerosq; de simplici themate ita differere, vt a similibus, a contrarijs, item ex partibus inter se iuxta locos eiusdem & diuersi comparatis, venentur totã rei vim & quiditatem. Ex istis facilè fuerit cognoscere, quàm latè pateat vsus simplicis quæstionis, quandoquidem dicto ordine tractare solent disertissimi quiq; viri, nominatim Aristoteles in decem libris moralium, felicitatis naturam & partes, per virtutum gradus declarans. Et Cicero, quid officium, quotuplex, in quibus negocijs, quo delectu exercendum, graphicè explicat in tribus illis Officiorum voluminbus. sic reliqui omnes, vbi docendi officium instituunt, filum harum quæstionum sequuntur, tum operosis voluminibus, tum in scholasticis disputationibus suntque nimirum hi ipsi, quos

Diuisio quæstionis.

Simplicis quæstionis genera.

Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

quos Boetius in fine libri de Topicis differentijs philosophi nomine intellexit, quos & hodie passim non rhetores, non dialecticos, sed apposito nomine, possumus philosophos appellare, quod alicuius artis materiam prosequentes, per eiusmodi locorum gradus paulatim ad fastigium veritatis & sapientiæ, rudem discipuli animum perducant.

Enũciatiua quæstio bipartita est. Enunciatiua quæstio est oratio, qua de enunciatione interrogamus. Quam diuidimus in prædicatiuam & compositam. Illa categorica, hæc hypothetica recentioribus dialecticis nuncupatur.

Prędicatiua Prædicatiua, quam simplicem dicere possumus, est, quę vnum prædicatum de vno subiecto, interuentu copulæ verbalis, enunciat, siue complexa alioqui sint extrema, siue incomplexa.

Composita Composita quæstio vel vsitatius hypothetica, dicitur, quæ multa interrogat, coniunctionis tanq̃ principalis copulæ interuentu. Huius species notæ sunt. Copulatiua, vt voluatúr ne cælum iam inde ab æterno, & terra in medio quiescat? Disiunctiua, vt num aut dies est, aut nox est? Vtrum aut cælum est perpetuum, aut cessabunt aliquando rerum inferiorum generationes & corruptiones? Conditionalis, an, si terra inter solem & Lunam obijciatur, necessariò proueniat Lunæ defectus? Ad has referuntur, quæcunq; Boetius de hypotheticis disseruit, quæ Trapezontius, quæ alij huius quoque sæculi scriptores. Porrò autem diuisiones quæstionis a Rodolpho traditas, haud difficulter ad istam reduxeris. Modales item, quas hodie passim vocant, pari iure veniunt intra præscriptam diuisionem.

Cur ista diuisio quęstionis præ cæteris magis placeat. Si quis rationem desiderat, quam ob rem illam vnicam diuisionem deligendam putauerimus, in promptu est, eam ex officio dialecticæ obuia coniectura adsequi. Loci enim in commune, hoc loco nobis enarrandi, referuntur ad eum finem, ad quem dialectice tota, hoc est, ad disserendum de omni themate, quod in quæstionem vocari potest. Quoniam itaq; prima diuisionis membra, quæstiones generatim distinguunt, non relatas ad hanc illámve scientiam, non ad hunc illúmve quærendi modum adstrictas, sed absolutè descriptas, vt immediatè possint organo dialecticæ tractari atque expediri: Simplices quidem definitionum ac diuisionum regulis: Enunciatiuæ autem, instrumento argumentationis. Hanc nimirum ob causam arbitrati sumus, non modò sufficere præsenti loco diuisionem illam, verùm etiam reliquas omnino superuacaneas esse. Hanc autẽ ipsam diuisionem, quo singulatim partes obuiæ essent, visum est in tabula oculis tyronum exhibere.

Quęstio est cum interrogatione elata vox, siue dictio illa sit, siue oratio. diuiditur hæc in

- Simplicem, id est, qua simpliciter de re aliqua interrogamus. Cuius partes octo numerantur.
  - Prima, qua ambigimus, quid vox significet. vt quãdo quęrimus, Quid sit seruitus? Quid libertas? Huic quæstioni adhibetur definitio quid nominis, siue etymologia.
  - Secunda, an res sit. vt cum quærimus, An sint Pigmæi? Fueritne aliquando Troia? Sitne futura rerum omnium quies?
  - Tertia, qua dubitamus, quid sit res. vt qua quęrimus, Quid sit Deus? Quid antipodes? Hanc quæstionem terminare oportet definitione, aut substituta in eius locum descriptione.
  - Quarta, qua sciscitatur quis, de qualitate rei. vt cum quæritur, Qualis sit anima? materialis an immaterialis? corruptibilis an incorruptibilis?
  - Quinta, qua inquirimus, quæ sit rei causa. vt quæ fuit causa priscis mortalibus condendarum legum?
  - Sexta, qua quęrimus, quis sit rei effectus. vt cum quærimus, Quis sit finis vltimus hominis?
  - Septima, qua quærimus, quot & quas habeat partes. vt, Quę sunt partes animæ? Quibus partibus constat respublica?
  - Octaua, qua quęrimus, quæ similia, quę contraria, quæ affinia. vt, Quæ vitia contraria magnificentiæ, quę tantum affinia?
- Enũciatiuã, id est, qua, verũ an falsum sit, quod significatur oratione, interrogamus. diuiditurq; in
  - Prædicatiuã, id est, qua vnum prędicatum de vno subiecto interuẽtu verbalis copulæ interrogatur, huius partes sunt tres.
    - Prima est, qua quęrimus, an sit res, id est, an res, tota oratione significata sit vera. vt an sint Troiani?
    - Secunda, qua quęrimus, an hoc sit illud. vt an bellum sit iustum?
    - Tertia est, qua quęrimus, quomodo hoc sit illud, quæ potest diuidi in quatuor membra pro numero prędicatorum. Verùm hæc è Rodolpho desumpta, aliubi videntur altius expendenda.
  - Cõpositã vel hypotheticã, quæ multa interrogat, cõiũctionis tanq̃ principalis copulæ interuentu. hęc species habet præcipuas.
    - Copulatiuam, vt voluatur ne cęlum iam inde ab æterno, & terra in medio quiescat?
    - Disiunctiuam, vt num aut dies est, aut nox?
    - Conditionalẽ, vt an si terra inter Solem & Lunam ponatur, necessariò proueniat Lunæ defectus?

Descripta quæstione, atq; in partes suas distributa, proximum est, vt perstringamus, qua ratione inueniri possit, vt inuentæ quæstioni, totius orationis argumenta concinnè aptentur. Hanc autem quæstionis inuentionem esse necessariam, docet Rodolphus, eò quòd patefacit nobis statum & præcipuum orationis scopum seu finem, qui ab omni differente prospici, & perpetua intentione retineri debet. Alioqui enim quid oratio conficere velit, quid a differente expectãdum sit, nemo intelliget, ideoq; dicentis labor in cassum abibit, *De inuentiõe quęstiõe.*

finem verò commonstrat promptissimè ipsum genus causæ. nam pro causæ diuersitate oportet aliũ atq; alium statuere scopum orationis. vt verbi causa, finis in genere didascalico est docere, in genere suasorio lenire dolorẽ consolando, aut dissuadendo ab instituto auocare: & in alijs consimiliter, finem ex ipso negocio seu causa poteris coniectare. Inuenitur quæstio, teste Agricola, bifariàm. tum in oratione, quæ aduersarium habet & cõtentione duorũ pluriúmve absoluitur. tum in oratione vnius partis quæ obsequentẽ habet auditorem. Ex contentione oritur quæstio, vbi disceptantes cæperint consistere, vt neuter alterũ progredi aut elabi patiatur. Et in scholasticis quidem certaminibus, ex opponẽtis intentione & respondentis contra dictione, statim obuia est quæstio. In ciuilibus autẽ negotijs, aliquando perplexa est quæstionis inuentio, propter causæ obscuritatem. Ex quęstione porrò elicitur status, quem Cicero, Quintilianus, & alij permulti videntur accepisse pro ea sententia, de qua in oratione potissimùm dubitatur, etiam si sit propositio minor: vt in Miloniana oratione obijcitur Miloni, quòd occiderit Clodium, Fatetur Milo, instant Clodiani, Milonem teneri lege Cornelia de Sicarijs: negat Cicero. Quæstio est, an teneatur. & quia iure occidisse contendit Milo, quòd insidiatus sit Clodius, status elicitur, Clodium fecisse Miloni insidias: in quo argumentis muniendo Cicero potissimùm elaborat. Alij, quos distinctius putauerimus loqui, nomine status venire adfirmant conclusionẽ pręcipuam, qua confirmata, stat & consistit orationis conatus, estq; finis & scopus vltimus differentis comparatus, vt in dicta oratione pro Milone, status erit nõ minor, sed conclusio principalis, Iure Milo Clodium occidit. Oratio vnius partis, minus expositã habet quæstionẽ: idcirco Rodolphus trium consideratione eruere atq; inuenire quæstionem docet, personarum, rerum, & conatus siue intentionis. Hoc ipsum in consolatione, in gratulatione & gratiarum actione, declarat exemplis. Breuiter in genere deliberatiuo, & demonstratiuo, quæstionis hæc constitutio maximè locum habet, vt prior illa in genere iudiciali, sub quo comprehendimus scholastica exercitamenta. Quæ Rodolphus addit continuò, de ratione deducendi quæstionem vnã in plures, tum ex ijs quæ verbis continentur, aut necessariò, aut ex cõditione quadam & circumstantia. quæq; sub calcem eiusdem capitis habet, de adhibendo iudicio & delectu, in tam ampla quæstionum copia & varietate. Suffecerit quantũ ad quæstionis diuisionem attinet, vno exemplo rem declarare, vt simili exercitatione prompti euadant adolescentes, ad inueniendum propositæ quæstioni idoneum argumentũ, quod sine hac propagatione ac multiplicatione quæstionis, quasi in tenebris delitescet, aut parũ appositè & distinctè accõmodabitur, dum ignoratur, quid in quæstione proposita lateat, & item de quo potissimùm dubitetur. Exemplum habet Rodolphus, quod breuissimè hoc pacto reddi potest. Sit quæstio, An rectè Cato Martiam tradiderit Hortentio: hæc ex verbis ipsis diuidetur in istas, an fuerit Cato, an fuerit Martia, an fuerit Hortensius. tum in has, An Cato Martiam tradiderit, An Cato Martiam Hortensio tradiderit, An rectè tradiderit Cato Martiam Hortensio, quæ prima omnium proposita, nunc tandem diuisione quadam, postrema est constituta. Ex his quæ verbis continentur, & quidem necessariò, prædicta quæstio diuidetur in has, An rectè quis vxorem tradiderit alteri. Cui insunt hæ, An habuerit quis vxorem, an dimiserit, an dimiserit rectè. an tradiderit, an rectè tradiderit. Deinde pro generibus subijciendo species, reditur ad caput quæstionis: An Cato habuerit vxorem, an rectè, an dimiserit, an rectè, &c. Itẽ an Cato habuerit Martiam, an rectè, An dimiserit, &c. Deniq; an Hortensio tradiderit, ex qua oritur prima quæstio, An Cato Martiam Hortensio rectè tradiderit. Hic palàm est, aliquem hominem in Catone, alterum hominem in Hortensio, vxorem in Martia necessariò contineri. ex quibus facta est quæstionis propagatio in multas. Ex ijs autem, quæ conditione quadam insunt verbis, hoc est, continentur ex quibusdam circumstantijs, quæ thesin transferunt ad hypothesin (vt aiunt rhetores) hæ oriuntur: An Cato, philosophus Stoicus, ciuis Romanus, Senator, homo spectatæ seueritatis & constantiæ, Martiam, fœminam nobilem, benè moratã, opulentã, forma & pudicitia conspicuam, trium liberorum matrem, tradiderit, rectè, habita nimirum ratione loci, temporis, modi, & aliorum similium, Hortensio, viro nobiliori, liberius viuenti, consulari, opibus, gratia, facundia claro. His inest circumstantia & conditio quædam tacita, si talis sit Cato, si talis sit Martia, si talis Hortensius, qualem circumstantiæ descripserunt, an tum rectè tradiderit: quæ omnia expressa faciunt hypothesin, vt modò fecimus. Thesin autem, si generalibus verbis includantur, vt an Cato rectè Martiam Hortensio tradiderit, in quibus latent omnes circumstantiæ. neq; hypothesis est, quia nihil interest, Catonis proprio nomine vtaris, an hominis, modò substãtia Catonis sola intelligatur. Verùm ista nolumus in præsentia

Idq; bifariã.

Ex cõtentione.

Hinc status elicitur.

Tũ ex oratione vnius partis.

Ratio multiplicãdę quęstionis, exẽplo indicat.

In q̃ thesis ab hypothesi discernit.

prosequi verbosius, partim, quòd a Rodolpho sint explicata, partim, quòd a nobis longiori catalogo exposita, nihil tamen peculiaris iudicij adderent in cognoscendo locorum vsu, & copia huius Topicæ facultatis dijudicanda, quando communiter hæc ratio multiplicandæ quæstionis obseruari potest a dialectico & oratore. licet alio genere, scilicet illustrandæ orationis, a dialectico munus oratoris secernatur.

EXposito capite quæstionis, restare videtur, vt tractemus de instrumento tractandę quæstionis, hoc est, oratione. tum de vsu tractatuq; locorum, quo scilicet de omni quæstione disserendi promptitudo & facultas expedita comparatur. Nos tamen consulto hæc omnia præterîmus, tum quòd apud Rodolphum tam copiosè explicantur, vt non possint magis, tum quia præsentis instituti finibus contenti, explicatius disserere volumus de natura locorum, è quibus deprompta argumenta, quæstioni propositæ cõmodè & appositè ad fidem, accommodantur. Hoc sollicitè interim monemus, vniuersam locorum farraginem parum fructus dialecticæ candidatis allaturam, nisi tota illa Rodolphi, de instrumento disserendi, & vsu locorum tractatio, bene meditata & explorata penitus habeatur. quandoquidem præter materiam (de qua in locis agitur) cum primis requiritur argumentationis forma, qua deficiente, nullum è locis ductum argumentum, ad fidem rei dubiæ adstruendam satis idoneum erit. Quantum verò ad cumulum inuentionis & iudicij, accessio promptæ & expeditæ copię requiratur, palàm est iudicare ex eis, qui certis argumentorum eruendorum legibus addicti, semper de asini vmbra, mira loquacitate nugantes, protinus infantes, & nudi argumentorum apparent, vbi extra vsitatam illam disputandi arenam descendendum est ad serium certamen, in quo de aliqua re graui seriò disserendũ est. Priusquam ad loci definitionẽ veniamus, explicandũ est, quis argumenti vsus, quę descriptio, vt hinc de loci ratione liquidò statuere possimus, quando locus omnino pensandus est ex argumenti qualitate in loco residentis. Necessarium esse quæstioni argumentum, graphicè demonstrat Agricola primi libri cap. 2. vbi in hanc ferè loquitur sententiam. Nulla res dubia, de qua per quæstionem ambigitur, ex seipsa fidẽ adsequi potest. sed aliquo magis explorato extrinsecus adhibito debet probari. perinde vt tenebræ indigent lumine aliundè illato. Nec tamẽ probãdis omnibus omnia cõueniunt. quid enim disserenti de optimo ciuitatis statu profuerit scire, respirent, nec ne, sub aqua pisces? Et quanquam Aristoteles primo Priorum Analyticorum libro tradit, omne verum omni vero consentire, aliud tamen est, ipsa inter se consona esse vera, aliud fidem & assensum assequi. Ergo, vt fides ei quod dubium est comparetur, adhiberi debet aliquid certa ratione coniunctum & cognatum rei probandæ, vt cum illo res probanda subsistere debeat, & rursus cum eo subuerti, hoc est, vt ex eo seu affirmato seu negato, res proinde vel in hanc vel in illam partem disputetur. Hic autem submonere oportet, Rodolphum agere de quæstione enunciatiua, non simplici, quæ duobus extremis, quæ τὰ ἄκρα dixit Aristoteles, enunciatur, quod his nimirum, inuentum è locis argumentum debeat accommodari, certa interim iudicij lege obseruata, vt si ex præscripto inuentionis & iudicij, argumentum cum extremis consentiat, statim arguat & probet, illa ipsa inter se consentanea esse. Contra si discrepet, illa item dissidere. Hæc obscuriora videntur, verùm vtriusque & inuentionis & iudicij vsum coniunctè Rodolphus aperuit adeò luculenter & speciosè, vt videatur operæprecium totum fermè locum huc adscribere. Videmus (inquit) in metienda rerum magnitudine, si duo sint proposita, quæ æqualia vel inæqualia ostendere velimus, si huiusmodi res sint, vt applicari altera alteri nequeat, accipitur tertium aliquid, quod possit vtrique adhiberi. neque temerè illud, aut quoduis, sed quod alteri saltem illorum sit æquale. Id deinde alteri adhibitum, si fuerit & illi æquale, iam æqualia illa inter se dicimus. sin inæquale, inæqualia. quoniam certum exploratumque est, eam magnitudinum esse proprietatem, vt quæcunque duæ cuiquam tertiæ sint æquales, sint & inter se æquales. & quarumcunque duarum altera, tertiæ alicui æqualis sit, altera inæqualis, sint inæquales inter se. Quorsum hæc? vt ostendam, quẽadmodum in magnitudinibus dixi, sic in omni rerum natura esse, vt quæcunq; duo cuiquam tertio consentanea sint, inter se quoq; esse consentanea. Consentanea aũt voco, quorum possit alterũ de altero dici, vt homini & substantię conuenit in animali, quoniam omne animal est substantia, & omnis homo est animal, sequitur ergo conuenire ipsis inter se, hoc est, omnẽ hominẽ esse substãtiam. Et contra. Quorumcunq; duorum alterum consentaneum est alicui tertio, alterũ dissidens, ea quoq; inter se dissident: vt lapidi & homini, lapidi quidem animal dissidet, homini verò conuenit. certum est igitur lapidem & hominẽ inter se dissidere.

Præter hæc opus est instrumẽto & tractatu, de quibus Agricola.

Pręmittitur ad loci tractationẽ nõ nihil de argumẽto ex Agricola.

Si qua duo itaq; conueniant, nec ne, velis perspicere, si sint eiusmodi, vt quẽadmodum magni tudines diximus applicari non posse, sic & ista consentanea sint, an dissentanea ex ipsis perspici nequeat, necesse est, tertium aliquod inuenias, quod alteri horũ consentaneum esse certũ sit, idq; alteri deinde cõparatũ, proinde vt illi fuerit consentaneum, vel dissentaneũ, ita esse inter se ambo, quæ proposita fuerant, sciamus. Id tertium, tum medium argumentationis dicitur, quoniam proposita velut extrema duo coniungit. tum quia probabiliter propositis iungitur, instrumentumq; est faciendæ de illis fidei, vocatur argumentum. Hanc partem excogitandi vel medij vel argumenti, vocant dialectici Inuentionis. Altera est pars quæ Iudicandi vocatur. Ea cuiusmodi sit, ex prædicta eadem similitudine iudicemus. Cum mensurã aliquam metiendarum duarum magnitudinum sumpserimus: ea si proba esse debeat, necesse est certa & firma sit. quòd si aut extendi possit, aut in arctum contrahi, & quemadmodum ait Aristoteles de regula Lesbia, quæ ad parietis flectitur formã, sic ista aptetur magnitudini metiendæ, fallax nimirum erit. Hoc pacto vnũ illud, cui vel consentanea vel dissidentia ea quæ proponuntur diximus esse debere, id si opinione solum atq; adspectu, non re vera sit vnũ, fallemur argumentatione, euenietq;, vt quę consentanea esse ostendi argumentatione credimus, dissideant maximè: & contra, pro dissidentibus consentanea capiamus. Vt si dicamus, aliquod animal est irrationale, homo est animal, ergo homo est irrationalis. vidẽtur quidẽ iungi in animali, irrationale & homo, sed perspicuũ est, non esse idem animal, de quo irrationale dicitur, & quod dicitur de homine, sed nominis tantũ ambitu & generis similitudine idem videri. Quod si adhibito iudicio, legem syllogismi obserues, dicasq;, omne animal est irrationale, homo est animal, ergo homo est irrationalis, iam quando pro consentaneis accipiuntur ea quę dissident, vt omne animal irrationale esse, nihil mirum est, homo & animal quanquam consentanea sint, hominẽ tamen & irrationale dissidere. Vt ergo certũ sit atq; liquidum, id quod in argumentũ assumimus, non facie, sed re vera, vnum esse. adhibita est inuentioni hęc iudicij pars, cui omnis de modis figurisq; syllogismorum præceptio & cautio omnis captiosarum argumentationum, quas fallacias dixere, subseruit. Hactenus Agricola, cuius verba declarãt illud ipsum, quod rei dubiæ quæstione cõplexa propositæ, fidem facit, proprio nomine dici argumentum, quatenus in genere complectitur veram probationem, siue necessariam, siue probabilem. Nihil enim huc facit quadripartita illa argumentorum differentia, quam habet Boetius in Topicis differentijs, ad separandum dialecticum a demonstratore: cum nos omnem verè disserentem, appellatione dialectici, aut si mauis, logici accipiamus. Rectè igitur Cicero in topicis definiuit, Argumentum esse rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem.. & quoniam fides argumentationis instrumento conficitur, vt ad inuentionem, iudicium accedat, Boetius aptissimè descripsit argumentationem, vt sit argumenti per orationem explicatio. Quæ ipsa fi nitio insinuat, argumentum ita demum censeri, si in oratione, rei dubiæ, tanquam ratio adhibeatur. siquidem extra orationem, res alioqui probatiua, dici potest causa, non autem ratio, itaque nec argumentum. Quin & in oratione res proposita non erit argumentum, nec ratio, nisi ipsa oratio præ se ferat habitum & formam argumentationis. vt si expositione sola enunn cietur, causa dici poterit, ratio nequaquam: vt optimè distinguit Rodolphus libro secundo de inuentione, capite de expositione. Est enim causa per quam res est, vt in Posterioribus ostenditur. Ratio, per quam res dubia probatur: quapropter omnis causa censebitur & ratio, si in argumentatione proferatur. Id verò nomen ipsum argumenti refert, quo appellatũ est, quia rem dubiam arguat, & verisimilem faciat, idq; quatenus oratione prolatũ est, & propositionũ firma & certa contextione dispositum: vt asserit Boetius, & grammatici adnotant in illo hemistichio Maronis. Degeneres animos timor arguit, libro quarto Aeneidos. Contra non omnis ratio causa, effectus enim in argumentatione propositus ad causæ cognitionem, ratio est, causa esse nequit. siquidem effectus & causa relatiuè opponuntur. Hinc liquet, cur sensus, qui crebro rei dubiæ fidem facit, nõ sit argumentum. quia non est ratio. Cæterùm illud, Plus probat oculatus testis vnus, quàm auriti decem, referendum est ad probationes inartificiales, quæ in orationẽ translatæ pro re præsenti a dicente, hactenus argumẽta dici possunt, vt in progressu latius ex Agricola ostẽdemus. Res autem, cui argumentum adhibetur, dubia esse debet, aut tanquam dubia proponi. Cum enim argumentum eò adferatur, vt arguat & probet, non aptè notabitur hoc nomine, si rei manifestariæ accommodetur, quæ lucem probationis, quandoquidem est extra tenebras dubietatis, non admittit. Quod modò adiecimus, aut tanquam dubia, & cætera. Indicat hoc loco argumentum accipi generatim pro omni medio, seu dialecticæ, seu demonstratiuæ argumentationis, qua scilicet amplitudine considerantur a nobis

Iudiciũ quale sit.

Argumentũ quid, è Cicerone.

Argumentatio quid Boetio.

Ratio & causa quid differant.

Qualis res, cui argumẽtũ quæritur.

ã nobis loci, sicut antea testati sumus. Quanquàm non sumus nescij, à nonnullis argumentum pro eo dumtaxat medio sumi, quod sit probabile, non certum. quomodo videtur Cicero in Partitionibus descripsisse, Argumentum esse probabile inuentum ad faciendam fidem. Quadtuplex argumētum distinxit Boetius, in calce primi de Topicis differentijs, in hanc ferme sententiam. Argumētorum omnium, Alia sunt probabilia & necessaria, Alia probabilia & non necessaria, Alia necessaria & non probabilia, Alia nec probabilia nec necessaria. Probabile est, quod videtur vel omnibus, vel pluribus, vel sapiētibus, & his vel omnibus, vel pluribus, vel maxime notis atq; præcipuis, & quod vnicuiq; artifici secundum propriam facultatem, vel quod ei cum quo sermo conseritur, vel ipsi, qui iudicat, videtur. In quo nihil interest, verum, an falsum sit, modò verisimilitudinem teneat. Aristoteles verò in Topicis paulo strictius probabilia descripsit, cum hic etiā primò verum dicatur probabile, quod tamen proprie videri cum formidine non potest, licet in genere videatur, id est, habeatur verum. Rodolphus libro secūdo generaliter accepit, pro omni eo quod appositè ad fidem dici possit, etiam si fabulosum sit, interim redarguens immerito Aristotelem, quādoquidem probabilia ad syllogismum retulit dialecticum, qui peculiariter in Topicis consideratur. Agricola verò ad logicen vniuersam, quæ omnem argumentationem sibi propositam habet. Necessarium, inquit Boetius, est, quod vt dicitur ita est, atq; aliter esse non potest. videlicet probabile dependet ex opinione seu qualicunq; fide adsentientis, propter obuiam terminorū significationem, & rei significatæ verisimilitudinem. Necessarium verò ex indissolubili extremorum connexione & certa rei veritate, siue quis adsentiatur, siue dissentiat. Probabilia igitur ac necessaria dicuntur, quibus, cum aliter se habere non possint, facile adsentiūtur audientes. vt si quid cuilibet rei sit additum, totum maius efficitur. & reliqua principia, quibus ex sola terminorum significatione adsentimur, probabilia ac non necessaria sunt, quibus facile animus acquiescit, licet ipsa veritatis non teneant firmitatem. vt mater diligit filium, quatenus in hac argumentatione proferri potest, si mater est, filium diligit. Omne enim argumentum, re vera nomen suum tuebitur, si in argumentatione, rei probandæ adhibitum, natum sit arguere & probare, quamuis actu nullius rei faciat fidem. Necessaria ac nō probabilia sunt, quæ ita sese, vt dicuntur, habere necesse est. sed his non facile consentit auditor, vt obiectu lunaris corporis euenit defectus Solis, Sol est tota terra maior. Si cauilletur quispiam, hæc non dici argumenta, quòd cum probabilia non sint, proinde nec fidem facere possint. Respondemus ex Boetio, ea dici per se ac simpliciter actuq; probabilia, quibus sponte atque vltrò consensus adiungitur. atqui necessaria & non probabilia, ab hac descriptione reijciuntur, ꝙ ea non statim vt audita sunt, approbare soleat auditor. Verùm vbi necessariis ac probabilibus argumentis antea demonstrata fuerint, tum demum ad alterius rei dubiæ fidem trahentur, dicenturq; probabilia iam argumenta, quæ antequàm sunt demonstrata, aut certè dialecticè probata, vt non sunt verè & actu probabilia, ita nec argumenta actu fuerint, ne peritis quidem, inquantum & illi requirunt aliquam probationem, qua ad assentiendum inducantur. Porro quoniam argumenta dicuntur, non quòd arguant, sed arguere nata sint. probabilia quoq; dicentur, quòd saltem à peritis nata sint credi, postquàm adhibita fuerit qualiscunq; probatio. Huius generis sunt speculationes geometricæ, quæ theoremata Græci dicunt, quę tum deniq; cum demōstrata fuerint, aliarum speculationum vere & actu argumenta censentur. Neque necessaria neq; probabilia sunt. quæ neq; opinione hominum, neq; in veritate consistunt, vt quod quisque non perdidit, habet. verum hæc, quia non faciunt re vera fidem ei, de quo dubitatur, argumenta dici nequeunt, nisi analogice. Hæc quatuor argumētorum genera, Boetius quatuor differendi facultatibus singulatim attribuit. per artificem differēdi promiscue intelligendo eum, qui vere disserit aliqua de re, & eum qui differere videtur. Sunt autem quatuor artifices differendi, Dialecticus, Orator, Philosophus, & Sophista. Dialecticus, vt à philosopho distinguitur, & quatenus est vtens tantum non docens, & simul orator, in communi argumētorum materia versantur, argumenta sequentes probabilia, siue necessaria sint, siue non sint. Duo igitur genera, probabile & necessarium, probabile ac non necessarium considerant. Vbi licet obiter admonere, ꝙ orator hic intelligitur, qui verisimilibus è medio sumptis caussam suam munire solet, cui Arist. in rhetoricis enthymemata, & exempla tanquam propria facit, vt dialectico syllogismos & inductiones. quod & in secundo Priorum indicat, capite de inductione. Multo autem aliter extra locum præsentem, dialecticum à rhetore putamus dissidere, vt antea submonuimus. Philosophus siue demonstrator de sola veritate pertractat, vt quæ sola sit sapientiæ finis & materia, Vendicat ergo sibi omne argumentū necessarium seu probabile actu, seu non probabile,

Argumentū esse quadruplex, autore Boetio.

Probabile quid sit.

De quo Aristo. reprehēdit immerito Agricola

Necessarium differt a probabili.

Primū probabile & necessarium.

Secūdū probabile, & nō necessarium

Tertium necessarium & nō ꝓbabile.

Artifices differendi quatuor.

babile,quo duæ species designantur,necessarium & probabile, necessarium ac non probabile, quanquam species illa pertinet etiam ad dialecticum,alia ratione,videlicet quatenus probabile est argumentum. Sophista,qui sola imagine disserendi artifex est, vtitur argumentis, quæ nomine solo ita vocantur,hoc est, quæ neque probabilia sunt,neque necessaria, itaq; ne argumenta quidem. Topicorum itaque intentio est,vt ait Boetius, verisimilium argumentorum copiam demonstrare, quæ propriè ad Dialecticum & Oratorem pertinent. Ad Philosophum verò,quatenus verisimilium aliqua,necessaria quoq; sunt. Nos hic nolumus rimari, an rectè Boetius omnia probabilia, etiam generaliter accepta, putet ad locos pertinere Aristotelicos. tantùm affirmamus,in hoc nostro locorum Auctario omnia argumenta tractari,quę modò verè probatiua sint dubiæ propositionis, siue necessaria fuerint, siue probabilia duntaxat,non etiam necessaria,vel certè quæ ad explicandam simplicis thematis vim trahi possint.Exigenda namq; sunt argumenta ad quæstionem,cuius ambitu complexi sumus in vniuersum omne thema,de quo ambigi possit, quod partim simplex, partim enunciatiuum esse ostendimus,quo fit,vt arguměta plæraq; omnia,iuxta congruant in vtrumq; thema.Quanquam vsus Dialecticorum iam olim propè obtinet, vt loci suppeditent argumenta problemati,hoc est,dubiæ quæstioni terminandæ. quomodo & Boetius propriè,non generatim locos accipit in eodem libro. Illa verò,inquit,argumenta, quę necessaria quidem sunt, sed non probabilia,atq; illud vltimum genus,scilicet nec probabile nec necessarium,à propositi operis consideratione seiunctum est. Fatetur interim Boetius, necessaria quoq; è locis dialecticis posse depromi,sed inquantum probabilia eadem habětur. Ex qua sententia protinus elucescit,quanta sit inuentionis dialecticæ seu localis disciplinæ commoditas, ne dicam necessitas, ad perceptionem altiorum facultatum.Magnum enim aliquid,sicuti Boetius ait,locorũ consideratio pollicetur, scilicet inueniendi vias, quod quidem ij, qui sunt huius rationis expertes,soli prorsus deputant ingenio, neq; intelligunt, quantum hac consideratione quæratur, quæ in artem redigit vim & potestatem naturæ. Quibus Boetij verbis,apertissimè consentit Aristoteles primo Topicorum, quo loco dialecticæ, hoc est, Topicæ facultatis commoda & vtilitates enumerat,cuius loci verba cõsultò dissimulamus,quia fusius inibi prosecuti sumus. Quin & Rodolphus libro secũdo Inuentionis,toti Logicæ tribuit vim adiuuandi naturam,& in certas artis regulas cogendi vniuersam expeditè & appositè disserendi facultatem . cuius veluti semina quędam promiscuè omnibus indidit naturę parens Deus. locus autem (ne quis desyderet)est capite quinto. Peculiariter verò de locorũ vsu ex instituto agit toto hoc secundo libro . & vtilitates inuentionis grauissima oratione explicat primo libro, sub finem capitis primi. Vtilem autem (inquit) esse hanc locorũ rationem apparet, cùm magnæ parti humanorum studiorum. quandoquidem plæraq; in ambiguo hærent,& disserentium certaminibus sunt exposita. Tum verò eis præcipuè confert,qui tractant illa,quorum nullæ traditæ sunt artes.Dico,qui consilio rempublicam gubernant,quos de pace,bello, cæterisq; ciuitatis negotiis in rem præsentě,sępe Senatui,sępe populo fidem facere oportet. quiq; in iudiciis item accusare,defendere,petere,abnuere,quiq; populũ docere iustitiam, religionem, pietatem, in professo habent. Et mox tertiam exponit,nec instruere solùm os facultas ista, & tantùm dicendi copiam subministrare,sed prouidentiam animi,& rectè consulendi quoq; aperire viam videtur. Quando non alia re prudentiam constare apparet,quàm perspicere,quid in quaq; re sit positum. & consentanea repugnantiaq;,& quo quicque ducat, quidve euenire possit, colligere. Hoc autě ipsum confirmat,statim subiecto exemplo de Cicerone & Demosthene,quibus prudentiæ consiliiq; laus,vel ab emulis est concessa. ꝙ quæ dicebant in Senatu, in foro, antea prudenter,adminiculo scilicet locorũ,cogitassent.Namq; dicere,inquit,prudenter,nisi qui prudenter cogitârit,non potest. Constat igitur, hanc locorum dialecticorum facultatem Philosopho,Oratori,Dialectico,& quisquis insuper,vel aperta oratione disserit,vel tacita meditatione de quęstione aliqua tractanda occupatur,in primis vtilě atq; adeò necessariam esse.

Argumentũ in præsentia generatim accipi,vt omni themati adhibeatur.

Locorũ vtilitas ex Boetio.

Aristotele.

Rodolpho.

Ex istis omnibus de argumento hactenus expositis , obuium erit cognoscere, quid sit locus,quem iamiam describemus, si prius breuiter indicatum fuerit , qua ratione loci principio inuenti sint ab hominibus ingeniosis. Hanc rem expedit Rodolphus in hunc ferè modum, Cùm nullæ dubiæ rei queat ex se constare fides,neque vlli quæstioni (vt nos addimus) absoluta tractatio adhiberi , sed ex aliis quibusdam notioribus magisque exploratis , de vno quoque dubio certitudinem , & de omni porrò quæstione expeditam tractationem , siue explicationem , colligamus necesse est . iámque alij mentis acumine freti , celerius copiosiúsque argumentum quæstioni finiendæ idoneum excogitent. Alij contrà hebetiore mentis

Loci quomodo inuěti, autore Rodolpho.

&

& ingenij vi, nihil vel serò saltem quid dici quouis de themate possit, inueniat. Vtilissimo sane studio prudentes quidam viri, & longo differendi vsu ac rerum obseruatione exercitati, sedes quasdam argumentorum excogitauere, quorum admonitu, velut signis quibusdam circum ferremus per ipsas res animum, & quid in quaque esset probabile, vel alioqui propositæ quæstioni accommodatum, perspiceremus. Cæterùm, vt expeditè inueniri possit, ratio quædam obseruanda est, qua deprehendamus, quod nam ex omnibus inuentis cum proposita quęstione cohæreat, & quadam veluti societate naturæ copuletur. Cum enim non quiduis sit cuiuis terminandæ quæstioni idoneum, adminiculo aliquo egemus, quo diiudicare liceat, quid cui sit cognatum themati. Ergo (vt plenius inuentionem locorum aperiamus) ex effusa illa rerum varietate (quarum quæ, quibus cōueniant aut discrepent singulatim, nulla oratio, nulla mentis humanæ vis consequi potest) communia quędam capita siue locos ingeniosissimi virorum excerpsere, quibus tanquam indicibus generales rerum ordines, & quasi classes distinctæ proponerentur, quemadmodum categorię decem rerum ordines complectuntur, quorum vnusquisque certarum rerum communes habitudines, & eandem in genere essentię rationem proprijs notis designat. Sic & loci, quæ communia rerum capita diximus, singuli habitudinem & proprietatem in commune significant, qua res omnes illius ordinis, inter se conueniant. per hos igitur dum studiosa indagine mentis, singulas rerum naturas, partes, causas, effecta, reliquaq; id genus peruestigamus. ita demum, quæ consentanea, quę dissentanea propositæ quęstioni, argumenta adhiberi possint, inueniemus. In hanc ferè sententiam Agricola, qui statim locum definit hisce verbis. Locus est communis quædā rei nota, cuius admonitu, quid in quaque re probabile sit, potest inueniri. Per notam intellige signum & indicem, qui res omnes & argumenta, communi & generali quadam habitudine quærentibus indicet. vt enim quondam statuæ illæ Mercuriales, nunc ferreæ aut ligneę manus, quas crucibus in biuijs affixas videmus, indicant viatori, qua vertendum sit iter, Ita hi loci eum qui inuenire cupit argumenta veluti manu apprehensum, ducunt eo quo tendit. Idem habet Quintilianus libro quinto Institutionum ora. capite decimo, Locos appellans sedes argumentorum, in quibus latent argumenta, ex quibus sunt petenda. Nam vt in terra non omni generantur omnia. nec auem aut feram reperias, vbi quęque nasci aut morari soleant ignarus. & piscium quoq; genera, alia planis gaudent, alia saxosis. regiōibus etiam litoribusq; discreta sunt, nec elopen nostro mari aut scarum ducas, ita non omne argumentum vndiq; venit, ideoq; non passim quærendum est. Multus alioqui error est, & exhausto labore, quod non ratione scrutabimur, non poterimus inuenire, nisi casu. At si sciérimus vbi quicque nascatur, cum ad locū ventum erit, facile quod in eo erit peruidebimus. Sic Fabius. qui nos docet, per omnes eūdum esse locos, vt si vnus aut alter non proferat argumentum in rem præsentem. id tertius quartusue, vel certè aliquis tandem omnium queat suppeditare. Quod & Cicero planissime tradit, in Partitionibus, vbi filio sciscitanti, omnibus ne igitur ex his locis argumēta semper sumemus? Respondet Cic. pater, Imo verò scrutabimur & quæremus ex omnibus, sed adhibebimus iudicium, vt leuia semper abijciamus, nonnunquam etiam communia prætermittamus & non necessaria. Idem attingit Rodolphus, sed nos in re manifestaria superuacuum esse lumen arbitramur. Illud addendum quòd Cicero de loci nomine habet in Topicis. Vt igitur earum (inquit) rerum quæ absconditæ sunt, demonstrato & notato loco, facilis inuentio est, sic cum peruestigare aliquod argumentum volumus, locos nosse debemus. sic enim appellatæ ab Aristotele sunt hę quasi sedes, e quibus argumenta promuntur. Itaq; licet definire, Locum esse argumenti sedem. Hanc verò posteriorem loci descriptionem Boetius enarrat secundo libro, de Topicis differentijs ad hunc modum. Argumenti sedes, partim maxima propositio intelligi potest, partim maximæ propositionis differentia. Maximæ propositiones dicuntur, quæ cum per se notæ sint, tamen nihil vlterius habent, quo demonstrētur. Dicuntur autem maximæ propositiones, quòd antiquissimam habent probationem, qua sic alijs fidem adstruunt, vt ipsæ à nulla alia notiore, & quasi natu maiori, fidem assequi debeant, Et quadam graduum ratione videntur maximæ appellatæ, vt prima syllogismi propositio dicatur maior, quod plus efficaciæ habeat ad illationem conclusionis, quàm propositio minor, quamuis ipsa quoque vim probatiuam obtineat. Sed quoniam vtraq; propositione maxima confirmari potest, cum ipsa non habeat vllam priorem, qua probetur. merito sola propositio maxima nūcupatur. Et quia generali complexu argumenta continet, rectè locus dicitur, quòd sic fidem facit argumento, vt ipsum non egeat aliena probatione. Sit exempli causa quęstio, an regnum sit melius consulatu, & tali enthymemate respondeatur, Regnum diuturnius est consulatu, melius igitur est quàm consulatus.

Loci definitio ex eodē.

Fabi9 Quintilianus.

Cic. in partit.

Idem in Topic. definit locum.

Boetius de loco maxima.

latus. infirma per se est probatio, quare maxima propositio adhibenda est eiusmodi, Bonum diuturnius, melius est eo, quod parui est temporis. Potest hęc maxima iam inde ab initio in argumẽtatione misceri, vt proueniat huiusmodi syllogismus, Omne bonum diuturnius est melius temporaneo bono, atqui regnum diuturnius est consulatu, est igitur melius. Sunt tamen argumentationes, quarum maximæ non videntur in ipsis includi, sed extrinsecus vires probandi subministrare. vt quæstio sit, an sapiens sit inuidus, adhibeaturq́ talis argumentatio, Inuidus bonis affligitur alienis, sapiens non affligitur bonis alienis, ergo sapiens non est inuidus, Maxima forinsecus aduocari debet. Quorum diuersæ sunt definitiones, ipsa quoque esse diuersa. Maxima igitur propositio, quæ vniuersalis, & principalis, & indemonstrabilis, ac per se nota est, rectè locus dicitur. Quia, vt locus naturalis in se corporis quantitatem continet, ita hæ propositiones maximæ intra se, hoc est, significationis complexum, quasi residentem habent ac locatam omnem vim cæterarum propositionum, & potissimùm ipsius conclusionis consequentiam seu illationem. Quòd si quis roget, an vtriusq́ argumentationis modò propositæ maior, dici possit maxima propositio. Respondendum existimamus, Omnem eam dici maximam, quæ nulla indigens probatione, continet tamen in se vim probandi alias, qualis fuit maior vtriusque syllogismi. Et pari ratione, cuiuscunque syllogismi maior propositio, si per se nota sit, maxima dicetur, quia generalem explicat medij & maioris extremitatis habitudinem, ex qua pendet illatio conclusionis, imò multarum conclusionum, pro varietate minoris extremitatis, vt indicat Aristoteles primo capite secundi Priorũ, in potestate plura concludendi per sumptionẽ sub medio. Si pergat quis interrogare, num omnis maxima sit in præsentia locus dialecticus? Opinamur exactè responderi non posse, nisi adhibita distinctione. Alias esse maximas rerum, quæ habitudinem rerum significatarum, per terminos in quæstione positos ad ipsum argumentum explicant. Alias terminorũ, si quis ita patiatur vocari, quæ ipsæ maximæ dialecticam habitudinem terminorum exponunt. Illius generis sunt omnes propositiones maiores syllogismorũ, non constantium vlla voce logica, vt omne bonum diuturnius est melius temporaneo bono. quisquis sapiens est non inuidet. Posterioris generis sunt propositiones Dialectico peculiares, quę principia dialectica vocari solent, vt quod definitioni tribuitur, definito quoq́ tribuendum est. Ex quibus fiunt syllogismi dialectici seu demonstrationes dialecticæ, quoniam principio dialectico & reliquis dialecticis propositionibus constant. vt exempli gratia, quod definitioni competit, & definito, sed erudibile esse cõpetit animali rationali. igitur & eius definito, vtpote homini. Cæterùm an sint veræ demonstrationes, an potius dialectici syllogismi propter ineuidentem & accidentariam subsumptionem, lectoris ingenio perlustrandum relinquimus ex primo Topicorũ, & primo Elenchorũ, vbi agitur de disputationibus & argumentationibus dialecticis, Item doctrinalibus seu demonstratiuis. Non ignoramus tamen, omnem argumentationem non demonstratiuam vocari posse dialecticam, sed in alium sensum, quia nimirum probabilis ac verisimilis est habitudo argumenti seu medij ad consequens, non autem quia dialecticis terminis sit constituta.

Núm omnis maxima sit locus dialecticus.

Responsio ducta ex prę missa differẽtia maximarum.

Ex hac distinctione, quod in præsentia succurrit, loco responsionis adferemus, eas duntaxat propositiones, quæ sunt posterioris ordinis, verè dialecticas maximas esse, & proinde locos item dialecticos, quoniam continent generalem argumenti & quęstionis habitudinem, in qua significantur, & tanquam in loco resident multa argumenta, siue multæ propositiones, quarum vnaquæque possit esse antecedens dialectici enthymematis. vt verbi causa in prædicta maxima continentur hæc argumenta, Animal rationale est erudibile, animal rationale est natum loqui, animal rationale est natum nauigare, relata ad cõsequens, igitur homo talis est. Prioris autem generis maximæ, tantùm explicant rerum habitudinem aliquam, non relatarũ interim ad dialecticas proprietates, nisi quatenus ad eas recurrẽdum est, si dubitetur, an argumentatio sit gratia materię probatiua. Sed si tota argumentatio sit syllogistica aut inductiua, magis gratia formæ bona esse ostendẽtur, vbi iam de iudicio agitur, non de inuentione, vt ipse testatur Agricola, quo loco similitudinem à magnitudinibus desumpsit, quam superius attulimus. Illud obiter (quia locus vtcunq́ submonet) adiiciamus, maximam dialecticam, quæ inuentionis est, ferè adhiberi enthymematis, vt materia esse proba, & consequentia item firma declaretur. Syllogismis autẽ regulatiua quædam principia solent accommodari, quibus forma tantùm argumentationis exploratur, verè syllogistica sit, an secus, quod in primo Priorum circa definitiones dici de omni & dici de nullo attigimus. Hinc apparet, num consequentiæ sint confirmandæ, ex eo quòd certo è loco ducta sunt argumenta. Sanè Rodolphus palàm inficiatur libro secundo capite primo. Contrà, Dialectici nostra hac ætate in scholis confirma-

confirmare solent more illo probandi iam aliquot ferè seculis vsitato. In concordiam reduci posse cum nostris Dialecticis Rodolphum ita putamus, si dixerimus, nullam argumentationem idcirco quia à specie vel genere, vel quouis aliorum locorum ducatur, necessariò cohærere. quoniam ex omnibus istis ineptæ & minimè cohærentes duci queant. Sed rectissimè confirmari aliqua propositione maxima, certam habitudinem ipsius medij ad quæstionem probandam explicante. ad quam argumentum omnino examinari debet. nisi mauis ad syllogismum vel aliam argumentandi formam semper recurrere, quæ iudicij est, non inuentionis, cùm dialecticæ maximæ contrà se habeant. Hic tamen obseruandum, ne quis per eam maximam, quæ intra complexum argumentationis continetur, putet rectè probari consequentiam, quæ malè confirmatur per antecedens, cuius pars principalis est ipsa maxima. antecedens enim, non ad consequentiam totam, sed ad consequens refertur, eiusque probatiuum est. Per eas verò maximas, quæ extra sumuntur, rectè consequentia probatur. Materialis quidem per maximam Topicam, Formalis autem per maximam syllogisticam, vel alterius argumentationis, cuius formam esse bonam ipsa maxima propositio declaret. Consequentia in genere bona esse probatur per definitionem argumentationis, quæ demonstrabit propositã consequẽtiam esse probatiuam, aut per generalem regulam cõsequentię, quam elicere possumus ex fine primi Priorũ talem, Ex opposito consequẽtis infertur oppositũ antecedẽtis, vel in eundem sensum, Oppositũ consequẽtis repugnat antecedenti, qua ostendit Aristoteles, cõuersionem particularis negatiuę non esse bonam consequentiam, aliquod animal non est homo, igitur quidam homo non est animal, quia scilicet oppositum consequentis stat cum antecedente. Exemplum primi, hoc est, de consequentia materiali, equus est hinnibilis, igitur animal est hinnibile, probatur consequentia hac propositione maxima, Quod speciei conuenit, & generi cõueniet. si subsumas, sed hinnibile conuenit equo, & inferas, ergo conuenit animali, iam fit argumentatio vel demonstratio topica, quæ non ostenditur bona esse consequentia per dictam maximam, cùm illa ipsa tacitè intrà sumatur, & pars sit argumentationis syllogisticæ, ad quam adiectione maximæ, hoc enthymema potest immediatè reuocari. Sed prioris enthymematis illatio, per eandem rectè confirmatur, quoniam extra ipsum enthymema profertur, sic, vt non possit fieri vera præmissa, nisi mutetur habitus orationis, vt in prædicto syllogismo per sumptionem dialecticam fecimus. Secundi exemplum de formali consequentia, omne animal rationale est naturaliter amans virtutis, homo est animal rationale, ergo est amans virtutis. Conclusio quidem probatur ritè per maiorem, vt omne consequens per suum antecedens verum esse ostenditur, Illatio autem siue ipsa consequentia potest confirmari hac maxima, Quicquid dicitur de subiecto completè distributo, dicitur etiam de quolibet subsumpto sub eo. vel hac, Quæ syllogisticè conueniunt in eodem tertio medio, debent etiam inter se conuenire. Hæc tamen ipsa, si fiat subsumptio, atqui amans honoris & homo consentiunt in animali rationali, dehinc illatio subiiciatur, conueniunt ergo inter se. Iam vides quemadmodum probet rursus ipsam conclusionem postremò illatam, non autem ipsam consequentiam, quæ bona esse relinquitur ex euidentia dispositionis, quemadmodum ait secundo Priorum Aristoteles, opinatis præmissis, necesse est conclusionem opinari. Quocirca dici posset, bonitatem consequentiæ syllogisticæ non posse re vera probari, quòd habeatur à Dialectico pro primo principio, sed hæc ad initium Priorum pertinent. Exemplum tertij, de consequentia in genere, attulimus ex Aristotele ipso, de conuersione. Quo addi potest ex modo expositis, consequentiam syllogisticam fortasse confirmari posse generali maxima. Consequentis oppositum repugnat antecedenti, quam nos interim malumus referri ad cõsequentiam materialem, cuius bonitati non suppetit alia probatio generalis. Ex his intelligi potest, in quem sensum nonnulli probant consequentiam per antecedens, quia scilicet antecedens ostendit consequens esse verum, itaque ipsam quodammodo consequentiam bonam esse, vt argumenti nomen, quod antecedenti propriè tribuitur, interim vsurpatur autore Boetio, pro tota argumentatione, atque etiam pro argumentationis probatione. Cum Boetio videtur sentire & Fabius, qui liberius accepto nomine argumenti, complexus est ἐνθυμήματα, ἐπιχειρήματα, ἀποδείξεις, hoc est, enthymemata, argumentationes, demonstrationes. Locus est libro secundo, capite decimo. Locus ergo maxima, id est, maxima propositio, rectè à Boetio descripta est, & ab Aristotele quibusdam locis adiecta, etiam si Rodolphus diuersum iudicat in calce primi de inuentione. Locus differentia maximæ à Boetio & posterioribus in hunc fermè modum describi solet, Differentia maximæ est generale caput rerum, quo vna maxima propositio ab alia differt, cuiusmodi sunt definitio, definitum, interpretatio, similia, repugnantia, quæ

Quatenus per locũ dialecticũ aperte cõfirmari possunt argumentationes & consequentiæ.

Consequentia nõ probatur per antecedens.

Differentia maximæ quid.

quæ & hoc pacto assignantur. Locus à definitione, locus ab interpretatione. Et rursus, Locus definitionis, locus interpretationis, locus repugnantium. quæ in eandem omnino sententiam dicuntur. Demus in exemplum hanc maximam, Cui definitio competit, eidem definitum, quæ distinguitur ab ista, Cui tribuitur definitum, eidem competit definitio, quòd ibi locus differentia maximæ est definitio, hic definitum. Quod vt manifestum euadat, cùm vtrobique proferatur vterque locus definitionis & definiti, perstringere operæprecium est, triplicem in argumentatione dialectica terminum, Inferentem, Illatum, Communem. Inferens est, qui rem significat, ex qua tanquam principali ratione aliquid infertur. Illatus est, quo significatur res illata, de qua fuerat præcipua mota quæstio. Communis est, qui communiter illato & inferenti iungitur. Et (quod annotare solent) inferens terminus tantùm profertur in antecedente, Illatus duntaxat in consequente, Communis verò vtrobique. verbi causa, in hac argumentatione, Sapiens non est inuidus, ergo philosophus non est inuidus, terminus inferens est sapiens, Illatus verò philosophus, Communis, esse inuidum. Hæc autem differentia terminorum, ne domi nata esse videatur, ac temerè conficta, est apud Rodolphum primo libro, capite secundo, ex quo supra ostensum est, in argumentando tribus esse opus, Principio duobus in quæstione propositis, quæ consentanea vel dissentanea esse probandum est. tum aliquod tertium certa ratione adsitum proponitur, in quo ipsa comparantur, perinde ac magnitudines duæ in tertio aliquo, tanquam propria mensura, conferuntur. Hic enim paratum est videre, tertium illud esse terminum inferentem, quoniam sic in eo extrema quæstionis terminandæ comparantur, vt ex cõuenientia vel discrepãtia cum illo, inferantur illa ipsa vel conuenire inter se, vel discrepare. Terminus illatus est, alterum duorum, de quo principaliter est quæstio instituta, vt ferè subiectum directæ conclusionis, tantùm in consequente dialectici enthymematis proferri solitum. etsi in antecedente quoque nonnunquam profertur, dum suppressa maiore, vtpote obuia, enunciatur minor præmissa. Terminus communis est, qui tertio, siue medio, siue inferenti, & illato iungitur, illi in antecedente, huic in consequente, & ferè est prædicatum directæ conclusionis, si enthymema sit, quod immediatè possit ad syllogismum reduci. Sin argumentatio dialectica proponatur, quatuor pluribúsve terminis constans, adfirmabimus eam esse in simplices argumentationes soluendam è tribus terminis compositas, quemadmodum vel Rodolpho teste, duplicatis è locis nonnunquam argumentari contingit, vno tamen orationis complexu. Aut si proponatur argumentatio tam perplexa, vt reduci nequeat ad syllogismum, qualis, exempli causa, videtur esse, Bonum est suaue, ergo non suaue est non bonum. Item, duplum est multiplum, ergo subduplum est submultiplum. Dicemus Rodolphum & receptam de tribus terminis differentiam intelligi de argumentatione recta, non obliqua. simplici, non composita, siue hypothetica. Primus enim ordo rationalis discursus, hoc est, argumentationis, rectus est ac simplex è duorum in vno collatione, hanc illámve quæstionis categoricæ partem concludens. Ex his iamdudum apparet, cur maximarum, quas modò posuimus, prior à definitione, posterior à definito, tanquam loco differentiæ maximæ peculiariter nominetur. videlicet à termino inferente significamus ipsum locum, quòd in eo tanquam argumento seu medio, vis probationis includatur, cùm de reliquis tantùm dubitetur. Quoniam ergo in priori maxima definitio esse terminus inferens designatur, quia particulam illatiuam præcedit, In posteriori definitum. iusta nimirum ratione maximas propriis locis, quæ differentiæ vocantur maximarum, distinximus. Terminum autem simplicem dicemus argumẽtum, non quòd per se arguat, sed quia in argumentatione quæstioni adhibitus, eam probet. quare & loci nomine, differentia maximæ rectè censetur, quòd in eius generali significatione, tanquam loco, resideant argumenta, id est, res quæ in argumentatione ritè dispositæ vim probandi & arguendi obtinentes, totam orationem faciant probatiuam. Vt igitur ad caput loci redeamus, apposité Boetius initio de topicis differentiis enarrauit, locum esse argumenti sedem, in quo scilicet contineatur id, per quod rei dubiæ fit fides. vel id, à quo ad propositam quæstionem conueniens trahitur argumentum, vt priori parte significetur maxima, quæ per se fidem facit, In posteriori, differẽtia maximæ, quæ cum alio sumpta constituit propositionem per se terminatiuam quæstionis. Tractationem de loco proximè sequitur locorum omnium diuisio, quam expeditè iamiam conficiemmus, si antè statuerimus, ex loco differentia maximæ, an potius ex ipsa maxima, varietas partitioque locorum sit æstimanda. Certè Aristoteles videri potest, maximas esse prosecutus, cùm in singulis locis non tam occupetur in describendo, nominando, idoneis exemplis illustrando vnoquoque loco, quàm vt explicet habitudinem & cognationem argumenti cum re proposita, hoc est,

Huc facit terminorũ differentia.

Inferens terminus.

Illatus terminus.

Cõmunis terminus.

In qua argumentatione locũ habeant termini.

Diuisio locorũ vnde sumenda.

est, termini inferentis cum illato, adeò vt non desint, qui adfirmēt ex Aristotelis sententia, solas maximas, aut has præcipuè pro locis reputari. Nobis contrà visum est, locorū accipere distributionē ex locis differentiis maximarū propositionum, Idq; multis nominibus. Imprimis post Aristotelem plærìq; multis retro seculis, in catalogo locorū, differentias maximarū, non ipsas maximas enumerârunt, vt ex M. Tullio in Top. & Part. Item è Fabio Quintiliano, libro quinto Instit. orat. tum ex Themistio Boetioq;, quin & ipso Rodolpho, quiq; sunt plures eiusdem albi scriptores, in confesso est omnibus. Adde, quòd autore Boetio in secundo de Topicis differentiis, pauciores ij loci esse deprehenduntur, qui in differentiis positi sunt, quàm propositiones ipsæ, quarum sunt differentiæ. Omnia enim, quæ vniuersaliora sunt, pauciora esse contingit, & ideo facilè sub scientiam cadere possunt, quorum tam multus numerus non est, vt à memoria discentis elabantur. Quibus Boetij verbis pulchrè congruit, quod antea disseruimus (vt hoc sit loco postremæ rationis) locos materiam suppeditare, non formam argumētandi. porrò maximas, præterquam quòd angustiores sunt, nonnihil etiam de forma saltem dialectica, & vt dici potest, materiali explicare. cùm differentiæ maximarū breuiter vniuersam loci amplitudinē atq; omnem argumentandi materiam designent, cui sua constet in argumentando disponendoq; libertas pro disserentis ingenio, & materię subiectæ natura. Tametsi quod Boetius ibidem adnotauit, locorum & argumentorū discrimina subseruire quæstionibus prædicatiuis, quas nos initio ferè huius commētarij enunciatiuas diximus, opinamur ad secundum Topicorum Aristotelis pertinere, vbi post generales prędicatorum locos, proprij singulis capitibus exponuntur, ad terminandam accidentis quæstionem. In præsentia malumus referre locos generatim ad quæstiones omnium prędicatorū, atq; adeò ad simplicia themata, quēadmodum suo antea loco meminimus. Nanq; ita latè patere locos volumus, quatenus vniuersam logicæ facultatis inuentionem complectantur. Quod ex Aristotele modò adferebatur, in hanc sententiam interpretamur, locis maximas passim subiectas esse, quò cognosceres vim argumentandi ex loco, non esse vagam & incertam, sed peculiari rerum, quę in argumētatione explicantur, habitudine niti, quam propriè maxima declarat. Ergo, vt à differētia maximæ propositionis, locorū discrimina proprio ordine diuisioneq; trahamus, hoc prælibandum est, naturam loci pendére ex argumenti propositi cognatione, & quadam (vt Rodolphus ait) societate cum re probanda. quandoquidem si non est certa ratione coniunctum argumentū, non erit argumēti censendum nomine, cùm arguere ac probare nequeat. Si dederis non esse argumentū, nec locus erit, vt in quo non resideant idonea probationi argumēta. Sed hoc satis ac super demonstratum est ex Agricola superius. Quoniam itaq; argumenti, vel rei argumento signatæ, ad rem probandam, hoc est, vti alij loquuntur, termini inferentis ad illatum, tripartita est in vniuersum habitudo & affinitas. Hinc nimirū palàm erit, triplices quoq; locos esse, è quibus triplex ista varietas argumentorū possit diiudicari. Suntq; locus internus, locus externus, locus medius. Res enim quæ argumento proponuntur, ita conueniunt cum prædicato aut subiecto quæstionis terminandę, vt alia in ipso sint, alia prorsus extra rem sint. alia partim in re, partim extra rem ipsam, ideoq; medium quiddam obtinere dicantur. Idq; testatur Boetius in hæc verba loquens, Omnes igitur loci, id est, maximarum differentię propositionum, aut ab iis ducantur necesse est terminis, qui in quæstione sunt positi, prædicato scilicet atq; subiecto, Aut extrinsecus adsumantur. aut horum medij, qui inter vtrosq; versantur.

Boetius paulò adstrictius locos accipit, quàm nos in præsenti commentario.

Cur maximas addiderit locis plærisq; Aristoteles.

A differētia maximæ triplices locos distingui.

Boetius idē habet.

Internus quid, & quotuplex.

Locus internus dicitur, qui continet argumenta, quæ tanquam insunt & inhærent rei per terminum illatum designatæ, qui partes habet, locum à substantia, & locum à consequentibus substantiam. Locus à substantia dicitur, qui argumēta continet ad rei substantiam pertinentia, & velut in essentia rei posita. Cuius tres sunt differentiæ, Alius enim à definitione & definito, Alius à descriptione & descripto, Alius ab interpretatione & interpretato nuncupatur. De definitione & definito non est qui ambigat locos à substantia esse. Cæterùm interpretatio, teste Boetio, rectè hic adnumeratur, quòd sit quædam nominis definitio, ac rem significatam propriis notis declarans. Locus à concomitantibus substantiam est, qui continet argumenta, non quidem infixa aut insita substantiæ rei, sed quę naturam rei sequantur, sub quo continentur loci, a toto, a partibus, a causa, ab effectu, a generatione, a corruptione, a communiter accidentibus. Locus a toto multifariàm diuiditur, & item locus a parte, quum alius sit a toto vniuersali & parte subiectiua, alius a toto integrali, alius a toto in quantitate & partibus eiusdem, alius a toto in modo & parte in modo, alius à toto in tempore & parte eiusdem, alius à toto in loco & parte. Locus item à causa & effectu, varias habet partes, pro causarū & effectorū differentia. nam alius est a causa efficiente, vel effectu eius: alius a causa materiali

Interpretatio cur sit locus intern9.

riali, aut eius effectu, alius à forma vel effectu caussæ formalis, alius à fine vel effectu caussæ finalis. Locus externus dicitur, qui complectitur argumenta, quæ ad substantiam rei, nulla ratione peculiari pertinent. sed extra substantiam posita, tamen ea sunt affinitate & societate, velut è regione cum re coniuncta, vt probare ipsam vel improbare queant, diuiditurq; in locum ad oppositis, locum à distantibus, seu disseparatis (quæ disparata vulgus appellat) locum à maiore, minore, simili, proportione, locum à transumptione, & autoritate. Locus ab oppositis quadruplex est, vt ex Postprædicamentis liquet. Siquidem alius est à relatiuè oppositis, alius à contradicentibus, alius à priuatiuè oppositis, alius à contrariis. Locus medius dicitur, ex quo eruuntur argumenta, quæ neque in substantia sunt, neq; prorsus à substantia rei propositæ aliena, sed quandam obtinent mediocritatem, vt quum peculiariter ad rei substantiam non attineant, tamen proprius rei sint arctiusq; coniuncta, quàm ea quæ in externo loco superius enumerata sunt. Huius autem loci tres duntaxat faciunt partes, locum a coniugatis, locum a casibus, locum a diuisione. Hæc itaq; locorum est enumeratio, Quam autore Boetio tradidit ea commoditate Themistius, vt Ciceronis loci facilè intra complexum Themistianæ diuisionis referri queant, id quod egregiè per singulos refert Boetius de Topicis differentiis libro tertio. Loci Rodolphi, qui, in quos Themistij locos redigi possint, per singula capita monebimus, vtcunq; videbitur oportunum. Nunc quadam anticipatione in summa perstringamus ad memoriam tyronum stabiliendam. Adiacentia, & actus, & subiecta, quæ vocat Agricola, nos reponimus in locis causarum, cùm adiacens & actus sint veluti formæ quædam accidentariæ. Subiecta verò in loco effectus. Quanquam ad locum generalem accidentis reuocari possunt. Nisi, quod ab inesse ad denominari, & contrà, ducta argumentatio, concluditur adstrictius, quàm pro latissimo horum locorum vsu, de quo posterius ex Rodolpho, quantum videbitur, adferemus. Destinata palàm est ad effectum causę finalis pertinere. Connexa partim sunt in loco relatiuorum, partim non satis possunt in peculiarem locum includi. Neq; id mirum, quando Agricola diuersam rationem ac habitudinem rerum secutus, aliter locos digessit, aliisq; signauit nominibus. Contingentia in antecedentibus & cõsequentibus includuntur. Pronunciata relegabimus ad autoritatem. Nomen rei ad interpretationem. Comparata ad maiora minoraq;. Differentia, ad ea quæ rectè disseparata dicere possumus, ferè autem disparata vocamus. Præter hosce Rodolphi locos, sunt aliorum fortasse alij complures. Verùm ex istis consimilia obuium erit cognoscere. De rhetorum locis, hoc est, attributis rerum ac personarum, quid dicemus? nempe rerum locos propemodum eosdem esse cum nostris. At quæ personarum attributa vocant, alia in aliis dialecticorum locis collocari poterũt. & in vniuersum omnes ad dialecticum pertinere docet Agricola, secũdo de Inuentione, capite decimooctauo. Vnicum in extremo restat, vt rationem curioso lectori reddamus, cur tam multi tam variè locos & nominârint & digesserint, omnes tamen scopum veritatis intuentes, verum attigisse videantur. Cùm enim Themistius in tria prima capita ducat locos, alij plæriq; omnes tantùm in duas species internorum & externorum. summa tamen facultatis & copiæ è locis parandæ, penes dialecticum remanet. Si non placet, quod apud Horatium est, Sit pro ratione voluntas. & quod apud Terentium, Quot homines, tot sententiæ, Allegabimus in patrocinium causę nostrę Boetium, qui initio tertij de Topicis differentiis, ex eo prouenire ait diuersam locorum diuisionem, tractationemq;, dum a Themistio aliter quàm Cicerone digesti sunt. quòd res quæq; multis persæpe differentiis sit partibilis, pro quarum diuersitate eiusdem variæ excogitantur diuisiones, alio nimirum (vt in tanta ingeniorum vbertate fieri solet) aliam differentiam ac proprietatem spectante, ac proinde diuersam tractandorum locorum sequente viam. Sic tamen multiplex ista scriptorum differentia temperatur, vt sit discors concordia rerum, hoc est, ea quæ in speciem dissident, maximè conspirent atque consentiant. Id quod accuratè conferenti locos aliorum cum Themistianis, luce clarius apparebit. Sed nos hæc omittamus. Præmissa interim ex Themistio luculenta pariter & compendiosa locorũ diuisione, quam velut in tabula spectandam adolescentibus, artium liberalium studio mãcipatis, proponemus, vt quendam quasi scopum habeant, quo sit omnis de ratione locorum disputatio conferenda.

Locus externus.

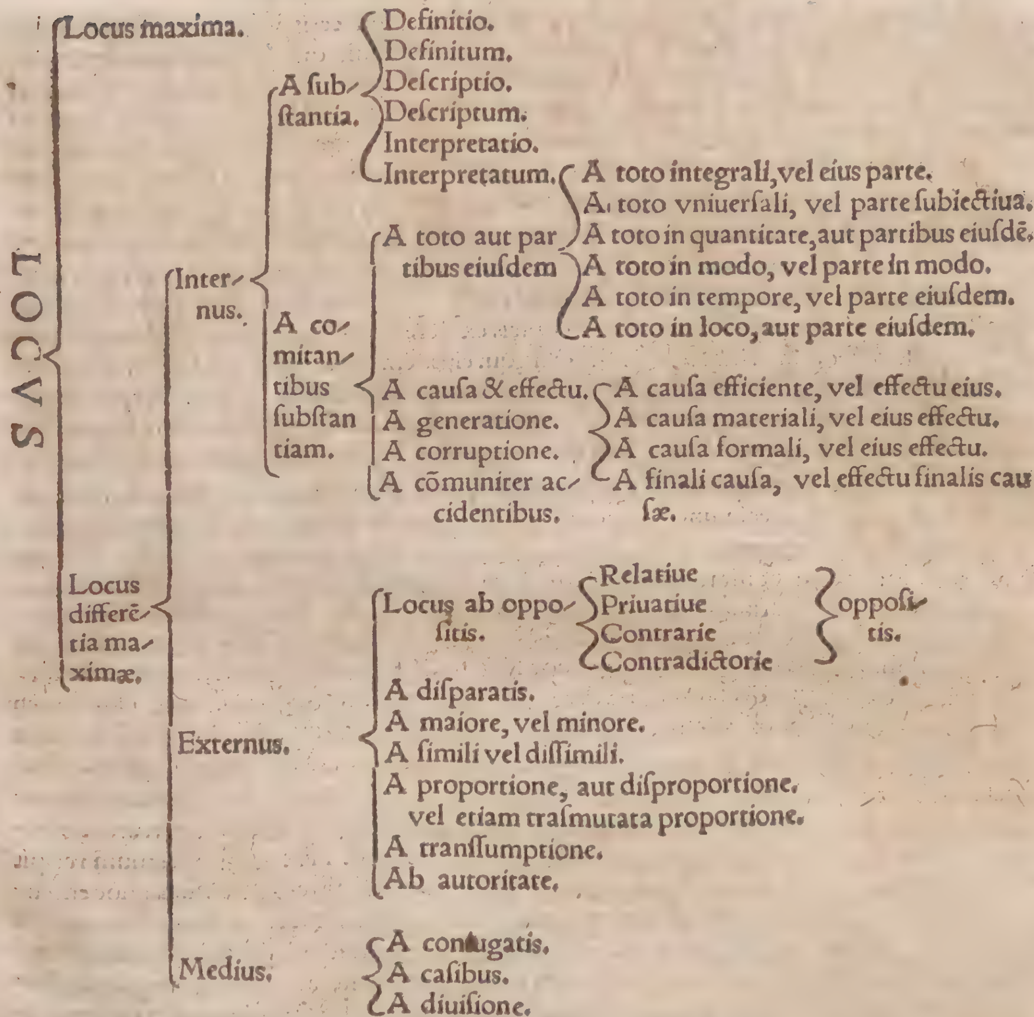
Locus medius.

Diuisio est Themistij.

Ad quem reuocantur in summa loci Agricolæ.

Rhetorũ loci an & ipsi huc referantur.

Quamobrẽ nõ vnã oẽs locorũ diuisionẽ, sed aliam alij sequantur.

POST summariam locorum diuisionem, rursus à capite ordientes, singulas locorum species ordine prosequamur, vt præcipuis speciebus, quas vetus huius scholæ consuetudo recepit, ex Themistio Boetióq; reliqui loci nominibus tantum diuersis ab eruditioribus nonnullis designati, subiiciantur. Ex quo apparebit, vsitatum morem non esse temerè damnandum, nec reliquas aliorum tractationes præ istis amplectendas.

Primùm inter locos internos facimus eum, qui definitionis appellatur, vel definitio, vel à definitione, quem describere solent his verbis, Locus à definitione est, habitudo definitionis ad definitum. quoniam argumenta definitionis, ex hoc loco sumpta, vim probandi accipiunt ex ipsa duntaxat habitudine definitionis ad definitū, hoc est, peculiari cōnexione, & quasi affinitate inter terminum inferentem & illatum, atq; ad eundem modum cæteros locos in sequentibus lector describat. Porro dubitant nonnulli, an definitio verè sit probatiua respectu definiti, cùm res prorsus eadem significetur vtriusq; vocabulo. Respōsio in promptu est, ex Agricola, qui nō vno in loco testatur, locorū discrimina, & probandi virtutē accipi, ex ipsa significandi diuersitate, & vnius ad alterū habitudine, quatenus certa ratione cōparantur. Quoniam ergo idem significat definitio quod definitū, sed explicatius euolutiusq;, fit iusta nimirū ratione, vt ex definitione colligatur aliquid de nomine definiti. & cōtrà, definitū, quamuis inuolutè impliciteq; significat, tamen argumenti vicem habebit respectu alicuius, notius explicatiusq; definito, quàm definitioni competentis, vt mox dicemus. Id Cicero testatur in Topic. Definitio, inquit, quasi euolutū euoluit id de quo quæritur. Et Boetius lib. 2. de definitionibus, exponens hanc ipsam Tullij sententiam. Deniq; Aristoteles in primo Topicorū ὅρον, id est, terminum, seu definitionem appellans orationem, quæ indicet, quid est ipsum esse. Quid definitio sit, quid definitum, quæ lex rectè definiendi, quæ obseruanda, quæ vitanda, copiosè

Locus definitionis.

Scrupulus. Dilutio.

Cicero & Boetius.

copiosè diximus in opusculo de definitione ac diuisione. Suffecerit instituto nostro vberius exponere, quæ sit ratio potissima ex definitione argumentandi, quis proinde huius loci vsus, vbi maximè versetur. Principiò illud apertũ est, in cõposito themate, cui pręcipuè omnium argumẽta locorũ ab omnibus destinantur, duos esse terminos, subiectum & pręadicatũ, vt habet Boetius. ex quorũ habitudine ducitur argumentũ themati probando accõmodatũ. verbi gratia, quæstio sit, an liberalitas pars sit iustitiæ, quemadmodum ait Cicero in Officiis, ex definitione ductum argumentũ in enthymema cõiiciemus, liberalis tribuit cuiq; quod suum est, ergo liberalis est iustus. Si ambigas de consecutione, parata est maxima, Quod definitioni competit, & definito. sub qua sumemus, iustitię definitionẽ Suum cuiq; tribuere, cõpetere in liberalem. Ex qua per dialecticam demonstrationẽ colligemus, liberalem esse iustum, & insuper liberalitatẽ iustitiæ speciem. Ita Cicero in Topicis ex definitione colligit vtilitatẽ iurisprudentiæ. Ius ciuile est æquitas (inquit) constituta iis, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. hinc subsumit, eius aũt æquitatis vtilis est cognitio, ex quo infert, vtilis est ergo iuris ciuilis scientia. Neq; verò multum occupari volumus in explicandis cõditionibus, quas in hoc loco potissimùm solent præscribere, ne vllus terminorũ, præsertim inferens aut illatus accipiatur τεχνικῶς, id est, materialiter, nec simpliciter, id est, pro re primò significata, cum quo ferè idem est quod alij pręcipiunt, ne termini appellent propriam rationẽ. item ne adsint particulæ huiusmodi, per se, per accidens, primò, conuertibiliter, in quantum, & similes. Tum ne difformiter se habeant, vt illatus distribuatur, inferens sumatur particulariter, sic enim argumentatio non erit probatiua, licet consequens interim sit verum. Rursus ne aliquis terminorum amplius vel adstrictius capiatur. Et in summa, quæcunq; præcepimus in syllogismis, hic obseruanda sunt, quoties argumentum ex hoc loco vel alio etiam erutum, coniicietur in formam syllogisticam, quæ declarat nimirum, quale sit propositum argumemtum. Hoc tamen postremum explicandum videtur, quod aiunt, ne terminus cõmunis, in quo inferẽs & illatus conferũtur, sit accidens cõmune, quoniam id prius ac notius conuenit definito, quàm definitioni. vt cõtrà non licet argumentari à definito ad definitionẽ, si terminus communis sit proprium, quod notius explicatiusq; tribuitur definitioni, quàm definito, cùm econtrariò terminus communis debeat notius competere inferenti, quàm illato. Hoc autẽ postremum recipit hanc limitationẽ, quando conficimus argumentationem naturaliter probatiuam, hoc est, cuius antecedens sit ordine naturę prius atq; notius consequente. nam & probatiua erit alioqui ratiocinatio, à definitione argumentãdo ex accidente, & à definito ex proprio, si eiusmodi argumentationis antecedens, respondenti, cum quo agitur, notius appareat consequente. Rationem argumẽtandi ex hoc loco, adeóque reliquis omnibus esse liberrimam & latissimè patentem, affatim declarat obseruatio familiarium colloquiorũ, & orationum rhetoricarũ. imò philosophicarum quoq; disputationum, in quibus modò à definitione, modò à definito argumentamur, non obseruata anxiè forma syllogismi, ad quem reduci possit enthymematica argumentatio, accessione vnius maximæ, quam ferè supprimimus. Verùm quia omnis argumentatio, quantumuis libera, robur accipere debet ex certa quadam habitudine antecedentis ad consequens, vtilissimè videntur iam olim obseruari, apud nos certæ quædam argumentandi rationes ex hisce locis, ad quas seu capita redigi oporteat, & ad amussim examinari argumentationes illas fusius ac liberius contextas. Hanc legem in definitione explicant hac varietate, vt quadrifariam ducatur argumentum, ex subiecti definitione, affirmatiuè & negatiuè. Rursus ex definitione prædicati, tum adfirmando, tum negando. vt verbi causa ex subiecto. Nullus habitus rectæ rationi consentaneus vituperandus est, ergo virtus non debet vituperari. Cui additur maxima, Quod remouetur à definitione, & à definito. Ex quo reliqua exempla cum propriis maximis, leui momẽto intelliguntur. Et secundum analogiam, pręadicta omnia statuenda sunt de loco definiti, qui tum demum quadrabit, vbi de definitione magis ambigitur. Contrà, locus definitionis, vbi de definito. Secundus locus est descriptionis, qui à Themistio Boetioq; inter locos à substantia numeratur, hoc discrepans à definitione, q; definitio genus & differentias sumit. Descriptio subiecti intelligentiam claudit quibusdam vel accidentibus efficientibus vnam proprietatem, vel substantialibus differentiis præter genus cõueniens aggregatis. vndè liquet, descriptionẽ ab accidentibus designare substantiam, & sæpe veræ definitionis loco poni, ideoq; propositiones à descriptione sumptas, ex loco substantiæ videri deductas, vt ait Boetius. Porrò quia verarum differentiarũ, teste Rodolpho, magna est inopia, ac proinde substantialium definitionum, necessitate quadam comparatum est, vt descriptiones loco definitionum vsurpentur, adeoq; communi nomine definitionis,

Ratio argumentandi.

Leges quædam in locis oibus retinendæ.

Postremùm additur loco definitionis peculiare.

Libertas argumentãdi certis interim regulis inclusa.

Descriptio quatenus sit in locis à substantia.

tionis, vtrumque locum intelligamus, id quod Cicero fecit in Topicis, quod Rodolphus secutus est, quod alij denique iam olim imitantur. Rationem verò communis appellationis palàm esse confidimus ex nostra tractatione de definitionibus & diuisionibus, quæ est in hisce nostris Commentariis, post enarrationem prædicamentorum. Tantùm huic loco suffecerit admonuisse, communem esse legem ducendi ex vtroque locorũ argumenta, ex subiecto, ex prędicato, tum affirmatiuè tum negatiuè ratiocinando. cõmunes item esse maximas propositiones argumentis explorandis. Et pro varietate descriptionũ, quas nomine definitionis Trapezuntius cõplectitur, variè & copiosè ex hoc loco argumentabimur, vt ex caussa finali descriptio constans, tale dabit argumentũ, Structuræ, quæ nos ab iniuria & tempestate cæli vindicant, apprimè sunt necessariæ, ergo ædificia in ciuitate cuilibet bono ciui vtilia sunt: addetur hæc maxima, Quod competit descriptioni, cõpetit & descripto. Ex descriptione per effectum sic argumentabimur. Firma & moderata rationis dominatio in libidinẽ, aliosque malos impetus, animum exornat, igitur temperantia est animi ornamẽtum. Ex accidentibus collecta descriptione, ostendemus vitia solis inesse hominibus, Vitia proficiscuntur à sinistra voluntate, ergo ab homine solo. siquidem homo est animal, quod suapte mouetur voluntate. Ex speciebus probare licet, vermes esse vera animalia, Vermes substantię sunt, vel sensu tantùm vtentes, vel sensu & ratione. Item ex partibus integrantibus, vermes sunt substantiæ, cor & caput habentes, sunt igitur animalia. Rursus probabimus, tyrannum non esse regem, quoniam ipse temperata vita non regat clementer ciuitatem. & sic in reliquis argumenta ducentur, quibus accommodandæ erunt maximæ, quales in loco definitionis adhibentur, tantùm nominibus definitionis & definiti commutatis in descriptionem & descriptum. Liberius autem argumentari possumus ex dictis locis, vt lex secundum Demosthenem, interprete Budæo, est inuentum quoddam, ac munus Deorum, Decretum verò hominum prudentium, ad hæc flagitiorum consultorum inconsultorumque emendatio, conspirantis denique ciuitatis conuentum, ad cuius præscriptum, omnes in ciuitate agentes, vitam instituere par est, ergo legibus parêre debent, tam ipsi magistratus, quàm ciues. Quę descriptionis libertas vberius declarari potest ex Poetis, apud quos amplissimæ sunt descriptiones locorum, temporum, & in commune rerum ac personarũ, copiosè argumentis dialecticis illustratæ. Recentiores ad locum definitionis adiiciunt eum, qui à differentia essentiali vocatur. quod ea cum specie constituta cõuertatur, etiam si respectu inferiorũ constituti, locum generis obtineat, vt persæpe idem argumentũ ad diuersa relatum, in diuersos proinde locos refertur. Ad descriptionis locum referunt eum, qui à proprio ad subiectum conuertibile dicitur, quanquam proprij nomine Rodolphus peculiarem locum intellexit, in quo differentiam voluit comprehendi, exponens interim Aristotelis de cõmuni appellatione proprij sententiam, sed quàm exactè, viderit lector studiosus. Prædictos autem differentiæ & proprij locos argumẽtis & maximis facilè fuerit illustrare. Nos definitionis & descriptionis vsum coniunctè explicemus, quando pro eodem habentur interim, & alioqui sunt loci affines. Valet ergo vterque locorum ad thema simplex expeditè terminandum, sed potiores obtinet definitio, si gradus demonstrandi sequamur. Vsitatior tamen ac tritior est docendi via, ex propriis rei descriptionibus, quibus de officiis Cicero, de virtutibus Arist. alij de aliis disseruerũt. Cæterùm in omni caussarũ genere hi loci maximè conferũt, quãdoquidem in demonstratiuo rhetoricæ descriptiones mirè amplificãt, & illustrẽ reddunt orationẽ, quod latius Erasmus in secũdo de Copia explicat. in genere suasorio, vel inprimis cõducunt. tum in iudiciali & scholastico, quod apud Rhetores propriis exemplis declarandum est.

Argumẽtãdi regula cõmunis, cũ loco superiore.

Differentia ad definitionem reducitur, Proprium ad descriptionem

Tertius locus à substantia est, quem Boetius ab interpretatione, Græci ab etymologia, Cicero verbum è verbo veriloquium, & molliori vocabulo notationẽ appellauit. quia (vt ipse inquit) sunt verba rerũ notæ, quę σύμβολα dixit Arist. Generatim verò Agricola vocauit locum a nomine rei. Cõtendit idẽ cap. 33. Locũ hunc parum exacta ratione in numero internorũ poni. cùm rerũ apud omnes gentes eadem sit substantia, nomina diuersa. quinetiam & apud eosdem, inquit, populos idem nomen, persæpe aliud apud maiores, aliud apud posteritatẽ significet, nemo nescit: quibus Agricolæ verbis conciuit eleganter Horatius in arte poetica,

Locus ab interpretatiõe

Rodolphus vult interpretationẽ non esse de catalogo internorum.

Mortalia facta peribunt,
Nedum sermonum stet honos & gratia viuax.
Multa renascentur, quæ nunc cecidére, cadentque,
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet vsus,
Quem penes arbitrium est, & vis, & norma loquendi.

Nobis visum est propterea interpretationem, rectè locum a substantia censeri, quòd interpretatio

Aliorũ sententia diuersa est.

pretatio sit propria quędam nominis definitio, adeoq; rei ipsius, quatenus interpretato signatur. vt enim rei absolutè consideratæ vna est natura & definitio, ita rei aliquo nomine interpretationis capaci significatæ, eadem est essentia quæ nominis significãtis. quando signatũ & signum, quæ vocari solent, adinuicem referuntur cõmuni quadam essentia, & mutua habitudine significationis. Transumptio aũt, quæ ab Agricola nominis loco subiicitur, in classe internorũ censeri nequit, quoniam sumitur ex sola nostri intellectus habitudine, ad nomina diuersa, eandem rem clarius euidentiusq; sub hoc nomine, obscurius sub illo cognoscentis, cùm nomina ipsa nullam in voce deflexionẽ communẽ, aut in significatione certam ethymologiæ ac propriæ originationis cognationẽ habeant. Interpretatio igitur nobis erit, alicuius nominis obscurioris, per orationẽ notiorẽ explicatio, quemadmodum Aristoteles præcepit, vt nomen argumẽtando in orationẽ transferatur, οἷον εὔψυχον μὴ τὸν ἀνδρεῖον καθάπερ κεῖται ἀλλὰ τὸν εὖ τὴν ψυχὴν ἔχοντα, hoc est, æquanimũ, non dicemus fortem, licet ita nomẽ ponatur, sed bene animo habentem. quanquã hic Latina nomina parum Gręcis respondent. Si quæratur ergo, an locuples sit assiduus? ex nominis interpretatione argumẽtabimur, Nemo potest assem dare, nisi locuples, assiduus igitur est locuples. Item si quis roget, An monachum oporteat in solitudine viuere, ex hoc loco ducemus argumentũ. monachus dicitur, qui ab omni hominum frequentia semotus solus viuit, ergo non in turba populi, sed in solitudine viuere monachum oportet. Sic enim ratiocinatur D. Hieronymus in epistola ad Heliodorũ, Interpretare vocabulum monachi, hoc est, nomen tuum. quid facis in turba, qui solus es? Ad cognoscendam rationem ex hoc loco argumentandi, profuerit duplicem nominis interpretationẽ facere, Alteram recurrentẽ & conuertibilem, Alteram particularẽ, non perpetuam. Couertitur interpretatio locupletis, quia locis plenum esse & prædiis abundare, soli conuenit locupleti. Interpretatio non recurrẽs est, qua dux vocatur ex eo quod ducatum præbeat. cõsules, prętores, iudices, quod præire reipublicæ, consulere, & iudicare antiquitus solebãt, vti refert Cicero ex legibus duodecim tabularũ, libro tertio de legibus. Deniq; in Aristot. solent annotare, qualitates tertiæ speciei vocari passibiles, aut si mauis, patibiles, quod à passionibus fiant, vel quod passionem excitent in sensu. Has intepretationes palàm est non recurrere, neq; enim semper qui dux est, ducit. nec quisquis præit prætor est, vt meminit Agricola. Ex hac differẽtia illud statuendum est, quadrifariam argumenta aptari, si interpretatio cum interpretato conuertatur, ex subiecto, ex prædicato, affirmatiuè & negatiuè, idq; tam ab interpretato ad interpretationem, quàm econtrariò. Singulis verò argumentationibus suæ affingendæ erunt maximæ, ea ratione quam præscripsimus in superioribus locis. vt verbi gratia, ex subiecto, studium sapientiæ laudandum est, igitur philosophia est laudanda. Locus differentia maximæ, ab interpretatione ad interpretatũ, cui respondet maxima, Quod conuenit interpretationi, & interpreto. Atq; hic obiter submonendum est, interpretationẽ sapientiæ, quam secundo Officiorũ Cicero tradit, sanè accipiendam esse, pro amore ac studio sapientiæ iam acquisitæ. alioqui enim idiota sapientiæ amator diceretur, cùm non sit philosophus, itaq; paralogismus ex hoc texeretur, homo rusticus est amator sapientiæ, igitur est philosophus. Reliquos modos argumentandi, ad regulam eandem paratum fuerit exemplis aperire, quæ dissimulamus, ne in re manifesta simus odiosè prolixi. Ex interpretatione non conuertibili ad interpretatum, & contrà, ducemus aliquando verisimiles argumentationes, licet non necessarias. qualis fuit illa D. Hieronymi, quales aliæ plæræque apud idoneos autores. Quanquam fatemur multas fallacias ex huiusmodi interpretationibus strui posse, vt si machinam cælestem probaueris cælatam esse, quia cælum appelletur. vel contrà, aliquam mateтiam contendas esse cælum, eò quòd sit cælata. Item si instet quis, patrem Caroli fuisse equorum amatorem, quoniam Philippus nominatus sit. aut Alexandrum magnum fuisse Philippum, cùm fuerit equorum amator. Has autem sophistarum cauillationes facilè erit euadere, si dixerimus, ex hoc loco dialecticas confici argumentationes, cum quibus quæ falsa tantùm imagine non re vera consentiunt, ex hoc quidem ductæ loco apparent, sed non vt oportet, quia non possint idonea maxima ex hoc loco sumpta confirmari. Sed quo certi fines huius loci vsum alioqui latè patentem concludant, hoc religiosè custodiendum est, ne temerè quicquam interpretemur, quod factitare passim audent Grammatistæ, ex vnius aut alterius verbi origine statim prosilientes ad confusas, incertas, obscuras, vel alioqui ineptas interpretationes, quia nimirum aut porrectis, aut adiectis, aut detractis, aut mutatis literis, syllabisve, citra delectum audent etymologias comminisci, nullis regulis analogiæ, nulla veterum auctoritate, nullo imitationis vsu freti. Contrà, illud tenendum est, nonnullas esse probas interpretationes

Definitio interpretationis.

Duplex interpretatio nominis.

Ex recurrẽte interpretatione, & interpretato, quatuor modis argumentamur.

Ex non recurrẽte quatenus argumentari liceat.

rationes, etiam si non ad viuũ (quod dici solet) reddiderint id nomen, quod interpretandum proponitur: vt cælum Varro interpretatur, quia cælatum est, & Philippus primum dictus est equorum amator. Reducunt ad hunc locum argumenta, quæ hodie a conuertibilibus appellant, siue diuersiuoca sint, vt risibile, flebile: siue multiuoca, vt ensis, gladius. Sic enim Boetius nuncupat, cum συνώνυμα sint Græcis res eandem sortitæ rationem, quæ vniuoca vertunt dialectici multiuoca, Græci potius dicerent ἰσοδυναμοῦντα quàm συνώνυμα, vt voces multiplicem habētes significationem πολυσήμους, vel Erasmo adstipulante priori libro de Copia, quo loco tradit rationem dilatandi per synonymiam. Loci a comitantibus vel consequentibus substantiam è Themistio Boetioq; deinceps numerantur, ita quidem appellati, quòd argumenta contineant, quæ non totam rei in quæstione propositæ complectātur substantiam, vt definitio, descriptio, interpretatio. sed partem substantiæ designēt, aut certè de propinquo rei substantiam essentiamq; demonstrent. Horum, vt inquit Boetius, multifaria est diuisio. Plura sunt enim, quę singularibus substantijs adhærescunt, itaq; numerātur hi ferè loci, a toto, a partibus, a causis, ab effectibus, vel (vt Cicero loqui mauult) effectis, vt Rodolphus, euētis, quæ Fabius alieno nomine vocat ἐκβάσεις. & præter hos, alij a corruptionibus & vicissim generationibus. alij ab vsibus. alij a cōmuniter accidētibus. Ad quos fontes reuocabimus particulares locos, qui in hoc ordine ferè solent adnumerari. Singulos itaq; rursus a capite ordientes copiosius explicemus. Primus erat locus totius, ideo primus fortasse, quia proximè substantiam rei comitatur, cum locus causarũ argumenta contineat a substantia rei, communi ratione causæ, distantia licet plurimũ ad substantiæ constitutionem adferant, quæ ratio mouisse Agricolam videtur, vt causas inter locos externos recenseret, totũ ac partes in albo internorũ describeret, atq; adeo eorum, qui in substantia sunt, de quibus capite quarto copiosè disseruit, quē locum breuitatis studio præterimus, vnà cum illo Ciceronis, qui est in Topicis & Partitionibus. Duplex facit totum Boetius. Alterum vt genus. alterum vt id quod integrũ ex pluribus partibus constat, quibus è regione positæ sunt partes generis, quæ vsitatius species dicuntur, & partes integri, quas hodie passim integrales, nonnulli etiam integrantes appellant. Genus liberiori appellatione, dicitur totũ vniuersale, quia id omne cōplectitur, quod de multis siue speciebus, siue indiuiduis, siue differentijs diuidentibus, siue alioqui minus cōmunibus prædicari natũ est vniuersaliter & non conuersim. Species item in cōmune, significat omne minus cōmune generi subiectũ, quę hoc loco ferè dicitur pars subiectiua. Ad argumentandi enim rationem, vt eleganter Rodolphus adnotauit, nihil propemodum differre videntur genus & species. species & indiuiduum. vt enim a genere ad speciem, sic a specie ad indiuiduũ argumenta ducuntur. rursum qua lege argumentādi vtimur a specie ad genus, eàdem ab indiuiduo ad speciem vti licet. Argumentamur itaq; ex hoc loco, affirmatiuè & negatiuè, subijciendo & prædicando, a genere quidē vel toto vniuersali destructiuè, a specie vel parte subiectiua constructiuè. Quemadmodum præcepit Aristoteles, & post eum Quintilianus libro quinto Insti. ora. cap. 10. quo addi potest, a genere item affirmatiuā consequentiam obtinere, cum omnes species disiunctiuè recensentur. Imo a genere distributo ad vnicā speciem. Et item negatiuè ab vna specie ad genus particulariter sumptum, si faciamus partē siue speciem, quæ in argumentatione profertur, subsistere, hoc est, vti vulgo loquuntur, si ponatur constantia speciei vel inferioris, quā eruditi facilè subintelligũt, etiam non expressam. Et si quispiam ea studio suppressa argumentetur, parata est solutio, infirmā esse talem collectionem, quòd ea res, quā nomen speciei exhibet, iam nō sit vera species, vtpote de medio rerum sublata. vt verbi causa, hæc argumentatio. Adam non eget alimento, igitur aliquis homo potest alimento carere, nihil habet firmitatis, quoniam obuia est euasio, Adam non esse hominē, itaq; nec speciem siue partem subiectiuā hominis. Cæterùm hæc spinosa videri possunt, cum alijs nonnullis, quibus longum valere iussis, germanũ præsentis loci vsum, exemplis ostendamus. Cicero a genere sic argumentatur in Topicis. Argentum omne mulieri legatũ est, at pecunia relicta domi est argentũ, est igitur pecunia relicta domi mulieri legata. Et Boetius in topicis differentijs, Omnis virtus vtilis est, iustitia autē virtus est, iustitia igitur vtilis est. A speciebus inibi sic ratiocinatur. Si iustitia, fortitudo, moderatio, atque prudentia habitus mentis bene constitutæ sunt, hęc autem quatuor, vni virtuti, tanquam generi subijciuntur, Virtus ergo, mētis bene constitutæ est habitus. Maximæ, quibus prędictæ argumentationes & aliæ consimiles roborantur, ex Aristotele ipso depromi possunt, ne quis Rodolphi sectator falsò criminetur a nobis temerè confictas esse, vel alioqui ad confirmationem argumentationũ topicarum, parum necessarias. Sunt autem ferè huiusmodi, A quo tollitur genus, ab eodem & species singulæ.

Locus à cōuertibilib9 huc reuocari solet.

Cur dicātur à comitantibus substantiam.

De loco à toto.

Duplex totum.

Modus argumentādi à toto vniuersali, siue genere.

Cic. à genere ratiocinatur.

Maximę huius loci ex Arist.

Quicquid a genere remouetur, idem aufertur a singulis speciebus. Contra, Quęcunq; insunt speciei, necesse est generi inesse. Cuicunque tribuitur species, eidem & genus particulariter acceptum. Rursus, Quod generi competit, necesse est alicui conuenire specierum. Item, De quibus prædicatur genus, necessarium est & specierum aliquam prædicari. Ediuerso, Cui nulla specierum inest, neque genus. Quod ab omnibus remouetur speciebus, a genere quoque remouendum est. Cui maximæ, vicissim respondet hæc ab Aristotele non expressa. Quicquid generi vniuerso, hoc est, distributo cōpetit, & speciei, imò speciebus omnibus. De quocunque genus vniuersaliter prædicatur, de eodem & species. Porrò hic aduertendum est, quòd principio Aristoteles, a genere tantum negatiuam consequentiam valere tradit, a specie tantum affirmatiuam. At sub finem capitis, communem esse locum hunc ad construendum & ad destruendum. In causa est, quòd ibi de certa loquatur specie, hic promiscuè de quauis, vel potius de omnibus. Ex quibus apertum est, protritas hoc in loco iampridem regulas haud temerè reijciendas esse, vt a genere ad certam speciem esse progrediendum cum generis distributione. A genere nō distributo, ad omnes species disiunctiuè enumeratas. Contra a specie ad genus sine distributione generis. Ab omnibus verò speciebus copulatiuè recensitis ad genus distributum, quoniam Aristotelicis maximis hæ ipsæ leges innituntur.

Præceptum obseruādū.

Locus a toto integrali

Sequitur locus a toto integro seu integrali, & eregione positus locus a partibus integri, sub quibus totū essentiale & partes intelligi oportet. quoniam largius quàm pro vsitata integri appellatione, totius & partium nomina vsurpabimus. vel hoc maximè, quòd totum essentiale & reliqua, de quibus iamiam differemus, tum definitione, tum argumentandi ratione, multum habent cum integro & partibus integri affinitatis. Quid autem sit totum integrum propriè sumptum, hac descriptione solet explicari. Totum integrale est, quod ex partibus quantitatem habentibus constat. Ediuerso, Pars integralis est, quæ cum alijs partibus reddit quantitatem totius. Hasce autem definitiones intelligi volunt promiscuè de toto naturali & artificioso. Sed quàm latè pateat acceptio totius in præsentia, liquet ex Rodolpho, qui cap. nono primi de Inuentione hanc facit totius & partium multiplicē differentiam. Partium aūt (inquit) & proinde totius etiam, non vna est ratio. Quædam pertinent ad substantiam, quędam ex quantitate nomen habent, quædam virtutis sunt atque efficaciæ cuiusdam. Substanciæ sunt: vt paries, domus est pars. ligna, nauis. Quantitatis, vt in ijs, quæ sunt extensa, pedale, bipedale, tripedale. dicimus enim decem pedalis rei partes. & in tempore, pręteritum, instans, futurum. & in numeris, denarij sunt partes, vnum, duo, tria, quatuor. Virtutis autem sunt partes, quēadmodum dicimus, plus roboris fuisse Achilli, quàm Aiaci: & duplo plus luminis Soli esse, quàm Lunæ. Sic quoq; animę quatuor partes facimus, viuificādi, sentiendi, mouendi, & intelligendi. Quanquam hoc in transcursu notandū, roboris & luminis partes, eiusdem esse naturæ, quas peculiari nomine partes intensionis licet appellare, vt accidentium, quę in magnitudine recipiuntur, partes extensionis vocari solent. animæ aūt partes specie discretas esse, quæ, tametsi partes Aristoteli dicantur, magis tamen hodie, recepto cognomento, potentiæ nuncupantur, de quibus in libris de anima. Eæ verò quæ substantiæ sunt partes, rursum in duplici sunt differentia. quoniam aliæ de proximo substantiam constituunt, vt sunt materia & forma: qualia sunt in homine, corpus & animus siue anima ipsa. in arbore vita & lignum, hoc est, anima vegetatiua & materia. quarum huiusmodi conditio est, vt si qua partium desit, non esse totū, non tueri nomen suum res possit. Aliæ ad integritatem rei explendam pertinent, quarū nonnullę deesse rei queant, vt non intercidat, minus principales idcirco passim appellatæ, vt pedes, manus, hominis sunt partes. Nam pedes aut manus deesse homini possunt, vt quanquam vel mutilus vel mancus, homo tamen sit & dicatur. Addamus nos, nonnullas esse integri partes, quę deesse rei non queant, quin simul ipsa res intereat, vt caput, cor, venter, in homine, & alijs plerisque animantibus brutis. radix, truncus, in arbore, quæ ablatæ continuò auferunt & ipsum totum, præcipuæ seu principales ideo appellatæ. Cæterùm integrales partes, teste Rodolpho, sunt rei constitutæ: alteræ illæ, quę ferè essentiales vocantur rei constituendæ. Est & alia quędam partium differentia, quòd hæ quidē eiusdem sunt generis, quas ὁμογενεῖς Græci vocant, Rodolphus cognatas interpretatur. Franciscus Vatablus similares, vt omnes ligni partes sunt lignum. partes lapidis, lapis. Hæ rursus ἑτερογενεῖς, hoc est, vt ita dicamus, multigenæ siue dissimilares, quę non in idem genus veniunt, vt partes domus, ligna lapidesq;, non sunt domus. partes hominis, carnes, nerui, ossa, nō sunt homo. Ex hac partium diuersitate perspicuum est, esse multiplicem argumentandi ex hoc loco rationem, sed aliam paulò, quàm quæ fuit in loco generis & speciei præscripta. Hoc enim differt integrale

Totū integrale qd sit, & pars integralis.

Partiū discrimina ex Agricola.

Ratio argumētandi di-

integrale totum ab vniuersali, quòd vniuersale de suis partibus adfirmatur, integrale de suis nequaquam. Cæterùm & aliter differre ista, docet Rodolphus capite nono. quòd genus ad constituendam singularũ specierum substantiam adsit oportet, totũ verò integrale non item. pleræq; enim partes, vt intereat totum, permanere tamen possunt. Rursus ad conficiendam totius integri substantiam, necesse est vnãquamq; partium adhiberi. ad explendã verò generis substantiam, nõ vtiq; requiritur vnãquamq; speciem adesse. Verùm hæ Rodolphi differentiæ ex Porphyrio notæ sunt, Et alioqui nõ magnopere faciunt ad institutũ nostrum. Sint itaq; loco præceptionũ hæc exempla. Donatus fuit grammaticus, igitur probè nouit scribere & poetas enarrare, cum illæ sint grãmaticæ partes, autore Fabio. Aristoteles omnium consensu dialecticus fuit, ergo nõ solum argumentari nouit, sed etiam diuidere ac definire. Catilina nõ fuit vir bonus, igitur non fuit absolutus orator. Cicero prædicatur summus orator in eloquentia Romana; ergo fatendum est, eum fuisse virũ bonum. Dialectici non est meminisse & pronunciare, vt apud omnes est in confesso: ergo qui dialecticus est, non statim erit rhetor. Hæc autẽ argumenta planè similia sunt eis, quę ducuntur ab affirmatione definiti, ad affirmationẽ partium definitionis, vel ediuerso, a negatione partis, ad negationẽ definitionis. Sunt enim pleræq; definitiones, quæ ex partibus integris definiti conflantur, vt aliæ ex partibus essentialibus constant. Ex quo euenit, similem esse modum argumentandi a toto essentiali, & a toto integro ad partes. & econtrario, a partibus ad totum. quoniam vtrunq; totũ actu partes suas continet. Pręterea sic argumẽtamur, totus homo pluuia madet, ergo & pectus. mundus prouidentia regitur, ergo & res humanæ certis prouidentiæ legibus administrandæ sunt. Louanium est vera ciuitas, ergo plebeium habet ordinẽ & senatorium. Depelli morbos, vulneribus mederi, salutẽ humani corporis tueri, est vtile, igitur vtilis est medicina. Quæ exempla partim sunt apud Boetium, partim è bonis autoribus deprõpta. Addantur & hæc, aquę gutta est rotunda, humida, frigida, motu recto deorsum tendens, vniuersum ergo aquæ elementum est natura sphęricum, humidum, &c. sic enim in homogenijs Aristoteles, & post eum alij multi ratiocinãtur. In heterogenijs diuersum euenit, quoniam prædicatio totius non quadrat continuò in singulas partes. neq; enim consequitur, homo est animal, igitur caput est animal. nisi accidens in certã partem conueniat, quã sibi determinet: quomodo sequitur, capillitium est crispum, igitur totus homo crispus est. Læsa est maiestas senatus hoc scelere, igitur tota respublica vel ciuitas læsa est: plebs non consentit, igitur nec ciuitas. Ex omnibus item partibus argumentatur Cicero pro Milone. Ordo senatorius de Milone optimè sentit: Item ordo equester, tum ipsa quoq; plebs Romana, tota igitur ciuitas optimè de Milone sentit. Quę ratio argumentãdi aliud induit nomen, inductioq; appellatur, de qua disseruimus alibi ex Aristotele & Rodolpho. Sunt qui vocent argumentationẽ ductam a partibus in quantitate ad totũ, de qua putant intelligendum esse Aristotelem libro secundo Topicorũ tractatus secundi, cap. secundo. Et nos mox aliquid perstringemus. Addunt huic loco totum, quod vocant potestatiuum, vtpote complectens in se multas potestates, aut si mauis potentias naturales, quale est anima rationalis, cuius sunt partes, sensus, appetitus, mens, voluntas, memoria, quæ dicuntur a nonnullis partes potestatũ. Sed de his paulò superius dictum est. Nobis apparet, totum potestatiuum plerisq; dici, vniuersale multas sub se species potestate complexum, teste Porphyrio. Illud autem posse vocari totum potentiale, quod multas in se potentias naturales contineat. Cæterùm aliam esse rationẽ argumentandi a toto vniuersali, ex antea dictis apertum est. Maximæ quas nonnulli ex Boetio adferunt prædictis argumentationibus, sic habẽt. Quod toti cõmuniter inest, alicui partium inesse oportet. Quod nullis competit partibus, nec toti. Quod singulis conuenit partibus, idem necesse est conuenire toti. Toto posito, partes præcipuas necesse est poni. & contra, positis partibus, totum poni oportet. Et ablata parte principali, totum quoq; auferendum est. Quę omnes innituntur ordini naturali, quo totũ est prius, partes singulæ posteriores. Ex quo item hoc principium conficitur, Prioribus sublatis, necesse est auferri posteriora: Positis posterioribus, & priora poni oportet. Ex quibus obuium est iudicare, rationem argumentandi ex propositionibns, verbo est, secundo adiacente constantibus, esse quidem recipiendam, sed non ita religiosè, vt concludat præsentis loci amplitudinẽ in angustias, vt prædictę argumentationes habeantur, scilicet, parũ firmæ ac dialecticæ. Sic autẽ ferè illa ratio perstringi solet. A toto integrali consequentia valet ad partẽ principalem, non ad minus principalem: vt domus est, ergo fundamentum est: non autem, domus est, ergo fenestra. A parte verò principali non valet adfirmatiua argumentatio, vt nec a toto negatiua. Quorũ exẽpla sunt obuia. Vsus huius loci, ex tam multiplici varietate argumentorum, facilis

uersa est, ꝓpter differẽtiam totius vniuersalis & integri.

Exẽpla quæ docent formã argumẽtandi in singulis partiũ generibus.

Totũ potestatiuum.

Maximę huius loci.

Argumentamur & ex verbo est, secundo adiacente.

Vsus loci à toto.

facilis est perspectu. Valet enim ad variè argumentandum, item ad conficiendas definitiones, quæ ferè ex partibus scientiarum integralibus constituuntur. Locum a partium enumeratione, quem Cicero facit, non arbitramur huc pertinere, sed potius ad totum in modo, aut vniuersale, aut deniq; in quantitate. nam liber vindictâ, liber testamento, quæ exempli vice Tullius adfert, non sunt partes integrales, respectu liberi.

De reliqs locis totius ac partium ex Boetio.

Alios locos cõmuni totius appellatione contineri docet Boetius hisce verbis. Licet autẽ in substantijs non solum, verùm etiam in modo, temporibus, quantitatibus, in loco, totum, partesq;, respicere. Id enim quod dicimus semper, in tempore, totum est. Id quod dicimus aliquando, in tempore pars est. Rursus si simpliciter aliquid proponamus, in modo, totum est. Si cum determinatione, pars sit in modo. Item si omnia dicimus, in quantitate totum dicimus. Si verò aliquid quantitatis excerpsimus, quantitatis ponimus partem. Eodem modo & in loco. quod vbiq; est, totum est. quod alicubi, pars. Horum autem omnium, hæc consequenter dentur exempla. a toto ad partem, secũdum tempus. Si Deus semper est, & nunc quoq; est. A parte ad totum secundum modũ. Si anima aliquo modo mouetur, & simpliciter mouetur. Rursum autem a toto ad partes in quantitate. si verus est Apollo in omnibus vates, verum erit, Pyrrhum Romanos superare. Rursus in loco. Si Deus vbiq; est, & hic est. Ex quibus Boetij verbis, desumptæ videntur

Quid sit totũ & pars in quãtitate, in modo, in loco, in tẽpore

hæ definitiones Totum in quantitate est vniuersale vniuersaliter sumptum. Pars in quantitate, inferius eiusdem. Totum in modo est determinabile sine vlla determinatione sumptũ. Pars in modo est determinabile sumptũ cum determinatione restringẽte. Totum in loco, est dictio omnem locũ aduerbialiter comprehendens. Pars in loco, est dictio particularem aliquem locũ designans. Totum in tempore, est dictio cõprehendens aduerbialiter omne tempus. Pars verò, quæ vnũ aliquod tempus continet. His autem omnibus est cõmunis argumentandi ratio cum toto vniuersali & parte subiectiua. E quibus locis facilè fuerit consimilia exempla, vel mediocri collatione pręsentibus quoq; locis aptare. Quę particulatim dicenda videbantur, expedita sunt in Aristot. dicto capite secundo, vbi de partibus in quantitate disseruit, tum in fine secundi Topicorũ, vbi agit de toto in modo. & primo Elenchorũ, in fallacia a dicto secundum quid ad dictũ simpliciter. Reliqua pręceptorum cõmentationi relinquimus. Paulò tamen vberius de loco a tẽpore disserendũ est ex Cicerone, Rodolpho, alijsq; rhetoribus. Hinc enim intelligetur, multò latius sparsum esse vsum loci & temporis, q̃ ex Boetio, summis duntaxat notis, deliniatũ est. Cicero, & eum enarrãs Boetius, inter adiuncta recẽsent locũ ac tempus. Rodolphus mauult inter applicita numerare. Sed nos putamus, de nomine nõ magnopere contendendum, & malumus alioqui proprijs nominibus locũ & tempus designare, quò magis obuij sint loci, quorũ tam est multiplex & exposita vtilitas. Cæterùm de adiunctis, item antecedentibus & consequentibus, in loco communiter accidentium nonnihil pro Cicerone, Boetioq; adferemus. De vsu mox subijciemus. Nunc varietatem vtriusq; aperiamus ad parandam argumentorum copiam.

Locus quid Rodolpho.

Locum accipi vult Rodolphus, non vt Aristoteles quarto Physicorum acutissimè descripsit, sed quemadmodum Virgilius.

Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt.

Et idem in eodem libro primo Aeneidos.

Deuenere locos, vbi nunc ingentia cernes Mœnia.

Et sicut vulgò quærentibus, in quo loco, respondemus, in foro, in vrbe, ruri esse. Sanè multa,

Discrimina locorum ex eodem.

inquit Rodolphus, sunt locorum discrimina, sed ea in capita quædam colligamus, quo facilius queant perspici. Locorum discretio vel ex ipsis, quatenus sunt loci, sumitur, vel ex ijs quæ circa ipsum locũ sunt, ducitur. Et eorum quędam naturæ sunt, alia hominũ opere vel opinione accesserunt. In locis ipsis differentia est, qua rem, vel hic vel ibi esse dicimus, & qua alium locũ distantem, alium vicinũ, & alium amplum, alium angustum, & alium sublimẽ, alium humilem vocamus. Quę ipsa Agricolæ differentia nobis videtur sumpta esse ex differentijs positionũ, quantitati permanenti per se cõpetentibus, cuius partes positionem habent, quæ alijs deinde rebus, gratia magnitudinis attribuuntur. Id quod copiosè disputari consueuit lib. 2. de cælo, cap. 2. Addit Rodolphus, ex eis, quæ accedunt loco a natura, sunt. maritimus ne, terrestris, an aerius sit. aquosus, an inaquosus. & planus, an montosus. & asper, an mollis. & occultus, an conspicuus. lucidus, an obscurus. adustus sole, an frigore rigens, an inter vtrunq; temperatus. pestilens, an saluber. sterilis, an fœcundus. Ab hominibus, alius celeber, alius desertus dicitur (vbi celebrẽ vsurpauit pro frequenti, non pro magnificè culto) sacerq; & prophanus. publicus & priuatus. cultus & neglectus. pudendus & honestus. Iam vrbs, rus, domus, forum, tẽplum, vicus, pro locis sunt. Iam prouinciæ, vt in Italia quẽ, in Germania, in Hispania

esse

esse dicimus. Iam singulæ vrbes, vt Romæ, Capuæ, Tarenti esse. Sic in ciuitate, in patria, & peregrè esse. Ex hac locorũ diuersitate, vt indicat Rodolphus, reliquæ omnes quærẽtibus obuiæ esse possunt. Porrò specimen aliquod eruendorũ hinc argumentorũ exhibeamus. Pisces in aquis degunt, igitur sunt humidæ & frigidæ naturæ. Hæc vrbs in humili sita est loco, igitur calidis febribus, & pestilentiæ, alijsq; id genus malis est obnoxia. Latrones abdita, syluestria, & montosa loca petunt, sunt ergo sibi malè conscij, natura feroces, & inhumani. Hi ex eadem sunt oriundi ciuitate, ergo coniunctiores sunt alijs. Hoc furtũ in æde sacra cõmissum est, multò igitur grauiori supplicio expiandum. Hic non abhorret a loco religioni dedicato, est ergo natura religiosus. Rarus est in foro, in hominũ turba, philosophus igitur est. Natus in Gallia, nitidis ergo & comptis est moribus. Educatus in Germania, grauis igitur & strenuus est. Natus sub torrida zona, non erit itaq; diuturnæ vitæ. Oriundus ex Italia, igitur natura solers & vafer. Ex istis apertissimũ euadit, quàm variè ex loco argumentationes ducantur: tum etiam quàm sit multiplex vsus, præsertim in consilijs, in laude vituperioq;, in causarũ defensionibus, vt exemplis ostẽdit Rodolphus capite 18. Adderemus nos exempla de genethliacis, augurijs, & prognosticis, ni breuitati studeremus. Tempus quid sit, petere licet ex Aristotele quarto Physicorũ. Item a Rodolpho cap. 19. & nos item in prædicamento quantitatis nonnihil attigimus. Discrimina temporũ, quandoquidem ad copiam argumentandi faciunt, summatim ex Rodolpho possunt enumerari in hunc modũ. vt ex substantia tẽporis sint, nunc, tunc, mox, serò, nuper, dudum, olim, cito, tardè, diu, breui. Ex ijs quæ natura accedunt, dies, nox, annus, mensis, hyems, ver, æstas, autumnus. Item serenũ, nubilum, ventosum. Ex hominibus, infantia, pueritia, adolescentia, iuuentus siue virilis ætas, senecta. Festum, profestum, messis, vindemia, pax, bellum, fames, vbertas, occasio, quã εὐκαιρίαν, teste M. Tullio in Officijs, Græci vocãt, tempestiuum, intempestiuum, oportunum, &c̃. Facultatẽ argumentandi ex tempore, ex poetis ostendere non est operæprecium, quando libri sunt in promptu, & ex prædictis reliqua possunt æstimari. tum vsus temporis, in quibus maximè negocijs versetur, idem Rodolphus eodem prædicto patefacit capite. Porrò autẽ suo Marte lector inquirat, quàm rectè Agricola Ciceronem de tempore & loco in adiunctis differentem arguit, quòd non ad Oratorem. verùm etiam ad Philosophos, tum naturales, tum morales, hi loci pertineant. Reliqua vtcunq; expediet Phryssemius in scholijs septimi capitis, quod est libro de Inuentione secundo. Adiuuerit interim & Quintilianus libro quinto Institu. capite decimo, Vsum explicans locorũ ac temporum, in omnibus causarũ generibus. Studio prætermimus, quæ grammatici ac rhetores præcipiunt in topographijs, chronographijs, topothesijs, quæ vel ipso nomine declarant in descriptionibus poeticis, vsum loci ac temporis. & alioqui vulgo quoq; semper in ore est temporum ac locorum obseruatio, quæ in circumstantijs coniecturalibus est posita.

Argumẽtandi ex hoc loco specimen exẽplis dat.

Discrimina tẽporum ex Rodolpho.

Sequitur, vt de loco causarum agamus, ac principio, operæprecium est rationem reddere, quamobrem locum causarum inter locos internos redigamus. curioso interim lectori, altius penitiusq; rimandum relinquentes, cur Cicero in externis locis ponat omnes causas. Agricola verò, efficientẽ, & finem in externis, nomine cognatorum. materiam & formã in internis, nomine partium. Nos existimamus, causas omnes cõmuni quodam iure locos internos censeri a Themistio, Boetioq;. Siquidem hoc ipso, quòd causæ sunt, proximè circa rei substantiam versantur, vt a quibus propriè res secundum essentiam pendeat. etiam si aliæ causæ sint interiores, aliæ paulò ab ipsa re semotiores. Cæterùm extra rem id propriè numeratur, quod vt tale est, rei inesse non potest. quod euenit in locis externis, vt postea constabit. Causa quid sit, hoc Rodolphus compendio verborum indicat. Causa est res, cuius vi euenit aliquid: hoc est, quæ vim aliquam exercendo, & vt dicitur, influxum quendam conferendo, ad effectus productionem concurrit. id quod propriè competit efficienti causæ. fini autem solo propositi, siue intensionis respectu, quam ita mouet vt efficiens desiderio finis operetur, materiæ formam inducendo. Vulgatior est hæc definitio. Causa est, ad cuius esse sequitur aliud secundum naturam, hoc est, qua causæ officium obeunte, statim aliud euenit, natura posterius. licet aliquãdo sit tempore coniunctũ. vt dum est sol supra nostrum hemisphærium, e uestigio fit lumen per totum aerẽ diffusum. posterius quidem natura, sed tẽpore simul existens supra nostrũ horizonta cum ipso sole. Causæ respondet euentus, vt Rodolphus loqui mauult. Atqui nos Ciceronem secuti nòmine alioqui a Boetio, cæterisq; posteris vsitato, effectum appellamus, etiam si Rodolphus opinetur, effectũ pertinere ad solã causam efficientẽ. quod vt donemus, certe & effectum & efficiens, opinamur reliquis analogia quadã attribui, cum efficiens propriè causa dicatur, & quod ab ea sit, effectus. de qua re latius in Physicis. Hic enim pro loci amplitudine, hæc

Causarũ loci q̃tenus interni sint.

Quid causa

Vulgata causæ definitio.

hæc nomina volumus vſurpari, quibus alioqui ſequentes diuiſiones minimè reſponderent. Sanè M. Tullius cauſam nõ ad ſola redigẽs efficientia, quãuis id Rodolphus aſſeuerat. ſed ad ea omnia, quæ ad efficiendã, producendamq; rem, ſiue efficiendo, ſiue vt inſtrumenta, ſiue vt forma & materia, ſiue vt fines, ſiue deniq; alia ratione, per ſe aut per accidens adiuuãtia, concurrunt. eam latiſſima diſtributione explicuit in Topicis. Cauſarũ, inquit, genera duo ſunt. Vnũ quod vi ſua, id quod ſubiectũ eſt, efficit. Alterũ, quod naturã efficiendi nõ habet, ſed ſine quo effici nõ poteſt. Atq; huius generis cauſarũ, ſine quo nõ efficitur, alia ſunt quieta, nihil agẽtia, ſtolida quodãmodo: vt locus, tempus, materiæ, ferramenta: alia quædã per ſe adferunt adiumenta, etſi nõ neceſſaria, vt amoris cauſa eſt congreſſio, amor flagitij. Cauſarũ quoq; propriè efficientium, aliæ nullo adiuuante efficiunt, aliæ adiuuari volunt: vt ſapientia per ſe facit ſapientes. beatos ſola efficiat, nec ne? quæſtio eſt. Quæ ſequũtur apud eundem, hic de induſtria ſubticemus, quia confuſiora ſunt, & alioqui in Phyſicis ſingulatim explicãda. Monemus tamen lectorẽ ſtudioſum Ciceronis, vt Boetij cõmentationem in eum locum preſſius conſideret. Fabius cauſam liberiori diuiſione explicuit in locis argumentorũ. Nobis viſum eſt Ariſtotelicã ſequi diuiſionẽ in quatuor genera prima, de qua & ipſa pluribus alibi diſſerere conuenit. Generalem argumentandi methodum a cauſa ad effectum, & hinc vſum latiſſimè diffuſum, ex ſpeciebus licebit colligere. Species itaq; cauſarum exequamur. Boetius orditur ab efficiente cauſa. Nobis, cõtra quàm Boetius, aliiq; poſt eũ fecêre, placet de materia & forma coniunctim dicere. Hinc de efficiente & fine: quẽ tradendi modũ ſecutus eſt Agricola. quamuis iſtas cauſas ab illis diſtraxerit. Ariſtoteles iuncto tractatu cauſarũ, eundem ordinem obſeruat.

Cauſarũ definitio, iuxta Ciceronẽ in Top.

Hic Ariſtotelẽ ſeqmur

Materia prima.

Materia propriè ſumpta, eſt ſubiectum primum, ex quo aliquid generatur, & vltimum, in quod corrumpitur. in qua permanente eadem, perpetua ſucceſſione diuerſæ ſuccedunt formæ, cum ſubſtantiales, tum accidentariæ. Eam phyſici vocant primã. Ariſtoteles dixit ὕλην, quã alij, teſte Fabro, δύναμιν appellant, quod rudis informiſq; per ſe ſit, potentiam habens ad omnes formas, quarum tamen nulla peculiariter veſtita eſt. Hæc quatenus ſit, aut intelligi poſſit, Rodolphus eodem loco explicat, & primo Phyſicorũ oportunius exponi ſolet. Eſt altera quædam materia, quæ ſecunda magno docentium conſenſu dicitur. Ea eſt ſubiectũ formarum accidentalium, potiſſimũ artificialium, vt æs in ſtatua, & ligna in naui. Materiæ nomen extra cõpoſitionem rei naturalis, vel artificioſæ, eruditi multò aliter accipiunt, vti Rodolphus exponit libro primo capite nono. item libro ſecundo capite quinto. Materia, inquit, artium dicitur, quod artibus docetur, circa quod verſatur cura conſideratioq; illarum, quod & ſubiectũ appellatur, vt dialecticæ materia dicitur argumentatio, id eſt, proprium eius opus, quod proprijs viribus elaborando procreat, & actu producit. Dicimus etiam materiam artium id, in quod opus materiamq; ſuam explicant, ſiue circa quod operatio verſatur, quẽadmodum ſtatuarij materiam dicimus, æs, marmor, ſaxum. dialecticæ, quæſtionem, laudem, virtutem, & impudicitiam infamiæ. quę quidem exempla iure cõmunis appellationis duntaxat, huc pertinent, quod omnia circa hæc, ſuã quodq; materiam verſari dicantur, cum aliam rectius dixeris materiam ex qua, aliam tantum occaſionem & quaſi anſam præbentia. alia denique propriè hoc nomine cenſeri poſſunt, quòd circa ea facultas & opus artis explicetur, qualem diximus eſſe materiam dialecticæ, quæſtionem. Ea verò quæ paſſim a phyſicis obiecta dictitantur a Rodolpho ſubiecta, ab Ariſtotele ὑποκείμενα, rectius ad efficientem cauſam referentur, vti planiſſimè idem docet ex Ariſtotelis ſententia, & phyſicorum huius ætatis omnium. verbis tacitis ſat habemus indicaſſe locum, qui eſt libri primi capite decimotertio. Poſſunt aliæ quoque ſignificationes forſitan recenſeri. verùm omnes breui compendio licet includere. vt alia ſit materia, ex qua totum aliquod, ſeu naturale, ſeu artificiale conſtituitur. Alia in qua tanquam ſubiecto quodam recipitur aliud, ceu forma accidentaria, cum qua nõ conſtituit quid vnum natura vel arte. Alia denique, circa quam tractatio agentis, ſiue naturalis, ſiue artificialis verſatur. Exempla ſingulorum nota ſunt. Cognita hac materiæ multiplici acceptione, in promptu erit copioſè argumentari ex hoc loco. vulgata ratio ducendi hinc argumenta primùm, deinde liberior illa vnà cum vſu loci exponenda.

Materia ſecunda.

Materia artium qd ſit.

Vulgatus mos argumentandi à materia, tũ trãſeũte, tũ permanẽte.

A materia tranſeunte ratiocinantur hoc pacto. Farina eſt, igitur panis eſſe poteſt: nubes apparet, ergo poterit naſci pluuia. Ab huius effectu, ſic, panis eſt, igitur frumentũ aliquando fuit. pinguis hic redijt nobis, ergo alimentũ copioſè ei fuit adminiſtratũ. Non ſequitur negatiuè progrediendo, Nuſquam apparet conſumptus eſu panis, nõ fuit igitur hoc anno copia frumẽti. Maximæ ſunt. Poſita cauſa materiali, poteſt effectus eſſe. Effectu poſito, neceſſe eſt fuiſſe materiam. A materia permanente. ligna & lapides ſunt, domus itaq; poteſt eſſe. Ferrũ eſt, arma

arma igitur esse possunt. Ab effectu eiusdem sic proceditur, Hæc vestis aurea est, igitur necesse est aurum esse. Negatiuè non sequitur, Nulla erant arma ferrea in prima illa ætate, vt habet Ouidius, ergo non erat ferrum. A causa negatiuè licet progredi, Non fuit marmor, ergo non fuit opus marmoreum. Maximæ prospicuæ sunt ex naturali causæ ad effectum habitudine, & contrà. Illud enim pro indubitato recipiendum, in causis, maximas ex natura rerum confingendas esse, quas etiam mediocriter in Physicis institutus, nullo negotio sibi conficiet. Sic ferè vulgatus mos habet argumentandi ex propositionibus, quas vocant de est secundo adiacente. Liberior autem, & latius fusa ratio eruendi, tum ex hoc loco, tum ex sequentibus, argumenta, nullis propositionibus, nullis prędicatis addita est. Quod si iustas & certas argumentandi leges statuamus, omnino recurrendum est ad species argumentationis, pręcipuè, si fieri potest, ad syllogismum, quo velut regula explorandum est, probum sit, an non, argumentum propositum, vt antea ostendimus. Demus exempli causa has argumetationes. Lapidea domus est, igitur non est obnoxia incendio. Casa hæc straminea est, vilis igitur, & parui sumptus. Sepulchrum huius principis ex alabastro materiatum est, igitur illustris & potens fuit. Libet verò Martialis distichon inserere huic nostro contextui, mirè festiuum, quo taxabat auaritiam & intempestiuum sumptum cuiusdam.

Copiosior ex materia argumētandi ratio, simul vsum declarans.

Ventris onus misero, nec te pudet, excipis auro.
Bassa bibis vitro, carius ergo cacas.

Ex altera significatione materiæ ita licet ratiocinari, Theologica disciplina tractat de Deo ac diuinis omnibus in republica bene administrandis, ergo præstat iuris facultati Theologia. Ius consyderat de bonis fortunæ, quatenus subiacent dispensationi rectæ rationis, Medicina de corporis conseruanda valetudine, ac restituenda sanitate, nobilius ergo ius est medicina. Sic reliquæ artes, aliæ quidem aliis præferuntur, propter materiæ dignitatem. ac illæ pręcellunt, quæ circa materiam difficiliorem vel alioqui pręstantiorem occupantur. Sic votum, aut bonum aut malum colligimus esse, ex materia subiecta, quod obiectum Theologi dicūt. Hinc pendent quæstiones iuris. si quis in aliena tabula picturam effinxerit, Si ex alieno auro argentoq; vas confecerit, an materiæ cedet forma? an ediuersò? Hinc Physici, mista esse subiecta corruptioni. medici hoc animal diuturnioris, illud breuioris esse vitæ, concludunt. Illud ad extremum adiiciatur, stilum orationis pro materia nunc sublimem esse, nunc mediocrem, nunc humilem. Quod mirè se obseruasse prædicat Virgilius in initio suæ Aeneidos.

Ille ego qui quondam gracili modulatus auena
Carmen, & egressus syluis vicina coegi,
Vt quàmuis auido parerent arua colono,
Gratum opus Agricolis. At nunc horrentia Martis
Arma virumq; cano, Troiæ qui primus ab oris,
Italiam, fato profugus, Lauinaq; venit Littora. &c.

Vnicum tamen profuerit in præsentia addidisse, materiæ naturam bene prospectam vehementer conducere ad commendationē operum fabrilium. Exemplo sit Ouidius secundo Metamorphoseos, ex materia simul & forma regiam Solis & currum describens. Item Politianus de septem orbis miraculis. ad hæc Virgilius, qui lib. primo Aeneidos, dona Didoni oblata. Item cōuiuium Aeneæ apparatū, ex materia amplificat, quale & à Cleopatra instructum Iulio Cæsari descripsit Lucanus. 7. lib. Pharsaliæ. Sed verbis horū Poetarū odio prolixitatis in præsentia supersedemus, sunt enim libri passim obuii. Forma quid sit, ex Aristotele manifestum est, apud quem definitur, Forma est ratio quiditatis, hoc est, quæ tanquam pars essentiæ perfectiua, rei quiditatem & substantiam intelligendam exhibet. Alii ferè ita describunt hoc loco. Forma est, quæ dat esse rei, & conseruat eam inesse, Id est, Causa formalis est causa, quæ tanquam vltima perfectio materiam quasi vestit, & cum ea rei essentiam absoluit, eámque conseruat. vt enim à forma res primum esse accipit, ita per formam res perseuerat, & ea amissa, continuò perdit suum esse, quapropter apposite ait Rodolphus, formam esse modum quendam materiæ, per quem datur materiæ huius, vel illius speciei nomen. verbi causa, Massa auri nondum elaborati, nullius operis nomen vendicat, sed artificis industria si forma accesserit, fiet vel patera, vel ampulla, vel statua, vel alterias denominationis opus. sin forma rursus auferatur, res artificialis esse suum perdidit, fitque rudis indigestáque moles. Eadem ratio est de forma corporis naturalis. sed hæc latius in Physicis. Illud obiter adnotandum, quòd forma propriè refertur ad totum ipsum. siquidem ad materiam collata quodammodo accidens est, vt materia respectu formæ, vicissim dicitur subiectum non

De causa formali.

Formæ definitiones duæ.

materia, quæ totũ respicit, non semper ipsam per se formã. De subiecto autẽ & accidente mox plura. Nunc quàm breuissimè diuidamus formã in substãtialem & accidentalem. Dehinc accidentalem in naturalem & artificialem. Aut, si mauis, prima sectione diducatur forma in essentialem & accidentalẽ. Dehinc accidentaria in naturalem & artificialẽ. Naturalis est anima rationalis respectu hominis. sessio, ambulatio, quantitas, albedo, nigredo, sunt formæ accidentariæ. figura domus. forma nauigij, & similes, dicuntur artificiosæ. Ad essentialem licet reducere naturã genericã & specificã, respectu proprij concreti, vel rei, quæ ab ipsa concretim denominatur, vt humanitas respectu hominis, animalitas respectu animalis. Item differentias magis proprias, tum respectu speciei cõstitutæ, tum etiam respectu generis diuisi, cui tanquam materię adueniunt, ad cõstituendã speciem. quanq̃ de his & in superioribus locis facta est mẽtio. Quę plura de formarũ generibus adferri possent, ex Physicis & alijs nonnullis locis nostrorũ Commentariorum in dialecticã Aristotelis petantur. Modus argumentandi vulgaris, paucis exẽplis indicari potest. albedo est, adde si placet, satis intensa & extensa, igitur albũ est. negatiuè quoq; sequitur, non est albedo, igitur nec albũ. anima iam occisi bouis euanuit in auras, igitur bos nõ est. Ab effectu contra item valet consequentia vtroq; modo. calidũ est, igitur calor est. nulla est rosa, igitur non est forma rosæ. Maximæ notæ sunt, Posita causa formali, ponitur effectus, & contra. Si non est forma, sequitur non esse effectum: & ediuersò.

Formę diuisio.

Argumẽtandi ratio vulgaris.

Huc pertinet, vt nonnulli annotant, locus ille generalis, quem vocare solent, ab inesse ad denominari: quod verũ asserimus, siue ex accidente quis argumẽtetur, siue ex alijs prędicatis. Sed hac demùm ratione, quatenus res, quæ abstractim designata, nomine alicuius prædicati notatur inesse, habetur forma subiecti. vt homini inest albedo, igitur est albus. Eidem inest risibilitas, ergo est risibilis. Maxima confingi potest. Cuicunq; subiecto inest forma, ipsum ab ea denominatur. Rationem dicti nostri hanc adferimus, loco a causa formali non esse præscribendum vnicũ illum modum argumentandi ex propositionibus, est secundo adiacente constantibus, imò quemuis accõmodari posse, modò aliqua maxima idonea confirmetur. Liberior ergo apud classicos autores magis frequentata ratio argumentãdi ex forma eiusq; effectu, hisce paucis exẽplis tanquam adumbrari potest. Calor, teste Arist. in secũdo de Generatione, cõgregat ea, quæ sunt eiusdem naturæ, & segregat a cõtrarijs, ergo ignis schoriam distinguere potest ab auro. Rotũda figura adiuuat ad celeritatẽ motus, ergo cælum quia sphæricũ est, expeditius circũuoluitur. Planities nõ facilè penetrat, igitur tabula quo latior est, eò cõmodior ad supernatandum. Acuties facilius penetrat, ergo culter acutus pungit acrius obtuso. Prudentia est virtutũ rectrix & domina, verè igitur dixeris, Sapiens dominabitur astris. Frigus est mater albedinis, igitur Batauorum corpora, propter frigidiorẽ aerem patriæ, sunt albiora Hispanis. Negatiuè hoc modo argumentabimur. Verecundia nihil habet cum pallore commune, erubescens ergo non pallet. Aegritudo non admittit hilaritatem, igitur ægroti non ferè sunt patientes iocorum: quæ & ipsa videri possunt a coniugatis ducta esse. Ab effectu non opus est exempla proponere, quandoquidem ex modò positis consingi poterunt. & Rodolphus nonnulla habet in loco coniugatorum, cum quo hæc posterior argumentandi ratio plurimum consẽntit, vt alia quoque argumenta diuersis interim locis aptantur, quod superius aliquoties tetigimus. Tum verò hic locus a coniugatis dissidere intelligetur, vbi poetarum amplificationes inciderint ex forma ductæ, quales comminisci possumus ad similitudinem eorum, quæ in loco materiæ explicata sunt. Vsum huius loci ex materia commodissimè perspexeris, cum qua iunctum habet forma tractatum. Peculiare tamen momentum ad copiam præstat formæ consideratio in pictoribus & architectis. mirè enim crescit laus artis & ingenij, ex eo quòd formam alicuius rei ad viuum in tabula expresserit, atq; eo magis, si in materia vili & parum idonea picturam insignem aut egregiam formam pictor aut statuarius exhibuerit oculis. Apellem ab egregia forma, quam ex arte pictoria Veneris capiti dedit, commendauerunt poetæ. de quo Cicero paulò post initium tertij Officiorum, qui ex Possidonio laudans Panetium scriptorem Ethicum, Apellis exemplum adfert, quòd Veneris eam partem quam inchoatam ipse reliquisset, nemo vnquam tentasset absoluere. oris enim, inquit, pulchritudo reliqui corporis imitandi spem auferebat. Ex eodem loco ducta laus est Policleti, cuius aliquoties meminit Aristoteles, quòd reliquos statuarios, in forma hominum ad veritatem effingenda, superauerit. Eius cum alijs meminit Martialis libro octauo epigrammatôn. meminit & Propertius aliquot insignium, sed verba recitare nihil est opus. Huc pertinẽt naturę miracula in locis naturali quadã arte munitis, in arborum, herbarũ, fluminũ, aliorũq; id genus, forma, situ, & ordine. Itẽ descriptiones regionũ, vrbium, castrorum,

Locus ab inesse ad denominari.

Exẽplis aliquot libertas ex forma ratiocinãdi ostenditur.

Vsus formę.

castrorum, ædificiorum, quæ potissimùm ex forma & quodā artificioso situ ducuntur. Potest ex altera formæ significatione, in quā formosos & deformes dicimus, incredibilis copia argumentorū suppeditari, exempla sunt in vtranq; partem plurima apud poetas. Virgilius libro primo Aeneidos, amplificat speciem Aeneæ ex formæ circunstantijs.

Copia ex vulgatiore formæ acceptione.

Restitit Aeneas, claraq; in luce refulsit,
Os humerosq; Deo similis, namq; ipse decoram
Cæsariem nato genitrix lumenq; iuuentæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.

Facit ad τὸ πιθανῶν, id est, verisimilitudinē, hic locus in genere iudiciali. nam ex forma rectè arguas Herculem seruisse Omphale. A Paride Helenam. Briseida ab Achille adamatā. Dauidem adulterium commisisse cum Bersabea. Violatam a Tarquinio pudicitiam Lucretiæ. & reliqua id genus, quæ Ouidius in Heroidibus, Stroza pater in libris ἐροτικῶν, & alij docti illi quidem, sed parum pudici poetæ depingunt, idcirco ne attingendi quidem a castis manibus. Pro dictis in summa facit hoc Nasonis Distichon.

Non honor est nec onus, species læsura ferentes,
Lis est cum forma magna pudicitiæ.

Econtrariò, deforme corpus argumento est, ingenium hebes esse, & mentem stolidam nullis virtutibus excultā. qualem Homerus depinxit, quasi viuis coloribus, Thersitem, de quo veteri sermone tritum extat prouerbium. Thersitæ facies. Eodem spectant, quæ sunt descriptiones Cupidinis & Veneris apud Marullum, tum Occasionis, Temporis, Fortunæ, apud alios, quæ potissimùm a forma ducuntur. Vt igitur summā huius loci paucis concludamus, valet vtraq; acceptio formæ, tum philosophica, tum poetica, in genere demonstratiuo ad laudem & vituperationem. In deliberationibus, vbi quæ optima forma sit, disputatur. Nam & philosophi id agitant apud Gellium libro quinto cap. vndecimo, vbi Phauorinus pronunciat, mediam formā, quæ a nimiæ pulchritudinis periculo, & a summo deformitatis odio vacat, esse optimā. quæ ab Ennio stata forma dicitur, neq; ποινὴ, neq; κοινὴ futura, contra quā Bias falso dilemmate ratiocinabatur, ideoq; Phauorinus eam non inscitè appellauit vxoriam. In iudicijs ad suspicionē facti mouendam, & in alijs quoq; cōtrouersijs, ex forma corporis variè possumus de animi habitu & qualitate cōiectare, quod facere solent haud infeliciter φυσιογνωμικοί. Peculiariter artem ex priore illa Physici & Medici ratiocinantur, tum etiam Ethici & Theologi, pro diuersitate formæ, variè de actionibus humanis & sacramentis ecclesiasticis iudicantes. Cum prædictis locis materiæ & formæ, plurimùm videntur consentire, tres illi apud Rodolphum, adiacens, actus, & subiectū, quos ipse proprijs capitibus a materia & forma seiunxit. Certè adiacens & actus, veluti forma, subiectum vero tanquam materia se habet. Quoniam itaq; de his dicendum apparet, neq; alio loco id opportunius fuerit. nos quantū instituta breuitas patietur, ex Rodolpho adnotabimus. Adiacens est, inquit, modus quidam rei inexistens, quo aliquid aliud, quàm secundum substantiæ suæ denominationē vocatur, hoc est, quicquid hodie accidens pleriq; omnes dialectici vocant, dummodo non sit in agitatione positū, & quodam quasi motu, Rodolpho adiacens erit. Exempla nota sunt ex Isagoge Porphyriana. Diuisit adiacentia Rodolphus principio in ea quæ sensu percipiuntur, & quæ intellectu. Deinde in natiua & accedentia. atq; hæc in ea, quæ facilè dimouētur a subiecto, & quæ difficulter auferuntur. Natiua autē, in ea quæ rebus inanimis insunt, & quæ plantis: ad hæc quæ animalibus: deniq; quæ peculiariter hominibus, in quibus superiorum generum accidentia cumulo includuntur, vt ex secundo Aristotelis de anima Rodolphus ostendit. Continuò addens, adfectiones animi (quæ πάθη Græcis, Latinis verbum è verbo passiones, sed latinius adfectus dicuntur) posse numerari, modò inter natiua adiacentia, modò inter accedentia, vt partim nomine ἕξεως, hoc est, habitus siue consuetudinis veniant, partim verò nomine subitarū & temporariarum animi affectionū. Quod de artibus adiecit in calce, aliàs ad actionē, aliàs ad cognitionem pertinere, nihil attinet hoc loco verbosius repetere. vt taceamus, quod exactius hac ipsa de re tractat lib. 2. cap. 2. & 9. tum etiam quòd ante Rodolphum apud Macrobium, atque adeo ipsum Ciceronem, & ante omnes apud Diogenem Laertium, a Peripateticis hæc artium diuisio fluxisse docetur. Actus Rodolpho dicitur, quocunque aliquo modo exerceri, adficiq; dicimur, hoc est, accidens in quadam positum agitatione, quod Græci inquit ἐντελέχειαν vocant, ex quo apparet, idem esse actum, quod Physici vocabulo mutationis aut motus generaliter sumpti intelligunt. siquidem ἐντελέχειαν appellat initio tertij Physicorum Aristo. quem

Summa. huius vsus indicat in generib. dicendi.

Gellius de forma vxoria.

Adiacēs qd.

Diuisio adiacentium.

Quid sit actus.

motum rectè omnes interpretãtur. Diuidit actus quadrifariàm. principio, vt alij proueniant ex natiuis, alij ex accedẽtibus siue vsu firmatis, siue tẽporarijs. Deinde, alij intra se consumuntur, alij opus absoluunt. Tum actus partim finẽ habent propositũ, partim fine carent. Postremò, alij ex præteritis duntaxat nascuntur vel præsentibus, alij ex futuris, quatenus animo præcepta atque expectata sunt sub ratione boni vel mali. Quod addit, quædam adiacentia figura nominis, actus videri, vt scire, albere. contrà, quosdam actus videri adiacentia, vt cursus, pugna, parui sunt momenti, & in Physicis quoque fusius traduntur. Pro argumentandi ratione, ex his locis illud tenere suffecerit, ab adiacentibus & actibus de ipso subiecto posse fieri coniecturã. vt ex accidentibus innotescere substantiam atque essentiam docet, primo de anima libro Aristoteles. Ex quo facultas & vsus horum locorum, quem in fine duodecimi capitis exponit Agricola, facilè perspicitur. Etenim prꝺter ciuiles controuersias, vel in primis conducunt philosopho naturali, qui ex accidentibus sensui expositis, de interiore natura rei pronunciat. Subiectum (vt omittamus hic octo illas significationes) Rodolpho est ipsa substantia. & interim quantitas, cui adiacentia vel actus insunt. Porrò ea quæ passim obiecta dicuntur Physicis, mauult inter efficientia referri: vt antea quoque verbo notauimus. Illud notũ est, materiam artium nõ ineptè subiectũ dici, sed huc propriè significatio ista nõ pertinet. De argumentandi ratione & vsu in hoc loco, quid attinet meminisse? quando Rodolphus vtrunque alto silentio præteriuit, & alioqui palàm est, ex subiecto ad accidens obuias esse argumentationes, quoties locus admonet. Adde, si libet, ex loco effectus ad causam formalem, de subiecto similem obseruationem posse adnotari. Verùm de hoc ipso, & similibus, ex prædictis obuia est coniectura. Ergo his missis reliqua duo causarum genera aggrediamur.

Quã multifarij sint actus. — *Ratio hinc argumẽtãdi* — *De subiecto breuis tractatio.* — C

Causa efficiens.

Tertium est causa efficiens, quo nomiue diximus Ciceronem accipere omnem quodammodo causam, a quo & ipso passim hodie vocamus effectum, etiam causarum non efficientium. Cæterùm efficientis nomen, huic tertio generi duntaxat, vsus loquentium aptauit. Definitur a Rodolpho efficiens causa, quæ faciendꝺ rei præbet operam, hoc est, reuera explicat agendi efficaciam in effectum. cum finis proposito tantũ atque institutione moueat dirigatque operationem efficientis. forma verò & materia, velut inertes per se causꝺ rractari debeant, atque ad rei compositionem iungi, & quodammodo conglutinari ab efficiente. Id Aristoteles appositè significauit hac definitione. Causa efficiens est id, vndè est primũ principiũ mutationis aut quietis: de qua libro secũdo Physicorũ. Efficientiũ diuisio multiplex, ex Cicerone, Aristotele, Rodolpho, quique plures eiusdẽ notæ sunt autores, reddi potest. Nos in summã colligamus. Efficientium alia necessitate agunt, vt quæcunque consilij, iudicijque expertia sunt. Alia delectu, quibus liberum est agere vel non agee, vt homines in rebus, quas consilio rationeque administrãt. fortasse (inquit Rodolphus) & brutorũ nõnulla, quæ docilia sunt, & iudicium, quandamque deliberationis imaginem habent. vbi graphicè depingit, quod libro tertio de anima disseri consueuit, bruta nõ agere, sed agi potius ab opinione, quã a rebus acceperint, ideoque nõnunquam in ancipiti pendêre, vt in neutram partem rapiantur. Cum homo arbitrio principis voluntatis liberè agat. interim etiam id, quod ratio damnauit: & contra, quod rationis sententia decreuit exequendum, auersetur. Illa quæ necessitate agunt, partim naturæ conatu operantur, quòd agendi principium intra se habeant, nullo extero adiuuante: sic ignis natiua virtute calefacit. Partim externa vi agunt, quibus ab alio vis est agendi inserta. vt aqua vi caloris extrinsecus inducti calefacit. lapis, telum, glandes ferreæ agũt, vi ab homine intorta, vel impetu puluere tormentario impressa. Verùm de his libro secundo de cælo capite sexto. Deinde efficientium alia per se sufficientia sunt ad operandum, vt Deus, angeli, & humana interim voluntas. Alia egent externis, quꝺ vel imperãtia sunt, propriè κύρια Græci dicũt, vel obsequentia & ministerium obeuntia. atque horũ nonnulla vendicant actionẽ propriam, nonnulla sunt agendi instrumẽta, vt in domo facienda ὁ ἀρχιτέκτωρ, id est, prꝺfectus operi vniuerso, imperat. is qui lapidem sculpit, qui parietẽ extruit, qui cædit aptatque materiam, ministrat. Instrumẽta sunt mallei, secures, terebra, & alia quibus suum opus explicat. Sic in facultate militari, præfectus est imperator, cui miles paret, & huic ministeriũ præstant qui equos domãt, huic aũt qui frena conficiunt, & alij deinceps, quorũ opera ministerioque præfectus bellicæ facultatis vtitur, quod perquàm elegãter explicat Aristoteles initio Moralium ad Nicomachum, colligens fines artium hoc ordine distributos esse, vt sint omnes ὑπὸ μίαν τινὰ ἀρετὴν, ex eadẽ scilicet virtute ad eandem cõmunem facultatem referendi. Ex quo nos efficimus, similem esse diuersitatem efficientiũ, quæ discernũtur proprijs finibus, & his propriæ item respõdent actiones. Hæc ferè Agricola. Ad quẽ nouã accessionẽ plerique adiungũt ex Top. M. Tullij. Efficientium alia sunt

Efficientiũ diuisio multifaria.

Secũda diuisio.

sunt constantia & stabilia, quæ pro suæ actionis efficacia, semper eundem ac similem effectum producunt. vt Sol constanter nostrum ἡμισφαίριον illustrat, simul atque exortus est. Alia mobilia sunt, inconstantiaque, veluti inter agentia naturalia, homo procreat hominē vno capite, decem manuū, decē pedum digitis ornatum. sed interim bicipitē, aut nouem digitis, vel pluribus quàm decem digitis monstrosum. Inter libera, pictor, domificator, qui non semper idem efficiunt, a cōmuni simulacro & Idæa suæ artis nonnunquam aberrantes. Illa diceret Aristoteles agentia semper eodem modo, Hæc plærunque. Cæterùm hæc posteriora diducūt in causas per se & per accidens, vtpote casum, fortunā. Alij malunt causam absolutè secare in naturam, artem, fortunā, & consuetudinem, hasque ipsas posteriores in priores illas spargi posse sectiones. Lectori sit liberum, vtram malit sequi sententiam. Vno verbo adijciamus postremā diuisionem, in causas actu operantes, & potentia agentes, quam & Aristoteles tradit in secundo Physicorum. Lex argumentādi quæ sit, ex istis datur vtcunque intelligi, & anteq̄ exemplis illustremus, indicādum, quid vulgata ratio hoc loco iam olim obtineat, argumentandum esse a causa actu operante & prædicatis bonum & malum, vt significent peritiam artis, imperitiàmque, vt bonus est ædificās, igitur domus erit bona. pingens est malus, igitur pictura erit mala. Ex causa potentiâ operante ducas argumentū, vtendo verbo potest in consequente. ædificator est bonus, ergo domus potest esse bona. Imò vtrobique sic argumentādum, quia etsi sit ædificans, tamen duntaxat sequitur domum esse posse, non autem necessariò futuram. Ab effectu contra, domus est bona, igitur ædificator fuit bonus. pictura est mala, igitur pictor fuit malus. Vide lector, num possint bonum & malum accipi, vt ad artem, naturam, rationem rectā, & ad causam generantē corrumpentemque referantur, quod apud Aristotelem in loco Generationis & corruptionis ventilari solet. Licet autē vti hic verbo est, secundo adiacente. sed hæc nota sunt animaduertenti ordinem & habitudinē efficientis ad effectū. ex qua maximè confingi possunt: sed de his satis. Nunc liberiorem illam argumentandi legem paucis aperiamus. Primo tenendum est, ritè duci ab efficiente ad effectum argumenta, vtendo verbo est, secundo adiacente, item tertio adiacente, & verbo etiam adiectiuo, quodcunque erit cōmodum rei probandæ, vt Sol ortus est, ergo diluxit. Quo pertinent descriptiones poeticæ, quibus Sol præesse dei, Luna nocti declaratur. Statius Papinius lib. 10. Thebaidos sic ait. Arcanæ moderatrix Cynthia noctis. Idem lib. 3. Syluarum. Lumina noctiuagę tollit Pharos æmula Lunæ. Sic Pontanus. Syderijs nocturna vmbris Latonia gaudet. Rursus de eadem Mantuanus. Luna gubernatrix tenebrarū & nobilis vndæ. De qua idem alibi. Atque soporiferos niueis argētea bigis Luna vehit radios. De Sole Virgilius lib. 4. Aeneidos.

Alia diuisio ex Cicerōe.

Quarta diuisio.

Ratio argumētādi vulgaris.

Lex argumētandi liberior.

Postera Phœbea lustrabat lampade terras,
Humentemque aurora polo dimouerat vmbram. Et idem libro secundo.
Vertitur interea cælum, & ruit Oceano nox,
Inuoluens vmbra magna, terramque, polumque.

Quo significat, absentem Solem esse causam vmbræ noctis. cuiusmodi exemplis apud poetas plena sunt omnia. Ex eadem nota sunt hæc. Natus est sub Martis sydere, ergo pugnax. Adspexit eum in ortu Mercurius, ergo ad eloquentiam & literas appositus. Quæ eadem ad tēporis caput reduci possunt: sed alia ratione. Ab his quæ delectu agunt sic argumentamur. homo est, igitur affectibus multis obnoxius. nemo siquidem sine crimine viuit. Tale est illud Nasonis libro quarto Metamorphoseos.

Notitiam, primosque gradus vicinia fecit.

Sic enim Cicero, ex congressu amorem ait conciliari, in Topicis, & Terentius in Seipsum excruciante. Vicinitas, inquit, facit, vt te audacter moneam & familiariter. Huc pertinet, quòd ocium præbet causam flagitio, vt ait Ouidius.

Quæritur, Egistus quare sit factus adulter?
In promptu causa est, desidiosus erat.

De quo Seneca in Agamemnone. Dicitur autē causa, quicquid necessariò aut verisimiliter ad agendum impellit. Simile hoc, dialecticā nescit, ergo non poterit disserere de intricata aliqua controuersia. Bene versatus in foro est, ergo eo patrono in tutandis causis vtere. Dux est peritissimus, spes igitur est victoriæ. Deus ordinauit potestatem ecclesiasticam, & secularem magistratum, igitur Cæsar & Pontifex colendi sunt. Sic Aeneas libro quarto Aeneidos, & item sexto purgat se Didoni, quòd iussu Iouis, & fatorum necessitate adactus, reliquerit Carthaginem. Ita quoque in genere iudiciali, causam obiecti criminis transferimus ad casum, necessitatē, aut culpam alterius, de quibus Cicero in Rhetoricis, & post eum Fabius. Non est

prætermittendum, quod habet Rodolphus ex rhetorica, in causis requiri, tum voluntatẽ, tum agendi facultatem. quia si voluisse ostenderis & simul potuisse, consequẽs est fecisse quod obijcitur. Quæ latius docentur in statu coniecturali. A causa per accidens non duci necessariam & legitimã probationẽ, luce meridiana clarius est. Neq; enim ritè intuleris, Christum peccasse, quia fuerit causa Iudæis, vt in Spiritum sanctũ essent blasphemi. nam scandalum non præbuit. Huiusmodi autem argumentorũ in speciem tantũ plausibilium Iliada quotidianus conuictus dabit. Vsus & facultas huius loci ex hisce possunt intelligi. Rudioribus vnũ addimus, valere latissimè considerationem efficientis in omni genere negocij. Siquidem laus & vituperatio mirè hinc amplificantur. vt sobrius fecit & nutu suo, grãde igitur flagitiũ est. Fecit ebrius, ergo peccauit excusatius. Honestum & rerum æstimatio ducuntur a causa. Deus exemplo suo indixit ieiunium, ergo non est temerè violandum. Status matrimonij a Deo institutus in paradiso, miraculorũ primitijs consecratus est, ergo decet Christianum. Sic Theologia propter autorem Deum præfertur alijs scientijs: & inter humanas artes, vt quæq; præstantiorem habet autorem, ita censentur aliæ alijs præferendæ. In deliberationibus concludunt, aggrediendum a causa, quoniam in facultate sit efficere, aut abstinendum, quod res proposita vires superet. In ciuilibus controuersijs, vel maximè refert, quæ causæ ad scelus impulerint, necessariæ an euitabiles, propriæ an alienæ, quas vocant per accidens: Aristot. in Physicis τὰς κατὰ συμβεβηκὸς αἰτίας. De voluntario & inuoluntario Iurisconsulti. Theologi, ex hoc loco disserunt. In themate generis didactici seu dialectici præcipuus locus est causę efficientis, qui facit ad peruidendam rei simplicis naturã, ad construendam quæstionem complexam, aut destruendam, quoniam sic vera falsaq; erit propositio, vt res extremis significatæ in causa conueniunt vel dissident. Suffecerit autẽ, hæc omnia superioribus exemplis vtcunq; illustrasse, quoniam nimis longũ foret ex autoribus noua adscribere. De vsu effectus idem sentiendum apparet. Cæterùm peculiarẽ commoditatẽ Physicis adfert, qui ex effectis de causa in sinu naturæ abdita ratiocinantur. Tum Christianis, qui per visibilia Dei opera, mentis acie penetrãt, ad cognitionẽ bonitatis, clementiæq; diuinæ, Deum amare, colere, & operibus iustitiæ venerari discunt. Verùm de his in Physicis ac Theologicis. Nos contenti specimen aliquod dedisse, pergamus ad postremum genus causæ.

Vsus efficientium. *C* *Vsus loci ab effectu.*

De causa finali.

Finem omnes postremã faciunt causarum, quòd vltimũ sit quod acquiritur in agẽdo, quod vbi consecuti fuerimus, desinimus vlterius tẽdere. Cæterùm proposito & institutione prima, atq; adeo potissima est, vel Aristotele autore, causarum omnium. quoniam si non moueatur efficiens aliquo ad agendum stimulo, iners segnisq; manebit, adeò (vt Rodolphi verbis vtamur) nihil fit in rerum natura temerè, & cui ratio nõ constet, omniaq; propositũ sibi destinatumq; finem habent, propter quem faciunt cuncta. Qui tametsi rebus nonnunquam sit ignoratus, vt sunt ea quæ expertia sensus naturæ tantum in agendo sequuntur impetum, autor tamen ille, conditorq; nouit, cuius in agendo numini & iussis parent. Finem itaq; legitimè descripsit ex Aristotele. Finis est, cuius gratia omnia agunt, hoc est. Finis est bonum, in quod respiciunt & intendunt, ceu scopum primum, efficiens causa, dehinc quæcunq; fini consequendo destinata sunt. Bonum verò esse id, quod agentia intuentur, vel natura docuit, vel ratio persuasit. Id enim cuius gratia cætera fiunt, optimũ esse solet, ac finis illorum. Interest autem nihil, verè bonũ ipsum, an apparens bonum dicatur: vt habet Aristot. secundo Physicorum. Omnis igitur de fine tractatio a ratione boni instituenda est, vt Cicero facit in libris, quibus titulum de finibus bonorum & malorũ prænotauit. Et quo pacto ratio boni in rebus discreta erit, eodem & finium sumemus diuersitatem, vt ait Rodolphus. Hæc autẽ ipsa, quam exponemus finium differentia, est apud Aristotelem libro primo Ethicorum. Quædam autẽ sunt per se bona, & fines propter se expetendi. quædam bona conferentia & fines ad alium nobiliorem conducentes. vt homini per se bonum est ratiocinari, igni calefacere, & reliquis item rebus operatio naturalis dicitur bonum, & finis per se expetitus a natura. Cibus autẽ, vestis, & alia eiusdem classis, fines sunt & bona conferentia tuendæ hominum vitæ. Initur autẽ ratio finium bifariàm. Primùm pro conditione singulari rerum, quã in suo quæq; genere obtinent, qua ratione finium hi sunt postremi, vltra quos in illo genere non est alius propositus. vt est status cuiusq; rei in suo genere perfectissimus. Illi medij, qui cõducunt vltimis adipiscendis, & propter eos tantũ expetuntur. Sic belli finis est victoria, quo medij referũtur, equestris disciplina, ars frenifactiua, & inferiores, de quibus paulò ante diximus. Deinde fines ex toto rerũ ordine spectantur, quo cuncta in vnam quodammodo classem reposita sunt, hac lege, vt melioribus reliqua seruiant ministeriumq; præbeant. In hunc sensum, vt rerum orbis vnicum est bonum,

Finis quid ex Aristot. Quid sit bonum.

Finiũ discrimina ex Aristo. primo Ethicorum. Tum ex Rodolpho.

bonum, ita finis vnicus longè perfectissimus, Deus, inquam, optimus, maximus, cui vsu & ministerio addicta sunt vniuersa. Præter hunc fines sunt ad summum illum destinari, sed ordine quodam, vt quo res quæque propius ad summum finem accedit, hoc sit perfectior aliis. Pro duplici hac descriptione finium, in rebus etiam creatis, ferè duplicem est cernere finem. Alterum naturæ suæ propositum. Alterum respectu eius cuius ministerio destinatur, itaque ordine quodam tendit ad finem illum omnium postremũ. Priorem, si placet, vocemus Per se finem, Posteriorem quodammodo per accidens: aut illum naturæ internum, hunc externum ac remotum. Quod adfert exempli causa Rodolphus de equo & terra, inquiratur capite decimoquinto apud eundem. & item quæ mox exponit, in Physicis tempestiuius explicãda. De vtili, delectabili, & honesto, disputent philosophi morales, & Theologi. Quę sit vsitata & iam olim decantata lex argumentandi ex fine, patefaciamus aliquot exemplis. Eruditio est, igitur studium fuit. Vita hominis est bona, igitur vsus cibi & potus est bonus. Proiici in tenebras exteriores malum est, Satanæ igitur seruire malum est. Maxima huic loco adhiberi solet, Cuius finis bonus est, ipsum quoque bonũ est. &, cuius finis malus est, ipsum quoque malum est. In qua bonum & malum promiscuè vsurpantur, quatenus vtrumque cernitur honestate, commodo, voluptate, natura, arte, quæque plura recenseri possunt, bonorum ac malorum discrimina. Ab effectu regulam eandem sequi oportet, sed rarius vsu venit. Amplior illa & bonis scriptoribus vsitatior, lex eruendorum ex hoc loco argumẽtorum hinc intelligi potest, Valetudinem restituere, partamque tueri, bonum est, Sumptus igitur in pharmaca & remedia non est damnandus. Vel negatiuè, qui picem tangit, inquinabitur ab ea, igitur ab omni sceleris occasione & illectamento fugiendum. In qua quidem argumentandi ratione, maiorem insinuat Boetius libertatem generali maxima, nullam particularẽ formam præscribens, sed volens vnamquamque rem è suis causis spectari oportere. Quod vt facias, petenda est à Physicis causarũ notitia. De vsu & copia causarum & effectorum siue euentorum, in genere anteà pollicebamur fusius dicturos, verùm quia in immensum cresceret nostra de causis commentatio, lectoris nauseam euitabimus, contenti monuisse tribus, vt dicitur, verbis, in omni genere negotij latissimum esse campum ex hisce locis argumentandi, vti Rhetores in concionibus tractandis pręcipiunt, & didascalici in tractandis disciplinis admonent. Causæ enim ad probandum, & mouendos affectus, iuxta valent. exempla passim obuia sunt in bonis autoribus. Qui plura volet, in promptu sunt Rodolphus libro primo capite decimosexto, Fabius libro quinto capite decimo, M. Tullius in suis Topicis, Aristoteles ipse in Metaphysicis, Physicis, & secundo Posteriorum, ac præter hos multi recentiores. Causis videntur affines loci à generatione ad genitum, & contrà. A corruptione ad corruptum, & ediuersò. Ab vsibus, quos ex Themistio Seuerinus Boetius proximè post causarum tractationem exponit. Certè generatio & corruptio ad efficiens reducuntur, quum generare & corrumpere sit quodammodo efficere. Vsus autem ad finem, quòd proprius rei vsus est finis eiusdem, cui res ipsa destinatur. Quin & Aristoteles coniungit priores illos locos de generationibus & corruptionibus, simul de efficientibus & corrumpentibus eodem capite disserens, maximis vtrinque subiectis. Generatio, vt sumunt hoc loco, est progressio a non esse ad esse. Genitum, quod ex generatione prouenit. Non est diuersa Philosophi nostri sententia libro quinto Physicorum, vbi definit, generationem esse mutationem a non subiecto ad subiectum. Sed illa ipsa descriptio in substantialem propriè quadrat. Malumus in genere complecti tum essentialem, tum etiam accidentalem, quæ species in Physicis explicandæ sunt. Argumentandi regula ferè talis obseruatur, vt prædicatis bonum & malum vtamur. Exemplum habet Boetius. A generatione, Si constructio domus est bona, & domus erit bona. Sic valet consecutio a genito ad generationem, Si domus bona est, constructio est bona. Item, malus fuit artifex, ergo mala erit domus. & contrà, vestis malè cõsuta, ergo sartor malus est. Bono & malo acceptis, vt peritiam imperitiamque artis significet. Maximę sumũtur ex Arist. Quorũ generationes bonæ sunt, ipsa bona sunt: etsi ipsa bona, generationes quoque eorum bonæ. Quorũ generationes malæ, & ipsa mala: & si ipsa mala, generationes quoque ipsorum malæ. Corruptio definitur, progressio ab esse ad nõ esse. Aristoteles habet in Physicis, esse mutationem a non subiecto ad subiectum. Cuius finitionis expositionem ab eius loci commentatoribus licet petere. Corruptum, quod huiusmodi mutationi subiectum est, atque suum esse amittit. Ducuntur a corruptione argumenta consimiliter, adhibitis prædicatis, bonum & malum. Exemplum est apud Boetium, Si destructio domus mala est, igitur bona est domus. A corrupto, Si bona est domus, mala est eius corruptio. His aptantur maximæ Boetianæ, sed ex Aristotele desumptæ, Si corruptiones bonæ sunt, corrupta mala.

Lex argumentandi ex fine.

De vsu causæ finalis.

Locus à generatione & corruptione.

Generatio & genitum quid sit.

A generatione quomodo argumẽtandum.

Si autem corruptiones malæ, ipsa bona. Et econtrariò, si corrupta bona, malæ corruptiones. Si corruptiones bonæ, mala corrupta. Sic quidem habet vsitatus mos argumẽtandi, non modò à generatione & corruptione, sed etiam ab efficiente & corrumpẽte. Inquirentibus autem paulò altius, nobis apparet, vt in aliis superioribus, ita in his quoq; locis argumentandi vberrimam illam libertatem seruandam esse, prædicatis bonum & malum fusissimè vsurpatis, vt promiscuè complectantur bonitatem & malitiam, naturæ, morum, artis, quæq; porrò similia hisce nominibus venire solent. Nam significant quandam vnius ad aliud congruam habitudinẽ, quæ cernitur potissimũ in natura, moribus, & arte. Exempla sunt ex prędictis inuẽtu facillima. Scrupulosum illum modum argumẽtandi, ex verbis esse, fuit, erit, potest, & similibus, non prosequimur, quoniam parui est vsus, Et alioqui pendet ex Physicis, vbi discutiendum, quæ res successiua, quæ permanens, quomodo incipiat, desinatq; esse. de quibus Aristoteles, & post eum Themistius, Boetius, aliiq; eiusdem classis, ne verbũ quidem. Hoc magis ad rem nostram attinet, quod pręcipiunt, malum & bonum per se accipi debere. Neq; enim sequitur, expedit vnum hominẽ mori pro populo, igitur Christus fuit malus, quia mors Christi per se iniusta malaq;, tantùm per accidens erat bona, quatenus ex Patris benignitate peperit salutẽ generi humano. Vsum horum locorũ nemo non collegerit ex discretione malorũ & bonorum, Physico enim profuerit, tum Ethico, tum artifici mechanico, tum magistratui, perspicere hos locos, vndè in sua quisq; materia depromet argumẽta in rem præsentẽ. Locus ab vsu multũ, vt diximus, cognationis habet cum fine, siquidem vtile dicitur, cuius finis est vsus seruiens in alium finem. Multũ item est vsui affinitatis cum generatione & efficiente, quapropter paucis absoluemus. Vsus, veluti describunt, est operatio vel exercitium rei, hoc est, propria actio, quam sibi res vendicat. vt vsus equi est equitare. Sed quoniam hoc tantùm ei competit quod operationem habet, non etiam ei quod inanime est, nullam à natura sortitum actionem, Placet nomine vsus hic intelligere officium rei cuiusq; & functionẽ, hoc est, qua vtimur ad quippiam consequendum, vel etiam duntaxat fruimur, non respicientes ad vlteriorem finem, vt libri vsus est discere, vt scientia possis vti ad pietatem, vel alium finem honestum. Picturę vsus est, pascere oculos, interim non spectando vlterius, neq; ad solamen doloris, neq; ad picturæ imitationem. Consyderamus vsum rerum bifariam, nunc in specie vel in genere, nunc in singulis rebus indiuiduis. Interim namq; rogamus, Ecquis sit vsus vini? Ecquid vsum aliquem habeat scientia figurarum, ac numerorum? Interim quærimus, an hic equus quem tanti indicant vsui sit futurus. Vtrumq; vsum in genere diuidunt in bonum & malum. Sunt enim res, quibus à natura bonus vsus datus est. Aliæ, sed pauciores, quorum vsus malus est, in perniciem ferè tendens. nam res omnes in bonum vsum creatæ sunt à Deo. Paucæ ab improba libidine mortalium in malum vsum conquisitæ. Exemplo sunt, gladius, & venenum. Illi bonum vsum & officium leges dedére, vt vim à capite depellas, vt in noxios ciues publica autoritate animaduertatur, Huic malum videtur natura permisisse, quoniam ferè ad scelus vtuntur veneficæ, de quibus Naso primo Metamorphoseos,

Lurida terribiles miscent aconita nouercæ.

Tamen & bene veneno vtuntur medici. Studiosè verò malus vsus ab ipso abusu secernendus est. Est namq; abusus planè contrarius naturæ rei, in alium vsum destinatæ, siue à natura, siue à iudicio rectæ rationis. Ita gladij & teli abusus est, hominem ex insidiis occidere, immeritò quenquam vulnerare. cùm à lege sit cõcessus in defensionem sui, teste M. Tullio in Miloniana. Ab vsu igitur ducemus argumenta in hunc modum, Equitare bonum est, igitur equus bonus est. Et liberius in comparatiuis, Audire plus confert ad disciplinas quàm videre, igitur auditus melior est visu. Duo igitur hic obseruanda. Prius, ne argumentemur ex vsu per accidens rei attributo, Siquidem infirma est collectio Tyrannorũ seueritas auxit martyribus præmium, igitur boni fuêre tyranni. Vides vsum bonum tribui per accidens, quum re vera tyrannidis vsus sit per se malus. Posterius, ne pro malo vsu proponatur abusus, quomodo non sequitur, Malum est obtrectari, igitur mala est lingua. malum est esse ebrium, iuxta illud Virgilij, Arcanum demens detegit ebrietas. Item hoc Græcè iactari solitum, ἐν οἴνῳ ἀλήθεια, malum igitur est vinum. Rixari & verbis ludificari malum est, ergo mala est dialectice. Vsus & commoditas huius loci quanta sit, in ciuilibus & moralibus est videre: de quibus non iudicaueris exactè, si nescias, quis vsus rerum bonus, quis malus, quis abusus, qua ratione hi internoscendi. In genere demonstratiuo ex officio, id est, vsu disserendi, copia nascitur potissimùm in rebus Physicis, quarum præstantia ad miraculum vsq; amplificatur, si officia & actiones naturales distinctè prosequamur. Communiter accidentia in postremis locorum internorum ponunt

Liberior argumentãdi ratio ex dictis locis.

Cautio adhibenda.

Vsus locorũ à generatione & corruptione.

De loco ab vsu.

vsus quid sit, & quàm latè accipiatur.

Vsus bifariam diuiditur.

Malus vsus non idem est quod abusus.

Argumenta ab vsu.

Duo obseruanda.

Vsus loci ab vsibus.

ponunt Themistius & Boetius, neq; ab re, quandoquidem, etsi causarum locis includi nequeunt, gratia quarum videantur internis locis adnumerāda, tamen quodammodo causæ sunt. quatenus rem ordine quodam naturæ, aut verisimili coniectura vel antecedant, vel consequantur, vel simul comitentur. qua ratione causa effectum attingit, vt aut prior sit, aut posterior, aut simul iungatur. Ex quo illud perspectu facilè est, causas effectaq; cum sequentibus, etiam isto communiter accidentium, censeri locos internos, non ipsi rei, vt cui non omnia insunt, sed potius generationi, aut rei quatenus mutationi subiecta est. sine his enim procreatio, compositioq; rei nequit absolui. De nomine Boetius nōnihil attingit, vt ex verbis eius est colligere. A communiter accidentibus argumenta fiunt, quoties ea sumuntur accidentia, quæ relinquere subiectum vel non possunt, vel non solent. vt si quis hoc modo dicat, sapientē non pœnitebit. pœnitentia enim malum factum sequitur, quod quia in sapiente non cōuenit, nec pœnitentia quidem. Hæc Boetius. Pro cuius sententia dicemus, Communiter accidentia vocari, quatenus ferè accidunt alicui subiecto, sed alterius respectu, quod vel comitētur, vel antecedant, vel sequantur. pœnitentia enim accidit homini non absolutè, sed quatenus deliquit. Illud (cōmuniter) pro (ferè) nobis accipiendum videtur, etiamsi parum latinè. vt cōmuniter accidant, quæ plærunq; & ferè semper ordine quodam iunguntur. Sed quemadmodum nos in commune vsurpari velimus hæc ferè siue communiter accidentium, postea explicabimus. Nunc quod locus admonet exequamur. Agricola primi lib. cap. 21. nomen accidentium vsurpauit multo liberius. vt vocentur accidentia, non quæ Porphyrius & Aristoteles descripsēre, non pro eis quæ substantiæ non sunt, sed pro eis quorum vtrúmuis & esse, & interire sine alterius pernicie possit. Ex qua significatione dicimus, ea rebus accidere, quæ temerè, & nullo delectu aut prouidentia videntur fieri, hoc est, quę temerè & nulla existēdi necessitate sunt cōiuncta. vbi causæ ab accidentibus secernuntur. nam ex eadem significatione accidētium Rodolphus ait, Senecam dixisse, non accidunt, vt putas, omnia, sed eueniunt. Hæc in quinq; diducit species, contingentia, pronunciata, nomen rei, comparata, & similia. quos omnes locos putat non solùm in iis esse, quæ sunt coniuncta cum re, & quæ simul esse oportet, sed & in eis, quæ antecedūt rem, & quæ consequuntur. idq; per tres gradus temporum, prçteritorū, prçsentium, futurorū, in singulis declarat. Nos in prçsentia duntaxat ea nomine accidentium cōplectimur, quæ contingentia Rodolphus appellat, quoniam res circa rem contingant, id est, eueniant, ea quidem conditione, vt siue ista non eueniant, res existere. siue res non existat, ista euenire possint. vt pallor ante ægritudinem, nam potest quis pallere, vt non ægrotet. & ægrotare, vt non palluerit. Hic oportunum fuerit scrutari, quàm rectè Agricola Boetium arguat, scribentem in hunc eundem locum, quem Cicero dixit ab adiunctis. hinc enim iudicare licebit, num loci ab antecedente & item consequente, quos tradit Aristoteles lib. secundo Topicorū, sint verè dialectici, materiam argumentandi suppeditantes verius, quàm argumentationum formulas generales, vti contendit Rodolphus. Neq; id ab instituto alienum, quando locum ab antecedente, & locum à consequēte non possumus aliis vllis locis adnumerare cōmodius, quàm huic, quem à communiter accidentibus ex Boetio diximus. Ergo, vt in summam colligamus omnia, quæ fusissimè disputat Agricola, prælibanda est Tullij sentētia, Boetiiq; cōmentatio. Adiuncta quæ Cicero vocet, diximus in capite de materia, Tum Boetius exponit libro tertio de Topicis differentiis, Adiuncta (inquit) sunt, quæ finitimum tenent locum. ita vt temporibus quidem, tum antecedant, vt amorem congressio. tum rei cui adiuncta sunt hæreant, vt ambulationi pedum strepitus. tum cōsequantur, vt atrox facinus mentis trepidatio. Plura exempla congerit Cicero, ante rem, inquit, quęrūtur quę talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutū conuiuium. Cum re aūt, pedum crepitus, strepitus hominū, corporum vmbrę, & si quid eiusmodi. At post rem, rubor, pallor, titubatio, & si qua alia signa cō turbationis & conscientiæ. Præterea, restinctus ignis, gladius cruentus, cęteraq; quæ suspitionem facti possunt mouere. Nec mora, subdit, mentionē faciens antecedentium & consequentium, Deinceps, inquit, est locus dialecticorum proprius ex consequentibus & antecedentibus, qui etiam ab adiunctis longè diuersus est. Nam adiuncta, de quibus paulò antè dictum est, non semper eueniunt, cōsequentia autem semper. Ea enim dico consequētia, quæ rem necessariò consequuntur, Item & antecedentia & repugnantia. Quicquid enim antecedit quanque rem, id cohęret cum re necessariò. & quicquid repugnat, id eiusmodi est, vt cohęrere nunquam possit. Idem Boetius illustrat exemplis, hoc addens, persępe confundi & variari sic tempora, vt id quod posterius est tempore, antecedens esse videatur in propositione. vt si peperit, cum viro concubuit. peperisse vi conditionis sit antecedens. Aliquoties verò simul sunt, vt si sol

Locus communiter accidentium.

Boetius dè noīe huius loci.

Accidentiū nomē adstrictius in præsentia capiendum.

Obiter pēsitata Rodolphi sententia de adiunctis, de antecedentibus & consequentibus

Adiuncta quæ dicantur.

A quib9 differunt antecedentia, cōsequentiaq; secundū Ciceronem.

si sol oritur, dies est. Aliquoties seruata ratione temporum, quod prius est tempore, sit antecedens: quod posterius, consequens. vt si arrogans est, odiosus est. Ex arrogantia enim quisque fit odiosus. Quæ autem Cicero deinceps addit de sex modis conclusionum dialecticarum, de enthymemate, de natura disiunctiuæ argumentationis, & cæteris istiusmodi, non est necesse hic repetere verbosius. Non est autem prætermittendum, quam rationem argumentandi ex antecedentibus & consequētibus inibi sequatur Boetius, vt quod potissimùm faciat ad apologiam & defensionem eius contra Rodolphum. Sic autem habet, Ex antecedente igitur argumentum sumimus. Si peperit, cum viro concubuit: sumo quod antecedit, at peperit. concludo quod sequitur, cum viro igitur concubuit. A consequentibus ita sumo quod consequitur, at non concubuit cum viro. concludo quod antecedit, non igitur peperit. Quæstio est de accidenti. Locus ab antecedentibus & consequentibus, Maximæ propositiones, Posito antecedenti, comitari id quod sequitur. Perempto consequēti, perimi id quod antecedit. Sic ferè Tullius & Boetius. Aduersus quos Agricola, sed quæ antecedentia (inquit) & consequentia vocauerunt, Cicero, Quintilianus, & Boetius, additaq; eis etiam repugnantia, loci non sunt, sed argumentandi formę quędam, quas licet per omnes locos colligere. Et paulò inferius, quatuor præcipuis rationibus nititur falsitatis arguere Boetij sententiam. pro qua egregiè disserit scholiastes Rodolphi, & ex prædictis summa responsionis facilè colligetur. vbi constat, Boetium plena explicataq; vti argumentatione, quę similis sit ei, quam vocant à tota conditionali cum positione antecedentis, ad positionem consequentis. vel contrà, cum destructione consequentis ad destructionem antecedentis. Porrò an antecedens & consequens apud Aristotelem, pro rebus vel incomplexis terminis accipiantur, an verius pro integris propositionibus gratia rerum simplicium vim consequentię obtinentibus, studioso lectori inuestigandum relinquimus, ex eis, quæ libro secundo Topicorum in loco antecedentis attulimus, vbi ex toto decursu literæ Aristotelicæ, præsertim si archetypus inspiciatur, certa videtur erui posse de hac re sententia. Nobis ad præsens visum est, hoc commentationis adiicere, habitudinem antecedentis & consequentis, ac proinde loci vtriusq; vsum consistere principaliter in mutua connexione rerum, quæ significantur antecedentis & consequentis nominibus. vt hinc quod proximum est concludas, non esse præscriptas in hisce locis formas argumentandi, nulla ratione pendentes à materia, sed potius materiam ipsam, generali habitudine rerum propositarum, & ordinis consequentia designari, qua tum maximè vtimur, quādo non suppetit alio è loco peculiare argumentum. Rationes Agricolæ prætermittimus, contenti summam rei breuissimis indicasse, quo lectori sit interim liberum, de veritate propositæ dubitationis statuere. Nobis enim nec libet, nec vacat, omnium cauillationibus satisfacere. Quod ex Aristotele adferri posset, cōsequentiam in ipso, & econtrariò, nihil ab hoc loco discrepare: nullo negotio diluitur: illam sic vocari, quatenus ex oppositis rebus vel terminis conficitur, hanc verò quatenus res continet generali ordinis & consecutionis antecessionisq; vinculo à se inuicem dependentes. vbi & hoc obiter admonendus est lector, hunc locum à plærisq; Rhetoricorum appellari, quatenus satis habet probabilem coniecturam, suspitionemq; mouere gratia ordinis designati, quem Fabius vult consistere in temporum differentiis, præterito, futuro, coniuncto, siue pręsenti. Sed hęc quoq; dialecticę professionis sunt, cum sit ὄργανον ὀργάνων ipsa dialectice, hoc est, continens omnia fidei faciendæ instrumenta. Communiter ergo accidentia, in quibus antecedens & consequens latitant, à nobis accipiantur generatim, vt locum adiunctorum includant & Rodolphi contingentia, quæ & ipsa Quintilianus signa dixit, libro quinto, capite nono. Ea definiamus in hunc modum. Communiter accidentia sunt, quorum alterū semper vel plærunque sequitur, siue temporis ordine præcedat, siue simul adiunctum sit rei, siue consequatur. Ex quibus verbis datur intelligi, duplicem communiter accidentium esse diuisionem. Priorem, qua diducuntur in ea, quæ necessaria rerum consequentia iunguntur. vt si peperit, necesse est cum viro habuisse consuetudinem. Et ea quæ plærunq; copulantur. vt si cælum vespertinum est rubicundum, ergo postridie serenum erit. Posteriorem ex temporū gradibus desumptam, vt quædam antecedant. sic florere prius est, quàm fructus proferre. Quædam iuncta sint, vt clamor simul coniungitur cædi. Quædam sequantur, vt pœnitentia sequitur peccatum. Quæ ipsæ diuisiones ita connexæ sunt, vt prioris membra in posterioris singulas partes cadant, & econtrariò. Nam & necessariò accidentia, & plærunque accidentia, temporibus distingui possunt. Contrà, quæ temporum gradibus differunt, aut necessaria sunt, aut non necessaria. In quibus intelligi etiam volumus ea quæ Cicero dixit, antecedentia & consequentia. vt homo antecedens sit, animal consequens, de quibus abundè superius.

Ratio

Rodolphus parū exactè agit contra Boetium.

Quatenus antecedens & cōsequēs inter locos censenda.

Redit ad cō muniter accidētia, quæ generali finitione explicantur.

Ratio argumētandi vulgata non multum habet peculiare, quapropter eadem opera, & hanc, & liberiorem illam exponamus, A communiter accidentibus, quæ semper & necessariò iunguntur, ordine tamen prioris & posterioris, adfirmatiuè est argumentandum a posteriori ad prius, non contra. Hic pœnitudine facti ducitur, ergo scelus admisit, necessariò enim sequitur pœnitentia, vt est apud Satyricum, Regula argumētandi è loco communiter accidētiū, quatenus inuicē comitātur.

Exemplo quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet autori, prima est hæc vltio, quòd se
Iudice, nemo nocens absoluitur. improba quamuis
Gratia fallacis Prætoris vicerit vrnam.

A priore tantùm negatiuè argumentamur. arbor non floruit, ergo non proferet poma. non est ociatus, ergo non dedit operam Veneri. De quo pulchrè Naso,

Ocia si tollas, periêre Cupidinis arcus.
Contemptæq; iacent & sine luce faces.

Ab eo quod simul necessariò iungitur, vtrinq; argumentari licet, & adfirmatiuè & negatiuè, Sol ascendit nostrum hemisphærium, ergo est dies. Terra obiectu suo directè inter Solem & Lunam interponitur, igitur Luna deficit. Cor vulneratum est, ergo moritur. nusquam apparet Sol, ergo nundum diluxit. Interim non sequitur, eò quod etsi semper alterum iungatur alteri, non tamen vtrumq;. verbi causa, non consequitur, Non est inuidus, ergo non pallet. tamē contrà vtcunq; sequitur, Inuidus est, ergo macilentus. Iuxta illud Horatij, Quatenus iunguntur necessario.

Inuidus alterius rebus macrescit opimis.

Quanquam ad animum magis retulisse Poeta videri potest.

A communiter accidentibus, & plærunq; non necessario, ducitur consequentia non simpliciter necessaria, sed dialectica, & verisimilis. Sic ex priore sequitur posterius, Discordes inter se diu Principes fuére, igitur cruentum erit bellum. Rarius negatiuè argumentamur, tamen valet interim consequentia, Nullæ in cælo nubes apparent, igitur non est metuenda pluuia. Non reueretur suos parentes, ergo non habebit obsequentes progenitos ex se filios. A posteriori construimus id quod prius est. Redit in patriam doctior & moratior, ergo versatus est inter eruditos & probos. Negatiuè item valet consequentia, sed rariusculè, Non fuit rumor belli, igitur nulla inter principes discordia. Hæc autem infirma est collectio, Non peperit, ergo non concubuit. Ex eo quod plærunq; iungitur, teste Agricola, Collegit Hasdrubal apud Varum fluuium auctas esse copias Romanas, quoniam strigosiores equos & coloratiora videret corpora. Hannibal etiam cùm exercitum admoueret vrbi, nondum fractas esse res Romanas, quoniam ager, in quo tum castra locauerat, proscriptus sit, & inuenerit emptorem. Quatenus plærunq; accidunt. Quatenus plærūq; iunguntur.

Obseruabis hic, ne argumentum ducas ex eis, quæ nec semper, nec plærunq; consecutionis obtinent veritatem, sed perrarò. Hinc enim suspitiones duntaxat fallaces & odiosæ proficiscuntur, vt Comptus est, ergo adulter. Hæc formosa est, igitur & impudica. Sunt hæc argumenta sophistica, non dialectica. suspicacis hominis, non viri prudentis. committiturq; in eis, teste Aristotele primo Elenchorum, fallacia consequentis. Demonstrationes, inquit, a signo in rhetoricis secundum consequentiam. nam volentes ostendere aliquem adulterum, accipiunt aliquid quod consequens est, videlicet comptum esse, vel noctu errabundum esse. pluribus autem hæc insunt, quibus non inest adulterum esse. Ita ferè Aristoteles. Hæc quanquam ad tollendam dubitationem sola non sufficiant, tamen adiuncta cæteris, plurimum valent, autore Marco Fabio eodem capite. vt Cicero pro Milone coaceruatione coniecturarum propè necessariò conuincit, Miloni Clodium fecisse insidias, de qua re copiosissimè Rhetores præcepêre. Rodolphus quiddam simile attingit, dum vult ea contingētia esse dialectici, quæ velut indagine, vestigiisq; quibusdam, ad ipsam rem nos possunt perducere. cuiusmodi sunt, vel vnius efficientis facta, vel subiecti vnius adiacentia, vel quæ in eodem sunt loco, vel tempore, vel quomodolibet aliquid commune inter se habent. quo, de vno possit in aliud fieri transitio. exemplum adfert ex Terentij Andria, vbi Simo ita colligit, Non dubium est, quin vxorem nolit filius, ita Dauum modò timere sensi. Nam quid per se, inquit Agricola, timor Daui ad nuptias filij, nisi id esset, quòd omnia communi inter ipsos consilio agerentur, & eadem omnia vellent atque nollent? Vsum loci huius sparsum esse latissimè, constat ex prædictis: confert enim plurimum in genere iudiciali, ad probandum factum, imò & qualitatem facti. Quo fit, vt Fabius tam studiosè tractans de signis, ea diuiserit in necessaria, quæ Græci vocant τεκμήρια, & non necessaria, quæ σημεῖα illi dicunt. Quo pertinent, & quæ εἰκότα dixêre. De signis Aristoteles libro secundo Priorum, in capite de enthymemate nostris Commenta- Quid hic vitandum. Vsus loci cōmuniter accidentium.

Sed vt vim argumentandi à simili posse trahi ostendamus, ex Aristotele maximæ elici possunt huiusmodi, Si eorum quæ sunt similia, alterum est, & reliquum esse oportet, Si similium alterum non est, nec reliquum erit. vt in hoc Boetij exemplo clarum est, Similiter inest quadrupes equo, vt homini bipes, Non est aūt equo quadrupes poprium, ergo nec homini bipes. Item canis sensu interno vtitur ad imaginādum, igitur & homo prçter intellectum vtitur sensu interno. Sed illud est obseruandum, vt plena sit similitudo, & ad rem pertinens. neq; enim sequitur, Homo est rationis capax, igitur & equus, quoniam vterq; sit animal. cùm non vt animal est, competat homini, capacem esse rationis. sed quatenus rationalis est. Neq; hæc firma est illatio, Oculus est pars corporis integralis, est igitur mens animæ pars integralis, quia non in hoc est similitudo, vel quia non est vniuersalis ac plena similitudo. Quòd si maxima propositione præmissa fusius explices, licet alij cōtendant esse proportionis locum, in eundem similium incluseris locum. quia argumentū est idem, siue plena & explicata forma vtaris, siue constricta & enthymematica. Proportionis aūt locum, quem nonnulli subiiciunt loco similium, referemus ad paria, dum æquabili mensura, seu qualitates, seu numeri, seu alia deniq; collationē recipientia, inuicem comparantur: aut si mauis, locum a pari, cuius non meminit Boetius, ad proportionem reuocabimus, de qua mox pauca ex Boetio. Dissimilitudinis locum nominatim Aristoteles nō explicat, quòd iunctum habeat cum similitudine tractatum, & ex illa facile cognoscatur. Sit ergo maxima hçc, loco integræ præceptionis, Si eorū quę dissimilia sunt, alterum est, reliquum non erit. & contrà, Si hoc non est, illud erit. Duci autem ex antecedentibus & consequentibus hos locos, exemplis Agricola patefacit, quorum præcipuum est apud Quintilianum libro primo. Non enim vox illa præceptoris, inquit, vt cœna, minus pluribus sufficit, sed vt Sol, vniuersis idem lucis colorisq; largitur. Et vt explicatam habeas argumentationē, non ita se habet bipes ad equum vt ad hominē. sed homo bipes est, ergo non est bipes equus. vel contrà, equus non est bipes, igitur homo bipes est. Porrò non tam crebrū esse dissimilitudinis vsum, tum similitudinis efficacissimū ad colligendas alendasq; vulgi opiniones. Deniq; similia & comparata sumi ex antecedentibus & cōsequentibus, id quod superius etiam indicauimus, docet Agricola, ex quo id petere licebit. Addunt ex Boetio ipsoq; Themistio, locum à proportione, qui partim videtur similia complecti, partim cōparata, nisi è numeris conficiatur argumentatio. Est aūt proportio, similitudinis cum similitudine, vel paritatis cum paritate collatio, vt quemadmodum se habet nauta ad nauim, ita prçfectus reipublicæ ad ipsam rempublicam. atqui nauta deligitur, qui peritissimus est, non sorte. ergo præficietur reipublicæ, non quem sors dederit, sed ad reipublicæ administrationē aptissimus. Et in numeris, vt sex se habent ad quatuor, ita duodecim ad octo. sed ibi est proportio sesqui altera, ergo & hic. Maxima quæ huic loco adhibetur, ex Boetio desumpta est. De proportionalibus idem habendum est iudicium. Locus à transmutata proportione, quando huius nullam fecit mentionem Boetius, sit hoc exemplo contētus. sicut se habent octo ad quatuor, ita se habent duodecim ad sex, scilicet proportione dupla. ergo vt se habent duodecim ad octo, ita se habent sex ad quatuor, scilicet proportione sesquialtera. Maxima, Si primi ad secundum, & tertij ad quartum, est proportio eadem: certè primi ad tertium, & secundi ad quartum, erit eadem proportio. Quæ maxima etiam extra numeros locum habet. veluti in hoc exemplo, Sicut se habet ignis ad aerem, ita terra ad aquam. ergo vt ignis ad aquam, ita aer ad terram. Multus aūt huius loci vsus est, in æstimandis præmiis ac suppliciis ex æquo & bono, siue secundum ἐπιείκειαν, id est, æquitatem, de qua latè Aristoteles libro quinto Ethicorum. Deinde apud Rhetores, parabolæ, apologi, fabulæ, exempla historica, quæq; plura sunt amplificandi instrumenta, tractantur vberius ex loco proportionis, vt Erasmus in rerum Copia docet, & alij nonnulli in amplificandi præceptis. Contrarius huic locus est, quem vocant à disproportione. cuius sit hoc exemplum, Non ita se habet anima bruti ad ipsum, vt anima rationalis ad hominem. sed bruti anima est mortalis cum ipso corpore, anima igitur hominis cum ipso homine non interit. vel contrà, hominis anima non est mortalis, ergo bruti anima cum ipso extinguitur. Maxima, Eorum quę disproportione comparantur, diuersa est ratio. nam vt in dissimili, sic hoc loco valet consequentia negatiua, à negatione vnius ad affirmationem alterius, & contrà, q; in quadam consistant repugnantia hi loci duo, & contrarias habeant quodammodo causas veritatis. Ante locos a maiori & minori, quos similibus continuò subiecit Themistius, paucissimis agendum est de loco a pari, qui inter maius & minus quiddam habet medium. Parium enim cōparatio, iuxta Ciceronē in Topic. nec elationē habet, nec submissionē. est enim æqualis. Mox addit, Multa namq; sunt, quæ æqualitate ipsa compa-

Cautio adhibenda.

Proportio redigitur ad locum à pari, vel e diuerso.

Locus à dissimili, qui de proportione differt, loco parium præter misso.

Proportio quid sit, & quō ex hac argumentandum.

Transmutata proportio explicatur exēplo.

Vsus proportionis.

Locus à disproportione.

Locus à pari.

comparantur, quę ita ferè concluduntur, si consilio iuuare ciues & auxilio, æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse ij qui consulunt, & ij qui defendunt. at quod primum, est, quod sequitur, igitur. Et Catoni licuit sequi bellum ciuile, ergo & Ciceroni licebit. Item tantùm supplicij cõmeruit qui cõsuluit, quàm is qui patrauit. sed autor proditionis capite plectitur, iure igitur & suasor obtruncabitur. Huius loci magna est vtilitas, cùm leges, quod in vno est expressum, in pari statuisse intelliguntur. de qua re est videre apud Rhetores in statu finitiuo seu legitimo in exemplis ratiocinationis. Exemplum vnicum, verbi caussa, subiiciamus ex autore ad Herennium. sit quæstio, num qui matrem occidit sit plectendus? statim producetur lex. Qui patrem necasse iudicatus erit, is obuolutus corio, deiiciatur in profluentē. Ex qua cõcluditur, igitur & qui matrem necasse iudicatus erit, ob par & æquale flagitium, parem luet pœnam. Sic in Theologicis cõtrouersiis, & aliis cuiusuis generis, à pari ratione casus scripto aut præcepto non expressus definietur. Vbi nonnunquam adhibetur locus à simili, qui non videtur in totū a pari discrepare, vt anteà quoque indicatū est. Sequuntur loci a maiori & minori, quos cum loco a pari sub genere comparatorū numerat Agricola, secutus M. Tullium in Topicis, quem paulò antè citauimus. Maius vocant eruditi, quod toto complexu maioris est ponderis ac precij. Minus quod toto ambitu & orationis complexu, minus habet momenti & admirationis: exempla sunt apud Erasmum, in opusculo de conscribendis epistolis, quo loco tractat de inæqualitate exemplorū, vbi cum Fabio putat hoc a maiori ductum argumentum. Si propter matrimonia violata vrbes euersæ sunt, quid fieri adulterio par est? Sic ferè sentit Erasmus. Agricola quoque capite decimoquinto in calce ait, hanc dici consequentiam a maiori. Pallas ob noxam vnius Aiacis potuit euertere classem Argiuûm, ergo & me indignum, tot annos cum vna gente conflictari. Hic commodum venit in mentem eius, quod omnibus comparatis, communiter attribuit Rodolphus, vt tertium illud quod eis commune est, licet re & vi argumenationis vnum sit, oratione tamen diducatur ad orationis copiam & emphasim amplificationis. Notum enim est exemplum Virgilianum, quod citat Agricola. In quo & illud verbo notandum est, videri duplicatis è locis ductam esse prædictam argumentationem. hinc a maioribus, hinc a minoribus, vt ipse declarat explanatius. atque ita ferè de hisce locis rhetorices plærique. Aristoteles verò, quique secuti eum sunt interpretes, vno ore videntur contrà iudicare, qui vnum de duobus, vel duo de vno, vel duo de duobus enunciantes, argumentantur. a maiori quidem negatiuè, a minori autē adfirmatiuè. Omnem a maiori ductam argumentationē confirmari putāt hac maxima, Si quod magis videtur esse, non est. neque quod minus videtur, erit. A minori aūt ista, Si quod minus videtur esse, est. & quod magis videtur esse, erit. Maius enim definitur, quod maiorē habet suæ veritatis apparentiam. Minus, quod minorem. Pro loco à maiori sint hæc exempla, Rex non potuit resistere duci, ergo nec miles resistet. Christus non permittit, vt ociosa verba effutiamus, igitur non patitur, vt frater maledictis fratrem insectetur. Ananias & Sapphira non impunè sua retinuerunt, ergo nec publici raptores impunè occupabunt aliena. Pro loco à minori suffecerint ista, Deus patitur iniuriam á Iudæis sine vindicta, nos igitur peccatores iniuriam feramus. Dux potest debellare regem, ergo & Cæsar facilè vicerit ducem. Postremò vt nihil prætereamus, Cicero in Topicis, quemadmodum anteà attingere meminimus, indicat maius & minus, non in complexu rerum, nec in apparentia veritatis, sed in simplici rerum collatione, spectari, cùm tradat comparari ea, quæ aut maiora, aut minora, aut paria dicuntur. dum spectantur hæc in eis, numerus, species, vis, quædam etiam ad res aliquas adfectio, vt plura bona paucioribus antepōnantur, diuturniora breuioribus. Item, quæ propter se expetenda sunt, iis quæ propter aliud. innata adsumptis, honesta vtilibus, ad hæc efficientia effectis, stabilia incertis, propria alienis. Denique Principûm commoda commodis reliquorum, probata dubiis, iucundiora inamœnis. Quid in tanta præcipientium diuersitate statuemus? aut potius, quid omnium amplectemur? nempe, vt in consentionem quandam ista componamus. Apparet sententia nostri Aristotelis recipienda, sed ita, vt ne a reliquis discedere videamur. Cicero igitur, vt a præcipuo incipiamus, res contemplatus est, quorum altera alteri comparata, vel maior, vel minor, vel par esse debet. Fabius Quintilianus cum Rodolpho & Erasmo, complexum rerū oratione significatarū pensitàrunt, qui crebrò efficit, vt res singulari collatione minores, tamen fiant ipso ambitu orationis maiores. & contrà. Atque in hunc ferè sensum accipiuntur, non ab illis modò, sed Rhetoribus plærisque, & hodie passim ab eruditis, denique ab ipso etiam vulgo. Aristoteles aūt cum suis sectatoribus vim argumentādi pēsitans, Maius statuit, cui magis adsentiamur, Minus verò, cui minus adsentire parati simus. Quare maximas suas, ad habi-

Vtilitas huius loci.

Loci à maiori & minori.

Maius & minus quō ab eruditis accipiantur

De quibus multò secus Arist. & Peripateticæ scholæ sectatores.

Argumētandi ratio à maiori insinuatur exemplis.

Rursus aliter de istis Cicero in Topicis.

Cōcilian tur prędictę opiniones.

ad habitudinem argumenti, reiq; probandæ, hoc est, antecedentis & consequentis attemperauit. Confirmat verò hanc ipsam Aristotelis sententiam, vel ipse sermo qui etiam apud Fabium & alios, maius vel minus in consequēte solet exprimere, vt in illo Fabij exemplo. Tibîcines cùm ab vrbe discessissent, publicè reuocati sunt. quanto magis principes ciuitatis viri, & de republica bene meriti, cùm inuidię cesserint ab exilio reducendi. Hic in consequēte particula (quanto magis) ostendit à minori ad maius cōtexi argumentationē, etiam si toto complexu antecedens vocetur maius, & consequens minus. Omnes itaq; conspirent atq; consentiant in hoc, maius (dialecticè loquendo, hoc est, secundum vim collectionis) dici id, cui magis natus est quis adsentiri, vt inde ceu ex cōcesso & notiori, id quod dubium & obscurum est, probetur. Contrà, Minus, id cui minus adsentiare. Vndè statim efficitur, A maiori negatiuè, A minore affirmatiuè esse argumētandum, etiam si maius & minus aliter, sed parum dialecticè, sumpta, diuersum modum argumentandi admittant. Vsum præcipuum hi loci tres comparationis ostentare videntur in genere deliberatiuo. quod cùm exemplis potissimùm tractetur, autore M. Tullio in Partitionibus, idcirco ex his maximè locis illustrabitur. In laudationibus & iudiciis non ita creber erit vsus exemplorum, ac proinde nec horum locorū. Tamen incidunt aliquando & in Physicis disputationibus, vbi rationes philosophorum veterum, & Aristotelis pensitantur, & comparatione vel augentur, vel eleuantur, vel æquantur. Nobis affatim sufficit indicasse omnium scriptorum ratiocinationes, & Rhetorū quoq; præcepta, ad dialectices amussim exigenda esse, licet multi vsum artis negligant, alij suę arti vendicēt, cùm sit dialecticæ peculiaris. Verùm his missis, quod instituimus prosequamur. Vnum tamen in transcursu monendus lector, posse nominatim hic adnumerari locos Aristotelicos, vt locum à comparatino ad positiuum, & contrà, quem a magis ad simpliciter, & contrà vocitare solent. Deinde locum ab oppositione, quem ipse ἐκ τῆς προσθέσεως appellat. Verùm istis ad pręsens cōsultò supersedebimus, siue q̄ a nobis abundè in Arist. enarrando sint explicati, siue quia leui momento ingeniosus redegerit ad classes locorū, ex Themistio, quem hic præcipuè sequimur, descriptas. verbi causa, locus ab oppositione ad causas reuocari potest, at prior ille ad eum, quem à parte in modo ad totū, & cōtrà ex Boetio diximus antea. Porrò alios itē locos Arist. toto passim volumine 2. Top. enumerauit, qui & ipsi queant intra pręsentē Themistij diuisionem includi. Sed nos capita eorū, qui maximè in vsu doctorū ac tyronū exercitio versantur, prosecuti sumus, quod reliquum est, aliorū industriæ reseruātes, ne fines institutę methodi transiliamus.

Vsus prædictorū locorum.

Locus ab oppositis.

Quintus locus inter externos, est oppositorum, quæ a differentibus seu a disseparatis, aut etiam quod vsus iam obtinuit, disparatis, quid discrepent, copiosè explicatum est in Postprædicamentis, vbi ex Rodolphi sententia & aliorū, repugnantia pro genere accipiuntur, siue vniuoco, siue analogico, quod in disparata & opposita proximè secatur. Disparata, quorum quodq; multis æquè repugnat. Opposita, quorū neutrum alij tertio pari ac eodem modo repugnat. Hæc Cicero vocat in Topicis suis contraria, cùm ἀντικείμενα verbum è verbo sonent contraposita, quę Boetius opposita dixit, trito receptoq; iam omnium consensu nomine, quod nos quoq; malumus retinere, & contrariorū nomen dare primę speciei oppositionis, quæ aduersa Cicero appellat, cùm τὰ ἐναντία, quæ vocat Aristoteles in Postprædicamentis, omnino contraria appellentur. Quæ autem sint contraria, item relatiua siue relata, & priuantia siue priuatiua. deniq; contradicentia, seu vt Cicero vocat, negantia, seu vt hodie appellantur contradictoria, planum esse confidimus, ex Postprædicamentis, vbi & Rodolphi sentētia pensitata est de contrariis & priuatiuis ac reliquis generibus. Nos igitur breuitati studentes hos locos tantùm perstringamus, quòd pertinet ad argumēta quę hinc erui solent.

Disparata quid distent à verè oppositis.

A disparatis ducitur argumentum destructiuum, ab adfirmatione vnius disparatorū ad negationem alterius, quod commune est omnibus repugnantium generibus. Quoniam ea est repugnantium natura, vt alterum dicatur id esse, quod alterum esse non possit, teste Rodolpho. Et Cicero in Topicis, Tantùm (ait) intelligatur, argumento quęrendo, contrariis omnibus, contraria non conuenire. Exempla sunt huiusmodi, Simia brutum est, non igitur homo est. Tempus quantitas est, ergo non est motus. Sapiens amat virtutem, non igitur pecuniam. Clodius tępore sacrorum Bonæ deæ dicitur Interamnæ fuisse, non igitur violauit Romę sacra. Quanquam hoc idem argumentum diuersa ratione pertinet ad locum temporis, aut etiam loci. Sed præcipere solent, tantùm valere consequentiam, si disparata sint in integra prædicata, quod hactenus verum accipitur, si partes prædicatorū, aut obliqua prædicata non repugnent, nam persæpe firma est collectio è partibus prædicatorū, q̄ illarū gratia tota prædicata repugnēt, ac sint a seinuicem disseparata. verbi causa Clodius fuit Interamnę, ergo

Argumentā di ratio à disparatis omnibus in vniuersum repugnātibus.

Quatenus valeant cōsequentiæ, etiā ex parte prædicati

ergo non fuit Romæ. Homo pius amat Deum, ergo non appetit voluptatem. Quod aiunt è subiunctis, non è prædicatis argumentandũ esse, verũ est, si propriè ista capias, & secundũ naturam repugnantium huiusmodi argumẽta contexas. Dicuntur añt ea propriè repugnare, quæ respectu singularis subiecti à seinuicem mutua prædicatione distãt, vt è Postprædicamentis patet. Sed non astringentes omnia legibus dialecticis Rhetores, latius interim vberiusq; spargunt argumenta, sic tamen, vt ex certa materia ducãt ratiocinationẽ, vt in hoc exemplo, Homo rationalis est, non igitur psitacus. quasi dicas, hominis est differentia rationale, non igitur psitaci. Verùm hęc obuia sunt mediocriter instituto. Quod habet Rodolphus, differre, seu disparata esse omnia, vel vt singula, id est, numero, vel specie, vel genere, quibus respondent è regione, quę eadem Arist. dicit, aut numero, aut specie, aut genere. hic pręterimus, quãdo clarũ euadit ex iis, quę adnotata sunt libro primo Topicorũ, capite de modis eiusdem. vt superuacuum sit, altius ista repetere, fusiusq; explicare. Vsus loci huius ferè idem est, qui sequentium, ad confutandum namq; plurimũ valet. Et cum disparata, vel aptiori nomine, differentia, parum discrepent a dissimilibus, quæ & ipsa differentia Cicero appellat in Topicis. eadem erit vbertas huius loci, & similium dissimiliumq;. vt propositionibus dialecticis abundemus, similia, dissimilia, & disseparata colligẽtes. De qua argumentandi copia disseruit Aristoteles in calce primi Topicorũ. Hodie quoq; præcipiunt ij, qui ex arte dialectica, omne thema simplex tractantes, post quæstiones hasce, quid, quale, quotuplex, inquirunt idem, & diuersum in speciebus vel partibus thematis propositi, idq; a simili, dissimili, disparatis, affinia contrariaq; colligentes, de quo ipso nonnihil in Posteriorum Analyticorum libri secundi, capite primo, & sequentibus disputandum. Modò indicauimus ab adfirmatione ad negationem valere cõsecutionem in omnibus ex æquo generibus oppositorum, vt a Relatiuis. Augustus fuit Iulij filius, licet adoptiuus, ergo non fuit pater eiusdem. A contrariis, homo doctus est laudandus, non ergo vituperandi sunt eruditi. A priuatiuis, Appius Claudius fuit cœcus, quo tempore consuluit in Senatu, vt Cicero in Senectute meminit, ergo non erat videns. A contradictoriis, Ioseph est iustus, igitur non est non iustus. De substantiuis nominibus, Io erat vacca, ergo non erat non vacca. Sic enim Ouidius loquitur in primo Transformationum, quo loco Iouis amorem describit. Ex omnibus suffecerit hoc distichon.

Et itẽ è subiectis disparatis.

Methodus argumentãdi ex oppositis, aliquot perstringitur exẽplis.

Sed leue si munus sociæ, generisq; toriq;
Vacca negaretur, poterat non vacca videri.

Maxima generalis omnium cõmunis. De quo alterũ oppositorũ adfirmatur, ab eodem reliquum negatur. Cõtrà, a negatione ad affirmationẽ, vel Arist. teste, nõ est firma collectio. quoniam datur medium negationis absolutè, demptis cõtradictoriis, In quibus etiam non simpliciter valet argumẽtatio, sed posita cõstantia, vt in consequentia ecõtrariò & conuersione per contrapositionẽ apud Arist. tradi solet. tum libro secũdo Peri Herm. Non enim [illegible] mulieris, Cicero non est homo, igitur Cicero est non homo. Volunt in cõtrariis immediatis [illegible]re negatiuã argumẽtationẽ, posita cõstantia subiecti susceptibilis. Vt affirmatiuè ratiocinãdo præscribũt, è singularibus argumẽtandũ esse, & copula præsentis temporis, nisi copulę extranei temporis addatur pronomẽ identitatis, vel nisi distributio vitetur. In mediatis solũ valere, numeratis omnibus in antecedẽte singularibus, vt reliquum cõstruatur, veluti per locũ a diuisione. In priuatiuis eadẽ ferè pręscribũt, quæ in cõtrariis. Sed hoc peculiare est, quod tradũt ponendã esse cõstantiam subiecti susceptibilis, cum tempore determinato a natura. idq; pro natura & ratione priuatorũ, quę in Postprędicamẽtis definit Arist. de quibus etiam primo Elench. agitari cõsueuit, in fallacia secundũ plures interrogationes vt vnam. Reliqua dissimulamus, quoniam spinosa videri possunt. Illud interim admonendũ est, relata hic nõ simpliciter accipi, quomodo in Prędicamẽtis tractantur, sed reciproca, & mutua quadã ex aduerso oppositione, respectu tertij alicuius. Sin singula singulis cõferantur, orietur locus nomine vicinus, sed argumentandi ratione diuersus omnino, qui à relatiuis, vel potius à correlatiuis appellatur. Cuius hæc est maxima, Relatiua, cùm sint simul natura, posita se ponũt, & perempta se perimunt. Ab affirmatione igitur vnius ad affirmationẽ alterius. A negatione ad negationẽ argumentandum, Idq; tam ex verbo est tertio quàm secundo adiacente, vt Sum tibi pater, ergo mihi filius es. Deus nobis pater est, ergo nos filij affectum vicissim illi præstabimus. Filius emancipatus non retinet filij ius, ergo nec pater seruat ius patriæ potestatis. vel sic, Pater est, ergo & filius. Dominus nõ est, nõ igitur est seruus. De his abundè in proprietatibus adaliquid indicauimus, quæ huc spectant. E contrariorũ loco, quidam ita ducunt argumenta, Verum est quòd Cæsar vicerit Pompeium, ergo falsum q̃ non vicerit. Verè disputat Cicero, Miloni

A negatione ad affirmationem, quatenus valeat cõsequẽtia in cõtradictoriis.

In cõtrariis.

In priuatiuis.

Relatiuè opposita, discrepantia à relatiuis argumentãdi ratione.

E contradictoriis ppositionib9 argumẽtationes huc relegãt plerique.

Clodium insidiatum esse, falsò igitur contendunt aduersarij, Clodium non esse insidiatorem.

Rodolphus de prædictis repugnãtiũ locis.

Num aũt hoc argumentorũ genus ad contradictoriarũ legem relegandum sit, an tempestiuè hoc loco tractetur, lectori altius scrutandum, statuendumq; relinquimus. De istis Agricola in eandem fermè scribit sententiam. Habent aũt, inquit, hi loci proprium hoc, ꝙ non potest ex eis quippiam confirmari directè, sed ediuerso. Et mox addit, Complectimur tamen nonnunquàm hinc inde repugnantia, ac directè probamus. vt si lucrum est habere, damnum est perdere. si vtile est possidere, inutile est amittere. Sed de hoc genere Arist. quoq; agit in cõsequentia in ipso, & econtrariò.

Ad quos & schemata oratoria reuocantur.

Non apparet silentio prætereundum, ꝙ eruditi quidam huius ætatis scriptores, pleraſq; rhetoricas exornationes referunt, partim inter pugnantia, partim inter cæteros dialecticorũ locos, quemadmodum circumstantiæ & attributa rerum personarumq; huc reducuntur. Sed catalogum horum omnium petat, qui copiæ desyderio tenetur, à recentioribus. Tantùm liquet ex istis, præter vulgatum morem, è dictis locis, alia complura argumentandi genera contexi, ideoq; horum vsum latissimè patêre, quem in autoribus obseruare, ac propriis deinde scriptis, aut etiam progymnasmatis pręstare oportet, hic autem sit satis in transcursu notare. Quod in extremo Rodolphus admonet. hoc genus argumẽtationis, Seruare potui, perdere an possum rogas? Cui totum dederam, illi negarem partem? non ex oppositis, sed à maioribus confici, ꝙ maius sit seruare quàm perdere, & totum dare quàm dare partem. hoc nimirum satis in aperto est, ex eo ꝙ quæ simpliciter opposita sunt, ex comparationis statura intelligantur maiora minoraq; esse, vt alia quoq; argumenta sæpe antea diximus pertinere ad locos diuersos, quatenus varias rationes induere possunt.

☞

De consequẽtia in ipso, & econtrariò, non iudicamus operępretium hoc loco tractare, quia in Aristotele sumus eos locos affatim executi. & si quid præterea desyderari potest, commentationi docentium id referuamus. Neq; verò debitum à nobis exigat lector, cui libro secundo Topicorũ, in explicatione capitis de locis econtrariò, & in ipso, pollicebamur, nos quæ desyderari possent, vberius pleniusq; postea tradituros de vtraq; Aristotelis consequentia. Mirè enim hic vsu venit, quod ex Euripide Cicero videtur vsurpasse vice prouerbij, Posteriores cognationes ferè sapientiores esse solere. Ita nimirum & nobis, facto in superioribus locis periculo, tandem visum est, ea quæ subtilius, verbosiusq; tractata spinosum quiddam præ se ferunt, dissimulanda esse omnino, aut per transennam duntaxat, vt dici solet, ostendenda. huiusmodi sanè videri possent, quæ hic religiosissimè præcipi consueuerunt, præsertim in consequentia econtrariò, quæ bona ex parte cum conuersione per contrapositionẽ conuenit. Reliqua ex prædicti capitis enarratione super ac satis intelligi possunt, cùm accesserit docentium industria & sedulitas, cui plæraq; alia fusius explananda, familiariusq; tradenda relinquimus rudi adolescentię, cui tanquã primæ in hisce studiis infantiæ, præmansum cibum porrigere oporteat. Sed de his abundè.

Locus transsumptionis.

Reliquus est locus à transsumptione, siquidem proportionis locus propterea cum loco à simili absolutus est, ꝙ plus cum eo affinitatis, quàm cum oppositis habere videretur. Transsumptio quid sit, ex Arist. Boetioq;, & aliis haud satis liquet. tum ꝙ cum interpretatione seu nota rei non parum consentiat, tum ꝙ ambigi possit, metaphoram contineat solam, an omnem è manifestiori ductam argumentationẽ. Sanè quid sit, & quid discriminis habeat à nominis interpretatione, paucis aperuit Erasmus in libello De conscribendis epistolis. A transsumptione (inquit) philosophus non inuidet, quoniam nec sapiens. Distinguitur autẽ hic locus ab interpretatione, quoniam hic nihil exponitur, sed à verbo notiori minus notum infertur, illic nominis ratio adfertur hoc modo, Sapiens non inuidet, philosophus amator est sapientiæ, igitur non inuidet. Hæc Erasmus. Pro cuius sententia, transsumptio est nominis manifestioris loco obscurioris acceptio.

Quid Aristoteli.

Quod Arist. quoq; insinuat, ἔτι, φησί, τὸ μεταλαμβάνειν εἰς τὸ γνωριμώτερον ὄνομα. οἷον ἀντὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἐν ὑπολήψει, τὸ σαφές. καὶ ἀντὶ τῆς πολυπραγμοσύνης ἡ φιλοπραγμοσύνη. Pręterea, inquit, trãssumendũ est ad manifestius nomẽ, vt pro certo atq; exacto in opinione, clarũ seu manifestum. & pro curiositate, studium rerũ superfluarũ, vbi orationẽ, quæ est, ἀκριβὲς ἐν ὑπολήψει certũ in opinione transfert ad nomẽ τὸ σαφὲς manifestum seu euidens. hinc nomen obscurũ transfert inibi Arist. ad nomen aliquanto significantius. est enim πολυπράγμων, qui multis se negotiis implicat, aliena curat, more sycophantarũ. at φιλοπράγμων, qui gaudet amatq; negotium aliis facescere. De quibus vocabulis paulò vberius in cõmentariis Budæi.

Vera differẽtia inter prędictos locos.

Hinc in aperto est, transsumptionẽ hoc ab interpretatione dissidere, ꝙ hæc nomen obscurius transfert ad orationẽ clariorẽ, qua & ipsa nominis originatio exponitur quadam quasi definitione, non rei simpliciter acceptę, sed quatenus ipso nomine significatur,

aut descriptione nominis ipsius, quę proinde nominis definitio appellata est, vt initio indicare meminimus. Illa transsumit ac traducit nomen obscurius ad manifestius ac significantius. vt nulla interim originatio, aut definitio nominis explicetur, quādo alterum non deriuatur, neq; originē trahit ab altero. Tantū intellectus vtentium vocabulis in causa sunt, cur hoc nomine clarius rem apprehēdant quàm illo. non aūt ipsa nominis etymologia. Constat hinc & illud, Transsumptionē à Boetio rectè inter externos locos censeri, Interpretationē verò adscribi internis, quod interpretatio definitionē imitetur, sitq; rei significatę, quatenus interpretato cōtinetur, interna. trassumptio non item, quę vno nomine rem clarius significantiusq; designat quàm altero, etiam si neutrum ab altero grāmatica originatione aut etymologia deducatur. Ex quo lector facilè iudicârit, An rectè Agricola interpretationē & transsumptionē cōmuni loco nominis promiscuè designarit. Quid super hac re sentiat nobiscū Seuerinus Boetius, videre est libro de Topicis differentiis secundo. Nihil enim attinet, duplicem illam trāssumptionem ex eo recitare. Nobis interim placet, è transsumptionis loco argumēta bifariam deduci, vt priori modo argumētemur ex notiori ad obscurius, vtentes vocibus idem propriè significantibus, siue eiusdem sint idiomatis siue diuersorū. Posteriori aūt modo ex transsumptione propriè accepta, id est, translatione, quam Gręci μεταφορὰν dicunt, quae quibus sit cognata figuris, à Grāmaticis & Rhetoribus petatur. Nobis ad pręsens suffecerit de trāssumptione exempla proponere, quò de reliquis idem iudicium relinquatur. Vtrinq; igitur licebit argumētari, tum à translatione ad vocem propriam, tum à propria ad metaphoricā. Exempla prioris sunt hæc, Dialectica vtilis est ad oēm methodū, autore Aristotele primo Topicorū, ad omnē igitur scientiam vtilis est. Leo rugiens fugiendus est, ergo & Diabolus. Sacerdos secūdum ordinem Melchisedech agnoscendus est à filiis Israeliticis; ergo Christus erat agnoscendus honorificè & reuerenter à Iudęis. Posterioris sint exempla huiusmodi, Deprehēdit senex factas sibi à seruis insidias, ergo subodoratus est, olfecitq;. Non possum non te amare propter bonos mores, igitur non possum non te exosculari propter candorē morū. Pro maximis hæc vnica suffecerit, Quod cōuenit siue dicitur sub nomine proprio, idem conuenit cum nomine translatitio, & contrà. Et in piori modo, Quod competit sub nomine manifestiori, competit etiam sub obscuriori, tamen idem significante. Breuiter vterq; modus admittit veritatē argumentandi ex subiecto prędicato, adsirmatiuè negatiuè, eadem lege, quam in definitionis loco, & aliquot aliis videre est à nobis explicatā. Boetius tacuit modum argumentādi ex præscripto maximæ prioris, modò expositæ, quoniam in Aristotele nullam inueuit expressam translationis mentionē. Quapropter hallucinari oportet eos, qui Boetium hac ipsa de causa suggillare audent. Errant item, qui affirmant locum transsumptionis esse sophisticum, & malè freti sunt Aristotele, qui lib. primo Elenchorū tradit secundū modum æquiuocationis & amphibologię, quoniam nomine vel oratione soliti sumus sic vti per translationē siue transsumptionē. Etenim locus hic suppeditat argumenta, quatenus dialectica sunt, id est, sic proposita, vt idonea aliqua maxima loci proprietatē explicāte, cōfirmari queant. Si verò fallaciam ex trāslatione cōtexas, iam nō seruat proprietatē loci, exigentē, vt significatio eadē retineatur, siue metaphorica, siue propria. Mutatur aūt & multiplex fit significatio, dum ridere in maiore propriè, in minore metaphoricôs vsurpat sophista. & arare littus, ibi propriè, hic translatitiè, cùm sit vnica significatio in antecedente continenter seruanda, ex qua consequens in altera significatione propter similitudinē rerum potest inferri. Exempla tum ex nostris Commentariis in fallacias Aristotelis, tum ex anteà dictis, manifesta esse possunt. Cæterùm locus, quem Agricola primi libri capite vigesimotertio vocat ex homonymia, id est, agnominatione, seu, vt vulgus, æquiuocatione, non ad transsumptionem pertinet, sed ad classem Elenchorum sophisticorum, etiam si allusio nominis est interim non iniucunda. locus autem qui in primo nominis vsu ab eodem traditur, ad interpretationē relegandus est. Propius ad transsumptionis locum accedit is, quem in tertio vsu nominis exponit, cùm translato nomine, deinde ducimus ex re, nō quam hoc in loco, sed quam propriè significat, argumentum, non facto interim transitu ad aliud nomen, sed eodem seruato. Quale est apud Ouidium illud Paridis ad Helenam,

Eloquar? an flammæ non est opus indice notæ?
Et plus quàm vellem iam meus extat amor?
Sed malè dissimulo, quis enim cælauerit ignem,
Lumine qui semper proditur ipse suo?

Ignem pro amore posuit. deinde ex lumine argumentatur, tanquam de vero igne loqueretur, videlicet similitudo ignis veri ad ipsum amorem efficit, vt eodem seruato nomine, tamen

Quare interpretatio adnumeranda sit internis, trāssumptio externis.

Argumētamur ex transsumptiōne bifariā.

Idq; è translatitia voce ad propriā, aut etiā propria ad metaphoricam.

Boetius immeritò reprehensus.

Hunc locum nō esse sophisticum

Qui loci ab Rodolpho in nois loco expositi huc pertineant, qui nō item

Vsus transsumptionis.

dialecticum sit & minimè fallax argumētum. Vsus transsumptionis generatim acceptæ, tam latè sparsus est, quàm præceptiones Grammaticorū & Rhetorū, de paranda nominum supellectile, de synonymia, de vsu troporū omnium, præcipuè metaphoræ & allegoriæ, quas figuras in literis sacris esse creberrimas in exornanda Rhetorum flosculis, elocutionisq; schematibus oratione, quodcunq; genus causæ tractetur, in prima ætate puerorū egregiè exercitāda, & aliis eiuscemodi negotiis, etiam primas tenere, nemo est cordatorum hominum, qui neget. vt taceamus, quòd indocti quoq; hanc laudem infœliciter affectant, vt plæraq; omnia.

De locis mediis.

Medius locus qd sit.

Tertia atq; adeò postrema species locorum in prima diuisione proponebatur locus medius, qui sic appellatur, quòd argumenta contineat, quæ neq; prorsus extra rem sunt, quæ probanda proponitur, itaq; non sunt externi, neq; penitus in re ipsa, itaq; non sunt interni. Ex quo relinquitur, vt medij sint, & vt Boetius ait, misti, quoniam argumenta in eis residentia partim conueniunt cum terminis in quæstione positis, partim differunt, adeò vt nunc externa, nunc interna ab eis argumenta peti videantur. Quod in causa fuit, quamobrem nonnulli hosce locos fecerint internos, alij externos. Imò non desunt, qui hosce eosdē locos modò internis, modò externis adscribant; quandoquidem id fieri potest diuersa ratione. videlicet, medium naturam trahit ab extremis, fitq; ipsa quodammodo extrema, vt habet Aristoteles primo capite quinti Physicorum. est enim medium quodammodo ipsa extrema. Quapropter & hoc ad illa, & illa vicissim ad hoc, dicuntur quodammodo contraria, quod & in fine secundi Ethicorum prolixè declarat. Ne quis ergo miretur locorū tam variam à scriptoribus diuisionē tradi, quod ex Rodolpho, Fabio, Cicerone, & aliis, vel mediocriter in his versato, facile erit perspectu, hanc paucis accipiat rationem. Diuersa nimirum secuti illi ipsi autores, diuersas constituêre locorum differentias. Vt summa interim sententiarum eodem recidat. Locuples est testis Seuerinus Boetius, in initio tertij de Topicis differentiis, cuius verba lector ab eo requirat. Verùm ista dilucidius erit cognoscere ex subiectis speciebus.

Tres loci medij.

Tres in vniuersum numerantur à Boetio loci medij, a coniugatis, a casibus, a diuisione. Libet verò exordiri tractationem horum a coniugatis, licet Boetius contrà, primū fecerit locum a casibus. quando & Aristoteles hunc ordinem sequitur, & post eum plærique cōmentatores. vt omittamus, quod multi veteres de solis meminere coniugatis, sub eis casus in commune complexi. Existit autem in ipso statim limine disceptatio Rodolphi cum aliis. Contendit enim coniugata inter locos internos esse reponenda. Nos pro sententia Themistij & Boetij existimamus, cōiugata in mediis locis poni, quod gratia rei significatæ, ac potius ipsius significationis, sunt in re probanda. vt declarat Agricola, sed res ipsę absolutè consyderatæ sic distant, vt altera sit ferè accidens, altera subiectum, quare neutra est per se in altera, cùm res abstracto significata sit extra substantiam subiecti, quod venit appellatione concreti. Verùm de hac re satis. Malumus enim de istiusmodi rerum abstrusarum indagine esse securi, quàm audire, Dialectici certant, & adhuc sub iudice lis est. Ergo ad rem.

Coniugata quatenus interni loci dicantur.

Coniugatorum finitio.

Coniugata, vt Boetius descripsit, dicuntur, quę ab eodem diuerso modo deducta fluxerunt. vt a iustitia, iustum, iustus. hæc igitur inter se, & cum ipsa iustitia coniugata dicuntur. Ex quibus verbis Boetij illud principio est colligere, coniugata sic dici, ꝙ grammaticæ deriuationis lege, ab vno verbo deducta inclinataq; sunt, commune idcirco iugum & vinculum significationis obtinentia. vel, vt ait Rodolphus, ꝙ ipsa vocis similitudine, sub vnum sunt iugum deuincta. vt sub sapientia sapiens, & sapere, quæ duo postrema, cùm à sapientię verbo deflectantur, idem quasi iugum significationis habēt, id est, significationem eandem à sapientia mutuantur. Consentit huic nostræ commentationi Tullius in Topicis, Coniugata, inquit dicuntur, quæ sunt ex verbis generis eiusdem. Eiusdem generis verba sunt, quæ orta ab vno variè commutantur. vt sapiens, sapienter, sapientia. hæc verborum coniugatio συζυγία, dicitur, ex qua huiusmodi est argumentum. Si compascuus ager est, ius est compascere. hæc Cicero. Deinde ex Boetio colligere licet, coniugata propriè dici, non omnia inter se sed propriè deriuata, quæ primitiuo seu themati, a quo deflectuntur sunt coniugata potius quàm inter se. Quod ante Ciceronem Boetiumq; clarius indicat noster Aristoteles capite duodecimo. λέγεται δέ, φησί, σύστοιχα μὲν τὰ τοιάδε. οἷον τὰ δίκαια καὶ ὁ δίκαιος τῇ δικαιοσύνῃ, καὶ τὰ ἀνδρεῖα καὶ ὁ ἀνδρεῖος τῇ ἀνδρείᾳ, dicuntur (inquit) coniugata huiusmodi, vt iusta, iustus, iustitiæ, & fortia, & fortis fortitudini. Nunquid obscurum est hinc videre, iustum ipsi iustitiæ, & fortem ipsi fortitudini esse coniugata? & communi deriuationis analogia coniuncta? Liberius tamen loquentes, affirmāt omnia, tum concreta nomina, tum verba, tum participia, tum abstracta primogenia, inter se coniugata esse, quemadmodum & Boetius insinuat superius, dum ait, hæc igitur inter se & cum ipsa iustitia coniugata dicuntur. hæc

Coniugata dici cōcreta ipsi abstracto etiam Arist. indicat.

Sed liberius vtimur in argumētando.

autem

Casus quid differāt à cō iugatis secū dum Boetiū & Aristotelem.

autem sermonis libertas vsu venit, dum argumenta ex hoc loco depromuntur in rem præsentem, quę siue a concretis, siue ab ipsis abstractis ducantur, iuxta asserimus esse à coniugatis ducta. Postremò liquet ex prædictis, coniugata a Boetio & huius sectatoribus non accipi generatim, vt ea quæ casuum nomine veniunt, complectantur. sed vt ab illis propria finitione distent. Quapropter & hic descripsit, Casus, inquit, est alicuius nominis principalis inflexio in aduerbium, vt a iustitia inflectitur iustè. casus est igitur a iustitia id quod dicitur iustè. Sic & Aristoteles casus a coniugatis secreuit exemplis, in hæc verba, πτώσεις δὲ οἷον τὸ δικαίως καὶ ἀνδρείως, καὶ ὑγιεινῶς, καὶ εὐεκτικῶς, καὶ ὅσα τοῦτον τὸν τρόπον λέγεται. Quę verba religiosè interpretemur, vt liquidò conficiamus ex Aristotele quod volumus. Casus autem, inquit, subaudi dicuntur huiusmodi. vt iustè & fortiter, & salubriter, & euecticè. (Vox enim ista propemodum latinitate donata est) & quæ ad hunc modum dicuntur. hæc Aristoteles. Si propriis itaq; limitibus a coniugatis casus dissepararentur, erit aduerbium casus suo nomini, a quo inclinatur & cadit. Reliqua deriuata, quæ non sunt aduerbia, intelligemus nomine coniugatorū. vt coniugata sint, teste Rodolpho, quæ cum eo conferuntur, ex quo primum denominantur, cuius finitionis exempla in promptu sunt ex Aristotele. Casus verò, ea quæ a primo illo decidentia, deriuataq;, cum eo ipso componuntur, aut secundum aliam lectionem contextus Rodolphici, inter se componuntur, vt sapiens & sapienter, iustusq; & iustè, fortis fortiter. Ita quidam solent hactenus in scholis dirimere casus & coniugata. Verùm Agricola continuò subdit, Nos Ciceronem secuti, quando tenui admodum limite discreta sunt ista, cōiugata in cōmune dicemus. quod non incōmodè fieri posse Aristoteles ipse etiam videtur sensisse. Aristoteles quidem, cuius meminit Agricola, ingenuè prædicat, nomen coniugatorum promiscuè vsurpari solitum, vt casus etiam includat. Verba cum Latina, tum Græca passim obuia sunt studiosis lectoribus, ex prædicto eodem cap. 12. vt ne citra necessitatem videamur immodicè verbosi. De coniugatis itaq; nos exempla Rodolphi, Ciceronis, & Aristotelis loquemur. vt hinc sit paratum intelligere, cōsimilia de casibus, qui veluti species sunt coniugatorū. Diuidit coniugata Rodolphuss in ea, quæ nomine & significatione coniugata sunt, & ea quæ sola significatione coniunguntur. Adde tertio, ea quæ voce duntaxat inuicem iuncta esse videntur. quanquam illa ipsa nihil conferunt ad copiam argumentorū. Estq; hæc differentia coniugatorum propè eadem quæ denominatiuorū a dialecticis tradi consueuit, quorum alia dicuntur voce tantùm denominatiua, Alia significatione tantùm, Alia voce & significatione. Sed de his in initio Prædicamentorū. De coniugatis re ac nomine siue significatione Rodolphus nihil repetit, quoniam illa propriè coniugata censentur, suntq; peculiari definitione satis indicata. De coniugatis re & significatione, non autem nomine meminit satis prolixè, sed verba ipsius autoris, causa breuitatis, dissimulanda duximus. Ex hoc autem discrimine coniugatorum, in promptu est præscribere leges argumentandi. Simplex enim & libera est ratio, statimq; obuia, quoniam coniugatorum, vti Boetius pro maxima ponit, eadem est natura. Sumamus aliquot exempla ex Boetio, Si risus gaudium est, & ridere gaudium est. Si qui iustus est, bonus est, & iustitia bona est. Item ex Cicerone in Topicis, Si compascuus est ager, ius est compascere. Si aqua pluuia ex seruitute debet arceri, ergo iuxta Mutij responsum arceri oportet aquam omnem, quæ pluendo creuerit. Idem in Paradoxis, diuites non sunt aliis meliores, ergo diuitiæ non sunt numerādæ in bonis. In quinto de finibus. paupertas si malum est, miser non malus esse non potest. Ex Terentio in tertia comœdia, Homo sum, ergo nihil humani à me alienum esse puto. quam sententiam in M. Tullij amicitia citat Lælius. Hæc exempla declarant, valere consequentiam à coniugatis affirmatiuam & negatiuam. Sed cautio est adhibenda, ne propositionum extrema per accidens coniungantur. Ob id enim Aristoteles (vti coniicimus) asseuerat libro secundo moralium, quem Nicomacho inscripsit, non sequi. si quis iusta agat vel temperata, statim iustum esse aut temperatum, quia minimè consequitur, eum qui talia agat, continuò agere iustè vel temperatè. videlicet, agit iusta temperataq;, non per se talia, sed per accidens, quoniam non oriuntur a voluntate firma, atq; eligente, vti latius inibi explicat. A casibus, si docendi gratia à coniugatis libet segregare, sumi possunt huiusmodi argumenta. Iustè securi percussit filium Brutus, ergo fuit iustus. Prudenter sententiam Cato dixit in Senatu, prudens igitur fuit. Eruditè composita in precio habentur ab omnibus, meritò igitur in precio sunt eruditi. Et contrà concludendo aduerbia, Bonus Orator Cicero fuit habitus à Romanis, ergo bene pro Milone orasse iudicatus est. Castus esse debet sacerdos & clerus, ergo semper castè loqui. Hic non est fortis, ergo neutiquam geret fortiter bellum. Adolescentem dedecet impudentia, ergo non decet impudenter loqui, Et hic obseruabis,

Hic & cas[...] noie cōiugatorū intelligendi.

Coniugatorum diuisio.

Ratio argumentandi à cōiugatis, aliquot exemplis innotescit.

Cauendum ne per accidens extrema consentiant.

Lex argmentādi à casibus docē di gratia separatim ostenditur exemplis.

Eadem hic adhibenda cautio.

bis, ne per accidens extrema iungantur. quo fit, vt inualida sit illatio. Poeta quispiam est pius, ergo poeticè scribere, est piè scribere. Aliud est castè, aliud eruditè loqui, igitur non contingit eruditos esse castos. Verùm ex his reliqua suo quisque Marte cudat. libera est enim ex hoc loco argumentandi ratio, dummodò consistat intra terminos maximarum, quæ ex natura loci variè pro materia fingi possunt. Vsum coniugatis vix vllum permittit Quintilianus, cuius super hoc loco verba adscribemus ex libro quinto Inst. Orat. His illud adiicere ridiculum putarem, nisi eo Cicero vteretur, quod coniugatum vocant, vt eos qui rem iustam faciant, iustè facere, quod certè non eget probatione: quod compascuum est, cōpascere licere. Ab hac Fabij sententia parum dissentit Rodolphus, apud quem sic legimus, Sanè loci istius non tam creber est ad argumentandū, quàm aliorū plærorumque vsus. quando enim a proximo distant coniugata, & non re modò, sed nomine plærunque arctissimè iunguntur, ex æquo ferè vel nota sunt vtraque, vel ignota. fitque, vt frustra altero coniugatorum coneris aduersus eum qui alterum auersetur, aut quisquis alterum det de altero non dubitet. Patrocinatur Agricolæ, quod vitanda est petitio principij in argumentatione dialectica, teste Aristotele secundo libro Priorū, & primo Elencho. debet enim res in quæstione proposita per notius explicari. Hic obiter submonemus lectorem, excutiat, quatenus hæc cum illo dialecticorum placito consentiant, Abstracta ferè nobis ignotiora esse concretis, licet natura sint manifestiora. Cæterùm non multò inferius vsum exponit, vbi, inquit, res dederit, non est negligendus. Quādoque enim acuminis, quandoque virium multum, quandoque vtrunque habebit. At quod citat exemplum Comici modò commemoratū. Tres itaque præcipuas enumerat vtilitates. Primam, quod valeat ad inquirenda in concreto ea, quæ in abstracto parum liquent. nam quod in altero coniugatorū quærentes non inuenissemus, illius in altero nos hic admonebit locus. vt qui potentiæ, vel bona, vel mala, vel si qua alia insunt, perquirere volet, facilius in nomine potentium, & magis ad manum posita consequetur, eorum quum pericula, cautionem, beneuolentiam, inuidiam, virtutes, scelera, honestos fœdosque exitus, aliaque huius conditionis in vtramque partem spectauerit.

Vsus horum locorū vix vllus secūdū Fabium & Rodolphū.

Quo accidit & ratio.

Est tamē interim non mediocris vtilitas, autore eodem Agricola, qui tres adfert commoditates.

Secunda commoditas est in definiendo. apertius enim vtcunque ex sapientis persona, & actionibus, officiisque peruideas & eruas, quid sit sapientia, quàm ex ipso sapientiæ nomine. Sic & amicitia quid sit, ex amicis. Et anima quid sit, ex animatis. & contrà etiam, si qua via, altera horum cognita tibi fuerint, facilè ad altera definienda regrediare. Tertia vtilitas cernitur in eis argumētis, quæ exempla vocant Rhetores. nam cùm dicat quis, virtutem sufficere ad fœlicitatem, idque probet, quòd in paupertate Curius, in exilio Rutilius, in tormentis Regulus, miseri non fuerint. Ista solùm ex eo capiunt vim docendi, quòd in omnibus iis virtus fuerit, quòdque viri boni sint habiti. sic, si quis regnare malum esse confirmet, doceátque exitu Cyri, Cambisis, Alexandri, & Pyrrhi, in promptu est videre, hic à regnandi nomine ad Reges orationem esse deflexam. Ex hisce autem exemplis ab Agricola positis, illud apertum est cernere, quòd in coniugatis idem prope nomen, sed nonnihil deflexum repetitur in exemplis rhetoricis, quæ παραδείγματα Græci vocant. Siquidem in his non idem nomen, sed in eius locum aliud sufficitur, in quo eadem inesse vis intelligatur. vt verbi causa, si ostensurus paupertatē nihil pugnare cum fœlicitate, Curij exemplum, quod modò positum est, adferat in argumentū. hic liquet Curium in locum pauperis succedere, quod nomen paupertati coniugatum est. Huic itaque loco præcipuus vsus est in deliberationibus, vbi, teste M. Tullio in Part. exempla plurimū faciunt ad persuadendum. Valet item in demonstrationibus rerum, vbi amplificatur laus rei ex persona, cui res adiacet. ex qua multiplex qualitas ipsius declaratur, vt in secunda cōmoditate Rodolphus indicauit. Denique in genere didascalico confert, ad explicandam omnē rationē virtutis, vitiorū, potentiæ, & similium. quæ ex subiecto, concreti nomine designato, facilius est cognoscere. Tum in eodem genere hoc præstat, vt res probetur esse, quod subseruit quæstioni, an sit. quæ vix vlla alia ratione terminari poterit, vt hodie quidam eruditi in genere didactico admonent. Verùm hic locus, vel in primis ad hoc adiuuat. nam præter qualitatem existentia quoque rei colligitur à coniugatis, quod ita ferè præcipiunt. Nomen concretum positum infert abstracti existentiam. Ediuersò quoque abstractum remotum, aufert etiam concretum, vt multi tempore Philippi Athenis orabant, ergo tum fuit oratoria. Plurimi per tempora Themistoclis philosophabantur in Græcia, ergo extitit etiam olim Philosophia. Apud Getas nunquam floruit lingua Romana, ergo ibi nunquam fuêre homines latinè loquentes. Hæc de coniugatis & casibus ex veterum sententia & ipsa loci natura visum est adnotare. vt eadem exempla liberum sit, ad coniugatorum & casuum locos reuocare, imò ad quosdam alios superius enarratos, vt causarum, contrario-

In quibus causarū generibus maximè vsu veniat hic locus.

trariorum, similium, quicq; plures in idem concurrere possint. Nam & antè dictum est, locos ratione & habitudine magis distare, quàm ipsa re, ideoq; in diuersos recidere eadem exempla, inquantum res subiectæ diuersis rationibus cōsyderari possunt. Si videtur, require verba Rodolphi ex cap. 22. primi libri. Ex quo loco protinus damnari potest falsitatis eorum placitum, qui sanctissimè præcipiunt, vt hic argumentemur à duobus concretis ad duo abstracta, vel contrà, Idq; ex propositionibus, quas vocant, de est tertio adiacente. vt differat scilicet coniugatorum locus a loco causæ formalis & effectus, vbi argumentamur ex vnico abstracto ad vnicum concretum, vel contra, vtentes duntaxat propositionibus de verbo est, secundo adiacente. Iamdudum enim in confesso est, locorū accipi differentiam ex sola argumentorū varietate materiali, atq; habitudine diuersa terminorū inserētis & illati. non ex diuersa argumentandi froma, quam variè licet Dialecticis argumentis aptare, prout nunc ita, nunc secus res exigit. Idem iudicandum est de loco, quem ab inesse ad denominari, & contrà appellant. Hic enim coniugatorū locus dat argumenta, quæ rerum affinitate sunt illius ipsius loci propria. Sin vocum affinitas & deriuationis coniugatio, analogiaq; spectetur, erunt a coniugatis ducta. nullo interim discrimine constituto, siue hac, siue illa argumentandi forma vtare. Nisi ꝙ huic loco peculiarem quandam, & quasi domesticam argumentandi legem fecit vsus, illi verò diuersam. cùm eruditi suam interim libertatem in argumentando pertinacissimè vsurpent. Quòd si cui ergo ad stomachum faciunt leges, quæ in coniugatis præscribi & dictari solent. hæ ferè sunt. Vt antecedens & consequens habeant est tertium adiacens, sintq; eiusdem qualitatis. Vt formæ nominibus abstractorum designatæ, sint satis intensæ & extensæ. Vt absit omne miraculum, Vt propositionibus vtamur essentialibus. vel alioqui per se & formalibus, non tantùm eis quæ dicuntur causales, vel alioqui per accidens. Vt propositiones sint præsentis temporis, carentes omni copula ampliatiua. Ne vtamur abstractis, quæ vocantur vltima abstractione. Ne abstractum in consequente distribuatur, quod postremùm vitandum est à casibus argumentando. Quo addunt ponendam esse constantiam eius extremi, in quo aduerbium effertur. Quæ plura solent congeri in eandem sententiam, ex istis leui momento erit colligere, simul exemplis idoneis, hoc est, decantatis iam olim, & quasi per manum traditis illustrare, præsertim ei, qui mauult in hisce angustiis coarceri, quàm libertate argumentandi bonis scriptoribus frequentata, vti spaciosius. Nos autem, vt finem aliquando inueniant hæ nostræ Commentationes, ad postremum locum pergamus. Mediorum Boetius vltimum facit locum diuisionis, Themistium scilicet ad postremum vsq; secutus. Estq; hic ipse idem locus, quem Cicero a partium enumeratione vocauit. & fortasse quem apud Aristotelem a partibus in quantitate appellant. internus sit, an medius, verè dialecticus, an formam tantùm generalem præscribens, haud satis liquet. Nos, quod in præsentia meminerimus iamiam exequemur, sed ita, si prius statuerimus, locum velimus dici peculiarem, an inter cæteros recenseri. De hac re Agricola sentit, etiam contra Themistium & Ciceronem capite vigesimo octauo libri primi. Verba eius lector suo Marte inquirat, quia prolixiora sunt, etiam si plurimum ad rem præsentē faciant. qualia sunt & ea quę cap. 7. refert, planissimè docens, per omnes ferè locorū gradus duci diuisionē, rem sanè vtilissimam ad copiam & expeditam promptitudinē argumentandi è loco diuisionis. Ad quę loca Rodolphi, si vel mediocriter animum aduertas, palàm arguent, diuisionē Agricolæ multò latius accipi, quàm Boetio, sex tantùm species enumeranti, sicuti ipse latissimè in suo opusculo prosequitur. & nos, quantum videbatur, exposuimus in auctario de definitionibus ac diuisionibus proximè post tractationem Prædicamentorū. Tametsi libertatē hanc nominis Rodolphus mauult intra proprietatis fines consistere, vt propriè diuisio appelletur generis in species, Partitio totius in partes, Enumeratio, quoties multa, quæ vni alicui insunt recensemus. vt Cicero eloquens fuit, & prudens, & vindex appetitæ dominationis, & reliqua, quæ in immensum extendi possunt. Hoc pacto, inquit, & multa vnius verbi significata, & vnius rei nomina, non diuidendo diducimus, sed enumerando recensemus. Cicero autem, vt superius indicatum est, enumerationem accepit, vt promiscuè diuisionem & partitionem complectitur. Fabius, teste Rodolpho, hæc duo, vt omnia, acutè & breuiter distinxit, ita definiens, Diuisio est plurium rerum in singulas partitio. Partitio, singularū in partes discretio. Quod ad vbertatē ex hoc loco argumētandi attinet, nomen diuisionis latissimè vsurpandum, vt postea constabit. Verùm de his satis. Quod ex prædictis in controuersam venit, prosequamur. Ad Rodolphum itaq;, & allata ex eo testimonia dicimus cum Themistio, Boetio, & aliis sectatoribus, diuisionem rectè inter locos dialecticos poni, & potiori forsitan iure, quàm antecedens & consequens. Siquidem, vt initio

Nō semper argumentandum esse à duobus cōcretis ad duo abstracta, vel contrà.

Quid differat à loco ab inesse ad denominari

Quæ vulgo præscribant hic obseruanda.

Postremus locorum, est diuisionis.

Inquiritur, an diuisio locus sit peculiaris, idq; ex Rodolp.

Diuisio qd differat à partitione, & enumeratione.

Sed in argumentādo tamen generatim accipienda.

initio huius Auctarij expositum est, tria sunt totius logicæ munera, duo priora definire ac diuidere, quibus thema simplex tractandum est. Tertium est argumentari, quo de enunciatiuo themate disseritur. Porrò argumentationem constat pertinere ad iudicium, definitionem ac diuisionẽ potius ad inuentionem, quatenus certam dant materiam, quæstioni simplici terminandæ idoneam. Sic nimirum in præsentiarũ asserimus, diuisionem esse locum inuentionis, cùm certam præbeat materiam, ex qua diuisionem confici oporteat. Propriè enim, vt modò diximus, est diuisio generis in species. tum per reliquos ducitur locos, vbiq; tamen respiciens materiam, quemadmodum & definitio propriè constat ex genere & differẽtia, hinc ex omnibus, quæ definito æquantur, & iuncta substantiam eius explicant. Nec propter hanc definitionis amplitudinem dixerit vel ipse Rodolphus, locum non esse, cùm fecerit locum & liberrimè voluerit confici, modò iuncta ea quibus constat, exequentur rei definiendę. Cætera huius farinæ possunt ex locis antecedentis & consequentis peti, de quibus in communiter accidentibus disputatum est. Quod proximũ erat expediamus, internus sit locus diuisio, an medius. Sanè Marcus Tullius facit internum. Nobis tamen placet medium constituere, propterea q; per omnes fermè locos funditur, constatq; membris, quæ nunc interna, nunc externa sunt rei per diuisionem explicandæ. qua ratione videri posset in mediis locis numeranda definitio, tum loci antecedentis & consequentis. nisi aliæ rationes conuincerent esse locos internos. Verùm quod ad rem pertinet, ad exactum reuocando, apparet, in omni diuisione substantiali, membra respectu diuisi, medium quiddam obtinere, quando differentiæ neq; sunt propriæ & actu in genere, teste Porphyrio, neq; prorsus extra ipsum, vtpote cum eo constituentes speciem, quæ & ipsa, quoniam potestate continetur in genere, censetur medium quiddam habere, id est, partim esse in genere, partim non esse. Quo fit, vt media sint argumẽta, ex medio loco deducta, siue à diuiso ad membra, siue econtrario argumenteris. Boetius tamen peculiariter sic vocatum hunc locum ait, cùm diuisio ex negatione conficitur. Vocatur (inquit) hic à diuisione locus, nempe qui negatione absoluitur, medius inter eos, qui ab ipso duci solent, atq; eos qui extrinsecus assumũtur, idq; post paululum exponit hisce verbis. Itaq; quoniam ex ipsa re, de qua quæritur, fieri syllogismus solet, quasi ab ipsis locus est deductus. quoniam verò non in eo permanet, sed ad oppositum redit, quasi extrinsecus sumitur. Idcirco hic à diuisione locus, inter vtrunq; medius appellatur. Quid autẽ sit diuisio ex negatione, statim ostendetur. Tum quatenus ea diuisio, quam per partitionem fieri docet, inter medios locos censeatur. Hactenus & locum esse & medium ostendimus. Si cui diuersa sententia verior exactiorq; videtur, per nos minimè obstabit, quo minus, non nos, sed quæ credat optima, sequatur. Rationem ex loco diuisionis argumẽtandi patefaciamus. de qua fusissimè Boetius disseruit, triplicẽ proponẽs viam inueniendi hinc argumẽta pro diuisionũ varietate. Bifariàm ergo fit diuisio, vel negatione, vel partitione. Negatione hoc pacto, Omne animal aut habet pedes, aut non habet, Omnis homo loquitur, aut non loquitur. Atq; hæc species diuisionis cõficitur duobus membris, quoniam contradictione assignantur. Contradictoria verò medium respuunt. vt explicatũ est in Postprædicamentis Aristotelicis. Leuiculum est, quod pręcipiunt, diuisum in membro negatiuo repeti oportere, alioqui futurũ, vt illud ipsum membrum latius diuiso pateat. Nam id nemo sani iudicij negauerit, cùm sit materię subiectę sermo attemperandus. Partitione diuidimus, exempli gratia, in hunc modum, Omnis homo aut est sanus, aut æger. quæ si generis esset, duabus tantùm partibus absolueretur, si quidem proximæ differentiæ, aut species statim erunt obuiæ. sin vocis esset in significata diuisio, vel ea quam diximus per accidens vocari diuisionẽ, admitteret etiam plura tribus, pro numero incerto accidentium, vel subiectorũ, in quæ fit diuisio. Tametsi Rhetores volunt, diuisionem, quę sequitur in orationis contextu narrationem, vt summum esse trimembrem. ne si ternarium excedat, subterfugere possit memoriam iudicis, aut non satis contineri mente audientium. De qua partitione Cicero libro primo de Inuentione rhetorica. Partitur, inquit, apud Terentium breuiter & commodè senex in Andria, quæ cognoscere liberum velit.

Diuisio igitur locus est vt ipsa quoq; definitio.

Altera dubitatio, an diuisio sit locus medius, dissoluitur cõtra Cic.

Pro nobis facit & Boetius, sed agẽs de diuisione per negationem.

Diuisio ex negatione.

Per partitionem.

Cic. de diuisione siue partitione oratoria.

Eo pacto & nati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.

Itaq; quemadmodum in partitione proposuit, ita narrat. primum nati vitam. Nam is postquàm excessit ex Ephebis Sosia, liberius viuendi fuit potestas. Deinde suum cõsilium, Et nunc id operam do. Post hæc, quid Sosiam velit facere, id quod postremum posuit in partitione, postremum dicit. Nunc tuum est officium. Quemadmodum igitur hic, & ad primam quamque partem, primum accessit, & omnibus absolutis, finem dicẽdi fecit, sic nobis placet, ad singulas

gulas partes accedere, & omnibus absolutis, perorare. hæc ille. Ad quem licebit hoc adijcere, scriptores diuisione proposita, sæpe illud primum exequi oratione, quod postremum erat in partitione, & econtrario, Id quod in Aristotele nostro passim est obseruare. Quanquam Tull. ad lucem orationis, quæ in ordine consistit, respiciens, recte præcepit, hoc autem ipsum Cice. præceptum vsu venire potest in argumentatione partibus multis, & ordine quodam argumentorum, ita vt fit apud scriptores, absoluenda. Mirè enim confert ad lucem orationis & perspicuitatem, qua vel maximè fides audienti adstruitur. Alioqui dum ex regulis generis didactici suscepit aliquis thema simplex explicandum, omnes enumerantur partes, & membra singulatim docendi gratia perspiciuntur, quæcunq; in re proposita velut inclusa latebât, etiamsi ternarium longè excesserint. Hisce duobus generibus diuisionum per negationem & partitionem, autore Boetio contingit vti bifariàm, directa ratiocinatione contendendo, aut in aliquod impossibile siue inconueniens ducendo, vt ex conclusionis absurditate redeundo ad id, quod fuerat derelictum, idipsum probetur. Boetius vtrique subiecit exemplum. Sit in quæstione propositum, an vlla origo temporis fuerit? quod qui negare volet, id nimirum directa ratiocinatioue firmabit in hunc modum. Tempus aut originem habet aut non habet, sed quoniam mundus æternus est, (id enim paulisper argumenti gratia concedatur) mundus verò sine tempore esse non potuit, tempus quoque æternum est. Sed quod æternum est, caret origine, tempus igitur originem non habet. At si per impossibilitatem (inquit) idem desideretur ostendi, dicetur hoc modo. Tempus originem habet, aut non, sed si tempus originem habet, non fuit semper, tempus autem habet originem, fuit igitur quando non fuit tempus: sed fuisse tempus est significatio temporis, fuit igitur tempus quando non fuit tempus. quod fieri non potest: non est igitur vllum principium temporis. Posito namque, vt ab vllo principium ceperit, inconueniens quoddam atque impossibile contingit, fuisse tempus quando non fuit tempus. reditur itaque ad alteram partem, quòd origine careat. Hisce autem ratiocinationibus affinguntur maximę ex natura contradictionis. Condiuidentium vno sublato, alterum manet: & posito altero, tollitur reliquum. Siquidem in prædictis diuisionibus, quandoquidem per negationem alterius membri affirmati conficiuntur, contradictio est. ideoque fieri nequit, vt vtrunque sit quod affirmatione & negatione significatur, ex quo protinus euenit, vt vno membro constructo, reliquum destruatur. & contra, vno sublato ponatur alterum, vt in maximis modò diximus. Hic Boetius obiter admonet, quatenus diuisio ista per negationem sit locus medius, verùm hoc initio huius capitis exposuimus. Illud non ab re monendus lector, vtranque formam argumentandi modò expositam præcipuè quadrare in diuisione per negationem, licet Boetius communem faciat. Diuisio per partitionem, vt argumentationi sit accommoda, in duas quasi species diducenda est. Quædam constat membris, quæ simul esse possunt, cuiusmodi est partitio vocis in significata, seu vt vulgò loquũtur, æquiuoci in æquiuocata, quę vt simul possunt significari nomine æquiuocantis, ita simul quoque sunt. Adde huic eam, quę Agricolæ dicebatur enumeratio rerum eidem cõpetentium, & eam quæ membra continet inter se non repugnantia, quales sunt pleræque disiunctiuæ, non eæ quas Trapezontius vult ex repugnantibus constitui. De quibus mox fortasse plura. Quædam partitio constat membris pugnantibus, quæ negationis modo, simul esse non possunt, vt quando membra significant res ita dissidentes, vt medium non habeant, qualia sunt contraria immediata. Ex hac differentia facillimum fuerit dignoscere, quibus argumentandi modis vtendum est. Nam in partitione priori necesse habebimus argumentando partes omnes singulatim enumerare, vt construendo singula membra inesse rei propositæ, vel singulis inesse id quod quæritur ostendamus. Ex quo inferetur absolutè ipsum diuisum. At destruendo nullum membrorum rei, aut rem nullis inesse probemus, hinc simpliciter destructuri diuisum, nisi lateat multiplicitas respondentem, tum enim vel dialecticè colligemus destruentes diuisum ex membris non omnibus. vt contra ex vnico membrorum construere poterimus. De qua re præcepit Aristoteles copiosissimè, libro secundo Topicorum, capite quarto. vbi Græca litera sonat in hanc sententiam. Vtile, inquit, est (nimirum quod diximus, multiplex tantum pro altero eorũ ad quæ dicitur ostendere inesse, aut non inesse) in eis, quæ latent. Si enim non lateat id quod multipliciter dicitur, continuò instabitur a respondente, quòd nõ sit disserendo probatum aut inesse, aut non inesse id, quod ipse dubitabat, sed alterum. Nec mora subdit explanatius de ratione argumentandi ex vnico signatorum. Conuertitur autem, inquit, & communiter valet hic locus multiplicis, tum ad construendum, tum ad destruendum. Nam

Ex obliquo ductu.

Maximę huius loci.

Diuisio per partitionẽ duplex.

Duplex itẽ ex partitione argumẽtandi ratio.

si voluerimus construere, ostendemus alterũ inesse: si non queamus ambo inesse probare. sin destruere voluerimus, alterum non inesse ostendemus, si nimirũ haud possimus ostendere, ambo non inesse. Hactenus Aristoteles. Sumamus exempli causa, quęstionem hanc ex Boetio. vtrum canis substantia sit, atq; hanc diuisionẽ faciat collocutor, Canis vel latrabilis animalis, vel marinæ beluæ, vel syderis cælestis nomen est, demonstretq; per singula, & canẽ latrabilem substantiam esse, marinã quoq; beluam, & sydus, substantiæ posse supponi, monstrauit canem substantiam esse. Possemus & extra Boetium exempla plura congerere, verùm vt ipse testatur, hæc nullo negocio præstiterit, quisquis lectione Priorum resolutoriorum, & Topicorum instructus, ita demũ tentauerit. Quin & de argumento, quod a diuiso ducitur ad eiusmodi membra idem sentiendũ est. Quod si diuisio fiat per enumerationẽ, vel alioqui sit eius diuisi, quod non est multiplex, sequi conueniet viam argumentandi ex disiuncto & partibus eiusdem, vel etiam a disiunctiua cõplectente membra non repugnantia. In partitione, quam diximus fieri in morem negationis, propter membrorũ diffidentiam, longe diuersa est argumentandi ratio spectãda, quã Boetius istiusmodi exemplo indicauit. Aut sanus est, aut æger: sed sanus est, non igitur est æger. vel hoc pacto, æger non est, sanus igitur est. In quo ipso exemplo corã videre est, principio sumptã esse totam diuisionem, quæ de subiecto aliquo enunciari intelligitur. Deinde veluti per subsumptionẽ, vnum membrum esse negatum. ex quo statim construitur id, quod reliquum erat. aut vno membro per subsumptionem adfirmato, deinde reliquũ destruitur, negaturq; in consequente. Idem secundum proportionem obseruandũ in diuisione, plura duobus membra, sed repugnantia interim, continente: Porrò vim habet talis argumentatio est disiunctiua membris pugnãtibus constante, ad quã proinde ista argumentatio reducenda est. Diuisionem hanc, quæ fit partitione, Boetius indicat, eò medijs locis adscriptam esse, quòd prior illa partitio ex ipsis rebus in quæstione propositis, argumenta suppeditat. Hæc autem posterior, ab ijs quæ extrinsecus sunt, id est, oppositis. Diuisio, quæ fit per negationem, cur sit inter medios locos, antea ex Boetio retulimus. Si qui restare videntur modi argumentandi diuersi a prædictis, ex maximis illis, quas in omni perfecta diuisione præscribunt, intelliguntur. Quia enim diuisum exæquatur cum suis membris, vt non pateat latius, ideo quicquid adfirmatur de diuiso, necesse est adfirmari de aliquo membrorũ. Et si omnia præter vnum negantur, oportebit adfirmari id quod relictũ est. Contra, quoniã nõ possunt membra confundi, & vt dici solet coincidere in vnũ, de quo adfirmentur, vtpote repugnantia. hac nimirũ ratione consequitur, omne id quod de aliquo membrorũ adfirmatur, de reliquis negari oportere. Atq; idem erit iudicium adhibendum, si de quo diuisum adfirmetur, vt colligamus, id membrum, quod cæteris negatis relinquebatur, adfirmari oportere, & vno adfirmato, reliqua omnia esse negãda. Si desideret lector aliquã lucem exemplorum, hæc familiaria suffecerint: Omne animal rationale est aut irrationale, atqui constat hominem esse animal rationale, sequitur itaq; hominem non esse irrationalem. Colorum hi visum disgregant, illi congregant, aliquẽ verò colorem esse albedinem certũ est, sed color visum congregans albedo non est, igitur qui disgregat visum est albedo. Submonendus autem hic lector, quasdam esse diuisiones apud scriptores idoneos, quæ non statim conuertuntur cũ suis partibus, etiam collectis. quia fit interim, vt recenseantur ea modò, quæ ad rem præsentem attineant, in quibus non tam anxiè prædicta ratio poterit obseruari, sed ibi magis ex materiæ subiectæ exigentia, quàm generali diuisionis loco erit argumentandum. Cicero nobis adstipulatur in Topicis, è cuius vèrbis, si propius adspicias, cernere est in partitione nullam partẽ esse relinquendam. in diuisione ac partium distributione, quia res interim infinitior est, multas prætermitti. Hoc vnum eruditus lector expendat, probandæ sint illæ diuisiones, quibus in plurali numero elatis, sine fine noua semper affingunt membra, vt conuertibiles aliquãdo fiant. an proprietas sermonis fuerit potius obseruanda, quæ pluratiuam locutionem exigit, licet ad rigorẽ dialecticæ conuertibilitatis, in singulari perquirendum sit, quatenus cum regulis absolutæ diuisonis consentiant illa, quæ propositæ fuerunt. Restat ad postremũ, vt copiam & vsum diuisionis perstringamus. ac principio ex prædictis illis in confesso est, diuisionẽ rhetori non mediocriter vtilem esse, vt in promptu habeat, quo ordine in oratione causa diuidenda sit, quo artificio singulis partibus accommodanda argumenta. vt è rhetorũ præceptionibus apertum est. Quo addi potest, quod M. Tullius quarto libro ad Herennium in schemate expeditionis admonet, hanc diuidendi formã valere in coniecturalibus causis, qua tamẽ vti non poterimus, nisi ipsa negocij natura dabit facultatem. Neq; huic multum absimile est, quod præcipit Erasmus in cõmentario de rerum Copia, vbi fusius tractat aliam quandam schematis

Posterior.

Diuisio per partitionẽ cur medijs locis adnumeretur.

Reliqui modi è loco diuisionis argumẽtandi indicantur maximis, propositionib9 & subiectis exemplis.

Diuisiones nõ conuerti cũ suis membris, vel Cicerone teste.

Vsus & facultas diuisionis.

In tertii Topicorũ libri, cuius cura est de problematis accidentis comparati et contracti ad mores, & contracti non comparati, & comparati nõ contracti. Primum caput, tradens maximas super bono cõparato secundum naturam eligibilis & eligentis, seclusa causæ habitudine, annotatio.

Vtrum aũt eligibilius aut melius duorum.

EXpedita superiori libro consideratione eorũ locorum, quibus definiuntur problemata simplicis inhærentiæ atq; accidentis non cõparati, Deinceps in hoc tertio libro, locos præcipua cura tradit, quibus queamus terminare problemata annexi accidentis, hoc est, cõparati secundum magis & minus. In primo namq; libro dicebantur accidenti annecti, quę ad seinuicẽ sunt comparationes quolibet modo ab accidente dictæ. Porrò hunc totum librum partiuntur tres in partes. Imprimis enim per octo capita disponuntur loci particulares ad problemata comparatiua, de quibus summa est totius huius libri cura. Problemata autem comparatiua vocamus, in quibus comparatiua qnæritantur, seu prædicata his aduerbijs magis & minus determinata, ad quæ demonstranda vel destruenda locorum cognitio desideratur. Neq; quempiam autumare oportet, locos a cõparatione libro superiore traditos, conferre ad problemata cõparatiua, quòd illis solum accidens inesse vel nõ inesse simpliciter ostendebatur. Non enim est idem per comparatiuũ quippiam ostendere inesse vel nõ inesse, & comparatiuũ colligere. At rogabit fortassis quispiam, cur Philosophus in prima huius libri parte, tantũ eorum meminerit problematũ comparatorũ, quæ contracta sunt ad moralem materiam, siue quæ de magis eligendo aut meliori agant. Cùm enim hęc dialectices ars cõmunis sit, vt & in Posterioribus dictum est Analyticis: non apparet limitanda esse ad ea quæ magis sunt eligenda aut meliora, sed potius videtur, eam veluti omnibus problematibus comparatiuis definiendis idoneam ab Aristotele oportere tradi. Huic responsum sit ex cuiusdam & eruditi & elegantis sententia, de eligibili problema constitui, in quod disserendum sit, quod vsus locorum nullus consistere potest, nisi problema aliquod figatur, in quod opus explicetur, vsus paretur nõ infrequens. At eligibile inter cætera omnia quæ cõparantur, plurimum est in singulis artibus & disciplinis, cõmuneq; sit omnibus, de quo diuersę in omni Philosophia quæstiones circumferuntur. Quare ponendum potius problema in disceptationem de eligibiliore & meliore, quòd vtilissima illorum comparatio sit & cõmunissima supra cætera. Nam de maiore, de calidiore, de velociore, & talibus quæstiones, non tantum vsum suppeditabunt ad disserendum, quòd rariores existant, & locorum traditio ad has sit admodum manca, locorumq; numerus minor multò. Quare hac subtili & artificiosa institutione melioris & eligibilioris constituuntur problemata. Non quòd putandum sit, locos tradendos hoc libello solum conferre ad problemata eligibilioris vel melioris, quibus & respondent loci in problemata deterioris, fugibilioris, & contrariorum. Hactenus Antonius Demochares. Insuper secundo, nono capite assignantur obiter nonnulli vtiles terminandis problematibus, de accidente contracto, non autem comparato. Et capite sequenti traduntur vniuersales loci, in problemata comparatiua vniuersali nomine enunciata. Postremò duobus vltimis capitulis redduntur atq; explicantur loci, quibus vsus est constructiuus & destructiuus, ad particularia accidentis problemata, de quibus singulis suis locis posterius dicetur.

Quę problemata comparatiua.

Dubitatio cur hoc in libro meminerit Philosophus duntaxat eligẽdorũ & fugiendorum.

Dilutio.

Hactenus de huius libri cura, intentione, atq; distributione. Ad Aristotelis literæ explicationem accedamus oportet. In qua quidem ob breuitatem, quam in hisce libris cogimur amplecti, ne in immensum hæc nostra crescant Commentaria, statuimus singula capita, in suos locos partiri eo ordine, qui nobis videbitur commodior. Non enim latet nos, horum locorum distinctionem, partitionem, ac vnitatem, apud diuersos commentatores varie admodum reperiri. In huius itaque tertij libri, primi capitis exordio, lectori proponit Philosophus, de quibus problematibus sit tractaturus, nempe de ijs, quorum vnũ supra alterum nõ habet insignem bonitatis supereminentiam. Nam si insigniter supereminerct, & longo destitueret alterũ bonitatis interuallo, ridiculum esset problema mouere. Nimirũ enim ridiculus

Primi capitis explicatio.

 habeatur,

habeatur qui tale mouebit problema, sitne cerdonica melior eligibiliorque sapientia, an non? Nam illa tantum distant, quantum gemmarum nobilitas ab algæ vilitate. Post hæc in literæ decursu traduntur quinque loci. Primus ibi assignatus, Primum igitur, &c. a tempore desumptus, qui & cōstructiuus est & destructiuus, est huiusmodi. Quod diuturnius est, vel stabilius, magis est eligendū eo quod minus est tale. Huius loci exēpla sunt. Amicitiam viri, quàm mulieris esse eligibiliorē: consilium senis, quàm mulieris aut iuuenis magis esse eligendū: Temperantiā, liberalitate esse præeligendā. Hunc locū intelligunt veritatē continere in iis eligibilibus, quorū vnius supra alterū non est aperta eminentia, vt protestatus est Philosophus, & quæ eiusdem sunt speciei ac rationis, & ad idem relata, in nullo dissidentia, præterquam in tēporis diuturnitate. Hinc cessant obiectiones de morbis, vno diuturniori, & altero breuiori. Nam hi non sunt de eligendorū numero. Item de virtute & beatitudine: sensatione & scientia, aliisque similibus, quæ plurimo inter se distinguuntur interstitio. Quod si obiicias id, quod primo Ethicorum scribit Aristoteles, nempe albedinem vnius diei, non minus esse perfectam albedine mille annorum: Respondebimus, id intelligendum esse de specifica perfectione, & albedinem mille annorum esse eligibiliorem albedine vnius anni, si semota temporis diuturnitate, ambæ sint iuxta eligendæ. At secundus locus, ad construendum & destruendum idoneus, ibi in litera redditus, (Et quod magis eligit prudens) ab autoritate vocari potest, Cuius sunt septem partes. Quarum prima est. Id eligibilius est, quod magis eligit prudens. Nam vir prudens, & eligit, & agit secundum rectæ rationis dictamen. Vt virtus, scientia est eligibilior. Eligit enim magis prudens, vt studiosus euadat, quàm vt sit sciens. Secūda est, Eligibilius est, quod vir bonus, quatenus eiusmodi est, magis eligit: Hunc enim necesse est virtutem possidere, cui semper annexā oportet esse prudentiam. Tertia est, Magis eligēdum est, quod eligibilius præscribit lex recta, Vt eligibilior est castitas coniugio, & pax bello. Est aūt lex recta (teste Tullio) ius scriptū, iustū præcipiens, ac cōtrarium prohibens. At hanc partem a prima discrepare existimat Antonius Demochares, quod lex circa vniuersale versetur, prudentia autem circa particulare quoddā, in quo discernendo opus sit æquitate & bonitate, id quod nō refellimus, etsi nos nō lateat, prudentis iudicio obsequendum esse, vel vbi nulla est constituta lex, & legē prius constitutā, in nonnullis casibus moderandam esse secundum prudentis viri dictamen atque iudicium. Quarta est, Eligibilius est, quod existimant magis eligendum studiosi circa singula bona & virtutis delecti, quatenus tales sunt. Græcum vocabulum ἀιρούμενοι, Vetus translatio vertit in dicti, at Boetius in delecti. Nam studiosi (quemadmodum inquit Albertus) experientia & affectu loquuntur. Quinta, Id in vnaquaque disciplina magis est eligendum, quod plures, vel omnes eiusdem scientiæ periti asserunt magis eligendum. Sexta, Non tantum id magis est eligendum in bonis ad vitam ordinatis, quod plures vel omnes præscribunt eligendum, sed & quod omnia, etiam vel bruta vel animæ expertia appetunt. Nam omnia bonum appetunt, nempe quantum licet assimilari Deo, qui optimus est, maximéque eligendus. Huius particulæ, Oportet autem ducere, & cæt. sententia est, loci qui subinde ponendi sunt, applicandi sunt ad id quod vtile, decens, accommodumque fuerit, vt si agitur de honestis, applicandi sunt ad honesta, etsi problema versetur de delectabilibus, ad delectabilia. si de vtilibus, ad vtilia. Septima pars est, Id simpliciter absolutéque melius est ac eligibilius, quod est secundum meliorem disciplinam. Alicui verò, id magis eligendum, quod sua ars præcipit, Vt animæ salus, quam præcipit Ethica scientia, simpliciter est magis eligenda, quàm corporis salus, cui seruandæ cura est mædicinæ, quarum illa hac est melior. At contra medico quatenus medicus est, eligibilius est corporis sanitatem conseruare, quàm animi salutem, & ita in reliquis. Huius septimæ partis exemplum est huiusmodi. Vt si melior scientia, philosophia sit fabrili, & simpliciter eligibiliora sunt, quæ secundum philosophiam, his quæ secundum fabrilem sunt. At de fugiendis, similis locus est intelligendus, & hic & in cæteris similibus, quemadmodum prius admonuimus. Tertius locus (qui a genere seu generis prædicandi modo instabitur) sic redditur, Id quod per se est in genere, est eligibilius eo quod nō, id est, est eligibilius eo quod per accidens continetur in genere boni, vt iustitia iusto est eligibilior. nomine iusti accipit Albertus & ipsum opus iustum a iustitia proficiscens, veluti causa efficiente, & ipsum hominem iustum, cuius causa formalis, quatenus iustus est, est ipsa iustitia. Causa autem eligibilior apparet esse suo effectu, quatenus eiusmodi sunt. De quo igitur bonum per se prædicatur, id eligibilius est eo, de quo per accidens prædicatur. Et e diuerso, id de quo fugibile per se prædicatur, magis fugiendum est, quàm id de quo per accidens dicitur. Quartus locus ibi in litera redditur, Et quod propter se eli-

Primus huius capitis locus à tēpore depromptus.

Obiectio.

Responsio.

Secūdi loci ab autoritate, prima pars.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Tertius locus à genere & generis prædicādi modo.

Albertus.

Quartus locus à bono propter se.

se eligendum, eo quod propter aliud, magis eligendũ. Hic locus à bono propter se, & construcstiuus & destructiuus est. Nam bona quædam propter se tantùm expetuntur, vt fœlicitas, & quæcunq; honorabilia sunt. Quædam propter se & propter aliud, vt virtutes morales & potentiæ. Quædam propter aliud duntaxat, vt diuitiæ & bona vtilia. Quare quæ primi ordinis dicuntur bona, præstantiora sunt cæteris. Quæ secundi, præstantiora bonis tertij. Et proinde, si sanum esse sit propter se eligendum, & in secundo bonorum ordine, & exerceri in tertio & propter aliud bonum, concludendum est ex hoc loco, sanum esse eligibilius quàm exerceri, & exerceri non esse eligibilius quàm esse sanum. Cęterùm quintus locus, qui & cõstructiuus est, ac destructiuus, dici quoq; potest à per se bono, in litera assignatur ibi, Et quod per se est, eo quod per accidens. Per se bonum describit Albertus id esse, quod intra se causam habeat, vt bonum sit, cuiusmodi est honestum, quod, teste Cicerone, sua vi nos trahit atq; allicit. Contrà, bonum per accidens est, quod in se non habet electionis sui causam, sed in quopiam alio, ad quod ordinatur secundum aliquem ex ipso sequendi modum. A cuius sententia non longè dissentit, qui hoc modo ea ipsa describit, Secundum se bona dicuntur, quæ secundum propriam naturam talia sunt. Secundum accidens verò, quæ non sunt, sed illis accidit ob circunstantiam, vel loci, vel temporis, vel modi alicuius. Quare amicos esse iustos, eligibilius est, quàm inimicos esse iustos nobis. Nam amicos esse iustos, per se est eligibile, non per accidens, quod propter amicum agit, quæ bona amico amicus cognouit, & per se bonum amico inesse affectat, etiam si nullam debeat reportare commoditatem, vt si apud Indos existat, & regiones longinquissimas, à quo non potest esse auxilij vel vsus vlla spes. (Etenim litera habens, (etsi inuidi sint) corrigenda est hoc modo, etsi apud Indos sint) At inimicos volumus esse iustos secundum accidens, nempe, ne nobis noceant. Nam iusti nulli iniuriam faciunt. Porrò hic locus, etsi re vera cum priori in idem incidat, vt testatur ipsa litera, ab eo tamen dissentit penes diuersum pronunciationis modum, ꝗ ille diceretur à diuisione bonorum per se, & propter alterum, hic verò de iis bonis quæ per se sunt, & per accidens. Verùm tamen prorsus non sunt ijdem, ꝗ non omnia per se sint propter se. Nam frigentibus calor, & calentibus frigiditas per se est eligibilis, non tamen propter se, cùm cõtingat vt non frigeant vel caleant. Verùm quęcunq; propter se sunt eligibilia, etiam per se sunt eiusmodi. Hæc Demochares.

Triplex bonum.

Locus quintus à per se bono.

Quid per se bonum. Albertus.

Quid bonũ per accidens.

Antonius Demochares.

Et quod causa boni p se.

In secundum caput, tradens quasdam maximas de bono, secundum modum causæ comparatò, annotatiuncula.

COmplectitur hoc secundum caput tredecim locos, quorum primus dictus à causa per se boni vel mali, iuxta vtilis construenti & destruenti, est huiusmodi. Id quod per se est causa boni, magis est eligendum eo quod per accidens est boni causa. Et id quod per se est causa mali, eo quod per accidens mali est causa, magis est fugiendum. vt, Eligibilior est virtus quàm fortuna, & vitium fugibilius fortuna vel casu. Duplex est igitur causa efficiens. Vna per se, quæ ad producendum effectum ordinatur, & causalitatis nomine pariter exprimitur, vt ædificator causa per se est domus, & statuifica statuæ. Alia per accidens, quæ ad effectum non ordinatur, aut nomine causæ nõ exprimitur, vt musicus & Policletus, causa est per accidens statuæ. Hæc aũt diuiditur in casum & fortunam, quorũ, ac id genus aliorũ, amplior declaratio ad Physicum pertinet. At Ion poeta, quemadmodum refert Plutarchus de fortuna Romanorũ, scripsit fortunã & sapientiam res diuersissimas, simillimarũ rerum effectrices esse, vtramq; enim viros augere, ornare, in gloriam euehere, in opes, & in imperia. Secũdus in litera ibi assignatus, Et quod simpliciter bonum, &c. dicitur à simpliciter bono & alicui bono, qui est. Id quod simpliciter bonum est, eligibilius est eo quod alicui duntaxat est bonum, vt sanitas eligibilior est venæ apertione. A simpliciter bono colligendum est affirmatiuè, & negatiuè ab eo quod alicui bonum est. Simpliciter bonum dicitur, quod omnibus benè dispositis secundum naturam est bonum, vt sanitas & virtus. Simpliciter etiam salubria appellantur, quæ omnibus bonæ cõstitutionis talia sunt & bona, vt ambulatio & exercitium. Quędam aũt non simpliciter salubria, sed aliquibus, Vt malè dispositis & ægrotãtibus bona sunt, incisio venæ, purgationes, ieiunium, & quæcunq; conueniunt malè sanis. Sic non simpliciter bona, quæ aliquibus taliter dispositis sunt bona, vt paupertas, vituperatio, punitio. Simili modo censendum est de contrariis, nempe malo per se, & malo alicui, quòd illud, hoc est fugibilius. Cæterùm tertius locus, dictus à bono natura, in litera assignatur, dum dicitur, Et quod natura est, eo quod non est natura, & est hic, Eligibilius est, quod natura bonum est, eo quod non est natura bonum. Hunc locum refert Albertus ad causam formalem & suum effectum, quorum illa natura & per se bona est, hic aũt non per se neq; inseparabiliter. Est enim iustitia,

Primus locus à causa per se boni vel mali.

Duplex causa efficiens, Vna per se, Alia per accidens.

Secũdus locus à simpliciter & alicui bono.

Quid simpliciter bonũ, & quid alicui bonũ

Tertius locus à bono natura. Albertus.

iustitia, per se ac inseparabiliter bona, nihil prauitatis admixtum habens. homo aūt qui iustus est, aut operatio iusta, non perpetuò bonitatē habet annexam. Atq; hic locus coincidet cum quarto, superiori capite tradito, nominatione tantùm variata secundum per se & natura bono. Alij admonent, aliqua bona eadem dupliciter posse procreari. Vno modo natura natiuoq; instinctu, citra nostrum laborē, aut exercitium, vel artis applicationē, Altero modo arte, legibus, exercitio, & cōsuetudine, vt sunt sanitas, decor, pulchritudo, & id genus alia. In quibus penes hunc locum licet argumentari hoc modo, Hæc sanitas natura bona est, illa autem per artem, Illa igitur hac eligibilior. Natiua pulchritudo natura est bona, ea aūt quæ fuco adhibito prouenit, per artem est, illa igitur hac est præstantior. Nam etsi ars naturæ sit imitatrix & sedula simia. cæteris tamen paribus ad plenum non assequitur id, quod natura perficit. Hic locus imprimis intelligendus est de iis rebus, quæ ad seinuicem cognationē seruant, id quod vtcunq; superius subindicauimus. Et proinde non sequetur, natiuam pulchritudinē scientia consuetudine parta esse præstantiorē, ac eligibiliorē, aut sanitatē beatitudine. Addunt nonnulli, eum locum limitandum esse de eo natura bono, quod simpliciter bonum est. Nam exercitio consuetudineq; esse castum, vel liberalem, aut alia affectum virtute, eligibilius est, quàm natura esse huiusmodi. Verùm in hac instantia non idem est respondens bonum, cùm illud sit habitus, hoc aūt quædam naturalis inclinatio ad bonum, secundum quam non laudatur is, qui ea est affectus. Cæterùm iuxta priorem huius loci expositionem, de vitiis malisq; simili modo erit dicendū, vt iniustitiam detestabilorē esse homine iniusto, &c. At qui sequuntur alteram, idem asserunt. quibus obsistere videtur, quod natura nihil mali conatur operari, sed tota vi nitatur effectum absolutum nihilq; peccati deformitatisve habentem, in rerum natura producere, quemadmodum testatur Philosophus secundo libro de Auditu physico.

Quartus locus à subiecto digniore.

Quartus locus ex digniore subiecto nomenclaturam accipiens, ibi collocatus, Et quod meliori & honorabiliori, &c̄. est iste, Quæ meliori & eligibiliori insunt, inquātum huiusmodi, meliora & eligibiora sunt eligibili non taliter sese habenti. Quare immortalitas, impassibilitas, agilitas, contemplatio, vera sapientia, & eiusmodi, quæ Deo & Cœlicolis conueniunt, pręstabiliora sunt iis bonis, quæ hominibus insunt, vt sanitate, virtute, diuitiis, philosophia, robore, pulchritudine, &c̄. Item & intelligere præstantius per hunc locum monstratur, quàm sentire, quòd illud sit animæ, hoc autem corporis. Hic quoq; locus destruere volenti erit vtilis, quemadmodum declaratu facile fuerit. Simili modo in malis vitiisq; vitandis differendum erit, vt vitium in nobili homine abominandum magis esse, quàm in sordido & seruili seu abiecto, ducimus. Nam quod inficit subiectum dignius, execrabilius est, Quod Martialis de vino iocatur hoc Epigrammate,

Conuiuæ meruere tui fortasse perire,
  Amphora non meruit tam preciosa mori.
De nobis facile est, scelus est iugulare falernum,
  Et dare Campano toxica sæua mero.

Quintus locus à subiecti melioris & prioris proprio.

Porrò quintus locus, à subiecti melioris & peioris proprio desumptus, in litera ibi assignatur, Et quod melioris proprium, &c̄. est iste, Quod melioris subiecti est proprium, præstantius est, quàm quod proprium est deterioris. Neq; enim omne bonum quod inest alicui, dicēdum est illius esse proprium, cuiusmodi est sanitas, hominis cōparatione: & disciplinę capacitas, quę homini propria est, melior est quàm maximæ sursum ferri, quod igni est proprium. At an ex Aristotelico huius loci exemplo conuenienter colligatur, ipsum asseruisse, Deum esse animal, non libet in pręsentiarū inquirere.

Sextus locus à subiecto meliori.

Sextus locus ibi redditus, Et quod in melioribus vel prioribus, &c. dicitur à subiecto meliori, aut priori, aut honorabiliori, qui à superiore, qui est à subiecto, dissidet. ꝙ hic compositior sit, & continens subiecto meliora priora & honorabiliora. Huius aūt sententia est, Si adinuicem cōparentur quædam secundum eligibile, quorum alterū in melioribus, alterum in peioribus. vel hoc in prioribus, aliud in posterioribus. vel vnum in honorabilioribus, reliquum in minus talibus insit, id melius esse cōcludendum est, cui supereminentia tribuitur, vt scientia eligibilior sanitate colligitur, quòd scientia in anima, sanitas in corpore excipiatur, quorum illa hoc est melior. At quod dicitur de prioribus, nonnulli accipiunt de iis, quæ perfectione priora sunt. Cæterùm literæ exempla indicant apertè, intelligendum esse illud, de eo quod secundum tempus est prius. Cùm itaq; (inquit Philosophus secundo de partibus animalium capite primo) triplex sit compositio, prima statui potest ea, quæ ex primordiis cōficitur iis, quæ nonnulli elemēta appellant, terram dico, aquam, aerem, ignem. sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus confici elementorum, iisq; non omnibus, sed

Arist. 2. de part. aialiū cap. 1.

ſed vt antè expoſitum eſt. Humiditas enim, & ſiccitas, & caliditas, & frigiditas, materia ſunt corporũ compoſitorũ. Secunda conſtitutio, ex primis illis natura ſimilarium partium in animalibus eſt, vt oſſis, vt carnis, & reliquorũ generis eiuſdem. Tertia & vltima numero diſſimilarium partium eſt, vt faciei, manus, & reliquorũ eiuſmodi membrorũ. Cæterùm huic loco obſiſtere apparent ea, quæ in allato capite ab Ariſtotele ſubnectuntur, Sed cùm contrà (inquit) in generatione atq; eſſentia agatur, (Quæ enim poſteriora ſunt generatione, hæc natura priora ſunt. & quod primum natura eſt, id vltimũ eſt generatione) tempore materiam generationemq; eſſe priorẽ neceſſe eſt, Ratione verò, eſſentiam rei cuiuſq;, & formam. Quamobrem elementorũ materiam eſſe ſimilarium partium gratia, neceſſe eſt. Sunt enim hæ poſteriores illis generatione, iis aũt ipſis diſſimilares ſunt poſteriores. Iam enim finem hæ tenent ac terminum. Sic Ariſtoteles eo in loco. Porrò in ſeptimo loco, qui non incõmodè a fine appellari valet, quicq; eſt, finem mediis in ipſum deſtinatis eligibiliorẽ eſſe. eligibile fuſè ampleq; accipiendum venit, pro eo omni quod eſt appetibile. Alioqui ſi ſtrictim proprieq; acciperetur, vt electio ſit eorũ quæ ſunt ad finem, quæq; in noſtra ſunt poteſtate, & quorũ conſultatio anteceſſit, quemadmodum in ſecũdo Ethicorũ, hic locus non quadraret in vltimũ ac ſupremum finem, cuius ſola eſt voluntas. Cæterùm octaui loci, qui eſt a mediorũ eiuſdem finis propinquitate, exempla ſunt eiuſmodi, vt equeſtris facultas frenifactiua arte eſt præſtabilior, eligibiliorq;, ꝙ illa militari facultati ſeu victoriæ propinquior ſit, quæ vtriuſq; finis eſt. Item diuitiis virtus eſt eligibilior, ꝙ fœlicitati ſit proximior. Nam id omne quod magis tali vicinius eſt atq; ſimilius, etiam magis eſt tale. At noni loci dicti à diuerſis finibus medij eligibilioris in litera ibi redditi, Et omninò quod ad vitę finẽ appetibilius magis, &c̃. hæc eſt ſententia, Propoſitis duobus finibus, quorũ vnus in alterũ deſtinatur, qui totius vitæ humanę finis ſit, medium quo proximè attingitur finis totius humanæ vitæ, pręſtabilius eſt medio, quo proximè conſequimur alterũ finem. vt virtus qua fœlicitatẽ aſſequimur, expetibilior eſt Eubulia, ſyneſi, & gnomi, quibus prudentia nobis contigit. Albertus aũt prudentiam accipit pro ea quæ circa illa verſatur, quæ pertinent ad vitam monaſticã, œconomicam, & ciuilem. Cæterùm ex hoc ipſo loco colligere licebit. Duorũ finium vnius melioris, & reliqui minus boni, quorũ neuter in alterũ deſtinatur, melioris medium præſtabilius eſſe medio quo cõtingit aſſequi finẽ minus eligibiliorẽ. Deinde in loco decimo, qui à poſſibili dicitur, impoſſibile non vocatur id quod eſſe omnino nequit, aut per quod non contingit finẽ aſſequi, (Eiuſmodi enim impoſſibilium non eſt electio) ſed medium in aliquem deſtinatũ finem, per quod finem difficile eſt aſſequi. Et cõtrà, poſſibile medium dicetur, quo facilè in finem pertingimus. Hæc eſt Alberti interpretatio, etſi aliis aliud placeat interpretamentũ. dicentibus, Homini longitudinẽ vitæ eſſe eligibiliorem immortalitate, ꝙ illa ei ſit poſſibilis, hæc verò impoſſibilis, dum in hoc inferiore corruptibilium campo pererrat. & mediocrẽ paſſionẽ impaſſibilitate eſſe eligibiliorẽ, ꝙ ſine paſſione non poſſit viuere. Poſt hęc locum vndecimũ, qui à meliore fine deſumitur effectiui cõparatione, accipiunt de iis effectiuis ac cauſis, quæ ſtatim & proximè finem attingunt, non de remotis & inordinatis. Exempla aũt huius loci ſunt, vt ſtudium literarũ ambulatione vel exercitio dicitur perfectius, eò ꝙ effectiuum ſit ſcientiæ, virtutis, & prudentiæ. ambulatio aũt, ſanitatis vel voluptatis eſt effectiua. At ſcientia præſtabilior eſt ſanitate, & prudentia voluptate. At locus duodecimus, quo ex finium proportione colligitur, effectiuum eſſe fine eligibilius, in litera ibi redditus. Cùm aũt & effectiuum & finis ex proportione, quãdo pluri ſuperat finis finẽ, quàm ille proprium effectiuum, hanc habet intelligẽtiam, Si cõtigerit finẽ vnum, ſuperare magis alterũ finẽ, quàm ſuperatus finis ſuperet ſuum effectiuum. & effectiuum finis ſuperãtis, ſuperabit eundẽ finẽ. Verbi gratia, ſunto a & c prudẽtia & exercitium, effectiua finium b & d fœlicitatis & ſanitatis, quãto b finis ſuperabit d finẽ, & a effectiuum ſuperabit c effectiuum ex ſuperiori loco. Si igitur b finis plus ſuperet d finẽ, q̃ d finis ſuum effectiuum c, ſequitur a effectiuum ipſius b finis, plus ſuperãtis d finem quàm d ſuperat c, ipſum d finẽ ſuperare, & proinde ipſo d a eſſe eligibilius. Pro cuius apertiori cognitione ſubiecta ſit hæc formula.

Septimus locus à fine.

Octauus locus à mediorum finis eiuſdẽ propinquitate.

Nonus locus de diuerſis finibus medij eligibilioris.

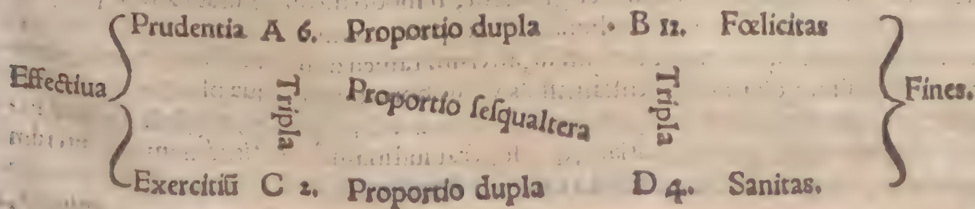
Albertus.

Decimus locus à poſſibili.

Albertus.

Vndecimus locus a meliore fine.

Locus 12. ex finium proportione.

Hic

Demochares Antouius.

Hic (inquit Demochares) quantum fœlicitas superat sanitatẽ, & effectiuum illius effectiuum huius. Nam vtrinq; tripla est proportio. At sanitas minus superat salubre, ꝗ̄ superetur a fœlicitate. Nam illic proportio dupla est, hic aũt tripla est proportio. Igitur effectiuum fœlicitatis excedit sanitatẽ eo excessu, quo fœlicitas magis eam superat, quàm sanitas salubre. Cæterùm decimus tertius, & huius capitis vltimus locus in litera ibi redditur, Amplius melius est quod propter se & honorabilius, & laudabilius, hoc est, quod propter se bonum, honorabile, aut laudabile est, eligibilius est eo, quod duntaxat ob aliud bonum est, aut honorabile, aut laudabile. Quomodo aũt inter sese dissideant bonum, honorabile, & laudabile, Item honestum, vtile, & delectabile, alterius artificis est, non logici. quemadmodum & ea quæ in exemplis ab Aristotele allata sunt, non sunt huius disciplinæ. Verùm quoniam huius loci, qui nonnullis videtur nuncupandus à comparatiuo, eligibilioris formatiuo ac collectiuo, sentẽtia ex aliis aliquot locis satis aperta est, non est quòd diutius lectorem remoremur.

13. locus à cõparatiuo.

Amplius quãdo duo aliqua.

In tertium caput, quod locos tradit de bonis ad se mutuò collatis, secundũ ea quæ consequuntur. Item & secundum pluralitatem atq; paucitatem, annotatiuncula.

Locus prius à consequentibus.

HVius tertiȷ̃ capitis tres sunt pręcipui loci, quorum duos priores in alios speciaiores non nulli dissecant. Primi loci, qui a consequentibus nuncupari potest, hæc est sententia, Cùm in eligibilium comparationem duo reuocantur bona, quæ tam coniunctam nacta sunt naturam, & tam propinquam contraxerunt similitudinem, vt non facilè queat quis ex iis, quæ per se insunt, vnius supra alterum dignitatem atq; pręstantiam deprehendere, peropportunum fuerit, ad ea quæ consequuntur confugere. Nam cui maiora bona & potiora sunt annexa ac consequentia, id iudicandũ erit esse eligibilius. A quo enim maius bonum promanat, id præstabilius est minus tali. Quòd si duo proponantur bona eligibiliaq;, ad quę consequantur mala seu molesta, id erit eligibilius, à quo minus mali emanat atq; profluit. Iuxta huius loci priorem partem colligitur, studium exercitio eligibilius esse, quòd illud scientia consequatur, hoc aũt sanitas, quarum illa hac est præstabilior. Simili quoq; modo censendum est de verecundia & continentia, ad quarũ illam sequitur turpis admissi detestatio, ad hanc autem consequi nata est prudentia, quæ elegibilior est turpis prius admissi detestatione. At posterioris partis exemplum fuerit, aliquorum iudicio, si dixerimus curationẽ nauigatione esse eligibiliorẽ, ꝙ hanc nata sit sequi periclitatio, quæ venæ apertione curationem consequente, peior existit. Cæterùm in litera ibi, Nam cùm vtraq; sint eligẽda, &c. apertè admonet Philosophus lectorem, ad eligibile atq; bonum consequi posse aliquid difficile seu molestum, hoc est pœnæ malum atq; laboriosum, etsi id non consequatur illud quod vulgò nuncupari solet malum culpæ. Post hæc in litera ibi, Dupliciter aũt ab eo quod sequitur consyderatio, ob pleniorem dicti loci intelligẽtiam indicat Aristoteles duplex esse consequens. Vnum, quod ita ex antecedente sequitur, vt ipsum tempore velut communiter accidens præcedat, vt addiscere, tempore antecedit ignorãtia, Alterũ, quod tempore natum est antecedens consequi, quo pacto ad discere sese habet scire. De quo quidem consequente in litera subnectitur, Melius autẽ vt plurimum, quod posterius sequitur. Cuius sanè particulæ duplex valet reddi sensus, Vnus, secundum quem id quod tempore posterius est, ad consequens quod secundũ tempus est antecedente prius, conferatur, Alter est, vt fiat antecedentis & consequentis eiusmodi ad seinuicem collatio. Dicetur aũt in litera (vt inplurimum) aliquorum iudicio, ꝙ illud Philosophi veritati duntaxat sit consentaneum, in iis quæ à non esse ad esse progrediuntur, siue in effectiuis. In iis autem quæ diuersum ordinem obtinent ac contrarium, id quod posterius est, magis est vitandum, vt in mancipatione libertatem sequitur seruitus, quarum hæc, illa magis est fugienda. Porrò ne quis ex his existimaret, alterum quod antecedens consequitur, & tempore prius est, esse ab hoc loco relegandum, in litera mox subiungitur, Sumendum ergo eorum quæ sequuntur quod nunquam fuerit vtile. Post hæc in litera ibi, Amplius plura bona, &c. secundus assignatur locus, quem à numero bonorum vocant, cuius sententia satis est aperta, vnà cum duabus instantiis atq; exceptionibus, quarum prior tradit, finem & medium in ipsum destinatum, non esse fine elegibiliora, si modò mediȷ̃ bonitas ex fine ipso pendeat. Altera ibi reddita, Et non bona bonis, &c. proponit contingere duo, quæ coniunctim sunt non bona, eo quòd etsi vnum bonum sit, alterum tamen non existit bonum, esse pluribus bonis eligibiliora, ob præeminentiam illius vnius boni super reliqua plura bona, vt fœlicitas & quispiam actus indifferens, aut paruæ bonitatis vel prauitatis, eligibiliora sunt iustitia & fortitudine ob supereminentiam, qua superat iustitiam & fortitudinem. Cæterùm cauendum est, ne quis præfato secundo loco vti desyderans, præstantiora bona numero minora,

Duplex consequẽs, Vnũ tẽpore præcedens, Alterum tempore posterius.

Locus 2. à numero bonorum.

minora, imperfectioribus bonis cõferat numero pluribus. Nam prudentia cum iustitia, eligibilior est diuitiis, robore, pulchritudine, sanitate, fortuna, & cęteris bonis corporis, vel fortunæ, eò q̃ cõferenda veniant eiusdem generis bona in eodem genere, cuiusmodi non sunt quæ enumerata sunt, cùm eorum alia interna atq; animi sunt, alia corporis, alia fortunæ. Porrò tertij loci in litera ibi collocati, Et eadem cum voluptate, &c. quem a voluptate vel indolentia nuncupant, quiq; intellectu facilior est, quàm vt nostro egeat interpretamento. exempla sunt, meliorē esse panis buxellam cum gaudio, quàm domum plenā cum iurgio, Spiritū gaudentem, floridam facere ætatem, spiritum aūt tristem, exsiccare ossa. & id genus alia.

Locus 3. à voluptate & indolentia.

In quartum caput, quod maximas complectitur, super bonorum comparatione relatorum ad tempus & indigentiam. Insuper & ad corruptiones, abiectiones, generationes, & sumptiones, Scholia.

Et vnūquodq; in quo ipse magis valet.

HOC quartum caput quatuor lectori proponit locos, quorum primus in literæ exordio assignatus, qui nõnullis ab oportunitate temporis nuncupatur, est eiusmodi. Vnūquodq; in quo tempore magis valet, in eo etiam magis esse eligendum, vt carentia tristitiæ. Item & prudentia eligenda magis est in senectute, quàm in iuuentute. Contrà, fortitudo, continentia, atq; temperantia, in iuuentute eligibiliora sunt, quàm in senectute. Quoduis igitur eligibilium, eo tempore est eligibilius, quo ipsius operatio magis est necessaria, aut redditur perfectior, reliquis iisdem permanētibus. Aristotelis exemplorum latior declaratio, ad moralem pertinet philosophiam. Secūdus locus in litera ibi redditus, Et quod in omni tempore, &c. qui a toto in tempore, vel eius maiori parte dici valet, accipiendus est de bonis eiusdem generis, cuiusmodi sunt Aristotelis exempla. Alioqui facile fuerit instantiam cõtra hunc locum adducere. Porrò in tertio loco in litera ibi assignato, Et quod cùm omnes haberemus, nihil altero indigeremus, &c̃. qui a nonnullis ab indepēdente vocatur, cùm dicitur, Nam si omnes essent iusti, nihil vtilis fortitudo, id accipiendū est de ea fortitudine, qui actus est exterior, & qui exercetur resistendo, atq; bene sese habendo circa terribilia ab hominibus imminētia, ob reipublicę defensionē. Nam omnibus iustis existentibus, opus foret fortitudine circa terribilia aliunde, quàm ab hominibus imminētia. Cæterùm quartus locus in litera ibi collocatus, Amplius ex corruptionibus & abiectionibus, &c̃. quem quidam ex causis & effectis vocitant, ex iis quæ superiori libro tradita sunt, satis est apertus, cùm loci explicarentur, qui nomenclaturam accipiebant a generationibus & corruptioeibus. Item & ab appositione ac remotione. Nam hic abiectio idem est quod remotio ac separatio. & sumptio idem quod appositio. Sunt igitur huius loci communioris, eiusmodi maximæ propositiones, Quorum causæ generationes & accessiones meliores sunt, ipsa sunt eligibiliora, Quorum contraria, corrumpentiaq; fugibiliora sunt, ipsa magis eligenda. Quorum corruptiones & abiectiones peiores, ipsa magis eligenda sunt. Hactenus de huius capitis expositione.

Primus huius cap. locus à tēporis oportunitate.

Locus 2. à toto tēpore vel eius maiori parte.

Locus 3. ab independente.

Locus 4. ex causis & effectis.

Alius loc9 aūt est.

In quintum caput, quasdam tradens maximas super comparatione bonorum penes proximitatem & similitudinem, annotamentum.

COmplectitur præsens litera locos numero quatuor. Tres primi in exordio proponuntur, quorum primus, qui à propinquitate finis nuncupatur, est eiusmodi, Datis duobus bonis & eligibilibus, quod propinquius est summo bono, id est eligibilius, vt iustitia, iusto est eligibilior. Secundus a similitudine boni dictus est, Quod summo bono similius est, id est eligibilius. Tertius, qui a similitudine melioris vocatur, est, Quod meliori similius est, id magis est eligendum, vt sapientia, cum fœlicitati sit similior q̃ prudentia, eligibilior est prudentia. Admonet aūt Aristoteles ab hoc loco exceptionē esse, si non penes idem bonum fiat comparatio. Insuper etsi ei quod melius est, alterum sit magis simile in ridiculosioribus.

Primus locus à finis propinquitate.

Secūdus à similitudine boni.

Tertius à similitudine melioris.

Quartus locus in litera ibi assignatus, Rursum in duobus, si hoc quidem meliori, &c. quem a similitudine meliorum nuncupant, est huiusmodi, Si duo duobus conferantur, & alterum meliori sit similius, reliquum verò peiori seu minus bono, quod dicitur meliori similius, id colligendum est esse eligibilius. Huius loci exceptiones in litera positæ, haud difficilè intelliguntur. Porrò Nestor Pylius, cuius litera meminit, cuiq; trecentorum annorum ætas tribuitur, prudentissimus, eloquentissimusq; fuit, & optimo vir consilio, de quo id,

Quartus à similitudine meliorū.

Nestor.

O facunde senex æui prudentia nostri,

Illi in prudentia & agendorum consiliis & eloquentia quàm simillimus fuit Vlyxes. Aiax autem similis Achilli, quòd iniurias tolerare non posset, earum impatiens, & aliena egens prudentia. Vnde ei improperat Vlyxes,

Vlysses.

Aiax.

Quippe manu fortes (nec sunt tibi Marte secundi)

Consiliis

Consiliis cessere meis, tibi dextera bello
Vtilis, ingenium est, quod eget moderamine nostro.
Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri,
Tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides, tu tantùm corpore prodes,
Nos animo, quantoq; ratem qui temperat anteit,
Tantum ego te supero.

Et quod maximè insigne.

In sextum caput, locos complectens de bonorum comparatione, penes nobilitatem, acquirendi difficultatem, & alia complura, Scholia.

Locus primus à dignitate.
Secũdus à difficultate
Tertius à proprietate

HAEc sequens litera complectitur locos numero quatuordecim. Quorum primus, qui à dignitate dicitur, est. Id quod secundum sui originem nobilius est, & insignius, magis est eligendum eo quod minus tale est, vt eligibilior est magnificẽtia liberalitate, & magnanimitas ipsa modestia. Secundus à difficiliore dictus est. Quod difficilius acquiritur, magis est eligendũ, vt scientia magis eligenda quàm sanitas. & animi bona, bonis corporis. Nam sapientis iudicio, nulla suscipietur iu alicuius assecutione difficultas, nisi acquirẽdi bonitas superet ac vincat acquirẽtis laborem. Hunc locum intelligunt nonnulli de eo, quod per se difficilè acquiritur, non aũt per accidens, seu ratione temporis, loci, aut alterius similis circunstantiæ. Huic quoq; loco addunt, quod rarius est, eligẽdum esse magis, vt aurum ferro est eligibilius, inutilius enim ferrum est, & auri possessio maior. Tertius locus, qui vocatur a proprietate, est hic, Bonum magis proprium eligibilius esse bono communi, vt victoria per solum Socratem facta, Socrati eligibilior est ea victoria, quam iuncto alterius auxilio est assecutus.

Obiectio. Aristoteles.
Dilutio.
4. à malorũ segregatiõe

Huic loco repugnare apparet illud Philosophi primo Ethicorũ, cap. 2. Amabile est, etsi vni soli. Maius aũt atq; diuinius est, si genti ciuitatibusq; sit acquisitum, partumq; cõseruetur. Ad quod responsum sit, hoc Aristotelis morale dictum veritatem continere in eo cõmuni bono, quo in vnius vsu existente, non præpeditur alterius vsus. Locus aũt tertius in litera allatus, de opposito communi bono venit intelligendus, cuiusmodi est res pluribus cõmunis, qua nequeunt simul vti. Aliis placet illud Ethicorum intelligendum esse de bono proprio & communi, quorum proprium pars est communioris. Quartus locus dicitur à malorũ segregatione, qui in litera ibi collocatus, & quod malis incommixtius, &c. hanc habet sententiam, Quod malis minus cõmunicat, id eligibilius est eo quod cum malo communicat, vt temperantia eligibilior continentia, ostenditur septimo Ethicorum libro, quòd temperantiæ virtus, quæ euicit gustus & tactus cupiditates, malis non sit admixta. continentia autem, cupiditates habet vehementes, à recta ratione distrahentes. Item & vita contemplatiua, actiua eligibilior monstratur, q illa liberior sit, & ab omnibus mundi impedimentis seposita, quibus actiua immergitur. Limitandus aũt apparet hic locus, modò fuerint cętera aut omnino, aut penè paria. Nemo enim est, qui arbitretur modestia eligibiliorem esse fortitudinem, etsi fortitudini plurimũ anxietatis atq; difficultatis sit annexum.

5. ex cõparatione positiui collectiuus eligibilioris in superlatiuo.
6. à superlatiuo probatiuus melioris in positiuo.
7. ab amicis
8. à bono amicorũ erga amicos.

Quintus locus, qui ex comparatione positiui probatiuus est eligibilioris in superlatiuo, ibi assignatus, Amplius si hoc omnino illo melius, &c. est huiusmodi, Si genus aliquod, aliquo genere est simpliciter melius, vel species aliqua specie melior, quod fuerit optimum in meliore genere vel specie, erit eligibilius optimo alterius generis vel speciei imperfectioris, vt si animatorum omne genus omni inanimato melius sit, & optimum animatum optimo inanimato erit melius, Etsi simpliciter hominum quilibet quouis equo sit perfectior, & optimus homo optimo equo erit eligibilior. Huic loco consonat ea maxima, Sicut magis ad magis se habet, ita & maximè ad maximè. Cæterùm sextus locus mox sequens in litera, superioris penè cõuersiuus, probatiuus est melioris in positiuo à superlatiuo, secundum quem colligere valebimus, præceptorem discipulo esse præstantiorẽ, quòd optimus præceptor optimo sit præstantior discipulo. Locus septimus in litera ibi assignatur, Amplius ea quæ volumus amicos, &c. Atq; huius qui ab amicis nomen sortiri potest, siue ex bonorum delectu in amicorum gratiam, hic est sensus, Si dentur eligibilia plurimum ad inuicem connexa, quorum non cognoscitur facilè eligibilioris differentia, id dicendum est eligibilius, quod magis eligimus in gratiam amicorum, & quod amicos consequi & participare magis desyderamus, quàm alterum, vt sanitas eligibilior mõstratur esse diuitiis, quòd malumus amicum sanum esse, quàm diuitem: & studiosum similiter, quàm genere nobilem. Nam quod aut sibi quis inesse, aut amicis magis desiderat, id eligibilius putandum est. At octauus locus mox subnexus, dicitur a bono amicorum erga amicos, qui est huiusmodi, si modò Alberto credamus, Id melius est & eligibilius, quod ad amicos agere volumus secũdum eam

amicitiæ

amicitiæ legem, quam tradit Tullius in de Amicitia libro (dicens eam primam amicitiæ legem censeri, vt pro amicis non nisi honesta agamus) quàm quod contingit agere ad quoslibet. Ea enim quæ indifferentia sunt, ad quoslibet agere cupimus. In litera huius loci exempla adferuntur. Porrò pro loci noni (qui ex circunstantia nuncupari valet) cognitione, annotandum est, duplex bonum esse, Vnum necessarium, alterum ex circunstantia. Bonum necessarium id est, sine quo impossibile est esse id cui inest, vt viuere, homini bonum est necessarium, & igni esse calidum. Bona autem ex circunstantia dicuntur, quibus res melius constituitur, cui insunt bona necessaria. Id enim est quod ait mox Aristoteles, cùm inquit, Ex circunstantiis autē est, quando existentibus necessariis, alia quædam adiiciuntur bonorū, vt bene viuere homini bonum est ex circunstantia. Habet itaq; hic locus, bona ex circunstantia necessariis esse meliora, & nonnunquam eligibiliora. vt bene viuere, quod bonum morale est, melius & eligibilius est, quàm viuere, quod bonum est naturale. Insuper & nō omnia meliora semper & perpetuò cuilibet esse eligibiliora. Nam etsi philosophari atq; contemplari, simpliciter sit melius ditari, (Est enim illud bonum honestum, hoc autem vtile atq; delectabile) indigenti tamen necessariis eligibilius est ditari, quàm philosophari. Atq; ob hanc causam subiungit Philosophus, Ferè autem fortassè magis eligendum quod necessarium, est. Melius autem quod ex circunstantia. Hanc autem literæ portiunculam, hoc modo explicat Albertus, Dico autem Ferè, non quoniam aliqua necessaria, iis meliora sunt quæ sunt ex circunstantia, sed ꝙ vna sit causa, ob quam aliquādo necessarium magis eligitur propter sui cōtrarij fugā, quod magis est nocuum. Atq; sic aliquādo viuere magis eligitur, quàm bene viuere, non simpliciter, sed quādo per viuere non periclitatur bonum ex circunstantia. Nam si ipso viuere illud periclitaretur, tum mors bono atq; forti eligibilior esset tali salute, quemadmodum tradit Philosophus tertij Ethicorum libri capite sexto. Hactenus Albertus. Locus decimus, qui a commoditate & posse dici valet, ibi in litera redditus, Et quod non est ab alio, &c. est huiusmodi, Bonum cuius potestas ab alio non est, eligibilius eo est bono, cuius posse est ab alio. Quale quid passa est iustitia ad fortitudinem. Iustitia enim suum posse non accipit ex fortitudine, sed fortitudo a iustitia. Nequeunt enim fortitudinis opera recta esse, nisi secundum iustitiam fiant, id quod non accidit iustitiæ operibus, comparatione fortitudinis. At Albertus agens de politica iustitia, quæ in republica & causis ciuilibus non valet cōsistere, nisi per fortitudinis actus, hominum hostes repellentes, diuersum accipit sensum. nempe iustitiam suum posse ex fortitudine desumere, & proinde hanc illa esse eligibiliorem. Post hunc subnectitur vndecimus locus, quem ab independente quidam nominant, cuius sententia est hęc. Si constituantur duo bona, quorum vnum sine altero est eligibile, non contrà, id quod sine altero eligibile est, est eligibilius. Hoc loco ostenditur prudentia eligibilior esse ciuili potestate. Duodecimi loci in litera ibi assignati, Et duûm si alterum negamus, &c. qui a dissimulatione dicitur, intelligentia facilis est, vnà cum duobus sequentibus, quorum prior à minore increpatione, posterior a maiore vocatur. Leguntur autem hi duo loci in litera hoc pacto, Amplius pro cuius absentia minus increpandi sunt molestè ferentes, hoc magis elegendum. Et pro cuius absentia non molestè ferentem magis increpandum, id eligibilius. Horum exempla sunt, Si quis ægrè molesteq; fert, se carere virtute, minus iure increpandus est, quàm qui ægrè molestéque ferret, se plurimos non possidere fundos, Virtus igitur per decimumtertium locum, multis fundis est eligibilior. Et si quis quod virtus aliqua sibi desit non ægrè fert, iure magis est increpandus, quàm si non egrè ferret, se non habere diuitias. virtus igitur, secundum decimumquartum locum, diuitiis est eligibilior.

Locus nonus à bono ex circunstantia.
Duplex bonum, Vnum necessarium Alterum ex circunstātia
Albertus.
Decimus à cōmoditate
Vndecimus ab independente.
Duodecim9 à dissimulatione.
Decimus tertius à minore increpatione, &c.
Decimus quartus ab increpatiōe maiore.
Ampli9 eorum quę sūt.

In septimum caput, complectens locos super comparatione bonorum penes virtutem, benefacere id cui inest, casus, vsus, actus, opera, magis & minus superabundantiam & agendi electionem, annotatio.

HVius septimi capitis intelligentia, sex locis comprehenditur. Primi, qui in literæ exordio assignatur, quiq; a propria virtute denominationem sortitur, duas habet partes. Prior est, Eorum quæ sub eadem specie indiuidua continentur, id quod propriam habet virtutem ipsius speciei, eligibilius est simpliciter eo quod non habet, vt si corallij hoc quidem sanguinis fluxum sistat, illud autem non, illud isto est simpliciter magis eligendum.

Loci primi à ꝑpria virtute vocitati Pars prior.

Posterior est, Eorum quæ sub eadem specie continentur, & quæ propriam speciei virtutem assequuta sunt, id quod magis eam habet est eligibilius, vt si crystalli hęc sub lingua posita, magis sitim restringat quàm ista, erit illa hac eligibilior. Nam id quod suæ speciei virtutem assecutum est, perfectius est eo quod eam non habet, & item id quod eam magis habet,

Posterior.

 eo quod

Loci secũdi ab effectiuis appellari Prima pars. Secunda.

eo quod minus eandem habet. Porrò secundi loci, qui ab effectiuis vocari valet, ibi assignatus, Amplius si hoc quidem facit bonum, &c. tres sunt portiunculæ. Prima est, si duorum vnum, id cui inest efficiat bonum, alterum verò non, Illud hoc est eligibilius, vt sanitas & virtus eligibilior est nobilitate & pulchritudine. Secunda est, Si duorum ea quibus insunt bona efficientium, vnum magis bonum quàm alterum efficit, illud, hoc erit elegibilius, vt prudentia eligibilior est fortitudine, & vita contemplatiua, actiua. Simile in naturalibus licet deprehendere. Nam id quod calefacit, calidius est eo quod nõ calefacit. Item & id quod calefacit magis, est eo calidius quod minus calefacit. Tertia est, Eorum quę habentia reddunt bona, id eligibilius est quod melius est, & principalius bonum efficit, quatenus est eiusmodi, vt virtus, eligibilior est sanitate, ꝙ illa animam reddat bonam, hæc aũt bonum corpus. Tertij loci in litera ibi redditi, Amplius aũt à casibus, &c. qui à coniugatis nuncupari potest, hæc est sententia, Si vnum coniugatorũ fuerit eligibilius, tale erit & reliquum. At quid actus sit siue actio, quid effectio, & quid opus, & quid vsus, alibi explicuimus. Cæterùm quartus locus, qui est à comparatione duorum vni tertio facta secundum magis & minus, ibi assignatus, Amplius si aliquo eodem, &c. tres complectitur partes Prima est, Si duo comparentur vni tertio, quorum vnum elegibilius est illo tertio, & alterũ minus eligibile, illud erit isto eligibilius, vt constituantur vita contemplatiua & vita effectiua, quæ artificibus peculiaris est, illa eligibilior est vita actiua, qua minus eligibilis est effectiua vita, & proinde vita cõtemplatiua, eligibilior est effectiua. Secũda, Propositis duobus eligibilibus, vno magis, altero minus, quod magis eligibili est eligibilius, id magis eligendum est minus eligibili, vt virtus eligibilior est pulchritudine & robore, ꝙ ipsa sit eligibilior sanitate, quæ magis est eligenda, quàm decor & robur. Tertia, Si eodem eligibili duo fuerint dissimiliter eligibilia, id erit eligibilius, quod longè melius fuerit, & eligibilius illo primo eligibili, vt vita effectiua, eligibiliores sunt vitæ contemplatiua & actiua. At quoniam longè eligibilor est vita contemplatiua ipsa effectiua quàm actiua, erit eligibilior contẽplatiua quàm actiua. Incidunt igitur hæ tres partes in eandem rem, quanquã alia ratione. Quintus locus, qui à superabundãtia excessuꝗ dicitur, intellectu est facilis. At sextus, quem ab eligibili propter se, & cuius causam esse nos malumus, hunc habet sensum, Id cuius eligimus nos nobis ipsis causam esse potius, quàm cuius alter nobis causa sit, melius est & eligibilius, vt amicos diuitiis eligibiliores esse astruemus. Nam eligimus potius nos nobis amicorum causam esse, quàm ꝙ alter sit nobis amicorum causa. Contrà autem in pecuniis euenit. Ad id enim officij sibi comparant seruos, qui diuitiis studentes, locupletes effici cupiunt, per illos potius quàm per seipsos diuitias congerentes.

Tertia.

Locus 5. de coniugatis.

Quarti loci dicti à cõparatione duorum vni tertio facta secundũ magis & minus Prima pars.

Secũda.

Tertia.

Quintus locus à superabundantia.

Sextus ab eligibili propter se, & cuius causam esse nos volumus.

Amplius ex appositione.

In octauum caput, cõtinens maximas de bonorũ comparatione penes appositionẽ & ablationẽ propter se vel aliud eligi, & electionis vel fugæ, plures aut pauciores causas, Scholia.

Locus ab appositione duorũ eidẽ facta.

Præsentis literæ decem sunt loci, quorum primus in capitis frontispicio designatus, dictus ab appositione duorum eidem facta, hanc habet sententiam, Quando alicui eidem diuersorũ fit appositio, & id totum quod consurgit ex appositione illa, melius altero toto efficitur ex alia appositione consurgente, ea appositio quæ totum melius facit, quàm reliqua est eligibilior, vt sint diuitiæ quibus duæ adiungãtur, virtus & sanitas, si diuitiæ cum virtute sint eligibiliores, quàm diuitiæ eædem cum sanitate, necesse est virtutem esse sanitate eligibiliorem. Idem est de bene & delectabiliter adiunctis viuere. Nam quemadmodum bene viuere, melius est quàm delectabiliter viuere, sic & bene, eligibilius quàm delectabiliter. Simile sanè quippiam & in magnitudinibus reperire licet. Nam si bicubitæ magnitudini adiicias aliam, quæ magnitudinis sit bicubitæ, & eidem adiicias aliam cubitam, cùm tota prior resultans sit quadrucubita, posterior aũt tricubita, erit illa hac maior. Cæterùm admonet Philosophus, cauendum esse in huius loci vsu, ne rei eidem cõmunicꝗ appositorũ vnum, sit eiusdem rei instrumentum, non autem alterum. Nam in eiusmodi appositis, non erit huic loco locus. Verbi gratia, si arti fabricatoriæ seu lignariæ adieceris serram, eadem ars cum adiecta serra erit magis eligenda, quàm si eidem arti falcem apposueris, Non tamen erit serra falce simpliciter eligibilior, ꝙ artis fabrilis lignatoriæ serra sit instrumentũ non autẽ falx, quę colendarũ vitium aliorumꝗ eiusmodi sit instrumentum. Nam alioqui idem, eodem esset & melius & eligibilius, vt si liberalitati iunxeris diuitias & corporis robur, erit eligibilior liberalitas cum diuitiis, quàm cum corporis robore, quare & diuitię eligibiliores erunt quàm robur. Quòd si hęc fortitudini apposueris, eligibilior erit fortitudo cum robore, quàm cum diuitiis, Et proinde robur eligibilius erit quàm diuitiæ, quòd erat ostendendum. Idem quoque eueniet, si nunc arti lignariæ, nunc messoriæ aut falcatoriæ, serram & falcem apposueris. Cæterùm eam literæ

Loci limitatio.

partem

partem, de ea quam egimus re tractantem, ad hunc modum vertit Boetius. Cauere autem oportet extendere ad ea, in quibus altero quidem adpositorum vtitur ratione, vel alio quolibet modo cooperantiuum est. Reliquo autem non vtitur, neque cooperatiuum est, vt serra & falce cum arte fabrili. Nam eligibilior serra consociata, simpliciter autem non eligibilior.

Locus 2. ab appositione eiusdē facta diuersis.

Post hæc secundi loci in litera ibi designati, Rursum si minori, &c. qui ab appositione eiusdem diuersis facta vocitari potest, hic est sensus, Sint duo bona, quorum alterum minori apponitur, alterum maiori bono, si per adiectionem factam minori bono, totum cōsurgat quod melius sit, quàm reliquum totum, ex alterius appositione colligendum est, id eligibilius esse, quod totum reddit eligibilius altero toto. Secundum hunc itaque locum adstruemus, virtutem diuitiis esse eligibiliorem, quòd virtus adiuncta minori vt sanitati, reddat totum eligibilius, quàm diuitiæ adiunctæ maiori bono, putà, salubritati. Porrò huic loco adiiciunt non immeritò eum locum, quo id quod minori appositū totum reddit æquale, asscribitur esse eligibilius. Neque iis, de quibus hic locus agit, difficile est in magnitudinibus inuenire exempla respondentia. Post hunc in litera subnectitur ibi, Similiter aūt & ex ablatione, locus tertius superiori oppositus, quem ex remotione appellare cōuenit, cuius hæc est sententia, Si sint duo tota ex æquo eligibilia, quæ per duorum a seipsis remotionem non permanent æquè eligibilia, id quod remouetur, per cuius remotionē quod relinquitur minus efficitur eligibile, quàm per alterius ablationem, dicendum est esse eligibilius altero quod remouetur. Hic locus ab Aristotele traditur. Cæterùm cùm adiectio & remotio sibi respondeant, & tot modis vnam contingat fieri, quot & reliquam, ex superiori loco duæ loci huius partes, ab Aristotele breuitatis causa prætermissæ, erunt subintelligendæ. Quam ob causam ab huius totius loci exemplis in totum duximus abstinendum, arbitrantes lectorem ingeniosum, quod diximus citra laborem impensiorem posse assequi. Post hæc subiungitur locus ab iis desumptus, quorum vnum propter se eligendum est, aliud ob gloriam duntaxat, secundum quem sanitas, decore pulchritudinéve est eligibilior. At id ad gloriam duntaxat existit (vt indicat litera) quod nullo conscio quis studeret inesse. Gloriam vulgò describunt, frequentem esse de aliquo famam cum laude. Hanc Diuus Augustinus dixit esse iudicium hominum, bene de hominibus opinantium. Est tamen inanis gloria, vitiorum plærunque laudatrix, quæ definitur, quod sit popularis fama, ex honestatis simulatione proueniens. De qua Cicero libro officiorum, vix (inquit) inuenitur, qui laboribus susceptis, periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desyderet gloriam. De gloria ait Poeta,

Locus 3. ex remotione.

Locus 4. à ꝑpter se vel gloriā tantùm eligēdo

Quid gloria.

D. Augustinus.

Cicero.

Excitat auditor studium, laudataque virtus
Crescit, & immensum gloria calcar habet.

Quintus locus, quem vocant ab eo quod simul propter se est & propter gloriam, est eiusmodi, Si duo proponantur bona, quorum alteri conuenit vt sit eligibile, & propter se, & propter gloriam ciuilem, quæ neque vana est, neque falsa, alteri verò vel propter gloriam tātùm, vel propter se tantùm, illud hoc est eligibilius, quemadmodum totum altera parte est præstantius. Hoc loco monstratur eligibilior esse scientia & iustitia vera ac hominibus manifesta, scientia & iustitia duntaxat apparente, aut verè incognita. Sextus locus nuncupatur a magis honorando propter se, cuius sententia est, Si dentur quædam quorum alterum est propter se honorabilius, reliquum verò non, illud hoc est eligibilius, vt contēplatio actione, & fœlicitas virtute est eligibilior. At quid sit honorabile propter se, explicat litera, dum subiungit, Honorabilius aūt erit per se, quod cùm nihil aliud debeat esse, propter se eligimus magis. Septimus locus subsequens, qui ab eligibilis diuisione vocatur, est huiusmodi, Cùm diuidatur eligibile in honestum, vtile, & delectabile, cui hæc omnia inerūt, id eligibilius est altero, cui duo vel vnum cōueniet. Vel, si cui duo insunt, alteri vnum illud hoc est eligibilius, Quibus aūt eadem insunt, consyderandum est vtri magis, quia illud est eligibilius, cui magis siue omnia, siue aliqua insint. Octauus locus dictus à meliore fine, est, Quod propter melius eligitur, melius est eo quod propter minus, vt actio studiosa ludo est melior & eligibilior. Nam illa virtutis gratia, hic aūt fit ob delectationē. Et literarū studium eligibilius est nauigatione vel agricultura, quòd hæc ad bona corporis destinentur, illud aūt ad animæ bonum & scientiam.

5. ab eo qđ simul ꝑpter se est & propter gloriā.

6. à magis honorando propter se.

7. ab eligibilis diuisione.

8. à meliori fine.

Porrò noni loci, qui a virtutum impedimento nuncupatur, hic est sensus, Sicut dicebatur, illud esse eligibilius, quod magis bonum faciebat & iuuabat, sic deterius colligetur altero, quod magis per se impedit virtutē, vel corrumpit, vt morbus deterior est turpitudine. Nam ille magis est impedimento voluptati & studiosæ operationi assequendæ. Decimus atque vltimus huius literæ locus, dicitur a similitudine & æqualitate boni & mali, & est huius-

9. à virtutū īpedimēto.

Locus 10. à similitudine & æqualitate boni & mali.

 modi,

modi. Quod sapientis iudicio partim est eligendum, & partim fugiendum, aut ambiguum est an eligendum sit an fugiendum, id minus est eligẽdum eo, quod solum eligendũ est. vt minus est eligenda reipublicę administratio, quàm contemplatio. & nauigatio agricultura. Item scire ea quæ ad alios pertinent, minus eligendum est, quàm scire quæ ad seipsum attinent.

Iidẽ aũt loci & vtiles.

In caput nonum, quod monstrat, quo pacto terminanda sunt proplemata accidentis, contracti, & non comparati, Annotatiuncula.

IN hoc nono capite, vt prædictorum locorũ intelligatur magnitudo, dignitas, & commoditas, proponit adstruitque Philosophus dictos locos, qui idonei erant ad colligendum problema accidentis ex subiecto & prædicato comparatiuis, commodos esse ad colligendum problemata ex accidentibus positiuis conflata, modò sola præeminentia vnius super alterum tollatur. Neque id mirum censendum est, cùm positiuum veluti quiddam imminutum in comparatiuo tanquam excedente contineatur. Nam qui ostendere valuerit, honorabilius esse eligibilius, & vtilius esse eligibilius, detracta præeminentia, quam indicat dictio magis, facillimè monstrabit honorabile esse eligibile, & vtile esse eligibile. Idem censendum est & de his, inhonorabilius esse magis fugiendum, inutilius esse fugibilius, & aliis eiusmodi in quibus apertum est, comparatiua positiua continere, horum comparatione inhonorabile esse fugiendum, inutile esse fugiendum. Porrò ne quis in errorem lapsus arbitretur, ex comparatiuo perpetuò sequi positiuum, in litera ibi, In aliquibus autem statim secundum eam, &c. aperit eiusmodi problematum varietatem. Nam eorum quæ comparantur secundum eligibile, quædam promptè & manifestè indicant ipsum eligibile, vtroque interdum in comparationẽ vocato. Vt quando melius natura dicitur eligibilius, vtrunque positiuè inferendum facilè cernitur, nempe natura bonum esse eligendum, Interdum altero duntaxat, vt natura bonum esse eligibilius. In his enim & talibus, facilè coniicitur manifesta positiui illatio. Alia verò (quæ solùm subindicat Aristoteles) eiusmodi sunt, vt non statim ex comparatione colligẽdum positiuum monstrent, sed alias rationes desyderare videntur. cuiusmodi sunt ea, in quorum sola comparatione, & non in ipsis cõparatis consistit electionis causa. Non enim si vtilius sit & eligibilius, digitum quàm oculum perdere. ob id mox sequetur, vtilis esse digiti amissio, ac eligibilis. Id enim quod non natura bonum est, vtile, aut eligibile, eiusmodi esse potest non simpliciter, sed in casu, & certis adhibitis circunstantiis. Atque in talibus non habet locum, id quod ab Aristotele hic traditur. Sunt sanè & nonnulli, qui de horum numero existiment esse hæc, grauius, leuius, maius, & talia, in quibus non oportet ex comparatiuo positiuum concludere. Non enim sequitur, hoc maius est, ergo magnum. Nam granum milij maius est altero, non tamen magnum. Similiter mons dicitur minor altero monte maiore, non tamen paruus, quare in talibus quæ impropriè comparationem suscipiunt, non consistet vis firma colligendi positiuum ex comparatiuo. Hactenus à nobis dictum sit, de locis particularibus attinentibus ad terminanda particularia, determinataque problemata accidentium, contractorum, & comparatorum, & non comparatorum.

Problematum diuisio

Sumendũ autẽ quàm maximè vniuersales loci.

In caput decimum, tradens vniuersales quosdam locos de accidente comparato, non autem contracto, Annotatio.

EXpedita eorum locorum tractatione, qui particulares sunt & destinati ad terminandum particulare problema, quod circa eligibilem materiam moralemque versatur, vniuersalium locorum consyderationem prosequitur Philosophus hoc capite, veluti quadam imperfecta inductione ex quibusdam singularibus, in quibus maxima est dialecticorum locorum commoditas, quasdam vniuersales maximas propositiones colligens, pluribus longè accommodandas, quàm eæ quæ superioribus capitibus sunt traditæ. In huius itaque capitis exordio, pro locis vniuersalibus desumendis, præfatus, existimat dialectico non solùm eos particulares locos de magis eligendo & fugiendo commodos esse, sed & eos qui maximè vniuersales constitui possunt ex maiore & minore, in quæcunque hæc quadrare queant. Nam loci particulares prius enumerati sic sumpti, & in vniuersales locos transmutati, ad plures locos pluraque problemata terminanda erunt communes. Cæterùm quo pacto contingat, ex particulari loco deducere locum vniuersalem, mox indicat Philosophus subnectens, Fieri autem potest, vt eorum qui dicti sunt quosdam vniuersales magis quis faciat, parum transmutans appellationem, perinde atque si diceret Philosophus, quosdam priorum locorum particularium in vniuersales valebimus commutare, si secundum appellationem fiat mutatio, hoc est, si nomine minus vniuersalis, nempe melioris eligibiliorisque, communius assignemus nomen, putà, tale & magis tale, quę constat illis prioribus esse communiora. At non præter-

prætereundum nobis est, quod dixerit Philosophus particulariter quosdam vniuersales magis facere, & cæt. Sunt etenim nonnulli loci particulares prius explicati, qui ad vniuersales communesq; locos reuocari protrahiq; nequeunt. Cuiusmodi sunt loci qui desumuntur vel a conditionibus accidentalibus eligendi, vel a fine electionis, vel aliis huiusmodi, quæ cæteris cõparatis nequeunt cõpetere. At eos qui disserũt desumũturq; ab ipsa eligibilis qualitate propria, eiusq; peculiari actione atq; comparatione, in vniuersales communesq; locos licet reuocare. Sed de hisce hactenus. Vt præsentis literæ locorum, qui numero sunt septem, expositionẽ aggrediamur. Ex locis illis particularibus vnus hic erat, Quod natura bonum est, id eligibilius esse eo, quod non sit natura bonum, qui ad vniuersalem locum trãsfertur, mutata nuncupatione boni in nomen cõmunius. hoc pacto, Quod natura tale est, magis tale est eo quod non natura tale est. Neq; hic locus accõmodabitur tantùm problemati eligibilioris, sed qualitatis & quantitatis, & aliorum. vt albius quid ostendetur altero, eò q natura sit tale, altero non tali existente natura. Idem censendum est de calidiori, viriliori, saniori, formosiori, aliisque eiusmodi. Primus itaq; literæ præsentis locus a natura tali dictus est, Id quod natura tale est, magis est tale, eo quod non est natura tale. Porrò secundus locus vniuersalis in litera ibi redditus, Etsi hoc quidem facit, illud autẽ non facit, a causa efficiente tale nuncupatur, qui ex loco illo particulari est desumptus. Si aũt hoc facit bonum cui adest, aliud autẽ non facit, quod facit eligibilius. Etsi vtrumq; bonum facit, id quod magis facit, melius. qui in hunc cõmuniorem reuocatur. Si hoc quidem facit tale cui inest, illud autẽ non facit quod habet, magis est tale quod facit tale, quàm quod non facit; vel quod aliquando facit, eo quod non facit. Et si vtrumq; facit, quod magis facit. Exempla ad manum sunt de albo, de cãdido, de studioso, aliisq; eiusmodi. Tertius vniuersalis locus in litera ibi designatus, Amplius si eodem aliquo, &c. a comparatione dicitur, deduciturq; ex loco a comparatione in problema eligibilioris ad hunc modum habẽte. Si aliquo eodem hoc quidem maius bonum est, illud aũt minus, magis eligendum maius. aut si maiore maius fuerit alterũ, qui in vniuersalem hunc cõmutatur. Si eodem aliquo hoc quidem magis, illud aũt minus tale. Et si hoc magis tale, illud verò non tali tale. In quibus nullam agnoscis esse nominum distinctionẽ, præter eam, quæ sit eligibilis & boni in talis nomen. Atq; hoc loco monstrare poterimus, aliquid doctius esse maius, velocius, tardius, albius, melius, &c. Quartus literæ locus, ab appositione dicitur. Quintus aũt mox sequens, a remotione, quos facile est monstrare, ex quibus particularibus desumpti sunt, a quorum fusiori explicatione nobis temperandum est, q ij loci expositi sint in secundi libri Topicorũ penultimo capite. Porro sextus cõmunis locus, qui a contrarij commixtione nuncupari potest, is est, Quæ cõtrariis impermixtiorã sunt, magis sunt talia. hic proculdubio deprompτus est ex illis particularibus locis. Quod malis incõmixtius, eligibilius. Eadem cum voluptate, quàm sine voluptate. & eadem cum indolentia, quàm cum tristitia esse eligibiliora. Albius igitur secundũ hunc locum erit, quod nigro est impermixtius. Cæterùm quæ causa sit intentionis, an cõtrarij minor permixtio, an formæ maior in subiecto radicatio, an aliunde hæc proueniat, logici non est negotij, sed potius aut Physici, aut metaphysici. Nobis satis fuerit, hic Aristotelem agere secũdum vulgarẽ atq; olim a veteribus receptam opinionẽ. Septimus atq; postremus locus, qui a definitione dicitur, assignatur in litera ibi, Amplius præter ea quæ dicta sunt, &c. Huic nullus particularis respõdens, prius est recensitus, id quod ipsa litera indicat. Nam dum de eligibilioribus ageretur, nulla definitionis habita est ratio, ob id fortasse, q multiplicis non sit definitio, multiplex aũt sit eligendum, quemadmodum testatus est Aristoteles primo Topicorũ libro. Hic aũt locus hunc habet sensum, Quicquid rei propositæ rationem definitionemq; magis suscipit, est magis tale, vt id quod magis est coloratum visus disgregatiuum, est albius, & ita in cæteris. Ex dictis itaq; per inductionem quandam colligere licet, particulares locos fieri vniuersales parum transmutando appellationem nominum. Neq; oportuit, vt singuli loci particulares monstrarentur reducendi ad vniuersales. Nam satis fuit ad rei propositæ fidem, ostendere, id in multis obseruari.

Locus 1. à natura tali.
2. à causa efficiente tale.
Locus 3. à cõparatiõe.
Locus 4. ab appositione
5. à remotione.
6. a cõtrarij incõmixtione.
Locus 7. à definitione.

In vndecimum caput, monstrans quomodo terminandum sit problema accidentis particulare, non excludens vniuersale, annotamẽtum.

Si aũt particulariter,

Pertractatis iis locis, qui vtiles idoneiq; sunt definiendis problematibus vniuersalibus accidentis simpliciter generatimq; sumpti, contracti & comparati: in duobus sequentibus capitulis mõstrat, quo pacto terminanda sint accidentis problemata particularia. Etsi enim (vt huius vndecimi capitis exordium tradit) vniuersalia problemata, & constructiua, & destructiua, communia sint particularibus respondentibus, id quod in initio se-

IN QVARTI TOPICORVM LIBRI PRIMVM CAPVT, MONSTRANS QVO MODO GENERIS problemata negatiuè sint definienda, penes prædicari, & prædicari in quid, scholia.

Post hęc autẽ de ijs quæ ad gen9.

N huius capitis exordio, strictim summatimq; aperit, quæ quarto & quinto Topicorum libris sit traditurus Aristoteles. Præfatur enim sese hoc quarto determinaturum de definiendis generũ problematibus, & in quinto de determinatione problematum ex proprio conflatorum. Huius duplicem reddit causam. Prior est, quoniam genus & proprium elementa sunt eorum, quæ sunt ad definitiones, hoc est, loci, quibus construimus vel destruimus genus & proprium, sunt elemẽta & principia ad disserendum super definitionũ problemate. Nam definitio non solum genus requirit, sed & conuersionem cum re definita exigit. Insuper genus necesse est ingredi definitionem, quæ omnium prædicatorum est principium. Proprium autem nonnunquam in differentiæ locum substituitur in assignando termino, cuius prædicandi modus coalescit ex generis & proprij prædicandi modis, qui sunt prædicari essentialiter, & prædicari conuertibiliter. Cum igitur elementa principiáque, ijs quorum sunt principia priora sunt, congruenti ratione effectum est, vt post problematum accidentis, siue communis, siue contracti, siue comparati, siue non comparati, veluti imperfectissimæ speciei, prædicati determinationem mox sequatur tractatio generis, cum accidente consentientis in non conuersim prædicari, cui veluti communiori postponatur proprij consideratio, & tandem subnectantur loci definitionis, tanquàm præcipuæ prædicatorum speciei. Posterior ratio est. Quod de genere & proprio rarò considerationes fiant disputatibus secundum eorum proprios inessendi modos, eò quòd (teste Boetio) veterùm quidam genus sub accidente comprehendebant, & proprium sub definitione: quòd illis commune sit, non conuersim prædicari, his autem prædicari conuersim. Vtilè igitur fuerit, & generis & proprij locos ab aliorum locis distinguere, ne vnum ab altero contentum esse credatur, sed potius, vt monstretur, vnumquodq; prædicatorum ab altero esse semotũ discretúmve peculiari quodã inexistendi modo, id quod apertissimè monstrabunt eæ considerationes, quas posterius in medium adferet Philosophus. At reliqua huius capitis pars, quinque locos generis destructionis continet. Quorum primus in litera ibi assignatus. Si ergo ponatur genus alicuius existentium, &c. quique a generi cognatis non iniuria vocari valet, generis destructiuus, hunc habet sensum. Si constituatur alicuius genus vt speciei, considerare oportebit ad omnia ea, quæ cognata & eiusdem naturæ sunt cum illa, cui defenditur genus. Quòd si probari possit, genus assignatum non prædicari de aliquo cognatorũ & eiusdem generis, colligendum erit, id quod ponebatur genus, non esse genus, quemadmodum in huius secundo, in problematibus accidentis dictum est, inspiciendum esse ad omnia eiusdem naturæ. verùm in illo, ad constructionem sufficiens erat ostendere vni inesse. ad destructionẽ verò nulli. In genere autem, si non omnibus insit eiusdem naturæ cum proposito, cuius genus assignatur, destruendũ est esse genus, etsi quibusdam insit, quòd oporteat genus omnibus inesse, quæ eiusdem sunt naturæ, & non secundum partẽ. Hoc loco contra Epicureos monstrabimus, bonũ non esse voluptatis genus, quòd quædam voluptates non sint bonæ, cuiusmodi sunt voluptates intemperantium, & incontinentium. Sic & virtutũ genus non esse ostendetur scientia, eò quòd de moralibus non prædicetur. Secundus locus a communicatione accidentis dictus, in litera ibi redditus, Deinde si non de eo quod quid est prædicatur, &c̃. est huiusmodi. Si illud quod alicuius genus esse statuitur, de ipso non prædicetur in eo quod quid est, sed vt accidens, & accidentaliter, genus non erit rectè assignatum. Id ipsum quoq; eueniet, si alicuius reliquorũ prædicatorum prædicandi rationem suscipiat. Sed cur potius accidentis meminerit, q̃ cæterorum prædicatorũ, in initio secundi libri est expeditum. Secundum hunc locũ licebit colligere, albũ non esse niuis genus, neq; animæ esse per se mobile, sicut nec animalis genus est ambulare. Quòd si obijcias, Platonẽ animã definiuisse esse numerum sese mouentẽ, & proinde animæ genus esse numerũ, non autem se mouere, aut a se esse mobile. Respondet Albertus, mobile a se, à Platone velut animæ differẽtiam constitui, quã necesse est essentialiter de eo cuius est differentia, prædicari, & in eo quod quale quid est, id quod proximè accedit ad in eo quod quid est prædicari. Porrò illius literæ locò, Amplius mobile nõ quidem, &c. legendum est, Amplius mobile non quid est, sed quid faciens, & cæt.

Prior ratio cur generis & ꝓprij tractatio tradatur.

Posterior.

Boetius.

Locus 1. generis destructiuus à generi cognatis.

Locus 2. à cõmunicatione accidẽtis.

Obiectio.

Alberti solutio.

Tertius locus in litera ibi assignatus, Maximè autē ad accidentis definitionem,&c. Desumitur a secunda accidentis finitione, dicente, Accidens est,quod contingit alicui eidem inesse,& non inesse. Id autē quod legitimè assignatur genus alicuius,inseparabiliter ac perpetuò necessum est illi inesse. Post hæc in litera,ibi. Amplius si non in eadē diuisione est genus,proponitur quartus locus,nuncupatus a prædicamenti distinctione, cuius sententia est. Necesse est genus & speciē eiusdem esse ordinis prædicamentalis. Et proinde si id quod pro genere assignatur,vnius sit prædicamenti,& species alterius,non recta erit generis assignatio. Secundum hunc locum aduersus Empedoclis sententiam colligetur, album non esse niuis & cygni genus. At in altero literæ exemplo,in quo dicitur bonū aut pulchrum nō esse disciplinæ genus,quòd illa sint prædicamenti qualitatis,hæc autē prædicamenti adaliquid,aut gratia exēpli positū intelligatur,aut disciplina iuxta veterū opinionem designabit primariò respectum aliquē. Cæterùm quo pacto huic non repugnet illud Aristotelis, in Prædicamentis in tertia qualitatis parte, In omnibus fermè talibus genera ad aliquid dicuntur, singularium verò nihil,ex eodem passu est desumendum. Porrò quintus ac postremus locus huius literę ibi designatus, Rursum si necesse fuerit vel cōtigerit genus participare, &c. a participatione speciei dicitur, qui est huiusmodi. Si id quod pro genere assignatū est,speciem participat,interimendum erit problema. At quid sit participare, mox indicat Aristoteles,dum inquit, Participare est participati rationē suscipere,hoc est,id alterum participat,quod vniuersaliter sumptum alterius nomen & rationē suscipit seu definitionem, vt si corpus substantiæ genus esse constituatur,mala erit generis assignatio. Item si aut substantiæ aut quantitatis aliud ponatur esse genus, perperàm erit genus redditum. Huius loci intelligentia amplior,ex vniuocorum finitione in Prædicamentis explicata, facilè desumi potest.

Locus 3. ab accidentis finitionē.

Locus 4. de pdicamenti distinctione

Locus 5. à speciei participatione.

Amplius si de aliquo assignata species.

In secundum caput,docens destruere generis problemata comparatione speciei ad quam dicitur, annotatio.

HVius secundi capitis intelligentia,quinq; locis cōprehenditur. Quorum primus in literæ exordio redditus,qui rectè a speciei verificatione nūcupari potest, hunc habet sensum. Si de aliquo species verè dicatur,de quo non prędicatur id quod pro genere constitutū est,praua erit generis assignatio. Atq; proinde ens reale atq; scibile, non erunt genera opinabilis,quòd hoc de rebus fictitijs atq; impossibilibus verè dici valeat,illa aūt nequaquàm.

Secundus dicitur a specierū participatione,assignaturq; in litera,ibi. Rursum si nullam specierū contingat participare,&c. Cuius hæc est sententia. Si quid constituatur genus esse alicuius,quod sub ipso non proximè cōtineatur, si id nullam illius generis participet speciem colligendum erit problema esse non generis,hoc loco contra Platonē arbitrantē delectationē esse generationem in sensibilem animā (qua de re agitur in Ethicorū decimo libro) monstratur motus nō esse delectationis genus,q; neq; generationē neq; corruptionem participet, neq; augmētationem,neq; diminutionē,neq; alterationē,neq; secundum locū mutationem. Post hæc in litera,ibi. Amplius si de pluribus dicitur quàm genus,&c. Tertius collocatur locus,qui dicitur a speciei prædicatione maiori,qui est. Si de pluribus species prædicetur, q̄ id quod veluti genus est assignatū,non rectè redditū est genus. Quare non rectè dixit Pythagoras,ens esse genus opinabilis, eò quòd opinabilia sint & entia, & non entia,de quibus nequit ens prædicari. Discrepat autē hic locus a primo,quòd aliud sit,quippiam de aliquo prædicari de quo nō prædicatur alterū,& de pluribus vnū prædicari,de quibus alterū non prædicatur. Nam illud sine hoc accidere potest. Quapropter ens secundum primum locum non erit statuendum genus opinabilis, quoniam de aliquo prædicatur, a quo ens remouetur. Item idem monstrabitur per hunc locū, quòd de pluribus,quàm ens, prædicetur opinabile. Quartus in litera ibi redditus, Rursus si de æqualibus genus & species dicitur, nuncupari potest ab æquali speciei prædicatione cū genere. Huius autē sensus est. Quæ sic sese habent, vt cōuersim de se mutuò prædicentur,nequeunt ad seinuicē generis & speciei rationē suscipere. Quare neq; vnum,est entis genus: neq; primū,principij: neq; contra vnius,ens, aut primi principium. Cęterùm cū in huius loci calce dicitur. Elementū autem est ad omnia huiusmodi, elementi nomine accipe principium, maximamq; propositionē ac dignitatē. Post hæc in litera, ibi. Videndum aūt etsi alicuius,&c. Quintus indicatur locus,dictus ab eiusdem speciei indiuiduis. Cuius duplicē apud autores reperimus interpretationem. Vnā prosequitur Anthonius Demochares his verbis. Locus ab indiuiduis destruit generis positionē,qua defenditur aliquid esse genus ad indiuidua tantū & ea quę sunt indifferentia specie & ratione,vt qui diceret hominem esse genus ad virū & mulierem. Nam homo & mulier indiuiduę sunt rationis,quòd vtriusq; eadem & indiuisibilis

Primus locus à speciei verificatione.

Secūdus locus à specierū participatione.

Plato.

Locus tertius à speciei prædicatiōe maiori.

Pythagoras

Quartus locus ab æqua speciei prædicatione.

Locus quintus ab eiusdem speciei indiuiduis.

uisibilis sit substantiæ ratio (accidentariam pertranseo qua sexus cõcipitur) vel qui diceret ad Aethiopes, Gallos, Picardos, genus esse hominem. Illi enim non differunt substantia, sed loco quẽ incolunt. Construit verò ille, eò quòd si vnius indiuidui monstretur genus, & alterius eiusdẽ rationis erit genus. Nam omnium indiuiduorũ est idem genus, eiusdem rationis existentium. Hactenus Antonius. Altera est. Si datæ alicuius speciei pro genere assignetur aliquid, quod non est aliquorũ indiuiduorũ illius speciei genus, (quippe quia de illis non prędicatur, aut non in quid) reliquorum non erit genus, & perperàm facta fuerit assignatio. Quòd si contra aliquorum genus fuerit, & reliquorum erit genus, vt si animal genus fuerit Socratis & Platonis, erit quoq; genus cæterorum hominum particularium. At si quis ponat, quasdam lineas esse indiuisibiles, sequens Democriti, Platonis, & Leucippi placita, dicentium, omne diuisibile ex indiuisibilibus coalescere constituiq;, is non rectè linearũ indiuisibilium genus constituerit esse indiuisibile: quòd indiuisibile nõ sit genus linearũ diuisibiliũ (Alioqui diuisibile indiuisibile foret) quæ eiusdem naturæ specificæ sunt cũ indiuisibilibus. Nam indifferentes secundũ speciẽ sunt rectæ lineæ omnes, siue impartibiles sint, siue partibiles. Rectas autem dicit Aristoteles, non vt indicet rectas a curuis secundum speciem dissidere, sed (quemadmodum inquit Albertus) quoniam rectitudo forma est simplex, vnóque modo proueniens, & in primas lineas quadrãs, quæ sunt compositarum atque diuisibilium linearum principia. Curuitas autem ex duabus formis est composita, nempe concaua & conuexa.

Plato. Leucippus.

Albertus.

Cõsiderãdum aũt, &c.

In caput tertium, docens terminare destructiuè & constructiuè generis problemata, collatione facta ad aliud genus impertinens, aut superius genere assignato, scholia.

Locus primus à diuerso genere.

COmplectitur præsens caput quatuor locos, Quorum primus in exordio designatus, qui a diuerso genere non iniuria appellari valet, est eiusmodi. Si aliquid constituatur esse alicuius speciei genus, cuius aliud est genus diuersum, quod neq; alterum contineat vniuersaliter, neq; ab altero contineatur, neque ambo sub eodem tertio genere, perperàm facta est illius generis assignatio, vt si quis Pythagoram imitatus, vnitatum numerorumq; genus arbitretur esse substantiam, non rectè assignauit genus: quod illorum genus sit quantitas, quę neq; substantiam continet, neque ab ea continetur, neque ambæ sint sub eodem tertio genere. Diuersorum enim generum & non subalternatim positorum (vt dicitur in Prædicamentis) diuersæ sunt species & differentiæ. Porrò iustitiam esse scientiam existimabat Socrates, At scientiam non contineri sub morali virtute argumento est, quòd mathematicæ disciplinæ non sint virtutes morales, neq; item fortitudo & liberalitas scientiæ. Insuper negãtes prudentiam esse scientiam, perpendebãt quòd scientia sit vniuersalium, ingenerabilium, & incorruptibiliũ. Prudẽtiam verò, cõtingentium, & eorum quæ sub actionẽ veniunt & deliberationẽ. Secundus locus generis destructiuus, in litera ibi assignatus. Considerandum autẽ & genus generis assignati, vocatur a superioris generis prędicatione, & est. Si quippiam dicatur alicuius esse genus, cui tamẽ superius genus nõ in quid cõuenit, male facta est generis assignatio, vt non rectè assignatur animalis genus esse coloratũ. Nam quale, quod colorati est genus, non in quid de animali prędicatur. Hic locus originem accipit ex prima anteprędicamentali regula. Tertius itidem generis destructiuus redditus in litera, ibi. Rursus si genus participet speciem, &c. dicitur a speciem participantibus, qui est eiusmodi. Si id pro genere assignetur, quod secundũ se vel suum genus speciem assignatã participet, interimendum est generis problema, vt si animal constituatur esse corporis genus, perperàm fit assignatio, eò quòd animal genus constitutum, & eius superius corpus animatum, participent speciem assignatã nempe corpus. Quartus & vltimus locus in litera ibi assignatus. Adstruenti autem si confiteatur quidem, &c. qui dicitur a generis prædicatione & diuisione, generis constructiuus, hanc habet sententiam. Si voluerimus construere genus, imprimis considerandum est, si quod pro genere assignatur, insit speciei, quod si concedatur, & negetur vel dubitetur inesse vt genus, inspiciendum est, an aliquod superius illius generis assignati, de eadem specie in quid prædicabitur. Quòd si reperiantur, omnia eiusdem generis, & superiora & inferiora (si de specie prædicantur) in eo quod quid est prædicari, construendũ erit problema generis, vt si homini insit corpus animatũ, sed dubitetur, an vt genus insit, considerandũ an ne de homine in quid prædicetur corpus, quod corporis animati est genus. Quod si accidat, & substãtia, quæ corporis genus est superius, & animal quod inferius est genus, & de homine prædicantur, & in quid, corpus animatũ quoq; in eo quod quid est de homine prędicabitur. Et proinde construendum erat problema propositum. At si dubitetur, an id quod pro genere assignatur insit speciei, nõ statim confugiendum est ad

Pythagoras

Socrates.

Secundus à superioris generis prędicatione.

Tertius de speciẽ participãtibus.

Quartus à generis prędicatione & diuisione.

est ad superiora genera. quia non oportet, si superiora de aliquibus prædicentur, & inferiora de eisdem dici, sed contra. Quare qui dixerit, ambulationis lationem esse genus, non sufficit monstrare, motũ esse ambulationis genus. Non enim sequitur, motus est genus ambulationis, ergo & latio. Ratio enim a genere ad speciem constructiuã est infirma, quare opus erit adminiculo diuisionis. Nam cũ habeamus, motũ illi conuenire tanquam genus, oportebit & specierum aliquam de ambulatione prædicari, eò quòd ambulatio non sit primæ diuisionis ipsius motus. Quare cum ambulatio speciem motus aliquã participet, & non augmentationẽ, neq; diminutionẽ, neq; alterationem, neq; generationem, neq; corruptionem, necesse fuerit lationẽ participare, vel non esse motũ. Nam a quo remouentur partes, & totum aufertur. Rursũ de qbus species,

In quartũ caput, instruens definire generis problemata, cõparando assignatũ genus, & superiora genera, & generũ rationes, ad ea quæ sub subalterna specie continentur, annotatiuncula.

HVius literæ duo sunt loci, Prior dicitur a specie subalterna, qui est huiusmodi. Si alicui speciei subalternæ quippiam vt genus assignetur, quod de ea specie, iisq; quæ sub ipsa continentur, non prædicetur in eo quod quid, vel cuius non omnia superiora dicto modo prædicentur, aut non sese habeat dicta species, & id quod pro genere fuerat assignatum, velut genera subalterna, interimendum erit generis problema. exẽpla facilè est ex prius dictis in medium adferre. At secundus locus ibi redditus. Considerãdum aũt & rationes generum, &c̃. appellatur ab vniuoca prædicatione, qui est. Quicquid de specie subalterna, & omnibus sub ipsa cõprehensis vniuocę prædicatur, illius est genus, & quicquid non prædicatur vniuocè de ea & sub ipsa cõtentis, illius nõ est genus, vt animalis genus est corpus animatũ, non autem coloratum. Hactenus ab Arist. dictũ sit, de terminãdis definiendisve generis problematibus, facta ad speciem siue indiuiduam, siue subalternam, atq; ipsius indiuidua, comparatione.

Prior locus à specie subalterna.

Posterior, Ab vniuoca pdicatione.

Rursus si differẽtiam vt gen⁹.

In quintũ caput, monstrans quo pacto definienda sint problemata generis, collati ad differentiam & speciem, vt alterũ pro altero, aut sub altero indebitè assignatur, scholia.

COmplectitur hoc quintũ caput locos numero nouem, Inter quos primus, a differentia prædicante nuncupatus, est eiusmodi. Si quis differentiam veluti genus alicuius speciei reddiderit, interimendum erit generis problema, vt si quis Platonicos imitatus dixerit, immortale esse Dei genus, perperàm facta est assignatio. Nullius enim genus est differentia, id quod intelligunt aliqui (quibus placet differentiam superiorẽ de inferiori in quid prędicari) de differentia, quatenus differentia est, in quã sic acceptã quadrat duntaxat in quale, & non in quid prædicari. Secundus locus in litera ibi designatus, Etsi differentiam in genere posuit, &c̃. dicitur a subiecta differentia, qui est. Si constituatur aliquod genere cõparatione differentiæ, destruendũ est illud esse genus, vt numerus nequit esse genus cõparatus ad abundans siue impar, quod supponatur hoc loco esse numeri diuisiua differẽtia. Tertius locus a genere speciei subiecto dictus, in litera ibi redditur, Amplius si genus in speciem posuit, & est huiusmodi. Peccat qui id quod alicuius speciei genus est, constituit eiusdem speciei esse speciem, vt perperàm genus reddit, qui mixtionẽ asserit esse temperamenti speciem: & contiguitatẽ continuationis: & secundum locum mutationẽ, ipsius lationis, id quod asserebat ipse Plato. Nam hæc, illorũ potius sunt genera, quòd latius pateant, & de pluribus in quid prædicentur. Nam omne continuũ est contiguum: & omne temperamentũ, mixtio: & omnis latio secundum locum mutatio, & non contra. Continua ea dicuntur, quorum vltima sunt vnũ. Contigua autem, quorũ vltima sunt simul, & hæc eadẽ sunt tangentia, quæ definiuntur ab Aristotele, quinto libro de Auscultatione naturali esse, quorũ vltima sunt simul. Et proinde omnis continuatio erit contiguatio ac tactus: non autem contra, omnis contiguatio omnisq; tactus continuatio. Quartus locus ibi assignatus, Rursum si differentiam in specie posuit, a differentia speciei subiecta appellatur, qui est huiusmodi. Qui differentiam generis diuisiuã, velut inferius assignat in specie eiusdem generis, praua est assignatio: vt peccat, qui immortale asserit dei esse inferius. Quintus locus proximè sequens, ibi. Amplius si in differẽtia genus posuit, vocatur a genere differentiæ subiecto, cuius sentẽtia est. Errat qui id quod differẽtię genus est diuisum, existimat eiusdẽ differentię inferius esse, illi quoq; subijci. Sextus mox continuò superiori subiunctus, & a genere appellatus, est hic. Manifestè peccat, qui id q̃d alicuius genus est, veluti differentiam assignat, cũ illius sit in eo quod quid est prædicari: Huius autẽ in eo quod est quale. Septimus locus subnectitur in litera, ibi. Rursum si nulla differentia generis prædicatur, &c. quiq; a differentiarũ prædicatione dicitur, hanc habet sententiam. Si nulla generis assignati differentia de aliquo prædicetur, genus de eodem non prædicabitur, vt de anima neq; par, neq; impar prædicatur, & proinde neq; numerus de anima dicetur, cuius oppositum asserebat

Locus primus à differẽtia prædicante.

Secundus à subiecta differentia.

Tertius à genere speciei subiecto.

Plato.

Quæ continua & cõtigua.

Quartus locus à differẽtia speciei subiecta.

Quintus à genere differẽtię subiecto.

Sextus à genere.

Septimus à differẽtiarũ pdicatione.

Octauus à priori specie

asserebat Plato. Octauus locus ibi designatus, Amplius si prius natura est species, & cæt. atq; a priori specie nuncupatus, est huiusmodi. Perperàm assignatur genus, quod specie natura posterius est, & quod interēpta specie simul interimitur. At de hac re, in Porphyriana Isagoge, & in Prædicamentis dictum est, cùm tractaretur secundus prioris modus.

Nonus ab eo qđ à specie est separabile.

Nonus & vltimus huius capitis locus, vocatur ab eo, quod a specie separabile est, qui est. Praua est assignatio generis, aut differētiæ, si id pro genere aut differentia assignetur, quo ablato valet species consistere. Cum enim genus & differētia sint de speciei substātia, non poterit species existere ablato genere aut differētia. Quare non erit moueri animæ genus, quemadmodum arbitrabatur Xenocrates, neq; opinionis differentia erit verum aut falsum, cum eadem opinio consistere possit, nunc sine veritate, nunc sine falsitate. Existimant quidam, hæc simul iungenda esse, putantes quandā opinionem, quę dubia sit, neq; veritati neq; falsitati subiectam esse. Verùm nihil scrupuli relinquitur, si opinionem acceperis fusè ac amplè, vt quamlibet enunciatiuam apprehensionem complectatur.

Inspiciē dum au tē, &c̄.

In sextum caput, ostendens quo modo terminanda sint generis problemata, in quibus quod pro specie constituitur, ad genus sese habet contrariè, æquiuocè, solitariè, aut translatitiè, scholia.

Locus primus à cōtrario genere.

PRæsentis literæ tredecim sunt numero loci. Quorum primus, qui a contrario genere nuncupatur, est eiusmodi. Si pro genere assignetur quicquam alicuius speciei, quæ contrariū genus participet, praua erit assignatio. Nequeunt enim contraria in idem simul conuenire. Species autem sine suo genere consistere, est impossibile, vt iustitiæ non est genus vicium, eò quòd sub virtute tanquam genere comprehendatur.

Secundus à speciei communicatiōe Platonici.

Secundus in litera ibi assignatus, Amplius si aliquid cōmunicat species, &c̄. dicitur a speciei communicatione, & est. Si aliquid statuatur genus esse alicuius speciei, cui quicquā competat, quod nulli generis constituti speciei possit conuenire, perperàm facta erit assignatio: vt non rectè dicitur a Platonicis, animæ genus esse numerus, quod animę conueniat viuere, id quod in nullum quadrat numerū.

Tertius à speciei æquiuocatione.

Post hæc in litera, ibi. Considerandum autem etsi æquiuoca sit species, &c̄. Assignatur tertius locus, qui est. Si pro genere quicquam assignetur alicui speciei, quæ æquiuoca est, praua est assignatio, cum oporteat & genus & speciem vniuocū esse. De hac aūt re nō nihil dictū est in primi libri Topicorum calce, dum ageretur de abundandi instrumentis.

Quartus à speciei vnitate.

Quartus locus ab vnitate speciei dictus, in litera ibi assignatus. Quoniam autem omnis generis plures species, &c̄. hunc sensum habet. Si constituatur aliquid tanquam genus, quod vnicā duntaxat contineat speciem, interimendum erit generis problema. Nam vno existente genere, plures existunt species. Generis quoq; ratio est, de pluribus specie differētibus, in eo quod quid est prædicari. Quare numeri secundum primā a nobis in Prædicamentis de oratione allatā recensitamq; opinionem, non erit genus quātitas discreta, cum non contingat aliam reperire speciem, sub eo genere cōprehensam.

Quintus à trāslatione. Quid translatio.

Quintus locus mox in litera ibi subiectus. Considerandum est, si quod translatitiè dictū, vt genus assignauit, &c̄. a translatione nuncupatur, cuius hæc est sententia. Peccat, qui pro genere alicuius speciei constituit id quod metaphoricè translatitiè est accipiendum. Et proinde errat, qui temperantiæ genus tradit esse consonantiam. Nam consonantia metaphoricè dicitur de temperantia, & non propriè. Genus aūt vult propriè prædicari. Consonantia propriè dicitur vocū & sonorum concordia. Impropriè verò sumitur, pro moderata rationis dominatione in libidinem & illecebras, quā temperātiam appellamus. Cæterùm translatio (teste Quintiliano) tropus est, quo nomen vel verbum, ex eo loco in quo proprium est, in eū in quo aut proprium deest, aut translatum proprio melius est, transfertur.

Sext⁹ à speciei contrario.

Porrò sextus locus ibi designatus, Amplius si sit contrarium speciei aliquid, considerādum, & cæt. appellatusq; a speciei cōtrario, est eiusmodi. Si quid constituatur genus esse alicuius speciei habentis contrarium, quod sub eodē genere non contineatur, si modò id genus nō habeat contrarium, destruendum est generis problema. oportet enim contraria reponi in eodem genere nō habente contrarium. Quare si vnius cōtrarij firmetur genus aliquod, illud idem & alterius erit. & contra, si illius non sit genus, neq; alterius, vt qui monstrauit albi genus esse coloratū, cui nihil contrarietur, & nigri relinquitur esse genus. Similiter quod dulcis non sit genus coloratum, neq; amari concluditur esse genus.

Septimus a specie cōtraria cōtrariū genus habēte.

At septimi loci ibi designati, Cum autē est contrarium generi, &c̄. dicti a specie contraria, contrarium genus habente, hæc est sentētia. Oportet contrarias species, in contrarijs esse generibus, quando generi genus est contrarium. Hinc intemperantiæ genus colligimus esse vitium, q̄ tēperantię genus sit virtus. Cæterùm illi obiectioni, quę aduersus hunc locū adferri posset, desumpta ex vitijs contrarijs sub eodem genere

nere comprehensis, satis factum responsumq; arbitramur in cõmentarijs in Prædicamẽta per nos editis. Octauus locus in litera mox ibi subiectus, Rursum si omnino in nullo genere, &c̃. appellatur a genere contrario, qui est. Si speciei assignetur cõtrarium, quod sub nullo genere morali cõtineatur, perperàm facta erit assignatio. Nam omnia cõtraria (vt inquit in prædicamentis Aristoteles) vel in eodẽ genere, vel diuersis generibus, vel ipsa aliorũ esse genera est necesse. Hoc loco monstrabimus, bonũ nõ esse in genere, quòd malum illi contrarium nõ sit in genere, sed ipsum sit genus. Post hæc describitur nonus locus, ibi. Deinde considerãdum, si cõtrarium est alicui & genus & species, &c̃. vocaturq; a contrariorũ medio, cuius hæc est summa. Quãdo tam species, q̃ genera consimiliter cõtrariantur, necessarium fuerit, posito & monstrato medio inter species contrarias, destrui genera illarum esse, inter quæ nullum intercidit medium. & contra si generũ quæ cõtraria sunt, sit aliquod medium, non autẽ specierũ contrariarũ, erit generis problema interimendum. Hunc locũ propter instantiam in litera allatam, intelligunt quidam de cõtrarijs moralibus, non autem naturalibus, cuiusmodi sunt sanitas & ægritudo. Alijs placet bonũ & malum amplè sumenda esse, vt omnibus cõmunia sint prædicamentis. Et proinde ea ipsa, nõ reuera esse sanitatis & ægritudinis genera. At Antonius Demochares de hac ipsa re aliud a superioribus sentiens ad hunc modum scribit. Instantia (inquit) affertur de sanitate & ægritudine speciebus boni & mali, habentium mediũ, illis non habentibus medium. Nam inter sanũ & ægrum nihil intercidit. An hæc multis sit probabilis, etsi nõ sit vera? Non enim pulchritudo, robur, turpitudo, cæcitas, propriè media sunt inter bonum & malum. Nam falsum est, illa non esse bona vel mala corporis. Non enim hic sumitur bonũ vel malum pro habitu animæ, sed corporis qualitate & vniuoce. Quare tantũ instãtia sit apparens quibusdam. Nam si species sint contraria mediata, & genera, & contra, alioqui destruuntur. Hæc Demochares. Porrò decimus locus in litera ibi redditus. Amplius si est vtrisq; quidè aliquid medium, dictusq; a medijs variè circumlocutis, est huiusmodi, si assignentur cõtraria genera speciebus contrarijs, quorum media dissimiliter sese habeant, quòd vnũ secundum negationẽ nuncupetur, & alterum secundum subiectũ seu affirmationem, interimendum erit problema. Nam probabile est, in vtrisq; medium similiter enũciari, vt boni & mali: Item iusti & iniusti media secundum negationem dicta, sunt neq; bonum neq; malum, neque iustum neq; iniustum. Vndecimus locus assignatur ibi, Amplius quãdo non est cõtrarium generi, considerãdum, &c, qui nuncupatus a medio contrariorũ eiusdem generis, hunc habet sensum. Si constituatur pro genere contrariarũ specierũ, quod contrario caret, quodq; sub se veluti genus non contineat medium eorundem contrariorũ, interimendum est generis problema. vt si color nõ sit genus palloris & ruboris, neq; alboris & nigroris erit genus. At instantia in litera allata, de defectu & superabundantia in malo tanquàm genere contentis, sub quo virtus quæ est illorum medium, non cõprehenditur, non vera est. Nam generi malo, aliquid contrarium est, nempe bonũ. Alijs placet, præsentẽ locum intelligendum esse, de eo quod mediũ est propter vtriusq; extremi contrarij participationẽ, cuiusmodi non est virtus cõparatione vitiorum, vnius per defectũ, & alterius per superabũdantiam. Duodecimi loci a contrario genere dicti, & in litera ibi designati, Considerandum etiam, si genus quidem contrarium, &c. hæc est summa. Si alicui speciei non habente contrarium, assignetur genus, cui aliquid sit contrarium, destruendum est generis problema. Nam si genus cõtrarium habeat, oportet & speciem contrarium obtinere. Cæterùm instantiam in litera inductam de sanitate ægritudine contrarijs, febri & ophthalmia carentibus cõtrariò, quibusdam placet non verã esse, eo quòd dicta consideratio, de eo genere accipienda veniat, quod habeat contrarium, quod similiter genus sit, sanitas autem horum opinione non est genus. Antonio autem Demochari videtur sanitas genus esse, & febri contrariè opponi corporis sanitatem, & osculi sanitatem ipsi ophthalmiæ, quæ est oculorum morbus. Nam Græcis ὄφθαλμος oculus dicitur. Hactenus de locis destructiuis. Porro is qui decimus tertius est, construentiq; est vtilis, assignatur in litera ibi, Construenti verò tripliciter, &c. Cuius tres sunt portiones. Prima desumitur a contraria specie eius generis, cuius non est contrarium. Nam in quo genere monstrabitur altera specierum contrariarum, in eodem sanè reliqua collocabitur. Hæc autem pars sic legenda est, Primùm quidem, si contrarium speciei, sit in dicto, &c. Secunda est a medio contrariorum generis constructiua, dum monstramus quippiam esse contrariorum genus, eò quòd illud genus sit medij inter illa contraria intercepti, vt ostenditur color genus esse albedinis & nigredinis, quòd palloris & rubedinis sit genus. Tertia est a contraria specie, habente genus alteri contrarium. Oportet enim contrarias species in generibus contrarijs collocari, si generi

Octauus à genere contrario.

Nonus à cõtrariorũ medio.

De instãtia in litera assignata, diuersę sententiæ.

Antonius Demochares.

Decimus à medijs variè circũlocutis

Vndecimus à medio cõtrariorum eiusdem generis.

De literæ instantia.

Albertus.

Duodecimus à cõtrario genere.

Loci 13. pars 1. a cõtraria specie eius generis cui nõ est contrarium.

Secunda à medio contrariorum.

Tertia à cõtaria specie habẽte gen⁹ alteri cõtrarium.

fuerit

fuerit aliquod contrarium, vt necesse est iniustitiam esse vitium, si iustitia fuerit virtus, & sic in reliquis censendum est.

Rursũ in casibus & cõiugatis.

In caput septimum, (nam mendosum est summarium huius capitis & sequentium, quantum ad ipsorũ numerũ pertinet) ostendens quo pacto definienda sint generis problemata per locos à cõiugatis, simili, generatione & corruptione, annotatiuncula.

Locus 1. à casibus & cõiugatis.

HVius capitis summa quatuor comprehenditur locis, qui iuxta vtiles sunt & construenti & destruenti. Quorum primus dicitur a casibus & coniugatis, qui est eiusmodi. Si casuũ aut coniugatorum vnum alterius genus est, erit & reliquum reliqui genus. & contra, si vnum alterius non sit genus, nec reliquum reliqui genus erit. vt si iustitiæ genus sit disciplina, quemadmodum arbitrabatur Socrates, disciplinatè genus erit ad iustè collatum, & disciplinatus ad iustum. Secundus ibi assignatus, Rursum in his quæ similitèr se habẽt, &c. dicitur a cõparatione & similitudine, cuius hic est sensus. Quæ eandem proportionem, similitudinémve inter se cõsequuntur, similem quoq; generis rationẽ sortiuntur, vt si similiter sese habeant delectabile ad delectationẽ, & vtile ad bonũ quod est vtilitas, eò quòd delectabile effectiuum sit delectationis, & vtile vtilitatis siue boni. si bonum seu vtilitas genus sit delectationis, erit ad bonũ seu vtile genus delectabilis, etsi nõ illud, neq; istud. Tertius locus mox sequens ibi, Similiter aũt & in generationibus, &c. vocatusq; a generationibus & corruptionibus, est huiusmodi. Si in generationibus & corruptionibus vna generatio vel corruptio species fuerit, vel generationis vel corruptionis, simili modo dicẽdũ erit de ipsis fieri & factis, corrumpi & corruptis, & contra, vt si ædificatio species sit operationis, & ædificare species erit ipsius operari, & ædificasse species eius quod est operatũ esse; & contra. Simili modo in corruptionibus, corrumpi, & corruptis, iudicãdum est. At quartus locus in litera ibi redditus, Et in generatiuis & corruptiuis, &c. dicitur ab efficientibus causis & effectis, qui superiori similis est, & pertinere videtur ad primum locum, qui a casibus & coniugatis appellabatur.

Secundus à ꝓportione & similitudine.

Tertius à generationibus & corruptionib9.

Locus 4. ab efficiẽtibus causis & effectis.

Si autẽ sit priuatio.

In octauum caput, explicans quo modo terminanda sunt generis problemata, considerando ad priuatiuè vel contradictoriè opposita generi & speciei, annotatio.

Prioris loci nũcupati ab oppositis secundũ priuationẽ & habitũ, specialior primus locus.

POst eorum locorum tractationẽ, quibus a contrarijs & medijs construere licet & destruere generica problemata, hoc capite tradit locos similes ex priuatiuè & contradictoriè oppositis desumptos, qui numero sunt duo Prioris dicti ab oppositis secundum priuationem & habitum, tres sunt speciales particularésve, duo destructiui, & tertius constructiuus. Primus est, Si speciei genus esse constituatur id quod priuationem speciei amplectitur, perperàm facta est generis assignatio. Oportet enim simpliciter & vniuersaliter vt non sint in eodem genere priuatiuè opposita, aut non in eodem propinquo, vt si sensus proximum genus sit ipsius visus, non erit sensus cæcitatis genus. & si cæcitatis eiusmodi genus fuerit insensibilitas, ipsa non erit ipsius visus genus. & si scientiæ genus sit habitus, non erit ipse genus ignorantiæ. Secundus est, propositis genere & specie habentibus priuatiuè opposita, si priuatio speciei non est in priuatione generis, velut in genere, destruendum est generis problema, vt scientia monstratur non esse genus ipsius visus, eo quòd ignorantia nõ sit genus cæcitatis: & contra colligi potest, ignorantia non est cæcitatis genus, quòd scientia non sit genus visus. Tertius generis constructiuus est. Priuatiuè oppositorum si habitus vnus alterius sit genus, & priuatio vna alterius erit genus, & contra. vt si sensus est genus ipsius visus, erit insensibilitas genus ipsius cæcitatis, & contra. Porrò locus secundus in litera ibi assignatus, Rursum in negationibus considerandum, & cæt. dicitur a contradictoriè oppositis, cuius hæc est sententia. Si vna affirmatio genus sit alterius affirmationis, negatio speciei genus erit negationis generis, vt si bonum sit suauis genus, erit non suaue genus non boni. de qua quidem re dictum est in secundo Topicorum, cum pertractarentur loci de consequentia econtrario & in ipso.

Secundus.

Tertius.

Posterior locus à cõtradictoriè oppositis.

Quo pacto in negationibus & priuationibus reperiatũ generis & speciei habitudo.

At obiter annotandum est, habitudinem generis & speciei impropriè solum tribui negationibus, item & priuationibus. Nam ad vniuersalis rationẽ exigitur, vt res per vocem designata sit quid positiuum, eiusmodi non sunt negationes aut priuationes. De hac autem re, in Porphyriana Isagoge nonnihil dictum est a nobis.

Si autẽ sit adaliqd spẽs.

In caput nonum, docens definire generis problemata, collatione facta ad relatiuè opposita, scholia.

Locus 1. à relatiuè oppositis.

PRæsentis literæ commonstrantis terminare generica problemata per inspectionem relatiuè oppositorum, octo sunt loci. Quorum primus in exordio redditus, dicitur a relatiuè oppositis, & est. Si alicui speciei quæ est adaliquid assignetur genus, quod nõ sit adaliquid, praua erit assignatio, vt si dupli q̃d est adaliquid, genus sit multiplũ, oportet multiplum esse

esse adaliquid. Consideratio hæc locũ habet in relatiuis secundum esse, in quibus etiam oportet si genus adaliquid sit, & speciem esse adaliquid. Et proinde literæ obiectiones inualidæ erunt. Secundus subnectitur cum in litera dicitur, Rursum si non ad idem, & cæt. appellatúrque ab vnitate relationis, dicens. Si assignatum genus nequeat ad idem referri, ad quod refertur species, non rectè erit redditum genus, vt si multiplum non possit referri ad dimidium siue subduplum, ad quod refertur duplum, non erit multiplum genus dupli. Tertius ibi assignatus, Amplius si non ad idem & secundum genus dicitur, & cæt. qui appellari valet a superiorum generum relatione, hunc habet sensum. Non tantũ oportet speciei genus propinquum, ad idem ad quod dicitur referri, sed & cuncta reliqua superiora genera, vt non tantum ad dimidium refertur dupli genus proximũ quod est multiplex, sed & transcendens siue superabũdans, & ad aliquid disquiparãtiæ ad idem valebunt referri. At literæ instantia, cum cõtineat ea, quæ duntaxat sunt adaliquid secundum dici, nihil momenti adfert contra hunc locũ, qui intelligendus venit de ijs, quæ per se sunt adaliquid. Deinde in litera, ibi. Rursum si similiter dicitur genus, &c̃. Traditur quartus locus, qui a relatiuis penes casuum similitudinem appellari potest, est huiusmodi. Si speciei, quæ est adaliquid, genus assignetur, quod sub eodem casu non referatur quo refertur species, interimendum erit generis problema. Oportet enim vtrunq; & speciem & genus sub eiusdem casus habitudine referri, vt patet in duplo & multiplici, quæ referuntur sub habitudine genitiui casus. Verùm contra hunc locum adfert Philosophus instantiam de contrario & differenti, quæ secundum dandi casum referuntur, & de diuerso quod illorum est genus, relato in genitiuo secundum Græcos, & secundum Latinos in ablatiuo. Cæterùm quod diuersum contrarij sit genus, apertius est, q̃ vt declaratione indigeat. Quod autẽ differẽtis sit genus, ex 5. libri Metaphysices, nono cap. licet deprehẽdere. Diuersa (inquit Aristoteles) dicuntur ea, quorum aut species sunt plures, aut materies, aut substantiæ ratio, atque omnino diuersum ipsum, opposito modo eidem dicitur. Differentia verò dicuntur ea, quæ diuersa sunt, etsi aliquo modo eadem sunt, modò non sint eadem numero, sed aut genere, aut specie, aut similitudine rationis. Quinti loci in litera ibi assignati, Rursum si similiter adaliquid secundum casus dicuntur, &c̃. dictiq; a relatiuis secundum similem casuum conuersionẽ, hęc est intelligentia. Si speciei & generi relatiuis secundum eundem casum referendis, relatiuè opponantur, quæ non referantur secundum eundem casum, perperàm speciei genus est assignatum. Necessum est enim, relatiuorum & correlatiuorum, secundum eundem casum fieri conuersionem, id quod declarat in relatiuis & secundum esse, & secundum dici. At cum in litera dicitur, Similiter autem & in disciplina & opinione siue assensu. Nam & hæc alicuius & conuertitur. Similiter autem & disciplinatũ & opinabile alicuius, id accipiendum est secundum Gręcum idioma. Nam apud Latinos hæc in auferendi casu referuntur. Sextus locus in litera ibi designatus, Rursum si non ad æqualia species & genus dicitur, &c̃. vocatur ab æquali relationũ numero, qui est. Si species vno tantum modo ad suum correlatiuum referatur, & genus pluribus modis, aut contra, destruendum est genus assignatum. Oportet enim referri tot modis genus, quot species refertur, quemadmodum accidit in dono & datione, quæ secundum genitiuum & datiuum referuntur, quorum hæc illius genus est. cum donum definiatur esse, datio irreddibilis, hoc est, alicuius quod iure repeti non potest. Porrò hic locus cum superiore tantũ probabilis est, & non vniuersaliter verus, id quod monstrat ea pars literæ, In aliquibus autẽ non accidit ad æqualia, &c̃. Post hæc in litera, ibi. Videndum autem etsi oppositi est oppositum, &c̃. Explicatur septimus locus, a relatiua specie appellatus, qui est eiusmodi. Si proponantur species & genus, quæ oppositã speciẽ & genus oppositũ relatiuè habeant, si posita species in proposito genere fuerit, & species opposita erit in genere opposito, & cõtra. vt si duplum veluti species, sit in multiplici tanq̃ genere, erit subduplum, in submultiplici velut species in genere, & ediuerso: Est autem hic locus & construenti & destruenti vtilis, ex quo desumitur illa maxima propositio, Relatiuè opposita non posse contineri sub eodem genere proximo. Pro octauo & vltimo huius literæ loco, a relatiuorum diuisione, facta ad eorum subiecta collatione dicto, redditoque, ibi. Considerare ergo oportet, & cęt. pręmittit Philosophus ibi, Quoniam autẽ eorũ quę sunt adaliquid, & cæ. eorũ quæ sunt adaliquid partitionem trimembrem eiusmodi. Eorum quæ sunt adaliquid, quædam ex necessitate insunt illis aut circa illa, ad quæ referuntur, quales sunt, habitus, dispositio, & commensuratio. Per quam accipit Albertus virtutem. At Antonius Demochares per commensurationem, intelligendam existimat mixtionem. Alia sunt adaliquid, quæ non est necesse ijs, ad quæ referuntur inesse, etsi id euenire possit, vt est scientia, quam animæ

Locus 2. ab vnitate relationis.

Locus 3. à superiorum relatione.

Locus 4. à relatiuis penes casuũ similitudinẽ.

Literę instãtia.

Arist. 5. Metaphysicæ.

Locus 5. à relatiuis secũdũ similẽ casuũ conuersionem.

Locus 6. ab æqli relationũ numero.

Locus 7. à relatiua specie

Maxima.

Locus 8. de relatiuorũ diuisione.

Trimẽbris relatiuorũ partitio.

constat inesse, quæq; ad scibile refertur, quod animæ conuenit, dum sui scientiam anima habet. Non tamen id necessum est accidere, eò quòd scientia, quæ in anima existit ad aliud referri possit, puta res mathematicas, aliaq; id genus, quæ neq; anima neq; homo existunt. Tertio loco alia sunt, quæ nequeunt illis ad quæ referuntur inesse, vt contrarium, duplum, & reliqua, quæ dicuntur relatiuè opponi. At dum in litera dicitur, Neque scientiam scibilis, nisi sit scibile animal, & cæt. animalis loco legenda est anima. Quòd si quis requirat adaliquid secundum esse, quæ sint ex duobus primis generibus, hæc poterit eligere. idem numero, agens patiens, & similia. Nam idem numero, ex necessitate inest illi ad quod dicitur. Agens verò & patiens, etsi nonnunquā in idem incidāt, nō tamen perpetuo. His itaq; præmissis subnectit Philosophus octauū locū eiusmodi, generis & speciei destructiuū, si speciei quę sit adaliquid vnius generis, assignetur genus alterius generis. Aut generi vnius ordinis reddatˀ species alterius, improba erit generis & speciei constitutio. Vt si memoriæ, quæ est secūdi generis, pro genere assignetur mansio, hoc modo descripta memoria. Memoria est mansio, cū mansio sit primi ordinis, pro genere assignatum est, quod primi est generis, speciei quæ est secundi ordinis, quare prauè est genus assignatū. Cæterùm hic locus sic in Boetiana versione legitur. Considerare igitur oportet, si quis in genere ponat quod tale est, in non tali, vt si memoriam, immansionē scientiæ dicat. Nam omnis immansio, in manente & circa illud. Quare & scientiæ immansio, in scientia. Memoria igitur in scientia, eò quòd immansio scientiæ est, hoc autem non contingit. Memoria enim oīs in anima. Porrò memoriam hoc pacto definit Ioannes Damascenus. Memoria est imaginatio relicta ab aliquo sensu secundum actum apparenrem, aut confirmatio sensus & intelligentiæ. Postremò in literæ calce, ibi. Est autē qui dictus est, &c. asserit Philosophus, dictum locum vtilem esse ad interimendum accidentis problemata, eo quòd queādmodum vnum vnius ordinis nequit esse genus aut species eius quod est alterius ordinis, sic nec simili modo potest vnum alterius esse accidens, quod an vniuersaliter veritati subnixum sit, diligentioribus lectoribus discutiendum relinquimus.

Explicatur 8. locus.

Quid sit memoria secūdū Ioannē Damascenū

Rursū si habitum in actu posuit.

In decimum caput, monstrans quomodo terminanda sint generica problemata facta inspectione ad actum, habitum, potentiam, & consequentia, annotatio.

HVius capitis tres sunt loci. Primus vocatus ab habitu & actu est huiusmodi. Si quis actū in habitu, aut habitum in actu, velut speciem in genere collocauerit, interimendum erit generis problema. At nomen habitus, ad potentias extēdit Philosophus, quòd semper habeantur. Alioqui non foret sensus, habitus. Huius loci causam arbitrantur nonnulli esse, quòd aliàs diuersorum generum & non subalternatim positorū diuersæ essent species & differentiæ. Autumant enim ij de quibus agimus, habitus esse prædicamenti qualitatis, & actus pertinere ad actionis classem. Secundus in litera ibi assignatus, Peccant autem & qui habitum, &c̄. dicitur ab habitu & consequente potentia seu passione, qui est. Perperàm genus assignant, qui habitum tanquam speciem constituunt in potentiam & passionē consequentem, vt peccant qui arbitrantur mansuetudinis genus esse iræ continentiam: fortitudinis, timorum continentiam: & iustitiæ, continentiam lucrorum. Hæc enim ab illis separari possunt, cū mansuetus non semper irascatur, nec fortis timeat, nec iustus lucrari intendat, sed perturbatione frequenter careant. Eum aūt qui continens est, perturbari est necesse. Huius loci exemplum, ex litera facile est intellectu, quæ sic habet, vt mansuetudinē, continentiam iræ, fortitudinem & iustitiam, timorū & lucrorum continentiam. Nam fortis & mansuetus, perturbatione vacās dicitur. Continens autē, qui perturbatur sed non ducitur. fortasse igitur talis potentia sequitur vtrunq;, vt si perturbetur nō ducatur. Verùm continere nō hoc est, hunc quidem fortem, illum autē mansuetū esse, sed omnino perturbari ab huiusmodi nihil. Cum igitur sine huiusmodi iræ, timorum, & lucrorum continentia possit esse mansuetus, fortis, & iustus: Genus autem non valet a specie separari, non erit continentia, mansuetudinis, fortitudinis, & iustitię genus. At tertij loci ibi descripti, Aliquoties autem & quod sequitur quouis modo, & cæt. appellatiq; a consequentibus, hæc est sententia. Etsi genera nunquam relinquant species, sed illas semper sequantur, non tamen quicquid quouis modo sequitur alterum, credendum est leuiter genus esse, eò quòd accidentia ipsa, & quæ non sunt de ratione rerum, nonnunquam comitentur. At quo pacto sese habeant tristitia & ira, moralis est instituti: quemadmodum & & Physici est inuestigare, quid sit fides seu credulitas, quidq; opinio, & an ab eadem opinione possit formido tolli, ita vt ex opinione credulitas fiat, & id genus alia.

Locus 1. ab habitu & actu.

Locus 2. ab habitu & cōsequente passione.

Locus 3. à consequentibus.

Videndū autē & si in aliquo,

In vndecimum caput, ostendens definire generis problemata, inspiciendo ad subiectum dici secundum quid, & ad se habere vt partem ad totum, scholia.

Præsentis

PRæscriptis literæ summa tribus explicatur locis. Quorum primus a speciei & generis subiecto appellatus, est eiusmodi. Si quid pro genere alicuius speciei designetur, quod non natum sit eidem subiecto inesse cui inest species, praua erit generis assignatio. Et proinde non est verecundiæ genus timor: neq; tristitiæ ira, neq; amicitiæ voluptas, si amicitia in potentia concupiscibili sit, & voluptas in rationali duntaxat. Item & ira in irascibili, tristitia autẽ in concupiscibili, cui soli inest voluptas tristitiæ contraria. Similiter & verecundia in rationali, & in irascibili timor. Porrò cum eo, quo negatur verecundiæ genus esse timor, pugnare apparet Damascenus, qui timorem secat in sex species. Diuiditur autem (inquit) timor in sex, in cunctationem, verecundiam, erubescentiam, stuporem, terrorem, & agoniam. Verecundia, timor est ex expectatione conuitij, Et hic affectus optimus est. Sic Damascenus. Diuus Thomas, quodã in loco ex hoc quarto Topicorum libro adfert, verecundiam esse timoris speciem. Et proinde suspicamur, duplicẽ Philosophum insinuasse timoris acceptionem, quã his verbis explicat Albertns Thomæ præceptor. Est autem (inquit) hic notandum, quòd pro certo ab autoribus timor ponitur esse genus verecundiæ. Dicit enim Damascenus, quòd verecundia est timor in turpi perpetrato. Sed timor dicitur æquiuocè, secundum quod est fuga turpis, & secundum quod est fuga periculi: hoc autem modo quo est fuga cordis in periculo, non potest esse genus verecundiæ, & sic intelligitur quod hic dicitur. At Antonius Demochares considerans omnem timorem veluti passionem esse in potentia sensitiua, duplicem constituit verecundiæ significationem, secundum quarum vnam existimat ipsam inesse rationali potentiæ. Accipitur (inquit) nomen verecundiæ pro pudore illo ingenuo, cum obseruantia quadam producto, cuiusmodi est pudor ille honestus filiorum erga parentes, non ob scelus patratum, verùm propter obseruantiam, ἀισχύνη propriè dicitur pudor ob scelera perpetrata. Verùm αἰδὼς, est metus infamiæ, seu vt Stoici definiunt, φόβος τῆς ἀδοξίας. Hæc Demochares. Verùm quibus parum curæ sunt exempla, arbitrantur exemplum redditum esse secundum veterum opinionem, aut accipiendum admissa hypothesi, qua subinde vtitur Philosophus in reddendis locorum exemplis. Cæterùm in huius loci calce, ibi. Vtilis autem hic locus, & cæt. subnectit Philosophus, hunc locũ idoneum esse ad interimendum accidentis problema. Nam si duorum accidentium, quorum vnum alteri accidat, id cui alterum accidit, nõ insit eidem subiecto, destruendum est accidentis problema. Secundus ibi assignatur, Rursum si secundum quid species, &c. nuncupaturq; a specie genus secundum quid participante, qui est huiusmodi. Si quippiam tanquam genus constituatur alicuius speciei, quę illud participet secundum quid, hoc est secundum partem, praua erit generis assignatio, cum oporteat speciem genus simpliciter participare, atq; secundum ipsius totam rationem. Et proinde animalis genus non est aut sensibile aut visibile. quòd animal huiusmodi sit duntaxat secundum corpus, non autem secundum animam sensitiuam. Porrò ea literæ pars, neq; grãmatica disciplina, ad hunc modum est legenda, Neq; grammatica secundum quid disciplina, Similiter autem & in alijs. Porrò tertij loci in litera breuibus descripti ibi, Latent autem quandoq; & cæt. appellatiq; a parte, hæc est sententia. Qui totum integrale vel essentiale, in parte respõdente, veluti in genere vel latenter collocat, illegitimè genus assignat, eo quòd huiusmodi pars vt pars designata, aut omnino de suo toto nequeat prædicari, aut non in quid: vt errat qui animalis existimat genus esse corpus animatum. Idem censendum est de corpore, animalis collatione. Porrò corpus animatum, accipit quidem Porphyrius vt animalis sit genus. sic enim inopia verborum quod deest circumloquitur. At Aristoteles pro corpore illo cui anima inest, & non pro composito hic sumit. Ideo forsitan Argyropilus, quòd significatio Aristotelis non esset pro corpore animato, plerunq; viuens vsurpauit.

Obiectio. Damascen9.

Thomas. Dilutio. Albertus.

Antonius Democha-res.

Locus 2. a speciei secũdũ qd genus participãte.

Locus 3. a parte.

Videndũ autẽ si quid.

In duodecimũ caput, monstrans quo pacto definire oporteat generis problemata, conferendo bonũ & malum ad potentiã, & id quod sub pluribus continetur generibus ad alterũ, annotamentum.

COmplectitur hoc duodecimum caput tres locos. Quorum primus ab eligendo appellatus, est eiusmodi. Quisquis aliquid vituperabilium ac fugibilium, sub potentia vel potente tanquam genere callocauerit, perperàm genus constituit, vt peccat qui furis aut latronis genus dicit esse, posse aliena clàm aut apertè surripere. Non enim quis ideo fur est, quia potest aliena surripere, sed qui scienter aliena surripit inuito domino. queãdmodum nemo prauus dicitur, quod praua possit agere, id quod approbat Philosophus bifariàm. Tum primò, quia studiosus & Deus, quos constat non esse prauos, possunt praua agere. Id quod de studioso nihil habeat ambiguitatis. De Deo autem, si pro absoluto illo & immensè bono sumatur, id sentire nefas est. tametsi ea possit, quæ praua videri possint. At de dijs gentium nemo

Locus 1. ab eligendo.

non concedit, secundum quorum fortasse morem Aristoteles hic locutus est, sic & Ouidius.

Vir magnus bello, nulli pietate secundus
Aeneas, odijs Iunonis pressus iniquæ.

Vbi Iunonem iniquam appellat, quæ a gentibus dea credebatur. Tum secundo, quia omnis potestas est eorũ quæ sunt eligenda. Nam potestas prauorũ efficiendorũ est eligenda, eò quòd studioso & deo cõueniat. Quare nullius vituperabilis genus erit potestas. Nam si nõ verum sit, nullius vituperabilis potestatẽ genus esse, accidet aliquod vituperabile esse eligendũ. Cum enim omnis potestas sit eligẽda, & quædã item potestas sit vituperabilis, nempe ea quę est prauorũ, erit quoddã vituperabile eligendũ. Secundus locus vocatus a bono propter se, assignatur ibi. Et si quid propter se honorabilium, & cęt. cuius hic est sensus. Cum honorabilium & propter se bonorũ genus tantũ sit bonũ propter se, perperàm assignat honorabilibus & propter se bonis, potestatẽ potentẽ vel effectiuum. Nam hæc duntaxat bona sunt propter aliud eligenda. Cæterùm tertius locus in litera ibi descriptus, Aut si quid eorũ quæ sunt in duobus generibus, &c̃. dictusq; a generum cõmunione, est eiusmodi. Si quædam proponãtur, quę duo genera participãt ex æquo vel plura, si talia in vno genere tantũ posuerit, interimendum est generis problema. Dicũtur autem ab Aristotele, tum plura genera esse, quando vnum genus pluribus dictionibus genericis circumloquimur, vt seductor positus sub potente & eligente decipere, sub pluribus generibus ponitur, neq; sub potente decipere, neq; eligente rectè assignatur. Fraudulentus is est, qui potest & eligit alterum sub latenti valemento decipere. Calumniator autem, qui potest & eligit alteri falsum crimen impingere.

Locus 2. à bono ꝑpter se.

Locus 3. à generũ communione.

Amplius aliquoties ecõuerso

In caput decimum tertium, docens definire generis problemata, comparatis ad seinuicem genere & differentia. Item subiecto & passione, scholia.

TRes sunt numero huius literæ loci. Quorũ primus nuncupatus a differentia tanq̃ genere collocata, & cõtra, est. Si quis genus vt differentiam, aut differentiã vt genus assignauerit, improba erit generis & differentiæ constitutio. Vt peccat qui arbitratur stuporis genus superabundantiam esse, & fidei vehementiam, id quod tribus rationibus comprobat Philosophus. Quarum secunda ibi assignatur, Amplius si quis superabũdantiam. Et tertia ibi, Amplius accidet sic assignanti vehementiam vehementem dicere. Secundus locus assignatur ibi, Quandoque autem peccant & passionum, & cæt. qui dictus a passionis subiecto, hunc habet sensum. Peccanr interdum ob ignorantiam, qui passionis & accidentis subiectum constituunt ipsius esse genus. Tertius læcus superioris conuersiuus, ibi redditus, Rursum si passionẽ cuius est passio, &c̃. appellatusq; a subiecti passione, est huiusmodi. Errat qui pro subiecti genere passionẽ assignauerit. Cęterùm literæ exemplum, quo dicitur perperàm finiri spiritus seu ventus esse aer motus (saluo semper aliorũ melius sentientium iudicio) ad superiorẽ potius pertinet locum, quàm ad hunc. Quippe cum declaretur ventus, qui definitur esse ipsius aeris passio, & proinde non constituatur passio subiecti genus, sed contra, subiectũ passionis genus. At quod sit venti genus, quid ve sit, ex Physicis est petendum. Porrò ad ampliorem secundi loci declarationẽ, non inutile nobis videtur, si quædam adijciamus ex D. Thomæ Aquinatis opusculo, cui nomẽ de ente & essentia præfixit. Hic enim in eius operis calce de passionũ finitionibus agens, ad hunc modum disserit. Quoniam (inquit) accidentia non componuntur ex materia & forma, ideò non potest sumi in eis genus a materia, & differentia a forma, sicut in substantijs compositis, sed oportet vt genus primùm sumatur ex ipso modo essendi, secundum quod ens diuersimodè secundum prius & posterius de decem generibus prædicamentorum prædicatur. Sicut dicitur quantitas, ex eo quod mensurat substãtiam. & qualitas, secundum quod est dispositio substantiæ, & sic de alijs secundum Philosophum decimo Metaphysicæ. Differentiæ verò in eis sumuntur ex diuersitate principiorũ ex quibus causantur. Quia verò propriæ passiones ex proprijs principijs subiecti causantur, ideò subiectũ ponitur in definitione earum loco differentiæ, si in abstracto sumantur, secundum quod sunt propriæ in genere, sicut dicitur quòd simitas est curuitas nasi. Sed econtrariò esset, si eorum definitio sumeretur secundum quod concretiuè dicuntur. Sic enim subiectum, in earum definitione poneretnr sicut genus, quia tunc definirentur per modum substantiarum compositarum, in quibus ratio generis sumitur a materia, sicut dicitur, quòd simũ est nasus curuus. Etiam est similiter, si vnũ accidens alterius accidentis principium sit, sicut principium relationis est actio, & passio, & quantitas. Et ideo secundum hoc diuidit relationem Philosophus in quinto Metaphysicæ. Sed quia propria principia accidentium non semper sunt manifesta, ideo quãdoq; sumimus differentias accidentium ex eorum effectibus, sicut congregatiuum & disgregatiuum dicuntur

Locus 1. à differẽtia velut genere collocata.

Locus 2. à passionis subiecto.

Locus 3. à subiecti passione.

Thomas.

dicuntur differentiæ coloris, quæ causantur ex abundantia vel paucitate lucis, ex qua diuersæ species coloris causantur. Hæc Diuus Thomas eo in loco. Verùm de hac re exactior consyderatio ex Metaphysicis est petenda. Thomas.

In decimum quartum caput, quo nos instruit Philosophus definire generis generatim accepti problemata per locos communes, annotatiuncula.

Amplius si omnino.

HVius capitis summa quatuor locis comprehenditur. Quorum primus, quem à toto quidam appellant, est. Si quid alicuius genus esse constituatur, quod nullius omnino genus est, non erit rectè genus assignatum, & proinde interimēdum erit problema propositum. vt huius albi non est genus album, neque huius albedinis albedo, cùm nequeat album vel albedo de specie differentibus prædicari. At secundus locus a transcendente vocatus, assignatur ibi, Rursum si quod omnia sequitur, &c. qui est eiusmodi, Si quod transcendentium, siue ad omnia sequentium, tanquam omnium præsertim communium genus aut differentia constituatur, perperàm erit facta generis aut differentiæ assignatio. Adiecimus, tanquam omnium præsertim communium, quia nonnulli vel probabiliter tuentur, ens genus esse omnium, quæ in classibus prædicamentalibus continentur, non autem comparatione vnius veri & boni, quæ vulgò entis passiones existimātur. Loci huius declaratio intellectu ex se est facilis. Porrò duo reliqui in literæ calce assignantur, quorum prior dictus a continente subiecto, est. Si quid statuatur esse alterius genus, cui tanquam subiecto inest, destruendum est generis problema. vt niuis genus non est albedo, quòd ipsa insit niui. Posterior appellatus ab vniuoco, est. Si quid pro alterius genere assignatur, quod de illo non prædicetur vniuocè, reiicienda erit generis constitutio.

Locus 1. à toto. Locus 2. à transcendente. Locus 3. à continente subiecto. Locus 4. ab vniuoco.

In decimumquintum capitulum, quo docemur terminare generica problemata, facta ad peius melius, magis & minus collatione, Scholia.

Amplius quādo existente.

QVatuor in hoc capite proponit Philosophus locos, inter quos primus in literæ exordio positus, quem quibusdam placuit vocare ex contrariæ speciei transsumptione, est huiusmodi, Si aliquando proponatur genus habens contrarium, cuius & species contrarium similiter habeat, si meliori speciei adferatur quod peius est pro genere, aut contrà, peiori speciei quod melius est, destruendum est generis problema. Alioqui in contrariis moralibus id quod bonum est, in genere malorum constituendum foret, aut quod malum est, in bonorum genere. Errat igitur, qui corpoream voluptatē dixerit esse fœlicitatem, ꝙ id quod malum est in virtute collocet, quæ melius bonum est, cuiq; vitium contrariè sit oppositum.

Locus 1. ex cōtrariæ speciei trāsumptione.

Post hæc in litera ibi, Etsi eodem similiter ad vtraq; se habente, secundus redditur locus, quem a pari appellant, cuius hæc est summa, Si quippiam ad duo genera similiter se habeat, quorum alterum est melius, & alterum peius, & possit in vtroq; poni vt in genere, conuenientius fuerit reponere in genere meliori quàm peiori. Quapropter peccat, qui animam, quæ similiter (aliquorum sententia) sese habet ad motum & quietem, seu stationem in motu, tanquam in genere collocat, cùm statio & quies melior sit agitatione atq; motu. Cæterùm quietem siue stationem non accipit Aristoteles pro motus priuatione, quam peiorem constat esse ipso motu, sed pro forma positiua, quàm id quod mouetur assequitur cessante motu. Hoc exemplum videtur allatum esse contra Platonicos, qui arbitrabantur, animam numerum esse à seipso motum. Tertius huius capitis locus ibi assignatus, Amplius ex magis & minus, &c. cui nomenclaturā indunt à genere magis & minus suscipiente, est huiusmodi. Si aliquid quod magis & minus suscipiat, pro genere cōstituatur eiusdem speciei, quæ neq; secundum se, neq; secundum suum denominatiuum recipiat magis & minus, interimendum est generis propositum problema. Nam si species concretiuè designata magis & minus recipiat, oportet & genus simili modo sumptum, secundum magis & minus prædicationem suscipere. Et contrà, si genus prædicationem secundum magis & minus recuset, necessum est, vt nulla eius generis species possit secundum magis & minus prædicari, quemadmodum aliis in locis vtcunq; explicuimus. Porrò quarti loci ibi redditi, Rursum si quod magis videtur vel similiter, non est genus, &c. atq; dicti ab ipso magis & paribus, hæc est summa, Si duorum propositorū vnum videatur magis genus esse quàm alterum, & quod magis videtur non est genus, neq; quod minus. Si verò similiter vtrumq; videatur esse genus, si vnum genus non fuerit, colligetur quoque alterum genus non esse, vt de ira prædicari videtur tristitia & opinio in eo quod quid est. Nam dicitur aliquando ira tristitia, Aliquando & ira dicitur opinio contemptus. Cùm igitur vtraq; de ira prædicentur, & non sit manifestum vtrùm illorum sit genus, sumendum est id quod magis videtur esse genus. Quòd si comprobetur, id non esse genus, neq; quod minus

Locus 2. à pari. Locus 3. à genere magis & minꝰ suscipiente. Locus 4. ab ipso magis & paribus.

videtur esse, erit. vt si tristitia dicatur non esse genus iræ (quemadmodum superius monstratum est) quæ magis videtur, neque ipsius iræ genus erit existimatio siue opinio. Quæ in huius loci explicationem adferuntur, cùm sint vtcunque lectoribus intellectu facilia, non est opus vt pluribus verbis ea explicemus.

Amplius ad construendum.

In decimumsextum caput, quo docet Aristoteles tantùm construere generis problemata, annotatiuncula.

Locus 1. ab ea quę in quid est prædicatione.

Complectitur præsens litera tres locos generis constructiuos. Quorum primus appellationem habens ab ea quæ in quid est prædicatione, est huiusmodi, Supposito quippiam de pluribus specie differentibus prædicetur, si id de illis in quid prædicetur, construendum est esse generis problema. Item si quid de vna specie prædicetur in quid, & similiter de aliis, probè erit speciei genus assignatum. Contrà, si non in quid prædicetur, aut non de specie differentibus, aut de vnica duntaxat specie, generis problema foret interimendum. Cęterùm ne quis differentiam existimaret esse genus, eò quod vtrisque conuenit quodammodo in quid prædicari (Differentia enim in eo quod quale quid est, de speciebus dicitur) in litera ibi, Quoniam aūt videtur in quibusdam & differentia in eo quod quid est de speciebus prædicari, separandum est genus a differentia vtenti iis quę dicentur elementis, subnectit Philosophus tria generis & differentiæ discrimina, de quibus abundè diximus in Isagoge Porphyriana, & in Aristotelis Categoriis circa tertiam substantiæ proprietatem. Porrò secundi loci in litera illic redditi, Quoniam autē videtur musicum in eo quod musicum, &c. vocatique à denominatiuis, sensus est iste, Si vnum denominatiuorū alterius sit genus, erit & denominans, alterius denominantis genus, quod licet per locum a coniugatis monstrare. Tertius locus, qui a consequentibus appellatus, ibique in litera designatus, Amplius quoniam quod sequitur aliquid, &c. probabilis duntaxat est, & non in omnibus veritatē continens, qui est eiusmodi, Si vnum semper ad alterum sequatur, & non contrà, illo tanquam genere est vtendum, eò quòd difficile sit illud a genere separare. &, vt inquit Faber, tametsi illud communius non esset genus, vult tamen nos plærunque non præbere difficiles, sed obsequi. quia in multis proprium genus assignare est quàm difficillimum, neque decet dialecticum multum esse contentiosum, & talia interdum generum loco sunt recipienda. At quo pacto illud instantiæ (quoniam non ens sequitur omne quod fit) veniat intelligendum, in priori Peri Hermenias libro est expeditum. At huius libri locorum ordinem atque nuncupationem monstrat subiecta formula.

Locus 2. à denoiatiuis.

Locus 3. à consequentibus.

Catalogus locorum ad generis problemata.

1. A cognatis.
2. Ab accidentis prædicatione.
3. A definitione accidentis.
4. A prædicamenti distinctione.
5. A speciei participatione.
6. A speciei verificatione.
7. A specierum participatione.
8. A speciei maiori prædicatione.
9. Ab æquali specie.
10. Ab indiuiduis.
11. A diuerso genere.
12. A superioris prædicatione.
13. A speciem participantibus.
14. A generum prædicatione.
15. A specie subalterna.
16. Ab vniuoca prædicatione.
17. A differentia prædicante.
18. A differentia subiecta.
19. A genere speciei subiecto.
20. A differentia speciei subiecta.
21. A genere differentiæ subiecto.
22. A genere pro differentia.
23. A differentiarum prædicatione.
24. A specie priore.
25. A specie inseparabili.
26. A contrario genere.
27. A speciei communicatione.
28. Ab æquiuocatione.
29. Ab vnitate speciei.
30. A metaphora.
31. A speciei contrario.
32. A contraria specie.
33. A genere contrario.
34. A medio contrariorum.
35. A mediis variè eloquutis.
36. A mediis contrariorum generis.
37. A contrario genere.
38. A contrariis & mediis.
39. A casibus & coniugatis.
40. A proportione.
41. A generationibus & corruptionibus.
42. A causis efficientibus.
43. Ab oppositis priuatiuè.
44. A contradictoriis.

45. A relatiuis.
46. Ab vnitate relationis.
47. A superiorum relatione.
48. A casuum similitudine.
49. A conuersione casuum simili.
50. A numero relationum eodem.
51. Ab opposita specie.
52. A relatiuorum diuisione.
53. Ab habitu & actu.
54. A consequentibus.
55. A subiecto.
56. A specie genus participante secundum quid.
57. Ab eligendo.
58. A bono per se.
59. A generum communione.
60. A differentia.
61. A subiecto passionis.
62. A passione.
63. A toto.
64. A transcendente.
65. A continente subiecto.
66. A non vniuoco.
67. A transsumptione.
68. A paribus.
69. Ab ipso magis & minus.
70. Ab ipso magis & paribus.
71. A prædicatione in quid.
72. A denominatiuis.
73. A consequentibus.

Quarti libri Topicorum finis.

ℭ IN QVINTI TOPICORVM LIBRI, DOCENTIS TERMINARE PROPRIORVM PROBLEMATA, Primum caput, quod proprij diuisionem complectitur, & illud de quo agendum sit explicat, Scholia.

Vtrùm aũt proprium an non.

Ertractatis superiori libro iis locis, quibus instruimur cõstruere & destruere generica problemata, in hoc quinto libro congruenti ordine eorum locorum tractatum aggreditur, quibus valeamus conflata ex propriis problemata definire. Nam proprium, veluti quoddam interiectum medium est inter genus & terminum. Latius enim se fundit genus quàm proprium, quod definitioni collatum imperfectioris rationem suscipit, cuiusq; loci elementa sunt terminandorum definitionis problematum. At nomine proprij (de quo præcipuus hic est sermo) catagraphen descriptionemq; intelligimus, quæ cum termino seu definitione conuenit, tum quòd vtraq; oratio est, tum quòd vtraq; est notum faciendi gratia, deniq; quòd vtraq; remeat. Differt autem quòd hæc, ex iis solis, quæ essentiam cõcernunt, coalescit, Illa verò nonnihil accipit quod ad essentiam minimè pertinet, quemadmodum alibi vberius est explicatum. In huius itaq; quinti libri capite primo, ad hunc modum præfatur Aristoteles, Vtrum autem proprium, an non proprium, quod dictum est, per hæc consyderandum. Deinde mox in litera ibi, Assignatur autem proprium, aut per se & semper, &c. Proponit quandam proprij diuisionem, quę Fabro, Alberto, aliisq; videtur esse trimembris, Alij quadrimembrem esse arbitrantur. Propriorum enim quoddam est per se, vt per se proprium est homini, esse animal natura mansuetũ. Nam animalia mansueta videntur quædam irrationalia, sed non natura, verùm consuetudine, & industria, vt aues quædam. Aliud est proprium semper, vt Dei animal immortale, sumpto immortali non vt Dei sit differentia, sed potius accidens proprium. Aliud est ad aliud, vt animæ ad corpus comparatæ, corpori imperare, & corpori ad animam collato, animæ parẽre & inseruire. Aliud est aliquando proprium, vt alicuius hominis ambulare, dum ambulat solus in theatro, seu quemadmodum habet Boetius, in gymnasio. Est autem gymnasium locus exercitationis alicuius, vt rei literariæ ludus. Deinde in litera ibi, Sunt autem proprij quod ad alterum est, &c. monstrat quòd duobus aut quatuor modis valeamus proprij ad alterum interimere problema duobus quidẽ, si idem proprium duobus cõparetur, vni cui conueniat, & alteri à quo remouetur. Quatuor verò, si duobus duo tribuantur eiusmodi ad aliquid. verbi gratia, hoc problema, Sitne ad equum homini proprium bipes, bifariàm destruetur, nempe si quis monstrauerit, aut hominem non esse bipedem, aut equum esse bipedem. Quòd si in medium adferatur, an ne ad equum homini sit proprium bipes, & equo ad hominẽ quadrupes. interimetur, si monstratum fuerit, hominem non esse bipedem, aut equum non esse quadrupedem, aut hominẽ esse quadrupedem, aut equum esse bipedem. Cæterùm ne mox

Proprij diuisio quadrimembris.
Propriũ per se.
Propriũ semper.
Propriũ ad aliud.
Propriũ aliquando.

tradita

Qui[d per] se pro[prium]. tradita proprij distributio, lectori incognita permaneat, in literæ decursu ibi, Est autem per se quidem proprium, &c. singula illius membra ad hunc modum describit. Id per se proprium est, quod ad omnia assignatur, & ab omni separat, hoc est, quod alicui speciei accidit, & omnibus sub ipsa contentis, & eam speciem à cæteris omnibus disseparat, & distinguit, vt hominis, per se proprium est esse animal rationale, disciplinæ capax, quod homini omni, & soli acciden taliter insit.

Quid ad aliud ppriū. Ad aliud proprium est, quod accidit speciei, quam non ab alio omni diuidit, vt virtuti naturali ad disciplinam, proprium est pluribus inesse. Nam hæc soli animæ & rationalibus animalibus conuenit, Illa autem, pluribus & rationalibus & irrationalibus, & animatis & inanimatis, & naturalibus & artificialibus. vt hominis virtus dicetur, posse intelligere, equi currere, domus defendere ab imbrium & ventorum iniuriis, cubiculi seruare contenta, & sic in reliquis.

Quid semp proprium. At semper proprium est, quod secundum omne tempus verificatur, & nunquam relinquitur, vt animalis ex anima & corpore compositum esse.

Quid sit propriū aliquando. At illud est proprium aliquando, quod secundum aliquod tempus verum est, & non ex necessitate semper subiectum consequitur, vt comparatione hominis in foro deambulare.

Quæstio. Cæterùm non iniuria posset quis rogare, quo pacto sese habeant eiusmodi proprij acceptiones, ad eas tres quas in primo Topicorum reddiderat Aristoteles, & eas quatuor quæ à Porphyrio in sua Isagoge sunt explicatæ?

Solutio. Cui summatim responsum sit, Id facilè posse ex singulorum modorum finitionibus deprehendi. Nam quod in præsentia dicitur per se proprium, id ab Aristotele in primo huius descriptum est, idem quoq; est proprio quarto modo à Porphyrio descripto. Deinde, cùm id quod semper inest, interdum soli & omni speciei accidat, interdum autem omni & non soli, manifestum euadit, eorum quæ sunt semper propria, quædam esse propria secundo modo, iuxta proprij acceptiones in Isagoge Porphyriana traditas. Alia verò propria quarto modo. At quid sentiendum sit de propriis ad aliud & aliquando, palàm est ex prius dictis.

Duplex proprium ad aliud. Post hæc in litera ibi, Est autem ad alterum proprium, &c. partitur Philosophus proprium ad aliud in duo membra, Eiusmodi enim proprij quoddam est, quod speciei omni & semper conuenit. vt bipes homini ad equum collato, hoc modo est proprium. Alterum est, quod in pluribus & sæpius speciei conuenit, quemadmodum potentiæ rationali conuenit imperare potentiis concupiscibili & irascibili, quibus competit vt in plurimum & frequentius parêre, quàm imperare, etsi nonnunquam imperent, vt palàm est in incontinentibus. Deinde ibi in litera, Propriorum autem ea maximè logica sunt, &c. aliam assignat propriorum distributionem, dum testatur propriorum quædam esse logica, vt sunt propria per se, semper, & ad aliud, quòd ex his fiant problemata dialectica, ad quæ rationes & crebræ & bonę siue conuenientes adferri possunt, cuiusmodi sunt problemata ex illis propriis procreata. At proprium aliquando non est logicum, eò quòd ex ipso non constituatur problema, quod variis modis aut construi queat, aut interimi. Quam ob rem in litera ibi, ad aliud igitur proprium, & cæt. colligit Philosophus, hoc in libro agendum esse de solis propriis, quæ per se & semper sunt. Nam in secundo & tertio libris, quibus pertractatum est de accidente & ipsius annexo, sufficienter abundeq; expedita sunt, quæ idonea videri possunt definiendis eorum propriorum, quæ ad aliud sunt, problematibus.

Primū qdē an bene assignatū.

In secundum caput, quod ostendit, quo pacto interimitur proprij problema, si non sit proprium subiecto notius, annotatio.

Locus 1. ab ignotiore. PRælibatis iis, quæ sequentium veluti quædam seminaria fulsimentaq; videbantur, impræsentiarum aggreditur Philosophus eorum locorum tractationem, quibus queamus & interimere & appobare proprij problemata. Primùm eos locos recenset, quibus possimus agnoscere, an proprium, quod assignatum est, bene, an non bene sit redditum. In hoc autem secundo capite duos enumerat locos. Quorum prior nuncupatus ab ignotiore, hanc habet sententiam, Si cui subiecto constituatur aliquod proprium, quod non sit notius, sed ignotius, aut æquè ignotum, interimendum erit proprij problema. Sin autem eo notius fuerit, eâtenus construendum erit proprij problema. Nam discendi causa (vt inquit Aristoteles) & proprium & definitiones facimus. Cæterùm cùm subiectum sui proprij causa sit, & eo secundum se, naturâque prior atque notior, accipiendus veniet hic locus de his quæ nobis priora sunt atq; notiora. Peccat igitur cum Leucippo Democritus, qui igni proprium statuit esse animę simillimum, cùm ignis longè notior sit, (est enim sensibilis) quàm animæ esse simillimum, eò quòd animæ natura non satis nobis sit cognita, id quod apertè monstrant super anima diuersæ Philosophorum sententiæ, quas in primo de Anima libro adfert, & prosequitur Philosophus.

Locus 2. ab ignotiore cōuenientia. Secundus locus ibi in litera redditus, Illud autem si non

non notius est hoc huic inesse,&c. quem appellant ab ignotiore conuenientia, est eiusmodi. Si quod pro proprio assignatum est, notius nō sit ipsum subiecto inesse, quàm ipsum subiectum secundum se esse, quemadmodum asserit diuus Albertus, perperàm redditum est proprium. Quòd si notius sit ipsum subiecto inesse, adstruendum erit secundum quid problema, hoc est, ad eum vsq; modum. Quam ob rem lapsi sunt nonnulli, è quorum numero fortasse fuit Democritus, qui igni proprium tribuebant esse id, in quod primò nata est esse anima. Nam ignotius est & animam inesse alicui, & alicui inesse primò, quàm ignem esse. Hactenus de huius capitis explicatione.

Deinde destruē ti qdē si qd no- minum

In tertium caput, docens interimere, construereq; proprij problemata, inspecta proprij & subiecti simplicitate & multiplicitate, Scholia.

HOC tertio capite monstrat Philosophus, per duos locos quomodo definienda sint proprij problemata, ratione obscuritatis in sermone repertæ. Prior locus à proprij æquiuocatione appellatus, est huiusmodi, Si quid constituatur proprium, cuius aliqua pars sit æquiuoca dictio, aut quod oratio sit ambiguum habens sensum, interimendum est proprij problema. Quare animalis proprium non erit natum sentire, q; sentire multiplex sit ad habere sensum seu potentiam sensitiuam, & ad sensum vti. Huius duplex redditur in litera ratio. Prior, q; multiplex, sermonis obscuritatem aduehat. Multiplex enim omne indistinctum parit confusionē. Posterior, q; assignantes eiusmodi propria increpandi sint, qui dum in alio sensu proprium accipiunt quàm respōdens, disputando, syllogismum constituunt sophisticum, non dialecticum. At econtrà, si omnes assignati proprij partes simplices sint, neq; tota oratio diuersis sensibus sit obnoxia, eatenus erit rectè assignatum proprium, vt ignis proprium est, mobilissimum esse in supremum locum. Cæterùm secundus locus, in litera ibi redditus, Deinde destruenti quidem si multipliciter dicitur,&c. quem a subiecti multiplicitate appellant, est iste, Si subiecto multiplici indistincto quicquam statuatur esse proprium, perperàm erit facta proprij assignatio, Si verò subiecto simplici vniuocoq; assignetur, erit secundum hoc legitima assignatio, vt hominis qui simplex est, proprium est animal natura mansuetum. Contrà autem hypothesi facta, q; hæc oratio (scire hoc) designet subiectum cuius proprium inquiritur, si quid pro proprio illius reddatur, destruendum est problema proprij, eò q; illa oratio diuersa significet, vel ob amphibologiam, vel propter dictionis, scire, æquiuocationem. Significat enim hanc rem secundum habitum vel actum scire, aut hanc rem sciri, vel habitu, vel actu, quemadmodum satis apertè tradit litera.

Prior locus à pprij æquiuocatione.

Posterior locus à subiecti multiplicitate.

Deinde destruē ti qdē si frequē- ter.

In quartum caput, docens interimere proprij problema, ex eiusdem repetitione, ex nimia communitate, & indebita plurium assignatione, atque ex horum oppositis construere, Annotatio.

HVius capitis summa tres complectitur locos ob superfluitatem proprij destructiuos, quorum primus vocatus à frequenter dicto, est huiusmodi. Si in proprio assignando, idem sæpius dicatur, interimendum erit proprium. Sin autem non, secundum hoc construendum est problema. At quot modis accidat idem freqūeter dici aperit Philosophus ibi, Eueniet autem frequenter idem dicere duobus modis,&c. Prior modus est, quando idem secundum se (etsi nonnunquam casus varietur) repetitur, id quod accidit ei, qui igni proprium autumat esse corpus tenuissimum corporum. Fuisset enim satis, si dixisset corpus tenuissimū seu rarissimum, ignis esse proprium. Posterior modus est, cùm vnius in proprio positi, reddita collocataq; definitione, idem repetitur, quod non apertè alioqui collocabatur, vt si terræ proprium designetur esse substantiam, quæ maximè corporum secundum naturam fertur in inferiorem locum siue versus centrum, si loco corporis substitueris eius definitionem, substantia repetetur. Nam pro proprio accipiendum erit substantia, quæ maximè substantiarū corporearum (id enim corporis terminus est) secundum naturam fertur in inferiorem locum.

Locus 1. à frequēter dicto.

Quot modis idē frequenter dicitur.

Primo.

Secundo.

Locus 2. à communi oibus noie.

Porrò secundus locus in litera ibi redditus, Deinde destruenti quidem si tale aliquid, &c. quem libet nonnullis a communi omnibus nomine vocare, hunc habet sensum, Si in proprio assignando quippiam collocatum fuerit, quod vniuersis rebus per prædicationem commune sit, perperàm assignatum est proprium. Si verò huiusmodi non contineat, proprium eatenus legitimè assignatum erit. vt errat, qui scientiæ proprium assignat opinionem vnam existentem à ratione indissuasibilem esse, eò q; transcendente vno in sua communitate sumpto vtatur. Nam si transcendens contraheretur limitareturq; per aliquod adiectum, non esset interimendum proprium, quemadmodum testatur Albertus, id quod fatetur accidere in sexta proprietate substantiæ. Cęterùm tertij loci, qui ab ocioso appellatur, redditurq; in litera ibi, Deinde

Albertus.

Locus 3. ab ocioso.

Deinde destruenti quidem si plura propria,&c.hic est sensus,Si eiusdem speciei plura assignetur propria non indicando ꝙ plura sunt,praua est proprij assignatio.vt errat,qui igni corpus leuissimum & tenuissimum,velut vnum constituit proprium. Quòd si oppositum acciderit, secundum hoc construendum erit proprij problema. vt humidi proprium est, corpus quod in omnẽ figuram ducitur. Corpus autem in omnem figuram dicitur ductile, quod se præbet pro arbitrio tractantis in hanc figuram vel illam ducendum . huius naturæ est cera , quæ in varias formas nutu tractantis disponitur. At ductilium exactior cognitio,ex libris Meteorologicis est petenda. impræsentiarum sat fuerit,ductilia dici,quorũ superficies secundum partem simul in latitudinem & profunditatem,eadem percussione transferri nata est.vt qui premit ceram,compressione & tactu in latitudinem & profunditatem simul extendit.

Deinde destruẽti quidẽ si eodẽ.

In quintum caput,ostendens destruere & construere proprium,consyderando subiectum,ipsius partem oppositam,id quod simul natura est, vel posterius, Scholia.

PRæsentis literæ duo sunt loci,Quorum prior dictus ab eodem subiecto vel subiecti subiectiua parte, est eiusmodi, Si alicui subiecto proprium statuatur idem subiectum,vel alio nomine nuncupatum,vel ipsius pars subiectiua, interimendum est proprij problema,vt ensis proprium non est gladius,neq; hominis, animal homo.neq; animalis,cuius est homo species,homo,& ita in reliquis. Nam idem non est seipso notius . Neque pars subiectiua, cùm sit natura toto vniuersali posterior,nobis notior est toto vniuersali,sed potius cõtrà,prius & notius est totũ vniuersale sua parte. Hęc enim (inquit Arist.) insita natura nobis est via, vt è notioribus nobis magisq; manifestis,ad notiora naturę magisq; manifesta proficiscamur. At confusa primò nota sunt nobis magis ac manifesta.Diximus aũt partẽ subiectiuam, eò ꝙ in parte literæ declarante construendũ esse problema, si neq; subiectum neq; subiecti pars in proprio sumatur,vtatur Philosophus parte essentiali,dicens, animalis eatenus proprium esse, cõstitui ex anima & corpore. Post hęc in litera ibi,Destruenti quidẽ,si aliquo vsus est aut opposito,redditur locus secundus,qui ab oppositis,vel simul natura, vel posteriore appellatus, hunc sensum habet,Si quis proprium assignaturus,in proprio collocet subiecto oppositũ,aut id quod simul natura est,aut posterius,illegitimè proprium assignabit,& proinde interimendum erit proprium. Quòd si id vitauerit,secundũ hoc cõstruendum erit proprij problema,vt qui bono asseuerat proprium esse malo oppositũ. & homini, animal esse bruto perfectius,peccat.Nam illic opposito,nempe malo, hic aũt eo quod simul natura est , vtitur . Cæterùm id quod de opposito dicitur, accipit Albertus de opposito,quatenus oppositũ est,Insuper & per posterius id intelligit,quod posterius est nõ natura, (Est enim omne proprium natura & simpliciter posterius subiecta specie) sed secundũ nos, & quod posterius cognoscitur , cuiusmodi nequit esse proprium,si omne proprium in subiecti cognitionẽ assequendam destinetur.

Prior locus ab eodẽ subiecto,vel subiecti subiectiua parte.

Posterior ab oppositis simul natura vel posteriore.

Deinde destruẽti quidẽ si nõ qd semper.

In sextum caput, quo instruimur definire proprij problemata, consyderata sequela.& aliis quibusdam, Scholia.

COntinet hoc sextum caput tres locos , quorum primi exordio literæ collocati, dictique ab accidente,hæc est sententia,Si proprium assignetur alicui subiecto,quod non semper & necessariò sequatur subiectum, improba erit proprij assignatio, id quod duabus monstrat rationibus. Prior ibi redditur,Nam neq; in quo deprehẽdimus,&c. Posterior ratio redditur ibi,Amplius aũt ad hoc neq; quando,&c. At ediuersò,si assignatũ sit proprium, quod semper subiectum consequatur,erit secundum hoc rectè redditũ proprium, vt habentẽ efficere studiosum,virtutis est proprium,non aũt moueri aut stare, animalis comparatione.

Locus 1. ab accidente.

Secundus locus in litera ibi designatus, Deinde destruenti quidem, si quod nunc proprium est,&c.appellatur ab ipso nunc,cuius hæc est summa. Assignaturus proprium vt nunc,si id non determinauerit,indicaueritq; ipso sermone,perperam proprium assignabit . Quòd si id ipsum significauerit, eatenus bene erit assignatũ vt nunc proprium,vt volẽs assignare alicuius hominis proprium vt nunc,si pronunciet hominis proprium esse vt nunc ambulare,rectè assignat proprium vt nunc.si verò duntaxat dicat hominis ambulare esse proprium,peràm reddet proprium. Cæterùm tertius locus à sensibili dictus, in litera ibi assignatus, Deinde destruenti quidem,si tale assignauerit proprium,&c. est huiusmodi, Si quid proprium assignet,quod tantùm sensu cognoscitur inesse subiecto,non recta erit assignatio proprij. Et proinde astrum lucidissimum quod fertur supra terram, non dicetur esse Solis proprium At contrà, si intellectu & non solo sensu cognositur ex necessitate inesse,secũdum hoc legitima erit proprij constitutio,vt eatenus proprium est superficiei, potissimum veterum opinione,esse magnitudinem primùm coloratam, hoc est, antequàm corpus sit coloratum.

Locus 2. ab ipso nunc.

Tertius à sensibili.

In caput septimum, docens proprij problemata definire, consyderatis termino & genere, ipsorumq; definitionibus, annotatio.

PRæsentis literæ duo sunt loci. Prior dicitur à termino, qui est, Qui definitionem constituit, vt subiecti proprium, improba erit proprij assignatio. At si quid, quod conuersim prædicatur, & non indicat quid est esse, velut proprium assignauerit, secundum hoc construendum erit problema proprij. At alter à genere appellatus, & in litera ibi collocatus, Deinde destruenti quidem, si non quippiam in quid est, &c. hanc habet intelligentiam. Si in proprio constituto nihil ostendatur, quod de subiecto in eo quod quid est prædicatur, destruendum erit proprij problema. At si aliquid eiusmodi reperiatur, secundum hoc erit problema construendum. Quapropter animal disciplinæ susceptibile, hominis est proprium, non autem animalis proprium est animam habere, sed potius corpus animam habens sensitiuam. Hactenus dictum sit super definiendis terminandisq; proprij non contractis problematibus.

Deinde destruēti quidē si definitionē.

Locus prior à termino.

Posterior à genere.

In caput octauum, monstrans quomodo determinanda sunt proprij simpliciter dicti problemata, attenta proprij & subiecti conuertibilitate, annotatio.

EXpeditis discussisq; iis locis, qui idonei videbantur ad ostendendum, an proprium bene an perperàm foret assignatū, Alios aggreditur locos, quibus veluti quibusdam ducibus, valeamus monstrare, an quod proponitur sit proprium per se & simpliciter, an non. In hoc itaq; octauo capite assignat Philosophus vnicum locum, quem à conuersione proprij & subiecti nuncupant, cuius tres sunt partes. Prima est, si alicui subiecto statuatur aliquod proprium, quod nulli contento sub subiecto insit. aut insit, sed non ratione ipsius subiecti. aut non suscipiat proprij rationem seu nominationē comparatione illorū sumptorum cum subiecto, erit interimendum proprium. Contrà autem, si hæc ipsi competant, construendum erit problema. verbi gratia, animal disciplinæ susceptiuum, & de Socrate, Platone, cæterisq; hominibus particularibus prædicatur, & secundum quod homines sunt. Insuper illud comparatione Socratis, quàtenus homo est, est proprium. & proinde animal disciplinę susceptiuum, proprium est hominis. E diuerso, indeceptibile esse per orationem, seu argumentationē, ac paralogismum, non est scientis proprium, eo ꝙ nulli Geometræ conueniat. Cæterùm aliquibus placet, secundum hoc verum esse, idem pollere quod soli inesse. At pars secunda in litera ibi designata, Est autem locus hic destruenti, &c. hunc habet sensum, Si de aliquo proprium seu oratio descriptiua dicatur, & de nullo eodem, aut non omni, nomen seu subiectum verificetur: vel contrà, si subiectum de aliquo dicatur, nulli aūt insit, aut non omni proprium, destruendum est proprium, quod construendo oporeat de quo nomen prædicatur, & proprium seu orationem verificari, & contrà. Porrò tertię partis ibi assignatę, Deinde destruenti quidem si non de quo oratio, &c. hęc est summa. Si de pluribus verificetur proprium, quàm subiecta species. vel econtrà, species de pluribus, quàm proprium, destruendum est proprium, vt animal disciplinæ susceptibile, quod secundum Platonicorū placita Deo conuenit, non est hominis proprium, sed animalis proprium est corpus sensitiuam habens animam, ꝙ ista conuersim de se inuicem dicantur. At quo pacto hæ duæ partes sese habeant comparatione primæ, & an à se mutuò dissideant, Item & vtrùm plantæ dicendæ sint animalia, ꝙ corpora sint animam (etsi non sensitiuam) habentia, impræsentiarum non decreuimus disquirere, eò ꝙ non multum emolumenti lectoribus adferre valeret harum rerum exactior pertractatio.

Vtrùm verò proprium.

Vnici loci dicti à cōuersione proprij & subiecti. Prima pars.

Secūda pars eiusdē loci.

Eiusdē loci tertia pars.

Deinde destruēti qdē si subiectum.

In nonum caput, docens interimere proprium, cùm subiectum ponitur proprium eius quod est in ipso, & construere econtrariò, Scholia.

COmplectitur hęc litera duos construendi & destruendi proprij locos. Prior à subiecto vocatus, & in literæ exordio descriptus, est eiusmodi, Qui id quod subiectum est, fecerit proprium illius quod subiecto inest, perperàm constituit proprium. Qui verò id proprium assignauerit, quod subiecto inest, & soli conuenit, construendum erit proprij problema, vt errat, qui arbitratur ignem esse proprium subtilissimi corporis, ꝙ subtilissimum insit igni, non contrà. Alioqui cùm accidat, plura vel specie dissidentia eidē inesse, idem specie differentibus, concedendum foret esse proprium, id quod non est faciendum. Nam quemadmodum eadem differentia non est specie differentibus tribuenda, sic nec idem proprium, specie diuisis est tribuendum. At ediuersò rectè assignat proprium, qui terræ proprium asseuerat esse corpus grauissimum specie. Adiunxit (specie) Philosophus. Nam quanquam terra terrà sit grauior, vt & ignis igne leuior, nihil tamen alterius speciei terra est grauius, de qua quidem re in Physicis latius est differendum. Post hæc in litera ibi, Deinde destruenti quidem, si secundum participationem assignauit proprium, & cæt. reddit Philosophus secundum locum,

Prior locus à subiecto vocatus.

Locus posterior à participatione.

locum, à participatione appellatum, cuius hæc est intelligentia, Si quis velut alicuius subiecti proprium constituat, quod in ipso subiecto essentialiter, aut quiditatiuè, aut qualitatiuè contineatur, illegitimè proprium assignauit. At contrà si subiectum id quod assignatum est dicto modo non participet, neq; contineat, & conuersim de specie subiecta prædicetur, rectè assignatum erit proprium. vt animalis proprium est, corpus natum sentire, non autem hominis proprium est, animal gressibile bipes. Sunt enim gressibile & bipes (veterum sententia) quędam hominis differentiæ, cuiusmodi non est natum sentire, animalis collatione. Cęterùm admonendus est lector, hic Aristotelem agere potissimùm de ea parte, quæ postrema sit in assignando proprio complexo, hoc est, descriptione. (Nam prius tradidit, in omni proprio eiusmodi necessum esse, vt collocetur aut genus, aut quippiam aliud generis loco) Deinde omnibus receptum esse, si definitioni (quam substantialem vocant) adiiciatur proprium simplex, quod vocant prædicabile proprium, eam definitionem in numero descriptionum constituendam esse. Quare si res sic se habeat, veniet hic secundus locus accipiendus de eo, quod vltimum in descriptione locum obtinet. Id quod satis indicat ea literæ pars. Erit autem huiusmodi differentia quædam, de aliqua specie dicta.

Deinde destruēti qdē si nō contingit.

In decimum caput, ostendens quomodo interimenda sunt & euertenda proprij simpliciter problemata, consyderando tempus idem, & eiusdem definitionem, annotatio.

Huius capitis intelligentia, ex locis quatuor numero pendet, quorum primus à tempore appellationem accipit, qui est huiusmodi, Si quis pro proprio reddat, quod subiecto tempore aut prius sit aut posterius, interimendum erit proprij problema. construendum autem, si id assignet, quod simul tempore sit cum subiecto, & illi ex necessitate semper insit, non vt definitio vel differentia. Post hæc in litera ibi, Deinde destruenti quidem, si eorundem in eo quod eadem sunt, &cæt. assignat Philosophus secundum locum, quem licet appellare ab eisdem numero, cuius hic est sensus, Si duorum numero eorundem, siue species sint, siue genera, vni proprium constituetur, quod alterius non sit proprium, perperàm redditum erit proprium. Quòd si contrà acciderit, sitq; id quòd assignatum est, vnius proprium, erit & alterius proprium. verbi gratia, sint prosequendum & eligendum eadem numero, colligetur prosequendi non esse proprium videri quibusdam bonum, quod id ipsum non sit eligendi proprium. Non est enim eligendum quod quibusdam bonum apparet, sed quod per se bonum est, & verum. Ediuersò, sunto homo & terrigena eadem numero, monstrabitur terrigenæ proprium esse habere animam triplici potentia præditam, nempe concupiscibili, irascibili, & rationali, eò quòd id homini sit proprium. Potest & hic locus extendi ad ea, quæ numero diuersa sunt, indifferentia tamen secundum speciem. Nam horum, quatenus sunt eadem indiuidua specie participantia, necessum est & ipsorum idem esse specificum proprium. At in huius loci calce lectorem admonet Philosophus, hunc locum vtilem esse in terminandis accidentibus, quòd eadem accidentia numero oporteat inesse eidem subiecto, & idem accidens eisdem subiectis. Post hęc in litera cùm subiungitur, Deinde destruentē quidem, si eorum quæ sunt eadem specie, &cæt. tertius collocatur locus, appellatus à specie subalterna siue generica, cuius hæc est summa, Si diuersis speciebus eiusdem generis, non assignentur propria eiusdem generis, interimendum est problema. Si verò assignentur propria eiusdem generis, erit adstruendum proprij problema. Oportet enim eadem genere eadem habere propria, sed differentia ab inuicem, quemadmodum & species inter se distinguuntur. Nam si speciei alicuius diuisionis, proprium quiddam adferatur diuidens, & oppositæ speciei in eadem diuisione oppositum afferatur, proprium alteri conueniet. Si itaq; alicui speciei afferatur proprium, & huic oppositum non sit speciei oppositæ sub eodem genere, destruetur proprium positum. vt qui dixerit hominis proprium esse, à se moueri, improbabitur, quòd equi qui est eiusdem cum homine generis, non sit proprium oppositū, nempe a se stare. Nam stare & moueri eiusdem sunt diuisionis, quemadmodum homo & equus. Quare si vnum vni non conueniat, neq; reliquum reliquo. Construitur autem hoc loco, Nam si alicuius speciei dicatur proprium, & oppositæ speciei fuerit oppositum proprium, erit quod positum est asserendum proprium. Quare colligetur auis proprium esse volatile bipes, eo quod hominis eiusdem generis, idem secundum genus proprium sit gressibile bipes. Nam vt species homo & auis eiusdem sunt generis, sic & eiusdem existunt gressibile bipes & volatile bipes. At hic locus inutilis est ad construenda propria eorum, quę sunt eiusdem generis, quorum quædam habentur genera, quædam species infimæ. vt non oportet, si hominis proprium sit gressibile bipes, equi vel bruti proprium gressibile quadrupes, eò quòd gressibile quadrupes non vni speciei,

Locus 1. à tempore.

Locus 2. ab eisdem numero.

Locus 3. à specie subalterna.

speciei, sed multis & specie differētibus congruat. In quibus tamen propria reddentur vltima, & vltimarū specierū eiusdem diuisionis, firmus fuerit locus. Oportet itaq; eadem genere, eadem habere propria, sed differentia ab inuicem, quemadmodū & species inter se disiungūtur.

Deinde destruē ti qdē si qđ natura.

In caput vndecimum, monstrans interimere & construere proprij problemata, consyderando id quod natura inest, vnà tradens decem proprij modos, Scholia.

SI quæ in hoc capite à Philosopho traduntur, libuerit ad certos reuocare locos, tres huius literæ constituendi erunt loci, quorū primus in exordio designatus, quem ab eo quod natura inest appellare possimus, hunc habet sensum. Quoniam propria quædam assignantur subiectis, quę actum & necessariam existentiam non habēt designare, sed semper potētiam & naturalem quandam inclinationē, si quis affectet assignare proprium secundum naturalem aptitudinē, sed verbis explicet actum indicantibus, destruendum est positū proprium. Quòd si quod natura inest, id locutione explicet, rectè erit redditum proprium, vt qui assignat hominis proprium esse disciplinæ susceptiuum, legitima est proprij assignatio. At qui tuetur, bipes esse hominis proprium, ex eo quòd bipes magis actum videatur significare, & semper cōuenire homini habere duos pedes vult, dimouebitur & destruetur proprium. Bipes aliquot in locis veluti differētia sumitur, In aliis tanq; proprium, dum naturalem aptitudinem designat, aliquādo vt actum habendi duos pedes, quemadmodum in præsenti litera. Secundus locus in litera ibi assignatur, Amplius quęcunq; dicuntur, vt secundū aliud aliquid primum, aut vt primū ipsum, labor est assignare talium proprium) qui appellatur ab altero subiecto, hoc modo explicandus est. Eorum quæ duobus inesse possunt, vni quidem proximè & continenter, Alteri verò per alterū & secūdo ordine, non est facilè proprium assignare, eò q; si vnius subiecti dicatur esse proprium, alterius monstratur esse, & contrà. Id quod litera declarat, de colorato (quod non verè proprium est) cōparatione superficiei & quantitatis corporeæ. Nam vtri harū contuleris esse coloratū, non soli inerit. Cæterùm quomodo assignandum sit huiusmodi proprium, expediuimus in Aristotelis Categoriis, dum explicaremus naturalem aptitudinē ad æqualitatē & inæqualitatē suscipiendam, aliter & aliter quantitati atq; substantiæ cōpetere. At illius in huius secūdi loci calce traditi, Quare non de quo oratio, & nomē verificabitur, hic sensus est, Si quis arbitretur, coloratū esse corporis proprium, cùm quantitas colorata velut ratio dicatur de superficie, de qua non dicitur corpus (non est enim superficies corpus) oportebit rationē, quæ est quātitas colorata, de superficie verè dici, de qua non dicitur nomen subiectum, putà corpus. Idem quoq; eueniet, si coloratū proprium superficiei assignetur. Nam coloratum de corpore prædicabitur, de quo non prædicatur superficiei nomen. Post hæc tertius locus ibi redditus, Accidit autem in quibusdam propriis, &c. appellatur ab indeterminatione proprij, cuius est hic sensus, Si proprium quod determinatione egeat, quis pronunciet indeterminatè absolutéque esse proprium, interimendum est proprij problema. At pro ampliori clarioriq; huius loci cognitione, subnectit Philosophus decem proprij determinati atque restricti modos, qui sunt Proprium quod natura inest. Proprium quod nunc inest. Proprium specie, siue cōsequens speciem indiuiduam. Proprium simpliciter seu vniuersaliter, hoc est, subalternā sequens speciem. Proprium secūdum aliud, seu veluti posterioris subiecti. Proprium primi subiecti. Proprium alicuius vt habiti. Proprium eius tanquam participati. Proprium tanquam participantis. At horum, quatuor ex parte proprij desumuntur, & reliqui sex ex subiecti comparatione. Nam si conantur proprium assignare, omnes assignant vel id quod naturaliter inest, eò quòd proprium manet fluátque ex essentialibus subiecti principiis, cuiusmodi proprium est bipes hominis collatione, aut quod nunc & alicui inest, secundum quem modum alicui dicitur proprium, actu habere quatuor duntaxat digitos in altera manu, aut quod est speciem consequens, quemadmodum igni proprium est, esse corporum subtilissimum, eò quòd non saluetur ignea species, nisi in corpore subtilissimo. Aut quod naturam simpliciter consequatur, hoc est, genericam, velut animali proprium esse dicitur, viuere vita manifesta. Aut assignant quod secundum aliquid ipso subiecto inhæret, non autem simpliciter & secundum ipsum, vt animæ proprium dicitur esse prudens, eò quòd illi tanquam subiecto remotiori conueniat prudentia secundum rationalem potentiam, veluti proximum subiectum. Aut quod subiecto primò aut proximè insit, quo pacto potentiæ rationali proprium est prudentia, illi nullo intercedente susceptibili competens. Aut quod subiecto conuenit, eò quòd aliquid in se habet, secundum quem modum scienti proprium est esse indissuasibile à ratione (est enim sciens à ratione indissuasibilis,

Locus 1. ab eo quod natura inest.

Locus 2. ab altero subiecto.

Locus 3. ab indeterminatione proprij.

Decem proprij determinati ac restricti modi.

bilis, quod scientiam habeat, qui a ratione est indissuasibilis. Aut quod alicui insit, quod ab altero habeatur, quomodo indissuasibile à ratione scientiæ inexistit. A sciente enim habetur scientia. Aut velut id quod ab aliquo essentialiter participatur, quo pacto sensibile proprium est animalis, quo substātialiter & quiditatiuè participāt omnes animalis species, suntq; ob id sensibiles, Aut tanq; ei quod participat alterū, vt si viuere dicatur esse homini aut bruto proprium, & sanè aliud est esse proprium alicuius tanquā participari, ab eo quod alicuis velut participantis est proprium. Nam huius subiectum necesse est remotū esse, non aūt illius, cùm eueniat subinde, ipsum esse proximum. Cæterùm si quis curiosior cognoscere velit horum modorum rationē & causam, Item & quo pacto hi decem proprij modi, ad diuisionē in huius quinti libri primo capite redditam reuocentur, poterit, si libuerit, consulere Alberti commentarios. Hic tantùm admonendum censuimus, illorum modorū plærosq; non re ipsa à seinuicem dissidere, sed sola ratione. At locos particulares sub hoc tertio veluti communiori comprehensos, ex huius capitis calce facillimum est deprehendere, vnà cum suis exemplis.

Deinde destruē ti quidē si idem eiusdē.

In duodecimum caput, quo instruimur interimere & adstruere propriorum problemata, penes idem & similiter, Annotatio.

Locus prior ab eisdē numero.

Complectitur præsens litera duos locos, Quorum prior ab eisdem numero & definitiuis, hoc est, definitioni annexis vocatur, qui est eiusmodi, Si quis constituerit idem nomine & ratione, esse sibiipsi proprium, destruendum esse problema. Nam omne idem, indicat esse eius cui est idem, aut implicitè, si sit idem numero nomine, vel explicitè, si sit idem definitione. Quicquid autem alicuius esse indicat, vel definitio est, vel definitioni annectendum. Et proinde honesti, non est decens, proprium. nec vestis, tunica. Quòd si quid in substantia diuersum assignauerit, quod conuersim prædicetur, construendum erit problema, vt animalis proprium est substantia animata, accepta dictione (animatum) non vt differentiam substantialem animalis, aut animam sensitiuam designet, sed potius quandam naturalem significet aptitudinē, ad efficiendas animæ sensitiuæ operationes. In hac enim significatione animatum extra animalis est substantiam, & eam consequitur. At Albertus per animatū accipit id quod animatum est, & viuit vita perfecta & manifesta, qualiter asserit non reperiri in plantis.

Albertus.

Duplex totum integrale.

Vnum dissimilare.

Pro secundi loci apertiore intelligentia, qui in litera ibi redditur, Deinde etiam in his quæ similarium sunt partium, &c. diciturq; à partibus similaribus, admonendū quàm breuissimè, duplex esse totū integrale, Vnum dissimilare, (quod Græcis dicitur Heterogeneum) cuius partes, etsi eiusdem speciei sunt cum toto, non tamen eandem quam totum suscipiunt denominationē, cuiusmodi sunt plantæ & animalia, in quorum diuersis partibus constat diuersam esse qualitatū dispositionem ob diuersa numera obeunda. Neq; enim id quod in animali caput est, est manus, neq; contrà. Insuper neque caput est homo, neque cor homo est. At in his totis, etsi id quod toti proprium sit, etiam insit partibus, cùm & totum & singulæ partes eiusdem sunt speciei, non tamen à proprio accipiunt partes nuncupationem. Neque enim manus risibilis dicitur, neque disciplinæ capax. Alterum est totum homogeneum seu similare, cuius partes integrales omnes, eiusdem sunt rationis, & qualitatiuæ dispositionis, & inter se, & cum toto, quam ob rem eandem omnino nomenclaturam recipiunt. Ex his itaque colligitur ratio huius loci secundi dicentis, Si alicui toti homogeneo atque similari constituatur proprium, quod non competat omnibus illius partibus integralibus, aut contrà aliquibus partibus cōueniat, & in totum non quadret, destruendum est proprij problema, vt esse aquam plurimum salsam, non est mari proprium, eò quòd quandam maris portionem cōstet non esse aquam plurimum salsam. neq; huic parti aeris proprium est, esse spirabile. quòd id licet alicui aeris parti competat, nempe ei qui præcordiorum refrigeratiua est, non tamen toti aeri. Quòd si res contra sese habeat, adstruendum erit proprij problema, vt rectè constituitur terræ proprium esse, natum moueri mundi medium versus motu recto, quòd vniuersæ terræ & singulis eius partibus conueniat.

Alterū similare.

Locus 2. à partibus similaribus.

Deinde ex oppositis cōsyderādū est.

In decimumtertium caput, docens construere & destruere propriorum problemata, secundum omne oppositionis genus, Scholia.

Locus 1. à contrariis.

Huius capitis, in quo monstrat Philosophus definire proprij problema secundum omnē oppositionis speciem, quatuor sunt loci. Primus, qui statuitur à contrariis eiusmodi, Si assignentur duo subiecta contraria, duoq; item prædicata contraria, si horum vnum non fuerit proprium illorum alteri, neq; reliquum reliquo. Quòd si vnum prædicatorū fuerit vni subiectorum proprium, & reliquum reliquo erit. vt sunto, candidum & nigrum, visus congregatiuum, & visus disgregatiuum, colligetur candido proprium esse visus disgregatiuum

tiuum esse,quòd visus congregatiuum sit proprium nigro. At contrà, si proponantur iustitia & iniustitia, bonum & malum, non erit bonum iustitiæ proprium, quòd malum non sit proprium iniustitiæ,& ediuersò. Neutrum enim soli conuenit. Secundi loci, qui a relatiuè oppositis nuncupatur, hæc est sententia. Propositis duobus subiectis & prædicatis relatiuè oppositis, si horum vnum illorum vni non fuerit proprium, neq; reliquum reliquo erit. Sin verò horum vnum illorum vni proprium extiterit, erit reliquum reliquo proprium, vt monstratur superatum non esse proprium subdupli, eò quòd superantis non sit dupli, cùm sit ipsius genus. Item contrà, ostendatur, dimidij esse proprium, sese habere vt vnum ad duo, q̄ dupli proprium sit, sese habere vt duo ad vnum. Porrò tertius locus ab oppositis secũdum priuationem & habitum dictus, in litera ibi collocatus, Tertio autē destruenti quidem si habitus, &c. est cùm superioribus simul vtilis construendo & interimēdo propriorum problemati. Vt monstratur ipsius auditus non esse proprium sensus, quòd insensibilitas non sit proprium cæcitatis, cùm quodammodo sit genus ipsius. Contrà, si visus proprium sit videre, seu potentia visiua discernere, erit quoq; cæcitatis proprium non videre, &c. At quarti loci in litera ibi assignati, Deinde ex affirmationibus & negationibus,&c. qui est ab oppositis secundum affirmationem & negationem, hoc est, contradictoriis, tres sunt loci particulares. Primus solùm est destructiuus, quo conferuntur affirmata & negata prædicata eidem subiecto, Si prædicatum (inquit Aristoteles) affirmatum, alicuius subiecti sit proprium, illius negatio eiusdem nequit esse proprium. & contrà, si negatio alicuius subiecti sit proprium, affirmatio non poterit eiusdem subiecti esse proprium. Alioqui accideret, contradictorias enunciationes simul esse veras, vt si animatum (acceptum eo quo prius annotatum est modo, nempe vt naturalem aptitudinem designet exercendarum operationum animæ sensitiuæ) sit animalis proprium, non erit illi proprium non esse animatum. Secundus locus illis superioribus respondens, in litera ibi redditus, Secundum autem ex prędicatis vel etiam non prædicatis,&c. quo consyderantur duo subiecta & duo prædicata secundum contradictionem, est constructiuus & destructiuus. Destruit quidem affirmationis affirmationem esse proprium, quòd negationis negatio non sit proprium. & contrà, si affirmationis affirmatio non sit proprium, neque negationis negatio erit proprium. vt non hominis colligitur proprium non esse non animal, q̄ hominis proprium non sit animal. est enim ipsius genus. At eodem loco construitur proprium. Nam si affirmationis affirmatio fuerit proprium,& negationis negatio. & contrà, vt quia non animalis proprium est non viuere, per negationem colligetur animalis proprium esse viuere. Porrò tertius locus in litera ibi designatus, Tertiò autē ex ipsis subiectis,&c. solùm destructiuus est, quo inspiciuntur duo subiecta secundum affirmationem & negationē ad vnum prædicatũ,& proinde primo loco hic est oppositus, cuius sententia est hæc, Si negati subiecti afferatur proprium, illud idem non erit eiusdem subiecti affirmati proprium. & contrà, si proprium dicatur subiecti affirmati, illud idem non erit eiusdem subiecti negati proprium, quod exemplis est facile declarare. At hunc locum inutilem esse cōstruendo problemati, monstrat ex eo Philosophus, quòd non est negationis subiectæ proprium affirmatio, nec affirmationis negatio. Quare non sequetur, hæc affirmatio non est negationis proprium, igitur est negationis proprium. Neq; contrà, hæc negatio non est negationis proprium, igitur est affirmationis. Nam (quemadmodum inquit Aristoteles) affirmatio negationi omnino non inest, quare si non insit, nequit illius esse proprium affirmatio. Verùm negatio etsi affirmationi inesse possit, non tamen vt proprium, quòd cum ea non recurrat. Neq; hic vocis subiectum solum attendimus, sed potius rem, reiq; rationem, quemadmodum inquit Faber, cuius hæc sunt in hunc locum verba, Non enim negatio subiectum affirmationi (vt neq; substantiæ accidens) esse potest, sed contrà, affirmatio negationi subiectum, vt oculus cæcitati, (Est enim oculus cæcus) non autem cæcitas oculo. Neque subiectum vocis solùm hic attendimus, sed potius rem reiq; rationem.

Locus 2. à relatiuè oppositis.

Locus 3. ab oppositis secundũ priuationē & habitum.

Locus 4. ab oppositis secundum affirmationē & negationem.

Locus 1. particularis

Locus 2. particularis

Locus 3. particularis.

Deinde ex iis quæ ex opposito.

In decimumquartum caput, monstrans definire propriorum problemata, destruendo & adstruendo ex ediuerso diuisis, ex casibus,& ex similiter vel sic sese habentibus, Scholia.

Continet præsens litera locos numero quatuor. Primus, qui ab iis, quę sunt eiusdem diuisionis, nuncupationem accipit, construit & destruit proprij problema, cuius hæc est sententia. Si dentur quædam species eiusdem diuisionis, seu in quas genus per differentias diuiditur,& alterius illarum proprium quoddam assignetur alterius diuisionis, qui monstrauerit reliquum eiusdem diuisionis cum priore non esse proprium reliquę speciei, destruit problema assignatum, vt si animal in mortale & immortale distribuatur, similiter & altera diuisione

Locus 1. ab iis quæ sunt eiusdē diuisionis.

sione in sensibile & intelligibile, qui ostenderit animal sensibile nõ esse proprium mortalium, monstrauit animal intelligibile non esse proprium Dei & immortalium. At si positũ proprium cum altero diuisum, sit speciei ex opposito diuisæ proprium, adstruendum erit problema propositũ, vt anima diuiditur in concupiscibilem, irascibilem, & rationalem, & animæ virtutes sunt, Prudentia, Fortitudo, & Temperantia. Qui itaq; huius diuisionis quiddam proprium assignat & demonstrat ex priori diuisione, & reliquas huius diuisionis species, propria superioris diuisionis colliget habere, vt si prudẽtiæ proprium sit per se rationalis virtutẽ esse. & fortitudinis erit proprium esse virtutẽ irascibilis. & temperantiæ, concupiscibilis virtutẽ esse.

Locus 2. à casibus & coniugatis.

Cæterùm secundi loci, à casibus & cõiugatis dicti, atq; in litera ibi redditi, Deinde ex casibus destruenti quidẽ, &c. hæc est summa. Si casus, alicuius casus non sit proprium, neq; primigeniũ coniugatũ, primigenij erit proprium: neq; cõtrà, vt si ipsius iustè, non est proprium bene, nec iusti proprium erit bonum. & contrà, si iusti, non est bonum proprium, nec eius quod iustè est, erit bene proprium. Insuper, si vnus casus alterius casus est proprium, ita sese habebunt & reliqui casus, & coniugata. Nomine enim casus, & coniugata & primigenia intelliguntur, vt si homini proprium sit, q ipse sit risibilis, & hominis & homini & aliorũ casuum cõsimilis proprij fiet denominatio. Neq; hic locus à cõiugatis & casibus, inspiciendus est in iis, inter quæ nulla est oppositionis species, sed & in oppositis secundum coniugationẽ acceptis, vt si iusti non est bonum proprium, neq; eius quod iuste est, id quod bene est: etsi malum non sit iniusti proprium, neq; eius quod est iniuste, id quod est male. At si albi proprium est disgregatiuum visus, erit quoq; proprium nigri cõgregatiuum visus, & ita deinceps in casibus reliquis. Atq; illud est, quod admonet Aristoteles. Non solùm (inquiens) in eo quod dictum est secũdum casus consyderandum, sed & in oppositis, quemadmodum & in prioribus locis dictum est, nempe in secundo huius libro.

Locus 3. à duorũ ꝓportiõe ad duo.

Porrò tertius literę locus assignatus ibi, Deinde ex iis quæ similiter sese habent, &c. qui à duorũ proportione ad duo dicitur, adeò manifestus est, vt nostra nullatenus egeat annotatione. At gymnastes, ludi est magister, & qui præest in exercendis corporibus, vt qui instituit ad artem palestricam, gladiatoriam, & alia militaria exercitamenta.

Locus 4. ab iis quæ eodẽ modo habẽt, duas possidet partes.

Cæterùm quartus locus in litera ibi descriptus, Deinde ex iis quę eodem modo se habẽt, &c. quem ab iis quæ eodem modo se habẽt appellant, duntaxat destructiuus est, qui à superiori & similiter se habẽtibus differt, q in illo, duo duobus in similitudine & proportione cõferuntur, hoc aũt loco traditur cõparatio vnius ad duo eodem modo se habentis secundum inesse, cuius duæ sunt partes.

Pars prior.

Prior est, si idem prædicatũ ad duo subiecta eodem sese habeat modo, si horum vnius non fuerit proprium, neq; reliqui erit proprium, vt si sentire similiter sese habeat ad hominẽ & equum, & hominis nõ sit proprium, neq; equi erit proprium.

Pars posterior.

Posterior est, si idem prædicatũ ad diuersa subiecta dicatur similiter sese habere, si vnius proprium fuerit, non erit alterius proprium. Nam impossibile est, idem esse plurium distinctorũ proprium, eò q oporteat omne proprium cum sua recurrere specie. At si pluribus cõgrueret speciebus, non posset cum illis conuerti. Et proinde si prudentia eodem modo videatur se habere ad pulchrum & turpe, q sit disciplina vtriusq; & boni & mali (quæ pulchri & turpis nomine designantur) & constituatur vnius puta virtutis esse proprium, alterius vt vitij non erit proprium. Cæterùm de exemplo Aristotelico sic tradit Antonius Demochares, Non ignoramus (inquit) Aristotelem vsum fuisse conuersa locutione, & propè dixerim Metonymia, quæ nomen pro alio nomine videatur dicere. Nam (inquit) si prudentia proprium sit disciplinam esse honesti, non erit amplius eiusdem proprium, turpis esse disciplinam, quod rationem subiungens habet. impossibile enim est, idem plurium esse proprium. Vides rationem non respondere exemplo, nisi conuerteris locutionẽ, & reduxeris ad id exemplum, quo vnum proprium duobus distinctis eodem modo habentibus conferatur, quorũ vtriusq; idem non potest esse proprium. Verùm hoc exemplo, vni prudentiæ duo propria connecti videntur, cùm sit præpostero ordine dicendum, ita vt prudentia proprium diuersorum proponatur. Sic ille.

Deinde destruẽti qdẽ si qđ secũdum.

In decimumquintum caput, construere & destruere ostendens proprij problema secundum esse, generari, & corrumpi, atq; ex specie inspectione, Scholia.

Primus locus à causis, vel à generatione & corruptione.

Lectori exhibet hoc capite duos locos, quorum priorem in literæ frontispicio collocatum, vocàrunt quidam à causis, Alij à generatione & corruptione, qui est huiusmodi, Si quod secundum esse dicitur, non est proprium eius quod secundum esse dicitur, neq; corrumpi proprium erit eius quod est corrumpi. neq; generari, eius quod est generari, & contrà licebit colligere, & secundum esse, non esse proprium eius quod est secundum esse. & corrumpi non esse proprium eius quod est secundum corrumpi, si eius quod est secundum generari

nerari, non sit proprium generari, &c. vt si hominis nõ est propriũ esse animal, neq; eius quod est hominẽ generari, proprium erit generari animal: neque eius quod est hominem corrumpi, proprium erit corrumpi animal. Etsi eius quod est hominẽ generari, non sit proprium animal generari. neq; eius quod est hominẽ corrumpi, proprium erit animal corrumpi, neq; hominis proprium erit animal, id quod sic sese habet. Nam inter hæc consistit generis & speciei habitudo. Est quoq; hic locus construendo problemati idoneus, quemadmodum explicat litera, in qua mortale accipiendum est velut hominis proprium, aut illi nonnihil est annectendum, cum palàm sit, ipsum non recurrere cũ homine. At posterior locus in literæ cõtextu ibi assignatus. Deinde inspiciendum ad ideam suppositi, & cæt. vtilis est construenti & destruenti: Destruenti quidem, Nam (supposita Idearum opinione) si quid proponitur quod non conueniat subiecto, aut cõueniat non tamen inquantũ illius Idea dicitur, destruitur proprium, vt hominis proprium monstratur non esse quiescere, eò quòd ipsi homini non inest quiescere secundum quod homo est, sed secundum quod Idæa est. Construendi autẽ si inest subiecto propriũ secundum se & secundum Ideam, vt animalis proprium eligitur ex anima & corpore cõponi, q; hoc illi insit, & secundum se & secundum Ideam. Cæterùm annotat hoc in loco Iacobus Stapulensis, quiescere hic non propriè quietẽ, sed statũ immobilitatemq; nulli motui oppositã importare. Nam prorsus existimabãt Ideas immobiles, neq; vsquam natas moueri. Et errãt qui quæ participatis conueniebãt tribuebãt Ideæ, non qua Idea, sed qua participata Idea, vt cõponi ex anima & corpore, cõuenit animali, qua animal est, nõ autẽ qua ipsum & per se animal. Nam ipsum animal & omnis Idea, simplex vel potius non cõposita. Ideò admittebant istam, ipsum animal incõpositum esse, quatenus ipsum, & idem compositum esse non simpliciter, sed quatenus communicatum atq; participatum. Hactenus Faber.

Posterior locus ab Idea.

Iacobus Faber.

In decimumsextum caput, quo docemur destruere & adstruere proprij problemata, secundum magis & minus & simpliciter, scholia.

Deinde ex magis & minus.

EXplicat Philosophus hoc capite vnum locũ nuncupatum a proportione maioris & minoris, quem distribuit in quatuor particulares locos, vt plenior ipsius habeatur cognitio. Primus quo vnũ vni cõparatur, destructiuus est & constructiuus, ab ipso magis & ipso minus inferẽdo positiuum simpliciter, siue cum maximè, siue cum minimè dicatur. Destructiuus quidem. Nam si quod est alicuius magis, nõ sit proprium eius quod est magis: neq; quod minus, erit proprium eius quod minus: neq; quod maximè, eius quod maximè: neq; quod minimè, eius quod minimè: neq; quod simpliciter, eius quod simpliciter, hoc est, neq; positiuum positiui. Insuper si id quod simpliciter, eius quod est simpliciter nõ sit proprium, neq; id quod magis, eius quod est magis erit proprium: neq; quod minus, eius quod minus: neq; quod maximè aut minimè, eius quod maximè aut minimè est, proprium erit. Verbi gratia, si maioris voluptatis non sit maius bonum proprium, neq; minoris voluptatis, proprium erit minus bonum: neq; maximæ voluptatis, maximũ bonum: neque minimæ voluptatis minimũ bonum: neq; omnino voluptatis, proprium erit bonum. Eodem modo deprometur ratio ex ipso minus ad cætera. Sunt enim hæc magis minus, maximè minimè, & simpliciter, ita connexa, vt nequeant a se mutuo diuelli. Exemplum literæ de corpore prætermissum est, quod corpus cũ sit substantia, non recipiat magis & minus. At quoniam ex legitimæ consequentiæ illati opposito, rectè colligatur antecedentis oppositum, facile fuerit declarare, hunc locũ construẽdis proprij problematibus esse accõmodum. Cæterùm secundo loco ibi reddito, Secundo aũt destruenti quidem, &c. cõparantur duo prædicata duobus subiectis, qui destructioni & constructioni est vtilis. Nam si conferantur duo prædicata duobus subiectis secundum magis & minus, quorũ vnũ magis videtur esse proprium sui subiecti, quàm reliquũ alterius, & quod magis videtur proprium non sit proprium, neq; quod minus videtur esse proprium, erit propriũ. Etsi quod minus videtur esse proprium, sit proprium: erit quoq; proprium, quod magis videbatur esse proprium. Vt si tẽperantiæ videatur magis proprium esse affectus sedare, q̃ liberalitatis bona profundere. & non sit proprium tẽperantiæ, sedare affectus. non erit liberalitatis proprium bona profundere. Et si minus videatur esse proprium forti, se obijcere belli periculis, quàm magnanimi proprium sit contẽnere parua. illud autẽ admittatur esse fortis propriũ, erit & hoc proprium magnanimi. At tertius locus ibi designatus, Tertio verò destruenti quidem, &c. quo ad duo subiecta vnũ confertur prædicatũ, tantũ destructiuus est. Nam & si eodẽ prædicato duobus subiectis cõparato, quorũ vnius magis videtur esse proprium & alterius minus, necessum sit si non sit proprium eius, cuius magis videtur esse propriũ: neq; illius cuius videtur proprium, minus esse proprium. Non tamen oportet, si proprium sit eius cuius

Vnici loci à proportione maioris & minoris.

Primus particularis locus.

Locus 2. particularis.

Tertius particularis.

minus videbatur esse, simul esse proprium, cuius magis credebatur esse proprium. Alioquî idem foret plurium proprium, quod prius dictū est, & impræsentiarum testatur Aristoteles, esse impossibile. Porrò quarto loco in litera ibi collocato, Quarto destruenti quidem, si quod magis est eius proprium, &c. conferuntur duo prędicata eidem subiecto secundum magis & minus, atque hic proprij est interemptiuus & constructiuus. Destructiuus quidem. Si enim duorum prædicatorum, quorum vnū magis videtur esse proprium alicuius subiecti, q̄ alterum, illud non sit proprium, neq; hoc erit proprium. Etsi id quod minus videtur esse proprium, sit proprium, tale erit & id quod magis videbatur esse proprium. Neque enim absurdi quicquam accidet, si eiusdem plura fateamur esse propria. At huius loci exemplum, in Boetiana versione ad hunc modum legitur, vt quia magis proprium est animalis sensibile, quàm partibile: Non autem animalis sensibile proprium, quare non erit animalis partibile proprium. Hactenus de loco a maioris & minoris comparatione.

Quart⁹ particularis.

Deinde ex ijs quæ similiter insunt.

In decimumseptimum caput, docens interimere & destruere propriorum problemata, ex ijs quæ similiter insunt, scholia.

OB eandem quam superiori capite reddidimus causam, eum locū qui a paribus dicitur, in tres locos particulares partitur Philosophus, quorū quilibet & destructiuus est & constructiuus. Primus, in quo duo prędicata duobus subiectis conferuntur, est huiusmodi. Si duo prædicata duobus subiectis videantur similiter esse propria, si illorum vnum non sit proprium vni istorum, nec reliquum erit reliqui proprium. Quòd si vnū alterius fuerit proprium, erit & reliquū reliqui propriū, vt si similiter videantur propria esse potentiæ rationalis, ratiocinari: & concupiscibilis concupiscere: si illius non est illud proprium, neque huius hoc erit proprium. Item si similiter videantur propria esse potentiæ rationali, primū esse prudens, & concupiscibili primum temperans, si illius illud sit proprium, & hoc huius erit proprium, & contra. At quo pacto dissideat hic locus ab eo, qui prius est a proportione appellatus, his verbis explicat Antonius Demochares. Neq; putādum est (inquit) nullum esse discrimen inter hunc locū & decimumnonum, quē a proportione nuncupauimus, quoniam in illo sola habitudo in controuersiam similitudinis vocatur, hic verò similitudinis conuenientia desideratur, non tantum habitudo. Pleraq; enim paulò negligentius spectantibus, apparent eandem habitudinem inter se habere, quæ rebus illis non conueniunt, vt notum sit ijs, qui conferunt diuersa inter se eadem habitudine, vt qui definiunt species eiusdem diuisionis, alijs duabus alterius generis, quibus non conueniant. Sic Antonius. Cæterùm secundus locus, qui a similiter inexistentibus eidem tertio appellari potest, collocatur ibi, Secundo autem destruenti, & cæt. qui simul & destruenti & construenti iuxta est accōmodus. Nam si duo prædicata, eiusdem subiecti videantur esse propria, si illorū vnū non sit subiecti propositi proprium, neq; reliquum erit. etsi vnū subiecti fuerit proprium, erit quoq; & reliquum eiusdem proprium. Porrò tertius locus, ab eo quod pluribus similiter inest dictus, ibi assignatus, Tertio verò destruenti quidem, &c. destructiuus est. Nam quamuis si idem plurium videatur esse proprium, & vnius non sit proprium, necesse sit non esse proprium alterius, Non tamen oportet, si vnius fuerit proprium, & alterius proprium esse. Aliàs idem proprium diuersorum esset, quod est impossibile. Exemplis abstinemus, quòd sint ad manum.

Loci à paribus.

Primus particularis.

Anthonius Demochares.

Secundus à similiter in existētibus eidē tertio.

Tertius ab eo q̄d pluribus similiter inest.

Deinde destruēti quidē si potentia.

In huius quinti libri decimumoctauum caput, monstrans construere & destruere proprij problemata, penes potestatem & superabundantiam, scholia.

IN hoc vltimo capite, lectori exhibet duos locos, vnum a potentia, alterum a superabundantia, quorum vterq; ad construendum & destruendum ex æquo est accōmodus. Prior siquidem destruenti vtilis est. Nam si quis assignando proprium secundum potentiam, assignet potentiam ad aliquid, quod potest non esse manente re, cuius assignatur proprium, interimendum est problema. Vel vt propius ad literæ expositionem accedamus, Si alicui subiecto assignetur proprium secundum potentiam passiuā, quę nequeat ad actum reduci, nisi per alterius potentiam actiuam, qua non existente vnà cum suo subiecto, simul tollatur potentia passiua, permanente in rerū natura suo subiecto, destruendum est proprij problema. Nam perperàm assignatur proprium, si ipso sublato possit subsistere ipsius subiectum, vt aeris proprium non est respirabile, eò quòd id aeri non conueniat, si non existat animal. Cum enim solum animal respirare possit, videtur non posse fieri, vt ipso ablato & non existente, queat aer esse respirabilis. Cæterùm inquirere, an perpetuò potentia actiua ablata, necessum est potentiam passiuā auferri, id quod subindicare videtur exempli declaratio, non logici, sed aut physici, aut metaphysici est instituti. Construenti autē idem locus est conferens, quando & ad ens & non

Prior locus à potentia.

& non ens proprium assignatur, si non enti potentia cōuenire possit. Oportet enim proprium potentia, ad ens potentia assignari. Quare entis proprium bene assignabitur, posse pati aut facere. Recurrit enim tale positū proprium. Sic qui hominis propriū assignauerit risibile secundum potentiā, & non secundum actū dixit, similiter susceptiuū disciplinæ. Cauendū est igitur, ne quis potentia assignans proprium, fecerit potentiā solum conuenire enti existenti, quod corrūpi potest subiecto consistente. Nam tale non recurreret cū nomine siue subiecto. Porrò secundus locus qui a superabundantia dicitur, & in litera ibi assignatur, Deinde destruenti quidē si per superabundantiam, &c. destructiuus est, eò quòd omne propriū secundū superabundantiam dictū contingat non recurrere cū subiecto. Potest enim quod secundū superabūdantiā dicitur, varijs ac diuersis cōpetere. Quare qui dixerit ignis proprium esse corpus leuissimū, errat, quòd corpus leuissimū secundū superabundantiam enunciatū, alteri ab igne possit conuenire. Nam destructo igne manebit corpus leuissimū, vt aer. Construet autē qui conuertibile assignauerit, quod neq; quid est indicet, neq; per superabundantiam dicatur. Hactenus de definiendorū proprij problematum locis, quorum nomina, numerum, & ordinem, sequens figura commonstrat. Locus posterior à superabūdantia.

Loci quibus destruere contingit problema proprij simpliciter, & construere aliquo modo.

1.	Ab ignotiore.	8.	Ab eodem vel parte.
2.	Si cuius sit ignotum.	9.	Ab oppositis vel simul vel post.
3.	Ab æquiuoco proprio.	10.	Ab accidente.
4.	Ab æquiuoco subiecto.	11.	Ab ipso nunc.
5.	A frequenter dicto.	12.	A sensibili.
6.	A transcendente.	13.	A termino.
7.	Ab ocioso.	14.	A genere.

Loci ad problema proprij simpliciter, & destruendum, & construendum.

1.	A conuersione.	14.	A relatiuis.
2.	A subiecto.	15.	A priuatiuè oppositis.
3.	A participatione.	16.	A contradictorijs.
4.	A tempore.	17.	Ab ijs quæ sunt eiusdem diuisionis.
5.	Ab eodem.	18.	A coniugatis & casibus.
6.	Ab eodem genere.	19.	A proportione.
7.	Ab eiusdem distinctione.	20.	Ab eodem modo habentibus.
8.	A natura.	21.	A causis.
9.	Ab altero subiecto.	22.	Ab Idea.
10.	Ab indeterminatione proprij.	23.	A magis & minus.
11.	A definitiuis.	24.	A paribus.
12.	A similaribus.	25.	A potentia.
13.	A contrarijs.	26.	A superabundantia.

τέλος.

¶ IN SEXTI LIBRI TOPICORVM, DE DEFINITIONIS PROBLEMATIBVS TRACTANTIS PRIMVM CAPVT, explicans quinq; modos, quibus valemus interimere problemata definitionis, & quæ sunt hoc libro discutienda, scholia.

Eius autē qđ est circa definitiones.

Pertractatis ijs locis, quibus valemus trium prædicatorum, accidentis videlicet, generis, & proprij problemata, & construendo & interimendo definire, congruenti ordine pergit Philosophus, aggrediturq; ea, quæ ad definitionum terminationem pertinent. Nam etsi terminus cæteris prædicatis quæ finitioni quodam modo annectuntur, natura atq; perfectione sit prior: ordo tamen disciplinæ nihilo secius exposcit, vt ipsius examem loco vltimo constituatur, eo quòd illorum constructio longè facilior sit, ipsius finitionis constructione. Possent & nonnullæ aliæ huius ordinis adferri causæ, sed nobis breuitati est studendum. Primo itaq; huius sexti libri capite, duo præsertim præfatur Aristoteles veluti quędam cōmunia Quorum vno commonstrat interimere Cur definitionis pblemata vltimo loco ponantur.

Quinque modis interimitur problema

rimere definitionem quinque modis, quos partes appellat. Vnus est. Si terminus non verificetur de eo cui tribuitur definiti nomen. Alter, si cum sit genus rei definiendæ, definitio reddita aut nullum contineat genus, aut non cõpetens, vtputa remotum aut analogum. At quomodo genus maximè eorum quæ in definitione ponuntur, definiti substantiam indicare apparebit, pluribus in locis superius declarauimus. Nam etsi vtrumque & genus & differentiam necessum sit adesse, vt rei definiendæ tota essentia substantiaque explicetur, differentia tamen generi iuncta qualitas videtur esse, quòd in specie constituenda generi velut materiæ atque cuidam subiecto, accedat. Et proinde a Porphyrio dictum est, differentiam magis propriam non simpliciter in quid, sed in eo quod quid quale est prædicari. Tertius est, si constituta finitio cum subiecti nomine non recurrat. Quartus, si prędictis omnibus obseruatis non indicet quid est esse, seu substantiam definiti. Quintus autẽ, si non bene aperteque, sed inuolutè & sub obscurè substantiam designet. Cæterùm secundo ibi in litera, Si igitur non verificatur de quo nomen & oratio, & cæt. seligit Philosophus duos postremos interimendi modos, velut eos de quibus pręcipua huius libri cura est, eò quòd reliqui interimendi modi in superioribus libris, secundo, quarto, & quinto, sufficienter abundeque sint explicati.

Primũ igitˀ inspiciendum.

In secundum capitulum quod monstrat, dupliciter ostendi, non esse bene definitum nomen, annotatiuncula.

Duo generales loci. Si definitio sit obscura. Si supflua.

IN litera præsenti duos tradit generales modos, quibus queamus interimere benè esse definitum nomen, eò quòd facilius quis posset errare in bene definiendo, q̃ simpliciter finiendo. Quemadmodum in singulis rebus difficilius est bene facere, quàm facere. Hi duo loci sunt, si definiẽs vtatur obscura interpretatione, aut in definitione plura, quàm par est, assignet. Qui rursum in alios partiuntur, quemadmodum sequentia apertè commonstrabunt. Interimenda igitur erit definitio, si vel obscura sit, vel superflua.

Rurˀus autem vtrũque.

In caput tertium, agens de errore ex definitionis obscuritate manante, scholia.

Locus 1. ab æquiuoco.

COmplectitur præsens caput quinque locos, accõmodos destruendo definitionis problemati, propter obscuritatem. Primus in exordio assignatus, & ab æquiuoco appellatus, est huiusmodi. Si quis in reddenda definitione termino vtatur æquiuoco (sub quo accipies orationem amphibologicam) interimendum venit definitionis problema. Idem quoque accidet, si definitũ, cuius quęritur aut statuitur definitio, sit æquiuocũ, idque pręcipuè, si assignaturum definitionẽ lateat definiendæ rei æquiuocatio. Nam æquiuocũ indistinctũ sermoni adfert obscuritatẽ. Primũ huius loci exẽplum, vocabulo (ductionis) vtitur æquiuoco, cuius diuersa acceptio, ex verbo duco facilè deprehẽditur, huius aũt variam significationẽ haud difficile est ex grãmaticis cognoscere. In vna acceptione a Seneca dicitur. Fata volentẽ ducũt, nolentem trahunt. In alia Cicero dicit. Ego si mei cõmodi rationẽ ducerem, te mecũ esse maximè vellem. In alijs insuper significationibus vtitur Virgilius diuersis in locis inquiens.

Tanton' me crimine dignum duxisti,
Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum.
Ille tamen clypeo obiecto conuersus in hostem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat.
Pars duxere muros, molirique arcem.

Cæterùm dictio ἀγωγή, quo nomine vtitur hoc loco Aristoteles, multiplex est, Nam nunc institutionem morum significat, nunc verò dietam & rationem victus, Dicitur & interdum ἀγωγὴ ἡ μεταβολή, Qua significatione vsus est Aristoteles, cum definitionem illam reddidit. Nam generatio transmutatio est ad substantiam. Insuper cõmensuratio, qua vtitur secundũ Aristotelis exemplum, dictio est æquiuoca, quẽadmodum & cõmensurabile. Quæ enim eadem mensura metiuntur, vt numeri inter se, vel magnitudines, commensurabilia dicuntur, Aliquando verò quæ contemperamentũ qualitatũ idem habent, eò quòd non excedat vna alterã, cum sit æqualis ipsarũ compositio, cõmensurabilia sunt, vel quæ potentias analogas habent. Porrò secundus literæ locus in litera ibi assignatus, Alius si secũdum metaphoram dixit, &c̃. appellatur a metaphora, & est. Si quis in reddenda alicuius finitione metaphora & translatione vtitur, reijciendum est definitionis problema, quòd ipsa translatio orationi adferat obscuritatem. Metaphora (quæ a Cicerone translatio dicitur) fit, cum nomen aut verbũ, ex proprio loco in eum transfertur, in quo aut propriũ deest, aut translatũ proprio melius est. Deciduum & indeciduũ, propriè circa idem fieri nata sunt, & circa id quidẽ, cui motus secundum locum conuenire natus est. vt folia decidua sunt, vt vitis. Indecidua, vt lauri & buxi. Translatitiè igitur de scientia dicetur, quod fortè qui scientiam sit adeptus, ab illius rei credulitate

Quę cõmẽsurabilia.

Locus 2. à Metaphora
Quid Metaphora.
Cicero.

tate dimoueri non possit. At nutrix propriè est, quæ vbera admouet natis. Translatitiè igitur de terra dicetur. Post hæc in litera ibi, Amplius si nō positis nominibus vtitur,&c. designatur tertius locus, qui ab inusitatis nominibus appellatus, reprobat & euertit definitionis problema. Nam definitio omnis, ex consuetis nominibus & receptis, vt clara sit, est cōflanda. Quāobrem errauerit, qui imitatus Platonē in reddenda oculi finitione vmbricilio vtetur. Et in definitione aranei, putrimordaci: & in medullæ, ossigenio: quòd cilium vmbrā facit in oculo, ꝙ araneus putribus rebus morsus infigat, & quòd medulla ex osse gigni videatur, aut potius quòd medulla gignat os. Araneorū autē (inquit Aristoteles, nono libro de historia animalium, cap. 39.) & phalangiorū plura sunt genera: mordax, quod in duo distinguitur. Alterum simile iis quę lupos appellant, est paruū, varium, procax, salax, pulex nuncupatū. Alterū maius, coloris nigri, cruribus prioribus nigris, tardum, & lentè ambulans, nec viribus valens, neq; saliens. Cætera quæ medicamentarij proponunt, aut nullum, aut certè exilem inferunt morsum, &c. Tertium genus, quod sapientissimū, lautissimumq; omniū est. Texit enim primū filis quoquo versus distendens in orbē, tum stamina ducens, initio a medio accepto, nec inscitè mediū ipsum accipit. Deinde subtegmina inferens atq; stipans, cubile & repositorium alibi sibi constituit, sed venationē in medio sui operis obseruādo exercet, reliqua quæ ab Arist. in eo loco subnectuntur, lectu iucūda sunt, quę a nobis nō referuntur, ꝙ breuitati nobis sit studendum. Porrò cū sequitur in litera, Quædā autē neq; secundum æquiuocationē, neq; secundū translationē, &c. confert ad seinuicē prędictos locos, volens hunc tertium illis duobus prioribus peiorē esse. Nam ex tribus modis, quibus ob nomina, obscura redditur definitio, vt æquiuocatione, & metaphora, & dissuetudine, illa quidē est teterrima obscuritas definitionis, quæ per dissuetū nomen paratur. Nam qui vtitur æquiuoco, nomen habet propriæ significās rem aliquā, etsi nō solam. Metaphora verò, etsi nō propriè rem significet, aliquo modo tamen notum facit significatū propter similitudinē. Nam metaphorę omnes fiunt secundum aliquā similitudinē. At quę sic impropriè dicuntur & præter consuetudinē, neq; propriè aliquo modo, neq; cognitionē aliquā faciunt. Sunt igitur deteriora cæteris. vt qui legē, mensurā, vel imaginē diffiniuerit. Nulla enim similitudo cōperitur, secundū quā lex dicitur mensura vel imago, neq; etiā consueuit taliter dici. Nam mensura est quātitas, lex autē non est quātitas. Similiter imago imitatio est animalis ex talibus coloribus protracta, At lex, non est huiusmodi. Quare manifestū est, magis fatuā esse finitionis defensionem per nomina inconsueta & impropria, q̄ per æquiuocationē & metaphorā, ac demum obscuriorē. Post hæc in litera ibi, Amplius si non manifesta est contrarij ratio, &c. assignatur quartus locus, a contrarij finitione dictus, cuius sententia est. Si vnius contrarij reddita definitione, non sit alterius contrarij finitio statim manifesta, reijcienda erit prioris contrarij constituta definitio. Cum enim contrariorū idem sit genus, ex cuius per differentias partitione contrariæ proueniant species, necessum est eum qui vnius contrariorū finitionem cognoscit, & alterius finitionē statim cognoscere. Cæterùm quintus locus in litera ibi collatus, Aut si per se dicta non sit manifestū cuius est definitio, &c. dicitur ab ignorantia definiti. cuius hæc est sententia. Si in medium proferatur definitio, cuius nescitur definitū, reijcienda erit definitio tanquam vana & nullo vsui accōmodanda. non aliter q̄ imagines ab antiquis descriptæ, quibus parum elaboratis, nisi quis superscripsisset & descriptione manifestasset, quod animal talibus indicabatur, nihil memoriæ, nihil cognitionis & gratiæ posteritati attulissent. Qui igitur constituerit definitionem aliquam, qua per se nota non intelligatur cuius sit definitio, sed ad id opus sit adiunctione definiti, refellendum erit definitionis problema. His igitur quinq; argumentorum formis, ob obscuritatem interimitur ipsa definitio. Hactenus de definitionis obscuritate dictum sit.

Locus 3. ab inusitatis nominibus.

Plato.

Quid phalangium.

Arist. 39. ca. 9. libri de animaliū historia de araneis.

A contrarij finitione,

Locus 5. à definiti ignorantia.

In quartum caput, considerans defectum ex superfluitate definitionis prouenientem, scholia.

Si igitur superfluū

PErtractatis iis locis, quibus propter definitionis obscurum sensum valemus definitionum problemata profligare ac interimere, mox hoc capite subiungit Philosophus quinq; locos, quibus promptiores nos reddere velit, destruendis definitionum non bene assignatarum problematibus, quòd plura quàm deceat complectatur definitio. Horum primus, quem a communi nomine appellant, est eiusmodi. Si quid in definitione pro genere constituatur, quod simpliciter omnibus entibus conueniat, & loco differentiæ assignetur quod in omnes eiusdem generis quadret species, euertendum est definitionē benè assignatā, vt vanæ sunt hæ hominis definitiones. Vnum animal rationale, Animal sensibile rationale, & reliquæ similes, quòd vnum omnibus insit, & sensibile omnibus conueniat animalibus, & nullum animal ab altero

Locus 1. à communi nomine.

Locus 2. ab ablatione.

ab altero diuidat ac separet sensibile. Porrò secundi loci in litera ibi redditi, aut si est quidem proprium quod appositũ est, qui ab ablatione appellatur, hæc est sententia. Si assignatę definitionis aliquo ablato quod relinquitur cũ definito recurrat, & ipsius essentiam perfectè manifestéq; explicet, improba erit assignata definitio. Nam id quod adiectũ fuerit, extra substantiam definiti erit, eiusmodi non exigit substantialis definitio, cuius solius hic habetur consideratio. Huius loci tria apud Philosophum adferuntur exempla. Quorum secundum est animæ definitio, quam Xenocrates assignabat, definiens animã numerũ esse seipsum mouentem. In qua superfluum dicit Aristoteles esse numerũ, cum Plato omisso numero in dialogo, cui Phædrus titulus pręfigitur, animam definiat omisso numero id esse, quod seipsum mouet. Cuius verba amplectendę breuitatis gratia missa facimus. Verùm subiungit Philosophus, id quod seipsum mouet, cõuersim fortassis de anima prædicari, nõ tamen totã animæ substantiã atq; quidditatem indicare, quòd generis loco positus sit numerus. Nam etsi differentia speciei constitutiua cum specie constituta recurrat, non tamen vniuersam eius substantiam concedenda est designare. At quoniam huius rei discussio exactior ad primũ philosophum attinet, non autẽ logici sit instituti, subiunxit declaratu esse difficile, an id quod seipsum mouet, totã ipsius animæ essentiam explicet, & an animæ genus sit numerus. Porrò de tertio exemplo etiam dubio, phlegmatis pituitæq; hanc definitionem adferente, humidum primũ a cibo indigestũ ad hunc modum. Suidas scribit, Phlegma non dicitur primũ ab alimento. Primũ enim ab alimento sanguis est, phlegma id est pituita, primũ est crudorum. Sunt enim alia cruda a phlegmate. Mutatur acidus humor circa stomachum, non absolutè primum, sed crudorum.

Plato i Phędro.

Locus 3. à definitionis parte.

Tertius literæ locus ibi collocatus, Amplius si quod eorum quæ sunt in definitione, & cæ. a definitionis parte appellatur, qui est eiusmodi. Quisquis definitionẽ assignaturus, in ea posuerit partem, quę non omnibus sub definito cõprehensis competat, perperàm assignauit rationem, & peius definit, quàm is qui in definitione vtitur eo, quod simpliciter omnibus competit. Nam hoc communi, omnibusq; competenti ablato, si quod restat sit definitio conuertibilis, erit & totũ vel addito eo cõmuni, cum definito conuertibile. Nam vniuersaliter ad proprium atq; conuertibile quolibet addito, quod vniuersaliter de definito verificetur, totum conuertibile efficietur, vt si animal rationale cum homiue recurrat, conuertetur etiam cum homine ens animal rationale. Seruatur itaq; conuertibilitas ab eo, qui in definiendo eo vtitur, quod in omnia quadrat, non autẽ ab eo qui eam in finitione particulam collocat, qui nõ omnibus sub definito contentis conuenit, cuiusmodi est hæc hominis definitio, animal gressibile bipes quadricubitum, vel animal rationale album. At quartus locus, a frequenter dicto nuncupatus, in litera redditur ibi, Rursum si idem frequenter, & cęt. cuius hæc est sententia. Qui in termino reddendo, actu vel virtute quadam idem frequenter repetit, is nõ bene definit, vt errat, qui homini hãc tribuit definitionẽ, esse animal rationale mortale rationale, esse animal sensibile rationale. Simili modo falli videtur, qui cõcupiscentiam definit esse delectationis appetitũ. Nam cum concupiscentia eadem sit delectationi, in ea oratione qua dicitur concupiscentia esse appetitus delectationis, idem dicitur repetiturq;, puta ipsa delectatio. Cęterùm quoniam non re vera conuincitur, in ea oratione esse nugatio, eo quòd non est ex parte eiusdem extremi inutilis eiusdem verbi repetitio, subnectit Philosophus, An hoc quidem nihil inconueniens, &c̃. Ex ijs nihilò secius monstrare contendit Aristoteles, non esse verè definitionẽ, cuius naturã explicare conatur, si omnino idem sub alio tamen nomine per se definiatur. Post hæc in literæ calce ibi, Rursum si vniuersali dicto addidit & particulare, &c̃. redditur quintus locus, quẽ nuncupãt ab additione partis toti facta, qui est huiusmodi. Si in assignata finitione, vniuersali vniuersaliter potissimũ accepto, particulare seu inferius posterius iungatur copulatiua cõiunctione, veluti quiddam diuersum, non erit probè assignata definitio, id quod euenit definienti clementiam esse diminutionẽ seu remissionẽ expedientium & iustorum. & medicinam esse disciplinã sanatiuorum animali & homini. & legẽ imaginem eorũ quæ natura sunt bona & iusta. Quæ autẽ aduersus hunc locum solent adferri, ex ipsius explicatione facilè diluuntur. At clementia dicitur esse expedientium & iustorum, quòd ipsa alicui minuat cruciatus iustos, parumper ad mansuetudinem misericordiamq; deflectens. attamen quod hic versum est clementiam, Arictoteles habet ἐπιείκειαν, quod vertere magis solent æquitatem ac bonitatem, quæ quidem virtus est, quæ legem vbi ab vniuersali defluit, emendat, sicq; ius imminuere videtur, vt ex quinto Ethicorũ Aristotelis habetur. Sed siue clementia, siue æquitas & bonitas vertatur, bis non est constituenda. Hactenus de ijs locis dictum sit, quibus monstrare valebimus, non rectè benéque redditam esse definitionem. Ad eos locos transeundum est,

Locus 4. à frequenter dicto.

Locus 5. ab additione partis toti facta.

est, quibus ostenditur non esse definitio quod est assignatum.

Vtrum verò definiuit.

In quintum caput, quo instruimur definitionem interimere, ex prioris & notioris inspectione, consideration eq; scholia.

PRæsens litera, cuius exordium congruentius nostro iudicio calci superioris textus iungeretur, quatuor locos complectitur, quibus docemur refellere assignatam definitionem. Quorum primus ab ignotiore & posteriore nuncupatus, est huiusmodi. Interimenda est definitio omnis, quæ per posteriora & ignotiora redditur, Quem duabus confirmat rationibus. Vna ostensiua, ex eo desumpta, quòd omnis doctrina & disciplina habeatur, fiatque ex prioribus, notioribus, & cæt. quemadmodum in Posterioribus Analyticis fusè est explicatum. Altera verò ibi collocata, Si enim definiuit, & cæt. ad impossibile deducit, nempe eiusdem plures esse definitiones propriè dictas. Et proinde vnius & eiusdem plures esse substantias & quiditates. Post hæc in litera ibi, Igitur per non euidentiora quidem definitionem dupliciter est accipere, & cæt. Pro ampliori & prius dictorum & posterius dicendorum cognitione, duplex distinguit ignotius. Simpliciter videlicet atque secundum naturam, & secundum nos ignotius, quæ etsi nonnunquam in idem incidant, cuiusmodi sunt mathematica, in alijs tamen conuersum habent ordinem, vt id quod natura notius est, sit nobis ignotius: & quod notius est nobis, ignotius sit natura. De qua quidem re in Analyticis Posterioribus fusius pertractauimus. Deinde in litera ibi, non oportet autem latere, quoniam sic definientes non contingit quod quid est esse definitio indicare, & cæt. monstrat Philosophus, omnem definitionem, quæ propriè dicta sit (cuius solius mentio hic fit) oportere ex prioribus & notioribus simpliciter ac secundum naturam consistere, quatuor rationibus. Prima redditur ibi in litera, Siquidem oportet per genus, &c. Secunda ibi, Sunt autem & notiora, &c. Tertia ibi, Amplius his qui secundum veritatem huiusmodi definitiones dicunt esse, quę sunt ex his quæ vnicuique sunt nota, &c. Quarta ibi, Amplius eisdem alia, interdum alia magis nota, &c. Hæc succinctim annotauimus, quòd ex prius a nobis alibi vtcunq; declaratis queant esse manifesta. Hactenus itaque a nobis dictum sit super loco ab ignotiore & posteriore propositæ definitionis interemptiuo. Reliquos literæ huius locos, quanta poterimus breuitate prosequemur. Locum itaq; secundum, quē a motu & indefinito appellant, assignat Philosophus ibi, Alius autē, si eius quod est in quiete & definitum, &c. cuius sententia est. Si id quod est in quiete seu permanens, per motū quis definiat, aut determinatū per indeterminatū, repellenda est assignata definitio, quippe quę id quod secundum naturā est prius, per posterius explicet. Et proinde nullæ sunt eiusmodi definitiones, Scientia est habitus per disciplinā acquisitus, Scientia est ignorantiæ priuatio, Sanitas est morborum defectus. Peccat itaq; qui determinata per indeterminata, & immobilia per motum definiunt. Deinde in litera ibi, Eius autē quod non est ex prioribus, &c. locū tertium, qui ex nō prioribus dicitur, dissecat Philosophus in tres particulares locos, quibus quartum annectit. Horum autem primus appellatur ex oppositis, qui est eiusmodi. Si oppositorum vnum definiatur per alterum, interimenda est definitio, eò quòd opposita sunt simul natura, non autē vnum prius reliquo. Quare non rectè definitur bonum, quod malo sit contrarium. At hic locus, quemadmodum testatur hoc loco Aristoteles, exceptionem patitur in relatiuè oppositis, quorum neutrum sine altero propriè finiri potest, quemadmodum nec perfectè intelligi, id quod tradidit Porphyrius in sua Isagoge, & in suis Categarijs Philosophus. Secūdus locus, quem ab eodem appellant, subnectitur ibi. Alius, si eodem visus est ei quod definitur, cuius sensus est. Cum idem seipso non sit natura prius, qui in definiendo apertè aut latenter eodem vtitur, non definit, & proinde interimendum venit definitionis problema, vt si quis finiuerit solem esse stellam, quę die apparet. Nam si diei loco, ipsius definitionem constitueris, quæ est latio solis super terram, Sole cuius reddebatur definitio, vteris. Tertius locus, qui dicitur a differentia eiusdem diuisionis, collocatur ibi, Rursum si eo quod ediuerso diuiditur, &c. cuius summa hæc est. Si differentiarum oppositarum idem genus diuidentium vna per alteram definiatur, repellenda est definitio, vt non definit, qui abundans seu impar dixerit esse numerum, qui vnitate maior sit pari. At quartus locus, illis tribus superioribus annexus, qui ab inferioribus dicitur, assignaturque in litera ibi, Similiter autem etsi per inferiora, &c. est. Nulla est superioris finitio, quam ingreditur inferius. Nam inferius, natura, suo superiori est posterius. vt non definit, qui bonum dicit esse virtutis habitum. & parem numerum, qui bipartitè diuiditur, hoc est, in duas partes æquas. Hactenus de primo loco, qui ab ignotiore & posteriore dicebatur, & plures complectebatur locos particulares, dictum sit.

Locus 1. ab ignotiore & posteriore.

Quæ ad definitionem reddendam necessaria.

Locus 2. à motu & indefinito.

Loci 3. q ex non prioribus dicitur. 1. locus particularis, Ex oppositis.

2. ab eodem.

3. à differentia eiusdem diuisionis

4. ab inferioribus.

Secundus aūt si res.

In sextū capitulum, monstrans quo pacto interimenda sit definitio ex generis consideratione, scholia.

Locus 1. à generis absentia.

POst eum locum, qui ex ignotiore & posteriore dicebatur, secundum locū præsenti capite tradit Philosophus, quem in tres partitur. Primus a generis absentia appellatur, qui est huiusmodi. Si res definienda in genere contineatur, quod in definitione omittatur, destruenda est assignata definitio, eò quòd in omni definitione rei finiendæ, primo loco ipsius genus sit collocandum, vt corporis seu quantitatis corporeæ non est definitio, habere tres dimensiones: neque hominis definitio est, scire numerare, quòd in illa omissa sit magnitudo, In hac aūt animal. Attamen tales definitiones, quando permanifestum est definiti genus, sine calumnia admittūtur, quod ad definitiones recta expetatur vel maximè in disciplinis intelligentia. Cæterùm quid sentiendum sit de ijs rebus definiendis, quę sub nullo genere collocantur, non statuimus hoc loco discutere. Porrò secundi loci, quem ab imminutione vocant, in litera ibi redditi, Amplius si ad plura cum dicatur, &c. hæc est summa. Si definito plura per se respicienti ea assignetur definitio, quæ genus cōplectens vnum illorum duntaxat spectat, interimenda est ea finitio: Si verò definitū plura respiciat, vnum per se, alterum autem per accidens, repellenda erit definitio, quę id quod per accidens est continet, aut vtrunq;, & id quod per se est, & quod est per accidens. Verbi gratia, grāmatica destinatur per se & ad scribendum quod profertur, & ad cognoscendum, hoc est, legendum: Et proinde non erit audiendus, qui grammaticam definit scientiam esse scribendi quod loquitur, sed is qui grāmaticam dicit esse scientiam scribendi cognoscendiq;, hoc est, legendi quod pronunciatur. Alioqui eiusdem rei plures venirent admittendæ definitiones. Insuper grammatica, per se spectat ad id quod congruè scribendum est & legendum: per accidens autem, id quod incongruum est. quemadmodum per se medicina respicit sanitatem, & per accidens ægritudinē, nempe gratia sanitatis, aut seruandæ aut efficiendæ. Errabit ergo, qui in horū finitionibus, aut tantum eo vtetur quod per accidens est, aut vtrisq;, & eo quod per se est, & eo quod est per accidens. Quòd si duntaxat id quod per se est cōplectatur, terminus rectè assignatus erit, si modò aliundè non proueniat defectus. Idem quoq; eueniet, si id quod definiendum suscipitur, melius & peius respiciat. Nam in melius per se destinabitur, in peius autem per accidens duntaxat. Cæterùm huic loco obsistere apparet, quod per se finium mentionem fecerit, qui cum sint causæ extrinsecæ non sunt accommodi constituendæ finitioni propriè dictæ seu substantiali, qua de hic agitur, quanque constat oportere ex genere & differentijs solum procreari. Quod si hunc nodum soluere nitaris, dicens per se finium loco accipiendas esse differentias, mox occurret scrupulus alter, quo ambigetur, an singulis per se finibus, singulæ respondeant differentiæ. Verùm huius nodi difficultatisve dissolutionē curiosioribus lectoribus cōmittere maluimus, quòd breuitati quantū licet nobis sit studendum. Porrò tertius locus in litera ibi redditus. Rursum si non positum est in proprio genere, &c. quē a genere vocant, hunc habet sensum. Si quis rem quampiam definire volens, eo vtatur genere, quod rei definiendæ re vera non est genus: aut genere vero vtatur, quod non sit proximū, sed remotum, (id quod litera vocat genus transcendens vel trasiliens) neglectis differētijs intermedijs ipsius generis remoti & intermediorum diuisiuis, nulla erit reddita definitio, vt hominis definitio, neq; est substantia rationalis, neque corpus rationale, neq; corpus animatū rationale, sed animal rationale, & substantia animata sensibilis rationalis, atq; corpus animatum sensibile rationale. Ex hoc itaq; loco depromptum est illud vulgare quo dicitur, In cuiusque rei definitione constituenda proximo vtendum esse genere, id quod aut palàm aut latenter fit in omni definitione.

2. ab imminutione.

Obiectio.

3. à genere.

Rursū in differentijs.

In septimum caput, quod docet definitionis problema interimere ex consideratione differentiæ quæ generi quodam modo annectitur, scholia.

Prioris loci, dicti à differētia, loci 4. pticulares.

EXpeditis ijs locis, qui ex generis inspectione accommodi erant interimendis finitionis problematibus, conuenienti ordine eos aggreditur, qui ex differentijs depromi queunt. Nam quēadmodum in omni definitione substantiali ipsi generi prior debetur locus, sic & differentiæ est, secundum & posteriorē occupare locū. Complectitur itaq; præsens capitulum duos locos, quorū prior, quē a differentia quidam appellant, hos quatuor particulares locos cōprehendit. Si quis definiendo non vtatur differentia, aut loco differētiæ id accipiat, q̄d nullius est differentia, interimenda erit eiusmodi definitio. Si quod differentiæ loco in definitione redditū est, non alterā habeat differentiam, idem genus ediuerso diuidentem, nulla erit assignata definitio. Insuper si quod in speciei definitione veluti differentia sumitur, nō verificetur vniuersaliter de genere sub disiunctione sumptum, cum altera eiusdem generis differētia, refellenda est definitio. Id quoq; accidet, si id quod loco differentiæ acceptū sit, generi iunctū, non

non constituat speciem. Breuitatis autē amplectendæ gratia, exempla omittimus. Post hęc in litera ibi, Amplius si negatione, &c. secundus assignatur locus, quē nuncupāt a negatione loco differētiæ sita, cuiusq; sententia est. Qui negatione genus diuidūt, & eam in speciei definitione constituūt, peccant, & proinde destruenda est definitio. Vt errāt Euclides & Plato, finientes lineā esse longitudinem sine latitudine. Huius loci approbatio ad id perducit inconueniens, quo concedatur genus participare speciem & differentiam, quod cū non validè conuincat, nisi penes eos qui Ideas seu formas arbitrantur esse easdem numero, Subijcit Philosophus postea: Est autē dictus locus vtilis ad eos qui ponūt formas esse, & infra. Quare ad illos solos hic locus vtilis, quicunq; genus vnum numero dicunt esse, hoc autē factitāt qui Ideas ponunt. 2. à negatione loco differētię sita. Euclides. Plato.

Porrò differentiæ disiunctim sumptæ, vniuersaliter prædicantur de genere vniuersaliter sumpto, seorsim aūt acceptæ particulariter duntaxat, vt omne animal est rationale vel irrationale, & quoddā est rationale, & aliud irrationale, eò quòd homo sit rationalis, ac brutum irrationale. Quare seclusa Ideaū positione, non poterit monstrari, genus participare speciē aut differentiam. Quod enim participatur, necessum est vniuersaliter participanti conuenire. Ex hoc itaq; loco existimamus illud axioma vulgare depromptū esse. Nullius rei positiuæ verā esse substantialem definitionem, quæ negationem complectatur. Diximus positiuæ rei. Nam vt indicat litera ibi, Fortasse nunc in quibusdam, &c. in priuationibus definiendis opus est negatione. Verùm huiusmodi definitiones non videntur propriè esse definitiones.

Rursū si speciē vt differentiā.

In caput octauum, docens euerrere definitionem, collatione aliorum facta ad differentiam, annotatio.

QVatuor sunt huius octaui capitis loci. Quorum primus, quem a specie tanquam differentia constituta appellant, est eiusmodi. Si species in locū differentiæ a definiente collocetur, nulla erit definitio, cū nequeat species esse differentia. Secūdus literæ locus ibi redditur, Amplius si genus vt differētiam, &c. qui a genere differentiæ locū occupāte dicitur, & est. Destruendū venit finitionis problema, si quis in cōstruenda definitione quo differentia speciei constitutiua genus assignauerit. Literæ exemplum quo finitur virtus esse habitus bonus, in dubium reuocatur, allata duplici ratione adnitente approbare bonū non esse virtutis genus, sed differentiam. At duorū posteriorū locorum, quorum priorem a prædicatione in quid appellant, & posteriorem ab accidente, cum perspicua sit intelligentia, nostro non egent interpretamento. Quicquid enim in quid prædicatur, siue species sit, siue genus, Item & omne quod subiecto competit velut accidens, a differentiarum numero est propulsandum. Locus 1. à specie tanq differentia constituta. 2. à genere, differētiæ locū occupāte 3. à prędicatione in qd. 4. ab accidēte.

Amplius si prædicetur.

In nonum caput, monstrans quomodo confutanda sunt finitionis problemata, ex generis ad differentiam comparatione, scholia.

HOC in capite adfert Aristoteles locos numero sex, quos summatim attingemus. Primus dicitur a prædicatione differentiæ de genere, qui est. Si quis in constituenda finitione alicuius speciei eo vtatur genere, de quo vniuersaliter prædicatur differentia, vel species, vel aliquod ipsius speciei inferiorū, reijcienda erit definitio. Oportet enim finiendę rei genus latius patere, q̄ cætera omnia. Quare non erit hominis definitio, esse Socratē rationalem, vel virū rationalem, eò q̄ Socrates & vir, sit homo & rationalis, & Socrates qui hominis est inferius, recurrat cum Socrate, qui vt genus assignabatur, & vniuersaliter de viro prædicetur & rationale & homo, cuius definitio quærebatur. At secundum locum ibi designatum, Rursum si prædicatur genus de differētia, vocāt a generis de differētia prędicatione, cuius hic est sensus. Si genus redditæ definitionis de differentia assignata, quatenus huiusmodi sunt, prædicetur, respuendum est finitionis problema. Nam genus nequit in quid est de differentia enunciari. Ad cuius rei confirmationē duas adfert Philosophus rationes, quarum priore colligit, multa animalia (nempe diuersas generis diuisiuas differentias, quas oportet animalia esse, si de illis in quid genus animal prædicetur) de eadem specie prædicari, quod an inconueniens reputandum sit, poterit diligens lector inuestigare. Nam pluribus in locis superioribus, visus est Aristoteles admittere, plura animalis genera, quorum neutrum alterum continet, de eadem specie in quid posse prædicari. Post hæc tertius locus in litera ibi assignatus, Similiter autem inspiciendum, & cæt. qui a prædicatione speciei vel indiuidui de differentia dicitur, hanc habet sententiam. Si de assignata differentia essentialiter & quiditatiuè, aut species aut speciei inferius prædicetur, reijcienda est definitio. Id quod approbat Philosophus duplici ratione. Vna, quòd illud sit impossibile, eò quòd quicquid de alio in quid prædicetur, ipso sit communius & de pluribus prædicabile. Differentia autem, de pluribus quàm constituta species prædicatur, aut de æqualibus, etsi illius prioris duntaxat meminit Aristoteles. Locus 1. à pdicatione differētiæ. 2. à generis de differētia pdicatione. 3. à prædicatione speciei vel indiuidui de differentia.

Secunda eiusdem probatio subnectitur mox ibi, Item accidet, differentiam speciem esse, &c. cuius pars postrema, in qua dicitur, Palàm quoniam differentia est homo, duplicem recipit interpretationē. Vnam quidem, secundum quā homo velut differentia sese habeat, quā ita explicat Iacobus Stapulensis. Elementū vult esse Aristoteles, quicquid aptè accōmodèq; de differentia prædicatur, differentiam esse. Inferior enim forma, superiori formæ vt subiectum esse videtur, vt rationale animato, perinde ac albedo colori. Huic expositioni accedere videtur Albertus. Alter sensus est, si dicatur id quod nomine differentiæ puta rationalis designatur, quatenus eiusmodi, substantialiter & quiditatiuè dicatur esse homo, quē sanè sensum magis probamus, veluti superioribus omnino consentientem. Dixerat enim, alioqui necessum est, vt differentia species esset, non autē vt species admittenda esset differētia. Deinde ex eo quòd species prædicetur in quid de differentia (quā constat quid commune esse) consequi potius videtur, oportere differentiam speciem esse, quàm speciem esse differentiam. Cęterùm quartus & vltimus huius literæ locus, qui a differentia quæ specie posterior est, appellatur, ibi designatus, Rursum si non prior est differentia, &c. ex dictis alijs in locis apertā habet intelligentiam. Nam omnē differentiam necesse est esse natura priorē ipsa specie constituta, vel si cum ipsa specie recurrat. Quòd si Aristoteles agat de ea differentia, quæ speciem constitutam superet eaq; maior sit, nihil restat in hoc loco ambiguitatis.

Iacobus Stapulensis.

Albertus.

4. à differentia quæ specie posterior est.

Cōsiderādū autē & si alteri⁹ generis.

In decimum caput, nos instruens refellere definitionis problemata, ex differentiæ ad alia collatione, scholia.

TRes sunt huius capitis loci. Quorum primus, qui a discretione generum non continentium se inuicē appellatur, est eiusmodi. Si contigerit differentiam in definitione acceptā, vnius generis diuisiuā, esse alterius, neq; cōtenti, neq; continentis, neq; vtriusq; ab altero contenti, non erit differentia quæ ponitur in definitione, & proinde reprobandum est finitionis problema, vt illegitimè definiet hominē, qui ipsum diceret animal esse contemplatiuū vel actiuum, eò quòd actiuum & contemplatiuum differentiæ sunt habitus, qui genus est aliud ab animali, neq; sub ipso contentum, neq; ipsum continens, neque ambo sub eodem tertio continentur. Alioqui eadem esset species diuersorū generū nō subalternatim positorū, quemadmodum prosequitur textus. At hoc in loco, semota omni hypothesi, fatetur eandē differentiā esse duorū generū non se continentiū, sub eodem tamen tertio genere contentorum. In quibus sanè differentijs, illud prius dictum, quamlibet differentiam constitutiuam suum constitutiuum genus inferre, exceptionem patitur. Nam nulla est consecutio, Bipes est, ergo animal gressibile bipes est, vel igitur animal volatile bipes est. Sed valida erit illa, Bipes est, igitur aut animal gressibile bipes est, aut animal volatile bipes est. Post hæc in litera ibi, Videndum autem etsi de aliquo differentiam, & cæt. assignatur secundus locus, nuncupatus a determinatione loci vel accidentis, cuius summa est. Si in definitione, differentiæ loco reddatur quod alicubi designet, interimenda est differentia, & ob id profligabitur finitionis problema. Nequeunt enim res substantialiter a seinuicem loco dissidere, cum locus extra rei locatæ substantiam sit. Illud autem omni differentiæ oportet competere. Cæterùm si quis rogauerit, cur loci potius meminerit Philosophus, quàm temporis, aut id genus aliorum. Respondet Albertus, locum magis cum differentia consentire, quàm tempus, eò quòd locus suum locatum tueatur saluetq;. Tempus autem magis causa videtur esse corruptionis, quemadmodum traditur quarto Physicorum. Deinde in litera ibi, Rursum si affectū differentiam assignauit, &c. redditur tertius locus, ab affectu dictus, qui est eiusmodi. Quisquis definiendo speciē, in differentiæ locum constituit affectum seu passionem, perperàm assignat differentiam, & proinde interimenda est definitio. Nam omnis differentia constitutiua conseruat rem ipsam quam constituit, Sine enim differentia species consistere non valet, vt si non sit gressibile, neq; homo erit. At passio & affectus tantū abest vt rem conseruet, vt etiam corrumpat, & eius demolitionem procuret, super qua quidem re in Physicis est disserendum. Passionē definit Aspasius, motū esse, quo patiendo mouetur, quod continuè alteratur. Sed siue passio motus sit, siue qualitas tertiæ speciei, quæ motus sit terminus, cum hæc rei in sua substantia essentiàve iam constitutæ adueniat, nō poterit passio & passibilis qualitas esse differentia, vt hominis differentia nequit esse calidum, frigidum, humidum, siccum, &c. Quarti loci ibi assignati, Etsi alicuius eorū quæ sunt adaliquid, &c. quē vocant a distinctione generis, hunc sensum reddunt quidam. Si alicuius speciei differētia asseratur, quæ non sit eiusdē prędicamenti cū specie, destruenda erit talis differentię positio. Nobis magis probatur iste. Labitur, qui in relatiuo definiendo, pro differentia vtitur absoluto: & cōtra errat, qui in absolutæ rei finitione, loco differētiæ relatiuum

Locus 1. à destructiōe generū non cōtinētium seinuicem.

2. à determinatiōe loci vel accidentis.

Dubitatio. Dilutio ex Alberto.

3. ab effectu.

Aspasius.

4. à generis distinctione

relatiuū reddit. Nam si res finienda absoluta fuerit, necesse est & ea omnia quę definitionē ingrediuntur, absoluta esse. Quòd si relatiuū extiterit, cætera quoq; relatiua erūt, quod accipiendū venit de ijs quæ per se sunt relatiua, Cuiusmodi nō est disciplina, qua veluti exemplo vtitur litera, indicās apertè, si genus sit adaliquid, oportere differētias diuisiuas esse adaliquid. Distribuitur autē disciplina in contemplatiuā, actiuam, & effectiuam. Dictionē autem Græcā ποιητική vertit Boetius in effectiuam. Reliquæ translationes legunt poeticā, sed lectio Boetiana nobis probatur magis, velut apertius explicans scientiæ amplitudinem, & eius species.

In vndecimum caput, monstrans quo pacto profligandum sit finitionis problema, ex eo quòd singula quæ sunt adaliquid non assignantur ad id ad quod sunt, scholia.

Cōsiderādū autem & si adquod natum,

PErtractatis locis, qui accōmodi videbātur, ad reprobādam definitionē, ex ipsius partium generis videlicet & differentiæ contemplatione; nunc alios aggreditur locos, qui in vniuersam integramq; finitionem quadrare valeant, quorum quatuor vtcunq; ijs quæ sunt adaliquid conuenientes, hoc capite in medium adsert Philosophus. Primum nuncupant ab ipso relatiui accidente, cuius hæc est summa. Si in finitionibus relatiuorum non constituatur id, ad quod natura vel arte natum est referri, improba erit assignata definitio. Pro huius loci declaratione mox subiungit, duplicia esse relatiua. Nam quædam sunt relatiua, quibus nequeamus vti, nisi ad ea duntaxat, ad quę secundum naturam sunt, vt visu tantum vtimur ad videndum seu circa visibile. Idem in alijs sensibus reperitur. Alijs vti possumus ad plura, & si ad horū vnum secundum artē propriè primoq; sint destinata. Atq; in his definiendis, si id ad quod impropriè destinatur, quodq; secūdariò respiciat collocetur, rejiciēda erit definitio. Nam peccabit, qui dolium finierit instrumentū esse ad hauriendā aquā. Palàm enim est, dolium non esse ad id natū & institutum, sed ad vinū continendum. Quare etsi nōnunquam continget vti dolio ad hauriendum aquā, id tamē non propriè adhibetur illi. Quare non naturā dolij definitio illa contineret, quæ redderetur per id accidentarium. Simili modo redarguēdus veniret, qui medicinā finiret morbi esse scientiam, quòd ipsa duntaxat illius sit per accidens, quēadmodum superius testatus est Aristoteles. Porrò vndè cognoscendum sit, ad quid vnumquodq; natū sit dici, aperit Philosophus dum subnectit. Ad quod sanè vtitur prudens qua prudens, & quæ circa vnumquodq; propria est scientia. Deinde in litera ibi, Amplius si nō primi assignauit, &c. traditur secūdus locus, quē a posteriore habitudine licet appellare, cuius hæc est sententia. Si quippiam cōtingat ad plura dici, nō tamen æqualiter ad omnia refertur, sed ratio prioris & posterioris inuertit ordinē, id nō venit per posterius definiendū, alioqui abijciēda est definitio: vt errat qui prudentiæ finitionē asseuerat esse animæ vel hominis virtutē, cùm prudentia his insit, mediante anima rationali. In idem vicium incidit, qui in prudentiæ fortitudinisve finitionibus anima & homine vtitur, non aūt concupiscibili aut irascibili potētia. Nam si quorundā accidentium subiecta differentiæ loco sint accipienda, probabilius est ea esse, quę prima sunt & propria. Post hæc in litera ibi, Amplius si nō susceptiuum est eius, &c. tertius proponitur locus, qui a qualitatis subiecto dictus, est huiusmodi. Si passioni qualitatiue reddatur finitio per id subiectū cui nequit conuenire, interimēda est assignata definitio. Hunc locū declarat his quatuor finitionibus perperàm assignatis. Somnus est impotentia sensus exterioris secundum actū sacti. Dubitatio est æqualitas cōtrariarum ratiocinationū. Dolor est separatio naturaliū partium cū violentia. Sanitas est mediocritas calidorum & frigidorū, ipsis genitiuis subiecta prima designantibus. Insuper has finitiones improbat litera ibi. Item id quod sit in effectiuū aut contra, accidit ponere sic definientibus, &c. Ex qua sanè literæ particula, promptum est colligere, eas finitiones, quæ vulgò causales appellantur, non esse omnibus numeris absolutas. Porrò cui veluti proprio subiecto cōueniat somnus, dubitatio, hoc est iudicium quo iudicamus nos nescire, cuius contradictionis parti adhęrere debeamus, & dolor, non est logicę speculationis. Postremus atq; quartus huius literæ locus, quem a tempore appellant, collocatur in litera ibi, Amplius secundum tempora omnia considerandum, & cæt. cuius hæc est intelligentia. Si definitum alicui competat secundum omnem temporis differentiam, non autem reddita finitio, tollenda est interimendaq; assignata definitio. Vt sempiterni finitio, non est esse id quod semper futurum est. Neq; immortalis, esse animal nunc incorruptibile, nisi sumatur nunc incorruptibile pro eo, quod nunc tale est vt nunquam valeat corrumpi, non autem si sumatur pro eo, quod non corrumpitur nunc, aut pro eo quod nunc nequit corrumpi sed postea poterit corrumpi.

Locus 1. ab ipso accidēte relatiui.

Duplex relatiuum.

2. à posteriori habitudine.

3. à qualitatis subiecto.

4. à tēpore.

In duodecimum caput, monstrans quo pacto repellenda sit finitio secundum locos sumptos penes magis, minus, & simile, scholia.

Inspiciēdū aūt,

A cõparatione secũdũ magis & minus.

COmplectitur præsens litera locos numero septem. Quorum primus a comparatione secundum magis & minus vocatus, hunc habet sensum. Si constituatur definitio rei alicui, cuius natura alia oratione magis explicari potest, reijciẽda est eiusmodi definitio, vt iustitiæ finitio nõ est potestas æqui distributiua, sed potius electio æqui distributiua. quemadmodum iustus non est, qui potest æquũ distribuere, sed qui eligit distribuere æquũ. Secundus locus ibi assignatus, Amplius si res quidẽ suscipit magis, &c. quẽ ab ipso magis & minus vocant, est hic. Si res definienda suscipiat magis & minus, quod definitio recuset: aut contra, si finitio prædicetur cũ aduerbijs magis & minus, non autẽ definitũ, profligãda est definitio, vt hominis definitio nequit esse animal albũ grãmaticum : neq; colorati corpus sensibile. At tertius locus ibi collocatus, Amplius si suscipiunt vtraq; quidẽ magis, appellatus ab intensionis dissimilitudine, hunc habet sensum. Si finitũ & finitio magis suscipiunt, nõ tamen simul atq; eodem tempore, abijcienda erit definitio, vt amoris definitio nõ est, concupiscẽtia couentionis, quẽadmodum arbitrãtur medici, eò quòd magis amãs nõ magis concupiscit cũ muliere cõgredi, sed fortè magis cõcupiscit amatæ præsentiã. Quartus locus in litera ibi designatus, Amplius si duobus quibusdam propositis, &c. cui nomẽ est a cõparatione duobus facta, est huiusmodi. Si duabus speciebus propositis definitũ de vna magis verificetur, de qua minus definitio, & de altera magis definitio quàm definitũ, inanis & vana erit reddita definitio, vt ignis sunto tres species, carbo, flamma, & lux (vti existimabãt veterum nõnulli) sitq; ignis definitio corpus subtilissimum., si flamma magis sit ignis quàm lux, & minus corpus leuissimum, non erit ignis finitio corpus subtilissimum. At Albertus arbitratur, flammã esse magis ignẽ luce. Post hæc in litera ibi, Rursum si hoc quidem, &c. subsequitur quintus locus, quẽ appellant ab ipso magis, qui est. Si duobus similiter insit definitũ, definitio aũt vni magis & alteri minus, aut ediuerso, illis similiter conueniat definitio, definitum autem dissimiliter, non rectè reddita erit definitio, vt si nix & cygnus similiter candidi sint, non autem similiter visus disgregatiui, non erit candidi definitio, esse coloratum visus disgregatiuum. Deinde in litera ibi, Amplius si ad duo definitionem assignauerit secundum vtrunq;, &c. assignatur sextus locus, qui a differentiarũ distinctione dicitur, cuiusq; sensus est. Si rei finiendæ constituatur definitio per oppositas differentias, ita quòd ex singulis differentijs singulæ procreentur eiusdem rei finitiones, reprobãdæ erunt huiusmodi finitiones. Nam alioqui eueniret, contradictoria de se mutuo prædicari, vt si quis definierit bonũ esse, aut quod delectabile est per auditum, aut quod delectabile est per visum. Item & ens esse, quod potest pati tantum, qualis est materia, Aut quod potest duntaxat agere, cuiusmodi est Deus optimus, Aut quod simul & pati & agere potest. Nam si ens sit quod tantũ pati potest, quicquid non potest pati, erit non ens: At Deus qui non potest pati, ideo ens est, quod possit agere tantũ, Quare ens erit nõ ens.

Albertus.

2. ab ipso magis & min9.

3. ab intẽsionis dissimilitudine.

4. à cõparatione duobus facta.

5. ab ipso magis.

6. à differentiarum distinctione.

7. à definitione.

At vltimus septimusq; locus in litera insinuatur dicente, Amplius & generibus & differentijs, &c. huncq; nuncupãt a definitione, qui est. Si alicuius partis definitionis siue genus sit, siue differentia, definitio non cõpetat rei definitæ, nulla erit assignata definitio, vt si quis plantam dixerit esse animal è terra erumpens, inanis est reddita definitio, quòd corpus animatum sensibile animalis definitio non congruat plantæ. Hanc tamen literæ portionem, nonnulli velut notabile quoddam præambulumq; posterius dicendis accipiunt.

Si autẽ sit adaliquid qđ definit.

In decimumtertium caput, docens profligare definitionis problemata, per locum à relatiuè oppositis, scholia.

Locus 1. à correlatiuo.

ADfert in medinm Philosophus præsenti capite locos tres, quibus instruamur interimere finitionis problemata, relatiuorũ contemplatione. Quorum primus, quem a correlatiuo appellant, est eiusmodi. Si in definitione eius, quod secundum se relatiuum est, aut secundum genus, non constituatur correlatiuum secundum se aut secundum genus, refellenda est definitio assignata, vt scientiæ quę secundum se relatiua est, etsi secundum dici, definitio non est opinio seu assensus ratus, siue firmus & indissuasibilis, sed opinio scibilis, & grãmaticè, quæ secundũ suũ genus duntaxat relatiua est, nõ est scientia literarũ, sed scientia scibilis grammatici. Insuper voluntatis definitio non est appetitus sine tristitia, sed appetitus boni, hoc est, appetibilis, minus cõmuni in superioris locũ constituto. At quo pacto cũ hoc loco nõ pugnet illud in Categorijs, Caput verò, & manus, & eorum singula, quæ substantiæ sunt, ea ipsa quæ sunt, sciri definitè possunt, ad quod verò dicantur, non est necessarium scire, ex eisdem Categorijs est petendum. Secundus locus in litera ibi assignatus, Aut si cum quippiam ad aliquid dicitur, &c. appellatur a medio, cuius hęc est sententia. Si idem relatiuum duo respiciat, quorum vnum finis sit, & alterum medium ad eundem finem destinatum, finitio per medium

2. à medio.

reddita, est repellenda, & amplectenda ea quę finem complectitur, vt concupiscentia definienda est, non per delectabile, sed per delectationem, ꝙ delectabile propter delectationē eligamus. Porrò tertius locus dictus ab actione, & in litera ibi redditus, Consyderandum & si generatio est, &c. hunc sensum habet, Si in finitione eorum quæ sunt ad finem, pro fine constituatur actio & generatio, non aūt generatum aut factum esse, interimenda est definitio, nisi generari & agi potius finis rationem susceperint, quàm generatum esse, & egisse. Nonnunquā enim in actione maior perfectio & magis finis constituitur, quàm in absolutione, vt in delectationibus. Magis enim volunt actu delectari, quàm destitisse a delectatione, plurimi, exemplo Phyloxeni Erixij, qui (vt testis est Aristoteles) adeò fuit cupediuorax, voluptaibus epularū diffluens, in ventrem furiens, vt à diis ipsis precatus sit, sibi dari collum ipso grue longius, ꝙ in ipso tactu summum bonum collocaret, & præsenti delectatione gauderet. Quartum locum, quem vocant à defectu circunstantiarū, subnectit Philosophus ibi, Rursum in quibusdā si non determinauit qualis, &c. cuius summa est, Si sint aliqua ad aliquid non simpliciter, sed secundum aliquas circunstantias atꝗ cōditiones, quæ si prætermissæ sint in definitione, explodenda est definitio, velut differētias non cōtinens. Hunc declarat duplicibus exemplis, nempe moralibus & naturalibus. De ambitioso & auaro agitur in quarto Ethicorū. De intemperante aūt in tertio. Est aūt succussio (quam Græci σεισμὸν appellant) motus terræ, qui a spiritu, in eius latebris inclusi, exitum petentis violentia prouenit. De quo Aristoteles in Phenomenis, quæ Meteora appellantur, determinat. Deinde in litera ibi, Amplius in appetibilibus, &c. insinuatur quintus locus, qui a defectu differentiæ apparētis dictus, est eiusmodi, Si in eorum, quæ sub appetitu, veluti genere continentur, finitione, nulla incidat mentio eius quod videtur, pellenda procul est ea finitio. vt voluntatis terminus, est appetitus boni veri, aut apparentis, non autem appetitus boni, & sic in reliquis. Cæterùm illa textus parte, Si aūtem & assignauerit quod dictum est, &c. Admonet Philosophus, hunc finiendi modum labefactare Idearum positionē, eò ꝙ nequeat esse per se separatū bonum apparens, aut delectabile, cùm id quod apparens est, ex sensus seu intellectus iudicio pendeat. Quare si ex Idearū habitudine tanquā causa pendeant singularia omnia, non poterit aliquis appetitus esse apparentis boni & delectabilis, sed erit omnis appetitus veri boni & delectabilis, cuius oppositū experientia monstratur. Post hæc in litera dum dicitur, Amplius si sit quidem habitus definitio, &c. redditur sextus locus, a cōiugatis & contrariis vocatus, qui est, Cùm coniugata omnia ad inuicem similiter, cōtraria verò contrariè se habent circa munus definiendi, si vnius cōiugatorū finitioni rectè assignatæ non respondeat alterius coniugati definitio. aut vnius contrarij finitioni legitimæ, alterius similiter detur definitio, interimendæ sunt eiusmodi posteriores finitiones. Quòd si illæ similiter, hæ aūt contrariè sint assignatæ, vna finitione monstrata congruente, ostensum erit, reliquas rectè esse redditas. Nam in assignandis huiusmodi definitionibus, qui promptus est, vnam reddere, facilè plures rectas constituet finitiones. Id quod exemplis haud difficile est declaratu. Cæterùm in litera ibi, Amplius in his quæ sunt ad aliquid consyderandum, si ad quod genus assignetur, & species ad illud quoddam assignatur, subindicatur septimus locus, quem appellant a specie relatiua, cuius intelligentia est eiusmodi, Si duorum generum relatiuorū, vnum ad aliud assignetur, tanquam id per quod definire valet, non aūt illius species ad huius speciem possit simili modo assignari, refutanda erit definitio. Id quod subobscurè declarat in relatiuis & secundum esse & secundum dici, quemadmodum constat ex litera. At obiiciet fortasse quispiam illud ab Aristotele in Categoriis dictum, quædam genera esse adaliquid, quorum nulla species indiuidua est adaliquid. Non igitur necesse fuit, speciem relatiui generis, per alterius correlatiui generis speciem finiri. Huic sic responsum, Aristotelem hoc in loco agere de iis, quæ secundum esse relatiua sunt, in quibus necessum est, species esse adaliquid, si genera adaliquid fuerint. Quid aūt super exemplis sit dicendum, superius admonuimus. Postremò in litera ibi, Videndum autem etsi opposito opposita est definitio, &c. subiungitur locus octauus atꝗ vltimus, qui à correlatiui finitione vocatus, est eiusmodi. Si correlatiuè oppositorum non sint oppositæ definitiones, tollendæ sunt tanquam vanæ & inutiles. Quòd si oppositæ sint, re vera definitiones erunt, vt dupli & dimidij hæ definitiones sunt. Duplum est, quod in æquali, hoc est, tanto eodemꝗ superat dimidium. Dimidium est, quod in æquali a duplo superatur, sunt enim oppositæ. At si patri designetur hæc finitio, esse animal rationale mortale, reiicienda est hæc finitio, quòd non pugnet cum filij ratione. Non enim opponuntur, Esse animal rationale, & a patre hominem esse genitum.

Margin notes: 3. ab actione — 4. à defectu circūstātiarū — 5. à defectu differētię apparentis. — 6. à cōiugatis & cōtrariis. — 7. à specie relatiua. — Obiectio. — Dilutio. — 8. à correlatiui definitione.

Et in cõtrariis aũt similiter.

In decimumquartum caput, docens confutare definitionem per locum à contrariis, Scholia.

Locus 1. à cõtrarij finitione.

HOC capite monstrat Philosophus tribus locis, quomodo ex contrariorum consyderatione valeamus refellere terminum seu finitionem. Primus, qui inscribitur à cõtrarij finitione, est. Sit vnius contrarij reddita finitio, si alterius contrarij finitio non sit secundum aliquam contrariorũ complexionẽ cõntraria, repudianda est eiusmodi definitio, vt sunto adiutiuum & nociuum contraria. sit quoq; adiutiui ratio, esse boni effectiuum. nociui autem sit finis, esse effectiuum mali, aut corruptiuum boni. necesse est harum alteram, illi primò constitutæ esse contrariam. Quòd si neutra contrarietatem respectu illius suscipiat, neutra erit finitio secundi contrarij, etsi harum altera sit accommoda finitio, non erit illa finitio primi contrarij. Quippe inter quas nihil sit contrarietatis. Post hæc in literæ decursu ibi, Quoniam autem quædam contrariorum priuatione alterius dicuntur, &c. redditur locus secundus, dictus à priuatiuè contrariis, id est, quorum vnum vocabulo positiuo, & reliquum priuatiuo designatur, qui est eiusmodi, Propositis duobus priuatiuè contrariis (etsi tolerabile sit id quod secundum priuationem dicitur, finiri per id quod est secundum habitum,) attamen si contrà fiat, & definiatur quod secundum habitum est, per id quod secundum priuationem dicitur, vitiosus erit eiusmodi terminus. Cuius prior causa est, quòd habitus & priuatio non se mutuò definiant. Posterior est, quoniam idem seipsum definiret, quemadmodũ explicat litera. Diximus in initio, etsi tolerabile sit, &c. eò q inæqualitas à Boetio finiatur, non per æqualitatis priuationem, sed quòd sit diuersarum rerum diuersa quantitas. Quòd si quis obiiciat, Aristotelem hoc in loco asserere necessarium esse, vt id quod secundum priuationem dicitur, per habitum definiatur. Respondebimus, id ex aliorũ sententia ab Aristotele assertum, aut duntaxat accipiendum, quatenus nomine priuatiuo designatur, & priuationem con nexam habet, non autem vt est contrarium. Postremus locus ibi redditus, Si autem neutrum contrariorum secundum priuationem, &c. vocatusq; à contrariis secundum habitum, tradit eiusmodi contrariorum neutrum per alterum posse finiri. Cuius explicationem non prosequemur longius, eò quòd litera sit apertissima.

2. à priuatiuè cõtrariis.

Boetius.

Obiectionis dilutio.

3. à cõtrariis secundũ habitum.

Amplì9 si qd secũdum priuationem.

In caput decimumquintum, accommodum interimendis finitionum problematibus, ex priuatiuè oppositorum consyderatione, annotatiuncula.

Prior loc9 à subiecto vel habitu priuationis.

Posterior à priuatione.

DVO sunt huius literæ loci, quorum prior nuncupationem sortitur à subiecto vel habitu priuationis, qui est, Si quis priuationẽ aliquam definiat, neglecta habitus nota, Item subiecti vel primi, aut temporis a natura constituti, reiicienda est ea finitio. Posterior ibi collocatur, Videndum autem etsi non secundum priuationem, &c. diciturq; à priuatione, qui est huiusmodi, Si quid secundum priuationem non dicitur, tanquam priuatio definiatur, ea finitio ex finitionum familia numeroq; est explodenda, quippe quæ rei definiendę non indicet essentiam. At de ignorantiæ acceptione duplici, in Posteriorum Analyticorum priori libro nonnihil attigimus. Hactenus de his duobus locis summatim atq; strictim dictum sit, quòd litera præsens nihil difficultatis lectori ingerat.

Amplì9 si similib9 noīs casibus

In decimumsextum caput, docens construere & destruere finitionis problemata, ancotatiuncula.

Prior loc9 à casibus.

Posterior ab Idea.

Plato.

DVO similiter sunt huius capitis loci. Prior dicitur à casibus, quem prius admonuimus idoneum esse & construenti & destruenti. Posterior aũt ab Idea nomen accipit, qui est, Si alicuius reddita finitio non quadret in Ideam, neque ei competat, euertenda est definitio. & proinde perperàm homini definitionem assignauit Plato, esse animal rationale mortale, quòd mortalis non sit hominis Idea, quæ a Platonicis αὐτοάνθρωπος dicebatur, & vniuersaliter in quibuscunq; definitionibus adiungitur vel effectiuum, vel passiuum, tales definitiones non quadrabunt Ideis. Nam Ideæ sunt immobiles & perpetuæ, & impassibiles, vel saltem tales ab Idearum asseclis defenduntur. Ipsas quoq; nihil conferre rerum generationi, monstrat Philosophus septimo Metaphysices libro.

Amplì9 si eorũ quæ secundũ.

In decimumseptimum caput, quo instruimur refellere problema ex multiplicis finitione, Scholia.

Primus locus ab æquiuocatione.

POST eorum locorũ tractationẽ, quibus promptè reddimur ad improbandas finitiones totius vniuersalis & vniuoci, alios numero quatuor in hoc decimoseptimo capite adiicit, idoneos ad euertendas definitiones eorum, quæ multipliciter dicuntur. Primus ab æquiuocatione appellatur, qui est, Si omnium eorum, quæ velut æquiuoca sub eodem æquiuoco nomine comprehenduntur, vna reddatur definitio omnibus communis, interimenda

menda est eiusmodi finitio. Alioqui æquiuoca forent synonyma, seu vniuoca. & æquiuocum, vniuocum. Huius loci exemplum adducit litera ex Dionysio veteris Academiæ propugnatore, vitam finiente, quòd sit motus generi nutriendi naturaliter inseruiens. Hæc finitio videtur ex æquo, & plantis & animalibus conuenire. Vitæ autem horum videntur esse æquiuocæ & ratione dissidere, quod illarum (vt ait Albertus) vita occulta sit, horum autem manifesta. Atque ex hoc literæ passu fortassis depromptū est illud vulgare, animam esse æquiuocam trium animarum collatione, nempe rationalis, sensitiuæ, & vegetatiuæ, quod an sic se habeat, an secus, Physicæ est consyderationis. Porrò secundus locus, ab æquiuocis definitis latentibus dictus, (quem cum sequentibus libuit magis quibusdam cautelas appellare) redditur ibi, Postquam aūt quędam latent æquiuocorum, &c. hunc habet sensum, Et si æquiuocatione respondentē latente, opponentem æquiuoco velut vniuoco vti oporteat, finitio tamen reddita erit interimenda. E diuersò aūt, si opponentem lateat æquiuocatio, statim ac initio respondens æquiuocationem aperiens, ipsum æquiuocum dissoluet in plura significata. Deinde in litera ibi, Quoniam aūt quidam respondentium, assignatur hic tertius locus, quem à definiti determinatione vocant, cuiusque summa est, Quoniam varij sunt respondentes, modò confitentes nomen definitum multiplex, modò simplex atque vniuocum (nomen quidem simplex dicunt esse multiplex, quando præsentiunt, traditam finitionē non omnibus ipsius definiti significatis cōgruere. At quod multipliciter dicitur, simplex faciunt, dum existimant redditam rationem omnibus dictionis multiplicis significatis competere) necessarium est vti præconfessione, vt determinetur, vtrùm sit simplex vniuocumve, an æquiuocum sit id cuius definitio redditur, ne supersit respondenti subterfugij locus, dum suam sententiam opponenti aperuit. Qui enim nondum sua responsione astrictus est, is tam ad affirmationē quàm negationē paratus est, vt dicat vel simplex vel multiplex esse definitū. Postremò in litera ibi, Rursum si quis definiens aliquid eorum quæ multipliciter dicuntur, &c. traditur quartus locus, qui ab autoritate & consuetudine nuncupatus, est huiusmodi, Si quis æquiuocam dictionē definierit vna definitione, quæ non omnibus illius significatis cōueniat, & ob id constanter affirmet respondens, dictionem finiendam esse simplicem & vniuocam, opponendum illi est ab opponente, quòd oporteat vti nominibus receptis, non autem pro arbitrio voces fingere contra vulgarē omnium sententiam. Nominibus enim vtendum est cum multitudine: & si de rebus ipsis earumque proprietatibus sentiendum est, quemadmodum pauci & sapientes.

Dionysius. Albertus. 2. ab æquiuocis definitis latentibus. 3. à definiti determinatione. 4. ab autoritate & consuetudine.

In decimumoctauum caput, explicans quo pacto terminanda sint problemata definitionis, complexo assignatæ, Scholia.

Si autē alicui⁹ cōplexorum.

Pertractatis iis definitionibus, quæ pertinent ad vniuoca, quæ omnino simplicia sunt, & æquiuoca, quæ quodam modo tantùm sunt simplicia, nempe voce sola, eos aggreditur, qui sunt complexorum. Nam in huius primo volumine dixerat, ea quæ sub orationem significantur, posse definiri. Duos itaque profert Philosophus locos in hoc capite, quibus construere & euertere valebimus complexi definitionē. Prior appellatus à remotione partis, est eiusmodi, Assignata complexi finitione, si ablata vna parte a definitione, quæ sit vnius partis definiti definitio, reliqua reliquæ definitio sit, construenda erit complexi integri finitio, Quòd si contrà accidat, reiicienda erit definitio, vt hominis albi finitio est, animal rationale mortale coloratum disgregatiuum visus: quoniam si albi tollatur definitio, quæ est coloratū disgregatiuum visus, quod relinquitur, vera est hominis definitio, & ediuersò. Quòd si lineę finalis rectę, hęc finitio assignetur, finis superficiei fines habens, cuius medium superadditur extremis, destruetur esse finitio, eò quod ablata ea parte, finis superficiei fines habens; quæ finalis lineæ definitio est, reliqua finitionis pars (cuius medium superadditur extremis) non sit recti definitio. Nam recta potest esse linea infinita, quæ medio & extremis caret. Deinde in litera ibi, Amplius si cùm sit compositum, &c. insinuatur secundus locus, qui à partium æqualitate nuncupationē sibi vendicat, hancque habet sententiam, Si complexi finitio fuerit æquimembris, destruenda est definitio. Est autem tum finitio æquimembris, cùm quot sunt definiti partes & verba, tot quoque sunt definitionis. Quare tunicę albę terminus non est vestis candida, sicut nec tunicæ terminus est vestis. Nam quemadmodum simplicis incomplexique terminum necesse est esse orationem, sic & complexi terminū necessum est pluribus constare nominibus iis ex quibus conflatur complexum. Quod bifariam (vt testatur prius litera) accidit fieri, Vno quidem modo perfectè ac absolutè, dum in integra finitione singulorn simplicium, ex quibus resultat complexio, singulas finitiones collocamus, vt si hominis albi dixerimus esse finitionem, animal rationale coloratum visus disgregatiuum. Nam & hominis & albi

Prior à remotiōe partis. 2. à partium æqualitate. Duobus modis cōplexa definiūtur. Primò perfectè.

2. imperfectè. albi essentiales terminos exprimimus. Altero modo imperfectè, dum vno simplici retento, alterius duntaxat assignauerimus definitionem, secundum quem modum in primi libri initio finiti sunt syllogismi demonstratiuus & dialecticus. Atque hic finiendi modus potissimùm contingit, in quibus definiti pars seruanda in definitione adeò manifesta est, vt videatur vel vanum, vel tœdiosum, eam pluribus verbis definire.

Cōsyderandū aūt, & si per cōmutationem.

In vndeuigesimum caput, monstrans quomodo liceat definire definitionis problemata, ex inspectione traussumptionis nominum, Scholia.

HVius literæ tres sunt loci, quorū primum ibi designatū, Consyderandum aūt & si per cōmutationē nominum, &c. à cōmutatione nominū diuersę notionis appellant, cuius sententia est, Si in cōplexi finitione etiam æquimēbri (quæ superiori capite alia ratione exclusa est) nomina recepta, in quę cōplexi nomina commutata sunt, in virtute non sint eadem nominibus definiti, repudianda est eiusmodi definitio. vt scientiæ contemplatiuæ terminus non est opinio contemplatiua, quòd opinio non idem sit quod scientia, sed potius alienum quid, si sumatur pro habitu, cui annexa sit contradictoriè oppositi formido, aut cōmunius, si accipiatur pro quouis iudicio, quo pacto sumebatur, cùm aliquot in locis superioribus dicebatur scientia esse opinio indissuasibilis. Post hæc in litera ibi, Amplius si alterius nominū commutationē faciens, &c. secundus designatur locus, vocatus à generis noti permutatione, seruata intactaque differentia, qui est eiusmodi. Si loco generis notioris quàm sit differētia, nomen aliud constituatur, eadem seruata differētia, finitio reddita est interimenda. Quòd si cōtrà, differentia notior sit genere, & relicto genere ac seruato in differentię locum, nomen aliud statuatur, erit itidem reddita definitio nulla. Cùm enim omnis definitio amplioris cognitionis habendæ gratia reddatur, congruentius est, vt notiori nomine seruato, quod ignotius est notiori nomine explicetur. At quando accidit, genus notius esse differentia, & contrà, genere differentiam esse notiorē, cùm omne genus differentia sit generalius atque communius, lectoribus inquirendum omittimus. Cæterùm tertius locus in litera ibi redditus, Si autem differentiæ definitionem assignauit, quem à definitione communi appellant, est eiusmodi, Si seruato genere prioris finitionis, loco differentiæ constituatur definitio, quæ communior sit ipsa differentia, pluribusque competat, reiicienda est finitio, etiam si integra finitio ex genere & differētiæ finitione coalescens, soli finito conueniat. Literæ exemplum est, Si quis numerum imparem dixerit numerum medium habentem, determinandum est quo pacto medium habentem. Nam numerus quidem communis in vtrisque orationibus est. Imparis autem, transsumpta est oratio. Habent autem & linea & corpus medium, cùm non sint imparia, &c. Hic mi lector vides, neque lineæ, neque corpori, neque superficiei, quadrare esse numerum medium habentem, hoc est, diuisibilem in duas partes æquas, restante media vnitate, quemadmodū quinarius in duos binarios secatur, vnitate quodammodo inter ipsos media. At imparis reddita finitio seorsim accepta, illis competet, nisi ab initio à respondente determinata fuerit, in quo sensu acceperit habere medium, si id multiplex fuerit, dum nunc tribuitur quātitatibus continuis, nunc autem discretis. Alioqui reprehendendus erit, quòd malè finitionem differentiæ assignârit, aut syllogismo conuincetur reddita differentiæ finitio pluribus conuenire. Cæterùm hunc locum arbitrantur plurimum fauere ei opinioni, quæ asserit, differentiam superiorem de inferiori in quid prædicari. Cùm enim hoc in libro agatur de termino, finitioneque propriè dicta, quam necesse est ex genere & differentia constare, vt pluribus in locis & huius & superiorum librorum testatus est Aristoteles, videtur eiusmodi definitio tribuenda esse differentiæ. De hac autem re nonnihil attigimus in Isagoge Porphyriana. At qui eius sunt opinionis, meminerint oportet, Aristotelem præcipua cura agere de finitione substantiali ac essentiali, etsi nonnunquam finitionis nomine fusius accepto vtatur, id quod apertissimum est Aristotelis documenta trutinanti atque examinanti.

Primus locus à cōmutatiōe noim diuersæ notionis.

2. à generis noti permutatione.

3. à definitione cōmuni.

Rursū si id cuius qdē ordinē.

In vigesimum caput, docens interimere finitionem, cùm entia per non entia definiuntur, &c. Scholia.

HVius capitis quatuor sunt loci. Quorum primus est huiusmodi, Si ens per non ens, hoc est, possibile per impossibile finiatur, interimenda est reddita definitio. Nam entis nullo pacto pars substantialis potest esse non ens. Quare albedinis, quæ est ens, nequit finitio esse color igni permixtus, eò quòd impossibilis sit coloris qui incorporeus est, ac materia ex qua fieret carens, & ignis mixtio. Nequit enim substantia cum accidente permisceri, super qua re in Physices est agendum. At secundi loci in litera ibi assignati, Amplius quicunque non diuidunt in his quæ sunt adaliquid, &c. qui vocatur ab indeterminato correlatiuo,

Locus 1. à definitione non ens significante.

2. ab indeterminato correlatiuo.

tiuo, summa est hęc, Si definiendum sit relatiuum aut secũdum se, aut secundum suum genus, si non reddatur id quod per se & propriè spectat, confutabitur assignata definitio. Nam alioqui non inter sese recurrent correlatiua, id quod necessum est ipsis competere. quatenus relatiua sunt. Huius loci explicatio seu declaratio, medicina vtitur, quæ duntaxat est ad aliquid secundum suum genus, & per se est eorũ quæ salubria sunt, & ad efficiendam sanitatẽ conducentia, quorũ ratione vtcunq; dici potest medicina esse alicuius entis, quemadmodũ per accidens referri potest ad ea omnia, quę salubribus accidunt. Porrò tertius in litera ibi redditus, Quandoq; aũt definiunt non esse, &c. cui a perfectione & habitu nomen indiderunt, hunc habet sensum, Si quis definire susceperit rem quampiam secundum substantiam & essentiam, quam finiat duntaxat secundum ipsius bene esse, reiicienda erit huiusmodi finitio, quales sunt hæ Rhetoris & furis finitiones, perfecti & boni furis & Rhetoris comparatione. Rhetor est, qui potest quod in vnoquoq; est verisimile consyderare, & nihil prętermittere. Latro est, qui clàm sumit. Cæterùm quartus locus ibi in litera redditus, Rursum si quod propter se eligendum est, &c. appellatur ab iis, quæ per se non sunt eligenda, cuius sententia est, Si id quod propter se eligendũ est, finiatur per id quod propter aliud eligendũ est, cuiusmodi sunt effectiuum & operatiuum, refellẽda est eiusmodi definitio. Neq; id solùm veritatẽ continet, si per se bonum non sit propter aliud appetendum, verùm etsi ad alium finem meliorem referatur.

3. à perfectione & habitu.

4. ab iis quæ per se non sunt eligẽda

Cõsyderandũ aũt est & si is.

In vigesimumprimum caput, docens destruere totius integralis finitiones, Scholia.

QVoniam definitionum varij sunt modi secundum definitorũ totorumq; diuersitatem, (Nam quoddam totum est vniuersale, cuius definitio ex genere & differentia coalescit, de qua hactenus dictum est, Aliud est totum naturale, aliud verò integrale) hoc in capite explicat Philosophus eos locos, qui accommodi sunt destruendis problematibus definitionis totius integralis. Qui quidem loci numero sunt septendecim, quos quanta poterimus breuitate attingemus. In exordio itaq; huius capitis succinctim indicat, triplicem posse reddi definitionem totius integralis. Vnam quidẽ, quæ conflatur ex partibus integralibus in recto acceptis. Alterã, cuius partes totius in obliquo collocantur. & tertiam, quæ vnam partem in recto designatã contineat, & alteram in obliquo. Id enim est quod indicat Aristotelis, dicens, Considerandum aũt est, etsi is qui alicuius definitionẽ assignauit, aut hoc, aut quod ex his est, aut hoc cum illo definiuit. Harum definitionũ exempla sunt, Si domus finiatur esse ligna & lapides, cõfici ex ligno & lapidibus, esse tectum cum lignis & lapidibus. Primus igitur locus, quem ex repugnantibus, veluti inconueniente consequente appellant, ex partibus in recto casu, qui obliquis prior est desumptus, hanc habet sententiam, Errat, qui totum integrale per partes definit in recto assignatas. Alioqui hæc euenient incommoda. Idem de pluribus simul prædicari, de quorũ neutro seorsim accepto poterit dici. & contraria eisdem conuenire. vt si quis Citticum Zenonẽ imitatus, iustitiam finiat, ꝙ sit temperantia & fortitudo (is enim volebat iustitiam dici, in rebus assumẽdis temperantiam, & in perpetiendis fortitudinẽ) sintq; Socrates & Plato, quorum ille sit temperans, hic aũt fortis, ipsi iusti erunt, quippe cum temperantiam & fortitudinẽ habeant, quorum neuter est iustus. Quòd si id confiteri nihili sit ducendum, cõtraria de iisdem enunciari monstrabuntur, si Socrates temperans sit & timidus, Plato aũt fortis & intemperans. Nam ambo iccirco iusti sunt, quòd fortitudinẽ & temperantiam habẽt. Iniusti aũt, ꝙ intemparantiam & timiditatẽ habeant. Nam si iustitia sit temperãtia & fortitudo: erit iniustitia, intemperantia & timiditas. Hoc quoq; definiendi modo indicantur partes integrales esse easdem cum toto. Quod cùm palàm est aliter se habere, reiiciendus est procul hic finiendi modus. Deinde in litera ibi, Si aũt non hæc, sed quod ex his est &c. traditur secundus locus, quem appellant à partibus nihil componere potentibus. Eiusq; summa est, Quisquis totum integrale finierit, partibus iis in obliquo positis, ex quibus nequit vnum quid prouenire, tollenda est huiusmodi finitio, vt si corpus dicatur esse compositũ ex lineis & numeris, interimenda est finitio, eò ꝙ ex lineis & numeris nihil possit coalescere. Cęterùm tertius locus, cui nomen est à subiecti vnitate, ibi in litera redditus, Amplius si definitũ quidẽ, &c. est eiusmodi, Si totum integrale finiendum circa aliquid vnum primo fieri habeat, circa quod non primo fiunt partes finientes in obliquo, nempe ablatiuo iuncta præpositione ex, desumptæ, sed vna in vno alio primo fit, & altera in altero primo, nulla erit reddita definitio. verbi gratia, qui definierit prudentiam esse ex fortitudine & temperantia, quemadmodum Aristo Chius, reprobaretur, ꝙ prudentia sit vnius subiecti, vt ipsius animę rationalis primò, At temperantia in concupiscibili est, & fortitudo in irascibili. Porrò quarti loci ibi assignati,

Triplex reddi põt totius integralis finitio.

Locus 1. à repugnantibus.

Zeno Citticus.

2. à partibus nihil cõponere potentibus.

3. à subiecti vnitat

4. à subiecti distinctione

assignati, Si autem & partes & totum in vno aliquo primo, &c. quem vocant à distinctione subiecti, hic est sensus, Si totum integrale definibile, in aliquo vno sit primo, & partes definientes obliquè designatæ, simul in vno primo sunt, non tamen eodem, vana erit assignata definitio. vt explodendus est, qui temperantiam finiret esse ex fortitudine & magnificētia. Nam illa primò est in concupiscibili virtute seu potentia. Hæ aūt in irascibili. At quintum locum ibi in litera redditum, Rursum si cum toto corrumpuntur partes, &c. nuncupant à partium destructione toto destructo, cuius intelligentia est, Peccat qui totum integrale finit per partes obliquè sumptas, quas necesse est interimi, si totum integrale corrumpatur. Nam partibus interemptis, necessum est & totum integrale perimi. non contrà, cùm partes totius sint principia. & omne principium, effecto sit natura prius, quod non est necesse corumpi, corrupto posteriori & effecto. vt perperā animal definiretur esse ex bruto & homine. & quantitas corporea ex superficie & linea, q̄ animali perempto perimitur & homo & brutū: & quantitate corporea ablata, tolluntur superficies & lineæ. Porrò sextus locus mox in litera subiunctus ibi, Aut si totū quidem bonum vel malum, &c. apppellatus à dissimili & neutro, est iste, Si totum integrale, quod aut bonum sit aut malum, ex partibus iis definiatur quæ neutræ sunt, hoc est, neq; bonæ neq; malæ, aut contrà, si totum definitū neutrum sit, & partes definientes aut bonæ aut malæ, reprobanda est ea definitio. Nam totum & partes oportet sibi respondere in boni & mali, aut neutrius ratione. Talis dicitur hæc esse virtutis finitio, Virtus est, quæ ex affectibus & potentiis procreatur. Cùm enim potentiis neq; laudemur neq; vituperemur, videbuntur potentiæ esse neutrę. At virtus perpetuò censetur esse ex bonorum numero. Hunc aūt locum accipiunt de bonis simpliciter, & per se, & malis. non aūt effectiuis bonorū, & secundum quid bonis & malis. Post hæc in litera ibi, Aut si magis alterum quidem bonum, &c. assignatur septimus locus, dictus ab ipso magis tali, cuius hæc est summa, Si totum integrale ex partibus finiatur, quarum vna magis bona sit quàm altera mala, & totum non sit simpliciter bonum, aut magis bonum quàm malum, euertenda est reddita finitio, vt si imprudentia finiatur, quid esse cōstitutum ex fortitudine & falsa opinione, fortitudo magis bona est, quàm falsa opinio mala. At quoniam imprudentia non absolutè bona est, neq; magis bona quàm falsa opinio mala, repudianda est prædicta finitio. At hic locus, quemadmodum admonet in litera Philosophus, intelligitur in his quæ simpliciter bona sunt vel mala, & quæ permista suam propriam naturam atq; vim retinent, ac seruant. Nam in aliis frequenter euenit, vt mala cōmista bonum, & bona malum reddant, remissis vtrorumq; viribus & permutatis, quemadmodum palàm est in medicinis, vt (teste Aristotele in primo libro de dominorum regimine) vinum per se est bonum, item & lac, q̄ę mista simul lepram generant. Insuper in litera ibi, Rursum si quod ex meliore & peiore est, &c. traditur hic octauus locus, quem vocāt à medio. Si duabus partibus vna meliore & altera peiore finiatur totum integrale, quod neq; peiori melius est, neq; meliori peius, interimēda venit definitio data, vt si continētia finiatur esse ex recta ratione & mala cupiditate, oportet eam esse peiorē recta ratione, & meliorē mala cupiditate. Quòd si aliter cōtigerit, refellenda veniet definitio. Hic quoq; locus est intelligendus, vt duo superiores, id quod admonet textus. Deinde in litera ibi, Amplius si cognomine est totū alteri, &c. in medium adfertur nonus locus, cui nuncupationem tribuunt ab vniuoco, & est, Si totum integrumq; quis finiat per partes, quæ totius nomen participent, praua erit assignatio. Oportet enim totum integrale ad suas partes se habere, quemadmodum syllaba ad literas, quæ nomen syllabæ nequeunt vnquam participare. Et proinde non rectè finitur virtus esse, quæ fit ex fortitudine, iustitia, & temperantia, q̄ partes omnes nomen totius recipiant & rationem, sunt enim virtutes & habitus electiui in mediocritate consistentes, ea quæ ad nos est definita ratione, & vt definiuerit ipse prudens. Post hæc ibi, Amplius si non dicit modum compositionis, &c. redditur decimus locus, dictus ab indeterminara compositione, cuius sententia est huiusmodi. Quemadmodum ex indigesta diuersarū partium integralium congerie non perficitur integrale totum: neq; satis habet ædificator, si ligna, lapides, lateres, &c. domus ædificandæ vtilia congregauerit. sed diligentē operam adhibet, vt singula in suis collocētur locis, ne quid fiat monstro simile: sic quoq; ex partibus toti reddita nō est exacta definitio, nisi explicetur partium determinata dispositio & vnio, quę quodāmodo ipsius totius integralis est forma atq; substantia, id quod indicat litera, dicēs, Non enim quod ex his, sed quod sic ex his est, vniuscuiusq; compositorū est substantia. Hactenus de finitionibus totius per partes in obliquo designatas dictum sit. Reliqui loci de iis terminis traduntur, qui simul partes & in recto & in obliquo complectuntur. Vndecimus igitur præsentis capitis locus ibi traditur, Si aūt hoc

5. à destructiōe partiū, toto destructo.

6. à dissimili & neutro

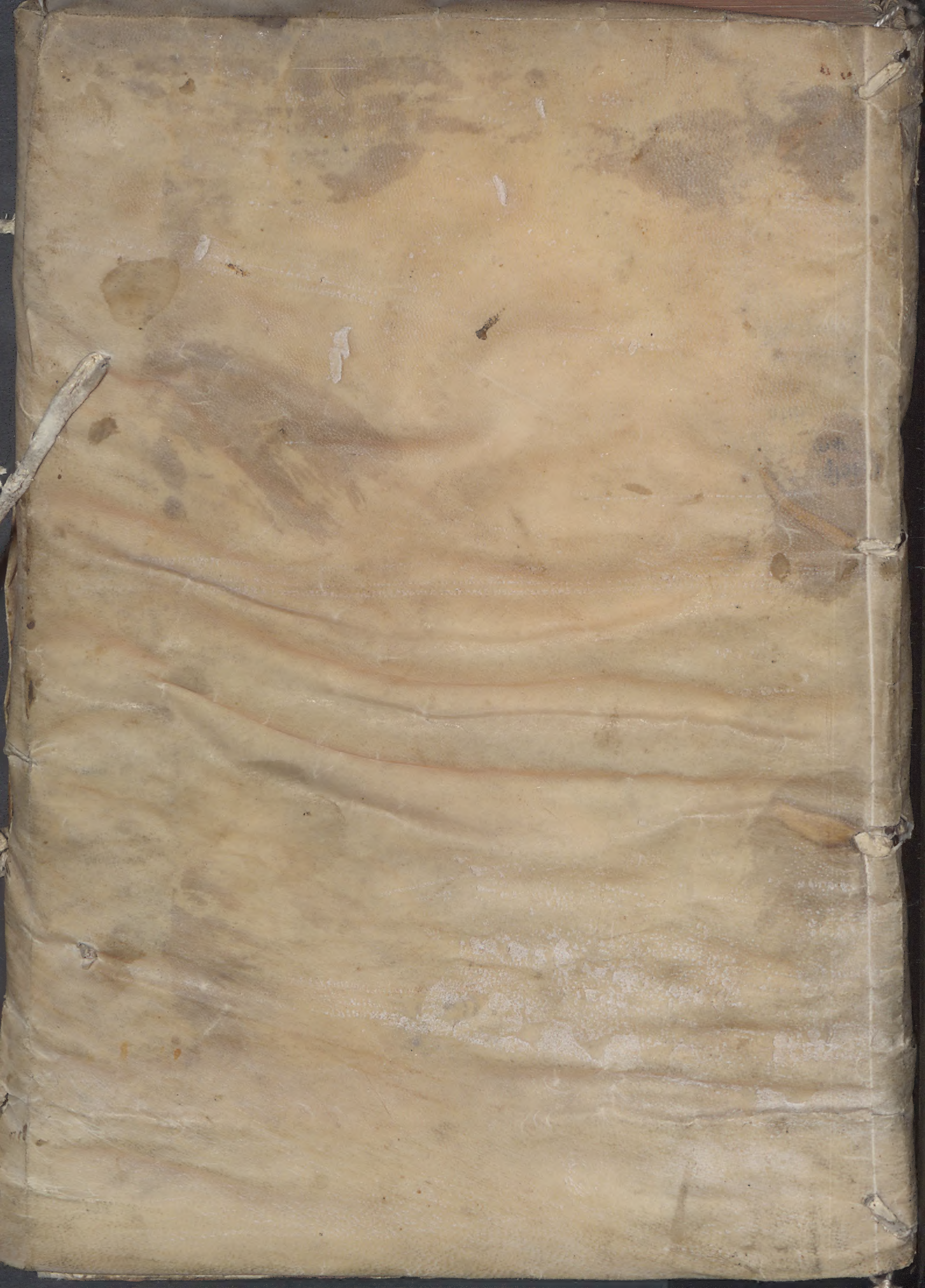
7. ab ipso magis tali.

8. à medio.

9. ab vniuoco.

10. ab indeterminata cōpositione

11. à definitionibus per hæc & ex his.

colorchecker CLASSIC

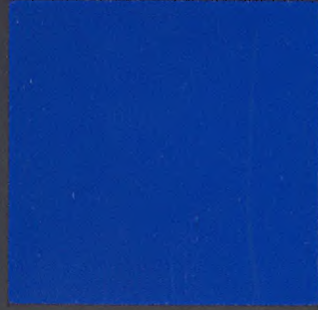

calibrite

mm